

गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार
पुस्तकालय

विषय संख्या

80.8

RA

पुस्तक संख्या

2

आगत पञ्जिका संख्या

26.6.42

पुस्तक पर सर्व प्रकार की निशानियां
लगाना वर्जित है। कृपया १५ दिन से अधिक
समय तक पुस्तक अपने पास न रखें।

श्री

वाचस्पति

भूतपूर्व उप
विश्ववि

पुस्तकालय गुरुकुल कांगड़ी
पुस्तक संप्रेषण भेंट

गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय
कृपया पुस्तक के ऊपर कोई निशान आदि
न लगायें।

पुस्तकालय

गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार

RA

वर्ग संख्या

आगत संख्या 37648

पुस्तक विवरण की तिथि नीचे अंकित है। इस तिथि सहित 30 वें दिन यह पुस्तक पुस्तकालय में वापस आ जानी चाहिए अन्यथा 50 पैसे प्रति दिन के हिसाब से विलम्ब दण्ड लगेगा।

स्तोक प्रमाणीकरण ११८४-११८५

८

10.1.1

37648

2th

222

(9) ✓

(6) 20

(90) 22

(12) 15

(25) 22

(24) 22

(20) 22

(32) 22

(81) 15

(52) 20

(82) 22

(20) 20

(20) 22

(60) 2

ज्योतिः पाठशाला
ओ३म्

वसति
नवाहर नगर
दिल्ली द्वारा

गुरुकुल कांगड़ी पुस्तकालय को

॥ ऋग्वेदसंहिता ॥

ऋष्यादिसंवलिता ।

वैदिकयन्त्रालयस्थपण्डितैर्वहुसंहितानुसारेण

संशोधिता ।

अजमेरीय वैदिक यन्त्रालये

मुद्रिता

सृष्ट्यन्दाः १६७२६४६००१

सं० १६५७ वि०

● ग्रंथि नामान्न मुद्रि: ●	
पुस्तक सं०.....	१०:१
	९
पृष्ठ सं०.....	३६, ६४८

० १ । अ० १ । व० ४]

० १ । अ० १ । सू० २ ।

CHECKED 1973

Initial

॥ ओ३म् ॥

॥ ऋग्वेदः ॥

इन्द्र विद्यानावस्थति

अ. प्र. को. ड. जवाहर लाल

दिल्ली द्वारा

॥ संहितापाठः ॥ गुरुकुल कांगड़ी पुस्तकालय को
भेंद

—:○:○*○:○:—

॥ १ ॥ १-६ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ ष-
जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम् ॥ १ ॥
अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ एह वक्षति ॥ २ ॥ अग्निना रयि-
श्रवत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् ॥ ३ ॥ अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः प-
भूरसि । स इदेवेषु गच्छति ॥ ४ ॥ अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः ।
वो देवेभिरा गमत् ॥ ५ ॥ १ ॥ यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि । तवेत्त-
सत्यमङ्गिरः ॥ ६ ॥ उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयं । नमो भरन्त एम-
सि ॥ ७ ॥ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानं स्वे दमे ॥ ८ ॥ स
ः पितेवं मूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ २ ॥ १-६ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता-१-३ वायुः । ४-६ इन्द्रवायू ।
-६ मित्रावरुणौ ॥ छन्दः-१, २ पिपीलिका मध्या निचृद् गायत्री । ६ निचृद्
गायत्री । ३-५, ७-९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ वायुवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः । तेषां पाहि श्रुधी हवम् ॥ १ ॥
तय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः । सुतसोमा अहर्विदः ॥ २ ॥ वायो तव
पृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे । उरुची सोमपीतये ॥ ३ ॥ इन्द्रवायू इमे सुता उप
योभिरा गतम् । इन्द्रवो वामुशन्ति हि ॥ ४ ॥ वायुविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजि-
वसू । तावा यातुमुप द्रवत् ॥ ५ ॥ ३ ॥ वायुविन्द्रश्च मुन्वत आ यातुमुप नि-
कृतम् । मच्चिव १ तथा धिया नरा ॥ ६ ॥ मित्रं हुवे पूतदत्तं वरुणं च रिशादसम् । धि-

अ० १ । अ० १ । व० ८]

२

[म० १ । अ० २ । सू० ४ ।

यं घृताचीं सार्धन्ता ॥ ७ ॥ ऋतेन मित्रावरुणा वृतावृथावृतास्पृशा । क्रतुं बृहन्तमा-
शाथे ॥ ८ ॥ कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया । दक्षं दधाते अप्सम् ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ३ ॥ १-१२ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता-१-३ अश्विनौ । ४-६ इन्द्रः
७-९ विश्वे देवाः । १०-१२ सरस्वती ॥ छन्दः-२ निचृद् गायत्री । ४, ११
पिपीलिका मध्या निचृद् गायत्री । १, ३, ५-१०, १२ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती । पुरुभुजा चतस्यतम् ॥ १ ॥

अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया । धिष्ण्या वनतं गिरः ॥ २ ॥ दत्ता युवाकवः
सुता नासत्या वृक्तवर्हिषः । आ यातं रुद्रवर्तनी ॥ ३ ॥ इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता

इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तनां पूतासः ॥ ४ ॥ इन्द्रा याहि धियोषितो विप्रजुतः

सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ ५ ॥ इन्द्रा याहि तूतुजान् उप ब्रह्माणि हरिवः

सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ६ ॥ ५ ॥ ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत ।

वाश्वासो दाशुषः सुतम् ॥ ७ ॥ विश्वे देवासो अन्तुरः सुतमा गन्तुं तूर्णयः । उस्त्रा

इव स्वसराणि ॥ ८ ॥ विश्वे देवासो अस्मिन् एहिमायासो अद्रुहः । मेधं जुषन्त

वन्हयः ॥ ९ ॥ पावका नः सरस्वती वाजंभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः

॥ १० ॥ चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनां । यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ११ ॥

महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥ १२ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ४ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-३ विराड् गा-
यत्री । १० निचृद् गायत्री । १, २, ४-९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ सुरुपकृतुमूतये सुवृषामिव गोदुहे । जुहुमसि दधिविद्यवि ॥ १ ॥

उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिव गोदा इष्टेवतो मदः ॥ २ ॥ अथा ते

अन्तमाना विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥ ३ ॥ परेहि

विप्रमस्तुतमिन्द्रं पृच्छा विप्रश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ॥ ४ ॥ उत ब्रुवन्तु नो

निवो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इदुवः ॥ ५ ॥ ७ ॥ उत नः सुभगां अरिर्वो-

चेयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि ॥ ६ ॥ एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमा-

देनम् । एतयन्मन्दयत्सखम् ॥ ७ ॥ अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः । प्रावो

वाजेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥ तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र

सातये ॥ ९ ॥ यो रायोर् वनिर्महान्तमुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत

॥ १० ॥ ८ ॥

अ० १ । अ० १ । व० १३] ३ [म० १ । अ० २ । सू० ७ ।

॥ ५ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ विराड् गायत्री । ३ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । ५-७, ९ निचृद् गायत्री । ८ पादनिचृद् गायत्री । २ आर्च्युष्णिक् । ४, १० गायत्री ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ आ त्वेता नि पीतयेन्द्रमभि प्र गायत । सखायः स्तोमवाहसः ॥ १ ॥
 पुरुतमं पुरुषामिशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २ ॥ स वा नो योगं
 आ भुवत्स राये स पुरन्ध्याम् । गमद्वाजैभिरा स नः ॥ ३ ॥ यस्य संस्थे न वृण्वते
 हरीं समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ ४ ॥ सुतपावै सुता इमे शुचयो यन्ति
 वीतये । सोमासो दध्याशिरः ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अ-
 जायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥ ६ ॥ आ त्वां विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गि-
 र्वेणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे ॥ ७ ॥ त्वां स्तोमां अवीवृधन्त्वामुक्था शतक्रतो । त्वां-
 वर्धन्तु नो गिरः ॥ ८ ॥ अक्षितोतिः समेदिमं वाजमिन्द्रः स हस्त्रिणम् । यस्मिन्वि-
 श्वानि पौंस्या ॥ ९ ॥ मा नो मर्ता अभि द्रुहन्त नूनामिन्द्र गिर्वेणः । ईशानो य-
 वया ब्रधम् ॥ १० ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता-१-३ इन्द्रः । ४, ६, ८, ९, मरुतः । ५, ७ मरुत इन्द्रश्च । १० इन्द्रः ॥ छन्दः-२ विराड् गायत्री । ४, ८ निचृद् गायत्री । १, ३, ५-७, ९, १० गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुधं चरन्तं परितस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ १ ॥
 युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्ण नृवाहसा ॥ २ ॥ केतुं कृ-
 एवन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्विरजायथाः ॥ ३ ॥ आदह स्वधामनु पु-
 नर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम युन्नियम् ॥ ४ ॥ वीळु चिदारुजलुभिर्गुहां चिदिन्द्र व-
 द्विभिः । अविन्द उस्त्रिया अतु ॥ ५ ॥ ११ ॥ देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदधसुं
 गिरः । महामनूषत श्रुतम् ॥ ६ ॥ इन्द्रेण संहि दक्षसे सज्जगमानो अविभ्युषा । मन्द-
 समानवर्चसा ॥ ७ ॥ अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गणैरिन्द्रस्य काम्यैः
 ॥ ८ ॥ अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नृज्जते गिरः ॥ ९ ॥
 इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वा रजसः ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ७ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-२, ४ निचृद् गायत्री । ८, १० पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । ९ पादनिचृद् गायत्री । १, ३, ५-७ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० १ । अ० १ । व० १७] ४ [म० १ । अ० ३ । सू० ६ ।

॥ ७ ॥ इन्द्रमिदगाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरकिंणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥ १ ॥ इन्द्र
इन्द्रयोः सचा सस्मिंश्च आ वचोयुजा । इन्द्रो वजी हिंरययः ॥ २ ॥ इन्द्रो दीर्घाय
चक्षुः आ सूर्य रोहयद्विवि । वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥ ३ ॥ इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्र-
प्रधनेषु च । उग्र उग्राभिरुतिभिः ॥ ४ ॥ इन्द्र वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे । युजं
वृत्रेषु वज्रिणम् ॥ ५ ॥ १३ ॥ स नो वृषन्नमुं चरुं सत्रादावन्नपा वृधि । अस्मभ्य-
मप्रतिष्कृतः ॥ ६ ॥ तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः । न विन्दे अस्य
सुष्ठुतिम् ॥ ७ ॥ वृषा यूथेव वंसंगः कृष्टीरियत्योजसा । ईशानो अप्रतिष्कृतः ॥ ८ ॥
य एकैश्वर्यणीनां वसूनामिरज्यति । इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम् ॥ ९ ॥ इन्द्रं वो विश्व-
तस्पति हवामहे जनैभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १० ॥ १४ ॥ २ ॥

॥ ८ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५, ८, नि-
चृद् गायत्री । २ प्रतिष्ठा गायत्री । १० वर्धमाना गायत्री । ३, ४, ६, ७, ९ गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ एन्द्र सानसि रयि सजित्वानं सदासहम् । वर्षिष्ठमूतये भर ॥ १ ॥

नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहे । त्वोतासो न्यर्वता ॥ २ ॥ इन्द्र त्वो-
तास आ वयं वज्रं घृणा ददीमहि । जयेम संयुधि स्पृधः ॥ ३ ॥ वयं शूरेभिर-
स्तुभिरिन्द्र त्वया युजा वयं । सासह्याम पृतन्यतः ॥ ४ ॥ मह्यं इन्द्रः परश्च नु
महित्वमस्तु वज्रिणो । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥ ५ ॥ १५ ॥ समोहे वा य आशत
नरस्तोकस्य सनिता । विप्रोसो वा धियायवः ॥ ६ ॥ यः कुक्षिः सोमपातमः
समुद्र इव पिबते । उर्वीरापो न कोकुदः ॥ ७ ॥ एवा हस्य सूनृता विरुषी
गोमती मही । पक्वा शाखा न दाशुषे ॥ ८ ॥ एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र
मावते । सद्यश्चित्सन्ति दाशुषे ॥ ९ ॥ एवा हस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या ।
इन्द्राय सोमपीतये ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ९ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ७, १० निचृद्
गायत्री । ५, ६ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । २, ४, ८, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ९ ॥ इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । मह्यं अभिष्टिरोजसा
॥ १ ॥ एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने । चक्रिं विश्वानि चक्रये ॥ २ ॥
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे । सचैषु सवनेष्ववा ॥ ३ ॥ असृग्र-
मिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत । अजोषा वृषभं पतिम् ॥ ४ ॥ सं चोदय चि-

अ० १ । अ० १ । व० २१]

५

[म० १ । अ० ३ । सू० ११ ।

त्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम् । असदिते विभु प्रभु ॥ ५ ॥ १७ ॥ अस्मान्सु तत्र
चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुर्विद्युम्न यशस्वतः ॥ ६ ॥ सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे
पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्ध्वक्षितम् ॥ ७ ॥ अस्मे धेहि श्रवो बृहदद्युम्न सहस्रसा-
तमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ ८ ॥ वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्मृणन्त ऋग्मियम् ।
होम गन्तारमृतये ॥ ९ ॥ सुतेसुते न्योकसे बृहद्बृहत् एदुरिः । इन्द्राय शूपमर्चति
॥ १० ॥ १८ ॥

॥ १० ॥ १-१२ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१-३, ५,
६ विराडनुष्टुप् । ८ निचृदनुष्टुप् ४ । भुरिगुष्णिक् । ७, ९-१२ अनुष्टुप् ॥
गान्धारः स्वरः ॥ ४ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १० ॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतु
उदंशमिव येमिरे ॥ १ ॥ यत्सानोः सानुमरुहर्द्र्यस्पष्ट कर्त्तव्यम् । तदिन्द्रो अर्थं चे-
तति यूथेन वृष्णिरेजति ॥ २ ॥ युत्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यमा । अथा
न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ॥ ३ ॥ एहि स्तोमो अभि स्वराभि गृणीह्या
स्व । ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ॥ ४ ॥ उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं
पुरुनिष्पिथे । शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत्सख्येषु च ॥ ५ ॥ तमित्सखित्व
इमहे तं राये तं सुवीर्ये । स शक्र उत नः शक्रदिन्द्रो वसु दयमानः ॥ ६ ॥ १६ ॥
सुविष्टं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः । गत्रामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो
अदिवः ॥ ७ ॥ नहि त्वा रोदसी उभे ऋत्रायमाणमिन्वतः । जेषुः सर्वतीरुपः
सं गा अस्मभ्यं धूनुहि ॥ ८ ॥ आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिदधिष्व मे गिरः ।
इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वायुजश्चिदन्तरम् ॥ ९ ॥ विद्वा हि त्वा वृषंतमं वाजेषु हव-
नश्रुतम् । वृषंतमस्य दूमह ऊतिं सहस्रसार्तमाम् ॥ १० ॥ आ तू न इन्द्र कौशिक
मन्दसानः सुतं पिब । नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम् ॥ ११ ॥ परि
त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः
॥ १२ ॥ २० ॥

॥ ११ ॥ १-८ जेता माधुच्छन्दस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अनुष्टुप्
छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्तसमुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमं रथीनां वाजा-
नां सत्पतिं पतिम् ॥ १ ॥ सख्ये तं इन्द्र वाजिनो मा भैम शवसस्पते । त्वामभि

अ० १ । अ० १ । व० २४] ६ [म० १ । अ० ४ । सू० १३ ।

प्र णोनुमो जेतांरुमपराजितम् ॥ २ ॥ पूर्वोरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्युतयः । यदी
वाजस्य गोमतः स्तोत्रभ्यो मंहते मधम् ॥ ३ ॥ पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजा-
यत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुषुतः ॥ ४ ॥ त्वं वलस्य गोमतोऽ-
पावरद्विवो विलम् । त्वां देवा अविभ्युषस्तुज्यमानास आविषुः ॥ ५ ॥ तवाहं शूर
सन्तिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन् । उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ॥ ६ ॥
मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः । विदुष्टे तस्य मेधिग्रास्तेषां श्रवांस्युत्तिर
॥ ७ ॥ इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमा अनूषत । सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति
भूयसीः ॥ ८ ॥ २१ ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥ १-१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री
छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुकृतम्
॥ १ ॥ अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्रुतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ २ ॥
अग्ने देवा इहा वह जज्ञानो वृक्तवर्हिषे । अग्निं होता न ईड्यः ॥ ३ ॥ तां उ-
शतो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यम् । देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥ ४ ॥ घृताहवन
दीदिवः प्रति ष्म रिषतो दह । अग्ने त्वं रत्नस्विनः ॥ ५ ॥ अग्निनाग्निः स-
मिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाद् जुहास्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥ कविमग्निमुप स्तुहि
सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीव चातनम् ॥ ७ ॥ यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सप-
र्यति । तस्य स्म प्राविता भव ॥ ८ ॥ यो अग्निं देववीत्रये हविष्मा आविवांस-
ति । तस्मै पावक मृळय ॥ ९ ॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा वह । उप
यज्ञं हविश्च नः ॥ १० ॥ स नः स्तवान् आ भर गायत्रेण नवीयसा । रयिं
वीरवतीमिषम् ॥ ११ ॥ अग्ने शुक्लेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः । इमं स्तोमं
जुषस्व नः ॥ १२ ॥ २३ ॥

॥ १३ ॥ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ १ इध्मः समिद्धो वाग्निः । २ तनू-
नपात् । ३ नराशंसः । ४ इळः । ५ बर्हिः । ६ देवीद्वारः । ७ उषासानक्ता ।
८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ । ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः । १० त्वष्टा ।
११ वनस्पतिः । १२ स्वाहाकृतयः ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ सुसमिद्धो न आ वह देवा अग्ने हविष्मते । होतः पावक यक्षि
च ॥ १ ॥ मधुमन्तं तनूनपायज्ञं देवेषु नः कवे । अद्या कृणुहि वीतये ॥ २ ॥

अ० १ । अ० १ । व० २८] ७ [म० १ । अ० ४ । सू० १५ ।

नराशंसमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उप ह्वये । मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ ३ ॥ अग्ने सुखतमे
रथे देवाँ ईळित आ वह । असि होता मनुर्हितः ॥ ४ ॥ स्तृणीत बर्हिःपुण्य-
तपृष्ठं मनीषिणः । यत्रामृतस्य चक्षणम् ॥ ५ ॥ वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवी-
रसश्चतः । अद्या नूनं च यष्टवे ॥ ६ ॥ २४ ॥ नक्तोपासां सुपेशमास्मिन्यज्ञ उप
ह्वये । इदं नो बर्हिःसदे ॥ ७ ॥ ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा दैव्या कवी । यज्ञ
नो यक्षतामिमम् ॥ ८ ॥ इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः । बर्हिः सीद-
न्त्यस्त्रिधः ॥ ९ ॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये । अस्माकमस्तु केवलः
॥ १० ॥ अवं सृजा वनस्पते देवं देवेभ्यो हविः । प्र दातुरस्तु चेतनम् ॥ ११ ॥
स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे । तत्र देवाँ उप ह्वये ॥ १२ ॥ २५ ॥

॥ १४ ॥ १-१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ गायत्री
छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १४ ॥ ऐभिरग्रे दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये । देवेभिर्याहि यक्षि च
॥ १॥ आ त्वा कण्वा अहूपत गृणन्ति विप्र ते धियः । देवेभिरग्रे आ गहि ॥ २॥
इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भर्गम् । आदित्यान्मरुतं गणम् ॥ ३॥ प्र वो भि-
यन्त इन्द्रो मत्सरा मादयिष्णवः । द्रप्सा मध्वश्चमूषदः ॥ ४॥ ईळते त्वामवस्यवः
कण्वासो वृक्तबर्हिषः । हविष्मन्तो अरङ्कृतः ॥ ५ ॥ घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा व-
हन्ति बर्हयः । आ देवान्सोमपीतये ॥ ६ ॥ २६ ॥ तान्यजत्राँ ऋतावृधोऽग्रे प-
त्नीवतस्कृधि । मध्वः सुजिह्व पायय ॥ ७ ॥ ये यजत्रा य ईड्यास्ते ते पिवन्तु जि-
ह्वा । मधोरग्रे वषट्कृति ॥ ८ ॥ आर्कीं सूर्यस्य रोचनाद्विश्वान्देवाँ उपवुधः ।
विप्रो होतेह वक्षति ॥ ९ ॥ विश्वेभिः सोम्यं मध्वश्च इन्द्रेण वायुना । पिवा मि-
त्रस्य धामभिः ॥ १० ॥ त्वं होता मनुर्हितोऽग्रे यज्ञेषु सीदसि । सेमं नो अध्वरं
यज ॥ ११ ॥ युच्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः । तार्भिर्देवाँ इहा वह ॥ १२ ॥ २७ ॥

॥ १५ ॥ १-१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता-ऋतवः । १ इन्द्रः । २
मरुतः ३ त्वष्टा । ४ अग्निः । ५ इन्द्रः । ६ मित्रावरुणौ । ७-१० । द्रवि-
णोदाः । ११ अश्विनौ । १२ अग्निः ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ इन्द्र सोमं पिव ऋतुना त्वा विशन्तिवन्दवः । मत्सरास्तदोक्सः
॥ १ ॥ मरुतः पिवन्त ऋतुना प्रोत्राद्यज्ञं पुनीतन । यूयं हि ष्ठा सुदानवः ॥ २ ॥
अभि यज्ञं गृणीहि नो आवो नेष्टः पिव ऋतुना । त्वं हि रत्नधा असि ॥ ३ ॥

अ० १ । अ० १ । व० ३२]

[म० १ । अ० ४ । सू० १७ ।

अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु । परि भूष पिब ऋतुना ॥ ४ ॥ ब्रा-
ह्मणादिन्द्र राधसः पिब सोममृतं तनु । तवेद्धि सख्यमस्तुतम् ॥ ५ ॥ युवं दक्षं धृ-
तव्रत मित्रावरुण दूळभम् । ऋतुना यज्ञमाशाथे ॥ ६ ॥ २८ ॥ द्रविणोदा द्रविणसो
ग्रावहस्तासो अध्वरे । यज्ञेषु देवमीळते ॥ ७ ॥ द्रविणोदा ददातु नो वमून्ति यानि
शृण्वरे । देवेषु ता वनामहे ॥ ८ ॥ द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत ।
नेष्ट्रादुभिरिष्यत ॥ ९ ॥ यत्त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे । अथ स्मा नो
ददिर्भव ॥ १० ॥ अश्विना पिबतं मधु दीर्घाग्नी शुचित्रता । ऋतुना यज्ञवाहसा
॥ ११ ॥ गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि । देवान्देवयते यज ॥ १२ ॥ २६ ॥

॥ १६ ॥ १-६ मेधातिथिः काण्वः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥
षड्ज स्वरः ॥

॥ १६ ॥ आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये । इन्द्र त्वा सुरचक्षसः ॥ १ ॥
इमा धाना घृतस्तुवो हरी इहोप वक्षतः । इन्द्रं सुखतमे रथे ॥ २ ॥ इन्द्रं प्रीतर्ह-
वामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ उप नः सुतमा गहि हरिभि-
रिन्द्र केशिभिः । सुते हि त्वा हवामहे ॥ ४ ॥ सेमं नः स्तोममा गृह्येदं सर्वनं सुतम् ।
गौरो न तृषितः पिब ॥ ५ ॥ ३० ॥ इमे सोमांस इन्द्रवः सुतासो अधि बर्हिषि ।
ताँ इन्द्र सहसे पिब ॥ ६ ॥ अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शन्तमः । अथा
सोमं सुतं पिब ॥ ७ ॥ विश्वमित्सर्वनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति । वृत्रहा सोम-
पीतये ॥ ८ ॥ सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो । स्तवाम त्वा स्वाध्यः
॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ १७ ॥ १-६ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-२
यवमध्या विराद् गायत्री । ४ पादनिचृद् गायत्री । ५ भुरिगार्ची गायत्री । ६ निचृद्
गायत्री । ८ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । १, ३, ७, ९ गायत्री ॥ षड्जः
स्वरः ॥

॥ १७ ॥ इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे । ता नो मृळात ईदृशे ॥ १ ॥
गन्तारा हि स्थोऽवसे हवं विप्रस्य मावतः । धर्तारा चर्षणीनाम् ॥ २ ॥ अनुकामं
तर्पयेथा मिन्द्रावरुण राय आ । तावां नेदिष्ठमीमहे ॥ ३ ॥ युवाकु हि शचीनां युवाकु
सुमतीनां । भूयाम वाजदान्नाम् ॥ ४ ॥ इन्द्रः सहस्रदान्नां वरुणः शंस्यानाम् । क्रतुः

अ० १ । अ० १ । व० ३७] ६ [म० १ । अ० ५ । सू० १६ ।

भषत्युक्थ्यः ॥ ५ ॥ ३२ ॥ तयोऽरिदयसा वयं सनेम नि च धीमहि । स्यादुत प्र-
रेचनम् ॥ ६ ॥ इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राधसे । अस्मान्सु जिग्युषस्कृतम्
॥ ७ ॥ इन्द्रावरुण नू नु वां सिषासन्तीषु धीष्वा । अस्मभ्यं शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥ प्र
वामश्रोतु सुष्टुतिरिन्द्रावरुण यां हुवे । यामृधाथे सधस्तुतिम् ॥ ९ ॥ ३३ ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ १-६ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता-१-३ ब्रह्मणस्पतिः ।
४ ब्रह्मणस्पतिरिन्द्रश्च सोमश्च । ५ बृहस्पतिदक्षिणे । ६-८ सदसस्पतिः । ९
सदसस्पतिर्नाराशंसो वा ॥ छन्दः—१ विराड् गायत्री । ३, ६, ८ पिपीलि-
कामध्या निचृद्गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ५ पादनिचृद्गायत्री । २, ७, ९ गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कृत्तीवन्तं य औंशिजः ॥ १ ॥
यो रेवान्यो अभीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः ॥ २ ॥ मा नः
शंसो अररुषो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य । रक्षा एषो ब्रह्मणस्पते ॥ ३ ॥ स घां वीरो
न रिष्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः । सोमो हिनोति मर्त्यम् ॥ ४ ॥ त्वं तं ब्रह्मणस्पते
सोम इन्द्रश्च मर्त्यम् । दक्षिणा णात्वंहंसः ॥ ५ ॥ ३४ ॥ सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमि-
न्द्रस्य काम्यम् । सनि मेधामयासिषम् ॥ ६ ॥ यस्माद्विदे न सिध्यति यज्ञो विपश्चि-
तश्च न । स धीनां योगमिन्वति ॥ ७ ॥ आदधोति हविष्कृतिं प्राञ्च कृणोत्यध्वरम् ।
होत्रा देवेषु गच्छति ॥ ८ ॥ नराशंसं सुधृष्टमपश्यं सप्रथस्तमम् । दिवो न स-
वामखसम् ॥ ९ ॥ ३५ ॥

॥ १९ ॥ १-६ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता—अग्निर्मरुतश्च ॥
छन्दः—२ निचृद्गायत्री । ६ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, ३-८ गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ १९ ॥ प्रति त्वं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे । मरुद्भिरग्न आ गहि
॥ १ ॥ नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ २ ॥ ये महो
रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ३ ॥ य उग्रा अर्कमा-
नृचुरनाधृष्टास ओजसा । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ४ ॥ ये शुभ्रा घोरध्वंसः सु-
क्षत्रासो रिशार्दसः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥ ये नाकस्याधि रोचने
दिवि देवास आसते । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ६ ॥ य ईह्वयन्ति पर्वतान् तिरः स-
मुद्रमर्णवम् । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ७ ॥ आ ये तन्वन्ति रश्मिस्तिरः समुद्रमोजसा ।

अ० १ । अ० २ । व० ३] १० [म० १ । अ० ५ । सू० २२ ।

मरुद्भिरश्न आ गहि ॥ ८ ॥ अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु । मरुद्भिरश्न
आ गहि ॥ ९ ॥ ३७ ॥ १ ॥

॥ २० ॥ १-८ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता-ऋभवः ॥ छन्दः-३
विराड् गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ५, ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, २,
६, ७ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २० ॥ अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रैभिरासया । अकारि रत्नधातमः
॥ १ ॥ य इन्द्राय वचोयुजा तत्तुर्धनसा हरी । शमीभिर्यज्ञमाशत ॥ २ ॥ तज्ज-
आसत्याभ्यां परिजमानं सुखं रथं । तत्तन्धेनुं संबर्दुधाम् ॥ ३ ॥ युवाना पितरा
पुनः सत्यमेन्वा ऋजुयवं । ऋभवो विष्टचक्रत ॥ ४ ॥ सं वो मदासो अगमतेन्द्रेण
च मरुत्वता । आवित्येभिश्च राजभिः ॥ ५ ॥ १ ॥ उत त्यं चमसं नवं त्वष्टुर्दे-
वस्य निष्कृतम् । अर्कत चतुरः पुनः ॥ ६ ॥ ते नो रत्नानि धत्तन त्रिरा साप्तानि
मुन्वते । एकमेकं मुशस्तिभिः ॥ ७ ॥ अधारयन्त बहुयोऽभजन्त सुकृत्यया । भागं
देवेषु वृक्षियम् ॥ ८ ॥ २ ॥

॥ २१ ॥ १-६ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवते-इन्द्राग्नी ॥ छन्दः-२ पिपी-
लिकामध्या निचृद्गायत्री । ५ निचृद्गायत्री । १, ३, ४, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २१ ॥ इहेन्द्राग्नी उप ह्वये तयोरिस्तोममुश्मसि । ता सोमं सोमपातमा ॥ १ ॥
ता यज्ञेषु प्र शंसतेन्द्राग्नी शुम्भता नरः । ता गायत्रेषु गायत ॥ २ ॥ ता मित्रस्य
प्रशस्तय इन्द्राग्नी ता हवामहे । सोमपा सोमपीतये ॥ ३ ॥ उग्रा सन्ता हवामह उ-
पेदं सर्वनं सुतम् । इन्द्राग्नी एह गच्छताम् ॥ ४ ॥ ता महन्ता सदस्पती इन्द्राग्नी रत्नं
उञ्जतम् । अप्रजाः सन्त्वत्रिणाः ॥ ५ ॥ तेन सत्येन जागृतमधि प्रचेतुने पदे । इन्द्राग्नी
शर्म यच्छतम् ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ २२ ॥ १-२१ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता-१-४ अश्विनौ ।
५-८ सविता । ९, १० अग्निः । ११ देव्यः । १२ इन्द्राणीवरुणान्यग्नाय्यः ।
१३, १४ द्यावापृथिव्यौ । १५ पृथिवी । १६ विष्णुर्देवो वा । १७-२१ विष्णुः ॥
छन्दः-१-३, ८, १२, १७, १८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ६, १९ नि-
चृद्गायत्री । १५ विराड् गायत्री । ४, ५, ७, ९-११, १३, १४, १६, २०,
२१ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० १ । अ० २ । व० ८] ११ [म० १ । अ० ५ । मू० २३ ।

॥ २२ ॥ प्रातर्युजा वि बोधयाश्विनावेह गच्छताम् । अस्य सोमस्य पीतये ॥ १ ॥ या सुरथा रथीतमोभा देवा दिविस्पृशा । अश्विना ता हवामहे ॥ २ ॥ या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती । तया यज्ञं मिमिक्षताम् ॥ ३ ॥ नहि वाम-
स्ति दूरके यत्रा रथेन गच्छथः । अश्विना सोमिनो गृहम् ॥ ४ ॥ हिरण्यपाणि-
मृतये सवितारमुप ह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥ ५ ॥ ४ ॥ अपां नपातमवसे स-
वितारमुप स्तुहि । तस्य व्रतान्युश्मसि ॥ ६ ॥ विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य
राधसः । सवितारं नृचक्षसम् ॥ ७ ॥ सखाय आ नि पीदत सविता स्तोम्यो नु
नः । दाता राधांसि शुम्भति ॥ ८ ॥ अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप ।
त्वष्टारं सोमपीतये ॥ ९ ॥ आ आ अन्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम् । वरुणीं
धिषणां वह ॥ १० ॥ ५ ॥ अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः । अर्च्छि-
अपत्राः सचन्ताम् ॥ ११ ॥ इहेन्द्राणीमुप न्हये वरुणानीं स्वस्तये । अग्रायीं सो-
मपीतये ॥ १२ ॥ मही धौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरी-
मभिः ॥ १३ ॥ तयोरिद्युतवत्पयो विप्रां रिहन्ति धीतिभिः । गन्धर्वस्य ध्रुवे पदे
॥ १४ ॥ स्योना पृथिवि भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथः ॥ १५ ॥ ६ ॥
अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे । पृथिव्याः सप्त धामभिः ॥ १६ ॥
इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् । समूळहमस्य पांसुरे ॥ १७ ॥ त्रीणि पदा
वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥ १८ ॥ विष्णोः कर्मा-
णि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ १९ ॥ तद्विष्णोः परमं
पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । त्रिविंश चक्षुराततम् ॥ २० ॥ तद्विप्रासो विपन्यवो जा-
गृवांसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥ २१ ॥ ७ ॥

॥ २३ ॥ १—२४ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता—१ वायुः । २, ३
इन्द्रवायू । ४—६ मित्रावरुणौ । ७—९ इन्द्रो मरुत्वान् । १०—१२ विश्वे देवाः ।
१३—१५ पूषा । १६—२२ आपः । २३—२४ अग्निः ॥ छन्दः—१—१८
गायत्री । १९ पुरउष्णिक् । २० अनुष्टुप् । २१ प्रतिष्ठा । २२—२४ अनुष्टुप् ॥
स्वरः—१—१८, २१ षड्जः । १९ ऋषभः । २०, २२—२४ गान्धारः ॥

॥ २३ ॥ तीव्राः सोमांस आ गन्वाशीर्विन्तः सुता इमे । वायो तान्प्रस्थिता-
न्पिब ॥ १ ॥ उभा देवा दिविस्पृशेन्द्रवायू हवामहे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ २ ॥
इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रां हवन्त ऊतये । सहस्राक्षं धियस्पती ॥ ३ ॥ मित्रं वयं

अ० १ । अ० २ । व० १३] १२ [म० १ । अ० ६ । सू० २४ ।

हवामहे वरुणं सोमपीतये । जज्ञाना पूतदक्षसा ॥ ४ ॥ ऋतेन यादृतावृधवृतस्य
ज्योतिषस्पती । ता मित्रावरुणा हुवे ॥ ५ ॥ ८ ॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो
विश्वाभिरुतिभिः । करतां नः सुरार्धसः ॥ ६ ॥ मरुत्वन्तं हवामहे इन्द्रमा सोम-
पीतये । सजूर्गणेन तृप्पतु ॥ ७ ॥ इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूर्षरातयः । वि-
श्वे मम श्रुता हवम् ॥ ८ ॥ हत वृत्रं सुदानव इन्द्रेण सहसा युजा । मा नो दुःशंस
ईशत ॥ ९ ॥ विश्वान्देवान्हवामहे मरुतः सोमपीतये । उग्रा हि पृश्निमातरः ॥ १० ॥
९ ॥ जयतामिव तन्यतुर्मरुतामेति धृष्णया । यच्छुभं याथनां नरः ॥ ११ ॥ हस्का-
राद्विद्युतस्पर्यतो जाता अबन्तु नः । मरुतो मृलयन्तु नः ॥ १२ ॥ आ पूषञ्चित्रव-
र्हिषमावृणो धरुणं दिवः । आजानुष्टं यथा पशुम् ॥ १३ ॥ पूषा राजानमावृणिरपंगूलहं
गुहां हितम् । अविन्दच्चिप्रवर्हिषम् ॥ १४ ॥ उतो स मयामिन्दुभिः षड्युक्ता अनुसे-
विधत् । गोभिर्यवं न चर्कषत् ॥ १५ ॥ १० ॥ अम्बयो यन्त्यन्वभिर्जामयो अध्व-
रीयताम् । पूञ्चतीर्मधुना पयः ॥ १६ ॥ अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता
नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥ १७ ॥ अपो देवीरुप ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः
कर्त्वि हविः ॥ १८ ॥ अप्सवन्तरमृतमप्सु भेषजमपासुत प्रशस्तये । देवा भवन्त वा-
जिनः ॥ १९ ॥ अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्व-
शम्भुवमार्पश्च विश्वभेषजीः ॥ २० ॥ ११ ॥ आप पृणीत भेषजं वरुथं तन्वे मम ।
ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ २१ ॥ इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं मयि । यद्वाहम-
भिदुद्रोह यद्वा शेष उतानृतम् ॥ २२ ॥ आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि ।
पयस्वानग्न आ गृहि तं मासं सृज वर्चसा ॥ २३ ॥ सं माग्ने वर्चसा सृज सं
प्रजया समायुषा । विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥ २४ ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ २४ ॥ १-१५ शुनःशेष आजीगर्तिः कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरात ऋषिः
देवता—१ प्रजापतिः । २ अग्निः । ३-५ सविता भगो वा । ६-१५ वरुणः ॥
इन्द्रः—१, २, ६-१५ त्रिष्टुप् । ३-५ गायत्री ॥ स्वरः—१, २, ६-१५ धैवतः
३-५ षड्जः ॥

॥ २४ ॥ कस्य नूनं कृतमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम । को नो
मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥ १ ॥ अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां
मनामहे चारु देवस्य नाम । स नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं
च ॥ २ ॥ अभि त्वां देव सवितरीशानं वार्याणाम् । सदावन्भागमीमहे ॥ ३ ॥

अ० १ । अ० २ । व० १७] १३ [म० १ । अ० ६ । सू० २५ ।

यश्चिद्धि ते इत्था भगः शशमानः पुरा निदः । अद्वेपो हस्तयोर्द्वे ॥ ४ ॥ भग-
भक्तस्य ते वयमुदशेषं तवावसा । मूर्धनं राय आरभे ॥ ५ ॥ १३ ॥ नहि ते
क्षत्रं न सहो न मनुं वयश्चनामी पतयन्त आपुः । नेमा आपो अनिमिषं चर-
न्तीर्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्यम् ॥ ६ ॥ अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं
ददते पूतदक्षः । नीचीनाः स्थरुपरि बुध्न एषामस्मे अन्तर्निहिताः कृतवः स्युः
॥ ७ ॥ उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ । अपदे पादा प्रति-
धातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ॥ ८ ॥ शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमुर्वी
गभीरा सुमतिष्ठे अस्तु । बाधस्व दूरे निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्य-
स्मत् ॥ ९ ॥ अमीय ऋक्षा निहितास उच्चा नक्तं ददृशे कुहं चिदिवेयुः । अद-
ब्धानि वरुणस्य व्रतानि विचारकश्चन्द्रमा नक्तमेति ॥ १० ॥ १४ ॥ तत्त्वा या-
मि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविभिः । अहेळमानो वरुणोह बो-
ध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः ॥ ११ ॥ तदिन्नक्तं तद्विवा महामाहुस्तदयं के-
तो हृद आ वि चष्टे । शुनःशेषो यमवहदृग्भीतः सो अस्मात्राजा वरुणो मुमोक्तु
॥ १२ ॥ शुनःशेषो हृददृग्भीतस्त्रिषादित्यं दुपदेषु बद्धः । अवैनं राजा वरुणः
ससृज्याद्विद्धाँ अदब्धो वि मुमोक्तु पाशान् ॥ १३ ॥ अव ते हेळो वरुण नमो-
भिरव यज्ञेभिरीमहे हविभिः । क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिथयः
कृतानि ॥ १४ ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदबाधमं वि मध्यमं श्रथाय । अथा
वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ १५ ॥ १५ ॥

॥ २५ ॥ १-२१ शुनः शेष आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ गा-
यत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ यश्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् । मिनीमसि द्यविद्यवि
॥ १ ॥ मा नो वधाय हत्वै जिहीलानस्य रीरधः । मा हृणानस्य मन्यवै ॥ २ ॥ वि
मृलीकाय ते मनो रथीरश्वं न सन्दितम् । गीर्भिर्वरुण सीमहि ॥ ३ ॥ पसा हि मे
विमन्यवः पतन्ति वस्येष्टये । वयो न वसतीरुप ॥ ४ ॥ कदा क्षत्रश्रियं नरमा वरुणं
करामहे । मृलीकायोरुचक्षसम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ तदित्समानमाशाते वेनन्ता न प्रयु-
च्छतः । धृतव्रताय दाशुवै ॥ ६ ॥ वेदा यो वीनां पदमन्तरिक्षेण पतताम् । वेदं नावः
समुद्रियः ॥ ७ ॥ वेदं मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः । वेदा य उपजायते ॥ ८ ॥ वेद
वातस्य वर्तनिमुरोर्ऋषस्य बृहत् । वेदा ये अध्यासते ॥ ९ ॥ नि पसाद धृतव्रतो वरुणः

अ० १ । अ० २ । व० २२] १४ [म० १ । अ० ६ । सू० २७ ।

पुस्त्याः स्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः ॥ १० ॥ १७ ॥ अतो विश्वान्यर्जुता चि-
कित्वां अभि पश्यति । कृतानि या च कर्त्वा ॥ ११ ॥ स नो विश्वाहा सुक्रतु-
रादित्यः सुपथां करत् । प्र ण आयूषि तारिषत् ॥ १२ ॥ बिभ्रद्वापि हिरण्यं
वरुणो वस्त निणिजम् । परि स्पशो नि वेदिरे ॥ १३ ॥ न यं दिप्सन्ति दिप्सवो
न द्रुवाणो जनानाम् । न देवमभिमातयः ॥ १४ ॥ उत यो मानुषेष्वा यशश्चक्रे अ-
साम्या । अस्माकमुदरेष्वा ॥ १५ ॥ १८ ॥ परां मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यू-
तीरनु । इच्छन्तीरुचक्षसम् ॥ १६ ॥ सं नु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वामृतम् । हो-
तेव क्षदसे प्रियम् ॥ १७ ॥ दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमि । एता जुषत
मे गिरः ॥ १८ ॥ इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृळय । त्वामवस्युरा चके ॥ १९ ॥
त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च गमश्च राजसि । स यामनि प्रति श्रुधि ॥ २० ॥ उदुत्तमं
मुमुग्धि नो वि पार्शं मध्यमं चृत । अवाधमानि जीवसे ॥ २१ ॥ १९ ॥

॥ २६ ॥ १-१० शुनःशेष आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१,
८, ६ आर्ची उष्णिक् । २, ६, निचृद्गायत्री । ३ प्रतिष्ठा गायत्री । ४, १० गा-
यत्री । ५, ७ विराड् गायत्री । स्वरः—१, ८, ६ ऋषभः २, ६, ३, ४, १०
५, ७ पङ्कजः ॥

॥ २६ ॥ वसिष्ठा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जा पते । सेमं नो अध्वरं यज ॥ १ ॥
नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः । अग्ने विविर्त्मता वचः ॥ २ ॥ आ
हि ष्मा सूनवे पितापरियजत्यापये । सखा सख्ये वरेण्यः ॥ ३ ॥ आ नो बर्ही-
रिशदसो वरुणो मित्रो अर्यमा । सीदन्तु मनुषो यथा ॥ ४ ॥ पूर्वे होतरस्य नो
मन्दस्व सख्यस्य च । इमा उ पु श्रुधी गिरः ॥ ५ ॥ २० ॥ यच्चिद्धि शश्वता
वना देवन्देवं यजामहे । त्वे इद्धयते हविः ॥ ६ ॥ प्रियो नो अस्तु विश्वपतिर्होता
मन्द्रो वरेण्यः । प्रियाः स्वग्नयो वयम् ॥ ७ ॥ स्वग्नयो हिवार्य देवासो दधिरे च
नः । स्वग्नयो मनामहे ॥ ८ ॥ अथा न उभयेषाममृत मर्त्यानाम् । मिथः संन्तु प्र-
शस्तयः ॥ ९ ॥ विश्वेभिरग्ने अग्निभिर्मिमं यज्ञमिदं वचः । चनो धाः सहसो
यहो ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ २७ ॥ १-१३ शुनःशेष आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ देवता-१-१२ अग्निः ।
१३ विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१-१२ गायत्री । १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१२
पङ्कजः १३ धैवतः ॥

अ० १ । अ० २ । व० २७] १५ [म० १ । अ० ६ । सू० २६ ।

॥ २७ ॥ अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः । सम्राजन्तम-
ध्वराणाम् ॥ १ ॥ स घा नः सूनुः शर्वसा पृथुप्रंगामा सुशेवः । मीढाँ अस्माकं व-
भूयात् ॥ २ ॥ स नो दूराच्चासाञ्च नि मर्त्यादिघ्रायोः । प्राहि सवमिद्विश्वायुः ॥ ३ ॥
इमम् षु त्वमस्माकं सुनि गांयत्रं नव्यांसम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ ४ ॥ आ नो भज
परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु । शिञ्जा वस्यो अन्तमस्य ॥ ५ ॥ २२ ॥ विभक्तासि चि-
त्रभानो सिन्धोरूर्मा उपाक आ । सद्यो दाशुषे क्षरसि ॥ ६ ॥ यमग्रे पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु
यं जुनाः । स यन्ता शर्वतीरिषः ॥ ७ ॥ नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित् । वाजो अ-
स्ति अवाय्यः ॥ ८ ॥ स वाजं विश्वचर्षणिरर्विद्विरस्तु तरुता । विप्रेभिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥
जराबोध तद्विविद्धि विशेविशे यज्ञियाय । स्तोमै रुद्राय दृशीकम् ॥ १० ॥ २३ ॥ स नो
महाँ अनिमनो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः । धिये वाजाय हिन्वतु ॥ ११ ॥ स रेवाँ इव विशपति-
दैव्यः केतुः शृणोतु नः । उक्थैरग्निर्वृहद्भानुः ॥ १२ ॥ नमो महद्भ्यो नमो अ-
र्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आशिनेभ्यः । यजाम देवान्यदि शक्रवाम मा ज्यायसः
शंसमा वृत्ति देवाः ॥ १३ ॥ २४ ॥

॥ २८ ॥ १-६ शुनःशेष आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ इन्द्रयज्ञसोमा देवताः ॥
छन्दः-१-६ अनुष्टुप् । ७-६ गायत्री ॥ स्वरः-१-६ गान्धारः ७-६ षड्जः ॥

॥ २८ ॥ यत्र प्रावा पृथुबुध ऊर्ध्वो भवति सोतवे । उलूखलसुतानामवेक्षि-
न्द्र जल्गुलः ॥ १ ॥ यत्र द्वाविंश जघनाधिषवण्या कृता । उलूखलसुतानामवेक्षिन्द्र
जल्गुलः ॥ २ ॥ यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च शिञ्जते । उलूखलसुतानामवेक्षिन्द्र
जल्गुलः ॥ ३ ॥ यत्र मन्था विबुधैर् रश्मीन्यमितवा इव । उलूखलसुतानामवे-
क्षिन्द्र जल्गुलः ॥ ४ ॥ यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह धुमत्तमं वद
जयतामिव दुन्दुभिः ॥ ५ ॥ २५ ॥ उत स्म ते वनस्पते वातो वि वासप्रमित् ।
अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलूखल ॥ ६ ॥ आयजी वाजसातमा ता ह्युँ आ
विजर्भृतः । हरी इवान्धांसि बप्सता ॥ ७ ॥ ता नो अद्य वनस्पती ऋष्यावृषेभिः
सोतभिः । इन्द्राय मधुमत्सुतम् ॥ ८ ॥ उच्छिष्टं चम्वोर्भर सोमं पवित्र आ सृज । नि
धेहि गोरधिं त्वचि ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ २६ ॥ १-७ शुनःशेष आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ पङ्क्ति-
छन्दः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

आश्वविहारीः

॥ २९ ॥ यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मसि । आ तू न इन्द्र शं-

अ० १ । अ० २ । व० ३१] १६ [म० १ । अ० ६ । सू० ३० ।

सय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥ शिप्रिन्वाजानां पते शचींस्तव
दंसना । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ २ ॥ निष्वा-
पया मिथूदशां सस्तामबुध्यमाने । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु
तुवीमघ ॥ ३ ॥ ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः । आ तू न इन्द्र शंसय
गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ४ ॥ समिन्द्र गर्दभं मृण नुवर्तते पापया-
मुया । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ५ ॥
पताति कुण्डूणाच्या दूरं वातो वनादधि । आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु
सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ६ ॥ सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भया कृकदाश्वम् । आ तू न इन्द्र
शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ७ ॥ २७ ॥

॥ ३० ॥ १—२२ शुनःशेष आजिगर्तिर्ऋषिः ॥ देवता—१—१६ इन्द्रः ।
१७—१८ अश्विनौ । २०—२२ उषाः ॥ छन्दः—१—१०, १२—१५, १७—२२
गायत्री । ११ पादनिचृदायत्री । १६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—२२ षड्जः १६ धैवतश्च ॥

॥ ३० ॥ आ व इन्द्रं क्रिविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् । मंहिष्ठं सिञ्च इ-
न्दुभिः ॥ १ ॥ शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम् । एदं निम्नं न रीयते
॥ २ ॥ सं यन्मदाय शुष्मिणा एना हस्योदरे । समुद्रो न व्यचीं दधे ॥ ३ ॥ अ-
यमुं ते समंतसि कपोत इव गर्भधिम् । वचस्तच्चिन्न ओहसे ॥ ४ ॥ स्तोत्रं राधानां
पते गिर्वीहो वीर यस्य ते । विभूतिरस्तु मृनुता ॥ ५ ॥ २८ ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठा न
ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहे ॥ ६ ॥ योगेयोगे तवस्तरं वाजे-
वाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ ७ ॥ आ घा गमद्यदि श्वत्सहस्रिणीभिर्भूति-
भिः । वाजेभिरुपेतो हवाम् ॥ ८ ॥ अनुप्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रति नरम् । यं ते पूर्व
पिता हुवे ॥ ९ ॥ तं त्वा वयं विश्ववारा शास्महे पुरुहूत । सखे वसो जरि-
तभ्यः ॥ १० ॥ २९ ॥ अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपावाम् । सखे वज्रि-
न्तसखीनाम् ॥ ११ ॥ तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन्तथा कृणु । यथा त उ-
श्मसीष्टये ॥ १२ ॥ रेवतीर्नः सधमाइ इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । तुमन्तो याभि-
र्मदेम ॥ १३ ॥ आ घ त्वावान्त्मनासः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः । ऋणोरजं न
चक्रयोः ॥ १४ ॥ आ यदुवः शतक्रतुवा कामं जरितृणाम् । ऋणोरजं न शची-
भिः ॥ १५ ॥ ३० ॥ शश्वदिन्द्रः पोषुथद्विर्जिगाय नानंदद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि ।
स नो हिरण्यरथं दंसनावान्तस नः सनिता मनये स नोऽदात् ॥ १६ ॥ आश्वि-

अ० १ । अ० २ । व० ३४] १७ [म० १ । अ० ७ । सू० ३१ ।

नावन्वावत्येषा यातुं शवीरया । गोमदस्त्रा हिरण्यवत् ॥ १७ ॥ समानयोजनो
हि वां रथो दस्त्रावमर्त्यः । समुद्रे अश्विनेयते ॥ १८ ॥ न्यध्न्यस्य मूर्धनि चक्रं
रथस्य येमथुः । परि द्यामन्यदीयते ॥ १९ ॥ कस्त उपः कथप्रिये भुजे मर्तो अ-
मर्त्ये । कं नक्षसे विभावरी ॥ २० ॥ वयं हिते अमन्मह्यान्तादा पराकात् । अश्वे
न चित्रे अरुषि ॥ २१ ॥ त्वं त्येधिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मे रयि नि
धारय ॥ २२ ॥ ३१ ॥ ६ ॥

॥ ३१ ॥ १—१८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥
छन्दः— १-७, ६-१५, १७ जगती । ८, १६, १८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः— १-७,
६—१५, १७ निषादः । ८, १६, १८ धैवतः ॥

॥ ३१ ॥ त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा ।
तत्र व्रते कवयो विद्वानापसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ १ ॥ त्वमग्ने प्रथमो
अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूषसि व्रतम् । विभुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमाता
शयुः कतिधा चिदायवे ॥ २ ॥ त्वमग्ने प्रथमो मातरिष्वन आविर्भव सुक्रतूया
विवस्वते । अरेजेतां रोदसी होतृव्येऽसंग्रोभारमयजो महो वसो ॥ ३ ॥ त्वमग्ने
मनवे द्यामवाशयः पुरुरवसे सुकृते सुकृत्तरः । श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा
पूर्वमनयन्नापरं पुनः ॥ ४ ॥ त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतस्तुचे भवसि श्रवाग्यः ।
य आहुतिं परि वेदा वर्षदकृतिमेकायुरग्रे विश आविवांससि ॥ ५ ॥ ३२ ॥ त्व-
मग्ने वृजिनवर्तनि नरं सकमन्पिपर्षि विदथे विचर्षणे । यः शूरसाता परितकस्ये
धने दध्रेभिश्चित्समृता हंसि भूयसः ॥ ६ ॥ त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्ते द-
धासि श्रवसे दिवेर्दिवे । यस्तातृषाण उभयाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ च
सूरये ॥ ७ ॥ त्वं नो अग्ने सनये धनानां यशसं कारुं कृणुहि स्तवानः । ऋ-
ध्याम कर्मापसा नवेन देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ ८ ॥ त्वं नो अग्ने पित्रोरु-
पस्थ आ देवो देवेष्वनवद्य जागृविः । तनूकृबोधि प्रमतिश्च कारवे त्वं कल्याण वसु
विश्वमोर्षिषे ॥ ९ ॥ त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं पितासि नस्त्वं वयस्कृत्तव जामयो वयम् । सं
त्वा रायः शतिनः सं सहस्रिणः सुवीरं यन्ति व्रतपामदाभ्य ॥ १० ॥ ३३ ॥ त्वामग्ने
प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन्हुषस्य विशपतिम् । इळामकृण्वन्मुषस्य शासनीं
पितुर्यत्पुत्रो मर्मकस्य जायते ॥ ११ ॥ त्वं नो अग्ने तव देव पायुर्भिर्मघोनो रत्न
तन्वश्च वन्द्य । त्राता लोकस्य तनये गवाप्तस्यनिमेषे रत्नमाणस्तव व्रते ॥ १२ ॥

अ० १ । अ० २ । व० ३८] १८ [म० १ । अ० ७ । सू० ३२ ।

त्वमग्ने यज्यवे प्रायुरन्तरोऽनिषङ्गाय चतुरक्ष इध्यसे । यो रातहव्योऽवृकाय धा-
यसे कीरेशिचन्मन्त्रं मनसा वनोषि तम् ॥ १३ ॥ त्वमग्ने उरुशंसाय वाघते स्पार्ह-
यद्रेक्काः परमं वनोषि तत् । आधस्य चित्प्रमतिरुच्यसे पिता प्र पाकं शास्मि प्र
दिशो विदुष्टरः ॥ १४ ॥ त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं नरं वमेव स्यूतं परिं पासि विश्व-
तः । स्वादुक्ष्मा यो वसतौ स्योनकुर्जीवियार्जं यजते सोपमा दिवः ॥ १५ ॥ ३४ ॥
इमामग्ने शरणिं मीमृषो न इममध्वानं यमगाम दूरात् । आपिः पिता प्रमतिः
सोम्यानां भूमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् ॥ १६ ॥ मनुष्वदग्ने अङ्गिरस्वदङ्गिरो य-
यातिवत्सदने पूर्ववच्छुचे । अच्छं याह्या वेहा दैव्यं जनमा सादय बर्हिषि यत्ति
च प्रियम् ॥ १७ ॥ एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्तीं वा यत्तं चकृमा विदा
वा । उत प्र णोष्यभि वस्यो अस्मान्तसं नः सृज सुमत्या वार्जवत्या ॥ १८ ॥ ३५ ॥

॥ ३२ ॥ १-१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप्
छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ १-१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप्
छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्र वोचं यानि चकार प्रथमानि वृद्धी । अ-
हन्नहिमन्वपस्ततर्दं प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥ १ ॥ अहन्नहिं पर्वते शिश्रिया-
णं त्वष्टास्मै वज्रं स्वयं ततक्ष । वाश्रा इव धेनवः स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रमव
जग्मुरापः ॥ २ ॥ वृषायमाणोऽवृणीत सोमं त्रिकङ्कुकेष्वपिबत्सुतस्य । आ साय-
कं मघवादत्त वज्रमहन्नेन प्रथमजामहीनाम् ॥ ३ ॥ यदिन्द्राहन्प्रथमजामहीनामा
न्मायिनामर्पिनाः प्रोत मायाः । आत्सूर्यं जनयन्धामुपासं तादीत्ना शत्रुं न किला
विवित्से ॥ ४ ॥ अहन्वृत्रं वृत्रतरं व्यसमिन्द्रो वज्रेण महता बधेन । स्कन्धासीव
कुलिशेना विवृक्काहिः शयत उपपृक्पृथिव्याः ॥ ५ ॥ ३६ ॥ अयोद्धेव दुर्मव
आ हि जुह्वे महावीरं तुविवाधमृजीषम् । नातारीदस्य समृतिं वधानां सं रुजानाः
पिपिष इन्द्रशत्रुः ॥ ६ ॥ अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान ।
वृष्णो वधिः प्रतिमानं बुधूपनुरुत्रा वृत्रो अशयद्वचस्तः ॥ ७ ॥ नदं न भिन्न-
ममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः । याश्चिद्वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत्तासा-
महिः पत्सुतः शीर्वभूव ॥ ८ ॥ नीचावया अभवद्वृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वधर्ज-
भार । उत्तरा सूरधरः पुत्र आसीद्वानुः शये सहवत्सा न धेनुः ॥ ९ ॥ अतिष्ठ-
न्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् । वृत्रस्य निणयं वि चरन्त्या-
पो दीर्यं तम् आशयदिन्द्रशत्रुः ॥ १० ॥ ३७ ॥ वासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन्नि-

अ० १ । अ० ३ । व० ३] १६ [म० १ । अ० ७ । सू० ३३ ।

रुद्रा आपः पणिनेव गावः । अपां बिलमपिहितं यदासीद्वृत्रं जघन्वा अप तत्र-
वार ॥ ११ ॥ अरव्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सृके यत्त्वा प्रत्यहन्वेव एकः । अजयो
गा अजयः शूर सोममवांसजः सर्तवे सप्त सिन्धून् ॥ १२ ॥ नास्मै विद्युन्न तन्य-
तुः सिंषेध न यां मिहमकिरद्वादुनि च । इन्द्रश्च यद्युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो
मघवा वि जिग्ये ॥ १३ ॥ अहेर्यातारं कर्मपश्य इन्द्र हृदि यत्तं जघ्नुषो भीरग-
च्छत् । नव च यन्नवति च सर्वन्तीः श्येनो न भीतो अतर्यो रजांसि ॥ १४ ॥
इन्द्रो यातोऽवसितस्य राजा शर्मस्य च शृङ्गिणो वज्रबाहुः । सेदु राजा क्षयति
चर्पणीनामुरान्न नेमिः परि ता बभूव ॥ १५ ॥ ३८ ॥ २ ॥

॥ ३३ ॥ १—१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥

छन्दः—१, २, ४, ८, ९, १२, १३ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ६, १० त्रिष्टुप् । ५,
७, ११ विराद् त्रिष्टुप् । १४, १५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—१३ धैवतः ।
१४, १५ पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ एतायामोषं गव्यन्त इन्द्रमस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति । अन्नामृणः
कुविदादस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः ॥ १ ॥ उपेदहं धनदामप्रतीतं जुष्टां
न श्येनो वसतिं पतामि । इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिरकैर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन्
॥ २ ॥ नि सर्वसेन इषुधी रसक्त समर्थो गा अजति यस्य वष्टि । चोष्कूयमाण
इन्द्र भूरि वामं मा पणिभूरस्मदधि प्रवृद्ध ॥ ३ ॥ वधीहि दस्युं धनिनं घनेन ए-
कश्वरन्नुपशाकेभिरिन्द्र । धनोरधि विपुणक्ते व्यायन्नयज्वानः सतकाः प्रेतिमीयुः
॥ ४ ॥ परां चिच्छीर्षा वृजुस्त इन्द्रायज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः । प्र यद्विवो
हरिवः स्थातरुग्र निरवृता अधमो रोदस्योः ॥ ५ ॥ १ ॥ अयुयुत्सन्ननवद्यस्य
सेनामयातयन्त क्षितयो नवग्वाः । वृषायुधो न वध्र्यो निरष्टाः प्रवज्रिन्द्राक्षित-
यन्त आयन् ॥ ६ ॥ त्वमेतावृद्धतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र पारे । अवादहो
दिव आ दस्युमुच्चा प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः ॥ ७ ॥ चक्राणासः परीणहं पृ-
थिव्या हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः । न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पर्शो
अदधात्सूर्येण ॥ ८ ॥ परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम् ।
अमन्यमानां अभि मन्यमानैर्निर्ब्रह्मभिरधमो दस्युमिन्द्र ॥ ९ ॥ न ये दिवः पृथि-
व्या अन्तमापुर्न प्रायाभिर्धनदां पर्यभूवन् । गुजं वज्रं वृषभश्चक्र इन्द्रो निज्योतिषा
तमसो गा अदुक्षत् ॥ १० ॥ २ ॥ अनु स्वधामन्तरनापो अस्यावर्धत मय्य आ

अ० १ । अ० ३ । व० ५] २० [म० १ । अ० ७ । सू० ३४ ।

नाव्यानाम् । सध्रीचीनेन मनसा तमिन्दू ओजिष्ठेन हन्मनाहन्त्रभि द्यून् ॥ ११ ॥
न्याविध्यदिलीविशस्य दृळा वि शृङ्गिणमभितच्छुष्णमिन्द्रः । यावत्तरो मघवन्याव-
दोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम् ॥ १२ ॥ अभि सिध्यो अजिगादस्य शत्रून्वि-
तिग्मेन वृषभेणा पुरोऽभेत् । सं वज्रेणासजद्वृत्रमिन्द्रः प्र स्वां प्रतिमतिरच्छाश-
दानः ॥ १३ ॥ आवः कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकनप्रावो युध्यन्तं वृषभं दर्शयुम् ।
शफच्युतो रेणुर्नक्षत द्यामुच्चैत्रेयो नृषाह्वाय तस्थौ ॥ १४ ॥ आवः शर्म वृषभं
तुग्न्यासु क्षेत्रजे मघवज्जिह्वयं गाम् । ज्योक् चिदत्र तस्थिवांसो अकञ्छन्नुता-
मधरा वेदनाकः ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ ३४ ॥ १-१२ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥

छन्दः—१, ६ विराड् जगती । २, ३, ७, ८ । निचृज्जगती ५, १०, ११ ज-
गती ४ । भुरिक् त्रिष्टुप् । १२ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३
५-८, १०, ११ निषादः ४, १२, ६ पञ्चमः ॥

॥ ३४ ॥ त्रिश्चिन्नो अद्या भवतं नवेदसा विभुर्वा याम उत रातिरश्विना । यु-
वोर्हि यन्त्रं हिम्येव वाससोऽभ्यायंसेन्या भवतं मनीषिभिः ॥ १ ॥ त्रयः पृथग्यो
मधुवाहने रथे सोमस्य वेनामनु विश्व इक्षिदुः । त्रयः स्कम्भासः स्कभितास आरभे
त्रिनक्तं याथस्त्रिर्विश्वना दिवा ॥ २ ॥ समाने अहन्त्रिरवद्यगोहना त्रिर्य यज्ञं म-
धुना मिमिक्षतम् । त्रिर्वाजवतीरिषो अश्विना युवं दोषा अस्मभ्यमुषसश्च पिन्वतम्
॥ ३ ॥ त्रिर्वर्तिर्यातं त्रिरनुव्रते जने त्रिः सुप्राव्ये त्रेधेव शिक्ततम् । त्रिनान्यं वहतम-
श्विना युवं त्रिः पृत्तो अस्मे अक्षरेव पिन्वतम् ॥ ४ ॥ त्रिनो रयिं वहतमश्विना युवं
त्रिर्देवताता त्रिरुतावतं धियः । त्रिः सौभगत्वं त्रिरुत श्रवांसि नखिष्ठं वां सूरं दु-
हितारुहद्रथम् ॥ ५ ॥ त्रिनो अश्विना दिव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिरु दत्त-
मद्भ्यः । ओमानं शंयोर्ममकाय सूनवे त्रिधातु शर्म वहतं शुभस्पती ॥ ६ ॥ ४ ॥
त्रिनो अश्विना यजता दिवेदित्रे परि त्रिधातु पृथिवीर्मशायतम् । तिस्रो नासत्या
रथ्या परावत आत्मेव वातः स्वसंराणि गच्छतम् ॥ ७ ॥ त्रिरश्विना सिन्धुभिः
सप्तमातृभिस्त्रय आहावास्त्रेधा हविष्कृतम् । तिस्रः पृथिवीरुपरि प्रवा दिवो नाकं
रक्षेथे युभिर्ऋषिर्हितम् ॥ ८ ॥ क १ त्री चक्रा त्रिवृतो रथस्य क १ त्रयो बन्धुरो ये
सनद्धिः । कदा योगो वाजिनो रासभस्य येन यज्ञं नासत्योपयाथः ॥ ९ ॥ आ
नासत्या गच्छतं हूयते हविर्मध्वः पिवतं मधुपेभिरासभिः । युवोर्हि पूर्वं सवितोषसो

अ० १ । अ० ३ । व० ८] २१ [म० १ । अ० ८ । सू० ३६ ।

रथमृताय चित्रं घृतवन्तमिष्यति ॥ १० ॥ आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभि-
र्यातं मधुपेयमश्विना । प्रायुस्तारिष्टं नीरपांसि मृत्ततं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा
॥ ११ ॥ आ नो अश्विना त्रिवृता रथेनार्वाञ्च रयिं वहतं सुवीरम् । शृण्वन्ता
वामवसे जोहवीमि वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ १-११ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ देवताः—१ अग्निमित्राव-
रुणौ रात्रिः सविता । २-११ सविता ॥ छन्दः—१ विराड् जगती । ६ निचृ-
ज्जगती । २, ५, १०, ११, विराड् त्रिष्टुप् ३, ४, ६ त्रिष्टुप् ७, ८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ६ निषादः । २, ५, १०, ११, ३, ४, ६ धैवतः ७, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ हयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये हयामि मित्रावरुणाविहावसे । हयामि रात्रीं
जगतो निवेशनीं हयामि देवं सवितारमृतये ॥ १ ॥ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो
निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन्
॥ २ ॥ याति देवः प्रवता यात्युद्धता याति शुभ्राभ्यां यजतो हरिभ्याम् । आ देवो
याति सविता पशवतोऽप विश्वा दुरिता वार्धमानः ॥ ३ ॥ अभीष्टतं कृशनैर्विश्वरूपं हि-
रण्यशम्यं यजतो बृहन्तम् । आस्थादर्थं सविता चित्रभानुः कृष्णा रजांसि तविषीं
दधानः ॥ ४ ॥ वि जनाञ्छयावाः शितिपादो अख्यन्नथं हिरण्यप्रउगं वहन्तः ।
शश्वद्विशः सवितुर्दैव्यस्योपस्थे विश्वा भुवनानि तस्थुः ॥ ५ ॥ तिस्रो द्यावः स-
वितुर्द्वा उपस्थां एका यमस्य भुवने विराषाद् । आणि न रथ्यममृतायि तस्थुरिह
ब्रवीतु य उ तच्चिकेतत् ॥ ६ ॥ ६ ॥ वि सुपर्णो अन्तरिक्षाय ख्यद्रभीरवेणा असुरः
सुनीथः । केदानीं सूर्यः कश्चिकेत कतमां द्यां रश्मिरस्या ततान ॥ ७ ॥ अष्टौ व्य-
ख्यत्कुम्भः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून् । हिरण्याक्षः सविता देव आ-
गादधद्रवा दाशुषे वार्याणि ॥ ८ ॥ हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावा-
पृथिवी अन्तरीयते । अपामीवां वार्धते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति
॥ ९ ॥ हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृलीकः स्ववां यात्वर्वाद् । अपसेधन्न-
क्षसो यातुधानानस्थादेवः प्रतिदोषं गृणानः ॥ १० ॥ ये ते पन्थाः सवितः पू-
र्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो
अधि च ब्रूहि देव ॥ ११ ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ३६ ॥ १-२० घौर ऋषिः १-२० अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, १२ भुरि-
गनुष्टुप् । २ निचृत्सतः पङ्क्तिः ४ निचृत्पङ्क्तिः । १०, १४ निचृद्विष्टारपङ्क्तिः । १८

अ० १ । अ० ३ । व० ११] २२ [म० १ । अ० ८ । सू० ३६ ।

विष्टारपङ्क्तिः । २० सतः पङ्क्तिः । ३, ११ निचृत्पथ्या बृहती । ५, १६ निचृद्बृहती ।
६ भुरिग् बृहती ७ बृहती । ८ स्वराद् बृहती । ९ निचृदुपरिष्टाद्बृहती । १३
उपरिष्टाद्बृहती । १५ विराद् पथ्याबृहती । १७ विरादुपरिष्टाद्बृहती । १९ पथ्या
बृहती ॥ स्वरः—१, १२ गान्धारः । २, ४, १०, १४, १८, २० पञ्चमः । ३,
११, ५, १६, ६-९, १३, १५, १७, १९ मध्यमः ॥

॥ ३६ ॥ प्र वो यद्दं पुरुषां विशां देवयतीनाम् । अग्निं सूक्तेभिर्वचोभिरीमहे
यं सीमिद्वन्य ईळते ॥ १ ॥ जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते । स त्वं
नो अद्य सुमना इहाविता भवा वाजेषु सन्त्य ॥ २ ॥ प्र त्वा दूतं वृणीमहे होतारं
विश्ववेदसं । महस्ते सतो वि चरन्त्यर्चयो दिवि स्पर्शन्ति भानवः ॥ ३ ॥ देवा-
सस्त्वा वरुणो मित्रो अर्यमा सं दूतं प्रत्नमिन्धते । विश्वं सो अग्ने जयति त्वया
धनं यस्ते इदाश मर्त्यः ॥ ४ ॥ मुन्द्रो होता गृहपतिरग्ने दूतो विशामसि । त्वे
विश्वा संगतानि वृता ध्रुवा यानि देवा अकृण्वत ॥ ५ ॥ ८ ॥ त्वे इदग्ने सु-
भगे यविष्य विश्वमा हूयते हविः । स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यक्षि देवा-
न्सुवीर्या ॥ ६ ॥ तं धेमिस्था नमस्विन उर्प स्वराजमासते । होत्राभिरग्निं मनुषः
समिन्धते तितिर्वासो अति सिधः ॥ ७ ॥ घ्नन्तो वृत्रमतरन्नोदसी अप उरु क्ष-
याय चक्रिरे । भुवत्कण्वे वृषा घुम्याहुतः क्रन्ददश्वो गर्विष्टिषु ॥ ८ ॥ सं सी-
दस्व महाँ असि शोचस्व देववीतमः । वि धूममग्ने अरुपं मियेध्य सृज प्रशस्त
दर्शतम् ॥ ९ ॥ यं त्वा देवासो मनवे दधुरिह यजिष्ठं हव्यवाहन । यं कण्वो मे-
ध्यातिथिर्धनस्पृतं यं वृषा यमुपस्तुतः ॥ १० ॥ ९ ॥ यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध
ऋतादधि तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस्तमग्निं वर्धयामसि ॥ ११ ॥ रायस्पूधि
स्वधावोऽस्ति हि तेऽग्ने देवेष्वप्यम् । त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मूळ
महाँ असि ॥ १२ ॥ ऊर्ध्व ऊ षु णं ऊतये तिष्ठा देवो न संविता । ऊर्ध्वो वाज-
स्य सनिता यदज्जिभिर्वाघद्रिर्विहयामहे ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वो नः पाहंहसो नि केतुना
विश्वं समत्रिणै दह । कृधी न ऊर्ध्वाञ्चरथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः ॥ १४ ॥
पाहि नो अग्ने रत्तसः पाहि धूर्तेरराव्यः । पाहि रीषत उत वा जिघांसतो बृह-
द्रानो यविष्ठय ॥ १५ ॥ १० ॥ घनेव विष्वग्वि जह्यराव्यस्तपुर्जम्भ यो अस्म-
धुक् । यो मर्त्यः शिशीति अत्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत ॥ १६ ॥ अग्निर्वैवे
सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम् । अग्निः प्रावन्मित्रो मेध्यातिथिमग्निः साता
उपस्तुतम् ॥ १७ ॥ अग्निना तुर्वशं यदु परावत उग्रादेवं हवामहे । अग्निर्नयन्-

अ० १ । अ० ३ । व० १५] २३ [म० १ । अ० ८ । सू० ३५ ।

ववास्तुं वृहद्रथं तुर्वीति दस्यवे सहः ॥ १८ ॥ नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय
शर्वते । दीदेथ कण्वं ऋतजात उज्जितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः ॥ १९ ॥ त्वेषासो
अग्नेरमवन्तो अर्चयो भीमासो न प्रतीतये । रुजस्विनः सदमिद्यातुमावतो विश्वं
समन्त्रिणं दह ॥ २० ॥ ११ ॥

॥ ३७ ॥ १-१५ कण्वो घौर ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-१, २, ४,
६-८, १२ गायत्री । ३, ६, ११, १४ निचृद् गायत्री । ५ विराड् गायत्री । १०,
१५ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री १३ पादनिचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३७ ॥ क्रीळं वः शर्वो मारुतमन्त्राणां रथेशुभम् । कण्वो अभि प्र गायत
॥ १ ॥ ये पृषतीभिर्ऋष्टिभिः साकं वाशीभिर्ऋजिभिः । अजायन्त स्वभानवः
॥ २ ॥ इहेव शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद्वदान् । नि यामञ्चित्रमृज्जते ॥ ३ ॥
प्र वः शर्वीय मृष्वये त्वेषद्युम्नाय शुष्मिणे । देवत्तं ब्रह्म गायत ॥ ४ ॥ प्र शंसा
गोष्वध्न्यं क्रीळं यच्छर्वो मारुतम् । जम्भे रसस्य वावृधे ॥ ५ ॥ १२ ॥ को वो व-
र्षिष्ठ आ नरो दिवश्च गमश्च धृतयः । यत्सीमन्तं न धूनुथ ॥ ६ ॥ नि वो या-
माय मानुषो दध उग्राय मन्यवे । जिहीत पर्वतो गिरिः ॥ ७ ॥ येषामज्मेषु पृ-
थिवी जुजुर्वा इव विरपतिः । भिया यामेषु रेजते ॥ ८ ॥ स्थिरं हि जानमेषां वयो
मातुर्निरैतवे । यत्सीमन्तं द्विता शर्वः ॥ ९ ॥ उदु त्ये सूनवो गिरः काष्ठा अज्म-
ष्वन्नत । वाश्रा अभिजु यातवे ॥ १० ॥ १३ ॥ त्वं चिद्वा दीर्घं पृथुं मिहो न-
पातममृधम् । प्र च्यावयन्ति यामभिः ॥ ११ ॥ मरुतो यद्ध वो बलं जनां अचु-
च्यवीतन । गिरीरचुच्यवीतन ॥ १२ ॥ यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवतेऽध्वन्ना । शृणोति
काश्चिदेषाम् ॥ १३ ॥ प्र यात शीभमाशुभिः सन्ति कण्वेषु वो दुवः । तत्रो पु
मादयाध्वै ॥ १४ ॥ अस्ति हि ष्मा मदाय वः स्मसि ष्मा वयमेषाम् । विश्वं चिदा-
युर्जीवसे ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ३८ ॥ १-१५ कण्वो घौर ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः-१, ८, ११,
१३, १५, ४, गायत्री । २, ६, ७, ९, १० निचृद्गायत्री । ३ पादनिचृद्-
गायत्री । ५, १२ पिपीलिका मध्या निचृत् । १४ यवमध्या विराड् गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ कद्ध नूनं कथप्रियः पिता पुत्रं न हस्तयोः । दधिध्वे वृक्बर्हिषः
॥ १ ॥ कं नूनं कद्धो अर्थं गन्ता दिवो न पृथिव्याः । कं वो गावो न रययन्ति

अ० १ । अ० ३ । व० १६] २४ [म० १ । अ० । ८ । सू० ३६ ।

॥ २ ॥ कं वः सुम्ना नव्यांसि मरुतः कं सुविता । क्रोविश्वानि सौभगा ॥ ३ ॥
यद्युयं पृथिमातरो मर्तीसः स्यातन । स्तोता वो अमृतः स्यात् ॥ ४ ॥ मा वो मृगो
न यवसे जरिता भृदजोष्यः । पथा यमस्य गादुष ॥ ५ ॥ १५ ॥ मो पुणः परापरा नि-
र्ऋतिर्दुर्हणा वधीत् । पदीष्ट तृष्ण्या सह ॥ ६ ॥ सत्यं त्वेषा अमवन्तो धन्व-
ज्जिन्दा रुद्रियांसः । मिह कृण्वन्त्यवाताम् ॥ ७ ॥ वाश्रेव विद्युन्मिमाति वृत्सं न
माता सिषक्ति । यदेषां वृष्टिरसर्जि ॥ ८ ॥ दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोद-
वाहेन । यत्पृथिवीं व्युन्दन्ति ॥ ९ ॥ अध स्वनान्मरुतां विश्वमा सन्न पार्थिवम् ।
अरेजन्त प्र मानुषाः ॥ १० ॥ १६ ॥ मरुतो वीळुपाणिभिश्चित्रा रोधस्वतीरनु । या-
तेमखिद्रयामभिः ॥ ११ ॥ स्थिरा वः सन्तु नेमयो रथा अश्वांस एषाम् । सुसै-
स्कृता अभीशवः ॥ १२ ॥ अच्छा वदा तना गिरा जरायै ब्रह्मणस्पतिम् । अग्निं
मित्रं न दर्शितम् ॥ १३ ॥ मिमीहि श्लोकमास्ये पर्जन्य इव ततनः । गायं गायत्र-
मुख्यम् ॥ १४ ॥ वन्दस्व मारुतं गणं त्वेषं पतस्युमर्किणम् । अस्मे वृद्धा अस-
न्निह ॥ १५ ॥ १७ ॥

॥ ३६ ॥ १—१० कणवो घौर ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ५,
६ पथ्याबृहती । ७ उपरिष्ठाद्रिराद् बृहती । २, ८, १० विराद् सतः पङ्क्तिः ।
४, ६, निचृत्सतः पङ्क्तिः । ३ अनुष्टुप् । स्वरः—१, ५, ६, ७, मध्यमः । २,
८, १०, ४, ६, पञ्चमः । ३ गान्धारः ॥

॥ ३६ ॥ प्र यद्वित्था परावतः शोचिर्न मानमस्यथ । कस्य क्रत्वा मरुतः क-
स्य वर्षसा कं याथ कं ह धूतयः ॥ १ ॥ स्थिरा वः सन्त्वायुधा पराणुदे वीळु उत
प्रतिष्कभे । युष्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः ॥ २ ॥ परा ह
यत्स्थिरं ह्यथ नरो वर्तयथा गुरु । वि याथन वनिनः पृथिव्या व्याशाः पर्वतानाम्
॥ ३ ॥ नहि वः शत्रुर्विदिदे अग्निं यत्रि न भूम्यां रिशादसः । युष्माकमस्तु त-
विषी तना युजा रुद्रासो नू चिन्दाधृषे ॥ ४ ॥ प्र वैपयन्ति पर्वतान्वि विश्वन्ति व-
नस्पतीन् । प्रो आरत मरुतो दुर्मदा इव देवांसः सर्वया विशा ॥ ५ ॥ १८ ॥
उपो रथेषु पृषतीरयुग्धं प्रष्टिर्वहति रोहितः । आ वो यामाय पृथिवी चिदश्रोदबी-
भयन्त मानुषाः ॥ ६ ॥ आ वो मच्चू तनाय कं रुद्रा अबो वृणीमहे । गन्ता नूनं
नोऽवसां यथा पुरेत्था कणवाय विभ्युषे ॥ ७ ॥ युष्मेषितो मरुतो मर्त्येषित आ
यो नो अभ्य ईपते । वि तं युयोत शर्वसा व्योजसा वि युष्माकाभिरुतिभिः ॥ ८ ॥

अ० १ । अ० ३ । व० २३] २५ [म० १ । अ० ८ । सू० ४१ ।

असामि हि प्रयज्यवः कण्वं वृद्धं प्रचेतसः । असामिभिर्मरुत आ न ऊतिभिर्गन्ता
वृष्टिं न विद्युतः ॥ ६ ॥ असाम्योजो विभृथा सुदानवोऽसामि धूतयः शवः । अ-
षिद्विषे मरुतः परिमन्यव इषुं न संजत द्विषम् ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ४० ॥ १—८ कण्वो घौर ऋषिः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—२, १, ८
निचृदुपरिष्ठावृहती । ५ पथ्यावृहती । ३, ७ आर्चीत्रिष्टुप् । ४, ६ शतः पङ्क्ति-
निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ८, ५ मध्यमः । ३, ७ धैवतः । ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देव्यन्तस्त्वेमहे । उप प्र यन्तु मरुतः सुदा-
नव इन्द्रं प्राशूर्भवा सचा ॥ १ ॥ त्वामिद्धि सहसस्पुत्र मर्त्यं उपब्रूते धने हिते ।
सुवीर्यं मरुत आ स्वशव्यं दधीत यो व आचके ॥ २ ॥ प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः प्र दे-
व्येतु सूनृता । अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ ३ ॥ यो
वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः । तस्मा इळां सुवीरामा यजाम-
हे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ॥ ४ ॥ प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्न्यन्त्रं वदत्युक्थ्यम् । यस्मिन्निन्द्रो
वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥ ५ ॥ २० ॥ तमिद्वोचेमा विदथे-
षु शम्भुवं मन्त्रं देवा अनेहसम् । इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद्वामा वो
अश्रवत् ॥ ६ ॥ को देव्यन्तमश्रवज्जनं को वृक्तवर्हिषम् । प्रप्र द्वाश्वान्पस्त्याभिर-
स्थितान्तर्वावृत्तयं दधे ॥ ७ ॥ उप जत्रं पृञ्चीत हन्ति राजभिर्भये चित्सुक्षितिं
दधे । नास्य वर्ता न तर्कता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिणाः ॥ ८ ॥ २१ ॥

॥ ४१ ॥ १—६ कण्वो घौर ऋषिः ॥ देवता—१—३, ७—६ वरुणमित्रार्यमणः ।
४—६ आदित्याः ॥ छन्दः—१, ४, ५, ८, गायत्री । २, ३, ६ विराड् गायत्री । ७,
६ निचृद्गायत्री ॥ १—६ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४१ ॥ यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नू चित्स दभ्यते जनः
॥ १ ॥ यं बाहुतेषु पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः । अरिष्टः सर्व एथते ॥ २ ॥ वि
दुर्गा वि द्विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम् । नयन्ति दुरिता तिरः ॥ ३ ॥ सुगः
पन्या अनृत्तर आदित्यास ऋतं यते । नात्रावखादो अस्ति वः ॥ ४ ॥ यं यज्ञं
नयथा नर आदित्या ऋजुना पथा । प्र वः स धीतये नशत् ॥ ५ ॥ २२ ॥ स
रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं लोकमुत त्मना । अच्छा गच्छत्यस्तुतः ॥ ६ ॥ (कथा राधा-
म सखायः स्तोमं मित्रस्यार्यमणः । माहि प्सरो वरुणस्य) ॥ ७ ॥ मा वो घ्नन्ति

अ० १ । अ० ३ । व० २८] २६ [म० १ । अ० ६ । सू० ४४ ।

मा शपन्तं प्रति वोचे देवयन्तम् । सुमैरिद्वि आ विवासे ॥ ८ ॥ चतुरश्रिदमाना-
द्विभीयादा निधातोः । न दुरुक्ताय स्पृहयेत् ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ४२ ॥ १-१० कण्वो घौर ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः १, ६ नि-
चृदायत्री । २, ३, ५-८, १० गायत्री ४ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ सं पूषन्नध्वनस्तिर व्यंहो विमुचो नपात् । सचवा देव प्र एस्पुरः
॥ १ ॥ यो नः पूषन्नघो वृको दुःशेव आदिदेशति । अप स्म तं पथो जहि ॥ २ ॥
अप त्वं परिपन्थिनं मुषीवाणं हुरश्चितम् । दूरमधि सुतेरज ॥ ३ ॥ त्वं तस्य व-
याविनोऽघशंसस्य कस्य चित् । पदाभि तिष्ठ तपुषिम् ॥ ४ ॥ आ तत्तं दस्य
मन्तुमः पूषन्नवो वृणीमहे । येन पितृनचोदयः ॥ ५ ॥ २४ ॥ अथा नो विश्व-
सौभग हिरण्यवाशीमत्तम । धनानि सुषणां कृधि ॥ ६ ॥ अति नः सञ्चतो नय
सुगा नः सुपथा कृणु । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ७ ॥ अभि सूर्यवसं नय न नव-
ज्वारो अध्वने । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ८ ॥ शग्धि पूर्यि प्र यंसि च शिशिहि
प्रास्युदरम् । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ९ ॥ न पूषणं मेथामसि सूक्तैरभि शृणीमसि ।
वसूनि वस्ममीमहे ॥ १० ॥ २५ ॥

नि-५ प्रः

कर्मिन्

॥ ४३ ॥ १-६ कण्वो घौर ऋषिः ॥ देवता-१, २, ४-६ रुद्रः । ३ मित्राव-
रुणौ । ७-९ सोमः ॥ छन्दः- १-४, ७, ८ गायत्री ५ विराड् गायत्री ६
पादनिचृदायत्री । ९ अनुष्टुप् ॥ स्वरः १-८ षड्जः । ९ गान्धारः ॥

॥ ४३ ॥ कद्रुद्राय प्रचेतसे मीळहुष्टमाय तव्यसे । वोचेम शन्तमं हृदे ॥ १ ॥
यथा नो अदितिः कर्त्तृपश्वे नृभ्यो यथा गवे । यथा तोकाय रुद्रियम् ॥ २ ॥
यथा नो मित्रो वरुणो यथा रुद्रश्चिकेतति । यथा विश्वे सजोषसः ॥ ३ ॥ गा-
थपति मेघपति रुद्रं जलापभेषजम् । तच्छ्रयोः सुममीमहे ॥ ४ ॥ यः शुक्र इव
सूर्यो हिरण्यमिव रोचते । श्रेष्ठो देवानां वसुः ॥ ५ ॥ २६ ॥ शं नः कर्त्तव्यते
सुगं प्रेषाय मेघ्ये । नृभ्यो नारिभ्यो गवे ॥ ६ ॥ अस्मे सोम श्रियमधि नि धेहि
शतस्य नृणाम् । महि श्रवस्तुविनृम्णम् ॥ ७ ॥ मा नः सोम परिबाधो मारातयो
जुहुवन्त । आ न इन्द्रो वाजे भज ॥ ८ ॥ यास्तै प्रजा अमृतस्य परस्मिन्धामभृ-
तस्य । पूर्या नाभा सोम वेन आभूषन्तीः सोम वेदः ॥ ९ ॥ २७ ॥ ८ ॥

॥ ४४ ॥ १-१४ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ देवता १-१४ अग्निः ॥ छन्दः-१,
५ उपरिष्ठाद्विराड्बृहती ३ निचृदुपरिष्ठाद्वृहती ७, ११ निचृत्पथ्याद्वृहती

अ० १ । अ० ३ । व० ३१] २७ [म० १ । अ० ६ । सू० ४५ ।

१२ भुरिगृहती १३ पथ्यागृहती च २, ४, ६, ८, १४ विराट् सतः पङ्क्तिः १०
विराट् विस्तारपङ्क्तिः । ६ आर्ची त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ५, ३, ७, ११-१३ मध्यमः
२, ४, ६, ८, १४, १० पञ्चमः । ६ धैवतः ॥

॥ ४४ ॥ अग्ने विवस्वदुपसंश्रितं राधो अमर्त्यम् । आ दाशुषे जातवेदो बृहत्
त्वमग्रा देवाँ उपवृधः ॥ १ ॥ जुष्टो हि दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने स्थीरध्वरा-
णाम् । सज्जूरशिवभ्यामुपसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रयो बृहत् ॥ २ ॥ अग्रा दूतं वृणी-
महे वसुमग्निं पुरुषियम् । धूमकेतुं भाक्तजीकं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वरश्रियम् ॥ ३ ॥
श्रेष्ठं यविष्ठमतिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय दाशुषे । देवाँ अन्त्या यातवे जातवेदसम-
ग्निमीले व्युष्टिषु ॥ ४ ॥ स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन । अग्ने त्रा-
तारममृतं मियेध्य यजिष्ठं हव्यवाहन ॥ ५ ॥ २८ ॥ सुशंसो बोधि गृणते यवि-
ष्ठ्य मधुजिह्वः स्वाहुतः । प्रस्कण्वस्य प्रतिश्चायुर्जीवसे नमस्या दैव्यं जनम् ॥ ६ ॥
होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विशं इन्धते । स आ वह पुरुदूत प्रचेतसोऽग्ने दे-
वाँ इह ब्रवत् ॥ ७ ॥ सवितारमुपसंश्रित्वा भगमग्निं व्युष्टिषु क्षपः । कण्वास-
स्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर ॥ ८ ॥ पतिर्ध्वराणामग्ने दूतो वि-
शामसि । उपवृध आ वह सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दशः ॥ ९ ॥ अग्ने पूर्वा अ-
नूषसो विभावसो दीदेथ विश्वदर्शतः । असि ग्रामेष्वविता पुरोहितोऽसि यज्ञेषु
मानुषः ॥ १० ॥ २९ ॥ नि त्वा यज्ञस्य सार्धं नमग्ने होतारमृत्विजम् । मनुष्वदेव
धीमहि प्रचेतसं जीरं दूतममर्त्यम् ॥ ११ ॥ यदेवानां मित्रमहः पुरोहितोऽन्तरो
यासि दूत्यम् । सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयोऽग्ने भ्राजन्ते अर्चयः ॥ १२ ॥ शुधि
शुत्कर्णं वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः । आ सीदन्तु बहिर्षि मित्रो अर्यमा प्रातर्या-
वाणो अध्वरम् ॥ १३ ॥ शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः ।
पिबन्तु सोमं वरुणो धृतवतोऽश्विभ्यामुपसा सज्जूरः ॥ १४ ॥ ३० ॥

॥ ४५ ॥ १-१० प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ १-१० अग्निर्देवा देवताः ॥
छन्दः-१ भुरिगुणिकृ । ५ उग्निकृ । २, ३, ७, ८ अनुष्टुप् । ४ निवृदनुष्टुप् ।
६, ९, १० विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, ५ ऋषभः । २-४, ६-१० गान्धारः ॥

॥ ४५ ॥ त्वमग्ने वसूरिह रुद्राँ आदित्याँ उत । यजां स्वध्वरं जतं मनुजातं
घृतमुषम् ॥ १ ॥ श्रुष्टीवानो हि दाशुषे देवा अग्ने विचेतसः । ताव्रोहिदश्वं गर्वि-
णस्त्रयस्त्रिशतमा वह ॥ २ ॥ प्रियमेधवदन्निवजातवेदो विरूपवत् । अङ्गिरस्वर्मा-

अ० १ । अ० ४ । व० १] २८ [म० १ । अ० ६ । सू० ४७ ।

हिषत प्रस्कणवस्य श्रुधी हवम् ॥ ३ ॥ महिकेरव उतये प्रियमैधा अहूपत । राज-
न्तमध्वराणामग्निं शुक्रेण शोचिषा ॥ ४ ॥ घृताहवन सन्त्येमा उषु श्रुधी गिरः ।
याभिः कणवस्य सूनवो हवन्तेऽवसे त्वा ॥ ५ ॥ ३१ ॥ त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते
विचु जन्तवः । शोचिष्कैशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढ्वे ॥ ६ ॥ नि त्वा होता-
रमृत्विजं दधिरे वसुविचमम् । श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विषां अग्ने दिविष्टिषु ॥ ७ ॥
आ त्वा विषां अचुच्यवुः सुतसोमा अभि प्रयः । बृहद्वा विभ्रतो हविरग्ने मर्तीय
दाशुषे ॥ ८ ॥ प्रातर्याणाः सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य । इहाद्य दैव्यं जनं बहिरा
सादया वसो ॥ ९ ॥ अर्वाञ्च दैव्यं जनमग्ने यच्च सहतिभिः । अयं सोमः सु-
दानवस्तं पात तिरोअह्वयम् ॥ १० ॥ ३२ ॥

॥ ४६ ॥ १-१५ प्रस्कणवः काणव ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१,
१० विराड्गायत्री ३, ११, ६, १२, १४, गायत्री । ५, ७, ९, १३, १५, २,
४, ८, निचृद्गायत्री ॥ १-१५ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुषे वामशिवना बृहत्
॥ १ ॥ या दुस्त्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् । धिया देवा वसुविदा ॥ २ ॥
वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टिषि । यद्वां रथो विभिष्यतात् ॥ ३ ॥ ह-
विषा जारो अपां पिपतिं पपुरिर्नरा । पिता कुटस्य चर्षणिः ॥ ४ ॥ आदारो वां
मतीनां नासत्या मतवचसा । प्रातं सोमस्य धृष्णुया ॥ ५ ॥ ३३ ॥ या नः पी-
परदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः । तामस्मे रासाथामिषम् ॥ ६ ॥ आ नो नावा
मतीनां यातं पाराय गन्तवे । युञ्जथामश्विना रथम् ॥ ७ ॥ अरित्रं वां दिवस्पृथु
तीर्थे सिन्धूनां रथः । धिया युयुज्ज इन्दवः ॥ ८ ॥ दिवस्कणवास इन्दवो वसु सि-
न्धूनां पदे । स्वं वधि कुहं धित्सथः ॥ ९ ॥ अभूदु भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः ।
व्यख्यजिह्वयासितः ॥ १० ॥ ३४ ॥ अभूदु पारमेतवे पन्था ऋतस्य साधुया । अ-
दर्शि वि क्षुतिदिवः ॥ ११ ॥ तत्तदिवश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति । मदे सो-
मस्य पिप्रतोः ॥ १२ ॥ वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा । मनुष्वच्छंभू
आ गतम् ॥ १३ ॥ युवोरुपा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत् । ऋतावनथो अक्तुभिः
॥ १४ ॥ उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् । अविद्वियाभिरूतिभिः ॥
॥ १५ ॥ ३५ ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ १-१० प्रस्कणवः काणव ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ५

अ० १ । अ० ४ । व० ३] २६ [म० १ । अ० ६ । सू० ४८ ।

निचृत्पथ्या बृहती । ३, ७ पथ्या बृहती । ६ विराद् पथ्या बृहती । २, ६, ८
निचृत्सतः पङ्क्तिः । ४, १० सतः पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ५, ३, ७, ६ मध्यमः २,
६, ८, ४, १० पञ्चमः ॥

॥ ४७ ॥ अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोमं ऋतावृथा । तमश्विना पिवतं ति-
रोऽद्भ्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ १ ॥ त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना
कण्वासो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम् ॥ २ ॥ अश्विना मधुमत्तमं
पातं सोममृतावृथा । अथाद्य दद्या वसु विश्रता रथे द्वाधां समुप गच्छतम् ॥ ३ ॥
त्रिषधस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं मिमिक्षतम् । कण्वासो वां सुतसोमा अ-
भिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना ॥ ४ ॥ याभिः कण्वमभिष्टिभिः प्रावतं युवमश्विना ।
ताभिः पृस्मां अवतं शुभस्पती पातं सोममृतावृथा ॥ ५ ॥ १ ॥ सुदासे दद्या
वसु विश्रता रथे पृत्तो बहतमश्विना । रयिं समुद्राद्भुत वा दिवस्पत्यस्मे धत्तं पुरु-
स्पृहम् ॥ ६ ॥ यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अथि तुर्वशे । अतो रथेन सुवृता
न आ गतं साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ ७ ॥ अर्वाञ्चा वां सप्तयोऽध्वरश्रियो व-
हन्तु सवनेदुष । इषं पृञ्चन्तां सुकृते सुदानव आ बर्हिः सीदतं नरा ॥ ८ ॥ तेन
नामत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा येन शश्वदूह्युर्दाशुषे वसु मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ९ ॥
उक्थेभिरवर्गवसे पुरुवसू अर्केश्च नि हयामहे । शश्वत्कण्वाणां सदसि प्रिये हि
कुं सोमं प्रपथुरश्विना ॥ १० ॥ २ ॥

॥ ४८ ॥ १-१६ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, ६
विराद् पथ्या बृहती ५, ११, १३ निचृत् पथ्या बृहती च १२ बृहती १५ पथ्या
बृहती ४, ६, १४ विराद् सतः पङ्क्तिः २, १०, १६ निचृत्सतः पङ्क्तिः ८ पङ्क्तिः
स्वरः—१, ३, ७, ६, ५, ११, १३, १२, १५ मध्यमः ४, ६, १४, २, १०, १६,
८ पञ्चमः ॥

॥ ४८ ॥ सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः । सह शुम्नेन बृहता विभा-
वरि राया देवि दास्वती ॥ १ ॥ अश्वीवतीर्गोमतीविश्वसुविदो भूरि च्यवन्त व-
स्तेवे । उदीरय्य प्रति मा सूनृता उषश्चोद राधो मघोनाम् ॥ ३ ॥ उवासोषा उच्छाद्य
नु देवी जीरा रथानाम् । ये अस्या आचरणेषु दधिरे समुद्रे न श्रवस्यवः ॥ ३ ॥
उषो ये ते प्र यामेषु युञ्जते मनो दानाय सूरयः । अत्राह तत्कण्व एषां कण्व-
तमो नाम गृणाति नृणाम् ॥ ४ ॥ आ घ्रा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती । ज-

अ० १ । अ० ४ । व० ७] ३० [म० १ । अ० ६ । सू० ५० ।

रयन्ती वृजनं पृथ्वीयत् उत्पातयति पक्षिणः ॥ ५ ॥ ३ ॥ वि या सृजति समन्तं
व्यर्थिनः पदं न वेत्योदती । वयो न किंष्टे पक्षिवांसं आसते व्युष्टौ वाजिनीवति
॥ ६ ॥ एषायुक्त परावतः सूर्यस्योदयनादधि । शतं रथेभिः सुभगोषा ह्यं
वि यात्यभि मानुषान् ॥ ७ ॥ विश्वमस्या नानाम चक्षसे जगज्ज्योतिष्कृणोति
सूनरी । अप वेपो मघोनीं दुहिता दिव उषा उच्छदप स्त्रिधः ॥ ८ ॥ उप आ
भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः । आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दि-
विष्टिषु ॥ ९ ॥ विश्वस्य हि प्राणं जीवं त्वे वि यदुच्छसि सूनरि । सा नो र-
थेन बृहता विभावरी श्रुधि चित्रामघे हवम् ॥ १० ॥ ४ ॥ उपो वाजं दिवंस्त्र य-
श्चित्रो मानुषे जने । तेना वह सुकृतो अध्वरां उप ये त्वां गृणन्ति वन्हयः ॥ ११ ॥
विश्वान्नेवां आ वह सोमपीतयेऽन्तरिक्षादुषस्त्वम् । सास्मासु धा गोमदश्वावदुक्थ्य-
मुषो वाजं सुवीर्यम् ॥ १२ ॥ यस्या रुशन्तो अर्चयः प्रति भद्रा अदक्षत । सा नो
राये विश्ववारं सुपेशसमुषा ददातु सुगम्यम् ॥ १३ ॥ ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्वं ऊ-
तये जुहुरेऽवसे महि । सा नः स्तोमां अभि गृणीहि राधसोषः शुक्रेण शोचिषा
॥ १४ ॥ उपो यद्व्य भानुना वि द्वावावृणवो दिवः । प्र नो यच्छतादवृकं पृथु
छर्दिः प्र देवि गोमतीरिषः ॥ १५ ॥ सं नो राया बृहता विश्वपेशसा मिमिक्षा
समिळाभिरा । सं बुम्नेन विश्वतुरोषो महि सं वाजैर्वाजिनीवति ॥ १५ ॥ ५ ॥

॥ ४६ ॥ १—४ प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ निचृदनुष्टुप् छन्दः ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ उपो भद्रेभिरा गहि दिवश्चिद्रोचनादधि । वहन्त्ववृणप्सव उप
त्वा सोमिनो गृहम् ॥ १ ॥ सुपेशसं सुखं रथं यमध्यस्था उपस्त्वम् । तेना सुश्र-
वसं जने प्राशय दुहितर्दिवः ॥ २ ॥ वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विपच्चतुष्पदजुनि । उपः
प्रारब्धतूरनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ॥ ३ ॥ व्युच्छन्ती हि राशिभिर्विश्वमाभासि रो-
चनम् । तां त्वावृषवसूयवो गीभिः कणा अहूपत ॥ ४ ॥ ६ ॥

॥ ५० ॥ १—१३ प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१,
६ निचृदगायत्री । २, ४, ८, ९ पिपीलिकामध्या निचृदगायत्री । ३ गायत्री । ५
यवमध्या विराडगायत्री । ७ विराडगायत्री १०, ११ निचृदनुष्टुप् । १२, १३
अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ षड्जः १०—१३ गान्धारः ॥

॥ ५० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ ११ ॥

अ० १ । अ० ४ । व० १०] ३१ [म० १ । अ० १० । सू० ५१ ।

अथ ते त्रायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यकुर्मिः । सूर्याय विश्वचक्षसे ॥ २ ॥ अदृश्र-
मस्य केतवो वि रश्मयो जनां अनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥ ३ ॥ तुरणिर्विश्व-
दर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचनम् ॥ ४ ॥ प्रत्यङ् देवानां विशः
प्रत्यङ् दुर्देषि मानुषान् । प्रत्यङ् विश्वं स्वर्दृशे ॥ ५ ॥ ७ ॥ येनां पावक चक्षसा भु-
रण्यन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥ ६ ॥ वि द्यामेषि रजस्पृश्वहा मिमानो
अकुर्मिः । पश्यञ्जन्मानि सूर्य ॥ ७ ॥ सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य ।
शोचिष्केशं विचक्षण ॥ ८ ॥ अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूर्यो रथस्य नृपत्यः । तामि-
र्याति स्वयुक्तिभिः ॥ ९ ॥ उद्वयं तमसस्पति ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा
सूर्यमगन्तु ज्योतिरुत्तमम् ॥ १० ॥ उद्वन्नद्य मित्रमह आरोहन्नुत्तरां दिवम् । दृष्टोगं
मम सूर्य हरिमाणं च नाशय ॥ ११ ॥ शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ।
अथो हारिद्वेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि ॥ १२ ॥ उदगादयमादित्यो विश्वेन स-
हसा सह । द्विपन्तं मही रन्धयन्मो अहं द्विषते रधम् ॥ १३ ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ५१ ॥ १—१५ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—
१, २, १० जागती । २, ५, ८ विराड् जगती । ११—१३ निचृज्जगती ३,
४ भुरिक् त्रिष्टुप् ६, ७ त्रिष्टुप् १४, १५ विराड् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६,
१०, ५, ११—१३, ८ निषादः । ३, ४, ६, ७, १४, १५ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५१ ॥ अभि त्वं मेघं पुरुहूतमृगिमयमिन्द्रं गीर्धिमैदता वस्वो अर्णवम् । य-
स्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे महिष्ठमभि विप्रमर्चत ॥ १ ॥ अभीमवन्वन्त्स्व-
भिष्टिमृतयोऽन्तरिक्षां तविषीभिरावृतम् । इन्द्रं दत्तास ऋभवो मदच्युतं शत-
क्रतुं जर्वनी सूनृतारुहत् ॥ २ ॥ त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपोतात्रये शतदुरेषु
गातुवित् । ससेनं चिद्धिमदायावहो वस्त्राजावद्वि वावसानस्य नृतर्यन् ॥ ३ ॥
त्वमपामपिधानावृणोरपाधारयः पर्वते दानुमद्वसु । वृत्रं यदिन्द्र शवसावधीरहिमा-
दित्सूर्यं दिव्यारोहयो दृशे ॥ ४ ॥ त्वं मायाभिरप मायिनोऽधमः स्वधाभिर्ये
अधि शुप्तावजुहव । त्वं पिप्रोर्नृमणः प्रारुजः पुरः प्र ऋजिश्चानं दस्युहृत्येष्वाविथ
॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वं कुत्सं शुष्णाहृत्येष्वानिथारन्धयोऽतिथिग्वाय शम्बरम् । महान्तं
चिदबुदं नि क्रमीः पदा सनादेव दस्युहृत्याय जज्ञिषे ॥ ६ ॥ त्वे विश्वा तविषी
सध्यृग्विता तव राधः सोमपीथाय हर्षते । तव वज्रश्रिकिते बाह्वोर्हितो वृश्चा श-
शोरव विश्वानि वृष्ण्या ॥ ७ ॥ वि जानीह्यार्यान्ते च दस्यवो बहिष्मते रन्ध्या
शासदवृतान् । शाकी भव यजमानस्य चोदिता विश्वेत्ता ते सधमादेषु चाप्यन्

अ० १ । अ० ४ । व० १३] ३२ [म० १ । अ० १० । सू० ५२ ।

॥ ८ ॥ अनुव्रताय रन्धयन्नपत्रतानाभूभिरिन्द्रः श्रथयन्ननाभुवः । वृद्धस्य चिद्वर्ध-
तो घामिनक्षतः स्तवानो वम्रो वि जघान संदिहः ॥ ९ ॥ तन्नवत्त उशना स-
हसा सहो वि रोदसी मज्जना बाधते शवः । आ त्वा वातस्य नृमणो मनोयुज
आ पूर्यमाणमवहन्नभि श्रवः ॥ १० ॥ १० ॥ मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो
वृद्धकू वृद्धकुतरार्थि तिष्ठति । उग्रो ययि निरुपः स्रोतसासृजद्वि शुष्णस्य दंष्टिता
ऐरयत्पुरः ॥ ११ ॥ आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु म-
न्दसे । इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनघाणं श्लोकमा रोहसे दिवि ॥ १२ ॥
अददा अभी महते वचस्यवै कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते । मेनाभवो वृषणश्वस्य
सुकृतो विश्वेत्ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या ॥ १३ ॥ इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके प-
जेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः । अश्वयुग्व्यू रथयुर्वसूयुरिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता
॥ १४ ॥ इदं नमो वृषभाय स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि । अस्मिन्निन्द्र वृ-
जने सर्ववीराः स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्त्स्याम ॥ १५ ॥ ११ ॥

॥ ५२ ॥ १-१५ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ८
भुरिक् त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् । ९, १० स्वराद् त्रिष्टुप् । १२, १३, १५ निचृत् त्रिष्टुप् ।
२-४ निचृज्जगती । ५, १४ जगती । ६, ११ विराद् जगती ॥ स्वरः-१, ७-९
१०, १२, १३, १५ धैवतः । २-६, ११, १४, निषादः ॥

॥ ५२ ॥ त्वं सु मेघं महया स्वविदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते । अत्यं
न वाजं हवत्तस्यदं रथमेन्द्र ववृत्यामवसे सुवृत्तिभिः ॥ १ ॥ स पर्वतो न धरुणे-
ष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषु वावृधे । इन्द्रो यद्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नरीणामि जहृ-
पाणो अन्धसा ॥ २ ॥ स हि हरो हरिषु वत्र ऊर्धनि चन्द्रवृद्धो मदवृद्धो मनीषि-
भिः । इन्द्रं तमेव स्वपस्यया धिया मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः ॥ ३ ॥ आ यं
पृणमि दिवि सन्नवर्हिषः समुद्रं न सुभ्वः स्वा अभिष्टयः । तं वृत्रहत्ये अनु तस्थु-
तयः शुष्मा इन्द्रमघाता अहुतप्सवः ॥ ४ ॥ अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतो रघीरिव
प्रवणे संस्रुतयः । इन्द्रो यद्वृज्जी धृषमाणो अन्धसा भिनङ्गलस्य परिधी रिव त्रितः
॥ ५ ॥ १२ ॥ परीं घृणा चरति तित्विषे शत्रोऽपो वृत्वी रजसो बुध्रमाशयत् । वृत्रस्य
यत्प्रवणे दुर्गभिश्चनो निजघन्य हन्वोरिन्द्र तन्यतुम् ॥ ६ ॥ इदं न हि त्वा न्यृषन्त्यूर्म-
यो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना । त्वष्टा चित्ते युज्यं वावृधे शवस्ततन्न वज्रम-
योजसम् ॥ ७ ॥ जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतकृतविन्द्र वृत्रं मनुषे गातुयन्नपः ।

अ० १ । अ० ४ । व० १६] ३३ [म० १ । अ० १० । सू० ५३ ।

अयच्छथा बाहोर्वज्रमायसमधारयो दिव्या सूर्ये दृशे ॥ ८ ॥ बृहत्स्पर्शचन्द्रमर्मव-
द्यदुक्थ्यरमकृणवत भियसा रोहणं दिवः । यन्मानुषप्रधना इन्द्रमृतयः स्वर्नृपाचो
मरुतोऽमदन्ननु ॥ ९ ॥ द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वनादयोयवीज्रियसा वज्र इन्द्र
ते । वृत्रस्य यद्वद्वधानस्य रोदसी यदे सुतस्य शवसाभिन्नच्छिरः ॥ १० ॥ १३ ॥
यदिद्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः । अत्राह ते मघवन्वि-
श्रुतं सहो धामनु शवसा बर्हणा भुवत् ॥ ११ ॥ त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः
स्वभूत्योजा अवसे धृषन्मनः । चकृषे भूमिं प्रतिमानमोजसोऽपः स्वः परिभूरेष्या
दिवम् ॥ १२ ॥ त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋष्ववीरस्य बृहतः पतिर्भूः । वि-
श्वमाप्ता अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमृद्धा नकिरन्यस्त्वावान् ॥ १३ ॥ न यस्य द्या-
वापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः । नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य
गुह्यत एको अन्यचकृषे विश्वमानुषक् ॥ १४ ॥ आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ
विश्वे देवासौ अमदन्ननु त्वा । वृत्रस्य यद्वद्विषता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं
जघन्य ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ५३ ॥ १-११ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३ नि-
चृज्जगती । २ भुरिज्जगती । ४ जगती । ५, ७ विराज्जगती । ६, ८, ९ त्रिष्टुप् ।
१० भुरिक् त्रिष्टुप् । ११ सतः पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५, ७ निषादः ६, ८-१० धैवतः
११ पञ्चमः ॥

॥ ५३ ॥ न्यूरुषु वाचं प्र गृहे भेरामहे गिर इन्द्राय सदर्ने विवस्वतः । नू
चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्विषणोदेषु शस्यते ॥ १ ॥ दुरो अश्वस्य
दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः । शिञ्जानरः प्रदिवो अकामकर्शनः
सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि ॥ २ ॥ शचीव इन्द्र पुरुकृद्युमत्तम तवेदिदमभितश्चे-
किते वसु । अतः संगृभ्याभिभूत आ भेर मा त्वायतो जरीतुः काममूनयीः ॥ ३ ॥
एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमति गोभिरश्विना । इन्द्रेण दस्युं
दुरयन्त इन्दुभिर्द्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि ॥ ४ ॥ समिन्द्र राया समिषा रभेमहि
सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः । सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वा-
वत्या रभेमहि ॥ ५ ॥ १५ ॥ ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्र-
हत्येषु सत्पते । यत्कारवे दश वृत्राण्यमति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ॥ ६ ॥
युधा युधमुप घेदैषि धृष्ण्या पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा । नम्या यदिन्द्र स

अ० १ । अ० ४ । व० १८] ३४ [म० १ । अ० १० । सू० ५४ ।

परावति निबर्हयो नमुचि नाम प्रायिनम् ॥ ७ ॥ त्वं करञ्जमुत पर्णयै वधीस्ते-
जिष्ठयातिथिगवस्य वर्तनी । त्वं शता वद्धदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिपूता ऋ-
जिर्वना ॥ ८ ॥ त्वमेताज्जनराज्ञो द्विर्देशावन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः । षष्टिं सहस्रा
नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ॥ ९ ॥ त्वमाविथ सुश्रवसं त-
द्वोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् । त्वमस्मै कुत्समतिथिगवमायुं महे राज्ञे यूने
अरन्धनायः ॥ १० ॥ य उदचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असाय । त्वां
स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ५४ ॥ १-११ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
४, १० विराड्जगती । २, ३, ५ निचृज्जगती । ७ जगती । ६ विराद्विष्टुप् ।
८, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । स्वरः—१-५, १०, ७ निषादः । ६, ८, ९, ११ धैवतः ॥

॥ ५४ ॥ मा नो अस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसि नहि ते अन्तः शर्वसः परीणशे ।
अक्रन्दयो नद्योरोरुवद्वना कथा न ज्ञोणीधियसा समारत ॥ १ ॥ अर्चा शक्राय
[शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्त्रभि घृहि । यो धृष्णुना शर्वसा रोदसी उभे
वृषा वृषत्वा वृषभो न्यवृजते ॥ २ ॥ अर्चा दिवे बृहते शव्यं वचः स्वक्षत्रं यस्य
धृषतो धृषन्मनः । बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो रथो हिषः
॥ ३ ॥ त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयोऽव त्मना धृषता शर्वरं भिनत् । यन्मायिनो ब्र-
न्दिनो मन्दिना धृषच्छितां गर्भस्तिमशनिं पृतन्यासि ॥ ४ ॥ नि यद्वृणक्ति श्वस-
नस्य मूर्धनि शुष्णस्य चिद्वन्दिनो रोरुवद्वना । प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यद्व्या
चित्कृणवः कस्तवा परि ॥ ५ ॥ १७ ॥ त्वमाविथ नयै तूर्वशं यदुं त्वं तूर्वीति व-
यं शतक्रतो । त्वं रथमेतशं कृत्व्ये धने त्वं पुरो नवतिं दम्भयो नव ॥ ६ ॥ स
या राजा सत्पतिः शूशुवृज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति । उक्था वा यो
अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते दिवः ॥ ७ ॥ असमं जत्रमसमा मनीषा
प्रसोमपा अपसा सन्तु नेमे । ये त इन्द्र वदुषो वर्धयन्ति महि जत्रं स्थविरं वृष्यं च
॥ ८ ॥ तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धाश्चमूषदश्चमसा इन्द्रपानाः । व्यशुहि तर्पया का-
मेषामथा मनो वसुदेयाय कृष ॥ ९ ॥ अपामतिष्ठद्वरुणहरं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठ-
रेषु पर्वतः । अभीमिन्द्रो नद्यो वृत्रिणा हिता विश्वा अनुष्ठाः प्रवरोषु जिघ्रत ॥ १० ॥
स शेरुधमधि वा युम्नमस्मे महि जत्रं जनाषालिन्द्र तव्यम् । रक्षा च नो मघोनः पाहि
मीनाये च नः स्वपत्या इषे धा ॥ ११ ॥ १८ ॥

अ० १ । अ० ४ । व० २१] ३५ [म० १ । अ० १० । सू० ५६ ।

॥ ५५ ॥ १-८ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ जगती । २, ५-७ निचृज्जगती । ३, ८ विराड्जगती ॥ १—८ निषादः स्वरः ॥

॥ ५५ ॥ दिवश्चिदस्य वरिमा विपप्रथ इन्द्रं न मद्वा पृथिवी च न प्रति । भीमस्तु-
विष्माञ्चर्षणिभ्यं आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः ॥ १ ॥ सो अर्णवो न
नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः । इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते
सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते ॥ २ ॥ त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य
धर्मणाभिरज्यसि । प्रवीर्येण देवतार्ति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः ॥ ३ ॥
स इक्ष्नें नमस्युर्भिवचस्यते चारु जनेषु प्रवृवाण इन्द्रियम् । वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो
वृषा क्षेमेण धेनां मघवा यदिन्वति ॥ ४ ॥ स इन्द्रहानिं समिथानि मज्जमानां कृणोति
युध्म ओजसा जनैर्भ्यः । अधा च न श्रद्धति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्रते
वधम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमां क्षमया वृधान ओजसा
विनाशयन् । ज्योतीषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुकतुः सतवा अपः सृजत् ॥ ६ ॥
दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाञ्चा हरीं वन्दनश्रुदा कृधि । यमिष्ठासः सा-
रथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्नुवन्ति भूर्ययः ॥ ७ ॥ अप्रक्षितं वसुं वि-
भर्षि हस्तयोरषाळं सहस्तन्वि श्रुतो दधे । आवृतासोऽवृतासो न कर्तृभिस्तनूषु
ते कर्तव इन्द्र भूर्ययः ॥ ८ ॥ २० ॥

॥ ५६ ॥ १-६ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ निचृज्जगती । २ जगती । ५ त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४ निषादः । ५, ६ धैवतः ॥

॥ ५६ ॥ एष प्र पूर्वीरव तस्य चम्रिषोऽत्यो न योषामुदयस्त भुर्वणिः ।
दक्षं महे पाययते हिरण्यं रथमावृत्त्या हरियोगमृभ्वसम् ॥ १ ॥ तं गृत्थो ने-
मन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः । पतिं दक्षस्य विदथस्य नृ सहो
गिरिं न वेना अर्धि रोह तेजसा ॥ २ ॥ स तुर्वणिर्महां अरेणु पौंस्यं गिरेर्भृष्टिर्न
आजते तुजा शवः । येन शुष्णं प्रायिनप्रायसो मदे दुध आभूषु रामयन्नि दाम-
नि ॥ ३ ॥ देवी यवि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्यपसं न सूर्यः । यो धृ-
ष्णुना शर्वसा वाधते तम इयति रेणुं बृहदहर्षिष्वणिः ॥ ४ ॥ वि यत्तिरो धरु-
णमच्युतं रजोऽतिष्ठिपो विव आतासु बर्हणा । स्वर्माळहे यन्मद इन्द्र हर्ष्याहि-
नृत्रं निरुपामौञ्जो अर्णवम् ॥ ५ ॥ त्वं दिवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या

अ० १ । अ० ४ । व० २४] ३६ [म० १ । अ० ११ । सू० ५८ ।

सदनेषु माहिनः । त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया प्राप्यारुजः
॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ५७ ॥ १-६ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २,
४ जगती । ३ विराड् । ६ निचृज्जगती । ५ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४,
६ निषादः । ५ मध्यमः ॥

॥ ५७ ॥ प्र माहिष्ठाय बृहते बृहद्रथे सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे । अपा-
मिव प्रवणे यस्य कुर्धरं राधो विश्वायु शर्वसे अपावृतम् ॥ १ ॥ अथ ते विश्व-
मनु हासविष्ट्य आपो निम्नेषु सर्वना हविष्मतः । यत्पर्वते न समशीत हर्यत इ-
न्द्रस्य वज्रः शनयिता हिरण्ययः ॥ २ ॥ अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न
शुभ्र आ भरा पनीयसे । यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो ना-
यसे ॥ ३ ॥ इमे ते इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो । नहि
त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥ ४ ॥ भूरिं त इन्द्र
वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन्काममा पृण । अनु ते द्यौर्वृहती वीर्यं मम इयं च
ते पृथिवी नेम ओजसे ॥ ५ ॥ त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन्पर्वशश्च-
कर्तिथ । अवासृजो निवृत्ताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः ॥ ६ ॥
२२ ॥ १० ॥

॥ ५८ ॥ १-६ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ५ जगती ।
२ विराड् जगती । ४ निचृज्जगती । ३ त्रिष्टुप् । ६, ७, ८ निचृत् त्रिष्टुप् । ८ वि-
राड् त्रिष्टुप् । स्वरः-१, ५, २, ४ निषादः । ३, ६-८ धैवतः ॥

॥ ५८ ॥ नू चित्सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यदूतो अभवद्विवस्वतः ।
वि सार्धिष्ठेभिः पृथिवी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति ॥ १ ॥ आ
स्वमघं युवमानो अजरस्तृप्तिविष्यन्नतसेषु तिष्ठति । अत्यो न पृष्ठं मुषितस्य रोचते
दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्रदत् ॥ २ ॥ क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता नि-
र्षतो रयिषाळमर्त्यः । रथो न विचवृज्जसान आयुषु व्यानुषग्वार्या देव ऋणवति
॥ ३ ॥ वि वार्तजूतो अतसेषु तिष्ठते दृथा जुहूभिः स्रण्या तुविषणिः । तृषु य-
दग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं त एम रुशयूमे अजर ॥ ४ ॥ तर्पुर्जम्भो वन आ वा-
ज्जोदितो यूये न साहा अवं वाति वंसगः । अभिव्रजन्नक्षितं पाजसा रजः स्था-
रथं भयते पतत्रिणः ॥ ५ ॥ २३ ॥ दधुण्वा भृगवो मानुषेषा रयिं न चारुं

अ० १ । अ० ४ । व० २६] ३७ [म० १ । अ० ११ । सू० ६० ।

सुहृदं जनेभ्यः । होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवं दिव्याय जन्मने ॥ ६ ॥
 होतारं सप्त जुहोत्यजिष्ठं यं वाघतो वृणते अश्वरेषु । अग्निं विश्वेषामग्निं व-
 सूनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥ ७ ॥ अर्च्छद्रा सूनो सहसो नो अय स्तो-
 तृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ । अग्ने गृणन्तमंहस उरुष्योर्जो नपात्पूभिरायसीभिः
 ॥ ८ ॥ भवा वरूथं गृणते विभावो भवा मघवन्मघवद्रथः शर्म । उरुष्याग्ने अंहसो
 गृणन्तं प्रातर्मन्त्रं धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ २४ ॥

॥ ५६ ॥ १-७ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः- १ नि-
 चृत् त्रिष्टुप् । २, ४ विराद् त्रिष्टुप् । ५-७ त्रिष्टुप् । ३ पङ्क्तिः ॥ स्वरः- १,
 २, ४, ५-७ धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ वया इदग्ने अग्नयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते । वैश्वानर
 नाभिरसि जित्तीनां स्थूणैव जना उपमिद्यन्थ ॥ १ ॥ मूर्धा दिवो नाभिरग्निः
 पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः । तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्यो-
 तिरिदार्याय ॥ २ ॥ आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्रा वसूनि ।
 या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेषुमि तस्य राजा ॥ ३ ॥ बृहती इव सूनवे रोदसी
 गिरो होता मनुष्योऽन दत्तः । स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वा वैश्वानराय नृत्तमाय
 यहीः ॥ ४ ॥ दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् । राजा कृ-
 ष्ठीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥ ५ ॥ प्र नू महित्वं वृषभस्य
 वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते । वैश्वानरो दस्युमग्निर्जघन्वा अर्धूनोत्काष्ठा अव
 शम्बरं भेत् ॥ ६ ॥ वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा ।
 शातवनेये शतिनीभिरग्निः पुरुणीथे जरते सूनुतावान् ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ ६० ॥ १-५ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः- १ विराद्
 त्रिष्टुप् । ३, ५ त्रिष्टुप् । २, ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः- १, ३, ५ धैवतः । २,
 ४ पञ्चमः ॥

॥ ६० ॥ वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं दूतं सद्योऽर्थम् । द्विजन्मानं
 शयिर्मिव प्रशस्तं रातिं भरद्वागे मातरिश्वा ॥ १ ॥ अस्य शासुरुभयासः सचन्ते
 हविष्मन्त उशिजो ये च मर्ताः । दिवश्चित्पूर्वो न्यसादि होतापृच्छयो विशपति-
 विंचु वेधाः ॥ २ ॥ तं नव्यसी हृद् आ जायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्या

अ० १ । अ० ४ । व० २६] ३८ [म० १ । अ० ११ । सू० ६१ ।

यमृत्विजो वृजसे मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीजनन्त ॥ ३ ॥ उशिकपावको
वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधायि वित्तु । दमूना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद्रयिपती
रयीणाम् ॥ ४ ॥ तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमासः ।
आशुं न वाजम्भरं मर्जयन्तः प्रातर्मज्जू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ६१ ॥ १-१६ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः— १,
१४, १६ विराद् त्रिष्टुप् । २, ७, ६, निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, ८, १०, १२
पङ्क्तिः । ५, १५ विराद् पङ्क्तिः । ११ भुरिक् पङ्क्तिः । १३ निचृत्पङ्क्तिः । स्वरः—
१, १४, १६, २, ७, ६ धैवतः । ३-६, ८, १०-१३, १५ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मिं स्तोमं माहिनाय । ऋची-
षमायाधिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा ॥ १ ॥ अस्मा इदु प्रय इव प्र य-
सि भराभ्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति । इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो
मर्जयन्त ॥ २ ॥ अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षा भराभ्याङ्गूषमास्येन । मंहिष्ठमच्छो-
क्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्वै ॥ ३ ॥ अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि
रथं न तष्टेव तत्तिनाय । गिरश्च गिर्वीहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय
॥ ४ ॥ अस्मा इदु सप्तमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वीसमञ्जे । वीरं दानौकसं वन्दध्वै
पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥ ५ ॥ २७ ॥ अस्मा इदु त्वष्टा तत्तद्वज्रं स्वपस्तमं
स्वर्यैरणाय । वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्मं तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ॥ ६ ॥ अ-
स्येदु मातुः सर्वनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्चन्ना । मुषायद्विष्णुः पचतं सही-
यान्विध्यद्वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥ ७ ॥ अस्मा इदु माश्चिदेवपत्नीरिन्द्रायार्कम-
हिहत्य ऊवुः । परि द्यावापृथिवी जंभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः ॥ ८ ॥
अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिंक्षात् । स्वराळिन्द्रो दम आ
विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववत्ते रणाय ॥ ९ ॥ अस्येदेव शर्वसा शुषन्तं वि वृश्चद्वज्रेण
वृत्रमिन्द्रः । गान व्राणा अवनीरमुश्चद्वभि श्रवो दावसे सचेताः ॥ १० ॥ २८ ॥
अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वज्रेण सीमयच्छत् । ईशानकृद्वाशुषे दशस्य-
न्तुर्वीतये गार्धं तुर्वणिः कः ॥ ११ ॥ अस्मा इदु प्र भरा तूतजानो वृत्राय वज्रमी-
शानः कियेधाः । गोर्न पर्व वि रंदा तिरश्चेप्यन्नणीस्यपां चरध्वै ॥ १२ ॥ अस्येदु प्र
ब्रूहि पूव्याणि तुरस्य कर्माणि नव्यं उक्थैः । युधे यदिष्णान आयुधान्यघायमाणो
रिणाति शत्रून् ॥ १३ ॥ अस्येदु भिया गिरयश्च हळ्हा द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते ।

अ० १ । अ० ५ । व० ३] ३६ [म० १ । अ० ११ । सू० ६२ ।

उपो वेनस्य जोशुवान ओणि सद्यो भुवद्दीर्याय नोधाः ॥ १४ ॥ अस्मा इदु
त्यदनु दायेषामेको यद्वे भूरीशानः । प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्ये सुष्विमा
वदिन्द्रः ॥ १५ ॥ एवा तै हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् ।
ऐषु विश्वपेशसंधियं धाः प्रातर्मन्त्रं धियावसुर्जगम्यात् ॥ १६ ॥ २६ ॥ ४ ॥

॥ ६२ ॥ १—१३ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४,
६ विराडापीं त्रिष्टुप् । २, ५, ६ निचृदापीं त्रिष्टुप् । १०—१३ आपीं त्रिष्टुप् ।
३, ७, ८ भुरिगापीं पङ्क्तिः । स्वरः—१, २, ४—६, ६—१३ धैवतः । ३,
७, ८ पञ्चमः ॥

॥ ६२ ॥ प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्विणसे अङ्गिरस्वत् । सुवृ-
त्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चापार्कं नरे विश्रुताय ॥ १ ॥ प्र वो महे महि नमो भ-
रध्वमाङ्गूष्यं शवसानाय सामं । येना नः पूर्वं पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा
अविन्दन् ॥ २ ॥ इन्द्रस्याङ्गिरसां चेष्टौ विदत्सरमा तनयाय धासिम् । बृहस्पतिर्धि-
नदद्रिं विदद्गाः समुस्त्रियाभिर्वावशन्त नरः ॥ ३ ॥ स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः
स्वरेणाद्रिं स्वर्यो नवगवैः । सरग्युभिः फलिगर्मिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो द-
शगवैः ॥ ४ ॥ गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः । वि भूम्यां
अप्रथय इन्द्र सातु विवो रज्ज उपरमस्तभायः ॥ ५ ॥ १ ॥ तदु प्रयत्ततमस्य कर्म
दस्मस्य चारुतममस्ति दंसः । उपह्वरे यदुपरा अपिन्वन्मध्वर्णसो नद्य १ श्वतस्रः
॥ ६ ॥ द्विता वि ववे सनजा सनीळे अयास्यः स्तवमानेरिरुक्कैः । भगो न मेने
परमे व्योमन्मधारयद्रोदसी सुदंसाः ॥ ७ ॥ सनादिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवां
युवती स्वेभिरेवैः । कृष्णेभिरुक्कोषा रुशद्विर्वपुभिरा चरतो अन्यान्या ॥ ८ ॥ स-
नैमि सरुख्यं स्वपस्यमानः सनुदीधार शवसा सुदंसाः । आमासु चिदधिषे पक्कम-
न्तः पर्यः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥ ९ ॥ सनात्सनीळा अवनीरवाता वृता रक्षन्ते
अमृताः सहोभिः । पुरु सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारो अह्न्याणम् ॥ १० ॥
॥ २ ॥ सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्विसूयवो मृतयो दस्म दद्रुः । पतिं न पत्नीरु-
शतीरुशन्तै स्पृशन्ति त्वा शवसावन्मनीषाः ॥ ११ ॥ सनादेव तव रायो गमस्तौ
न जीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म । द्युमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिचां शचीव-
स्तव नः शचीभिः ॥ १२ ॥ सनायते गोतम इन्द्र नव्यमतञ्जद्ब्रह्म हरियोजनाय ।
सुनीथार्य नः शवसान नोधाः प्रातर्मन्त्रं धियावसुर्जगम्यात् ॥ १३ ॥ ३ ॥

॥ ६३ ॥ १—६ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७—६
भुरिगार्षी पङ्क्तिः । ३ विराद् पङ्क्तिः । २, ४ विराद् त्रिष्टुप् । ५ भुरिगार्षी
जगती । ६ स्वराडापी बृहती ॥ स्वरः—१, ७—६, ३ पञ्चमः । २, ४ धैव-
तः ५ निषादः । ६ मध्यमः ॥

॥ ६३ ॥ त्वं मह्यं इन्द्र यो ह शुष्मैर्द्यावा जज्ञानः पृथिवी अमैधाः । यद्ध ते विश्वा
गिरयश्चिदभ्वा भिया हृह्वासः किरणा नैजन् ॥ १ ॥ आ यदरीं इन्द्र विव्रता घेरा ते
वज्रं जरिता बाह्वोर्धात् । येना विहर्यत क्रतो अमित्रान्पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः ॥ २ ॥
त्वं सत्य इन्द्र धृष्णु रेतान्त्वमभुक्ता नर्यस्त्वं षाद् । त्वं शुष्णं वृजने पृक्ष आणौ
यूने कुत्साय द्युमते सचाहन् ॥ ३ ॥ त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रि-
न्वृषकर्मन्नुभ्नाः । यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूर्योनावकृतो वृथाषाद् ॥ ४ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्रारिषण्यन्द्बहस्यं चिन्मर्तानामजुष्टौ । व्यस्मदा काष्ठा अर्वते व-
र्वनेव वज्रिच्छथिह्यमित्रान् ॥ ५ ॥ ४ ॥ त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्माळहे नरं
आजा हवन्ते । तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत् ॥ ६ ॥ त्वं
ह त्यदिन्द्र सम युध्यन्पुरो वज्रिन्पुरुकुत्साय दर्दः । बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्गोहो
राजन्वरिवः पूर्वै कः ॥ ७ ॥ त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रामिषमाणो न पीपयः प-
रिज्मन् । यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्मन्मूर्जे न विश्वध क्षरध्वै ॥ ८ ॥ अका-
रि त इन्द्र गोतमेभिर्व्रक्षाण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् । सुपेशसं वाजमा भेरा नः प्रा-
तर्मज्जु धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ १—१५ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६,
६ विराद् जगती । २, ३, ५, ७, १०—१३ निचृज्जगती । ८, १४ जगती । १५
मिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१४ निषादः । १५ धैवतः ॥

॥ ६४ ॥ वृष्णे शर्धाय सुमस्वाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भेरा मरुद्गर्धः ।
अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदथेष्वाभुवः ॥ १ ॥ ते जज्ञिरे
दिव ऋष्वास उक्षणौ रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः । पावकासः शुचयः सूर्यो
इव सत्वालो न द्रप्सिनो घोरवर्षसः ॥ २ ॥ युवानो रुद्रा अजरा अभोग्धनो व-
वचुराधिगावः पर्वता इव । हृह्वा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दि-
व्यानि मज्मना ॥ ३ ॥ चित्रैरज्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्तुः सु रुक्मां अधि येतिरे
व्ये । असेष्वेषां नि मिमृक्षुर्गृष्टयः साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः ॥ ४ ॥

अ० १ । अ० ५ । व० ६] ४१ [म० १ । अ० १२ । सू० ६५ ।

ईशानकृतो धुनयो रिशादसो वातान्विद्युतस्तर्विषीभिरकृत । दुहन्त्यूर्ध्वविन्यानि धू-
तयो भूमिं पिबन्ति पर्यसा परिज्रयः ॥ ५ ॥ ६ ॥ पिबन्त्यपो मरुतः सुदानवः
पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः । अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तम-
क्षितम् ॥ ६ ॥ मृदिपासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः । मृगा
इव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तर्विषीरयुग्ध्वम् ॥ ७ ॥ सिंहा इव नानदति
प्रचेतसः पिशा इव सुपिशो विश्ववेदसः । क्षपो जिबन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समि-
त्सबाधः शवसाहिमन्यवः ॥ ८ ॥ रोदसी आ वदता गणश्रियो वृषाचः शूराः
शवसाहिमन्यवः । आ वन्धुरेष्वमतिर्नर्दशता विद्युन्न तस्थौ मरुतो रथेषु वः ॥ ९ ॥
विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्रतासस्तर्विषीभिर्विरिणः । अस्तारु इषं
दधिरे गर्भस्त्योरनंतशुष्मा वृषखादयो नरः ॥ १० ॥ ७ ॥ हिरण्ययेभिः पविभिः
पयोवृध उज्जिघ्रन्त आपथ्योऽन पर्वतान् । मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध-
कृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ ११ ॥ घृष्टं पावकं वनितं विचर्षणि रुद्रस्य सूनुं हवसा
गृणामसि । रजस्तुरं तवसं मारुतं गणमृजीपिणं वृषणं सश्चत त्रिये ॥ १२ ॥ प्र
नू स मर्तः शवसा जना अति तस्थौ व ऊती मरुतो यमावत । अर्वद्विर्वाजं भरते
धना नृभिरापृच्छयं क्रतुमा क्षेति पुष्यति ॥ १३ ॥ चर्कृत्यं मरुतः पृत्सु दुष्टं
द्युमन्तं शुष्मं मघवत्सु धत्तन । धनस्पृतमुक्थ्यं विश्वचर्षणि लोकं पुष्येत् तनयं शतं
हिमाः ॥ १४ ॥ नू छिरं मरुतो वीरवन्तमृलीषाहं रयिमस्मासु धत्त । सहस्रिणं
शतिनं शूशुवांसं प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ ६५ ॥ १—५ पराशर ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१—३, ५
निचृत्पङ्क्तिः । ४ विराद् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ पश्वा न त्रायं गुहा चतन्तं नमो युजानं नमो वहन्तम् । सजोषा धीराः
पदैरनु गन्तुप त्वा सीदन्विश्वे यजत्राः ॥ १ ॥ ऋतस्य देवा अनु वता गुर्भुवत्प-
रिष्टिर्द्यौर्न भूय । वर्धन्तीमार्यः पुन्वा सुशिविमृतस्य योना गर्भे सुजातम् ॥ २ ॥ पु-
ष्टिर्न एवा क्षितिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्ज क्षोदो न शंभु । अत्यो नाज्मन्तसर्गप्रतकः
सिन्धुर्न क्षोदः क ई वराते ॥ ३ ॥ जामिः सिन्धूनां भार्तेव स्वस्त्रामिभ्यान्न राजा
वनान्यत्ति । यद्वातजूतो वना व्यस्थादग्निर्हं दाति रोमां पृथिव्याः ॥ ४ ॥ श्वसि-
त्यप्सु हंसो न सीदन् क्रत्वा चेतिष्ठो विशामुषर्भुत् । सोमो न वेधा ऋतप्रजातः
पशुर्न शिश्वा विभुर्वरेभाः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ६६ ॥ १—५ पराशरः शाक्त्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१
पङ्क्तिः । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, ५ विराट् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ रयिर्न चित्रा सूर्यो न संहगायुर्न प्राणो नित्यो न सूनुः । तत्रा न
भूर्णिर्वना सिषक्ति पयो न धेनुः शुचिर्विभावा ॥ १ ॥ दाधार क्षेमोको न रणवो
यवो न पको जेता जनानाम् । ऋषिर्न स्तुम्बा विजु प्रशस्तो वाजी न प्रीतो वयो
दधाति ॥ २ ॥ दुरोकशोचिः क्रतुर्न निसो जायेव योनावरं विश्वस्मै । चित्रो य-
दभ्रादश्वेतो न विजु रथो न रुक्मी त्वेषः समत्सु ॥ ३ ॥ सेनेव सृष्टामं दधात्यस्तुर्न
विद्युत्त्वेषप्रतीका । यमो ह जातो यमो जनित्वं जारः कनीनां प्रतिर्जनीनाम् ॥ ४ ॥ तं
वश्चराथा वयं वसत्यास्तं न गावो नक्षन्त इद्धम् । सिन्धुर्न चोदः प्र नीचीरैनो-
न्नवन्त गावः स्वर्दृशीके ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ६७ ॥ १—५ पराशरः शाक्त्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१
पङ्क्तिः । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, ५ विराट् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ वनेषु जायुर्मतेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं राजेवाजुर्मम् । क्षेमो न साधुः
क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वाधीर्होता हव्यवाद् ॥ १ ॥ हस्ते दधानो नृम्णा विश्वान्यमै
देवान्धाद्गुहा निषीदन् । विदन्तीमत्र नरो धियन्धा हृदा यत्तृष्टान्मन्त्रा अशंसन् ॥ २ ॥
अजो न चां दाधार पृथिवीं तस्तम्भ द्यां मन्त्रेभिः सत्यैः । प्रिया पदानि पश्वो
नि पाहि विश्वायुरग्रे गुहा गुहं गाः ॥ ३ ॥ य ई चिकेत गुहा भवन्तमा यः ससाव
धारांमृतस्य । वि ये चृतन्त्यृता सपन्त आदिद्वसूनिं प्र ववाचास्मै ॥ ४ ॥ वि यो
वीरुत्सु रोधन्महित्वोत्त प्रजा उत प्रसूष्वन्तः । चित्तिरपां दमे विश्वायुः सन्नेव धी-
राः संमाय चक्रुः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ६८ ॥ १—५ पराशरः शाक्त्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१
४ निचृत्पङ्क्तिः । २, ३, ५ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ श्रीणन्नुप स्थादिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमकून्व्यूणीत् । परि यदै-
षामेको विश्वेषां भुवदेवो देवानां महित्वा ॥ १ ॥ आदिस्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यदेव
जीवो जनिष्ठाः । भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः ॥ २ ॥ ऋ-
तस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः । यस्तुभ्यं दाशायो वा ते-
जानात्तस्मै चिकित्वानूयिं दयस्व ॥ ३ ॥ होता निषत्तो मनोरपत्ये स चिन्वा-

अ० १ । अ० ५ । व० १५] ४३ [म० १ । अ० १२ । सू० ७१ ।

सां पतीं रयीणां । इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दत्तैरपूराः ॥ ४ ॥
पितुर्न पुत्राः क्रतुं जुषन्त श्रोत्रेण्ये अस्य शासं तुरासः । वि राय और्णोदुरः पु-
रुनुः पिपेश नाकं स्तुभिर्दमूनाः ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ६६ ॥ १-५ पराशरः शक्तिपुत्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१ प-
ङ्क्तिः ॥ २, ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४ भुरिक्पङ्क्तिः । ५ विराट्पङ्क्तिः ॥ १-५ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ शुक्रः शुशुकाँ उषो न जारः पप्रा समीची दिवो न ज्योतिः ।
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन् ॥ १ ॥ वेधा अदृष्टो अ-
ग्निर्विज्ञानबूधर्न गोनां स्वाद्यां पितृनाम् । जने न शेवं आहूयः सन्मध्ये निषत्तो
रुणवो दुरोणे ॥ २ ॥ पुत्रो न जातो रुणवो दुरोणे बाजी न प्रीतो विशो वि-
तारीत् । विशो यदहे नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः ॥ ३ ॥ न किंष्ट
एता व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकथ । तत्तु ते दंसो यदहत्समानैर्नृ-
भिर्यद्युक्तो विवे रपांसि ॥ ४ ॥ उषो न जारो विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै ।
त्मना वहन्तो दुरो व्यएवन्नवात विश्वे स्वर्दृशीके ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ७० ॥ १-६ पराशरः ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ४ विराट्पङ्क्तिः ।
२ पङ्क्तिः । ३, ५ निचृत् पङ्क्तिः । ६ याजुषी पङ्क्तिः ॥ १-६ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ वनेम पूर्वीर्यो मनीषा अग्निः सुशोको विश्वान्यश्याः । आ दै-
व्यानि व्रता चिकित्वाना मानुषस्य जनस्य जन्म ॥ १ ॥ गर्भो यो अपां गर्भो
वनानां गर्भश्च स्थातां गर्भश्चरथाम् । अद्रौ चिदस्मा अन्तर्दुरोणे विशां न वि-
श्वो अमृतः स्वाधीः ॥ २ ॥ स हि जपावाँ अग्नी रयीणां दाशद्यो अस्मा अरं
सूक्तैः । एता चिकित्वो भूमा नि पाहि देवानां जन्म मतीश्च विद्वान् ॥ ३ ॥
वर्धान्यं पूर्वीः जपो विरूपाः स्थातुश्च रथमृतप्रवीतम् । अराधि होता स्वर्निषत्तः
कृण्वन्विश्वान्यपांसि सत्या ॥ ४ ॥ गोषु प्रशस्ति वनेषु धिषे भरन्त विश्वे बलि
स्वर्णः । वि त्वा नरः पुरुत्रा संपर्यन्पितुर्न जिब्रेर्वि वेदो भरन्त ॥ ५ ॥ साधुर्न
गृधुरस्तेव शूरो यातेव भीमस्त्वेषः समत्सु ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ७१ ॥ १-१० पराशरः ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ६, ७ त्रि-
ष्टुप् २, ५ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ८, १० विराट् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक्पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१-८, १० धैवतः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ७१ ॥ उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः । स्व-
सारः श्यावीमरुषीमजुषञ्चित्रमुच्छन्तीमुपसं न गावः ॥ १ ॥ वीळु चिहृळ्हा पि-
तरौ न उक्थैरद्रिं रुजन्नङ्गिरसो रवेण । चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्ववि-
विदुः केतुमुसाः ॥ २ ॥ दधन्तं धनयन्नस्य धीतिमादिदर्यो दिधिषो विभृजाः ।
अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्य प्रयसा वर्धयन्तीः ॥ ३ ॥ मथीघदीं वि-
भृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत् । आदीं राज्ञे न सहीयसे सचा सन्ना
दृत्यं भृगवाणो विवाय ॥ ४ ॥ महे यत्पित्र ई रसं दिवे करव त्सरत्पृशन्यश्चि-
कित्वान् । सृजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात् ॥ ५ ॥
१५ ॥ स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु धून् । वर्षो
अग्ने वयो अस्य द्विवर्हा यासद्राया सरथं यं जुनासि ॥ ६ ॥ अग्निं विश्वा अ-
भि पृत्तः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यद्वीः । न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो
विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान् ॥ ७ ॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद् शुचि रेतो
निषिक्तं द्यौरभीके । अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्याध्यं जनयत्सूदयच्च ॥ ८ ॥
मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सूर्यो वस्व ईशे । राजाना मित्रावरुणा सु-
पाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा ॥ ९ ॥ मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षि-
ष्ठा अभि विदुष्कविः सन् । नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्ते-
रधीहि ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ७२ ॥ १-१० पराशर ऋषिः । अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, २, ५, ६,
६ विराद् त्रिष्टुप् । ४, १० त्रिष्टुप् । ७ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ८ भुरिरूपङ्गिः ॥
स्वरः-१, २, ४-७, ९, १० धैवतः । ३, ८ पञ्चमः ॥

॥ ७२ ॥ नि काव्या वेधसः शश्वतस्कृहस्ते दधानो नर्या पुरुषि । अग्नि-
धैवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो अमृतानि विश्वा ॥ १ ॥ अस्मे वत्सं परि-
पन्तं न विन्दन्निच्छन्तो विश्वे अमृता अमूराः । अमयुवः पदव्यो धियंधास्तस्थुः
पदे परमे चार्चनेः ॥ २ ॥ तिस्रो यदग्ने शरदस्त्वामिच्छुचिं घृतेन शुचयः स-
पर्यान् । नामानि चिहधरे यज्ञियान्यसूदयन्त तन्वः सुजाताः ॥ ३ ॥ आ रो-
दसी बृहती वेविदानाः प्र रुद्रिया जधिरे यज्ञियासः । विदन्मतो नेमधिता चिकि-
त्वानग्निं पदे परमे तस्थिवांसम् ॥ ४ ॥ संजानाना उप सीदन्नाभिजु पत्नीवन्तो नमस्यं
नमस्यन् । रिरिकांसस्तन्वः कृणवत् स्वाः सखा सख्युर्निमिषि रक्षमाणाः ॥ ५ ॥
॥ त्रिः सप्त यदुहानि त्वे इत्पदाविदुर्निहिता यज्ञियासः । तेभी रक्षन्ते अ-

अ० १ । अ० ५ । व० २१] ४५ [म० १ । अ० १३ । सू० ७४ ।

मृतं सजोषाः पशूञ्च स्थातृञ्चरथं च पाहि ॥ ६ ॥ विद्वाँ अग्ने व्युनानि क्षितीनां
व्यानुषक् शुरुषो जीवसे धाः । अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयानानतन्द्रो दूतो अभवो
हविर्वाद् ॥ ७ ॥ स्वाध्यां दिव आ सप्त यद्वा रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन् । वि-
दद्गव्यं सरमा दृढहूर्ध्वं येना नु कं मानुषी भोजते विद् ॥ ८ ॥ आ ये विश्वा
स्वपत्यानि तस्थुः कृणवानासो अमृतत्वाय गातुम् । मद्वा महद्भिः पृथिवी वि तस्थे
माता पुत्रैरदितिर्धायसे वेः ॥ ९ ॥ अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन्दियो यदक्षी
अमृता अकृणवन् । अधं क्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुषीरजानन्
॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ७३ ॥ १—१० पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २, ४,
५, ७, ९, १० निचृत्तिष्टुप् । ३, ६ त्रिष्टुप् । ८ विरादत्रिष्टुप् ॥ १—१० धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ गृयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ।
स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेय सन्न विधतो वि तारीत् ॥ १ ॥ देवो न यः
संविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनाति विश्वा । पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य
आत्मेव शेषो दिधिषायो भूत् ॥ २ ॥ देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षति
हितमित्रो न राजा । पुरः सदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टे नारी ॥ ३ ॥
तं त्वा नरो दम् आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु । अधि द्युम्नं नि द-
धुर्भूर्यस्मिन्भवा विश्वार्युरुणो रयीणाम् ॥ ४ ॥ वि पृत्तो अग्ने मघवानो
अश्रयुर्वि सूरयो ददतो विश्वमायुः । सनेम वाजं समिथेष्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे
दधानाः ॥ ५ ॥ १९ ॥ ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूधीः प्रीपयन्त द्युभक्ताः ।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सक्षुराद्रिम् ॥ ६ ॥ त्वे अग्ने सु-
मतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियांसः । नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च
वर्णमरुणं च सं धुः ॥ ७ ॥ यानाये मर्तान्तसुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं
च । ह्यायेव विश्वं भुवनं सिसृक्यापप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ ८ ॥ अर्वेद्भिरग्ने
अर्वतो नृभिर्नृवीरैर्वीरान्वनुयामा त्वोताः । ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः
शतहिमा नो अश्रुः ॥ ९ ॥ एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे
च । शक्रेम रायः सुधुरो यमं तेऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः ॥ १० ॥ २० ॥ १२ ॥

॥ ७४ ॥ १—६ गोतमो राहूण ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २, ८,
९ निचृदायत्री । ३, ५, ६ गायत्री । ४, ७ विराद्गायत्री ॥ १—६ षड्जः स्वरः

॥ ७४ ॥ उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते
॥ १ ॥ यः स्नीहितीषु पूर्यः सैजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद्वाशुषे गयम् ॥ २ ॥
उत ध्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्विब्रहाजनि । धनुञ्जयो रणोरणे ॥ ३ ॥ यस्य दूतो अ-
सि क्षये वेपि हव्यानि वीतये । दस्मत्कृणोष्यध्वरम् ॥ ४ ॥ तमित्सुहव्यमङ्गिरः
सुदेवं सहसो यहो । जना आहुः सुवर्हिषम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ आ च वहासि तां
इह देवां उप प्रशस्तये । हव्या सुश्चन्द्र वीतये ॥ ६ ॥ न योरुपदिदरश्व्यः शृण्वे
रथस्य कञ्चन । यदग्ने यासि दूत्यम् ॥ ७ ॥ त्वोतो वाज्यद्वयोऽभि पूर्वस्मादपरः ।
प्र दाश्वां अग्ने अस्थात् ॥ ८ ॥ उत धुमत्सुवीर्यं बृहदग्ने विवाससि ! देवेभ्यो
देव दाशुषे ॥ ९ ॥ २२ ॥

॥ ७५ ॥ १-५ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ गाय-
त्री २, ४, ५ निचृद्गायत्री । ३ विराद् गायत्री ॥ १-५ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम् । हव्या जुह्वान आसनि ॥ १ ॥
अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम् । वोचेम ब्रह्म सानसि ॥ २ ॥ कस्ते जा-
मिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः । को ह कस्मिन्नसि श्रितः ॥ ३ ॥ त्वं जामिर्जना-
नामग्ने मित्रो असि प्रियः । सखा सखिभ्य ईड्यः ॥ ४ ॥ यजा नो मित्रावरुणा
यजा देवां ऋतं बृहत् । अग्ने यज्ञि स्वं दमम् ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ ७६ ॥ १-५ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४
निचृत् त्रिष्टुप् । २, ५ विराद् त्रिष्टुप् ॥ १-५ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ का तु उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शतमा का मनीषा । को वा
यज्ञैः परि दत्तं त आप केन वा ते मनसा दाशेम ॥ १ ॥ एह्यग्न इह होता नि
षीददिब्यः सु पुरणता भवा नः । अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौ-
मत्साय देवान् ॥ २ ॥ प्र सु विश्वावृक्षसो धृत्यग्ने भवा यज्ञानामभिशस्ति-
पावा । अथा बह सोमपतिं हरिभ्यामातिथ्यमस्मै चकृमा सुदात्रे ॥ ३ ॥ प्रजावता व-
चसा वह्निषासा च हुवे नि च सत्सीह देवैः । वेपि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि
प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम् ॥ ४ ॥ यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवां अयजः कविभिः
कविः सन् । एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुहा यजस्व ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ ७७ ॥ १-५ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ निचृत्प-
ञ्चमः । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१ पञ्चमः । २-५ धैवतः ॥

अ० १ । अ० ५ । व० २८] ४७ [म० १ । अ० १३ । सू० ७६ ।

॥ ७७ ॥ कथा दाशेमाम्नये कास्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः । यो मर्त्ये-
ष्वमृतं ऋतावा होता यजिष्ठ इत्कृणोति देवान् ॥ १ ॥ यो अध्वरेषु शतम् ऋ-
तावा होता तमू नमोभिरा कृणुध्वम् । अग्निर्यद्वेर्मतीय देवान्स चा बोधाति म-
नसा यजाति ॥ २ ॥ स हि क्रतुः स मर्यः स साधुर्मित्रो न भूदधुतस्य रथीः ।
तं मेधेषु प्रथमं देव्यन्तीर्विश उपे ब्रुवते दुस्मारीः ॥ ३ ॥ स नो नृणां नृतमो
रिशादा अग्निरिरोऽवसा वेतु धीतिम् । तनां च ये मघवानः शर्विष्ठा वाजप्रसूता
इषयन्त मन्म ॥ ४ ॥ एवाग्निर्योतमेभिर्ऋतावा विप्रैभिरस्तोष्ट जातवेदाः । स
एषु द्युम्नं पीपयत्स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान् ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ ७८ ॥ १—५ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ १—५ गायत्री
छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७८ ॥ अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे । द्युम्नैरभि प्र णोनु-
मः ॥ १ ॥ तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः
॥ २ ॥ तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्वामहे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ३ ॥ तमु
त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूरवधूनुषे द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ४ ॥ अवांचाम राहूगणा
अग्नये मधुमद्वचः । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ७९ ॥ १—१२ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१
विराट् त्रिष्टुप् २, ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ आर्ष्युष्णिक् । ५, ६ निचृदार्ष्युष्णिक् ।
७, ८, १०, ११ निचृद्गायत्री । ९, १२ गायत्री ॥ स्वरः—१—३ धैवतः ।
४—६ ऋषभः । ७—१२ षड्जः ॥

॥ ७९ ॥ हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रुजीमान् । शुचिभ्राजा
उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥ १ ॥ आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः
कृष्णो नौनाव वृषभो यदीदन् । शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तन-
यन्त्यभ्रा ॥ २ ॥ यदीमृतस्य पर्यसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः । अ-
यर्मा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ॥ ३ ॥ अग्रे वाजस्य गो-
मत ईशानः सहसो यहो । अस्मे धैहि जातवेदो महि श्रवः ॥ ४ ॥ स इधानो व-
सुष्कविरग्निरिळिन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥ ५ ॥ क्षपो राजन्नुत
त्मनाग्रे वस्तोरुतोषसः । स तिमजम्भ रत्तसो दह प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥ अवा नो
अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि । विश्वांसु धीषु वन्द्य ॥ ७ ॥ आ नो अग्ने

अ० १ । अ० ५ । व० ३१] ४८ [म० १ । अ० १३ । सू० ८० ।

भर सत्रासाहं वरेण्यं । विश्वासु पृतसु दुष्टरम् ॥ ८ ॥ आ नो अग्ने सुचेतुनां रधि
विश्वायुपोषसम् । माडीकं धेहि जीवसे ॥ ९ ॥ प्र पृतास्तिग्मशोचिषे वाचो गो-
तमाग्रये । भरस्व सुम्नयुर्गिरः ॥ १० ॥ यो नो अग्नेऽभिदासत्यन्ति दूरे पंडीष्ट
सः । अस्माकमिदृधे भव ॥ ११ ॥ सहस्राक्षो विचर्षणिरग्नी रक्षांसि सेधति ।
होता गृणीत उक्थ्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

॥ ८० ॥ १—१६ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
११ निचृदास्तारपङ्क्तिः । ५, ६, ९, १०, १३ १४ विराट्पङ्क्तिः । २—४, ७, १२,
१५ भुरिग् बृहती ८, १६ बृहती ॥ स्वरः—१, ११, ५, ६, ९, १०, १३, १४
पञ्चमः । २—४, ७, १२, १५, ८, १६ मध्यमः ॥

॥ ८० ॥ इत्था हि सोम इन्मदे ब्रह्मा चकार वर्धनम् । शर्विष्ठ वज्रिन्नोजसा
पृथिव्या निः शशा अहिमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ स त्वामददृष्टा मदः सोमः
श्रेयनाभृतः सुतः । येना वृत्रं निरद्रयो जघन्य वज्रिन्नोजसार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ २ ॥
मेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते । इन्द्रं नृमणं हि ते शवो हनो वृत्रं जया
अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ३ ॥ निरिन्द्रं भूम्या अर्धिवृत्रं जघन्य निर्दिवः । सृजाम-
रुत्वतीरव जीवधन्या इमा अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ४ ॥ इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः
सानुं वज्रेण हीलितः । अभिक्रम्याव जिघ्रतेऽपः समीय चोदयन्नर्चन्ननु स्वरा-
ज्यम् ॥ ५ ॥ २६ ॥ अग्निं सानो नि जिघ्रते वज्रेण शतपर्वणा । मन्दान इन्द्रो
अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ६ ॥ इन्द्र तुभ्यमिदं द्विबोऽनुत्तं
वज्रिन्वीर्यम् । यद्ध त्वं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ७ ॥ वि ते
वज्रासो अस्थिरन्नवति नाव्याऽअनु । महत्त इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं हितमर्चन्ननु स्व-
राज्यम् ॥ ८ ॥ सहस्रं माकमर्चतु परि शोभत विशतिः । शतैनमन्वनोनवुरिन्द्राय ब्र-
ह्मोद्यतमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ९ ॥ इन्द्रो वृत्रस्य तर्विषीं निरहन्तसहसा सहः । महत्तदस्य
पौंस्यं वृत्रं जघन्वा असृजदर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ३० ॥ इमे चित्तव मन्यवे वेपेते
भियसा मही । यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुत्वा अवधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥
न वेपसा न तन्यतेन्द्रं वृत्रो वि वीभयत् । अभ्येतं वज्रं आयसः सहस्रभृष्टिराय-
तार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥ यद्वृत्रं तव चाशन्ति वज्रेण समयोधयः । अहिमिन्द्र
जिघांसतो द्विवि ते बद्धधे शवोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १३ ॥ अभिष्टुने ते अ-
यत्तथा जगच्च रेजते । त्वष्टा चित्तव मन्यव इन्द्र वेविज्यते भियार्चन्ननु स्व-

अ० १ । अ० ६ । व० ३] ४६ [म० १ । अ० १३ । सू० ८२ ।

राज्यम् ॥ १४ ॥ नहि नु यादधीमसीन्द्रं को वीर्यी परः । तस्मिन्मृणमुत क्रतुं
देवा ओजांसि सं दधुरर्चन्नु स्वराज्यम् ॥ १५ ॥ यामथर्वा मनुष्यिवा वध्यह
धियमव्रत । तस्मिन्ब्रह्माणि पूर्वथेन्द्र उक्था समग्मतार्चन्नु स्वराज्यम् ॥ १६ ॥
३१ ॥ ५ ॥

॥ ८१ ॥ १-६ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७,
८ विराट्पङ्क्तिः । ३-६, ६ निचृदास्तारपङ्क्तिः । २ भुरिग् बृहती ॥ स्वरः—१,
३-६ पञ्चमः । २ मध्यमः ॥

॥ ८१ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शर्वसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिपूतेमर्भे
हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत् ॥ १ ॥ असि हि वीरि सेन्योऽसि भूरि परावदिः ।
असि दभ्रस्य चिदृधो यजमानाय शिक्तसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ २ ॥ यदुदी-
रत आजयो धृष्णवे धीयते धना । युच्वा मवच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽ-
स्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥ कृत्वा म्हाँ अनुषुधं भीम आ वावृधे शर्वः । श्रिय
ऋष उपाकयोनिं शिप्री हरिवान्दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥ ४ ॥ आ पप्रौ पा-
थिर्वं रजो बह्वधे रौचिना दिवि । न त्वाँ इन्द्र कश्चन न जातो न जनिष्यतेऽति
विश्वं ववन्तिथ ॥ ५ ॥ १ ॥ यो अर्यो मर्तभोजनं पदाददाति दाशुषे । इन्द्रो अ-
स्मभ्यं शिक्ततु वि भजा भूरि ते वसु भक्षीय तव रार्धसः ॥ ६ ॥ मदेमदे हि नो
ददिर्यूथा गवामृजुक्रतुः सं गृभाय पुरु शतोभयाहस्त्या वसु शिशीहि राय आ
भर ॥ ७ ॥ मादयस्व सुते सचा शर्वसे शूर रार्धसे । विद्या हि त्वा पुरुवसुमुष
कामान्तसमृज्महेऽथा नोऽविता भव ॥ ८ ॥ एते ते इन्द्र जन्तवो विश्वं पुण्यन्ति
वार्यम् । अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ८२ ॥ १-६ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ नि,
चृदास्तारपङ्क्तिः । २, ३, ५ विराडास्तारपङ्क्तिः । ६ विराट् जगती ॥ स्वरः—१-५
पञ्चमः । ६ निषादः ॥

॥ ८२ ॥ उपो षु शृणुही गिरो मधवन्मातथा इव । यदा नः सूनुतावतः
कर आदर्थयास इद्योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ १ ॥ अलन्नमीमदन्त हव प्रिया अधू-
षत । अस्तौषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ २ ॥
सुसंहर्षं त्वा वर्य मधवन्वन्दिषीमहि । प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अमु यो-

अ० १ । अ० ६ । व० ५] ५० [म० १ । अ० १३ । सू० ८४ ।

निन्द्र ते हरी ॥ ३ ॥ स या तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविन्दम् । यः पात्रं
हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा निन्द्र ते हरी ॥ ४ ॥ युक्तस्ते अस्तु द-
क्षिण उत सव्यः शतक्रतो । तेन जायामुप प्रियां मन्दानो ग्राह्यन्मसो योजा नि-
न्द्र ते हरी ॥ ५ ॥ युनजिम ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभ-
स्त्योः । उत्त्वा सुतासौ रभसा अमन्दिषुः पूषणवान्वज्रिन्तसमु पत्न्यामदः ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ८३ ॥ १-६ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३,
४, ५ निचृज्जगती । २ जगती । ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-५ निषादः । ६ धैवतः ॥

॥ ८३ ॥ अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रार्वादिन्द्र मत्यस्तवोतिभिः ।
तमित्पृणञ्चि वसुना भवीयसा सिन्धुमाणो यथाभितो विचेतसः ॥ १ ॥ आपो न
देवीरुपं यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः । प्राचैर्देवासः प्र रायन्ति देवयुं
ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव ॥ २ ॥ अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचो यतस्तुचा मिथुना या
सपर्यतः । असंयत्त व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥ आद-
क्षिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्रयः शम्या ये संकृत्यया । सर्वे पणोः समविन्दन्त
भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥ ४ ॥ यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा
वेन आर्जनि । आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे
॥ ५ ॥ बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि । ग्रावा यत्र
वदति कारुरुक्थ्यस्तस्येदिन्द्रो अभिषित्वेषु रायति ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ १-२० गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३-५
निचृदनुष्टुप् । २ विराडनुष्टुप् । ६ भुरिगुणिक । ७-६ उष्णिक् । १०, १२
विराडास्तारपङ्क्तिः । ११ आस्तारपङ्क्तिः । २० पङ्क्तिः । १३-१५ निचृद्गा-
यत्री । १६ निचृत्त्रिष्टुप् । १७ विराद् त्रिष्टुप् । १८ त्रिष्टुप् । १९ आर्ची त्रि-
ष्टुप् ॥ स्वरः-१-५ गान्धारः । ६-६ ऋषभः । १०-१२, २० पञ्चमः ।
१३-१५ षड्जः । १६-१८ धैवतः ॥

॥ ८४ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शर्विष्ठ धृष्णवा गेहि । आ त्वां पृणक्तिन्द्रियं
रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ १ ॥ इन्द्रमिदरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणां
च स्तुतीरुपं यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ २ ॥ आ तिष्ठ वृत्रहत्रयं युक्ता ते ब्रह्मणा
जी । अर्वाचीनं सुते मनो ग्रावा कृणोतु वसुना ॥ ३ ॥ इममिन्द्र सुतं पिब ज्ये-

अ० १ । अ० ६ । व० ६] ५१ [म० १ । अ० १४ । सू० ८५ ।

ष्ठममर्त्यं मदम् । शुक्रस्य त्वाभ्यन्तर्गन्धारा ऋतस्य सादने ॥ ४ ॥ इन्द्राय नूनम-
र्चतोक्थानि च ब्रवीतन । सुता अमत्सुरिन्दो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ ५ ॥ ५ ॥
नकिष्ट्वृथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे । नकिष्ट्वानु मज्जन्ता नकिः स्वध्व आनशे
॥ ६ ॥ य एक इद्धिदयते वसु मर्तीय दाशुषे । ईशानो अर्पतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग
॥ ७ ॥ कदा मर्तमराधसे पदा चुम्पमिव स्फुरत् । कदा नः शुश्रवद्वि इन्द्रो
अङ्ग ॥ ८ ॥ यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावा आविर्वासति । उग्रं तत्पत्यते
शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥ स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिवन्ति गौर्यः । या इन्द्रे-
ण स्यावरीवृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ६ ॥ ता अस्य
पृशन्नायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः । प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं
वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥ ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः । वृता-
न्यस्य सश्विरे पुरुणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥ इन्द्रो दधीचो अ-
स्थभिर्वृत्रायप्रतिष्कृतः । जघान नवतीर्नव ॥ १३ ॥ इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः
पर्यतेषुपश्रितम् । तद्धिदच्छर्यावति ॥ १४ ॥ अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपी-
च्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥ को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य
शिमीयतो भामिनो दुर्हृणायून । आसन्नपून्हुत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृण-
धत्स जीवात् ॥ १६ ॥ क ईषते तुज्यते को विभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को
अन्ति । कस्तोकाय क इभायोत रायेऽधि ब्रवत्तन्वेको जनाय ॥ १७ ॥ को
अग्निमीष्टे हविषा घृतेन शुचा यजाता ऋतुभिर्ध्रुवेभिः । कस्मै देवा आ वहाना-
शु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः ॥ १८ ॥ त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ
मर्त्यम् । न त्वदन्यो मधवन्नस्ति मर्दितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ १९ ॥ मा ते रा-
धांसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान्कदा चना दभन् । विश्वा च न उपमिमीहि मानुष
वसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ २० ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ ८५ ॥ १-१२ गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः-१, २,
६, ११ जगती । ३, ७, ८ निचृज्जगती । ४, ६, १० विराड्जगती । ५ वि-
राट् त्रिष्टुप् । १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४, ६-११ निषादः । ५, १२ धैवतः ॥

॥ ८५ ॥ प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामवृद्धस्य सूनवः सुदंससः ।
रोदसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृष्वयः ॥ १ ॥ त उल्लि-
तासो महिमानमाशत दिवि सद्रासो अर्धि चक्रिरे सदः । अर्चन्तो अर्कं जन

अ० १ । अ० ६ । व० १२] ५२ [म० १ । अ० १४ । सू० ८६ ।

इन्द्रियमग्निं श्रियो दधिरे पृश्निमातरः ॥ २ ॥ गोमातरो यच्छुभयन्ते अज्जिभि-
स्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः । बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वत्मीन्येषामनु रीयते-
घृतम् ॥ ३ ॥ वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वा वृषवातासः पृषतीरयुग्धवम् ॥ ४ ॥ प्र यदर्थेषु पृषतीरयुग्धं
वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः । उतारुषस्य वि ध्यन्ति धाराश्चर्मवोदभिर्व्युन्दन्ति भूमं
॥ ५ ॥ आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात वाहुभिः । सीदता
बर्हिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अंधसः ॥ ६ ॥ ६ ॥ तैऽवर्धन्त स्वत-
वसो महित्वना नाकं तस्थुरु रु चक्रिरे सदः । विष्णुर्यद्वावदृषणं मदच्युतं वयो
न सीदन्नाधि बर्हिषि प्रिये ॥ ७ ॥ शूरा इवेद्युधयो न जग्मयः श्रवस्यवो न पृ-
तनासु येतिरे । भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजान इव त्वेषसं दृशो नरः ॥ ८ ॥
त्वष्टा यद्वज्रं सुकृतं हिरण्ययै सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत् । धत्त इन्द्रो नर्यपांसि
कर्तुवेऽहन्वृत्रं निरपामौब्जदर्णवम् ॥ ९ ॥ ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दादृहाणं
चिद्विभिदुर्वि पर्वतम् । धमेन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रणयानि च-
क्रिरे ॥ १० ॥ जिह्वं नुनुद्रेऽवतं तया दिशासिञ्चन्नुत्सं गोतमाय तृष्णजे । आ
गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः ॥ ११ ॥ या वः श-
र्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छतार्थि । अस्मभ्यं तानि मरुतो वि-
यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम् ॥ १२ ॥ १० ॥

॥ ८६ ॥ १—१० गोतमो राहूगण ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१,
४, ८, ९ गायत्री । २, ३, ७ पिपीलिका मध्या निचृद्गायत्री । ५, ६, १० नि-
चृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ मरुतो यस्य हि क्षयं पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः
॥ १ ॥ युजैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता हवम् ॥ २ ॥
उत वा यस्य वाजिनोऽनु विप्रमतेक्षत । स गन्ता गोमति वृजे ॥ ३ ॥ अस्य वी-
रस्य बर्हिषि सुतः सोमो दिविष्टिषु । उक्थं मदश्च शस्यते ॥ ४ ॥ अस्य श्रोषन्त्वा
भुवो विश्वा यश्चर्षणीरभि । सूरं चित्सस्रुषीरिषः ॥ ५ ॥ ११ ॥ पूर्वाभिर्हि दंदाशिम
शरद्भिर्मरुतो वयम् । अवोभिरचर्षणीनाम् ॥ ६ ॥ सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु
मर्त्यः । यस्य प्रयांसि पर्वथ ॥ ७ ॥ शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः ।
कामस्य वेनेतः ॥ ८ ॥ यूयं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना । विधयता

अ० १ । अ० ६ । व० १४] ५३ [म० १ । अ० १४ । सू० ८८ ।

विद्युता रक्तः ॥ ६ ॥ गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम् । ज्योतिष्कर्ता य-
दुश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

अतो सोता-च नरादि

॥ ८७ ॥ १—६ गोतमो राहूगणपुत्र ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ५ विराड् जगती । ३ जगती । ६ निचृज्जगती । ४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३,
५, ६ निषादः । ४ धैवतः ॥

॥ ८७ ॥ प्रतवक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीपिणः ।
जुष्टमासो नृत्तमासो अज्जिभिर्व्यानजे के चिदुसा इव स्तुभिः ॥ १ ॥ उपहरेषु
यदविध्वं ययि वय इव मरुतः केन चित्पथा । श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्व
घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ २ ॥ प्रेषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद् युज्जते
शुभे । ते क्रीळयो धुनयो आजहृष्यः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥ ३ ॥ स हि
स्वसृत्पृषदश्चो युवा गणोऽस्या ईशानस्तविषीभिरावृतः । असि सत्य ऋणयावा-
ऽनेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥ ४ ॥ पितुः प्रवस्य जन्मना वदामसि
सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा । यदीमिन्द्रं शम्यकाण आशतादिजामानि
यज्ञियानि दधिरे ॥ ५ ॥ श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रुश्मिभिस्त ऋ-
क्षुभिः सुखादयः । ते वाशोमन्त इष्मिणो अभीरवो विदे प्रियस्य मारुतस्य
धाम्नः ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ८८ ॥ १—६ गोतमो राहूगणपुत्र ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१
पङ्क्तिः । २ भुरिक्पङ्क्तिः । ५ निचृत्पङ्क्तिः । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ विराट्त्रिष्टुप् । ६
निचृद्बृहती ॥ स्वरः—१, २, ५ पञ्चमः । ३, ४ धैवतः । ६ मध्यमः ॥

॥ ८८ ॥ आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्के रथैभिर्यात ऋष्टिमद्भिरश्वपणैः । आ
वर्षिष्ठया न इषा वयो न पसता सुमायाः ॥ १ ॥ तैऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं
यान्ति रथतृभिरश्वैः । रुक्मो न चित्रः स्वर्धितवान्पृथ्वा रथस्य जङ्घनन्त भूम
॥ २ ॥ श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा । युष्मभ्यं कं
मरुतः सुजातास्तुविद्युन्मासौ धनयन्ते अद्रिम् ॥ ३ ॥ अहानि गृध्राः पर्या व आ-
गुग्मिमां धियं वाक्कार्या च देवीम् । ब्रह्म कृणवन्तो गोतमासो अर्कैरुर्ध्वं तुनुद्र उ-
त्सधि पिवध्वै ॥ ४ ॥ एतत्त्यत्र योजनमचेति सस्वर्ह यन्मरुतो गोतमो वः । प-
श्यन्दिरेण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतो वराहून् ॥ ५ ॥ एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री
गति शोभति वाघतो न वाणी । अस्तोभयदृथासामनु स्वधां गर्भस्त्योः ॥ ६ ॥

अ० १ । अ० ६ । व० १७] ५४ [म० १ । अ० १४ । सू० ६० ।

॥ ८६ ॥ १-१० गोतमो राहूगणपुत्र ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः-१,
५ निचृज्जगती । २, ३, ७ जगती । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८ विराद् त्रिष्टुप् । ६, १०
त्रिष्टुप् । ६ स्वराद् बृहती ॥ स्वरः-१-३, ५, ७ निषादः । ४, ८-१० धैवतः ।
६ मध्यमः ॥

॥ ८६ ॥ आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्ध्यासो अपरीतास उद्भिदः ।
देवा नो यथा सदमिदृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे ॥ १ ॥ देवानां भद्रा
सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् । देवानां मुख्यमुप सेदिमा वयं
देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥ २ ॥ तान्पूर्वया निविदा हूमे वयं भगं मि-
त्रमदिति दक्षमसिधम् । अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मय-
स्करत् ॥ ३ ॥ तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः । त-
न्माता सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ ४ ॥ तमीशानं ज-
गतस्तस्थुषस्पतिं धियज्जिन्वमवसे हूमे वयम् । पूषा नो यथा वेदसामसं दृधे रक्षिता
प्रायुरदब्धः स्वस्तये ॥ ५ ॥ १५ ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा
विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ६ ॥ पृ-
षदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभ्रयावानो विदथेषु जगमयः । अग्निजिह्वा मनवः सू-
रचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ॥ ७ ॥ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं
पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥ ८ ॥ श-
तमिबु शरदो अन्तिदेवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् । पुत्रासो यत्र पितरो भ-
वन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ ९ ॥ अदितिर्द्यौरदितिर्न्तरिक्षमदिति-
र्माता स पिता स पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्ज-
नित्वम् ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ६० ॥ १-६ गोतमो राहूगणपुत्र ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥
छन्दः-१, ८ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री । २, ७ गायत्री । ३ पिपीलि-
कामध्या विराद् गायत्री । ४ विराद् गायत्री । ५, ६ निचृद् गायत्री च । ६ निचृ-
त्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-८ षड्जः । ६ गान्धारः ॥

॥ ६० ॥ ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान् । अर्यमा देवैः सजोषाः
॥ १ ॥ ते हि वस्यो वसवानास्ते अप्रमूरा महोभिः । वता रक्षन्ते विश्वाहा ॥ २ ॥
अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः । वार्धमाना अप द्विषः ॥ ३ ॥ वि नः पथः

अ० १ । अ० ६ । व० २१] ५५ [म० १ । अ० १४ । सू० ६१ ।

सुविताय चियन्त्विन्द्रो मरुतः । पूषा भगो वन्द्यासः ॥ ४ ॥ उत नो धियो गोअ-
शाः पूषन्विष्णवेवयावः । कर्ता नः स्वस्तिमरुतः ॥ ५ ॥ १७ ॥ मधु वाता ऋतायते मधु
क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥ मधुनक्तु मुतोपसो मधुमुत्पार्थिवं रजः ।
मधु घौरस्तु नः पिता ॥ ७ ॥ मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भ-
वन्तु नः ॥ ८ ॥ शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वयमा शं न इन्द्रो बृहस्प-
तिः शं नो विष्णुरुक्मः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ ६१ ॥ १-२३ गोतमो राहूगणपुत्र ऋषिः ॥ सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
३, ४ स्वरारूपङ्गिः । २ पङ्क्तिः । १८, २० भुरिक्पङ्क्तिः । २२ विराट्पङ्क्तिः । ५
पादनिचृद्गायत्री । ६, ८, ९, ११ निचृद्गायत्री । ७ वर्धमाना गायत्री । १०, १२
गायत्री । १३, १४ विराट्गायत्री । १५, १६ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १७
परोऽष्टिणक् । १८, २१, २३, निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४, १८, २०, २२
पञ्चमः । ५-१६ षड्जः । १७ ऋषभः । १८, २१, २३ धैवतः ॥

॥ ६१ ॥ त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् । तव
प्रणीती पितरौ न इन्द्रो देवेषु रत्नमभजन्तु धीराः ॥ १ ॥ त्वं सोम क्रतुभिः सु-
क्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः । त्वं वृषा वृषत्वेभिर्महित्वा युञ्जेभिर्बुभुक्ष्यभवो
नृचक्षाः ॥ २ ॥ राज्ञो नु ते वरुणस्य वृतानि बृहद्गभीरं तव सोम धाम । शुचि-
ष्मसि प्रियो न मित्रो वृक्षाव्यो अयमेवासि सोम ॥ ३ ॥ या ते धामानि दिवि
या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । तेभिर्नो विश्वैः सुमन्त्रा अहेन्नाजन्त्सोम
प्रति हव्या गृभाय ॥ ४ ॥ त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा । त्वं भद्रो
असि क्रतुः ॥ ५ ॥ १६ ॥ त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे । प्रियस्तो-
त्रो वनस्पतिः ॥ ६ ॥ त्वं सोम महे भगं त्वं यूनं ऋतायते । दक्षं दधासि जीव-
से ॥ ७ ॥ त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः । न रिष्येत्तावतः सखा
॥ ८ ॥ सोम यास्तै मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे । ताभिर्नोऽविता भव ॥ ९ ॥
इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि । सोम त्वं नो वृधे भव ॥ १० ॥ २० ॥
सोम गीर्भिष्ठा वयं वर्धयामो वचोविदः । सुमृळीको न आ विश ॥ ११ ॥ ग-
यस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव ॥ १२ ॥ सोम
राएन्धि नो हृदि गावो न यवसेष्वा । मर्ये इव स्व ओक्ये ॥ १३ ॥ यः सोम
मुख्ये तव राएणदेव मर्त्यैः । तं दक्षः सचते कविः ॥ १४ ॥ उरुष्या णो अवि-

अ० १ । अ० ६ । व० २५] ५६ [म० १ । अ० १४ । सू० ६२ ।

शस्तेः सोम नि पाहं हसः । सखा सुशेव एधि नः ॥ १५ ॥ २१ ॥ आ प्यायस्व
समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णयम् । भवा बाजस्य सङ्गुथे ॥ १६ ॥ आ प्याय-
स्व मदन्तम् सोम विश्वेभिर्गुभिः । भवा नः सुश्रवस्तमः सखा वृधे ॥ १७ ॥
सं ते पर्यासि समु यन्तु वाजाः सं वृष्णयान्यभिमातिपाहः । आप्यायमानो अमृ-
ताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व ॥ १८ ॥ या ते धामानि हविषा यजन्ति
ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् । गयास्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा
सोम दुर्यान् ॥ १९ ॥ सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ।
सादन्यं विदध्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥ २० ॥ २२ ॥ अषाळहं यु-
त्सु पृतनासु पप्रि स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजां सुन्निति सुश्रवसं जयन्तं
त्वामनु मदेम सोम ॥ २१ ॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं
गाः । त्वमा ततन्थोर्वन्तरिचं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ २२ ॥ देवेन नो
मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य । मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्यो-
भयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्ठौ ॥ २३ ॥ २३ ॥

॥ ६२ ॥ १-१८ गोतमो राहूगणापुत्र ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः-१,
२ निचृज्जगती । ३ जगती । ४ विराड् जगती । ५, ७, १२ विराड् त्रिष्टुप् ६,
१० निचृत्त्रिष्टुप् । ८, ९, त्रिष्टुप् । ११ भुरिकपङ्क्तिः । १३ निचृत्परोष्णिक् ।
१४, १५ विरादपरोष्णिक् । १६, १७, १८ उष्णिक् ॥ स्वरः-१-४ निषादः ।
५-१०, १२ धैवतः । ११ पञ्चमः । १३-१८ ऋषभः ॥

॥ ६२ ॥ एता उ त्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्थे रजसो भानुमञ्जते । नि-
ष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः ॥ १ ॥ उदपस्त-
न्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्तत । अक्रन्नुषासो व्युनानि पूर्वथा
रुशन्तं भानुमरुषीरशिश्युः ॥ २ ॥ अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना
परावतः । इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥ अ-
धि पेशांसि वपते नृनुरिवापोर्णुते वक्ष उस्सेव वर्जहम् । ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय
कृण्वती गावो न व्रजं व्युषा आवर्तमः ॥ ४ ॥ प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि ति-
ष्ठते वार्धते कृष्णमभ्वम् । स्वरं न पेशो विदथेष्वाञ्जज्जिचं दिवो दुहिता भानु-
मश्रेत् ॥ ५ ॥ २४ ॥ अतारिष्म तमसस्पारमस्योषा उच्छन्ती व्युना कृणोति । श्रिये
सुदो न स्मयते विभाती सुप्रतीका सौमनसायाजीगः ॥ ६ ॥ भास्कृती नेत्री सृ-

अ० १ । अ० ६ । व० २८] ५७ [म० १ । अ० १४ । सू० ६३ ।

नृतांनां दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः । प्रजावतो नृवतो अश्वबुध्यानुषो गोअग्र्यं
उषं मासि वाजान् ॥ ७ ॥ उपस्तमस्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं ययिमश्वबुध्यम् ।
सुदंससा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम् ॥ ८ ॥ विश्वानि देवी
भुवनाभिचक्ष्यां प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति । विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती वि-
श्वस्य वाचमविदन्मनायोः ॥ ९ ॥ पुनः पुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि
शुम्भमाना । श्वग्रीवं कृत्तुर्विजं आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥ १० ॥ २५ ॥
व्यूहवती दिवो अन्तां अत्रोध्यप स्वसारं सनुतयुयोति । प्रमिनती मनुष्या युगानि
योषां जारस्य चक्षसा वि भाति ॥ ११ ॥ पशून् चित्रा सुभगा प्रथाना सिन्धुर्न
क्षोदं उर्वियाव्यश्वैत् । अर्मिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिभिर्दृशाना
॥ १२ ॥ उपस्तच्छित्रमा भ्रास्पभ्यं वाजिनीवति । येन लोकं च तनयं च धाम-
हे ॥ १३ ॥ उषो अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि । रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति
॥ १४ ॥ युक्त्वा हि वाजिनीवत्यश्वां अद्यारुणां उषः । अथा नो विश्वा सौभ-
गान्या बह ॥ १५ ॥ २६ ॥ अश्विना वृत्तिरस्मदा गोमदस्त्रा हिरण्यवत् । अर्वा-
ग्रथं समनसा नि यच्छतम् ॥ १६ ॥ यावित्था श्लोकमा दिवो ज्योतिर्जनाय च-
क्रथुः । आ न ऊर्जे वहतमश्विना युवम् ॥ १७ ॥ एह देवा मयोभुवा दस्त्रा हिर-
ण्यवर्तनी । उषर्बुधो बहन्तु सोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

॥ ६३ ॥ १—१२ गोतमो राहूणपुत्र ऋषिः ॥ अग्नीषोमौ देवते ॥

छन्दः—१ अनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । २ भुरिगुष्णिक् । ४ स्वराद् पङ्क्तिः । ५,
७ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रिष्टुप् । ८ स्वराद् त्रिष्टुप् । १२ त्रिष्टुप् । ९, १०,
११ गायत्री ॥ स्वरः—१, ३ गान्धारः । २ ऋषभः । ४ पञ्चमः । ५—८, १२
धैवतः । ९, १०, ११ षड्जः ॥

॥ ६३ ॥ अग्नीषोमाग्निं सु मे शृणुतं वृषणा हवम् । प्रति सूक्तानि हर्यंतं
भवतं दाशुषे मयः ॥ १ ॥ अग्नीषोमा यो अद्य वासिदं बर्चः सपर्यति । तस्मै धत्तं
सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ॥ २ ॥ अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाद्विष्कृ-
तिम् । स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्ववत् ॥ ३ ॥ अग्नीषोमा चेति तद्वीर्यं वां य-
दमुष्णीतमवसं पणि गाः । अवातिरतं बृसयस्य शेषोऽविन्दतं ज्योतिरेकं बहुभ्यः
॥ ४ ॥ युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम् । युवं सिन्धूरभिर्शस्तेर-
वद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ॥ ५ ॥ आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथना

अ० १ । अ० ६ । व० ३१] ५८ [म० १ । अ० १५ । सू० ६४ ।

न्यं परि श्येनो अद्रेः । अग्नीषोमा ब्रह्मणा वायुधानोरुं यज्ञाय चक्रयुरु लोकम्
॥ ६ ॥ २८ ॥ अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतं हयंतं वृषणा जुषेथाम् । सुश-
र्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः ॥ ७ ॥ यो अग्नीषोमा हविषा
सपर्यादेवद्रीचा मनसा यो घृतेन । तस्य वृतं रक्षतं पातमहसो विशे जनाय महि
शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥ अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः । सं देवत्रा बभूवथुः ॥ ९ ॥
अग्नीषोमावनेन वां योवां घृतेन दाशति । तस्मै दीदयतं बृहत् ॥ १० ॥ अग्नीषोमाविमानि
नो युवं हव्या जुजोषतम् । आ यातमुप नः सचा ॥ ११ ॥ अग्नीषोमा पिपृतम-
र्वतो न आ प्यायन्तामृक्षिया हव्यसूदः । अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तं कृणुतं नो
अध्वरं श्रुष्टिमन्तम् ॥ १२ ॥ २६ ॥ १४ ॥

६४ ॥ १-१६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ४, ५,
७, ६, १० निचृज्जगती । १२, १३, १४ विराड् जगती । २, ३, १६ त्रिष्टुप् ।
६ स्वराद् त्रिष्टुप् । ११ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८ निचृत् त्रिष्टुप् । १५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१, ४, ५, ७, ६, १०, १२-१४ निषादः । २, ३, १६, ६, ११, ८
धैवतः । १५ पञ्चमः ॥

॥ ६४ ॥ इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया । भद्रा हि
नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १ ॥ यस्मै त्वमायजसे स साधस-
नर्वा जैति दधते सुवीर्यम् । स तूताव नैनमश्रोत्यंहतिरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं
तव ॥ २ ॥ शक्रे त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् । त्वमा-
दित्याँ आ वह तान्हुः शमस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ३ ॥ भरमिध्मं कृ-
णवामा हवींषि ते चितयन्तुः पर्वणापर्वणा वयम् । जीवातवे प्रतरं साधया धि-
योऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ४ ॥ विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत
चतुष्पदक्षुभिः । चित्रः प्रक्रेत उषसो मह्यं अस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ५ ॥ ३० ॥
त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्यः प्रशास्ता पोता जनुषां पुरोहितः । विश्वे विद्राँ आर्त्वि-
ज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ६ ॥ यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि
दूरे चित्सन्तुल्लिङ्गिवार्ति रोचसे । रात्र्यारिचदन्धो अर्तिदेव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रि-
षामा वयं तव ॥ ७ ॥ पूर्वो देवा भवतु सुन्वतो रथोऽस्माकं शंसो अभ्यस्तुदूह्यः । तदा
जानीतोत पुष्पता वचोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ८ ॥ वधैर्दुः शंसाँ अपे दूह्यो
जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिद्वत्रिणः । अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृध्यग्ने सख्ये

अ० १ । अ० ७ । व० २] ५६ [म० १ । अ० १५ । सू० ६५ ।

मा रिषामा वयं तव ॥ ६ ॥ यदयुक्था अरुपा रोहिता रथे वातजृता वृषभस्यैव ते
 रवः । आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १० ॥ ३१ ॥
 अधः स्वनावुत विभ्युः पतत्रिणो वृप्सा यत्तै यवसादो व्यसिधरन् । सुगं तत्तै ताव-
 केभ्यो रथेभ्योऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ११ ॥ अयं मित्रस्य वरुणस्य
 धार्यसेऽवयातां मरुतां हेलो अद्भुतः । मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्नें सख्ये मा
 रिषामा वयं तव ॥ १२ ॥ देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारु-
 रध्वरे । शर्मन्त्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १३ ॥ तत्तै
 भद्रं यत्समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृलयत्तमः । दधासि रत्नं द्रविणं च वा-
 शुषेऽग्नें सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १४ ॥ यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशोनागा-
 स्त्वमदिते सर्वताता । यं भद्रेण शर्वसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम ॥ १५ ॥
 स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव । तन्नो मित्रो वरुणो मा-
 यहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १६ ॥ ३२ ॥ ६ ॥

॥ ६५ ॥ १-११ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ सत्यगुणविशिष्टोऽग्निः शुद्धो-
 ऽग्निर्वा देवता ॥ छन्दः-१, ३ विराट् त्रिष्टुप् । २, ७, ८, ११ त्रिष्टुप् । ४, ५, ६, १०
 निचृत् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-८, १०, ११ धैवतः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ६५ ॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्यां वत्समुप धापयेते । हरिरन्यस्यां भवति
 स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ १ ॥ दशेमं त्वष्टुर्जनयन्तग ध्रमन्तन्द्रासो यु-
 वतयो विभृत्रम् । तिग्मानीकं स्वयंशसं जनेषु विरोचमानं परि षीं नयन्ति ॥ २ ॥ त्रीणि
 जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमप्सु । पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामुतून्प्रशास-
 द्वि दधावनुष्टु ॥ ३ ॥ क इमं वो निणयमा चिकेत वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः । ब्रह्मीनां
 गर्भो अपसांमुपस्थान्महान्क्रविर्निश्चरति स्वधावान् ॥ ४ ॥ आविष्टयो वर्धते चारुरासु
 जिह्वानामूर्ध्वः स्वयंशा उपस्थे । उभे त्वष्टुर्विभ्यतुर्जायमानात्प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते
 ॥ ५ ॥ १ ॥ उभे भद्रे जोषयेते न मेने गावो न वाश्रा उपे तस्युरवैः । स दक्षा-
 णां दक्षपतिर्वभूवाञ्जन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः ॥ ६ ॥ उद्यंयमीति सवितेव
 बाहू उभे सिचौ यतते भीम ऋज्जन् । उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मान्नावा मातृभ्यो
 वसना जहाति ॥ ७ ॥ त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं यत्संपृञ्चानः सदनं गोभिरजिः ।
 कविर्बुधं परि मर्मज्यते धीः सा देवताता समितिर्वभूव ॥ ८ ॥ उरु ते जयः प-
 र्येति बुधं विरोचमानं महिषस्य धाम । विश्वेभिरग्ने स्वयंशोभिरिदोऽदब्धेभिः

अ० १ । अ० ७ । व० ५] ६० [म० १ । अ० १५ । सू० ६७ ।

प्रायुभिः पाह्यस्मान् ॥ ६ ॥ धन्वन्तस्रोतः कृणुते गातुमूर्ध्नि शुक्रैरूर्ध्वभिर्भिरभि नक्षति
क्षाम् । विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु ॥ १० ॥ एवा नो
अग्ने समिधा वृथानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता-
मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ६६ ॥ १—६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ द्रविणोदा अग्निः शुद्धोग्नि-
र्वा देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ स प्रवथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बळधत्त विश्वा ।
आर्पश्च मित्रं धिषणा च साधन्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ १ ॥ स पूर्वया
निविदां कव्यतायोरिषाः प्रजा अजनयन्मनूनाम् । विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च
देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ २ ॥ तमीळत प्रथमं यज्ञसाधं विश आरीराहु-
तमृञ्जसानम् । ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदातुं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ३ ॥
स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टिर्विदद्वातुं तनयाय स्वर्वित् । विशां गोपा जनिता रोद-
स्योर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ४ ॥ नक्तोषासा वर्णमामेभ्याने धापयेते
शिशुमेकं समीची । द्यावाक्षासा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रवि-
णोदाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ रायो बुध्नः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः ।
अमृतत्वं रक्तमाणस एनं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ६ ॥ नू च पुरा च
सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम् । सतश्च गोपां भवतश्च भूरर्देवा
अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ७ ॥ द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य
प्र यैसत् । द्रविणोदा वीरवती मिषं नो द्रविणोदा रांसते दीर्घमायुः ॥ ८ ॥ एवा
नो अग्ने समिधा वृथानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि । तन्नो मित्रो वरुणो माम-
हन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ६७ ॥ १—८ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ७, ८ पिपी-
लिकामध्यानिचृद् गायत्री । २, ४, ५ गायत्री । ३, ६ निचृद् गायत्री च ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ अप नः शोशुचदधमने शुशुग्ध्या रयिम् । अप नः शोशुचदधम्
॥ १ ॥ सृजेत्रिया सुगात्रया वसूया च यजामहे । अप नः शोशुचदधम् ॥ २ ॥
प्र यजंदिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः । अप नः शोशुचदधम् ॥ ३ ॥ प्र यत्ते
अग्ने सूरयो जायैमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचदधम् ॥ ४ ॥ प्र यदग्नेः
विवतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचदधम् ॥ ५ ॥ त्वं हि विश्व-

अ० १ । अ० ७ । व० ८] ६१ [म० १ । अ० १५ । सू० १०० ।

तोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदधम् ॥ ६ ॥ द्विषो नो विश्वतो-
मुखाति नावेव पारय । अप नः शोशुचदधम् ॥ ७ ॥ स नः सिन्धुमिव नावयाति
वर्षा स्वस्तये । अप नः शोशुचदधम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ६८ ॥ १—३ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निवैश्वानरो देवता ॥
छन्दः—१ विराद् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुर्वनानामभिथीः । इतो
जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥ १ ॥ पृष्ठो दिविपृष्ठो अग्निः पृ-
थिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश । वैश्वानरः सहसा पृष्ठो अग्निः स नो दिवा
स रिषः पातु नक्तम् ॥ २ ॥ वैश्वानर तव तत्सत्यमस्त्वस्मान्नायो मघवानः सच-
न्ताम् तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ ६ ॥

॥ ६९ ॥ १ कश्यपो मारीचिपुत्र ऋषिः ॥ अग्निर्जातवेदा देवता ॥ निचृत्
त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६९ ॥ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः । स नः
पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

॥ १०० ॥ १—१६ वृषागिरो महाराजस्य पुत्रभूता वार्षागिरा ऋज्जाशवाम्ब-
रीषसहदेवभयमानसुराधसऋषयः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ पङ्क्तिः । २,
१३, १७ स्वराद् पङ्क्तिः । ६, १०, १६ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ४, ११, १८
विराद् त्रिष्टुप् । ७, ८, ९, १२, १४, १५, १६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
२, ५, १३, १७, ६, १०, १६ पञ्चमः । ३, ४, ११, १२, १८, ७-९, १४,
१५, १६ धैवतः ॥

॥ १०० ॥ स यो वृषा वृष्णयेभिः समौका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट् ।
सतीनसत्त्वा हव्यो भरेषु भरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १ ॥ यस्यानाप्तः सूर्यस्ये-
व यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति । वृषन्तमः सखिभिः स्वभिरेवैमरुत्वान्नो
भवत्विन्द्र ऊती ॥ २ ॥ दिवो न यस्य रेतसो दुर्घानाः पन्थासो यन्ति शवसाप-
रीताः । तरङ्गेषाः सासहिः पौंस्येभिर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ३ ॥ सो अङ्-
गिरोभिर्दगिरस्तमो भूदृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन् । ऋग्भिर्ऋग्मी गातुभि-
र्ज्येष्ठोमरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ४ ॥ स सूनभिर्न रुद्रेभिर्ऋग्भिर्नृषाद्यैः सामन्

अ० १ । अ० ७ । व० १२] ६२ [स० १ । अ० १५ । सू० १०१]

अमित्रान् । सनीळेभिः श्रवस्यानि तूर्वन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ५ ॥ ८ ॥
 स मन्युमीः समर्दनस्य कर्तास्माकैभिर्नृभिः सूर्य सनत् । अस्मिन्नहन्तसत्पतिः पुरुहूतो
 मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ६ ॥ तमूतयो रणयञ्छूरसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः
 कृणवत् त्राम् । स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ७ ॥
 तमेप्सन्त शर्वस उत्सवेषु नरो नरमवसे तं धनाय । सो अन्धे चित्तमग्नि ज्योति-
 विदन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ८ ॥ स सव्येन यमति वार्धतश्चित्स दक्षिणे
 संगृभीता कृतानि । स कीरिणा चित्सनिता धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती
 ॥ ९ ॥ स ग्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्नृद्य । स पौंस्यै-
 भिरभिभूरशस्तीर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १० ॥ ६ ॥ स जामिभिर्यत्सम-
 जाति मीळहेऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः । अपां लोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान्नो
 भवत्विन्द्र ऊती ॥ ११ ॥ स वज्रभृदस्युहा भीम उग्रः सहस्रचेताः शतनीथ
 ऋभ्वा । चक्ष्रीषो न शर्वसा पाञ्चजन्यो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १२ ॥
 तस्य वज्रः क्रन्दति स्मत्स्वर्षा दिवो न त्वेषो स्वथः शिमीवान् । तं संचन्ते स-
 नयस्तं धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १३ ॥ यस्याजस्रं शर्वसा मानमु-
 कथं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम् । स परिषत्क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान्नो भव-
 त्विन्द्र ऊती ॥ १४ ॥ न यस्य देवा देवता न मर्ता आपश्चन शर्वसो अन्तमापुः ।
 स प्ररिक्ता त्वक्षसा क्षमो दिवश्च मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १५ ॥ १० ॥
 रोहिच्ययावा सुमर्दं शुर्लामीर्द्युक्षा राय ऋज्रा श्वस्य । वृषणवन्तं विभ्रती धूप
 रथं मन्द्रा चिकेत नाहुपीषु विजु ॥ १६ ॥ एतत्त्यक्त इन्द्र वृष्णा उक्थं वार्षागिरा
 अभि गृणन्ति राधः । ऋज्राश्वः प्रष्टिभिरम्बरीषः सहदेवो भयमानः सुराधाः ॥ १७ ॥
 दस्युञ्जिम्यंश्च पुरुहूत एवैर्हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत् । सनत्क्षेत्रं सखिभिः श्वित्ये-
 भिः सनत्सूर्य सनदपः सुवज्रः ॥ १८ ॥ विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिहृताः
 सनुयाम वाजम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः
 ॥ १९ ॥ ११ ॥

॥ १०१ ॥ १—११ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
 ४ निचृज्जगती । २, ५, ७ विराड् जगती । ३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ स्वराद् त्रि-
 ष्टुप् । ८, १० निचृत् त्रिष्टुप् । ९, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७ नि-
 षादः ३, ६, ८—११ धैवतः ॥

अ० १ । अ० ७ । व० १४] ६३ [म० १ । अ० १५ । सू० १०२ ।

॥ १०१ ॥ प्र मन्दिने पितुर्मदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहवृजिर्वना ।
अवस्यत्रो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ १ ॥ यो व्यसं जाहपा-
णेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रमवतम् । इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृण इम-
रुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ २ ॥ यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद्यस्य वृते वरुणो
यस्य सूर्यः । यस्येन्द्रस्य सिन्धवः सश्रति वृतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ ३ ॥
यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्वशी य आरितः कर्मणिकर्मणि स्थिरः । वीळोश्चि-
दिन्द्रो यो असुन्वतो वृधो मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ ४ ॥ यो विश्वस्य जगतः
प्राणतस्पतिर्यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत् । इन्द्रो यो दस्यूरधराँ अवातिरन्मरुत्वन्तं
सख्याय हवामहे ॥ ५ ॥ यः शूरैर्भिर्हव्यो यश्च भीरुभिर्यो धावद्भिर्हूयते यश्च जि-
ग्युभिः । इन्द्रं यं विश्वा भुवनाभि सैधुर्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ ६ ॥ १२ ॥
रुद्राणामेति प्रदिशा विचक्षणो रुद्रेभिर्योपा तनुते पृथु जयः । इन्द्रं मनीषा अ-
भ्यर्चति श्रुतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ ७ ॥ यद्वा मरुत्वः परमे सधस्थे य-
द्वावमे वृजनं मादयासे । अत आ याहध्वरं नो अच्छा त्वाया हविश्चक्रमा सत्य-
राधः ॥ ८ ॥ त्वायेन्द्र सोमं सुपुमा सुदत्त त्वाया हविश्चक्रमा ब्रह्मवाहः । अथा
नियुत्वः सगेणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे बर्हिषि मादयस्व ॥ ९ ॥ मादयस्व हरिभिर्ये
त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने । आ त्वा सुशिप्र हरं यो वहन्तु शन्हव्यानि
प्रति नो जुषस्व ॥ १० ॥ मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वा-
जम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ १०२ ॥ १—११ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
जगती । ३, ५—८ निचृज्जगती । २, ४, ६ स्वराद् त्रिष्टुप् । १०, ११ निचृत्
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ५—८, निषादः २, ४, ६—११ धैवतः ॥

॥ १०२ ॥ इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे ।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शर्वसामदन्नतु ॥ १ ॥ अस्य श्रवो नद्यः
सप्त बिभ्रति द्यावाक्षाणां पृथिवी दर्शतं वपुः । अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्ष अदे
कर्मिन्द्र चरतो विततुरम् ॥ २ ॥ तं स्मा रथं मघवन्प्राव सातये जैत्रं यं तै अनु-
मदाम संगमे । आजान इन्द्र मनसा पुरुषुत त्वायज्ज्यो मघवज्जर्म यच्छ नः
॥ ३ ॥ वयं जयेम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे । अस्मभ्यमिन्द्र व-
रिवः सुगं कृधि प्रशत्रूणां मघवन्वृष्ण्या रुज ॥ ४ ॥ नाना हित्वा हवमाना जना इमे

अ० १ । अ० ७ । व० १८] ६४ [म० १ । अ० १५ । सू० १०४ ।

नाना धर्तारवसा विपन्यवः ।

धनानां धर्तारवसा विपन्यवः । अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मन-
 स्तव ॥ ५ ॥ १४ ॥ गो^{रूपि}जितां वाहू अभितक्रतुः ^{अथर्मा}सिमः कुर्मन्कर्मज्जुतमूतिः ^{संज्ञा प्रकर}खजङ्करः अ-
 कल्प इन्द्रः ^{वत्सपत्रम्}प्रतिमानमोजसाथा ^{जैत्रम्}जनावि द्वयन्ते सिषासवः ॥ ६ ॥ उत्तै शतान्मघवच्चुच्च
 भूयस उत्सहसाद्रिरिचे कृष्टिषु श्रवः । अमात्रं त्वा धिपणां ^{अहि ज्यम्}तिविषे मद्यधा वृत्राणि
 जिघ्रसे पुरन्दर ॥ ७ ॥ त्रिविष्टिधातु ^{प्रोक्ता विष्टिधातुः}प्रतिमानमार्जसस्तिस्त्रो भूमीनृपते श्रीणि रोचना ।
 अतीदं विश्वं भुवनं ^{नदीति}ववक्षिथाशत्रुरिन्द्र ^{मन्त्रा गायत्री}जनुषा सनादासि ॥ ८ ॥ त्वां देवेषु प्रथमं
 हवामहे त्वं वभूथ पृतनासु सासहिः । सेमं नः ^{श्रीरामायण}कारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रः कृणोतु प्र-
 सवे रथं ^{जगद्गुरु}पुरः ॥ ९ ॥ त्वं जिगेथ न धनां रुरोधिताभेष्टाजा मघवन्महत्सु च । त्वा-
 मुग्रमवसे ^{जगद्गुरु}सं शिशीमस्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय ॥ १० ॥ विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता
 नो अस्त्वपरिहृताः सनुयाम वाजम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः
 पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १५ ॥

॥ १०३ ॥ १—८ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
 ३, ५, ६ निचृत्रिष्टुप् । २, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ७, ८ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०३ ॥ तत्त इन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कवयः पुरेदम् । जमेदमन्य-
 द्विव्यन्यदस्य समीं पृच्यते समनेव क्रेतुः ॥ १ ॥ स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च व-
 ज्रेण हत्वा निरपः संसर्ज । अहन्नहिमभिनद्रौहिणं व्यहन्व्यंसं मघवा शचीभिः ॥ २ ॥
 स जातुर्भर्मा श्रद्धान ओजः पुरो विभिन्दन्नचरद्वि दासीः । विद्वान्वज्रिन्दस्येवे हे-
 तिमस्यार्यं सहो वर्धया युष्मन्मिन्द्र ॥ ३ ॥ तदूचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं म-
 घवा नाम विभ्रत् । उपप्रयन्दस्युहत्याय वज्री यद्ध सूनुः श्रवमे नाम दधे ॥ ४ ॥
 तदस्येदं पश्यता भूरिं पृष्ठं श्रदिद्रस्य धत्तन वीर्याय । स गा अविन्दत्सो अविन्द-
 दश्चान्तस ओषधीः सो अपः वनानि ॥ ५ ॥ १६ ॥ भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णो
 सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम् । य आहत्यां परिपन्थीव शूरोऽयं ज्वनो विभज्जेति
 वेदः ॥ ६ ॥ तदिन्द्र प्रेव वीर्यं चकर्थ यत्ससन्तं वज्रेणावोधयोऽहिम् । अनु त्वा प-
 नीर्हणितं वयश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ॥ ७ ॥ शुष्णां पिप्पुं कुर्यं वृत्रमिन्द्र
 यदावधीर्वि पुरः शंबरस्य । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी
 उत द्यौः ॥ ८ ॥ १७ ॥

॥ १०४ ॥ १—६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः ।

अ० १ । अ० ७ । व० २०] ६५ [म० १ । अ० १५ । सू० १०५ ।

२, ४, ५ स्वराद् पङ्क्तिः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ७ त्रिष्टुप् । ८, ९ निचृत् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः-१, २, ४-६ पञ्चमः । ३, ७-९ धैवतः ॥

॥ १०४ ॥ योनिष्ठ इन्द्र निषदे अकारि तमा नि पीद स्वानो नावी । वि-
मुच्या वयोऽवसायाश्वान्दोषा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे ॥ १ ॥ ओ से नर इन्द्रमृत्ये
गुर्न चित्तान्त्सद्यो अर्ध्वनो जगम्यात् । देवासो मृत्युं दासस्य श्चमन्ते न आ व-
त्तन्सुविताय वर्णम् ॥ २ ॥ अत्र त्मना भरते केतवेद्वा अत्र त्मना भरते फेनमु-
दन । जीरेण स्नातः कुर्यवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः ॥ ३ ॥ यु-
योऽ नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वाभिस्तिरते राष्ट्रि शूरः । अंजसी कुलिशी वीरपत्नी पर्यो
हिन्वाना उदभिर्भरन्ते ॥ ४ ॥ प्रति यत्स्या नीथादंशि दस्योरोको नाच्छा सदनं
जानती गात् । अथ स्मा नो मघवञ्चकृतादिन्मा नो मघेव निष्पपी परा दाः ॥ ५ ॥
१८ ॥ स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अर्ष्वनागास्त्व आ भज जीवशंसे । मान्तरां भु-
जमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय ॥ ६ ॥ अथा मन्ये श्रत्ते अस्मा अ-
धायि वृषा चोदस्व महते धनाय । मा नो अकृते पुरुहूत योनाविन्द्र जुभ्यद्रथो वयं
आसुतिं दाः ॥ ७ ॥ मा नो वधीरिन्द्र मा परा वा मा नः प्रिया भोजनानि प्र
मोषीः । आण्डा मानो मघवञ्छक निर्धेन्मा नः पात्रा भेत्सहजानुषाणि ॥ ८ ॥
अर्वाडेहि सोमकामं त्वादुरयं सुतस्तस्य पिवा मदाय । उरुव्यचा जठर आ वृषस्व
पितेव नः शृणुहि हूयमानः ॥ ९ ॥ १९ ॥

॥ १०५ ॥ १-१९ आप्त्यस्त्रित ऋषिः आङ्गिरसः कुत्सो वा ॥ विश्वे देवा
देवता ॥ छन्दः-१, २, १२, १६, १७ निचृत्पङ्क्तिः । ३, ४, ६, ९, १५, १८
विरादपङ्क्तिः । ८, १० स्वराद् पङ्क्तिः । ११, १४ पङ्क्तिः । ५ निचृद्बृहती । ७
भुरिग्बृहती । १३ महाबृहती । १९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४, ६, ८-१२,
१४-१८ पञ्चमः । ५, ७, १३ मध्यमः । १९ धैवतः ॥

॥ १०५ ॥ चन्द्रमा ^{अनरि, से ३} अर्ष्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि । न वो हिरण्यनेमयः
पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ १ ॥ अर्थमिद्धा उ अर्थिन आ जा-
या युवते पतिम् । तुज्जाते ^{२५ तः} वृष्णयं पर्यः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रौदसी
॥ २ ॥ मो पु देवा अदः स्वर्गं पादि दिवस्परि । मा सोम्यस्य शंभुवः शूने
भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ ३ ॥ यज्ञं पृच्छाम्यवमं स तद्भूतो वि
वोचति । क अतं पूर्णं गतं कस्तद्धिभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ ४ ॥

अ० १ । अ० ७ । व० २४] ६६ [म० १ । अ० १६ । सू० १०६ ।

अमी ये देवाः स्थनं त्रिष्वारौचने दिवः । कद्वं ऋतं कदन्तं कं प्रत्ना व आहु-
तिर्वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ ५ ॥ २० ॥ कद्वं ऋतस्य धर्णसि कद्वरुणस्य चक्ष-
णं । कद्वर्यमणो महस्पथार्तिं क्रामेम दृढ्यो वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ ६ ॥ अहं सो
अस्मि यः पुरा सुते वदामि कानि चित् । तं मा व्यंत्याध्यो वृको न तृष्णजं मृगं
वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ ७ ॥ सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शवः । मूषो न
शिश्ना व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ ८ ॥ अमी
ये सप्त रश्मयस्तत्रा मे नाभिरातता । त्रितस्तद्वेदाप्त्यः स जामित्वाय रेभति वित्तं
मे अस्य रौदसी ॥ ९ ॥ अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः । देवत्रा नु
प्रवाच्यं सधीचीना नि वावृतुर्वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ १० ॥ २१ ॥ सुपर्णा
एत आसते मध्यं आरोधने दिवः । ते संधन्ति पथो वृकं तरन्तं यद्वतीरपो वित्तं
मे अस्य रौदसी ॥ ११ ॥ नव्यं तदुक्थयं हितं देवासः सुप्रवाचनम् । ऋतमर्षन्ति
सिन्धवः सत्यं तातान् सूर्यो वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ १२ ॥ अग्ने तव त्यदुक्थयं
देवेष्वस्त्याप्यम् । स नः सत्तो मनुष्वदा देवान्यक्षि विदुष्टरो वित्तं मे अस्य रौ-
दसी ॥ १३ ॥ सत्तो होता मनुष्वदा देवां अच्छा विदुष्टरः । अग्निर्हव्या सुषूदति
देवो देवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ १४ ॥ ब्रह्मा कृणोति वरुणो गातु-
विदं तमीमहे । व्यूणोति हृदा मतिं नव्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रौदसी
॥ १५ ॥ २२ ॥ असौ यः पन्था आदित्यो द्विवि प्रवाच्यं कृतः । न स देवा
अतिक्रमे तं मर्तासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ १६ ॥ त्रितः कूपेऽवहि-
तो देवान्हवत ऊतये । तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नहूरणादुरु वित्तं मे अस्य रौ-
दसी ॥ १७ ॥ अरुणो मा सकृदृकः पथा यन्तं ददर्श हि । उज्जिहीते निचाय्या
तष्टेव पृष्ठ्यामयी वित्तं मे अस्य रौदसी ॥ १८ ॥ एनाङ्गुषेण वयमिन्द्रवन्तो-
ऽभि प्याम वृजने सर्ववीराः । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथि-
वी उत द्यौः ॥ १९ ॥ २३ ॥ १५ ॥

सद
क्षरणी

॥ १०६ ॥ १-७ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः-
१-६ जगती । ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-६ निषादः । ७ धैवतः ॥

॥ १०६ ॥ इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे । रथं
प्रारारः न दुर्गाद्विसवः सुदानवो विश्वस्मात्रो अहंसो निष्पिपर्तन ॥ १ ॥ त आदित्या आ
रुप सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शम्भुवः । रथं न दुर्गाद्विसवः सुदानवो विश्वस्मात्रो

मित्राद्यै

दुष्टहत्याय

अ० १ । अ० ७ । व० २७] ६७ [म० १ । अ० १६ । सू० १०८ ।

अ० १६ । सू० १०८ ।

अहंसो निष्पिपर्तनः ॥ २ ॥ अवनतु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे अतावृधा । <sup>इति त-
स्मिन्</sup>रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्माच्चो अहंसो निष्पिपर्तनः ॥ ३ ॥ नराशंसं वाजिनं <sup>नराशंसं
वाजिनं</sup>

वाजयन्निह क्षयद्वीरं पूषणं सुमनरीमहे । रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्माच्चो

अहंसो निष्पिपर्तनः ॥ ४ ॥ बृहस्पते सदमित्रः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुहितं तदीमहे । रथं ^{मन्त्रे}न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्माच्चो अहंसो निष्पिपर्तनः ॥ ५ ॥ इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं ^{उकीर्णः}

शचीपतिं क्राटे निवाह्य ऋषिरहदूतये । रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्माच्चो

अहंसो निष्पिपर्तनः ॥ ६ ॥ देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छ-

न् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ७ ॥ २४ ॥

। अहंसो निष्पिपर्तनः - कहे । निवाहे - निविडे । अहंसो निष्पिपर्तनः

॥ १०७ ॥ १-३ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः-१

विराद्विष्टुप् । २ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् च ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०७ ॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुमनमादित्यासो भवता मृळ्यन्तः । आ

वोऽर्वाची सुमतिर्विष्टुत्यादहोश्चिद्या वरिवोविचिरासत् ॥ १ ॥ उप नो देवा अव-

सा गमन्त्वङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः । इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिरादित्यैर्नो अ-

दितिः शर्म यंसत् ॥ २ ॥ तन्न इन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत्सविता चनो

धात् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ २५ ॥

॥ १०८ ॥ १-१३ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-

१, ८, १२ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ३, ६, ११ विराद्विष्टुप् । ७, ९, १०, १३

त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३, ६-१३ धैवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ १०८ ॥ य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वामभि विश्वानि भुवनानि चष्टे ।

तेना यातं सरथं तस्थिवासाथा सोमस्य पिवतं सुतस्य ॥ १ ॥ यावद्विदं भुवनं

विश्वमस्त्युरुव्यचा वरिमता गभीरम् । तावा अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी

मनसे युवभ्यां ॥ २ ॥ चक्राथे हि सध्रचः क्षाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत

स्थः । तार्विन्द्राग्नी सध्रचश्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृष्णा वृषेथाम् ॥ ३ ॥

समिद्वेष्वग्निष्वानजाना यतस्तुचा बहिरु तिस्तिराणा । तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभि-

र्वागेन्द्राग्नी सौमनसाययातम् ॥ ४ ॥ यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रु-

पाण्युत वृष्ण्यानि । या वा प्रत्रानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिवतं सु-

तस्य ॥ ५ ॥ २६ ॥ यदब्रवं प्रथमं वा वृणानोऽयं सोमो असुरैर्नो विह्व्यः । तां

अ० १ । अ० ७ । व० ३०] ६८ [म० १ । अ० १६ । सू० ११० ।

सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिवतं सुतस्य ॥ ६ ॥ यदिन्द्राग्नी मदथः
स्वे दुर्गो यद्ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा । अतः परि वृषणावा हि यातमथा सो-
मस्य पिवतं सुतस्य ॥ ७ ॥ यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद्द्रुष्टुष्वनुषु पुरुषु स्थः ।
अतः परि वृषणा वा हि यातमथा सोमस्य पिवतं सुतस्य ॥ ८ ॥ यदिन्द्राग्नी
अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यां सुत स्थः । अतः परि वृषणावा हि यात-
मथा सोमस्य पिवतं सुतस्य ॥ ९ ॥ यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां-
मवमस्यांसुत स्थः । अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिवतं सुतस्य ॥ १० ॥
यदिन्द्राग्नी दिविष्टो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । अतः परि वृषणावा हि
यातमथा सोमस्य पिवतं सुतस्य ॥ ११ ॥ यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये
दिवः स्वधया मादयेथे । अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिवतं सुत-
स्य ॥ १२ ॥ एवेन्द्राग्नी पणिवासां सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि । तन्नो
मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

॥ १०६ ॥ १-८ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-१,
३, ४, ६, ८ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ५ त्रिष्टुप् । ७ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०६ ॥ वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान् ।
नान्या युवत्पमतिरस्ति मर्ह्यं स वां धियं वाजयन्तीममक्षम् ॥ १ ॥ अश्रवं हि भू-
दिदावर्त्तरा वां विजामातुरुत वां घा स्यालात् । अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामि-
न्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् ॥ २ ॥ मा छेन्न रश्मीरिति नार्थमानाः पितृणां
शक्तीरनुयच्छमानाः । इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्रीं धिषणाया उप-
स्थे ॥ ३ ॥ युवाभ्यां देवी धिषणा मदायेन्द्राग्नी सोममुशती सुनोति । तावन्विना
भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्गमप्सु ॥ ४ ॥ युवामिन्द्राग्नी वसु नोवि-
भागे तवस्तमा शुश्रव वृत्रहत्ये । तावासद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन्प्रचर्षणी मादयेथां
सुतस्य ॥ ५ ॥ २८ ॥ प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च ।
प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ॥ ६ ॥ आ भरतं
शिक्षतं वज्रवाहू अस्माँ इन्द्राग्नी अवतं शचीभिः । इमे नु ते रश्मयः सूर्यस्य येभिः
सपितृत्वं पितरो न आसन् ॥ ७ ॥ पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्माँ इन्द्राग्नी अवतं
भरेषु । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ८ ॥ २९ ॥

॥ ११० ॥ १-६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः-१,

अ० १ । अ० ७ । व० ३३] ६६ [म० १ । अ० १६ । सू० ११२ ।

४ जगती । २, ३, ७ विराड् जगती । ६, ८ निचृज्जगती । ५ निचृत्तिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ६-८ निषादः । ५, ६ धैवतः ॥

॥ ११० ॥ तत् मे अपस्तुतुं तायते पुनः स्वादिष्टा धीतिरुचयाय शस्यते ।
अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समुत्पणुत ऋभवः ॥ १ ॥ आभोगयं प्र य-
दिच्छन्त एतनार्पाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः । सौधन्वनासश्चरितस्य भूमनार्ग-
च्छत सवितुर्दाशुषो गृहम् ॥ २ ॥ तत्सविता वोऽमृतत्वमासुवदगोष्ठं यच्छ्रव्यन्त एतन ।
त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकणुता चतुर्वयम् ॥ ३ ॥ विष्टी शमी तरणि-
त्वेन वाघतो मतीसः सन्तो अमृतत्वमानशुः । सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षस सं-
वत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ॥ ४ ॥ क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेन एकं पात्रमृभवो जे-
हमानम् । उपस्तुता उपमं नार्धमाना अमर्त्येषु श्रवं इच्छमानाः ॥ ५ ॥ ३० ॥ आ-
मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः सुचेवं घृतं जुह्वाम विद्वना । तरणित्वाये पितुरस्य स-
श्चिर ऋभवो वाजमरुहन्दिबो रजः ॥ ६ ॥ ऋभुर्न इन्द्रः शर्वसा नवीयानृभुर्वा-
जेभिर्वसुभिर्वसुर्देदिः । युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेभि तिष्ठेम पृत्सुतीरमुन्वताम् ॥ ७ ॥ मिश्रचर्मण ऋभवो गामपिशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः । सौधन्वनासः
स्वपस्यया नरो जित्री युवाना पितराकृणोतन ॥ ८ ॥ वाजेभिर्नो वाजसाताववि-
द्वृभुमाँ इन्द्र चित्रमा देषि राधः । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः
पृथिवी उत द्यौः ॥ ९ ॥ ३१ ॥

मेधाविनः (मिच्छुः)

॥ १११ ॥ १-५ कुत्स आङ्गिरसः ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः—१-४
जगती । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४ निषादः । ५ धैवतः ॥

॥ १११ ॥ तत्तत्रथं सुवृत्तं विद्वनार्पस्तत्तन्हरी इन्द्रवाहा वृषण्वसू । तत्त-
न्पितृभ्यामृभवो युवद्वयस्तत्तन्वत्साय मातरं सचाभुवम् ॥ १ ॥ आ नो यज्ञायत-
त्तत ऋभुमद्वयः क्रत्वे दत्ताय सुप्रजावतीमिषम् । यथा क्षयाम सर्ववीरया विशा
तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम् ॥ २ ॥ आ तत्तत सातिमस्मभ्यमृभवः साति रथाय
सातिमर्वते नरैः । साति नो जैत्री सं महेत विश्वहा जामिमजामि पृतनासु सज-
णिम् ॥ ३ ॥ ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुव ऊतय ऋभून्वाजान्मरुतः सोमपीतये । उभा
मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिषे ॥ ४ ॥ ऋभुर्भराय सं
शिशानु सातिं समर्यजिद्वजो अस्माँ अविष्टु । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः
सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

॥ ११२ ॥ १-२५ कुत्स अङ्गिरस ऋषिः ॥ आदिमे मन्त्रे प्रथमपादस्य द्या-
वापृथिव्यौ द्वितीयस्य अग्निः शिष्टस्य सूक्तस्याश्विनौ देवते ॥ छन्दः- १, २,
६, ७, १३, १५, १७, १८, २०, २१, २२ निचृज्जगती । ४, ८, ९, ११,
१२, १४, १६, २३ जगती । १६ विराड् जगती । ३, ५, २४ विराड् त्रिष्टुप् ।
१० भुरिक् त्रिष्टुप् । २५ त्रिष्टुप् च ॥ स्वरः- १, २, ४, ६-९, ११-२३ निषादः ।
३, ५, १०, २४, २५ धैवतः ॥

॥ ११२ ॥ ईळे द्यावापृथिवी पूर्वचित्तयेऽग्निं घर्मं सुरुचं यामन्निष्ठये । याभि-
र्भरैकारमंशाय जिन्वथस्ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १ ॥ युवोर्द्विनाय सु-
भरी असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे । याभिर्धियोऽव्यथः कर्मन्निष्ठये ताभिर्बु
पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २ ॥ युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अ-
मृतस्य मज्मना । याभिर्धेनुमस्वं पिन्वथो नरा ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम्
॥ ३ ॥ याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति । याभि-
स्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ४ ॥ याभी रेभं नि-
वृतं सितमद्भ्य उद्वन्दनमैरयतं स्वर्दशे । याभिः कएवं प्र सिषासन्तमावतं ताभिर्बु
पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥ याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं या-
भिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः । याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्ताभिर्बु पु ऊतिभिर-
श्विना गतम् ॥ ६ ॥ याभिः शुचन्ति धनसां सुषंसदं तप्तं घर्मोम्यावन्तमत्रये ।
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ७ ॥ याभिः
शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः । याभिर्वर्तिकां ग्रसिता-
ममुश्चतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ८ ॥ याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं
वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम् । याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिर्बु पु ऊति-
भिरश्विना गतम् ॥ ९ ॥ याभिर्विशपलां धनसामथर्व्यं सहस्रमीळह आजावजि-
न्वतम् । याभिर्वशमश्व्यं प्रेणिमावतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १० ॥
॥ ३४ ॥ याभिः सुदानू औशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत् ।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ११ ॥ याभी
रसां क्षोदंसोदः पिपिन्धुरनश्वं याभी रथमावतं जिषे । याभिस्त्रिशोकं उस्त्रिया
उदाजतं ताभिर्बु पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १२ ॥ याभिः सूर्यं परियाथः परा-
वर्ति मन्धातारं क्षौत्रपत्येष्वावतम् । याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिर्बु पु ऊति-
भिरश्विना गतम् ॥ १३ ॥ याभिर्महामतिथिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शंबरहत्य आ-

अ० १ । अ० ८ । व० १] ७१ [म० १ । अ० १६ । सू० ११३ ।

वतम् । याभिः पृथिव्यै त्रसदस्युमावतं ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १४ ॥
 याभिर्वसं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः । याभिर्व्यश्वमुत
 पृथिमावतं ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १५ ॥ ३५ ॥ याभिर्नरा शयवे या-
 भिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः । याभिः शारीराजतं स्यमरश्मये ताभि-
 र्ऋ पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १६ ॥ याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मनाग्निर्नादीदे-
 चित इद्धो अज्मन्ना । याभिः शर्यातमवथो महाधने ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना
 गतम् ॥ १७ ॥ याभिरङ्गिरो मनसा निरणयथोऽग्रं गच्छथो विवरे गोअर्णसः ।
 याभिर्मनु श्रूमिषा समावतं ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १८ ॥ याभिः
 पत्नीर्विमदाय न्यूहथुरा घं वा याभिररुणीराशिक्षतम् । याभिः सुदासं ऊहथुः
 सुदेव्यन्ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १९ ॥ याभिः शंताती भवथो ददा-
 शुषे भुज्यं याभिरवथो याभिरधिगुम् । ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुभं ताभिर्ऋ पु
 ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २० ॥ ३६ ॥ याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे या-
 भिर्यूनो अर्वन्तमावतम् । मथुं प्रियं भरथो यत्सरद्भ्यस्ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना
 गतम् ॥ २१ ॥ याभिर्नरं गोषुयुधं नृषाह्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः ।
 याभी रथां अवथो याभिरर्वतस्ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २२ ॥ याभिः
 कुत्समार्जुनेयं शतक्रतू प्र तुर्वीतिं प्र च दभीतिमावतम् । याभिर्ध्वसन्ति पुरुषन्ति-
 मावतं ताभिर्ऋ पु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २३ ॥ अम्रस्वतीमश्विना वाचमस्मे
 कृतं नो दत्ता वृषणा मनीषाम् । अद्यत्येऽवसे नि ह्ये वां वृधे च नो भवतं वा-
 जसातौ ॥ २४ ॥ द्युभिरकुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः । तत्रौ
 भित्रो वरुणो मामहन्तामर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ २५ ॥ ३७ ॥ ७ ॥

॥ ११३ ॥ १-२० कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ १-२० उषा देवता ।
 द्वितीयस्यार्द्धर्चस्य रात्रिरपि ॥ छन्दः—१, ३, ६, १२, १७ निचृत् त्रिष्टुप् । ६
 त्रिष्टुप् । ७, १८-२० विराद् त्रिष्टुप् । २, ५ स्वराद् पङ्क्तिः । ४, ८, १०, ११,
 १५, १६ भुरिक् पङ्क्तिः । १३, १४ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, १२, ६,
 ७, ६, १७-२० धैवतः । २, ५, ४, ८, १०, ११, १३-१६ पञ्चमः ॥

॥ ११३ ॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रः प्रकृतो अजनिष्ट विभ्वा ।
 यथा प्रसूता सवितुः सवायं एवा रात्र्युषसे योनिमारैक् ॥ १ ॥ रुशद्वत्सा रुशती
 श्वेत्यागादारैर्गु कृष्णा सदनान्यस्याः । समानबन्धू अमृतं अनूची द्यावा वरी

चरत आमिनाने ॥ २ ॥ समानो अथा स्वस्रोतस्तमन्याया चरतो देवशिष्टे ।
 न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा समनसा विरूपे ॥ ३ ॥ भास्वती नेत्री
 सूनृतानामचेति चित्रा वि दुरौ न आवः । प्राप्या जगद्वयुं नो रायो अख्यदुषा
 अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥ ४ ॥ जिह्वश्रेयश्चरितवे मघोन्याभोगय इष्ट्ये राय उ
 त्वं । दभ्रं पश्यद्वय उर्विया विचक्ष उपा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥ ५ ॥ १ ॥
 क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्ट्ये त्वमर्थमिव त्वमित्यै । विसदृशा जीविताभि-
 प्रचक्ष उपा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥ ६ ॥ एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्यु-
 च्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः । विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वस्त्र उषो अघेह सुभगे
 व्युच्छ ॥ ७ ॥ परायतीनामन्वेति पार्थ आयतीनां प्रथमा शश्वतीनाम् । व्युच्छ-
 न्ती जीवमुदीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती ॥ ८ ॥ उषो यदग्निं समिधे चकथ
 वि यदावश्चक्षसा सूर्यस्य । यन्मानुषान्यक्ष्यमाणं अजीगस्तदेवेषु चकृषे भद्रमग्नः
 ॥ ९ ॥ कियत्या यत्समया भवति या व्यूषुर्याश्च नूनं व्युच्छान् । अनु पूर्वाः
 कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति ॥ १० ॥ २ ॥ इयुष्टे ये पूर्वतरा-
 मपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः । अस्माभिरु नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये
 अपरीषु पर्यान् ॥ ११ ॥ यावयद्वेषा ऋतुपा ऋतेजाः सुम्नावरी सूनृता ईरय-
 न्ती । सुमङ्गलीर्विघ्नती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ ॥ १२ ॥ शश्वत्पु-
 रोषा व्युवास देव्यथौ अघेदं व्यावो मघोनी । अथो व्युच्छादुत्तरां अनु दूनज-
 रामृता चरति स्वधाभिः ॥ १३ ॥ व्यश्जिभिर्दिव आतास्वद्यौदप कृष्णां नि-
 णिजै देव्यावः । प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्चैरोषा याति सुयुजा रथेन ॥ १४ ॥ आ-
 वहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना इयुषीणामुपमा शश्वतीनां
 विभातीनां प्रथमोषा व्यश्चैत् ॥ १५ ॥ ३ ॥ उदीर्ध्वं जीवो अर्मुन् आगादप प्रा-
 गात्तम आ ज्योतिरेति । आरैक्पन्थां यातत्रे सूर्यायार्गन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः
 ॥ १६ ॥ सूर्यना वाच उर्दियति वह्निः स्तवानो रेभ उषसो विभातीः । अद्या
 तदुच्छ गृणते मघोन्यस्मे आयुर्नि दिदीहि प्रजावत् ॥ १७ ॥ या गोमतीरुषसः
 सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय । वायोरिव सूनृतानामुहर्के ता अश्वदा अश्व-
 वत्सोमसुत्वा ॥ १८ ॥ माता देवानामर्दितेरेनीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती वि हिभ ।
 प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणे नो व्युच्छा नो जनै जनय विश्ववारे ॥ १९ ॥ यच्चित्रमग्न उषसो
 वहन्तीजानाय शशमानाय भद्रम् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दितिः सिंधुः
 पृथिवी उत द्यौः ॥ २० ॥ ४ ॥

अ० १ । अ० ८ । व० ७] ७३ [म० १ । अ० १६ । सू० ११५ ।

॥ ११४ ॥ १-११ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ रुद्रो देवता ॥ छन्दः—१ जगती । २, ७ निचृज्जगती । ३, ६, ८, ९ विराड् जगती च । १०, ४, ५, ११ भुरिक् त्रिष्टुप् निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ६—९ निषादः । ४, ५, १०, ११ धैवतः ॥

॥ ११४ ॥ इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने जयदीराय प्र भैरामहे मतीः । यथा शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वे पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम् ॥ १ ॥ मृळा नो रुद्रो नो मयस्कृधि जयदीराय नमसा विधेम ते । यच्छं च योश्च मनुरायेजे पिता तदश्याम् तव रुद्र प्रणीतिषु ॥ २ ॥ अश्याम ते सुमतिं देवयज्यया जयदीरस्य तव रुद्र-मीद्वः । सुम्नायन्निद्विशो अस्माकमा चरारिष्टवीरा जुहवाम ते हविः ॥ ३ ॥ त्वेषं वयं रुद्रं यज्ञसाधं वंक्तुं कविमवसे नि ह्वयामहे । आरे अस्मदैव्यं हेळो अस्यतु सुम-तिमिद्वयमस्या वृणीमहे ॥ ४ ॥ दिवो वराहमरुपं कपर्दिने त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे । हस्ते विश्वद्रेषजा वार्याणि शर्म वमं छर्दिस्मभ्यं यंसत् ॥ ५ ॥ ५ ॥ इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम् । रास्वा च नो अ-मृत मर्तभोजनं तमने तोकाय तनयाय मृळ ॥ ६ ॥ मा नो महान्तमुत मा नो अ-र्भकं मा न उज्जन्तमुत मा न उज्जितम् । मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वा रुद्र रीरिषः ॥ ७ ॥ मा नस्तोके तनये मा न आयौ मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः । वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्त्वा हवामहे ॥ ८ ॥ उप ते स्तोमान्पशुषा इवाकरं रास्वा पितर्मरुतां सुम्नमस्मे । भद्रा हि ते सुमतिर्मृळयत्तमाथा वयमव इत्ते वृणीमहे ॥ ९ ॥ आरे ते गोघ्नमुत पूरुषघ्नं जयदीर सुम्नमस्मे ते अस्तु । मृळा च नो अधि च ब्रूहि देवाधा च नः शर्म यच्छ द्वि-र्वाः ॥ १० ॥ अवोचाम नमो अस्मा अवस्यवः शृणोतु नो हवं रुद्रो मरुत्वान् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिंधुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ ११५ ॥ १—६ कुत्स आङ्गिरस ऋषिः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ विराड् त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११५ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आग्ना द्या-वापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ १ ॥ सूर्यो देवीमुषसं रोचमानं मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् । यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ २ ॥ भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य चित्रा एतन्वा अनुमाद्यासः । नमस्यन्तो

अ० १ । अ० ८ । व० १०] ७४ [म० १ । अ० १७ । सू० ११६ ।

दिव आ पृष्ठमस्थुः परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः ॥३॥ तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं
मध्या कर्तोर्विततं सं जभार । यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सि-
मस्मै ॥ ४ ॥ तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्यौरुपस्थे । अनन्त-
मन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्वरितः सं भरन्ति ॥ ५ ॥ अद्या देवा उदिता सू-
र्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिधुः
पृथिवी जत द्यौः ॥ ६ ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ ११६ ॥ १—२५ कक्षीवानृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, १०,
२२, २३ विसद त्रिष्टुप् । २, ८, ९, १२, १३, १४, १५, १८, २०, २४,
२५ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ७, २१ त्रिष्टुप् । ६, १६, १६ भुरिक् पङ्क्तिः ।
११ पङ्क्तिः । १७ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५, ७—१०, १२—१५,
१८, २०—२५ धैवतः । ६, ११, १६, १७, १८ पञ्चमः ॥

॥ ११६ ॥ नासत्याभ्यां बहिरिव प्र वृञ्जे स्तोमौ इयम्यभ्रियेव वार्तः ।
यावर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा न्यूहतु रथेन ॥ १ ॥ वीकृपत्मभिराशुहेम-
भिर्वा देवानां वा जूतिभिः शाशदाना । तद्रासंभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य
प्रधने जिगाय ॥ २ ॥ तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्ममृवां अवाहाः ।
तमूहयुनोभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्धिरपौदकाभिः ॥ ३ ॥ तिस्रः क्षप्रस्त्रिरहाति-
वज्रजिर्नासत्या भुज्युमूहयुः पतङ्गैः । समुद्रस्य धन्वन्नाद्रस्य पारे त्रिभी रथैः शत-
पङ्क्तिः षळरवैः ॥ ४ ॥ अन्तरम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभणे समुद्रे । य-
दश्विना ऊहयुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम् ॥ ५ ॥ ८ ॥ यमश्विना
वदथुः श्वेतमश्वमघाश्वाय शश्वदित्स्वस्ति । तद्वा दात्रं महि कीर्तेन्यं भूत्पैदो वाजी
सदमिद्धव्यो अर्यः ॥ ६ ॥ युवं नरा स्तुवते पञ्जियाय कक्षीवते अरदतं पुरन्धि-
म् । कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णः शतं कुंभां असिञ्चतं सुरायाः ॥ ७ ॥ हिमे-
नार्गिर्न घ्नसमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तं । ऋवीसे अत्रिमश्विनावनीतमुन्नि-
न्यथुः सर्वगणं स्वस्ति ॥ ८ ॥ परावृतं नासत्यानुदेथामुच्चाबुधं चक्रयुर्जिह्वारम् ।
क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय तृप्यते गोतमस्य ॥ ९ ॥ जुजुरुषो नासत्योत
वृत्रिं प्रामुञ्चतं द्वापिमिव च्यवानात् । प्रातिरतं जहितस्यायुर्दत्तादिपतिमकृणुतं
कनीनाम् ॥ १० ॥ ९ ॥ तद्वा नरा शंस्यं राध्वं चाभिष्टिमन्नासत्या वरुथम् ।
यद्विद्वासां निधिमिवापगूहमुद्गतादपथुर्वदनाय ॥ ११ ॥ तद्वा नरा सनये दंसं

अ० १ । अ० ८ । व० १३] ७५ [म० १ । अ० १७ । सू० ११७ ।

उग्रमाविष्करोमि तन्यतुर्न वृष्टिम् । दध्यद् ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीर्ष्णम्
 प्र यदीमुवाच ॥ १२ ॥ अजोहवीनासत्या करा वां महे यामन्यपुरुभुजा पुरन्धिः ।
 श्रुतं तच्छासुरिव वधिमृत्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम् ॥ १३ ॥ आस्यो वृक-
 स्य वर्तिकाभिके युवं नरा नासत्यामुमुक्तम् । उतो क्विं पुरुभुजा युवं ह कृपमा-
 णमद्वृणुतं विचक्षे ॥ १४ ॥ चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पर्णमाजा खेलस्य परित-
 क्मयायाम् । सद्यो जङ्घामायसीं विपलायै धने हिते सतीवे प्रत्यधत्तम् ॥ १५ ॥
 १० ॥ शतं मेपान्वृक्ये चक्षदानमृज्जारवंतं पितान्धं चकार । तस्मा अक्षी नासत्या
 विचक्ष आधत्तं दस्त्रा भिषजावनर्वन् ॥ १६ ॥ आ वां रथे दुहिता सूर्यस्य का-
 र्ष्मेवातिष्ठदर्वता जयन्ती । विश्वे देवा अन्वमन्यन्त दृष्टिः समु श्रिया नासत्या
 सचेथे ॥ १७ ॥ यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरखाजायाश्विना हर्यन्ता । रेवदुवाह
 सचनो रथो वां वृषभश्च शिशुमारश्च युक्ता ॥ १८ ॥ रयिं सुन्नत्रं स्वपत्यमायुः
 सुवीर्यं नासत्या वहन्ता । आ जद्वावीं समनसोप वाजैस्त्रिरद्वौ भागं दधतीमयातम्
 ॥ १९ ॥ परिविष्टं जाहुषं विश्वतः सीं सुगेभिर्नक्तमूहयू रजोभिः । विभिन्दुना
 नासत्या रथेन वि पर्वतां अजरयू अयातम् ॥ २० ॥ ११ ॥ एकस्या वस्तोरावतं
 रणाय वशमश्विना सनये सहस्रा । निरहतं दुच्छुना इन्द्रवन्ता पृथुश्रवसो वृष-
 णावरातीः ॥ २१ ॥ शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादुच्चा चक्रथुः पातये वाः ।
 शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरये स्तूर्यं पिप्यथुर्गाम् ॥ २२ ॥ अवस्यते स्तुवते क-
 ष्णिणाय ऋजूयते नासत्या शचीभिः । पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्यं दद-
 थुर्विश्वकाय ॥ २३ ॥ दश रात्रीरश्विना नव दूनवन्दं श्रथितमप्स्वन्तः । वि-
 प्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्तमुन्निन्यथुः सोमीमव सुवेण ॥ २४ ॥ प्र वां दंसांस्श्विनाव-
 वोचमस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः । उत पश्यन्नश्वन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणं
 जगम्याम् ॥ २५ ॥ १२ ॥

॥ ११७ ॥ १-२५ कक्षीवानृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१ निचृत् पङ्क्तिः ।
 ६, २२ विराट् पङ्क्तिः । २१, २५, ११ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ४, ७, १२, १६, १७,
 १८, १९ निचृत् त्रिष्टुप् । ८, ९, १०, १३-१५, २०, २३ विराट् त्रिष्टुप् । ३,
 ५, २४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ६, ११, २१, २२, २५ पञ्चमः । २-५ ७-१०,
 १२-२०, २३, २४ धैवतः ॥

॥ ११७ ॥ मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रबो होता विवासते वां । बर्हिष्पती

अ० १ । अ० ८ । व० १६] ७६ [म० १ । अ० १७ । सू० ११७ ।

शान्तिर्विश्रिता गीरिषा यातं नासत्योप वाजैः ॥ १ ॥ यो वामश्विना मनसो जवी-
यात्रथः स्वश्वो विश आजिगाति । येन गच्छथः सुकृतो दुरोणं तेन नरा वर्ति-
रस्मभ्यं यातम् ॥ २ ॥ ऋषिं नरावहंसः पाञ्चजन्यमृवीसादत्रिं मुञ्चथो गुरोने ।
मिनन्ता दस्योरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता ॥ ३ ॥ अश्वं न गूळह-
मश्विना दुरेवैर्ऋषिं नरा वृषणा रेभमप्सु । सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसोभिर्न वां
जूर्यन्ति पूर्या कृतानि ॥ ४ ॥ सुषुप्तांसं न निर्वृतेरुपस्थे सूर्यं न दस्त्रा तमसि
क्षियन्तम् । शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुदूपथुरश्विना वन्दनाय ॥ ५ ॥ १३ ॥
तद्वां नरा शंस्यं पञ्जियेण कृत्तीवता नासत्या परिज्मन् । शफादश्वस्य वाजिनो
जनाय शतं कुम्भां असिञ्चतं मधूनाम् ॥ ६ ॥ युवं नरा स्तुवते कृष्णिणाय वि-
ष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय । घोषायै चित्पितृषदे दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तं
॥ ७ ॥ युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना कण्वाय । प्रवाच्यं तद्वृ-
षणा कृतं वां यन्नापिदाय श्रवो अभ्यधत्तम् ॥ ८ ॥ पुरू वर्षीस्यश्विना दधाना नि
पेदव ऊहथुराशुमश्वम् । सहस्रसां वाजिनमप्रतीतमहिहर्नं श्रवस्यन्तरुत्रम् ॥ ९ ॥
एतानि वां श्रवस्या सुदानू ब्रह्माङ्गूषं सदन्नं रोदस्योः । यद्वां पञ्चासौ अश्विना
हवन्ते यातमिषा च विदुषे च वाजं ॥ १० ॥ १४ ॥ सूनोर्मनैनाश्विना शृणाना
बाजं विप्राय भुरणा रदन्ता । अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना सं विरपलां नासत्या-
रिणीतम् ॥ ११ ॥ कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शयुत्रा ।
हिरण्यस्येव कलशं निखातमुदूपथुर्दशमे अश्विनाहर्न ॥ १२ ॥ युवं च्यवानमश्विना
जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः । युवो रथं दुहिता सूर्यस्य सह श्रिया नास-
त्यावृणीत ॥ १३ ॥ युवं तुग्राय पूर्येभिरवः पुनर्मन्यावभवतं युवाना । युवं भु-
ज्युमर्णसो निः समुद्रादिभिरूहथुर्ऋजोभिरश्वैः ॥ १४ ॥ अजोहवीदश्विना तौग्रयो
वां प्रोळ्हः समुद्रमव्यथिर्जगन्वान् । निष्ठमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा
स्वस्ति ॥ १५ ॥ १५ ॥ अजोहवीदश्विना वर्तिका वामास्नो यत्सीममुञ्चतं वृकस्य । विज-
युषां ययथुः सान्वद्रेर्जातं विषाचो अहतं विषेण ॥ १६ ॥ शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तमः
प्रणीतमशिवेन पित्रा । आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनाव धत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे
॥ १७ ॥ शुनमन्धाय भर्महयत्सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति । जारः कनीन इव चक्षे-
दान ऋज्राश्वः शतमेकं च मेषान् ॥ १८ ॥ मही वामूतिरश्विना मेयाभूरुत क्षामंधिष्याया
सं रिणीथः । अथा युवामिदहयत्पुरन्धिरागच्छतं सीं वृषणाववोभिः ॥ १९ ॥ अधेनुं
दन्ना स्तर्यन्विषक्लाम पिन्वतं शयवै अश्विना गाम् । युवं शचीभिर्विमदाय जायान्यूह-

युः पुरुषिष्य योषाम् ॥ २० ॥ १६ ॥ यवं वृकैणाश्विना वयन्तेपं दुहन्ता मनुष्या
दक्षा । अभि दस्युं वकुरेणा धमन्तोरु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥ २१ ॥ आश्विणा-
योश्विना दधीचेऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम् । स वां मधु प्र वोचदतायन्त्वाष्ट्रं यद-
स्त्रावपिकृच्यं वाम् ॥ २२ ॥ सदा कवी सुमतिमा चक्रे वां विश्वा धियो अश्वि-
ना प्रावतं मे । अस्मे रयि नासत्या बृहन्तमपत्यसाचं श्रुत्यं रराथाम् ॥ २३ ॥
हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वधिमत्या अदत्तम् । त्रिधा ह श्यावमश्वि-
ना विकस्तमुज्जीवसे रयतं सुदानू ॥ २४ ॥ एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूर्या-
ण्यायवोऽवोचन् । ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरांसो विदथमा वदेम
॥ २५ ॥ १७ ॥

॥ ११८ ॥ १-११ कक्षीवानृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ११ भुरिक्
पङ्क्तिः । २, ५, ७ त्रिष्टुप् । ३, ६, ९, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ८ विराट् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः- १, ११, पञ्चमः । २-१० धैवतः ॥

॥ ११८ ॥ आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृलीकः स्ववो यात्वर्वाङ् ।
यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान्निवन्धुरो वृषणा वातरंहाः ॥ १ ॥ त्रिवन्धुरेण त्रि-
वृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाक् । पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतम-
श्विना वीरमस्मे ॥ २ ॥ प्रवद्यामना सुवृता रथेन दक्षाविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।
किमङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठाहुविप्रांसो अश्विना पुराजाः ॥ ३ ॥ आ वो श्ये-
नासो अश्विना बहन्तु रथे युक्तासे आशवः पतङ्गाः । ये अप्तुरो दिव्यासो न-
गृधा अभि प्रथो नासत्या वहन्ति ॥ ४ ॥ आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्टी न-
रा दुहिता सूर्यस्य । परि वामश्वा वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरुषा अभीके
॥ ५ ॥ १८ ॥ उद्वन्दनमैरतं दंसनाभिरुद्रेभं दक्षा वृषणा शचीभिः । निष्प्रौग्र्यं
पारयथः समुद्रात्पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम् ॥ ६ ॥ युवमत्रयेऽवनीताय तप्तमूर्ज-
मोमानमश्विनावधत्तम् । युवं कण्वायापिरिप्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुष्टाणा
॥ ७ ॥ युवं धेनुं शयवे नाधितायापिन्वतमश्विना पूर्याय । अमुञ्चतं वर्तिका-
मंहसो निः प्रति जङ्घां विशपलाया अधत्तम् ॥ ८ ॥ युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजुतम-
हिहनेमश्विनादत्तमश्वम् । जोहूत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीद्वङ् ॥ ९ ॥
ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नाधमानाः । आ न उप वसुमता
रथेन गिरो जुष्टाणा सुविताय यातम् ॥ १० ॥ आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे

अ० १ । अ० ८ । व० २२] ७८ [म० १ । अ० १७ । सू० १२० ।

यातं नासत्या सजोषाः । हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उपसो
व्युष्टौ ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ११६ ॥ १-१० कक्षीवान्दैर्घतमसऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१,
४, ६ निचृज्जगती । ३, ७, १० जगती । ८ विराड्जगती । २, ५, ९ भुरिक्
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ६-८, ३, १० निषादः । २, ५, ९ धैवतः ॥

॥ ११६ ॥ आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं जीराश्वं यज्ञियं जीवसे हुवे । स-
हस्रकेतुं वनिनं शतद्वंसं श्रुष्टीवानं वरिवोधामभि प्रयः ॥ १ ॥ ऊर्ध्वा धीतिः प्र-
त्यस्य प्रयामन्यधायि शस्मन्त्समयन्त आ दिशः । स्वदामि घर्मं प्रति यन्त्युतय आ
वामूर्जानी रथमश्विनारुहत् ॥ २ ॥ सं यन्मिथः पस्पृधानासो अग्रमत शुभे मखा
अमिता जायवो रणे । युवोरहं प्रवणे चैकिते रथो यदश्विना वहथः सूरिमा वरं
॥ ३ ॥ युवं भुज्यं भुरमाणं विभिर्गतं स्वयुक्तिभिर्निवहन्ता पितृभ्य आ । यामिष्टं
वर्तिष्टषणा विजेन्यन् दिवोदासाय महि चेति वामवः ॥ ४ ॥ युवोरश्विना वपुषे
युवायुजं रथं वाणीं येमतुरस्य शर्ध्यम् । आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषाष्ट-
णीत जेन्या युवां पती ॥ ५ ॥ २० ॥ युवं रेभं परिषूतेरुष्यथो हिमेन घर्मं परि-
तप्तमत्रये । युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ॥ ६ ॥ युवं
वन्दनं निर्ऋतं जरण्यया रथं न दत्ता करुणा समिन्वथः । क्षेत्रादा विप्रं जनथो
विपन्यया प्र वामत्र विधते दंसना भुवत् ॥ ७ ॥ अगच्छतं कृपमाणं परावति पि-
तुः स्वस्य त्यजसा निवाधितम् । स्वर्वतीरित ऊतीर्युवोरहं चित्रा अभीके अभवन्न-
भिष्टयः ॥ ८ ॥ उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारण्मदे सोमस्यौशिजो हुवन्यति । युवं
दधीचो मन् आ विवासथोऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदत् ॥ ९ ॥ युवं पेदवे पु-
रुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः । शर्यैरभिद्यु पृतनासु दुष्टं चर्कृत्य-
मिन्द्रमिव चर्षणीसहम् ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ १२० ॥ १-१२ ओशिकूपुत्रः कक्षीवानृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥
छन्दः-१ । १२ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । २ भुरिग्गायत्री । १० गायत्री ।
११ पिपीलिकामध्याविराड्गायत्री । ३ स्वराद् ककुबुष्टिणक् । ५ आर्ष्युष्टिणक् ।
६ विराडार्ष्युष्टिणक् । ८ भुरिगुष्टिणक् । ४ आर्ष्यनुष्टुप् । ७ स्वराडार्ष्यनुष्टुप् । ९
भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, १०-१२ षड्जः । ३, ५, ६, ८ ऋषभः । ४, ७,
९ गान्धारः ॥

॥ १२० ॥ का राधद्वोत्राशिवना वां को वां जोषे उभयोः । कथा विधात्य-
 प्रचेताः ॥ १ ॥ विद्वांसविदुरः पृच्छेदविद्वान्नितापरो अचेताः । नू चिनु मते
 अक्रौ ॥ २ ॥ ता विद्वांसा हवामहे वां ता नो विद्वांसा मन्म वोचेतमद्य । प्राचे-
 द्यमानो युवाकुः ॥ ३ ॥ वि पृच्छामि पाक्या न देवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्य दस्ता ।
 पातं च सहासो युवं च रभ्यसो नः ॥ ४ ॥ प्र या घोषे भृग्वारणे न शोभे यया
 वाचा यजति पञ्जियो वाम् । प्रैषयुर्न विद्वान् ॥ ५ ॥ २२ ॥ श्रुतं गायत्रं तर्कवा-
 नस्याहं चिद्धि रिरेभाशिवना वाम् । आत्मी शुभस्पती दन् ॥ ६ ॥ युवं ह्यास्तं महो
 रन्युवं वा यन्निरतंतंसतम् । ता नो वसू सुगोपा स्यातं पातं नो वृकादघ्रायोः ॥ ७ ॥
 मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणो नो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः । स्तनाभुजो अ-
 शिश्वीः ॥ ८ ॥ दुहीयन्मित्रधितये युवाकु राये च नो मिमीतं वाजवत्यै । इषे
 च नो मिमीतं धेनुमत्यै ॥ ९ ॥ अश्विनोरसनं रथमनश्वं वाजिनीवतोः । तेनाहं
 भूरि चाकन ॥ १० ॥ अयं समह मा तनूह्याते जनां अनु । सोमपेयं सुखो रथः
 ॥ ११ ॥ अध स्वप्नस्य निर्विदेऽभुञ्जतश्च रेवतः । उभा ता वसि नश्यतः ॥ १२ ॥
 ॥ २३ ॥ १७ ॥

॥ १२१ ॥ १-१५ ओशिजः कक्षीवानृषि ॥ विश्वेदेवा इन्द्रश्च देवता ॥
 छन्दः-१, ७, १३, भुरिक् पङ्क्तिः । २, ८, १० त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, १२ १४,
 १५ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ९, ११ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ७, १३ पञ्चमः ।
 २-६, ८-१२, १४, १५ धैवतः ॥

॥ १२१ ॥ कद्वित्था नूः पात्रं देवयतां श्रवद्गिरो अङ्गिरसां तुरण्यन् । प्र य-
 दानद्विश आ हर्म्यस्योरु क्रंसते अध्वरे यजत्रः ॥ १ ॥ स्तम्भीद्ध द्यां स धरुणं
 प्रुषायद्भुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः । अनु स्वजां महिषश्चक्षत वां मेनामश्वस्य परि
 मातरं गोः ॥ २ ॥ नक्षद्वमरुणीः पूर्य राद तुरो विशामङ्गिरसामनु धून् । तज्ज-
 द्बज्रं नियुतं तस्तम्भद्यां चतुष्पदे नयार्यं द्विपादे ॥ ३ ॥ अस्य मदे स्वयं दा ऋ-
 तायापीवृतमुस्त्रियाणामनीकम् । यद्ध प्रसर्गे त्रिकुम्भिवर्तदण् दुहो मानुषस्य दुरो
 वः ॥ ४ ॥ तुभ्यं पयो यत्पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुराणो भुरण्यू । शुचि
 यत्ते रेक्ण आर्यजन्त सवर्दुघायाः पर्य उस्त्रियायाः ॥ ५ ॥ २४ ॥ अध प्र ज-
 ने तरणिर्ममत्तु प्र रौच्यस्या उषसो न सूरः । इन्दुर्येभिराष्ट्र स्वेदुहव्यैः सुवेण
 सिञ्चञ्जराणाभि धाम् ॥ ६ ॥ स्विध्मा यद्वनधितिरपस्यात्सूरौ अध्वरे परि रोध-

अ० २ । अ० १ । व० २] ८० [म० १ । अ० १८ । सू० १२२ ।

ना गोः । यद्धं प्रभासि कृत्व्यां अनु धूननर्विशे पश्विषे तुराय ॥ ७ ॥ अष्टा महो
दिव आदो हरी इह युम्नासाहमभि योधान उत्सं । हरिं यत्ते मन्दिनं दुत्तन्वुधे
गोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम् ॥ ८ ॥ त्वमायुसं प्रति वर्तयो गोर्दिवो अश्मानमुपनीतम्-
भ्वा । कुत्साय यत्र पुरुदूत वन्वञ्छुष्णमनन्तैः परि्यासि वधैः ॥ ९ ॥ पुरा यत्सू-
रस्तमसो अपीतेस्तमद्रिवः फल्लिगं हेतिमस्य । शुष्णस्य चित्परिहितं यदोजो दि-
वस्पति सुग्रथितं तदादः ॥ १० ॥ २५ ॥ अतु त्वा मही पार्जसी अचक्रे द्यावा-
क्षामा मदतामिन्द्र कर्मन् । त्वं वृत्रमाशयानं मिरासु महो वज्रेण सिषुपो वराहुम्
॥ ११ ॥ त्वमिन्द्र नयौ याँ अयो नृन्तिष्ठा वातस्य सुयुजो वहिष्ठान् । यं ते का-
व्य उशना मन्दिनं दाद्वृत्रहणं पार्यं ततञ्च वज्रम् ॥ १२ ॥ त्वं सूरौ हरितौ राम-
यो नृन्भरच्चक्रमेतशो नायमिन्द्र । प्रास्यं पारं नवतिं नान्यानामपि कर्तमवर्तयो-
ज्यज्यून ॥ १३ ॥ त्वं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः प्राहि वज्रिवो दुरितादभीके ।
प्र नो वाजाव्रथयो अश्वबुध्यानिषे यन्धि श्रवसे सूनृतायै ॥ १४ ॥ मा सा ते अ-
स्मत्सुमतिर्वि दसद्वाजप्रमहः समिषौ वरन्त । आ नो भज मधवन्गोष्वर्यो मंहिष्ठा-
स्ते सधमादः स्याम ॥ १५ ॥ २६ ॥ ८ ॥ १ ॥

॥ १२२ ॥ १-१५ कक्षीवानृषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः-१, ५, १४
भुरिक् पङ्क्तिः । ४ निचृत्पङ्क्तिः । ३, १५ स्वराट्पङ्क्तिः । ६ विराट्पङ्क्ति २, ६, १०
१३ विराट् त्रिष्टुप् । ८, १२ निचृत् त्रिष्टुप् ७, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१,
३-६, १४, १५ पञ्चमः । २, ७-१३ धैवतः ॥

॥ १२२ ॥ प्र वः पान्तै रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय मीळ्हुषे भरध्वम् । दि-
वो अस्तोष्यसुरस्य वीरैरिषुध्येव मरुतो रोदस्योः ॥ १ ॥ पत्नीव पूर्वहूतिं वावृध-
ध्या उषासानकां पुरुधा विदाने । स्तरीर्नात्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुहशी
द्विरण्यैः ॥ २ ॥ ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषणवान् । शिशि-
तमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ॥ ३ ॥ उत त्या मे यशसा
श्वेतनायै व्यन्ता पान्तौशिजो हुवध्यै । प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरां रास्पि-
नस्यायोः ॥ ४ ॥ आ वो रुणयुमौशिजो हुवध्यै घोषेव शंसमर्जुनस्य नशे । प्र
वः पूषे द्रावन् आ अच्छा वोचेय वसुतातिमग्नेः ॥ ५ ॥ १ ॥ श्रुतं मे मित्रावरु-
णा हव्योत श्रुतं सदेने विश्वतः सीम् । श्रोतुं नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सुक्षेत्रा सि-
न्धुर्द्विः ॥ ६ ॥ स्तुपे सा वो वरुण मित्र रातिर्गवां शता पृक्षयामेषु पजे । श्रुत-

अ० २ । अ० १ । व० ५] ८१ [म० १ । अ० १८ । सू० १२३ ।

रथे प्रियरथे दधानाः सद्यः पुष्टिं निरुन्धानासौ अगमन् ॥ ७ ॥ अस्य स्तुपे महि-
मघस्य राधः सचा सनेम नहुषः सुवीराः । जनो यः पुञ्जेभ्यो वाजिनीवानशवा-
तो रथिनो महीं सूरिः ॥ ८ ॥ जनो यो मित्रावरुणावभिधुगपो न वा सुनोत्यच्छा-
याधुक् । स्वयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्त आप यदीं होत्राभिर्ऋतावा ॥ ९ ॥ स वा-
यतो नहुषो दंसुजुतः शर्धस्तरो नरां गूर्तश्रवाः । विस्मृष्टरातिर्याति वाळ्हसृत्वा वि-
रवासु पृत्सु सद्मिच्छूरः ॥ १० ॥ २ ॥ अध गमन्ता नहुषो हवं सूरः श्रोता रा-
जानो अमृतस्य मन्दाः । नभोजुवो यन्निरवस्य राधः प्रशस्तये महिना रथवते
॥ ११ ॥ एतं शर्धि धाम यस्य सूरैरित्यवोचन्दशतयस्य नंशे । द्युम्नानि येषु व-
सुताती रारन्विश्वे सन्वन्तु प्रभृथेषु वाजै ॥ १२ ॥ मन्दांमहे दशतयस्य धासेर्द्धिय-
त्पञ्च विभ्रतो यन्त्यजा । किमिष्टाश्व इष्टरश्मिरेत ईशानासस्तर्ष ऋज्जते नृन्
॥ १३ ॥ हिरण्यकर्ण मणिग्रीवमर्णस्तत्रो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः । अर्यो गिरः
सद्य आ जग्मूरीरोस्त्राश्चाकन्तुभयेष्वस्मे ॥ १४ ॥ चत्वारो मा मशशरिस्य शिश्व-
स्त्रयो राज्ञ आर्यवसस्य जिष्णोः । रथो वा मित्रावरुणा दीर्घाप्साः स्यूमेगभस्तिः
सूरो नाद्यौत ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १२३ ॥ १—१३ दीर्घतमसः पुत्रः कक्षीवानृषिः ॥ उषा देवता ॥

छन्दः—१, ३, ६, ७, ९, १०, १३ विराद् त्रिष्टुप् । २, ४, ८, १२ निचृत्
त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् । ११ धुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६—१०, १२, १३
धैवतः । ५, ११ पञ्चमः ॥

॥ १२३ ॥ पृथूरथो दक्षिणाया अयोज्यैर्न देवासो अमृतासो अस्थुः । कृ-
ष्णादुदस्थादर्याविहायाश्चिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय ॥ १ ॥ पूर्वा विश्वस्माद्बुव-
नादबोधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री । उच्चा व्यख्यद्युवतिः पुनर्भूरोषा अगन्प्र-
थमा पूर्वहूतौ ॥ २ ॥ यद्य भगं विभजासि नृभ्य उषो देवि मर्त्यत्रा सुजाते ।
देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय ॥ ३ ॥ गृहङ्गृहमहना या-
त्यच्छा दिवेदिवे अधि नामा दधाना । सिषांसन्ती द्योतना शश्वदागादग्रमग्रमि-
ज्जते वसूनाम् ॥ ४ ॥ भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिर्षः सूनृते प्रथमा जैरस्व ।
पश्चा स दद्या यो अघस्य धाता जयेम तं दक्षिणाया रथेन ॥ ५ ॥ ४ ॥ उदी-
रतां सूनृता उत्पुर्न्धीरुदग्रयः शुशुचानासौ अस्थुः । स्पार्हा वसूनि तमसापगूळ्हा-
विष्कृण्वन्त्युषसो विभातीः ॥ ६ ॥ अणान्यदेत्यभ्यन्यदेति विषुरूपे अहन्ती सं-

अ० २ । अ० १ । व० ८] ८२ [म० १ । अ० १८ । सू० १२४ ।

चरेते । परिक्षितोस्तमो अन्त्या गुहाकरद्यौदुषाः शोशुचता स्थेन ॥ ७ ॥ सदृशीरिद्य
सदृशीरिद्य श्वो दीर्घं संचन्ते वरुणस्य धाम । अनवद्यास्त्रिशतं योजनान्येकैका क्रतुं
परि यन्ति सद्यः ॥ ८ ॥ जानत्यद्भः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिष्ट भि-
तीची । ऋतस्य योषा न मिनाति धामाहरहर्निष्कृतमाचरन्ती ॥ ९ ॥ कन्यैव त-
न्वाशाशदानां एषि देवि देवमियत्तमाणम् । संस्पृश्यमाना युवतिः पुरस्तादावि-
वृत्तांसि कृणुषे विभाती ॥ १० ॥ ५ ॥ सुसङ्काशा मातृमृष्टेय योषाविस्तन्वं
कृणुषे दृशे कम् । भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तर्त्त अन्त्या उपसो नशन्त ॥ ११ ॥
अश्वावतीर्गोमतीविश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य । परा च यन्ति पुनरा च
यन्ति भद्रा नाम वहमाना उपासः ॥ १२ ॥ ऋतस्य रश्मिमतुयच्छमाना भद्र-
म्भद्रं क्रतुस्मासु धेहि । उपो नो अद्य सुहवा व्युच्छास्मासु रायो मघवत्सु च स्युः
॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ १२४ ॥ १-१३ कक्षीवान्दैर्घतमस ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः-१,
३, ६, ९, १० निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ७, ११ त्रिष्टुप् । १२ विरादत्रिष्टुप् । २, १३
भुरिक् पङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः । ८ विराद् पङ्क्तिश्च ॥ स्वरः—१, ३, ६, ९—१२, ४,
७ धैवतः । २, १३, ५, ८ पञ्चमः ॥

॥ १२४ ॥ उषा उच्छन्तीं समिधाने अग्रा उद्यन्तसूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत् ।
देवो नो अत्र सविता न्वर्थं प्रासावीद्विपत्त चतुष्पदित्यै ॥ १ ॥ अमिनती दैव्यानि
व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि । ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा
व्यद्यौत् ॥ २ ॥ एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ।
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति ॥ ३ ॥ उपो अदर्शि शु-
ध्यवो न वत्तो नोधा इवाविरक्त प्रियारिणि । अन्नसन्न संसतो बोधयन्ती शश्वत्त-
माणात्पुनरेयुषीणाम् ॥ ४ ॥ पूर्वे अर्थे रजसो अप्त्यस्य गवां जनित्र्यकृत प्र-
केतुम् । व्यु प्रथते वितरं वरीय ओभा पृणन्ती पित्रोरुपस्था ॥ ५ ॥ ७ ॥ एवेदेषा
पुरुतमा दृशे कं नाजामि न परि वृणक्ति जामिम् । अरेपसा तन्वाशाशादाना
नार्भादीपते न महो विभाती ॥ ६ ॥ अन्नातेव पुंस एति प्रतीची गर्ताशगिव स-
नये धनानाम् । जायेव पत्य उशती सुवासा उषा हृत्तेव नि रिणीते अप्सः ॥ ७ ॥
स्वसा स्वस्ते ज्यायस्यै योनिस्मरैर्गपैत्यस्याः प्रतिचक्ष्येव । व्युच्छन्ती रश्मिभिः सू-
र्यस्याञ्ज्यङ्क्ते समनगा इव वाः ॥ ८ ॥ आसां पूर्वासामहसु स्वसृणामपरा पूर्वा-

अ० २ । अ० १ । व० ११] ८३ [म० १ । अ० १८ । सू० १२६ ।

मभ्येति पश्चात् । ताः प्रत्नवन्नव्यसीर्नूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उपासः ॥६॥
 प्र वोधयोषः पृणतो मधोन्यवुध्यमानाः पणयः ससन्तु । रेवदुच्छ मधवद्रघो म-
 योनि रेवत्स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती ॥ १० ॥ ८ ॥ अत्रेयमश्वैद्युवतिः पुरस्ताद्युङ्क्ते
 गवामरुणानामनीकम् । वि नूनमुच्छादसति प्र केतुर्गृहं गृहमुप तिष्ठाते अग्निः ॥११॥
 उक्ते वयश्चिद्वसतेरपत्नव्ररश्च ये पितुभाजो व्युष्टौ । अमा सते वहसि भूरि वा-
 ममुषो देवि दाशुषे मर्त्याय ॥ १२ ॥ अस्तौद्वं स्तोम्या ब्रह्मणा मेऽवीद्वध्वमुश-
 तीरुषासः । युष्माकं देवीरवसा सनेम सहस्त्रिणं च शतिनं च वाजम् ॥ १३॥६ ॥

॥ १२५ ॥ १-७ कक्षीवान्दैर्घतमस ऋषिः ॥ दम्पती देवते ॥ छन्दः-१, ३, ७
 त्रिष्टुप् । २, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ५ जगती ॥ स्वरः-१-३, ६, ७ धैवतः । ४,
 ५ निषादः ॥

॥ १२५ ॥ प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिकित्वान्प्रतिगृह्या नि धत्ते ।
 तेन प्रजां वर्धयमान आयू रायस्पोषेण सचते सुवीरः ॥ १ ॥ सुगुरसत्सुहिरण्यः
 स्वश्वो बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति । यस्त्रायन्तं वसुना प्रातरित्वो मुक्षीजयेव प-
 दिमुत्सिनार्ति ॥ २ ॥ आयमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन । अंशोः
 सुतं पायय मत्सरस्य जयद्वीरं वर्धय सूनृताभिः ॥ ३ ॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो
 मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः । पृणन्तं च पपुंरि च श्रवस्यवो घृतस्य
 धारा उप यन्ति विश्वतः ॥ ४ ॥ नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पृणाति-
 स ह देवेषु गच्छति । तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्व-
 ते सदा ॥ ५ ॥ दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां द्विवि सूर्यासः । द-
 क्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्त आयुः ॥ ६ ॥ मा पृणन्तो दु-
 रितमेन आरन्मा जारिषुः सूरयः सुवतासः । अन्यस्तेषां परिधिरस्तु कश्चिदपृ-
 णन्तमभि सं यन्तु शोकाः ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ १२६ ॥ १-५ कक्षीवान् । ६ भावयव्यः । ७ रोमशा ब्रह्मवादिनीचर्षिः ॥
 विद्वांसो देवता ॥ छन्दः-१, २, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ६, ७ अनुष्टुप् ॥
 स्वरः-१, ३, ४, ५ धैवतः । ६, ७ गान्धारः ॥

॥ १२६ ॥ अमन्द्वास्तोमान्प्र भरे मनीषा सिन्ध्यावधिं जियतो भाव्यस्य ।
 यो मे सहस्रमग्निमीत सवानतूतो राजा श्रवं इच्छमानः ॥ १ ॥ शतं राज्ञो नाथ-

मानस्य निष्काञ्छतमश्वान्प्रयतान्सद्य आदम् । शतं कृत्वाँ असुरस्य गोनीं दि-
वि श्रवोऽजरमा ततान ॥ २ ॥ उप मा श्यावाः स्यनयेन वृत्ता वधूमन्तो दश र-
थासो अस्थुः । षष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात्सनत्कृत्वाँ अभिपित्वे अद्वाम् ॥ ३ ॥
चत्वारिंशदशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति । मदच्युतः कृशनावतो
अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पञ्चाः ॥ ४ ॥ पूर्वामनु प्रयतिमाददे वस्त्रीन्युक्ताँ अ-
ष्टावरिधायसो गाः । सुबन्धवो ये विश्या इव वा अनस्वन्तः श्रव ऐषन्त पञ्चाः ॥ ५ ॥
आगंधिता परिगंधिता या कंशीकेव जङ्गहे । ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भो-
ज्यां शता ॥ ६ ॥ उपोप मे परा मृश मा मे दध्नाणि मन्यथाः । सर्वाहमस्मि
रोमशा गुन्धारीणामिवाविका ॥ ७ ॥ ११ ॥ १८ ॥

॥ १२७ ॥ १-११ परुच्छेप ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २, ३, ८,
६ अष्टिः । ४, ७, ११ भुरिगष्टिः । ५, ६ अत्यष्टिः । १० भुरिगति शक्वरी ॥ स्वरः-
१-४, ७-६, ११ मध्यमः । ५, ६ गान्धारः । १० पञ्चमः ॥

॥ १२७ ॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवे-
दसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विश्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजु-
ह्वानस्य सर्पिषः ॥ १ ॥ यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्रमन्मभिर्वि प्रैभिः
शुक्रमन्मभिः । परिजमानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् । शोचिष्केशं वृषणं यमिमा
विशः प्रावन्तु जूतये विशः ॥ २ ॥ स हि पुरु चिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भ-
वति दुहन्तरः परशुर्न दुहन्तरः । वीळु चिद्यस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरं । नि-
ष्पहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ॥ ३ ॥ इळा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे
तेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्यवसेऽग्नये दाष्यवसे । प्रयः पुरुणि गाहते तत्तद्वनेव शो-
चिषा । स्थिरा चिदवा नि रिणासोजसा नि स्थिराणि चिदोजसा ॥ ४ ॥ तमस्य पृत्तमु-
परासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शतरो दिवातरादप्रायुषे दिवातरात् । आदस्यायुर्ग्रभ-
णवद्बीळु शर्म न सूनवे । भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्रयो व्यन्तो अजराः ॥ ५ ॥
१२ ॥ स हि शर्थो न मारुतं तुविषणिरमस्वतीपूर्वरास्विष्टनिरार्तनास्विष्टनिः । आद-
द्वान्याददिर्यज्ञस्य केतुरहणा । अथ स्मास्य हर्षतो हवीवतो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः
शुभे न पन्थाम् ॥ ६ ॥ द्विता यदीं कीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्त भृगवो म-
थन्तो दाशा भृगवः । अग्निरीशे वसूनां शुचियो धणिरेषाम् । प्रियाँ अपिधीर्वे-
निषीष्ट मेधिर आ वनिषीष्ट मेधिरः ॥ ७ ॥ विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे

सर्वासां समानं दम्पतिं भुजे ससर्गिर्वाहसं भुजे । अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्याम्या ।
अमी च विश्वे अमृतासु आ वयो हव्या देवेषा वयः ॥ ८ ॥ त्वमग्रे सहसा सह न्तमः शु-
ष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये । शुष्मिन्तमो हि ते मदो दुष्मिन्तम
उतक्रतुः । अथ स्माते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर ॥ ९ ॥ प्र यो महे सहसा
सहस्यत उष्टुर्धे पशुपे नाग्ये स्तोमो वभूत्वग्नये । प्रति यदी हविष्मन्निष्वांसु ज्ञासु
जोगुवे । अग्रे रेभो न जरत ऋषूणां जूणिं होत ऋषूणाम् ॥ १० ॥ स नो नेदिष्टं दद-
शान् आ भराग्रे देवेभिः सचनाः सुचेतुना महो गायः सुचेतुना । महि शविष्ठ नस्कृधि
सञ्चत् भुजे अस्यै । महिस्तोतृभ्यो मघवन्त्सुवीर्यं मथीरुग्नो न शर्वसा ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ १२८ ॥ १-८ परुच्छेप ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१ निचृदत्यष्टिः ।
३, ४, ६, ८ विराडत्यष्टिः । २ भुरिगष्टिः । ५, ७ निचृदष्टिः ॥ स्वरः-१, ३,
४, ६, ८ गान्धारः । २, ५, ७ मध्यमः ॥

अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु व्रतमग्निः स्वमनु व-
तम् । विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते । अदब्धो होता नि पदद्विळस्पदे
परिवीत इळस्पदे ॥ १ ॥ तं यज्ञसाधमपि वातयामस्यूतस्य पथा नमसा हविष्मता दे-
वताता हविष्मता । स न ऊर्जामुपाभृत्यया कृपा न जूर्यति । यं मातरिश्वा मनवे
परावतो देवं भाः परावतः ॥ २ ॥ एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः
कर्निक्रददधद्रेतः कर्निक्रदत् । शतं चक्षाणो अक्षभिर्देवो वनेषु तुर्वणिः । सद्यो दधान
उपरेषु सानुषुभिः परेषु सानुषु ॥ ३ ॥ स सुक्रतुः पुरोहितो दमेदमेऽग्निर्यज्ञस्याध्वरस्य
चेतति क्रत्वा यज्ञस्य चेतति । क्रत्वा वेधा इषूयते विश्वा जातानि पस्पशे । यतो घृतश्री-
रतिथिरजायत वह्निर्वेधा अजायत ॥ ४ ॥ क्रत्वा यदस्य तविषीषु पृश्नतेऽग्नेरवेण मरुतां
न भोज्येषिराय न भोज्या । स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्जमा । स
नस्त्रासते दुस्तितादभिहुतः शंसादघादभिहुतः ॥ ५ ॥ १४ ॥ विश्वो विहाया अ-
रतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथच्छ्रवस्यया न शिश्रथत् । विश्वस्मा इदि-
पुध्यते दैवत्रा हव्यमोर्हिषे । विश्वस्मा इत्सुकृते वारमृणवत्यग्निर्द्वारा व्युणवति
॥ ६ ॥ स मानुषे वृजने शन्तमो हितोऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विशपतिः प्रियो यज्ञेषु
विशपतिः । स हव्या मानुषाणामिळा कृतानि पत्यते । स नस्त्रासते वरुणस्य धू-
र्तेर्महो देवस्य धूर्तेः ॥ ७ ॥ अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमग्निं न्यै-
रिरे हव्यवाहं न्यैरिरे । विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम् । देवासो रणव-
मवसे वसूयवो गीर्भी रणव वसूयवः ॥ ८ ॥ १५ ॥

अ० २ । अ० १ । व० १७] ८६ [म० १ । अ० १६ । सू० १२६ ।

॥ १२६ ॥ १-११ परुच्छेष ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ नि-
चृदत्यष्टिः । ३, विराडत्यष्टिः । ४ अष्टिः । ६, ११ भुरिगष्टिः । १० निचृदष्टिः ।
५ भुरिगतिशङ्करी । ७ स्वराडतिशङ्करी । ८, ९ स्वराद् शङ्करी ॥ स्वरः-१-३
गान्धारः । ४, ६, १०, ११ मध्यमः । ५, ७ पञ्चमः । ८, ९ धैवतः ॥

॥ १२६ ॥ यं त्वं रथमिन्द्र मेधसातयेऽपाका सन्तमिषिर प्रणयसि प्रानवद्य
नयसि । सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम् । सास्माकमनवद्य तूतुजान वे-
धसाभिमां वाचं न वेधसाम् ॥ १ ॥ स श्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद्विज्ञा-
य्य इन्द्र भरद्वाजये नृभिरसि प्रतूतये नृभिः । यः शूरैः स्वः सनिता यो विप्रै-
र्वाजं तरुता । तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृत्तमत्यं न वाजिनम् ॥ २ ॥ इस्मो
हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिदावीररुं शूर मर्त्यं परिवृणक्ति मर्त्यम् ।
इन्द्रोत तुभ्यं तद्विवे तदुद्राय स्वयंशसे । मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृच्छी-
काय सप्रथः ॥ ३ ॥ अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं
वाजेषु प्रासहं युजम् । अस्माकं ब्रह्मोतयेऽवा पृतसुषु कासु चित् । नहि त्वा शत्रुः
स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम् ॥ ४ ॥ नि षू नमातिमतिं कयस्य
चित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभिर्ग्राभिस्त्रोतिभिः । नेषि णो यथा पुराणेनाः शूर
मन्यसे । विश्वानि पूरोरप पषि वहिरासा वहिर्नो अच्छ ॥ ५ ॥ १६ ॥ प्र तद्वो-
चेयं भव्यायेन्द्रे हव्यो न य इषवान्मन्म रेजति रजोहा मन्म रेजति । स्वयं सो
अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम् । अव सवेदघशंसोऽवतुरमव जुद्रमिव सवेत्
॥ ६ ॥ वनेम तद्वोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं एव सन्तं सुवी-
र्यम् । दुर्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि । आ सत्याभिरिन्द्रं द्युम्नहूतिभिर्यजत्रं
द्युम्नहूतिभिः ॥ ७ ॥ प्रप्ता वो अस्मे स्वयंशोभिरुती परिवर्ष इन्द्रो दुर्मतीनां द-
रीमन्दुर्मतीनाम् । स्वयं सा रिष्यथ्यै या न उपेषे अत्रैः । हतेमसन्नवक्षति जिज्ञा
जूर्णिर्न वक्षति ॥ ८ ॥ त्वं न इन्द्र राया परीणसा याहि पथां अनेहसा पुरो
याह्यरक्षसा । सचस्व नः पराक आ सचस्वास्तमीक आ । पाहि नो दूरादारादभि-
ष्टिभिः सदा पाह्यभिष्टिभिः ॥ ९ ॥ त्वं न इन्द्र राया तरूपसोयं चित्त्वा महिमा
संजदवसे महे मित्रं नावसे । ओजिष्ठ त्रातरविता रथं कं चिदमर्त्य । अन्यमस्म-
द्विरिषेः कं चिदद्वियो रिरिचन्तं चिदद्विवः ॥ १० ॥ पाहि न इन्द्र सुष्ठुत स्त्रियो-
ऽवयाता सदमिदुर्मतीनां देवः सन्दुर्मतीनाम् । हन्ता पापस्य रक्षसस्त्रता विप्रस्य
मावतः । अधा हि त्वा जनिता जीजनदसो रजोहणं त्वा जीजनदसो ॥ ११ ॥ १७ ॥

अ० २ । अ० १ । व० २०] ८७] म० १ । अ० १६ । सू० १३१ ।

॥ १३० ॥ १-१० परुच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५ भुरिगष्टिः । २, ३, ६, ६ स्वराडष्टिः । ४, ८ अष्टिः । ७ निचृदत्यष्टिः । १० विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-६, ८, ६ मध्यमः । ७ गान्धारः । १० धैवतः ॥

॥ १३० ॥ एन्द्रं ग्राह्युप नः परावतो नायमच्छा विदधानीय सत्पतिरस्तं राजेव सत्पतिः । हवाग्मे त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुते सचा । पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्टं वाजसातये ॥ १ ॥ पित्रा सोममिन्द्र सुवानमद्रिभिः कोशेन सिक्तमवतं न वंसगस्तातृषाणो न वंसगः । मदाय हर्यताय ते तुविष्टमाय धायसे । आ त्वा यच्छन्तु हरितो न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम् ॥ २ ॥ अविन्दाद्विवो निहितं गुहां निधिं वेन गर्भं परीवीतमश्मन्यनन्ते अन्तरश्मनि । व्रजं वज्री गवामिव सिपासन्नङ्गिरस्तमः । अपातृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषः परीवृताः ॥ ३ ॥ दादृहाणो वज्रमिन्द्रो गर्भस्त्योः क्षत्रेव तिग्ममसनाय सं श्यदहिहत्याय सं श्यत् । सं विव्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मज्जना । तष्टेव वृक्षं वनिनो नि वृश्वासि परश्वेव नि वृश्वासि ॥ ४ ॥ त्वं वृथा नद्य इन्द्र सत्वेऽच्छा समुद्रमसृजो रथा इव वाजयतो रथा इव । इत ऊतीरयुज्जत समानमर्थमक्षितम् । धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ॥ ५ ॥ १८ ॥ इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिपुः सुम्नाय त्वामतक्षिपुः । शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्रवाजिनं । अत्यमिव शर्वसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ॥ ६ ॥ भिनत्पुरो नयतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महिं दाशुषे नृतो वज्रेण दाशुषे नृतो । अतिथिग्वाय शम्बरं गिरेरुग्रो अवाभरत् । महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ॥ ७ ॥ इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद्विश्वेषु शतमूर्तिराजिषु स्वर्माब्धेष्वाजिषु । मनवे शासदवतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत् । दत्तन्न विश्वं ततृषाणमौषति न्यर्शसानमौषति ॥ ८ ॥ सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रष्टित्वे वाचमरुणो मुषायतीशान आ मुषायति । उशना यत्परावतोऽजगन्नृतये कवे । सुम्नानि विश्वा मनषेव तुर्वणिरहा विश्वेव तुर्वणिः ॥ ९ ॥ स नो नव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्यैः पुरां दर्तः प्रायुभिः पाहि शमैः । दिवोदासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ १३१ ॥ १-७ परुच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ निचृदत्यष्टिः । ४ विराडत्यष्टिः । ३, ५, ६, ७ भुरिगष्टिः ॥ स्वरः-१, २, ४, गान्धारः । ३, ५-७ मध्यमः ॥

अ० २ । अ० १ । व० २१] ८८ [म० १ । अ० १६ । सू० १३२ ।

॥ १३१ ॥ इन्द्राय हि द्यौरसुरो अनन्ततेन्द्राय मही पृथिवी वरीमभिर्द्युम्न-
साता वरीमभिः । इन्द्रं विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुरः । इन्द्राय विश्वा
सर्वेनानि मानुषा रातानि सन्तु मानुषा ॥ १ ॥ विश्वेषु हि त्वा सर्वनेषु तुञ्जते
समानमेकं वर्षमण्यवः पृथक् स्वः सनिष्यवः पृथक् । तं त्वा नावं न पर्षणिं शू-
षस्य धुरि धीमहि । इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोमैभिरिन्द्रमायवः ॥ २ ॥
वि त्वा ततस्ते मिथुना अयस्यवो वजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्तन्त इन्द्र
निःसृजः । यद्व्यन्ता द्वा जना स्वर्यन्ता समूहसि । आविष्करिक्कृषणं सचा-
भुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम् ॥ ३ ॥ विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शार-
दीरवातिरः सासहानो अवातिरः । शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते । महीममु-
ष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥ ४ ॥ आदिते अस्य वीर्यस्य
चकिरन्मदेषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ । चकर्थ कारमेभ्यः पृत-
नासु प्रवन्तवे । ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ॥ ५ ॥ उतो
नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः ।
यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिश्चिकेतसि । आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्मंशुधि
नवीयसः ॥ ६ ॥ त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुरमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण
शूर मर्त्यम् । जहि यो नो अघायति शृणुव सुश्रवस्तमः । रिष्टं न यामन्नपं भूतु
दुर्मतिर्विश्वपं भूतु दुर्मतिः ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ १३२ ॥ १—६ परुच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३,
५, ६ विराडत्यष्टिः । २ भुरिगतिशकरी । ४ निचृदाष्टिः ॥ स्वरः—१, ३, ५,
६ गान्धारः । २ पञ्चमः । ४ मध्यमः ॥

॥ १३२ ॥ त्वया वयं मघवन्पूर्व्ये धन इन्द्रत्वोताः सासहाम पृतन्यतो व-
नुयाम वनुष्यतः । नेदिष्टे अस्मिन्नहन्यधि वोचा नु सुन्वते । अस्मिन्यज्ञे वि च-
येमा भरे कृतं वाजयन्तो भरे कृतं ॥ १ ॥ स्वर्जेषे भर आपस्य वक्मन्युषर्धुधः स्व-
स्मिन्नञ्जसि क्राणस्य स्वस्मिन्नञ्जसि । अहन्निन्द्रो यथा विदे शीर्ष्णाशीर्ष्णो-
पवाच्यः । अस्मन्ना ते सध्र्यक् सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः ॥ २ ॥ तत्तु
प्रयः प्रवथा ते शुशुक्नं यस्मिन्यज्ञे वारमकृण्वत क्षयमृतस्य वारमि क्षयम् । वि
तद्वोचैरध दितान्तः पश्यन्ति रश्मिभिः । स यो विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धु-
क्षिद्रयो गवेषणः ॥ ३ ॥ नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽष्टणोरपं

अ० २ । अ० १ । व० २३] ८६ [म० १ । अ० २० । सू० १३४ ।

वज्रमिन्द्र शिञ्जन्नपवजम् । ऐभ्यः समान्या दिशा स्मभ्यं जेषि योत्सि च । सु-
न्वद्भयो रन्ध्या कंचिद्वतं हृणायन्तं चिद्वतम् ॥ ४ ॥ सं यज्जानान् क्रतुभिः शूर-
ईक्षयद्धने हिते तरुषन्त श्रवस्यवः । प्रयेक्षन्त श्रवस्यवः । तस्मा आयुः प्रजावदिद्वाधे
अर्चन्त्योर्जसा । इन्द्र ओक्थं दिधिषन्त धीतयो देवाँ अच्छ न धीतर्यः ॥ ५ ॥
युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोगुथा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम् ।
दूरे चत्तार्य छन्तस्त्वं हन्तं यदि नक्षत् । अस्माकं शत्रुन्परि शूर विश्वतो दूर्मा दूर्पीष्ट
विश्वतः ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ १३३ ॥ १—७ परुच्छेप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२, ३ निचृदनुष्टुप् । ४ स्वराडनुष्टुप् । ५ आर्षी गायत्री । ६ स्वराद् ब्राह्मी जगती ।
७ विराडष्टिः ॥ स्वरः—१ धैवतः । २—५ गान्धारः । ६ निषादः । ७ मध्यमः ॥

॥ १३३ ॥ उभे पुनामि रोदसी अतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः । अ-
भिवृग्य यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तृह्णा अशेरन् ॥ १ ॥ अभिवृग्यां चि-
दद्रिवः शीर्षा यातुमतीनाम् । छिन्धि वंदूरिणा पदा महावंदूरिणा पदा ॥ २ ॥
अवासां मधवज्जहि शर्षो यातुमतीनाम् । वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके
॥ ३ ॥ यासां तिस्रः पञ्चाशतोऽभिवृल्लङ्गैरपार्वपः । तत्सु ते मनायति तुक्तसु ते
मनायति ॥ ४ ॥ पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण । सर्वं रत्नो नि वर्हय
॥ ५ ॥ अवर्मह इन्द्र दाडहि शुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्रिवो घृ-
णान्न भीषाँ अद्रिवः । शुष्मिन्तमो हि शुष्मिर्भिर्वैरुग्रेभिरीयसे । अपूरुषन्नो अप-
तीत शूर सत्त्वभिस्त्रिस्तैः शूर सत्त्वभिः ॥ ६ ॥ वृनोति हि सुन्वन्नयं परीणसः
सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः । सुन्वान इत्तिपासति महसा
वाज्यवृतः । सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवै रयिं ददात्याभुवम् ॥ ७ ॥ २२ ॥ १६ ॥

॥ १३४ ॥ १—६ परुच्छेप ऋषिः ॥ वायु देवता ॥ छन्दः—१, ३ नि-
चृदत्यष्टिः ॥ २, ४ विराडत्यष्टिः । ५ आष्टिः । ६ विराडष्टिः ॥ स्वरः—१—४
गान्धारः । ५, ६ मध्यमः ॥

॥ १३४ ॥ आ त्वा जुवो रारहाणा अभि प्रयो वायो वहन्तिवह पूर्वपीतये
सोमस्य पूर्वपीतये । ऊर्ध्वा ते अनु सृन्ता मनस्तिष्ठतु जानती । नियुत्वता रयेना
याहि दावने वायो मुखस्य दावने ॥ १ ॥ मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायविन्दवोऽ-

अ० २ । अ० १ । व० २५] ६० [म० १ । अ० २० । सू० १३५ ।

स्मत्क्राणासः सुकृता अभिद्यन्तो गोभिः क्राणा अभिद्यन्तः । यद्धं क्राणा इरध्यै
दत्तं सचन्त ऊतयः । सध्वीचीना नियुतो दावने धिय उषं ब्रुवत ई धियः ॥ २ ॥
वायुर्युङ्क्ते रोहिता वायुररुणा वायूरथे अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे । प्र
बोधया पुरन्धि जार आससतीमिव । प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे वा-
सयोषसः ॥ ३ ॥ तुभ्यमुषासः शुचयः पशवति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु
चित्रा नव्येषु रश्मिषु । तुभ्यं धेनुः संवर्दुषा विश्वा वसूनि दोहते । अजनयो मस्तो
वृक्षणाभ्यो दिव आ वृक्षणाभ्यः ॥ ४ ॥ तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरग्यवो मदेषुग्रा
इषणन्त भुवण्यपामिषन्त भुवणि । त्वां त्सारी दसमानो भगमीद्वे तक्वीये । त्वं
विश्वस्माद्भुवनात्पासि धर्मणासुर्यात्पासि धर्मणा ॥ ५ ॥ त्वं नो वायवेष्णामपूव्यः
सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि सुतानां पीतिमर्हसि । उतो विहुत्मतीनां विशां ववर्जु
षीणाम् । विश्वा इत्ते धेनवो दुह आशिरं घृतं दुहृत आशिरम् ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ १३५ ॥ १-६ परुच्छेष ऋषिः ॥ वायुदेवता ॥ छन्दः-१, ३ निचृदत्यष्टिः ।
२, ४ विराडत्यष्टिः । ५, ६ भुरिगष्टिः । ६, ८ निचृदष्टिः । ७ अष्टिः ॥ स्वरः-
१-४ गान्धारः । ५-६ मध्यमः ॥

॥ १३५ ॥ स्त्रीर्णं बहिरूपं नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते श-
तिनीभिर्नियुत्वते । तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे । प्र ते सुतासो मधुम-
न्तो अस्थिरन्मदाय क्रत्वे अस्थिरन् ॥ १ ॥ तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः
स्पर्हा वसानः परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति । तवायं भाग आयुषु सो-
मो देवेषु हूयते । वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः ॥ २ ॥ आ नो
नियुज्जिः शतिनीभिरध्वरं सहास्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।
तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा । अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो
शुक्रा अयंसत ॥ ३ ॥ आ वां रथो नियुत्वान्वत्तदवसेऽभि प्रयांसि सुधितानि
वीतये वायो हव्यानि वीतये । पिवतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम् । वा-
यवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ॥ ४ ॥ आ वां धियो ववृत्युर-
ध्वरा उपेममिन्दुं मर्मजन्त वाजिनमाशुमत्यं न वाजिनम् । तेषां पिवतमस्मयू आ
नो गन्तमिहोत्या । इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम् ॥ ५ ॥ २४ ॥
इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ।
एते वांमभ्यसृजत तिरः पवित्रमाशवः । युवायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमामो-

अ० २ । अ० २ । व० १] ६१ [म० १ । अ० २० । सू० १३७ ।

अत्यव्यया ॥ ६ ॥ अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र गावा वदति तत्र ग-
च्छतं गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् । विसृता ददृशे रीर्यते घृतमा पूर्णया नियुता याथो
अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ॥ ७ ॥ अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुप-
तिष्ठन्त जायवोऽस्मे ते संन्तु जायवः । साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वा-
य उप दस्यन्ति धेनवो नाप दस्यन्ति धेनवः ॥ ८ ॥ इमे ये ते सु वायो वाहो ज-
सोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युक्ष्णो महिब्राधन्त उक्ष्णः । धन्वञ्चिद्ये अनाशवो जीरा-
श्चिदगिरौकसः । सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ॥ ९ ॥ २५ ॥

॥ १३६ ॥ १-७ परुच्छेप ऋषिः ॥ १-५ मित्रावरुणौ । ६-७ मन्त्रोक्ता
देवता ॥ छन्दः-१, ३, ५, ६ स्वराडत्यष्टिः । २ निचृदष्टिः । ४ भुरिगष्टिः । ७
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३, ५, ६ गान्धारः । २, ४ मध्यमः । ७ धैवतः ॥

॥ १३६ ॥ प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं भरता मृळयद्भ्यां
स्वादिष्ठं मृळयद्भ्याम् । ता सम्राजा घृतासुती यज्ञेयं उपस्तुता । अयैनोः क्षत्रं न
कुतश्चनाधृषे देवत्वं नू चिदाधृषे ॥ १ ॥ अदशिं गातुरुरवे वरीयसी पन्थां ऋत-
स्य समयस्त रश्मिभिश्चक्षुर्भगस्य रश्मिभिः । द्युक्षं मित्रस्य सादनमर्यम्णो वरुणस्य
च । अथा दधाते बृहदुक्थ्यं वयं उपस्तुत्यं बृहद्वयः ॥ २ ॥ ज्योतिष्मतीमदिति
धारयत्क्षितिं स्वर्वतीमा सचेते दिवेदिवे जागृवांसां दिवेदिवे । ज्योतिष्मत्क्षत्रमा-
शाते आदित्या दानुनस्पती । मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनोऽर्यमा यातयज्जनः
॥ ३ ॥ अयं मित्राय वरुणाय शन्तमः सोमो भूत्ववपानेष्वभगो देवो देवेष्वभ-
गः । तं देवासो जुषेरत विश्वे अद्य सजोपसः । तथा राजाना करथो यदीमह
ऋतावाना यदीमहे ॥ ४ ॥ यो मित्राय वरुणाय विधुज्जनोऽनुवाणं तं परि पा-
तो अंहसो दाश्वांसं मर्तुमंहसः । तमर्यमाभि रक्षत्यृजूनन्तमनु व्रतम् । उक्थैर्य ए-
नोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम् ॥ ५ ॥ नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां
मित्राय वोक्षं वरुणाय मीळहुषे सुमृळीकाय मीळहुषे । इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्य-
मणं भगम् । ज्योग्जीवन्तः प्रजयां सचेमहि सोमस्योती सचेमहि ॥ ६ ॥ ऊती
देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयंशसो मरुद्भिः । अग्निमित्रो वरुणः शर्म यंस-
न् तदर्शयाम मघवानो वयं च ॥ ७ ॥ २६ ॥ १ ॥

॥ १३७ ॥ १-३ परुच्छेप ऋषिः । मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१ निचृच्छ-
करी । २ विराट्शकरी । ३ भुरिगतिशकरी ॥ स्वरः-१, २ गान्धारः । ३ पञ्चमः ॥

अ० २ । अ० २ । व० ३] ६२ [म० १ । अ० २० । सू० १३६ ।

॥ १३७ ॥ सुषुमा यातमद्रिभिर्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमासो मत्सरा इमे ।
आ राजाना दिविस्पृशास्मत्रा गन्तमुप नः । इमे वा मित्रावरुणा गवाशिरः सो-
माः शुक्रा गवाशिरः ॥ १ ॥ इम आ यातमिन्दवः सोमासो दध्याशिरः सुतासो
दध्याशिरः । उत वामुषसो बुधि साकं सूर्यस्य रुश्मिभिः । सुतो मित्राय वरुणा-
य पीतये चारुर्ऋताय पीतये ॥ २ ॥ तां वा धेनुं न वासरीमंशुं दुहन्त्याद्रिभिः
सोमं दुहन्त्याद्रिभिः । अस्मत्रा गन्तमुप नोऽवाञ्छा सोमपीतये । अयं वा मित्राव-
रुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ॥ ३ ॥ १ ॥

॥ १३८ ॥ १-४ परुच्छेप ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः-१, ३ निचृद-
त्यष्टिः । २ विराडत्यष्टिः । ४ भुरिगष्टिः ॥ स्वरः-१-३ गान्धारः । ४ मध्यमः ॥

॥ १३८ ॥ प्रमं पूषणस्तुविज्ञातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते
स्तोत्रमस्य न तन्दते । अर्चामि सुमन्यन्नहमन्त्यूतिं मयोभुवंम् । विश्वस्य यो मन
आयुयुवे मखो देव आयुयुवे मुखः ॥ १ ॥ प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामन्ति स्तो-
मैभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध उष्ट्रो न पीपरो मृधः । हुवे यत्त्वा मयोभुवं देवं
सख्याय मर्त्यैः । अस्माकमाङ्गुषान्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि ॥ २ ॥
यस्य ते पूषन्सख्ये विपन्यवः क्रत्वा चित्सन्तोऽवसा बुभुजिर इति क्रत्वा बु-
भुजिरे । तामनु त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे । अहेळमान उरुशंस सरीं भव
वाजेवाजे सरीं भव ॥ ३ ॥ अस्या ऊ षु ण उर्प सातये भुवोऽहेळमानो ररिवा
अजाश्व श्रवस्यतामजाश्व । ओ षु त्वा ववृतीमहि स्तोमैर्भिर्दस्म साधुभिः । नहि
त्वा पूषन्नतिमन्य आशृणे न ते संख्यमपहुवे ॥ ४ ॥ २ ॥

॥ १३९ ॥ १-११ परुच्छेप ऋषिः ॥ देवता-१ विश्वे देवाः । २ मित्राव-
रुणौ । ३-५ अश्विनौ । ६ इन्द्रः । ७ अग्निः । ८ मरुतः । ९ इन्द्राग्नी । १०
बृहस्पतिः । ११ विश्वे देवाः ॥ छन्दः-१, १० निचृदष्टिः । २, ३ विराडष्टिः ।
६ अष्टिः । ८ स्वराडत्यष्टिः । ४, ९ भुरिगत्यष्टिः । ७ अत्यष्टिः । ५ निचृ-
दबृहती । ११ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३, ६, १० गान्धारः । ४, ५, ७-९
मध्यमः । ११ पञ्चमः ॥

* ॥ १३९ ॥ अस्तु श्रौषद् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छधो दिव्यं
वृणीमहे इन्द्रवायू वृणीमहे । यद्धे काणा विवस्वति नाभा सन्दायि नव्यसी । अध

अ० २ । अ० २ । व० ५] ६३ [म० १ । अ० २१ । सू० १४० ।

प्र सून उप यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ १ ॥ यद्वा त्यन्मित्रावरुणावृतदध्या-
ददधे अनृतं स्वेन मन्युना दत्तस्य स्वेन मन्युना । युवोरित्थाधि सन्नस्वपश्याम
हिरण्ययै । धीभिश्च मनसा स्वेभिश्चभिः सोमस्य स्वेभिश्चभिः ॥ २ ॥ युवां
स्तोमैभिर्देवयन्तो अश्विनाश्चावयन्त इव श्लोकमायवो युवां हव्याभ्यायवः ।
युवोर्विश्वा अग्नि श्रियः पृत्तश्च विश्ववेदसा । प्रुषायन्ते वां पवयो हिरण्यये स्थै
दत्ता हिरण्यये ॥ ३ ॥ अचेति दत्ता व्युनाकमृणवथो युञ्जते वां रथयुजो दि-
विष्टिष्वध्वस्मानो दिविष्टिषु । अग्निं वां स्थाम वन्धुरे रथे दत्ता हिरण्यये । पथेव
यन्तावनुशासता रजोऽञ्जमा शासता रजः ॥ ४ ॥ शचीभिर्नः शचीवसू दिवा
नक्तं दशस्यतम् । मा वां रातिरुप दमत्कदा चनास्मद्रातिः कदा चन ॥ ५ ॥ ३ ॥
वृषन्निन्द्र वृषपाणास इन्द्रव इमे सुता अद्रिपुतास उद्भिदस्तुभ्यं सुतास उद्भिदः ।
ते त्वा मन्दन्तु दावने महे चित्राय राधसे । गीर्भिर्गिर्वाहः स्तवमान आ गहि
सुमृळीको न आ गहि ॥ ६ ॥ ओ पू णो अग्ने शृणुहि त्वमीकितो देवेभ्यो ब-
वसि यज्ञियेभ्यो राजभ्यो यज्ञियेभ्यः । यद्वा त्यामङ्गिरोभ्यो धेनु देवा अदत्तन ।
वि तां दुहे अर्यमा कर्तरी सचाँ एष तां वेद मे सचा ॥ ७ ॥ मो पु वो अस्म-
दभि तानि पौस्या सना भूवन्धुम्नानि मोत जारिपुरस्मत्पुरोत जारिपुः । यद्वा-
श्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादमर्त्यम् । अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च
दुष्टरम् ॥ ८ ॥ दध्यद् ह मे जुनुषं पूर्वो अङ्गिराः प्रियमेषुः कण्वो अत्रिर्मनुर्विदु-
स्ते मे पूर्वे मनुर्विदुः । तेषां देवेष्वार्यतिरस्माकं तेषु नाभयः । तेषां पदेन मद्या
नमे गिरेन्द्राग्नी आ नमे गिरा ॥ ९ ॥ होता यत्तद्वनिनो वन्त वार्यं बृहस्पति-
र्यजति वेन उक्तभिः पुरुवारैभिरुक्तभिः । जगृभ्मा दूरआदिशं श्लोकमद्रेथ त्म-
ना । अधारयदरिन्दानि सुक्रतुः पुरुसद्मानि सुक्रतुः ॥ १० ॥ ये देवासो दि-
व्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ । अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो
यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥ ११ ॥ ४ ॥ २० ॥

॥ १४० ॥ १-१३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ५, ८
जगती । २, ७, ११ विराजगती । ३, ४, ९ निचृजगती च । ६ भुरिक् त्रि-
ष्टुप् । १०, १२ निचृत् त्रिष्टुप् । १३ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५, ७-९, ११ निषादः ।
६, १०, १२, धैवतः । १३ पञ्चमः ॥

नेदेरुले स्पष्ट प्रयोज्य

॥ १४० ॥ वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते धासिमिव प्र भरा योनिमग्नये ।

अ० २ । अ० २ । व० ८] ६४ [म० १ । अ० २१ । सू० १४१ ।

वस्त्रेणेव वासया मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुक्रवर्णं तमोहनम् ॥ १ ॥ अभि द्वि-
जन्मा त्रिवृद्धमृज्यते संवत्सरे वाहये जग्धमी पुनः । अन्यस्यासा जिहया जेन्यो
वृषा न्यन्येन वनिनो मृष्ट वारुणः ॥ २ ॥ कृष्णप्रतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा
तेरेते अभि मातरा शिशुम् । प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तपुच्युतमा साच्यं कुर्यां व-
र्धनं पितुः ॥ ३ ॥ मुमुक्षोः मनवे मानवस्यते रघुद्रुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः ।
असमना अजिरासो रघुष्यदो वार्तजूता उप युज्यन्त आशवः ॥ ४ ॥ आदस्य ते
ध्वसयन्तो वृथैरते कृष्णमभ्वं महि वर्षः करिंक्रतः । यत्सीं महीमवनि प्राभि म-
र्षदभिश्वसन्स्तनयन्नेति नानन्दत् ॥ ५ ॥ ५ ॥ भूपन्न योऽधि वभूषु नमन्ते वृ-
षेव पत्नीरभ्येति रोहवत् । ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव
दुर्गृभिः ॥ ६ ॥ स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानत्रेव जानतीनित्य आ
शये । पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद्वर्षः पित्रोः कृण्वते सचा ॥ ७ ॥ तमशुवः
केशिनीः सं हि रैभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्मधुषीः प्रायवे पुनः । तासां जरां प्रमुञ्चन्नेति
नानन्ददसुं परं जनयञ्जीवमस्तुतम् ॥ ८ ॥ अधीवासं परि मातू रिहचहं तुविग्रेभिः
सत्वाभिर्याति वि जयः । वयो दधत्पद्मते रेरिहत्सदानु श्येनी सचते वर्तनी रह
॥ ९ ॥ अस्माकमग्रे मघवत्सु दीदिहध श्वसीवान्वृषभो दमूनाः । अवास्या शिशु-
मतीरदीदेर्वमेव युत्सु परिजभुराण ॥ १० ॥ ६ ॥ इदमग्रे सुधितं दुर्धि तादधि प्रि-
यादु चिन्मन्मनः प्रेयो अस्तु ते । यत्ते शुक्रं तन्वो रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे
रत्नमा त्वम् ॥ ११ ॥ रथाय नावमुत नो गृहाय निसारित्रां पद्धतीं रास्यग्रे । अ-
स्माकं वीरा उत नो मघोनो जनाश्च या पारयाच्छर्म या च ॥ १२ ॥ अभी नो
अग्न उक्थमिज्जुगुर्या द्यावाक्षाप्ता सिन्धवश्च स्वगूर्ताः । गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घा-
हेषं वरमरुण्यो वरन्त ॥ १३ ॥ ७ ॥

॥ १४१ ॥ १—१३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्नि देवता ॥ छन्दः—१, २,
३, ६, ११ जगती । ४, ७, ९, १० निचृज्जगती । ५ स्वराद् त्रिष्टुप् । ८ भु-
रिक् त्रिष्टुप् । १२ भुरिक् पङ्क्तिः । १३ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४, ६, ७,
९—११ निषादः । ५, ८ धैवतः । १२, १३ पञ्चमः ॥

॥ १४१ ॥ वल्लित्था तद्वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः सहस्रो यतो जनि ।
यदीमुप हर्तते सार्धते मतिर्ऋतस्य धेना अनयन्त सस्रुतः ॥ १ ॥ पृक्तो वपुः पि-
तुमान्नित्य आ शये द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृषु । तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे द-

अ० २ । अ० २ । व० १०] ६५ [म० १ । अ० २१ । सू० १४२ ।

शंप्रमतिं जनयन्तु योषणः ॥ २ ॥ निर्यदो बुध्नान्महिषस्य वर्षस ईशानासः शर्वसा
 क्रन्तं सूरयः । यदीमनुं प्रदिशो मध्वं आधवे गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति ॥ ३ ॥
 यत्पितुः परमाक्षीयते पर्या पृथुयो वीरुधो दंसु रोहति । उभा उदस्य जनुषं य-
 दिन्वंत आदिग्रविष्ठो अभवद्घृणा शुचिः ॥ ४ ॥ आदिन्मातृराविश्यास्वा शुचि-
 रहस्यमान उर्विया वि वावृथे । अनु यत्पूर्वा अरुहत्सनाजुवो नि नव्यसीष्व-
 रासु धावते ॥ ५ ॥ ८ ॥ आदिद्धोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पृच्छानासं
 ऋज्जते । देवान्यत्क्रत्वा मृज्मना पुरुषुतो मर्तं शंसं विश्व धा वेति धायसे ॥ ६ ॥
 वि यदस्थाद्यजतो वार्तचोदितो द्वारो न वकां जरणा अनाकृतः । तस्य पत्मन्द-
 लुपः कृष्णजैहसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः ॥ ७ ॥ रथो न यातः शिकभिः
 कृतो ग्रामज्ञैभिररुपेभिरीयते । आदस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः शूरस्येव त्वेष-
 थादीपते वयः ॥ ८ ॥ त्वया ह्यग्रे वरुणो धृतवतो मित्रः शाश्वदे अयमा सुदानवः ।
 यत्सीमनु क्रतुना विश्वथाविभुररान्न नेमिः परिभूरजायथाः ॥ ९ ॥ त्वमग्ने श-
 शमानाय सुन्वते रत्नं यविष्ठ देवतातिमिन्वसि । तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन्वयं
 भगं न क्रुरे महिरत्न धीमहि ॥ १० ॥ अस्मे रयिं न स्वर्थं दमूनसं भगं दक्षं न
 पृच्छासि धर्णसिम् । रश्मीरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसमृत आ च
 सुक्रतुः ॥ ११ ॥ उत नः सुद्योत्मा जीराश्वो होता मन्द्रः शृणवच्चन्द्ररथः । स
 नो नेषन्नेपतमैरमूरोऽग्निर्वामं सुवितं वस्यो अच्छ ॥ १२ ॥ अस्ताव्यग्निः शि-
 मीवद्भिरुक्तैः साम्राज्याय प्रतरं दधानः । अमी च ये मघवानो वयं च मिहं न सूरौ
 अति निष्टतन्युः ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ १४२ ॥ १—१३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ देवता—१, २, ३, ४ अग्निः ।
 ५ वह्निः । ६ देव्यो द्वारः । ७ उपासानक्ता । ८ दैव्यो होतारौ । ९ सरस्वती-
 काभारत्यः । १० त्वया । ११ वनस्पतिः । १२ स्वाहाकृतिः । १३ इन्द्रश्च ॥
 छन्दः—१, २, ५, ६, ८, ९ निचृदनुष्टुप् । ४ स्वराडनुष्टुप् । ३, ७, १०, ११,
 १२ अनुष्टुप् । १३ भुरिगुणिक ॥ स्वरः—१—१२ गन्धारः । १३ ऋषभः ॥

॥ १४२ ॥ समिद्धो अग्न आ वह देवाँ अद्य यतलुचे । तन्तुं तनुष्व पूर्वं सु-
 तसोमाय दाशुषे ॥ १ ॥ घृतवन्तमुपमासि मधुमन्तं तनूनपात् । यज्ञं विप्रस्य मावतः
 शशमानस्य दाशुषः ॥ २ ॥ शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं विमिक्षति । न-
 राशंसस्त्रिरा दिवो देवो देवेषु यज्ञियः ॥ ३ ॥ ईक्षितो अग्न आ बहेन्द्रं चित्रमिह

अ० २ । अ० २ । व० १२] ६६ [म० १ । अ० २१ । सू० १४३ ।

प्रियम् । इयं हि त्वां मतिर्ममाच्छां सुजिह्वं वच्यते ॥ ४ ॥ स्तृणानासौ यत्सुचो
बर्हिर्गन्धे स्वध्वरे । वृज्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ॥ ५ ॥ वि श्रयन्तामृता-
वधः प्रयै देवेभ्यो महीः । पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरसश्चतः ॥ ६ ॥ १० ॥
आ भन्दमाने उपाके नक्तोपासां सुपेशसा । ग्रही ऋतस्य मातरा सीदतां बर्हि-
रा सुमत् ॥ ७ ॥ मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होता रा दैव्या कवी । यज्ञं नो यत्ततामिमं
सिधमद्य दिविस्पृशम् ॥ ८ ॥ शुचिर्देवेष्वापिता होत्रा मरुत्सु भारती । इळा सर-
स्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ॥ ९ ॥ तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरु वारं पुरुत्तमा । त्वष्टा
पोषाय वि व्यतु राये नाभा नो अस्मयुः ॥ १० ॥ अवसृजन्नुप त्मना देवान्यक्षि
वनस्पते । अग्निर्देव्या सुपूदति देवो देवेषु मेधिरः ॥ ११ ॥ पूषण्वते मरुत्वते वि-
श्वदेवाय वायवे । स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन ॥ १२ ॥ स्वाहाकृतान्या
गृह्यप हव्यानि वीतये । इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे ॥ १३ ॥ ११ ॥

॥ १४३ ॥ १-८ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ७ निचृज्ज-
गती । २, ३, ५ विराड्जगती । ४, ६ जगती च । ८ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-७
निषादः । ८ धैवतः ॥

॥ १४३ ॥ प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमश्रये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे ।
अपां नपाद्यो वमुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीददृत्वियः ॥ १ ॥ स जाय-
मानः परमे व्योमन्याविराग्निरभवन्मातरिश्वने । अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्मना
प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् ॥ २ ॥ अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः
सुमन्दशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः । भात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवोऽग्रे रेंजन्ते असंसन्तो
अजराः ॥ ३ ॥ यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्मना ।
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति ॥ ४ ॥ न यो
वराय मरुतामिव स्वनः सेनैव सृष्टा दिव्या यथाशनिः । अग्निर्जम्भैस्तिगितैरक्षि भ-
वति योधो न शत्रून्त्स वना न्यृज्जते ॥ ५ ॥ कुविन्नो अग्निरुचयस्य वीरसद्वसुष्कु-
विद्वसुभिः काममावरत् । चोदः कुवित्तुज्यात्मातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया
गृणो ॥ ६ ॥ घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षदमग्निं मित्रं न समिधान ऋज्जते । इन्धानो
अक्रो विदथेषु दीद्यच्छुक्रवर्णमुदु नो यंसते धियम् ॥ ७ ॥ अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भि-
रग्रे शिवेभिर्नः प्रायुभिः पाहि शग्मैः । अदब्धेभिरदपितेभिरिष्टेऽनिमिषद्भिः परि
पाहि नो जाः ॥ ८ ॥ १२ ॥

अ० २ । अ० २ । व० १५] ६७ [म० १ । अ० २१ । सू० १४६ ।

॥ १४४ ॥ १-७ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४, ५, ७
निचृज्जगती । २ जगती । ६ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५, ७ निषादः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४४ ॥ एति प्र होता व्रतमस्य माययोर्ध्वा दधानः शुचिपेशसं धियम् ।
अभि सुचः क्रमते दक्षिणावृत्तो या अस्य धाम प्रथमं ह निसते ॥ १ ॥ अभीमृ-
तस्य दोहना अनूपत योनौ देवस्य सदर्ने परीवृताः । अपामुपस्थे विभृतो यदा-
वसदधं स्वधा अधयद्याभिरियते ॥ २ ॥ युयूषतः सर्वयसा तदिद्वपुः समानमर्थं
वितरित्रता मिथः । आदीं भगो न हव्यः समस्मदा वोळ्हुर्न रश्मीन्त्समयंस्तु सा-
रथिः ॥ ३ ॥ यमीं द्वा सर्वयसा सपर्यतः समाने योना मिथुना समोकसा । दिवा
न नक्तं पलितो युवाजनि पुरु चरन्नजरो मानुषा युगा ॥ ४ ॥ तमीं हिन्वन्ति
धीतयो दश त्रिंशो देवं मर्तास ऊतये हवामहे । धनोरधि प्रवत आ स ऋणवत्य-
भिन्नजंजिर्वयुना नवाधित ॥ ५ ॥ त्वं ह्यग्रे दिव्यस्य राजसित्वं पार्थिवस्य पशुया
इव त्मना । एनीं त एते बृहती अभिश्रिया हिरण्ययी वङ्करी वह्निराशाते ॥ ६ ॥
अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तद्वचो मन्द्र स्वधाव ऋतजात सुक्रतो । यो विश्वतः प्रत्य-
ङ्ङसि दर्शतो एवः सन्दृष्टौ पितुमा इव क्षयः ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ १४५ ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ विराड्-
जगती । २, ५ निचृज्जगती च । ३ । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ५ नि-
षादः । ३, ४ धैवतः ॥

॥ १४५ ॥ तं पृच्छता स जंगामा स वेद स चिह्निता ईयते सा न्वीयते ।
तस्मिन्तस्मिन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शर्वसः शुष्मिणस्पतिः ॥ १ ॥ त-
मित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत् । न मृष्यते
प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्रत्वा सचते अप्रदपितः ॥ २ ॥ तमिदं च्छन्ति जुह्वंस्तम-
र्वतीर्विश्वान्येकः शृणुवच्चान्सि मे । पुरुषैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोऽच्छिद्रोतिः शिशु-
रादत्त सं रक्षः ॥ ३ ॥ उपस्थायं चरति यत्समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः ।
अभि श्वान्तं मृशते नाद्यं मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिष्ठितम् ॥ ४ ॥ स ईं मृगो
अप्यो वनरुर्गुप त्वच्युपमस्यां नि धायि । व्यब्रवीद्वयुना बल्येभ्योऽग्निर्विद्धां ऋ-
तचिद्धि सत्यः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १४६ ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २ विराड्-
त्रिष्टुप् । ३, ५ त्रिष्टुप् । ४ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० २ । अ० २ । व० १७] ६८ [म० १ । अ० २१ । सू० १४८ ।

॥ १४६ ॥ त्रिपूर्धानं समरशिखं गृणीषेऽनूनमग्निं पित्रोरुपस्थे । निषत्तम-
स्य । चरतो ध्रुवस्य विश्वा दिवो रौचनार्पप्रिवासम् ॥ १ ॥ उच्चा मह्यं अभि-
ववत्त एने अजरस्तस्थावितकृतिर्धृष्वः । उर्व्याः पदो नि दधाति सानौ रिह-
न्त्यधौ अरुवासो अस्य ॥ २ ॥ समानं वत्समभि सञ्चरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः
सुमेके । अतपवृज्यां अध्वनो विमाने विश्वान्केतां अधि महो दधाने ॥ ३ ॥ धी-
रासः पदं कवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुयम् । सिषासन्तः पर्यपश्य-
न्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत्सूर्यो नृन् ॥ ४ ॥ दिदृक्षेण्यः परि काष्ठासु जेन्य
ईळेभ्यो महो अभीय जीवसे । पुरुत्रा यदभवत्सूरहैभ्यो गर्भेभ्यो मघवा विश्व-
दर्शतः ॥ ५ ॥ १५ ॥

॥ १४७ ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४, ५
निचृत् त्रिष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १४७ ॥ कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोर्द्वौशुर्वाजेभिराशुषाणाः । उभे
यत्तोके तनये दधाना ऋतस्य सामग्रण्यन्त देवाः ॥ १ ॥ बोधा मे अस्य वचसो
यविष्ठ महिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते
तुन्वं वन्दे अग्ने ॥ २ ॥ ये प्रायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादर-
क्षन् । ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इष्टिपवो नाह देभुः ॥ ३ ॥ यो नो
अग्ने अररिवाँ अघायुररातीवा मर्चयति द्येन । मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा
अनु मृत्नीष्ट तुन्वं दुरुक्तैः ॥ ४ ॥ उत वा यः सहस्य प्रविद्वान्मर्तो मर्ति मर्चयति
द्येन । अतः पाहि स्तवमान स्तुवन्तुमग्ने मार्किनो दुरिताय धायीः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १४८ ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २ पङ्क्तिः ।
५ स्वराद् पङ्क्तिः । ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ५ पञ्चमः । ३, ४ धैवतः ॥

॥ १४८ ॥ मथीचदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सुं विश्वदेव्यम् । नि
यं वधुर्भूतृण्यासु विन्तु स्वरुणं चित्रं वपुषे विभावंम् ॥ १ ॥ वृद्धानमिन्न ददधन्त
मन्माग्निर्वरुथं मम तस्य चाकन् । जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मोपस्तुतिं भरमाणस्य
कारोः ॥ २ ॥ नित्यं चिन्तु यं सदाने जगृध्रे प्रशस्तिभिर्दधिरे यज्ञियासः । प्र सू
नयन्त गृभयन्त इष्टावर्वासो न रथ्यो रारहाणाः ॥ ३ ॥ पुरुणि वस्मो नि रि-
णाति जम्भैरादोचते वन आ विभावा । आदस्य वातो अनु वाति शोचिरस्तुर्न

अ० २ । अ० २ । व० २०] ६६ [म० १ । अ० २१ । सू० १५१ ।

शर्यामसनामनु धून् ॥ ४ ॥ न यं रिपवो न रिपयवो गर्भे सन्तैरेषणा रेपयन्ति ।
अन्धा अपश्या न दम्भभिरुया नित्यासई प्रेतारो अरक्षन् ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ १४६ ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ भुरिगनु-
ष्टुप् । २, ४ निचृदनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् । ३ उष्णिक् ॥ स्वरः-१, २, ४,
५ गान्धारः । ३ ऋषभः ॥

॥ १४६ ॥ महः स राय एषते पतिर्दग्निन इनस्य वसुनः पद आ । उप
भ्रजन्तमद्रयो विधन्ति ॥ १ ॥ स यो वृषा नरां न रोदस्योः श्रवोभिरस्ति जी-
वपीतसर्गः । प्र यः संस्त्राणः शिथीत योनौ ॥ २ ॥ आ यः पुरं नार्मिणीमदी-
वेदत्यः कविर्नभन्यो नार्वा । सूरौ न रुरुक्छतात्मा ॥ ३ ॥ अभि द्विजन्मा व्री
रोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात् । होता यजिष्ठो अपां सधस्थे ॥ ४ ॥
अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा वधे वार्याणि श्रवस्या । मर्तो यो अस्मै सुतु-
को वदार्श ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १५० ॥ १-३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३ भुरि-
गायत्री । २ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः-१, ३ षड्जः । २ ऋषभः ॥

॥ १५० ॥ पुरु त्वा वाश्वान्वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा । तोदस्येव शरण आ
महस्य ॥ १ ॥ व्यन्निनस्य धनिनः प्रहोषे चिदररुषः । कदा चन प्रजिगतो अदे-
वयोः ॥ २ ॥ स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो वार्धन्तमो दिवि । प्रपेत्ते अग्ने वनुषः
स्याम ॥ ३ ॥ १६ ॥

॥ १५१ ॥ १-६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१ भुरिक्
त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५ विराट् जगती । ६, ७ जगती । ८, ९ निचृज्जगती च ॥
स्वरः-१ धैवतः । २-६ निषादः ॥

॥ १५१ ॥ मित्रं न यं शिष्या गोषु गव्यवः स्वाध्यो विदधे अप्सु जीर्जन-
न् । अरैजेतां रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रियं यजतं जनुषामवः ॥ १ ॥ यद्
त्यदा पुरुमीळहस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाधुवः । अथ क्रतुं विदतं
गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः ॥ २ ॥ आ वा भूषन्तितयो जन्म रोद-
स्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे । यदीमुताय भरथो यदवते प्र होत्रया शिष्या

अ० २ । अ० २ । व० २३] १०० [म० १ । अ० २१ । सू० १५३ ।

वीथो अध्वरम् ॥ ३ ॥ प्र सा क्षितिर्सुर या महि प्रिय ऋतावानावृतमा घोषथो
बृहत् । युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युषं युञ्जाथे अपः ॥ ४ ॥ मही
अत्र महिना वारमृगवथोऽरेणवस्तुज आ सन्नन्धेनवः । स्वरन्ति ता उपरताति सू-
र्यमा निष्ठुचं उषसस्तक्वीरिव ॥ ५ ॥ २० ॥ आ वामृताय केशिनीरनूषत मित्र
यत्र वरुण गातुमर्चयः । अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियो युवं विप्रस्य मन्मनामि-
रज्यथः ॥ ६ ॥ यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति कुविर्होता यजति मन्मसाधनः ।
उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गन्तमस्मयू ॥ ७ ॥ युवां यज्ञैः
प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु । भरन्ति वां मन्मना संयता
गिरोऽदृष्यता मनसा रेवदाशाथे ॥ ८ ॥ रेवद्वयो दधाथे रेवदाशाथे नरा माया-
भिरिति ऊति माहिनम् । न वां द्यावोऽहभिर्नोत सिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशु-
र्मघम् ॥ ९ ॥ २१ ॥

॥ १५२ ॥ १—७ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २,
४, ५, ६ त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् । ७ निचृत्तिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १५२ ॥ युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्वा मन्तवो ह सर्गाः । अ-
वातिरतमनृतासि विश्वं ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे ॥ १ ॥ एतच्चन त्वो वि चिके-
तदेषां सत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋधावान् । त्रिरश्रिं हन्ति चतुरश्रिरुग्रो देवनिदो ह
प्रथमा अजूर्यन् ॥ २ ॥ अपादेति प्रथमा पृथ्वीनां कस्तद्धां मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो भारं भरत्या चिदस्य ऋतं पिपत्यनृतं नि तारीत् ॥ ३ ॥ प्रयन्तमित्परि जारं
कृनीनां पश्यामसि नोपनिषद्यमानम् । अनवपृग्णा वितता वसानं प्रियं मित्रस्य
वरुणस्य धाम ॥ ४ ॥ अनश्वो जातो अनभीशुर्वा कनिक्रदत्पतयदूर्ध्वसानुः । अ-
चित्तं ब्रह्म जुजुषुर्युवानः प्र मित्रे धाम वरुणे गृणन्तः ॥ ५ ॥ आ धेनवो मामते-
यमवन्ती ब्रह्मप्रियं पीपयन्तस्मिन्नूधन् । पित्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वानासाविवा-
सन्नदिति मुरुष्येत् ॥ ६ ॥ आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवाववसा वष्ट्याम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सद्या अस्माकं वृष्टिर्विव्या सुपारा ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ १५३ ॥ १—४ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २
निचृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४ भुरिकपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ १५३ ॥ यजामहे वां महः सजोषा हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः । घतै-

अ० २ । अ० २ । ब० २५] १०१ [म० १ । अ० २१ । सू० १५५ ।

धृतस्नु अथ यद्वाग्मस्मे अथर्वयो न धीतिभिर्भरन्ति ॥ १ ॥ प्रस्तुतिर्वा धाम न प्रयु-
क्तिर्यामि मित्रावरुणा सुवृक्तिः । अनक्ति यद्वा विदथेषु होता सुम्नं वां सूरिर्वृ-
पणाविर्यत्न ॥ २ ॥ पीपाय धेनुरादितिर्ऋताय जनाय मित्रावरुणाहविर्दे । हि-
नोति यद्वा विदथे सपर्यन्तस रातहव्यो मानुषो न होता ॥ ३ ॥ उत (वा) विन्नु म-
द्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः । उतो नो अस्य पुन्यः पतिर्देन्वीतं पातं
पर्यस उस्त्रियायाः ॥ ४ ॥ २३ ॥ जरातः मित्रावरुणो - ब्राह्मण इति यो

॥ १५४ ॥ १-६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ विष्णुर्देवता ॥ छन्दः-१, २, वि-
रादत्रिष्टुप् । ३, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १५४ ॥ विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
यो अस्कंभायदुत्तरं मधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥ प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण
मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः । यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिज्ञियन्ति भुवनानि वि-
श्वा ॥ २ ॥ प्र विष्णवे शूषमेतु मन्म गिरिक्षितं उरुगायाय वृष्णे । य इदं दीर्घं
प्रयतं मधस्थमेको विममे त्रिभिरित्पदेभिः ॥ ३ ॥ यस्य त्री पूर्णा मधुना पदान्य-
क्षीयमाणा स्वधया मदन्ति । य उ त्रिधातुं पृथिवीमुत धामेको दाधार भुवनानि
विश्वा ॥ ४ ॥ तदस्य प्रियमभि पार्थो अश्यां नरो यत्र देवयवो मदन्ति । उरु-
क्रमस्य स हि बन्धुर्निश्चि विष्णोः पदे परमे मध्व उत्सः ॥ ५ ॥ ता वां वास्तू-
न्युश्मसि गर्भधौ यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः । अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः पर-
मं पदमव भाति भूरि ॥ ६ ॥ २४ ॥

॥ १५५ ॥ १-६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ विष्णुर्देवता ॥ छन्दः-१, ३, ६
भुरिक् त्रिष्टुप् । ४ स्वरादत्रिष्टुप् । ५ निचृत् त्रिष्टुप् । २ निचृजगती ॥ स्वरः-१,
३-६ धैवतः । २ निषादः ॥

॥ १५५ ॥ प्र वः पान्तमन्धसो धियायते महे शूराय विष्णवे चार्चत । या
सानुनि पर्वतानामदाभ्या महस्तस्थतुर्वतेव साधुना ॥ १ ॥ त्वेषमित्था समरणं
शिमीवितोरिन्द्राविष्णू सुतपा वीमुरुष्यति । या मर्त्याय प्रतिधीयमानमित्कृशानो-
रस्तुरसनामुरुष्यथः ॥ २ ॥ ता ई वर्धन्ति महस्य पौंस्यं नि मातरा नयति रेतसे
भुजे । दधाति पुत्रोऽवरं परं पितुर्नाम तृतीयमधि रोचने दिवः ॥ ३ ॥ तत्तदिद-
स्य पौंस्यं गृणीमसीनस्य त्रातुरवृकस्य मीळुषः । यः पार्थिवानित्रिभिरिद्विगाम-

अ० २ । अ० २ । व० २७] १०२ [म० १ । अ० २२ । सू० १५७ ।

भिरुक्रमिष्टोरुगायाय जीवसे ॥ ४ ॥ द्वे इदस्य क्रमणे स्वर्दशोऽभिरुगाय मर्त्यो
भुरणयति । तृतीयमस्य नक्रिरा दधर्षति वयश्चन पतयन्तः पतत्रिणाः ॥ ५ ॥ च-
तुर्भिः साकं नवतिं च नामभिशचक्रं न वृत्तं व्यतीरवीविपत् । बृहच्छरीरो विमिमान्
ऋकभिर्युवाकुमारः प्रत्येत्याहवम् ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ १५६ ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ विष्णुर्देवता ॥ छन्दः- १ निचृत्त्रि-
ष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ५ स्वराद् त्रिष्टुप् । ३ निचृज्जगती । ४ जगती ॥
स्वरः-१, २, ५, धैवतः । ३, ४ निषादः ॥

॥ १५६ ॥ भवो मित्रो न शेव्यो घृतासुतिर्विभूतद्युम्न एवया उ सप्रथाः ।
अथा ते विष्णो विदुषा चिदर्थः स्तोमो यज्ञश्च राध्यो हविष्मता ॥ १ ॥ यः पूर्याय
वेधसे नवीयसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति । यो ज्ञातमस्य महतो महि ब्रवत्सेवु
श्रवोभिर्युज्यं चिदभ्यसत् ॥ २ ॥ तमु स्तोतारः पूर्यं यथा विद ऋतस्य गर्भं ज-
नुषा पिपर्तन । आस्यं ज्ञानन्तो नाम चिद्विवक्तन महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे
॥ ३ ॥ तमस्य राजा वरुणस्तमश्विना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधसः । दाधार द-
क्षमुत्तममहर्विदं व्रजं च विष्णुः सखिवाँ अपोर्णुते ॥ ४ ॥ आ यो विवायं सच-
थाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः । वेधा अजिन्वत्तिषधस्थ आर्यमृतस्य
भागे यजमानमाभजत् ॥ ५ ॥ २६ ॥ २१ ॥

॥ १५७ ॥ १-६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१ त्रिष्टुप् ।
५ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रिष्टुप् । २, ४ जगती । ३ निचृज्जगती ॥ स्वरः-१,
५, ६ धैवतः । २, ३, ४ निषादः ॥

॥ १५७ ॥ अर्वाध्यजिर्म उदेति सूर्यो व्युः पाश्चान्द्रा महावो अर्चिषा । आ-
युक्तातामश्विना यातवे रथं प्रासावीदेवः सविता जगत्पृथक् ॥ १ ॥ यद्युज्जाये वृषणम-
श्विना रथं घृतेन नो मधुना जत्रमुत्तमम् । अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना
शूरसाता भजेमहि ॥ २ ॥ अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनोरथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु
सुष्टुतः । त्रिवन्धुरो मधवा विश्वसौभगः शं न आ वक्षद्विपदे चतुष्पदे ॥ ३ ॥ आ
न ऊर्जं बहतमश्विना युवं मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम् । प्रायुस्तारिष्टं नी र-
पांसि मृत्ततं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा ॥ ४ ॥ युवं हु गर्भं जगतीषु धत्थो युवं
विश्वेषु भुवनेष्वन्तः । युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीरश्विनावैरयेथाम् ॥ ५ ॥

अ० २ । अ० ३ । व० ३] १०३ [म० १ । अ० २२ । सू० १६० ।

युवं हस्थो भिषजां भेषजेभिरथो हस्थो रथ्या राध्यैभिः । अथो ह सत्रमधि धन्व
उत्रा यो वां हविष्मान्मनसा द्वादश ॥ ६ ॥ २७ ॥ २ ॥

॥ १५८ ॥ १-६ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ४, ५
निचृत् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ४,
५ धैवतः । ३ पञ्चमः । ६ गान्धारः ॥

॥ १५८ ॥ वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता दशस्यतं नो वृषणावभिष्टौ । दसा ह
यदेकणा औचथ्यो वां प्र यत्ससाथे अकवाभिखति ॥ १ ॥ को वां दाशत्सुमतये
चिदस्यै वसू यद्वेथे नर्मसा पदे गोः । जिगृतमस्मे रेवतीः पुरन्धीः कामप्रेणैव म-
नसा चरन्ता ॥ २ ॥ युक्तो ह यद्वौ तौग्रचार्य पेरुर्वि मध्ये अर्णसो धारि पञ्चः ।
उप वामवः शरणं गमेयं शूरो नाज्म पतयद्भिरेवैः ॥ ३ ॥ उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्ये-
न्या मामिमे पतत्रिणी वि दुग्धाम् । मा मामेधो दशतयश्चितो धाक् प्र यद्वौ ब-
द्धस्तमनि स्वादति क्षाम् ॥ ४ ॥ न मां गरक्ष्यो मातृतमा दासा यवीं सुसमुब्ध-
मवाधुः । शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षत्स्वयं दास उरो अंसावपि ग्ध ॥ ५ ॥ दी-
र्घतमा मामेतयो जुजुर्वान्दशमे युगे । अपामर्थयतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १५९ ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः-१ वि-
राद् जगती । २, ३, ५ निचृज्जगती । ४ जगती च ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ १५९ ॥ प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी ऋतावृथा मही स्तुषे विदथेषु प्रचेतसा ।
देवेभिर्ये देवपुत्रे सुदंसमेत्था धिया वार्याणि प्रभूषतः ॥ १ ॥ उत मन्ये पितर-
द्बुहो मनो मातुर्महि स्वतवस्तद्वीमभिः । सुरेतसा पितरा भूमं चक्रतुरु प्रजायां
अमृतं वरीमभिः ॥ २ ॥ ते सूनवः स्वपंसः सुदंससो मही जजुर्मातरां पूर्वचित्तये ।
स्थातुश्च सत्यं जगतश्च धर्मणि पुत्रस्य पाथः पदमद्वयाविनः ॥ ३ ॥ ते मायिनो
ममिरे सुप्रचेतसो जामी सयौनी मिथुना समोकसा । नव्यन्नव्यं तन्तुमा तन्वते द्विवि-
समुद्रे अन्तः कवयः सुदीतयः ॥ ४ ॥ तद्राधो अद्य संवितुर्वरेण्यं वयं देवस्य प्र-
सवे मना महे । अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचेतुना रयिं धत्तं वसुमन्तं शतग्विन्म
॥ ५ ॥ २ ॥

॥ १६० ॥ १-५ दीर्घतमा ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः-१ वि-
राद् जगती । २, ३, ४, ५ निचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० २ । अ० ३ । व० ५] १०४ [म० १ । अ० २२ । सू० १६१ ।

॥ १६० ॥ ते हि द्यावापृथिवी विश्वशम्भुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी ।
सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मेणा सूर्यः शुचिः ॥ १ ॥ उरुव्यचसा
महिनी असश्चता पिता माता च भुवनानि रक्षतः । सुधृष्टमे वपुष्ये न रोदसी
पिता यत्सीमभि रूपैरवासयत् ॥ २ ॥ स वह्निः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान्पुनाति धीरो
भुवनानि मायया । धेनुं च पृथिनं वृषभं सुरेतसं विश्वाहा शुक्रं पयो अस्य
दुक्षत ॥ ३ ॥ अयं देवानामपसामपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशम्भुवा ।
वि यो ममे रजसी सुक्रतूययाजरेभिः स्कम्भनेभिः समानृचे ॥ ४ ॥ ते नो गृणाने
महिनी महि श्रवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासथो बृहत् । येनाभि कृष्टीस्ततनाम विश्वाहा
पनायमोजो अस्मे समिन्वतम् ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ १६१ ॥ १-१४ दीर्घतमा ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः-१ विराट्
जगती । २, ५, ६, ८, १२ निचृज्जगती । ७, १० जगती च । ३ निचृत् त्रि-
ष्टुप् । ४, १३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ स्वराट् त्रिष्टुप् । ११ त्रिष्टुप् । १४ स्वराट् पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१, २, ५-८, १०, १२ निषादः । ३, ४, १३, ६, ११ धैवतः । १४
पञ्चमः ॥

॥ १६१ ॥ किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो न आजगन्किमीयते दूत्यङ्गः कथदूचिम ।
न निन्दिम चमसं यो महाकुलोऽग्रे भ्रातर्दुण इद्भूतिर्मूदिम ॥ १ ॥ एकं चमसं
चतुरस्कृणोतन तद्रो देवा अब्रुवन्तद्वा आगमम् । सौधन्वना यद्येवा करिष्यथ साकं
देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ ॥ २ ॥ अग्निं दूतं प्रति यदब्रवीतनाश्वः कर्त्तव्यं रथं उतेह
कर्त्तव्यः । धेनुः कर्त्तव्या युवशा कर्त्तव्या द्या तानि भ्रातरनु वः कृत्व्येमसि ॥ ३ ॥ च-
कृवांसं ऋभवस्तदपृच्छत् केदभूद्यः स्य दूतो न आजगन् । यदावाख्यं चमसाञ्च-
तुरः कृतानादित्वष्टा आस्वन्तर्न्यानजे ॥ ४ ॥ हनामैला इति त्वष्टा यदब्रवीच्चमसं
ये देवपानमनिन्दिषुः । अन्या नामानि कृण्वते सुते सचा अन्यैरेनान्कन्यानामभिः
स्पर्त् ॥ ५ ॥ ४ ॥ इन्द्रो हरी युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत ।
ऋभुर्विभ्रा वाजो देवा अगच्छत् स्वपसो यज्ञियं भागमैतन ॥ ६ ॥ निश्चर्मणो गा-
मरिणीत धीतिभिर्या जरन्ता युवशा ताकृणोतन । सौधन्वना अस्यादश्वमतक्षत
युक्त्वा रथमुप देवा अयातन ॥ ७ ॥ इदमुदकं पिबतेत्यब्रवीतनेदं वा घा पिबता
मुञ्जनेजनम् । सौधन्वना यदि तन्नेव हर्यथ तृतीयं घा सधने मादयाध्वै ॥ ८ ॥
आपो भूर्यिष्टा इत्येको अब्रवीदग्निभूर्यिष्ट इत्यन्यो अब्रवीत् । वध्र्यन्ती बहुभ्यः

अ० २ । अ० ३ । व० ८] १०५ [म० १ । अ० २२ । सू० १६२ ।

प्रेको अत्रवीहता वदन्तश्चमुसाँ अपिंशत ॥ ६ ॥ श्रोणामेकं उदकं गामवाजति मां-
समेकः पिंशति सूनयामृतं । आ निष्ठुचः शकृदेको अपाभरत्तिकं स्वित्पुत्रेभ्यः पित-
रा उपावतुः ॥ १० ॥ ५ ॥ उद्वत्स्वस्मा अकृणोतना तृणं निवत्स्वपः स्वपस्यया नरः ।
अगोह्यस्य यदसस्तना गृहे तदद्येदमृभवो नानु गच्छथ ॥ ११ ॥ सम्मील्य यद्भुवना
पर्यसर्पत कं स्वित्तात्या पितरा व आसतुः । अशपत यः कुरस्ते व आददे यः
प्राव्रवीत्प्रो तस्मा अत्रवीतन ॥ १२ ॥ सुपुष्पांसं ऋभवस्तदपृच्छतागोह्य क इदं
नो अबूधत् । श्वानं वस्तो बोधयितारमब्रवीत्संवत्सर इदमद्या व्यस्यत ॥ १३ ॥
दिवा यान्ति मरुतो भूम्यागिर्यं वातो अंतरिक्षेण याति । अज्रिर्याति वरुणः
समुद्रैर्युष्माँ इच्छन्तः श्वसो नपातः ॥ १४ ॥ ६ ॥

॥ १६२ ॥ १—२२ दीर्घतमा ऋषिः ॥ मित्रादयो लिङ्गोक्ता देवता ॥
छन्दः—१, २, ६, १०, १७, २० निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ७, ८, १८ त्रिष्टुप् । ५
विराट् त्रिष्टुप् । ६, ११, २१ भुरिक् त्रिष्टुप् । १२ स्वराट् त्रिष्टुप् । १३, १४
भुरिक् पङ्क्तिः । १५, १६, २२ स्वराट् पङ्क्तिः । १६ विराट् पङ्क्तिः । ३ निचृज्जग-
ती ॥ स्वरः—१, २, ४—१२, १७, १८, २०, २१ धैवतः । १३—१६, १६,
२२ पञ्चमः । ३ निषादः ॥

॥ १६२ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुत्ता मरुतः परि ख्यन् ।
यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥ १ ॥ यन्निर्णिजा रेकर्ण-
सा प्रावृतस्य रातिं मृभीतां मुखतो नयन्ति । सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूर्णाः
प्रियमप्येति पार्थः ॥ २ ॥ एष जगः पुरो अश्वेन वाजिनो पूर्णो भागो नीयते
विश्वदेव्यः । अभिप्रियं यत्पुरोळाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति ॥ ३ ॥
यद्विष्यमृतुशो देवयानं निर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति । अत्रा पूर्णाः प्रथमो भाग
एति युज्ञं देवेभ्यः प्रति वेदयन्नजः ॥ ४ ॥ होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो प्रावश्राव
उत शंस्ता सुविप्रः । तेन युजेन स्वरङ्कतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पूर्णध्वम् ॥ ५ ॥
७ ॥ यूपवस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति । ये चर्विते पर्वनं
सम्भरन्त्युतो तेषामभिर्गूर्तिर्न इन्वतु ॥ ६ ॥ उप प्रागात्सुमन्मैऽधायि मन्म देवा-
नामाशा उप वीतपृष्ठः । अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चक्रमा सुव-
न्धुम् ॥ ७ ॥ यद्वाजिनो दामं सन्दानमर्वतो या शीर्षिया रशना रज्जुरस्य । यदा
घास्य ममृतमस्येऽतृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ८ ॥ यदश्वस्य कविषो

अ० २ । अ० ३ । व० ११] १०६ [म० १ । अ० २२ । सू० १६३ ।

मल्लिकाश यद्वा स्वरौ स्वर्धितौ रिप्तमस्ति । यद्वस्तयोः शमितुर्यञ्जखेषु सर्वा ता
ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ९ ॥ यदूर्ध्वयमुदरस्यापवाति य आमस्य क्विपो गन्धो
अस्ति । सुकृता तच्छ्रितारः कृण्वन्तु मेधं शृतपाकं पचन्तु ॥ १० ॥ ८ ॥ यत्ते
गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति । मा तद्भूम्यामा श्रिपन्मा
तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्रयो रातमस्तु ॥ ११ ॥ ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ई-
माहुः सुरभिर्निर्हरेति । ये चर्वितो मांसभिन्नामुपासत उतो तेषामभिर्गूर्तिर्न इन्वतु
॥ १२ ॥ यन्नीक्षणं मांसपचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि । ऊ-
ष्मण्यापिधाना चरूणामङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥ १३ ॥ निक्रमणं निष-
दनं विवर्तनं यच्च पद्वीशमर्वतः । यच्च पपौ यच्च घ्रासि जघास सर्वा ता ते अपि देवे
ष्वस्तु ॥ १४ ॥ मा त्वाग्निध्वनयीद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्निः ।
इष्टं वीतमभिर्गूर्ति वषट्कृतं तं देवासः प्रति शृभ्णन्त्यश्वम् ॥ १५ ॥ ६ ॥ यद-
श्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै । सन्दानमर्वन्तं पद्वीशं प्रिया
देवेष्वामयन्ति ॥ १६ ॥ यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पाष्यर्था वा कश्या वा
तुतोद । सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ॥ १७ ॥ च-
तुस्त्रिंशद्वाजिनो देववन्धोर्वक्त्रिरश्वस्य स्वधितिः समेति । अच्छिद्रा गात्रा वयु-
ना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि शस्त ॥ १८ ॥ एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा
यन्तारा भवतस्तथ ऋतुः । या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र
जुहोम्यग्नौ ॥ १९ ॥ मा त्वा तपत्प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व आ ति-
ष्ठिपत्ते । मा ते गृधुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिन्ना मिथू कः ॥ २० ॥
न वा उ पुतन्त्रियसे न रिष्यसि देवा इदैषि पथिभिः सुगेभिः । हरी ते युञ्जा
पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥ २१ ॥ सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं
पुंसः पुत्रा उत विश्वापुषं रयिम् । अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोत जत्र नो अ-
श्वो वनतां हविष्मान् ॥ २२ ॥ १० ॥

॥ १६३ ॥ १-१३ दीर्घतमा ऋषिः ॥ अश्वोऽग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ६, ७, १३
त्रिष्टुप् । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ८ विराद् त्रिष्टुप् । ५, ९, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ४,
१०, १२ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३, ५-९, ११, १३ धैवतः । ४, १०, १२ पञ्चमः ॥
॥ १६३ ॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्तसमुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य प-
क्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् ॥ १ ॥ यमेन दत्तं त्रित एन-

मायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अर्ध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रशनामृगणात्सूरादध्वं वस-
 वो निरतष्ट ॥ २ ॥ असिं यमो अस्यादित्यो अर्ध्वन्नासिं त्रितो गुह्येन वृतेन । अ-
 सि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि द्विवि वन्धनानि ॥ ३ ॥ त्रीणि त आहुद्विवि
 वन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यंतः समुद्रे । उतेवं मे वरुणश्छन्तस्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं
 जनित्रम् ॥ ४ ॥ इमा ते वाजिन्वमार्जनालीमा शफानां सन्तितुर्निधाना । अत्रा
 ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥ ५ ॥ ११ ॥ आत्मानं ते
 मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम् । शिरो अपश्यं पृथिभिः सुगेभिर-
 रेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥ ६ ॥ अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणामिष आ पदे
 गोः । यदा ते मर्तो अनु भोगमानळादिद्रुसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥ ७ ॥ अनु त्वा
 रथो अनु मर्यो अर्ध्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुर-
 नु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥ ८ ॥ हिरण्यश्रुङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इ-
 न्द्र आसीत् । देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्ध्वन्तं प्रथमो अर्ध्यतिष्ठत् ॥ ९ ॥ ई-
 र्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सं शूरणासो दिव्यासो अत्पाः । हंसा इव श्रेणिशो
 यतन्ते यदानिषुर्विष्यमज्ममश्वाः ॥ १० ॥ १२ ॥ तव शरीरं पतयिष्येवर्वन्तव
 चित्तं वात इव धर्जीमान् । तव शृङ्गाणि विष्टिता पुरुवारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति
 ॥ ११ ॥ उप प्रागाच्छसेनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो नी-
 यते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥ १२ ॥ उप प्रागात्परमं यत्सधस्थ-
 मर्वा अच्छा पितरं मातरं च । अद्या देवाञ्जुष्टमो हि गुम्या अथा शास्ते दाशु-
 षे वार्याणि ॥ १३ ॥ १३ ॥

॥ १६४ ॥ १-५२ दीर्घतमा ऋषिः ॥ देवता-१-४१ विश्वेदेवाः । ४२^१
 वाक् । ४२^२ आपः । ४३^१ शकधूमः । ४३^२ सोमः । ४४ अग्निः सूर्यो वायुश्च ।
 ४५ वाक् । ४६, ४७ सूर्यः । ४८ संवत्सरात्मा कालः । ४९ सरस्वती । ५०
 साध्याः । ५१ सूर्यः पर्जन्यो वा अग्नयो वा । ५२ सरस्वान् सूर्यो वा ॥ छन्दः-१, ९,
 २७, ३५, ४०, ५० विराट् त्रिष्टुप् ३, ४, ५, ६, ७, ८, ११, १८, २६, ३१,
 ३३, ३४, ३७, ४३, ४६, ४७, ४९, निचृत् त्रिष्टुप् । २, १०, १३, १६, १७,
 १९, २१, २४, २८, ३२, ५२ त्रिष्टुप् । १४, ३९, ४१, ४४, ४५ भुरिक् त्रि-
 ष्टुप् १२, १५, २३ जगती । २९, ३६ निचृज्जगती । २० भुरिक् पङ्क्तिः । २२,
 २५, ४८ स्वराट् पङ्क्तिः । ३०, ३८ पङ्क्तिः । ४२ भुरिक् बृहती । ५१ विराट्-

अ० २ । अ० ३ । व० १७] १०८ [प० १ । अ० २२ । सू० १६४ ।

नुष्टुप् ॥ स्वरः-१-११, १३, १४, १६-१६, २१, २४, २६-२८, ३१-३५,
३७, ३९-४१, ४३-४७, ४९, ५०, ५२ धैवतः । १२, १५, २३, २६, ३६
निषादः । २०, २२, २५, ४८, ३०, ३८ पञ्चमः । ४२, ५१ गान्धारः ॥

॥ १६४ ॥ अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्वनः ।
तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विशर्पति सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥ सप्त युञ्जन्ति
रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा । त्रिनाभि चक्रमजरमनर्व यत्रेमा वि-
श्वा भुवनार्थि तस्थुः ॥ २ ॥ इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्य-
श्वाः । सप्त स्वसारो अभिसनन्वन्ते यत्र गवां निर्हिता सप्त नाम ॥ ३ ॥ को ददर्श
प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था विभर्ति । भूम्या असुरसृगात्मा कं स्विक्तो
विद्वांसमुप गात्रपृष्ठमेतत् ॥ ४ ॥ पाकः पृच्छामि मनसाविजानन्देवानामेना निर्हिता
पदानि । वत्से बष्कयेऽधि सप्त तन्तून्वि तन्निरे क्वय्य ओतवा उ ॥ ५ ॥ १४ ॥
अधिकित्वाञ्चिकितुषश्चिदत्र क्वीन्पृच्छामि विद्वाने न विद्वान् । वि यस्तस्तम्भ
षलिमा रजोस्यजस्य रूपे किमपि स्विदेकम् ॥ ६ ॥ इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य
वामस्य निर्हितं पदं वेः । शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावो अस्य वृत्रि वसाना उदकं
पदापुः ॥ ७ ॥ माता पितरमृत आ बभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे । सा बीभ-
त्सुर्गर्भरसा निर्विद्वानमस्वन्त इदुपवाकमीयुः ॥ ८ ॥ युक्ता मातासीद्दुरि दक्षि-
णाया अतिष्ठद्रभौ वृजनीष्वन्तः । अमीमेद्वत्सो अनु गामपश्यद्विश्वरूप्यं त्रिषु यो-
जनेषु ॥ ९ ॥ तिस्रो मातृस्त्रीन्पितृन्विभ्रदेकं ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्ति । म-
न्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिन्वाम् ॥ १० ॥ १५ ॥ द्वाद-
शारं नहि तज्जराय ववर्ति चक्रं परि धामृतस्य । आ पुत्रा अग्रे मिथुनासो अत्र सप्त
शतानि विशतिश्च तस्थुः ॥ ११ ॥ पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे
अर्थे पुरीषिणम् । अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्तचक्रे षडर आहुरपितम् ॥ १२ ॥
पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्थुर्भुवनानि विश्वा । तस्य नाक्षस्तप्यते भू-
रिभारः सनादेव न शीर्यते सनाभिः ॥ १३ ॥ सनेमि चक्रमजरं विवावृत उत्ता-
नायां दश युक्ता वहन्ति । सूर्यस्य चक्षू रजसैत्यावृतं तस्मिन्नापिता भुवनानि विश्वा
॥ १४ ॥ साकृज्जानां सप्तथमाहुरेकजं षळिद्यमा ऋषयो देवजा इति । तेषामि-
ष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः ॥ १५ ॥ १६ ॥ स्त्रियः
सतीस्तां उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षरवान्न वि चैतदन्धः । क्विर्यः पुत्रः स ईमा
धिकेत् यस्ता विजानात्स पितुष्पितासत् ॥ १६ ॥ अबः परेण पर पुनावरेण पदा

वृत्तं विव्रती गौरुदस्थात् । सा कूट्रीची कं स्विदधे परागात्कं स्विस्मृते नहि यूथे
 अन्तः ॥ १७ ॥ अन्तः परेण पितरं यो अस्यानुवेदं पर एनावरेण । कवीयमानः
 क इह प्र वोचदेवं मनः कुतो अधि प्रजातम् ॥ १८ ॥ ये अर्वाञ्चस्तां उ पराच
 आहुये पराञ्चस्तां उ अर्वाच आहुः । इन्द्रश्च या चक्रयुः सोम तानि धुरा न युक्ता
 रजसो वहन्ति ॥ १९ ॥ द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परिपस्वजाते ।
 तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति ॥ २० ॥ १७ ॥ यत्रा सु-
 पर्णा अमृतस्य भागमनिमेषं विदधाभिस्वरन्ति । इतो विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स
 मा धीरः पाकमत्रा विवेश ॥ २१ ॥ यस्मिन्वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते
 चाधि विश्वे । तस्येदाहुः पिप्पलं स्वाद्वत् तन्नोन्नश्नयः पितरं न वेद ॥ २२ ॥ यद्वा-
 यत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभाद्वा त्रैष्टुभं निरतं चत । यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य
 इत्तद्विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥ २३ ॥ गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वा-
 कम् । वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः ॥ २४ ॥ जगता सिन्धुं वि-
 व्यस्तभायद्रथन्तरे सूर्यं पर्यपश्यत् । गायत्रस्य समिधं स्तिस आहुस्ततो मद्वा प्र रिरिचे
 महित्वा ॥ २५ ॥ १८ ॥ उप ह्वये सुदुर्घां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम् ।
 श्रेष्ठं स्रवं संविता साविषलोऽभीक्ष्णो घर्मस्तदु पु प्र वोचम् ॥ २६ ॥ हिङ्कृण्वती
 वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मर्नसाभ्यागात् । दुहामश्विभ्यां पयो अघ्नयेयं सा वर्ध-
 तां महते सौभगाय ॥ २७ ॥ गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्ङ्कृणोन्मातवा उ । स-
 काणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः ॥ २८ ॥ अयं स शिङ्गके येन गौर-
 भीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता । सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यं विद्युद्भवन्ती
 प्रति वविमौहत ॥ २९ ॥ अनर्च्ये तुरगांतु जीवमेजद्भुवं मध्य आपस्त्यानाम् । जीवो मृ-
 तस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ॥ ३० ॥ १९ ॥ अपरस्य गोपाम-
 निपद्यमानमा च परां च पृथिभिश्चरन्तम् । स सध्रीचीः स विपूचीर्वसान् आ व-
 रीवर्ति भुवनेष्वन्तः ॥ ३१ ॥ य ईं चकार न सो अस्य वेद य ईं ददर्श हिरु-
 गिबु तस्मात् । स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्वहुप्रजा निर्ऋतिमा विवेश ॥ ३२ ॥
 द्यौर्मै पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्मै माता पृथिवी महीयम् । उत्तानयोश्चस्वोर्यो-
 निरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥ ३३ ॥ पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृ-
 च्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः । पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः
 परमं व्योम ॥ ३४ ॥ इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।
 अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥ ३५ ॥ २० ॥

सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि । ते धीतिभिर्मनसा
ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ॥ ३६ ॥ न वि जानामि यदि वेद-
मस्मि नियः सन्नद्धो मनसा चरामि । यदा मार्गप्रथमजा ऋतस्यादिष्टाचो अ-
श्रुवे भागमस्याः ॥ ३७ ॥ अष्टाङ् प्राङेति स्वधया गृभीतोऽमर्त्यो मर्त्येना सयो-
निः । ता शर्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्यन्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥ ३८ ॥
ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः । यस्तन्न वेद किमुचा
करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते ॥ ३९ ॥ सूयवसाद्गवती हि भूया अथो
वयं भगवन्तः स्याम । अद्धि तृणमध्वने विश्वदानीं पिव शुद्धमुदकमाचरन्ती
॥ ४० ॥ २१ ॥ गौरीर्मिमाय सलिलानि तत्तल्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
अष्टापदी नवपदी बभूवुषीं सहस्राक्षरा परमे व्योमन् ॥ ४१ ॥ तस्याः समुद्रा अधि वि
क्षरन्ति तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः^१ । ततः क्षरत्यक्षरं तद्विश्वमुप जीवति^२ ॥ ४२ ॥
शक्रमयं धूममारादपश्यं विषूवता पर एनावरेण^३ । उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरा-
स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्^४ ॥ ४३ ॥ त्रयः केशिनं ऋतुथा वि चक्षते संव-
त्सरे वपत एक एषाम् । विश्वमेको अभि चष्टे शचीभिर्धार्जिरेकस्य ददृशे न रू-
पम् ॥ ४४ ॥ चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।
गुहा त्रीणि निर्हिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ॥ ४५ ॥ इन्द्रं मि-
त्रं बरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् । एकंसद्विप्रो बहुधा वदन्त्य-
ग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥ ४६ ॥ २२ ॥ कृष्णं नयानं हरयः सुपर्णा अपो
वसाना दिवमुत्पतन्ति । त आर्वष्टन्त्सदनादृतस्यादिद्यूतेन पृथिवी व्युद्यते ॥ ४७ ॥
द्वादश प्रथयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तर्चिकेत । तस्मिन्त्साकं त्रिशता न
शङ्कवोऽर्पिताः षष्टिर्न चलाचलासः ॥ ४८ ॥ यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्ये-
न विश्वा पुष्यसि वार्याणि । यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धा-
तवे कः ॥ ४९ ॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह
नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥ ५० ॥ समानमेतदुद-
कमुच्चैत्यव चाहभिः । भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति दिवं जिन्वन्त्यग्नयः ॥ ५१ ॥
दिव्यं सुपर्णं वायसं बृहन्तमपां गर्भं दर्शतमोषधीनाम् । अभीपतो वृष्टिभिस्तर्पय-
न्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि ॥ ५२ ॥ २३ ॥ २२ ॥

॥ १६५ ॥ १-१५ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४,

अ० २ । अ० ४ । व० २७] १११ [म० १ । अ० २३ । सू० १६६ ।

५, ११, १२, विराट् त्रिष्टुप् । २, ८, ९ त्रिष्टुप् । १३ निचृत् त्रिष्टुप् ६, ७, १०, १४, भुरिक् पङ्क्तिः । १५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५, ८, ९, ११-१३ धैवतः । ६, ७, १०, १४, १५ पञ्चमः ॥

॥ १६५ ॥ कया शुभा सर्वयसः सनीलाः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः । कया मती कुत एतास एतेऽर्चन्ति शुष्मं वृषणो वसूया ॥ १ ॥ कस्य ब्रह्माणि जुजुषुर्युवानः को अध्वरे मरुत आ वर्वते । श्येनाँ इव ध्रजतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा रीरमाम ॥ २ ॥ कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं त इत्या । सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्तं अस्मे ॥ ३ ॥ ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्मं इयति प्रभृतो मे अद्रिः । आशासते प्रति हयन्त्युक्थेमा हरीं बहतस्ता नो अच्छ ॥ ४ ॥ अतो वयमन्तमेभिर्भ्युजानाः स्वक्षत्रेभिस्तन्वः शुम्भमानाः । महोभिरेताँ उप गुज्महे न्विन्द्र स्वधामनु हि नो वभूथ ॥ ५ ॥ २४ ॥ कस्यावो मरुतः स्वधासीद्यन्मामेकं समधत्ताहिहत्ये । अहं ह्यग्रस्तविपस्तुर्विष्मा-न्निश्वस्य शत्रोरनमं वधस्तैः ॥ ६ ॥ भूरिं चकथ गुज्येभिरस्मे समानेभिवृषभ पौंस्येभिः । भूरीणि हि कृणवामा शविष्ठेन्द्र क्रत्वा मरुतो यद्वशाम ॥ ७ ॥ वर्धो वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो वभूवान् । अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः सुगा अपश्चकर वज्रबाहुः ॥ ८ ॥ अनुत्तमा ते मघवन्नक्तिर्नु न त्वावाँ अस्ति देवता विदानः । न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ॥ ९ ॥ एकस्य चिन्मे विभ्वस्त्वोजो या नु दधृष्वान्कृणवै मनीषा । अहं ह्यग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम् ॥ १० ॥ २५ ॥ अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो अत्र यन्मे नरः श्रुत्यं ब्रह्म चक्र । इन्द्राय वृष्णे सुमखाय मह्यं सख्ये सखायस्तन्वै तनुभिः ॥ ११ ॥ एवेदेते प्रति मा रोचमाना अनैद्यः श्रव एषो दधानाः । सञ्चक्ष्यो मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे हृदयाथा च नूनम् ॥ १२ ॥ को न्वत्र मरुतो मामहे वः प्र यातनु सखीरच्छा सखायः । मन्मानि चित्रा अपिवातयन्त एषां भूत नवेदा म ऋतानाम् ॥ १३ ॥ आ यदुवस्यादुवसे न कारुरस्माञ्चक्रे मान्यस्य मेधा । ओ पु वर्त्त मरुतो विप्रमच्छेमा ब्रह्माणि जस्ता वो अचर्त् ॥ १४ ॥ एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्धार्यस्य मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वै व्यां विद्यामेषं वृजनै जीरदानुम् ॥ १५ ॥ २६ ॥ ३ ॥

॥ १६६ ॥ १-१५ ॥ मैत्रावरुणोऽगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः-

अ० २ । अ० ४ । व० ३] ११२ [म० १ । अ० २३ । सू० १६६ ।

१, २, ८ जगती । ३, ५, ६, १२, १३ निवृज्जगती । ४ विराट् जगती ।
७, ९, १० भुरिक् त्रिष्टुप् । ११ विराट् त्रिष्टुप् । १४ त्रिष्टुप् । १५ पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१-६, ८, १२, १३ निषादः । ७, ९-११, १४ धैवतः । १५ पञ्चमः ॥

॥ १६६ ॥ तन्न वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे । ऐधे-
व यामेन्मरुतस्तुविष्वणो युधेव शक्रास्तविषाणि कर्तन ॥ १ ॥ नित्यं न सूनुं मधु
विभ्रत उप क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु घृष्वयः । नजन्ति रुद्रा अयसा नमस्विनं न
मन्थति स्वतवसो हविष्कृतम् ॥ २ ॥ येस्मा ऊमासो अमृता अरासत रायस्पोषं
च हविषा ददाशुषे । उज्जन्त्यस्मै मरुतो हिता इव पुरु रजांसि पर्यसा मयोभुवः
॥ ३ ॥ आ ये रजांसि तर्विषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयंतासो अध्रजन । भय-
न्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः पर्यतासृष्टिषु ॥ ४ ॥ यत्त्वेषयांमा
नदयन्त पर्वतान्दिवो वा पृष्ठं नर्या अचुच्यवुः । विश्वो वो अज्मन्भयते वनस्प-
ती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः ॥ ५ ॥ १ ॥ यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुनारि
ष्ट्रामाः सुमतिं पिपर्तन । यत्रा वो दियुद्रदति क्रिविर्दती रिणति पशवः सुधितेव
बर्हणा ॥ ६ ॥ प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ्राधसोऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः ।
अर्चन्त्यर्कं मन्दिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौस्या ॥ ७ ॥ शतभुजि-
भिस्तमभिर्हुतेरघात्पूर्वी रक्षता मरुतो यमावत । जनं यमुग्रास्तवसो विरप्तिनः
पाथना शंसात्तनयस्य पुष्टिषु ॥ ८ ॥ विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्यैव
तविषाण्याहिता । अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयोऽक्षो वश्चक्रा समया वि वाहते
॥ ९ ॥ भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अज्जयः । अंसेष्वेताः
पुविषु चुरा अधि वयो न पक्षान्वयनु श्रियो धिरे ॥ १० ॥ २ ॥ महान्तो मद्वा
विभ्रो विभूतयो दूरेदृशो ये दिव्या इव स्तुभिः । मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आ-
सभिः समिश्रला इन्द्रं मरुतः परिष्टुभः ॥ ११ ॥ तद्वः सुजाता मरुतो महित्वन-
दीर्घं वो दात्रमदितेरिव व्रतम् । इन्द्रश्चन त्यजसा वि हुणाति तज्जनाय यस्मै
सुकृते अराध्वम् ॥ १२ ॥ तद्वो जामित्वं मरुतः परे युगे पुरु यच्छंसममृतास आ-
वत अया धिया मनवे श्रुष्टिमाव्या साकं नरो वंसनैरा चिकित्रिरे ॥ १३ ॥ येन
दीर्घं मरुतः शूशवां युष्माकेन परीणसा तुरासः । आ यत्ततनन्वृजने जनास ए-
भिर्यज्ञेभिस्तद्वभीष्टिमश्याम् ॥ १४ ॥ एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मा-
न्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ॥ १५ ॥ ३ ॥

अ० २ । अ० ४ । व० ६] ११३ [म० १ । अ० २३ । सू० १६८ ।

॥ १६७ ॥ १-११ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो मरुच्च देवता ॥ छन्दः-१, ४, ५ भुरिक् पङ्क्तिः । ७, ६ स्वराद् पङ्क्तिः । १० निचृत् पङ्क्तिः । ११ पङ्क्तिः । २, ३, ६, ८ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ५, ७, ६-११ पञ्चमः । २, ३, ६, ८ धैवतः ॥

॥ १६७ ॥ सहस्रं त इन्द्रोत्तयो नः सहस्रमिषो हरिवो गृतेतमाः । सहस्रं रायो मादययध्यै सहस्रिण उप नो यन्तु वाजाः ॥ १ ॥ आ नोऽवोभिर्मरुतो या-
न्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्वैः सुमायाः । अथ यदेषां नियुतः परमाः समुद्रस्य चि-
द्धनयन्त पारे ॥ २ ॥ भिम्यक्षयेषु सुर्धिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋषिः ।
गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सभावती विद्वथ्येव सं वाक् ॥ ३ ॥ परा शुभ्रा अ-
यासो युव्या साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः । न रोदसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त
वृधं सख्याय देवाः ॥ ४ ॥ जोषद्यदीमसुर्या सचध्यै विषितस्तुका रोदसी नृमणाः ।
आ सूर्येव विधतो रथं गात्वेषप्रतीक्षा नभसो नेत्या ॥ ५ ॥ ४ ॥ आस्थापय-
न्त युवति युवानः शुभे निर्मिशलां विद्वथेषु पञ्चाम् । अर्को यद्वो मरुतो हविष्मा-
न्गार्यद्वाथं सुतसोमो दुवस्यन् ॥ ६ ॥ प्र तं विवक्षि वक्म्यो य एषां मरुतां महि-
मा सत्वो अस्ति । सचा यदीं वृषमणा अहंयुः स्थिरा चिज्जनीर्वहेत सुभागाः ॥ ७ ॥
पान्ति मित्रावरुणाववद्याचर्यत ईर्मर्यमो अप्रशस्तान् । उत च्यवन्ते अच्युता ध्रुवा-
णि वावृध ई मरुतो दार्तिवारः ॥ ८ ॥ नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे आरात्तचि-
च्छवसो अन्तमापुः । ते धृष्णुना शवसा शूशुवांसोऽणो न द्वेषो धृषता परि पुः
॥ ९ ॥ वयमद्येन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं श्वो वोचेमहि समर्ये । वयं पुरा महि च नो अनु-
द्यून तन्न ऋभुक्षा नरामनु ज्यात् ॥ १० ॥ एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य
मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ १६८ ॥ १-१० अगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः-१, ४ निचृज्ज-
गती । २, ५ विराद् त्रिष्टुप् । ३ स्वराद् त्रिष्टुप् । ६, ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८ त्रि-
ष्टुप् । ९ निचृत् त्रिष्टुप् । १० पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ४ निषादः । २, ३, ५-६ धैवतः ।
१० पञ्चमः ॥

॥ १६८ ॥ यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिर्धियन्धियं वो देवया उ दधिध्वे ।
आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्योर्महे ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥ १ ॥ वृषासो न
ये स्वजाः स्वतवस इषं स्वरभिजायन्त धृतयः । सहस्रियासो अपां नोर्मय आसा
गावो वन्द्यासो नोक्षणाः ॥ २ ॥ सोमासो न ये सुतास्तृप्ताश्वो हत्सु पीतासो

अ० २ । अ० ४ । व० ६] ११४ [म० १ । अ० २३ । सू० १६६ ।

दुवसो नासते । ऐषामेसेषु रुम्भिणीव रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे ॥ ३ ॥
अव स्वयुक्ता दिव आ वृथा ययुरमर्त्याः कशया चोदत त्मना । अरेणवस्तुविजाता
अचुच्यवुर्द्वहानि चिन्मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ ४ ॥ को वोऽन्तर्मरुत ऋष्टिविद्युतो
रेजति त्मना हन्वेव जिह्वा । ध्रुवच्युत इषां न यामनि पुरुषैषां अहन्यो नैतशः
॥ ५ ॥ ६ ॥ कं स्विदस्य रजसो महस्परं कावरं मरुतो यस्मिन्नायय । यच्चया-
वयथ विथुरेव संहितं व्यद्रिणा पतथ त्वेषमर्णवम् ॥ ६ ॥ सातिर्न वोऽमवती स्व-
वती त्वेषा विपाका मरुतः पिपिष्वती । भद्रा वो रातिः पृणतो न दक्षिणा पृथु-
ज्या अमुयेव जज्जती ॥ ७ ॥ प्रति षोभन्ति सिन्धवः पविभ्यो यदभ्रियां वा-
चमुदीरयन्ति । अवे स्मयन्त विद्युतः पृथिव्यां यदी घृतं मरुतः प्रुष्णुवन्ति ॥ ८ ॥
असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम् । ते सप्तरासोऽजनयन्ताभ्व-
मादिस्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ॥ ९ ॥ एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्पस्य
मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ १६६ ॥ १—८ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ भु-
रिक् पङ्क्तिः । २ पङ्क्तिः । ५, ६ स्वराद् पङ्क्तिः । ४ ब्राह्मद्युष्णिक् । ७, ८ निचृत्
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ५, ६ पञ्चमः । ४ ऋषभः । ७, ८ धैवतः ॥

॥ १६६ ॥ महश्चित्त्वमिन्द्र यत एतान्महश्चिदसि त्यजसो वरुता । स नो
ब्रेधो मरुतां चिकित्वान्तसुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा ॥ १ ॥ अयुजन्त इन्द्र विश्व-
कृष्टीर्विद्वानासौ निष्पिथो मर्त्यत्रा । मरुतां पृतसुतिर्हासमाना स्वर्मीळहस्य प्रधन-
स्य सातौ ॥ २ ॥ अम्यक्सा तं इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति । अ-
ग्निश्चिद्विष्मातसे शुशुकानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि ॥ ३ ॥ त्वं तू न इन्द्र
तं रयिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् । स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं
न मध्वः पीपयन्त वाजैः ॥ ४ ॥ त्वे रायं इन्द्र तोशतमाः प्रणोतारः कस्य चिद-
तायोः । ते पु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥ प्रति
प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नृन्महः पार्थिवे सदर्ने यतस्व । अथ यदेषां पृथुवृध्रास एता-
स्तीर्थे नार्यः पौस्यानि तस्थुः ॥ ६ ॥ प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व
आयतामुपब्धिः । ये मर्त्ये पृतनायन्तमूमैर्ऋणावानं न प्रतयन्त सर्गैः ॥ ७ ॥ त्वं
मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः । स्तवानेभिः स्तवसे देव
देवैर्विद्यामेषं वृजनम् जीरदानुम् ॥ ८ ॥ ६ ॥

अ० २ । अ० ४ । व० १२] ११५ [म० १ । अ० २३ । सू० १७२ ।

॥ १७० ॥ १—५ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ स्वराड-
नुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१—४ गान्धारः । ५ पञ्चमः ॥ १७ : = १७३ : । १७४ : = १७५ :

॥ १७० ॥ न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वेदं यदद्भुतम् । अन्यस्य चित्तमभिसञ्चरे-
र्यमुताधीतं विनश्यति ॥ १ ॥ किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरौ मरुतस्तव । तोभिः
कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वधीः ॥ २ ॥ किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्न-
तिं मन्यसे । विद्या हि ते यथा मनोऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि ॥ ३ ॥ अरं कृण्वन्तु
वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः । तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै ॥ ४ ॥ त्वयी-
शिषे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेष्टः । इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं ववस्वाध
प्राशान ऋतुथा हवींषि ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ १७१ ॥ १—६ अगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ५
निचृत् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ४, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
२, ४—६ धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ १७१ ॥ प्रति व एना नमसाहमेमि सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम् ।
रराणतां मरुतो वेद्याभिर्नि हेळो धत्त वि मुचध्वमश्वान् ॥ १ ॥ एष वः स्तोमो
मरुतो नमस्वान्हृदा तष्टो मनसा धायि देवाः । उपेमा यात मनसा जुषाणा यूयं
हि ष्ठा नमस इदृधासः ॥ २ ॥ स्तुतासो नो मरुतो मृक्यन्तुत स्तुतो मघवा शम्भ-
विष्टः । ऊर्ध्वा नः सन्तु क्रोम्या वनान्यहानि विश्वा मरुतो जिगीषा ॥ ३ ॥ अ-
स्मादहं तविषादीषमाण इन्द्राद्भिया मरुतो रेजमानः । युष्मभ्यं हव्या निशिता-
न्यासन्तान्यारे चक्रुमा मृकता नः ॥ ४ ॥ येन मानासश्चित्तयन्त उस्मा व्युष्टिषु
शर्वसा शश्वतीनाम् । स नो मरुद्भिर्विषभ श्रवो धा उग्रउग्रैभिः स्थविरः सहोदाः
॥ ५ ॥ त्वं पाहीन्द्र सहीयसो नृन्भवा मरुद्भिरवयातहेळाः । सुप्रकेतेभिः सास-
हिर्दधानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ ११ ॥

॥ १७२ ॥ १—३ अगस्त्य ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१ विराड्
गायत्री । २, ३ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७२ ॥ चित्रो वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः । मरुतो अहिभानवः
॥ १ ॥ आरे सा वः सुदानवो मरुत ऋञ्जती शरुः । आरे अस्मा यमस्यथ ॥ २ ॥
तृणस्कन्दस्य नु विशः परि वृङ्क्षु सुदानवः । ऊर्ध्वान्नः कर्त जीवसे ॥ ३ ॥ १२ ॥

अ० २ । अ० ४ । व० १६] ११६ [म० १ । अ० २३ । सू० १७४ ।

॥ १७३ ॥ १-१३ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५, ११ पङ्क्तिः । ६, ८, १०, १२ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ८ विराद् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ७, १३ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ बृहती ॥ स्वरः-१, ५, ११, ६, ८, १०, १२ पञ्चमः । २, ८, ३, ७, १३ धैवतः । ४ मध्यमः ॥

॥ १७३ ॥ गायत्साम नभन्यथैव वेरर्चाम तद्वावृधानं सर्व्वत् । गावो धेनवो बर्हिष्यदब्ध्या आ यत्सद्धानं दिव्यं विवासान् ॥ १ ॥ अर्चद्वा वृषभिः स्वेदुहव्यैर्मृगो नारनो अति यज्जुगुर्यात् । प्र मन्द्युर्मनां गूर्तं होता भरते मर्यो मिथुना यजत्रः ॥ २ ॥ नज्जोता परि सन्न मिता यन्भरद्भमा शरदः पृथिव्याः । क्रन्ददश्वो नयमानो रुवद्वोरन्तर्दूतो न रोदसी चरद्वाक् ॥ ३ ॥ ता कर्मापतरास्मै प्र च्यौत्रानि देवयन्तो भरन्ते । जुजोषदिन्द्रो दस्मवर्चा नासत्येव सुगम्यो रथेष्ठाः ॥ ४ ॥ तमु णुहीन्द्रं यो ह सत्वा यः शूरो मधवा यो रथेष्ठाः । प्रतीचरिचद्योधीयान्वृषणवान्ववृषरिचत्तमसो विहन्ता ॥ ५ ॥ १३ ॥ प्र यदित्था महिना नृभ्यो अस्त्यरं रोदसी कच्येनास्मै । सं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूमा भर्ति स्वधावा ओपशमिव द्याम् ॥ ६ ॥ समत्सु त्वा शूर सतामुराणं प्रपथिन्तमं परितंसयध्वै । सजोषस इन्द्रं मदं ज्ञोणीः सूरिं विद्ये अनुमदन्ति वाजैः ॥ ७ ॥ एवा हि ते शं सर्वना समुद्र आपो यत्त आसु मदन्ति देवीः । विश्वा ते अनुजोष्या भूद्वौः सूरिश्चिद्यदि धिषा वेषि जनान् ॥ ८ ॥ असां यथा सुषखाय एन स्वभिष्टयो नरा न शंसैः । असद्यथा न इन्द्रो वन्दनेष्ठास्तुरो न कर्म नयमान उक्था ॥ ९ ॥ विषर्धसो नरा न शंसैस्माकांसदिन्द्रो वज्रहस्तः । मित्रायुवो न पूर्पति सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्तान्ति यज्ञैः ॥ १० ॥ १४ ॥ यज्ञो हि ष्मेन्द्रं करिचदृन्धज्जुहुराणश्चिन्मनसा परियन् । तीर्थे नाच्छा तावृषाणमोको वीर्यो न सिधमा कृणोत्यध्वा ॥ ११ ॥ मो षू णा इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्या ते शुष्मिन्नवयाः । महश्चिद्यस्य मीळुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥ १२ ॥ एषः स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो विदो नः । आ नो ववृत्याः सुविताय देव विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १३ ॥ १५ ॥

॥ १७४ ॥ १-१० अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ निचृत् पङ्क्तिः । २, ३, ६, ८, १० भुरिक् पङ्क्तिः । ४ स्वराद् पङ्क्तिः । ५, ७, ९ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

अ० २ । अ० ४ । व० १६] ११७ [म० १ । अ० २३ । सू० १७६ ।

॥ १७४ ॥ त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नृन्पाह्यसुर त्वमस्मान् । त्वं सत्प-
तिर्मघवा नस्तस्वस्वं सत्यो वसवानः सहोदाः ॥ १ ॥ दनो विश इन्द्र मृधवाचः
सप्त यत्पुरः शर्म शारदी र्दत् । ऋणोरपो अनवधार्णा यूने वृत्रं पुरुकुत्साय र-
न्धीः ॥ २ ॥ अजा वृते इन्द्र शूरपत्नीर्घा च येभिः पुरुहूत नूनम् । रक्षो अग्नि-
मंशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः ॥ ३ ॥ शेषन्तु त इन्द्र सस्मिन्योनौ
प्रशस्तये पवीरवस्य मुद्गा । मृजदणस्यव यद्युधा गास्तिष्ठद्वरी धृषता मृष्ट वाजान्
॥ ४ ॥ वह कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्त्यूमन्यू ऋजा वातस्याश्वा । प्र सूरश्चक्रं
वृहतादभीक्षेऽभि स्पृधो यासिषद्वज्रबाहुः ॥ ५ ॥ १६ ॥ जघन्वा इन्द्र मित्रेक्ष्मचो-
दमवृद्धो हरिवो अदाशून् । प्र ये पर्यन्त्यमणं सचायोस्त्वया शूर्ता वहमाना
अपत्यम् ॥ ६ ॥ रपत्क्रविरिद्रार्कसातौ क्षां दासायोपवर्हणी कः । करत्तिस्त्रो म-
घवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुर्यवाचं मृधि श्रैत् ॥ ७ ॥ सना ता त इन्द्र नव्या
आगुः सहो नभोऽविरणायपूर्वीः । भिनत्पुरो न भिदो अदेवीर्ननमो वधरदेवस्य
पीयोः ॥ ८ ॥ त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः । प्र यत्समु-
द्रमति शूर पषि पारया तूर्वशं यदुस्वस्ति ॥ ९ ॥ त्वमस्माकमिन्द्र विश्वध स्या
अवृक्तमो नरां नृपाता । स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेषं वृजनं जीर-
दानुम् ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ १७५ ॥ १-६ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ स्वराडनुष्टुप् ।
२ विराडनुष्टुप् । ५ अनुष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४ उष्णि-
क् ॥ स्वरः-१, २, ५ गान्धारः । ३, ६ धैवतः । ४ ऋषभः ॥

॥ १७५ ॥ मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः । वृषा ते वृ-
ष्ण इन्दुर्वाजी सहस्रसातमः ॥ १ ॥ आ नस्ते गन्तुमत्सरो वृषा मदो वरेण्यः ।
सहावा इन्द्र सानसिः पृतनापालमर्त्यः ॥ २ ॥ त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो
रथम् । सहावान्दस्युमवतमोषः पात्रं न शोचिषा ॥ ३ ॥ मुषाय सूर्य कवे चक्र-
मीशान् ओजसा । वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः ॥ ४ ॥ शुष्मिन्तमो हि
ते मदो धुमिन्तम उत क्रतुः । वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसातमः ॥ ५ ॥
यथा पूर्वोभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृष्यते वभूथ । तामनु त्वा निविदं
जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ १७६ ॥ १-६ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ४ अनुष्टुप्

अ० २ । अ० ४ । व० २१] ११८ [म० १ । अ० २३ । सू० १७८ ।

२ निचृदनुष्टुप् ३ । विराडनुष्टुप् । ५ भुरिगुणिक । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः
१-४ गान्धारः । ५ ऋषभः । ६ धैवतः ॥

॥ १७६ ॥ मत्सि नो वस्यइष्ट्य इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश । ऋधायमाण इन्वसि
शत्रुमन्ति न विन्दसि ॥ १ ॥ तस्मिन्ना वैश्या गिरो य एकश्चर्षणीनाम् । अ-
नुस्वधा यमुप्यते यवं न चर्कषदृषा ॥ २ ॥ यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च चित्तीनां
वसु । स्प्राशयस्व यो अस्मद्गुदिव्येवाशनिर्जहि ॥ ३ ॥ असुन्वन्तं समं जहि दू-
णाशं यो न ते मयः । अस्मभ्यमस्य वेदनं दद्धि सूरिशिचदोहते ॥ ४ ॥ आत्रो
यस्य द्विर्वहसोऽर्केषु सानुषगसत् । आजाविद्रस्येन्द्रो प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ५
॥ यथा पूर्वभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृष्यते बभूथ । तामनु त्वा निविदं
जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ १७७ ॥ १-५ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ निचृत्
त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः- १-४ धैव-
तः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १७७ ॥ आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।
स्तुतः श्रवस्यन्नवसोपं मद्विगुक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् ॥ १ ॥ ये ते वृषणो
वृषभास इन्द्र ब्रह्मगुजो वृषरथासो अत्याः । तां आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवा-
महे त्वा सुत इन्द्र सोमै ॥ २ ॥ आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषि-
क्ता मधूनि । युक्त्वा वृषभ्यां वृषभ चित्तीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोपं मद्विक् ॥ ३ ॥
अयं यज्ञो देव्या अयं म्रियेथ इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः । स्तीर्णं बहिरा तु श-
क् प्र याहि पिबा निषद्य वि मुचा हरी इह ॥ ४ ॥ ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वाङ्
ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः । विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीर-
दानुम् ॥ ५ ॥ २० ॥

॥ १७८ ॥ १-५ अगस्त्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ भुरि-
क् पङ्क्तिः । ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २ पञ्चमः ।
३, ४, ५ धैवतः ॥

॥ १७८ ॥ यद्वा स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती । मा
नः कामं महयन्तमा धग्विश्वा ते अश्यां पर्याप आयोः ॥ १ ॥ न घा राजेन्द्र आ

अ० २ । अ० ४ । व० २३] ११६ [म० १ । अ० २४ । सू० १८० ।

दंभलो या नु स्वसारा कृण्वन्त योनौ । आपश्चिदस्मै सुतुका अवेपन्गमश्च इन्द्रः
सख्या वयश्च ॥ २ ॥ जेता नृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः श्रोता हव्यं नार्थमानस्य कारोः ।
प्रभर्ता रथं दाशुषं उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत् ॥ ३ ॥ एवा नृभि-
रिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पृत्तो अभि मित्रिणो भूत् । समर्य इषः स्तवते विवाचि
सत्राकरो यजमानस्य शंसः ॥ ४ ॥ त्वया वयं मघवन्निन्द्र शत्रून्भिष्याम महतो
मन्यमानान् । त्वं ज्ञाता त्वमु नो वृधे भूर्विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

॥ १७६ ॥ १-६ लोपासुद्राऽगस्त्यौ ऋषिः ॥ दम्पती देवता ॥ छन्दः-१, ४
त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रिष्टुप् । ५ निचृद्बृहती ॥ स्वरः-१-४, ६
धैवतः । ५ मध्यमः ॥

॥ १७६ ॥ पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा दोषा वस्तोरुषसो जरयन्तीः । मिनाति
श्रियं जरिमा तुनूनामप्यु नु पत्नीर्दृषणो जगम्युः ॥ १ ॥ ये चिद्धि पूर्वं ऋतसाप
आसन्त्साकं देवेभिरवदन्तानि । ते चिदवासुर्देवन्तमापुः समू नु पत्नीर्दृषभिर्ज-
गम्युः ॥ २ ॥ न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत्स्पृधो अभ्यश्नवाव । ज-
यावेदत्र शतनीथमाजि यत्सम्यश्वा मिथुनावभ्यजाव ॥ ३ ॥ नदस्य मा रुधतः
काम आगन्धित आजातो अमुतः कुतश्चित् । लोपासुद्रा दृषणं नीरिणाति धीरुमधीरा
धयति श्वसन्तम् ॥ ४ ॥ इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुपं ब्रुवे । यत्सीमागश्चकृमा त-
त्सु मृळतु पुलुकामो हि मर्त्यैः ॥ ५ ॥ अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं व-
लमिच्छमानः । उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुंषोष सत्या देवेष्वाशिषो जगाम ॥ ६ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ १८० ॥ १-१० अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ४, ७
निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ८ विराद् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । २, ६ भुरिक् ।
पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ३-८, १० धैवतः । २, ६ पञ्चमः ॥

॥ १८० ॥ युवो रजांसि सुयमासो अश्वारथो यद्वां पर्यणीसि दीयत् । हि-
रण्यया वां पवयः प्रुषायन्मध्वः पिबन्ता उषसः सचेथे ॥ १ ॥ युवमत्यस्याव न-
क्षथो यद्विपत्तमनो नयस्य प्रयज्योः । स्वसा यद्वां विश्वगूर्ती भराति वाजायेद्वै म-
धुपाविषे च ॥ २ ॥ युवं पर्य उस्त्रियायामधत्तं एकमामायामव पूर्य गोः । अन्त-
र्यद्वनिनो वामृतप्सू हारो न शुचिर्यजते हविष्मान् ॥ ३ ॥ युवं ह धर्मं मधुमन्तम
त्रयेऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेषे । तद्वां नरावश्विना पश्वेऽष्टी रथ्येव चक्रा प्रति य

अ० २ । अ० ४ । व० २७] १२० [म० १ । अ० २४ । सू० १८२ ।

न्ति मध्वः ॥ ४ ॥ आ वां दानाय ववृतीय दद्या गोरोहेण तौग्रयो न जित्रिः ।
अपः ज्ञोणी संचते माहिना वां जूर्णो वामनुरंहसो यजत्रा ॥ ५ ॥ २३ ॥ नि य-
द्युवेथे नियुतः सुदानू उपं स्वधार्भिः सृजथः पुरन्धिम् । प्रेषद्वेषद्वातो न सूरिरामहे
ददे सुव्रतो न वाजम् ॥ ६ ॥ वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि प-
णिर्हितावान् । अथा चिद्धि ष्माश्विनावनिद्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम्
॥ ७ ॥ युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्युन्विरुद्रस्य प्रसवणस्य सातौ अगस्त्यो नरां नृषु
प्रशस्तः काराधुनीव चितयत्सहस्रैः ॥ ८ ॥ प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा
याथो मनुषो न होता । धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम ॥ ९ ॥
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यै । अरिष्टनेमिं परि द्यामि-
यानं विद्यामेषं वृजनै जीरदानुम् ॥ १० ॥ २४ ॥

॥ १८१ ॥ १-६ अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ३ विराट्
त्रिष्टुप् । २, ४, ६, ७, ८, ९ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८१ ॥ कदु प्रेषाविषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् । अयं वां
यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधितौ अवितारा जनानाम् ॥ १ ॥ आ वामश्वोऽसः शुच-
यः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः । मनोजुषो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो
अश्विनो वहन्तु ॥ २ ॥ आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्तसृप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहम्पूर्वो यजतो धिष्ण्या यः ॥ ३ ॥ इहेह जाता
समवावशीतामरेपसा तन्वाश्नामभिः स्वैः । जिष्णुर्वामन्यः सुमखस्य सूरिर्दिवो
अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे ॥ ४ ॥ प्र वां निचेरुः ककुहो वशां अनु पिशङ्गरूपः स-
दनानि गम्याः । हरी अन्यस्य पीपयन्त वाजैर्मथा रजांस्यश्विना वि घोषैः ॥ ५
॥ २५ ॥ प्र वां शरद्वान्वृषभो न निष्पाद् पूर्वोरिषश्चरति मध्व इष्णान् । एवैर-
न्यस्य पीपयन्त वाजैर्वेषन्तीरुर्ध्वा नद्यो न आगुः ॥ ६ ॥ असर्जि वां स्थविरा
वेधसा गीर्बिल्ले अश्विना त्रेधा क्षरन्ती । उपस्तुताववतं नाधमानं यामन्नयामञ्च-
णुतं हवैमे ॥ ७ ॥ उत स्या वां रुशतो वप्ससो गीस्त्रिग्रहिषि सदसि पिन्वते नृन् ।
वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन् ॥ ८ ॥ युवां पूषेवाश्वि-
ना पुरंधिरग्निमुषां न जरते हविष्मान् । हुवे यद्यां वरिवस्या गृणानो विद्यामेषं
वृजनै जीरदानुम् ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ १८२ ॥ १-८ अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ५, ७

अ० २ । अ० ४ । व० २६] १२१ [म० १ । अ० २४ । सू० १८३ ।

निचृज्जगती । ३ जगती । ४ विराद् जगती । २ स्वराद् त्रिष्टुप् । ६, ८ स्वरा-
द् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ३-५, ७ निषादः । २, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ १८२ ॥ अभूदिदं वयुनमो पु भूषता रथो वृषण्वान्मदता मनीषिणः ।
धियञ्जिन्वा धिष्ण्या विश्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचित्रता ॥ १ ॥ इन्द्र-
तमा हि धिष्ण्या मरुत्तमा दक्षा दंशिष्ठा रथ्या रथीतमा । पूर्णं रथं वहथे मध्वं
आर्चितं तेन दाशवांसमुप याथो अश्विना ॥ २ ॥ किमत्र दक्षा कृणुथः किमासा-
थे जनो यः कश्चिदहर्विर्महीयते । अति क्रमिष्टं जुरते पणेरसु ज्योतिर्विप्राय कृ-
णुतं वचस्यवे ॥ ३ ॥ जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदधुस्तान्यश्विना ।
वाचंवाचं जरितू रत्निनी कृतमुधा शंसं नासत्यावतं मम ॥ ४ ॥ युवमेतं चक्रथुः
सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्रचाय कम् । येन देवत्रा मनसा निरुह्युः सुप-
सनी पैतथुः क्षोदसो महः ॥ ५ ॥ २७ ॥ अबविद्धं तौग्रचमस्वन्तरनारम्भणे
तमसि प्रविद्धम् । चतस्रो नात्रो जठलस्य जुष्टा उदश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति
॥ ६ ॥ कः सिबृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णोमो यं तौग्रचो नाधितः पर्यषस्वजत् ।
पर्णामृगस्य पतरोरिवारध उदश्विना ऊह्युः श्रोमताय कम् ॥ ७ ॥ तद्धा नरा
नासत्यावतु व्याघ्रं मानास उचथमवोचन् । अस्मादद्य सदसः सोम्यादा वि-
द्यामेपं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ २८ ॥

॥ १८३ ॥ १-६ अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ४, ६
त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-४, ६ धैवतः ।
५ पञ्चमः ॥

॥ १८३ ॥ तं युञ्जाथां मनसो यो जवीथान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः ।
येनोपयाथः सुकृतोदुरोणं त्रिधातुना पतथो विनं पर्णैः ॥ १ ॥ सुवृद्धथो वर्तते
यज्ञभि क्षां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृत्ते । वपुर्वपुष्या संचतामियं गीर्दिवो दुहित्रो-
पसा सचेथे ॥ २ ॥ आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।
येन नरा नासत्येष्यथ्यै वर्तिर्याथस्तनयाय तमने च ॥ ३ ॥ मा वां वृको मा वृ-
कीरा दधर्षीन्मा परिं वर्क्तपुत मारिं धक्तम् । अयं वां भागो निहित इयं गीर्दसा-
विमे वां निधयो मधूनाम् ॥ ४ ॥ युवां गोतमः पुरुषीहो अत्रिर्दसा हवतेऽवसे
हविष्मान् । दिशं न दिष्टामृज्यूव यन्ता मे हवन् नासत्योप यातम् ॥ ५ ॥ अता-

अ० २ । अ० ५ । व० ३] १२२ [म० १ । अ० २४ । सू० १८५ ।

रिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि । एह यातं पृथिभिर्देव्या-
नैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ २६ ॥ ४ ॥

॥ १८४ ॥ १-६ अगस्त्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१ पङ्क्तिः । ४
भुरिक् पङ्क्तिः । ५, ६ निचृत् पङ्क्तिः । २, ३ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ५, ६ प-
ञ्चमः । २, ३ धैवतः ॥

॥ १८४ ॥ तावामद्य तावपरं हुवेमोच्छन्त्यामुषसि वह्निरुक्थैः । नासत्या कुहं
चित्सन्तावयो दिवो नपो तासुदास्तराय ॥ १ ॥ अस्मे ऊ षु वृषणा मादयेथासु-
त्पणीर्हितमूर्त्या मदन्ता । अतमे अच्छौक्तिभिर्मतीनामेष्टा नरा निचेतारा च कर्णैः
॥ २ ॥ थिये पूषन्निषुकृतेव देवा नासत्या वहतुं सूर्यायाः । वच्यन्ते वां ककुहा
अप्सु जाता युगा जूणेव वरुणस्य भूरैः ॥ ३ ॥ अस्मे सा वा माध्वी रातिरस्तु
स्तोमं हिनोतं मान्यस्य कारोः । अनु यद्वा अश्वस्या सुदानू सुवीर्याय चर्षणयो म-
दन्ति ॥ ४ ॥ एष वां स्तोमो अश्विनावकारि मानेभिर्मघवाना सुवृक्ति । यातं व-
र्तिस्तनयाय त्मने चागस्त्ये नासत्या मदन्ता ॥ ५ ॥ अतारिष्म तमसस्पारमस्य
प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि । एह यातं पृथिभिर्देव्यानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदा-
नुम् ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १८५ ॥ १-११ अगस्त्य ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः-१,
६, ७, ८, १०, ११ त्रिष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ६ मिचृत् त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ १८५ ॥ कतरा पूर्वा कतरापरायोः कथा ज्ञाते कवयः को वि वेद । विश्वं
त्मना विमृतो यच्च नाम वि वर्तेते अहनी चक्रियेव ॥ १ ॥ भूरिं द्वे अचरन्ती च-
रन्ते पृथ्वीं गर्भमपदी दधाते । नित्यं न सूनुं पित्रोरुपस्थे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो
अभ्वात् ॥ २ ॥ अनेहो वात्रमदितेरजर्व हुवे सर्वदवधं नमस्वत् । तद्रोदसी जनयतं
जस्त्रि द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ३ ॥ अतप्यमाने अवसावन्ती अनु प्याम
रोदसी देवपुत्रे । उभे देवानामुभयैभिरद्वा द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ४ ॥
सङ्गच्छमाने युवती समन्ते स्वसारा जामी पित्रोरुपस्थे । अभिजिघ्रन्ती भुवनस्य नाभिं
द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ५ ॥ २ ॥ उर्वी सन्ननी बृहती ऋतेन हुवे दे-
वा नामवसा जनित्री । दधाते ये अमृतं सुप्रतीके द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्

अ० २ । अ० ५ । व० ५] १२३ [म० १ । अ० २४ । सू० १८६ ।

॥ ६ ॥ उर्वी पृथ्वी बहुले दूरेऽन्ते उप ब्रुवे नमसा युञ्जे अस्मिन् । वधाते ये सुभगे
सुप्रतूर्ति द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ७ ॥ देवान्वा यच्चकृमा कच्छिदागः
सखायं वा सतमिज्जास्पतिं वा । इयं धीर्भूया अवयानमेषां द्यावा रक्षतं पृथिवी
नो अभ्वात् ॥ ८ ॥ उभा शंसा नर्या मामविष्टासुभे मामूती अवसा सचेताम् । भूरि
चिद्वर्यः सुदास्तरायेषा मदन्त इषयेम देवाः ॥ ९ ॥ ऋतं विवे तद्वोचं पृथिव्या
अभिश्चावायं प्रथमं सुमेधाः । पातामवद्यादुरितावभीके पिता माता च रक्षतामवोभिः
॥ १० ॥ इदं द्यावापृथिवी सखमस्तु पितृमार्तर्यदिहोषन्नुवे वाम् । भूतं देवानामवमे
अवोभिर्विद्यामेघं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ३ ॥

॥ १८६ ॥ १-११ अगस्त्य ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः-१, ८,
६ त्रिष्टुप् । २, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ११ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ५, ७ भुरिक् प-
ङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः । १० स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ४, ८, ९, ११ धैवतः ।
३, ५, ७, ६, १० पञ्चमः ॥

॥ १८६ ॥ आ न इळाभिर्विदये सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु । अ-
पि यथा युवानो मत्संथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा ॥ १ ॥ आ नो विश्व आ-
स्क्रा गमन्तु देवा मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः । भुवन्यथा नो विश्वे वृधासः क-
रन्तसुषाहा विश्वं न शवः ॥ २ ॥ प्रेष्ठं वो अतिथिं गृणीषेऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः
सजोषाः । असद्यथा नो वरुणः सुकीर्तिरिषश्च पर्षदरिगूर्तः सूरिः ॥ ३ ॥ उप
व एषे नमसा जिगीषोषासानक्ता सुदुयैव धेनुः । समाने अहन्विमिमनो अर्क
विषुरूपे पयसि सस्मिन्नूधन् ॥ ४ ॥ उत नोऽर्हिर्बुध्न्योऽमर्यस्कः शिशुं न पिप्युषी-
व वेति सिन्धुः । येन नपातप्रपां जुनाम मनोजुवो वृषणो यं वहन्ति ॥ ५ ॥
॥ ४ ॥ उत न ई त्वष्टा गुन्त्वच्छा स्मत्सूरिभिरभिपित्वे सजोषाः । आ वृत्रहेन्द्र-
श्चर्षणिप्रास्तुविष्टमो नरां न इह गम्याः ॥ ६ ॥ उत न ई सतयोऽश्वयोगाः शि-
शुं न गावस्तरुणं रिहन्ति । तर्षीं गिरो जनयो न पत्नीः सुरभिष्टमं नरां नसन्त
॥ ७ ॥ उत न ई मरुतो वृद्धसैनाः स्मद्रोदसी समनसः सदन्तु । पृषदश्वासोऽ-
वनयो न रथा रिशादसो मित्रयुजो न देवाः ॥ ८ ॥ प्र नु यदैषां महिना चिकित्रे
प्र युञ्जते प्रयुजस्ते संवृत्ति । अध यदैषां सुदिने न शरुर्विश्वमोरिणं प्रुषायन्त सेनाः
॥ ९ ॥ प्रो अश्विनाववसे कृणुध्वं प्र पूषणं स्वतवसो हि सन्ति । अष्टेषो विष्णु-
वार्त ऋभुक्षा अच्छा सुम्नाय ववृतीय देवान् ॥ १० ॥ इयं सा वो अस्मे दीर्धि-

अ० २ । अ० ५ । व० ६] १२४ [म० १ । अ० २४ । सू० १८८ ।

तिर्यजत्रा अपिप्राणी च सदर्नी च भूयाः । नि या देवेषु यतते वसूयुर्विद्यामेधं
वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ १८७ ॥ १-११ अगस्त्य ऋषिः ॥ ओषधयो देवता ॥ छन्दः-१ उ-
ष्णिक् । ६, ७ भुरिगुष्णिक् । २, ८ निचृद् गायत्री । ४ विराद् गायत्री । ६,
१० गायत्री च । ३, ५ निचृदनुष्टुप् । ११ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, ६, ७ ऋ-
षभः । २, ८, ४, ६, १० षड्जः । ३, ५, ११ गान्धारः ॥

॥ १८७ ॥ पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् । यस्य त्रितो व्योजसा
वृत्रम् । विपर्वमर्दयत् ॥ १ ॥ स्वादो पितो मधो पितो वयं त्वा ववृमहे । अस्माकम-
विता भव ॥ २ ॥ उप नः पितुवा चर शिवः शिवाभिरुतिभिः । मयोभुरद्विप्रेण्यः
सखा सुशेवो अद्वयाः ॥ ३ ॥ तव त्वे पितो रसा रजांस्यनु विष्टिताः । दिवि वा-
ता इव श्रिताः ॥ ४ ॥ तव त्वे पितो ददतस्तव स्वादिष्ट ते पितो । प्र स्वाद्यानो
रसानां तुविग्रीवा इवेरते ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वे पितो महानां देवानां मनो हितम् ।
अकारि चारु केतुना तवाहिमवसावधीत् ॥ ६ ॥ यद्दो पितो अजगन्विवस्व पर्व-
तानाम् । अत्रा चित्रो मधो पितोऽरं भक्षाय गम्याः ॥ ७ ॥ यदपामोषधीनां
परिशमारिशामाहे । वातापि पीव इद्व ॥ ८ ॥ यत्तं सोम गवाशिरो यवा-
शिरो भजामहे । वातापि पीव इद्व ॥ ९ ॥ कुरम्भ ओषधे भव पीवो वृक् उ-
दारुधिः । वातापि पीव इद्व ॥ १० ॥ तं त्वा वयं पितो वचोभिर्गात्रो न हव्या
सुषुदिम । देवेभ्यस्त्वा सधमादस्मभ्यं त्वा सधमादम् ॥ ११ ॥ ७ ॥

॥ १८८ ॥ १-११ अगस्त्य ऋषिः ॥ आप्रियो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ५,
६, ७, १० निचृद्गायत्री । २, ४, ८, ९, ११ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८८ ॥ समिद्धो अथ राजसि देवो देवैः सहस्रजित् । दूतो हव्या क-
विर्वह ॥ १ ॥ तनूनपादृतं यते मध्वा यज्ञः समज्यते । दधत्सहस्रिणीरिषः ॥ २ ॥
आजुह्वानो न ईड्यो देवा आ वक्षि यज्ञियान् । अग्ने सहस्रसा असि ॥ ३ ॥ प्राचीनं
वर्हिरोजसा सहस्रवीरमस्तृणन् । यत्रादित्या विराजथ ॥ ४ ॥ विराद् सम्राड्विभ्वीः
प्रभ्वीर्विह्वीश्च भूयसीश्च याः । दुरो घृतान्यक्षरन् ॥ ५ ॥ ८ ॥ सुरुक्मे हि सु-
पेशसार्धि श्रिया विराजतः । उषासावेह सीदताम् ॥ ६ ॥ प्रथमा हि सुवार्चसा
होतासा दैव्या कवी । यज्ञं नो यत्ततामिमम् ॥ ७ ॥ भारतीळे सरस्वति या वः

अ० २ । अ० ५ । व० १२] १२५ [म० १ । अ० २४ । सू० १६० ।

सर्वा उपब्रुवे । ता नश्चोदयत श्रिये ॥ ८ ॥ त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून्विश्वान्-
न्तस्मानजे । तेषां नः स्फातिमा यज ॥ ९ ॥ उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः
सृज । अग्निर्हव्यानि सिष्वदत् ॥ १० ॥ पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते ।
स्वाहाकृतीषु रोचते ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ १८६ ॥ १-८ अगस्त्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ४, ८ नि-
चृत् त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ५, ६, स्वराद् पङ्क्तिः । ७ पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१, ४, ८ धैवतः । २, ३, ५-७ पञ्चमः ॥

॥ १८६ ॥ अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्निश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूर्यिष्टां ते नमोऽक्ति विधेम ॥ १ ॥ अग्ने त्वं पारया
नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा । पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तो-
काय तनयाय शं योः ॥ २ ॥ अग्ने त्वमस्मद्युयोध्यमीवा अनग्नित्रा अभ्यमन्त
कृष्टीः । पुनरस्मभ्यं सुविताय देव चां विश्वेभिरमृतैर्भियजत्र ॥ ३ ॥ प्राहि नो
अग्ने पायुभिरजसैरुत प्रिये सदन आ शुशुकान् । मा ते भयं जरितारं यविष्ठ
नूनं विदन्मापरं सहस्वः ॥ ४ ॥ मा नो अग्नेऽव सृजो अघायाविष्यवे रिपवे वु-
च्छुनायै । मा दत्वते दशते मादते नो मा रीषते सहसावन्परा दाः ॥ ५ ॥
१० ॥ वि घ त्वावां ऋतजात यंसदृणानो अग्ने तन्वेव रूथम् । विश्वाद्रिक्तो-
रुत वा निनित्सोरभिहुतामसि हि देव विष्पद् ॥ ६ ॥ त्वं तां अग्न उभयान्वि
विद्वान्वेषि प्रपित्वे मनुषो यजत्र । अभिपित्वे मनवे शास्यो भूर्मर्मृजेन्य उशिग्भि-
र्नाक्रः ॥ ७ ॥ अबोचाम निवचनान्यस्मिन्मानस्य सूनुः सहसाने अग्नौ । वयं
सहस्रमृषिभिः सनेम विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ १६० ॥ १-८ अगस्त्य ऋषिः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः-१, २, ३
निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ८ त्रिष्टुप् । ५, ६, ७ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६० ॥ अनर्वाणं वृषभं मन्द्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्धया नव्यमकैः । गाथान्यः
सुरुचो यस्य देवा आशृण्वन्ति नवमानस्य मर्ताः ॥ १ ॥ तमृत्विया उप वारचः
सचन्ते सर्गो न यो देवयतामसर्जि । बृहस्पतिः स ह्यज्जो वरांसि विश्वाभवंत्स-
मृते मातरिश्वा ॥ २ ॥ उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च श्लोकं यंसत्सवितेव प्र वाहू ।
अस्य क्रत्वाह्न्यो यो अस्ति मृगो न भीमो अरक्षसस्तुर्विष्मान् ॥ ३ ॥ अस्य

अ० २ । अ० ५ । व० १६] १२६ [म० १ । अ० २४ । सू० १६१ ।

श्लोको विवीर्यते पृथिव्यामत्यो न यस्य बलभृद्विचेताः । मृगाणां न हेतयो यन्ति
चेमा बृहस्पतेरहिमायां अभियन् ॥ ४ ॥ ये त्वा देवोस्त्रिकं मन्यमानाः पापा भद्र-
मुपजीवन्ति पञ्चाः । न दूहयेत् अनु ददासि वामं बृहस्पते चर्यस इत्पियारुम् ॥ ५ ॥
१२ ॥ सुप्रैतुः सूर्यवसो न पन्था दुर्नियन्तुः परिप्रीतो न मित्रः । अनर्वाणो अभि-
ये चक्षते नोऽपीवृता अपोर्णुवन्तो अस्थुः ॥ ६ ॥ सं यं स्तुभोऽवनयो न यन्ति
समुद्रं न स्रवतो रोधचक्राः । स विद्धा उभयं चष्टे अन्तर्बृहस्पतिस्तर आपश्च गृ-
ध्रः ॥ ७ ॥ एवा महस्तुविजातस्तुविष्मान्बृहस्पतिर्वृषभो धायि देवः । स नः
स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ १६१ ॥ १-१६ अगस्य ऋषिः ॥ अबोषधि सूर्या देवता ॥ छन्दः-१
उष्णिक् । २ भुरिगुष्णिक् । ३, ७ स्वराडुष्णिक् । १३ विराडुष्णिक् । ४, ६,
१४ विराडनुष्टुप् । ५, ८, १५ निचृदनुष्टुप् ६ अनुष्टुप् । १०, ११ निचृत् ब्राह्मण-
नुष्टुप् । १२ विराड् ब्राह्मणनुष्टुप् । १६ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-३, ७, १३
ऋषभः । ४-६, ८-१२, १४-१६ गान्धारः ॥

॥ १६१ ॥ कङ्कतो न कङ्कतोऽथो सतीनकङ्कतः । द्वाविति प्लुषी इति न्य-
दृष्टा अलिप्सत ॥ १ ॥ अदृष्टान्हन्त्यायत्यथो हन्ति परायती । अथो अवघ्नती
हन्त्याथो पिनष्टि पिपती ॥ २ ॥ शरासः कुशरासो दर्भासः सैर्या उत । मौञ्जा
अदृष्टा वैरिणाः सर्वे साकं न्यलिप्सत ॥ ३ ॥ नि गावो गोष्ठे असद्वन्नि मृगासो
अविचत । नि केतवो जनानां न्यदृष्टा अलिप्सत ॥ ४ ॥ एत उ त्वे प्रत्यदभ्र-
न्प्रदोषं तस्करा इव । अदृष्टा विश्वदृष्टाः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥ १४ ॥ द्यौर्विः
पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः स्वसा । अदृष्टा विश्वदृष्टास्तिष्ठतेऽयता
सु कम् ॥ ६ ॥ ये अस्य ये अङ्ग्याः सूचीका ये प्रकङ्कताः । अदृष्टाः किं
चनेह वः सर्वे साकं नि जस्यत ॥ ७ ॥ उत्पुरस्तात्सूर्य एति विश्वदृष्टो अद-
ष्टहा । अदृष्टान्तर्वाञ्जम्भयन्तसर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥ उदपत्तसौ सूर्यः पुरु
विश्वानि जूर्वन । आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥ ९ ॥ सूर्ये विषमा
संजामि दितिं सुरावतो गृहे । सो चिन्नु न मराति नो वयं मरामारे अस्य योजनं
हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ॥ १० ॥ १५ ॥ इयत्तिका शकुन्तिका सका ज-
घास ते विषम् । सो चिन्नु न मराति नो वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु
त्वा मधुला चकार ॥ ११ ॥ त्रिः सप्त विष्णुलिङ्गका विषस्य पुष्यमक्षन् । ता-

अ० २ । अ० ५ । व० १६] १२७ [म० १ । अ० २४ । सू० १६१ ।

स्थिष्ठु न मरन्ति नो वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार
 ॥ १२ ॥ नवानां नवतीनां विषस्य रोपुषीणाम् । सर्वासामग्रमं नामोरे अस्य
 योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ॥ १३ ॥ त्रिः सप्त मयूर्यैः सप्त स्वसारो
 अग्रुवः । तास्तै विषं वि जञ्जिर उवकं कुम्भिनीरिव ॥ १४ ॥ ह्युत्तकः कुपुम्भ-
 कस्तकं भिनन्नचर्मना । ततो विषं प्र वावृते पराचीरनु संवतः ॥ १५ ॥ कुपुम्भ-
 कस्तदववीदगिरेः प्रवर्तमानकः । वृश्चिकस्यासं विषमरुसं वृश्चिक ते विषम् ॥ १६ ॥
 १६ ॥ २४ ॥ १ ॥

॥ इति प्रथमं मण्डलं समाप्तम् ॥

होता-

घोता-

मरिचिक-

नेहा-

जगित-

प्रशास्त्रो-

अद्वयः-

धृष्टा-

गृहपतिः-

ओ३म्

अथ द्वितीयं मण्डलम्

॥ १ ॥ १—१६ आङ्गिरसः शौनहोत्रो भार्गवो गृत्समद ऋषिः ॥ अग्नि-
देवता ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । १३ स्वरान् पङ्क्तिः । २, १५ वि-
राद् जगती । १६ निचृज्जगती । ३, ५, ८, १० निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ६, ११,
१२, १४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—२-८, १०-१२, १४-
१६ धैवतः । १, ६, १३ पञ्चमः ॥

प्रनामोः प्रकाशनात्

मर्वलः

॥ १ ॥ त्वमग्ने धुभिस्त्वमाशुशुक्ताणिस्त्वमदभ्यस्त्वमश्वमनस्पतिं । त्वं वने-
भ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥ १ ॥ तवाग्ने होत्रं तव षोड-
शमृत्विष्यं तव नेष्टुं त्वमग्निहतायतः । तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि
गृहपतिश्च नो दमे ॥ २ ॥ स्वमग्ने इन्द्रो वृषभः सतामसि त्वं विष्णुरुसगायो न-
मस्यः । त्वं ब्रह्मा रयिविद्वहणस्पते त्वं विधतः सचसे पुरन्द्या ॥ ३ ॥ त्वमग्ने राजा
वरुणो धृतव्रतस्त्वं मित्रो भवसि दस्मै इज्यः । त्वमग्न्या सत्पतिर्यस्य सम्भुजं त्वमंशो
विदथे देव भाजयुः ॥ ४ ॥ त्वमग्ने त्वष्टा विधत सुवीर्यं तव ग्नावो मित्रमहः स-
जात्यम् । त्वमाशुहेमा ररिषे स्वशव्यं त्वं नरां शर्धो असि पुरुवसुः ॥ ५ ॥ १७ ॥
त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वं शर्धो मारुतं पृच्छ ईशिषे । त्वं वातैररुणैर्यसि
शङ्गायस्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना ॥ ६ ॥ त्वमग्ने द्रविणोदा अरङ्कृते
त्वं देवः सविता रत्नधा असि । त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे त्वं प्रायुर्दमे दस्तेऽ-
विधत् ॥ ७ ॥ त्वमग्ने दस आ विशपतिं विशस्त्वां राजानं सुविद्वन्मृज्जते ।
त्वं विश्वानि स्वनीक पत्यसे त्वं सहस्राणि शता दश प्रति ॥ ८ ॥ त्वमग्ने
पितरमिष्टिभिर्नरस्त्वां आत्राय शम्या तनूरुचम् । त्वं पुत्रो भवसि यस्तेऽविधत्त्वं-
सखा सुशेवः पास्यावृषः ॥ ९ ॥ त्वमग्ने ऋभुराके नमस्यस्त्वं वाजस्य क्षुमतो राय
ईशिषे । त्वं वि भास्यनु दक्षि दावने त्वं विशिचुरसि यज्ञमातनिः ॥ १० ॥ १८ ॥

अ० २ । अ० ५ । व० २१] १२६ [म० २ । अ० १ । सू० २ ।

त्वमग्ने अदितिर्देव दाशुषे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा । त्वमिळा शतहिमासि
दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती ॥ ११ ॥ त्वमग्ने सुभृत उत्तमं वयस्तव स्पर्हं
वर्णं आ सन्दशि श्रियः । त्वं वाजः प्रतरणो बृहन्नसि त्वं रयिर्वहुलो विश्वतस्पृथुः
॥ १२ ॥ त्वमग्ने आदित्यासं आस्यन्त्वां जिह्वां शुचयश्चक्रिरे कवे । त्वां राति-
पाचो अध्वरेषु सश्विरे त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् ॥ १३ ॥ त्वे अग्ने विश्वे अमृतासो
अद्रुह आसा देवा हविरदन्त्याहुतम् । त्वया मर्तासः स्वदन्त आसुति त्वं गर्भो
वीरुधो जज्ञिषे शुचिः ॥ १४ ॥ त्वं तान्तसं च प्रति चासि मज्मनाग्रै सुजात प्र च
देव रिच्यसे । पृत्तो यदत्र महिना वि ते भुवदनु द्यावापृथिवी रोदसी उभे ॥ १५ ॥
ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः । अस्माञ्च तांश्च प्र
हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदधे सुवीराः ॥ १६ ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ १-१३ गृत्समद ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २, ७, १२
विराद् जगती । ४ जगती । ५, ६, ६, १३ निचृज्जगती । ३, ८, १०, ११ सु-
रिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ४-७, ६, १२, १३ निषादः । ३, ८, १०, ११
धैवतः ॥

॥ २ ॥ यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तनां गिरा । समिधानं सु-
प्रयसं स्वर्णरं द्युत्तं होतारं वृजनेषु धूर्पदं ॥ १ ॥ अभि त्वा नक्तीरुषसो ववाशि-
रेऽग्ने वत्सं न स्वसरेषु धेनवः । दिव इवेदरतिर्मानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार
संयतः ॥ २ ॥ तं देवा बुध्रे रजसः सुदंससं दिवस्पृथिव्योरति न्येरिरे । रथमिव
वेद्यं शुक्रशोचिषमग्निं मित्रं न क्षितिषु प्रशंस्यम् ॥ ३ ॥ तमुत्तमानं रजसि स्व आ
दमे चन्द्रमिव सुरुचं हार आ दधुः । पृथ्व्याः पतरं चितयन्तमक्षभिः पाथो न
पायुं जनसी उभे अनु ॥ ४ ॥ स होता विश्वं परि भूत्वध्वरं तमु हव्यैर्मनुष ऋ-
ज्जते गिरा । हिरिशिप्रो वृधसानासु जर्भुर्यौन स्तुभिरिचतयद्रोदसी अनु ॥ ५ ॥
२० ॥ स नो रेवत्समिधानः स्वस्तये सन्ददुस्वात्रयिमुस्मासु दीदिहि । आ नः कृ-
णुष्व सुविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये ॥ ६ ॥ दा नो अग्ने बृहतो
दाः सहस्रिणो दुरो न वाजं श्रुत्या अपा वृधि । प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि
स्वर्णं शुक्रमुषसो वि दिद्युतः ॥ ७ ॥ स ईधान उषसो राम्या अनु स्वर्णं दी-
देदरुषेण भानुना । होत्राभिरग्निर्मनुषः स्वध्वरो राजा विशामतिथिरचारुणायवे
॥ ८ ॥ एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्य धीष्णीपाय बृहदिवेषु मानुषा । दुहाना धेनु-

अ० २ । अ० ५ । व० २३] १३० [म० २ । अ० १ । सू० ३ ।

वृजनेषु कारवे त्मना शतिनं पुरुषमिषणि ॥ ६ ॥ वयमग्ने अर्वता वा सुवीर्यं ब्र-
ह्मणा वा चितयेमा जनां अति । अस्माकं द्युमधि पञ्च कृष्टिपूचा स्वर्णं शुशु-
चीत दुष्टरम् ॥ १० ॥ स नो बोधि सहस्य प्रशंस्यो यस्मिन्सुजाता इषयन्ता स-
रयः । यमग्ने यज्ञमुपयन्ति वाजिनो नित्ये तोके दीहिवासं स्वे दमे ॥ ११ ॥ उ-
भयासो जातवेदः स्याम ते स्तोतारो अग्ने सूर्यश्च शर्मणि । वस्यो रायः पुरु-
श्चन्द्रस्य भूयसः प्रजावतः स्वपत्यस्य शग्धि नः ॥ १२ ॥ यो स्तोतृभ्यो गोअग्राम
श्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः । अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद-
देम विदथे सुवीराः ॥ १३ ॥ २१ ॥

॥ ३ ॥ १-११ गृत्समद ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २ विराद् त्रि-
ष्टुप् । ३, ५, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४, ६, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ८, १० त्रिष्टुप् । ७
जगती ॥ स्वरः-१-६, ८-११ धैवतः । ७ निषादः ॥

॥ ३ ॥ समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात् । होता
पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान्यजत्बृग्निरर्हन् ॥ १ ॥ नराशंसः प्रति धामा-
न्यञ्जन् तिस्रो दिवः प्रति मद्वा स्वर्चिः । घृतपुषा मनसा हव्यमुन्दन्मूर्धन्यज्ञस्य स-
मनक्तु देवान् ॥ २ ॥ ईळितो अग्ने मनसा नो अर्हन् देवान्यजि मानुषात्पूर्वो अद्य ।
स आ वह मरुतां शर्धो अच्युतमिन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम् ॥ ३ ॥ देव बर्हिर्व-
र्धमानं सुवीरं स्तीर्णं राये सुभरं वेद्यस्याम् । घृतेनाक्तं वसवः सीदतेदं विश्वे देवा आ-
दित्या युज्ञियांसः ॥ ४ ॥ विश्रयन्तामुर्विया हूयमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा नमोभिः ।
व्यचस्वतीर्वि प्रथन्तामजुर्या वर्ण पुनाना यशसं सुवीरम् ॥ ५ ॥ २२ ॥ साध्वपांसि
सनता न उल्लिते उषासानक्ता वय्येव रणिवते । तन्तुं ततं संवयन्ती समीची य-
ज्ञस्य पेशः सुदुघे पर्यस्वती ॥ ६ ॥ दैव्या होतारा प्रथमा विदुष्टर ऋजु यज्ञतः
समृचा वपुष्टरा । देवान्यजन्तावृतुथा समञ्जतो नाभा पृथिव्या अधि सानुषु त्रिषु
॥ ७ ॥ सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः । तिस्रो देवीः
स्वधया बर्हिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निषद्य ॥ ८ ॥ पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः
श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः । प्रजां त्वष्टा विष्यतु नाभिर्मस्मे अथा देवानामप्येतु
पार्थः ॥ ९ ॥ वनस्पतिरवमृजन्नुप स्थादग्निर्हविः सूदयाति प्र धीभिः । त्रिधा स-
मक्तं नयतु प्रजानन्वेवेभ्यो दैव्यः शमितोप हव्यम् ॥ १० ॥ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य
योर्निर्धृते श्रितो घृतम्बस्य धाम । अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि
हव्यम् ॥ ११ ॥ २३ ॥

अ० २ । अ० ५ । व० २६] १३१ [म० २ । अ० १ । सू० ५ ।

॥ ४ ॥ १—६ सोमाहुतिर्भार्गव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ८
स्वराद् पङ्क्तिः । २, ३, ५, ६, ७ आर्षी पङ्क्तिः । ४ ब्राह्मयुष्णिक् । ६ निचृत्रि-
ष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ५—८ पञ्चमः । ४ ऋषभः । ६ धैवतः ॥

॥ ४ ॥ हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृत्तिं विशामग्निमतिथिं सुप्रयसम् । मित्र
इव यो दीधिषाय्यो भूदेव आदेवे जनं जातयेदाः ॥ १ ॥ इमं विधन्तो अपां स-
धस्थे द्वितादधुर्भृगवो विद्वान्योः । एष विश्वान्यभ्यस्तु भूमा देवानामग्निररतिर्जी-
राश्वः ॥ २ ॥ अग्निं देवासो मानुषीषु विन्दु प्रियं धुः क्षेप्यन्तो न मित्रम् । स
दीदयदुशतीरुम्या आ दक्षाभ्यो यो दास्वते दम आ ॥ ३ ॥ अस्य एषा स्व-
स्यैव पुष्टिः सन्दष्टिरस्य हियानस्य दत्तोः । वि यो भरिभदोपधीषु जिह्वाभ्यो न
रथ्यो दोधवीति वारान् ॥ ४ ॥ आ यन्मे अश्वं वनद्वः पनन्तोशिग्भ्यो नामि-
मीत वर्णम् । स चित्रेण चिकित्ते रंसु भासा जुजुर्वा यो मुहुरा युवा भूत् ॥ ५ ॥ २४ ॥
आ यो वना तातृषाणो न भाति वारं पथा रथ्येव स्वानीत् । कृष्णाध्वा तपू
एवश्चिकेत द्यौरिव स्मर्यमानो नभोभिः ॥ ६ ॥ स यो व्यस्थादभि दत्तदुर्वी पशुर्नैति
स्वयुरगोपाः । अग्निः शोचिष्मा अतसान्युष्णन्कृष्णव्यथिरस्वदयन्न भूम ॥ ७ ॥ नू
ते पूर्वस्यावसो अधीतौ तृतीयं विदथे मन्म शंसि । अस्मे अग्ने संयद्वारं बृहन्तं क्षमन्तं
वाजं स्वपत्यं रयिं दाः ॥ ८ ॥ त्वया यथा गृत्समदासो अग्ने गुहा वन्वन्त उपरां
अभि ष्युः । सुवीरासो अभिमातिपाहः स्मत्सूरिभ्यो गृणते तद्वयो धाः ॥ ९ ॥ २५ ॥

॥ ५ ॥ १—८ सोमाहुतिर्भार्गवः ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३, ६ निचृदनुष्टुप् । २, ४, ५ अनुष्टुप् । ८ विराडनुष्टुप् । ७ भुरिगुष्णिक्
स्वरः—१—६, ८ गान्धारः । ७ निषादः ॥

॥ ५ ॥ होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्य ऊतये । प्रयत्नञ्जेन्यं वसु शकेम
वाजिनो यमम् ॥ १ ॥ आ यस्मिन्सप्त एशमयस्तता यज्ञस्य लेतरि । मनुष्वद्व्य-
मष्टमं पोता विश्वं तदिन्वति ॥ २ ॥ दधन्वे वा यद्वीमनु वोच्चद्ब्रह्माणि वेरु तत् । परि
विश्वानि काव्या नेमिशचक्रमिवाभवत् ॥ ३ ॥ साकं हि शुचिना शुचिः प्रशास्ता
क्रतुनाजनि । विद्वान् अस्य वता ध्रुवा वया इवानु रोहते ॥ ४ ॥ ता अस्य वर्ण-
मायुवो नेष्टुः सचन्त धेनवः । कुवित्सिष्टभ्य आ वरं स्वसारो या इदं ययुः ॥ ५ ॥
यदी मालुरुष स्वसा घृतं भरन्त्यस्थित । तासामध्वर्युरागतौ यवो वृष्टीव मोदते ॥ ६ ॥
स्वः स्वाय धायसे कृणुतामृत्विगृत्विजम् । स्तोमं यज्ञं चादरं वनेमा रस्मिा वयम्

अ० २ । अ० ५ । व० २६] १३२ [म० २ । अ० १ । सू० ८ ।

॥ ७ ॥ यथा विद्वाँ अरं करद्विर्भ्यो यजतेभ्यः । अयमग्ने त्वे अपि यं यज्ञं चकृमा वयम् ॥ ८ ॥ २६ ॥

॥ ६ ॥ १-८ सोमाहुतिर्भागव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३, ५
८ गायत्री । २, ४, ६ निचृद्गायत्री । ७ विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ इमां मे अग्ने समिधमिमामुपसदं वनेः । इमा ऊ पु शुधी गिरः
॥ १ ॥ अया ते अग्ने विधेमोर्जो नपादश्वमिष्टे । एना सूक्तेन सुजात ॥ २ ॥
तं त्वा गीर्भिर्गिर्वणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः । सपर्येम सपर्यवः ॥ ३ ॥ स बोधि स्मू-
रिर्मघवा वसुपते वसुदावन् । युयोध्यः स्मद्वेषांसि ॥ ४ ॥ स नो वृष्टिं दिवस्पति स
नो वाजमनुवाणम् । स नः सहस्रिणीरिषः ॥ ५ ॥ ईळानायावस्यवे यविष्ठ दूत नो
गिरा । यजिष्ठ होतरा गंहि ॥ ६ ॥ अन्तर्ह्यग्न ईयसे विद्वाञ्जन्मोभया कवे । दू-
तो जन्येव मित्र्यः ॥ ७ ॥ स विद्वाँ आ च पिप्रयो यन्ति चिकित्व आनुषक् । आ
चास्मिन्तस्ति बर्हिषि ॥ ८ ॥ २७ ॥

॥ ७ ॥ १-६ सोमाहुतिर्भागव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २, ३
निचृद्गायत्री । ४ त्रिपाद्गायत्री । ५ विराद् पिपीलिका मध्या । ६ विराद्
गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमा भर । वसो पुरुस्पृहं ययिम् ॥ १ ॥
मा नो अरातिरीशत देवस्य मर्त्यस्य च । पर्षि तस्या उत द्विषः ॥ २ ॥ विश्वा
उत त्वया वयं धारा उदन्या इव । अति गाहेमहि द्विषः ॥ ३ ॥ शुचिः पावक
बन्धोऽग्रे बृहद्वि रोचसे । त्वं घृतेभिराहुतः ॥ ४ ॥ त्वं नो असि भारताग्ने वशा-
भिरुक्षभिः । अष्टापदीभिराहुतः ॥ ५ ॥ द्रव्यः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः ।
सहसस्पुत्रो अद्भुतः ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ ८ ॥ १-६ शृत्समद ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ गायत्री । २ निचृद्
पिपीलि का मध्या गायत्री । ३, ५ निचृद्गायत्री । ४ विराद् गायत्री । ६ निचृदनु-
ष्टुप् ॥ स्वरः-१-५ षड्जः । ६ गान्धारः ॥

॥ ८ ॥ वाजयन्त्रि नूरथान्योगाँ अग्रेरुपं स्तुहि । यशस्तमस्य मीळुषः ॥ १ ॥
यः मुनीथो ददाशुषेऽजुर्यो जरयन्नरिं चारुप्रतीक आहुतः ॥ २ ॥ य उ श्रिया द-

अ० २ । अ० ६ । व० २] १३३ [म० २ । अ० १ । सू० १० ।

मेष्वा दोषोपसि प्रशस्यते । यस्य व्रतं न मीयते ॥ ३ ॥ आ यः स्वर्णं भानुना
चित्रो विभात्यर्चिषा । अञ्जानो अजरैरधि ॥ ४ ॥ अत्रिमनु स्वराज्यमग्निमुक्त्यानि
वावृधुः । विश्वा अधि श्रियो दधे ॥ ५ ॥ अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य देवानामृतिभिर्वयम् ।
अरिष्यन्तः सचेमह्यभि व्याम पृतन्यतः ॥ ६ ॥ २६ ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३ त्रिष्टुप् । ४
विराद् त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ३-६ धैवतः ।
२ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ निः होता होतृषदन्ते विदानस्त्वेषो दीद्विषाँ असदत्सुदत्तः । अद-
ब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः ॥ १ ॥ त्वं दूतस्त्वमु नः प-
रुस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता । अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बो-
धि गोपाः ॥ २ ॥ विधेम ते परमे जन्मन्त्रे विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्माद्यो-
नेरुदारिद्र्या यजे सं प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे ॥ ३ ॥ अग्ने यजस्व हविषा य-
जीयाञ्जुष्टी देष्णमभि गृणीहि राधः । त्वं ह्यसि रयिपती रयीणां त्वं शुक्रस्य व-
चंसो मनोता ॥ ४ ॥ उभयं ते न क्षीयते वसव्यं दिवेदिवे जायमानस्य दस्म ।
कृधि चुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्य रायः ॥ ५ ॥ सैनानीकेन सु-
विदत्रो अस्मे यष्टा देवाँ आयजिष्ठः स्वस्ति । अदब्धो गोपा उत नः परुस्पा अग्ने
द्युमदुत रेवद्दिदीहि ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १० ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २, ६, विराद्
त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-४, ६ धैवतः ।
५ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ जोहूत्रो अग्निः प्रथमः पितेवेळस्पदे मनुषा यत्समिद्धः । श्रियं
वसानो अमृतो विचेता मर्मृजेन्यः श्रवस्यः स वाजी ॥ १ ॥ श्रूया अग्निश्चित्र-
भानुर्हव मे विश्वाभिर्गोभिर्मृतो विचेताः । श्यावा रथं वहतो रोहिता वोतारुषा-
ई चक्रे विभृत्रः ॥ २ ॥ उक्तानायामजनयन्त्सुभूतं भुवदग्निः पुरुपेशासु गर्भः । शि-
रिणायां चिदकुता महोभिरपरीवृतो वसति प्रचेताः ॥ ३ ॥ जिघर्म्यग्निं हविषा
घृतेन प्रतिज्जियन्तं भुवन्तानि विश्वा । पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्टमन्नै रभ-
सं दृशानि ॥ ४ ॥ आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत । मर्यश्रीः
स्पृह्यद्वर्णो अग्निर्वाभिर्मुशे तन्वाजर्भुराणः ॥ ५ ॥ ज्ञेया भागं सहसानो वरे-

अ० २ । अ० ६ । व० ५] १३४ [म० २ । अ० १ । सू० ११ ।

ए त्वाद्दूतासो मनुवद्देम । अनूनमग्निं जुहो वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि
॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ११ ॥ १-२१ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ८, १०,
१३, १६, २० पङ्क्तिः । २, ६, भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ४, ६, ११, १२, १४, १८
निचृत् पङ्क्तिः । ७ विराद् पङ्क्तिः । ५, १६, १७ स्वराद् बृहती भुरिग् बृहती ।
१५ बृहती । २१ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४, ६-१४, १८-२० पञ्चमः । ५,
१६, १७, १५ मध्यमः । २१ धैवतः ॥

॥ ११ ॥ श्रुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः स्याम ते दावने वसूनाम् । इमा हि
त्वामूर्जो वर्धयन्ति वसूयवः सिन्धवो न क्षरन्तः ॥ १ ॥ सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः
परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः । अमर्त्यं चिदासं मन्यमानमवाभिनदुक्थैर्विवृधानः
॥ २ ॥ उक्थेष्विन्नु शूर येषु चाकन्स्तोमेष्विन्द्र रुद्रियेषु च । तुभ्येदेता यासु मन्दसानः
प्र वायवे सिस्त्रते न शुभ्राः ॥ ३ ॥ शुभ्रं नु ते शुष्मं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं बाहोर्दधानाः ।
शुभ्रस्त्वमिन्द्र वावृधानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सहाः ॥ ४ ॥ गुहां हितं गुह्यं
गूढमप्स्वपीवृतं मायिनं न्नियन्तम् । उतो अपो द्यां तस्तभ्वासमहन्निहं शूर वीर्ये-
ण ॥ ५ ॥ ३ ॥ स्तवा नु तं इन्द्र पूर्या महान्युत स्तवाम् नूतना कृतानि । स्तवा
वज्रं बाहोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य केतू ॥ ६ ॥ हरी नु तं इन्द्र वाजयन्ता घृत-
श्चुतं स्वारमस्वार्ष्टाम् । वि समना भूमिरप्रथिष्ठारंस्त पर्वतश्चित्सरिष्यन् ॥ ७ ॥ नि
पर्वतः साद्यप्रयुच्छन्तसं मातृभिर्वावशानो अक्रान् । दूरे पारे वाणीं वर्धयन्त इन्द्रे-
षितां धमनिं पप्रथन्नि ॥ ८ ॥ इन्द्रो मह्यं सिन्धुमाशयानं मायाविनं वृत्रमस्फुरन्निः ।
अरंजेतां रोदसी भियाने कर्निक्रदतो वृष्णो अस्य वज्रात् ॥ ९ ॥ अरारो व्रीहृष्णो
अस्य वज्रोऽमानुषं यन्मानुषो निजूर्वीत् । नि मायिनो दानवस्य माया अपादय-
त्पण्वान्सुतस्य ॥ १० ॥ ४ ॥ पिबापिवेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः
सुतासः । पृणन्तस्ते कुक्षी वर्धयन्ति त्वा सुतः पौर इन्द्रमाव ॥ ११ ॥ त्वे इन्दा-
प्यभूम विप्रा धियं वनेम ऋतया सपन्तः । अवस्यवो धीमहि प्रशस्तिं सद्यस्ते रा-
यो दावने स्याम ॥ १२ ॥ स्याम ते तं इन्द्र ये तं ऊती अवस्यव ऊर्जो वर्धयन्तः ।
शुष्मिन्तमं यं चाकनाम देवास्मे रायिं रासि वीरवन्तम् ॥ १३ ॥ रासि क्षयं रासि
मित्रमस्मे रासि शर्धे इन्द्र मारुतं नः । सजोषसो ये च मन्दसानाः प्र वायवः
पान्त्यग्रणीतिम् ॥ १४ ॥ व्यन्तिवन्तु येषु मन्दसानस्तृप्तसोमं पाहि द्रवादिन्द्र ।

अ० २ । अ० ६ । व० ८] १३५ [म० २ । अ० २ । सू० १२ ।

अस्मान्सु पृत्स्वा त्रुत्रावर्धयो द्यां बृहद्विरुक्तैः ॥ १५ ॥ ५ ॥ बृहन्त इन्नु ये ते
तस्त्रोक्थेभिर्वा सुम्नमाविवासान् । स्तृणानासौ बृहिः प्रस्त्यावृत्त्वोताः इदिन्द्र वा-
जमगमन् ॥ १६ ॥ उग्रेष्विन्नु शूर मन्दसान स्त्रिकद्रुकेषु पाहि सोममिन्द्र । प्रदो-
धुवच्छमश्रुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्य प्रीतिम् ॥ १७ ॥ धिष्वा शवः शूर
येन वृषमवाभिन्वानुमौर्यावाभम् । अपावृणोज्योतिरार्याय नि संव्यतः सादि द-
स्युरिन्द्र ॥ १८ ॥ सनेम ये तं ऊतिभिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध आर्येण दस्यून् ।
अस्मभ्यं तत्त्वाष्ट्रं विश्वरूपमरन्धयः सार्वस्य त्रिताय ॥ १९ ॥ अस्य सुवानस्य
मन्दिनस्त्रितस्य न्यवृदं वावृथानो अस्तः । अवर्तयत्सूर्यो न चक्रं भिनद्धलामिन्द्रो
अङ्गिरस्वान् ॥ २० ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिचां स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ २१ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १२ ॥ १-१५ श्रुत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१-५, १२-१५
त्रिष्टुप् । ६-८, १०, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत् । यस्य
शुष्माद्रोदसी अभ्येसतां नृमणस्य मद्रा स जनास इन्द्रः ॥ १ ॥ यः पृथिवीं व्य-
थमानामहन्द्ध्यः पर्वतान्प्रकुपितं अरम्णात् । यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो
द्यामस्तभ्नात्स जनास इन्द्रः ॥ २ ॥ यो हत्वाहिमरिणात्सप्त सिन्धून्यो गा उदा-
जदपथा वृत्तस्य । यो अश्मनोरन्तरि जजान संवृक्समत्सु स जनास इन्द्रः ॥ ३ ॥
येनेमा विश्वाच्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः । श्वघ्नीव यो जिगीवां
लक्षमाददर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः ॥ ४ ॥ यं स्मां पृच्छन्ति कुह सेति घोर-
मुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम् । सो अर्यः पुष्टीर्विज ह्वामिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास
इन्द्रः ॥ ५ ॥ ७ ॥ यो रधस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नार्धमानस्य
कीरेः । युक्तग्राव्णो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः ॥ ६ ॥
यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः । यः सूर्यं य
उषसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः ॥ ७ ॥ यं क्रन्दसी संयती विह-
येते परेऽवर उभयां अमित्राः । समानं चिद्रथमातस्थिवांसा नाना हवेते स जनास
इन्द्रः ॥ ८ ॥ यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते । यो
विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्स जनास इन्द्रः ॥ ९ ॥ यः शश्वतो म-
हो नो दधानानमन्यमानाञ्छवीं जघान । यः शर्धते नातुददाति शृध्यां यो दस्यो-

अ० २ । अ० ६ । व० ११] १३६ [म० २ । अ० २ । सू० १३ ।

ईन्ता स जनास इन्द्रः ॥ १० ॥ ८ ॥ यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां
शरघन्वविन्दत् । अज्ञायमानं यो अहिं जघान दातुं शयानं स जनास इन्द्रः
॥ ११ ॥ यः सप्तरीशिमर्षभस्तुविष्मानवासृजत्सर्वे सप्त सिन्धून् । यो रौहिण-
मस्फुरद्वज्रबाहुर्धामारोहन्तं स जनास इन्द्रः ॥ १२ ॥ द्यावा चिदस्मै पृथिवी नमेते
शुष्माच्चिदस्य पर्वता भयन्ते । यः सोमपा निक्षितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास
इन्द्रः ॥ १३ ॥ यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती । यस्य
ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राघः स जनास इन्द्रः ॥ १४ ॥ यः सुन्वते पचते
दुध आ चिद्वाजं दर्दपि स किलासि सत्यः । वयं ते इन्द्र विश्वह प्रियासः सु-
वीरासो विदथमा वदेम ॥ १५ ॥ ६ ॥

॥ १३ ॥ १-१३ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३,
१०, ११, १२ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ६, १३ त्रिष्टुप् । ४ नि-
चृज्जगती । ५, ६ विराद् जगती ॥ स्वरः—१-३, ७-१३ धैवतः । ४-६ निषादः ॥

॥ १३ ॥ ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्परिं मन्त्रं ज्ञात आविशद्यासु वर्धते । त-
दाहना अभवत्पिप्लुषी पयोऽंशोः प्रीयूषं प्रथमं तदुक्थ्यम् ॥ १ ॥ सध्रीमा यन्ति
परि विभ्रतीः पयो विश्वप्स्याय प्र भरन्त भोजनम् । समानो अध्वा प्रवतामनु-
ष्यदे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युकथ्यः ॥ २ ॥ अन्वेको वदति यददाति तद्रूपा मि-
नन्तदपा एक ईयते । विश्वा एकस्य धिनुदस्तितिक्षते यस्ताकृणोः प्रथमं सास्यु-
कथ्यः ॥ ३ ॥ प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त आसते रयिमिव पृष्ठं प्रभवन्तमायते । असिन्व-
न्दंष्टैः पितुरन्ति भोजनं यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युकथ्यः ॥ ४ ॥ अधाकृणोः पृ-
थिवी सन्दृशे दिवे यो धौतीनामहिहन्नारिणकपथः । तं त्वा स्तोमैभिरुदभिर्न वा-
जिनं देवं देवा अजनन्तसास्युकथ्यः ॥ ५ ॥ १० ॥ यो भोजनं च दयसे च वर्ध-
नमार्द्रादा शुष्कं मधुमहुदोर्हित । सः शैवधिं नि दधिपे विवस्वति विश्वस्यैक ईशिषे-
सास्युकथ्यः ॥ ६ ॥ यः पुष्पिणींश्च प्रस्वश्च धर्मणाधि दाने व्य वनीरधारयः । यश्चासमा
अजनो दिद्युतो दिव पुरुर्वो अभितः सास्युकथ्यः ॥ ७ ॥ यो नार्मिरं सहवसुं निहन्तवे पृ-
क्षाय च दासवेशाय चावहः । ऊर्जयन्त्या अपरिविष्टमास्यमुतैवाद्य पुरुकृत्सास्युकथ्यः
॥ ८ ॥ शतं वा यस्य दश साकमाद्य एकस्य श्रुष्टो यद् बोदमावैथ । अरज्जौ
दस्यून्तसमुनब्धभीतये सुप्राव्यो अभवः सास्युकथ्यः ॥ ९ ॥ विवेदनु रोधना अस्य
पौस्यं ददुरस्मै दधिरे कृत्रवे धनम् । पलस्तमा विष्टिरः पञ्च सन्दृशः परि परो

अ० २ । अ० ६ । व० १४] १३७ [म० २ । अ० २ । सू० १४ ।

अभवः सास्युकथ्यः ॥ १० ॥ ११ ॥ सुप्रवाचनं तव वीर वीर्यैर्यदेकेन क्रतुना वि-
न्दमे वसु । जातूधिरस्य प्र वयः सहस्वतो या चकर्थ सेन्द्र विन्वास्युकथ्यः ॥ ११ ॥
अरमयः सरपसस्तराय कंतुर्वीतये च वय्याय च स्तुतिम् । नीचा शन्तमुदनयः प-
रावृजं प्रान्धं श्रोणं अवयन्तसास्युकथ्यः ॥ १२ ॥ अस्मभ्यं तदसौ दानाय राधः
समर्थयस्व बहु तै वसव्यम् । इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु बृन्वहृददेम विदथे सुवी-
राः ॥ १३ ॥ १२ ॥

॥ १४ ॥ १-१२ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४, ६, १०,
१२ त्रिष्टुप् । २, ६, ८, निचृत् त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृत्पङ्क्तिः । ११
भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः- १-४, ६-१०, १२ धैवतः । ५, ११ पञ्चमः ॥

॥ १४ ॥ अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोममामत्रेभिः सिञ्चता मयमन्धः । कामी पात्रैः
हि वीरः सदेमस्य प्रीतिं जुहोत वृष्णे तदिदेष वष्टि ॥ १ ॥ अध्वर्यवो यो अपो
वध्निवांसं वृत्रं जघानाशन्येव वृक्षम् । तस्मा एतं भरत तद्वशां एष इन्द्रो अर्हति
प्रीतिमस्य ॥ २ ॥ अध्वर्यवो यो दधीकं जघान यो गा उदाजदप हि वलं वः ।
तस्मा एतमन्तरिक्षे न वातमिन्द्रं सोमैरौर्णुत जूर्न वक्षैः ॥ ३ ॥ अध्वर्यवो य उ-
रणं जघान नव चवांसं नवतिं च बाहू । यो अर्बुदमव नीचा ववाधे तमिन्द्रं सोमस्य
भृथे हिनोत ॥ ४ ॥ अध्वर्यवो यः स्वश्वं जघान यः शुष्णमशुषं यो व्यंसम् । यः
पिपुं नमुचि यो रुधिकां तस्मा इन्द्रायान्वसो जुहोत ॥ ५ ॥ अध्वर्यवो यः शतं
शम्बरस्य पुरो विभेदाशमनेव पूर्वीः । यो वचिनः शतमिन्द्रः सहस्रमपावपद्भरता सो-
ममस्मै ॥ ६ ॥ १३ ॥ अध्वर्यवो यः शतमा सहस्रं भूम्या उपस्थेऽवपज्जघन्वान् ।
कुत्सस्यायोरन्तिथिग्वस्य वीरान्यवृणुग्भरता सोममस्मै ॥ ७ ॥ अध्वर्यवो यन्नरः का-
मयाध्वे ध्रुष्टी वहन्तो नशथा तदिन्द्रे । गर्भस्तिपूतं भरत श्रुतायेन्द्राय सोमं य-
ज्यवो जुहोत ॥ ८ ॥ अध्वर्यवः कर्तना श्रुष्टिमस्मै वने निपूतं वन उन्नयध्वम् ।
जुष्टाणो हस्यमभि वावशे व इन्द्राय सोमं मदिं जुहोत ॥ ९ ॥ अध्वर्यवः पयसो-
ध्वयथा गोः सोमैभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम् । वेदाहमस्य निभृतं म एतदित्सन्तं भू-
यो यजतश्चिकेत ॥ १० ॥ अध्वर्यवो यो दिव्यस्य वस्यो यः पार्थिवस्य तम्यस्य
राजा । तमूर्धं न पृणता यवेनेन्द्रं सोमैभिस्तदपो नो अस्तु ॥ ११ ॥ अस्मभ्यं
तदसौ दानाय राधः समर्थयस्व बहु तै वसव्यम् । इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनुबृ-
न्वहृददेम विदथे सुवीराः ॥ १२ ॥ १४ ॥

अ० २ । अ० ६ । व० १७] १३८ [म० २ । अ० २ । सू० १६ ।

॥ १५ ॥ १—१० गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् पङ्क्तिः । ७ स्वराद् पङ्क्तिः । २, ४, ५, ६, ८, १० त्रिष्टुप् । ३ निचृत् त्रिष्टुप् । ८ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७ पञ्चमः । २—६, ८—१० धैवतः ॥

॥ १५ ॥ प्र घ्रा न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वोचम् । त्रि-
कमुकेष्वपि वत्सुतस्यास्य महे अहिमिन्द्रो जघान ॥ १ ॥ अवंशे घामस्तभायद्बृह-
न्तमा रोदसी अपृणवन्तरिक्षम् । स धारयत्पृथिवीं पृथक् सोमस्य ता मद इन्द्र-
श्चकार ॥ २ ॥ सद्यैव प्राचो वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यत्तृणजदीनाम् । वृथा-
सृजत्पृथिविर्दीर्घयायैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ३ ॥ स प्रवोळ्बृहन्परिगत्या
वृथीतेर्विश्वमध्यागायुधमिद्रे अग्नौ । सं गोभिरश्वैरसृजद्रथैभिः सोमस्य ता मद इ-
न्द्रश्चकार ॥ ४ ॥ स ई महीं धुनिमेतोररम्णात्सो अस्नातृनपारयत्स्वस्ति । त
उत्सनाय रयिमभि प्र तस्थुः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ५ ॥ १५ ॥ सोदञ्चं
सिन्धुमरिणान्महित्वा वज्रेणान उषसः सं पिपेष । अजवसो जविनीभिर्विवृश्च-
न्तसोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ६ ॥ स विष्ठा अपगोहं कनीनामाविर्भवद्भुदति-
ष्ठत्परावृक् । प्रति श्रोणः स्थावच नगचष्ट सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ७ ॥
भिनद्धलमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दंष्ट्रितान्यैरत् । रिणग्रोधांसि कृत्रिमाणेषां
सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ८ ॥ श्वमेनाभ्युप्या चुमुरि धुनिं च जघन्य दस्युं प्र
वृथीतिमावः । रम्भी चिदत्र विविदे हिरण्यं सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ९ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी । शिचां स्तोतृभ्यो मार्ति
घग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीरा ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ १६ ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७ जग-
ती । ३ विराद् जगती । ४, ५, ६, ८ निचृज्जगती च । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३—८ निषादः । २, ६ धैवतः ॥

॥ १६ ॥ प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय सुष्टुतिमन्नाविव समिधाने हविर्भरे । इ-
न्द्रमजुयं जरयन्तमुज्जितं सनाद्युवानमवसे हवामहे ॥ १ ॥ यस्मादिन्द्राद्बृहत्तः किं
चनेमृते विश्वान्यस्मिन्सम्भृताधि वीर्या । जठरे सोमं तन्वी सतो महो हस्ते व-
ज्रं भरति शीर्षणि क्रतुम् ॥ २ ॥ न ज्ञोणीभ्यां परिभ्वे त इन्द्रियं न समुद्रैः प-
र्वतैरिन्द्र ते रथः । न ते वज्रमन्वश्नोति कश्चन यदाशुभिः पतसि योजना पुरु
॥ ३ ॥ विश्वे हस्यै यजताय धृष्णवे क्रतुं भरन्ति वृषभाय सश्चते । वृषा यजस्व

अ० २ । अ० ६ । व० २१] १३६ [म० २ । अ० २ । सू० १८ ।

द्विषां विदुष्टैः पिबेन्द्र सोमं वृषभेण भानुना ॥ ४ ॥ वृष्णः कोशः पवते मध्ये
ऊर्मिवृषभान्नाय वृषभाय पातवे । वृषणाध्वर्यु वृषभासो अद्रयो वृषणं सोमं वृष-
भाय सुष्वति ॥ ५ ॥ १७ ॥ वृषा ते वज्र उत ते वृषा रथो वृषणा हरी वृषभा-
श्यायुधा । वृष्णो मदस्य वृषभ त्वमीशिष इन्द्र सोमस्य वृषभस्य तृष्णहि ॥ ६ ॥
अ ते नावं न समने वचस्युवं ब्रह्मणा यामि सर्वनेषु दार्ष्टिभिः । कुविन्नो अस्य व-
चसो निवोधिषदिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे ॥ ७ ॥ पुरा संस्थाधावभ्या ववृ-
त्स्व नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य पिप्युषी । सकृत्सु ते सुमतिभिः शतक्रतो सं पत्नी-
भिर्न वृषणो नसीमहि ॥ ८ ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुह्यदिन्द्र दक्षिणा
मघोनी । शिक्ता स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ १७ ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५, ६ वि-
राद् जगती । २, ४ निचृज्जगती । ३, ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ८ नि-
चृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ४-६, निषादः । ३, ७, ९, धैवतः । ८ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥ तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्चतु शुष्मा यदस्य प्रत्नथोदीरते । विश्वा य-
द्गोत्रा सहसा परीवृता मदे सोमस्य दृढितान्यैरयत् ॥ १ ॥ स भूतु यो ह प्रथ-
माय धायस ओजो मिमानो महिमानमातिरत् । शूरो यो युत्सु तन्वं परिव्यतशी-
र्षणि द्यां महिना प्रत्यमुञ्चत ॥ २ ॥ अधाकृणोः प्रथमं वीर्यं महद्यदस्याग्रे ब्रह्म-
णा शुष्ममैरयः । रथेष्टेन हर्यश्वेन विव्युताः प्र जीरयः सिस्रते सध्रयक् पृथक्
॥ ३ ॥ अधा यो विश्वा भुवनाभि मज्जमनैशानकृत्प्रवया अभ्यवर्धत । आद्रोदसी-
ज्योतिषा बह्निरातनोत्सीव्यन्तमांसि दुर्धिता समव्ययत् ॥ ४ ॥ स प्राचीनान्प-
र्वतां दृढदोजसाधराचीनमकृणोदयामर्षः । अधारयत्पृथिवीं विश्वधायसमस्तभ्ना-
न्मायया द्यामवस्रसः ॥ ५ ॥ १६ ॥ सास्मा अरं बाहुभ्यां यं पिताकृणोर्विश्व-
स्मादा जुनुषो वेदसस्परि । येना पृथिव्यां नि क्रिविं शयध्वै वज्रेण हत्व्यवृण-
कुविष्वणिः ॥ ६ ॥ अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदसस्त्वामिये भ-
गम् । कृधि प्रक्रेतमुप मास्या भर इद्धिभागं तन्त्रोयेन मामहः ॥ ७ ॥ भोजं त्वा-
मिन्द्र वयं हुवेम इदिष्वमिन्द्रापांसि वाजान् । अविद्वदीन्द्र चित्रया न ऊती कृधि
वृषन्निन्द्र वस्यसो नः ॥ ८ ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुह्यदिन्द्र दक्षिणा
मघोनी । शिक्ता स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ १८ ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ पङ्क्तिः । ४,

अ० २ । अ० ६ । व० २३] १४० [म० २ । अ० २ । सू० १६ ।

८ भुरिक् पङ्क्तिः । ५, ६ स्वसद् पङ्क्तिः । ७ निचृत् पङ्क्तिः । २, ३, ६ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ४—८ पञ्चमः । २, ३, ६ धैवतः ॥

॥ १८ ॥ प्राता रथो नवो योजि सस्तिश्चतुर्गुणस्त्रिकशः सप्तारिभ्यः । दशा-
रिभ्यो मनुष्यः स्वर्षाः स इष्टिभिर्मतिभी रंध्यो भूत् ॥ १ ॥ सास्मा अरं प्रथमं स
द्वितीयमुतो तृतीयं मनुषः स होता । अन्यस्या गर्भमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः
सचते जेन्यो वृषा ॥ २ ॥ हरी नुकं रथ इन्द्रस्य योजमायै सूक्तेन वचसा नवेन ।
मो पु त्वामत्र बहवो हि विशा नि रीरमन्यजमानासो अन्ये ॥ ३ ॥ आ द्वाभ्यां
हरिभ्यामिन्द्र याह्या चतुर्भिरा पद्धिर्हूयमानः । आष्टाभिर्विशभिः सोमपेयमयं सुतः
मृधः दीः सुमत्स्व मा मृधस्कः ॥ ४ ॥ आ विशत्या त्रिंशता याह्यर्वाडा चत्वारिंशता हरि-
भिर्युजानः । आ पञ्चाशता सुरथेभिरिन्द्रा षष्ठ्या सप्तत्या सोमपेयम् ॥ ५ ॥ २१ ॥
शुनहोत्रेषु सोम
इन्द्र त्वाया परिषिको मदाय ॥ ६ ॥ मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छा विश्वा हरी धुरि
धिष्वा रथस्य । पुरुत्रा हि विहव्यो बभूथास्मिञ्छूर सर्वने मादयस्व ॥ ७ ॥ न म
इन्द्रेण सख्यं वि योषदस्मभ्यमस्य दक्षिणा दुहीत । उप ज्येष्ठे वरुथे गर्भस्तौ
प्रायेप्राये जिगीवांसः स्याम ॥ ८ ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र द-
क्षिणा मघोनी । शिक्ता स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः
॥ ९ ॥ २२ ॥

॥ १६ ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६,
८ विराद् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ३ पङ्क्तिः । ५, ७ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, २, ६, ८, ९ धैवतः । ३—५, ७ पञ्चमः ॥

कप्रतीयस्य ॥ १६ ॥ अपीस्यस्यान्वसो मदाय मनीषिणः सुवानस्य प्रयसः । यस्मि-
न्निन्द्रः प्रदिवि वावृधान ओको दधे ब्रह्मण्यन्तश्च नरः ॥ १ ॥ अस्य मन्दानो
मध्वो वज्रहस्तोऽहिमिन्द्रो अणोवृतं वि वृश्चत् । प्र यद्वयो न स्वसराण्यच्छा प्र-
यांसि च नदीनां चक्रमन्त ॥ २ ॥ स माहिन् इन्द्रो अणो अपां प्रैरयदहिहाच्छा
समुद्रम् । अजनयत्सूर्यं विदद्वा अकुनाद्वा वयुनाति साधत् ॥ ३ ॥ सो अप्रतीनि
मनवे पुरुणीन्द्रो दाशहाशुषे हन्ति वृत्रम् । सद्यो यो नृभ्यो अतसाय्यो भूतपस्पृ-
धानेभ्यः सूर्यस्य सातौ ॥ ४ ॥ स सुन्वत इन्द्रः सूर्यमा देवो रिण्डमर्त्याय
स्तवान् । आ यद्रयि गुहदवधमस्मै भरदंशं नैतशो दशस्यन् ॥ ५ ॥ २३ ॥

अ० २ । अ० ६ । व० २७ [१४१ [म० २ । अ० २ । सू० २१ ।

स रन्धयत्सदिवः सारथये शुष्णप्रशुषं कुर्यात् कुत्साय । दिवोदासाय नयति च नवे-
न्द्रः पुरो व्यैरच्छम्बरस्य ॥ ६ ॥ एवा तं इन्द्रो चरथमहेम श्रवस्या न त्मना वाजयन्तः ।
अश्याम तत्साममाशुषाणा नूनमो वधरदेवस्य पीयोः ॥ ७ ॥ एवा तं गृत्समदाः
शूर मन्मावस्यत्रो न व्युनानि तनुः । ब्रह्मण्यन्त इन्द्र ते नवीय इपमूर्जे सुजितिं
सुभ्रमरयुः ॥ ८ ॥ नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो मार्ति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २४ ॥

॥ २० ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ६, ८ विराट्
त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । २ बृहती । ३ पङ्क्तिः । ४, ५, ७ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-
१, ६, ८, ९ धैवतः । २ मध्यमः । ३-५, ७ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ वयं ते वयं इन्द्र विद्धि पुणः प्रभरामहे वाजयुर्न रथम् । विपन्यत्रो
दीध्यतो मनीषा सुम्नमियत्तन्तस्त्वावतो नृन् ॥ १ ॥ त्वं न इन्द्र त्वार्भिरूती त्वायतो
अभिष्टिपोसि जनान् । त्वमिनो दाशुषो वरुतेत्थाधीरभि यो नक्षति त्वा ॥ २ ॥ स
नो युवेन्द्रो जोहूत्रः सखा शिवो नरामस्तु पाता । यः शंसन्तं यः शशमानमूती पचन्तं
च स्तुवन्तं च प्रणेष्ट ॥ ३ ॥ तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे यस्मिन्पुरा वावृधुः
शाशदुश्च । स वस्वः कामं पीपरदियानो ब्रह्मण्यतो नूतनस्यायोः ॥ ४ ॥ सो
अङ्गिरसामुचथा जुजुष्वान्ब्रह्मा तूतोदिन्द्रो गातुमिष्णान् । मुष्णन्नुषसः सूर्येण
स्तवानश्वस्य चिच्छिन्नथत्पूर्यारिणि ॥ ५ ॥ २५ ॥ स ह श्रुत इन्द्रो नाम देव ऊर्ध्वो
भुवन्मनुषे दस्मत्तमः । अत्र प्रियमर्शसानस्य साहाजिह्वो भरद्वासस्य स्वधावान्
॥ ६ ॥ स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः पुरन्दरो दासीरैरयद्वि । अजैनयन्मनवे क्षाम-
पश्च सत्रा शंसं यजमानस्य तूतोत् ॥ ७ ॥ तस्मै तवस्यमनु दायि सत्रेन्द्राय दे-
वेभिरणीसातौ । प्रति यदस्य वज्रं बाह्वोर्धुहृत्वी दस्यूपुर आयसीनि तारीत् ॥ ८ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी । शिक्षा स्तोतृभ्यो मार्ति
धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ २१ ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ स्वराट्
त्रिष्टुप् । ३, ६ त्रिष्टुप् । ४ विराट् जगती । ५ निचृज्जगती ॥ स्वरः-१-३, ६
धैवतः । ४, ५ निषादः ॥

॥ २१ ॥ विश्वजिते धनजिते स्वर्जिते सत्राजिते नृजिते उर्वराजिते । अश्व-

अ० २ । अ० ६ । व० २६] १४२ [म० २ । अ० ३ । सू० २३ ।

जिते गोजिते अजिते भरेन्द्राय सोमं यजताय हर्यतम् ॥ १ ॥ अभिभुवेऽभिभ-
 ज्ञाय वन्वतेऽषाळ्हाय सहमानाय वेधसे । तुविग्रये वह्नये दुष्टरितवे सत्रासाहे नमः
 इन्द्राय वोचत ॥ २ ॥ सत्रासाहो जनभक्तो जनसहश्चर्वनो युध्मो अनु जोषमु-
 जितः । वृत्तञ्चयः सहुरिर्विच्वारित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीर्या ॥ ३ ॥ अना-
 नुदो वृषभो दोषतो वधो गम्भीर ऋष्वो असमष्टकाव्यः । रध्रचोदः श्रथनो
 वीळितस्पृथुरिन्द्रः सुयज्ञ उषस स्वर्जनत् ॥ ४ ॥ यज्ञेन गातुमप्सुरो विविद्रे बियो
 हिन्याना उशिजो मनीषिणः । अभिस्वरा निषदा गा अवस्यव इन्द्रे हिन्याना
 द्रविणान्याशत ॥ ५ ॥ इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्ति दत्तस्य सुभगत्वमस्मे ।
 पोषं रयीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्यानं वाचः सुदिनत्वमहाम् ॥ ६ ॥ २७ ॥

॥ २२ ॥ १-४ गृत्समद ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ अष्टिः । २ नृ-
 चृदतिशकरी । ४ भुरिगतिशकरी । ३ स्वराद् शकरी ॥ स्वरः-१ मध्यमः । २,
 ४ पञ्चमः । ३ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ त्रिकद्रुकेषु महिषो यवांशिरं तुविशुष्मस्तृप्तसोममपिबद्धिष्णुना
 सुतं यथावशत् । स ई ममाद् महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्चदेवो देवं सत्यमिन्द्रं
 सत्य इन्दुः ॥ १ ॥ अथ त्विषीमां अभ्योजसा क्रिविं युधाभवदा रोदसी अपृ-
 णदस्य मज्जना प्र वावृधे । अथत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत सैनं सश्चदेवो देवं स-
 त्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ २ ॥ साकं जातः क्रतुना साकमोजसा बवत्तिथ साकं वृद्धो
 वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः । दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं सश्चदेवो देवं
 सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ ३ ॥ तव त्यन्नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूर्वं दिवि प्रवाच्यं
 कृतम् । यदेवस्य शर्वसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः । भुवद्विष्वमभ्यादेवमोजसा वि-
 दादूर्जं शतक्रतुर्विदादिषम् ॥ ४ ॥ २८ ॥ २ ॥

॥ २३ ॥ १-१६ गृत्समद ऋषिः ॥ देवताः-१, ५, ६, ११, १७, १६
 ब्रह्मणस्पतिः । २-४, ६-८, १०, १२-१६, १८ बृहस्पतिश्च ॥ छन्दः-१, ४,
 ५, १०, ११, १२ जगती । २, ७, ८, ९, १३, १४, विराद् जगती । ३, ६,
 १६, १८ निचृज्जगती । १५, १७ भुरिक् त्रिष्टुप् । १६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-
 १४, १६, १८ निषादः । १५, १७, १९ धैवतः ॥

॥ २३ ॥ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम् । ज्ये-

अ० २ । अ० ६ । व० ३२] १४३ [म० २ । अ० ३ । सू० २३ ।

ष्टराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम् ॥ १ ॥ देवा-
 श्रित्ते असुर्य प्रचेतसो बृहस्पते यज्ञियं भागमानशुः । उस्त्रा इव सूर्यो ज्योतिषाम-
 हो विश्वेषामिज्जानिता ब्रह्मणामसि ॥ २ ॥ आ धिवाध्या परिणपस्तमसि च ज्यो-
 तिष्मन्तं रथमृतस्य तिष्ठसि । बृहस्पते भीमममित्रदम्भनं रज्जोहणं गोत्रभिदं स्व-
 विदम् ॥ ३ ॥ सुनीतिभिर्नयसि त्रायसे जनं यस्तुभ्यं दाशान्न तमहो अश्नवत् ।
 ब्रह्मद्विपस्तपनो मन्युमीरसि बृहस्पते महि तत्ते महित्वनम् ॥ ४ ॥ न तमहो न दु-
 रितं कुतश्चन नारातयस्तितरुर्न द्व्याविनः । विश्वा इदस्माद्धरसो वि बाधसे यं ^{एतद्}
 सुगोपा रक्षसि ब्रह्मणस्पते ॥ ५ ॥ २६ ॥ त्वं नो गोपाः पथिकृद्विचक्षणस्तव ^{तत्त्वम्}
 वृताय मतिभिर्जरामहे । बृहस्पते यो नो अभि हूरो वधे स्वा तं मर्मर्तु दुच्छुना ह-
 रस्वती ॥ ६ ॥ उत वा यो नो मूर्चयादनागसोऽरातीवा मर्तः सानुको वृकः । बृ-
 हस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्यै देववीतये कृधि ॥ ७ ॥ त्रातारं त्वा
 तनूनां हवामहेऽवस्पतरं धिवक्तारं मस्मयुम् । बृहस्पते देवनिदो नि वर्हय मा दुरेवा उ-
 त्तरं सुम्नमुन्नशन् ॥ ८ ॥ त्वया वयं सुवृथा ब्रह्मणस्पते स्पार्हा वसु मनुष्या द-
 दीमहि । या नो दूरे तल्लितो या अरातयोऽभि सन्ति जम्भया ता अन्नमसः ॥ ९ ॥
 त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते परिण सस्मिन्ना युजा । मा नो दुःशंसो
 अभिदिप्सुरीशत प्र सुशंसा मतिभिस्तारिषीमहि ॥ १० ॥ ३० ॥ अन्नानुदो वृष-
 भो जग्मिराहवं निष्ठप्ता शत्रुं पृतनासु सासहिः । असि सत्य ऋणया ब्रह्मण-
 स्पत उग्रस्य चिदमिता वीळुहर्षिणः ॥ ११ ॥ अदेवेन मनसा यो रिषयति शा-
 सामुग्रो मन्यमानो जिघांसति । बृहस्पते मा प्रणक्तस्य नो वधो नि कर्म मन्युं दु-
 रेवस्य शर्धतः ॥ १२ ॥ भरेषु हव्यो नमसोपसद्यो गन्ता वाजेषु सनिता धनन्धनम् ।
 विश्वा इदर्यो अभिदिप्सो मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथा इव ॥ १३ ॥ तेजिष्ठया
 तपनी रक्षसस्तप ये त्वा निदे दधिरे दृष्टवीर्यम् । आविस्तत्कृष्व यदसत्त उक्थ्यं बृ-
 हस्पते वि परिणपो अर्दय ॥ १४ ॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्युमद्विभाति क्र-
 तुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छवस ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥
 मा नः स्तेनेभ्यो ये अभि बृहस्पदे निरामिणो रिपवोऽन्नेषु जागृधुः । आ देवा-
 नामोहते वि वयं हृदि बृहस्पते न परः साम्नो विदुः ॥ १६ ॥ विश्वेभ्यो हि त्वा
 भुवनेभ्यस्परि त्वष्टाजन्तसाम्नः साम्नः कृविः । स ऋणचिद्वणया ब्रह्मणस्पति-
 दुहो हन्ता मह ऋतस्य धर्तरि ॥ १७ ॥ तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतो गवां गोत्र-
 मुदमृजो यदङ्गिरः । इन्द्रेण युजा तमसा परीवृतं बृहस्पते निरुपामौजो अर्णवम्
 १४३

अ० २ । अ० ७ । व० ३] १४४ [म० २ । अ० ३ । सू० २४ ।

॥ १८ ॥ ब्रह्मणस्पते त्वमस्य गृता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व । विश्वं तद्भद्रं
यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १९ ॥ ३२ ॥ ६ ॥

॥ २४ ॥ १—१६ गृत्समद ऋषिः ॥ १—११, १३—१६ ब्रह्मण-
स्पतिः । १२ ब्रह्मणस्पतिरिन्द्रश्च देवते ॥ छन्दः—१, ७, ९, ११ निचृज्जग-
ती । १३ भुरिक् जगती । ६, ८, १४ जगती । १० स्वराद् जगती । २, ३ त्रि-
ष्टुप् । ४, ५ स्वराद् त्रिष्टुप् । १२, १६ निचृत् त्रिष्टुप् । १५ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ४, ६—११, १३, १४ निषादः । २, ३, ५, १२, १५, १६ धैवतः ॥

॥ २४ ॥ सेमामविद्धि प्रभृतिं य ईशिषेऽया विधेम नवयामहा गिरा । यथा
नो मीद्वानस्तवते सखा तव बृहस्पते सीषधः सोत नो मतिम् ॥ १ ॥ यो नन्त्रा-
न्यनमन्यो जसोताददर्भन्युता शम्बराणि वि । प्राच्यावयदच्युता ब्रह्मणस्पतिरा
चाविशद्वसुमन्तं वि पर्वतम् ॥ २ ॥ तद्देवानां देवतमाय कर्त्तव्यमथ नृणां दन्त
वीळिता । उदा आजदभिनदब्रह्मणा वलमगूहत्तमो व्यचक्षयत्स्वः ॥ ३ ॥ अ-
श्मास्यमवतं ब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभि यमोजसार्तणत् । तमेव विश्वे पपिरे स्वर्दशो
बहु साकं सिसिचुरुत्समुद्रिणम् ॥ ४ ॥ सना ता का चिद्भुवना भवीत्वा माद्भिः
शरद्भिर्दुरो वरन्त वः । अयतन्ता चरतो अन्यदन्यदिद्या चकार वयुना ब्रह्मण-
स्पतिः ॥ ५ ॥ १ ॥ अभिनक्षन्तो अभि ये तमानशुनिधिं पणीनां परमं गुहा
हितम् । ते विद्वांसः प्रतिचक्ष्यानृता पुनर्यत उ आयन्तदुदीयुराविशम् ॥ ६ ॥
अतावानः प्रतिचक्ष्यानृता पुनरात् आ तस्थुः कवयो महस्पथः । ते ब्राहुभ्यां ध-
मितमग्निमश्मनि नक्रिः पो अस्त्यरणो जुहुहि तम् ॥ ७ ॥ ऋतज्येन क्षिप्रेण
ब्रह्मणस्पतिर्यत्र वष्टि प्र तदश्नोति धन्वना । तस्य साध्वीरिषत्रो याभिरस्यति नृ-
चक्षसो दृश्ये कर्णयोनयः ॥ ८ ॥ स सन्नयः स विनयः पुरोहितः स सुष्ठुतः स
गुधि ब्रह्मणस्पतिः । चाक्षमो यद्वाजं भरते मती धनादित्सूर्यस्तपति तप्यतुर्वथा
॥ ९ ॥ विभु प्रभु प्रथमं मेहनावतो बृहस्पतेः सुविदत्राणि राध्या । इमा सातानि
वेन्यस्य वाजिनो येन जना उभये भुञ्जते विशः ॥ १० ॥ २ ॥ योऽवरे वृजने
विश्वथा विभुर्महामु रणवः शर्वसा ववक्षिथ । स देवो देवान्प्रति पप्रथे पृथु विश्वेदु
ता परिभूर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ ११ ॥ विश्वं सत्यं मघवाना युवोरिदापश्चन प्र मिन-
न्ति वतं वाम् । अच्छेन्द्राब्रह्मणस्पती हविर्नोऽञ्जं युजेव वाजिना जिगातम् ॥ १२ ॥
उताशिष्टा अन्तु शृण्वन्ति वद्वयः सुभेयो विप्रो भरते मती धना । वीळुवेषा अन्तु

अ० २ । अ० ७ । व० ६] १४५ [म० २ । अ० ३ । सू० २७ ।

वशं ऋणमाददिः स ह वाजी संप्रिथे ब्रह्मणस्पतिः ॥ १३ ॥ ब्रह्मणस्पतेरभवद्य-
थावशं सत्यो मन्युर्महि कर्मा करिष्यतः । यो गा उदाजत्स दिवे वि चाभजन्म-
हीव इतिः शर्वसासरत्पृथक् ॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्पते सुयमस्य विश्वहा रायः स्याम ^{नि श्वे}
रथ्यो वयस्वतः । वीरेषु वीराँ उप पृङ्गधि नुस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा वेपि मे हवम् ^{प्रोति}
॥ १५ ॥ ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व । विश्वं तद्भद्रं ^{इत्ये}
यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १६ ॥ ३ ॥ ^{सि च यत्}

॥ २५ ॥ १-५ गृत्समद ऋषिः ॥ ब्रह्मणस्पतिर्देवता ॥ छन्दः-१, २ जगती ।
३ निचृज्जगती । ४, ५ विराद् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ इन्धानो अग्निं वनवद्धनुष्यतः कृतब्रह्मा शशुवद्रातहव्य इत् । जा-
तेन जातमति स प्र संसृते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ १ ॥ वीरेभिर्वीरान्व-
नवद्धनुष्यतो गोभी रयिं पप्रथद्धोधति त्मना । तोकं च तस्य तनयं च वर्धते यंयं
युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ २ ॥ सिन्धुर्न क्षोदः शिमीवाँ ऋघायतो वृषेव वर्ध- ^{हि स्तः}
रभि वष्ट्योजसा । अग्नेरिव प्रसितिर्नाह वर्तये यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ^{वृष्टि}
॥ ३ ॥ तस्मा अर्षन्ति दिव्या असश्चतः स सत्त्वभिः प्रथमो गोषु गच्छति ।
अनिभृष्टविषिहन्त्योजसा यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ४ ॥ तस्मा इद्विश्वे
धुनयन्त सिन्धुवोऽच्छिद्रा शर्म दधिरे पुरुणि । देवानां सुम्ने सुभगः स एधते
यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ २६ ॥ १-४ गृत्समद ऋषिः ॥ ब्रह्मणस्पतिर्देवता ॥ छन्दः-१, ३
जगती । २, ४ निचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ ऋजुरिच्छंसो वनवद्धनुष्यतो देवयन्निददेवयंतप्रभ्यसत् । सुप्रावी-
रिद्वनवत्पृत्सु दुष्टं यज्वेदयज्योर्वि भजाति भोजनम् ॥ १ ॥ यजस्व वीर प्र ^{प्रधी}
विहि मनायतो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्यै । हविष्कृणुष्व सुभगो यथासंसि ब्रह्म ^{प्रोति}
णस्पतेरव आ वृणीमहे ॥ २ ॥ स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते ^{मना}
धना नृभिः । देवानां यः पितरमाविवांसति श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम् ॥ ३ ॥
यो अस्मै हव्यैर्धृतवद्भिरविधत्प्र तं प्राचा नयति ब्रह्मणस्पतिः । उरुष्यतीमहमो
रक्षती रिषो होश्चिदस्मा उरुचक्रिरद्भुतः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ^{इति}

॥ २७ ॥ १-१७ कूर्पो गार्त्समदो गृत्समदो वा ऋषिः ॥ आदित्यो देवता ॥

अ० २ । अ० ७ । व० ८] १४६ [म० २ । अ० ३ । सू० २७ ।

छन्दः-१, ३, ६, १३, १४, १५ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ८, १२, १७ ।
त्रिष्टुप् । ११, १६ विराद् त्रिष्टुप् । ७ भुरिक् पङ्क्तिः । ९, १० स्वरान् पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१-६, ८, ११-१७ धैवतः । ७, ९, १० पञ्चमः ॥

॥ २७ ॥ इमा गिर आदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि । शु-
णोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः ॥ १ ॥ इमं स्तोमं
सक्रतवो मे अद्य मित्रो अर्यमा वरुणो जुषन्त । आदित्यासः शुच्यो धारपूता
अष्टजिना अनवद्या अरिष्टाः ॥ २ ॥ त आदित्यास उरवो गभीरा अदब्धासो
दिप्सन्तो भूर्यक्षाः । अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वे राजभ्यः परमा चिदन्ति
॥ ३ ॥ धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः । दीर्घा-
धियो रक्षमाणा असुर्यमृतावानश्चर्यमाना ऋणानि ॥ ४ ॥ विद्यामादित्या अवसो
वो अस्य यदर्यमन्भय आ चिन्मयोभु । दुष्पाकं मित्रावरुणा प्रणीतौ परि श्वश्रेव
दुरितानि वृज्याम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ सुगो हि वो अर्यमन्मित्र पन्था अनृक्षरो वरुण
साधुरस्ति । तेनादित्या अधि बोचता नो यच्छता नो दुष्परिहन्तु शर्म ॥ ६ ॥
पितृते नो अदिती राजपुत्राति द्वेषांस्यर्यमा सुगेभिः । बृहन्मित्रस्य वरुणस्य शर्मोप
स्याम पुरुवीरा अरिष्टाः ॥ ७ ॥ तिस्रो भूमीर्धारयन् त्रीरुत द्यून्त्रीणि वृता वि-
दथे अन्तरेषाम् । ऋतेनादित्या महि वो महित्वं तदर्यमन्वरुण मित्र चारु ॥ ८ ॥
त्री रौचना दिव्या धारयन्त हिरण्ययाः शुच्यो धारपूताः । अस्वप्नजो अनिमिषा
अदब्धा उरुशसा ऋजवे मर्त्याय ॥ ९ ॥ त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ये च
वेवा असुर ये च मर्ताः । शतं नो रास्व शरदो विचक्षेऽश्यामार्येषु सुधितानि
पूर्वा ॥ १० ॥ ७ ॥ न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत
पश्चा । पाक्या चिद्वसवो धीर्या चिदुष्मानि तो अभयं ज्योतिरश्याम् ॥ ११ ॥
यो राजभ्य ऋतनिभ्यो ददाश यं वर्धयन्ति पुष्टयश्च नित्याः । स रेवान्याति
प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः ॥ १२ ॥ शुचिरपः सूर्यवसा अदब्ध उप
क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः । नक्षिष्टं धनन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति
प्रणीतौ ॥ १३ ॥ अदिते मित्र वरुणोत मृळ यद्वो वयं चकृमा कच्चिदार्गः ।
उर्वश्यामभयं ज्योतिरिन्द्र मा नो दीर्घा अभि नशन्तमिस्त्राः ॥ १४ ॥ उभे अस्मै
पीपयतः समीची दिवो वृष्टिं सुभगो नाम पुष्यन् । उभा क्षयात्राजयन्त्याति पृत्सू-
भावधौ भवतः साधू अस्मै ॥ १५ ॥ या वो माया अभिद्रुहे यजत्रा पाशा आ-
दित्या रिपवे विवृत्ताः । अश्वीव तां अति येषं रथेनारिष्टा उरावा शर्मन्त्स्याम

येतो हि सा नाना गो.

अ० २ । अ० ७ । व० ११] १४७ [म० २ । अ० ३ । सू० २६ ।

॥ १६ ॥ माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदात्र आ विदं शूनमापेः । मा रायो राजन्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १७ ॥ ८ ॥

॥ २८ ॥ १-११ कूर्मो गार्त्समदो वा ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः-
१, ३, ६, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५, ७, ११ त्रिष्टुप् । ८ विराद् त्रिष्टुप् । ९ भुरिक्
त्रिष्टुप् । २, १० भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ३-६, ११ धैवतः । २, १० पञ्चमः ॥

॥ २८ ॥ इदं कवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मद्वा । अति
यो मन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरः ॥ १ ॥ तव व्रते सुभगांसः
स्याम स्वाध्यां वरुण तुष्टुवांसः । उपायन उपसां गोमतीनामग्नयो न जरमाणा
अनु धून् ॥ २ ॥ तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मन्नुशंसस्य वरुण प्रणेतः । यूयं नः
पुत्रा अदितेरदग्धा अभि क्षमध्वं युज्याय देवाः ॥ ३ ॥ प्र सीमादित्यो असृज-
द्विधर्ता ऋतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति । न श्राम्यन्ति न वि मुचन्त्येते वयो न पन्तु रघुया
परिजम्न ॥ ४ ॥ वि मच्छथाय रशनामिवागं ऋध्याम ते वरुण स्वामृतस्य । मा
तन्तुश्लेदि वयतो धियं मे मा मात्रा शर्यपसः पुर ऋतोः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अपो सु
म्यक्ष वरुण भियसं मत्सन्नाकृतावाऽनु मा गृभाय । दामैव वत्सादि मुमुग्ध्यन्तो
नहि त्वदारे निमिषश्चनेशे ॥ ६ ॥ मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टवेनः कृण्वन्तमसुर
श्रीणन्ति । मा ज्योतिषः प्रवसथानि गन्म वि षू मृधः शिश्रथो जीवसे नः ॥ ७ ॥
नमः पुरा ते वरुणोत नूनमुतापरं तुविजात ब्रवाम । त्वे हि कं पर्वते न श्रितान्य-
प्रच्युतानि दूळभ व्रतानि ॥ ८ ॥ परं ऋणा सावीरध मत्कृतानि माहं राजन्न्य-
कृतेन भोजं । अव्युष्टा इनु भूर्यसीरुषास आ नो जीवान्वरुण तामु शाधि ॥ ९ ॥
यो मे राजन्युज्यो वा सखा वा स्वप्ने भयं भीरवे मह्यमाहं । स्तेनो वा यो दिप्स-
ति नो वृको वा त्वं तस्माद्वरुण पाह्यस्मान् ॥ १० ॥ माहं मघोनो वरुण प्रिय-
स्य भूरिदात्र आ विदं शूनमापेः । मा रायो राजन्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम वि-
दथे सुवीराः ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ २६ ॥ १-७ कूर्मो गार्त्समदो शृत्समदो वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥
छन्दः-१, ४, ५ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ६, ७ त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ धृतव्रता आदित्या इषिरा आरे मत्कर्त रहसूरिवार्गः । शृण्वतो
वो वरुण मित्र देवा भद्रस्य विद्धा अवसे हुवे वः ॥ १ ॥ यूयं देवाः प्रमतिर्यु-

अ० २ । अ० ७ । व० १३] १४८ [म० २ । अ० ३ । सू० ३० ।

यमोजो यूयं द्वेषांसि सनुतयुयोत । अभिज्ञत्तारो अभि च क्षमध्वमद्या च नो मृ-
 न्यतापरं च ॥ २ ॥ किमु नु वः कृणवामापरैण किं सनेन वसव आप्येन । यूयं
 नो मित्रावरुणादिते च स्वस्तिमिन्द्रामरुतो दधात ॥ ३ ॥ ह्ये देवा यूयमिदापर्यः
 स्थ ते मृळत नार्धमानाय मह्यम् । मा वो रथो मध्यममवाकृते भृन्मा युष्मावत्स्वा-
 पिषु श्रमिष्म ॥ ४ ॥ प्र व एको मिमय भूर्यागो यन्मा पितेव कितव शशास ।
 आरे पाशा आरे अघानि देवा मा माधि पुत्रे विमिव ग्रभीष्ट ॥ ५ ॥ अर्वाञ्चो
 अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् । त्राध्वं नो देवा निजुरो
 वृकस्य त्राध्वं कर्ताद्वेषदो यजत्राः ॥ ६ ॥ माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरि-
 दावन् आ विदं शूनमापेः । मा रायो राजन्तसुयमादव स्था बृहद्वदेम विदथे सु-
 वीराः ॥ ७ ॥ ११ ॥

॥ ३० ॥ १-११ गृत्समद ऋषिः ॥ १-५, ७, ८, १० इन्द्रः । ६ इन्द्रा-
 सोमौ । ६ बृहस्पतिः । ११ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ३ भुरिक् पङ्क्तिः । २,
 ८ निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ५, ६, ७, ९ त्रिष्टुप् । १० विराद् त्रिष्टुप् । ११ भुरिक्
 त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः । २, ४—११ धैवतः ॥

॥ ३० ॥ ऋतं देवाय कृण्वते सवित्र इन्द्रायाहिघ्रे न रमन्त आपः । अह-
 रहर्यात्यकुरपां कियत्या प्रथमः सर्ग आसाम् ॥ १ ॥ यो वृत्राय सिनमत्राभरि-
 ष्यत्प्र तं जनित्री विदुष उवाच । पथो रदन्तीरनु जोषमस्मै दिवेदिवे धुनयो युन्त्य-
 र्थम् ॥ २ ॥ ऊर्ध्वो ह्यस्थादध्यन्तरिक्षेऽधा वृत्राय प्र वधं जभार । मिहं वसान
 उप हीमद्वद्रोत्तिमायुधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः ॥ ३ ॥ बृहस्पते तपुषाश्चैव विध्य वृक-
 ष्वरसो अमुरस्य वीरान् । यथा जघन्य धृषता पुरा चिदेवा जहि शत्रुमस्माकमि-
 न्द्र ॥ ४ ॥ अर्वा क्षिप दिवो अश्मानमुच्चा येन शत्रुं मन्दसानो निजूर्वाः । लोक-
 स्य सातौ तनयस्य भूरैस्माँ अर्थं कृणुतादिन्द्र गोनाम् ॥ ५ ॥ १२ ॥ प्र हि
 क्रतुं बृहथो यं वनुथो रधस्य स्थो यजमानस्य चोदौ । इन्द्रासोमा युवमस्माँ अवि-
 ष्यस्मिन्भयस्थे कृणुतमु लोकम् ॥ ६ ॥ न मां तमन्न श्रमन्नोत तन्द्रन्न वोचाम मा
 सुन्नोतेति सोम । यो मे पृणाद्यो ददद्यो निवोऽद्याद्यो मां सुन्वन्तमुप गोभिरायत्
 ॥ ७ ॥ सरस्वति त्वमस्माँ अविद्धि मरुत्वती धृषती जेषि शत्रून् । त्यं चिच्छर्धन्तं
 तविषीयमाणमिन्द्रो हन्ति वृषभं शंडिकानाम् ॥ ८ ॥ यो नः सनुत्य उत वा जि-
 घ्रतुराभिरुयाय तं तिगितेन विध्य । बृहस्पत आयुधैर्जेषि शत्रून्द्बुहे रीषन्तं परि

प्रोक्तं

विश्वं जतो

अ० २ । अ० ७ । व० १५] १४६ [म० २ । अ० ३ । सू० ३२ ।

धेहि राजन् ॥ ६ ॥ अस्माकैभिः सत्त्वभिः शूर शूरैर्वीर्या कृधि यानि ते कर्त्तव्यानि ।
ज्योगभूवन्ननुधूपितासो हत्वी तेषामा भरा नो वसूनि ॥ १० ॥ तं वः शर्धं मा-
रुतं सुम्नयुगिरोप ब्रुवे नमसा दैव्यं जनम् । यथा रयिं सर्ववीरं नशामहा अप-
त्यसाचं श्रुत्य दिवेदिवे ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ ३१ ॥ १—७ गृत्समद ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१, २,
४ जगती । ३ विराद् जगती । ५ निचृज्जगती । ६ त्रिष्टुप् । ७ पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१-५ निषादः । ६ धैवतः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ३१ ॥ अस्माकं मित्रावरुणावतं रथमादित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा । प्र
यद्वयो न पतन्वस्मन्स्पृष्टिं श्रवस्यवो हृषीवन्तो वनर्षदः ॥ १ ॥ अथ स्मा न उद-
वता सजोषसो रथं देवासो अभि विचु वाजयुम् । यदाशवः पद्याभिस्तिव्रतो रजः
पृथिव्याः सानौ जङ्घनन्त पाणिभिः ॥ २ ॥ उत स्थ न इन्द्रो विश्वचर्षणिर्दिवः
शर्धेन मारुतेन सुक्रतुः । अतु नु स्थात्यवृकाभिरूतिभी रथं महे सनये वाजसातये
॥ ३ ॥ उत स्य देवो भुवनस्य सत्तणिस्त्वष्टा आभिः सजोषा जजुवद्रथम् । इळा
भगो बृहद्विबोत रोदसी पूषा पुरन्धिरश्विन्नावया पती ॥ ४ ॥ उत त्ये देवी सु-
भगे मिथूदशोषासानक्ता जगतामपीजुवा । स्तुषे यद्वा पृथिवि नव्यसा वचः स्था-
तुश्च वयस्त्रिवया उपस्तिरे ॥ ५ ॥ उत वः शंसमुशिजापिव श्मस्यहिर्बुध्न्यो रज-
एकपादुत । त्रित ऋभुक्ताः सविता चनो दधेऽपां नपादाशुहेमा धिया शर्मि ॥ ६ ॥
पुता वो वशम्युद्यता यजत्रा अतक्षत्रायवो नव्यसे सम् । श्रवस्यवो वाजं चक्रानाः
सप्तिर्न रथ्यो अहं धीतिमर्याः ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ ३२ ॥ १—८ गृत्समद ऋषिः ॥ १ द्यावापृथिव्यौ । २, ३ इन्द्रस्त्वष्टा
वा । ४, ५ राका । ६, ७ सिनीवाली । ८ लिङ्गोक्ता देवता ॥ छन्दः—१ जगती ।
३ निचृज्जगती । ४, ५ विराद् जगती । २ त्रिष्टुप् । ६ अनुष्टुप् । ७ विराडनु-
ष्टुप् । ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-५ निषादः । २ धैवतः । ६-८ गान्धारः ॥

॥ ३२ ॥ अस्य मे द्यावापृथिवी ऋतायतो भूतमवित्री वचसः सिषांसतः ।
ययोरायुः प्रतरं ते इदं पुर उपस्तुते वसूयुवी महो दधे ॥ १ ॥ मा नो गुह्या रिप-
आयोरहन्दभन्मा न आभ्यो रीरधो दुच्छुनाभ्यः । मा नो वि यौः सख्या विद्धि
तस्य नः सुम्नायता मनसा तत्त्वेमहे ॥ २ ॥ अहेळता मनसा श्रुष्टिमावह दुहानां धेनुं

अ० २ । अ० ७ । व० १७] १५० [म० २ । अ० ४ । सू० ३३ ।

पिप्युषीमसश्चतम् । पद्याभिराशुं वचसा च वाजिनं त्वां हिंनोमि पुरुहूत विश्वहा
 ॥ ३ ॥ राकामहं सुहवीं सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना । सीव्यत्वपः
 सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥ ४ ॥ यास्ते राके सु मतयः
 सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि । तभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषं
 सुभगे रराणा ॥ ५ ॥ सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा । जुषस्व हव्यमाहुतं
 प्रजां देवि दिदिदिह नः ॥ ६ ॥ याः सुवाहुः स्वङ्गुरिः सुपूमा बहुसूवरी । त-
 स्यै विश्वत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन ॥ ७ ॥ या गुह्मग्या सिनीवाली या राका
 या सरस्वती । इन्द्राणीमह ऊतये वस्रणानीं स्वस्तये ॥ ८ ॥ १५ ॥ ३ ॥

रु

॥ ३३ ॥ १—१५ गृत्समद ऋषिः ॥ रुद्रोर्देवता ॥ छन्दः—१, ५, ६,
 १३, १४, १५ निचृत्रिष्टुप् । ३, ६, १०, ११ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ८ त्रिष्टुप् ।
 २ । ७ पङ्क्तिः । १२ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३-६, ८—११, १३—१५
 वैवतः । २, ७, १२ पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ आ ते पितर्मरुतां सुम्नमेतु मा नः सूर्यस्य सन्दृशो युयोथाः ।
 आभि नो वीरो अर्वति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः ॥ १ ॥ त्वादत्तेभी रुद्र
 शन्तमेभिः शतं हिमां अशीय भेषजेभिः । व्यस्मद्वेषो वितरं व्यंहो व्यमीवाश्वा-
 तयस्या विषूचीः ॥ २ ॥ श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि तवस्तमस्तवसां वज्रवाहो ।
 पपि णः प्रारमहंसः स्वस्ति विश्वा अभीती रपसो युयोधि ॥ ३ ॥ मा त्वां रुद्र
 चुकुधामा नमोभिर्मा दुष्टुती वृषभ मा सहूती । उन्नो वीरां अर्पय भेषजेभिर्भिषक्तं
 त्वाभिषजौ शृणोमि ॥ ४ ॥ हवीमभिर्हवते यो हविर्भिरव स्तोमैभी रुद्रं दिषीय ।
 अद्दुरः सुहवो मा नो अस्यै वधुः सुशिप्रो रीरधन्मनायै ॥ ५ ॥ १६ ॥ उन्मा
 ममन्द वृषभो मरुत्वान्त्वर्त्तीयसा वयसा नाधमानम् । घृणीव छायामरुपा अशीया
 विवासेयं रुद्रस्य सुम्नं ॥ ६ ॥ कस्य ते रुद्र मृळयाकुर्हस्तो यो अस्ति भेषजो ज-
 लाषः । अपभर्ता रपसो दैव्यस्याभी नु मां वृषभ चक्षमीथाः ॥ ७ ॥ प्र बभ्रवे
 वृषभाय श्वितीचे महो महीं सुष्टुतिमीरयामि । नमस्या कल्मलीकिनं नमोभिर्गृणी-
 मसि त्वेषं रुद्रस्य नाम ॥ ८ ॥ स्थिरेभिरङ्गैः पुरुरूप उग्रो वधुः शुक्रेभिः पिपिशे
 हिरण्यैः । ईशानादस्य भुवनस्य भूरेन वा उ योषद्द्रादसुर्यम् ॥ ९ ॥ अर्हीन्वि-
 भर्षि सायकानि धन्वाह्विजिह्वं यजतं विश्वरूपम् । अर्हीन्निदं दयसे विश्वमभ्वं न
 वा ओजीयो रुद्र त्वदस्ति ॥ १० ॥ १७ ॥ स्तुहि श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भी-

अ० २ । अ० ७ । व० २१] १५१ [म० २ । अ० ४ । सू० ३४

ममुपहतनुमुग्रम् । मृळा जग्निरे रुद्र स्तवानोऽन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः ॥ ११ ॥
 कुमारश्चित्पितरं वन्दमानं प्रति नानाम रुद्रोपयन्तम् । भूरेर्द्वारं सत्पतिं गृणीषे
 स्तुतस्त्वं भेषजा रास्यस्मे ॥ १२ ॥ या वो भेषजा मरुतः शुचीनि या शन्तमा
 वृषणो या मयोभु । यानि मनुर्वृणीता पिता नस्ता शं च योश्च रुद्रस्य वशिम् ^{स्यान्य-य}
 ॥ १३ ॥ परिणो ह्येती रुद्रस्य वृज्याः परि त्वेषस्य दुर्मतिर्मही गात् । अवस्थिरा म- ^{नहती}
 यवद्वचस्तनुष्व मीद्वस्तोकाय तनयाय मृळ ॥ १४ ॥ एवा वधो वृषभ चेकितानु
 यथा देव न हृणीषे न हंसि । हवनशुभ्रौ रुद्रेह वोधि बृहद्वदेम विदथे सुवीराः
 ॥ १५ ॥ १८ ॥

॥ ३४ ॥ १—१५ श्रुत्समद ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ८, ६
 निचृज्जगती । २, १०, ११, १२, १३ विराड्जगती । ४, ५, ६, ७, १४ जगती ।
 १५ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१४ निपादः । १५ धैवतः ॥

॥ ३४ ॥ धारावरा मरुतो धृष्यवोजसो मृगा न भीमास्तर्विषीभिरुचिनः ।
 अग्नयो न शुशुचाना ऋजिषिणोभूमिधर्मन्तो अप गा अवृणवत ॥ १ ॥ द्यावो ^{अनवयम्}
 न स्तुभिश्चितयन्त खादिनो व्यश्त्रिया न द्युतयन्त वृष्टयः । रुद्रो यद्वो मरुतो ^{नद्वजै}
 रुक्मवत्तसो वृषाजनि पृश्न्याः शुक्र ऊर्ध्वनि ॥ २ ॥ उच्यन्ते अश्वाँ अत्याँ इवा- ^{राजो}
 जिषु नदस्य कर्णैस्तुरयन्त आशुभिः । हिरण्यशिप्रा मरुतो दर्विध्वतः पृक्षं याथ ^{ने- ह्येते}
 पृषतीभिः समन्यवः ॥ ३ ॥ पृक्षे ता विश्वा भुवना ववक्षिरे मित्राय वा सद्मा
 जीरदानवः । पृषदश्वासो अनवभ्राधस ऋजिप्यासो न वयुनेषु धूर्षदः ॥ ४ ॥ ^{अपमना}
 इन्धन्वभिर्धेनुभीं रृप्शदधभिरध्वस्मभिः पृथिभिर्भ्राजदृष्टयः । आ हंसासो न स्व- ^{राज्येयते}
 सराणि गन्तन मधोर्मदाय मरुतः समन्यवः ॥ ५ ॥ १६ ॥ आ नो ब्रह्माणि म-
 रुतः समन्यवो नरां न शंसः सर्वनानि गन्तन । अश्वामिव पिप्यत धेनुमूर्धनि क-
 र्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम् ॥ ६ ॥ तं नो दात मरुतो वाजिनं रथ आपानं ब्रह्म ^{आपदे}
 चितयद्विवेदिवे । इषं स्तोतृभ्यो वृजनैषु कारवे सनि मेधामरिष्टं दुष्टं सहः ॥ ७ ॥
 यद्युज्जते मरुतो रुक्मवत्तसोऽश्वात्रथेषु भग आ सुदानवः । धेनुर्न शिखे स्वसरे- ^{चोरस्य}
 षु पिन्वते जनाय रातहविषे महीमिषम् ॥ ८ ॥ यो नो मरुतो वृकताति मर्त्यो ^{मिर्वाति}
 रिपुर्दधे वंसवो रक्षता रिषः । वर्तयत तपुषा चक्रियाभि तमव रुद्रा अशसौ हन्त-
 ना वधः ॥ ९ ॥ चित्रं तद्वो मरुतो यामं चेकिते पृश्न्या यदधरण्यापयो दुहुः ।
 यद्वो निदे नवमानस्य रुद्रियास्त्रितं जराय जुस्तामदाभ्याः ॥ १० ॥ २० ॥ ता- ^{स्तान्}
 न्वो महो मरुत एवयावो विष्णोरेपस्य प्रभृथे हवामहे । हिरण्यवर्णां ककुहान्य-

अ० २ । अ० ७ । व० २४] १५२ [म० २ । अ० ४ । सू० ३५ ।

तस्मिन् चो ब्रह्मण्यन्तः शंस्यं राधे ईमहे ॥ ११ ॥ ते दशगवाः प्रथमा यज्ञमूहिरे ते
नो हिन्वन्तूषसो व्युष्टिषु । उषा न रामीररुणैरपोरुते महो ज्योतिषा शुचता गो-
अर्णसा ॥ १२ ॥ ते क्षोणीभिररुणेभिर्नाज्जिभी रुद्रा ऋतस्य सदनेषु वावृधुः ।
निमेषमाना अत्येन पाजसा सुश्चन्द्रं वण्णं दधिरे सुपेशंसम् ॥ १३ ॥ तां इयानो
महि वरूथमृतय उष धेदेना नमसा गृणीमसि । त्रितो न यान्पञ्च होतृनभिष्टय
आववर्तदवराष्ट्रक्रियावसे ॥ १४ ॥ यया रूध्रे पारयथात्यंहो यया त्रिदो मुञ्चथ
वन्दितारम् । अर्वाची सा मरुतो या व ऊतिरो षु याश्रेव सुमतिर्जिगातु ॥ १५ ॥ २१ ॥

॥ ३५ ॥ १-१५ गृत्समद ऋषिः ॥ अपान्नपोदेवता ॥ छन्दः-१, ४, ६,
७, ६, १०, १२, १३, १५ निचृत्रिष्टुप् । ११ विराद् त्रिष्टुप् । १४ त्रिष्टुप् ।
२, ३, ८ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ४, ६, ७, ६-१५, धै-
वतः । २, ३, ८, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ उपैमसृक्षि वाजयुर्वचस्यां चनो दधीत नाद्यो गिरो मे । अपां न-
पादाशुहेमा कुवित्स सुपेशंसस्करति जोषिषद्धि ॥ १ ॥ इमं स्वस्मै दृढ आ सु-
तष्टं मन्त्रं वोचेमकुविदस्य वेदत् । अपां नपादसुर्यस्य मद्वा विश्वान्ययो भुवना
जजान ॥ २ ॥ समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वे नद्यः पृणन्ति । तमू शुचिं
शुचयो दीदिवसंमपां नपातं परि तस्थुरापः ॥ ३ ॥ तमस्मैरा युवतयो युवानं म-
मृज्यमानाः परि यन्त्यापः । स शुक्रेभिः शिकभी रेवदस्मे दीदायानिध्मो घृतनि-
णिगप्सु ॥ ४ ॥ अस्मै तिस्रो अव्यध्याय नारीर्देवाय देवीर्दिधिषन्त्यन्नम् । कृता
इवोप हि प्रसर्से अप्सु स प्रीयूषं धयति पूर्वमूनाम् ॥ ५ ॥ २२ ॥ अश्वस्यात्र
जनिमास्य च स्वर्द्धो रिषः सम्पृचः पाहि सूरान् । आमासु पूर्षु परो अप्रमृष्यं
नारातयो वि नशन्नानृतानि ॥ ६ ॥ स्व आ दमे सुदुघा यस्य धेनुः सूधां पीपा-
य सुभ्वन्नमत्ति । सो अपां नपादूर्जयन्नस्वन्तर्वसुदेयाय विधत्ते वि भाति ॥ ७ ॥
यो अप्स्वा शुचिना दैव्येन ऋतावाजस उर्विया विभाति । वया इदम्या भुवना-
न्यस्य प्र जायन्ते वीरुधश्च प्रजाभिः ॥ ८ ॥ अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्माना-
मूर्ध्वो विद्युतं वसानः । तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परि यन्ति यद्दीः
॥ ९ ॥ हिरण्यरूपः स हिरण्यसन्दृग्पां नपात्सेदु हिरण्यवर्णाः । हिरण्ययात्प-
रि योनेर्निषद्या हिरण्यदा ददत्यन्नमस्मै ॥ १० ॥ २३ ॥ तदस्यानीकमुत चारु नामा-
पीच्यं वर्धते नप्तुरपाम् । यमिन्धते युवतयः समित्था हिरण्यवर्णा घृतमन्नमस्य ॥ ११ ॥

अ० २ । अ० ८ । व० १] १५३ [म० २ । अ० ४ । सू० ३७ ।
 अस्मै बहूनामवमाय सख्ये यज्ञैर्विधेम नमसा इविभिः । सं सानु मार्जि दिधि-
 पामि बिज्जैर्दधाम्यज्ञैः परि वन्द ऋग्भिः ॥ १२ ॥ स ई वृषाजनयचासु गभे
 स ई शिशुर्वयति तं रिहन्ति । सो अपां नपादनभिष्ठातवर्णोऽन्यस्येवेह तन्वा विवेष
 ॥ १३ ॥ अस्मिन्पदे परमे तस्थिवांसमध्वस्मभिर्विश्वहा दीदिवांसम् । आपो नप्ते
 घृतमन्नं वहन्तीः स्वयमत्क्रैः परि दीयन्ति यद्भीः ॥ १४ ॥ अयांसमग्ने सुक्षितिं
 जनायायांसमु मध्वञ्चयः सुवृक्तिम् । विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे
 सुवीराः ॥ १५ ॥ २४ ॥

॥ ३६ ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ १ इन्द्रो मधुश्च । २ मरुतो माधवश्च । ३
 त्वष्टा शुक्रश्च । ४ अग्निः शुचिश्च । ५ इन्द्रो नभश्च । ६ मित्रावरुणौ नभस्य-
 श्च देवता ॥ छन्दः-१, ४ स्वराद् त्रिष्टुप् । ५, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । २, ३ जगती ॥
 स्वरः-१, ४-६ धैवतः । २, ३ निषादः ॥

॥ ३६ ॥ तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ठ गा अपोऽधुक्तन्सीमविभिरद्रिभिर्नरः ।
 पिबेन्द्र स्वाहा प्रहुतं वर्षदकृतं होत्रादा सोमं प्रथमो य ईशिषे ॥ १ ॥ यज्ञैः सस्मि-
 श्वाः पृषतीभिर्ऋष्टिभिर्यामन्बुभ्रासो अज्जिषु प्रिया उत । आसद्या बर्हिर्धरतस्य
 सूनवः होत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः ॥ २ ॥ अमेव नः सुहवा आ हि गन्त-
 न नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन । अथा मन्दस्व जुजुषाणो अन्धमस्त्वष्टर्देवोभि-
 र्जनिभिः सुमद्वेणः ॥ ३ ॥ आ वसि देवा इह विप्र यज्ञि चोशन्होतर्नि पदा
 योनिषु त्रिषु । प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिवाग्नीध्रात्तव भागस्य दृष्टुहि १
 ॥ ४ ॥ एव स्य ते तन्वा नृम्णवर्धनः सह ओजः प्रदिवि बाह्वोर्हितः । तुभ्यं सुतो
 मध्वन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपतिष्व ॥ ५ ॥ जुपेथां यज्ञं बोधतं हवस्य
 मे सत्तो होता निविदः पूर्या अनु । अच्छा राजाना नम एत्यावृतं प्रशास्त्रादा
 पिबतं सोम्यं मधु ॥ ६ ॥ २५ ॥ ७ ॥

॥ ३७ ॥ १-६ गृत्समद ऋषिः ॥ १-४ द्रविणोदाः । ५ अश्विनौ । ६
 अग्निश्च देवता ॥ छन्दः-१, ५ निचृज्जगती । २ जगती । ३ विराद् जगती । ४,
 ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-३, ५ निषादः । ४, ६ धैवतः ॥

॥ ३७ ॥ मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसोऽध्वर्यवः स पूर्णा वष्ट्यासिचम् ।
 तस्मा एतं भरत तद्भृशो इदिर्होत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ १ ॥ यमु

अ० २ । अ० ८ । व० ३] १५४ [म० २ । अ० ४ । सू० ३८ ।

यति न दान्तरि

पूर्वमहुवे तसिदं हुवे सेदु हव्यो वदियो नाम पत्यते । अथर्व्यभिः प्रस्थितं सोम्यं
मधु पोत्रात्सोमं द्रविणोदः पिबे अतुभिः ॥ २ ॥ मेघन्तु ते वहुयो येभिरीयसे-
रिषयन्वीळयस्वा वनस्पते । आयूया धृष्णो अभिगूया त्वं नेष्टात्सोमं द्रविणोदः
पिबे अतुभिः ॥ ३ ॥ अथाहोत्रादुत पोत्रादमत्तोत नेष्टादजुषत प्रयो हितम् । तुरीयं
पात्रममृकममर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्रविणोदसः ॥ ४ ॥ अर्वाश्चमय ययं नृवा-
हणं रथं युञ्जाथामिह वा विमोचनम् । पृङ्गं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं
पिबतं वाजिनीवसू ॥ ५ ॥ जोष्यन्ते समिधं जोष्यादुति जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि
सुष्टुतिम् । विश्वेभिर्विश्वो अतुना वसो मह उशन्वेवाँ उशतः पाययाद्विः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ३८ ॥ १-११ गृत्समद अषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः-१, ५ निचृत् त्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, १०, ११ विराद् त्रिष्टुप् । ७, ८ स्वराद् पङ्क्तिः । ९ भुरिक्
पङ्क्तिः ॥ स्वर-१-६, १०, ११ धैवतः । ७-९ पञ्चमः ॥

॥ ३८ ॥ उदु व्य देवः सविता सवायं शश्वत्तमं तदपा वह्निरस्थात् । नूनं
देवेभ्यो वि हि धाति रत्नमथाभजद्वीतिहोत्रं स्वस्तौ ॥ १ ॥ विश्वस्य हि श्रुष्ट्यै
देव ऊर्ध्वः प्र ब्राह्म पृथुपाणिः सिसर्ति । आपश्चिदस्य व्रत आ निर्मृगा अयं
चिद्वातो रमते परिज्मन् ॥ २ ॥ आशुभिश्चिद्यान्वि मुचाति नूनमरीरमदतमानं
चिदेतोः । अहर्षणां चिन्नययाँ अविष्यामनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात् ॥ ३ ॥ पुनः
समव्यद्वितं वयन्ती मध्या कर्तोर्न्यधाच्छक्म धीरः । उत्संहायास्थाद्वृचतूरदधर-
रमतिः सविता देव आगात् ॥ ४ ॥ नानौकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः
शोको अग्नेः । ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधादन्वस्य केतोमिषितं सवित्रा ॥ ५ ॥ २ ॥
समाववर्ति विष्टितो जिगीषुर्विश्वेषां कामश्चरताममाभूत् । शश्वो अणो विकृतं हि-
त्वागादनु व्रतं सवितुर्देव्यस्य ॥ ६ ॥ त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृग-
यसो वि तस्थुः । वनानि विभ्यो न किरस्य तानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनन्ति ॥ ७ ॥
याद्राध्यं वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जर्धुराणः । विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा
पशुर्गात्स्थशो जन्मानि सविता व्याकः ॥ ८ ॥ न यस्येन्द्रो वरुणो न मित्रो व-
तमर्यमा न मिनन्ति रुद्रः । नारातयस्तमिदं स्वस्ति हुवे देवं सवितारं नमोभिः
॥ ९ ॥ भगं धियं वाजयन्तः पुरन्धि नराशंसो ग्नास्पतिर्नो अव्याः । आये वा-
मस्य सङ्गथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम ॥ १० ॥ अस्मभ्यं तद्विवो
अद्भ्यः पृथिव्यास्त्वया दत्तं काम्यं राध आ गात् । शं यस्ततोतुभ्य आपये भ-
वात्युरुशंसाय सवितर्जरित्रे ॥ ११ ॥ ३ ॥

अ० २ । अ० ८ । व० ६] १५५ [म० २ । अ० ४ । सू० ४० ।

॥ ३६ ॥ १—८ गृत्समद ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१ निचृ-
त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् । ४, ७, ८ त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ५, ६ स्वराद्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ७, ८ धैवतः । २, ५, ६ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ ग्रावाणोऽव तदिदर्थं जरेथे गृध्रेण वृक्षं निधिमन्तमच्छ । ब्रह्माणोऽव
विदथे उक्थशासां दूतेषु हव्या जन्त्या पुरुत्रा ॥ १ ॥ प्रातर्यावाणा रथ्येव वीराः
जेवं यमा वरमा सचेथे । मेने इव तन्वाः शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु ॥ २ ॥
शृङ्गेव नः प्रथमा गन्तमर्वाक् शकाविव जर्भुराणा तरोभिः । चक्रवाकेषु प्रति वस्तो-
रुद्धावाञ्चा यातं रथ्येव शका ॥ ३ ॥ नावेव नः पारयतं युगेव नभ्येव न उप-
धीव प्रथीव । श्वानेव नो अरिपण्या तनूनां खृगलेव विस्त्रसः पातप्रस्मान् ॥ ४ ॥
वातेवाजुर्या नद्येव रीतिरनी इव चक्षुषा यातमर्वाक् । हस्ताविव तन्वे शम्भविष्टा
पादेव नो नयतं वस्यो अच्छ ॥ ५ ॥ ४ ॥ ओष्ठाविव मध्यास्ने वदन्ता स्तना-
विव पिप्यतं जीवसे नः । नासेव नस्तन्वो रक्षितारा कर्णाविव सुश्रुता भूतप्रस्मे
॥ ६ ॥ हस्तेव शक्तिप्रभि सन्ददी नः क्षामेव नः समजतं रजांसि । इमा गिरी
अश्विना युष्मयन्तीः चणोत्रेणोऽव स्वधितं सं शिशीतम् ॥ ७ ॥ एतानि वामभिव-
ना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदासो अक्रन् । तानि नरा जुहुषाणोप यातं बृह-
द्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ४० ॥ १—६ गृत्समद ऋषिः ॥ १—६ सोमापूषणावदितिश्च देवता ॥
छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ स्वराद् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१—३, ५, ६ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः । जातौ
विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ॥ १ ॥ इमौ देवौ जायमानौ
जुषन्तेमौ तमांसि गृहतामजुष्टा । आभ्यामिन्द्रः एकस्मामास्वन्तः सोमपूषभ्यां जन-
दुस्त्रियासु ॥ २ ॥ सोमापूषणा रजसो विमानं सप्तचक्रं रथमविश्वमिन्द्रम् । विष्-
वृतं मनसा युज्यमानं तं जिन्वथो वृषणा पञ्चरश्मिम् ॥ ३ ॥ दिव्यः सदनं
चक्र उच्चा पृथिव्यामन्यो अध्यन्तरिक्षे । तावस्मभ्यं पुरुवारं पुरुषं रायस्पोषं वि-
ष्यतां नाभिप्रस्मे ॥ ४ ॥ विश्वान्यन्यो भुवना जजान विश्वमन्यो अभिचक्षाण
एति । सोमापूषणाववतं धियं मे युवाभ्यां विश्वाः पृतना जयेम ॥ ५ ॥ धियं पूषा
जिन्वतु विश्वमिन्द्रो रयिं सोमो रयिपतिर्दधातु । अवतु देव्यदितिरजर्वा बृहद्व-
देम विदथे सुवीराः ॥ ६ ॥ ६ ॥

अ० २ । अ० ८ । व० १०] १५६ [म० २ । अ० ४ । सू० ४१ ।

॥ ४१ ॥ १-२१ गृत्समद ऋषिः ॥ १, २ वायुः । ३ इन्द्रवायू । ४-६ मित्रावरुणौ । ७-९ अश्विनौ । १०-१२ इन्द्रः । १३-१५ विश्वे देवाः । १६-१८ सरस्वती । १९-२१ द्यावापृथिव्यौ हविर्धाने वा देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४, ६, १०, ११, १३, १५, १६, २०, २१ गायत्री । २, ५, ६, १२, १४, निचृत् गायत्री । ७ त्रिपादायत्री । ८ विराद् गायत्री । १६ अनुप् । १७ उष्णिक् । १८ बृहती ॥ स्वरः-१-१५, १६-२१ षड्जः । १६ गान्धारः । १७ ऋषभः । १८ मध्यमः ॥

॥ ४१ ॥ वायो ये ते सहस्रिणो रथांसस्तेभिरा गंहि । नियुत्वान्तसोमपीतये ॥ १ ॥ नियुत्वान्वायवा गंहयं शुक्रो अयामि ते । गन्तांसि सुन्वतो गृहम् ॥ २ ॥ शुक्रस्याद्य गवांशिर इन्द्रवायू नियुत्वतः । आ यातं पिबतं नरा ॥ ३ ॥ अयं वा मित्रावरुणा सुतः सोमं ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतं हवम् ॥ ४ ॥ राजानावनधि-
 दुहा ध्रुवे सदेस्युत्तमे । सहस्रस्थूण आसाते ॥ ५ ॥ ७ ॥ ता सम्राजा घृतामुती आ-
 दित्या दातुं नस्पती । सचेते अनवद्वं ॥ ६ ॥ गोमदूषु नामत्याश्वावद्यातमश्विना ।
 वर्ती रुद्रा नृपाय्यम् ॥ ७ ॥ न यत्परोनान्तर आदधर्षदृषण्वसू । दुःशंसो मर्त्यो-
 रिपुः ॥ ८ ॥ ता न आ वोळ्हमश्विना रयिं पिशङ्गसन्दशम् । धिष्ण्या वरिवो-
 विदम् ॥ ९ ॥ इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी पदपं चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥
 १० ॥ ८ ॥ इन्द्रश्च मृळ्याति नो न नः पश्चादयं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः ॥ ११ ॥ इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून्विचर्षणिः ॥ १२ ॥ विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम् । एदं बर्हिर्नि षीदत ॥ १३ ॥ तीव्रो वो मधुमां अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः । एतं पिबत काम्यम् ॥ १४ ॥ इन्द्रज्ये-
 ष्ठा मरुद्गणा देवासः पूषरातयः । विश्वे मम श्रुता हवम् ॥ १५ ॥ ६ ॥ अम्बित-
 ये नदीतमे देवितमे सरस्वति । अप्रशस्ता इव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि ॥ १६ ॥ त्वे विश्वा सरस्वति श्रितायूषि देव्याम् । शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि दिदिद्वि-
 नः ॥ १७ ॥ इमा ब्रह्म सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति । या ते मन्यं गृत्समदा ऋ-
 तावारि मिया देवेषु जुह्वति ॥ १८ ॥ प्रेतां यज्ञस्य शम्भुवां युवामिदा वृणीमहे ।
 अग्निं च हव्यवाहनम् ॥ १९ ॥ द्यावा नः पृथिवी इमं सिध्ममद्य दिविस्पृशम् ।
 यज्ञं देवेषु यच्छताम् ॥ २० ॥ आ वामुपस्थमदुहा देवाः सीदन्तु यज्ञियाः । इहाद्य सोमपीतये ॥ २१ ॥ १० ॥

२८ शं शब्दा यम्यनिः

॥ ४३ ॥ १-३ गृत्समद ऋषिः ॥ कपिञ्जल इवेन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ ज-
गती । ३ निचृज्जगती । २ भुरिगतिशक्करी ॥ स्वरः-१, ३ निषादः । २ पञ्चमः ॥

५८ दिनांक ७

॥ इति द्वितीयं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथतृतीय मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १-१३ गाथिनो विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१,
३, ४, ५, ६, ११, १२, १५, १७, १६, २० निचृत्त्रिष्टुप् । २, ६, ७, १३, १४
त्रिष्टुप् । १०, २१ विराद् त्रिष्टुप् । २२ ज्योतिष्मती त्रिष्टुप् । ८, १६, २३
स्वराद् पङ्क्तिः । १८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-७, ६-१५, १७, १६—२२
धैवतः । ८, १६, १८, २३ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ सोमस्य मा तवसं वक्ष्यग्ने वद्विं चकथं विदथे यजध्यै । देवाँ अच्छा
दीद्युज्जे अद्रिं शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व ॥ १ ॥ प्राञ्चं यज्ञं चकृम वर्धतां
गीः समिद्रिं रग्निं नमसा दुवस्यन् । दिवः शशासुर्विदथा कवीनां गृत्साय चित्त-
वसे गातुमीषुः ॥ २ ॥ मयौ दधे मेधिरः पूतदत्ता विदः सुबन्धुर्जनुषा पृथिव्याः ।
अर्विन्दन्तु दर्शतमस्वः न्तर्देवासो अग्निमपसि स्वसृणाम् ॥ ३ ॥ अवर्धयन्तु भर्गं
सप्त यद्वाहीः श्वेतं जज्ञानमरुषं महित्वा । शिशुं न जातमभ्याहुरर्वा देवासो अग्निं
जनिमन्वपुष्यन् ॥ ४ ॥ शुक्रेभिरङ्गै रजं आततन्वान् क्रतुं पुनानः कविभिः
प्रवित्रैः । शोचिर्वसानः पर्यायुरपां श्रियो मीमते बृहतीरनूनाः ॥ ५ ॥ १३ ॥
वत्राजा सीमनदतीरदब्धा दिवो यद्दीरवसाना अनग्नाः । सना अत्र युवतयः स-
योनिरिक् गर्भं दधिरे सप्त वाणीः ॥ ६ ॥ स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपा घृतस्य
योनौ स्रवथे मधूनाम् । अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही दस्मस्य मातरा समीची
॥ ७ ॥ बध्राणाः सूनो सहस्रो व्यग्रौदधानः शुक्रा रभसा वपुषि । श्रोतन्ति धारा
मधुनो घृतस्य वृषा यत्र वावृधे काव्येन ॥ ८ ॥ पितुश्चिद्वर्धजनुषा विवेद व्यस्य
धारा असृजद्वि धेनाः । गुहा चरन्तं सखिभिः शिवेभिर्दिवो यद्दीभिर्न गुहा व-
भूव ॥ ९ ॥ पितुश्च गर्भं जनितुश्च वध्रे पूर्वीरेको अधयत्पीप्यानाः । वृष्णो सपत्नी
शुचये सर्वन्धू उभे अस्मै मनुष्ये नि पाहि ॥ १० ॥ १४ ॥ उरौ महां अनिवाधे
ववर्धापो अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः । ऋतस्य योनावशयदमूना जाप्तीनामग्नि-
पसि स्वसृणाम् ॥ ११ ॥ अक्रो न बभ्रिः समिधे महीनां दिदृक्षेयः सून्वे भाश्च-

अ० २ । अ० ८ । व० १७] १५६ [म० ३ । अ० १ । सू० २ ।

जीकः । उदुसिया जर्जिता यो जजानापां गर्भो नृतमो यद्गो अग्निः ॥ १२ ॥
 अपां गर्भं दर्शतमोषधीनां वना जजान सुभगा विरूपम् । देवासश्चिन्मनसा सं हि
 जग्मुः पतिष्ठं जातं तवसं दुवस्यन् ॥ १३ ॥ बृहन्त इज्जानवो भाक्त्रजीकमग्निं सं-
 चन्त विद्युतो न शुक्राः । गुह्यं बृद्धं सदसि स्वे अन्तरं पार ऊर्वे अमृतं दुर्हानाः
 ॥ १४ ॥ ईळे च त्वा यजमानो हविर्भिरीळे सखित्वं सुमतिं निकामः । देवैरवो-
 मिमीहि सं जग्निरे रक्षा च नो दम्येभिरनीकैः ॥ १५ ॥ १५ ॥ उपत्तेतारस्तर्व-
 सुप्रणीतेऽग्ने विश्वानि धन्या दधानाः । सुरेतस्मा श्रवसा तुज्जमाना अभि प्याम
 पृतनायूरदेवान् ॥ १६ ॥ आ देवानामभवः केतुरग्ने मन्द्रो विश्वानि काव्यानि
 विद्वान् । प्रति मर्तां अवासयो दधूना अनु देवात्रयिरो यासि साधन् ॥ १७ ॥
 नि दुरोणे अमृतो मर्त्यानां राजा ससाद विदधानि साधन् । घृतप्रतीक उर्विया
 व्यद्यौदग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान् ॥ १८ ॥ आ नो गहि सख्येभिः शिवे-
 भिरुहान्सहीभिरुतिभिः सरण्यन् । अस्मे रयि बहुलं सन्तर्त्तुं सुवाचं भागं यशसं
 कृषी नः ॥ १९ ॥ एता ते अग्ने जनिमा सनानि प्र पूर्याय नूतनानि वोचं । महा-
 न्ति वृष्णे सर्वना कृतेमा जन्मज्जन्मन् निहितो जातवेदाः ॥ २० ॥ जन्मज्जन्मन्
 निहितो जातवेदा विश्वामित्रेभिरिध्यते अजस्रः । तस्य वयं सुमृतौ यज्ञियस्यापि भदे
 सौमनसे स्याम ॥ २१ ॥ इमं यज्ञं संहसावन् त्वं नो देवत्रा धेहि सुक्रतो ररा-
 णः । प्र यसि होतवृहतीरिषो नोऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व ॥ २२ ॥ इळामग्ने
 पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने
 सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ २३ ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ १-१५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः-१,
 ३, १० जगती । २, ४, ८, ६, ९, ११ विराड् जगती । ५, ७, १२, १३, १४,
 १५ निचृज्जगती च ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ २ ॥ वैश्वानराय धिषणा मृतावृधे घृतं न पृतमन्नये जनामसि । द्विता हो-
 तारं मनुषश्च वाघतो धिया रथं न कुलिशः समृण्वति ॥ १ ॥ स रौचयज्जनुषा
 रोदसी उभे स मात्रोरभवत्पुत्र ईड्यः । हव्यवाळग्निरजरश्चनोहितो दूळभो वि-
 शामतिथिर्दिवामुः ॥ २ ॥ क्रत्या दक्षस्य तरुणो विधर्मणि देवासो अग्निं जनयन्त
 चित्तिभिः । रुरुचानं भानुना ज्योतिषा महामत्यं न वाजं जनिष्यन्तुपं भुवे ॥ ३ ॥
 आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो वरेण्यं वृणीमहे अह्यं वाजमृगियम् । रातिं भृगूणामु-

अ० २ । अ० ८ । व० २०] १६० [म० ३ । अ० १ । सू० ३ ।

शिजे कविकृतुमग्निं राजन्तं दिव्येन शोचिषा ॥ ४ ॥ अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो
जना वाजश्रवसमिह वृक्तवर्हिषः । यत्तुचः सुरुचं विश्वदेव्यं रुद्रं यज्ञानां सार्ध-
दिष्टिमपसाम् ॥ ५ ॥ १७ ॥ पार्वकशोचे तव हि जयं परि होतयज्ञेषु वृक्तवर्हिषो
नरः । अग्ने दुव इच्छमानास आप्यमुपासते द्रविणं धेहि तेभ्यः ॥ ६ ॥ आ रोदसी
अष्टादा स्वर्गहज्जातं यदेनमपसो अधारयन् । सो अध्वराय परिणीयते कविर-
त्यो न वाजसातये चनोहितः ॥ ७ ॥ नमस्यत हव्यदातिं स्वध्वरं दुवस्यत दम्यं
जातवेदसम् । रथीर्ऋतस्य बृहतो विचर्षणि रग्निर्देवानामभवत्पुरोहितः ॥ ८ ॥
तिस्रो यद्वस्य समिधः परिज्मनोऽग्नेरपुनन्नृशिजो अमृत्यवः । तासामेकामदधुर्मत्ये
भुजं लोकेषु द्वे उप जामिमीयतुः ॥ ९ ॥ विशां कविं विशपतिं मानुषीरिषः सं
सीमकृण्वन्त्स्वर्धितिं न तेजसे । स उद्वतो निवतो याति वेविषत्स गर्भेषु भुवनेषु
दीधरत् ॥ १० ॥ १८ ॥ स जिन्वते जठरेषु प्रजज्ञिवानृषां चित्रेषु नानदन्न सिंहः ।
वैश्वानरः पृथुपाजा अमर्त्यो वसु रत्ना दयमानो वि दाशुषे ॥ ११ ॥ वैश्वानरः
प्रतनथा नाकमारुहद्विस्पृष्टं भन्दमानः सुमन्मभिः । स पूर्ववज्जनयञ्जन्तवे धनं
समानमज्मं पर्येति जागृविः ॥ १२ ॥ ऋतावानं यज्ञियं विप्रमुक्थ्य मायं दधे
मातरिश्वां दिवि जयम् । तं चित्रयां हरिकेशमीमहे सुदीतिमग्निं सुविताय नव्यसे
॥ १३ ॥ शुचिं न यामन्निषिरं स्वर्दशं केतुं दिवो रौचनस्थामुषुधम् । अग्निं
मूर्धानं दिवो अप्रतिष्कृतं तमीमहे नमसा वाजिनं बृहत् ॥ १४ ॥ मन्द्रं होतारं
शुचिमद्वयाविनं दुर्मनसमुक्थ्यं विश्वचर्षणिम् । रथं न चित्रं वपुषाय दर्शतं मनु-
हितं सदमिद्राय ईमहे ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ ३ ॥ १-११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः-१,
५ निचृज्जगती । २, ३, ४, ६, ८, ९ जगती । ७, १० विराट् जगती । ११
भुरिक् पङ्क्तिः । स्वरः-१-१० निषादः । ११ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ वैश्वानराय पृथुपाजसे विप्रो रत्ना विधन्त धरुणेषु गातवे । अग्निर्हि
देवां अमृतो दुवस्यत्यथा धर्माणि सनता न दूदुषत् ॥ १ ॥ अन्तर्दूतो रोदसी
दस्म ईयते होता निषत्तो मनुषः पुरोहितः । जयं बृहन्तं परि भूषति बुभिर्देवैर्भि-
रग्निरिषितो धियावसुः ॥ २ ॥ केतुं यज्ञानां विदथस्य सार्धन् विप्रसो अग्निं
महयन्त चित्तिभिः । अपांसि यस्मिन्नधि सन्दधुर्गिस्तस्मिन्सुम्नानि यजमान आ
चके ॥ ३ ॥ पिता यज्ञानामसुरो विप्रश्चितां विमानमग्निर्वयुनं च ग्राघताम् ।

अ० २ । अ० ८ । व० २३] १६१ [म० ३ । अ० १ । सू० ४ ।

आ विवेश रोदसी भूरिवर्षसा पुरुप्रियो भन्दते धामभिः कविः ॥ ४ ॥ चन्द्रमणिं च-
न्द्ररथं हरिश्चतं वैश्वानरमप्सुषदं स्वविदम् । विगाहं तूणि तविपीभिरावृतं धूणि
देवास इह सुश्रियं दधुः ॥ ५ ॥ २० ॥ अग्निदेवेधिर्मनुपरच जन्तुभिस्तन्याना
यज्ञं पुरुपेशसं धिया । रथीरन्तरीयते साधदिष्टिभिर्जीरो द्यूना अभिशस्तिचातनः
॥ ६ ॥ अग्ने जरस्व स्वपत्य आयुन्यूर्जा पिन्वस्व समिषो दिदीहि नः । वयसि
जिन्व बृहत्तश्च जायव उशिष्टेवानामसि सुकतुर्विषाम् ॥ ७ ॥ विशपतिं यद्वमति-
थिं नरः सदा यन्तारं धीनामुशिजं च वाघताम् । अध्वराणां चेतनं जातवेदसं
प्र शंसन्ति नमसा जूतिभिर्वृधे ॥ ८ ॥ विभावा देवः सुरणः परिं जितोरग्निर्व-
भूव शर्वसा सुमद्रथः । तस्य व्रतानि भूरिपोषिणो व्यमुष भूषम् दम् आ सुवृक्ति-
भिः ॥ ९ ॥ वैश्वानर तव धामान्या चक्रे येभिः स्वविदभवो विचक्षण । जात
आपृणो भुवनानि रोदसी अग्ने ता विश्वा परिभूरसि त्मना ॥ १० ॥ वैश्वान-
रस्य दंसनाभ्या बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः । उभा पितरा मह्यन्नजायता-
ग्निर्धावापृथिवी भूरिरेतसा ॥ ११ ॥ २१ ॥

॥ ४ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ आप्रियो देवता ॥ छन्दः—१,
४, ७ स्वराट् पङ्क्तिः । २, ३, ५ त्रिष्टुप् । ६, ८, १०, ११ निचृष्टिष्टुप् । ९
विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ७ पञ्चमः । २, ३, ५, ६, ८—११ धैवतः ॥

॥ ४ ॥ समित्समित्सुमना बोध्यस्मे शुचाशुचा सुमतिं रासि वस्वः । आ
देव देवान्यजथाय वलि सखा सखीन्त्सुमना यक्ष्यग्ने ॥ १ ॥ यं देवामस्त्रि-
रहन्नायजन्ते दिवेदिवे वरुणो मित्रो अग्निः । सेमं यज्ञं मधुमन्तं कृधी नस्तनूनपा-
दघृतयोनिं विधन्तम् ॥ २ ॥ प्र दीर्घितिर्विश्ववारा जिगाति होतारमिकः प्रथमं य-
जधै । अच्छा नमोभिर्वृषभं बन्दधै स देवान्यज्ञदिषितो यजीयान् ॥ ३ ॥ ऊ-
र्ध्वो वा गातुरध्वरे अकार्यूर्ध्वा शोर्चीषि प्रस्थिता रजांसि । दिवो वा नाभा न्य-
सादिहोता स्तृणीमहि देवव्यचा वि बर्हिः ॥ ४ ॥ सप्त होत्राणि मनसा वृणाना
इन्वन्तो विश्वं प्रति यन्नतेन । नृपेशसो विदथेषु प्र जाता अभीष्टं यज्ञं वि चरन्त
पूर्वीः ॥ ५ ॥ २२ ॥ आ भन्दमाने उपसा उपाके उत स्पयेते तन्वा विरूपे ।
यथा नो मित्रो वरुणो जुजोषदिन्द्रो मरुता उत वा महोभिः ॥ ६ ॥ दैव्या हो-
तारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृत्तासः स्वधया मदन्ति । ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आ-
दुरन्त व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ॥ ७ ॥ आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्म-

अ० २ । अ० ८ । व० २६] १६२ [म० ३ । अ० १ । सू० ६ ।

तुष्यैभिरग्निः । सरस्वती सारस्वतेभिर्वाक् तिस्रो देवीर्बहिरेदं सदन्तु ॥ ८ ॥
 तन्नस्तुरीपमथ पोषयिषु देव त्वष्टृर्विराणः स्यस्व यतो वीरः कर्मण्यः सुदत्तो
 युक्तग्रात्रा जायते देवकामः ॥ ९ ॥ वनस्पतेस्व सृजोप देवानग्निर्हविः शमिता
 सूदयाति । सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद ॥ १० ॥
 आ याह्वने समिधानो अर्वाङ्निद्रेण देवैः सरथं तुरेभिः । बर्हिर्न आस्तामदितिः
 सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ११ ॥ २३ ॥

॥ ५ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २, ११
 भुरिक् पङ्क्तिः । ३ पङ्क्तिः । ६ स्वराद् पङ्क्तिः । ४ त्रिष्टुप् । ५, ७, १० निचृच्चि-
 ष्टुप् । ८, ९ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ६, ११ पञ्चमः । ४, ५, ७—१० धैववः ॥

॥ ५ ॥ प्रत्यग्निरुपसरचेकितानोऽवौधि विप्रः पद्वीः कवीनाम् । पृथुपाजा
 देवयज्ञिः समिद्धोऽप द्वारा तमसो वह्निरावः ॥ १ ॥ प्रेङ्गनिर्वीष्टे स्तोमैभिर्गी-
 भिः स्तोतृणां नमस्य उक्थैः । पूर्वाऋतस्य सन्दशश्चक्रानः सं दूतो अद्यौदु-
 षसो विरोके ॥ २ ॥ अधाय्यग्निर्मानुषीषु विक्ष्वपां गर्भो मित्र ऋतेन सा-
 धन । आ हर्यतो यजतः सान्वस्थादभूदु विप्रो हव्यो मतनाम् ॥ ३ ॥ मित्रो
 अग्निर्भवति यत्समिद्धो मित्रो होता वरुणो जातवेदाः । मित्रो अध्वर्युरिषिरो द-
 मूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम् ॥ ४ ॥ पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं वेः पाति
 यद्वश्चरणं सूर्यस्य । पाति नाभां सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः
 ॥ ५ ॥ २४ ॥ ऋभुश्चक्र ईड्यं चारु नाम विश्वानि देवो व्युनानि विद्वान् ।
 ससस्य चर्म घृतवत्पदं वेस्तदिदग्नी रज्जत्यप्रयुच्छन् ॥ ६ ॥ आ योनिमग्निर्घृत-
 वन्तमस्थात्पृथुप्रगाणमुशन्तमुशानः । दीद्यातः शुचिर्ऋष्वः पावकः पुनः पुनर्मात-
 रा नव्यसी कः ॥ ७ ॥ सद्यो जात ओषधीभिर्ववन्ते यदी वर्धन्ति प्रस्वो घृतेन ।
 आप इव प्रवता शुम्भमाना उरुष्यदग्निः पित्रोरुपस्थे ॥ ८ ॥ उदु ष्टुतः समिधा
 यद्वो अद्यौद्वर्धन्दिवो अधि नाभां पृथिव्याः । मित्रो अग्निरीड्यो मातरिश्वा दू-
 तो वत्तयजथाय देवान् ॥ ९ ॥ उदस्तम्भीत्समिधा नाकमृष्वोऽग्निर्भवन्नूत्तमो रो-
 चनानाम् । यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे ॥ १० ॥
 इळामग्नेः पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तपं हवमानाय साध । स्यान्नः सनुस्तनयो वि-
 जावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ ६ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ५ विराद्

अ० ३ । अ० १ । व० १] १६३ [म० ३ । अ० १ । सू० ७ ।

त्रिष्टुप् । २, ७ त्रिष्टुप् । ३, ४, ८ निचृत्रिष्टुप् । १० भुरिक् त्रिष्टुप् । ६, ११
भुरिक् पङ्क्तिः । ६ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५, ७, ८, १० धैवतः । ६, ९,
११ पञ्चमः ॥

देवान् अस्मिन्

॥ ६ ॥ प्र कारवो मनना वच्यमाना देवद्वीचीं नयत देवयन्तः । दक्षिणा-
वाद्वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्यग्नये वृताचीं ॥ १ ॥ आ रोदसी अपृणा जाय-
मान उत प्र रिक्था अथ नु प्रयज्यो । दिवश्चिदग्ने महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वह्नयः
सप्तजिह्वाः ॥ २ ॥ औश्च त्वा पृथिवी यज्ञियासो नि होतारं सादयन्ते दमाय । यदी
विशो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळते शुक्रमर्चिः ॥ ३ ॥ महान्तस्रधस्थे ध्रुव आ त्वयं
निषत्तोऽन्तर्धावा माहिने हर्यमाणः । आस्त्रे सपत्नीं अजरे अमृक्ते सवर्दुर्वै उरु-
गायस्य धेनू ॥ ४ ॥ वृता तं अग्ने महतो महानि तव क्रत्वा रोदसी आ ततन्थ ।
त्वं दूतो अभवो जायमानस्त्वं नेता वृषभ चर्षणीनाम् ॥ ५ ॥ २६ ॥ ऋतस्य वा
केशिना योग्याभिर्घृतस्तुवा रोहिता धुरि धिष्व । अथा वह देवान् देव विश्वान्स्व-
ध्वरा कृणुहि जातवेदः ॥ ६ ॥ दिवश्चिदा तं रुचयन्त रोका उपो विभातीरनु
भासि पूर्वीः । अपो यदग्न उशध्रग्वनेषु होतुर्मन्द्रस्य पनयन्त देवाः ॥ ७ ॥ उरौ वा
ये अन्तर्लिप्ते मदन्ति दिवो वा ये रोचने सन्ति देवाः । ऊर्मा वा ये सुहर्वासो
यजत्रा आयेमिरे रथ्यो अग्ने अश्वाः ॥ ८ ॥ ऐधिरग्ने सरथं याह्यर्वाह नाना-
रथं वा विभवो ह्यश्वाः । पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा वह मादयस्व
॥ ९ ॥ स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञयज्ञमभि वृधे गृणीतः । प्राचीं अध्वरे-
व तस्थतुः सुमेके । ऋतावरी ऋतजातस्य सत्ये ॥ १० ॥ इळामग्ने पुरुदंसं सनि
गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सनुस्तनयो विजावाग्ने सा तं सुमति-
र्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ २७ ॥ ८ ॥ २ ॥

॥ ७ ॥ १-११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ६, ८, १०
त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५, ७ निचृत्रिष्टुप् । ८ स्वराद् पङ्क्तिः । ११ भुरिक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१-७, ८, १० धैवतः । ८, ११ पञ्चमः ॥

॥ ७ ॥ प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य धासेरा मातरां विविशुः सप्त वार्षीः । परिक्षिता
पितरा सं चरेते प्र संसृते दीर्घमायुः प्रयत्ने ॥ १ ॥ दिवक्षसो धेनवो वृष्णो अश्वा दे-
वीरा तस्थौ मधुमद्वहन्तीः । ऋतस्य त्वा सदसि क्षेमयन्तं पर्येकां चरतिवर्तनिं गौः ॥ २ ॥
आ सीमरोहत्सुयमा भवन्तीः पतिश्चिक्त्वान्नयि विद्रयीणाम् । प्र नीलपृष्ठो अत-

अ० ३ । अ० १ । व० ४] १६४ [म० ३ । अ० १ । सू० ८ ।

सस्यं धासेस्ता अवासयत्पुरुषप्रतीकः ॥ ३ ॥ महिं त्वाप्रमूर्जयन्तीरजुयं स्तभूय-
मानं बहतां बहन्ति । व्यज्ञेभिर्दियुतानः सधस्थ एकाभिश्च रोदसी आ विवेश ॥ ४ ॥

प्रहताः जानन्ति वृष्णो अरुपस्य शेवन्तु ब्रध्नस्य शासने रणन्ति । दिवोरुचः सुरुचो
रोचमाना इला येषां गण्या माहिना गीः ॥ ५ ॥ १ ॥ उतो पितृभ्यां प्रविदालु
घोषं महो महज्ज्यामनयन्त शूषम् । उला ह यत्र परि धानमक्तोरनु स्वं धाम ज-
१. रितुर्ववत् ॥ ६ ॥ (अध्वर्युभिः पूज्यभिः सप्त विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
प्राज्वो मदन्त्युत्तणो अजुया देवा देवानामनु हि वता गुः ॥ ७ ॥ दैव्या होतारा
प्रथमा न्यूज्ये सप्त पूजासः स्वधया मदन्ति । ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं
व्रतपा दीध्यानाः ॥ ८ ॥ वृषायन्ते महे अत्याय पूर्वावृष्णो चित्राय रश्मयः सु-
ग्रामाः । देव होतर्मन्त्रतरश्चिक्त्वान्महो देवात्रोदसी एह वत्ति ॥ ९ ॥ पूज्यमयजो
ब्रविणः सुवाचः सुकेतव उपसो रेवदूषुः । उतो चिदग्ने महिना पृथिव्याः कृतं चि-
देतः सं महे देशस्य ॥ १० ॥ इलामग्रे पुरुदंसं सनि गोः शश्वत्तमं हवमानाय
साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्रे सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ८ ॥ १-११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ छन्दः-१, ८, ६, १०
निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५, ६, ११ त्रिष्टुप् । ४ स्वराद् त्रिष्टुप् । ३, ७ स्वराडनुष्टुप् ॥
स्वरः-१, २, ४-६, ८-११ धैवतः । ३, ७ गान्धारः ॥

॥ ८ ॥ अज्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वनस्पते मधुना दैव्येन । यदूर्ध्वस्तिष्ठता
ब्रविणेह धत्ताद्यक्षा ज्यो मातुरस्या उपस्थे ॥ १ ॥ समिद्धस्य श्रयमाणः पुरस्ता-
द्वह्नं वन्वानो अजरं सुवीरम् । आरे अस्मदमतिं बायमान उच्छ्रयस्व महते सौभ-
गाय ॥ २ ॥ उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्षमपृथिव्या अधि । सुमिती मीयमानो वचो
धा यज्ञवाहसे ॥ ३ ॥ युवा सुवासाः परिकीत आग्रात्स उ श्रेयान्भवति जायमानः ।
तं धीरांसः कवय उन्नयन्ति स्वाध्यायमनसा देवयन्तः ॥ ४ ॥ जातो जायते सुदि-
नत्वे अर्हो सम्यग् आ विदथे वर्षमानः । पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देव्या वि-
प्र उदियति वाचम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ यान्त्रो नरो देवयन्तो निमिष्युर्वनस्पते स्वधिति-
र्वा ततत् । ते देवासः स्वरवस्तस्थिवासः प्रजावदस्मे दिधिषन्तु रत्नम् ॥ ६ ॥
ये वृक्षणासो अधि क्षमि निर्मितासो यतलुचः । ते नो व्यन्तु वार्य देवत्रा जेत्र-
सार्धसः ॥ ७ ॥ आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।
सजोषसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कृण्वन्त्वध्वरस्य केतुम् ॥ ८ ॥ हुंसा इव श्रेणि-

अ० ३ । अ० १ । व० ७] १६५ [म० ३ । अ० १ । सू० १० ।

शो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरवो न आगुः । उन्नीयमानाः कृषिर्धः पुरस्तद्दे-
वा देवानामपि यन्ति पार्थः ॥ ६ ॥ मृज्जानीवेच्छृङ्गिणां सं ददश्रे चपालवन्तः ^{मो मवे}
स्वरवः पृथिव्याम् । वाचद्विर्वा विहवे श्रोत्रमाणा अस्मां अवन्तु पृतनाज्येषु ॥ १० ॥ ^{मो (६.१)}
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं रुहेम । यं त्वामयं स्वर्धितिस्ते-
जमानः प्रणिनाय महते सौभगाय ॥ ११ ॥ ४ ॥ ^{यत्वा इत्युत्तरमिति ६.१.}

॥ ६ ॥ १-६ विश्वामित्र ऋषिः अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ४ बृहती ।
२, ५, ६, ७ निचृद्बृहती । ३, ८ विराद् बृहती । ६ स्वराद् पङ्क्ति ॥ स्वरः—१-८
मध्यमः ॥ ६ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ सखायस्त्वा बृहमहे देवं मर्तास ऊतये । अपां नपातं सुभगं सुदीदिति ^{मुञ्चकान्}
सुमर्तूर्तिमनेहसेम् ॥ १ ॥ कार्यमानो वना त्वं यन्मातृरजगन्नपः । न तत्ते अग्ने प्र- ^{दे शये}
मृषे निर्वर्तनं यदूरे सन्निहाभवः ॥ २ ॥ अतिं तृष्टं ववन्निथाथैव सुमना असि ।
प्रशान्ये यन्ति पर्यन्य आसते येषां सख्ये असि श्रितः ॥ ३ ॥ ईयिवांसमति स्त्रि-
धः शश्वतीरतिं सश्वतः । अन्वीमविन्दन्निचिरासो अहुहो अप्सु सिंहमिव श्रितम्
॥ ४ ॥ ससृवांसमिव त्मनाग्निमिथा तिरोहितम् । ऐनं नयन्मातुरिश्वा पराव-
तो देवेभ्यो मथितं परि ॥ ५ ॥ ५ ॥ तं त्वा मर्ता अगृभ्णत देवेभ्यो हव्यवाहन ।
विश्वान्यद्यज्ञा अभिपासि मानुष तव क्रत्वा यविष्ठय ॥ ६ ॥ तद्भद्रं तव दंसना
पाकाय चिच्छदयति ^{सञ्चरेत् किं} । त्वां यदग्ने पशवः समासन्ते समिद्धमपिशर्वरे ॥ ७ ॥ आ ^{तमासि}
जुहोता स्वध्वरं शीरं पावकशोचिषम् । आशुं दूतमजिरं प्रत्नमीडयं श्रुणी देवं ^{श्री प्र}
सपर्यत ॥ ८ ॥ त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन् ।
औक्षन्धृतैरस्तृणान्वहिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ १० ॥ १-६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ५, ८
विराडुष्णिक् । ३ उष्णिक् । ४, ६, ७, ९ निचृडुष्णिक् । २ भुरिग् गायत्री ॥
स्वरः—१, ३-६ ऋषभः । २ षड्जः ॥

॥ १० ॥ त्वामग्ने मनीषिणाः सम्राजं चर्षणीनाम् । देवं मर्तास इन्धते स-
मध्वरे ॥ १ ॥ त्वां यज्ञेष्वृत्विजमग्ने होतारमीळते । गोपा ऋतस्य दीदिहि स्वे दमे
॥ २ ॥ स घा यस्ते ददाशति समिधा जातवेदसे । सो अग्ने धत्ते सुवीर्यं स
पुष्यति ॥ ३ ॥ स केतुरध्वराणामग्निर्देवभिरा गमत् । अञ्जानः सप्त होतृभिर्ह-

अ० ३ । अ० १ । व० १२] १६६ [म० ३ । अ० १ । सू० १२ ।

विष्मते ॥ ४ ॥ प्र होत्रे पूर्व्य वचोऽग्नये भरता बृहत् । विपां ज्योतीषि विभ्रते
न वेधसे ॥ ५ ॥ ७ ॥ अग्निर्वर्धन्तु नो गिरो यतो जायत उक्थ्वः । महे वाजा-
य द्रविणाय दर्शतः ॥ ६ ॥ अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान्देवयते यज । होता मन्द्रो
वि राजस्याति सिधः ॥ ७ ॥ स नः पावक दीदिहि धुमदस्मे सुवीर्यम् । भवां स्तो-
तृभ्यो अन्तमः स्वस्तये ॥ ८ ॥ तं त्वा विपां विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते ।
हव्यवाहममर्त्य सहोवृधम् ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ११ ॥ १-६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २, ५, ७,
८ निचृद्गायत्री । ३, ६ विराड् गायत्री । ४, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ अग्निर्होता पुरोहितोऽध्वरस्य विचर्षणिः । स वेद यज्ञमानुषक
॥ १ ॥ स हव्यवाहमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृणवति ॥ २ ॥
अग्निर्धिया स चैतति केतुर्यज्ञस्य पूर्व्यः । अर्थ ह्यस्य तरणि ॥ ३ ॥ अग्निं सूनुं
सनश्नुतं सहसो जातवेदसम् । वह्निं देवा अकृणवत् ॥ ४ ॥ अदाभ्यः पुरता वि-
शामग्निर्मानुषीणाम् । तूर्णां रथः सदा नवः ॥ ५ ॥ ६ ॥ साह्वान्विषां अभियुजः
क्रतुर्देवानाममृक्तः । अग्निस्तु विश्रवस्तमः ॥ ६ ॥ अभि प्रयांसि वाहसा दाश्वान्
अश्रोति मर्त्यः । जयं पावकशोचिषः ॥ ७ ॥ परि विश्वानि सुधिताग्नेरश्याम म-
न्मभिः । विप्रांसो जातवेदसः ॥ ८ ॥ अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनिषामहे ।
त्वे देवास एरिरे ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ १२ ॥ १-६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-१, ३, ५,
८, ९ निचृद्गायत्री । २, ४, ६ गायत्री । ७ यवमध्या विराड्गायत्री च ॥ ष-
ड्जः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ इन्द्राग्नी आं गतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अस्य पातं धिये-
षिता ॥ १ ॥ इन्द्राग्नी जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतनः । अया पातमिमं सु-
तम् ॥ २ ॥ इन्द्रमग्निं क्विच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे । ता सोमस्येह तृम्पताम्
॥ ३ ॥ तोशा वृत्रहणा हुवे सजित्वानापरजिता । इन्द्राग्नी वाजसातमा ॥ ४ ॥
प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आ वृणे ॥ ५ ॥ ११ ॥
इन्द्राग्नी नवति पुरो दासपत्नीरधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा ॥ ६ ॥ इन्द्राग्नी
अपसस्पृष्टुष प्र यन्ति धीतयः । ऋतस्य पथ्या अनु ॥ ७ ॥ इन्द्राग्नी तविषाणि

अ० ३ । अ० १ । व० १४] १६७ [म० ३ । अ० २ । सू० १४ ।
 वां मधस्थानि प्रयांसि च । युवोरप्युत्तु हितम् ॥ ८ ॥ इन्द्राग्नी रोचना दिवः
 परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्र वीर्यम् ॥ ९ ॥ १२ ॥ १ ॥

॥ १३ ॥ १-७ ॥ ऋषभो वैश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१
 भुरिगुणिक । २, ३, ५, ६, ७ निचृदनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१ ऋ-
 षभः । २-७ गान्धारः ॥

॥ १३ ॥ प्र वो देवायानये वह्निं षष्ठमर्चस्मै । गर्भदेवेभिरा स नो यजिष्ठो
 वह्निरा संदत् ॥ १ ॥ ऋतावा यस्य रोदसी दत्तं सचन्त ऊतयः । हविष्मन्तस्त-
 मीळिते तं सन्निष्यन्तोऽवसे ॥ २ ॥ स यन्ता विप्र एषां स यज्ञानामथा हि षः । अग्निं तं
 वो दुवस्यत दाता यो वर्तिता मघम् ॥ ३ ॥ स नः शर्माणि वीतयेऽग्निर्यच्छतु
 शन्तमा । यतो नः प्रुष्णवदसु दिवि क्षितिभ्यो अप्स्वा ॥ ४ ॥ दीदिवांसमपू-
 र्यं वस्वीभिरस्य धीतिभिः । ऋक्वाणो अग्निमिन्धते होतारं विशपतिं विशाम्
 ॥ ५ ॥ उत नो ब्रह्मन्विष उक्थेषु देवहूतमः । शं नः शोचा मरुद्वधोऽग्ने सहस्र-
 सातमः ॥ ६ ॥ नू नो रास्व सहस्रवत्तोक्वत्पुष्टिमदसु । धुमदग्ने सुवीर्यं वर्षिष्ठ-
 मनुपाक्षितम् ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १-७ ऋषभो वैश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१,
 ७ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ५ त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५,
 ७ गन्धारः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४ ॥ आ होता मन्द्रो विदथान्यस्थात्सत्यो यज्वा कवितमः स वेधाः ।
 विद्युद्रेथः सहसस्पुत्रो अग्निः शोचिष्केशः पृथिव्यां पाजौ अश्रेत् ॥ १ ॥ अ-
 यामि ते नमोऽक्ति जुषस्य ऋतावस्तुभ्यं चेतते सहस्वः । विद्वां आ वक्षि विदुषो
 नि षत्सि मध्य आ वह्निरूतये यजत्र ॥ २ ॥ द्रवतां त उषसा वाजयन्ती अग्ने
 वातस्य पृथ्याभिरच्छ । यत्सीमञ्जन्ति पूर्वं हविभिरा वन्धुरेव तस्थतुर्दुरोणे ॥ ३ ॥
 मित्रश्च तुभ्यं वरुणः सहस्रोऽग्ने विश्वे मरुतः सुम्नमर्चन् । यच्छोचिषा सहसस्पुत्र
 तिष्ठा अभि क्षितीः प्रथयन्तसूर्यो नृन् ॥ ४ ॥ वयं ते अद्य ररिमा हि काममुत्ता-
 न हस्ता नमसोपसद्य । यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्त्रेधता मन्मना विप्रो अग्ने
 ॥ ५ ॥ त्वद्धि पुत्र सहस्रो वि पूर्वादेवस्य यन्त्यूतयो वि वाजाः । त्वं देहि सह-
 क्षिणं रयिं नोऽद्रोघेण वर्चसा सत्यमग्ने ॥ ६ ॥ तुभ्यं दत्त कविक्रतो यानीमा

अ० ३ । अ० १ । व० १६] १६८ [म० ३ । अ० २ । सू० १६ ।

देव मर्तासो अध्ये अकर्म । त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि सर्वं तदग्ने अमृत स्व-
देह ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ १—७ उत्कीलः कास ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ४
त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् । ६ निचृत् त्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः । ३, ७ भुरिक् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ४-६ धैवतः । २, ३, ७ पञ्चमः ॥

॥ १५ ॥ वि पार्जसा पृथुना शोशुचानो वाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः ।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ ॥ १ ॥ त्वं नो अस्या उषसो
व्युष्टौ त्वं सूर उदिते बोधि गोपाः । जन्मेव नित्यं तनयं जुषस्व स्तोमं मे अग्ने
तन्वा सुजात ॥ २ ॥ त्वं नृचक्षा वृषभानु पूर्वीः कृष्णास्वग्ने अरुषो वि भाहि ।
वसो नेषि च पर्षि चात्यहः कृधी नो राय उशिजो यविष्ठ ॥ ३ ॥ अपाव्हो
अग्ने वृषभो दिदीहि पुरो विश्वाः सौभगा सञ्जिगीवान् । यज्ञस्य नेता प्रथमस्य
प्रायोजीतवेदो बृहतः सुप्रणीते ॥ ४ ॥ अर्च्छिद्वा शर्म जरितः पुरुणि देवाँ अ-
च्छा दीद्यानः सुमेधाः । रथो न सस्तिनरभि वञ्चि वाजमग्ने त्वं रोदसी नः सु-
मेके ॥ ५ ॥ प्र पीपय वृषभ जिन्व वाजा नये त्वं रोदसी नः सु दोषे । देवोभि-
र्देव सुरुचा रुचानो मा नो मर्तस्य दुर्मतिः परि ष्ठात् ॥ ६ ॥ इळामग्ने पुरुदंसं
सनि गोः शंश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सु-
मतिर्भूत्वस्मे ॥ ७ ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥ १-६ उत्कीलः कास ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ५
भुरिगनुष्टुप् । २, ६ निचृत् पङ्क्तिः । ३ निचृद्बृहती । ४ भुरिक्बृहती ॥ स्वरः—
१, ५ गान्धारः । २, ६ पञ्चमः ३, ४ मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ अयमग्निः सुवीर्यस्येश महः सौभगस्य । राय ईशे स्वपत्यस्य
गोमंत ईशे वृत्रहथानाम् ॥ १ ॥ इमं नरो मरुतः सश्चता वृधं यस्मिन्नायः शे-
वृथासः । अभि ये सन्ति पृतनासु दृढ्यो विश्वाहा शत्रुमादभुः ॥ २ ॥ स त्वं नो
रायः शिशीहि मीढो अग्ने सुवीर्यस्य । तुर्विद्युम्न वंषिष्ठस्य प्रजार्धतोऽनमीवस्य
शुष्मिणः ॥ ३ ॥ चक्रियो विश्वा भुवनाभि सासहिश्चक्रिर्देवेष्वा दुर्वः । आदेवेषु यतत
आ सुवीर्य आ शंस उत नृणाम् ॥ ४ ॥ मा नो अग्नेऽमृतये मावीरतायै रीरथः । मागो
तायै सहसस्पुत्र मा निदेऽपद्रेषास्या कृधि ॥ ५ ॥ शग्धि वार्जस्य सुभग प्रजावतोऽग्ने

अ० ३ । अ० १ । व० १६] १६६ [म० ३ । अ० २ । सू० १६ ।
 वृहतो अश्वरे । सं राया भूयसा सृज मयोभुना तुर्विद्युम्न यशस्वता ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ १-५ उत्कीलः कात्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २
 त्रिष्टुप् । ४ विराद् त्रिष्टुप् । ५ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २,
 ४, ५ धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥ समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समकुभिरज्यते विश्ववारः । शोचि-
 ष्केशो घृतनिर्णिक्पात्रकः सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान् ॥ १ ॥ यथायजो होत्र-
 मग्ने पृथिव्या यथा दिवो जातवेदश्चिकित्वान् । एवानेन हविषा यन्ति देवान्मनु-
 ष्वयज्ञं प्र तिरेममद्य ॥ २ ॥ त्रीणायूषि तव जातवेदस्तिष्ठ आजानीरुपसंस्ते
 अग्ने । तामिर्देवानामवो यन्ति विद्वानथा भव यजमानाय शं योः ॥ ३ ॥ अग्निं
 सुदीतिं सुदृशं गृणन्तो नमस्यामस्त्वेज्यं जातवेदः । त्वां दृतमरतिं हव्यवाहं देवा
 अकृण्वन्मृतस्य नाभिम् ॥ ४ ॥ यस्त्वद्धोता पूर्वी अग्ने यजीयान्द्विता च सत्ता
 स्वधया च शम्भुः । तस्यानु धर्मं प्र यजा चिकित्वोऽथा नो धा अश्वरं देववीतौ
 ॥ ५ ॥ १७ ॥

देव जाते

अग्निं अत्यर्थं भूते

॥ १८ ॥ १-५ कतौ वैश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३,
 ५ त्रिष्टुप् । २, ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ सखेव सख्ये पितरेव साधुः । पुरु-
 दुहो हि जितयो जनानां प्रति प्रतीचीर्दहतादरातीः ॥ १ ॥ तपो ष्वग्ने अन्तरां
 अमित्रां तपा शंसमररूपः परस्य । तपो वसो चिकितानो अचित्तान्वि ते तिष्ठन्ता-
 मजरा अयासः ॥ २ ॥ इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तर्मे वलाय ।
 यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां भियं शतसेयाय देवीम् ॥ ३ ॥ उच्छोचिषा स-
 हसस्पुत्र स्तुतो बृहद्वयः शशमानेषु धेहि । ऐवदग्ने विश्वामित्रेषु शं योर्मर्मृज्मा ते
 तन्वंभूरि कृत्वः ॥ ४ ॥ कृधि रत्नं सुसनिर्धनानां स घेदग्ने भवसि यत्समिद्धः ।
 स्तोतुर्दुरोणे सुभगस्य रेवत्सृष्टा करस्ना दधिषे वपूषि ॥ ५ ॥ १८ ॥

गी प्र हि
हव्यंयति म
माय

साह

॥ १९ ॥ १-५ कुशिकपुत्रो गाथी ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ त्रि-
 ष्टुप् । २, ४, ५ विराद् त्रिष्टुप् । ३ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ४, ५ धै-
 वतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ १९ ॥ अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे गृत्सं कवि विश्वविदममूरम् । स

अ० ३ । अ० १ । व० २१] १७० [म० ३ । अ० २ । सू० २१ ।

यज्ञदेवताता यजीयात्राये वाजाय वनते मृधानि ॥ १ ॥ प्र ते अग्ने हविष्मतीभि-
 यर्म्यच्छा सुद्युम्नां रातिनीं घृताचीम् । प्रदक्षिणिदेवतातिमुखाणः सं रातिभिर्व-
 सुभिर्यज्ञमश्रेत् ॥ २ ॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिञ्ज स्वपत्यस्य शिक्षोः ।
 अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः ॥ ३ ॥ भूरीणि हि त्वे
 दधिरे अनीकाग्ने देवस्य यज्यत्रो जनांसः । स आ वह देवतातिं यविष्ठ शर्धो य-
 दद्य दिव्यं यजासि ॥ ४ ॥ यत्त्वा होतारमनजन्मियेधे निषादयन्तो यजथाय देवाः ।
 स त्वं नो अग्नेऽवितेह बोध्यधि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ २० ॥ १—५ गार्गी ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१ विराट्
 त्रिष्टुप् । २ निचृत्रिष्टुप् । ३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २० ॥ अग्निमुषसमश्विना दधिकां व्युष्टिषु हवते वह्निरुक्थैः । सुज्योतिषो
 नः शृण्वन्तु देवाः सजोषसो अध्वरं वावशानाः ॥ १ ॥ अग्ने त्री ते वार्जिना त्री
 षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः । तिस्र उ ते तन्वो देववातास्ताभिर्नः पाहि
 गिरो अप्रयुच्छन् ॥ २ ॥ अग्ने भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधात्रोऽमृतस्य नाम ।
 याश्च माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः सन्दधुः पृष्टवन्धो ॥ ३ ॥ अग्नि-
 नेता भग इव क्षितीनां दैवीनां देव ऋतुपा ऋतावा । स वृत्रहा सनयो विश्ववेदाः
 पर्षद्विधातिं दुरिता गृणन्तम् ॥ ४ ॥ दधिक्रामग्निमुषसं च देवीं बृहस्पतिं स-
 वितारं च देवम् । अश्विना मित्रावरुणा भगं च वसूष्नुद्रां आदिसां इह हुवे ॥ ५ ॥ २० ॥

॥ २१ ॥ १—५ कौशिको गार्गी ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४
 त्रिष्टुप् । २, ३ अनुष्टुप् । ५ विराट् बृहती ॥ स्वरः—१, ४ धैवतः । २, ३ गा-
 न्धारः । ५ मध्यमः ॥

॥ २१ ॥ इमं नो यज्ञममृतैषु धेहीमा हव्या जातवेदो जुषस्व । स्तोकाणां-
 मग्ने मेदसो घृतस्य होतः प्राशान प्रथमो लिष्य ॥ १ ॥ घृतवन्तः पावक ते स्तोकाः
 श्रोतन्ति मेदसः । स्वधर्मदेववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम् ॥ २ ॥ तुभ्यं स्तोका
 घृतश्रुतोऽग्ने विप्राय सन्त्य । ऋषिः श्रेष्ठः समिन्वसे यज्ञस्य प्राविता भव ॥ ३ ॥
 तुभ्यं श्रोतन्त्यध्रिगो शचीवः स्तोकासो अग्ने मेदसो घृतस्य । कविशस्तो बृहता
 भानुनागा हव्या जुषस्व मेधिर ॥ ४ ॥ ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्धृतं प्र ते वयं
 महे । श्रोतन्ति ते वसो स्तोका अर्थि त्यचि प्रति तान्देवशो विहि ॥ ५ ॥ २१ ॥

अ० ३ । अ० १ । व० २४] १७१ [म० ३ । अ० २ । म० २४ ।

॥ २२ ॥ १-५ गार्गी ऋषिः ॥ पुरीष्या अग्रयो देवता ॥ छन्दः-१ त्रिष्टुप् ।
२, ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ निचृत्पङ्क्तिः । ४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१ धैवतः । २,
३, ५ पञ्चमः । ४ ऋषभः ॥

॥ २२ ॥ अयं सो अग्निर्यस्मिन्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरं वावशानः । स-
हस्रिणं वाजमत्यं न ससिं सस्रवान्तसन्स्तूयसे जातवेदः ॥ १ ॥ अग्ने यत्ते दिवि ?
वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुर्वीततन्ध त्वेषः स भानुर-
र्णवो नृचक्षाः ॥ २ ॥ अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ ऊचिषे धिष्यया
ये । या रोचने परस्तात्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः ॥ ३ ॥ पुरीष्यासो ^{पालव्या}
अग्रयः प्रावणोभिः सजोषसः । जुषन्तां यज्ञमद्भुहोऽनमीवा इषो महीः ॥ ४ ॥ इ- ^{रक्षणे}
ळाग्ने पुरुदंसं सुनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजा-
वाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ५ ॥ २२ ॥

॥ २३ ॥ १-५ देवश्रवा देववातश्च भारताऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-
१ विराट् त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २३ ॥ निर्मेथितः सुधितः आ सधस्थे युवां कविरध्वरस्य प्रणेता । जूर्य-
त्स्वधिरजरो वनेष्वत्रा दधे अमृतं जातवेदाः ॥ १ ॥ अमन्थिष्ठां भारता रेवदग्नि
देवश्रवा देववातः सुदक्षम् । अग्ने वि पश्य बृहताभि रायेषां त्रों नेता भवतादनु-
द्युन् ॥ २ ॥ दश क्षिपः पूर्य सीमजीजनन्तुजातं मातृषु प्रियम् । अग्निं स्तुहि
दैवज्ञातं देवश्रवो यो जनानामसदृशी ॥ ३ ॥ नि त्वा दधे वर आ पृथिव्या इ-
ळायास्पदे सुदिनत्वे अह्वाम् । दृषद्वत्यां मानुष आपयायां सरस्वत्यां रेवदग्ने दिदीहि
॥ ४ ॥ इळाग्ने पुरुदंसं सुनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो
विजावग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१ निचृदनुष्टुप् । २
निचृद्रायत्री । ३, ४, ५ गायत्री ॥ स्वरः-१ गान्धारः । २-५ पङ्कजः ॥

॥ २४ ॥ अग्ने सहस्रं पृतना अभिमातीरपास्य । दुष्टरस्तस्त्ररातीर्वचो धा
यज्ञवाहसे ॥ १ ॥ अग्ने इळा समिध्यसे वीतिहोत्रो अमर्त्यः । जुषस्व सू नो अ-
ध्वरम् ॥ २ ॥ अग्ने द्युम्नेन जागृवे सहसः सूनवाहुत । एदं बर्हिः सद्यो मम ॥

अ० ३ । अ० १ । ५० २७] १७२ [म० ३ । अ० २ । सू० २६ ।

सत्यंतीति

अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्देवेभिर्महया गिरः । यज्ञेषु ये उ चायवः ॥ ४ ॥ अग्ने दा
दाशुषे रयि वीरवन्तं परीणसं । शिशीहि नः सूनुमतः ॥ ५ ॥ २४ ॥

बह्व

॥ २५ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ १, २, ३, ४ अग्निः । ५ इन्द्रा-
ग्नीदेवते ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ३, ४, ५ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, २ ऋषभः ३—५ धैवतः ॥

लोकारे

यज्ञादि

लोकारे

यज्ञादि

॥ २५ ॥ अग्ने दिवः सूनुरसि प्रचेतास्तना पृथिव्या उत विश्ववेदा ऋध-
ग्देवा इह यजा चिकित्वः ॥ १ ॥ अग्निः संनोति वीर्याणि विद्वान्तसंनोति वा-
जममृताय भूषण । स नो देवा एह वह पुरुक्षो ॥ २ ॥ अग्निर्वापृथिवी विश्व-
जेन्ये आ भोति देवी अमृते अमूरः । जयन्वाजैः पुरुश्चन्द्रो नमोभिः ॥ ३ ॥ अ-
ग्ने इन्द्रश्च दाशुषो दुरोणे सुतावतो यज्ञमिहोप यातम् । अमर्धन्ता सोमपेयाय दे-
वा ॥ ४ ॥ अग्ने अपां समिध्यसे दुरोणे नित्यः सूनो सहसो जातवेदः । सध-
स्थानि महयमान ऊती ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ १-६ ८, ९ विश्वामित्रः । ७ आत्मा ऋषिः ॥ १-३ वैश्वानरः ।
४-६ मरुतः । ७, ८ अग्निरात्मा वा । ९ विश्वामित्रोपाध्यायो देवता ॥ छन्दः—
१-६ जगती ७—९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६ निषादः । ७—९ धैवतः ॥

शिवोपाध्याय

लोकारे

लोकारे

॥ २६ ॥ वैश्वानरं मनसाग्निं निचाय्या हविष्मन्तो अनुष्टुप्यं स्रविदम् ।
सुदानुं देवं रथिरं वसूयवो गीर्भो रण्वं कुशिकासो हवामहे ॥ १ ॥ तं शुभ्रमग्नि-
मवसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वानमुक्थ्यम् । बृहस्पतिं मनुषो देवतातये विप्रं
श्रोताग्मतिथिं रघुष्यदम् ॥ २ ॥ अश्वो न क्रन्दज्जनिभिः समिध्यते वैश्वानरः
कुशिकेभिर्गुगेयुगे । स नो अग्निः सुवीर्यं स्वश्व्यं दधातु रत्नममृतेषु जागृविः
॥ ३ ॥ प्र यन्तु वाजास्तविषीभिरग्नयः शुभे सम्मिश्रताः पृषतीरयुक्षत । बृहदुक्तो
मरुतो विश्ववेदसः प्र वेपयन्ति पर्वता अदाभ्याः ॥ ४ ॥ अग्निश्रियो मरुतो वि-
श्वकृष्टय आ त्वेषमुग्रमव ईमहे वयम् । ते स्वानिनो रुद्रिया वर्षनिर्णिजः सिंहा न
हेषकृतवः सुदानवः ॥ ५ ॥ २६ ॥ व्रातंव्रातं गुणङ्गणं सुशस्तिभिरग्नेर्भामं मरु-
तामोज ईमहे । पृषदश्वासो अनवभ्रराधसो गन्तारो यज्ञं विदथेषु धीराः ॥ ६ ॥
अग्निरसि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म आसन । अर्कस्त्रिधातू रजसो
हो जज्ञो घर्मो हविरसि नाम ॥ ७ ॥ त्रिभिः पवित्रैरुपोद्धचर्कं हृदा म-

अ० ३ । अ० १ । व० ३१] १७३ [म० ३ । अ० २ । सू० २८ ।

तिं ज्योतिरनु प्रजानन । वर्षिष्टं रत्नमकृत स्वधाभिरादिद्यावापृथिवी पर्यपश्यत्
॥ ८ ॥ शतधारमुत्सृज्यमानं विपश्चितं पितरं वक्त्रानाम् । मेळिं मदन्तं पित्रो-
रुपस्थे तं रोदसी पिपृतं सत्यवाचम् ॥ ९ ॥ २७ ॥

॥ २७ ॥ १—१५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ १ ऋतवोऽग्निर्वा । २—१५ अ-
ग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ७, ८, ९, १०, १४, १५ निचृद्गायत्री । २, ३, ६,
११, १२ गायत्री । ४, ५, १३ विराट् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ प्र वो वाजा अभिद्यवो हविष्मन्तो घृताच्या । देवाजिजगाति सु-
मन्युः ॥ १ ॥ ईळे अग्निं विपश्चितं गिरा यज्ञस्य सार्धनम् । श्रुषीवानं धितावा-
नम् ॥ २ ॥ अग्ने शकेम ते वयं यमं देवस्य वाजिनः । अति वेषांसि तरेम ॥ ३ ॥
समिध्यमानो अश्वरेऽग्निः पावक ईड्यः । शोचिष्केऽस्तमीमहे ॥ ४ ॥ पृथुपाजा
अमर्षो घृतनिर्णिक्स्वाहुतः । अग्निर्यज्ञस्य हव्यवाद ॥ ५ ॥ २८ ॥ तं सवाधो य-
तस्तु च इत्था धिया यज्ञवन्तः । आ चंकुरग्निमृतये ॥ ६ ॥ होता देवो अमर्त्यः
पुरस्तादेति मायया । विदधानि प्रचोदयन् ॥ ७ ॥ वाजी वाजेषु धीयतेऽश्वरेषु
प्र णीयते । विप्रो यज्ञस्य सार्धनः ॥ ८ ॥ धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमा-
दधे । दक्षस्य पितरं तना ॥ ९ ॥ नि त्वा दधे वरेण्यं दक्षस्येळा सहस्कृत । अ-
ग्ने सुदीतिमुशिजम् ॥ १० ॥ २९ ॥ अग्निं यन्तुरमन्तुरमृतस्य योगे वनुषः । विप्रा
वाजैः समिन्धते ॥ ११ ॥ ऊर्जो नपातमश्वरे दीदिवांसमुप धावि । अग्निमीळे क-
विक्रतुम् ॥ १२ ॥ ईळैन्यो नमस्यस्तिरस्तमीसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषां ॥ १३ ॥
वृषो अग्निः समिध्यतेऽश्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईळते ॥ १४ ॥ वृषेण
त्वा वयं वृषन्वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं बृहत् ॥ १५ ॥ ३० ॥

॥ २८ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ गाय-
त्री । २, ६ निचृद्गायत्री । ३ स्वराडुष्णिक् । ४ त्रिष्टुप् । ५ निचृज्जगती ॥
स्वरः—१, २, ६ षड्जः । ३ ऋषभः । ४ धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ २८ ॥ अग्ने जुषस्व नो हविः पुरोळाशं जातवेदः । प्रार्तः सवे धियावसो
॥ १ ॥ पुरोळा अग्ने पचतस्तुभ्यं वा घा परिष्कृतः । तं जुषस्व यविष्ठय ॥ २ ॥
अग्ने वीहि पुरोळाशमाहुतं तिरोऽद्ध्यम् । सहसः सूनुरस्यश्वरे हितः ॥ ३ ॥
ध्यन्दिने सर्वे जातवेदः पुरोळाशमिह कवे जुषस्व । अग्ने यद्वस्य त्वं अ-

अ० ३ । अ० १ । व० ३४] १७४ [म० ३ । अ० २ । सू० २६ ।

प्रमिनन्ति विदधेषु धीराः ॥ ४ ॥ अग्ने तृयीये सर्वते हि कानिषः पुरोळाशं स-
हसः सूतवाहुतम् । अथा देवेष्वध्वरं विपन्यया धा रत्नवन्तममृतेषु जागृविम् ॥ ५ ॥
अग्ने वृधान आहुतिं पुरोळाशं जातवेदः । जुषस्व तिरोअद्वयम् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

॥ २६ ॥ १—१६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ १—४, ६—१६ अग्निः । ५
ऋत्विज अग्निर्वा देवता ॥ छन्दः—१, निचृदनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् । १०,
१२ भुरिगनुष्टुप् । २ भूरिक् पङ्क्तिः । १३ स्वराद् पङ्क्तिः । ३, ५, ६ त्रिष्टुप् ।
७, ८, ९, १६ निचृत् त्रिष्टुप् । ११, १४, १५ जगती ॥ स्वरः—१, ४, १०, १२
गान्धारः । २, १३ पञ्चमः । ३, ५—९, १६ धैवतः । ११, १४, १५ निषादः ॥

॥ २६ ॥ अस्तीदमधिमन्थनमसिं प्रजननं कृतम् । एतां विश्वलीमा भराग्निं
मन्थाम पूर्वथा ॥ १ ॥ अरग्योर्निर्हितो जातवेदा गर्भं इव सुधितो गर्भिणीषु ।
दिवेदिषु ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्यद्भिर्मनुष्येभिरग्निः ॥ २ ॥ उत्तानायामव भरा
चिकित्वान्तसद्यः प्रवीता वृषणं जजान । अरुषस्तूपो रुशदस्य पाज इळायास्पुत्रो
व्युनेऽजनिष्ट ॥ ३ ॥ इळायास्त्वा पदे व्यं नाभा पृथिव्या अधि । जातवेदो नि
धीमह्यग्ने हव्याय वोळहवे ॥ ४ ॥ मन्थता नरः कविमद्वयन्तं प्रचेत सममृतं सुप्रती
कम् । यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादग्निं नरो जनयता सुशेवम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥ यदी म-
न्थन्ति बाहुभिर्वि रोचतेऽश्वो न वाज्यरुषो वनेष्वा । चित्रो न यामञ्ज्विनोरनिवृतः
परि वृणक्तयश्मन्स्तृणा दहन ॥ ६ ॥ जातो अग्नी रोचते चेकितानो वाजी
विप्रः कविशस्तः सुदानुः । यं देवास ईड्यं विश्वविदं हव्यवाहुमदधुरध्वरेषु ॥ ७ ॥
सीदं होतः स्व उ लोके चिकित्वान्तसादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवा-
न्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥ ८ ॥ कृणोत धूमं वृषणं सखायोऽ-
स्यन्त इतन वाजमच्छ । अयमग्निः पृतनापाद् सुवीरो येन देवासो असहन्त
दस्यन् ॥ ९ ॥ अयं ते योर्निर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्ने आ
सीदथा नो वर्धया गिरः ॥ १० ॥ ३३ ॥ तनूनपादुच्यते गर्भं आसुरो नरा-
शंसो भवति यद्विजायते । मातरिश्वा यदमिमीत मातरि वातस्य सर्गो अभव-
त्सरीमणि ॥ ११ ॥ सुनिर्मथा निर्माथितः सुनिधा निर्हितः कविः । अग्ने स्वध्वरा कृणु
देवान्देवयते यज ॥ १२ ॥ अजीजनन्नमृतं मर्त्यासोऽन्नेमाणं तरणिं वीकुजम्भम् ।
वसाने अश्वः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रभन्ते ॥ १३ ॥ प्र सप्त-
तरोचत मातुरुपस्थे यदशौचदधनि । न नि मिषति सुरणो दिवे-

अ० ३ । अ० २ । व० ३] १७५ [म० ३ । अ० ३ । म० ३० ।

दिवे यदसुरस्य जठरादजायत ॥ १४ ॥ अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा
ब्रह्मणो विश्वमिद्विदुः । युष्मन्ब्रह्म कुशिकास एरिरे एकैको दमे अग्नि समी-
धिरे ॥ १५ ॥ यद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्होतश्चिक्त्वोऽवृणीमहाह । ध्रुवम-
या ध्रुवमुताशमिष्टाः प्रज्ञानन्विद्धाँ उप याहि सोमम् ॥ १६ ॥ ३४ ॥ १ ॥ २ ॥

॥ ३० ॥ १—२२ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २,
६, १०, ११, १४, १७, २० निचृत्विष्टुप् । ५, ६, ८, १३, १६, २१, २२
त्रिष्टुप् । १२, १५ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ७, १६, १८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
२, ५, ६, ८—१५, १७, १६—२२ धैवतः । ३, ४, ७, १६, १८ पञ्चमः ॥

॥ ३० ॥ इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सर्वायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयांसि ।
तितिक्षन्ते अभिशंस्ति जनानामिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकृतः ॥ १ ॥ न ते दूरे परमा
चिद्रजास्या तु प्र याहि हरित्रो हरिभ्याम् । स्थिराय वृष्णे सर्वना कृतेमा युक्ता ग्रा-
वाणः समिधाने अग्रौ ॥ २ ॥ इन्द्रः सुशिप्रो मघवा तरुत्रो महावातस्तुविकूर्मिर्ऋ-
षावान् । यदुग्रो धा बाधितो मर्त्येषु कृत्या ते वृषभ वीर्याणि ॥ ३ ॥ त्वं हि
ष्मा च्यावयन्नच्युतान्यको वृत्रा चरन्ति जिघ्रन्मानः । तत्र द्यावापृथिवी पर्वतासोऽ-
नु व्रताय निर्मितेव तस्थुः ॥ ४ ॥ उताभये पुरुहूत श्रवोभिरेको हव्हमवदो वृत्रहा-
सन् । इमे चिदिन्द्र रोदसी अपारे यत्सङ्गृह्णा मघवन्काशिरित्तै ॥ ५ ॥ १ ॥
प्र सू ते इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमृणन्तेतु शत्रून् । जहि प्रतीचो अनूचः
पराचो विश्वं सत्यं कृणुहि विष्टमेस्तु ॥ ६ ॥ यस्मै धायुरदग्ना मर्त्यायाभक्तं चि-
द्रजते गेहंसः । भद्रा ते इन्द्र सुमतिर्घृताचीं सहस्रदाना पुरुहूत रातिः ॥ ७ ॥ स-
हदानुं पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र सं पिणकुणारुम् । अभि वृत्रं वर्धमानं पिपारु-
मपादमिन्द्र तवसा जघन्थ ॥ ८ ॥ नि साग्रनामिषिरामिन्द्र भूमिं महीमपारां स-
दने ससत्थ । अस्तभ्नाद्यां वृषभो अन्तरिक्षमर्षन्त्वापस्त्वयेह प्रसूताः ॥ ९ ॥ अला-
तृणो बल इन्द्र वज्रो गोः पुरा हन्तोर्भयमानो व्यार । सुगान्पथो अकृणोन्निरजे
गाः प्रावन्वारीः पुरुहूतं धमन्तीः ॥ १० ॥ २ ॥ एको द्वे वसुमती समीची इन्द्र
आ पशौ पृथिवीमुतद्याम् । उतान्तरिक्षादभि नः समीक इषो रथीः सयुजः शूर वा-
जान् ॥ ११ ॥ दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टा दिवेदिवे हर्यश्वप्रसूताः ।
दानळध्वन् आदिदशैर्विमोचनं कृणुते तत्त्वस्य ॥ १२ ॥ दिदक्षन्त
न्नक्तोर्विवस्वत्या महि चित्रमनीकम् । विश्वे जानन्ति महिना यदा

अ० ३ । अ० २ । व० ६] १७६ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३१ ।

सुकृता पुरुषि ॥ १३ ॥ महि ज्योतिर्निहितं ^{नदी ७} वृक्षाणां स्वामा पङ्कं चरति विभ्रती
गौः । विश्वं स्वाह सम्भृतमुस्त्रियायां यत्सीमिन्द्रो अदधाद्भोजनाय ॥ १४ ॥

^{वर्षे} इन्द्र इह यामकोशा अभूवन् यज्ञाय शिक्तं गृणते सखिभ्यः । दुर्मयवो दुरेवा मर्त्या-
सो निषङ्गिणो रिपवो हन्त्वासः ॥ १५ ॥ ३ ॥ सं घोषः शृणवेऽवमैरभिर्जही न्ये-
ष्वशनिं तपिष्ठाम् । वृश्चेमधस्ताद्वि रुजा सहस्व जहि रक्षो मघवन्नन्धयस्व ॥ १६ ॥
उद्धृह रक्षः सहमूलमिन्द्र वृश्चा मध्यं प्रत्यग्रं शृणीहि । आ ^{क्रियतः} ^{गृह्य} कौवतः सल्लूकं च-
कर्थ ब्रह्मद्विषे तपुषि हेतिमस्य ॥ १७ ॥ स्वस्तये वाजिभिश्च प्रणेतुः सं यन्मही-
रिषे आसत्सि पूर्वीः । रायो वृन्तारो बृहतः स्यामास्मे अस्तु भग इन्द्र प्रजावान्
॥ १८ ॥ आ नो भर भगमिन्द्र शुमन्तं नि ते देष्णस्य धीमहि प्रोक्ते । ^{अहि ७} ऊव इव
पप्रथे कामो अस्मे तमा पृण वसुपते वसूनाम् ॥ १९ ॥ इमं कामं मन्दया गोभि-
रश्वैश्चन्द्रवता राधसा पप्रथश्च । स्वर्गवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय वाहः कु-
शिकासौ अक्रन् ॥ २० ॥ आ नो गोत्रा ददहि गोपते गाः समस्मभ्यं सनयो
यन्तु वाजाः । दिवक्षा असि वृषभ सत्यशुष्मोऽस्मभ्यं सु मघवन्बोधि गोदाः
॥ २१ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रप्रस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये
समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ २२ ॥ ४ ॥

॥ ३१ ॥ १—२२ विश्वामित्र कुशिको वा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१, १४, १६ विराद् पङ्क्तिः । ३, ६ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ५, ६, १५,
१७, १८, १९, २० निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ७, ८, १०, १२, २१, २२ त्रिष्टुप् ।
११, १३ स्वराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ६, १४, १६ पञ्चमः । २, ४, ५,
७—१३, १५, १७—२२ धैवतः ॥

^{जामने} ॥ ३१ ॥ शासद्ब्रह्मिर्दुहितुर्नृपत्यं गाद्विद्रां ऋतस्य दीधितिं सपर्यन् । पिता
यत्र दुहितुः सेकमृज्जन्तसं शग्म्येन मनसा दधन्वे ॥ १ ॥ न ^{जामने} जामये तान्वो
रिक्थमारैक्चकार गर्भं सन्तितुर्निधानम् । यदी मातरौ जनयन्त वद्विमन्यः कृता
सुकृतौ रन्य ऋन्धन् ॥ २ ॥ अग्निर्जज्ञे जुह्वाः रेजमानो महस्पुत्रां अरुषस्य
प्रयत्नैः । महान्गर्भो मह्या जातमेषां महीप्रवृद्धयैश्वस्य युज्ञैः ॥ ३ ॥ अभि जैत्रीर-
सचन्त स्पृधानं महिज्योतिस्तमसो निरञ्जानन् । तं जानतीः प्रत्युदायन्तुषासः
मीमांसामभवदेक इन्द्रः ॥ ४ ॥ वीळौ सतीरभि धीरां अतुन्दन्प्राचाहिन्वन्मनसा
जिह्वी ^{जामने} जामये विश्वामविन्दन्पृथ्यामृतस्य प्रजानन्नित्ता नमसा विवेश ॥ ५ ॥ ५ ॥
जामये नमसा विवेश ॥ ५ ॥ ५ ॥ रुग्णमद्रेर्महि पार्थः पूव्यं सधर्चकः । अग्रं नयत्सुपद्यत्तराणामच्छा

अ० ३ । अ० २ । व० ६] १७७ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३२ ।

रवं प्रथमा जानती गात् ॥ ६ ॥ अगच्छदु विप्रतमः सखीयन्नसूदयत्सुकृते गर्भमद्रिः । ससान मय्यो युवभिर्मखस्यन्नथाभवदङ्गिराः सद्यो अर्चन ॥ ७ ॥ सतः संतः प्रतिमानं पुरोभूविश्वो वेदु जनिमा हन्ति शुष्णम् । प्र णो दिवः पदवीर्गव्य रचन्त्सखा सखीरमुच्चन्निरवद्यात् ॥ ८ ॥ नि गव्यता मनसा सेदुरकैः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम् । इदं चिन्तु सदनं भूयेषां येन मासां असिपासकृतेन ॥ ९ ॥ सम्पश्यमाना अमदन्नभि स्वं पर्यः प्रत्नस्य रेतसो दुधानाः । वि रोदसी अतपद्घोष एषां जाते निःष्ठा मदधुर्गोपु वीरान् ॥ १० ॥ ६ ॥ स जातेभिर्वृत्रहा सेदु हव्यैरुदुस्रिया असृजदिन्द्रो अकैः । उरूच्यस्मै घृतवद्वरन्ती मधु स्वाङ्गं दुदुहे जेन्या गौः ॥ ११ ॥ पित्रे चिचक्रुः सदनं समस्मै महि त्विषीमत्सुकृतो वि हि ख्यन् । ^{त्वमिह प्रीतिं वन्द्य} ~~विष्कम्भन्तः~~ स्कम्भनेना जनित्री आसीना ऊर्ध्वं रभसं वि मिन्वन् ॥ १२ ॥ ^{विशेष} ^{वामरुति} ^{जधान} मही यदि धिषणां शिश्रथे धात्सद्योवृथं विभ्वं रोदस्योः । गिरो यस्मिन्ननवद्याः समीचीविश्व इन्द्राय तविषीरनुत्ताः ॥ १३ ॥ मद्या तै सख्यं वशिष शक्तीरा वृत्रे नियुतो यन्ति पूर्वीः । महि स्तोत्रमव आगन्म सूरैरस्माकं सु मघवन्बोधि गोपाः ॥ १४ ॥ महि क्षेत्रं पुरु रचन्द्रं विविद्वानादित्सखिभ्यश्चरथं समैरत् । इन्द्रो नृभि रजनदीद्यानः साकं सूर्यमुषसं गातुमग्निम् ॥ १५ ॥ ७ ॥ अपश्चिदेष विभवो रदमूनाः प्र मघीचीरसृजद्विश्वश्चन्द्राः । मध्वः पुनानाः कृविभिः पवित्रैर्युभिर्हिन्वन्त्यक्तुभिर्धनुत्रीः ॥ १६ ॥ अनु कृष्णे वसुंधिती जिहाते उभे सूर्यस्य मंहता यजत्रे । परि यत्ते महिमानं वृजध्यै सखाय इन्द्र काम्याः ऋजिप्याः ॥ १७ ॥ पतिर्भव वृत्रहन्त्सूनुतानां गिरां विश्वार्युष्टपभो वयोधाः । आ नो गहि सख्येभिः शिवेभिर्महान्महीभिर्रूतिभिः सरण्यन् ॥ १८ ॥ तमङ्गिरस्वन्नमसा सपर्यन्नव्यं कृणोमि सन्यसे पुराजाम् । द्रुहो वि याहि बहुला अदेवीः स्वश्च नो मघवन्त्सातये धाः ॥ १९ ॥ मिहः पावकाः प्रतता अभूवन्त्स्वस्ति नः पिपृहि पारमांसाम् । इन्द्र त्वं रथिरः पाहि नो रिपो मत्तूमचू कृणुहि गोजितो नः ॥ २० ॥ अदेदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गा अन्तः कृष्णां अरुषैर्धामभिर्गात् । प्र सूनुतां दिशमानं अतेन दुरश्च विश्वा अवृणोदप स्वाः ॥ २१ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् २२ ॥ ८ ॥

॥ ३२ ॥ १—१७ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः ॥ ३, ७, ८, ९, १७ त्रिष्टुप् ११, १२, १३, १४, १५ निचृत्रिष्टुप् १६, १७, १८, १९, २०, २१, २२

1917-18
41
1917-18

अ० ३ । अ० २ । व० १५] १७६ [म० ३ । अ० ३ । म० ३४ ।

॥ ३३ ॥ १-१३ विश्वामित्र ऋषिः ॥ नद्यो देवता ॥ छन्दः-१ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः । ७ पङ्क्तिः । २, १० विराद् त्रिष्टुप् । ३, ८, ११, १२ त्रिष्टुप् । ४, ६, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । १३ उष्णिक् ॥ स्वरः-१-१२ धैवतः । १३ ऋषभः ॥

॥ ३३ ॥ प्र पर्वतानामुशती उपस्थादश्वे इव विपिते हासमाने । गावेव शुभ्रे मातरा रिहाणे विपाद्वृत्तुदी पर्यसा जवेते ॥ १ ॥ इन्द्रेपिते प्रसवं भिक्षमाणे अच्छा समुद्रे रथ्येव याथः । समाराणे ऊर्मिभिः पिन्वमाने अन्या वामन्यामप्येति शुभ्रे ॥ २ ॥ अच्छा सिन्धुं मातृतमामयामं विपाशमुर्वी सुभगांमगन्म । वत्समिव मातरा संरिहाणे समानं योनिमनु सञ्चरन्ती ॥ ३ ॥ पुनः वयं पर्यसा पिन्वमाना अनु योनिं देवकृतं चरन्तीः । न वर्तवे प्रसवः सर्गतक्तः क्रियुविप्रो नद्यो जोहवीति ॥ ४ ॥ रमध्वं मे वचसे सोम्याय ऋतावरीरूपं मुहूर्तमेवैः । प्र सिन्धुमच्छा बृहती मनीषावस्युरद्वे कुशिकस्य सूनुः ॥ ५ ॥ १२ ॥ इन्द्रो अस्माँ अरद्वज्रवाहुरपाहन्वृत्रं परिधिं नदीनाम् । देवोऽनयत्सविता सुपाणिस्तस्य वयं प्रसवे याम उर्वीः ॥ ६ ॥ प्रवाच्यं शश्वथा वीर्यं न्तदिन्द्रस्य कर्म यदहिं विवृश्वत् । विवज्रेण परिषदो जघानायन्नापोऽयं नमिच्छमानाः ॥ ७ ॥ एतद्वचो जरितर्मापि मृष्टा आ यत्ते घोषानुत्तरा युगानि । उक्थेषु कारो प्रति नो जुपस्व मा नो नि कः पुरुषत्रा नमस्ते ॥ ८ ॥ ओ षु स्वसारः कारवै शृणोत ययौ वो दूरादनसा रथेन । नि पू नमध्वं भवता सुपारा अधोअन्ताः सिन्धवः स्रोत्याभिः ॥ ९ ॥ आ ते कारो शृणवामा वचांसि ययाथ दूरादनसा रथेन । नि ते नसै पीप्यानेव योषा मर्यायेव कन्या शश्वचै ते ॥ १० ॥ १३ ॥ यदङ्ग त्वा भरताः मन्तरेयुर्गव्यग्राम इषित इन्द्रजुतः । अर्पादहं प्रसवः सर्गतक्त आ वो वृणे सुमतिं यज्ञिया नाम ॥ ११ ॥ अतारिषुर्भरता गव्यवः समभक्त विप्रः सुमतिं नदीनाम् । प्र पिन्वध्वमिषयन्तीः सुराधा आवक्षणाः पूणध्वं यात शीर्षम् ॥ १२ ॥ उर्व ऊर्मिः शम्या हन्त्वापो योक्ताणि मुञ्चत । मादुष्कृतौ व्येनसाध्न्यौ शूनमारताम् ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ ३४ ॥ १-११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २, ११ त्रिष्टुप् । ४, ५, ७, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रिष्टुप् । ३, ६, ८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ४, ५, ७, ९-११ धैवतः । ३, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३४ ॥ इन्द्रः पूर्भिदातिरहासमकैर्विददुर्मुदयमानो विशवून । वावृधानो भूरिदात्र आपृणद्रोदसी जमे ॥ १ ॥ मुखस्य ते तविषस्य

अ० ३ । अ० २ । व० १८] १८० [म० ३ । अ० ३ । सू० ३५ ।

मिवाचममृताय भूषण । इन्द्रं क्षितीनाममि मानुषीणां त्रिंशं देवीनामुत पूर्वयावा ॥ २ ॥

इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममितावर्षणीतिः । अहन्व्यसमुशध्वने-

जानः ष्वाविर्धेना अकृणोद्राम्याणाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रः स्वर्पा जनयन्नहानि जिगायो शि-

ग्भिः पृतना अभिष्टिः । प्रारोचयन्मनवे केतुमद्दामविदज्ज्योतिर्वृहते रणाय ॥ ४ ॥

इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवदधानो नर्या पुरुणि । अचेतयद्विय इमा जंरि-

त्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम् ॥ ५ ॥ १५ ॥ महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य

कर्म सुकृता पुरुणि । वृजनेन वृजिनान्त्सं पिपेष मायाभिर्दस्यूरभिभूत्योजाः ॥ ६ ॥

युधेन्द्रो मद्वा वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्षणिप्राः । विवस्वतः सदेने अस्य

समल्लः तानि त्रिषा उक्थेभिः कवयो गृणन्ति ॥ ७ ॥ सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां संसवां-

सं स्वरपश्च देवीः । ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः ॥ ८ ॥

ससानात्यां उत सूर्य ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम् । हिरण्ययमुत भोगं स-

सान हत्वी दस्युन्प्रायं वर्णमावत् ॥ ९ ॥ इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीरस-

नोदन्तरिक्तम् । विभेदं वलं तुनुदे विवाचोऽथाभवदमिताभिक्रतूनाम् ॥ १० ॥

शुनं हुवेममववानमिन्द्रमस्सिन्भरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु धनन्त-

वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ३५ ॥ १-११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ७, १०,

११ त्रिष्टुप् । २, ३, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ विराट्त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः ।

५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३, ६-११ धैवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ तिष्ठता हरी रथ आ युज्यमाना याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छ ।

पिवास्यन्धो अभिस्तष्टो अस्मे इन्द्र स्वाहा रश्मिा ते मदाय ॥ १ ॥ उपाजिरा पु-

रुहूताय सप्ती हरी रथस्यधूर्वा युनज्मि । द्रवद्यथा सम्भृतं विश्वतरिचदुपेमं यज्ञमा

वहात इन्द्रम् ॥ २ ॥ उपो नयस्व वृषणा तपुष्पोतेमव त्वं वृषभ स्वधावः । ग्रसेता-

मश्वा वि मुचेह शोणा दिवेदिवे सदशीरद्धि धानाः ॥ ३ ॥ ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजां

युनज्मि हरी सखाया सधुमाद आशू । स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन्प्रजानन्विद्धां

उप याहि सोमम् ॥ ४ ॥ मा ते हरी वृषणा वीतपृष्ठा नि रीरमन्यजमानासो

अन्ते अत्यायाहि शश्वतो वयं तेऽरं सुतेभिः कृणवाप्त सोमैः ॥ ५ ॥ १७ ॥ त-

योऽप्येवमेवार्वाद् शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि । अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्यां

वृत्राणां इन्द्रमिन्द्र ॥ ६ ॥ स्तीर्णं ते बर्हिः सुत इन्द्र सोमैः कृता धाना अ-

अ० ३ । अ० २ । व० २०] १८१ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३६ ।

सवे ते हरिभ्यः । तदौकसे पुरुशाकाय वृष्णे मरुत्वे तुभ्यं राता हवींषि ॥७॥
इमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः समिन्द्र गोभिर्मधुमन्तमक्रन् । तस्यागसा सुमना ऋष्व
पाहि प्रज्ञाननिष्ठान्पथ्या अनु स्वाः ॥ ८ ॥ याँ आभजो मरुत इन्द्र सोमे ये त्वा-
मवर्धन्नभवन्गणस्ते । तेभिरेतं सजोषा वावशातोऽग्नेः पिव जिह्वया सोममिन्द्र ॥९॥
इन्द्र पिव स्वयया चित्सुतस्याग्नेर्वा पाहि जिह्वया यजत्र । अध्वर्योर्वा प्रयतं शक्र
हस्ताद्धोतुर्वा यज्ञं हविषो जुषस्व ॥ १० ॥ शुनं हुवेम मघवानिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं
वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रभृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सञ्जितं धनानाम् ॥ ११ ॥ १८ ॥

॥ ३६ ॥ १—६, ११ विश्वामित्रः । १० घोर आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो
देवता ॥ छन्दः—१, ७, १०, ११ त्रिष्टुप् । २, ३, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ९
विराद् त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३, ६-११
धैवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ इमाम् पु प्रभृतिं सातये धाः शश्वच्छश्वदृतिभिर्यादमानः । सुतेसुते
वावृधे वर्धनेभिर्यः कर्मभिर्महद्भिः सुश्रुतो भूत् ॥ १ ॥ इन्द्राय सोमाः प्रदिवो वि-
दाना ऋभुर्येभिर्वृषपर्वा विहायाः । प्रयम्यमानान्प्रति पू गृभायेन्द्र पिव वृषभृतस्य
वृष्णः ॥ २ ॥ पिब वर्धस्व तव धा सुतास इन्द्र सोमासः प्रथमा उतेमे । यथा-
पिवः पूर्याँ इन्द्र सोमो एवा पाहि पन्यो अद्या नवीयान् ॥ ३ ॥ महौ अमत्रो
वृजने विरप्सुर्गुग्ं शवः पत्यते धृष्टवोजः । नाह विव्याच पृथिवी चनैनं यत्सो-
मासो हर्ष्यश्वमन्दन् ॥ ४ ॥ महौ उग्रो वावृधे वीर्याय समाचक्रे वृषभः काव्येन ।
इन्द्रो भगो वाजदा अस्य गावः प्र जायन्ते दक्षिणा अस्य पूर्वाः ॥ ५ ॥ १६ ॥
प्र यत्सिन्धवः प्रसवं यथायनापः समुद्रं रथ्येव जग्मुः । अतश्चिदिन्द्रः सदसो
वीर्यान्यदीं सोमः पृणति दुग्धो अंशुः ॥ ६ ॥ समुद्रेण सिन्धवो यादमाना
इन्द्राय सोमं सुपुतं भरन्तः । अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरित्रैर्मध्वः पुनन्ति धारया
पवित्रैः ॥ ७ ॥ हृदा इव कुक्षयः सोमधाताः समीं विव्याच सर्वना पुरुणि ।
अन्ना यदिन्द्रः प्रथमा व्याशं वृत्रं जघ्न्वाँ अवृणीत् सोमम् ॥ ८ ॥ आ तू भर्
माकिरेतत्परि ष्ठाद्विन्ना हि त्वा वसुपतिं वसूनाम् । इन्द्र यत्ते माहितं दत्तमस्य-
स्मभ्यं तद्धर्यश्वं प्र यन्धि ॥ ९ ॥ अस्मे प्र यन्धि मघवन्नृजीषिभिन्द्र रायो वि-
श्ववारस्य भूरैः । अस्मे शतं शरदौ जीवसे धा अस्मे वीराञ्छधत् ॥ १० ॥ शुनं हुवेम मघवानिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रभृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सञ्जितं धनानाम् ॥ ११ ॥ २० ॥

अ० ३ । अ० २ । व० २४] १८२ [म० ३ । अ० ३ । सू० ३८ ।

॥ ३७ ॥ १—११ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७ निचृदायत्री । २, ४, ५, ६, ८, ९, १० गायत्री । ११ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१० षड्जः । ११ ऋषभः ॥

॥ ३७ ॥ वार्त्तिहत्याय शर्वसे पृतनापाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि ॥ १ ॥ अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्र कृण्वन्तु वाघतः ॥ २ ॥ नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इन्द्राभिमातिपाह्यैः ॥ ३ ॥ पुरुषुतस्य धामभिः शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्षणीधृतः ॥ ४ ॥ इन्द्र वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप बुवे । भरेषु वाजसातये ॥ ५ ॥ २१ ॥ वाजेषु सासर्हिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्र वृत्राय हन्तवे ॥ ६ ॥ द्युम्नेषु पृतनाज्ये पृतसुतर्षु श्रवःसु च । इन्द्र साञ्च्वाभिमातिषु ॥ ७ ॥ शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ॥ ८ ॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनैषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥ ९ ॥ अगन्निन्द्र श्रवो बृहद्युम्नं देभिष्व दुष्टरम् । उते शुष्मं तिरामसि ॥ १० ॥ अर्वावतो न आ गृह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्ते अद्रिष्व इन्द्रेह तत आ गृहि ॥ ११ ॥ २२ ॥

॥ ३८ ॥ १—१० प्रजापतिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६, १० त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५, ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । ७ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-६, ८-१० धैवतः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ३८ ॥ अभि तष्टेव दीधुया मनीषाप्रत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः । अभि प्रियाणि मर्मशत्पराणि कवीरिच्छामि सन्दृशे सुमेधाः ॥ १ ॥ इनोत पृच्छ जनिमा कवीनां मनोधृतः सुकृतस्तत्तत ग्राम् । इमा उ ते प्रणयो वर्धमाना मनोवाता अथ नु धर्मणि गमन् ॥ २ ॥ नि षीभिदत्र गुह्या दधाना उत क्षत्राय रोदसी समञ्जन् । सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वी अन्तर्मही समृते धारसे धुः ॥ ३ ॥ आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषञ्छ्रियो वसानश्चरति स्वरोचिः । महत्तद्वृणो असुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ ॥ ४ ॥ असूत पूर्वी वृषभो ज्यायानिमा अस्य शुरुधः सन्ति पूर्वीः । दिवो नपाता विदथस्य धीभिः क्षत्रं राजाना प्रदिवो ॥ ५ ॥ २३ ॥ त्रीणि राजाना विदथे पुरुणि परि विश्वानि भूषथः स यमत्र मनसा जगन्वान्वते गर्न्धर्वा अपि वायुकेशान् ॥ ६ ॥ तदिधेनोरा नामभिर्ममिरे सक्म्यं गोः । अन्यदन्यदसुर्यवसाना नि

अ० ३ । अ० ३ । व० १] १८३ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४० ।

मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् ॥ ७ ॥ तदिन्द्रस्य सवितुर्नकिमे हिरेण्ययीममति या-
मशिश्नेत् । आ सुष्ठुती रोदसी विश्वमिन्वे अपीत्र योषा जनिमानि ववे ॥ ८ ॥
युवं प्रत्नस्य साधथो महो यदैवी स्वस्तिः परि णः स्यातम् । गोपाजिह्वस्य तस्थु-
षो विरूपा विश्वे पश्यन्ति मायिनः कृतानि ॥ ९ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रम-
स्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं ध-
नानाम् ॥ १० ॥ २४ ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ १-६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ६ विराद्
त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ६, ७ निचृत्रिष्टुप् । २, ८ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१,
३-७, ६ धैवतः । २, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ इन्द्रं मतिर्दृढ आ वृच्यमानाच्छा पतिं स्तोमं तष्टा जिगाति । या
जागृविर्विदथे शस्यमानेन्द्र यत्ते जायते विद्धि तस्य ॥ १ ॥ दिवश्चिदा पूर्वा
जायमाना वि जागृविर्विदथे शस्यमाना । भद्रा वस्त्राण्यर्जुना वसाना सेयमस्मे
संनजा पित्र्या धीः ॥ २ ॥ यमा चिदत्र यमसूरसूत जिह्वाया अग्रं पतदा ह्यस्थात् ॥
वपूषि जाता मिथुना संचेते तमोहना तपुषो बुध एता ॥ ३ ॥ नकिरेषां निन्दिता
मर्त्येषु ये अस्माकं पितरो गोषु योधाः । इन्द्र एषां दंष्टिता माहिनावानुदोत्राणि
ससृजे दंसनावान् ॥ ४ ॥ सखा ह यत्र सखिभिर्नवग्वैरभिश्वा सत्वभिर्गा अनु-
गमन् । सत्यं तदिन्द्रो दशभिर्दशग्वैः सूर्यं विवेद तमसि क्षियन्तम् ॥ ५ ॥ २५ ॥
इन्द्रो मधु सम्भृतमुस्त्रियायां पद्विवेद शफवन्मे गोः । गुहा हितं गुह्यं गूळहमप्सु
हस्ते दधे दक्षिणे दक्षिणावान् ॥ ६ ॥ ज्योतिर्वृणीत तमसो विज्ञानक्षारे स्याम
दुरितादभीके । इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध जुषस्वेन्द्र पुरुतमस्य कारोः ॥ ७ ॥
ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु व्यादारे स्याम दुरितस्य भूरैः । भूरिं चिद्धि तुजतो
मर्त्यस्य सुपारासो वसवो वर्हणावत् ॥ ८ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे
नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम्
॥ ९ ॥ २६ ॥ २ ॥

॥ ४० ॥ १-६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१-४, ६-६
गायत्री । ५ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४० ॥ इन्द्र त्वा वृषभं वयं सुते सोमे हवामहे । स पाहि स

अ० ३। अ० ३। व० ६] १८४ [म० ३। अ० ४। सू० ४२।

धामिग्रव

॥ १ ॥ इन्द्रं क्रतुविदं सुतं सोमं हर्यं पुरुष्टुत । पिवा वृषस्व तातृपिम् ॥ २ ॥
 इन्द्रं प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवैर्भिः । तिरः स्तवानं विशपते ॥ ३ ॥ इन्द्रं
 सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते । जयं चन्द्रास इन्द्रवः ॥ ४ ॥ दधिष्वा ज-
 ठरं सुतं सोममिन्द्रं वरेण्यम् । तव युत्तास इन्द्रवः ॥ ५ ॥ १ ॥ गिर्विणः पाहि
 नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्रं त्वादातमिद्यशः ॥ ६ ॥ अभि युञ्जानि वनिन
 इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वावृधे ॥ ७ ॥ अर्वावतो न आ गहि परा-
 वतश्च वृत्रहन् । इमा जुषस्व नो गिरः ॥ ८ ॥ यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे ।
 इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ४१ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ यवमध्या
 गायत्री । २, ३, ५, ६ गायत्री । ४, ७, ८ निचृद्रायत्री । ६ विराड् गायत्री ॥
 षड्जः स्वरः ॥

प्रामाद्वती प्रपन्न

॥ ४१ ॥ आ तू न इन्द्रं मय्यधुवानः सोमपीतये । हरिभ्यां याह्यद्विवः ॥ १ ॥
 सुतो होता न ऋत्वियस्तिस्तिरे वहिरानुषक् । अयुञ्जन्प्रातरद्रयः ॥ २ ॥ इमा
 ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ वहिः सीद । वीहि शूर पुरोळाशम् ॥ ३ ॥ सारान्धि
 सर्वनेषु ए एषु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेष्विन्द्र गिर्विणः ॥ ४ ॥ मतयः सोमपासुं
 रिहन्ति शर्वसस्पतिम् । इन्द्रं वत्सं न प्रातरः ॥ ५ ॥ ३ ॥ स मन्दस्या ह्यन्धसो
 राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥ वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो
 जरामहे । उत त्वमस्मयुर्वसो ॥ ७ ॥ मारे अस्मद्वि मुमुचो हरिप्रियार्वाङ्चाहि ।
 इन्द्रं स्वधावो मत्स्वेह ॥ ८ ॥ अर्वाञ्च त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना ।
 धृस्तेन वहिरासदे ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ४२ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५,
 ६, ७ गायत्री । २, ३, ८, ९ निचृद्रायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ उपे नः सुतमा गहि सोममिन्द्रं गवाशिरम् । हरिभ्यां यस्तै अ-

स्मयुः ॥ १ ॥ तमिन्द्रं मदमा गहि वहिःष्ठां ग्रावभिः सुतम् । कुविन्नस्य तृष्णवः

॥ इन्द्रमिथा गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः । आवृते सोमपीतये ॥ ३ ॥

पीतये स्तोमैरिह हवामहे । उक्थेभिः कुविदागमत् ॥ ४ ॥ इन्द्रं

तान्दधिष्व शतक्रतो । जुठरं वाजिनीवसो ॥ ५ ॥ ५ ॥ विद्वाहि

उषो वरु

अ० ३ । अ० ३ । व० ८] १८५ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४४ ।

त्वां धनञ्जयं वाजेषु दधृषं कवे । अथा ते सुम्नमीमहे ॥ ६ ॥ इममिन्द्र गवांशिरं
यवांशिरं च नः पिव । आगत्या वृषभिः सुतम् ॥ ७ ॥ तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्तेः सोमं
चोदामि पीतये । एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥ त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे ।
कुशिकासौ अवस्यवः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ४३ ॥ १-८ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३ विराट्
पङ्क्तिः । २, ४, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७, ८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-
१, ३ पञ्चमः । २, ४-८ धैवतः ॥

॥ ४३ ॥ आ याह्यर्वाहुषं बन्धुरेष्टास्तवेदनुं प्रदिवः सोमपेयम् । प्रिया स-
खाया वि मुचोप बर्हिस्त्वामिमे हव्यवाहो हवन्ते ॥ १ ॥ आ याहि पूर्वीरति च-
र्षणीराँ अर्य आशिष उप नो हरिभ्याम् । इमा हि त्वां मत्तयः स्तोमतथा इन्द्र
हवन्ते सख्यं जुषाणाः ॥ २ ॥ आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा इन्द्र देव हरिभि-
र्याहि तूयम् । अहं हि त्वां मतिभिर्जोहवीमि घृतप्रयाः सधमादे मधूनाम् ॥ ३ ॥
आ च त्वामेता वृषणा वहातो हरी सखाया सुधुरा स्वङ्गा । धानावदिन्द्रः सर्वनं
जुषाणः सखा सख्युः शृणवद्वन्दनानि ॥ ४ ॥ कुविन्मा गोपां करसे जनस्य कु-
विद्राजानं मधववृजीषिन् । कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य कुविन्मे वस्वो अमृतस्य
शिक्ताः ॥ ५ ॥ आ त्वां बृहन्तो हरयो युजाना अर्वागिन्द्र सधमादो वहन्तु ।
प्र ये द्विता दिव ऋञ्जन्त्याताः सुसम्मृष्टासो वृषभस्य मूराः ॥ ६ ॥ इन्द्र पिव
वृषधूतस्य वृष्णा आ यं तै श्येन उंशते जभार । यस्य मदे च्यावयसि प्र कृष्टीर्यस्य
मदे अप गोत्रा ववर्थ ॥ ७ ॥ शुनं हुवेम मधवानिभिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृणवन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ ८ ॥ ७ ॥

॥ ४४ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ निचृ-
द्बृहती । ३, ५ बृहती । ४ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ३, ५ मध्यमः । ४ गान्धारः ॥

॥ ४४ ॥ अयं ते अस्तु हर्यतः सोम आ हरिभिः सुतः । जुषाण इन्द्र ह-
रिभिर्न आ गृह्या तिष्ठ हरितं रथम् ॥ १ ॥ हर्यवृषसमर्चयः सूर्य हर्यवरोचयः ।
विद्वांश्चिकित्वान्हर्यश्व वर्धस इन्द्र विश्वा अभि श्रियः ॥ २ ॥ द्यामिन् सूरि-
यसं पृथिवीं हरिर्वर्षसम् । अधारयद्धरितोर्भूरि भोजनं ययोरन्तर्हरिश्च
जज्ञानो हरितो वृषा विश्वमा भाति रोचनम् । हर्यश्वो हरितं धत्त

अ० ३ । अ० ३ । व० ११] १८६ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४७ ।

वाहोहरिम् ॥ ४ ॥ इन्द्रो ह्यन्तर्मुखं वज्रं शुक्रैरभीवृतम् । अपावृणोद्धरिभिर्-
द्रिभिः सुतमुदा हरिभिराजृत ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ४५ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ निचृद्-
बृहती । ३, ५ बृहती । ४ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ३, ५ मध्यमः । ४
गान्धारः ॥

॥ ४५ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः । मा त्वा के चिन्नि
यमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ इहि ॥ १ ॥ वृत्रखादो वलंरुजः पुरां दमो
अपामजः । स्थाता रथस्य हयोरभिस्वर इन्द्रो दृळा चिंदारुजः ॥ २ ॥ गम्भीरा
उदधीरिव क्रतुं पुष्यसि गा इव । प्र सुगोपा यवंसं धेनवो यथा दूदं कुल्या इवाश-
त ॥ ३ ॥ आ नस्तुजं रयि भरांशं न प्रतिजानते । वृत्तं एकं फलमङ्गीव धनुहीन्द्र
सम्पारणं वसु ॥ ४ ॥ सत्रयुरिन्द्र स्वराळसि स्मर्दिष्टिः स्वयंशस्तरः । स वावृधान
ओजसा पुरुष्टुत भवा नः सुश्रवंस्तमः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ४६ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ विराद् त्रिष्टुप् ।
२, ५ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ युध्मस्य ते वृषभस्य स्वराज उग्रस्य यूनः स्थाविरस्य घृण्वेः । अ-
जूर्यतो वज्रिणो वीर्याणीन्द्र श्रुतस्य महतो महानि ॥ १ ॥ महौ असि महिष
वृषार्यैर्भिर्यनस्पृदुग्र सहमानो अन्यान् । एको विश्वस्य भुवनस्य राजा स योधया च ज-
यया च जनान् ॥ २ ॥ प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्रदेवेभिर्विश्वतो अप्रतीतः । प्र
मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः प्रोरोर्महो अन्तरिक्षादजीषी ॥ ३ ॥ उरुं गम्भीरं
जनुषाभ्युग्रं विश्वव्यचसमवतं मतीनाम् । इन्द्रं सोमासः प्रदिवि सुतासः समुद्रं
न स्रवत आ विशन्ति ॥ ४ ॥ यं सोममिन्द्र पृथिवीद्यावा गर्भं न माता विभृत-
स्त्वाया । तं ते हिन्वन्ति तमु ते मृजन्त्यध्वर्यवो वृषभ पातवा उ ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ४७ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २, ३
निचृत् त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

मरुत्वा इन्द्र वृषभो रणाय पिवा सोममनुष्वधं मदाय । आ सि-
मध्वं ऊर्मि त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम् ॥ १ ॥ सजोषा इन्द्र

अ० ३ । अ० ३ । व० १३] १८७ [म० ३ । अ० ४ । सू० ४६ ।

सर्गणो मरुद्भिः सोमं पिव वृत्रहा शूर विद्वान् । जहि शत्रुरूपं मृधो नृदस्वाधामयं
कृणुहि विश्वतो नः ॥ २ ॥ उत ऋतुभिर्ऋतुपाः पाहि सोममिन्द्रं देवेभिः स विभिः
सुतं नः । याँ आभजो मरुतो ये त्वान्वहन्वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ॥ ३ ॥ ये त्वाहि-
हत्ये मघवन्नर्वधन्ये शास्त्रे हरिवो ये गर्विष्ठौ । ये त्वाँ नूनमनुमदन्ति विप्राः पिवेन्द्र शास्त्रे
सोमं सर्गणो मरुद्भिः ॥ ४ ॥ मरुत्वंतं वृषभं वावृधानमकवोरि दिव्यं शासमि-
न्द्रम् । विश्वासाहमवमे ब्रूतनायोग्रं संहोदामिह तं हुवेम ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ४८ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २ निचृत्
त्रिष्टुप् । ३, ४ त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-४ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४८ ॥ सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रभर्तुमादन्धसः सुतस्य । साधोः
पिव प्रतिक्रामं यथा ते रसाशिरः प्रथमं सोम्यस्य ॥ १ ॥ यज्जायथास्तदहरस्य
कामेऽंशोः प्रीयूषमपिवो गिरिष्ठाम् । तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्द-
म आसिञ्चदग्रे ॥ २ ॥ उपस्थाय मातरमन्नमैह तिग्ममपस्यदधि सोममूषः । प्रया-
वयन्नचरद्भुत्सो अन्यान्महानि चक्रे पुरुषप्रतीकः ॥ ३ ॥ उग्रस्तुगपाठभिर्भूत्यो-
जा यथावशं तन्वै चक्र एषः । त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूयामुष्या सोममपिवच्चमूषु
॥ ४ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये स-
मत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ४९ ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ४
निचृत् त्रिष्टुप् । २, ५ त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ४, ५
धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ ४९ ॥ शंसा महामिन्द्रं यस्मिन्विश्व आ कृष्टयः सोमपाः काममव्यन् । यं
मुक्रतुं धिषण्ये विभ्वत्पुष्टं घनं वृत्राणां जनयन्त देवाः ॥ १ ॥ यं नु नक्तिः पृतना-
सु स्वराजं द्विता तरति नृतमं हरिष्ठाम् । इनतमः सत्वधिर्यो ह शूषैः पृथुजया
अमिनादायुर्दस्योः ॥ २ ॥ सहावा पृतसु तरणिर्नावी व्यानशी रोदसी मेहनावान् ।
भगो न कारे हव्यो मतीनां पितेव चारुः सुहवो वयोधाः ॥ ३ ॥ धर्ता दिवो
रजसस्पृष्ट ऊर्ध्वो रथो न बायुर्वसु भिलियुत्वान् । जपां वस्ता जनिषु मूर्ध-
विभक्ता भागं धिषण्येव वाजम् ॥ ४ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे
वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ ५ ॥

अ० ३ । अ० २ । व० १६] १८८ [म० ३ । अ० ४ । सू० ५१ ।

॥ ५० ॥ १-५ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २, ४ नि-
चृत् त्रिष्टुप् । ३, ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५० ॥ इन्द्रः स्वाहा पिवतु यस्य सोमं आगत्या तुभ्रो वृषभो मरुत्वान् ।
ओरुव्यचाः पृणतामेभिरचैरास्य हविस्तन्वः काममृध्याः ॥ १ ॥ आ ते सपर्यूज-
वसे युनज्म ययोरनु प्रदिवः श्रुष्टिमावः । इह त्वा धेयुर्हरयः सुशिप्र पित्रा त्वस्य
सुषुप्तस्य चारोः ॥ २ ॥ गोभिर्मिमिक्षुं दधिरे सुपारमिन्द्रं ज्यैष्ठ्याय धायसे गृणाना ।
मंदानः सोमं पपिवाँ ऋजीपिन्त्समस्मभ्यं पुरुधा गा इषय ॥ ३ ॥ इमं कामं म-
न्दया गोभिरश्वैश्चन्द्रवता राधसा प्रप्रथश्च । स्वर्गवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय
वाहः कुशिकासो अक्रन् ॥ ४ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ५१ ॥ १-१२ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-४, ७, ८, ९
त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् । १, २, ३ निचृज्जगती । १०, ११ यवमध्या गा-
यत्री । १२ विराद् गायत्री ॥ स्वरः-४-६ धैवतः । १-३ निषादः । १०-१२ षड्जः ।

॥ ५१ ॥ चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्यमिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनूषत् । वावृधानं
पुरुहूतं सुवृत्तिभिरमर्त्यं जरमाणं दिवेदिवे ॥ १ ॥ शतक्रतुमर्णवं शाकिनं नरं गिरो
म इन्द्रमुप यान्ति विश्वतः । वाजसनिं पूभिदं तूष्णिमन्तुरं धामसाचमभिषाचं स्वविदम्
॥ २ ॥ आकुरे वसोर्जरिता पनस्यतेऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति । विवस्वतः स-
दन् आ हि पिप्रिये सत्रासाहमभिमातिहनं स्तुहि ॥ ३ ॥ नृणामु त्वा नृतमं गी-
भिरुक्थैरभि प्र वीरमर्चता स्वाधः । सं सहसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रदिव
एक ईशे ॥ ४ ॥ पूर्वोरस्य निष्पिथो मर्त्येषु पुरु वसूनि पृथिवी विभति । इन्द्राय
वाव ओपधीरुतापो रयिं रक्षन्ति जीरयो वनानि ॥ ५ ॥ १५ ॥ तुभ्यं ब्रह्माणि गिर इन्द्र
तुभ्यं सत्रा दधिरे हरिवो जुषस्व । बोध्याः पिरवसो नूतनस्य सखे वसो जरितृभ्यो वयो
धाः ॥ ६ ॥ इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती
तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः ॥ ७ ॥ स वावशान इह पाहि सोमं
मरुद्गिरिन्द्र सखिभिः सुतनः । जातं यत्वा परि देवा अभूषन्महे भराय पुरुहूत वि-
॥ ८ ॥ अप्तुर्यै मरुत आपिरेषोऽयन्दन्निन्द्रमनु दातवाराः । तेभिः साकं पि-
दः सुतं सोमं दाशुषः स्वे सधस्ये ॥ ९ ॥ इदं हन्नोजसा सुतं राधानां
स्य गिर्विणः ॥ १० ॥ यस्ते अनु स्वधामसत्सुते नि यच्छ तन्वम्

अ० ३ । अ० ३ । व० १६] १८६ [म० ३ । अ० ४ । सू० ५३ ।
 स त्वा ^{प्रान्नरतु} ममत्तु सोम्यम् ॥ ११ ॥ प्र ते अश्वोतु कुच्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः । प्र वाद्
 शूर राधसे ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ ५२ ॥ १-८ विश्वामित्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४ गायत्री ।
 २ निचृदायत्री । ६ जगती । ५, ७ निचृत् त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४
 षड्जः । ६ निषादः । ५, ७, ८ धैवतः ॥

॥ ५२ ॥ धानावन्तं ^{राधे जग} करम्भिणामपूपवन्तमुक्थिनम् इन्द्र । प्रातर्जुषस्व नः ॥ १ ॥
 पुरोळाशं पचत्यं जुषस्वेन्द्रा गुरस्व च । तुभ्यं हव्यानि सिंस्रते ॥ २ ॥ पुरोळाशं ^{उत्तर}
 च नो घसो जोषयासे गिरश्च नः । वधूयुरिष्य योषणाम् ॥ ३ ॥ पुरोळाशं सन-
 श्रुत प्रातःसावे जुषस्व नः । इन्द्र क्रतुर्हितैर्वृहन् ॥ ४ ॥ माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य धानाः
 पुरोळाशमिन्द्र कृष्वेह चारुम् । प्र यत्स्तोता जंरिता तूर्यर्थो वृषायमाण उप गी- ^{सोम}
 र्भिरीद्वे ॥ ५ ॥ १७ ॥ तृतीयं धानाः सर्वने पुरुषुत पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः ।
 ऋभुमन्तं वाजवन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उप शिन्नेम धीतिभिः ॥ ६ ॥ ^{पुष्यवत्}
 ते चक्रुमा करम्भं हरिवते हर्यश्वाय धानाः । अपूपमद्धि सगणो मरुद्भिः सोमं पिव
 वृत्रहा शूर विद्वान् ॥ ७ ॥ प्रति धाना भरत तूर्यमस्मै पुरोळाशं वीरतमाय नृणाम् ।
 दिवेदिवे सुहशीरिन्द्र तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो ॥ ८ ॥ १८ ॥

॥ ५३ ॥ १-२४ विश्वामित्रः ऋषिः ॥ १ इन्द्रापर्वतौ । २-१४, २१-२४
 इन्द्रः । १५, १६ वाक् । १७-२० रथाङ्गानि देवता ॥ छन्दः-१, ५, ६,
 २१ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ६, ७, १४, १७, १६, २३, २४ त्रिष्टुप् । ३, ४, ८,
 १५ स्वराद् त्रिष्टुप् । ११ भुरिक् त्रिष्टुप् । १२, २२ अनुष्टुप् । २० भुरिगनु-
 ष्टुप् । १०, १६ निचृज्जगती । १३ निचृदायत्री । १८ निचृद्वहती ॥ स्वरः-१-६,
 ११, १४, १५, १७, १६, २१, २३, २४ धैवतः । १२, २२, २० गान्धारः । १०
 निषादः । १३ षड्जः । १८ मध्यमः ॥

॥ ५३ ॥ इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं सुवीराः । वीतं हव्या-
 न्यध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भिरिळ्या मदन्ता ॥ १ ॥ तिष्ठा सु कं मघवन्मा परा
 गाः सोमस्य नु त्वा सुषुतस्य यक्षि । पितुर्न पुत्रः सिचमा रभे त इषा स्त
 ष्ट्या गिरा शंचीवः ॥ २ ॥ शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहीन्द्राय ^{वृद्ध}
 जुष्टम् । एदं बर्हियजमानस्य सीदार्था च भूदुक्थमिन्द्राय शस्तम् ॥ ३ ॥

अ० ३ । अ० ३ । व० २३] १६० [म० ३ । अ० ४ । सू० ५३ ।

मघवन्त्सेदु योनिस्तदित्वा युक्ता हरयो वहन्तु । यदा कदा च सुनवाप्त सोमम-
ग्निप्रा दूतो धन्यात्यच्छ ॥ ४ ॥ परा याहि मघवन्ना च याहीन्द्र आतरुमयत्रा
ते अर्थम् । यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासभस्य ॥ ५ ॥ १६ ॥
अपाः सोमस्तमिन्द्र प्र याहि कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे तै । यत्रा रथस्य बृहतो
निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत् ॥ ६ ॥ इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा दि-
वस्पुत्रासो अमुरस्य वीराः । विश्वामित्राय ददतो मघानि सहस्रमावे प्र तिरन्त
आयुः ॥ ७ ॥ रूपं रूपं मघवा बोभवीति मायाः कृण्वानस्तन्वं परि स्वाम् । त्रिर्य-
द्विषः परि मुहूर्तमाणात्स्वैर्मन्त्रैरनुतुषा ऋतावा ॥ ८ ॥ मह्यं ऋषिर्देवजा देवजूतो-
ऽस्तभ्नात्सिन्धुमर्णवं नृचक्षाः । विश्वामित्रो यदवहत्सुदासमप्रियायत कुशिकेभिर-
न्द्र ॥ ९ ॥ हंसाइव कृणुथ श्लोकमद्रिभिर्मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा । देवे-
भिर्विप्रा ऋषयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकाः सोम्यं मधु ॥ १० ॥ २० ॥ उप-
मेत कुशिकाश्चेतयध्वमश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः । राजा वृत्रं जङ्घन्तुभागपा-
गुदगथा यजाते वर आ पृथिव्याः ॥ ११ ॥ य इमे रोदसी उभे अहमिन्द्रमनु-
ष्टवम् । विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् ॥ १२ ॥ विश्वामित्रा अरासत
ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणो । करदिवः सुरार्धसः ॥ १३ ॥ किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावो
नाशिरं दुहे न तपन्ति घर्म । आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैचाशाखं मघवन्न-
न्धया नः ॥ १४ ॥ ससर्परीरमतिं वार्यमाना बृहन्मिमाय जमदग्निदत्ता । आ सूर्यस्य
दुहिता ततान श्रवो देवेष्वमृतमजुर्यम् ॥ १५ ॥ २१ ॥ ससर्परीरभरतूर्यमेभ्योऽग्नि
श्रवः पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु । सा पच्या नव्यमायुर्दधाना यां मै पलस्तिजमदश्रयो
ददुः ॥ १६ ॥ स्थिरौ गावौ भवतां वीकुरन्नो मेपा वि वह्निं मा युगं वि शारि ।
इन्द्रः पातल्यै ददतां शरीतोररिष्टनेमे अभि नः सचस्व ॥ १७ ॥ बलं धेहि
तनूषु नो बलमिन्द्रानकुत्सु नः । बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्वं हि बलदा असि
॥ १८ ॥ अभि व्ययस्व खदिरस्य सारमोजो धेहि स्पन्दने शिशपायाम् । अक्षं
वीळो वीळित वीळयस्व मा यामादस्मादव जीहिपो नः ॥ १९ ॥ अयमस्मा-
न्वनस्पातमा च हा मा च रीरिपत् । स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनात्
॥ २० ॥ २२ ॥ इन्द्रोतिभिर्वहुलाभिर्नो अद्य याच्छ्रेष्ठाभिर्मघवञ्छूर जिन्व । यो
द्विषः ससर्पदीष्ट यमुद्विष्मस्तमु प्राणो जहातु ॥ २१ ॥ परशुं चिद्वि तपति
धेहि त्वं हि वृश्चति । उखा चिदिन्द्र येपन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति ॥ २२ ॥ न
किते जनासो लोधं नयन्ति पशु मन्यमानाः । नावाजिनं वाजिनं

अ० ३ । अ० ३ । व० २६] १६१ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५४ ।

हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वान्नयन्ति ॥ २३ ॥ इमं इन्द्र भरतस्य पुत्रा अपपित्वं
चिकितुर्न प्रपित्वम् । द्विन्वन्त्यश्वमरुणं न नित्यं ज्यावाजं परिणयन्त्याजौ ॥ २४ ॥

२३ ॥ ४ ॥ प्रवृष्टपावधं कृते ऊरुणाश्वमेव दीत्यं (जयावाजम्, पतु कीर्तं दीत्यं
आजमासात्पुर्वीमे ।

॥ ५४ ॥ १-२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रो वाच्यो वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥
छन्दः—१ गिचृत्पङ्क्तिः । ६ भुरिक् पङ्क्तिः । १२ स्वरान् पङ्क्तिः । २, ३, ६,
८, १०, ११, १३, १४ त्रिष्टुप् । ४, ७, १५, १६, , १८, २०, २१ निचृत्
त्रिष्टुप् । ५ स्वरान् त्रिष्टुप् । १७ भुरिक् त्रिष्टुप् । १९, २२ विरान् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ६, १२ पञ्चमः । २-८, १०, ११, १३—२२ धैवतः ॥

॥ ५४ ॥ इमं महे विद्वध्याय शुभं शश्वत्कृत् इदं चाय प्र जभुः । शृणोतु नो
दम्योभिरनीकैः शृणोत्वानिर्दिष्टैरजस्रः ॥ १ ॥ महिं महे दिवे अर्चा पृथिव्यै
कामो म इच्छश्चरति प्रजानन् । ययोर्द्विं स्तोमं विदथेषु देवाः संपर्यावो मादयन्ते
सचायोः ॥ २ ॥ युवोर्ध्वतं रोदसी सत्यमस्तु महे पुणः सुविताय प्र भूतम् ।
इदं दिवे नमो अग्ने पृथिव्यै संपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥ ३ ॥ उतो हि वां
पूर्व्या आविषिद्र ऋतावरी रोदसी सत्यवाचः । नरश्चिद्धां समिधे शूरसातो वव-
न्दिरे पृथिवि वेविदानाः ॥ ४ ॥ को अद्धा वेद क इह प्र वोचदेवाँ अच्छा पथ्याका
समेति । ददृश्र एषामग्रमा सदांसि परेषु या गुह्येषु व्रतेषु ॥ ५ ॥ २४ ॥ कवि-
नृचक्षा अभि पीमचष्ट ऋतस्य योना विधृते मदन्ती । नानां चक्राते सदनं यथा
वेः समानेन क्रतुना संविदाने ॥ ६ ॥ समान्या वियुते दूरेअन्ते ध्रुवे पदे तस्थतु-
र्जागरूकै । उत स्वसारा युवती भवन्ती आहुं व्रुवाते मिथुनानि नाम ॥ ७ ॥
विश्वेदेते जनिमा सं विविक्तो महो देवान्विभ्रती न व्यथेते । एजद्रुवं पत्यते वि-

श्वमेकं चरत्पतत्रि विपुणं वि जातम् ॥ ८ ॥ सनां पुगाणमध्यैम्यारान्महः पितु-
र्जनितुर्जामि तन्नः । देवासो यत्र पनिता एवैरुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः ॥ ९ ॥ ॥ ५४ ॥
इमं स्तोमं रोदसी प्र ब्रवीम्यदूदराः शृणवन्नभिजिह्वाः । मित्रः सम्राजो वरुणो
युवान् आदित्यासः कवयः पप्रथानाः ॥ १० ॥ २५ ॥ हिरण्यपाणिः सविता
सुजिह्वस्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानः । देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेरादस्मभ्यमा संव-
सर्वतातिम् ॥ ११ ॥ सुकृत्सुपाणिः स्ववाँ ऋतावाँ देवस्त्वष्टावसे तानि तो वा
पूषण्वन्त ऋभवो मादयध्वमध्वग्रावाणो अध्वरमंतष्ट ॥ १२ ॥ विष्ट-
ऋष्टिमन्तो दिवो मर्याँ ऋतजाता अयासः । सरस्वती शृणवन्त्यदिते

अ० ३ । अ० ३ । व० २८] १६२ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५५ ।

ययिं सहवीरं तुरासः ॥ १३ ॥ विष्णुं स्तोमासः पुरुदस्ममर्का भगस्येव कारिणो
यामनि गमन् । उरुक्रमः कुरुहो यस्य पूर्वोर्न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः ॥ १४ ॥
इन्द्रो विश्वैर्वीर्यैः पत्यमान उभे आ पशौ रोदसी महित्वा । पुरंदरो वृत्रहा धृष्ण-
पेणः सङ्गृभ्या न आ भरा भूरि पश्वः ॥ १५ ॥ २६ ॥ नासत्या मे पितरा
बन्धुपृच्छा सजात्यमश्विनोरचारु नाम । युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां दात्रं
रत्ने अकवैरदब्धा ॥ १६ ॥ महत्तद्वः कवयश्चारु नाम यद्व देवा भवथ विश्व
इन्द्रे । सर्व ऋभुभिः पुरुदूत प्रियोभिरिमां धियं सातये तक्षता नः ॥ १७ ॥ अ-
र्यमा णो अदितिर्यज्ञियासोऽदब्धानि वरुणस्य व्रतानि । युयोत नो अनपत्यानि
गन्तोः प्रजापान्नः पशुमाँ अस्तु गातुः ॥ १८ ॥ देवानां दूतः पुरुध प्रसूतोऽना-
गात्रो वोचतु सर्वताता । शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैर्वृन्तरिक्तम्
॥ १९ ॥ शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवक्षेमास इळ्या मदन्तः । आदित्येर्नो
अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म भद्रम् ॥ २० ॥ सदा सुगः पितुमाँ अ-
स्तु पन्या मध्वा देवा ओषधीः सं पिपृक्त । भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्या उद्रायो
अश्यां सदनं पुरुक्षोः ॥ २१ ॥ स्वदस्व हव्या समिषो दिदीह्यस्मद्यक्सं मिमीहि
श्रवांसि । विश्वाँ अग्ने पत्सु ताज्जेषि शत्रूनहा विश्वाँ सुमना दीदिही नः ॥ २२ ॥ २७ ॥

॥ ५५ ॥ १-२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रो वाच्यो वा ऋषिः ॥ विश्वे देवाः । १
उपाः । २-१० अग्निः । ११ अहोरात्रौ । १२-१४ रोदसी । १५ रोदसी यु-
निशौ वा । १६ दिशः । १७-२२ इन्द्रः पर्जन्यात्मा त्वष्टा वाग्निश्च देवता ॥ छ-
न्दः—१, २, ६, ७, ९, १०, ११, १२, १६, २२ निचृत्रिष्टुप् । ४, ८, १३,
१६, २१ त्रिष्टुप् । १४, १५, १८ विराट्त्रिष्टुप् । १७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक्
पङ्क्तिः । ५, २० स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ६-१६, २१, २२ धैवतः ।
३, ५, २० पञ्चमः ॥

॥ ५५ ॥ उपसः पूर्वा अथ स्रद्धयुषुर्महद्भिर्जज्ञे अक्षरं पदे गोः । व्रता दे-
वानामुष नु प्रभूषन्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १ ॥ मो षू णो अत्र जुहुरन्त देवा
मा पूर्वं अग्ने पितरः पदज्ञाः । पुराणयोः सन्नोः केतुर्न्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्
॥ २ ॥ वि मे पुरुत्रा पतयन्ति कामाः शम्यच्छो दीद्ये पूर्व्याणि । समिद्धे अग्ना-
महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ३ ॥ समानो राजा विभृतः पुरुत्रा शयं श-
वनानु । अन्या वत्सं भरति चोतिं माता महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ४ ॥
परा अनूरुत्सद्यो जातासु तरुणीष्वन्तः । अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता

अ० ३ । अ० ४ । व० १] १६३ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५६ ।

महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ५ ॥ २८ ॥ शयुः परस्तादथ नु द्विमातावन्धनश्चरति
वत्स एकः । मित्रस्य ता वह्णस्य व्रतानि महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ६ ॥ द्वि-
माता होता विदथेपु स्रधाळन्ध्रं चरति चेति बुधः । प्र रणयानि रणयवाचो भ-
रन्ते महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ७ ॥ शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं
ददृशे विश्वमायत् । अन्तर्मतिश्चरति निष्पिधं गोर्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ८ ॥ ^{प्र. व.}
नि वैवेति पलितो दूत आस्वन्तर्महाश्चरति रोचनेन । वपूषि विभ्रद्भि नो वि-
चष्टे महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ९ ॥ विष्णुर्गोपाः परमं पाति पार्थः प्रिया धामा-
न्यमृता दधानः । अग्निष्ठा विश्वा भुवनानि वेद महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १० ॥
२९ ॥ नाना चक्राते यम्या वपूषि तयोरन्यद्रोचते कृष्णमन्यत् । श्यावी च यद-
रूषी च स्वसारौ महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ११ ॥ माता च यत्र दुहिता च धेनू
संवर्द्धये धापयेते समीची । ऋतस्य ते सदसीळे अन्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १२ ॥ <sup>म. व. =
यान्वस्य</sup>
अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुरुधः । ऋतस्य सा पयसा-
पिन्वतेळा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १३ ॥ पद्या वस्ते पुरुषा वपूष्यध्वा तस्यौ <sup>अ. व. =
यान्वस्य</sup>
ज्यविं रोरिहाणा । ऋतस्य सद्य वि चरामि विद्वान्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १४ ॥ <sup>वि. स. =
यान्वस्य</sup>
प्रदे इव निहिते इस्मे अन्तस्तयोरन्यदुद्धमाविरन्यत् । सधीचीना पथ्यासा वि-
षूची महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १५ ॥ ३० ॥ आ धेनवो धुनयन्तामशिश्वीः स-
वर्द्धयाः शशया अप्रदुग्धाः । नव्या नव्या युवतयो भवन्तीर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्
॥ १६ ॥ यदन्यासु वृषभो रोरवीति सो अन्यस्मिन्यूथे नि दधाति रेतः । स हि
क्षपावान्तस भगः स राजा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १७ ॥ वीरस्य नु स्वश्व्यं
जनासः प्र नु वोचाम विदुरस्य देवाः । षोळा युक्ताः पञ्चपञ्चा वहन्ति महद्दे-
वानामसुरत्वमेकम् ॥ १८ ॥ देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः पुपोष प्रजाः पुरुषा ज-
जान । इमा च विश्वा भुवनान्यस्य महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १९ ॥ मही समै-
रश्म्या समीची उभे ते अस्य वसुना न्यूष्टे । शृण्वे वीरो विन्दमानो वसूनि मह-
द्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २० ॥ इमां च नः पृथिवी विश्वधाया उपे चेति हितमि-
त्रो न राजा । पुरःसदः शर्मसदो न वीरा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २१ ॥ नि-
ष्पिध्वरीस्त ओषधीरुतापो रयिं ते इन्द्र पृथिवी विभक्ति । सखायस्ते वाग्भाजः
स्याम महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २२ ॥ ३१ ॥ ३ ॥ <sup>वि. स. =
यान्वस्य</sup>

॥ ५६ ॥ १ — ८ प्रजापतिवैश्वामित्रो वाच्यो वा ऋषयः ॥

अ० ३ । अ० ४ । व० ३] १६४ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५८ ।

वता ॥ छन्दः—१, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ७ त्रिष्टुप् । २
भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—८ धैवतः । २ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ न ता मिनन्ति मायिनो न धीरा व्रता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि ।
न रोदसी अद्भुता वेद्याभिर्न पर्वता निनमै तस्थिवांसः ॥ १ ॥ षड्वारं एको अ-
चरन्विभर्त्यृतं वर्षिष्ठमुप गाव आगुः । तिस्रो महीरुपरास्तस्थुरत्या गुहा द्वे निहिते
दर्शयका ॥ २ ॥ त्रिपाजस्यो वृषभो विश्वरूप उत ज्युधा पुरुध प्रजावान् । ज्य-
मीकः पत्यते माहिनावान्त्स रेतोधा वृषभः शश्वतीनाम् ॥ ३ ॥ अभीक आसां
पदवीरवोध्यादित्यानामहे चारु नाम । आपश्चिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग्रजन्तीः
परि षीमवृज्जन् ॥ ४ ॥ त्री षधस्था सिन्धवस्त्रिः कवीनामुत त्रिमाता विदथेषु स-
घाद् । ऋतावरीयोषणास्त्रिस्रो अप्यास्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानाः ॥ ५ ॥
त्रिरा दिवः संवित्वार्याणि दिवेदिव आ सुव त्रिनो अहः । त्रिधातु राय आ सु-
वा वसूति भग वातर्धिषणे सातये धाः ॥ ६ ॥ त्रिरा दिवः संविता सौषवीति
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी । आपश्चिदस्य रोदसी चिदुर्वी रत्रं भिज्जन्त स-
वितुः सवाय ॥ ७ ॥ त्रिरुत्तमा दूणशा रोचनानि त्रयो राजन्त्यसुरस्य वीराः ।
ऋतावान् इषिरा दूळभांसस्त्रिरा दिवो विदथे सन्तु देवाः ॥ ८ ॥ १ ॥

॥ ५७ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१, ३,
४ त्रिष्टुप् । २, ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ प्र मे विविक्वां अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं प्रयुतामगोपाम् । सद्य-
श्चिद्या दुदुहे भूरि धासेरिन्द्रस्तदग्निः पनितारो अस्याः ॥ १ ॥ इन्द्रः सु पृषा
वृषणा सुहस्ता दिवो न ग्रीताः शशयं दुदुहे । विश्वे यदस्यां रणयन्त देवाः प्र
वोऽत्र वसवः सुम्नमश्याम् ॥ २ ॥ या जामयो वृष्णा इच्छन्ति शक्तिं नमस्यन्ती-
जानते गर्भमस्मिन् । अच्छा पुत्रं धेनवो वावशाना महश्चरन्ति विभ्रतं वपूषि
॥ ३ ॥ अच्छा विवक्मि रोदसी सुमेके ग्रावणो युजानो अध्वरे मनीषा । इमा
उ ते मनवे भूरिवारा ऊर्ध्वा भवन्ति दर्शता यजत्राः ॥ ४ ॥ या ते जिह्वा मधु-
मती सुमेधा अग्ने देवेषूपच्यत उरूची । तयेह विश्वां अवसे यजत्राना सादय पा-
यस्म चा मधूनि ॥ ५ ॥ या ते अग्ने पर्वतस्येव धारासंश्रजन्ती पीपयद्देव चित्रा ।
स्मत्पमतिं जातवेदो वसो रास्व सुमतिं विश्वजन्त्याम् ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ १—९ विश्वामित्र ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ८,

अ० ३ । अ० ४ । व० ६] १६५ [म० ३ । अ० ५ । सू० ५६ ।

६ त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५
७—६ धैवतः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ५८ ॥ धेनुः प्रत्नस्य काम्यं दुर्हानान्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः । आ
द्यौतनिं वहति शुभ्रयामोपसः स्तोमो अश्विनावजीगः ॥ १ ॥ सुयुग्वहन्ति प्रति
वामुतेनोर्ध्वा भवन्ति पितरैव मेधाः । जरेथामस्मद्धि पुरोर्मनीषां युवोरवश्चक्रमा
यातमर्वाक् ॥ २ ॥ सुयुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दक्षाविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः । कि-
मङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्यादुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ॥ ३ ॥ आ मन्येथामा ग-
तं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । इमा हि वां गोच्छ्रजीका मधूनि प्र
मित्रासो न ददुरुसो अग्ने ॥ ४ ॥ तिरः पुरु चिदश्विना रजास्याङ्गपो वां मघ-
वाना जनेषु । एह यातं पृथिभिर्देवयानैर्दक्षाविमे वां निधयो मधूनाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥
पुराणमोक्तः सख्यं शिवं वां युवोर्नरा द्रविणं जुह्वाव्याम् । पुनः कृण्वानाः स-
ख्याशिवानि मध्वा मदेम सह नू सप्तमानाः ॥ ६ ॥ अश्विना वायुना युवं सुदक्षा नि-
युद्भिश्च सजोषसा युवाना । नासत्या तिरोऽद्वयं जुषाणा सोमं पिबतमस्त्रिधा सु-
दानू ॥ ७ ॥ अश्विना परि वामिषः पुरुचीरीयुर्गीर्भिर्यतमाना अमृधाः । रथो
ह वामृतजा अर्द्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः ॥ ८ ॥ अश्विना मधुषुत्तमो
युवाकुः सोमस्तं पातुमा गंतं दुरोणे । रथो ह वां भूरि वर्षः करिंक्रत्सुतावतो नि-
ष्कृतमार्गमिष्टः ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ५९ ॥ १—६ विश्वामित्र ऋषिः ॥ मित्रो देवता ॥ छन्दः—१, २,
५ त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ६, ९ निचृद्गायत्री । ७, ८ गायत्री ॥
स्वरः—१—३, ५ धैवतः । ४ पञ्चमः । ६—९ षड्जः ॥

॥ ५९ ॥ मित्रो जनान्यातयति बुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् ।
मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत ॥ १ ॥ प्र स मित्र मतीं
अस्तु प्रयस्वान्यस्त आदित्य शिञ्जति वृतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो
अश्रोत्यन्तितो न दूरात् ॥ २ ॥ अन्नमीवास इळ्या मदन्तो मित्रज्ञो वरिमन्त्रा
पृथिव्याः । आदित्यस्य व्रतमुपक्षिपन्तो वयं मित्रस्य सुमतौ स्याम ॥ ३ ॥ अयं
मित्रो नमस्यः सुशेवो राजा सुहृदो अजनिष्ट वेधाः । तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्
भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ४ ॥ महा आदित्यो नमसोऽपसद्यो यातयर्जनो गृह-
तस्मा एतत्पन्यतमाय जुष्टमग्नौ मित्राय हविरा जुहोत ॥ ५ ॥ ५ ॥

अ० ३ । अ० ४ । व० ८] १६६ [म० ३ । अ० ५ सू० ६१ ।

णीधृतोऽवो देवस्य सानसि । युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ॥ ६ ॥ अभि यो महिना दिवं
मित्रो बभूव सप्रथाः । अभि श्रवोभिः पृथिवीम् ॥ ७ ॥ मित्राय पञ्च येमिरे जना
अभिष्टिशवसे । स देवान्विशवान्विभर्ति ॥ ८ ॥ मित्रो देवेष्वायुपु जनाय वृक्तव-
हिषे । इष इष्टव्रता अकः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ६० ॥ १—७ विश्वामित्र ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः—१, २,
३ जगती । ४, ५ निचृज्जगती । ६ विराद् जगती । ७ भुरिज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ६० ॥ इहेह वो मनसा बन्धुतां नर उशिजो जग्मुर्भि तानि वेदसा । या
भिर्मायाभिः प्रतिजुतिवर्षसः सौधन्वना यज्ञियं भागमानश ॥ १ ॥ याभिः शची-
भिश्चमसाँ अपिंशत यया धिया गामरिणीत चर्मणः । येन हरी मनसा निरतंचत
तेन देवत्वमृभवः समानश ॥ २ ॥ इन्द्रस्य मुख्यमृभवः समानशुर्मनोर्नपातो अ-
पसो दधन्विरे । सौधन्वनासो अमृतत्वमेरिरे विष्टी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यया

॥ ३ ॥ इन्द्रेण याथ सरथ सुते सचाँ अथो वशानां भवथा सह श्रिया । न वः
प्रतिमै सुकृतानि वाघतः सौधन्वना ऋभवो वीर्याणि च ॥ ४ ॥ इन्द्रं ऋभुभि-
र्वाजवद्भिः समुक्षितं सुतं सोममा वृषस्या गर्भस्त्योः । धियेषितो मघवन्दाशुषो
गृहे सौधन्वनेभिः सह मत्स्या नृभिः ॥ ५ ॥ इन्द्रं ऋभुमान्वाजवान्मत्स्वेह नोऽस्मि-
न्सर्वेने शच्या पुरुषुत । इमानि तुभ्यं स्वसराणि ये मिरे व्रता देवानां मनुष्य-
धर्मभिः ॥ ६ ॥ इन्द्रं ऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निह स्तोमं जरितुरुप याहि यज्ञियम् ।
शतं केतैभिरिषिरेभिः रायवे सहस्रणीथो अध्वरस्य होमनि ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ १—७ विश्वामित्र ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रि-
ष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ६ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
२, ५, ६, ७ धैवतः । ३, ४ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ उषो वाजेन वाजिति प्रचेताः स्तोमं जुषस्व गृणतो मघोनि । पु-
राणी देवि युवतिः पुरन्धिरनु व्रतं चरसि विश्ववारे ॥ १ ॥ उषो देव्यमर्त्या वि-
भाहि चन्द्ररथा सूनुता ईरयती । आ त्वा वहन्तु सुयमासो अश्वा हिरण्यवर्णा
पृथुपाजसो ये ॥ २ ॥ उषः प्रतीची भुवनानि विश्वोर्ध्वा तिष्ठस्य मृतस्य केतुः । समा-
नमर्थं चरणीयमाना चक्रमिव नव्यस्या बवृत्स्व ॥ ३ ॥ अव स्यूमेव चिन्वती मघो-
न्मया स्वसंरस्य पत्नी । स्वर्जनन्ती सुभगा सुदंसा आन्तादिवः पप्रथ आ
४ ॥ अच्छा वो देवीमुषसं विभार्ती प्र वो भरध्वं नमसा सुवृत्तिम् ।
दिवि पाजो अथ्रेत्प्र रौचना रुरुचे एवसंहक् ॥ ५ ॥ ऋतावरी

अ० ३ । अ० ४ । व० ११] १६७ [म० ३ । अ० ५ । सू० ६२ ।

दिवो अकैरवोध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थात् । आयतीमग्न उपसं विभार्ती
वाममेषि द्रविणं भिक्तमाणः ॥६॥ ऋतस्य बुध्न उपसामिषण्यन्वृषा मही रोदसी
आ विवेश । मही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुत्रा ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥६२॥ १-१५ विश्वामित्रः । १६-१८ विश्वामित्रो जमदग्निर्वा ऋषिः ॥
१-३ इन्द्रावरुणौ । ४-६ बृहस्पतिः । ७-९ पूषा । १०-१२ सविता । १३-
१५ सोमः । १६-१८ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१ विराट् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् ।
३ निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ५, १०, ११, १६ निचृद् गायत्री । ६ त्रिपाद् गायत्री । ७, ८, ९,
१२, १३, १४, १५, १७, १८ गायत्री ॥ स्वरः-१-३ धैवतः । ४-१८ षड्जः ॥

॥ ६२ ॥ इमा उ वां भूमयो मन्यमाना युवावते न तुज्या अभूवन् । कृत्स्न-
दिन्द्रावरुणा यशौ वां येन स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः ॥ १ ॥ अयमु वां पुरु-
तमो रयीयञ्छ्वेत्तममवसे जोहवीति । सजोषाविन्द्रावरुणा मरुद्भिर्दिवा पृथि-
व्या शृणुतं हव मे ॥ २ ॥ अस्मे तदिन्द्रावरुणा वसु ष्यादस्मे रयिर्मरुतः सर्व-
वीरः । अस्मान्वरुन्नीः शरणैरवन्त्वस्मान्होत्रा भारती दक्षिणाभिः ॥ ३ ॥ बृह-
स्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य । रास्व रत्नानि दाशुषे ॥ ४ ॥ शुचिर्मर्क-
बृहस्पतिर्मध्वरेषु नमस्यत । अनाम्योज आ चके ॥ ५ ॥ ६ ॥ वृषभं चर्षणीनां
विश्वरूपमदाभ्यम् । बृहस्पतिं वरेण्यम् ॥ ६ ॥ इयं ते पूषन्नावृणे सुष्टुतिर्देव न-
व्यसी । अस्माभिस्तुभ्यं शस्यते ॥ ७ ॥ तां जुषस्व गिरं मम वाजयन्तीमवा धि-
यम् । वधूयुरिव योषणाम् ॥ ८ ॥ यो विश्वाभि विपश्यति भुवना संच पश्यति ।
स नः पूषाविता भुवत् ॥ ९ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो
नः प्रचोदयात् ॥ १० ॥ १० ॥ देवस्य सवितुर्वयं वाजयन्तः पुरन्ध्या । भर्गस्व
रातिमीमहे ॥ ११ ॥ देवं नरः सवितारं विषां यज्ञैः सुवृक्तिभिः । नमस्यन्ति धि-
येषिताः ॥ १२ ॥ सोमो जिगाति गातुर्विदेवानामेति निष्कृतम् । ऋतस्य योनि-
मासदम् ॥ १३ ॥ सोमो अस्मभ्यं द्विपदे चतुष्पदे च पशवे । अनमीवा इषस्क-
रत् ॥ १४ ॥ अस्माकमायुर्वर्धयन्नभिमातीः सहमानः । सोमः सधस्थमासदत् ॥ १५ ॥
आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुन्नतम् । मध्वा रजांसि सुक्रतू ॥ १६ ॥ उरुशंसा
नमोवृधा मद्वा दत्तस्य राजथः । द्राघिष्ठाभिः शुचित्रता ॥ १७ ॥ गृणाना जमद-
ग्निना योनावृतस्य सीदतम् । पातं सोममृतावृधा ॥ १८ ॥ ११ ॥ १५ ॥

॥ इति तृतीयं मण्डलं समाप्तम् ॥

अ० ३। अ० ४। व० १३] १६८ [म० ४। अ० १। सू० १।

अथ चतुर्थमण्डलारम्भः ॥

॥ १ ॥ १—२० वामदेव ऋषिः ॥ १, ५—२० अग्निः । २-४ अग्नि
र्वा वरुणश्च देवता ॥ छन्दः—१ स्वराडतिशकुरी । २ अतिजगती । ३ अष्टिः ।
४, ६ भुरिक् पङ्क्तिः । ५, १८, २० स्वराद् पङ्क्तिः । ७, ८, १५, १७, १८ वि-
राद्त्रिष्टुप् । ८, १० ११, १२, १६ निचृत् त्रिष्टुप् । १३, १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—
१, ४-७, ८, १८, २० पञ्चमः । २ निषादः । ३ मध्यमः । ८, १०-१७, १८ धैवतः ॥

॥ १ ॥ त्वां हंग्ने सदमित्समन्यवो देवासो देवमरतिं न्येरिर इति कत्वा
न्येरिरे । अमर्त्यं यजत मर्त्येष्व देवमादेवं जनत प्रचेतसं विश्वमादेवं जनत प्रचे-
तसम् ॥ १ ॥ स आतरं वरुणमस्य आवृत्स्व देवां अर्च्छा सुमती यज्ञवनसं ज्येष्ठं
यज्ञवनसम् । ऋतावानमादित्यं चर्षणीधृतं राजानं चर्षणीधृतम् ॥ २ ॥ सखे स-
खायमभ्या ववृत्स्वाशुं न चक्रं रथ्येव रंहास्मभ्यं दस्म रंहा । अग्ने मृळीकं व-
रुणे सचा विदो मरुत्सु विश्वभानुषु । तोकार्यं तुजे शुशुचान शं कृध्यस्मभ्यं द-
स्म शं कृधि ॥ ३ ॥ त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेळोऽव यासिसीष्ठाः ।
यजिष्ठो वद्वितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुध्यस्मत् ॥ ४ ॥ स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ । अव यच्च नो वरुणं रराणो
वीहि मृळीकं सुहवो न एधि ॥ ५ ॥ १२ ॥ अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य सन्दग्देवस्य
चित्रतेमा मर्त्येषु । शुचिं घृतं न तप्तमध्यायाः स्पार्हा देवस्य मंहनैव धेनोः ॥ ६ ॥
त्रिरस्य ता प्रमा सन्ति सत्या स्पार्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः । अनन्ते अन्तः प-
रिवीत् आगाच्छुचिः शुक्रो अर्यो रोरुचानः ॥ ७ ॥ स दूतो विश्वेदभि वष्टि सञ्जा
हिरण्यमरथो रंसुजिह्वः । रोहिर्दश्वो वपुष्यो विभाव्य सदा रणवः पितुमतीव
स चेतयन्मनुषो यज्ञबन्धुः प्र तं मद्या रशनया नयन्ति । स नैत्य-
ग्नेवो मर्तस्य सधनित्वमापतू ॥ ८ ॥ स नो अग्निर्नयतु प्रजान-

अ० ३ । अ० ४ । व० १६] १६६ [म० ४ । अ० १ । सू० २ ।

अच्छा रत्नं देवभक्तं यदस्य । प्रिया यदिश्चै अमृता अकृण्वन्धौषिता जनिता स-
त्यमुत्तम ॥ १० ॥ १३ ॥ स जायत प्रथमः पस्त्यासु महो बुध्रे रजसो अस्य यो-
नौ । अपादशीर्षा गुहमानो अन्तायोर्युवानो वृषभस्य नीले ॥ ११ ॥ प्र शर्षे आर्त्त
प्रथमं विपन्यं ऋतस्य योना वृषभस्य नीले । स्नाहो युवा वपुष्यो विभावा सप्त
प्रियासोऽजनयन्त वृष्णे ॥ १२ ॥ अस्माकमत्र पितरो मनुष्या अभि प्र सैदुर्ऋ-
तमाशुषाणाः । अश्मत्रजाः सुदुर्वा वत्रे अन्तरुदुस्ता आजन्नुषसो हुवानाः ॥ १३ ॥
ते मर्मजत दहवांसो अद्रिं तदेपामन्ये अभितो वि वौचन् । पृथ्व्यन्त्रासो अभि का-
रमर्चन्विदन्त ज्योतिश्चकृपन्त धीभिः ॥ १४ ॥ ते गव्यता मनसा हृध्रमुब्धं गा-
यैमानं परि षन्तमद्रिम् । इहं नरो वचसा दैव्येन व्रजं गोमन्तमुशिजो वि ववुः
॥ १५ ॥ १४ ॥ ते मन्वत प्रथमं नाम धेनोस्त्रिः सप्त मातुः परमाणि विन्दन् ।
तज्जानतीरभ्यनूषत त्रा आविर्भूवदरुणीयिशसा गोः ॥ १६ ॥ नेशत्तमो दुर्धितं रो-
चत द्यौरुदेव्या उषसो भानुरर्त । आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्रां ऋजु मर्तेषु वृजिना
च पश्यन् ॥ १७ ॥ आदित्यश्चा वुवुधाना व्यख्यन्नादिद्रव्यं धारयन्त द्युभक्तम् । विश्वे
विश्वासु दुर्यसु देवा मित्रं धिये वरुण सत्यमस्तु ॥ १८ ॥ अच्छा वोचेय शुशुचा-
नमग्निं होतारं विश्वभरसं यजिष्ठम् । शुच्यूधो अतृणन्न गवामन्यो न पूतं परि-
षिक्तमंशोः ॥ १९ ॥ विश्वेषामर्दितिर्यज्ञियानां विश्वेषामर्तिथिर्मानुषाणाम् । अ-
ग्निर्देवानामव आवृणानः सुमृत्कीको भवतु जातवेदाः ॥ २० ॥ १५ ॥

॥ २ ॥ १-२० वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, १६ पङ्क्तिः ।
१२ निचृत् पङ्क्तिः । १४ स्वराद् पङ्क्तिः । २, ४, ५, ६, ७, ८, १३, १५,
१७, १८, २० निचृत्त्रिष्टुप् । ३, १६ त्रिष्टुप् । ८, १०, ११ विराद्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः-१, १२, १४, १६ पञ्चमः । २-११, १३, १५-१८, २० धैवतः ॥

॥ २ ॥ यो मर्त्येष्वमृतं ऋतावा देवो देवेष्वरतिनिधायि । होता यजिष्ठो
मद्वा शुच्यै हव्यैरग्निर्मनुष ईर्यध्वै ॥ १ ॥ इह त्वं सूनो सहसो नो अद्य जातो
जाता उभया अन्तरग्ने । दूत ईयसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान् वृषणः शुक्रांश्च
॥ २ ॥ अत्या वृधस्नू रोहिता घृतस्नू ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा । अन्तरीयसे
अरुषा युजानो युष्मांश्च देवान्विश आ च मर्तान् ॥ ३ ॥ अर्यमणं वरुणं वि-
मेषामिन्द्राविष्णूं मरुतो अश्विनोत । स्वश्वो अग्ने सुरयः सुराधा ए
विषे जनाय ॥ ४ ॥ गोमा अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सव

अ० ३ । अ० ४ । व० २०] २०० [म० ४ । अ० १ । सू० ३ ।

इलावाँ एपो अमुर प्रजावान्दीर्घो रयिः पृथुवृध्नः सभावान् ॥ ५ ॥ १६ ॥
 यस्त इध्मं जुभरस्सिष्विवानो मूर्धनै वा ततपते त्वाया । भुवस्तस्य स्वतवाँः
 पायुरग्ने विश्वस्मात्सीमघायत उरुष्य ॥ ६ ॥ यस्ते भरादन्नियते चिदन्नं निशि-
 षन्मन्द्रमर्तिथिमुदीरत् । आ देवयुरिनधते दुरोणे तस्मिन्नुयिर्धुवो अस्तु दास्वान्
 ॥ ७ ॥ यस्त्वा दोषा य उषसि प्रशंसात्प्रियं वा त्वा कृणवते हविष्मान् । अश्वो
 न स्वे दम् आ हेम्यावान्तमंहसः पीपरो दाश्वासम् ॥ ८ ॥ यस्तुभ्यमग्ने अमृताय
 दाशदुवस्त्वे कृणवते यतस्तुक् । न स राया शशमानो वि योषन्नैनमंहः परि वर-
 दयायोः ॥ ९ ॥ यस्य त्वमग्ने अध्वरं जुजोषो देवो मर्तस्य सुधितं रराणः । प्री-
 तेदसद्भोत्रा सा यविष्ठासाम यस्य विधतो वृधासः ॥ १० ॥ १७ ॥ चित्तिमचित्ति
 चिनवद्धि विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान् । राये च नः स्वपत्याय देव दितिं
 च रास्वादितिमुष्य ॥ ११ ॥ कविं शशासुः कवयोऽदब्धा निधारयन्तो दुर्या-
 स्वायोः । अतस्त्वं दृश्या अग्न एतान्पुङ्गिः पश्येरद्भुतां अर्य एवैः ॥ १२ ॥ त्व-
 मग्ने वाघते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधते यविष्ठ । रत्नं भर शशमानाय घृष्वे
 पृथुध्नद्रमवसे चर्षणिशाः ॥ १३ ॥ अथा ह यद्वयमग्ने त्वाया पद्धिर्हस्तेभिश्चकृ-
 मा तनूभिः । रथं न क्रन्तो अपसा भुरिजोर्ऋतं येमुः सुध्य आशुषाणाः ॥ १४ ॥
 अथा मातुरुषसः सप्त विप्रा जायेमहि प्रथमा वेदसो नृन् । दिवस्पुत्रा अङ्गिरसो
 भवेमाद्रिं रुजेम धनिनै सुचन्तः ॥ १५ ॥ १८ ॥ अथा यथा नः पितरः परासः
 प्रत्नासो अग्न ऋतमासुषाणाः । सुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो
 अरुणीरपं व्रन् ॥ १६ ॥ सुकर्मीणः सुरुचो देवयन्तोऽयो न देवा जनिमा धमन्तः ।
 शुचन्तो अग्निं ववृधन्त इन्द्रमूर्ध्वं गव्यं परिषदन्तो अगमन् ॥ १७ ॥ आ यूथेव क्षु-
 मर्ति पश्वो अख्यदेवानां यज्जनिमान्त्युग्र । मर्तानां चिदुर्वशीरकृप्रन्वृधे चिदर्य उ-
 परस्यायोः ॥ १८ ॥ अकर्म ते स्वपसो अभूम ऋतमवसन्नृषसो विभातीः । अ-
 नूनमग्निं पुरुधा सुश्चन्द्रं देवस्य मर्मजतश्चारु चक्षुः ॥ १९ ॥ ऐता ते अग्न उ-
 चर्यानि वेधोऽवोचाम कवये ता जुषस्व । उच्छोचस्व कृणुहि वस्यसो नो महो
 रायः पुरुवार प्र यन्धि ॥ २० ॥ १९ ॥

॥ ३ ॥ १-१६ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ५, ८, १०, १२, १५
 २, १३, १४ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ७, ९ त्रिष्टुप् । ४ स्वराद् बृहती । ६, ११, १६
 १-३, ५, ७, १०, १२-१५ धैवतः । ४ मध्यमः । ६, ११, १६ पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ४ । व० २३] २०? [म० ४ । अ० १ । सू० ४ ।

॥ ३ ॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययज्ञं रोदस्योः । अग्निं पुरा
तनयित्नोरचित्ताद्विरण्यरूपमवसे कृणुध्वम् ॥ १ ॥ अयं योनिश्चक्रुमा यं वयं ते
जायेव पत्यं उशती सुवासाः । अर्वाचीनः परिवीतो नि पीदेमा उ ते स्वपाक
प्रतीचीः ॥ २ ॥ आशूण्वते अदपिताय मन्म नृचक्षसे सुमृळीकाय वेधः । देवाय^{अथवाय}
शस्तिममृताय शंस ग्रावेव सोता मधुपुत्रमीळे ॥ ३ ॥ त्वं चिन्नः शम्या अग्ने
अस्या अतस्य बोध्यतचित्स्त्राधीः । कदा त उक्था संभ्रमाद्यानि कदा भवन्ति
सख्या गृहे ते ॥ ४ ॥ कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने कथा दिवे गर्हसे कत्र आगः ।
कथा मित्राय मीळहुषे पृथिव्यै^{वै} ब्रवः कदर्यम्णे कद्रगाय ॥ ५ ॥ २० ॥ कद्विष्या-^{३३ ३}
सु वृधसानो अग्ने कद्राताय प्रतवसे शुभ्ये । परिज्मने नास्त्याय ज्ञे ब्रवः कदग्ने
रुद्राय नृधने ॥ ६ ॥ कथा महे पुष्टिभराय पूष्णे^{वायव} कद्रुद्राय सुमखाय हविर्दे । क-
द्विष्णव उरुगायाय रेतो ब्रवः कदग्ने शरवे बृहत्यै ॥ ७ ॥ कथा शर्धाय मरुतामृ-^{मरुतामृ}
ताय कथा सूर्ये बृहते पृच्छचमानः । प्रति ब्रवोऽदितये तुराय साधा दिवो जात-^{जात}
वेदश्चिकित्वान् ॥ ८ ॥ अतेन अतं नियतमीळ आ गोरासा सचा मधुमत्पक्रमग्ने ।^{प्रक्रम}
कृष्णा सती रुशता धासिनैषा जामर्येण पयसा पीपाय ॥ ९ ॥ अतेन हि प्मा
वृषभश्चिदक्तः पुमा अग्निः पयसा पृष्टयेन । अस्पन्दमानो अचरद्वयोधा वृषा शु-^{शु}
क्रं दुदुहे पृश्निरुधः ॥ १० ॥ २१ ॥ अतेनाद्रिं व्यसन्निदन्तः समङ्गिरसो नवन्त-^{नवन्त}
गोभिः । शुनं नरः परि पदचुषासमाविः स्वरभवजाते अग्नौ ॥ ११ ॥ अतेन
देवीरमृता अमृक्ता अणोभिरापो मधुमद्विरग्ने । वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र स-
दमित्सर्वितवे दधन्युः ॥ १२ ॥ मा कस्य यत्तं सदमिदुरो गा मा वेशस्य प्रमि-
तो मापेः । मा भ्रातुरग्ने अनृजोर्ऋणं वेर्मा सख्युर्दत्तं रिपोर्भुजेम ॥ १३ ॥ रत्ना^{रत्ना}
णो अग्ने तव रत्तणेभी रारत्ताणः सुमख प्रीणानः । प्रति ष्फुर वि रुज वीद्वहो
जहि रत्तो महि चिद्रावृधानम् ॥ १४ ॥ एभिर्भव सुमना अग्ने अकैरिमान्स्पृश
मन्मभिः शूर वाजान् । उत ब्रह्माण्यंगिरो जुषस्व सं ते शस्तिर्वेववाता जरेत
॥ १५ ॥ एता विश्वा विदुषे तुभ्यं वेधो नीथान्यग्ने निण्या वचांसि । निवर्चना
कवेय काव्यान्यशंसिषं मतिभिर्विप्र उक्थैः ॥ १६ ॥ २२ ॥

॥ ४ ॥ १—१५ वामदेव ऋषिः ॥ अग्नी रत्तोहा देवता ॥ ६ ॥

२, ४, ५, ८ भुरिक् पङ्क्तिः । ९ स्वराट् पङ्क्तिः । १२ निचृत्पङ्क्तिः ।

१५ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ विराट् त्रिष्टुप् । ७, १३ त्रिष्टुप् । १४ स्वर

अ० ३ । अ० ५ । व० १] २०२ [म० ४ । अ० १ । सू० ५ ।

स्वरः—१, २, ४, ५, ८, ९, १२ पञ्चमः । ३, ६, ७, १०, ११, १३, १५
धैवतः । १४ मध्यमः ॥

॥ ४ ॥ कृणुष्व पात्रः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ इमेन । तृष्णी-
मनु प्रसितिं द्रुणानोऽस्तासि विध्यं रक्षस्वस्तपिष्ठैः ॥ १ ॥ तव भ्रमास आशुया
पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः । तपूष्यग्ने जुहो पतज्ञानसन्दिता वि सृज वि-
ष्वगुल्काः ॥ २ ॥ प्रति स्पशो वि सृज तूणीतमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः ।
यो नो दूर अघशंसो यो अन्यग्ने मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत् ॥ ३ ॥ उदग्ने तिष्ठ
प्रत्या तनुष्व न्यभिर्त्रा ओषतात्तिग्महेते । यो नो अरातिं समिधान चक्रे नीचा
तं धेद्यतुसं न शुष्कम् ॥ ४ ॥ उध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्या-
न्यग्ने । अत्र स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून् ॥ ५ ॥ २३ ॥
स ते जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत् । विश्वान्यस्मै सुदि-
नानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत् ॥ ६ ॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदा-
नुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः । पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै
सुदिता सासदिष्टिः ॥ ७ ॥ अचीमि ते सुमतिं घोष्यर्वाक्सं ते वावातां ज-
रतामियं गीः । स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे जत्राणि धारयेरनु द्यून् ॥ ८ ॥
इह त्वा भूर्या चरेदुष त्मन्दोषावस्तर्दीदिवांसमनु द्यून् । क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः
सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवांसो जनानाम् ॥ ९ ॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न
उपयाति वसुमता रथेन । तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुष-
गुजोषत् ॥ १० ॥ २४ ॥ महो रुजामि बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमाद-
न्वियाय । त्वं नो अस्य वचसश्चिक्लिहोतर्त्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः ॥ ११ ॥
अस्वप्नजस्तरणायः सुशेवा अतन्द्रासोऽदृका अश्रमिष्ठाः । ते पायवः सध्रचञ्चो
निषद्याग्ने तव नः पान्त्वमूर ॥ १२ ॥ ये पायवो सामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं
सुहितादरं चान् । ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपत्रो नाह देभुः ॥ १३ ॥
त्वया वयं सध्रन्यस्त्वोतास्तत्र प्रणीत्यश्याम वाजान् । उभा शंसा सूदय सख-
तातेऽनुष्टुया कृणुह्वद्वयाण ॥ १४ ॥ अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमं
शस्यमानं गृभाय । दहाशसो रक्षसः प्राह्यस्मान्बुहो निदो मित्रमहो अवघात्

॥ १५ ॥ २५ ॥ ४ ॥

॥ १-१५ वामदेव ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः-१ विराट्

अ० ३ । अ० ५ । व० ४] २०३ [म० ४ । अ० १ । सू० ६ ।

त्रिष्टुप् । २, ५, ६, ७, ८, ११ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, १२, १३, १५ त्रि-
ष्टुप् । १०, १४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-६, ११-१३, १५ धैवतः । १०,
१४ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ वैश्वानराय मीळहुषे सजोषाः कथा दाशेमान्ये बृहन्नाः । अन्नेन
बृहता वृत्तयेनोप स्तभायदुपमिन्न रोषः ॥ १ ॥ मा निन्दतु य इमां मयं राति
वेवो वदौ मर्त्याय स्वधावान् । पाकाय गृत्सो अमृतो विचैता वैश्वानरो नृत्तमो यद्वो अ-
ग्निः ॥ २ ॥ सामं द्विबर्हा महि तिग्मभृष्टिः सहस्रेता वृषभस्तुर्विष्मान् । पदं न गोरपगू-
ळं विविद्वानग्निमह्यं प्रेदुं वोचन्मनीषाम् ॥ ३ ॥ प्रतां अग्निर्वधसत्तिगजम्भस्तपिष्ठेन
शोचिषा यः सुराधाः । प्रये मिनन्ति वरुणस्य धामं प्रिया मित्रस्य चेततो ध्रुवाणि ॥ ४ ॥
अत्रातरो न योषणो व्यन्तः पतिरिषो न जनयो दुरेवाः । पापासः सन्तो अनृता अस-
त्या इदं पदमजनता गभीरं ॥ ५ ॥ १ ॥ इदं मे अग्ने कियते पावकार्मिनते गुरुं भारं न म-
न्यं । बृहद्वधाथ धृषता गभीरं यद्वं पृष्ठं प्रयसा सप्तधातु ॥ ६ ॥ तमिन्वेव समना
समानमभि क्रत्वा पुनती धीतिरश्याः । सप्तस्य चर्मन्धि चारु पृश्नेरग्रे रुप आ-
रुपितं ज्वारु ॥ ७ ॥ प्रवाच्यं वर्चसः किं मे अस्य गुहा हितमुप निणिग्वदन्ति ।
यदुस्रियाणामप वारिव व्रन्पाति प्रियं रुपो अग्रं पदं वेः ॥ ८ ॥ इदमु त्यन्महि
महामनीकं यदुस्रिया सचत पूर्य गौः । ऋतस्य पदे अग्नि दीद्यातुं गुहां रघुज्य-
द्रघुयद्विवेद ॥ ९ ॥ अध द्युतानः पित्रोः सचासामनुत गुह्यं चारु पृश्नेः । मातु-
ष्पदे परमे अन्ति षट्कोट्यणाः शोचिषः प्रयतस्य जिह्वा ॥ १० ॥ २ ॥ ऋतं वोचे
नमसा पृच्छयमानस्तवाशसा जातवेदोय दीदम् । त्वमस्य क्षयसि यद्ध विश्वं दिवि
यदु द्रविणं यत्पृथिव्याम् ॥ ११ ॥ किं नो अस्य द्रविणं कद्ध रत्नं वि नो वोचो जा-
तवेदश्चिकित्वान् । गुहाध्वनः परमं यन्नो अस्य रेकुपदं न निदाना अगन्म ॥ १२ ॥
का मर्यादा वयुना कद्ध वाममच्छा गमेम रघवो न वाजम् । कदा नो देवीरघु-
तस्य पत्नीः सूर्यो वरुणो ततनक्षुपासः ॥ १३ ॥ अनिरेण वर्चसा फल्बेन प्रती-
त्येन कृधुनातृपासः । अधा ते अग्ने किमिहा वेदं त्यनायुधास आसता सचन्ताम् ॥ १४ ॥
अस्य श्रिये समिधानस्य वृष्णो वसोरनीकं दम् आ रुरोच । रुशदसानः सुद-
शीकरूपः जितिर्न राया पुरुवारो अद्यौत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ५, ८
११ विराट् त्रिष्टुप् । ७ निचृत्त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । २, ४, ६ भुरिक्
स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ८, १०, ११ धैवतः । २, ४, ६

अ० ३। अ० ५। व० ६] २०४ [म० ४। अ० १। सू० ७।

॥ ६ ॥ ऊर्ध्व ऊ पु णो अर्ध्वरस्य होतरग्ने तिष्ठ देवताता यजीयान् । त्वं
हि विश्वमभ्यसि मन्म प्र वेधसंश्चित्तिरसि मनीषाम् ॥ १ ॥ अमूरो होता न्यसादि
विद्वरिभिर्मन्द्रो विदधेषु प्रचेताः । ऊर्ध्व भानुं संवितेवाग्नेमेतैव धूमं स्तभायदुष
याम् ॥ २ ॥ यता सुजृणी रातिनी घृताचीं प्रदक्षिणिदेवतातिमुराणः । उदु स्व-
रुनवजा नाक्रः पशवो अनक्ति सुधितः सुमेकः ॥ ३ ॥ स्तीर्णे बहिर्षि समिधाने
अग्ना ऊर्ध्वो अर्ध्वयुर्जुषाणो अस्थात् । पर्यग्निः पशुपा न होतात्रिविध्यैति प्र-
दिव उराणः ॥ ४ ॥ परि त्मना मितद्वुरेति होताग्निर्मन्द्रो मधुवचा ऋतावा । द्र-
वन्त्यस्य वाजिनो न शोका भयन्ते विश्वा भुवना यदग्राद ॥ ५ ॥ ४ ॥ भद्रा ते
अग्ने स्वनीक सन्दृग्योरस्य सतो विषुणस्य चारुः । न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त न
ध्वस्मानस्तन्वीरेण आ धुः ॥ ६ ॥ न यस्य सातुर्जनितोरवारि न मातरापितरा
नू चिदिष्टौ । अथा मित्रो न सुधितः पावक्रोऽग्निर्दीदाय मानुषीषु विजु ॥ ७ ॥
द्विष्य पञ्च जीजनन्त्संवसानाः स्वसारो अग्निं मानुषीषु विजु । उषर्बुधमथर्यो न
दन्तं शुक्रं स्वासं पशुं न तिग्मम् ॥ ८ ॥ तव त्वे अग्ने हरितो घृतस्ना रोहितास
ऋज्वञ्चः स्वञ्चः । अरुषासो वृषण ऋजुमुष्का आ देवतातिमहन्त दस्माः ॥ ९ ॥
ये ह त्ये ते सहमाना अयासस्त्वेपासो अग्ने अर्चयश्चरन्ति । श्येनासो न दुवस-
नासो अथै तुविष्वणसो मारुतं न शर्धः ॥ १० ॥ अकारि ब्रह्म समिधानं तुभ्यं
शंसात्युक्थं यजेते व्यू धाः । होतारमग्निं मनुषो नि पेदुर्नमस्यन्त उशिजः शंस-
मायोः ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ ७ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् त्रि-
ष्टुप् । ७, १०, ११ त्रिष्टुप् । ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । २ स्वराडुष्णिक् । ३ निचृ-
दनुष्टुप् । ४, ६ अनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७-११ धैवतः । २
ऋषभः । ३-६ गान्धारः ॥

॥ ७ ॥ अयमिह प्रथमो धायि धातुभिर्होता यजिष्ठो अर्ध्वरेण्वीड्यः । यमम-
वानो भृगवो विरुचुर्वनेषु चित्रं विभवं विशेविशे ॥ १ ॥ अग्ने कृदा तं आनुष-
ग्भुवदेवस्य चेतनम् । अथा हि त्वा जगृभ्रिरे मर्तासो विद्वीड्यम् ॥ २ ॥ ऋता-
वानं विभं पश्यन्तो धामिब स्तुभिः । विश्वेषामध्वराणां हस्कृतां दमेदमे ॥ ३ ॥
आग्ने देविस्वतो विश्वा यश्चर्षणीरभि । आ जंभुः केतुमायवो भृगवाणं वि-
॥ तर्मीं होतारमानुषकिचक्रित्वांसं नि पेदिरे । एव प्रोवकशो-

अ० ३ । अ० ५ । व० ६] २०५ [म० ४ । अ० १ । सू० ६ । ^{सर्वकर्माणि}

चिपं यजिष्ठं सप्त धामभिः ॥ ५ ॥ ६ ॥ तं शश्वतीषु मातृषु वन आ वीतं अ-
 क्षितम् । चित्रं सन्तं गुहां हितं सुवेदं कूचिदर्थिनम् ॥ ६ ॥ ससस्य यद्विद्युता सं- ^{समि}
 स्मिन्नधृतस्य धामत्रणयन्त देवाः । महा अग्निर्नमसा रातहव्यो वेरध्वराय सद-
 मिहतावा ॥ ७ ॥ वेरध्वरस्य दूत्यानि विद्वानुभे अन्ता रोदसी सञ्चिकित्वान् ।
 दूत ईयसे प्रदिवं उराणो विदुष्टरो दिव आरोधनानि ॥ ८ ॥ कृष्णं त एम रु-
 शतः पुरो भाश्चस्त्रिणवर्चिर्वपुषामिदेकम् । यदप्रवीता दधते ह गर्भं सद्यश्चिज्जातो
 भवसीदु दूतः ॥ ९ ॥ सद्यो जातस्य ददृशानमोजो यदस्य वातो अनुवाति शो-
 चिः । वृणक्ति तिग्मामतसेषु जिह्वां स्थिरा चिदन्ना दयते विजम्भैः ॥ १० ॥ तृषुयदन्ना ^{रक्षित}
 तृषुणा ववचं तृषु दूतं कृणुते यद्वो अग्निः । वातस्य मेळि संचते निजूर्वाशुं न ^{क्षिप्यमान}
 वाजयते हिन्वे अर्वा ॥ ११ ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ १—८ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५, ६ नृ-
 चूदायत्री । २, ३, ७ गायत्री । ८ भुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ दूतं वो विश्ववेदसं हव्यवाहममर्त्यं । यजिष्ठमृज्जसे गिरा ॥ १ ॥
 स हि वेदा वसुधितिं महा आरोधनं दिवः । स देवा एहवक्षति ॥ २ ॥ स वेद
 देव आनमं देवा ऋतायते दमे । दाति प्रियाणि चिद्वसु ॥ ३ ॥ स होता सेदु
 दूत्यं चिकित्वा अन्तरीयते । विद्वा आरोधनं दिवः ॥ ४ ॥ ते स्याम ये अग्नये
 ददाशुर्हव्यदातिभिः । य ई पुष्यन्त इन्धते ॥ ५ ॥ ते राया ते सुवीर्यैः ससवांसो विश्व-
 णिवरे । ये अग्ना दधिरे दुवः ॥ ६ ॥ अस्मे रायो दिवेदिवे सं चरन्तु पुरुस्पृहः । ^{पवित्राणां}
 अस्मे वाजास ईरताम् ॥ ७ ॥ स विप्रश्चर्षणीनां शवसा मानुषाणाम् । अतिजि-
 प्रेवं विध्यति ॥ ८ ॥ ८ ॥

॥ ९ ॥ १—८ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, गा-
 यत्री । २, ६ विराड्गायत्री । ५ त्रिपादायत्री । ७, ८ निचूदायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ९ ॥ अग्ने मूक महा असि य ईमा देवयुं जनम् । इयेयं बर्हिषासदम्
 ॥ १ ॥ स मानुषीषु दूकभो विन्नु प्रावीरमर्त्यः । दूतो विश्वेषां भुवत् ॥ २ ॥ स
 सद्य परिणीयते होता मन्द्रो दिविष्टिषु । उत पोता नि पीदति ॥ ३ ॥ उत आ
 अग्निरध्वर उतो गृहपतिर्दमे । उत ब्रह्मा नि पीदति ॥ ४ ॥ वेष्टि हव्यरीयता-
 मुपवृक्ता जनानाम् । हव्या च मानुषाणाम् ॥ ५ ॥ वेष्टि ब्रह्मस्य दूत्यं ^{हव्यं}

अ० ३ । अ० ५ । व० ११] २०६ [म० ४ । अ० २ । सू० ११ ।

अध्वरम् । हव्यं मर्तस्य वोळ्हेवे ॥ ६ ॥ अस्माकं जोष्यध्वरमस्माकं यज्ञमङ्गिरः ।
अस्माकं शृणुधी हवम् ॥ ७ ॥ परि ते दूळभो रथोऽस्माँ अश्रोतु विश्वतः । येन
रक्षसि दाशुषः ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ १० ॥ १-८ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१ गायत्री । २,
३, ४, ७ भुरिगायत्री । ५, ८ स्वराडुष्णिक् । ६ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः-१-४,
७ षड्जः । ५, ६, ८ ऋषभः ॥

॥ १० ॥ अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त
ओहैः ॥ १ ॥ अधा हग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो ब्रभूथ ॥ २ ॥
एभिर्नो अकैर्भवां नो अर्वाङ् स्वर्णं ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः
॥ ३ ॥ आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम । प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शु-
ष्माः ॥ ४ ॥ तव स्वादिष्ठाग्ने संदृष्टिरिदा चिदद् इदा चिदक्तोः । श्रिये रुक्मो
न रोचत उपाके ॥ ५ ॥ घृतं न पुतं तनूररेपाः शुचिं हिरण्यम् । तस्यै रुक्मो न
रोचत स्वधावः ॥ ६ ॥ कृतं चिदि ष्मा सनेमि द्वेषोऽग्ने इनोषि मर्तात् । इत्या
यजमानादृतावः ॥ ७ ॥ शिवा नः सख्या सन्तु आत्राग्ने देवेषु युष्मे । सा नो
नाभिः सदेने सस्मिन्धून् ॥ ८ ॥ १० ॥ १ ॥

॥ ११ ॥ १-६ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, २, ५, ६
निचृत्रिष्टुप् । ३ स्वराड्बृहती । ४ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ५, ६ धैवतः । ३
ऋषभः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ११ ॥ भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य । रुशद्दृशे
ददृशे नक्त्या चिदरुक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् ॥ १ ॥ वि षाहग्ने गृणते मनीषां
खं वेपसा तुविजातु स्तवानः । विश्वेभिर्भिरावनः शुक्रं देवैस्तन्नो राख सुमहो भूरि
मन्म ॥ २ ॥ त्वदग्ने काव्या त्वन्मनीषास्त्वदुक्था जायन्ते राध्यानि । त्वदेति
द्रविणं वीरपेशा इत्थार्धिये दाशुषे मर्त्याय ॥ ३ ॥ त्वद्वाजी वाजम्भरो विहाया
अभिष्टिकृज्जायते सत्यशुष्मः । त्वदयिर्देवजूतो मयोभुस्त्वदशुर्जुवाँ अग्ने अवी
॥ ४ ॥ त्वामग्ने प्रथमं देवयन्तो देवं मर्ता अमृत मन्द्रजिह्वम् । द्वेषोयुतमा विवा-
संति धीभिर्दमूनसं गृहपतिममूरं ॥ ५ ॥ आरे अस्मदमतिमारे अंह आरे विश्वा
दुर्मतिं यन्निपासि । दोषा शिवः सहसः सूनो अग्ने यं देव आ चित्सचसे स्वस्ति
॥ ११ ॥

अ० ३ । अ० ५ । व० १४] २०७ [म० ४ । अ० २ । सू० १४ ।

॥ १२ ॥ १—६ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ३, ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ५ धैवतः ।
३, ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ यस्त्वामग्नं इन्द्रधत्ते यत्सुक्लिस्ते अन्नं कृणवत्सस्मिन्नहन् । स सु
द्युम्नैरभ्यस्तु प्रसन्नत्तव क्रत्वा जातवेदश्चिकित्वा ॥ १ ॥ इधं यस्ते जभरच्छ-
श्रमाणो महो अग्ने अनीकमा संपर्यन् । स इधानः प्रति दोषामुपासं पुष्यत्रयि
संचते घनमित्रान् ॥ २ ॥ अग्निरीशे बृहत्तः क्षत्रियस्याग्निर्वाजस्य परमस्य रायः ।
दधाति रत्नं विधत्ते यविष्ठो व्यानुपद्ममर्त्याय स्वधावान् ॥ ३ ॥ यच्चिद्धि ते
पुरुषत्रा यविष्ठार्चित्तिभिश्चकृमा कच्चिदागः । कृधी ष्वस्माँ अदितेरनागान्येना-
सि शिश्रथो विष्वग्ने ॥ ४ ॥ महर्षिचदश एनसो अभीक ऊर्वादेवानामुत
मर्त्यानाम् । मा ते सखायः सदमिद्रिषाम यच्छां तोकाय तनयाय शं योः ॥ ५ ॥
यथा ह त्यद्वसवो गौर्यं चित्पदि पितामसुञ्चता यजत्राः । एवो ष्वस्मन्मुञ्चता
व्यंहः प्र तार्यन्ते प्रतरं न आयुः ॥ ६ ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥ १—५ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५
विरादत्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ प्रत्यग्निरुषसामग्रमख्यद्विभातीनां सुमनां रत्नधेयम् । यातमश्विना
सुकृतो दुरोणमुत्सूर्यो ज्योतिषा देव एति ॥ १ ॥ ऊर्ध्वं भानुं सञ्चिता देवो
अश्रेष्ठस्य दर्विध्वद्विषो न सत्वा । अनु वतं वरुणो यन्ति मित्रो यत्सूर्यं दि-
व्या रोहयन्ति ॥ २ ॥ यं सीमकृण्वन्तमसे विपुचं ध्रुवक्षेमा अनवस्यन्तो अर्थम् ।
तं सूर्यं हरितः सप्त युद्धीः स्पशं विश्वस्य जगतो वहन्ति ॥ ३ ॥ वहिष्ठेभिर्विहर-
न्यासि तन्तुमव्ययत्रासितं देव वस्म । दर्विध्वतो रश्मयः सूर्यस्य चर्मवावाधुस्तमो
अप्स्वन्तः ॥ ४ ॥ अनायतो अर्निवद्धः कथायं न्यङ्कुत्तानोऽव पद्यते न । कया
याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम् ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १—५ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निर्लिङ्गोक्ता देवता वा ॥ छन्दः—
१ भुरिक्पङ्क्तिः । ३ स्वराद् पङ्क्तिः । २, ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विरादत्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१, ३ पञ्चमः । २, ४, ५ धैवतः ॥

॥ १४ ॥ प्रत्यग्निरुषसो जातवेदा अख्यदेवो रोचमाना महोभिः । आ

अ० ३ । अ० ५ । व० १७] २०८ [म० ४ । अ० २ । सू० १६ ।

नासत्योरुगाया रथेनेमं यज्ञमुप नो यातमच्छ ॥ १ ॥ ऊर्ध्वं केतुं संविता देवो अ-
थ्रेज्ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वन् । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं वि सूर्यो
रश्मिभिरचेकितानः ॥ २ ॥ आवहन्त्यरुणी ज्योतिषागान्मही चित्रा रश्मिभि-
रचेकिताना । प्रबोधयन्ती सुविताय देव्युषा ईयते सुयुजा रथेन ॥ ३ ॥ आ
वां वहिष्ठा इह ते वहन्तु रथा अश्वास उपसो व्युष्टौ । इमे हि वां मधुपेयाय
सोमा अस्मिन्यज्ञे वृषणा मादयेथाम् ॥ ४ ॥ अनायतो अनिबद्धः कथायं न्यङ्-
ङुत्तानोऽव पद्यते न । कया याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः
पाति नाकम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ १-१० वामदेव ऋषिः ॥ १-६ अग्निः । ७, ८ सोमकः साह-
देव्यः । ९, १० अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४ गायत्री । २, ५, ६ विराट्
गायत्री । ३, ७, ८, ९, १० निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ अग्निर्होता नो अध्वरे वाजी सन्परिणीयते । देवो देवेषु यज्ञियः
॥ १ ॥ परि त्रिविष्यध्वरं यात्यग्नी रथीरिव । आ देवेषु प्रयो दधत् ॥ २ ॥
परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ ३ ॥ अयं यः
सृज्ये पुरो दैववाते समिध्यते । युमां अमित्रदंभेनः ॥ ४ ॥ अस्य घा वीर इवि-
तोऽग्नेरीशीत् मर्त्यैः । तिग्मजम्भस्य मीळदुषः ॥ ५ ॥ १५ ॥ तमर्वन्तं न सान-
सिमरुषं न दिवः शिशुम् । मर्मज्यन्ते दिवेदिवे ॥ ६ ॥ बोधयन्मा हरिभ्यां कु-
मारः साहदेव्यः । अच्छा न हूत उदरं ॥ ७ ॥ उत त्या यजता हरीं कुमारा-
त्साहदेव्यात् । प्रयता सद्य आ ददे ॥ ८ ॥ एष वां देवावश्विना कुमारः साहदे-
व्याः । दीर्घायुरस्तु सोमकः ॥ ९ ॥ तं युवं देवावश्विना कुमारं साहदेव्यम् । दी-
र्घायुषं कृणोतन ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ १६ ॥ १—२१ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६,
८, ९, १२, १६ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ७, १६, १७ विराट् त्रिष्टुप् । २,
२१ निचृत्पङ्क्तिः । ५, १३, १४, १५ स्वराट् पङ्क्तिः । १०, ११, १८, २० भु-
रिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६—८, ९, १२, १६, १६, १७, धैवतः । २,
५, १०, ११, १३—१५, १८, २०, २१ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ आ सत्यो यातु मधवां ऋजीषी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः । तस्मा

अ० ३ । अ० ५ । व० २०] २०६ [म० ४ । अ० २ । सू० १६ ।

इदन्धः सुषुमा सुदक्षमिहाभिषिष्टं करते गृणानः ॥ १ ॥ अथस्य गुराध्वनो ना-
न्तेऽस्मिन्नो अथ सर्वने मन्दध्वै । शंसात्युक्थमुशनैव वेधाश्चिक्नुषे अगुरीय मन्म
॥ २ ॥ कविर्न निरयं विदधानि साधनृषा यत्सेकं विपिणानो अर्चात् । दिव
इत्था जीजनत्सप्त कारुनद्वा चिच्चकुर्वयुना गृणन्तः ॥ ३ ॥ स्वर्ग्येदं सुदशीकम-
कैर्महि ज्योतीं रुचुर्यद्व वस्तोः । अन्या तमांसि दुधिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृ-
तमो अभिष्टौ ॥ ४ ॥ वृत्त इन्द्रो अमितमृजीष्यु मे आ पमौ रोदसी महित्वा ।
अतश्चिदस्य महिमा विरेच्यभि यो विश्वा भुवना वभूव ॥ ५ ॥ १७ ॥ विश्वानि
शक्रो नर्याणि विद्वानपो रिरेच सखिभिर्निकापैः । अश्मानं चिद्ये विभिदुर्वचोभि-
र्ब्रजं गोमंतमुशिजो वि ववुः ॥ ६ ॥ अपो वृत्रं वद्विवांसं पराहन्प्रावत्ते वज्रं पृथिवी
सचेताः । प्राणीसि समुद्रियाण्येनोः पतिर्भृञ्जवसा शूर धृष्णो ॥ ७ ॥ अपो
यदद्रि पुरुहूत दर्दराविधुवत्सरमा पूर्ण्य तै । स नो नेता वाजमा दर्पि भूरि गोत्रा
रुज्जङ्गिरोभिर्गृणानः ॥ ८ ॥ अच्छा कवि नृमणो गा अभिष्टौ स्वर्पाता मघव-
न्नाधमानम् । ऊतिभिस्तमिषणो युन्नहूतौ नि मायावानब्रह्मा दस्युरते ॥ ९ ॥
आ दस्युघ्ना मनसा ग्राह्यस्तं भुवत्ते कुत्सः सख्ये निकापः । स्वे योनौ नि पदतं
सरुणा वि वां चिकित्सद्वत्चिद्व नारी ॥ १० ॥ १८ ॥ यासि कुत्सेन सरथमव-
स्पुस्तोदो वातस्य ह्योरीशानः । ऋज्जा वाजं न गध्यं युगूपन्कविर्यदहन्पार्याय
भूषात् ॥ ११ ॥ कुत्साय शुष्णमशुषं नि वहीः प्रपित्वे अह्नः कुर्यवं सहसा ।
सद्यो दस्युन्प्र मृण कुत्स्येन प्र सुरश्चक्रं वृहतादभीकै ॥ १२ ॥ त्वं पिमुं मृग्यं
शूशुवांसमृजिर्वने वैदधिनाय रन्धीः । पुञ्चाशत्कृष्णा नि वपः सहसात्कं न
पुरो जरिमा वि दर्दः ॥ १३ ॥ सूर उपाके तन्वन्दधानो वि यत्ते चेत्य-
मृतस्य वर्षः । मृगो न हस्ती तविषीमुषाणः सिंहो न भीम आयुधानि बिभ्रत्
॥ १४ ॥ इन्द्रं कामा वसूयन्तो अगमन्तस्वर्माळे न सर्वने चक्रानाः । अथस्यवः
शशमानास उक्थैरोक्रो न रएवा सुदशीव पुष्टिः ॥ १५ ॥ १९ ॥ तमिद्व इन्द्रं
सुहवं हुवेम यस्ता चकार नर्या पुरुणि । यो मावते जरित्रे गध्यं चिन्मचू वाजं
भरति स्पर्हराधाः ॥ १६ ॥ तिम्रा यदन्तरशानिः पतानि कस्मिञ्चिच्चूर मुहुके
जनानाम् । घोरा यदयं समतिर्भवात्ययं स्मा नस्तन्वो बोधि गोपाः ॥ १७ ॥
भुवोऽविता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वाजसातौ । त्वामनु प्रमतिमा ज-
गन्मोरुशंसो जरित्रे विश्वधं स्याः ॥ १८ ॥ एभिर्गृभिर्निद्र त्वायुभिष्ठा मघवन्नि-
मघवन्निश्व आजौ । द्यावो न घुम्नैरभि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरदंश्च पूर्वीः

अ० ३ । अ० ५ । व० २३] २१० [म० ४ । अ० २ । सू० १७ ।

उन्मत्ताय

॥ १६ ॥ एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् । नू चिद्यथा नः
सख्या त्रियोषदसन्न जुगोऽविता तनूपाः ॥ २० ॥ नू पुत इन्द्र नू गृणान इषं
जहित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः स-
दासाः ॥ २१ ॥ २० ॥

रथिनः

॥ १७ ॥ १-२१ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ पङ्क्तिः । ७,
६ भुरिक् पङ्क्तिः । १४, १६ स्वरादपङ्क्तिः । १५ याजुषी पङ्क्तिः । २१ निचृत्प-
ङ्क्तिः । २, १२, १३, १७, १८, १६ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ८, १०, ११
त्रिष्टुप् । ४, २० विरादत्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ७, ६, १४-१६, २१ पञ्चमः ।
२-६, ८, १०-१३, १७-२० धैवतः ॥

श्रीगोपबन्धु-
श्रीमान

वाराणसी

श्रीगोपबन्धु

॥ १७ ॥ त्वं महां इन्द्र तुभ्यं ह ज्ञा अनु जत्रं मंहना मन्यत द्यौः । त्वं
वृत्रं शर्वसा जघन्वान्तसृजः सिन्धूरहिना जग्रसानान् ॥ १ ॥ त्वं त्विषो जनि-
मन्त्रेजत द्यौ रेजद्भूमिभियसा स्वस्य मन्योः । ऋघायन्तं सुभ्वः पर्वतास आर्द्ध-
न्धन्वानि सरयन्त आपः ॥ २ ॥ भिनदगिरिं शर्वसा वज्रमिष्णन्नाविष्कृण्वानः
सहसान ओजः । वधीद्वृत्रं वज्रेण मन्दसानः सरन्नापो जवसा हतवृष्णीः ॥ ३ ॥
सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौरिन्द्रस्य कर्ता स्वपस्तमो भूत् । य ई' जजान स्वयं
सुवज्रमनपच्युतं सदासो न भूम् ॥ ४ ॥ य एक इच्छ्यावयति प्र भूमा राजा कृ-
ष्टीनां पुरुदूत इन्द्रः । ससमेनमनु विश्वे मदन्ति रातिं देवस्य गृणतो मघोनः ॥ ५ ॥
२१ ॥ सत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे सत्रा मदासो बृहतो मदिष्ठाः । सत्राभवो
वसुपतिर्वसूनां दत्रे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः ॥ ६ ॥ त्वमथ प्रथमं जायमानोऽ-
मे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः । त्वं प्रति प्रवत आशयांममहिं वज्रेण मघवन्वि-
ष्ट्वः ॥ ७ ॥ सत्राहणं दार्धृषिं तुष्टमिन्द्रं महामपारं वृषभं सुवज्रम् । हन्ता यो
वृत्रं सन्तितो वाजं दाता मघानि मघवा सुराधाः ॥ ८ ॥ अयं वृतरचातयते स-
मीचीर्य आजिषु मघवा शृण्व एकः । अयं वाजं भरति यं सनोत्यस्य त्रियासः
सख्ये स्याम ॥ ९ ॥ अयं शृण्वे अध जयन्नुत घनन्नयमुत प्र कृणुते युधा गाः ।
यदा सत्यं कृणुते मन्युमिन्द्रो विश्वं वृळ्हं भयत एजदस्मात् ॥ १० ॥ २२ ॥
समिन्द्रो गा अजयत्सं हिरण्मया समश्विया मघवा यो ह पूर्वीः । एभिर्नृभिर्नृतमो
अस्य शकै रायो विभक्ता सम्भरश्च वस्वः ॥ ११ ॥ कियत्स्विदिन्द्रो अध्येति
मातुः कियत्पितुर्जनितुर्यो जजान । यो अस्य शुष्मं मुहुकैरियति वातो न जूतः स्तनय-

पुर्वमे

गुह

प्रवक्त

गच्छति

अ० ३ । अ० ५ । व० २६] २११ [म० ४ । अ० २ । सू० १८ ।

द्विरभ्रैः ॥ १२ ॥ जिन्यन्तं त्वमक्षियन्तं कृणोतीयति रेणुं मघवा समोहं । विभ-
ज्जनुरशनिमाँ इव द्यौरुत स्तोतारं मघवा वसौ धातु ॥ १३ ॥ अयं चक्रमिषण-
त्सूर्यस्य न्येतंशं रीरमत्सस्रमाणम् । आ कृष्ण ई' जुहुराणो जिघाति त्वचो बुध्ने पञ्च
रजसो अस्य योनौ ॥ १४ ॥ असिंक्रुचां यजमानो न होता ॥ १५ ॥ २३ ॥ राज्ञो
गव्यन्त इन्द्रं सखाय विप्रो अथायन्तो वृषणं वाजयन्तः । जनीयन्तो जनिदा-
मन्तितोतिमा च्यावयामोऽवृते न कोशम् ॥ १६ ॥ आता नो वोधि ददृशान आ-
पिरभिख्याता मर्दिता सोम्यानाम् सखा पिता पितृतमः पितृणां कर्तेषु लोकसु
शते वयोधाः ॥ १७ ॥ सखीयतामविता वोधि सखा गृणान इन्द्र स्तुवते वयो
धाः । वयं ह्य ते चक्रमा सवार्ध आभिः शमीभिर्महयन्त इन्द्र ॥ १८ ॥ स्तुत इ-
न्द्रो मघवा यद्ध वृत्रा भूरीण्येको अप्रतीनि हन्ति । अस्य प्रियो जरिता यस्य
शर्मन्किर्देवा वारयन्ते न मर्तोः ॥ १९ ॥ एवा न इन्द्रो मघवा विरंशी कर्त्तस्-
त्या चर्षणीधृदन्वा । त्वं राजा जनुषां धेह्यस्मे अधि श्रवो माहिनं यज्जरित्रे ॥ २० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं
धिया स्याम रुध्यः सवासाः ॥ २१ ॥ २४ ॥

॥ १८ ॥ १-१३ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रादिती देवते ॥ छन्दः-१, ८, १२
त्रिष्टुप् । ५, ६, ७, ८, १०, ११ निचृत्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः । ३, ४ भुरिक् पङ्क्तिः ।
१३ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ५-१२ धैवतः । २-४, १३ पञ्चमः ॥

॥ १८ ॥ अयं पन्था अनुवित्तः पुराणो यतो देवा उदजायन्त विश्वे । अत-
श्चिदा जनिषीष्ट प्रवृद्धो मा मातरममुया पत्तवे कः ॥ १ ॥ नाहमतो निरया बु-
र्गहैतत्तिरश्चता पार्श्वान्निर्गमाणि । बहूनि मे अकृता कर्त्तानि युध्यै त्वेन सं त्वेन
पृच्छे ॥ २ ॥ पुरायती मातरमन्वचष्ट न नानु गान्यनु नू गमानि । त्वष्टुर्गृहे
अपिबत्सोममिन्द्रः शतधन्यं चम्बोः सुतस्य ॥ ३ ॥ किं स ऋधकृणवद्यं सहस्रं
मासो जभारं शरदश्च पूर्वीः । नही न्वस्य प्रतिमानमस्त्यन्तजातेषूत ये जनित्वाः
॥ ४ ॥ अवद्यमिव मन्यमाना गुहाकरिन्द्रं माता वीर्येणा न्यष्टम् । अथोदस्था-
त्स्वयमत्कं वसान आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ॥ ५ ॥ २५ ॥ एता अर्षन्त्य-
ललाभवन्तीर्ऋतावरीरिव सङ्क्रोशमानाः । एता वि पृच्छ किमिदं भुनन्ति क-
माणो अद्रिं परिधिं रुजन्ति ॥ ६ ॥ किमु ध्विदस्मै निविदो भनन्तेद्रस्यावद्यं
दिधिषन्त आपः । ममैतान्पुत्रो महता वधेन वृत्रं जघन्वाँ असृजद्वि सिन्धून् ॥ ७ ॥

शब्दयान्ति

सकृत्प्रस्तावः

२६६ जीवनाः

अ० ३ । अ० ६ । व० २] २१२ [म० ४ । अ० २ । सू० १६ ।

प्रसादयन्

नराः, गुणः, धर्मः

ममञ्चन त्वा युवतिः परास ममञ्चन त्वा कुपवा जगार । ममाञ्चिदापः शिशवे म-
 मृडयुर्ममाञ्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत् ॥ ८ ॥ ममञ्चन ते मघवन्व्यसो निविविध्वौ
 अप हन् जघान । अथा निविद्ध उत्तरो बभूवाञ्छिरो दासस्य सं पिणग्वधेन
 ॥ ९ ॥ गृष्टिः संसूय स्थविरं तवागामनाधृष्यं वृषभं तुभूमिन्द्र । अरिं हं वृत्सं
 चरथाय माता स्वयं गातुं तन्वं इच्छमानम् ॥ १० ॥ उत माता महिषमन्वेवेनदमी
 त्वा जहति पुत्र देवाः । अथाब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितरं वि क्र-
 मस्व ॥ ११ ॥ कस्ते मातरं विधवामचक्रच्छयं कस्त्वामजिघांसचरन्तम् । कस्ते
 देवो अर्थि मर्दिक आसीद्यत्प्राजिणाः पितरं पादगृह्य ॥ १२ ॥ अवर्त्या शुन
 आन्त्राणि पेचे न देवेषु विविदे मर्दितारम् । अपश्यं जायाममहीयमानामथा मे
 श्येनो मन्वा जभार ॥ १३ ॥ २६ ॥ ५ ॥

॥ १६ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, विराद-
 त्रिष्टुप् । २, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५, ८ त्रिष्टुप् । ४, ६ भुरिक् पङ्क्तिः । ७,
 १० पङ्क्तिः । ११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३, ५, ८, ९ धैवतः । ४, ६, ७, १०,
 ११ पञ्चमः ॥

रक्षणारिक्तः

॥ १६ ॥ एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्नत्र विश्वे देवासः सुहवास ऊमाः । महामुभे
 रोदसी वृद्धमृष्वं निरेकमिदृणते वृत्रहत्ये ॥ १ ॥ अवासजन्त जिद्वयो न देवा
 भुवः सम्राकिन्द्र सत्ययौनिः । अहन्नाहिं पश्शियानमर्णः प्र वर्तनीररदो विश्वधेनाः
 ॥ २ ॥ अतृप्णुवन्तं वियतमबुध्यमबुध्यमानं सुषुपाणमिन्द्र । सप्त प्रति प्रवतं
 आशयानमहिं वज्रेण वि रिणा अपर्वन् ॥ ३ ॥ अतोदयच्छवसा क्षामं बुधं
 वार्यं वातस्तविषीभिरिन्द्रः । दृढहा न्यौभ्नादुशमान ओजोऽवाभिनत्कुभः प-
 र्वेतानाम् ॥ ४ ॥ अभि प्र ददुर्जनयो न गर्भं रथा इव प्र ययुः साकमद्रयः । अ-
 तर्पयो विसृत उज्ज ऊर्मान्त्वं वृतां अरिणा इन्द्र सिन्धून् ॥ ५ ॥ १ ॥ त्वं मही-
 मवनिं विश्वधेनां तुर्वीतये वय्याय चरन्तीम् । अरमयो नमसैजदणीः सुतरणां
 अकृणोरिन्द्र सिन्धून् ॥ ६ ॥ प्रायुवो नभन्वो न वक्ता ध्वसा अपिन्वद्युवतीर्त्त-
 तज्ञाः । धन्वान्यजो अपृणकृषाणां अधोगिन्द्रः स्तयो दंसपत्नीः ॥ ७ ॥ पूर्वा-
 रुषसः शरदश्च गृता वृत्रं जघन्वां असृजद्वि सिन्धून् । परिष्ठिता अतृणद्वद्धा-
 नाः सीरा इन्द्रः सवितवे पृथिव्या ॥ ८ ॥ वज्रीभिः पुत्रमयुवो अदानं निवेश-
 नादरिव आ जभर्थ । व्यंथो अरुयदहिमादवानो निर्भूदुखच्छित्समरन्त पर्व ॥ ९ ॥

गमनीन्द्र

अ० ३ । अ० ६ । व० ५] २१३ [म० ४ । अ० २ । सू० २१ ।

प्र ते पूर्वाणि करणानि विप्राविद्धाँ आह विदुषे करांसि । यथायथा दृष्ट्या-
नि स्वगूर्तापांसि राजन्नर्याविवेपीः ॥ १० ॥ नू पुत इन्द्र नू गृणान इव ज-
रित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः स-
वासाः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ २० ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ६
निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ विराद् त्रिष्टुप् । ८, १० त्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः । ७, ९ स्व-
राद् पङ्क्तिः । ११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६, ८, १० धैवतः । २, ७,
९, ११ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ आ न इन्द्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः । ओजिष्ठेभि-
नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वाणिः पृतन्यून ॥ १ ॥ आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्व-
च्छावाचीनोऽवसे राधसे च । तिष्ठति वज्री मघवा विरप्शीमं युज्मनु नो वा-
जसातो ॥ २ ॥ इमं युजं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत्सनिष्यसि क्रतुं नः । श्वघ्नीव
वज्रिन्समनये धनानां त्वया वयमयं आजिञ्जयेम ॥ ३ ॥ उशन्नपु णः सुमना उ-
पाके सोमस्य नु सुषुतस्य स्वधावः । पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः समन्धसा ममदः पृष्ठचैन
॥ ४ ॥ वि यो ररप्श ऋषिभिर्नवैर्भिवृत्तो न पृक्कः सण्यो न जेता । मर्यो न योषामभि-
मन्यमानोऽच्छा विवक्मि पुरुहूतामिन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्वः इन्द्रः स-
नादेव सहसे जात उग्रः । आदत्ता वज्रं स्थविरं न भीम उद्वेव कोशं वसुना न्यृष्टम् ॥ ६ ॥
न यस्य वर्ता जनुषा न्वस्ति न राधस आभरीता मघस्य । उद्वावृषाणस्तविषीव उग्रास्म-
भ्यं दद्धि पुरुहूत रायः ॥ ७ ॥ ईक्षे रायः क्षयस्य चर्षणीनामुत व्रजमपवर्तासि गोनाम् ।
शिञ्जानरः समिथेषु प्रहावान्वस्वो राशिमभिनेतासि भूरिम् ॥ ८ ॥ कया तच्छृण्वे शच्या
शचिष्ठो यया कृणोति मुहु का चिहृष्वः । पुरु दाशुषे विचयिष्ठो अंहोऽथा दधाति
द्रविणं जरित्रे ॥ ९ ॥ मा नो मथीरा भरा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातये भूरि य-
त्ते । नव्ये देष्टो शस्ते अस्मिन्त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः ॥ १० ॥ नू
पुत इन्द्र नू गृणान इव जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया
स्याम रथ्यः सवासाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ २१ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ७, १०
धुरिक् पङ्क्तिः । ३ स्वराद् पङ्क्तिः । ११ निचृत् पङ्क्तिः । ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ६,

अ० ३ । अ० ६ । व० ७] २१४ [म० ४ । अ० ३ । सू० २२ ।

८ विराट् त्रिष्टुप् । ९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ७, १०, ११ पञ्चमः । ४-६, ८, ९ धैवतः ॥

॥ २१ ॥ आ यातिन्द्रोऽवस उप न इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः । वावृ-
धानस्तर्विषीर्यस्य पूर्व्यार्धेन क्षत्रमभिभूतिं पुष्यात् ॥ १ ॥ तस्येदिह स्तवथ वृ-
ष्यानि तुविद्युन्मस्य तुविरार्धस्यो नृन् । यस्य क्रतुर्विद्वथ्यो न सम्राट् साहां त-
रुत्रो अभ्यस्ति कृष्टीः ॥ २ ॥ आ यातिन्द्रो दिव आ पृथिव्या मच्चू समुद्रादुत वा-
पुरीषात् । स्वर्णरादवसे नो मरुत्वान् पशवतो वा सदर्नादुतस्य ॥ ३ ॥ स्थूरस्य
रायो बृहतो य ईशे तमुं पृथाम विदथेष्विन्द्रम् । यो वायुना जयति गोमतीषु प्र
धृष्णया नयति वस्यो अच्छ ॥ ४ ॥ उप यो नमो नमसि स्तभायन्नियतिं वाचं
जनयन्यजथै । ऋज्जसानः पुरुवार उक्थैरेन्द्रं कृण्वीत सदर्नेषु होता ॥ ५ ॥ ५ ॥ धिषा
यदि धिषयन्तः सरण्यान्तसदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोहे । आ दुरोषाः प्रास्त्यस्य
मर्तुः होता यो नो महान्तंवरणेषु वह्निः ॥ ६ ॥ सत्रा यदी भार्वरस्य वृष्णः सिषक्ति
मर्त्ये शुष्मः स्तुवते भराय । गुहा यदीमौशिजस्य गोहे प्र यद्विये प्रायसे मदाय ॥ ७ ॥
मर्त्ये वि यद्वरांसि पर्वतस्य वृणवे पयोभिर्जिन्वे अपां जवांसि । विददगौरस्य गव्यस्य
गोहे यदी वाजाय सुध्योऽवहन्ति ॥ ८ ॥ भद्रा ते हस्ता सुकृतोत पाणी प्रयन्तारा
स्तुवते राधे इन्द्र । का ते निषक्तिः किमु नो ममत्सि किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ
॥ ९ ॥ एवा वस्व इन्द्रः सत्यः सम्राडहन्ता वृत्रं वरिवः पूरवे कः । पुरुषुत क्र-
त्वा नः शग्धि रायो भेक्षीय तेऽवसो दैव्यस्य ॥ १० ॥ नू ष्टुत इन्द्र नू गृणाम
इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरित्रो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः स-
दासाः ॥ ११ ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ २२ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ५, १०
निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ६, ७ त्रिष्टुप् । ८ भुरिक् पङ्क्तिः । ९ स्वराट् पङ्क्तिः ।
११ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-७, १० धैवतः । ८, ९, ११ पञ्चमः ॥

॥ २२ ॥ यन्न इन्द्रो जुजुषे यच्च वष्टि तन्नो महान्करति शुष्म्या चित् । ब्रह्म
स्तोमं मधवा सोममुक्था यो अरमानं शर्वसा विभ्रदेति ॥ १ ॥ वृषा वृषन्धि
चतुरश्रिमस्यन्नुग्रो बाहुभ्यां नृतमः शचीवान् । ध्रिये परुष्णीमुषमाण ऊर्णा यस्याः
पर्वणि सख्याय विव्ये ॥ २ ॥ यो देवो देवतमो जायमानो महो वाजैर्भिर्महद्भिश्च
शुष्मैः । दधानो वज्रं बाह्वोरुशन्तं द्याममेन रेजयत्प्र भूम ॥ ३ ॥ विश्वा रोधीसि
६२.

अ० ३ । अ० ६ । व० १०] २१५ [म० ४ । अ० ३ । सू० २३

प्रवर्तश्च पूर्वौर्ध्वोऽर्ध्वाज्जनिमन्त्रेजत जाः । आ मातरा भरति शुष्म्या गोर्ध्वत्परि-
ज्मन्नोनुवन्त वाताः ॥ ४ ॥ ता तू ते इन्द्र महतो महानि विश्वेध्वित्सर्वनेषु प्रवाच्या ।
यच्छूर धृष्णो धृषता दधृष्वानहिं वज्रेण शवसाविषेपीः ॥ ५ ॥ ७ ॥ ता तू ते
सत्या तुविष्टम्ण विश्वा प्र धेनवः सिंसते वृष्ण ऊर्ध्वः । अर्धा ह त्वद्वृषमणो
भियानाः प्र सिन्धवो जवसा चक्रमन्त ॥ ६ ॥ अत्राह ते हरिस्ता उ देवीरवो-
भिरिन्द्र स्तवन्त स्वसारः । यत्सीमनु प्र मुचो वद्वधाना दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्द-
यध्वै ॥ ७ ॥ पिपीले अंशुर्मद्यो न सिन्धुरा त्वा शमी शशमानस्य शक्तिः । अस्म-
द्यश्शुशुचानस्य यम्या आशुर्न रश्मिं तुव्योजसं गोः ॥ ८ ॥ अस्मे वर्षिष्ठा कृणुहि
ज्येष्ठा नृम्णानि सत्रा सहुरे सहांसि । अस्मभ्यं वृत्रा सुहनानि रन्धि जहि वध-
र्वनुषो मर्त्यस्य ॥ ९ ॥ अस्माकमित्सु शृणुहि त्वमिन्द्रास्मभ्यं चित्रां उप माहि वा-
जान् । अस्मभ्यं विश्वा इषणः पुरन्धीरस्माकं सु मघवन्नोधि गोदाः ॥ १० ॥ नू
पुत इन्द्र नू शृणान इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धि-
या स्याम इथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ ८ ॥

॥ २३ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः ॥ १-७, ११ इन्द्रः । ८-१० इन्द्र ऋत-
देवो वा देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ७, ८, ९ त्रिष्टुप् । ४, १० निचृत्तिष्टुप् ।
५, ६ भूरिक् पङ्क्तिः । ११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ७—१० धैवतः । ५,
६, ११ पञ्चमः ॥

॥ २३ ॥ कथा महामवधत्कस्य होतुर्यज्ञं जुषाणो अभि सोममूर्धः । पिबन्नुशानो
जुषमाणो अन्धो ववत्त ऋष्वः शुचते धनाय ॥ १ ॥ को अस्य वीरः सधमादमाप
समानंश सुमतिभिः को अस्य । कदस्य चित्रं चिकित्ते कदूती वृधे भुवच्छशमा-
नस्य यज्योः ॥ २ ॥ कथा शृणोति ह्यमानमिन्द्रः कथा शृणवन्नवसामस्य वेद ।
का अस्य पूर्वीरुपमातयो ह कथैनमाहुः पपुर्णि जरित्रे ॥ ३ ॥ कथा सबाधः श-
शमानो अस्य नशदभि द्रविणं दीध्यानः । देवो भुवन्नवेदा म ऋतानां नमो ज-
गृभ्वां अभि यज्जुजोषत् ॥ ४ ॥ कथा कदस्या उपसो व्युष्टौ देवो मर्त्यस्य सख्यं
जुजोष । कथा कदस्य सख्यं सखिभ्यो ये अस्मिन्कामं सुयुजं ततसे ॥ ५ ॥ ६ ॥
किमादमत्रं सख्यं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम । श्रिये सुदृशो वपुस्स्य
सर्गाः स्वर्णं चित्रतममिष आ गोः ॥ ६ ॥ द्रुहं जिघांसन्ध्वरसमनिन्द्रां तर्तिके
तिग्मा तुजसे अनीका । ऋणा चित्रं ऋणया न उग्रो दूरे अज्ञाता उपसो

अ० ३ । अ० ६ । व० १२] २१६ [म० ४ । अ० ३ । सू० २४ ।

वज्राधे ॥ ७ ॥ ऋतस्य हि गुरुधः सन्ति पूर्वीर्ऋतस्य धीतिर्वृजिनानि हन्ति ।
 ऋतस्य श्लोको बधिरा ततर्द्ध कर्णा बुधानः शुचमान आयोः ॥ ८ ॥ ऋतस्य
 इच्छा धरुणानि सन्ति पुरुषि चन्द्रा वपुषे वपुषि । ऋतेन दीर्घमिषणन्त पृच्छ ऋ-
 तेन गाव ऋतमा विवेशुः ॥ ९ ॥ ऋतं येमान ऋतमिद्वेनोत्पृतस्य शुष्मस्तुरया
 उं गव्युः । ऋताय पृथ्वी बहुले गभीरे ऋताय धेनू परमे दुहाते ॥ १० ॥ नू पुत
 ईन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारिते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम
 रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ २४ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ७
 त्रिष्टुप् । ३, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ विरादत्रिष्टुप् । २, ८ भुरिक् पङ्क्तिः । ६ स्वराद
 पङ्क्तिः । ११ निचृत्पङ्क्तिः । १० निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-५, ७, ९ धैवतः ।
 २, ६, ८, ११ पञ्चमः । १० गान्धारः ॥

॥ २४ ॥ का सुपुतिः शवसः सूनुमिन्द्रमर्वाचीनं राधस आ ववर्तत् । इदिहि
 वीरो गृणते वसूनि स गोपतिर्निष्पिधौ नो जनासः ॥ १ ॥ स वृत्रहत्ये हव्यः स
 ईड्यः स सुपुत इन्द्रः सखराधाः । स याम्ना मघवामर्षीय ब्रह्मण्यते सुष्वये व-
 रिवो धात् ॥ २ ॥ तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके रिरिकांसस्तन्वः कृणवत् त्राम् ।
 मियो यत्त्यागमुभयोमो अग्नन्नरस्तोकस्य तनयस्य सातौ ॥ ३ ॥ क्रतूयन्ति जि-
 तयो योग उग्राशुपाणासौ मिथो अर्णसातौ । सं यद्विशोऽववृत्रन्त युध्मा आदि-
 न्नेम इन्द्रयन्ते अभीके ॥ ४ ॥ आदिद्ध नेम इन्द्रियं यजन्त आदित्यपतिः पुरोळाशं
 रिरिच्यात् । आदित्सोमो वि पृथ्यादसुष्वीनादिज्जुजोष वृषभं यजन्त्यै ॥ ५ ॥
 ११ ॥ कृणोत्यस्मै वरिवो य इत्येन्द्राय सोमपुशते सुनोति । सध्रीचीनेन मनसा-
 विवेतन्तमित्सखायं कृणुते समत्सु ॥ ६ ॥ य इन्द्राय सुनवत्सोममद्य पचात्पत्की-
 र्त भृजातिं धानाः । प्रति मनायोरुचथानि हर्यन्तस्मिन्दधृषणं शुष्ममिन्द्रः ॥ ७ ॥
 यदा समयं व्यवेहवावा दीर्घ यदाजिमभ्यख्यदर्यः । अचिक्रदधृषणं पत्न्यच्छा दु-
 रोण आ निशितं सोमसुद्धिः ॥ ८ ॥ भूयसा वस्नमचरत्कनीयोऽविक्रीतो अकानिषं
 पुनर्यन् । स भूयसा कनीयो नारिरेचीदीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम् ॥ ९ ॥ क
 इमं दशभिर्ममेन्द्रं क्रीणाति धेनुभिः । यदा वृत्राणि जड्यन्तदधैनं मे पुनर्ददत् ॥ १० ॥
 नू पुत ईन्द्र नू गृणान् इषं जरित्रे नद्योऽन पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं
 धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ १२ ॥

अ० ३ । अ० ६ । व० १५] २१७ [म० ४ । अ० ३ । सू० २६ ।

॥ २५ ॥ १-८ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ निचृत् पङ्क्तिः ।
२, ८ स्वराद् पङ्क्तिः । ४, ६ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ५, ७ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-
१, २, ४, ६, ८ पञ्चमः । ३, ५, ७ धैवतः ॥

॥ २५ ॥ को अद्य नर्यो देवकाम उशन्निन्द्रस्य सख्यं जुजोष । को वा महेऽवसे
पार्याय समिद्धे अग्नौ सुतसोम ईद्रे ॥ १ ॥ को नानाम वचसा सोम्याय मनायुर्वो
भवति वस्तं उक्षाः । क इन्द्रस्य युज्यं कः सखित्वं को भ्रात्रं वष्टि कवये क ऊती
॥ २ ॥ को देवानामवो अद्या वृणीते क आदित्याँ अदितिं ज्योतिरीद्रे । क-
स्याश्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्यांशोः पिबन्ति मनसा विवेनम् ॥ ३ ॥ तस्मा अग्नि-
भरितः शर्म यंसज्ज्योक्पश्यात्सूर्यमुच्चरन्तम् । य इन्द्राय सुनवामेत्याह नरे नर्याय
वृत्तमाय नृणाम् ॥ ४ ॥ न तं जिनन्ति ब्रह्मो न दध्ना उर्वस्मा अदितिः शर्म यंस-
त् । प्रियः सुकृत्प्रिय इन्द्रे मनायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी ॥ ५ ॥ १३ ॥
सुप्राव्यः प्राशुषाळेप वीरः सुष्वे पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः । नासुष्वेरापिर्न सखा
न जामिर्दुष्प्राव्योऽवहन्ते दवाचः ॥ ६ ॥ न रेवतां पणिनां सख्यमिन्द्रोऽसुन्वता
सुतपाः सं गृणीते । आस्य वेदः खिदाति हन्ति नृग्नं वि सुष्वये पक्तये केवलो
भूत् ॥ ७ ॥ इन्द्रं परेऽवरे मध्यमास इन्द्रं यान्तोऽवसिता इन्द्रम् । इन्द्रं जियन्तं
उत युध्यमाना इन्द्रं नरो वाजयन्तो हवन्ते ॥ ८ ॥ १४ ॥

॥ २६ ॥ १-७ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ पङ्क्तिः । २
भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ७ स्वराद् पङ्क्तिः । ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् । ६
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-३, ७ पञ्चमः । ४-६ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ अहं मनुर्भवं सूर्यश्चाहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि विप्रः । अहं कुत्स-
मार्जुनेयं न्यूञ्जेऽहं कविरुशना पश्यता मा ॥ १ ॥ अहं भूमिमददामार्याणां वृष्टिं
दाशुषे मर्त्याय । अहमपो अनयं वावशाना मम देवासो अनु केतमायन् ॥ २ ॥
अहं पुरो मन्दसानो व्यैरं नवं साकं नवतीः शम्बरस्य । शततमं वेश्यं सर्वताता
दिवोदासमतिथिग्वं यदावम् ॥ ३ ॥ प्र सु ष विभ्यो मरुतो विरस्तु प्र श्येनः
श्येनेभ्य आशुपत्वा । अचक्रया यत्स्वधया सुपर्णो हव्यं भरन्मनवे देवजुष्ठम्
॥ ४ ॥ भर्ग्यदि विरतो वेर्विजानः पथोरुणा मनोजवा असर्जि । तूयं ययौ म-
धुना सोम्येनोत श्रवो विविदे श्येनो अत्र ॥ ५ ॥ ऋजीपी श्येनो ददमानो अंशं
परावतः शकुनो मन्द्रं मदम् । सोमं भरद्वाह्वाणो देवावान्द्रिवो अमुष्मादुत्तरादा-

अ० ३ । अ० ६ । व० १८] २१८ [म० ४ । अ० ३ । सू० । २६ ।

दाय ॥ ६ ॥ आदाय श्येनो अभस्तसोमं सहस्रं सर्वा अयुतं च साकम् । अत्रा
पुरन्धिरजहादरातीर्मदे सोमस्य मूरा अमूरः ॥ ७ ॥ १५ ॥

॥ २७ ॥ १-५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ निचृत्-
त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ५ निचृच्छकरी ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ गर्भे नु सन्नन्वेषामवेदमहं देवानां जनिमानि विश्वा । शतं मा
पुर आर्यसीररजन्नध श्येनो जवसा निरदीयम् ॥ १ ॥ न घा स मामप जोषं
जभाराभीमास त्वत्तसा वीर्येण । ईर्मा पुरन्धिरजहादरातीरुत वाता अतरच्छू-
शुवामः ॥ २ ॥ अव यच्छयेनो अस्वनीदध द्योर्वि यद्यदि वात ऊहुः पुरन्धिम ।
सृजद्यदेस्मा अव ह त्रिपज्ज्यां कृशानुरस्ता मनसा भुरगयन् ॥ ३ ॥ ऋजिप्य
इमिन्द्रावतो न भुज्युं श्येनो जभार बृहतो अधि ण्णोः । अन्तः पतत्पतत्र्यस्य
पूर्णमध यामनि प्रसितस्य तद्वेः ॥ ४ ॥ अध श्वेतं कलशं गोभिरेक्तमापिप्यानं
मघवा शुक्रमन्धः । अध्वर्युभिः प्रयतं मध्वो अग्रमिन्द्रो मदाय प्रति धत्पिबध्यै
शूरो मदाय प्रति धत्पिबध्यै ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ २८ ॥ १-५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रासोमौ देवते ॥ छन्दः—१ निचृत्
त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१
३, ४ धैवतः । २, ५ पञ्चमः ॥

॥ २८ ॥ त्वा युजा तव तत्सोम सख्य इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः । अ-
हन्नहिमरिणात्सप्त सिन्धूनपावृणोदपिहितेव खानि ॥ १ ॥ त्वा युजा नि खिद-
त्सूर्यस्येन्द्रश्चक्रं सहसा सद्य इन्द्रो । अधि ण्णुना बृहता वर्तमानं महो बृहो
अप विश्वार्यु धायि ॥ २ ॥ अहन्निन्द्रो अदहदग्निरिन्द्रो पुरा दस्यूनमध्यान्दिनाद-
भीकै । दुर्गे दुरोणे कृत्वा न यातां पुरु सहस्रा शर्वा नि बर्हीत् ॥ ३ ॥ विश्व-
स्मात्सीमध्रमा इन्द्र दस्यून्विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः । अवाधेथाममृणतं नि
शत्रून्विन्देथामपचितिं वधत्रैः ॥ ४ ॥ एवा सत्यं मघवाना युवं तदिन्द्रश्च सो-
मोर्वमश्व्यं गोः । आददत्तमपिहितान्यश्ना रिरिचथुः क्षाश्चित्ततृदाना ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ २६ ॥ १-५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रि-
ष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, २ त्रिष्टुप् । ५ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ४
धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ६ । व० २१] २१६ [म० ४ । अ० ३ । मू० ३० ।

॥ २६ ॥ आ नः स्तुत उप वाजैर्भिरुती इन्द्र याहि हरिर्भिर्मन्दसानः ।
तिरश्चिद्वयः सर्वना पुरुण्याङ्गपेभिर्गुणानः सखराधाः ॥ १ ॥ आ हि ष्या याति
नयैश्चिकित्त्वान्दूयमानः सोतुर्भिरुप यज्ञम् । स्वश्वो यो अभीरुर्मन्यमानः सुष्वा-
णोभिर्मदति सं ह वीरैः ॥ २ ॥ आवयेदस्य कर्णा वाजयध्यै जुष्टामनु प्र दिशं
मन्दयध्यै । उद्वावृषाणो राधसे तुविष्मान्करञ्च इन्द्रः सुतीर्याभयं च ॥ ३ ॥ अ-
च्छा यो गन्ता नार्धमानमृती इत्था विप्रं हवमानं गृणन्तम् । उप त्मनि दधानो
धुर्याशून्सहस्राणि शतानि वज्रबाहुः ॥ ४ ॥ त्वोतासो मघवन्निन्द्र विप्रा वयं
ते स्याम सूरयो गृणन्तः । भेजानासो बृहद्विवस्य शय आक्रान्त्यस्य दावने
पुरुक्षोः ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ ३० ॥ १-२४ वामदेव ऋषिः ॥ १-८, १२-२४ इन्द्रः । ६-११ इ-
द्र उषाश्च देवते ॥ छन्दः—१, ३, ५, ६, ११, १२, १६, १८, १९, २३
निचृदायत्री । २, १०, ७, १३, १४, १५, १७, २१, २२ गायत्री । ४, ६
विराड् गायत्री । २० पिपीलिकामध्या गायत्री । ८, २४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—
१—७, ६—२३ षड्जः । ८, २४ ऋषभः ॥

॥ ३० ॥ नकिरिन्द्र त्वदुत्तरो न ज्यायाँ अस्ति वृत्रहन् । नकिरेवा यथा
त्वम् ॥ १ ॥ सत्रा ते अनु कृष्टयो विश्वा चक्रेव वावृतुः । सत्रा महौ असि श्रु-
तः ॥ २ ॥ विश्वे चनेदना त्वा देवास इन्द्र युयुधुः । यदहा नक्तुमातिरः ॥ ३ ॥
यत्रोत वाधितेभ्यश्चक्रं कुत्साय युध्यते । मुषाय इन्द्र सूर्यम् ॥ ४ ॥ यत्र देवाँ
ऋषायतो विश्वा अयुध्य एक इत् । त्वमिन्द्र वनूरहन् ॥ ५ ॥ १६ ॥ यत्रोत
मर्षाय कमरिणा इन्द्र सूर्यम् । प्रावः शचीभिरेतशम् ॥ ६ ॥ किमादुतासि वृत्र-
हन्मघवन्मन्युमत्तमः । अत्राह दानुमातिरः ॥ ७ ॥ एतद्देवत वीर्यमिन्द्र चकर्थ
पौंस्यम् । स्त्रियं यदुर्हणायुवं वधीर्दुहितरं दिवः ॥ ८ ॥ दिवश्चिदधा दुहितरं
महान्महीयमानाम् । उषासमिन्द्र सं पिणक् ॥ ९ ॥ अपोषा अनसः सर्त्सन्नि-
ष्ठादह विभ्युषी । नि यत्सी शिश्रथदृषा ॥ १० ॥ २० ॥ एतदस्या अनसः शये
सुसम्पिष्टं विप्राशया । ससारं सीं परावतः ॥ ११ ॥ उत सिन्धुं विबाल्यै वित-
स्थानामग्नि क्षमि । परिं ष्ठा इन्द्र मायया ॥ १२ ॥ उत शुष्णस्य धृष्णुया प्र सु-
क्षो अभि वेदनम् । पुरो यदस्य सम्पिणक् ॥ १३ ॥ उत दासं कौलितरं बृहतः
पर्वतादधि । अवाहन्निन्द्र शम्बरम् ॥ १४ ॥ उत दासस्य वृचिनः सहस्राणि श-

अ० ३ । अ० ६ । व० २६] २२० [म० ४ । अ० ३ । सू० ३१ ।

तावधीः । अधि पञ्च प्रधीरिव ॥ १५ ॥ २१ ॥ उत त्यं पुत्रमश्रुवः परावृक्तं श-
तक्तुः । उक्थेष्विन्द्र आभजत् ॥ १६ ॥ उत त्या तुर्वशायाद् अस्नाताः शची-
पतिः । इन्द्रो विद्वाँ अपारयत् ॥ १७ ॥ उत त्या सद्य आर्या सरयोरिन्द्र पारतः ।
अर्णीचित्ररथावधीः ॥ १८ ॥ अनु द्वा जहिता नयोऽन्धं श्रोणं च वृत्रहन् । न
तत्ते सुम्नमष्टवे ॥ १९ ॥ शतमश्रुन्मयीनां पुरामिन्द्रो व्यास्यत् । दिवोदासाय
दाशुषे ॥ २० ॥ २२ ॥ अस्वापयद्भीतये सहस्रां त्रिशतं हथैः । दासानामिन्द्रो
मायया ॥ २१ ॥ स घेदुतासि वृत्रहन्त्समान इन्द्र गोपतिः । यस्ता विश्वानि चि-
च्युषे ॥ २२ ॥ उत नूनं यदिन्द्रियं करिष्या इन्द्र पौंस्यम् । अद्या नक्रिष्टदा मि-
नत् ॥ २३ ॥ वामं वामं त आदुरे देवो ददात्वयमा । वामं पूषा वामं भगौ वामं
देवः कर्तुमी ॥ २४ ॥ २३ ॥

॥ ३१ ॥ १-१५ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७, ८, ९,
१०, १४ गायत्री । २, ६, १२, १३, १५ निचृद्गायत्री । ३ त्रिपाद्गायत्री । ४,
५ विराड्गायत्री । ११ पिपीलिकामध्या गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३१ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृद्धः सखा । कया शचिष्ठया वृ-
ता ॥ १ ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां महिष्ठो मत्सदन्धसः । इच्छा चिदाख्ये वसु
॥ २ ॥ अभी पु णः सखीनामविता जरितृणाम् । शतं भवास्यूतिभिः ॥ ३ ॥
अभी न आ ववृत्स्व चक्रं न वृत्तमवतः । नियुद्धिश्चरणीनाम् ॥ ४ ॥ प्रवता हि
क्रतूनामा हा पदेव गच्छसि । अभन्ति सूर्ये सचा ॥ ५ ॥ २४ ॥ सं यत्त इन्द्र
मन्यवः सं चक्राणि दधन्विरे । अध त्वे अध सूर्ये ॥ ६ ॥ उत स्मा हि त्वामाहु-
रिन्मघवानं शचीपते । दातारमविदीधयुम् ॥ ७ ॥ उत स्मा सद्य इत्परि शशमा-
नाय सुन्यते । पुरु चिन्महसे वसु ॥ ८ ॥ नहि ष्मा ते शतं च न राधो वरन्त
आमुरः । न च्यौत्नानि करिष्यतः ॥ ९ ॥ अस्माँ अवन्तु ते शतमस्मान्तसहस्रमू-
तयः । अस्मान्विश्वा अभिष्टयः ॥ १० ॥ २५ ॥ अस्माँ इहा वृणीष्व सख्याय
स्वस्तये । महो राये दिवित्मते ॥ ११ ॥ अस्माँ अविद्वि विश्वहेन्द्र राया परीण-
सा । अस्मान्विशवाभिरुतिभिः ॥ १२ ॥ अस्मभ्यं ताँ अपा वृधि व्रजाँ अस्तैव
गोमतः । नवाभिरिन्द्रोतिभिः ॥ १३ ॥ अस्माकं धृष्ण्या रथो ह्युमाँ इन्द्रानप-
च्युतः । गव्युरश्वयुरीयते ॥ १४ ॥ अस्माकमुत्तमं कृधि श्रवो देवेषु सूर्य । वर्षिष्ठं
यामिबोपरि ॥ १५ ॥ २६ ॥

अ० ३ । अ० ७ । व० १] २२१ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३३ ।

॥ ३२ ॥ १—२४ वामदेव ऋषिः ॥ १—२२ इन्द्रः । २३, २४ इन्द्रा-
श्वौ देवते ॥ छन्दः—१, ८, ९, १०, १४, १६, १८, २२, २३ गायत्री । २, ४, ७
विराड्गायत्री । ३, ५, ६, १२, १३, १५, १६, २०, २१ निचृद्गायत्री । ११
पिभीलिकामध्या गायत्री । १७ पादनिचृद्गायत्री । २४ स्वराडार्ची गायत्री च ॥
पङ्कजः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ आ तू न इन्द्र वृत्रहन्स्माकमर्थमा गहि । महान्महीभिर्भूतिभिः ॥ १ ॥
भूमिश्चिदधासि तूतुजिरा चित्र चित्रिणीष्व । चित्रं कृणोष्युतये ॥ २ ॥ दध्रे
भिश्चिच्छशीयांसं हंसि वार्धन्तमोजसा । सखिभिर्ये त्वे सचा ॥ ३ ॥ व-
यमिन्द्र त्वे सचा वयं त्वाभि नोनुमः । अस्माँ अस्माँ इदुदेव ॥ ४ ॥ स नश्चि-
त्राभिरद्विवोऽनवद्याभिर्भूतिभिः । अनाधृष्टाभिरा गहि ॥ ५ ॥ २७ ॥ भूयामो पु
त्वावतः सखाय इन्द्र गोमंतः । युजो वाजाय घृष्वये ॥ ६ ॥ त्वं ह्येक ईशिष इन्द्र वा-
जस्य गोमंतः । स नो यन्धि महीमिषम् ॥ ७ ॥ न त्वा वरन्ते अन्यथा यदि-
त्ससि स्तुतो मयम् । स्तोतृभ्य इन्द्र गिर्वणः ॥ ८ ॥ अभि त्वा गोतमा गिरानू-
पत प्र दावने । इन्द्र वाजाय घृष्वये ॥ ९ ॥ प्र ते वोचाम वीर्याया मन्दसान
आरुजः । पुरो दासीरभीत्य ॥ १० ॥ २८ ॥ ता ते गृणन्ति वेधसो यानि च-
कर्त्त पौस्या । सुतोष्विन्द्र गिर्वणः ॥ ११ ॥ अवीवृधन्त गोतमा इन्द्र त्वे स्तोम-
वाहसः । ऐषु धा वीरव्यशः ॥ १२ ॥ यच्चिद्धि शश्वतामसीन्द्र साधारणस्त्वम् ।
तं त्वा वयं हवामहे ॥ १३ ॥ अर्वाचीनो वसो भवास्मे सु मत्स्वान्धसः । सोमा-
नामिन्द्र सोमपाः ॥ १४ ॥ अस्माकं त्वा मतीनामा स्तोम इन्द्र यच्छतु । अर्वागा
वर्तया हरी ॥ १५ ॥ पुरोळाशं च नो वसो जोषयासे गिरश्च नः । वधूयुरिव
योषणाम् ॥ १६ ॥ २९ ॥ सहस्रं व्यतीनां युक्तानामिन्द्रमीमहे । शतं सोमस्य
स्वार्थः ॥ १७ ॥ सहस्रा ते शता वयं गवामा च्यावयामसि । अस्मत्रा राध एतु ते
॥ १८ ॥ दश ते कलशानां हिरण्यानाममीमहि । भूरिदा असि वृत्रहन् ॥ १९ ॥
भूरिदा भूरि देहि नो मा दध्रे भूर्या भर । भूरि घेदिन्द्र दित्ससि ॥ २० ॥ भू-
रिदा ह्यसि श्रुतः पुरुत्रा शूर वृत्रहन् । आ नो भजस्व राधसि ॥ २१ ॥ प्र ते वधू
र्विचक्षण शंसाभि गोषणो नपात् । माभ्यां गा अनु शिश्रथः ॥ २२ ॥ कनीन-
केव विद्वधे नवे दुपदे अर्भके । वधू यामेषु शोभेते ॥ २३ ॥ अरं मउस्रयाम्णेऽ-
रमनुस्रयाम्णे । वधू यामेष्वसिधा ॥ २४ ॥ ३० ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक्

३ पुरोडास को पदे शब्दे ।

अ० ३ । अ० ७ । व० ३] २२२ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३४ ।

त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ११ त्रिष्टुप् । ३, ६, १० निचृत् त्रिष्टुप् । ७, ८ भुरिक् पङ्क्तिः ।
६ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः— १-६, १०, ११ धैवतः । ७-९ पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ प्र ऋभुभ्यो दूतमिव वाचमिष्य उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे । ये वा-
तजूतास्तरणिभिरेवैः परि द्यां सद्यो अपसो वभूवुः ॥ १ ॥ यदारमक्रवृभवः पि-
तृभ्यां परिविष्टी वेषणा दंसनाभिः । आदिदेवानामुप सख्यमायन्धीरासः पुष्टि-
मेवहन्मनायै ॥ २ ॥ पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना सना यूपेव जरणा शयाना । ते
वाजो विभ्वां ऋभुरिन्द्रवन्तो मधुप्सरसो नोऽवन्तु यज्ञम् ॥ ३ ॥ यत्संवत्समृभवो
गामरत्नन्यत्संवत्समृभवो मा अपिंशन् । यत्संवत्समभरन्भासो अस्यास्ताभिः श-
मीभिरमृतत्वमाशुः ॥ ४ ॥ ज्येष्ठ आह चमसा द्वा करेति कनीयान्वीन्कृणवामे-
त्याह । कनिष्ठ आह चतुरस्करोति त्वष्ट ऋभवस्तत्पनयद्रचो वः ॥ ५ ॥ १ ॥
सत्यमूर्चुर्नर एवा हि चक्रुर्नु स्वधामृभवो जग्मुरेताम् । विभ्राजमानांश्चमसां अ-
द्देवावैनत्त्वष्टा चतुरो ददृश्वान् ॥ ६ ॥ द्वादश द्यून्दगोह्यस्यातिथ्ये रणचृभवः
ससन्तः । सुक्तेत्राकृणवन्ननयन्त सिन्धून्धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निम्नमापः ॥ ७ ॥ रथं
ये चक्रुः सुहृत् नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम् । त आ तत्तन्वृभवो रयिं
नः स्ववसः स्वपसः सुहस्ताः ॥ ८ ॥ अपो ह्येषामजुषन्त देवा अभि क्रत्वा मनसा
दीध्यानाः । वाजो देवानामभवत्सुकर्मेन्द्रस्य ऋभुक्ता वरुणस्य विभ्वा ॥ ९ ॥ ये
हरी मेधयोक्ता मदन्त इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वा । ते रायस्पोषं द्रविणा-
न्यस्मे धत्त ऋभवः क्षेमयन्तो न मित्रम् ॥ १० ॥ इदाह्वः पीतिमुत वो मदं धुर्न
ऋते श्रान्तस्य सख्याय देवाः । ते नूनमस्मे ऋभवो वसूनि तृतीयं अस्मिन्स-
र्वेन दधात ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः— १ विराद् त्रिष्टुप् ।
२ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४, ६, ७, ८, ९ निचृत् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । ३ ।
११ स्वराद् पङ्क्तिः । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः— १, २, ४, ६—१० धैवतः । ३,
५, ११ पञ्चमः ॥

॥ ३४ ॥ ऋभुर्विभ्वा वाज इन्द्रो नो अच्छेम यज्ञं रत्नधेयोप यात । इदा
हि वो धिषणा देव्यद्गामधात्पीति सं मदा अगमता वः ॥ १ ॥ विद्वानासो जन्म-
नो वाजरत्ना उत ऋतुभिर्ऋभवो मादयध्वम् । सं वो मदा अगमत सं पुरन्धिः
सुवीरास्मे रयिमेरयध्वम् ॥ २ ॥ अयं वो यज्ञ ऋभवोऽकारि यमा मनुष्वत्प्रदिवा

अ० ३ । अ० ७ । व० ६] २२३ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३५ ।

दधिध्वे । प्र वोऽच्छा जुनुषाणासो अस्थुरभूत विश्वे अग्रियोत वाजाः ॥ ३ ॥
 अभूदु वो विधत्ते रत्नधेयमिदा नरो दाशुषे मर्त्याय । पिबत वाजा ऋभवो ददे
 वो महिं तृतीयं सर्वनं मदाय ॥ ४ ॥ आ वाजा यातोष न ऋभुक्ता महो नरो द-
 विणसो गृणानाः । आ वः पीतयोऽभिषित्वे अर्द्धामिमा अस्तं नवस्व इव गमन्
 ॥ ५ ॥ ३ ॥ आ नपातः शवसो यातनोपेमं यज्ञं नमसा हूयमानाः । सजोषसः
 सूरयो यस्य च स्थ मध्वः पात रत्नधा इन्द्रवन्तः ॥ ६ ॥ सजोषा इन्द्र वरुणेन
 सोमं सजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः । अग्नेषाभिर्ऋतुपाभिः सजोषा ग्नास्पती-
 भी रत्नधारिः सजोषाः ॥ ७ ॥ सजोषस आ द्वित्यैर्मादयध्वं सजोषस ऋभवः
 पर्वतेभिः । सजोषसो दैव्येना सवित्रा सजोषसः सिन्धुभी रत्नधेभिः ॥ ८ ॥ ये अ-
 श्विना ये पितरा य ऊती धेनुं तंतुर्ऋभवो ये अश्वा । ये अंसत्रा य ऋधग्रोदसी ये
 विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ ९ ॥ ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं रयिं धृत्य वसु-
 मन्तं पुरुक्षुम् । ते अग्नेषा ऋभवो मन्दसाना अस्मे धत्त ये चराति गृणन्ति ॥ १० ॥
 नापाभूत न वोऽतीतृषामानिःशस्ता ऋभवो यज्ञे अस्मिन् । समिन्द्रेण मदथ सं
 मरुद्भिः सं राजभी रत्नधेयाय देवाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ३५ ॥ १—६ वामदेव ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६, ७,
 ९ निचृत् त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २,
 ४, ६—९ धैवतः । ३, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ इहोप यात शवसो नपातः सौधन्वना ऋभवो मापं भूत । अस्मि-
 न्हि वः सर्वने रत्नधेयं गमन्तिवन्दूमानु वो मदासः ॥ १ ॥ आगच्छभूणामिह रत्नधेय-
 मभूत्सोमस्य सुष्ठुतस्य पीतिः । सुकृत्यया यत्स्वपस्यया चैकं विचक्र चमसं चतुर्धा
 ॥ २ ॥ व्यकृणोत चमसं चतुर्धा सखे वि शिञ्जेत्यब्रवीत । अथैत वाजा अमृत-
 स्य पन्थां गणं देवानामृभवः सुहस्ताः ॥ ३ ॥ किमयः स्विचमस एष आस यं
 काव्येन चतुरो विचक्र । अथा सुनुध्वं सर्वनं मदाय पात ऋभवो मधुनः सोम्य-
 स्य ॥ ४ ॥ शच्याकर्त पितरा युवाना शच्याकर्त चमसं देवपानम् । शच्या हरी
 धनुतरावतष्टेन्द्रवाहावृभवो वाजरत्नाः ॥ ५ ॥ ५ ॥ यो वः सुनोत्यभिषित्वे अर्द्धां तीव्रं
 वाजासः सर्वनं मदाय । तस्मै रयिमृभवः सर्ववीरमा तक्षत वृषणो मन्दसानाः ॥ ६ ॥
 प्रातः सुतमपिबो हर्यश्व माध्यन्दिनं सर्वनं केवलं ते । समृधुभिः पिबस्व रत्न-
 धेभिः सखी यां इन्द्र चकृषे सुकृत्या ॥ ७ ॥ ये देवासो अभवता सुकृत्या श्येना

अ० ३ । अ० ७ । व० ६] २२४ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३७ ।

इवेदधि दिवि निषेद । ते रत्नं धात शवसो नपातः सौधन्वना अभवतामृतांसः
॥ ८ ॥ यत्तृतीयं सर्वनं रत्नधेयमकृणुध्वं स्वपस्या सुहस्ताः । तदभवः परिपिक्तं
व एतत्सं मदैभिरिन्द्रियोभिः पिवध्वम् ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ ३६ ॥ १-६ वामदेव ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः-१, ६, ८
स्वराद् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५ विराद् । जगती । ७ जगती ॥ स्वरः-१,
६, ८, ६ धैवतः । २-५, ७ निषादः ॥

॥ ३६ ॥ अतश्चो जातो अनभीशुरुक्थ्यो रथस्त्रिचक्रः परि वर्तते रजः ।
महत्तद्वो देव्यस्य प्रवाचनं दामृभवः पृथिवीं यच्च पुष्यथ ॥ १ ॥ रथं ये चक्रुः
सुवृत्तं सुचेतसोऽविह्वरन्तं मनसस्पारि ध्यया । तां ऊ न्वरस्य सर्वनस्य पीतय आ
वो वाजा ऋभवो वेदयामसि ॥ २ ॥ तद्वो वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं देवेषु विभ्वो
अभवन्महित्वनम् । जिह्वी यत्सन्ता पितरां सनाजुरा पुनर्युवाना चरथाय तक्षथ
॥ ३ ॥ एकं वि चक्र चमसं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिः । अथा
देवेष्वमृतत्वमानश श्रुष्टी वाजा ऋभवत्तद्व उक्थ्यम् ॥ ४ ॥ ऋभुतो रयिः
प्रथमश्रवस्तमो वाजश्रुतासो यमजीजनन्नरः । विभ्वतष्टो विदथेषु प्रवाच्यो यं
देवासोऽवथा स विचर्षणिः ॥ ५ ॥ ७ ॥ स वाज्यर्वा स ऋषिर्वचस्यया स
शूरो अस्ता पृतनासु दुष्टरः । स रायस्पोषं स सुवीर्यं दधे यं वाजो विभ्वा
ऋभवो यमार्विषुः ॥ ६ ॥ श्रेष्ठं वः पेशो अधि धायि दर्शतं स्तोमो वाजा ऋभ-
वस्तं जुजुष्टन । धीरांसो हि ष्ठा कवयो विपरिचतस्तान्व पुना ब्रह्मणा वेदयामसि
॥ ७ ॥ यूयमस्मभ्यं धिषणाभ्यस्परि विद्वांसो विश्वा नर्याणि भोजना । द्युमन्तं
वाजं वृषशुष्ममुत्तममा नो रयिमृभवस्तत्तता वयः ॥ ८ ॥ इह प्रजामिह रयिं र-
राणा इह श्रवो वीरवत्तत्तता नः । येन वयं चितयेमात्यन्यान्तं वाजं चित्रमृभवो
ददा नः ॥ ६ ॥ ८ ॥

॥ ३७ ॥ १-८ वामदेव ऋषिः ॥ ऋभवो देवता ॥ छन्दः-१ विराद्
त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३, ८ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ पङ्क्तिः । ५, ७ अनुष्टुप् । ६
निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-३, ८ धैवतः । ४ पञ्चमः । ५-७ ऋषभः ॥

॥ ३७ ॥ उप नो वाजा अध्वरमृभुजा देवा यात पृथिभिर्देवयानैः । यथा
यज्ञं मनुषो विस्वांसु दधिध्वे रगवाः सुदिनेष्वहाम् ॥ १ ॥ ते वो हृदे मनसे

अ० ३ । अ० ७ । व० १२] २२५ [म० ४ । अ० ४ । सू० ३८ ।

सन्तु यज्ञा जुष्टासो अथ घृतनिर्णिजो गुः । प्र वः सुतासो हरयन्त पूर्णाः क्रत्वे
दत्ताय हर्षयन्त पीताः ॥ २ ॥ व्युदायं देवहितं यथा वः स्तोमो वाजा ऋभुक्षणो
ददे वः । जुष्टे मनुष्वदुपरासु विन्तु युष्मे सचा बृहद्विवेषु सोमम् ॥ ३ ॥ पीवो-
अश्वाः शुचद्रथा हि भूतार्यः शिप्रा वाजिनः सुनिष्काः । इन्द्रस्य सूनो शवसो
नपातोऽनु वश्वेत्यग्रिं मदाय ॥ ४ ॥ ऋभुर्मृभुक्षणो रयिं वाजं वाजिन्तं युजम् ।
इन्द्रस्वन्तं हवामहे सदासातममश्विनम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ सेदध्वो यमवथ यूयमिन्द्रश्च
मर्त्यम् । स धीभिर्स्तु सनिता मेधसाता सो अर्वता ॥ ६ ॥ वि नो वाजा ऋभु-
क्षणः पथश्चित्तं यष्टवे । अस्मभ्यं सूरयः स्तुता विश्वा आशास्तरिषणि ॥ ७ ॥
तं नो वाजा ऋभुक्षण इन्द्र नासत्या रयिम् । समध्वं चर्षणिभ्य आ पुरु शस्त
मघत्तये ॥ ८ ॥ १० ॥

॥ ३८ ॥ १-१० वामदेव ऋषिः ॥ १ द्यावापृथिव्यौ । २-१० दधिका
देवता ॥ छन्दः-१, ४ विराद् पङ्क्तिः । ६ भूरिक् पङ्क्तिः । २, ३ त्रिष्टुप् ।
५, ८, ९, १० निचृत् त्रिष्टुप् । ७ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ६ पञ्चमः ।
२, ३, ५, ७-१० धैवतः ॥

उतो हि वा वाजा सन्ति पूर्वा या पूरुभ्यस्त्रसदस्युर्वितोशे । ज्ञेयासां दद- वधी
थुर्वरासां घनं दस्युभ्यो अभिभूतिमुग्रम् ॥ १ ॥ उत वाजिनं पुरुनिष्पिध्वानं
दधिक्रामु ददथुर्विश्वकृष्टिं । ऋजिप्यं श्येनं पुष्टितप्सुमाशुं चर्कृत्यमर्यो नृपतिं न
शूरम् ॥ २ ॥ यं सीमनुं प्रवतेव द्रवन्तं विश्वः पूरुर्मदति हर्षमाणः । पृष्टिर्गृह्यन्तं
मेधयुं न शूरं रथतुरं वार्तामिव ध्रजन्तम् ॥ ३ ॥ यः स्मारुन्धानो गध्या समत्सु सनु-
तरश्चरति गोषु गच्छन् । आविर्ऋजीको विदथा निचिक्यकिरो अरति पर्याप
आयोः ॥ ४ ॥ उत स्मैनं वस्त्रमग्निं न तायुमनुं क्रोशन्ति क्षितयो भरेषु ।
नीचार्यमानं जसुरिं न श्येनं श्रवश्चाच्छा पशुमच्च युथम् ॥ ५ ॥ ११ ॥ उत
स्मासु प्रथमः सरिण्यन्नि वेवेति श्रेणिभी रथानां । स्रजं कृण्वानो जन्यो न शु-
भ्वा रेणुं रेरिहत्किरणं ददध्वान् ॥ ६ ॥ उत स्य वाजी सहुरिर्ऋतावा शुश्रूष-
माणस्तन्वा समर्ये । तुरं यतीषु तुरयन्नृजिप्योऽग्निं भुवोः किरते रेणुमृञ्जन्
॥ ७ ॥ उत स्मास्य तन्युतोरिव द्योर्ऋघायतो अभियुजो भयन्ते । यदा सहस्रम-
भि षीमयोर्धीर्दुर्वर्तुः स्मा भवति भीम ऋञ्जन् ॥ ८ ॥ उत स्मास्य पनयन्ति
जनां जूतिं कृष्टिप्रो अभिभूतिमाशोः । उतैनमाहुः समिधे वियन्तः परा दधिका
असरत्सहस्रैः ॥ ९ ॥ आ दधिकाः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-

अ० ३ । अ० ७ । व० १५] २२६ [म० ४ । अ० ४ । सू० ४१ ।

पस्ततान । सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वांसमिमा वचांस ॥१०॥१२॥

॥ ३६ ॥ १-६ वामदेव ऋषिः ॥ दधिका देवता ॥ छन्दः-१, ३,
५ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ४ स्वराद् पङ्क्तिः । ६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३, ५, धैवतः ।
२, ४ पञ्चमः । ६ ऋषभः ॥

॥ ३६ ॥ आशुं दधिकां तमु नु एवाम दिवस्पृथिव्या उत चर्किराम । उ-
च्छन्तीर्मासुषसः सूदयन्त्वाति विश्वानि दुरितानि पर्षन् ॥ १ ॥ महश्चर्कर्म्यवतः
क्रतुप्रा दधिकाव्णः पुरुवारस्य वृष्णः । यं पुरुभ्यो दीदिवांसं नाग्निं ददथुर्मित्रा-
वरुणा ततुर्मि ॥ २ ॥ यो अश्वस्य दधिकाव्णो अकारित्समिद्धे अग्ना उष-
सो व्युष्टौ । अनागसं तमदितिः कृणोतु स मित्रेण वरुणेना सजोषाः ॥ ३ ॥
दधिकाव्ण इष ऊर्जो महो यदमन्महि मरुतां नाम भद्रम् । स्वस्तये वरुणं मि-
त्रमग्निं हवामह इन्द्रं वज्रबाहुम् ॥ ४ ॥ इन्द्रमिवेदुभये वि ह्वयन्त उदीराणा य-
ज्ञमुपप्रयन्तः । दधिकामु सूदतं मर्त्याय ददथुर्मित्रावरुणा नो अश्वम् ॥ ५ ॥ दधि-
काव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरभि नो मुखा करत्प्र ए आयू-
षि तारिषत् ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ४० ॥ १-५ वामदेवः ऋषिः ॥ १-४ दधिकावा । ५ सूर्यश्च देवता ॥
छन्दः-१ निचृत् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ स्वराद् त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ५ निचृत्
जगती ॥ स्वरः-१-४ धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ ४० ॥ दधिकाव्ण इदु नु चर्किराम विश्वा इन्मामुषसः सूदयन्तु । अपामग्नेरुषसः
सूर्यस्य बृहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः ॥ १ ॥ सत्वां भग्निपो गविषो दुवन्गुस-
च्छ्वस्यादिष उषसस्तुरण्यसत् । सत्यो द्रवो द्रवरः पतङ्गरो दधिकावेषमूर्जं
स्वर्जनत् ॥ २ ॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरन्तु वाति प्रगर्धिनः ।
श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिकाव्णः सहोर्जा तरित्रतः ॥ ३ ॥ उत स्य
वाजी क्षिप्रणिं तुरण्यति श्रीवायां बद्धो अपिक्व आसनि । क्रतुं दधिका अनु
संतवीत्पथामंकांस्यन्वापनीफणत् ॥ ४ ॥ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिचसद्धोता वेदि-
पदतिथिदुरोणसत् । नृषद्वरसद्वतसद्वयोमसद्वजा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतम्
॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ४१ ॥ १-११ वमदेव ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१, ५,
६, ११ त्रिष्टुप् । २, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ६ विराद् त्रिष्टुप् । ७ पङ्क्तिः । ८,
१० स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-६, ८, ११ धैवतः । ७, ८, १० पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ७ । ष० १७] २२७ [म० ४ । अ० ४ । सू० ४२ ।

॥ ४१ ॥ इन्द्रा को वां वरुणा सुम्नमांस्तोमो हविष्मां अमृतो न होता । यो वां हृदि क्रतुमां अस्मदुक्तः प्रस्पर्शदिन्द्रावरुणा नमस्वान् ॥ १ ॥ इन्द्रा ह यो वरुणा चक्र आपी देवौ मर्तः सख्याय प्रयस्वान् । स हन्ति वृत्रा समिधेषु शत्रून्वोभिर्वा महद्भिः स प्र शृण्वे ॥ २ ॥ इन्द्रा ह रत्नं वरुणा धेष्टेत्या नृभ्यः शशमानेभ्यस्ता । यदी सखाया सख्याय सोमैः सुतेभिः सुप्रयसां मादयन्ते ॥ ३ ॥ इन्द्रा युवं वरुणा विद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रानि वधिष्टं वज्रम् । यो नो दुरेवो वृकतिर्दभीतिस्तस्मिन्मिमाथामभिभृत्योर्जः ॥ ४ ॥ इन्द्रा युवं वरुणा भूतमस्या धियः प्रेतारा वृषभेवं धेनोः । सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पयसा मही गौः ॥ ५ ॥ १५ ॥ तोके हिते तनय उर्वरासु सूरौ दृशीके वृषणश्च पौंस्ये । इन्द्रा नो अत्र वरुणा स्यातामवोभिर्दस्मा परितक्म्यायाम् ॥ ६ ॥ युवामिद्वद्यवसे पूर्याय परि प्रभूती गविषः स्वापी । वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा मंहिष्ठा पितरेव शम्भू ॥ ७ ॥ ता वां धियोऽवसे वाजयन्तीराजि न जग्मुर्यवयूः सुदानू । श्रिये न गाव उप सोममस्थुरिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः ॥ ८ ॥ इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अगमन्नुप द्रविणमिच्छमानाः । उपेमस्थुर्जोष्ठार इव वस्वो रघीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः ॥ ९ ॥ अश्व्यस्य त्मना रथ्यस्य पुष्टेर्नित्यस्य रायः पतयः स्याम । ता चक्राणा ऊतिभिर्नव्यसीभिरस्मन्ना रायो नित्यतः सचन्ताम् ॥ १० ॥ आ नो बृहन्ता बृहतीभिर्ब्रूती इन्द्र यातं वरुण वाजसातौ । यद्विद्यवः पृतनासु प्रकीळान्तस्य वां स्याम सनितार आज्ञेः ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ४२ ॥ १-१० व्रसदस्युः पौरुकुत्स्य ऋषिः ॥ १-६ आत्मा । ७-१० इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१, २, ३, ४, ६, ९ निचृत् त्रिष्टुप् । ७ विराद् त्रिष्टुप् । ८ भुरिक् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । ५ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-४, ६-१० धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४२ ॥ मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य विश्वायोर्विश्वे अमृता यथा नः । क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वज्रः ॥ १ ॥ अहं राजा वरुणो मह्यं तान्यसुर्याणि प्रथमा धारयन्त । क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वज्रः ॥ २ ॥ अहमिन्द्रो वरुणस्ते महित्वोर्वा गभीरे रजसी मुमेके । त्वष्टे विश्वा भुवनानि विद्वान्तस्मैरयं रोदसी धारय च ॥ ३ ॥ अहमपो अपिन्वमुत्तमाणा धारय दिवं सदन ऋतस्य । ऋतेन पुत्रो अदितेऽर्हतावोत त्रिधातुं प्रथयद्भि

अ० ३ । अ० ७ । व० २०] २२८ [म० ४ । अ० ४ । सू० ४४ ।

भूम ॥ ४ ॥ मां नरः स्वश्वा वाजयन्तो मां वृताः समरणे हवन्ते । कृणोम्याजिं
मघवाहमिन्द्र इयमिं रेगुमभिभूत्योजाः ॥ ५ ॥ १७ ॥ अहं ता विश्वा चकरं न-
किर्मा दैव्यं सहो वरते अप्रतीतम् । यन्मा सोमांसो ममदन्यदुक्थोभे भयेते रजसी
अपारे ॥ ६ ॥ विदुष्टे विश्वा भुवनानि तस्य ता प्र ब्रवीषि वरुणाय वेधः ।
त्वं वृत्राणि शृण्विषे जघन्वान्तं वृतां अरिणा इन्द्र सिन्धून् ॥ ७ ॥ अस्माकमत्र
पितरस्त आसन्तस्म ऋषयो दौर्गहे बध्यमाने । त आर्यजन्त त्रसदस्युमस्या इन्द्रं
न वृत्रतुरमर्धदेवम् ॥ ८ ॥ पुरुकुत्सानी हि वामदाशङ्ख्येभिर्निद्रावरुणा नमोभिः ।
अथाराजानि त्रसदस्युमस्या वृत्रहणं ददथुरर्धदेवम् ॥ ९ ॥ राया वयं संसवा-
सो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः । तां धेनुमिन्द्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्त-
मनेपस्फुरन्तीम् ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ४३ ॥ १—७ पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोत्रावृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥
छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ३, ५, ६, ७ निचृत् त्रिष्टुप् । ४ स्वराट् पाङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३,
५—७ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ४३ ॥ क उ श्रवत्कतमो यज्ञियानां वन्दारु देवः कतमो जुषाते । कस्येमां
देवीममृतेषु प्रेष्ठां हृदि श्रेषाम सुष्टुतिं सुहव्याम् ॥ १ ॥ को मृळाति कतम आग-
मिष्ठो देवानामु कतमः शम्भेविष्ठः । रथं कपोहुर्देवदश्वमाशुं यं सूर्यस्य दुहितावृणीत
॥ २ ॥ मत्तू हि ष्मा गच्छथ ईवतो धूनिन्द्रो न शक्तिं परितक्मयायाम् । दिव
आजाता दिव्या सुपर्णा कया शचीनां भवथः शचिष्ठा ॥ ३ ॥ का वां भूदुपमा-
तिः कया न आश्विना गमथो हूयमाना । को वां महश्चित्त्यजसो अभीक उरुष्यत
माध्वी दत्ता न ऊती ॥ ४ ॥ उरु वां रथः परि नक्षति घामा यत्समुद्रावभि वर्त-
ते वाम् । मध्वा माध्वी मधु वां पुषायन्यत्सीं वां पृत्तो भुरजन्त पृकाः ॥ ५ ॥ सि-
न्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान्यृणा वयोऽरुषासः परि गमन् । तदूषु वामजिरं चेति
यानं येन पती भवथः सूर्यायाः ॥ ६ ॥ इहेह यद्वां समना पृत्ते सेयमस्मे सुमति-
वीजरत्ना । उरुष्यतै जरितारै युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्विक् ॥ ७ ॥ १९ ॥

॥ ४४ ॥ १—७ पुरुमीळहाजमीळहौ सौहोत्रावृषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥
छन्दः—१, ३, ६, ७ निचृत् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् । ४ भुरिक्
पाङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ५—७ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ७ । व० २१] २२६ [म० ४ । अ० ४ । सू० ४५ ।

॥ ४४ ॥ तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुज्यमश्विना सङ्गतिं गोः । यः सूर्या
वहति बन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमै वसूयुम् ॥ १ ॥ युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो
नपाता वनथः शचीभिः । युवोर्वपुर्भि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत्ककुहासो रथे वांम्
॥ २ ॥ को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वाकैः । ऋतस्य वा व-
नुषे पूर्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत् ॥ ३ ॥ हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं
नासत्योप यातम् । पिवाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधत्ते जनाय ॥ ४ ॥
आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन । मा वामन्ये नि य-
मन्देवयन्तः सं यद्दे नाभिः पूर्या वांम् ॥ ५ ॥ नू नो रयिं पुरुवीरं बृहन्तं दद्या
मिमाथामुभयेष्वस्मे । नरो यद्वामश्विना स्तोममावन्तसधस्तुतिमाजमीळासो अगमन्
॥ ६ ॥ इहेह यद्वाम समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वीजरत्ना । उरुष्यतं जरितारं युवं
ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक् ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ ४५ ॥ १-७ वामदेव ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ३, ४
जगती । ५ निचृज्जगती । ६ विराड् जगती । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७ निचृत्ति-
ष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३-६ निषादः । २, ७ धैवतः ॥

॥ ४५ ॥ एष स्य भानुरुदियति युज्यते रथः परिज्मा दिवो अस्य सांन-
वि । पृक्षासो अस्मिन्मिथुना अधि त्रयो दृतिस्तुरीयो मधुनो वि रप्शते ॥ १ ॥
उद्वो पृक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उषसो व्युष्टिषु । अपोर्युवन्तस्तम आ
परीवृतं स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः ॥ २ ॥ मध्वः पिवतं मधुपेभिरासभिर्भुत
प्रियं मधुने युज्जाथां रथम् । आ वर्तन्ति मधुना जिन्वथस्पथो दृतिं वहेथे मधुम-
न्तमश्विना ॥ ३ ॥ हंसासो ये वां मधुमन्तो अस्त्रिधो हिरण्यपर्णा उहुव उष्वु-
धः । उदमुतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मज्जः सर्वनानि गच्छथः ॥ ४ ॥
स्वध्वरासो मधुमन्तो अग्नये उसा जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना । यत्रिक्तहस्तस्तर-
णिर्विचक्षणः सोमं सुषाव मधुमन्तमाद्रिभिः ॥ ५ ॥ आक्नेनिपासो अहभिर्दविध्व-
तः स्वर्णं शुक्रं तन्वन्त आ रजः । सूरश्चिदश्वान्युयुजान ईयते विश्वा अनु-
स्वधया चेतथस्पथः ॥ ६ ॥ य वामवोचमश्विना धियन्था रथः स्वश्वो अ-
जरो यो अस्ति । येन सद्यः पटि रजांसि याथो हविष्मन्तं तरणिं भोजमच्छ
॥ ७ ॥ २१ ॥ ४ ॥

अ० ३ । अ० ७ । व० २५] २३० [म० ४ । अ० ५ । सू० ४६ ।

॥ ४६ ॥ १-७ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रवायू देवते ॥ छन्दः-१ विराड् गायत्री । २, ३, ५, ६, ७ गायत्री । ४ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ अग्रं पिबा मधूनां सुतं वायो दिविष्टिषु । त्वं हि पूर्वपा असि
॥ १ ॥ शतेनां नो अभिष्टिभिर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः । वायो सुतस्य तम्पतम्
॥ २ ॥ आ वाँ सहस्रं हरय इन्द्रवायू अभि प्रयः । वहन्तु सोमपीतये ॥ ३ ॥
रथं हिरण्यवन्धुरमिन्द्रवायू स्वध्वरं । आ हि स्थाथो दिविस्पृशम् ॥ ४ ॥ रथेन
पृथुपार्जसा दारवांसमुप गच्छतम् । इन्द्रवायू इहा गतम् ॥ ५ ॥ इन्द्रवायू अयं सु-
तस्तं देवेभिः सजोषसा । पिवतं दाशुषो गृहे ॥ ६ ॥ इह प्रयानमस्तु वामिन्द्रवायू
विमोचनम् । इह वाँ सोमपीतये ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ ४७ ॥ १-४ वामदेव ऋषिः ॥ १ वयुः । २-४ इन्द्रवायू देवते ॥
छन्दः-१, ३ अनुष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । २ भुरिगुणिक ॥ स्वरः-१, ३, ४
गान्धारः । २ ऋषभः ॥

॥ ४७ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु । आ याहि सोम-
पीतये स्याहो देव नियुत्वंता ॥ १ ॥ इन्द्रश्च वायवेषां सोमानां पीतिर्महथः ।
युवां हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न सध्रचक् ॥ २ ॥ वायुविन्द्रश्च शुष्मिणां सरथं
शवसस्पती । नियुत्वंता न ऊतय आ यातं सोमपीतये ॥ ३ ॥ या वाँ सन्ति पु-
रुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा । अस्मे ता यज्ञवाहसेन्द्रवायू नि यच्छतम् ॥ ४ ॥ २३ ॥

॥ ४८ ॥ १-५ वामदेव ऋषिः ॥ वायुर्देवता ॥ छन्दः-१ निचृदनुष्टुप् ।
२ अनुष्टुप् । ३, ४, ५ भुरिगुणिक ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ४८ ॥ विहि होत्रा अवीता विपो न रायो अर्यः । वायुवा चन्द्रेण रथेन
याहि सुतस्य पीतये ॥ १ ॥ निर्युत्राणो अशस्तीर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः । वायुवा
चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ २ ॥ अनु कृष्णे वसुधिते येमाते विश्वपे-
शसा । वायुवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ ३ ॥ वहन्तु त्वा मनोयुजो युक्तासो
नयतिर्नव । वायुवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ ४ ॥ वायो शतं हरीणां
युवस्व पोष्याणाम् । उत वाँ ते सहस्रिणो रथ आ यातु पार्जसा ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ ४९ ॥ १-६ वामदेव ऋषिः ॥ इन्द्रावृहस्पती देवते ॥ छन्दः-१
निचृद्गायत्री । २, ३, ४, ५, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० १] २३१ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५१ ।

॥ ४६ ॥ इदं वामास्यै हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती । उक्थं मदश्च शस्यते
॥ १ ॥ अयं वां परि पिच्यते सोम इन्द्राबृहस्पती । चारुमदाय पीतये ॥ २ ॥ आ
न इन्द्राबृहस्पती गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् । सोमपा सोमपीतये ॥ ३ ॥ अस्मे इन्द्रा-
बृहस्पती रयिं धत्तं शतग्विनम् । अश्वावन्तं सहस्रिणाम् ॥ ४ ॥ इन्द्राबृहस्पती वयं
सुते ग्रीभिर्हवामहे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ५ ॥ सोममिन्द्राबृहस्पती पिबतं वा-
शुषो गृहे । मादयेथां तदोक्ता ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ ५० ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ १—६ बृहस्पतिः । १०, ११ इन्द्रा-
बृहस्पती देवते ॥ छन्दः—१—३, ६, ७, ८ निचृत्रिष्टुप् । ५, ४, ११ विराट्
त्रिष्टुप् । ८, १० त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५० ॥ यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्यो अन्तान्बृहस्पतिस्त्रिषधस्थो रवेण । तं
प्रत्नास ऋषयो दीध्यानाः पुरो विषां दधिरे मन्द्रजिह्वम् ॥ १ ॥ धुनेतयः सुप्रकेतं म-
दन्तो बृहस्पते अभिये नस्ततस्ते । पृषन्तं सृप्रमदव्यमूर्ध्वं बृहस्पते रक्षतादस्य योनिम्
॥ २ ॥ बृहस्पते या परमा परावदत आत ऋतस्पृशो निषेदुः । तुभ्यै स्वाता अन्ता अ-
द्रिदुग्धा मध्वः श्रोतन्त्यभितो विरूणम् ॥ ३ ॥ बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो
ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिर्धमत्तमांसि
॥ ४ ॥ स सुष्टुभा स ऋक्ता गणेन बलं हरोज फलिगं रवेण । बृहस्पतिरुसिया
हव्यसूदः कर्निक्रदद्वावशतीरुद्राजत् ॥ ५ ॥ २६ ॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
यज्ञैर्विधेम नमसा हविभिः । बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्
॥ ६ ॥ स इद्राजा प्रतिजन्यानि विश्वा शुष्मेण तस्थावभि वीर्येण । बृहस्पतिं यः
सुभृतं विभर्ति वल्गूयति वन्दते पूर्वभाजं ॥ ७ ॥ स इत्तैति सुधित ओकसि स्वे
तस्मा इळां पिन्वते विश्वदानीम् । तस्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते यस्मिन्ब्रह्मा राजनि
पूर्व एति ॥ ८ ॥ अप्रतीतो जयति सं धनानि प्रतिजन्यान्युत या सजन्या । अ-
वस्यवे यो वरिवः कृणोति ब्रह्मणे राजा तमवन्तिदेवाः ॥ ९ ॥ इन्द्रश्च सोमं पि-
वतं बृहस्पतेऽस्मिन्यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू । आ वां विशन्तिवन्दवः स्वाभुवोऽस्मे
रयिं सर्ववीरं नि यच्छतम् ॥ १० ॥ बृहस्पत इन्द्र वर्धतं नः सचा सा वां सुमति-
र्भूत्वस्मे । अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्जस्तमर्यो वनुषामरातीः ॥ ११ ॥ २७ ॥ ७ ॥

॥ ५१ ॥ १—११ वामदेव ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ५, ८ त्रि-
ष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६, ७, ९, ११ निचृत्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः । १० भुरि-
क् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६, ११ धैवतः । २, १० पञ्चमः ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० ३] २३२ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५२ ।

॥ ५१ ॥ इदमु सत्पुरुषं पुरस्ताज्ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् । नूनं दि-
वो दुहितरो विभातीर्गर्तुं कृणवन्नृषसो जनाय ॥ १ ॥ अस्थुरु चित्रा उषसः पु-
रस्तान्मिता इव स्वरवोऽध्वरेषु । व्यू वजस्य तमसो द्वारोच्छन्तीरवञ्जुचयः पा-
वकाः ॥ २ ॥ उच्छन्तीर्य चितयन्त भोजान्नाथोदेयायोषसो मघोनीः । अचित्रे
अन्तः पणयः ससन्त्वबुध्यमानास्तमसो विमध्ये ॥ ३ ॥ कुवित्स देवीः सनयो
नवो वा यामो बभूयादुषसो वो अद्य । येना नवग्वे अङ्गिरे दशग्वे सप्तास्ये रे-
वती रेवदूष ॥ ४ ॥ यूयं हि देवीर्ऋतयुग्भिरश्वैः परिप्रयाथ भुवनानि सद्यः ।
प्रबोधयन्तीरुषसः ससन्तं द्विपाचतुष्पाचरथाय जीवम् ॥ ५ ॥ १ ॥ कं स्वदासां
कतमा पुराणी यया विधाना विदधुर्ऋभूणाम् । शुभं यच्छुभ्रा उषसश्चरन्ति न
वि ज्ञायन्ते सदृशीरजुर्याः ॥ ६ ॥ ता घ्रा ता भद्रा उषसः पुरासुरभिष्टिबुभ्रा
ऋतजातसत्याः यास्वीजानः शशमान उक्थैः । स्तुवञ्छंसन्द्रविणं सद्य आप ॥ ७ ॥
ता आ चरन्ति समना पुरस्तात्समानतः समना पप्रथानाः । ऋतस्य देवीः सदसो
बुधाना गवां न सर्गा उषसो जरन्ते ॥ ८ ॥ ता इन्नेव समना समानीरमीतवर्णा
उषसश्चरन्ति । गूहन्तीरभ्वमसितं रुशङ्गिः शुक्रास्तनूभिः शुचयो रुचानाः ॥ ९ ॥
रयिं दिवो दुहितरो विभातीः प्रजावन्तं यच्छतास्मासु देवीः । स्योनादा वः प्र-
तिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ १० ॥ तद्रो दिवो दुहितरो विभातीरु-
पं ब्रुव उषसो यज्ञकैतुः । वयं स्याम यशसो जनेषु तद्यौश्च धत्तां पृथिवी च
देवी ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ५२ ॥ १—७ वामदेव ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ४,
६ निचृद्गायत्री । ५, ७ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५२ ॥ प्रति प्या सूनरी जनी व्युच्छन्ती परि स्वसुः । दिवो अदर्शि दु-
हिता ॥ १ ॥ अश्वेव चित्रारुषी माता गवामृतावरी । सखाभूदभिनोरुषाः ॥ २ ॥
उत सखास्यभिनोरुत माता गवामसि । उतोषो वस्व ईशिषे ॥ ३ ॥ यावयद्वेषं
त्वा चिकित्वित्सूनृतावरि । प्रति स्तोमैरभुत्समहि ॥ ४ ॥ प्रति भद्रा अहत्तु गवां
सर्गा न रश्मयः । ओषा अप्रा उरु जयः ॥ ५ ॥ आपमुषी विभावरि व्यावज्यो-
तिषा तमः । उषो अनु स्वधामेव ॥ ६ ॥ आ यां तनोषि रश्मिभिरान्तरिक्षमु-
प्रियम् । उषः शुक्रेण शोचिषा ॥ ७ ॥ ३ ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० ६] २३३ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५५ ।

॥ ५३ ॥ १—७ वामदेव ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१, ३, ६, ७ निचृज्जगती । २ विराड् जगती । ४ स्वराड् जगती । ५ जगती ॥ निपादः स्वरः ॥

॥ ५३ ॥ तद्देवस्य सवितुर्वार्यं महद्दृणीमहे असुरस्य प्रचेतसः । छर्दिरेन दाशुषे यच्छति त्मना तन्नो महो उदयान्देवो अकुभिः ॥ १ ॥ दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः पिशंगो द्रापिं प्रति मुञ्चते कविः । विचक्षणः प्रथयन्नापूणानुर्वर्जीजन-
त्सविता सुम्नमुक्थ्यम् ॥ २ ॥ आप्रा रजांसि दिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मेणे । प्र ब्राह् अस्माक्सविता सवीमनि निवेशयन्प्रमुवन्नकुभिर्ज-
गत् ॥ ३ ॥ अदाभ्यो भुवनानि प्रचाकशदूतानि देवः सविताभि रक्षते । प्रासा-
ग्वाहू भुवनस्य प्रजाभ्यो धृतवतो महो अजमस्य राजति ॥ ४ ॥ त्रिरन्तरिक्षं स-
विता महित्वना त्री रजांसि परिभूस्त्रीणि रोचना । तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिस्र इन्वति त्रिभिर्वतैरभि नो रक्षति त्मना ॥ ५ ॥ बृहत्सुम्नः प्रसवीता निवेशनो जगत् । स्थातुरुभयस्य यो वशी । स नो देवः सविता शर्म यच्छत्वस्मे क्षयाय त्रि-
वरुथमहेतः ॥ ६ ॥ आगन्देव ऋतुभिर्वर्धतु क्षयं दधातु नः सविता सुप्रजामिषम् । स नः क्षपाभिरहभिश्च जिन्वतु प्रजावन्तं रयिमस्मे समिन्वतु ॥ ७ ॥ ४ ॥

॥ ५४ ॥ १-६ वामदेव ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् त्रिष्टु-
प् । २ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५ स्वराट् त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ अभूदेवः सविता वन्द्यो नु न इदानीमहं उपवाच्यो वृभिः । वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अत्र द्रविणं यथा दधत् ॥ १ ॥ देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्योऽमृतत्वं सुवसिं भागमुत्तमम् । आदिष्टामानं सवितुर्व्यूर्णुषेऽनूची-
ना जीविता मानुषेभ्यः ॥ २ ॥ अर्चिन्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दत्तैः प्रभूती पुरुषत्वता । देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः ॥ ३ ॥ न प्रमिये सवितुर्दैव्यस्य तद्यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति । यत्पृथिव्या वरिमन्ना स्वर्गुरिर्वर्ष्मन्दिवः सुवति सत्यमस्य तत् ॥ ४ ॥ इन्द्रज्येष्ठान्बृहद्भ्यः पर्वतेभ्यः क्षया एभ्यः सुवसि प्रस्थावतः । यथायथा प्रत्यन्तो वियेमिर एवैव तस्युः सवितः सुवाय ते ॥ ५ ॥ ये ते त्रिरहन्तसवितः सुवासो दिवेर्दिवे सौभगमासुवन्ति । इन्द्रो धावापृथिवी सिन्धुरज्जिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत् ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ५५ ॥ १—१० वामदेव ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवता ॥ छन्दः—१ त्रि-
ष्टुप् । २, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ५ भुरिक्पङ्क्तिः । ६, ७ स्वराट्पङ्क्तिः । ८, ९

अ० ३ । अ० ८ । व० ८] २३४ [म० ४ । अ० ५ । सू० ५६ ।

विराड्गायत्री । १० गायत्री ॥ स्वरः—१, २, ४ धैवतः । ३, ५—७ पञ्चमः ।
८—१० षड्जः ॥

॥ ५५ ॥ को वस्त्राता वसवः को वरुताद्यावाभूमीअदितेत्रासीथां नः ।
सहीयसो वरुण मित्र मर्तात्को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवाः ॥ १ ॥ प्रये धामा-
नि पूर्याण्यर्चान्वि यदुच्छान्वियोतारो अमूराः । विधातारो वि ते दधुरजस्त्रा ऋ-
तधीतयो रुरुचन्त इस्माः ॥ २ ॥ प्र प्रस्त्यामर्दिति सिन्धुमर्कैः स्वस्ति मीळे स-
ख्याय देवीम् । उभे यथा नो अहनी निपात उषासानक्ता करतामदब्धे ॥ ३ ॥
व्यर्यमा वरुणश्चेति पन्थामिषस्पतिः सुवितं गातुमग्निः । इन्द्राविष्णू नृवद् पु स्त-
वाना शर्म नो यन्तममवद्वरुथम् ॥ ४ ॥ आ पर्वतस्य मरुतामवांसि देवस्य त्रातु-
रन्वि भगस्य । पात्पतिर्जिन्यादंहसो नो मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येत् ॥ ५ ॥ ६ ॥
नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः । समुद्रं न संचरणे सनि-
ष्यवो धर्मस्वरसो नद्योऽर्प वन् ॥ ६ ॥ देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायताम-
प्रयुच्छन् । नहि मित्रस्य वरुणस्य धासि मर्हामसि प्रमियं सान्वये ॥ ७ ॥ अग्निरींशे
वसव्यस्याग्निर्महः सौभगस्य । तान्यस्मभ्यं रासते ॥ ८ ॥ उषो मघोन्या वहं सूतृ-
ते वार्या पुरु । अस्मभ्यं वाजिनीवति ॥ ९ ॥ तत्सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो
अर्यमा । इन्द्रो नो राधसा गमत् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ ५६ ॥ १—७ वामदेव ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः—१, २ त्रि-
ष्टुप् । ४ विराद् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ निचृद् गायत्री । ६ विराद् गाय-
त्री । ७ गायत्री ॥ स्वरः—१, २, ४, धैवतः । ३ पञ्चमः । ५—७ षड्जः ॥

॥ ५६ ॥ मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे रुचा भवतां शुचयर्द्धिरकैः । यत्सीं
वरिष्ठे बृहती विमिन्वन्नृवद्धोक्ता पप्रथानेभिरेवैः ॥ १ ॥ देवी देवोर्भियजते यजत्रै-
रामिनती तस्थतुरुक्षमाणे । अतावरी अद्भुता देवपुत्रे यज्ञस्य नेत्री शुचयर्द्धिरकैः
॥ २ ॥ स इत्स्वणा भुवनेष्वास य इमे द्यावापृथिवी जजान । उर्वी गभीरे रज-
सी सुमेकं अवशे धीरः शच्या समैरत् ॥ ३ ॥ नू रोदसी बृहद्विर्नो वरुथैः पत्नीवद्भि-
रिषयन्ती सजोषाः । उरुची विश्वे यजते नि पातं धिया स्याम रुध्यः सदासाः
॥ ४ ॥ प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुतिं भरामहे । शुची उप प्रशस्तये ॥ ५ ॥ पु-
नाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण राजथः । ऊह्यार्थे सनादृतम् ॥ ६ ॥ मही मित्रस्य
साधथस्तरन्ती पिप्रती ऋतम् । परि यज्ञं नि षेदथुः ॥ ७ ॥ ८ ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० ११] २३५ [म० ४ । अ० ५ । म० ५८ ।

॥ ५७ ॥ १-८ वामदेव ऋषिः ॥ १-३ क्षेत्रपतिः । ४ शुनः । ५, ८ शुनासी-
रौ । ६, ७ सीता देवता ॥ छन्दः-१, ४, ६, ७ अनुष्टुप् । २, ३, ८ त्रिष्टुप् । ५, पु-
रउष्णिक् ॥ स्वरः-१, ४, ६, ७ गान्धारः । २, ३, ८ धैवतः । ५ ऋषभः ॥

॥ ५७ ॥ क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनेव जयामसि । गामध्वं पोषयित्वा स नो
मृळातीक्ष्णं ॥ १ ॥ क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुरिषं पयो अस्मासु धुच्व । मधु-
श्रुतं घृतमिव सुपूतघृतस्य नः पतयो मृळयन्तु ॥ २ ॥ मधुमतीरोपधीर्वाव आपो
मधुमन्नो भद्वत्वंतरिक्षम् । क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान्नो अस्त्वारिष्यन्तो अन्वेनं चरेम ॥ ३ ॥
शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् । शुनं वस्त्रा वध्यन्तां शुनमष्टामु-
दिङ्गय ॥ ४ ॥ शुनासीराविमां वाचं जुपेथां यद्विवि चक्रथुः पयः । तेनेमामुप-
सिञ्चतम् ॥ ५ ॥ अर्वाची सुभगे भव सीते वन्दामहे त्वा । यथा नः सुभगासंसि-
यथा नः सुफलासंसि ॥ ६ ॥ इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानुं यच्छतु । सा
नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥ ७ ॥ शुनं नः फाला वि कृषन्तु भूमिं
शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहैः । शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुन-
मस्मासु धत्तम् ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ५८ ॥ १-११ वामदेव ऋषिः ॥ अग्निः सूर्यो वाऽपो वा गावो वा
घृतं वा देवताः ॥ छन्दः-१ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ८, ९, १० त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् पङ्क्तिः ।
४ अनुष्टुप् । ६, ७ निचृदनुष्टुप् । ११ स्वराद् त्रिष्टुप् । ५ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः-१,
२, ८, ९, १० धैवतः । ३ पञ्चमः । ४, ६, ७, ११ गान्धारः । ५ ऋषभः ॥

॥ ५८ ॥ समुद्रादूर्मिर्मधुमां उदारदुषांशुना सममृतत्वमानद् । घृतस्य नाम
गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥ १ ॥ वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्या-
स्मिन्यज्ञे धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीदृगौर
एतत् ॥ २ ॥ चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासौ अस्य ।
त्रिधा बद्धो वृषभो रौरवीति महो देवो मर्त्या आ विवेश ॥ ३ ॥ त्रिधा हितं प-
णिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् । इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेनादे-
कं स्वधया निष्ठतनुः ॥ ४ ॥ एता अर्पन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजारिपुणा नावच-
क्षे । घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्यो वेतसो मध्ये आसाम् ॥ ५ ॥ १० ॥
सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः । एते अर्पन्त्यूर्मयो घृ-
तस्य मृगा इव क्षिपणोरीषमाणाः ॥ ६ ॥ सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्र-

अ० ३ । अ० ८ । व० ११] २३६ [म० ४ । अ० ५ सू० ५८ ॥

मियः पतयन्ति यद्वाः । घृतस्य धारां अरुषो न वाजी काष्ठां धिन्दन्नुर्मिभिः
 पिन्वमानः ॥ ७ ॥ अभि प्रवन्त समनेव योषाः कल्याण्यः स्मर्यमानासो अग्निम् ।
 घृतस्य धाराः समिधो न सन्तता जुषाणो हर्यति जातवेदाः ॥ ८ ॥ कन्या इव
 बहुतुमेतवा उ अञ्ज्यञ्जाना अभि चाकशीमि । यत्र सोमः मूयते यत्र यज्ञो घृ-
 तस्य धारा अभि तत्पवन्ते ॥ ९ ॥ अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्र-
 विणानि धत्त । इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥ १० ॥
 धामन्ते विश्वं भुवन्मधि श्रितमन्तः समुद्रे दृद्यन्तरायुषि । अपामनीके समिधे
 य आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम् ॥ ११ ॥ ११ ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ इति चतुर्थं मण्डलं समाप्तम् ॥

अथ पञ्चमं मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १-१२ बुधगविष्टिरावात्रेया ऋषी ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३, ४, ६, ११, १२ निचृत्रिष्टुप् । २, ७, १० त्रिष्टुप् । ५, ८ स्वराद् पङ्क्तिः ।
९ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ६, ७, १०-१२ धैवतः । ५, ८, ९ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ अवोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुर्मिवायतीमुषासम् । यद्वा इव
प्र व्यामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाक्रमच्छ ॥ १ ॥ अवोधि होता यजथाय
देवानूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात् । समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महान्देवस्त-
मसो निरमोचि ॥ २ ॥ यदी गणस्य रशनामजीगः शुचिरङ्गे शुचिभिर्गोभिर्गुग्निः ।
आदक्षिणा युज्यते वाजयन्त्युत्तानामूर्ध्वो अथयजुर्हूभिः ॥ ३ ॥ अग्निमच्छा
देवयतां मनांसि चक्षूषीव सूर्ये सं चरन्ति । यदी सुवाते उपसा विरूपे श्वेतौ
वाजी जायते अग्रे अद्वाम् ॥ ४ ॥ जनिष्ठ हि जेन्यो अग्रे अद्वां हितो हितेष्वरुषो
वनेषु । दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि पसादा यजीयान् ॥ ५ ॥ अ-
ग्निर्होता न्यसीदद्यजीयानुपस्थे मातुः सुरभा उल्लोके । युवा कविः पुरुनिष्ठ ऋ-
तावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इद्धः ॥ ६ ॥ १२ ॥ प्र ए तुं विप्रमध्वरेषु साधु-
मग्निं होतारमीळते नमोभिः । आ यस्ततान् रोदसी ऋतेन नित्यं मृजन्ति वाजिनं
घृतेन ॥ ७ ॥ मार्जाल्यो मृज्यते स्वे दर्मनाः कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः ।
सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोज्ञा विश्वा अग्ने सहसा प्रास्यन्त्यान् ॥ ८ ॥ प्र सद्यो अग्ने
अत्येष्यन्त्यानाविर्यस्मै चारुतमो बभूथ । ईळेन्यो वपुष्यो विभावा प्रियो विशामति-
थिर्मानुषीणाम् ॥ ९ ॥ तुभ्यं भरन्ति जितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दू-
रात् । आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिद्धि बृहत्तं अग्ने महि शर्म भद्रम् ॥ १० ॥ ^{भद्रस्य}
आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्ने तिष्ठ यजतेभिः समन्तम् । विद्वान्पथीनामुर्वन्त-
रिक्तमेह देवान्देविरथाय वक्षि ॥ ११ ॥ अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृष-
भाय वृष्णे । गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुख्यञ्चमश्रेत् ॥ १२ ॥ १३ ॥ ^{वृषभ}

अ० ३ । अ० ८ । व० १६] २३८ [म० ५ । अ० १ । सू० ३ ।

॥ २ ॥ १, ३-८, १०—१२ कुमार आत्रेयो वृशो वा जार उभौ वा ।
२, ६ वृशो जार ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, ८ त्रिष्टुप् । ४,
५, ६, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ११ विराद् त्रिष्टुप् । २ स्वराद् पङ्क्तिः । ६ भुरिक्
पङ्क्तिः । १२ निचृदति जगती ॥ स्वरः—१, ३-५, ७—११ धैवतः । २, ६
पञ्चमः । १२ निषादः ॥

॥ २ ॥ कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहां विभर्ति न ददाति पित्रे । अनीकमस्य
न मिनज्जनासः पुरः पश्यन्ति निर्हितमरुतौ ॥ १ ॥ कमेतं त्वं युवते कुमारं पेयीं
विभर्षिं महिषीं जजान । पूर्वीर्हि गर्भैः शरदौ ववर्थापश्यं जातं यदमृतं माता
॥ २ ॥ हिरण्यदन्तं शुचिर्वर्णमारात्क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम् । दृढानो अस्मा
अमृतं विपृक्तं किं मामेनिन्द्राः कृणवन्ननुकथाः ॥ ३ ॥ क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं
सुमद्युथं न पुरु शोभमानम् । न ता अगृध्रन्नजनिष्ट हि षः पत्निकनीरिद्युवतयो
भवन्ति ॥ ४ ॥ के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणश्चिदास । य ई
जगद्भुरव ते सृजन्त्वाजाति पृथ्व उप नश्चिकित्वान् ॥ ५ ॥ वसां राजानं वसति
जनां जामरातयो नि दधुर्मर्त्येषु । ब्रह्माण्यत्रैव तं सृजन्तु निन्दितारो निद्यासो
भवन्तु ॥ ६ ॥ १४ ॥ शुनश्चिच्छेपं निर्दितं सहस्राद्युपादमुञ्चो अशमिष्ट हि
षः । एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान्होतश्चिकित्व इह तू निषद्य ॥ ७ ॥ हृणीय-
मानो अप हि मदयेः प्र मे देवानां वतपा उवाच । इन्द्रो विद्वां अनु हि त्वा च-
चक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ ८ ॥ वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्वि-
श्वानि कृणुते महित्वा । प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे
॥ ९ ॥ उत स्वानासो दिवि पन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ । मदे चिद-
स्य प्र सृजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः ॥ १० ॥ एतं ते स्तोमं तुवि-
जात विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् । यदीदग्ने प्रति त्वं देव हर्षाः स्वर्वतीरप
एना जयेम ॥ ११ ॥ तुविग्रीवो वृषभो वावृथानोऽशत्रुर्धः समजाति वेदः । इती-
मग्निममृता अवोचन्वर्हिष्मते मनत्रे शर्म यंसह विष्मते मनत्रे शर्म यंसत् ॥ १२ ॥ १५ ॥

॥ ३ ॥ १-१२ वसुधुत आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ निचृ-
त्पङ्क्तिः । ११ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ३, ५, ६, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, १० त्रिष्टुप् ।
६ स्वराद् त्रिष्टुप् । ७, ८ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ११ पञ्चमः । २-१०,
१२ धैवतः ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० १८] २३६ [म० ५ । अ० १ । सू० ४ ।

॥ ३ ॥ त्वमग्ने वरुणो जायसे यत्त्वं मित्रो भवसि यत्समिद्धः । त्वे विश्वे
सहसस्पुत्र देवास्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय ॥ १ ॥ त्वमग्न्या भवसि यत्कृतीनां नाम
स्वधावन्गुह्यं विभर्षि । अञ्जन्ति मित्रं सुधितं न गोभिर्यदस्पृती समनसा कृणोषि
॥ २ ॥ तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत्ते जनिम चारुं चित्रम् । पदं यद्विष्णो-
रुपमं निधायि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम् ॥ ३ ॥ तव श्रिया सुदृशो देव देवाः
पुरु दधाना अमृतं सपन्त । होतारमग्निं मनुषो नि पेदुर्दशस्यन्त उशिजः शंसमा-
योः ॥ ४ ॥ न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्न काव्यैः परो अस्ति स्वधावः । वि-
शश्च यस्या अतिथिर्भवासि स यज्ञेन वनवदेव मर्तान् ॥ ५ ॥ वयमग्ने वनुयाम त्वोता
वसूयवो हविषा बुध्यमानाः । वयं समर्यो विदथेष्वाद्वा वयं राया सहसस्पुत्र मर्तान्
॥ ६ ॥ १६ ॥ यो न आगो अभ्येनो भरात्यथीदृघमघशंसे दधात । जही चिकित्वो
अभिशास्तिमेतामग्ने यो नो मर्चयति द्येन ॥ ७ ॥ त्वामस्या व्युषि देव पूर्वं दूतं
कृण्वाना अयजन्त हव्यैः । संस्थे यदग्न इयसे रयीणां देवो मर्तेर्वसुभिर्बुध्यमानः
॥ ८ ॥ अवं स्पृधि पितरं योधि विद्वान्पुत्रो यस्ते सहसः सून ऊहे । कदा चि-
कित्वो अभि चक्षसे नोऽग्ने कदा ऋतुचिद्यातयासे ॥ ९ ॥ भूरि नाम वन्दमानो
दधाति पिता वसो यदि तज्जोषयासे । कुविदेवस्य सहसा चक्रानः सुम्नमग्निर्व-
नते वावृधानः ॥ १० ॥ त्वमङ्ग जरितारं यविष्ठ विश्वान्यग्ने दुरितातिं पषि । स्तान
अदृश्रिष्वो जनासोऽज्ञातकेता वृजिना अभूवन् ॥ ११ ॥ इमे यामासस्त्वद्रिगभू-
वन्वसवे वा तादिदागो अवाचि । नाहायमग्निरभिशस्तये नो न रीपते वावृधानः
परा दात् ॥ १२ ॥ १७ ॥

॥ ४ ॥ १-११ वसुधुत आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, १०,
११ भुरिक् पङ्क्तिः । ४, ७ स्वराद् पङ्क्तिः । २, ६ विराद् त्रिष्टुप् । ३, ६, ८ नि-
चृत्त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ७, १०, ११ पञ्चमः । २, ३, ५, ६, ८ ६
धैवतः ॥

॥ ४ ॥ त्वमग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे अध्वरेषु राजन् । त्वया वाजं
वाजयन्तो जयेमाभि प्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम् ॥ १ ॥ हव्यवाळग्निर्जरः पिता नो
विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे । सुगार्हपत्याः समिषो दिदीहस्पृक्षं मिमीहि श्र-
वांसि ॥ २ ॥ विशां कविं विशपतिं मानुषीणां शुचिं षवकं घृतपृष्ठमग्निम् । नि हो-
तारं विश्वविदं दधिध्वे स देवेषु वनते वायरीणि ॥ ३ ॥ जुषस्वाग्ने इक्ष्या सजोषा

अ० ३ । अ० ८ । व० २२] २४० [म० ५ । अ० १ । सू० ६ ।

यतमानो रश्मिभिः सूर्यस्य । जुषस्व नः समिधं जातवेद आ च देवान्हविरद्याय वत्ति ॥ ४ ॥ जुष्टो दमृता अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् । विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्या शत्रूयतामा भरा भोजनानि ॥ ५ ॥ १८ ॥ वधेन दस्युं प्र हि चा-
तयस्व वयः कृण्वानस्तन्वे स्वायै । पिपिषि यत्सहसस्पुत्र देवान्तसो अग्ने पाहि नृतम
वाजे अस्मान् ॥ ६ ॥ वयं ते अग्न उक्थैर्विधेम वयं हव्यैः पावक भद्रशोचे । अस्मे रयिं
विश्ववारं समिन्वास्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि ॥ ७ ॥ अस्माकमग्ने अध्वरं जुषस्व
सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम् । वयं देवेषु सुकृतः स्याम शर्मणा नखिवरूथेन पाहि
॥ ८ ॥ विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितातिपिषि । अग्ने अ-
त्रिवन्नमसा गृणानोऽस्माकं बोध्यन्त्रिता तनूनाम् ॥ ९ ॥ यस्त्वा हृदा कीरिणा म-
न्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि । जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृ-
तत्वमश्याम् ॥ १० ॥ यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम् । अ-
श्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति ॥ ११ ॥ १९ ॥

॥ ५ ॥ १-११ वसुश्रुत आत्रेय ऋषिः ॥ आप्रं देवता ॥ छन्दः—१, ५, ६,
७, ९, १० गायत्री । ३, ८ निचृदायत्री । ११ विराड्गायत्री । ४ पिपीलिकामध्या
गायत्री । २ अच्युष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३—११ षड्जः । २ ऋषभः ॥

॥ ५ ॥ सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन । अग्नये जात वेदसे ॥ १ ॥
नराशंसः सुषूदतीमं यज्ञमदाभ्यः । कविर्हि मधुहस्त्यः ॥ २ ॥ ईळितो अग्न आ
वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् । सुखै रथेभिस्तये ॥ ३ ॥ ऊर्लीघ्नदा वि प्रथस्वाभ्यर्का
अनूपत । भवा नः शुभ्र सातये ॥ ४ ॥ देवीर्द्वारो वि श्रयध्वं सुप्रायणा न ऊ-
तये । प्रमं यज्ञं पृणीतन ॥ ५ ॥ २० ॥ सुप्रतीके वयोवृधा यद्वी ऋतस्य मातरा ।
दोषामुषासमीमहे ॥ ६ ॥ वारस्य पत्न्यन्नीळिता दैव्या होतारा मनुषः । इमं नो
यज्ञमा गतम् ॥ ७ ॥ इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः । बर्हिः सीदन्त्वस्त्रिधः
॥ ८ ॥ शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना । यज्ञेयज्ञे न उदव ॥ ९ ॥ यत्र
वेत्थ वनस्पते देवानां गुह्या नामानि । तत्र हव्यानि गामय ॥ १० ॥ स्वाहाअग्ने
वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः । स्वाहा देवेभ्यो हविः ॥ ११ ॥ २१ ॥

॥ ६ ॥ १—१० वसुश्रुत आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१,
८, ९ निचृत्पङ्क्तिः । २, ५ पङ्क्तिः । ७ विराट्पङ्क्तिः । ३, ४ स्वराड्बृहती । ६, १०
भुरिग्वृहती ॥ स्वरः—१, २, ५, ७—९ पञ्चमः । ३, ४, ६, १० मध्यमः ॥

अ० ३ । अ० ८ । व० २५] २४१ [म० ५ । अ० १ । सू० ७ ।

॥ ६ ॥ अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यान्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त आशवो-
ऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ १ ॥ सो अग्नियो वसुर्गुणे सं-
यमायन्ति धेनवः । समर्वन्तो रघुदुवः सं सुजातासः सूर्य इषं स्तोतृभ्य आ भर
॥ २ ॥ अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः । अग्नी राये स्वाभुवं स प्रीतो
याति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ३ ॥ आ ते अग्न इधीमहि धुमन्तं देवाजरम् । यद्ध-
स्या ते पर्नीयसी समिदीदयाति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ४ ॥ आ ते अग्न ऋचा हविः
शुक्रस्य शोचिपस्पते । सुञ्चन्द्र दस्म विशपते हव्यवाद् तुभ्यं हूयत इषं स्तोतृभ्य
आ भर ॥ ५ ॥ २२ ॥ प्रो त्ये अग्नयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् । ते हिंन्विरे त इन्विरे
त इषण्यन्त्यानुष गिषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ६ ॥ तव त्ये अग्ने अर्चयो महि वाधन्त
वाजिनः । ये पत्वंभिः शफानां व्रजा भुरन्त गोत्रामिषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ७ ॥
नवां नो अग्न आ भर स्तोतृभ्यः सुक्षितीरिषः । ते स्याम्य आनुचुस्त्वाद्वातासो
दमेदम् इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ८ ॥ उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दवीं श्रीणीष आ-
सन्ति । उतो न उत्तुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ९ ॥ एवां
अग्निमर्ज्यमुर्गीर्भिर्यज्ञेर्भिरानुषक् । दधदस्मे सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्व्यमिषं स्तोतृभ्य
आ भर ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ७ ॥ १—१० इष आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ विरा-
डनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ३ भुरिगनुष्टुप् । ४, ५, ८, ९ निचृदनुष्टुप् । ६, ७ स्व-
रादुष्णिक् । १० निचृद्दृहती ॥ स्वरः—१—५, ८, ९ गान्धारः । ६, ७ ऋ-
षभः । १० मध्यमः ॥

॥ ७ ॥ सखायः सं वः सम्यञ्चमिषं स्तोमं चाग्नये । वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो
नप्ते सहस्वते ॥ १ ॥ कुत्रा चित्रस्य समृतौ एषा नरो नृपदने । अर्हन्तश्चित्रमि-
न्धते संञ्जनयन्ति जन्तवः ॥ २ ॥ सं यद्विषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम् ।
उत धुमनस्य शवस ऋतस्य एशिममा ददे ॥ ३ ॥ स स्मा कृणोति केतुमा नक्तं
चिद्भूर आ सते । पात्रको यद्धनस्पतीन्म स्मा मिनात्यजरः ॥ ४ ॥ अवं स्म यस्य
वेषणे स्वेदं पथिषु जुह्वति । अभीमह स्वर्जेन्यं भूमा पृष्ठेवं रुरुहुः ॥ ५ ॥ २४ ॥
यं मर्त्यैः पुरुस्पृहं विदद्विष्वस्य धार्यसे । प्र स्वादनं पितृनामस्ततातिं चिदायवे ॥ ६ ॥
स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः । हिरिश्मश्रुः शुचिदधृभुरनिभृष्टवि-
षिः ॥ ७ ॥ शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वर्धितीव्र रीयते । सुपूरंमूत माता क्राणा

अ० ४ । अ० १ । व० १] २४२ [म० ५ । अ० १ । सू० ६ ।

यदात्तशे भगम् ॥ ८ ॥ आ यस्तै सर्पिरासुतेऽग्रे शमस्ति धार्यसे । ऐषु द्युम्नमुत
श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः ॥ ९ ॥ इति चिन्मन्युमग्निजस्त्वादात्तमा पशुं देदे । आदशे
अपृणतोऽग्निः सासद्वाहस्यूनपः सासद्वाहानृन् ॥ १० ॥ २५ ॥

॥ ८ ॥ १-७ इष आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ५ स्वरा-
दत्रिष्टुप् । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ४, ७ निचृज्जगती । ६ विराड्जगती ॥ स्वरः-
१, २, ५, धैवतः ॥ ३, ४, ६, ७ निषादः ॥

॥ ८ ॥ त्वामग्ने ऋतायवः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नासं ऊतये सहस्कृत । पुरुश्च-
न्द्रं यजतं विश्वधायसं दमूनसं गृहपतिं वरेण्यम् ॥ १ ॥ त्वामग्ने अतिथिं पूव्यं
विशः शोचिष्केशं गृहपतिं नि षेदिरे । बृहत्कैतुं पुरुरूपं धनस्पृतं सुशर्माणं स्ववसं
जरद्विषं ॥ २ ॥ त्वामग्ने मानुषीरीकते विशो होत्राविदं विविचि रत्नधातमम् ।
गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्वणसं सुयजं घृतश्रियम् ॥ ३ ॥ त्वामग्ने धर्ण-
सि विश्वधा वयं ग्रीर्भिर्गृणन्तो नमसोप सोदिम । स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिरो
देवो मर्तस्य यशसा सुदीतिभिः ॥ ४ ॥ त्वामग्ने पुरुरूपो विशेविशे वयो दधासि
प्रत्नथा पुरुषुत । पुरुषयन्त्रा सहसा वि राजसि त्विषिः सा तै तित्विषाणस्य ना-
धृषे ॥ ५ ॥ त्वामग्ने समिधानं यविष्ठय देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहनम् । उरुजय-
सं घृतयोनिमाहुतं त्वेषं चक्षुर्दधिरे चोदयन्मति ॥ ६ ॥ त्वामग्ने प्रदिव आहुतं
घृतैः सुम्नायवः सुप्रमिधा समीधिरे । स वाग्ध्यान ओपधीभिरुक्षितोऽभि जया-
सि पार्थिवा वि तिष्ठसे ॥ ७ ॥ २६ ॥ ८ ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ १-७ गय आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ स्वराडुष्णिक् ।
३, ४ भुरिगुष्णिक् । २ निचृदनुष्टुप् । ६ विराडनुष्टुप् । ५ स्वराड्बृहती । ७ पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१, ३, ४, ऋषभः । २, ६ गान्धारः । ५ मध्यमः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ९ ॥ त्वामग्ने हविष्मन्तो देवं मर्तस ईकते । मन्ये त्वा जातवेदसं स हव्या
वक्ष्यानुषक् ॥ १ ॥ अग्निर्होता दास्वतः जयस्य वृक्तवर्हिषः । सं यज्ञासश्चरन्ति यं
सं वाजासः श्रवस्यवः ॥ २ ॥ उत स्म यं शिशुं यथा नवं जनिष्ठावणी । धूर्तां
मानुषीणां विशामग्निं स्वध्वरम् ॥ ३ ॥ उत स्म दुर्गभीयसे पुत्रो न हार्याणाम् ।
पुरु यो दग्धासि वनाग्ने पशुर्न यवसे ॥ ४ ॥ अथ स्म यस्याचर्यः सम्यक्संयान्ति
धूमिनः । यदीमहं त्रितो विव्युष ध्मातेव धमति शिशीति ध्मातरी यथा ॥ ५ ॥ तवा-

अ० ४ । अ० १ । व० ३] २४३ [म० ५ । अ० १ । सू० ११ ।

हर्मज्ञ अतिभिर्मित्रस्य च प्रशस्तिभिः । हेषोयुतो न दुःखिता तुर्याम मर्त्यानाम् ॥ ६ ॥
तं नो अग्ने अभी नरो रयिं सहस्र आ भर । स ज्ञेयत्स पोषयद्ब्रह्माजस्य सा-
तय उतैधि पृत्सु नो वृधे ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ १० ॥ १-७ गय आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ६
निचृदनुष्टुप् । ५ अनुष्टुप् । २, ३ भुरिगुष्णिक । ४ स्वराड्बृहती । ७ निचृत्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ५, ६ गान्धारः । २, ३ ऋषभः । ४ मध्यमः । ७ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ अग्न ओजिष्ठमाभर युष्मन्मस्मभ्यमधिगो । प्र नो राया परीणसा
रत्सि वाजाय पन्थाम् ॥ १ ॥ त्वं नो अग्ने अद्भुत कृत्वा दक्षस्य मंहता । त्वे अ-
सुर्यमारुहत्काणा मित्रो न यज्ञियः ॥ २ ॥ त्वं नो अग्न एषां गयं पुष्टिं च वर्ध-
य । ये स्तोमैभिः प्र सूरयो नरो मघान्यान्शुः ॥ ३ ॥ ये अग्ने चन्द्रते गिरः शु-
म्भन्त्यश्वराधसः । शुष्मैभिः शुष्मिणो नरो दिवश्चिद्येषां बृहत्सुक्तीर्बोधति त्मना
॥ ४ ॥ तव खे अग्ने अर्चयो आजन्तो यन्ति धृष्णुया । परिज्मानो न विद्युतः
स्वानो रथो न वाजयुः ॥ ५ ॥ नू नो अग्न ऊतये सबाधसश्च रातये । अस्मा-
कासश्च सूरयो विश्वा आशास्तरीषाणि ॥ ६ ॥ त्वं नो अग्ने अङ्गिरः स्तुतः
स्तवान् आ भर । होतर्विभ्वासह रयिं स्तोतृभ्यः स्तवसे च न उतैधि पृत्सु नो
वृधे ॥ ७ ॥ २ ॥

॥ ११ ॥ १-६ सुतम्भर आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३,
५ निचृज्जगती । २ जगती । ४, ६ विराड्जगती ॥ निपादः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।
घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा धूमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः ॥ १ ॥ यज्ञस्य
केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समीधिरे । इन्द्रेण देवैः सरथं स बर्हिषि
सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः ॥ २ ॥ असम्मृष्टो जायसे मात्रोः शुचिर्मन्द्रः कु-
विरुदतिष्ठो विवस्वतः । घृतेन त्वावर्धयन्नग्न आहुत धूमस्ते केतुरभवद्विवि श्रितः
॥ ३ ॥ अग्निर्नो यज्ञमुष वेतु साधुयाग्निं नरो वि भरन्ते गृहेगृहे । अग्निर्दूतो
अभवद्व्यवाहरोऽग्निं वृणाना वृणते कविक्रतुम् ॥ ४ ॥ तुभ्येदमग्ने मधुमत्तमं
वचस्तुभ्यं मनीषा इयमस्तु शं हृदे । त्वां गिरः सिन्धुमिवावनीर्महीरा पृणन्ति
शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ ५ ॥ त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहा हितमन्वविन्दञ्छिथ्रियाणं
वनेवने । स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः ॥ ६ ॥ ३ ॥

अ० ४ । अ० १ । व० ६] २४४ [म० ५ । अ० १ । सू० १४ ।

॥ १२ ॥ १-६ सुतम्भर आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २
स्वरादपङ्क्तिः । ३, ४, ५ त्रिष्टुप् । ६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः ।
३—६ धैवतः ॥

॥ १२ ॥ प्राग्नये बृहते यज्ञियाय ऋतस्य वृष्णे असुराय मन्म । घृतं न
यज्ञ आस्ये सुपूतं गिरं भरे वृषभार्य प्रतीचीम् ॥ १ ॥ ऋतं चिकित्वा ऋतमिच्छि-
किद्वृत्तस्य धारा अनु तन्धि पूर्वीः । नाहं यातुं सहसा न द्वयेन ऋतं संपाम्य-
रुषस्य वृष्णाः ॥ २ ॥ कया नो अग्न ऋतयन्तेन भुवो नवेदा उच्यस्य नव्यः ।
वेदा मे देव ऋतुपा ऋतूनां नाहं पतिं सन्तितुस्य रायः ॥ ३ ॥ के ते अग्ने
रिषे वन्धनासः के पायवः सनिषन्त द्युमन्तः । के धासिमग्ने अतृतस्य पान्ति
क आसतो वचसः सन्ति गोपाः ॥ ४ ॥ सखायस्ते विपुणा अग्न एते शिवासः
सन्तो अशिवा अभूवन् । अधूषत स्वयमेते वचोभिर्ऋजूयते वृजिनानि ब्रुवन्तः
॥ ५ ॥ यस्तै अग्ने नमसा यज्ञमीदृ ऋतं स पात्यरुषस्य वृष्णाः । तस्य क्षयः
पृथुरा साधुरेतु प्रसर्त्तणस्य नहुषस्य शेषः ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥ १-६ सुतम्भर आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ४,
५ निचृद् गायत्री । २, ६ गायत्री । ३ विराड्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ अर्चन्तस्त्वा हवामहेऽर्चन्तः समिधीमहि । अग्ने अर्चन्त ऊतये
॥ १ ॥ अग्नेः स्तोमं मनामहे सिधमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्यवः ॥ २ ॥
अग्निर्जुषत नो गिरो होता यो मानुषेष्वा । स यज्ञदैव्यं जनम् ॥ ३ ॥ त्वमग्ने
सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वि तन्वते ॥ ४ ॥ त्वामग्ने वा-
जसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम् । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ ५ ॥ अग्ने नेमिराँ
इव देवास्त्वं परिभूरसि । आ राधश्चित्रमृज्जसे ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ १४ ॥ १-६ सुतम्भर आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ४,
५, ६ निचृद् गायत्री । २ विराड्गायत्री । ३ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १४ ॥ अग्निं स्तोमैर्न बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो
दधत् ॥ १ ॥ तमध्वरेष्वीकृते देवं मर्ता अमर्त्यम् । यजिष्ठं मानुषे जने ॥ २ ॥
तं हि शश्वन्त ईकृते सुचा देवं घृतश्चुता । अग्निं हव्याय वोळ्हेवे ॥ ३ ॥ अ-

अ० ४ । अ० १ । व० ६] २४५ [म० ५ । अ० २ । सू० १७ ।

निर्जातो अरोचतु घ्नन्दस्यूज्योतिषा तमः । अविन्दद्वा अपः स्वः ॥ ४ ॥ अ-
ग्निमीकेन्यं कविं घृतपृष्ठं सपर्यत । वेतु मे शृण्वद्धवम् ॥ ५ ॥ अग्निं घृतेन वा-
वृधुः स्तोमैर्भिर्विश्वचर्षणिम् । स्वाधीभिर्वचस्युभिः ॥ ६ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १५ ॥ १-५ धरुण आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ५
स्वरादपङ्क्तिः । २, ४ त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ५ पञ्चमः ।
२-४ धैवतः ॥

॥ १५ ॥ प्र वेधसे कवये वेद्याय गिरं भरे यशसे पूर्व्याय । घृतप्रसक्तो अ-
सुरः सुशेवो रायो धर्ता धरुणो वस्वो अग्निः ॥ १ ॥ ऋतेन ऋतं धरुणं धा-
रयन्त यज्ञस्य शाके परमे व्योमन् । दिवो धर्मन्धरुणं सेदुषो नृज्जातैरजाता अभि
ये ननन्तुः ॥ २ ॥ अहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयो महदुष्टं पूर्व्याय । स संवतो
नवजातस्तुतुर्यात्सिंहं न कुद्धमभितः परिं ष्टुः ॥ ३ ॥ मातेव यद्भरसे पप्रथानो
जनञ्जनं धार्यसे चक्षसे च । वयोवयो जरसे यदधानः परि त्मना विषुरुषो जि-
गासि ॥ ४ ॥ वाजो नु ते शर्वसस्यात्वन्तमुरुं दोषं धरुणं देव रायः । पदं न ता-
युर्गुहा दधानो महो राये चितयन्नत्रिमस्पः ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ १६ ॥ १-५ पूरुरात्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, २, ३
विराद् त्रिष्टुप् । ४ भुरिगुष्णिक् । ५ बृहती ॥ स्वरः-१-३ धैवतः । ४ ऋषभः ।
५ मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ बृहद्वयो हि भानवेऽर्चा देवायानये । यं मित्रं न प्रशस्तिभिर्मती-
सो दधिरे पुरः ॥ १ ॥ स हि धुभिर्जनानां होता दक्षस्य ब्राह्मोः । विहव्यमग्नि-
रानुषगभगो न वारमृणवति ॥ २ ॥ अस्य स्तोमै मघोनः सख्ये बृद्धशोचिषः ।
विश्वा यस्मिन्तुविष्वणि समर्थे शुष्ममादधुः ॥ ३ ॥ अध्राह्यग्न एषां सुवीर्यस्य
मंहना । तमिद्यद्वं न रोदसी परि श्रवो बभूवतुः ॥ ४ ॥ नू न एहि वार्यमग्ने गृ-
णान आ भर । ये वयं ये च सूरयः स्वस्ति धामहे सचोतैर्धि पृत्सु नो वृधे ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ १७ ॥ १-५ पूरुरात्रेय ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१ भुरिगुष्णिक् ।
२ अनुष्टुप् । ३ निचृदनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् । ५ भुरिगुबृहती ॥ स्वरः-१ ऋषभः ।
२-४ गान्धारः । ५ मध्यमः ॥

अ० ४ । अ० १ । व० १२] २४६ [म० ५ । अ० २ । सू० २० ।

॥ १७ ॥ आ युज्ञेदेव मर्ये इत्था तव्यांसमृतये । अग्निं कृते स्वध्वरे पुरी-
जीतावसे ॥ १ ॥ अस्य हि स्वयंशस्तरः आसा विधर्मन्मन्यसे । तं नाकं चित्रशो-
चिषं मन्द्रं परो मनीषया ॥ २ ॥ अस्य वासा उ अचिषा य आयुक्त तुजा गिरा ।
दिवो न यस्य रेतसा बृहच्छोचन्त्यर्चयः ॥ ३ ॥ अस्य क्रत्वा विचेतसो दस्मस्य
वसु रथ आ । अधा विश्वासु हव्योऽग्निर्विक्षु प्र शस्यते ॥ ४ ॥ नू न इद्धि वा-
र्यमासा सचन्त सूर्यः । ऊर्जो नपादभिष्टये प्राहि शग्धि स्वस्तय उतैधि पृत्सु
नो वृधे ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ १८ ॥ १-५ द्वितो मृक्तवाहा आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—
१, ४ विराडनुष्टुप् । २ निचृदनुष्टुप् । ३ भुरिगुष्णिक् । ५ भुरिग्वृहती ॥
स्वरः—१, २, ४ गान्धारः । ३ ऋषभः । ५ मध्यमः ॥

॥ १८ ॥ प्रातरग्निः पुंसप्रियो विशः स्तवेतातिथिः । विश्वानि यो अमर्त्यो
हव्या मर्तेषु रण्यति ॥ १ ॥ द्वितार्य मृक्तवाहसे स्वस्य दक्षस्य मंहना । इन्दुं स
धत्त आनुषक्तोता चित्ते अमर्त्य ॥ २ ॥ तं वो दीर्घायुशोचिषं गिरा हुवे मघो-
नाम् । अरिष्टो येषां रथो व्यश्वदावन्नीयते ॥ ३ ॥ चित्रा वा येषु दीर्घितिरास-
बुक्था पान्ति ये । स्तीर्णं बर्हिः स्वर्णरे श्रवांसि दधिरे परि ॥ ४ ॥ ये मे पञ्चा-
शतं ददुरश्वानां सुधस्तुति । द्युमदग्ने महि श्रवो बृहत्कृधि मघोनां नृवदमृत नृ-
णाम् ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ १९ ॥ १-५ वविरात्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ गाय-
त्री । २ निचृद्गायत्री । ३ अनुष्टुप् । ४ भुरिगुष्णिक् । ५ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१, २ षड्जः । ३ गान्धारः । ४ ऋषभः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १९ ॥ अभ्यवस्थाः प्र जायन्ते ^{उभेः नन्वाग्नेरिति बृहत्साम्} प्र ववेर्वविश्विकेत । उपस्थे मातुर्वि चष्टे
॥ १ ॥ जुहुरे वि चितयन्तोऽर्निमिषं ^{तृम्णं} पान्ति । आ इह्वा ^{पुनः} विविशुः ॥ २ ॥
आ वैत्रेयस्य जन्तवो द्युमद्वन्त कृष्टयः । निष्कग्रीवो बृहदुक्थ एना मध्वा न
वाज्युः ॥ ३ ॥ प्रियं दुग्धं न काम्यमजामि जाम्योः सर्वा । घर्मो न वाजजहृ-
रोऽद्व्यः शश्वतो दभः ॥ ४ ॥ क्रीलन्नो रश्म आ भुवः सं भस्मना वायुना वे-
विदानः । ता अस्य सन्धृषजो न तिग्माः सुसंशिता वक्ष्यो वक्षणेस्थाः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ २० ॥ १-४ प्रयस्वन्त अत्रय ऋषयः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३ विराडनुष्टुप् । २ निचृदनुष्टुप् । ४ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३ गान्धारः । ४ पञ्चमः ॥

अ० ४ । अ० १ । व० १५] २४७ [म० ५ । अ० २ । सू० २३ ।

॥ २० ॥ यमग्ने वाजसातम् त्वं चिन्मन्यसे एयिम् । तं नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम् ॥ १ ॥ ये अग्ने नेरयन्ति ते वृद्धा उग्रस्य शर्वसः । अप द्वेषो अप हरोऽन्यव्रतस्य सञ्चिरे ॥ २ ॥ होतारं त्वा वृणीमहेऽग्ने दक्षस्य सार्धनम् । यज्ञेषु पूर्व्यं गिरा प्रयस्वन्तो हवामहे ॥ ३ ॥ इत्या यथा त ऊतये सहसा वन्दिवेदिवे । राय ऋताय सुक्रतो गोभिः प्याम सधमादो वीरैः स्याम सधमादः ॥ ४ ॥ १२ ॥

॥ २१ ॥ १-४ सप्त आत्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ अनुष्टुप् । २ भुरिगुष्णिक् । ३ स्वराडुष्णिक् । ४ निचृद्बृहती ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २, ३ ऋषभः । ४ मध्यमः ॥

॥ २१ ॥ मनुष्वत्त्वा नि धीमहि मनुष्वत्समिधीमहि । अग्ने मनुष्वदङ्गिरो देवान्देवयते यज ॥ १ ॥ त्वं हि मानुषे जनेऽग्ने सुप्रीत इध्यसे । सुचस्त्वा यन्त्यानुषक्सुजात सर्पिरासुते ॥ २ ॥ त्वां विश्वे सजोपसो देवासो दूतमक्रत । सपर्यन्तस्त्वा कवे यज्ञेषु देवमीळते ॥ ३ ॥ देवं वो देवयज्ययाग्निमीळीत मर्त्यः । समिद्धः शुक्र दीदिवृतस्य योनिमासदः सप्तस्य योनिमासदः ॥ ४ ॥ १३ ॥

॥ २२ ॥ १-४ विश्वसामात्रेय ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप् । २, ३ स्वराडुष्णिक् । ४ बृहती ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २, ३ ऋषभः । ४ मध्यमः ॥

॥ २२ ॥ प्र विश्वसामन्नत्रिवदचीं पावकशोचिषे । यो अश्वरेष्वीड्यो होता मन्द्रतमो विशि ॥ १ ॥ न्यग्निं ज्ञातवेदसम् दधाता देवमृत्विजम् । प्र यज्ञ एत्वानुषगद्या देवव्यचस्तमः ॥ २ ॥ चिकित्तिवन्मनसं त्वा देवं मर्तास ऊतये । वरेण्यस्य तेऽवसइयानासो अमन्महि ॥ ३ ॥ अग्ने चिकिद्धयस्य न इदं वचः सहस्य । तं त्वा सुशिप्र दम्पते स्तोमैर्वधन्त्यत्रयो गीर्भिः शुम्भन्त्यत्रयः ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ २३ ॥ १-४ छुम्नो विश्वचर्षणिर्ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृदनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । ४ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ २३ ॥ अग्ने सहन्तुमा भेर ह्युन्नस्य प्रासहा एयिं । विश्वा यश्चर्षणीरभ्यासा वजेषु सासहत ॥ १ ॥ तमग्ने पृतनापहं एयिं सहस्व आ भेर । त्वं हि सत्यो

अ० ४ । अ० १ । व० १६] २४८ [म० ५ । अ० २ । सू० २६ ।

अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः ॥ २ ॥ विश्वे हि त्वां सजोषसो जनांसो वृक्त-
बर्हिषः । होतारं सञ्जसु प्रियं व्यन्ति वार्यां पुरु ॥ ३ ॥ स हि त्वां विश्वचर्षणि-
भिमाति सहो दधे । अग्नं एषु क्षयेष्वा रेवन्नः शुक्र दीदिहि द्युमत्पावक दीदिहि
॥ ४ ॥ १५ ॥

॥ २४ ॥ १—४ वन्धुः सुबन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुश्च गौपायना लौपायना
वा ऋषयः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २ पूर्वार्द्धस्य साम्नी बृहत्युत्तरार्द्धस्य
भुरिबृहती । ३, ४ पूर्वार्द्धस्योत्तरार्द्धस्य भुरिबृहती ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ २४ ॥ अग्ने त्वं नो अन्तम उत ज्ञाता शिवो भवा वरूथ्यः । वसुरग्निर्व-
सुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमं रयिं दाः ॥ १ ॥ २ ॥ स नो बोधि श्रुधी हवमु-
रुष्या एषो अघायतः संस्मात् । तं त्वां शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे स-
खिभ्यः ॥ ३ ॥ ४ ॥ १६ ॥

॥ २५ ॥ १—६ वसूयव आत्रेया ऋषयः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ८
निचृदनुष्टुप् । २, ५, ६, ९ अनुष्टुप् । ३, ७ विराडनुष्टुप् । ४ भुरिगुष्णिक् ॥
स्वरः—१—३, ५—६ धैवतः । ४ ऋषभः ॥

॥ २५ ॥ अच्छा वो अग्निमवसे देवं गांसि स नो वसुः । रासत्पुत्र ऋष-
णामृतावां पर्षति द्विषः ॥ १ ॥ स हि सत्यो यं पूर्वं चिद्देवासंश्चिद्यमीधिरे । हो-
तारं मन्द्रजिह्वमित्सुदीतिभिर्विभावंसुम् ॥ २ ॥ स नो धीती वरिष्ठया श्रेष्ठया च
सुमत्या । अग्ने रायो दिदीहि नः सुवृक्तिभिर्वरेण्य ॥ ३ ॥ अग्निर्देवेषु राजत्य-
ग्निर्मतेष्वाविशन् । अग्निर्नो हव्यवाहनोऽग्निं धीभिः संपर्यत ॥ ४ ॥ अग्निस्तु-
विश्रवस्तमं तुविब्रह्माणमुत्तमम् । अतूर्तं श्रावयत्पतिं पुत्रं ददाति दाशुषे ॥ ५ ॥ १७ ॥
अग्निर्ददाति सत्पतिं सासाह यो युधा नृभिः । अग्निरत्यं रघुष्यदं जेतांरुमपरा-
जितम् ॥ ६ ॥ यद्वाहिष्ठं तदग्नेर्बृहदर्व विभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा-
उदीरते ॥ ७ ॥ तव द्युमन्तो अर्चयो ग्रावेवोच्यते बृहत् । उतो ते तन्यतुर्यथा स्वानो
अर्त त्मना दिवः ॥ ८ ॥ एवां अग्निं वसूयवः सहसानं ववन्दिम । स नो विश्वा
अति द्विषः पर्षन्नावेवं सुक्रतुः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ २६ ॥ १—६ वसूयव आत्रेया ऋषयः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ६,
गायत्री । २, ३, ४, ५, ६, ८, निचृदगायत्री । ७ विराडगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ४ । अ० १ । व० २२] २४६ [म० ५ । अ० २ । सू० २८ ।

॥ २६ ॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान्वलि यन्ति
च ॥ १ ॥ तं त्वा घृतस्नवीमहे चित्रभानो स्वर्द्धशं देवा आ वीतये वह ॥ २ ॥
वीतिहोत्रं त्वा कवे धुमन्तं समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे ॥ ३ ॥ अग्ने विश्वे-
भिरा गहि देवेभिर्हव्यदातये । होतारं त्वा वृणीमहे ॥ ४ ॥ यजमानाय सुन्वत
आग्ने सुवीर्यं वह । देवैरा संत्सि बर्हिषि ॥ ५ ॥ १६ ॥ समिधानः सहस्रजिदग्ने
धर्माणि पुष्यसि । देवानां दूत उक्थ्यः ॥ ६ ॥ न्यग्निं जातवदसं होत्रवाहं य-
विष्ठयम् । दधाता देवमृत्विजम् ॥ ७ ॥ प्र यज्ञ एत्वानुषगद्या देवव्यचस्तमः । स्तृणीत
बर्हिरासदे ॥ ८ ॥ एदं मरुतो अश्विना मित्रः सीदन्तु वरुणः । देवासः सर्वया
विशा ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ २७ ॥ १—६ त्र्यरुणस्त्रैवृणस्त्रसदस्युश्च पौरुकुत्स्य अश्वमेधश्च भारतोऽ-
त्रिर्वा ऋषयः ॥ १—५ अग्निः । ६ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ३ निचृ-
त्रिष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । ५, ६ भुरिगुष्णिक् ॥ स्वरः—१—३
धैवतः । ४ गान्धारः । ५, ६ ऋषभः ॥

॥ २७ ॥ अर्नस्वन्ता सत्पतिर्मांमहे मे गात्रा चेतिष्ठो असुरो मघोनः । त्रै-
वृणो अग्ने दशभिः सहस्रैर्वैश्वानर त्र्यरुणश्चिकेत ॥ १ ॥ यो मे शता च विं-
शतिं च गोनां हरीं च युक्ता सुधुरा ददाति । वैश्वानर सुष्टुतो वावृधानोऽग्ने यच्छ
त्र्यरुणाय शर्म ॥ २ ॥ एवा ते अग्ने सुमतिं चक्रानो नविष्ठाय नवमं व्रसदस्युः ।
यो मे गिरस्तुविजातस्य पूर्व्युक्तेनाभि त्र्यरुणो गृणाति ॥ ३ ॥ यो म इति प्र-
वोचत्यश्वमेधाय सूरये । ददद्वा सनि यते ददन्मेधामृतायते ॥ ४ ॥ यस्य मा
परुषाः शतमुद्धर्षयन्त्युत्तणः । अश्वमेधस्य दानाः सोमा इव व्याशिरः ॥ ५ ॥ इ-
न्द्राग्नी शतदान्यश्वमेधे सुवीर्यम् । जत्र धारयतं बृहद्विवि सूर्यमित्राजरम् ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ २८ ॥ १—६ विश्ववारात्रेयी ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ त्रि-
ष्टुप् । २, ४, ५, ६ विराद् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २८ ॥ समिद्धो अग्निर्दिवि शोचिरश्रेत्प्रत्यङ्मुषसमुर्विया वि भाति ।
एति प्राची विश्ववारा नमोभिर्देवा ईळाना हविषा घृताची ॥ १ ॥ समिध्यमानो
अमृतस्य राजसि हविष्कृण्वन्तं सचसे स्वस्तये । विश्वं स धत्ते द्रविणं यमिन्व-
स्यातिध्यमग्ने नि च धत्त इत्पुरः ॥ २ ॥ अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव धुम्ना-

अ० ४ । अ० १ । व० २५] २५० [म० ५ । अ० २ । सू० २६ ।

न्युत्तमानि सन्तु । सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महोसि ॥ ३ ॥
समिद्धस्य प्रमहसोऽग्ने वन्दे तव श्रियम् । वृषभो धुमन्वाँ अस्मि समध्वरोष्विध्यसे
॥ ४ ॥ समिद्धो अग्न आहुत देवान्यन्ति स्वध्वर । त्वं हि हव्यवाळसि ॥ ५ ॥
आ जुहोता दुवस्यतानि प्रयत्यध्वरे । वृणीध्वं हव्यवाहनम् ॥ ६ ॥ २२ ॥

॥ २६ ॥ १—१५ गौरिवीतिः शाक्त्य ऋषिः ॥ १—८, ६—१५
इन्द्रः । ६^१ इन्द्र उशना वा देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् पङ्क्तिः । ८ स्वरादपङ्क्तिः ।
२, ४, ७ त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ८, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । १२, १३, १४, १५
विरादत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ८ पञ्चमः । २-७, ६-१५ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ व्ययमा मनुषो देवताता त्री रोचना दिव्या धारयन्त । अर्चन्ति
त्वा मरुतः पूतदंक्षास्त्वमेषामृषिरिन्द्रासि धीरः ॥ १ ॥ अनु यदीं मरुतो मन्द-
मानमार्चन्ति पवित्रांसं सुतस्य । आदत्त वज्रमभि यदहिं हजपो यद्दीरसृजत्सर्तवा
उ ॥ २ ॥ उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्प्येन्द्रः सोमस्य सुपुतस्य पेयाः । तद्धि हव्यं
मनुषे गा अविन्ददहन्नहिं पवित्राँ इन्द्रो अस्य ॥ ३ ॥ आद्रोदसी वितरं विष्क-
भायत्संविद्यानश्चिद्विषसे मृगं कः । जिगर्तिमिन्द्रो अपजर्गुराणः प्रति श्वसन्तमव
दानवं हन् ॥ ४ ॥ अध क्रत्वा मघवन्तुभ्यं देवा अनु विश्वे अददुः सोमपेयम् ।
यत्सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपरा एतशे कः ॥ ५ ॥ २३ ॥ नव यद-
स्य नवतिं च भोगान्त्सकं वज्रेण मघवा विवृश्चत् । अर्चन्तीन्द्रं मरुतः सधस्थे त्रै-
ष्टुभेन वचसा वाधत धाम् ॥ ६ ॥ सखा सख्ये अपचत्तूर्यमग्निरस्य क्रत्वा महिषा
त्री शतानि । त्री साकमिन्द्रो मनुषः सरांसि सुतं पिवदृत्रहत्याय सोमम् ॥ ७ ॥
त्री यच्छता महिषाणामघो मास्त्री सरांसि मघवा सोम्यापाः । करं न विश्वे अ-
हन्त देवा भरमिन्द्राय यदहिं जुघान ॥ ८ ॥ उशना यत्सहस्यैरयातं गृहमिन्द्र जूजुवाने-
भिरश्वैः । वन्वानो अत्र सरथं ययाथ कुत्सेन देवैर्वनोर्ह शुष्णम् ॥ ९ ॥ प्रान्य-
ञ्चक्रमवृहः सूर्यस्य कुत्सायान्यदरित्रो यातवेऽकः । अनासो दस्यूरमृणो वधेन नि-
दुर्योण आवृणद्मध्रवाचः ॥ १० ॥ २४ ॥ स्तोमांसस्त्वा गौरिवीतेरवधन्नरन्धयो
वैदधिनाय पित्रुम् । आ त्वामृजिश्वा सख्याय चक्रे पचन्पक्तीरपिबः सोममस्य
॥ ११ ॥ नववासः सुतसोमास इन्द्रं दशगवासो अभ्यर्चन्त्यकैः । गव्यं चिदूर्व-
मपिधानवन्तं तं चिन्नरः शशमाना अप व्रन् ॥ १२ ॥ कथो नु ते परि चराणि
विद्वान्वीर्या मघवन्या चकर्थ । या चो नु नव्या कृणवः शविष्ठ मेदु ता ते विदथेषु ब्रवाम

अ० ४ । अ० १ । व० २८] २५१ [म० ५ । अ० २ । सू० ३० ।

॥ १३ ॥ एता विश्वा चकृवाँ इन्द्र भूर्यपरीतो जनुषा वीर्येण । या चिन्नु वज्रि-
न्कृणवो दधृष्वान्न ते वर्ता तविष्या अस्ति तस्याः ॥ १४ ॥ इन्द्र ब्रह्म क्रियमाणा
जुषस्व या ते शविष्ठ नव्या अकर्म । वस्त्रेव भद्रा सुकृता वसूय रथं न धीरः स्वपा
अतत्तम् ॥ १५ ॥ २५ ॥

॥ ३० ॥ १-१५ वभुरात्रेय ऋषिः ॥ इन्द्र ऋणञ्चयश्च देवता ॥ छन्दः—
१—५, ८, ९ निचृत्रिष्टुप् । १० विराद् त्रिष्टुप् । ७, ११, १२ त्रिष्टुप् ।
६, १३ पङ्क्तिः । १४ स्वरादपङ्क्तिः । १५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५,
७—१२ धैवतः । ६, १३—१५ पञ्चमः ॥

राजविषये

॥ ३० ॥ कस्य वीरः को अपश्यदिन्द्रं सुखरथमीर्यमानं हरिभ्याम् । यो
राया वज्री सुतसौममिच्छन्तदोको गन्ता पुरुहूत ऊती ॥ १ ॥ अवाचचत्तं पद-
मस्य सस्वरुध्रं निधातुरन्वायमिच्छन् । अपृच्छमन्यां उत ते म आहुरिन्द्रं नरो
बुबुधाना अशेम ॥ २ ॥ प्र नु वयं सुते या ते कृतानीन्द्र ब्रवांस यानि नो जुजो-
षः । वेददविद्वाञ्छृणवच्च विद्वान्वहतेऽयं मघवा सर्वसेनः ॥ ३ ॥ स्थिरं मनश्च-
कृषे जात इन्द्र वेपीदेको युधये भूर्यसश्चित् । अश्मानं चिच्छवसा दिद्युतो वि-
विदो गवामूर्वमुस्त्रियाणाम् ॥ ४ ॥ परो यत्त्वं परम आजनिष्ठाः परावति श्रुत्यं
नाम विभ्रत् । अतश्चिदिन्द्रादभयन्त देवा विश्वा अपो अजयद्दासपत्नीः ॥ ५ ॥
२६ ॥ तुभ्येदेते मरुतः सुशेवा अर्चन्त्यर्कं सुन्वन्त्यन्धः । अहिमोहानमप आशयानं
प्र मायाभिर्मायिनं सज्जदिन्द्रः ॥ ६ ॥ वि पू मृधो जनुषा दानमिन्वन्नहन्गवा
मघवन्तसञ्चक्रानः । अत्रा दासस्य नमुचेः शिरो यदवर्तयो मनवे गातुमिच्छन्
॥ ७ ॥ युजं हि मामकृथा आदिदिन्द्र शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन् । अश्मानं
चित्सत्र्यैर्वर्तमानं प्र चक्रियेव रोदसी मरुद्भयः ॥ ८ ॥ स्त्रियो हि दास आयु-
धानि चक्रे किं मा करन्नवला अस्य सेनाः । अन्तर्हृष्यदुभे अस्य धेने अथोप
प्रेद्युधये दस्युमिन्द्रः ॥ ९ ॥ समत्र गावोऽभितोऽनवन्तेहेह वत्सैर्वियुता यदासन् । सं
ता इन्द्रो असृजदस्य शार्कैर्यदीं सोमांसः सुषुता अमन्दन् ॥ १० ॥ २७ ॥ यदीं
सोमां वभ्रधूता अमन्दन्नरौरवीदृषभः सादनेषु । पुरन्दरः पपिवाँ इन्द्रो अस्य पु-
नर्गवामददादुस्त्रियाणाम् ॥ ११ ॥ भद्रमिदं रुशमा अग्रे अकृन्गवां चत्वारि ददतः
सहस्रा । ऋणञ्चयस्य प्रयता मघानि प्रत्यग्रभीष्म नृतेमस्य नृणाम् ॥ १२ ॥
सुपेशंसं माव सज्जन्त्यस्तं गवां सहस्रैरुशमासो अग्ने । तीव्रो इन्द्रममन्दुः सु-

अ० ४ । अ० १ । व० ३१] २६२ [म० ५ । अ० २ । सू० ३१ ।

तासोऽक्तोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाः ॥ १३ ॥ औच्छत्सा रात्री परितक्म्या यां
ऋणञ्चये राजनि रुशमानाम् । अत्यो न वाजी रघुरज्यमानो वधुश्चत्वार्यसन-
त्सहस्रा ॥ १४ ॥ चतुःसहस्रं गव्यस्य पशवः प्रत्यग्रभीष्म रुशमेष्वग्रे । घर्मश्चि-
त्तप्तः प्रवृजे य आसीदयस्मयस्तम्बादाम् विप्राः ॥ १५ ॥ २८ ॥

॥ ३१ ॥ १—१३ अवस्युरात्रेय ऋषिः ॥ १—८, १०—१३ इन्द्रः ।
८, इन्द्रः कुत्सो वा । ८, इन्द्र उशना वा । ६ इन्द्रः कुत्सश्च देवता ॥
छन्दः—१, २, ५, ७, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, १० त्रिष्टुप् । १३
विरादत्रिष्टुप् । ८, १२ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—७, ९—११, १३ धैवतः ।
८, १२ पञ्चमः ॥

॥ ३१ ॥ इन्द्रो रथाय प्रवतं कृणोति यमध्यस्थान्मघवां वाजयन्तम् ।
यूथेव पश्वो व्युनोति गोपा अरिष्ठो याति प्रथमः सिषासन् ॥ १ ॥ आ
प्र द्रव हरिवो मा वि वैतः पिशङ्गराते अभि नः सचस्व । नहि त्वदिन्द्र व-
स्यो अन्यदस्त्यमेनांश्चिज्जनिवतश्चकथ ॥ २ ॥ उद्यत्सहः सहस्र आर्जनिष्ट दे-
दिष्ट इन्द्र इन्द्रियाणि विश्वा । प्राचोदयत्सुदुर्घा ववे अन्तर्वि ज्योतिषा संववृ-
त्वत्तमोऽवः ॥ ३ ॥ अनवस्ते रथमश्वाय तत्तन्त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम् । ब्र-
ह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ ॥ ४ ॥ वृष्णे यत्ते वृषणो अ-
र्कमर्चाग्निन्द्रावाणो अदितिः सजोषाः । अनश्वासो ये पवयोऽस्था इन्द्रेपिता
अभ्यवर्तन्त दस्यून् ॥ ५ ॥ २६ ॥ प्र ते पूर्वाणि करणानि वोचं प्र नूतना मघ-
वन्या चकथ । शक्तीवो यद्विभरा रोदसी उभे जयन्नपो मनवे दानुचित्राः ॥ ६ ॥
तदिन्नु ते करणं दस्म विप्राहि यद्वन्नोजो अत्रामिमीथाः । शुष्णस्य चित्परि मा-
या अगृभ्णाः प्रपित्वं यन्नप दस्यूरसेधः ॥ ७ ॥ त्वमपो यदवे तुर्वशायारमयः सुदु-
र्घाः पार इन्द्र । उग्रमयातमवहो ह कुत्सं सं ह यद्वामुशनारन्त देवाः ॥ ८ ॥ इ-
न्द्राकुत्सा वहमाना रथेना वामत्या अपि कर्णे वहन्तु । निः षीमद्भयो धर्मथो
निः पथस्थान्मघोनो हृदो वरथस्तमांसि ॥ ९ ॥ वार्तस्य युक्तान्सुयुजश्चिदश्वा-
न्कविरिचिदेषो अजगन्नवस्युः । विश्वे ते अत्र मरुतः सखाय इन्द्र ब्रह्माणि त-
र्विषीमवर्धन् ॥ १० ॥ ३० ॥ सूरश्चिद्रथं परितक्म्यायां पूर्वं करदुपरं जूजुवांसम् ।
भरच्चक्रमेतशः सं रिणाति पुरो दधत्सनिष्यति क्रतुं नः ॥ ११ ॥ आयं जना
अभिचत्ते जगामेन्द्रः सखायं सुतसोममिच्छन् । वदन्ग्रावाव वेदिं भ्रियाते यस्य

अ० ४ । अ० २ । व० १] २५३ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३३ ।

जीरमध्वर्यवश्चरन्ति ॥ १२ ॥ ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते मती अमृत मो ते
अह आरन् । वावन्धि यज्यूरुत तेषु धेह्योजो जनेषु येषु ते स्याम ॥ १३ ॥ ३१ ॥

॥ ३२ ॥ १-१२ गातुरात्रेय ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ७, ६,
११ त्रिष्टुप् । २, ३, ४, १०, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ८ स्वराद् पङ्क्तिः । ६
भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-४, ७, ६-१२ धैवतः । ५, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३२ ॥ अर्ददस्समसृजो वि खानि त्वमर्णवान्वद्धानाँ अरम्णाः । म-
हान्तमिन्द्र पर्वतं वि यद्वः सृजो वि धारा अव दानवं हन् ॥ १ ॥ त्वमुत्साँ ऋ-
तुभिर्वद्धानाँ अरंह ऊधः पर्वतस्य वज्रिन् । अहिँ चिदुग्र प्रयुतं शयानं जघ्नुवाँ
इन्द्र तर्विषीमधत्थाः ॥ २ ॥ त्यस्य चिन्महतो निर्मृगस्य वधर्जघान तर्विषीभिरि-
न्द्रः । य एक इदंप्रतिर्मन्यमान आदस्मादन्यो अजनिष्ट तव्यान् ॥ ३ ॥ त्यं चिं-
देषां स्वधया मदन्तं मिहो नपातं सुवृधं तमोगाम् । वृषप्रभर्मा दानवस्य भामं व-
ज्रेण वज्री नि जघान शुष्णाम् ॥ ४ ॥ त्यं चिदस्य ऋतुभिर्निषत्तममर्मणो विद-
दिदस्य मर्म । यदीं सुक्षत्र प्रभृता मदस्य युयुत्सन्तं तमसि हर्म्ये धाः ॥ ५ ॥ त्यं
चिदित्था कत्पयं शयानमसूर्ये तमसि वावृधानम् । तं चिन्मन्दानो वृषभः सुत-
स्योच्चैरिन्द्रो अपगूर्यो जघान ॥ ६ ॥ ३२ ॥ उद्यदिन्द्रो महते दानवाय वधुर्यमि-
ष्ट सहो अप्रतीतम् । यदीं वज्रस्य प्रभृतौ वृदाभ विश्वस्य जन्तोर्ध्रुमं चकार ॥ ७ ॥
त्यं चिदणी मधुपं शयानमसिन्वं ववं मद्यादुग्रः । अपादमत्रं महता वधेन नि दु-
र्योण आवृणद्मृध्वाचम् ॥ ८ ॥ को अस्य शुष्मं तर्विषीं वरात एको धना भरते
अप्रतीतः । इमे चिदस्य जर्यसो नु देवी इन्द्रस्यौजसो भियसा जिहाते ॥ ९ ॥
न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीतु इन्द्राय गातुरुशतीव येमे । सं यदोजो युवते विश्व-
माभिरनु स्वधाने जितयो नमन्त ॥ १० ॥ एकं नु त्वा सत्पतिं पाञ्चजन्यं जातं
शृणोमि यशसं जनेषु । तं मे जगृभ आशसो नर्विष्टं दोषावस्तोर्हवमानास इन्द्रम्
॥ ११ ॥ एवा हि त्वामृतुथा यातर्यन्तं मघा विप्रेभ्यो ददतं शृणोमि । किं तै ब्र-
ह्मणो गृहते सखायो ये त्वाया निदधुः काममिन्द्र ॥ १२ ॥ ३३ ॥ १ ॥ २ ॥

॥ ३३ ॥ १-१० संवरणः प्राजापत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१,
२, ७ पङ्क्तिः । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, १० भुरिक्पङ्क्तिः । ५, ६ स्वरादपङ्क्तिः । ८
त्रिष्टुप् । ९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-७, १० पञ्चमः । ८, ६ धैवतः ॥

अ० ४ । अ० २ । व० ४] २५४ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३४ ।

॥ ३३ ॥ महि महे तवसे दीध्ये नृनिद्रायेत्या तवसे अतव्यान् । यो अस्मै
सुमतिं वाजसातौ स्तुतो जनें समर्थश्चिकेत ॥ १ ॥ स त्वं न इन्द्र धियसानो अकै-
हरीणां वृषन्योक्तमश्रेः । या इत्या मघवन्ननु जोषं वक्तो अभि प्रार्यः संज्ञि जनान्
॥ २ ॥ न ते त इन्द्राभ्यस्मद्व्यायुक्तासो अव्रह्मता यदसन् । तिष्ठा रथमधि
तं वज्रहस्ता रश्मि देव यमसे स्वध्वः ॥ ३ ॥ पुरु यत्त इन्द्र सन्त्युक्था गवे च-
कर्थोर्वरासु युध्यन् । ततक्षे सूर्याय चिदोक्तसि स्वे वृषा समत्सु दासस्य नाम चित
॥ ४ ॥ वयं ते त इन्द्र ये च नरः शर्षो जज्ञाना याताश्च रथाः । आस्माज्जगम्या
दहिशुष्म सत्वा भगो न हव्यः प्रभृथेषु चारुः ॥ ५ ॥ १ ॥ पृष्ठेण्यमिन्द्र त्वे
ह्योजो नृम्णानि च नृतमानो अमर्तः । स न एनी वसवानो रयिदाः प्रार्यः स्तुपे
तुविमघस्य दानम् ॥ ६ ॥ एवा न इन्द्रोतिभिरव प्राहि गृणतः शूर कारुन् । उत
त्वचं ददतो वाजसातौ पिप्रीहि मध्वः सुषुतस्य चारोः ॥ ७ ॥ उत त्ये मा पौ-
रुकुत्स्यस्य सुरेस्त्रसदस्योर्हिगणितो रराणाः । वहन्तु मा दश श्येतासो अस्य
गैरिचितस्य क्रतुभिर्नु संरचे ॥ ८ ॥ उत त्ये मा मारुताश्वस्य शोणाः क्रत्वा म-
घासो विदधस्य रातौ । सहस्रा मे च्यवतानो ददान आनूकमर्यो वपुषे नार्चत्
॥ ९ ॥ उत त्ये मा ध्वन्यस्य जुष्टा लक्ष्मण्यस्य सुरुचो यतानाः । मृदा रायः सं-
वरणस्य ऋषेर्वजं न गावः प्रयता अपि गमन् ॥ १० ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ १-६ संवरणः प्राजापत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ भुरिक्
त्रिष्टुप् । ६, ६, त्रिष्टुप् । २, ४, ५ निवृज्जगती । ३, ७, जगती । ८ विराड्जगती ॥
स्वरः-१, ६, ६ धैवतः । २-५, ७, ८ निषादः ॥

॥ ३४ ॥ अजातशत्रुमजरा सर्व्वत्यनु स्वधामिता दस्ममीयते । सुनोतन प-
चत् ब्रह्मवाहसे पुरुष्टुताय प्रतरं दधातन ॥ १ ॥ आयः सोमै न जठरमपि प्रताम-
न्दत मघवा मध्वो अन्धसः । यदी मृगाय हन्तवे महावधः सहस्रभृष्टिमुशना वधं
यमत् ॥ २ ॥ यो अस्मै घंस उत वा य ऊधन्ति सोमं सुनोति भवति द्युमाँ अह ।
अपाप शक्रस्ततनुष्टिमुहति तनूशुभं मघवा यः कवासखः ॥ ३ ॥ यस्यावधीत्पित-
रं यस्य मातरं यस्य शक्रो भ्रातरं नात ईषते । वेतीक्षस्य प्रयता यतङ्करो न किल्बिषा-
दीषते वस्व आकुरः ॥ ४ ॥ न पञ्चभिर्दशभिर्वष्ट्यारभं नासुन्वता सचते पुष्यता
चन । जिनाति वेदमुया हन्ति वा धुनिरा देव्युं भजति गोमति व्रजे ॥ ५ ॥ ३ ॥
वित्वक्षणाः समृतौ चक्रमासजोऽसुन्वतो विष्टुणः सुन्वतो वृधः । इन्द्रो विश्वस्य

अ० ४ । अ० २ । व० ७] २५५ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३६ ।

दमिता विभीषणो यथावशं नयति दासमार्यः ॥ ६ ॥ समीं पणेरजति भोजनं
मुषे वि दाशुषे भजति सूनरं वसु । दुर्गे च न ध्रियते विश्व आ पुरु जनो यो अ-
स्य तविषीमचुक्रुधत् ॥ ७ ॥ सं यज्जनौ सुधनौ विश्वशर्धसावेदिन्द्रो मघवा
गोपु शुभ्रिपु । युजं ह्यन्यमकृत प्रवेपन्युदीं गव्यं सृजते सत्त्वभिर्धुनिः ॥ ८ ॥ स-
हस्रसामाधिवेशिं गृणीषे शत्रिभग्न उपमां केतुमर्यः । तस्मा आपः सन्यतः पीप-
यन्त तस्मिन्क्षत्रममवत्वेपमस्तु ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ३५ ॥ १-८ प्रभूवसुराङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ नि-
चृदनुष्टुप् । ३ भुरिगनुष्टुप् । ७ अनुष्टुप् । २ भुरिगुणिक । ४, ५, ६, स्वराडु-
णिक । ८ भुरिग्वृहती ॥ स्वरः-१, ३, ७ गान्धारः । २, ४-६ ऋषभः । ८ मध्यमः ॥

॥ ३५ ॥ यस्ते साधिष्ठोऽवस इन्द्र क्रतुष्टमा भर । अस्मभ्यं चर्षणीसहं सन्ति
वाजेषु दुष्टरम् ॥ १ ॥ यदिन्द्र ते चतस्रो यच्छूर सन्ति तिस्रः । यद्वा पञ्च क्षि-
तीनामवस्तत्सु न आ भर ॥ २ ॥ आ तेऽवो वरेण्यं वृषन्तमस्य दूमहे । वृषजू-
तिहिं जज्ञिष आभूभिरिन्द्र तुर्वणिः ॥ ३ ॥ वृषा ह्यसि राधसे जज्ञिषे वृष्णिं ते
शवं । स्वक्षत्रं ते धृषन्मनः सत्राहमिन्द्र पौंस्यम् ॥ ४ ॥ त्वं तमिन्द्र मर्त्यममित्र-
यन्तमद्रिवः । सर्वरथा शतक्रतो नि याहि शवसस्पते ॥ ५ ॥ ५ ॥ त्वामिद्वृत्रह-
न्तम जनांसो वृक्तवर्हिषः । उग्रं पूर्वीषु पूर्य हवन्ते वाजसातये ॥ ६ ॥ आभस्क-
मिन्द्र दुष्टरं पुरोयावानमाजिषु । सयावानं धनेधने वाजयन्तमवा रथम् ॥ ७ ॥
अस्माकमिन्द्रेहि नो रथमवा पुरन्ध्या । वयं शविष्ठ वार्यं दिवि श्रवोदधीमहि दिवि
स्तोमं मनामहे ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ३६ ॥ १-६ प्रभूवसुराङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ४,
५ निचृत्रिष्टुप् । २, ६ त्रिष्टुप् । ३ जगती ॥ स्वरः-१, २, ४-६ धैवतः ।
३ निषादः ॥

॥ ३६ ॥ स आ गमदिन्द्रो यो वसूनां चिकेतदातुं दामनो रयीणाम् । धन्व-
चरो न वंसगस्तृपाणश्चक्रमानः पिबतु दुग्धमंशुम् ॥ १ ॥ आ ते हनू हरिवः शूर
शिष्टे रुहत्सोमो न पर्वतस्य पृष्ठे । अनु त्वा राजन्नर्वतो न हिन्वन् गीर्भिर्मदेम पुरु-
हूत विश्वे ॥ २ ॥ चक्रं न वृत्तं पुरुहूत वेपते मनो भिया मे अमतेरिदं द्विवः । र-
थादधि त्वा जरिता सदावृथ कुविन्नु स्तोषन्मघवन्पुरुवसुः ॥ ३ ॥ एष शर्वेव

अ० ४ । अ० २ । च० १०] २५६ [म० ५ । अ० ३ । सू० ३६ ।

जरिता त इन्द्रेयति वाचं बृहदाशुषाणः । प्र सव्येन मयवृन्त्यासि रायः प्र दक्षि-
णिर्देरिवो मा वि वेनः ॥ ४ ॥ वृषा त्वा वृषणं वर्धतु यौर्वृषा वृषभ्यां वहसे ह-
रिभ्याम् । स नो वृषा वृषरथः सुशिष्ट वृषकतो वृषा वज्रिन्भरं धाः ॥ ५ ॥ यो रो-
हितौ वाजिनौ वाजिनीवान्त्रिभिः शतैः सचमानावदिष्ट । यूते समस्मै क्षितयो नमन्तां
श्रुतरथाय मरुतो दुवोया ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ३७ ॥ १—५ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः ।
२ विराड्त्रिष्टुप् । ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ पञ्चमः । २-५ धैवतः ॥

॥ ३७ ॥ सं भानुना यतते सूर्यस्याजुह्वानो घृतपृष्ठः स्वचाः । तस्मा अमृत्रा
उषसो व्युच्छान्य इन्द्राय सुनवामेत्याह ॥ १ ॥ समिद्धाग्निर्वनवत्स्तीर्णवर्हिर्युक्त-
ग्रावा सुतसोमो जराते । ग्रावाणो यस्येषिर्बदन्त्ययदध्वर्युर्हविषाव सिन्धुम् ॥ २ ॥
वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति य ई वहति महिषीमिषिराम् । आस्य श्रवस्याद्रथ आ
च घोषात्पुरु सहस्रा परि वर्तयाते ॥ ३ ॥ न स राजा व्यथते यस्मिन्निन्द्रस्तीव्रं
सोमं पिबति गोसखायम् । आ सत्वनैरजाति हन्ति वृत्रं क्षेति क्षितीः सुभगो नाम
पुष्यन् ॥ ४ ॥ पुष्यात्क्षेमं अभि योगे भवात्युभे वृतां संयती सं जयाति । प्रियः
सूर्ये प्रियो अग्ना भवाति य इन्द्राय सुतसोमो ददाशत् ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ३८ ॥ १—५ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ अनुष्टुप् । २, ३,
४ निचृदनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ उरोष्ठे इन्द्र राघसो विभ्वी रातिः शतक्रतो । अथा नो विश्व-
चर्षणे धुम्ना सुक्षत्र मंहय ॥ १ ॥ यदीमिन्द्र श्रवाय्यमिषं शविष्ठ दक्षिषे । प्रथे
दीर्घश्रुतमं हिरण्यवर्णं दुष्टरम् ॥ २ ॥ शुष्मासो ये ते अद्रिवो मेहनां केतसापः ।
उभा देवावभिष्टये दिवश्च गमश्च राजथः ॥ ३ ॥ उतो नो अस्य कस्य चिदक्षस्य
तव वृत्रहन् । अस्मभ्यं नृमणमा भस्मभ्यं नृमणस्यसे ॥ ४ ॥ नूत आभिरभि-
ष्टिभिस्तव शर्मैज्जतक्रतो । इन्द्र स्याम सुगोपाः शूर स्याम सुगोपाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

॥ ३९ ॥ १—५ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप् ।
२, ३ निचृदनुष्टुप् । ४ स्वराहुष्णिक् । ५ बृहती ॥ स्वरः—१-३ गान्धारः । ४
ऋषभः । ५ मध्यमः ॥

अ० ४ । अ० २ । व० १३] २५७ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४१ ।

॥ ३६ ॥ यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति त्वादातमद्विवः । राधस्तन्नो विद्वस उ-
भयाहस्त्या भर ॥ १ ॥ यन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्रं युक्तं तदा भर । विद्याम तस्य ते
व्यमकूपारस्य दावने ॥ २ ॥ यत्ते दित्सु प्राध्यं मनो अस्ति श्रुतं बृहत् । तेन
दृढा चिदद्विव आ वाजं दर्षि सातये ॥ ३ ॥ महिष्ठं वो मघोनां राजानं चर्ष-
णीनाम् । इन्द्रमुप प्रशस्तये पूर्वीभिर्जुजुषे गिरः ॥ ४ ॥ अस्मा इत्काव्यं वच उ-
क्थमिन्द्राय शंस्यम् । तस्मा उ ब्रह्मवाहसे गिरो वर्धन्त्यत्रयो गिरः शुम्भन्त्यत्रयः
॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ४० ॥ १—६ अत्रिर्ऋषिः ॥ १—४ इन्द्रः । ५ सूर्यः । ६—६ अत्रिर्दे-
वता ॥ छन्दः—१ निचृदुष्णिक् । २, ३ उष्णिक् । ६ स्वरादुष्णिक् । ४ त्रिष्टुप् ।
५, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ७ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ६ ऋषभः ।
४—६, ८ धैवतः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ आ ग्राह्यद्रिभिः सुतं सोमं सोमपतेपिव । वृषन्निन्द्र वृषभिवृत्रहन्तम
॥ १ ॥ वृषा ग्राया वृषा मदो वृषा सोमो अयं सुतः । वृषन्निन्द्र वृषभिवृत्रहन्तम
॥ २ ॥ वृषा त्वा वृषणं हुवे वज्रिञ्जित्राभिरुतिभिः । वृषन्निन्द्र वृषभिवृत्रहन्तम
॥ ३ ॥ ऋजीषी वज्री वृषभस्तुराषादुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा । युक्त्वा
हरिभ्यामुप यासद्वर्द्धमाध्यन्दिने सर्वने मत्सदिन्द्रः ॥ ४ ॥ यत्त्वा सूर्यं स्वर्भा-
नुस्तमसाविध्यदासुरः । अक्षेत्रविद्यथा मुग्धो भुवनान्यदीधयुः ॥ ५ ॥ ११ ॥
स्वर्भानोरध यदिन्द्र माया अवो दिवो वर्तमाना अवाहन । गूळं सूर्यं तमसापत्रतेन
तुरीयेण ब्रह्मणाविन्ददत्रिः ॥ ६ ॥ मा मामिमं तव सन्तमत्र इरस्या द्रुग्धो भियसा
नि गारीत् । त्वं मित्रो असि सत्यराधास्तौ मेहावतं वरुणश्च राजा ॥ ७ ॥
ग्राव्णो ब्रह्मा युयुजानः सपर्यन् कीरिणा देवानामसोपशिक्षन् । अत्रिः सूर्यस्व
दिवि चक्षुराधात्स्वर्भानोरप माया अघुक्षत् ॥ ८ ॥ यं वै सूर्यं स्वर्भानुस्तमसावि-
ध्यदासुरः । अत्रयस्तमन्विन्दन्नह्यन्ये अशक्नुवन् ॥ ९ ॥ १२ ॥

॥ ४१ ॥ १—२० अत्रिर्ऋषिः ॥ विधे देवा देवताः ॥ छन्दः—१, २, ६,
१५, १८ त्रिष्टुप् । ४, १३ विरादत्रिष्टुप् । ३, ७, ८, १४, १६ पङ्क्तिः । ५,
६, १०, ११, १२ भुरिक्पङ्क्तिः । २० याजुषी पङ्क्तिः । १६ जगती । १७
निचृज्जगती ॥ स्वरः—१, २, ४, ६, १३, १५, १८ धैवतः । ३, ५, ७—१२,
१४, १६, २० पञ्चमः । १६, १७ निषादः ॥

अ० ४ । अ० २ । व० १६] २५८ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४१ ।

॥ ४१ ॥ को नु वा मित्रावरुणावृतायन्दिवो वा महः पार्थिवस्य वा दे ।
 अतस्य वा सदासि त्रासीथां नो यज्ञायते वा पशुपो न वाजान् ॥ १ ॥ ते नो
 मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुक्षा मरुतो जुषन्त । नमोभिर्वा ये दधते सुवृक्ति
 स्तोमं रुद्राय मीळहुषं सजोषाः ॥ २ ॥ आ वां येष्ठा शिवना हुवध्यै वातस्य
 पत्नन्ध्यस्य पुष्टौ । उत वा दिवो असुराय मन्म प्रान्थासीव यज्यवे भरध्वम्
 ॥ ३ ॥ प्र सत्तणो दिव्यः कएवहोता त्रितो दिवः सजोषा वातो अग्निः । पूषा
 भगः प्रभृथे विश्वभोजा आजिं न जग्मुराश्वश्वतमाः ॥ ४ ॥ प्र वो रयिं युक्ता-
 श्वं भरध्वं राय एषेऽवसे दधीत धीः । सुशेव एवैरौशिजस्य होता ये व एषा
 मरुतस्तुराणाम् ॥ ५ ॥ १३ ॥ प्र वो वायुं रथयुजं कृणुध्वं प्र देवं विप्रं पणिता-
 र्मकैः । इषुध्यव अतसापः पुरन्धीर्वस्वीनो अत्र पत्नीरा धिये धुः ॥ ६ ॥ उप
 व एषे वन्येभिः शूषैः प्र यद्वा दिवश्चितयज्जिरकैः । उषासानक्ता विदुषीव वि-
 श्वमा हा वहतो मर्त्याय यज्ञम् ॥ ७ ॥ अभि वो अर्चे पोष्यावतो नृन्वास्तोष्पतिं
 त्वष्टारं रराणः । धन्या सजोषा धिषणा नमोभिर्वनस्पतीरोषधी राय एषे ॥ ८ ॥
 तुजे नस्तने पर्वताः सन्तु स्वैतवो ये वसवो न वीराः । पमित आप्त्यो यजतः
 सदा नो वर्धन्निः शंसं नयो अभिष्टौ ॥ ९ ॥ वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य गर्भं त्रितो
 नपातमुषां सुवृक्ति । गृणीते अग्निरेतुरी न शूषैः शोचिष्केशो नि रिणाति वना
 ॥ १० ॥ १४ ॥ कथा महे रुद्रियाय ब्रवाम कदाये चिकितुषे भगाय । आप
 ओषधीरुत नोऽवन्तु द्यौर्वना गिरयो वृत्तकेशाः ॥ ११ ॥ शृणोतु न ऊर्जा प-
 तिर्गिरः स नभस्तरीयाँ इषिरः परिज्मा । शृण्वन्त्वापः पुरो न शुभ्राः परि
 सुचो बबृहाणस्याद्रैः ॥ १२ ॥ विदा चिन्तु महान्तो ये व एवा ब्रवाम दस्मा वार्थं
 दधानाः । वयश्चन सुभ्वः आर्व यन्ति क्षुभा मर्तमनुयतं वधस्नैः ॥ १३ ॥
 ॥ १४ ॥ आ दैव्यानि पार्थिवाणि जन्मापश्चाच्छा सुमंस्वाय वोचम् । वर्धन्तां
 घावो गिरश्चन्द्राग्रा उदा वर्धन्तामभिषाता अर्णाः ॥ १४ ॥ पदेपदे मे जरिमा नि
 धायि वल्ग्वी वा शक्रा या पायुभिश्च । सिषंकु माता मही रसा नः स्मत्सूरि-
 भिरर्जुहस्तं ऋजुवनिः ॥ १५ ॥ १५ ॥ कथा दाशेम नमसा सुदानूनेवया मरु-
 तो अच्छोक्तौ प्रश्रवसो मरुतो अच्छोक्तौ । मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषे धादस्माकं भू-
 दुपमातिवनिः ॥ १६ ॥ इति चिन्तु प्रजायै पशुमत्यै देवासो वनते मर्त्यो व आ
 देवासो वनते मर्त्यो वः । अत्रा शिवां तन्वो धासिमस्या जरां चिन्मे निर्वृतिर्ज-
 प्रसीत ॥ १७ ॥ तां वो देवाः सुमतिमूर्जयन्तीमिषमश्याम वसवः शसा गोः ।

अ० ४ । अ० २ । व० १६] २५६ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४२ ।

सा नः सुदानुर्मृळयन्ती देवी प्रति द्रवन्ती सुवितार्य गम्याः ॥ १८ ॥ अभि न
इळा यूथस्य माता स्मन्नदीभिर्बुधशी वा गृणातु । उर्वशी वा बृहद्दिवा गृणाना-
भ्यूर्वाणा प्रभुधस्यायोः ॥ १६ ॥ सिषकु न ऊर्जव्यस्य पुष्टेः ॥ २० ॥ १६ ॥

॥ ४२ ॥ १-१८ अत्रिर्ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ४,
६, ११, १२, १५, १६, १८ निचृत्रिष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ३, ५, ७, ८,
९, १३, १४ त्रिष्टुप् । १७ याजुषी पङ्क्तिः । १० भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-९
११—१६, १८ धैवतः । १०, १७ पञ्चमः ॥

॥ ४२ ॥ प्र शन्तमा वरुणं दीर्घिती गीर्घित्रं भगमदिति नूनमश्याः । पृष-
द्योनिः पञ्चहोता ऋणोत्वतूतपन्था असुरो मयोभुः ॥ १ ॥ प्रति मे स्तोममदिति-
र्जभ्यात्सूनुं न माता दृष्यं सुशेवंम् । ब्रह्म प्रियं देवहितं यदस्त्यहं मित्रे वरुणे
यन्मयोभु ॥ २ ॥ उदीरय कवितमं कवीनामुनत्तैनमभि मध्वा घृतेन । स नो व-
सूनि प्रयता हितानि चन्द्राणि देवः सविता सुवाति ॥ ३ ॥ समिन्द्र णो मनसा
नेषि गोभिः सं सूरिभिर्हरिवः सं स्वस्ति । सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवा-
नां सुमत्या यज्ञियानाम् ॥ ४ ॥ देवो भगः सविता रायो अंश इन्द्रो बृत्रस्य स-
ञ्जितो धनानाम् । ऋभुक्षा वाज उत वा पुरन्धिरवन्तु नो अमृतासस्तुरासः ॥ ५ ॥
१७ ॥ मरुत्वतो अप्रतीतस्य जिष्णोरजूर्यतः प्र ब्रवामा कृतानि । न ते पूर्वं मध-
वन्नापरासो न वीर्यै नूतनः कश्चनाप ॥ ६ ॥ उप स्तुहि प्रथमं रत्नधेयं बृहस्पतिं
सन्तितारं धनानाम् । यः शंसते स्तुवते शम्भविष्टः पुरुवसुरागमज्जोहुवानम् ॥ ७ ॥
तवोतिभिः सचमाना अरिष्टा बृहस्पते मधवानः सुवीराः । ये अश्वदा उत वा
सन्ति गोदा ये वस्त्रदाः सुभगास्तेषु रायः ॥ ८ ॥ विसर्माणं कृणुहि विचमेष्टां
ये भुञ्जते अपृणन्तो न उक्थैः । अपव्रतान्प्रसवे वावृधानान्ब्रह्मद्विषः सूर्याद्या-
व्यस्व ॥ ९ ॥ य ओहेते रत्नसो देववीतावचक्रेभिस्तं मरुतो नि यात । यो वः
शमी शशमानस्य निन्दात्तुच्छयान्कामान्करते सिध्विदानः ॥ १० ॥ १८ ॥ तमु
ष्टुहि यः स्विषुः सुधन्या यो विश्वस्य क्षयति भेषजस्य । यच्चा महे सौमनसाय
रुद्रं नमोभिर्देवमसुरं दुवस्य ॥ ११ ॥ दमूनसो अपसो ये सुहस्ता वृष्णः पत्नीर्न-
द्यो विभवतृष्टाः । सरस्वती बृहद्दिवा राका दशस्यन्तीर्वरिवस्यन्तु शुभ्राः ॥ १२ ॥
प्र सू महे सुशरणाय मेधां गिरं भरे नव्यर्सी जायमानाम् । य आहना दुहितुर्व-
क्षणासु रूपा मिनानो अकृणोदिवं नः ॥ १३ ॥ प्र सुष्टुतिः स्तनयन्तं रुवन्वमि-

अ० ४ । अ० २ । व० २२] २६० [म० ५ । अ० ३ । सू० ४३ ।

ळस्पतिं जरितर्नूनमश्याः । यो अंदिमाँ उदनिमाँ इयतिं प्र विद्युता रोदसी उक्ष-
माणः ॥ १४ ॥ एष स्तोमो मारुतं शर्धो अच्छा रुद्रस्य सूतैर्युन्यूरुदश्याः ।
कामो राये हवते मा स्वस्त्युप स्तुहि पृषदश्वो अयासः ॥ १५ ॥ प्रैष स्तोमः पृ-
थिवीमन्तरिक्षं वनस्पतीरोषधी राये अश्याः । देवोदेवः सुहवो भूतु मध्यं मा नो
माता पृथिवी दुर्मतौ धातु ॥ १६ ॥ उरौ देवा अनिवाधे स्याम ॥ १७ ॥ समश्वि-
नोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम । आ नो रयिं वहतमोत वीराना
विश्वान्यमृता सौभगानि ॥ १८ ॥ १९ ॥

॥ ४३ ॥ १-१७ अत्रिर्ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ६,
८, ९, १७ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५, १० ११, १२, १५ त्रिष्टुप् । ७, १३ वि-
रादत्रिष्टुप् । १४ भुरिक्पङ्क्तिः । १६ याजुषी पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-१३, १५, १७
धैवतः । १४, १६ पञ्चमः ॥

॥ ४३ ॥ आ धेनवः पयसा तूर्यैर्था अमर्धन्तीरुप नो यन्तु मध्वा । महो राये बृ-
हतीः सप्त विप्रो मयोभुवो जरिता जोहवीति ॥ १ ॥ आ सुष्टुती नमसा वर्तयध्ये द्यावा
वाजाय पृथिवी अमृधे । पिता माता मधुवचाः सुहस्ता भरभरे नो यशसाववि-
ष्टाम् ॥ २ ॥ अध्वर्यवश्चकृवांसो मधूनि प्र वायवे भरत चारु शुक्रम् । होतैव नः
प्रथमः पाह्यस्य देव मध्वो ररिमा ते मदाय ॥ ३ ॥ दश क्षिपो युञ्जते बाहू अद्रि
सोमस्य या शमितारा सुहस्ता । मध्वो रसं सुगमस्तिर्गिरिष्ठां चनिश्चदद्बुद्धे शुक्र-
मंशुः ॥ ४ ॥ असावि ते जुजुषाणाय सोमः क्रत्वे दत्ताय बृहते मदाय । हरी
रथे सुधुरा योगे अर्वाग्निन्द्र प्रिया कृणुहि ह्यमानः ॥ ५ ॥ २० ॥ आ नो मही-
मरमतिं सजोषा ग्नां देवीं नमसा रातहव्याम् । मधोर्मदाय बृहतीमृतज्ञामाग्ने वह
पृथिभिर्देवयानैः ॥ ६ ॥ अञ्जन्ति यं प्रथयन्तो न विप्रो वपावन्तं नाग्निना तप-
न्तः । पितुर्न पुत्र उपसि प्रेष्ट आ घर्मो अग्निमृतयन्नसादि ॥ ७ ॥ अच्छा मही
बृहती शन्तमा गीर्दतो न गन्त्वश्विना हुवध्ये । मयोभुवा सरथा यातमर्वागन्तं नि-
धि धुरंमणिर्न नाभिम् ॥ ८ ॥ प्र तव्यसो नमउक्तिं तुरस्याहं पूषा उत वायो-
रदिक्षि । या राधसा चोदितारा मतीनां या वाजस्य द्रविणोदा उत त्मन् ॥ ९ ॥
आ नामभिर्मरुतो वज्रि विश्वाना रूपेभिर्जातवेदो हुवानः । यज्ञं गिरो जरितुः सु-
ष्टुतिं च विश्वे गन्त मरुतो विश्वं ऊती ॥ १० ॥ २१ ॥ आ नो दिवो बृहतः प-
र्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम् । हवं देवी जुजुषाणा घृताचीं शग्मां नो वा-

अ० ४ । अ० २ । व० २४] २६१ [म० ५ । अ० ३ । सू० ४४ ।

चमुशती शृणोतु ॥ ११ ॥ आ वेधसं नीलपृष्ठं बृहन्तं बृहस्पतिं सदेने सादयध्वम् । मा-
दद्योतिं दम् आ दीदिवंसं हिरण्यवर्णमरुषं सपेम ॥ १२ ॥ आ धर्णसिर्वृहद्विषो
रराणो विश्वेभिर्गन्त्वोमभिर्द्वानः । ग्ना वसान ओषधीरमृधस्त्रिधातुशृङ्गो वृषभो
वयोधाः ॥ १३ ॥ मातृष्पदे परमे शुक्रआयोर्विपन्यवो रास्पिरासो अगमन् । सु-
शेव्यं नमसा रातहव्याः शिशुं मृजन्त्यायवो न वासे ॥ १४ ॥ बृहद्वयो बृहते तु-
भ्यमग्ने धियाजुरो मिथुनासः सचन्त । देवोदेवः सुहवो भूतु मद्यं मा नो माता पृ-
थिवी दुर्पतौ धातु ॥ १५ ॥ उरौ देवा अनिवाधे स्याम ॥ १६ ॥ समश्विनोरव-
सा नूतनेन मयोधुवा सुप्रणीती गमेम । आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वा-
न्यमृता सौभगानि ॥ १७ ॥ २२ ॥

॥ ४४ ॥ १-१५ अवत्सारः काश्यप अन्ये च दृष्टलिङ्गा ऋषयः ॥ वि-
श्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः-१, १३ विराट्जगती । २, ३, ४, ५, ६ निचृज्जगती
८, ९, १२ जगती । ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । १०, ११ स्वरट्त्रिष्टुप् । १४ विराट्
त्रिष्टुप् । १५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-६, ८, ९, १२, १३ निपादः । ७, १०, ११,
१४, १५ धैवतः ॥

॥ ४४ ॥ तं प्रत्नथा पूर्वथो विश्वेथेमथा ज्येष्ठताति बर्हिषदं स्वर्विदम् । प्रती-
चीनं वृजनं दोहसे गिराशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे ॥ १ ॥ थ्रिये सुदृशीरुपरस्य याः
स्वर्विरोचमानः ककुभांमचोदते । सुगोपा अस्मि न दभाय सुक्रतो परो मायाभि-
र्ऋत आस नाम ते ॥ २ ॥ अत्यं हविः संचते सच्च धातु चारिष्टगातुः स होता
सहोभरिः । प्रसर्त्ताणो अतु बर्हिर्वेषा शिशुर्मध्ये युवाजरो विसुहा हितः ॥ ३ ॥
प्र व एते सुयुजो यामत्रिष्टुये नीचीरमुष्मै यस्य ऋतावृधः । सुयन्ताभिः सर्वशासैर-
भीशुभिः क्रिविर्नामानि प्रवणे मुषायति ॥ ४ ॥ सज्जर्भुराणस्तर्भुभिः सुतेष्टुर्भं वयाकिनं
चित्तगर्भासु सुस्वरः । धारवाकेष्वृजुगाथ शोभसे वर्धस्व पत्नीरभि जीवो अंध्वरे
॥ ५ ॥ २३ ॥ यादगेव ददृशेतादृगुच्यते सं छायाया दधिरे सिध्याप्स्वा । महीमस्मभ्य-
सुरुषामुरु ज्यो बृहत्सुवीरमनपच्युतं सहः ॥ ६ ॥ वेत्ययुर्जनिवान्वा अति स्पृधः
समर्यता मनसा सूर्यः कृविः । ग्रंसं रत्नन्तं परि विश्वतो गयमस्माकं शर्म वनव-
त्स्वावसुः ॥ ७ ॥ ज्यायांसमस्य यतुनस्य केतुनं ऋषिस्वरं चरति यासु नाम ते ।
यादृशिमन्थाग्रि तमपस्यया विदद्य उ स्वयं वहते सो अरं करत् ॥ ८ ॥ समुद्रमा-
सामव तस्थे अग्रिमा न रिष्यति सर्वनं यस्मिन्नायता । अत्रा न हार्दि क्रवणस्य

अ० ४ । अ० २ । व० २७] २६२ [म० ५ । अ० ४ । सू० ४५ ।

रेजते यत्रा मतिर्विद्यते पूतवन्धनी ॥ ६ ॥ स हि ज्ञत्रस्य मनसस्य चित्तिभिरेवा-
वदस्य यजतस्य सधेः । अवत्सारस्य स्पृणवाम रणवाभिः शविष्ठं वाजं विदुषा चि-
दध्यम् ॥ १० ॥ २४ ॥ श्येन आसामादितिः कच्यो मदी विश्ववारस्य यजतस्य
मायिनः । समन्यमन्यमर्थयन्त्येतवे विदुर्विषाणं परिपानमन्ति ते ॥ ११ ॥ सदापृणो
यजतो वि द्विषो वधीद्वाहुवृक्तः श्रुतवित्तयो वः सचा । उभा स वरा प्रत्येति भाति
च यन्दीं गणं भजते सुप्रयावभिः ॥ १२ ॥ सुतम्भरो यजमानस्य सत्पतिर्विश्वा-
सामूयः स धियामुदञ्चनः । भरद्देनू रसवच्छिन्ने पयोऽनुब्रुवाणो अध्येति न
स्वपन् ॥ १३ ॥ यो जागार तमृचः कामयन्ते यो जागार तमु सामानि यन्ति ।
यो जागार तमयं सोमं आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः ॥ १४ ॥ अग्निर्जागार
तमृचः कामयन्तेऽग्निर्जागार तमु सामानि यन्ति । अग्निर्जागार तमयं सोमं आह
तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः ॥ १५ ॥ २५ ॥ ३ ॥

॥ ४५ ॥ १-११ सदापृण आत्रेय ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः-१,
२ पङ्क्तिः । ५, ६, ११ भुरिक् पङ्क्तिः । ८, १० स्वराद् पङ्क्तिः । ३ विराद् त्रिष्टुप् ।
४, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ५, ८-११ पञ्चमः । ३, ४, ६, ७
धैवतः ॥

॥ ४५ ॥ विदा दिवो विष्यन्नद्विमुक्थैरायत्या उषसो अचिनो गुः । अपा-
वृत वजिनीरुत्स्वर्गाद्वि दुरो मानुषीर्देव आवः ॥ १ ॥ वि सूर्यो अमतिं न श्रियं सा-
दोर्वाद्वा माता जानती गात् । धन्वर्णसो नद्यः खादोअर्णाः स्थूणोऽ सुमिता
दंहत द्यौः ॥ २ ॥ अस्मा उक्थाय पर्वतस्य गर्भो महीनां जनुषे पूर्व्याय । वि प-
र्वतो जिहीत सार्धत द्यौराविवासन्तो दसयन्त भूमं ॥ ३ ॥ सूक्तेभिर्वो वचोभिर्दे-
वजुष्टैरिन्द्रा न्वग्नी अवसे हुवध्यै । उक्थेभिर्हि त्मा कवयः सुयज्ञा आविवासन्तो
मरुतो यजन्ति ॥ ४ ॥ एतो न्वद्य सुध्यो भवाम प्र दुच्छुनां मिनवाम वरीयः ।
आरे द्वेषांसि सनुतर्दधामायाम प्राञ्चो यजमानमच्छ ॥ ५ ॥ २६ ॥ एता धियं कृ-
णवाम सखायोऽप या मातां ऋणुत वजं गोः । यया मनुर्विशिशिप्रं जिगाय यया वणि-
ग्बङ्कुराण पुरीषम् ॥ ६ ॥ अनूनोदत्र हस्तयतो अद्रिरार्चन्येन दश मासो नवग्वाः ।
ऋतं यती सरमा गा अविन्दद्विश्वा नि सत्याङ्गिराश्चकार ॥ ७ ॥ विश्वे अस्या
व्युषि माहिनायाः सं यदोभिरङ्गिरसो नवन्त । उत्स आसां परमे सधस्थ ऋतस्य
पथा सरमा विदग्धाः ॥ ८ ॥ आ सूर्यो यातु सप्ताश्वः क्षेत्रं यदस्योर्विया दीर्घ-

अ० ४ । अ० ३ । व० १] २६३ [म० ५ । अ० ४ । सू० ४७ ।

याथे । स्युः श्येनः पतयदन्धो अच्छा युवा कविर्दीदयदोषु गच्छन् ॥ ६ ॥ आ सूर्यो
अरुहच्छुक्रमणोऽयुक्त यद्धरितो वीतपृष्ठाः । उदना न नार्वमनयन्त धीरो आश्रयव-
तीरापो अर्वागतिष्ठन् ॥ १० ॥ धियं वो अप्सु दधिपे स्वर्षा ययातरन्दश मासो न-
वग्वाः । अया धिया स्याम देवगोपा अया धिया तुतुर्यामात्यंहः ॥ ११ ॥ २७ ॥

॥ ४६ ॥ १-८ प्रतिक्षत्र आत्रेय ऋषिः ॥ १-६ विश्वे देवाः । ७, ८
देवपत्न्यो देवताः ॥ छन्दः—१ भुरिजगती । ३, ५, ६ निचृजगती । ४, ७
जगती । २, ८ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः १, ३, ४-७ निपादः । २, ८ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ ह्यो न विद्वाँ अगुजि स्वयं भुरि तां वहामि प्रतरणीमवस्युर्वम् ।
नास्या वरिम विमुचं नावृतं पुनर्विद्वान्पथः पुरणत ऋजु नैषति ॥ १ ॥ अग्न इन्द्र
वरुण मित्र देवाः शर्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो । उभा नासत्या रुद्रो अश्व ग्नाः
पूषा भगः सरस्वती जुषन्त ॥ २ ॥ इन्द्राग्नी मित्रावरुणादिति स्वः पृथिवीं यां
मारुतः पर्वतां अपः । हुवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शंसं सवितारमृतये
॥ ३ ॥ उत नो विष्णुरुत वातो अस्मिधो द्रविणोदा उत सोमो मयस्करत् ।
उत ऋभवं उत राये नो अश्विनोत त्वष्टोत विभ्वानु मंसते ॥ ४ ॥ उत त्यन्नो
मारुतं शर्ध आ गमदिवित्तयं यजतं बर्हिःसदे । बृहस्पतिः शर्म पूषोत नो यमद्व-
रुथ्यं वरुणो मित्रो अर्यमा ॥ ५ ॥ उत त्ये नः पर्वतासः सुशस्तयः सुदीतयो
नद्यस्त्रामणे भुवन । भगो विभक्ता शवसावसा गमदुरुव्यचा अदितिः श्रोतु मे
हवम् ॥ ६ ॥ देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये । याः
पार्थिवासो या अपामपि व्रते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छत ॥ ७ ॥ उत ग्ना
व्यन्तु देवपत्नीरिद्राण्यग्नाय्यश्विनीराद् । आरोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु
देवीर्यश्चतुर्जनीनाम् ॥ ८ ॥ २८ ॥ २ ॥

॥ ४७ ॥ १-७ प्रतिरथ आत्रेय ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१,
२, ३, ७, त्रिष्टुप् । ४ भुरिक्त्रिष्टुप् । ६ विराट्त्रिष्टुप् । ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१-४, ६, ७ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४७ ॥ प्रयुञ्जती दिव एति ब्रुवाणा मही माता दुहितुर्वोधयन्ती । आवि-
वांसन्ती युवतिर्मनीषा पितृभ्य आ सदेने जोहुवाना ॥ १ ॥ अजिरासस्तदप ईय-
माना आतस्थिवांसो अमृतस्य नाभिम् । अन्नन्तास उरवो विश्वतः सीं परि द्या-

अ० ४ । अ० ३ । व० ३] २६४ [म० ५ । अ० ४ । सू० ४६ ।

वापृथिवी यन्ति पन्थाः ॥ २ ॥ उक्ता संमुद्रो अरुषः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा-
विवेश । मध्ये दिवो निहितः पृथिव्यरश्मा वि चक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ॥ ३ ॥ च-
त्वार ई विभ्रति क्षेम्यन्तो दश गर्भं चरसे धापयन्ते । त्रिधातवः परमा अस्य गावो
दिवश्चरन्ति परि सद्यो अन्तान् ॥ ४ ॥ इदं वपुर्निवचनं जनासुश्चरन्ति यच्चक्षुस्त-
स्थुरापः । द्वे यदी विभृतो मातुरन्ये इहेह जाते यस्यासुसवन्धू ॥ ५ ॥ वि तन्व-
ते धियो अस्मा अपांसि वस्त्रा पुत्राय मातरौ वयन्ति । उपप्रक्षे वृषणो मोदमाना
दिवस्पथा बृध्वो गन्त्यच्छे ॥ ६ ॥ तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यमिद-
मस्तु शस्तम् । अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सार्दनाय ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ ४८ ॥ १-५ प्रतिभानुरात्रेय ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१,
३ स्वराद् त्रिष्टुप् । २, ४, ५ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१, ३ धैवतः । २, ४,
५ निषादः ॥

॥ ४८ ॥ कदु प्रियाय धाम्ने मनामहे स्वक्षत्राय स्वयंशसे महे वयम् । आ-
मेन्यस्य रजसो यदभ्र आ अपो वृणाना वितनोति मायिनी ॥ १ ॥ ता अतनत
व्युनं वीरवक्ष्णं समान्या वृतया विश्वमा रजः । अपो अपाचीरपरा अपेजते
प्र पूर्वाभिस्तिरते देव्युर्जनः ॥ २ ॥ आ ग्रावभिरहन्येभिरक्तुभिर्वारिष्ठं वज्रमा जि-
घर्ति मायिनि । शतं वा यस्य प्रचरन्त्स्वे दमे संवर्तयन्तो वि च वर्तयन्नहा ॥ ३ ॥
तामस्य रीतिं परशोरिव प्रत्यनीकमुखं भुजे अस्य वर्षसः । सचा यदि पितुम-
न्तमिव क्षयं रत्नं दधाति भरहूतये विशे ॥ ४ ॥ स जिह्वया चतुरनीक ऋज्जते
चारु वसानो वरुणो यतन्नरिम् । न तस्य विघ्न पुरुषत्वता वयं यतो भगः सविता
दाति वार्यम् ॥ ५ ॥ २ ॥

॥ ४६ ॥ १-५ प्रतिप्रभ आत्रेय ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१,
२, ४ भुरिक्त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ स्वरादपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ धै-
वतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ देवं वो अद्य सवितास्मेभे भगं च रत्नं विभजन्तमायोः । आ वा
नरा पुरुभुजा वृत्त्यां दिवेदिवे चिदश्विना सखीयन् ॥ १ ॥ प्रति प्रयाणमसु-
रस्य विद्वान्तसूक्तैर्देवं सवितारं दुवस्य । उप ब्रवीत नमसा विज्ञानञ्ज्येष्ठं च
रत्नं विभजन्तमायोः ॥ २ ॥ अदत्रया दयते वार्याणि पूषा भगो अदितिर्वस्त

अ० ४ । अ० ३ । व० ६] २६५ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५१ ।

उसः । इन्द्रो विष्णुर्वरुणो मित्रो अग्निरहानि भद्रा जनयन्त वस्माः ॥ ३ ॥ तन्नो
अनर्वा सञ्चिता वरुथं तत्सिन्धव इष्यन्तो अनु गमन् । उपयद्वोचै अध्वरस्य होता
रायः स्याम पतयो वाजरत्नाः ॥ ४ ॥ प्र ये वसुभ्य ईवदा नमो दुर्ये मित्रे वरुणे
सूक्तवाचः । अवैत्वभ्वं कृणुता वरीयो दिवस्पृथिव्योरवसा मदेम ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ ५० ॥ १-५ स्वस्त्यात्रेय ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः-१
स्वराडुष्णिक् । २ निचृदुष्णिक् । ३ भुरिगुष्णिक् । ४, ५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-
१-३ ऋषभः । ४, ५ धैवतः ॥

॥ ५० ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मतो बुरीत मुख्यम् । विश्वो राय ईषुध्यति धुम्नं
वृणीत पुण्यसे ॥ १ ॥ ते ते देव नेतये चेमा अनुशसे । ते राया ते ह्यापृचे स-
चैमहि सचध्वैः ॥ २ ॥ अतो न आ नृनर्तिथीनतः पत्नीर्दशस्यत । आरे विश्वं
पथेष्ठां द्विपो युयोतु यूयुविः ॥ ३ ॥ यत्र वहिरभिर्हितो दृद्रवद्रोणयः पशुः । नृमणा
वीरपस्त्योऽर्णा धीरेव सनिता ॥ ४ ॥ एष ते देव नेता रथस्पतिः शं रायिः । शं
राये शं स्वस्तय इषः स्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ ५१ ॥ १-१५ स्वस्त्यात्रेय ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः-१
गायत्री । २, ३, ४ निचृद्गायत्री । ५, ८, ९, १० निचृदुष्णिक् । ६ उष्णिक् ।
७ विराडुष्णिक् । ११ निचृत्त्रिष्टुप् । १२ त्रिष्टुप् । १३ पङ्क्तिः । १४, १५
अनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-४ षड्जः । ५-१० ऋषभः । ११, १२ धैवतः । १३
पञ्चमः । १४, १५ गान्धारः ॥

॥ ५१ ॥ अग्ने सुतस्य पीतये विश्वैरुमे भिरा गंहि । देवेभिर्हव्यदातये ॥ १ ॥
ऋतधीतय आ गत सत्यधर्माणो अध्वरम् । अग्नेः पिबत जिह्वया ॥ २ ॥ विप्रै-
भिर्विप्र सन्त्य प्रातर्यावभिरा गंहि । देवेभिः सोमपीतये ॥ ३ ॥ अयं सोमश्चमू
सुतोऽमत्रे परि पिच्यते । प्रिय इन्द्राय वायवे ॥ ४ ॥ वायवा याहि वीतये जुषाणो
हव्यदातये । पिबा सुतस्यान्धसो अभि प्रयः ॥ ५ ॥ ५ ॥ इन्द्रश्च वायवेषां
सुतानां पीतिर्मह्यः । ताञ्जुषेथामरेपसावभि प्रयः ॥ ६ ॥ सुता इन्द्राय वायवे
सोमासो दध्याशिरः । निम्नं न यन्ति सिन्धवोऽभि प्रयः ॥ ७ ॥ सजूर्विश्वेभिर्देवे-
भिर्गन्धिभ्यामुषसा सजूर् । आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण ॥ ८ ॥ सजूर्मित्रावरुणा-
भ्यां सजूर् सोमेन विष्णुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण ॥ ९ ॥ सजूर्गन्धि-

अ० ४ । अ० ३ । व० १०] २६६ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५२ ।

त्यैर्वसुभिः सज्जूरिन्द्रेण वायुना । आ याद्वग्ने अत्रिवत्सुते रण ॥ १० ॥ ६ ॥
स्वस्ति नो मिमीतामश्विना भगः स्वस्ति देव्यदितिरनर्वणः । स्वस्ति पूषा असुरो
दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुना ॥ ११ ॥ स्वस्तये वायुमुप ब्रवामहे सोम
स्वस्ति भुवनेस्य यस्पतिः । बृहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तये आदित्यासो भव-
न्तु नः ॥ १२ ॥ विश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये वैश्वानरो वसुरग्निः स्वस्तये ।
देवा अवन्त्वृभवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः पातवंहसः ॥ १३ ॥ स्वस्ति मित्राव-
रुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति । स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो आदिते कृधि
॥ १४ ॥ स्वस्ति पन्थामनु चरेम सूर्याचन्द्रमसाविव । पुनर्ददताधनता जानता सं
गेमेमहि ॥ १५ ॥ ७ ॥

॥ ५२ ॥ १-१७ शवावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-१,
४, ५, १५ विराडनुष्टुप् । २, ७, १० निचृदनुष्टुप् । ६ पङ्क्तिः । ३, ६, ११
विराडुष्णिक् । ८ १२, १३ अनुष्टुप् । १४ बृहती । १६ निचृद्बृहती । १७
बृहती ॥ स्वरः-१, २, ४-७, १०, १५ पञ्चमः । ३, ६, ११ ऋषभः । ८,
१२, १३ गान्धारः । १४, १६, १७ मध्यमः ॥

५२ ॥ प्र श्यावाश्व धृष्णुयार्चा मरुद्भिर्ऋकभिः । ये अद्रोघमनुष्वधं श्रवो
मदन्ति यज्ञियाः ॥ १ ॥ ते हि स्थिरस्य शर्वसः सखायः सन्ति धृष्णुया । ते
यामन्ना धृषद्विन्स्त्वमना पान्ति शर्वतः ॥ २ ॥ ते स्यन्द्रासो नोक्षणोऽति प्कन्द-
न्ति शर्वरीः । मरुतामद्या महो दिवि जमा च मनमहे ॥ ३ ॥ मरुत्सु वो दधीमहि
स्तोमं यज्ञं च धृष्णुया । विश्वे ये मानुषा युगा पान्ति मर्त्ये रिषः ॥ ४ ॥ अर्हन्तो
ये सुदानवो नरो असांमिशवसः । प्र यज्ञं यज्ञियेभ्यो दिवो अर्चा मरुद्भिः ॥ ५ ॥ ८ ॥
आ रुक्मैरा युधानरं ऋष्या ऋष्टीरसूक्तत । अन्वेनां अहं विद्युतो मरुतो जभर्भती-
रिव भानुरर्त त्मना दिवः ॥ ६ ॥ ये वावृधन्त पार्थिवा य उरावन्तरिञ्च आ ।
वृजने वा नदीनां सधस्थे वा महो दिवः ॥ ७ ॥ शर्धो मारुतमुच्छंस सत्यश्व-
समृभ्वसम् । उत स्म ते शुभे नरः प्र स्यन्द्रा युजत त्मना ॥ ८ ॥ उत स्म ते प-
रुषण्यामूर्णा वसत शुन्ध्यवः । उत पव्या रथानामद्रिं भिन्दन्त्योजसा ॥ ९ ॥
आपथयो विपथयोऽन्तस्पथा अनुपथाः । एतेभिर्मह्यं नामभिर्यज्ञं विष्टार ओहते
॥ १० ॥ ६ ॥ अथा नरो न्योहतेऽधा नियुत ओहते । अथा पारावता इति चित्रा
रूपाणि दशर्या ॥ ११ ॥ छन्दः स्तुभः कुभन्यव उत्समा कीरिणो नृतुः । ते मे

अ० ४ । अ० ३ । व० १३] २६७ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५३ ।

के चिन्न तायव ऊमा आसन्दृशि त्विषे ॥ १२ ॥ ये ऋष्या ऋष्टिविद्युतः कवयः
सन्ति वेधसः । तमेषे मारुतं गणं नमस्या रमया गिरा ॥ १३ ॥ अच्छे ऋषे
मारुतं गणं दाना मित्रं न योषणा । दिवो वा धृष्णव ओजसा स्तुता धीभिर्नि-
षण्यत ॥ १४ ॥ नू मन्वान एषां देवां अच्छा न वृक्षणा । दाना संचेत सूरि-
भिर्यामश्रुतेभिरञ्जिभिः ॥ १५ ॥ प्रयेमे वन्ध्वेषे गां वोचन्त सूरयः पृथ्वी वोचन्त
मातरम् । अर्धा पितरमिष्मिणं रुद्रं वोचन्त शिकसः ॥ १६ ॥ सप्त मे सप्त शा-
किन एकमेका शता ददुः । यमुनायामधि श्रुतमुद्राधो गन्धं मृजे नि राधो अश्व्यं
मृजे ॥ १७ ॥ १० ॥

॥ ५३ ॥ १-१६ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-१
भुरिगायत्री । ८, १२ गायत्री । २ निचृद्धती । ६ स्वराद्बृहती । १४ बृहती ।
३ अनुष्टुप् । ४, ५ उष्णिक् । १०, १५ विराडुष्णिक् । ११ निचृदुष्णिक् ।
६, १६ पङ्क्तिः । ७, १३ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ८, १२ षड्जः । २, ६,
१४ मध्यमः । ३ गान्धारः । ४, ५ १०, १५, ११ ऋषभः । ६, ७, १३,
१६ पञ्चमः ॥

॥ ५३ ॥ को वैद जानमेषां को वा पुरा सुस्नेष्वास मरुताम् । यद्युयुजे
किलास्यः ॥ १ ॥ ऐतान्नयेषु तस्थुषः कः शुश्राव कथा ययुः । कस्मै सस्रुः सु-
दासे अन्वापय इळाभिर्वृष्टयः सह ॥ २ ॥ ते म आहुय आययुरुषु धुभिर्विभि-
र्मदे । नरो मर्या अरेपस इमान्पश्यन्निति षडुहि ॥ ३ ॥ ये अञ्जिषु ये वाशीषु
स्वभानवः स्रुतु रुक्मेषु खादिषु । आया रथेषु धन्वसु ॥ ४ ॥ युष्माकं स्मा रथा
अनु मुदे दधे मरुतो जीरदानवः । वृष्टी द्यावो यतीरिव ॥ ५ ॥ ११ ॥ आ यं
नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः । वि पर्जन्यं सजन्ति रोदसी अनु
धन्वना यन्ति वृष्टयः ॥ ६ ॥ ततृदानाः सिन्धवः क्षोदसा रजः प्र संक्षुधेनवो
यथा । स्यन्ना अश्वा इवाध्वनो विमोचने वि यद्वर्तन्त एन्यः ॥ ७ ॥ आ यात
मरुतो दिव आन्तरिक्षादमादुत । माव स्थात परावतः ॥ ८ ॥ मा वो रसानित-
भा कुभा कुमुमा वः सिन्धुर्नि रीरमत । मा वः परिं घात्सरयुः पुरीषिण्यस्मे इ-
त्सुममस्तु वः ॥ ९ ॥ तं वः शर्धे रथानां त्वेषं गणं मारुतं नव्यसीनाम् । अनु प्र
यन्ति वृष्टयः ॥ १० ॥ १२ ॥ शर्धेशर्धे व एषां व्रातैव्रातं गणङ्गणं सुशस्तिभिः ।
अनु क्रामेम धीतिभिः ॥ ११ ॥ कस्मा अद्य सुजाताय रातहन्त्याय प्र ययुः ।

अ० ४ । अ० ३ । व० १६] २६८ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५४ ।

एना यामेन मरुतः ॥ १२ ॥ येन तोकाय तनयाय धान्यं वीजं वहध्वे अक्षि-
तम् । अस्मभ्यं तद्धत्तन यद्द ईमहे राधो विश्वायु सौभगम् ॥ १३ ॥ अतीयाम
निदस्तिरः स्वस्तिभिर्हित्वावद्यमरातीः । वृष्टीं शं योराप उस्ति भेषजं स्याम मरुतः सह
॥ १४ ॥ सुदेवः समहासति सुवीरो नरो मरुतः स मर्त्यः । यं त्रायध्वे स्याम ते
॥ १५ ॥ स्तुहि भोजान्त्स्तुवतो अस्य यामनि रणन्गावो न यवसे । यतः पूर्वा
इव सखीरन्तु द्वय गिरा गृणीहि कामिनः ॥ १६ ॥ १३ ॥

॥ ५४ ॥ १—१५ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१,
३, ७, १२ जगती । २ विराड् जगती । ६ भुरिग् जगती । ११, १५ निचृज्ज-
गती । ४, ८, १० भुरिक् त्रिष्टुप् । ५, ९, १३, १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३,
६, ७, ११, १२, १५ निषादः । ४, ५, ८—१०, १३, १४ गान्धारः ॥

॥ ५४ ॥ प्र शर्धाय मारुताय स्वभानव इमां वाचमनजा पर्वतच्युते । घर्म-
स्तुभे दिव आ पृष्ठयज्वने दुम्नश्रवसे महि नृम्णमर्चत ॥ १ ॥ प्र वो मरुतस्तविषा
उदन्यवो वयोवृधो अश्वयुजः परिज्रयः । सं विद्युता दधति वाशति त्रितः स्वरन्त्या-
पोऽवना परिज्रयः ॥ २ ॥ विद्युन्महसो नरो अशमदिद्यवो वातत्विषो मरुतः पर्व-
तच्युतः । अब्दया चिन्ममुहुरा ह्यदुतीवृतः स्तनयदमा रभसा उदोजसः ॥ ३ ॥
व्यः कून्तुद्रा व्यहानि शिकूंसो व्यन्तरिचं वि रजोसि धूतयः । वि यदज्राँ अ-
जथ नाव ई यथा वि दुर्गाणि मरुतो नाह रिष्यथ ॥ ४ ॥ तद्वीर्यं वो मरुतो महि-
त्वनं दीर्यं ततान सूर्यो न योजनम् । एता न यामे अगृभीतशोचिषोऽनश्वदां य
न्ययातना गिरिम् ॥ ५ ॥ १४ ॥ अभ्राजि शर्धो मरुतो यदर्णसं मोषथा वृत्तं
कपनेव वेधसः । अर्ध स्मानो अरमतिं सजोषसश्चक्षुरिव यन्तमनु नेषथा सुगम् ॥ ६ ॥
न स जीयते मरुतो न हन्यते न सैधति न व्यथते न रिष्यति । नास्य राय उर्ष
दस्यन्ति नोतय ऋषिं वा यं राजानं वा सुषूदथ ॥ ७ ॥ त्रियुत्वंतो ग्रामजितो
यथा नरोऽर्यमणो न मरुतः कबन्धिनः । पिन्वन्त्युत्सं यद्विनासो अस्वरन्व्युन्दन्ति
पृथिवीं मध्वो अन्धसा ॥ ८ ॥ प्रवत्वंतीयं पृथिवी मरुद्भयः प्रवत्वंती द्यौर्भवति प्र-
यद्भयः । प्रवत्वंतीः पृथ्या अन्तरिच्याः प्रवत्वंतः पर्वता जिरदानवः ॥ ९ ॥ यन्मरुतः
सभरसः स्वर्णरः सूर्य उदिते मदथा दिवो नरः । न वोऽश्वाः श्रथयन्ताह सिस्रतः
सद्यो अस्याध्वनः पारमश्रुथ ॥ १० ॥ १५ ॥ असेषु व ऋष्टयः पत्सु खादयो व-
क्षःसु रुक्मा मरुतो रथे शुभः । अग्निभ्राजसो विद्युतो गर्भस्त्योः शिप्राः शीर्षसु वि-

अ० ४ । अ० ३ । व० १८] २६६ [म० ५ । अ० ४ । सू० ५५ ।

तंता हिरण्ययीः ॥ ११ ॥ तं नार्कमयो अगृभीतशोचिपुं रुशतिपपलं मरुतो विधू-
नुथ । समच्यन्त वृजनातिविपन्त यत्सरन्ति घोषं विततमृतायवः ॥ १२ ॥ युष्मादत्तस्य
मरुतो विचेतसो रायः स्याम रथ्यो वयस्वतः । न यो युच्छति तिष्ठ्यो यथा दि-
वो स्मे रोरन्त मरुतः सहस्रिणाम् ॥ १३ ॥ यूयं रयिं मरुतः स्पार्हवीरं यूयमृषिमवथ सा-
मविप्रम् । यूयमर्वन्तं भरताय वाजं यूयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम् ॥ १४ ॥ तद्वो
यामि द्राविणं सद्यजतयो येना स्वर्णं ततनाम नृसभि । इदं सु मे मरुतो हर्यता
वचो यस्य तरैम तरसा शतं हिमाः ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ ५५ ॥ १—१० श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१,
५ जगती । २, ४, ७, ८ निचृज्जगती । ६ विराड् जगती । ३ स्वरान्निष्ठुप् ।
६, १० निचृत्रिष्ठुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७—६ निषादः ॥ ३, ६, १०
गान्धारः ॥

॥ ५५ ॥ प्रयज्यवो मरुतो आजहृष्टयो बृहद्वयो दधिरे रुक्मवक्षसः । ईयन्ते
अश्वैः सुयमैभिराशुभिः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ १ ॥ स्वयं दधिध्वे त-
विषीं यथा विद बृहन्महान्त उर्विया वि राजथ । उतान्तरिक्तं ममिरे व्योजसा शुभं
यातामनु रथा अवृत्सत ॥ २ ॥ साकं जाताः सुभ्वः साकमुजिताः श्रिये चिदा प्रतरं वा-
वृधुनरः । विरोकिणः सूर्यस्येव रश्मयः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ३ ॥
आभूषेण्यं वो मरुतो महित्वनं दिहृत्तेण्यं सूर्यस्येव चक्षणम् । उतो अस्मां अमृ-
तत्वे दधातन् शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ४ ॥ उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं
वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः । न वो दक्षा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत
॥ ५ ॥ १७ ॥ यदश्वान्धूर्षु पृषतीरयुग्ध्वं हिरण्ययान्प्रत्यत्कां अमुग्ध्वम् । विश्वा-
इत्स्पृधो मरुतो व्यस्यथ शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ६ ॥ न पर्वता न नद्यो
वरन्त वो यत्राचिध्वं मरुतो गच्छथेदु तत् । उत द्यावापृथिवी याथना परि शुभं
यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ७ ॥ यत्पूर्य मरुतो यच्च नूतनं यदुग्रते वस्यो यच्च
शस्यते । विश्वस्य तस्य भवथा नवेदसः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ८ ॥
मृळत नो मरुतो मा वधिष्ठनास्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्तन । अर्धि स्तोत्रस्य स-
ख्यस्य गातन् शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ॥ ९ ॥ यूयमस्मान्नयत वस्यो अच्छा
निरहृतिभ्यो मरुतो गृणानाः । जुषध्वं नो हव्यदाति यजत्रावयं स्याम पतयो
रयीणाम् ॥ १० ॥ १८ ॥

अ० ४ । अ० ३ । व० २२] २७० [म० ५ । अ० ५ । सू० ५७ ।

॥ ५६ ॥ १-२ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-१, २, ५ निचृद्बृहती । ४ विराड्बृहती । ८, ९ बृहती । ३ विरादपङ्क्तिः । ६, ७ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ४, ५, ८, ९ मध्यमः । ३, ६, ७ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ अग्ने शर्वन्तमा गणं पिष्टं रुक्मेभिरञ्जिभिः । विशो अद्य मरुता-
मव ह्वये द्विवश्विद्रोचनादधि ॥ १ ॥ यथा चिन्मन्यसे हृदा तदिन्मै जग्मुराशसः ।
ये ते नेदिष्टुं हव्नान्यागमुन्तान्वर्ध भीमसन्दहः ॥ २ ॥ मीळहुष्मतीव पृथिवी प-
राहता मर्दनत्येत्यस्मदा । ऋजो न वो मरुतः शिमीवाँ अमो दुध्रो गौरिव भीम-
युः ॥ ३ ॥ नि ये रिणन्त्योजसा वृथा गात्रो न दुर्धुरः । अश्मानं चित्स्वर्ये प-
र्वतं गिरिं प्र च्यावयन्ति यामभिः ॥ ४ ॥ उत्तिष्ठ नूनमेषां स्तोमैः समुत्तितानाम् ।
मरुतां पुरुतममपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये ॥ ५ ॥ १६ ॥ युङ्गध्वं हरुषी रथे युङ्गध्वं रथेषु-
रोहितः । युङ्गध्वं हरी अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे ॥ ६ ॥ उत स्य
वाज्यरूपस्तुविष्वणिहि स्म धायि दर्शतः । मा वो यामेषु मरुतश्चिरं करत्प्र तं
रथेषु चोदत ॥ ७ ॥ रथं नु मारुतं वयं श्रवस्युमा हुवामहे । आ यस्मिन्तस्थौ सुरणानि
विभ्रती सचा महरुत्सु रोदसी ॥ ८ ॥ तं वः शर्वि रथेशुभं त्वेषं पतस्युमा हुवे ।
यस्मिन्सुजाता सुभगा महीयते सचा मरुत्सु मीळहुषी ॥ ९ ॥ २० ॥ ४ ॥

॥ ५७ ॥ १-८ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-१, ४, ५ जगती । २, ६, विराड्जगती । ३ निचृज्जगती । ७ विराद् त्रिष्टुप् । ८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-६ निषादः । ७, ८ गान्धारः ॥

॥ ५७ ॥ आ रुद्रास इन्द्रवन्तः सजोषसो हिरण्यरथाः सुविताय गन्तन ।
इयं वो अस्मत्प्रति हर्यते मतिस्तृष्णाजे न द्विव उत्सा उदन्यवे ॥ १ ॥ वाशीमन्त
अष्टिमन्तो मनीषिणः सुधन्वान इषुमन्तो निषङ्गिणः । स्वश्वाः स्थ सुरथाः पृथि-
मातरः स्वायुधा मरुतो याथना शुभम् ॥ २ ॥ धूनुथ द्यां पर्वतान्दाशुषे वसु नि
वो वना जिहते यामनो भिया । कोपयथ पृथिवीं पृथिमातरः शुभे यदुग्राः पृष-
तीरयुङ्गध्वम् ॥ ३ ॥ वार्तत्विषो मरुतो वर्षनिर्णिजो यमा इव सुसदृशः सुपेशसः ।
पिशङ्गाश्वा अरुणाश्वा अरेपसः प्रत्वक्षसो महिना द्यौरिवोरवः ॥ ४ ॥ पुरुद्रप्सा
अञ्जिमन्तः सुदानवस्त्वेषसन्दहो अनवभ्रराधसः । सुजातासो जनुषा रुक्मवक्ष-
सो दिवो अर्का अमृतं नाम भेजिरे ॥ ५ ॥ २१ ॥ ऋष्टयो वो मरुतो असंयोरधि
सह ओजो बाह्वोर्वो वलं हितम् । नृम्णा शीर्षस्वायुधा रथेषु वो विश्वा वः श्रीर-

अ० ४ । अ० ३ । व० २४] २७१ [म० ५ । अ० ५ । सू० ५६ ।

धि तनूषु पिपिशे ॥ ६ ॥ गोमदश्वावदथवत्सुवीरं चन्द्रवद्राधो मरुतो ददा नः ।
प्रशस्ति नः कृणुत रुद्रियासो भलीय वोऽवमो दैव्यस्य ॥ ७ ॥ ह्ये नरो मरुतो
मृळतां नस्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः । सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्भिरयो वृ-
हदुत्तमाणाः ॥ ८ ॥ २२ ॥

॥ ५८ ॥ १-८ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१, ३,
४, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५ त्रिष्टुप् । ७ धुरिक् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ तमु नूनं तर्विपीमन्तमेषां स्तुषे गुणं मरुतं नव्यसीनाम् । य आ-
श्वश्वा अमवद्वहन्त उतेशिरे अमृतस्य स्वरारजः ॥ १ ॥ त्वेषं गुणं तवसं स्वादिह-
स्तं धुनिवतं मायिनं दातिवारम् । मयोभुवो ये अमिता महित्वा वन्देस्य विप्र तुविराध-
सो नृन् ॥ २ ॥ आ वो यन्तूदवाहासो अद्य वृष्टिं ये विश्वे मरुतो जुनन्ति । अयं यो
अग्निर्मरुतः समिद्ध एतं जुषध्वं कवयो युवानः ॥ ३ ॥ यूयं राजानमिह्यं जनाय वि-
भवतुष्टं जनयथा यजत्राः । युष्मदेति मुष्टिहा बाहुजूतो युष्मत्सदश्वो मरुतः सुवीरः
॥ ४ ॥ अरा इवेदचरमा अहेव प्र प्र जायन्ते अकवा महोभिः । पृश्नेः पुत्रा उप-
मासो रभिष्टाः स्वया मत्या मरुतः सं मिमिक्षुः ॥ ५ ॥ यत्प्रायांसिष्ट पृषतीभिर-
श्वैर्वीळुपविभिर्मरुतो रथेभिः । क्षोदन्त आपो रिणते वनान्यवोस्रियो वृषभः क्रन्द-
तुद्यौः ॥ ६ ॥ प्रथिष्ट यामेनृथिवी चिदेषां भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः । वाता-
न्धश्वांनृधुर्यायुयुजे वर्षे स्वेदं चक्रिरे रुद्रियासः ॥ ७ ॥ ह्ये नरो मरुतो मृळतां न-
स्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः । सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्भिरयो बृहदुत्तमा-
णाः ॥ ८ ॥ २३ ॥

॥ ५९ ॥ १-८ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१,
४ विराड्जगती । २, ३, ६ निचृज्जगती । ५ जगती । ७ स्वरादत्रिष्टुप् । ८
निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । ७, ८ धैवतः ॥

॥ ५९ ॥ प्र वः स्पळक्रन्तसुविताय दावने ऽची दिवे प्र पृथिव्या ऋतं भरे ।
उत्तन्ते अश्वान्तरुषन्त आ रजोऽनु स्वं भानुं श्रथयन्ते अर्णवैः ॥ १ ॥ अमादेषां
भियसा भूमिरेजति नौर्न पूर्णा क्षरति व्यथिर्यती । दूरेदृशो ये चितयन्त एमभि-
रन्तर्मेहे विदथे येतिरे नरः ॥ २ ॥ गवांमिव श्रियसे शृङ्गमुत्तमं सूर्यो न चक्षु-
रजसो विसर्जने । अत्या इव सुभ्वश्चरवः स्थन मयी इव श्रियसे चेतथा नरः
॥ ३ ॥ को वो महान्ति महतामुदश्रवत्कस्काव्या मरुतः को ह पौस्या । यूयं ह भूमिं

अ० ४ । अ० ३ । व० २६] २७२ [म० ५ । अ० ५ । सू० ६१ ।

किरणं न रजथ प्र यज्जरेध्वे सुविताय दावने ॥ ४ ॥ अश्वा इवेदरूपासः सर्वन्धवः
शूरा इव प्रयुधः प्रोत युयुधुः । मर्या इव सुवृधो वावृधुर्नरः सूर्यस्य चक्षुः प्र मिनन्ति
वृष्टिभिः ॥ ५ ॥ ते अज्येष्ठा अकनिष्ठास उज्जिदोऽमध्यमासो महसा वि वावृधुः ।
सुजातासो जनुषा पृश्निमातरो दिवो मर्या आ नो अच्छा जिगातन ॥ ६ ॥ वयो
न ये श्रेणीः पणुरोजसान्तान्दिवो बृहत्तः सानुनस्परि । अश्वास एषामुभये यथा
विदुः प्र पर्वतस्य नभन्नूरचुच्यवुः ॥ ७ ॥ मिमातु द्यौरदितिर्वीतये नः सं दानुचित्रा
उपसो यतन्ताम् । आनुच्यवुर्दिव्यं कोशमेत ऋषे रुद्रस्य मरुतो गृणानाः ॥ ८ ॥ २४ ॥

॥ ६० ॥ १-८ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ मरुतो मरुतो वाञ्छिश्च देवता ॥
छन्दः—१, ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रिष्टुप् । ७,
८ जगती ॥ स्वरः—१-६ धैवतः । ७, ८ निषादः ॥

॥ ६० ॥ ईळे अग्निं स्ववसं नमोभिर्हि प्रसक्तो वि चयत्कृतं नः । रथैरिव प्र
भरे वाजयज्जिः प्रदक्षिणिन्मरुतां स्तोममृध्याम् ॥ १ ॥ आये तस्थुः पृषतीषु श्रुतासु
सुखेषु रुद्रा मरुतो रथेषु । वना चिदुग्रा जिहते नि वो भिया पृथिवी चिद्रेजते पर्वत-
श्चित् ॥ २ ॥ पर्वतश्चिन्महि बृद्धो विभाय दिवश्चित्सानु रेजत स्वने वः । यत्क्रीळथ
मरुत ऋष्टिमन्त आप इव सधचश्चो धवध्वे ॥ ३ ॥ वरा इवेद्वैतासो हिरण्यैरभि
स्वधाभिस्तन्वः पिपिशे । श्रिये श्रेयांसस्तवसो रथेषु सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु
॥ ४ ॥ अज्येष्ठासो अकनिष्ठास एते सं भ्रातरो वावृधुः सौभगाय । युवा पिता
स्वपा रुद्र एषां सुदुग्रा पृश्निः सुदिना मरुद्रचः ॥ ५ ॥ यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा
यद्वावरे सुभगासो दिविष्ठ । अतो नो रुद्रा उत वा न्वस्याग्ने वित्ताद्विषो यन्न-
जाम ॥ ६ ॥ अग्निश्च यन्मरुतो विश्ववेदसो दिवो वहध्व उत्तरादधि पणुभिः ।
ते मन्दसाना धुनयो रिशादसो वामं धत्त यजमानाय सुन्वते ॥ ७ ॥ अग्ने मरुज्जिः
शुभयज्जिर्ऋकभिः सोमं पिब मन्दसानो गणश्रिभिः । पावकेभिर्विश्वमिन्वेभिरायु-
भिर्वैश्वानर प्रदिवा केतुना सजूः ॥ ८ ॥ २५ ॥

॥ ६१ ॥ १-१६ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ १—४, ११—१६ मरुतः ।
५—८ शशीयसी तरन्तमहिषी । ९ पुरुमीळो वैददन्भिः । १० तरन्तो वैदद-
शिवः । १७—१९ रथवीतिर्दाल्भ्यो देवताः ॥ छन्दः—१-४, ६-८, १०-१६
गायत्री । ५ अनुष्टुप् । ६ सतोबृहती ॥ स्वरः—१-४, ६-८, १०-१६ षड्जः ।
५ गान्धारः । ६ मध्यमः ॥

अ० ४ । अ० ३ । व० ३०] २७३ [म० ५ । अ० ५ । सू० ६२ ।

॥ ६१ ॥ के ष्ठा नरः श्रेष्ठतमा य एकैक आयय । परमस्याः परावर्तः
॥ १ ॥ कवोऽश्वाः काभीशवः कथं शोक कथा यय । पृष्ठे सदो नसोर्यमः ॥ २ ॥
जघने चोद एषां वि स्वथानिनरो यमुः । पुत्रकृथे न जनयः ॥ ३ ॥ परा वी-
रास एतन मर्यासो भद्रजानयः । अग्नितपो यथासथ ॥ ४ ॥ सनत्साश्व्यं पशु-
मुतगव्यं शतावयम् । श्यावाश्वस्तुताय या दोर्वीरायोपवर्द्धहत् ॥ ५ ॥ २६ ॥
उत त्वा स्त्री शशीयसी पुंसो भवति वस्यसी । अदेवत्रादराधसः ॥ ६ ॥ विया
जानाति जसुरिं वि तृष्यन्तं वि कामिनम् । देवत्रा कृणुते मनः ॥ ७ ॥ उत घा
नेमो अस्तुतः पुमां इति ब्रुवे पणिः । स वैरदेय इत्समः ॥ ८ ॥ उत मेऽरपद्युव-
तिर्ममन्दुषी प्रति श्यावाय वर्तनिम् । विरोहितापुरुमीळहाय येमतुर्विप्राय दीर्घय-
शसे ॥ ९ ॥ यो मे धेनूनां शतं वैददश्विर्यथाददत् । तरन्त इव मंहना ॥ १० ॥
॥ २७ ॥ य ई वहन्त आशुभिः पिबन्तो मदिरं मधु । अत्र श्रवांसि दधिरे ॥ ११ ॥
येषां श्रियाधि रोदसी विश्राजन्ते रथेष्व । दिवि रुक्म इवोपरि ॥ १२ ॥ युवा स
मारुतो गणस्त्वेषरथो अनेद्यः । शुभयावाप्रतिष्कृत ॥ १३ ॥ को वैद नूनमेषां
यत्रा मदन्ति धृतयः । ऋतजाता अरेपसः ॥ १४ ॥ यूयं मर्ते विपन्यवः प्रणे-
तार इत्था धिया । श्रोतारो यामहूतिषु ॥ १५ ॥ २८ ॥ ते नो वसूनि काम्या पु-
रुश्चन्द्रा रिशादसः । आ यज्ञियासो ववृत्तन ॥ १६ ॥ एतं मे स्तोममूष्ये दा-
भ्याय परा वह । गिरो देवि रथीरिव ॥ १७ ॥ उत मे वोचतादिति सुतसोमि
रथवीतौ । न कामो अप वेति मे ॥ १८ ॥ एष जैति रथवीतिमधवा गोमतीरनु ।
पर्वितेष्वपश्रितः ॥ १९ ॥ २९ ॥

॥ ६२ ॥ १-६ श्रुतिविदात्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१,
२ त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ७, ८, ९ विराट्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ ऋतेन ऋतमपिहितं ध्रुवं वां सूर्यस्य यत्र विमुचन्त्यश्वान् । दर्श
शता सह तस्थुस्तदेकं देवानां श्रेष्ठं वपुषामपश्यम् ॥ १ ॥ तत्सु वां मित्रावरुणा
महित्वमीमां तस्थुषीरहभिर्दुदुहे । विश्वाः पिन्वथः स्वसरस्य धेना अनु वामेकः
पविरा ववर्त ॥ २ ॥ आधारयतं पृथिवीमुत द्यां मित्रराजाना वरुणा महोभिः ।
वर्धयतमोषधीः पिन्वतं गा अवं वृष्टिं सृजतं जीरदान् ॥ ३ ॥ आ वामश्वासः
सुयुजो वहन्तु यतरश्मय उप यन्त्वर्वाक् । घृतस्य निरिगनु वर्तते वामुप सिन्ध-
वः प्रदिवि क्षरन्ति ॥ ४ ॥ अनु श्रुताममतिं वर्धदुर्वी वहिरिव यजुषा रक्षमा-
णा । नमस्वन्ता धृतदक्षाधि गते मित्रासाधे वरुणेकास्वन्तः ॥ ५ ॥ ३० ॥

अक्रं विहस्ता सुकृते परस्पा यं त्रासाथे वरुणोऽस्वन्तः । राजानां क्षत्रमहणीयमाना
सहस्रस्थूणां विभूयः सह द्वौ ॥ ६ ॥ हिरण्यनिर्णिगयो अस्य स्थूणा वि भ्राजते
दिव्यश्वाजनीव । भद्रे क्षेत्रे निर्मिता तिल्विले वा सनेम मध्वो अधिगत्यस्य
॥ ७ ॥ हिरण्यरूपमुपसो व्युष्टावयः स्थूणमुदिता सूर्यस्य । आ रोहथो वरुण
मित्रं गर्तमर्तश्चत्वाथे अदितिं दितिं च ॥ ८ ॥ यद्वंहिष्टं नातिविधे सुदानू अ-
च्छिद्रं शर्म भुवनस्य गोपा । तेन नो मित्रावरुणावविष्टं सिषासन्तो जिगीवांसः
स्याम ॥ ९ ॥ ३१ ॥ ३ ॥

॥ ६३ ॥ १-७ अर्चनाना ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१,
२, ४, ७ निचृज्जगती । ३, ५, ६ जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ ऋतस्य गोपावधि तिष्ठथो रथं सत्यधर्माणा परमे व्योमनि । य-
मत्र मित्रावरुणावथो युवं तस्मै वृष्टिर्मधुमत्पिन्वते दिवः ॥ १ ॥ सम्राजावस्य भुव-
नस्य राजथो मित्रावरुणा विदथे स्वर्दृशा । वृष्टिं वां राधो अमृतत्वमीमहे द्यावा-
पृथिवी वि चरन्ति तन्यवः ॥ २ ॥ सम्राजा उग्रा वृषभा दिवस्पती पृथिव्या मि-
त्रावरुणा विचर्षणी । चित्रेभिरध्वैरुप तिष्ठथो रवं द्यां वर्षयथो असुरस्य मायया
॥ ३ ॥ माया वा मित्रावरुणा दिवि श्रिता सूर्यो ज्योतिश्चरति चित्रमायुधम् ।
तम्रेण वृष्ट्या गूहथो दिवि पर्जन्य द्रप्सा मधुमन्त ईरते ॥ ४ ॥ रथं युज्जते
मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गर्विष्ठिषु । रजांसि चित्रा विचरन्ति त-
न्यवो दिवः सम्राजा परसा न उक्ततम् ॥ ५ ॥ वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं
पर्जन्यश्चित्रां वदति त्विषीमतीम् । अन्ना वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्षयतम-
रुणामरेपसम् ॥ ६ ॥ धर्मेणा मित्रावरुणा विपश्चिता व्रता रक्षेथे असुरस्य मा-
यया । ऋतेन विरवं भुवनं वि राजथः सूर्यमा धत्थो दिवि चित्र्यं रथम् ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ १-७ अर्चनाना ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१, २
विराडनुष्टुप् । ६ निचृदनुष्टुप् । ३, ५ भुरिगुणिक् । ४ उणिक् । ७ निचृत्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ६ गान्धारः । ३-५ ऋषभः । ७ पञ्चमः ॥

॥ ६४ ॥ वरुणं वो रिशादसमृचा मित्रं हवामहे । परि व्रजेव बाह्वोर्जगन्वां-
सा स्वर्णरम् ॥ १ ॥ ता ब्राह्वा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते । शेवं हि जार्यं
वां विश्वासु क्षासु जोगुवे ॥ २ ॥ यन्नूनमश्यां गतिं मित्रस्य यायां पथा । अस्य

अ० ४ । अ० ४ । व० ५] २७५ [म० ५ । अ० ५ । सू० ६७ ।

प्रियस्य शर्मण्यहिंसानस्य सशिचरे ॥ ३ ॥ युवाभ्यां मित्रावरुणोपमं धेयामुचा ।
यद्ध क्षये मघोनां स्तोतृणां च स्पृधसे ॥ ४ ॥ आ नो मित्र सुदीतिभिर्वरुणश्च
सधस्थ आ । स्वे क्षये मघोनां सखीनां च वृधसे ॥ ५ ॥ युवं नो येषु वरुण
क्षत्रं बृहच्च विभृथः । उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये ॥ ६ ॥ उच्छन्त्यां
मे यजता देवक्षत्रे रुशद्रवि । सुतं सोमं न हस्तिभिरा पृद्धिर्धिवतं नरा विभ्रताव-
चनानसम् ॥ ७ ॥ २ ॥

॥ ६५ ॥ १—६ रातहव्य आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—
१, ४ अनुष्टुप् । २ निचृदनुष्टुप् । ३ स्वराडुष्णिक् । ५ भुरिगुष्णिक् । ६ वि-
राट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४ गान्धारः । ३, ५ ऋषभः । ६ पञ्चमः ॥

॥ ६५ ॥ यश्चिकेत स सुक्रतुर्देवत्रा स ब्रवीतु नः । वरुणो यस्य दर्शतो
मित्रो वा वनते गिरः ॥ १ ॥ ता हि श्रेष्ठवर्चसा राजाना दीर्घश्रुत्तमा । ता स-
त्पती ऋतावृथ ऋतावाना जनैर्जने ॥ २ ॥ ता वामियानोऽवसे पूर्वा उप ब्रुवे
सचा । स्वश्वासः सुचेतुना वाजां अभि प्र दावने ॥ ३ ॥ मित्रो अंहोश्चिदादुरु
क्षयाय गातुं वनते । मित्रस्य हि प्रतूर्वतः सुमतिरस्ति विधृतः ॥ ४ ॥ वयं मित्र-
स्यावसि स्याम सप्रथस्तमे । अनेहसस्त्वोतयः सत्रा वरुणशेषसः ॥ ५ ॥ युवं
मित्रेम जने यतथः सं च नयथः । मा मघोनः परि ख्यतं मो अस्माकमृषीणां गो-
पीथे न उरुष्यतम् ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ १—६ रातहव्य आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—
१, ५, ६ विराडनुष्टुप् । २ निचृदनुष्टुप् । ३, ४ स्वराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ आ चिकितान सुक्रतू देवौ मर्त रिशादसा । वरुणाय ऋतपेशसे
दधीत प्रयसे महे ॥ १ ॥ ता हि क्षत्रमर्विहुतं सम्यगसुर्यमाशाते । अथ व्रतेव मा-
नुषं स्वर्णं धायि दर्शतम् ॥ २ ॥ ता वामिपे रथानामुर्वी गव्यूतिमेषाम् । रातहव्य-
स्य सुष्टुतिं दधृक्स्तोमैर्मनामहे ॥ ३ ॥ अथा हि काव्या युवं दक्षस्य पूर्भिरद्भुता ।
नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा ॥ ४ ॥ तद्धतं पृथिवि बृहच्छ्ववण्प ऋषी-
णाम् । जयसानावरं पृथ्विं क्षरन्ति यामभिः ॥ ५ ॥ आ यद्वामीयचक्षसा मित्रं
वयं च सूरयः । व्यचिष्टे बहुपाय्ये यतमहि स्वराज्ये ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ६७ ॥ १—५ यजत आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१,
२, ४ निचृदनुष्टुप् । ३, ५ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० ८] २७६ [म० ५ । अ० ५ सू० ७० ॥

॥ ६७ ॥ वक्त्रिणा देवा निष्कृतमादित्या यजतं बृहत् । वरुण मित्रार्यमन्व-
षिष्ठं क्षत्रमाशाथे ॥ १ ॥ आ यद्यौनि हिरण्यं वरुण मित्र सदथः । धर्तारा
चर्षणीनां यन्तं सुम्नं रिंशादसा ॥ २ ॥ विश्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो
अर्यमा । वृता पदेवं सश्चिरे पान्ति मर्त्ये रिषः ॥ ३ ॥ ते हि सखा अतस्पृश
अतावानो जनेजने । सुनीथासः सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ॥ ४ ॥ को नु वा
मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तस्तु वामेषते मतिरत्रिभ्य एषते मतिः ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ६८ ॥ १—५ यजत आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१,
२, गायत्री । ३, ४ निचृद्गायत्री । ५ विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ प्र वो मित्रार्य गायत वरुणाय विषा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत्
॥ १ ॥ सम्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता ॥ २ ॥
तानः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महि वां क्षत्रं देवेषु ॥ ३ ॥ अतमृतेन स-
पन्तेषिरं दक्षमाशाते । अद्भुता देवौ वर्धते ॥ ४ ॥ दृष्टिद्यावा रीत्यापेषस्पती दा-
नुमत्याः । बृहन्तं गर्तमाशाते ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ६९ ॥ १—४ उरुचक्रिरात्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१,
२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ विराद् त्रिष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६९ ॥ त्री रोचना वरुण त्रीरुत द्यून्त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि । वारु
धानावमर्ति क्षत्रियस्यानु वतं रक्षमाणावजुर्मय ॥ १ ॥ इरावतीवरुण धेनवो वां म-
धुमद्वां सिन्धवो मित्र दुहे । त्रयस्तस्थुर्वृषभासस्तिसृणां धिषणानां रेतोधा विद्यु-
मन्तः ॥ २ ॥ प्रातर्देवीमर्दिति जोहवीमि मध्यन्दिन उर्दिता सूर्यस्य । राये मित्रा-
वरुणा सर्वतातेळे लोकाय तनयाय शं योः ॥ ३ ॥ या धर्तारा रजसो रोचनस्यो-
तादित्या दिव्या पार्थिवस्य । न वां देवा अमृता आ मिनन्ति वृतानि मित्रावरुणा
ध्रुवाणि ॥ ४ ॥ ७ ॥

॥ ७० ॥ १—४ उरुचक्रिरात्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ गायत्री
छन्दः । षड्जः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ पुरुषा चिद्धयस्त्यवो नूनं वां वरुण । मित्र वंसि वां सुमतिम्
॥ १ ॥ ता वां सम्यगद्ब्रुवाणेषमश्याम धार्यसे । वयं ते रुद्रा स्याम ॥ २ ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० १२] २७७ [म० ५ । अ० ६ । सू० ७३ ।

पातं नो रुद्रा पायुभिरुत त्रायेथां सुत्रात्रा । तुर्याम दस्यून्तनूभिः ॥ ३ ॥ मा कस्याद्भुत
क्रतू यत्नं भुजेमा तनूभिः । मा शेषसा मा तनसा ॥ ४ ॥ ८ ॥

॥ ७१ ॥ १—३ बाहुवृक्त आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ गायत्री
छन्दः । षड्जः स्वरः ॥

॥ ७१ ॥ आ नो गन्तं रिशादसा वरुण मित्रं बर्हणा । उपेमं चारुमध्वरम्
॥ १ ॥ विश्वस्य हि प्रचेतसा वरुण मित्रं राजन्थः । ईशाना पिप्यतं धियः ॥ २ ॥
उप नः सुतमा गन्तं वरुण मित्रं दाशुषः । अस्य सोमस्य प्रीतये ॥ ३ ॥ ६ ॥

॥ ७२ ॥ १—३ बाहुवृक्त आत्रेय ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ उष्णिक्
छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ आ मित्रे वरुणे वयं गीर्भिर्जुहुमो अत्रिवत् । नि बर्हिषि सदतं सो-
मपीतये ॥ १ ॥ वृतेन स्थो ध्रुवक्षेमा धर्मणा यातयज्जना । नि बर्हिषि सदतं सो-
मपीतये ॥ २ ॥ मित्रश्च नो वरुणश्च जुषेतां यज्ञमिष्टये । नि बर्हिषि सदतां सो-
मपीतये ॥ ३ ॥ १० ॥ ५ ॥

॥ ७३ ॥ १—१० पौर आत्रेय ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१,
२, ४, ५, ७ निचृदनुष्टुप् । ३, ६, ८, ९ अनुष्टुप् । १० विराडनुष्टुप् ॥ गा-
न्धारः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ यदद्य स्थः पंरावति यदवर्वावत्यश्विना । यद्वा पुरु पुरुभुजा यदन्त-
रिक्ष आ गतम् ॥ १ ॥ इह त्या पुरुभूतमा पुरु दंसांसि विभ्रता वरस्या याम्य-
ध्रिगू हुवे तुविष्टमा भुजे ॥ २ ॥ ईर्मान्यद्वपुषे वपुश्चक्रं रथस्य येमथुः । पर्यन्या
नाहुषा युगा मद्वा रजांसि दीयथः ॥ ३ ॥ तदूषु वामेना कृतं विश्वा यद्वामनु पृ-
वै । नाना ज्ञातावरेपसा समस्मे वन्धुमेयथुः ॥ ४ ॥ आ यद्वा सूर्या रथं तिष्ठद्र-
घुष्यदं सदा । परिवामरुषा वयो घृणा वरन्त आतपः ॥ ५ ॥ ११ ॥ युवोरत्रि-
श्चिकेताति नरा सुम्नेन चेतसा । धर्म यद्वामरेपसं नासत्यास्ना भुरणयति ॥ ६ ॥
उग्रो वा ककुहो ययिः शृण्वे यामेषु सन्तनिः । यद्वा दंसौभिरश्विनार्त्तिनरावर्तति
॥ ७ ॥ मध्व ऊ षु मधूयुवा रुद्रा सिषक्ति पिप्युषी । यत्समुद्राति पर्षथः पक्वाः
पृत्तो भरन्त वाम् ॥ ८ ॥ सुसमिद्धा उ अश्विना युवामाहुर्मयोभुवा । ता याम-

अ० ४ । अ० ४ । व० १६] २७८ [म० ५ । अ० ६ । सू० ७५ ।

न्यामहूतमा यामन्ना मृळयत्तमा ॥ ६ ॥ इमा ब्रह्माणि वर्धनाशिवभ्यां सन्तु श-
न्तमा । या तन्नाम रथा इवावोचाम बृहन्नमः ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ७४ ॥ १-१० आत्रेय ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, २,
१० विराडनुष्टुप् । ३ अनुष्टुप् । ४, ५, ६, ८ निचृदनुष्टुप् । ७ विराडुष्णिक् । ८
निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः-१-६, ८, १० गान्धारः । ७, ८ ऋषभः ॥

॥ ७४ ॥ कृष्टो देवावश्विनाद्या दिवो मनावसू । तच्छ्रवथो वृषणवसू अत्रि-
र्वामा विवासति ॥ १ ॥ कुह त्या कुह नु श्रुता दिवि देवा नासत्या । कस्मिन्ना
यतथो जने को वा नदीनां सचा ॥ २ ॥ कं याथः कं ह गच्छथः कमच्छा युञ्जाथे
रथम् । कस्य ब्रह्माणि रणयथो वयं वामुश्मसीष्ट्ये ॥ ३ ॥ पौरं चिद्धयूदप्रुतं पौरं
पौराय जिन्वथः । यदीं गृभीततातये सिंहमिव द्रुहस्पदे ॥ ४ ॥ प्र च्यवानाजु-
जुरुषो वत्रिमत्कं न मुञ्चथः । युवा यदीं कृथः पुनरा काममृगवे वध्वः ॥ ५ ॥ १३ ॥
अस्ति हि वामिह स्तोता स्मसिं वां सन्दृशि श्रिये । नू श्रुतं म आ गतमवोभिर्वा-
जिनीवसू ॥ ६ ॥ को वामद्य पुरुणामा ववे मर्त्यानाम् । को विप्रो विप्रवाहसा
को युजैर्वाजिनीवसू ॥ ७ ॥ आ वां रथो रथानां येष्टो यात्वश्विना । पुरु चिद-
स्मयुस्तिर आङ्गुषो मर्त्येष्व ॥ ८ ॥ शमू षु वां मधूयुवास्माकमस्तु चर्कृतिः । अर्वा-
चीना विचेतसां विभिः श्येनेव दीयतम् ॥ ९ ॥ अश्विना यद्वा कीर्हि चिच्छुश्रूया-
तमिमं हवम् । वस्वीरू षु वां भुजः पृश्नन्ति सु वां पृचः ॥ १० ॥ १४ ॥

॥ ७५ ॥ १-६ अवस्युरात्रेय ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, ३
पङ्क्तिः । २, ४, ६, ७, ८ निचृत्पङ्क्तिः । ५ स्वरादपङ्क्तिः । ६ विरादपङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ प्रति प्रियतमं रथं वृषणं वसुवाहनम् । स्तोता वामश्विनावृषिः
स्तोमेन प्रति भूपति माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ १ ॥ अत्यायातमश्विना तिरो विश्वा
अहं सना । दक्षा हिरण्यवर्तनी सुषुम्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मम श्रुतं हवम्
॥ २ ॥ आ नो रत्नानि विभ्रतावश्विना गच्छतं युवम् । रुद्रा हिरण्यवर्तनी
जुषाणा वाजिनीवसू माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ३ ॥ सुषुभो वां वृषणवसू रथे वा-
णीच्याहिता । उत वां ककुहो मृगः पृक्षः कृणोति वापुषो माध्वी मम श्रुतं हवम्
॥ ४ ॥ बोधिन्मनसा रथ्येषिरा हवनश्रुता । विभिरच्यवानमश्विना नि याथो
अद्वयाविनं माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ५ ॥ १५ ॥ आ वां नरा मनो युजोऽश्वासः

अ० ४ । अ० ४ । व० १६] २७६ [म० ५ । अ० ६ । सू० ७८ ।

मुषितप्सवः । वयो वहन्तु पीतये सह सुम्नेभिरश्विना माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ६ ॥ अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वैनतम् । तिरश्चिदर्यया परि वर्ति-
र्यीतमदाभ्या माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ७ ॥ अस्मिन्यज्ञे अदाभ्या जरितारं शुभ-
स्पती । अवस्युमश्विना युवं गृणन्तमुप भूषथो माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ८ ॥ अ-
भूदुपा रुशत्पशुराग्निरधाय्यृत्विष्यः । अयोजि वां वृषणवसू रथो दस्त्रावर्मत्यो
माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ ९ ॥ १६ ॥

॥ ७६ ॥ १-५ अत्रिर्ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, २ स्वरादप-
ङ्क्तिः । ३, ४, ५ निचृतिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २ पञ्चमः । ३-५ धैवतः ॥

॥ ७६ ॥ आ भ्रात्यग्निरुपसामनीकमुद्विप्राणां देवया वाचो अस्थुः । अर्वा-
श्वा नूनं रथ्येह यातं पीपिवांसमश्विना यर्ममच्छ ॥ १ ॥ न संस्कृतं प्र मिमीतो
गमिष्ठान्ति नूनमश्विनोपस्तुतेह । दिवाभिषित्वेऽवसागमिष्ठा प्रत्यवर्ति दाशुषे
शम्भविष्ठा ॥ २ ॥ उता यातं सङ्गवे प्रातरद्वौ मध्यन्दिन उदिता सूर्यस्य । दिवा
नक्तमवसा शन्तमेन नेदानीं पीतिरश्विना ततान ॥ ३ ॥ इदं हि वां प्रदिवि स्था-
नमोक्त इमे गृहा अश्विनेदं दुरोणम् । आ नो दिवो बृहतः पर्वतादाज्जो यातुमि-
षमूर्जं वहन्ता ॥ ४ ॥ समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम । आ
नो रयिं बहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ ७७ ॥ १-५ अत्रिर्ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ७७ ॥ प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वं पुरा गृध्रादररूपः पिवातः । प्रातर्हि
यज्ञमश्विना दधाते प्र शंसन्ति कवयः पूर्वभार्जः ॥ १ ॥ प्रातर्यजध्वमश्विना हि-
नोत न सायमस्ति देवया अजुष्टम् । उतान्यो अस्मद्यजते वि चावः पूर्वः पूर्वो
यजमानो वनीयान् ॥ २ ॥ हिरण्यत्वङ्मधुवर्णो धृतस्तुः पृज्जो वहन्ना रथो वर्तते
वाम् । मनोजवा अश्विना वातरंहा येनातियाथो दुरितानि विश्वा ॥ ३ ॥ यो
भूर्यिष्ठं नासत्याभ्यां विवेष चर्निष्ठं पित्वो ररते विभागे । स लोकमस्य पीप-
च्छमीभिरनूर्ध्वभासः सदमित्तुतुर्यात् ॥ ४ ॥ समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा
सुप्रणीती गमेम । आ नो रयिं बहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ ७८ ॥ १-६ सप्तवधिरात्रेय ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, २, ३

उष्णिक् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६ अनुष्टुप् । ७, ८, ९ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—
१-३ ऋषभः । ४ धैवतः । ५—९ गान्धारः ॥

॥ ७८ ॥ अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वैनतम् । हंसाविव पततमा
सुताँ उप ॥ १ ॥ अश्विना हरिणाविव गौराविवानु यवसम् । हंसाविव पततमा
सुताँ उप ॥ २ ॥ अश्विना वाजिनीवसू जुषेथाँ यज्ञमिष्टये । हंसाविव पततमा
सुताँ उप ॥ ३ ॥ अत्रिर्यद्रामवरोहन्वृषीसमजोहवीत्रार्धमानेव योषाँ । श्येनस्य चि-
ज्जवसा नूतनेनागच्छतमश्विना शन्तमेन ॥ ४ ॥ १६ ॥ वि जिहीष्व वनस्पते
योनिः सूर्यन्त्या इव । श्रुतं मे अश्विना हवँ सप्तवधे च मुञ्चतम् ॥ ५ ॥ भी-
ताय नाधमानाय ऋषये सप्तवधये । मायाभिरश्विना युवं वृक्षं सं च वि चाचथः
॥ ६ ॥ यथा वातः पुष्करिणीं समिद्ध्यति सर्वतः । एवा ते गर्भं एजतु निरैतु
दशमास्यः ॥ ७ ॥ यथा वातो यथा वनं यथा समुद्र एजति । एवा त्वं दशमास्य
सहवैहि जरायुणा ॥ ८ ॥ दश मासाञ्छशयानः कुमारो अधि मातरि । निरैतु
जीवो अक्षतो जीवो जीवन्त्या अधि ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ ७९ ॥ १-१० सत्यश्रवा आत्रेय ऋषि ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ स्वरा-
द्ब्राह्मी गायत्री । २, ३, ७ भुरिग्बृहती । १० स्वराद् बृहती । ४, ५, ८ पङ्क्तिः । ६
९ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ षड्जः । २, ३, ७, १० मध्यमः । ४-६, ८, ९ पञ्चमः ॥

॥ ७९ ॥ महे नो अद्य बौधयोषो राये दिवित्मती । यथा चित्रो अवोधयः
सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनुते ॥ १ ॥ या सुनीथे शौचद्रथे व्यौच्छो दु-
हितर्दिवः । सा व्युच्छ सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनुते ॥ २ ॥
सा नो अद्याभरद्वसुर्व्युच्छा दुहितर्दिवः । यो व्यौच्छः सहीयसि सत्यश्रवसि वा-
य्ये सुजाते अश्वसूनुते ॥ ३ ॥ अभि ये त्वा विभावरि स्तोमैर्गृणन्ति वद्वयः ।
मधैर्मधोनि सुश्रियो दामन्वन्तः सुरातयः सुजाते अश्वसूनुते ॥ ४ ॥ यच्चिद्धि ते
गणा इमे हृदयन्ति मघत्तये । परि चिद्धष्टयो दधुर्ददतो राधो अह्वयं सुजाते अ-
श्वसूनुते ॥ ५ ॥ २१ ॥ एषु धा वीरवद्यश उषो मघोनि सूरिषु । ये नो राधां-
स्यह्वया मघवानो अरासतु सुजाते अश्वसूनुते ॥ ६ ॥ तेभ्यो धुम्नं बृहद्यश उषो
मघोन्या वह । ये नो राधांस्यश्व्या गव्या भजन्त सूरयः सुजाते अश्वसूनुते ॥ ७ ॥
उत नो गोमतीरिष आ वहा दुहितर्दिवः । साकं सूर्यस्य रश्मिभिः शुक्रैः शोच-
द्भिरर्चिभिः सुजाते अश्वसूनुते ॥ ८ ॥ व्युच्छा दुहितर्दिवो मा चिरं तनुथा अपः ।

अ० ४ । अ० ४ । व० २४] २८? [म० ५ । अ० ६ । मू० ८? ।

नेत्त्वा स्तेनं यथा रिपुं तपाति सूरौ अचिप्रा मुजाति अश्वसूते ॥ ६ ॥ एता-
वद्वेदुषस्त्वं भूयो वा दातुमर्हसि । या स्तोतृभ्यो विभावयुच्छन्ती न प्रमीयसे मु-
जाति अश्वसूते ॥ १० ॥ २२ ॥

॥ ८० ॥ १—६ सत्यश्रवा आत्रेय ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१,
६ निचृत्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ६ धैवतः ।
३—५ पञ्चमः ॥

॥ ८० ॥ द्युतद्यामानं बृहतीमृतेन ऋतावरीमरुणसुं विधातीम् । देवीमुपसं-
स्वरावहन्तीं प्रति विप्रांसो मतिभिर्जग्न्ते ॥ १ ॥ एषा जनं दर्शता बोधयन्ती सु-
गान्धः कृण्वती यात्यग्रे । बृहद्रथा बृहती विश्वमिन्वोषा ज्योतिर्यच्छत्यग्रे अद्वा-
सू ॥ २ ॥ एषा गोभिर्रुणेभिर्युजानास्तेधन्ती रयिमप्रायु चक्रे । पथो रदन्ती सुव्रिताय
देवी पुरष्टुता विश्ववारा विधाति ॥ ३ ॥ एषा व्यैनी भवति द्विवर्हा आविष्क-
रयाना तन्वं पुरस्तात् । ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनानि
॥ ४ ॥ एषा शुभ्रा न तन्वो विदानोर्ध्वेव स्नाती दृश्ये नो अस्थात् । अप देषो
बाधमाना तमांस्युषा दिवो दुहिता ज्योतिषागात् ॥ ५ ॥ एषा प्रतीची दुहिता
दिवो नून्योषैव भद्रा नि रिणीति अप्सः । व्यूर्ण्वती वाशुषे वार्याणि पुनर्ज्योति-
र्युवतिः पूर्वधाकः ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ८१ ॥ १—५ श्यावाश्व आत्रेय ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१,
५ जगती । २ विराट् जगती । ४ निचृज्जगती । ३ स्वराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
२, ४, ५ निषादः । ३ धैवतः ॥

॥ ८१ ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः ।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥ १ ॥ विश्वा रु-
पाणि प्रति भुञ्जते क्रविः प्रासावीन्द्रं द्विपदे चतुष्पदे । वि नाकमरुयत्सविता व-
रेण्योऽनु प्रयाणमुपसो वि राजति ॥ २ ॥ यस्य प्रयाणमन्वन्य इययुर्देवा देवस्य
महिमानमोर्जसा । यः पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः सविता महित्वना
॥ ३ ॥ उत यांसि सवितस्त्रीणि रोचनोत सूर्यस्य रुशिमभिः समुच्यसि । उत रा-
त्रीमुभयतः परीयस उत मित्रो भवसि देव धर्मभिः ॥ ४ ॥ उतेशिषे प्रसवस्य त्व-
मेक इदुत पूषा भवसि देव यामभिः । उतेदं विश्वं भुवनं वि राजसि श्यावाश्वस्ते
सवितुः स्तोममानशे ॥ ५ ॥ २४ ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० २८] २८२ [म० ५ । अ० ६ । सू० ८३ ।

॥ ८२ ॥ १—६ श्यावाश्व अत्रेय ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१
निचृदनुष्टुप् । २, ४, ६ निचृद्गायत्री । ३, ५, ६, ७ गायत्री । ८ विराड्गायत्री ॥
स्वरः—१ गन्धारः । २—६ षड्जः ॥

॥ ८२ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यमहे वयं देवस्य भोजनम् । श्रेष्ठं सर्वधातमं तुरं
भगस्य धीमहि ॥ १ ॥ अस्य हि स्वयंशस्तरं सवितुः कञ्चन त्रियम् । नमिनन्ति स्व-
राज्यम् ॥ २ ॥ स हिरण्मनि दाशुषे सुवाति सविता भगः । तं भागं चित्रमीमहे ॥ ३ ॥
अद्या नो देव सवितः प्रजावत्सावीः सौभगम् । परा दुःष्वप्ययं सुव ॥ ४ ॥ विश्वानि
देव सवितर्दुरितानि परा सुव । यद्भद्रं तन्न आ सुव ॥ ५ ॥ २५ ॥ अनागसो
अदितये देवस्य सवितुः सवे । विश्वा वामानि धीमहि ॥ ६ ॥ आ विश्वदेवं सत्पतिं
सूक्तैरद्या वरेण्यमहे । सत्यसवं सवितारम् ॥ ७ ॥ य इमे उभे अहनी पुर एत्य-
प्रयुच्छन् । स्वाधीर्वेः सविता ॥ ८ ॥ य इमा विश्वा जातान्याश्रावयति श्लोकेन ।
प्र च सुवाति सविता ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ ८३ ॥ १—१० अत्रिर्ऋषिः ॥ पृथिवी देवता ॥ छन्दः—१ निचृच्चिष्टुप् ।
२ स्वराद् चिष्टुप् । ३ भुरिक् चिष्टुप् । ४ निचृज्जगती । ५, ६ चिष्टुप् । ७ विराद्
चिष्टुप् । ८, १० भुरिक् पङ्क्तिः । ९ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—४ निषादः ।
५—७ धैवतः । ८, १० पञ्चमः । ९ गान्धारः ॥

॥ ८३ ॥ अच्छा वद तवसं गीर्भिराभिः स्तुहि पर्जन्यं नमसा विवास ।
कर्निकददृषभो ज्जरिदानू रेतो दधात्योषधीषु गर्भम् ॥ १ ॥ वि वृत्तान् हन्त्युत
हन्ति रक्षसो विश्वं विभाय भुवनं महावधात् । उतानागा ईषते वृष्यावतो यत्प-
र्जन्यः स्तनयन् हन्ति दुष्कृतः ॥ २ ॥ रथीव कश्याश्वो अभिलिपन्नाविर्दूतान्कृणुते
वर्ष्यो अह । दूरात्सिंहस्य स्तनया उदीरते यत्पर्जन्यः कृणुते वर्ष्यो नभः ॥ ३ ॥
प्र वाता वान्ति प्रत्यन्ति विद्युत उदोषधीर्जिह्वते पिन्वते स्वः । इरा विश्वस्मै भु-
वनाय जायते यत्पर्जन्यः पृथिवीं रेतसावति ॥ ४ ॥ यस्य व्रते पृथिवी नन्नमीति
यस्य व्रते शफवज्जर्भुरीति । यस्य व्रत ओषधीर्विश्वरूपाः स नः पर्जन्य महि शर्म
यच्छ ॥ ५ ॥ २७ ॥ दिवो नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृषणो अश्वस्य
धाराः । अर्वाङ्गतेन स्तनयित्नुनेष्टपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः ॥ ६ ॥ अभि क्र-
न्द स्तनय गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन । दतिं सुकर्ष विषितं न्यञ्चं
समा भवन्तूवतो निषादाः ॥ ७ ॥ महान्तं कोशमुदचा नि षिञ्च स्यन्दन्तां कु-

अ० ४ । अ० ४ । व० ३२] २८३ [म० ५ । अ० ६ । सू० ८६ ।

ल्या विषिताः पुरस्तात् । घृतेन द्यावापृथिवी व्युन्धि सुप्रपाणं भवत्वध्याभ्यः
॥ ८ ॥ यत्पर्जन्य कर्निक्रदत्तनयन् हंसि दुष्कृतः । प्रतीदं विश्वं मोदते यत्किं
च पृथिव्यामधि ॥ ९ ॥ अर्वापर्विर्षमुदु पू गृभायाकृधन्वान्यत्येतथा उ । अजीजि-
न ओषधीर्भोजनाय कमुत प्रजाभ्योऽविदो मनीषां ॥ १० ॥ २८ ॥

॥ ८४ ॥ १-३ अत्रिर्ऋषिः ॥ पृथिवी देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृदनु-
ष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ८४ ॥ वळित्था पर्वतानां खिद्रं विंभर्षि पृथिवि । प्र या भूमिं प्रवत्वति मद्वा
जिनोपि महिनि ॥ १ ॥ स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रति षोभन्त्यक्तुभिः । प्र या
वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि ॥ २ ॥ इच्छा चिद्या वनस्पतीन्ध्रमया दध्म्योर्ज-
सा । यत्तं अभ्रस्य विद्युतो दिवो वर्षन्ति वृष्टयः ॥ ३ ॥ २९ ॥

॥ ८५ ॥ १—८ अत्रिर्ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१, २ विराड्
त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, ८ निचृत्रिष्टुप् । ५ स्वराद् पङ्क्तिः । ७ ब्राह्मद्युष्णिक् ॥
स्वरः—१-४, ६, ८ धैवतः । ५ पञ्चमः । ७ ऋषभः ॥

॥ ८५ ॥ प्र सम्राजे बृहदर्चा गभीरं ब्रह्म प्रियं वरुणाय श्रुताय । वि यो
जघानं शमितेव चमोपस्तिरे पृथिवीं सूर्याय ॥ १ ॥ वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वा-
जमर्वत्सु पर्य उस्त्रियासु । हृत्सु क्रतुं वरुणो अप्सवर्गि विवि सूर्यमदधात्सो-
ममद्रौ ॥ २ ॥ नीचीनवारं वरुणः कवन्धं प्र संसर्ज रोदसी अन्तरिक्षम् । तेन वि-
श्वस्य भुवनस्य राजा यवं न वृष्टिर्युनक्ति भूम ॥ ३ ॥ उनक्ति भूमिं पृथिवीमुत
द्यां यदा दुग्धं वरुणो वषट्वादित् । समभ्रेण वसत पर्वतासस्तविषीयन्तः श्रथय-
न्त वीराः ॥ ४ ॥ इमामूष्वांसुरस्य श्रुतस्य महीं प्रायां वरुणस्य प्र वोचम् ।
मानेनेव तस्थिषां अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण ॥ ५ ॥ ३० ॥ इमामू-
नु कवितमस्य प्रायां महीं देवस्य नक्रिरा दधर्ष । एकं यदुद्रा न पूणन्त्येनीरासि-
ञ्चन्तीरवनयः समुद्रम् ॥ ६ ॥ अर्यस्य वरुण मित्र्यं वा सखायं वा सवमिद्रातरं
वा । वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत्सीमागश्चकृमा शिश्रथस्तत् ॥ ७ ॥
कितवासो यद्रिरिपुर्न द्वीवि यद्वा घा मत्यमुत यन्न विद्म । सर्वा ता वि प्यं शि-
थिरेव देवाधा ते स्याम वरुण प्रियासः ॥ ८ ॥ ३१ ॥

॥ ८६ ॥ १—६ अत्रिर्ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१, ४, ५
स्वराद्युष्णिक् । २, ३ विराडनुष्टुप् । ६ विरादपूर्वानुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ५
ऋषभः । २, ३, ६ गान्धारः ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० ३४] २८४ [म० ५ । अ० ६ । सू० ८७ ।

॥ ८६ ॥ इन्द्राग्नी यमवथ उभा वाजेषु मर्त्यम् । इच्छा चित्स प्र भेदति बुद्ध्या
वाणीरिव त्रितः ॥ १ ॥ या पृतनासु दुष्टरा या वाजेषु अवाय्या । या पञ्च च-
र्षणीरभिन्द्राग्नी ता हवामहे ॥ २ ॥ तयोरिदमवच्छवस्तिग्मा दिद्युन्मघोनोः । प्र-
ति द्रुणा गभस्त्योर्गवां वृत्रघ्न एषते ॥ ३ ॥ ता वामेषे रथानामिन्द्राग्नी हवामहे ।
पतीं तुरस्य शर्धसो विद्वांसो गिर्वेणस्तमा ॥ ४ ॥ ता वृधन्तावनु द्यून्मतीय देवा-
वदभा । अर्हन्ता चित्तुरो दुधेशेव देवावर्षते ॥ ५ ॥ एवेन्द्राग्निभ्यामर्हा विद्वयं
शूष्यं घृतं न पृतमाद्रिभिः । ता सूरिषु श्रवो बृहद्रयिं गृणत्सु दिधृतमिषं गृणत्सु
दिधृतम् ॥ ६ ॥ ३२ ॥

॥ ८७ ॥ १-६ एवयामरुदात्रेय ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-१ अ-
तिजगती । २, ८ स्वराड्जगती । ३, ६, ७ धुरिगजगती । ४ निचृज्जगती । ५
६ विराड्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ८७ ॥ प्र वो महे मृतयो यन्तु विष्णवे मरुत्वं ते गिरिजा एवयामरुत् ।
प्र शर्धीय प्रयज्यवे सुखादये तवसे भुन्ददिष्टये धुनिवताय शर्वसे ॥ १ ॥ प्र ये जाता
महिना ये च नु स्वयं प्र विघ्नना वृवत एवयामरुत् । क्रत्वा तद्वो मरुतो नाधृषे शवो
दाना मद्वा तदेष्टामधृष्टालो नाद्रयः ॥ २ ॥ प्र ये द्विवो बृहतः शृष्टिबरे गिरा सु-
शुक्लानः सुध्व एवयामरुत् । न येषामिरी मथस्थ ईष्ट आ अग्रयो न स्वविद्युतः
प्र स्यन्द्रासो धुनीनाम् ॥ ३ ॥ स चक्रमे मरुतो निरुक्कमः समानस्मात्सदस ए-
वयामरुत् । यदायुक् तमना स्वादधि ष्णुभिर्विष्पर्वसो विमहसो जिगाति शेट्वो
नृभिः ॥ ४ ॥ स्वनो न वोऽमवात्रेजयद्रुषा त्येषो ययिस्तविष एवयामरुत् । येना
सहन्त ऋज्जतु स्वरोचिषः स्थायमानो हिरण्ययाः स्वायुधास इष्मिणः ॥ ५ ॥
॥ ३३ ॥ अपारो वो महिमा वृद्धशवसस्त्येषं शवोऽवत्वेवयामरुत् । स्थातारो हि
प्रसितौ सन्दाशि स्थन ते न उरुण्यता निदः शुशुक्लसो नाग्नयः ॥ ६ ॥ ते रु-
द्रासः सुमखा अग्नयो यथा तुविद्युन्ना अवन्त्वेवयामरुत् । द्वीर्षे पृथु पप्रथे सञ्ज
पार्थिवं येषामज्मेष्वा महः शर्धीस्यद्भुतैनसाम् ॥ ७ ॥ अद्वेषो नो मरुतो गातुमे-
तन श्रोता हवै जरितुरेवयामरुत् । विष्णोर्मिहः समन्यवो युयोतन स्मद्वथ्योऽन
दंसनाप द्वेषांसि सनुतः ॥ ८ ॥ गन्तानो यज्ञं यज्ञियाः सुशामि श्रोता हवमरुन्
एवयामरुत् । ज्येष्ठासो न पर्वतासो व्योमनि यूयं तस्य प्रचेतसः स्यात दुर्धर्तवो
निदः ॥ ९ ॥ ३४ ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चमं मण्डलं समाप्तम् ॥

अ० ४ । अ० ४ । व० ३६] २८५ [म० ६ । अ० १ । सू० १ ।

अथ षष्ठं मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १-१३ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, ७, १३ भुरिक् पङ्क्तिः । २ स्वराद् पङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः । ३, ४, ६, ११, १२ निचृत्रिष्टुप् । ८, १० त्रिष्टुप् । ९ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ५, ७, १३ पञ्चमः । ३, ४, ६, ८-१२ धैवतः ॥

॥ १ ॥ त्वं ह्यग्ने प्रथमो मनोतास्या धियो अभवो दस्म होता । त्वं सीं वृषन्नकृणोर्दुष्टरीतु सहो विश्वस्मै सहसे सहव्यै ॥ १ ॥ अथा होता न्यसीदो यजीयानिळस्पद इषयन्नीडयः सन् । तं त्वा नरः प्रथमं देवयन्तो ग्रहो राये चितयन्तो अनुगमन् ॥ २ ॥ वृतेव यन्तं बहुभिर्वसव्यैस्त्वे रयिं जागृवांसो अनु गमन् । रुशन्तमग्निं दर्शतं बृहन्तं वपावन्तं विश्वहा दीदिवांसम् ॥ ३ ॥ पदं देवस्य नमसा व्यन्तः श्रवस्यवः श्रवं आपन्नमृक्तम् । नामानि चिदधिरे यज्ञियानि भद्रायां ते रणयन्त सन्धौ ॥ ४ ॥ त्वां वर्धन्ति जितयः पृथिव्यां त्वां रायं उभयांसो जनानाम् । त्वं ज्ञाता तरणे चेत्यो भूः पिता माता सदभिन्मानुषाणाम् ॥ ५ ॥ ३५ ॥ सपर्येण्यः स धियो विज्वग्निर्होता मन्द्रो नि षसादा यजीयान् । तं त्वा वयं दम आ दीदिवांसमुप जुवाथो नमसा सदेम ॥ ६ ॥ तं त्वा वयं सुध्यो नव्यमग्ने सुस्तायव ईमहे देवयन्तः । त्वं विशो अनयो दीद्यानो दिवो अग्ने बृहता रौचनेन ॥ ७ ॥ विशां कविं विशपतिं शश्वतीनां नितोशनं वृषभं चर्षणीनाम् । प्रेतीपणिमिषयन्तं पावकं राजन्तमग्निं यजतं रयीणाम् ॥ ८ ॥ सो अग्ने ईजे शशमे च मतो यस्त आनद् समिधो हव्यदातिम् । य आहुतिं परि वेदा नमोभिर्विश्वेत्स वामा दधते त्वोतः ॥ ९ ॥ अस्मा उ ते महिं महे विधेम नमोभिरग्ने समिधोत हव्यैः । वेदीं सूनो सहसो गीभिर्बुक्थैरा ते भद्रायां सुमतौ यतेम ॥ १० ॥ आ यस्तुतन्ध रोदसी वि भासा श्रवोभिश्च श्रवस्यैस्तस्वः । बृहद्विर्वाजैः स्थविरोभिरस्मे रेवद्विरग्ने वितरं वि भाहि

अ० ४ । अ० ५ । व० ३] २८६ [म० ६ । अ० १ । सू० ३ ।

॥ ११ ॥ नुवदसो सदमिद्वेद्यस्मे भूरि तौकाय तनयाय पश्वः । पूर्वोरिषो बृहती-
रारेअवा अस्मे भद्रा सौश्रवसानि सन्तु ॥ १२ ॥ पुरुषयग्ने पुरुषा त्वाया वसूनि
राजन्वसुता ते अश्याम् । पुरुणि हि त्वे पुरुवार सन्त्यग्ने वसुं विधत्ते राजन्ति
त्वे ॥ १३ ॥ ३६ ॥ ४ ॥

॥ २ ॥ १-११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१,
६ भुरिगुष्णिक् । २ स्वराडुष्णिक् । ७ निचृदुष्णिक् । ८ उष्णिक् । ३, ४
अनुष्टुप् । ५, ६, १० निचृदनुष्टुप् । ११ भुरिगतिजगती ॥ स्वरः-१, २, ७-६ ऋ-
षभः । ३-६, १० गान्धारः । ११ निषादः ॥

॥ २ ॥ त्वं हि क्षैतव्यशोऽग्ने मित्रो न पत्यसे । त्वं विचर्षणे श्रवो वसो
पुष्टिं न पुष्यसि ॥ १ ॥ त्वां हि ष्मा चर्षणयो यज्ञेभिर्गीभिरीळते । त्वां वाजी
यात्यवृको रजस्तूर्विश्चर्षणिः ॥ २ ॥ सजोषस्त्वा दिवो नरो यज्ञस्य केतुमिन्धते ।
यद्ध स्य मानुषो जनः सुम्नायुर्जुह्वे अध्वरे ॥ ३ ॥ ऋध्वस्तं सुदानवे धिया मर्तः
शशमते । ऊती ष बृहतो दिवो द्विषो अंहो न तरति ॥ ४ ॥ समिधा यस्त आ-
हुतिं निशितिं मर्त्यो नशत् । वयावन्तं स पुष्यति क्षयमग्ने शतायुषम् ॥ ५ ॥ १॥
त्वेषस्तं धूम ऋणवति दिवि षञ्जुक् आततः । सूर्यो न हि द्युता त्वं कृपा पावक
रोचते ॥ ६ ॥ अथा हि विक्ष्वीड्योऽसि प्रियो नो अतिथिः । एषवः पुरीव जूर्यः
सूनुर्न त्रययाय्यः ॥ ७ ॥ क्रत्वा हि द्रोणे अज्यसेऽग्ने वाजी न कृत्व्यः । परि-
जमेव स्वधा गयोऽत्यो न हार्यः शिशुः ॥ ८ ॥ त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न यव-
से । धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिकसः ॥ ९ ॥ वेषि ह्यध्वरीयतामग्ने हो-
ता दमे विशाम । समृधो विशपते कृणु जुषस्व हव्यमङ्गिरः ॥ १० ॥ अच्छा नो
मित्रमहो देव देवानग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः । वीहि स्वस्ति मुञ्चिति दिवो नृन्वि-
षो अंहांसि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ३ ॥ १-८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४ त्रि-
ष्टुप् । २, ५, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-७ धैवतः । ८ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ अग्ने स क्षैपहतपा ऋतेजा उरु ज्योतिर्नशते देवयुष्टे । यं त्वं मि-
त्रेण वरुणः सजोषा देव पासि त्यजसा मर्तमंहः ॥ १ ॥ ईजे यज्ञेभिः शशमे
शमीभिर्ऋधवा रायाग्नये ददाश । एवा च न तं यशसामहुष्टिर्नाहो मर्ति नशते न

अ० ४ । अ० ५ । व० ७] २८७ [म० ६ । अ० १ । सू० ५ ।

प्रदक्षिः ॥ २ ॥ सूर्यो न यस्य दृशतिररेपा भीमा यदेति शुचतस्तु आ धीः । हे-
षस्वतः शुरुधो नायमक्तोः कुत्रा चिद्वयो वसतिर्वनेजाः ॥ ३ ॥ तिमं चिदेम
महि वर्षी अस्य भसदश्वो न यमसान आसा । विजेहमानः परशुर्न जिह्वा द्वि-
र्न द्रावयति दारु धत्तत् ॥ ४ ॥ स इदस्तेव प्रति धादमिष्यञ्छिशीत तेजोऽयसो
न धाराम् । चित्रध्रजतिरुतिर्यो अक्तोर्वेने द्रुषद्वा रगुपत्मेजंहाः ॥ ५ ॥ ३ ॥ स
ई रेभो न प्रति वस्त उस्त्राः शोचिषा रारपीति मित्रमहाः । नक्तं य ईमरूपो यो
दिवा नूनमर्त्यो अरूपो यो दिवा नून ॥ ६ ॥ दिवो न यस्य विधतो नवीनोदृषा
रुक्त ओषधीषु नूनोत् । घृणा न यो ध्रजसा पत्मेना यन्ना रोदसी वसुना दं सु-
पत्नी ॥ ७ ॥ धार्योभिर्वा यो युज्येभिरैकैर्विद्युन्न दविद्योत्स्वेभिः शुष्मैः । शर्षो
वा यो मरुतां ततत्त ऋभुर्न त्वेषो रभसानो अद्यौत् ॥ ८ ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥ १-८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ त्रिष्टुप् ।
२, ५, ६, ७ भुरिक्पङ्क्तिः । ३, ४ निचृत्पङ्क्तिः । ८ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१ धैवतः ।
२-८ पञ्चमः ॥

॥ ४ ॥ यथा होतमनुषो देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि । एवा नो
अद्य समना समानानुशन्नं न उशतो यन्ति देवान् ॥ १ ॥ स नो विभावा चक्ष-
णिर्न वस्तोरग्निर्वन्दारु वेद्यश्चनो धात् । विश्वायुर्यो अमृतो मर्त्येषूपभुद्भुदतिथि-
र्जातवेदाः ॥ २ ॥ द्यावो न यस्य पनयन्त्यभ्यं भालांसि वस्ते सूर्यो न शुक्रः । वि
य इनोत्यजरः पात्रकोऽश्वस्य चिच्छिन्नश्चतुर्व्याणि ॥ ३ ॥ वृद्धा हि सूनो अस्य-
असद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मानम् । स त्वं न ऊर्जसन् ऊर्ज धा राजैव जेरवृके क्षे-
ष्यन्तः ॥ ४ ॥ नितीक्ति यो वारणमन्नमस्ति वायुर्न राष्ट्रयत्येत्यक्तून् । तुर्याम य-
स्त आदिशामरातीरत्यो न हतः पततः परिहृत् ॥ ५ ॥ ५ ॥ आ सूर्यो न भानु-
मद्भिरैरर्गने ततन्थ रोदसी वि आसा । चित्रो नयत्परि तमस्यक्तः शोचिषा प-
त्मेन्नौशिजो न दीयन् ॥ ६ ॥ त्वां हि मन्द्रतममर्कशोकैर्वैवृमहे महि नः श्रोष्यमे ।
इन्द्रं न त्वा शर्वसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः ॥ ७ ॥ नू नो अग्नेऽवृ-
केभिः स्वस्ति वेपि रायः पृथिभिः पर्व्यहः । ता सूरिभ्यो गृणते रासि सुम्न म-
दैम शताहिमाः सुवीराः ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥ १-७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ४,

अ० ४ । अ० ५ । व० ६] २८८ [म० ६ । अ० १ । सू० ६ ।

त्रिष्टुप् । २, ५, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४—७
धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ हुवे वः सूनुं सहस्रो युवानमद्रोषवाचं प्रतिभिर्यविष्ठम् । य इन्वति
द्विविगानि प्रचेता विश्ववाराणि पुरुवारो अध्रक् ॥ १ ॥ त्वे वसूनि पुर्वणीक होत-
दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः । क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन्त्सं सौभगानि द-
धिरे पावके ॥ २ ॥ त्वं विष्णु प्रदिवः सीद आसु क्रत्वा रथीरभवो वार्याणाम् ।
अत इनोषि विधत्ते चिकित्वा व्यानुषग्जातवेदो वसूनि ॥ ३ ॥ यो नः सनुसो अ-
भिदासदग्ने यो अन्तरो मित्रमहो वनुष्यात् । तमजरैर्ध्रिर्वृषभिस्तनु स्वैस्तपा तपिष्ठ
तपसा तपस्वान् ॥ ४ ॥ यस्ते यज्ञेन समिधाय उक्थैरर्केभिः सूनो सहस्रो ददा-
शत् । स मर्त्येष्वमृत प्रचेता राया युष्मेन श्रवसा वि भाति ॥ ५ ॥ स तत्कु-
धीषितस्तूयमग्ने स्पृधो वाधस्य सहसा सहस्वान् । यच्छस्यसे युधिरक्तो वचोभि-
स्तज्जुषस्व जरितुर्वोषि मन्य ॥ ६ ॥ अश्याम तं काममग्ने तजोती अश्याम रयि
रयिवः सुवीरम् । अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम युष्ममंजराजरं ते ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ६ ॥ १—७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
२, ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ प्र नव्यसा सहसः सूनुमच्छा यज्ञेन शातुमव हृच्छमानः । वृश्चद्वनं
कृष्णयामं रुशन्तं वीती होतारं दिव्यं जिगाति ॥ १ ॥ स ध्वितानस्तन्यतू रोच-
नस्था अजरैर्भिर्नानदद्भिर्यविष्ठः । यः पावकः पुरुतमः पुरुणि पृथून्यग्निरनुयाति
भवेन् ॥ २ ॥ वि ते विष्णुवातजूतासो अग्ने भामांसः शुचे शुचयश्चरन्ति । तुवि-
मृत्तासो दिव्या नवग्या वना वनन्ति धृषता रुजन्तः ॥ ३ ॥ ये ते शुक्रासः शु-
चयः शुचिष्मः क्षां वर्पन्ति विपितासो अश्वाः । अथ भ्रमस्त उर्विया वि भाति या-
तयमानो अधि सानु पृश्नेः ॥ ४ ॥ अथ जिह्वा पापतीति प्र वृष्णो गोपुयुधो ना-
शनिः सृजाना । शूरस्येव प्रसितिः क्षातिर्येर्धुर्वर्तुर्धर्मो दयते वनानि ॥ ५ ॥ आ
भानुना पार्थिवानि अयांसि महस्तोदस्य धृषता ततन्ध । स बाधस्वाप भया स-
होभिः स्पृधो वनुष्यन्वनुषो नि जूर्व ॥ ६ ॥ स चित्र चित्रं चितयन्तमस्मे चित्रक्षत्र
चित्रतमं वयोधाम् । चन्द्रं रयिं पुरुवीरं वृहन्तं चन्द्रं चन्द्राभिर्गृणते युवस्व ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ ७ ॥ १—७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—

अ० ४ । अ० ५ । व० १०] २८६ [म० ६ । अ० १ । सू० ८ ।

१ त्रिष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ७ स्वराद् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४ स्वराद् पङ्क्तिः ।
५ पङ्क्तिः । ६ जगती ॥ स्वरः-१, २, ७ धैवतः । ३-५ पञ्चमः । ६ निषादः ॥

॥ ७ ॥ मूर्धानं दिवो अस्ति पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् । कवि
सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ १ ॥ नाभिं यज्ञानां सदनं र-
यीणां महामाहावमभि सं नवन्त । वैश्वानरं रथ्यमध्वराणां यज्ञस्य केतुं जनयन्त
देवाः ॥ २ ॥ त्वद्विप्रो जायते वाज्यं मे त्वद्वीरासो अभिमातिपाहः । वैश्वानर त्व-
मस्मासु धेहि वसूनि राजन्त्स्पृहयाय्याणि ॥ ३ ॥ त्वां विश्वे अमृतं जायमानं शिशुं
न देवा अभि सं नवन्ते । तव क्रतुभिरमृतत्वमायन्वैश्वानर यत्पित्रोरदीदेः ॥ ४ ॥
वैश्वानर तव तानि व्रतानि महान्यग्ने नक्रिरा दधर्ष । यज्जायमानः पित्रोरुपस्थेऽ-
विन्दः केतुं वयुनेष्वह्नाम् ॥ ५ ॥ वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि दिवो
अमृतस्य केतुना । तस्येदु विश्वा भुवनानि मूर्धनि वया इव रुरुहुः सन्त विब्रुहः
॥ ६ ॥ वि यो रजांस्यमिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो वि दिवो रोचना कविः । परि यो
विश्वा भुवनानि पश्येदब्धो गोपा अमृतस्य रजिता ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ८ ॥ १-७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः-१, ४
जगती । ६ विराड् जगती । २, ३, ५ भुरिक्त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ६
निषादः । २, ३, ५, ७ धैवतः ॥

॥ ८ ॥ पृक्षस्य वृष्णो अरुषस्य नू सहः प्र नु वोचं विदयां जातवेदसः ।
वैश्वानराय मतिर्नव्यसी शुचिः सोम इव पवते चारुर्ग्नये ॥ १ ॥ स जायमानः
परमे व्योमनि व्रतान्यग्निर्व्रतपा अरक्षत । व्यन्तरिक्षममिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो म-
हिना नाकमस्पृशत् ॥ २ ॥ व्यस्तभ्नाद्रोदसी मित्रो अद्भुतोऽन्तर्वाविदकृणोज्जो-
तिषा तमः । वि चर्मणीव धिषणो अवर्तयद्वैश्वानरो विश्वमधत्त वृष्यम् ॥ ३ ॥
अपामुपस्थे महिषा अगृभ्णत विशो राजानमुप तस्थुर्ऋग्निर्यम् । आ दूतो अग्नि-
मभरद्विष्वतो वैश्वानरं मातरिश्वा परावतः ॥ ४ ॥ युगेयुगे विद्वथ्यं गृणद्भ्यो-
ऽग्ने रयिं यशसं धेहि नव्यसीम् । पव्येव राजन्नवशंसमजर नीचा नि वृश्च वनिनं
न तेजसा ॥ ५ ॥ अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि ह्यत्रमजरं सुवीर्यम् । वयं ज-
येम शतिनं सहस्रिणं वैश्वानरं वाजमग्ने तत्रोतिभिः ॥ ६ ॥ अदब्धेभिस्तव गोपा-
भिरिष्टेऽस्माकं पाहि त्रिषधस्थ सूरिन् । रक्षा च नो वदुषां शर्धो अग्ने वैश्वानर
प्र च तारीः स्तवानः ॥ ७ ॥ १० ॥

अ० ४ । अ० ५ । व० १२] २६० [य० ६ । अ० १ । सू० १० ।

॥ ६ ॥ १-७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१
विराद्त्रिष्टुप् । ५ निचृत्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ४ पङ्क्तिः । ७
भुरिजगती ॥ स्वरः—१, ५, ६ धैवतः । २-४ पञ्चमः । ७ निषादः ॥

॥ ६ ॥ अहंश्च कृष्णमहरर्जुनं च वि वर्तेते रजसी वेद्याभिः । वैश्वानरो जा-
यमानो न राजावातिरज्योतिषाग्निस्तमांसि ॥ १ ॥ नाहं तन्तुं न वि जाना-
म्योतुं न यं वयान्ति समरेऽतमानाः । कस्य स्विपुत्र इह वक्त्रानि पुरो वदात्यव-
रेण पित्रा ॥ २ ॥ स इत्तन्तुं स वि जानात्योतुं स वक्त्रान्युतथा वदाति । य ईं चि-
कैतदमृतस्य गोषा अवश्वरन्पुरो अन्येन पश्यन् ॥ ३ ॥ अयं होता प्रथमः पश्य-
तेममिदं ज्योतिरमृतमर्त्येषु । अयं स जज्ञे ध्रुव आ निषत्तोऽमर्त्यस्तन्वाः वर्धमानः ॥ ४ ॥
ध्रुवं ज्योतिर्निर्हितं दृश्ये कं मनो जविष्ठं पतयत्स्वन्तः । विश्वे देवाः समनसः स-
कैता एकं क्रतुमभि वि यान्ति साधु ॥ ५ ॥ वि मे कर्णा पतयतो वि चक्षुर्वीरं
ज्योतिर्हृदय आहितं यत् । वि मे मनश्चरति दूरआधीः किं स्विद्वक्ष्यामि किमु नू
मनिष्ये ॥ ६ ॥ विश्वे देवा अनमस्यन्भियानास्त्वामग्ने तमसि तस्थिवांसम् । वै-
श्वानरोऽवतूतये नोऽमर्त्योऽवतूतयेनः ॥ ७ ॥ ११ ॥

॥ १० ॥ १-७ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१
त्रिष्टुप् । ४ आशी पङ्क्तिः । २, ३, ६ निचृत्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् । ७ प्राजा-
पत्या बृहती ॥ स्वरः—१, ४ पञ्चमः । २, ३, ५, ६, धैवतः । ७ मध्यमः ॥

॥ १० ॥ पुरो वो मन्द्रं दिव्यं सुवृक्तिं प्रयति युज्ञे अग्निमध्वरे दधिध्वम् ।
पुर उक्थेभिः स हि नो विभावा स्वध्वरा करति जातवेदाः ॥ १ ॥ तमुं ह्युमः पु-
र्वणीक होतरग्ने अग्निभिर्मनुष इधानः । स्तोमं यमस्मै ममतेवशुषं घृतं न शुचिं म-
तयः पवन्ते ॥ २ ॥ प्रियाय स श्रवसा मर्त्येषु यो अग्नये वृदाश विप्र उक्थैः । चि-
त्राभिस्तमूतिभिश्चित्रशोचिर्वजस्य साता गोमतो दधाति ॥ ३ ॥ आ यः प्रौ जा-
यमान उर्वी दूरेदृशा भासा कृष्णाध्वा । अथ बहु चित्तम ऊर्म्यायास्तिरः शोचिषा
ददृशे पावकः ॥ ४ ॥ नू नश्चित्रं पुरुवाजाभिरुती अग्ने रयिं मघवञ्चयश्च धेहि ।
ये राधसा श्रवसा चात्यन्यान्तसुवीर्यैभिश्चाभि सन्ति जनान् ॥ ५ ॥ इमं युज्ञं चनो
धा अग्न उशन्यं त आसानो जुहुते हविष्मान् । भरद्वाजेषु दधिषे सुवृक्तिमग्नी-
र्वजस्य गध्यस्य सातौ ॥ ६ ॥ वि वेपांसीनुहि वर्धयेळां मदेम शतहिमाः सु-
वीराः ॥ १७ ॥ १२ ॥

अ० ४ । अ० ५ । व० १५] २६१ [म० ६ । अ० १ । सू० १३ ।

॥ ११ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१,
३, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ६ विरादत्रिष्टुप् । २ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ३-६
धैवतः । २ पञ्चमः ॥

॥ ११ ॥ यजस्व होतरिषितो यजीयानग्ने बाधो मरुतां न प्रयुक्ति । आ नो
मित्रावरुणा नासत्या द्यावा होत्राय पृथिवी वधृत्याः ॥ १ ॥ त्वं होता मन्द्रतमो
नो अध्वगन्तर्देवो विदथा मर्त्येषु । पावकया युहा बर्हिर्गसाग्ने यजस्व तन्वंतव
स्वां ॥ २ ॥ धन्या चिद्धि त्वे धिषणा वष्टि प्र देवाञ्जन्म गृणते यजध्वै । वेपिष्ठो
अङ्गिरसां यद्ध विप्रो मधु छन्दो भनति रेभ इष्टौ ॥ ३ ॥ अर्दिद्युतस्वर्पाको
विभावाग्ने यजस्व रोदसी उरुची । आयुं न यं नमसा रातहव्या अञ्जन्ति सुप्र-
यसं पञ्च जनाः ॥ ४ ॥ वृज्जे ह यन्नमसा बर्हिर्गनात्रयामि सुगृधृतवती सुवृक्तिः ।
अम्यान्ति सन्न सदनै पृथिव्या अश्रायि यज्ञः सूर्ये न चक्षुः ॥ ५ ॥ दशस्या नः
पूर्वणीक होतर्देवेभिर्गन्ने अग्निभिरिधानः । रायः सूनो सदसो धावसाना अति
स्रसेम वृजन्तं नाहः ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ १२ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ त्रि-
ष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ भुरिक्पङ्क्तिः । ४, ६ निचृत्पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१, २ धैवतः । ३-६ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ मध्ये होता दुरोणे बर्हिषो राळग्निस्तोदस्य रोदसी यजध्वै । अयं
स सूनुः सहस ऋतावा दूरात्सूर्यो न शोचिषा ततान ॥ १ ॥ आ यस्मिन्त्वे स्व-
पाके यजत्र यक्षद्राजन्तस्वर्वातेव नु द्यौः । त्रिषधस्थस्ततरुषो न जंहो हव्या मघा-
नि मानुषा यजध्वै ॥ २ ॥ तेजिष्ठा यस्यारतिर्वनेराद् तोदो अध्वन्न वृधसानो
अद्यौत् । अग्राधो न द्रविता चेतति तन्नमर्त्योऽवृत्र ओषधीषु ॥ ३ ॥ सास्माकै-
भिरेतरी न शूषैरग्निः छ्वे दम आ जातधेदाः । द्रवन्नो वन्वन् क्रत्वा नार्वीसः
पितेव जारयायि यज्ञैः ॥ ४ ॥ अर्ध स्मास्य पनयन्ति भासो वृथा यक्षक्षदनुयाति
पृथ्वीम् । सद्यो यः स्यन्दो विषितो धवीयानृणो न तायुरति धन्वा राद् ॥ ५ ॥
स त्वं नो अर्वन्निदाया विध्वेभिर्गन्ने अग्निभिरिधानः । वेपि रायो वि यासि दु-
च्छुना मर्देम शतर्हिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ १३ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१

अ० ४ । अ० ५ । व० १७] २६२ [म० ६ । अ० १ । सू० १५ ।

पङ्क्तिः । २ स्वरादपङ्क्तिः । ३, ४ विरादत्रिष्टुप् । ५, ६ निचृदत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३-६ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ त्वद्विश्वा सुभग सौभगान्यग्रे वि यन्ति वनिनो न वयाः । श्रुष्टी रयिर्वाजो वृत्रतूयं दिवो वृष्टीरिड्यो रीतिरुपाम् ॥ १ ॥ त्वं भगो न आ हि र-
त्नमिषे परिज्मेव क्षयसि दस्मर्वर्चाः । अग्रे मित्रो न बृहत् ऋतस्यासि क्षत्ता वामस्य
देव भूरैः ॥ २ ॥ स सत्पतिः शर्वसा हन्ति वृत्रमग्रे विप्रो वि पणोर्भेति वाजम् ।
यं त्वं प्रचेत ऋतजात राया सजोषा नप्तापां हिनोषि ॥ ३ ॥ यस्ते सूनो सहसो
गीर्भिरुक्थैर्यज्ञैर्मतो निशितिं वेद्यानद् । विश्वं स देव प्रति वारमग्ने धत्ते धान्यं
पत्यते वसव्यैः ॥ ४ ॥ ता नृभ्य आ सौश्रवसा सुवीराग्रे सूनो सहसः पुष्यसे
धाः । कृणोषि यच्छर्वसा भूरि पश्वो वयो वृकायारये जसुरये ॥ ५ ॥ ब्रह्मा सूनो
सहसो नो विहाया अग्रे तोकं तनयं वाजिनो दाः । विश्वाभिर्गीर्भिरेभि पूर्यमश्यां
मदेम शताहिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥ १५ ॥

॥ १४ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ ।
३ भुरिगुष्णिक् । २ निचृदत्रिष्टुप् । ४ अनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् । ६ भुरिगतिजगती ॥
स्वरः—१, ३ ऋषभः । २ धैवतः । ४, ५ गान्धारः । ६ निषादः ॥

॥ १४ ॥ अग्ना यो मत्यो दुवो धियं जुजोष धीतिभिः । भसन्नु ष प्र पृ-
र्व्य इषं वुरीतावसे ॥ १ ॥ अग्निरिद्धि प्रचेता अग्निर्वेधस्तम ऋषिः । अग्नि होता-
रमीळते यज्ञेषु मनुषो विशः ॥ २ ॥ नाना ह्यग्नेऽवसे स्पर्धन्ते रायो अर्यः । तू-
र्वन्तो दस्युमायवो व्रतैः सीक्षन्तो अवतम् ॥ ३ ॥ अग्निरप्सामृतीषहं वीरं ददाति
सत्पतिम् । यस्य वसन्ति शर्वसः सञ्चक्षि शत्रवो भिया ॥ ४ ॥ अग्निर्हि विब्रना
निदो देवो मर्तमुरुष्यति । सहावा यस्यावृतो रयिर्वाजेष्ववृतः ॥ ५ ॥ अच्छा नो
मित्रमहो देव देवानग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः । वीहि स्वस्ति सुक्षितिं दिवो नृ-
न्दिषो अहांसि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ १५ ॥ १-१६ भरद्वाजो बार्हस्पत्यो वीतहव्यो वा ऋषिः ॥ अग्निर्दे-
वता ॥ छन्दः—१, २, ५ निचृदजगती । ३ निचृदतिजगती । ७ जगती । ८
विराडजगती । ४, १४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६, १०, ११, १६, १६ त्रिष्टुप् । १३
विराद त्रिष्टुप् । ६ निचृदतिशकरी । १२ पङ्क्तिः । १५ ब्राह्मीबृहती । १७

अ० ४ । अ० ५ । व० २०] २६३ [म० ६ । अ० १ । सू० १५ ।

विराडनुष्टुप् । १८ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-३, ५, ७, ८ निषादः । ४, ६, ८, १०, ११, १३, १४, १६, १८ धैवतः । १२ पञ्चमः । १५ मध्यमः । १७, १८ गान्धारः ॥

॥१५॥ इमं पुत्रो अतिथिमुपवृष्टं विश्वासां विशां पतिमृञ्जसे गिरा । वेतीद्विवो
जनुषा कच्चिदा शुचिर्ज्योक्चिदत्ति गर्भो यदच्युतम् ॥ १ ॥ मित्रं न यं सुधितं
भृगवो दधुर्वनस्पतावीडचमूर्ध्वशोचिपम् । स त्वं सुप्रीतो वीतहव्ये अद्भुत प्रश-
स्तिभिर्महयसे दिवेदिवे ॥ २ ॥ स त्वं दत्तस्यावृको वृधो भूरर्थः परस्यान्तरस्य
तरुषः । रायः सूनो सहस्रो मर्त्येष्वा हृदिर्द्यच्छ वीतहव्याय सप्रथो भरद्वाजाय
सप्रथः ॥ ३ ॥ द्युतानं वो अतिथिं स्वर्णरमग्निं होतारं मनुषः स्वध्वरम् । विप्रं
न द्युत्तवचसं सुवृक्तिभिर्हव्यवाहमरतिं देवमृञ्जसे ॥ ४ ॥ पावकया यश्चितय-
न्त्या कृपा क्षामन्नुच उपसो न भानुना । तूर्वन्न यामन्नेतेशस्य नू रण आ यो
घृणे न तत्प्राणो अजरः ॥ ५ ॥ १७ ॥ अग्निमग्निं वः समिधा दुवस्यत प्रियं-
प्रियं वो अतिथिं गृणीषणि । उप वो गीर्भिरमृतं विवासत देवो देवेषु वनते हि
वार्य देवो देवेषु वनते हि नो दुवः ॥ ६ ॥ समिद्धमग्निं समिधा गिरा गृणे शुचिं
पावकं पुरो अध्वरे ध्रुवम् । विप्रं होतारं पुरुवारमद्भुहं कविं सुमनैरीमहे जात-
वेदसम् ॥ ७ ॥ त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे हव्यवाहं दधिरे प्रायमीड्यम् । दे-
वासश्च मर्तासश्च जागृविं विभुं विश्पतिं नमसा नि षेदिरे ॥ ८ ॥ द्विभूषन्नग्न
उभयाँ अनु व्रता दूतो देवानां रजसी समीयसे । यत्ते धीतिं सुमतिमावृणीमहेऽध
स्मा नस्त्रिवरुथः शिवो भव ॥ ९ ॥ तं सुप्रतीकं सुदृशं स्वञ्चमविद्वांसो विदुष्टं सपेम ।
स यज्ञद्विश्वा वयुनानि विद्वान्प्र हव्यमग्निरमृतेषु वोचत् ॥ १० ॥ १८ ॥ तमग्ने पास्युत तं
पिपर्षिं यस्त आनन्दुवये शूर धीतिम् । यज्ञस्य वा निशितिं वोदितिं वा तमितृणञ्चि शर्व-
सोत राया ॥ ११ ॥ त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमुनः सहसा वन्न वद्यात् । सं त्वा ध्वस्म-
न्वदभ्येतु पाथः सं रायिः स्पृहयाय्यः सहसी ॥ १२ ॥ अग्निर्होता गृहपतिः स राजा
विश्वावेद जनिमा जातवेदाः । देवानामुत यो मर्त्यानां यजिष्ठः स प्र यजतामृतावा
॥ १३ ॥ अग्ने यद्य विशो अध्वरस्य होतः पावकशोचे वेष्टं हि यज्वा । ऋता य-
जासिमहिना वि यद्भूर्हव्या वह यविष्ठ या ते अद्य ॥ १४ ॥ अभि प्रयांसि सुधितानि हि
ख्यो नि त्वा दधीत रोदसी यजध्वै । अवा नो मघवन्वाजसातावग्ने विश्वानि दुरिता
तरेम ता तरेम तवावसा तरेम ॥ १५ ॥ १६ ॥ अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरु-
र्णवन् प्रथमः सीद योनिम् । कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय

अ० ४ । अ० ५ । व० २४] २६४ [म० ६ । अ० २ । सू० १६ ।

साधु ॥ १६ ॥ इममु त्यमथर्ववदग्निं मन्थन्ति वेधसः । यमं डक्यन्तमानयन्ममूरं
श्याव्याभ्यः ॥ १७ ॥ जनिष्वा देववीतये सर्वताता स्वस्तये । आ देवान वं-
क्ष्यमृतां ऋतावृषो यज्ञं देवेषु पिस्पृशः ॥ १८ ॥ वयमु त्वा गृहपते जनानामग्ने
अकर्म समिधा बृहन्तम् । अस्थूरि नो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नस्तेजसा सं
शिशधि ॥ १९ ॥ २० ॥ १ ॥

॥ १६ ॥ १-४८ भरद्वाजो वार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१,
६, ७ आर्ची उष्णिक् । २, ३, ४, ५, ८, ९, ११, १३, १४, १५, १७, १८
२१, २४, २५, २८, ३२, ४० निचृद्गायत्री । १०, १६, २०, २२, २३, २६,
३१, ३४, ३५, ३६, ३७, ३८, ३९, ४१ गायत्री । २६, ३० विराड्गायत्री ।
१२, १६, ३३, ४२, ४४ साम्नीत्रिष्टुप् । ४३, ४५ त्रिचृत्रिष्टुप् । २७ आर्चीप-
ङ्क्तिः । ४६ भुरिक् पङ्क्तिः । ४७, ४८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६, ७ ऋषभः ।
२—५, ८—११, १३—१५, १७—२६, २८—३२, ३४—४१, षड्जः ।
१२, १६, २७, ३३, ४२—४६ पञ्चमः । ४७, ४८ गान्धारः ॥

॥ १६ ॥ त्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवेभिर्मानुषे जने ॥ १ ॥
स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः । आ देवान्वलि यज्ञि च ॥ २ ॥ वेत्याहि
वेधो अध्वनः पथश्च देवाज्जसा । अग्ने यज्ञेषु सुक्रतो ॥ ३ ॥ त्वामीळे अध द्विता
भरतो वाजिभिः शुनम् । ईजे यज्ञेषु यज्ञियम् ॥ ४ ॥ त्वमिमा वार्या पुरु दिवो-
दासाय सुन्वते । भरद्वाजाय दाशुषे ॥ ५ ॥ २१ ॥ त्वं वृतो अमर्त्य आ ब्रह्मा
दैव्यं जनम् । श्रुण्वन्विप्रस्य सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥ त्वमग्ने स्वाध्यो मतीसो देववीत-
ये । यज्ञेषु देवमीळते ॥ ७ ॥ तव प्र यज्ञि सन्दृशामु क्रतुं सुदानवः । विश्वे जुषन्त
क्रामिनः ॥ ८ ॥ त्वं होता मनुर्हितो वह्निरासा विदुष्टरः । अग्ने यज्ञि दिवो विशः
॥ ९ ॥ अग्न आ याहि वीतये गृणानो हव्यदातये । नि होता सत्सि बर्हिषि
॥ १० ॥ २२ ॥ तं त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि । बृहच्छोचा यविष्ठच
॥ ११ ॥ स नः पृथु अवाय्यमच्छा देव विवाससि । बृहदग्ने सुवीर्यम् ॥ १२ ॥
त्वमग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥ १३ ॥ तमु त्वा
बृध्यद्बृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् ॥ १४ ॥ तमु त्वा पाथ्यो वृषा
समीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयं रणोरणे ॥ १५ ॥ २३ ॥ एह्यु पु ब्रवाणि तेऽग्न
इत्थेतरा गिरः । एभिर्वर्षा इन्दुभिः ॥ १६ ॥ यत्र क्व च ते मनो दत्तं दधस

अ० ४ । अ० ५ । व० ३०] २६५ [म० ६ । अ० २ । सू० १६ ।

उत्तरम् । तत्रा सदैः कृणवसे ॥ १७ ॥ नहि ते पूर्वमग्निपञ्चवन्नेमानां वसो । अथा
 दुर्वो वनवसे ॥ १८ ॥ आग्निरंगामि भारतो वृत्रहा पुरुचेतनः । दिवोदासस्य
 सत्पतिः ॥ १९ ॥ स हि विश्वाति पार्थिवा रयिं दाशन्मदित्वना । वन्वन्नवातो
 अस्तृतः ॥ २० ॥ २४ ॥ स प्रवन्नवीयसाग्नें धुम्नेन संयता । बृहत्तन्ध भ्रा-
 नुना ॥ २१ ॥ प्र वः सखायो अग्नयेस्तोमं यज्ञं च धृष्णुया । अर्चं गाय च वेधसे
 ॥ २२ ॥ स हि यो मानुषा युगा सीदद्धोता कविकृतुः । दूतश्च हव्यवाहनः ॥ २३ ॥
 ता राजाना शुचिवतादित्यान्मारुतं गणम् । वसो यज्ञीह रोदसी ॥ २४ ॥ वस्वी
 ते अग्ने सन्दष्टिरिषयते मर्त्याय । ऊर्जो नपादमृतस्य ॥ २५ ॥ २५ ॥ कृत्वा दा
 अस्तु श्रेष्ठोऽथ त्वा वन्वन्तसुरेक्षणाः । मर्तं आनाश सुवृक्तिम् ॥ २६ ॥ ते ते अग्ने
 त्वोता हृष्यन्तो विश्वमार्युः । तरन्तो अर्यो अरातीर्वन्वन्तो अर्यो अरातीः ॥ २७ ॥
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यासद्विश्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वनते रयिम् ॥ २८ ॥
 सुवीरं रयिमा भर जातवेदो विचर्षणे । जहि रक्षांसि सुक्रतो ॥ २९ ॥ त्वं नः
 पाहंहसो जातवेदो अघायतः । रक्षा एो ब्रह्मणस्कवे ॥ ३० ॥ २६ ॥ यो नो
 अग्ने दुरेव आ मर्तो वधाय दाशति । तस्मान्नः पाहंहसः ॥ ३१ ॥ त्वं तं देव जिह्या परि
 बाधस्व दुष्कृतम् । मर्तो यो नो जिघांसति ॥ ३२ ॥ भरद्वाजाय सप्रथः शर्म यच्छ
 सहन्त्य । अग्ने वरेण्यं वसु ॥ ३३ ॥ अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्विणस्युर्विपन्यया ।
 समिद्धः शुक्र आहुतः ॥ ३४ ॥ गर्भं मातुः पितुष्पिता विंदिद्युतानो अक्षरे । सी-
 दधृतस्य योनिमा ॥ ३५ ॥ २७ ॥ ब्रह्म प्रजावदा भर जातवेदो विचर्षणे । अग्ने
 यद्दीदयद्विवि ॥ ३६ ॥ उप त्वा एगवसन्दृशं प्रयस्वन्तः सहस्कृत । अग्ने ससृ-
 ज्महे गिरः ॥ ३७ ॥ उप छायामिव घृणेरगन्म शर्म ते वयम् । अग्ने हिरण्य-
 सन्दृशः ॥ ३८ ॥ य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वंसंगः । अग्ने पुरो कुरोजिथ
 ॥ ३९ ॥ आ यं हस्ते न स्वादिनं शिशुं जातं न बिभ्रति । विशामग्निं स्वध्वरं
 ॥ ४० ॥ २८ ॥ प्र देवं देववीतये भरता वसुवित्तमम् । आ स्वे यो नौ नि पी-
 दतु ॥ ४१ ॥ आ जातं जातवेदसि प्रियं शिशीतातिथिम् । स्योन आ गृहपतिम्
 ॥ ४२ ॥ अग्ने युच्वा हि ये तवाशवासो देव साधवः । अरं वहन्ति मन्यवे ॥ ४३ ॥
 अच्छा नो याह्या वहाभि प्रयांसि वीतये । आ देवान्तसोमपीतये ॥ ४४ ॥ उदग्ने
 भारत धुमदजसेण दविद्युतत् । शोचा वि भाह्यजर ॥ ४५ ॥ २९ ॥ वीती यो
 देवं मर्तो दुवस्येदग्निमीळिताध्वरे हविष्मान् । होतारं सत्ययज्ञं रोदस्योरुत्तानहस्तो
 नमसा विवासेत् ॥ ४६ ॥ आ ते अग्न आचा हविर्हृदा तष्टं भरामसि । ते ते भ-

अ० ४ । अ० ६ । व० ३] २६६ [म० ६ । अ० २ । सू० १७ ।

वन्तूत्तणा ऋषभासौ वशा उत ॥ ४७ ॥ अग्निं देवासौ अत्रियमिन्धते वृत्रहन्तमम् ।
येना वसून्याभृता तृष्णा रक्षांसि वाजिना ॥ ४८ ॥ ३० ॥ ५ ॥

॥ १७ ॥ १—१५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—
१, २, ३, ४, ११ त्रिष्टुप् । ५, ६, ८, विराट् त्रिष्टुप् । ७, ९, १०, १२, १४
निचृष्टिष्टुप् । १३ स्वरादपङ्क्तिः । १५ आर्च्युष्णिक् ॥ स्वरः—१-१२, १४,
धैवतः । १३ पञ्चमः । १५ ऋषभः

॥ १७ ॥ पित्रा सोममभि यमुग्र तर्दं ऊर्वं गव्यं महिं गृणान इन्द्र । वि यो
धृष्णो वर्धिसो वज्रहस्त विश्वा वृत्रममित्रिया शर्वोभिः ॥ १ ॥ स ई पाहि य
ऋजीषी तरुत्रो यः शिप्रवान्वृषभो यो मतीनाम् । यो गौत्रभिद्वज्रभृद्यो हरिष्ठाः
स इन्द्र चित्रां अभि तन्धि वाजान् ॥ २ ॥ एवा पाहि प्रत्नथा मन्दतु त्वा श्रुधि
ब्रह्म वावृधस्वोत गीर्भिः । आविः सूर्यं कृणुहि पीपिहीषो जहि शत्रूरभि गा इन्द्र
तन्धि ॥ ३ ॥ ते त्वा मदा बृहदिन्द्र स्वधाव इमे पीता उक्तयन्त द्युमन्तम् । महा-
मनूनं तवसं विभूतिं मत्सरासौ जर्हणन्त प्रसाहम् ॥ ४ ॥ येभिः सूर्यमुपसं मन्दसा-
नोऽवासयोऽपहृहानि दद्रत् । महामङ्गि परि गा इन्द्र सन्तं नुत्था अच्युतं सदसः
परि स्वात् ॥ ५ ॥ १ ॥ तव क्रत्वा तव तदंसनाभिरामासुं पक्वं शच्या नि
दीधः । औणोर्दुरं उस्त्रियाभ्यो वि हृहोदूर्वादा असृजो अङ्गिरस्वान् ॥ ६ ॥
प्राथ ज्ञां महि दंसो व्युर्वीमुप द्यामृष्वो बृहदिन्द्र स्तभायः । अधारयो रोदसी
देवपुत्रे प्रत्ने मातरा यद्वा ऋतस्य ॥ ७ ॥ अध त्वा विश्वे पुर इन्द्र देवा एकं त-
वसं दधिरे भराय । अदेवो यदभ्यौहिष्ठ देवान्त्स्वर्पाता वृणत इन्द्रमत्र ॥ ८ ॥
अध द्यौरिचत्ते अप सा नु वज्राद्वितानमद्भियसा स्वस्य मन्योः । अहिं यदि-
न्द्रो अभ्योहसानं नि चिद्विश्वार्युः शयथे जघान ॥ ९ ॥ अध त्वष्टा ते मह उ-
ग्र वज्रं सहस्रधृष्टिं ववृतच्छताश्रिम् । निकाममरणसं येन नवन्तमहिं सं पिणगृ-
जीपिन् ॥ १० ॥ २ ॥ वर्धान्यं विश्वे मरुतः सजोषाः पचच्छतं महिषां इन्द्र
तुभ्यम् । पूषा विष्णुस्त्रीणि सरांसि धावन्वृत्रहणं मदिरमंशुमस्मै ॥ ११ ॥ आ
क्षोदो महि वृतं नदीनां परिष्ठितमसृज ऊर्मिमपाम् । तासामनु प्रवत इन्द्र पन्थां
प्रादयो नीचीरुपसं समुद्रम् ॥ १२ ॥ एवा ता विश्वा चकृवांसमिन्द्रं महामुग्रम-
जुर्यं सहोदाम् । सुवीरं त्वा स्वायुधं सुवज्रमा ब्रह्म नव्यमवसे ववृत्यात् ॥ १३ ॥
स नो वाजाय श्रवस इषे च राये धेहि द्युमत इन्द्र विप्रान् । भरद्वाजे नृवत

अ० ४ । अ० ६ । व० ६] २६७ [म० ६ । अ० २ । सू० १८ ।

इन्द्र सूरिन्दिवि च स्पैधि पार्यै न इन्द्र ॥ १४ ॥ अया वाजं देवहितं सनेम मदेम
शतहिमाः सुवीराः ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १८ ॥ १-१५ भरद्वाजो वारहस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
४, ६, १४ निचृत्रिष्टुप् । २, ८, ११, १३ त्रिष्टुप् । ७, १० विरादत्रिष्टुप् ।
१२ भुरिक्त्रिष्टुप् । ३, १५ भुरिक्पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः । ६ ब्राह्म्युष्णिक् ॥
स्वरः—१, २, ४, ७—१४ धैवतः । ३, ५, १५ पञ्चमः । ६ ऋषभः ॥

॥ १८ ॥ तमुं पुहि यो अभिभूत्योजा वन्वन्नवातः पुरुहूत इन्द्रः । अपाह-
मुग्रं सहमानमाभिर्गीर्भिर्वैधं वृषभं चर्पणीनाम् ॥ १ ॥ स युध्मः सत्वा खलकृत्स-
महा तुविमृत्तो नदनुमां ऋजीषी । बृहद्रेणुरच्यवनो मानुषीणामेकः कृष्टीनामभव-
त्सहावा ॥ २ ॥ त्वं ह तु त्यददमायो दस्युरेकः कृष्टीरवनोराययि । अस्ति स्विदु-
वीर्यं तत्त इन्द्र न स्विदस्ति तदतुथा वि वोचः ॥ ३ ॥ सदिति ते तुविजातस्य
मन्ये सहः सहिष्ठ तुरतस्तुरस्य । उग्रमुग्रस्य तवसस्तवीयोऽरधस्य रधतुरो बभूव
॥ ४ ॥ तन्नः प्रत्नं सख्यमस्तु युष्मे इत्था वदद्भिर्वलमङ्गिगरोभिः । हन्नच्युतच्युद-
स्मेपर्यन्तपृणोः पुरो वि दुरो अस्य विश्वाः ॥ ५ ॥ ४ ॥ स हि धीभिर्व्यो-
अस्त्युग्र ईशानकृन्महति वृत्रतूर्ये । स लोकसाता तनये स वज्री दितन्तसारयो
अभवत्समस्तु ॥ ६ ॥ स मज्मता जनिम मानुषाणामर्त्येन नाभ्नाति प्र संक्षे । स
युम्नेन स शर्वसोत राया स वीर्येण नृतेमः समोकाः ॥ ७ ॥ स यो न मुहे न
मिथू जनो भूत्सुमन्तुनामा चुमुरि धुनि च । वृणक्विपुं शम्बरं शुष्णमिन्द्रः पुरां
च्यौत्नाय शयथाय नू चित् ॥ ८ ॥ उदावता त्वक्षसा पन्यसा च वृत्रहत्याय र-
थमिन्द्र तिष्ठ । धिष्व वज्रं हस्त आ दक्षिणत्राभि प्र मन्द पुरुदत्र मायाः ॥ ९ ॥
अग्निर्न शुष्कं वनामिन्द्र हेती रत्तो नि धेद्यशनिर्न भीमा । गम्भीरय ऋज्वया
यो रुरोजाध्वानयहुरिता दम्भयच्च ॥ १० ॥ ५ ॥ आ सहस्रं पृथिविरिन्द्र राया
तुविद्युम्न तुविवाजैर्भिरवाक् । ग्राहि सूनो सहसो यस्य नू चिददैव ईशे पुरुहूत योतौः
॥ ११ ॥ प्र तुविद्युम्नस्य स्थविरस्य घृष्वेर्विवो ररप्शे महिमा पृथिव्याः । नास्य
शर्तुर्न प्रतिमानमस्ति न प्रतिष्ठिः पुरुमायस्य सद्योः ॥ १२ ॥ प्र तत्त अद्या करणं
कृतं भूत्कृत्यं यदायुमतिथिग्वमस्मै । पुरु सहस्रा नि शिंशा अभि क्षामुत्तूवयाणं
धृषता निनेथ ॥ १३ ॥ अतु त्वाहिध्ने अर्ध देव देवा मदन्विश्वे कवितमं कवी-
नाम् । करो यत्र वरिवो वाधिताय दिवे जनाय तन्वे शृणानः ॥ १४ ॥ अतु

अ० ४ । अ० ६ । व० ६] २६८ [म० ६ । अ० २ । सू० २० ।

द्यावापृथिवी तत्त ओजोऽमर्त्या जिहत इन्द्र देवाः । कृष्वा कृत्नो अकृतं यत्ते
अस्त्युक्थं नवीयो जनयस्व युज्ञैः ॥ १५ ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ १-१३ ॥ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१,
३, १३ भुरिक्पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः । २, ४, ६, ७ निचृत्रिष्टुप् । ५, १०, ११,
१२ विराद्विष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३, ६, १३ पञ्चमः । २, ४-८,
१०, ११, १२ धैवतः ॥

॥ १६ ॥ म॒हाँ इन्द्रो नृ॒वदा च॑र्षणि॒प्रा उ॒त द्वि॒वर्ही अ॒ग्निः स॒होभिः । अ॒-
स्म॒द्र॒च॒ग॒वा॒वृ॒धे वी॒र्या॑योरुः पृथुः सुकृतः क॒र्तृभि॑र्भूत् ॥ १ ॥ इन्द्रमे॒व धि॒षणां॑ सा॒तये॑
धा॒द्बृ॒हन्त॑मृष्व॒मज॑रं यु॒वान॑म् । अ॒षा॒ळ॒हेन॑ शर्व॒सा शू॒शुवा॑सं स॒द्यश्चि॒द्यो वा॑वृ॒धे अ॒-
सा॑मि ॥ २ ॥ पृथू॒ क॒र॒स्ना बहु॑ला ग॒र्भ॒स्ती अ॒स्मद्भू॑तसं मिमीहि श्र॒वांसि॑ । यू॒थे॒व
प॒श्वः प॑शु॒पा द॑म॒न्ता अ॒स्माँ इन्द्रा॑भ्या वृ॒ष्ट॒स्वाजौ ॥ ३ ॥ तं व॒ इन्द्रं॑ च॒तिर्न॑मस्य
शा॒कैरि॒ह नूनं॑ वा॒ज॒यन्तो॑ हुवेम । यथा॑ चि॒त्पूर्वे॑ ज॒रितार॑ आ॒सुर॑ने॒द्या अन॑व॒द्या
अ॒रि॒ष्टाः ॥ ४ ॥ धृ॒त॒व॒तो ध॒न॒दाः सोम॑वृ॒द्धः स हि॒ वाम॑स्य व॒सुनः॑ पुरु॒क्षुः । सं
ज॒ग्मिरे॑ प॒थ्या रा॒यो अ॒स्मिन्त्समु॑दे न सिन्ध॒वो याद॑मानाः ॥ ५ ॥ ७ ॥ श॒र्वि॒ष्ठं
न आ॒ भर॑ शूर॒ शव॒ ओजि॑ष्ठमोजो॑ अभिभूत उ॒ग्रम् । वि॒श्वा द्यु॒म्ना वृ॒ष्ण्या मा॒-
नु॒षाणा॑म॒स्मभ्य॑ दा हरि॒वो मा॒द॒य॒भ्यै ॥ ६ ॥ यस्ते॒ मदः॑ पृ॒त॒ना॒षाळ॑मृ॒ध्र इन्द्र॑ तं न
आ॒ भर॑ शू॒शुवा॑सम् । येन॑ तो॒कस्य॑ त॒नय॑स्य सा॒तौ मे॒सीम॑हि जि॒गीवा॑स॒स्त्वोताः॑
॥ ७ ॥ आ नो॑ भर॒ वृष॑णं शु॒ष्ममिन्द्र॑ ध॒नस्पृ॑तं शू॒शुवा॑सं सु॒दक्ष॑म् । येन॑ वंसा॒म
पृ॒त॒ना॒सु श॒त्रून्त॒वोति॑भि॒रुत॑ जा॒मीर॑जा॒मीन् ॥ ८ ॥ आ ते॒ शुष्मो॑ वृष॒भ ए॒तु प॑-
श्चा॒दो॒त्तरा॑द॒धरा॑दा पु॒रस्ता॑त् । आ वि॒श्वतो॑ अ॒भि स॑मे॒त्त्वा॒ङ्गिन्द्र॑ द्यु॒म्नं स्व॑र्व॒द्धे
ह॒स्मे ॥ ९ ॥ नृ॒व॒त्त इन्द्र॑ नृ॒त॒माभि॑रु॒ती व॑सीमहि॒ वामं॑ श्रो॒मते॑भिः । ई॒त्ते हि॒ वस्व॑
उ॒भय॑स्य रा॒ज॒न्धा र॑त्नं म॒हिं स्थू॑रं वृ॒हन्त॑म् ॥ १० ॥ म॒रु॒त्वं॒न्तं वृष॑भं वा॒वृ॒धान॑-
म॒क॒वा॒रिं दि॒व्यं शा॑समिन्द्रम् । वि॒श्वासा॑ह॒मव॑से नृ॒त॒ना॒यो॒ग्रं स॒होदा॑मि॒ह तं हु॑वेम
॥ ११ ॥ ज॒नं व॒ज्रि॒न्महि॑ चि॒न्मन्य॑मानमे॒भ्यो नृ॒भ्यो र॑न्ध॒या ये॒ष्वस्मि॑ । अ॒था हि॒
त्वा पृ॒थि॒व्यां शूर॑सा॒तौ ह॒वाम॑हे त॒नये॑ गो॒ष्वप्सु ॥ १२ ॥ व॒यं तं ए॒भिः पुरु॑हू॒त
स॒ख्यैः शत्रोः॑ श॒त्रोरु॑त्त॒र इ॒त्स्या॑म । ध॒न॒न्तो वृ॒त्राण्यु॑भया॒नि शूर॑ रा॒या म॑देम वृ॒-
ह॒ता त्वो॒ताः ॥ १३ ॥ ८ ॥

॥ २० ॥ १-१३ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः । इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१

अ० ४ । अ० ६ । व० ११] २६६ [म० ६ । अ० २ । सू० २१ ।

आर्ष्यनुष्टुप् । २, ३, ७, १२, पङ्क्तिः । ४, ६ भुरिक्पङ्क्तिः । १३ स्वराट्पङ्क्तिः ।
१० निचृत्पङ्क्तिः । ५, ८, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २-४,
६, ७, १०, १२, १३ पञ्चमः । ५, ८, ९ ११ धैवतः ॥

॥ २० द्यौर्न य इन्द्राभि भूमार्थस्तस्थौ रयिः शर्वसा पृत्सु जनान् । तं नः स-
हस्रभरमुर्वरासां दद्धि सूनो सहसो वृत्रतुरम् ॥ १ ॥ दिवो न तुभ्यमन्विन्द्र स-
त्रासुर्यं देवेभिर्धायि विश्वम् । अहिं यद्वृत्रमपो वविवांसं हवृजीषिन्विष्णुना सञ्चानः
॥ २ ॥ तूर्वन्नोजीयान्त्वसस्तवीयान्कृतव्रधेन्द्रो वृद्धमहाः । राजाभवन्मधुनः सोम्यस्य
विश्वासां यत्पुरां दृष्टुमावत् ॥ ३ ॥ शतैरपद्रन्पणयं इन्द्रात्र दशोणये कवयेऽर्क-
सातौ । वधैः शुष्णास्याशुषस्य मायाः पित्वो नारिरेचीत्किं चन प्र ॥ ४ ॥ महो
द्गुहो अपं विश्वायुं धायि वज्रस्य यत्पतन्ते पादि शुष्णाः । उरु ष सरथं सारथये
करिन्द्रः कुत्साय सूर्यस्य सातौ ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्र श्येनो न मंदिरमंशुमस्मै शिरो
दासस्य नमुचेर्मथायन् । प्रावन्नमौ साययं ससन्तं पूणयाया समिषा सं स्रस्ति ॥ ६ ॥
वि पिप्रोरहिमायस्य दृब्हाः पुरो वज्रिञ्जवसा न दर्दः । सुदामन्तद्रेक्वणो अपमृ-
ष्यमृजिर्श्वने दात्रं दाशुषे दाः ॥ ७ ॥ स वेत्सुं दशमायं दशोणिं तूतुजिमिन्द्रः
स्वभिष्टिसुमनः । आ तुशं शश्वदिभं द्योतनाय मातुर्न सीमुप सृजा इयध्वै ॥ ८ ॥
स ई स्पृधो वनते अप्रतीतो विभूद्वज्रं वृत्रहणं गभस्तौ । तिष्ठद्वरी अध्यस्तेव
गते वचोयुजा वहत इन्द्रमृष्वम् ॥ ९ ॥ सनेम तेऽवसा नव्यं इन्द्र प्र पूरवः
स्तवन्त एना यज्ञैः । सप्त यत्पुरः शर्म शरद्दीर्द्धेन्द्रासीः पुरुकुत्साय शिञ्जन
॥ १० ॥ त्वं वृध इन्द्र पूव्यो भूर्वरिवस्यन्नुशनैः काव्याय । परा नववास्त्वमनुदेयं
महे पित्रे ददाथ स्वं नपातम् ॥ ११ ॥ त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्कृणोरपः सीरा न सर्व-
न्तीः । प्र यत्समुद्रमतिं शूरपिं पारयां तुर्वशं यदु स्रस्ति ॥ १२ ॥ तव ह त्यादिन्द्र वि-
श्वमाजौ सस्तो धुनीचुमुरी या ह सिव्वप् । दीदयदितुभ्यं सोमैभिः सुन्वन्द्भीति-
रिध्मभृतिः प्रक्थ्यः कैः ॥ १३ ॥ १० ॥

॥ २१ ॥ १-१२ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ६, १०, १२ विराट्त्रिष्टुप् । ४, ५, ६, ११ त्रिष्टुप् । ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ स्व-
राट् बृहती ॥ स्वरः—१-७, ९-१२ पञ्चमः । ८ मध्यमः ॥

॥ २१ ॥ इमा उ त्वा पुरुतमस्य कारोर्हव्यं वीर हव्यां हवन्ते । धियो रथे-
ष्ठाप्रजरं नवीयो रयिर्विभूतिरीयते वचस्या ॥ १ ॥ तमुं स्तुषु इन्द्रं यो विदानी गि-

अ० ४ । अ० ६ । व० १३] ३०० [म० ६ । अ० २ । सू० २२ ।

वर्हसं ग्रीर्भिर्यज्ञवृद्धम् । यस्य दिवमर्ति मद्वा पृथिव्याः पुरुमायस्य रिरिचे महि-
त्वम् ॥ २ ॥ स इत्तमोऽवयुनं ततन्वत्सूर्येण वयुनवच्चकार । कदा ते मर्ता अमृ-
तस्य धामेयक्षन्तो न भिनन्ति स्वधावः ॥ ३ ॥ यस्ता चकार स कुहं सिदिन्द्रः
कमा जनं चरति कासु विचु । कस्ते यज्ञो मनसे शं वराय को अर्क इन्द्र कतमः
स होता ॥ ४ ॥ इदा हि ते वेविषतः पुराजाः प्रत्नासं आसुः पुरुकृत्सखायः । ये
मध्यमासं उत नूतनास उतावमस्य पुरुहूत बोधि ॥ ५ ॥ ११ ॥ तं पृच्छन्तोऽव-
रासः पराणि प्रत्ना तं इन्द्र श्रुत्यानु येसुः । अर्चामसि वीर ब्रह्मवाहो यादेव विद्व
तात्त्वा महान्तम् ॥ ६ ॥ अभि त्वा पाजो रक्षसो वि तस्थे महिं जज्ञानमभि तत्सु
तिष्ठ । तव प्रवेत्त युज्येत् सख्या वज्रैस्स धृष्णो अप ता नुदस्व ॥ ७ ॥ स तु श्रु-
धीन्द्र नूतनस्य ब्रह्मण्यतो वीर कारुधायः । त्वं ह्यापिः प्रदिवि पितृणां शश्व-
द्धभूथं सुहव एष्टौ ॥ ८ ॥ प्रोतये वरुणं मित्रमिन्द्रं मरुतः कृष्वावसे नो अद्य । प्र
पूषणं विष्णुमग्निं पुरन्धि सवितारमोषधीः पर्वतांश्च ॥ ९ ॥ इम उ त्वा पुरुशाक
प्रयज्यो जरितारो अभ्यर्चन्त्यकैः । श्रुधी हवमा हुवतो हुवानो न त्वावा अन्यो अ-
मृत त्वदस्ति ॥ १० ॥ नु स आ वाचमुप याहि विद्वान्विश्वेभिः सूनो सहसो य-
जत्रैः । ये अग्निजिह्वा ऋतसाप आसुर्ये मनुं चक्रुर्परं दसाय ॥ ११ ॥ स नो
बोधि पुरता सुगेपूत दुर्गेषु पथिकृद्विदानः । ये अश्रमास उरवो वार्हिष्ठास्तेभिर्न
इन्द्राभि वक्षि वाजम् ॥ १२ ॥ १२ ॥

॥ २२ ॥ १-११ भरद्वाजो वार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-
१, ७ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ स्वराद् पङ्क्तिः । १० पङ्क्तिः । २, ४, ५ त्रिष्टुप् । ६, ८
विराद् त्रिष्टुप् । ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ७, १० पञ्चमः । २,
४, ५, ६, ८, ११ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ य एक इद्व्यश्वर्षणीनामिन्द्रं तं ग्रीर्भिरभ्यर्च आभिः । यः पत्य-
ते वृषभो वृष्ण्यावान्मत्यः सत्वा पुरुमायः सहस्वान् ॥ १ ॥ तसु नः पूर्वं पितरो
नर्धवाः सप्त विप्रासो अभि वाजयन्तः । नक्ष्त्राभं ततुरिं पर्वतेष्ठा मद्रोघवाचं
मतिभिः शविष्ठम् ॥ २ ॥ तमीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नृवतः पुरुक्षोः ।
यो अस्कृधोरुजरः स्वर्वान्तमा भर हरिवो मादयथ्यै ॥ ३ ॥ तन्नो वि वोचो यदि
ते पुरा विज्जरितारं आनशुः सुम्नमिन्द्र । कस्ते भागः किं वयो दुध खिद्रः पु-
रुहूत पुरुवसोऽसुरधुः ॥ ४ ॥ तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्ठा मिन्द्रं वेपी वकरी य-

अ० ४ । अ० ६ । व० १६] ३०१ [म० ६ । अ० २ । सू० २३ ।

स्य नू गीः । तुविश्राभं तुविकूर्मिं रभोदां गातुमिषे नक्षते तुघ्नमच्छ ॥ ५ ॥ १३ ॥
 अया ह त्वं मायया वावृधानं मनोजुवां स्वतवः पर्वतेन । अन्युता चिद्वीळिता
 स्वोजो रुजो वि दृब्धा धृषता विरप्तिन् ॥ ६ ॥ तं वो धिया नव्यस्या शर्विष्ठं
 प्रत्नं प्रत्नवत्परितंसयध्वै । स नो वक्षदनिमानः सुवद्वेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि
 ॥ ७ ॥ आ जनाय दुहृणे पार्थिवानि दिव्यानि दीपयोऽन्तरिक्षा । तपा वृषन्वि-
 श्वतः शोचिषा तान्ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपथ ॥ ८ ॥ भुवो जनस्य दिव्यस्य रा-
 जा पार्थिवस्य जगतस्त्वेपसन्दक् । धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य
 दयसे वि मायाः ॥ ९ ॥ आ संयतमिन्द्र णः स्वस्तिं शत्रुतूर्याय बृहतीममृधाम् ।
 यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो वज्रिन्सुतुका नाहुपाणि ॥ १० ॥ स नो नि-
 युद्धिः पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गहि प्रयज्यो । न या अदेवो वरते न देव
 आभिर्याहि तूयमा मद्रचद्रिक् ॥ ११ ॥ १४ ॥

॥ २३ ॥ १--१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—
 १, ३, ८, ९ निचृत्रिष्टुप् । ५, ६, १० त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४
 स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५—१० धैवतः । २, ४ पञ्चमः ॥

॥ २३ ॥ सुत इत्वं निमिंश्च इन्द्र सोमे स्तोमे ब्रह्मणि शस्यमान उक्थे ।
 यद्वा युक्ताभ्यां मघवन्हरिभ्यां विभ्रद्वज्रै ब्राह्मोरिन्द्र यासि ॥ १ ॥ यद्वा दिवि
 पार्ये सुष्विमिन्द्र वृत्रहत्येऽवसि शूरसातौ । यद्वा दक्षस्य विभ्युषो अविभ्यदर-
 न्धयः शर्धत इन्द्र दस्यून् ॥ २ ॥ पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीरुग्रो जरि-
 तारमूती । कर्तो वीराय सुष्वय उ लोकं दाता वसुं स्तुवते कीरये चित् ॥ ३ ॥
 गन्तेयान्ति सर्वन्ता हरिभ्यां वभिर्वज्रं पपिः सोमं ददिर्गाः । कर्तो वीरं नर्यं सर्व-
 वीरं श्रोता हवै गृणतः स्तोमवाहाः ॥ ४ ॥ अस्मै वयं यद्वावान तद्विविष्म इन्द्राय
 यो नः प्रदिवो अपस्कः । सुते सोमं स्तुमसि शंसदुक्थेन्द्राय ब्रह्म वर्धनं यथासत्
 ॥ ५ ॥ १५ ॥ ब्रह्माणि हि चकृषे वर्धनानि तावत्त इन्द्र मतिभिर्विविष्मः । सुते
 सोमं सुतपाः शन्तमानि रान्धा क्रियास्म वक्ष्णानि युज्ञैः ॥ ६ ॥ स नो बोधि
 पुरोळाशं रराणः पिबा तु सोमं गोऋजीकमिन्द्र । एदं बर्हिर्यजमानस्य सीदोरं
 कृधि त्वायत उ लोकम् ॥ ७ ॥ स मन्दस्वा ह्यनु जोषमुग्र प्र त्वा यज्ञास इमे
 अश्नुवन्तु । प्रेमे हवासः पुरुहूतमस्मे आ त्वेयं धीरवस इन्द्र यम्याः ॥ ८ ॥ तं
 वः सखायः सं यथा सुतेषु सोमैभिरां पृणता भोजमिन्द्रम् । कुवितस्मा असीति

अ० ४ । अ० ६ । व० १६] ३०२ [म० ६ । अ० ३ । सू० २५ ।

नो भराय न सुष्विमिन्द्रोऽवसे मृधाति ॥ ६ ॥ एवेदिन्द्रः सुते अस्तावि सोमे
भरद्वाजेषु क्षयदिग्मघोनः । असद्यथा जरित्र उत सूरिरिन्द्रो रायो विश्ववारस्य
दाता ॥ १० ॥ १६ ॥ २ ॥

॥ २४ ॥ १-१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
२ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ५, ६ पङ्क्तिः । ४, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । १० विराद्
त्रिष्टुप् । ६ ब्राह्मी बृहती ॥ स्वरः—१-३, ५, ६ पञ्चमः । ४, ७, ८, १०
धैवतः । ६ मध्यमः ॥

॥ २४ ॥ वृषा मद् इन्द्रे श्लोक उक्था सत्त्वा सोमेषु सुतपा ऋजीषी । अ-
र्च्यो मघवा नृभ्य उक्थैर्युक्तो राजा गिरामन्तितोति ॥ १ ॥ तर्तुरिर्वीरो नर्यो
विचेताः श्रोता हवै गृणत उर्व्यतिः । वसुः शंसो नरां कारुधाया वाजी स्तुतो
विदथे दाति वाजम् ॥ २ ॥ अक्षो न चक्रयोः शूर बृहन् तै मद्वा रिरिचे रो-
दस्योः । वृक्षस्य नु तै पुरहूत वया व्यूतयो रुरुहुरिन्द्र पूर्वीः ॥ ३ ॥ शचीव-
तस्ते पुरुशाक् शाक्ता गवामिव सुतयः सञ्चरणीः । वत्सानां न तन्तयस्त इन्द्र
दामन्वन्तो अदामानः सुदामन् ॥ ४ ॥ अन्यदद्य कर्वरमन्यदु श्वोऽसञ्च सन्मुहु-
राचक्रिरिन्द्रः । मित्रो नो अत्र वरुणश्च पूषार्यो वशस्य पर्येतास्ति ॥ ५ ॥ १७ ॥
वि त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठादुक्थेभिरिन्द्रानयन्त यज्ञैः । तं त्वाभिः सुष्ठुतिभि-
र्वाजयन्त आजि न जग्मुर्गिर्वाहो अथाः ॥ ६ ॥ न यं जरन्ति शरदो न मासा
न द्याव इन्द्रमवकुशयन्ति । वृद्धस्य चिद्धर्धतामस्य तनूः स्तोमैभिरुक्थैश्च शस्यमा-
ना ॥ ७ ॥ न वीळ्वे नमते न स्थिराय न शर्धते दस्युज्जाय स्तवान् । अज्रा इ-
न्द्रस्य गिरयश्चिद्वत्वा गम्भीरे चिद्धवति गाधमस्मै ॥ ८ ॥ गम्भीरेण न उरु-
णामित्रिन्पेषो यन्धि सुतपावन्वाजान् । स्था ऊ षु ऊर्ध्व ऊती अरिषण्यन्नक्तो-
र्व्युष्टौ परितक्म्यायाम् ॥ ९ ॥ सचस्व नायमवसे अभीक इतो वा तमिन्द्र पाहि
रिषः । अमा चैन्नमरण्ये पाहि रिषो मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ २५ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५
पङ्क्तिः । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ७, ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—
१, ३, ५ पञ्चमः । २, ४, ६-९ धैवतः ॥

॥ २५ ॥ या त ऊतिरवमा या परमा या मध्यमेन्द्र शुष्मिन्नास्ति । तार्भिरु

अ० ४ । अ० ६ । व० २२] ३०३ [म० ६ । अ० ३ । सू० २६ ।

पु वृत्रहर्षेऽवीर्न एभिश्च वाजैर्महान्नं उग्र ॥ १ ॥ आभिः स्पृधो मिथतीररिषण्य-
न्नमित्रस्य व्यथया मन्थुमिन्द्र । आभिर्विश्वा अभियुजो विपूचीरार्याय विशोऽव
तारीदासीः ॥ २ ॥ इन्द्रं जामयं उत येऽजामयोऽर्वाचीनासो वनुषो युयुज्रे । त्व-
मेपां विथुरा शर्वासि जहि वृष्ण्यानि कृणुही पराचः ॥ ३ ॥ शूरो वा शूरं वनते
शरीरैस्तनुरुचा तरुषि यत्कृण्वेते । तोके वा गोषु तनये यदप्सु वि क्रन्दसी उ-
र्वरासु ब्रवेते ॥ ४ ॥ नहि त्वा शूरो न तुरो न धृष्णुर्न त्वा योधो मन्यमानो यु-
योध । इन्द्र नकिंष्टा प्रत्यस्त्येपां विश्वा जातान्यभ्यसि तानि ॥ ५ ॥ १६ ॥
स पत्यत उभयोर्नृम्णमयोर्गदीं वेधसः समिथे हवन्ते । वृत्रे वा महो नृवति क्षये
वा व्यचस्वन्ता यदि वितन्तसैते ॥ ६ ॥ अथ स्मा ते चर्षणयो यदेजानिन्द्रं त्रा-
तोत भवा वरुता । अस्माकांसो ये नृतमासो अर्य इन्द्रं सूरयो दधिरे पुरो नः
॥ ७ ॥ अतुं ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये । अतुं क्षत्रमनु
सहो यज्ञेन्द्रं देवेभिरनु ते नृष्वे ॥ ८ ॥ एवा नः स्पृधुः समजा समत्स्विन्द्रं
रारन्धि मिथतीरदेवीः । विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो भरद्वाजा उत ते इन्द्र
नूनम् ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ २६ ॥ १—८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
पङ्क्तिः । २, ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ निचृत् पङ्क्तिः । ५ स्वराट् पङ्क्तिः । ६ विराट्-
त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् । ८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-५ पञ्चमः । ६-८ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ शुधी न इन्द्र ह्यामसि त्वा महो वाजस्य सातौ वावृषाणाः । सं
यद्विशोऽयन्त शूरसाता उग्रं नोऽवः पार्ये अहन्दाः ॥ १ ॥ त्वां वाजी हवते वा-
जिनेयो महो वाजस्य गध्यस्य सातौ । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं तरुत्रं त्वां चष्टे
मुष्टिहा गोषु युध्यन् ॥ २ ॥ त्वं कृविं चौदयोऽर्कसातौ त्वं कुत्साय शुष्णां दाशुषे वर्क ।
त्वं शिरो अमर्मणः पराहन्नतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ॥ ३ ॥ त्वं स्थं प्र भरो योधमृष्वमा-
वो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम् । त्वं तुग्रैवेतसवे सचाहन्त्वं तुजिं गृणन्तमिन्द्र तूतोः ॥ ४ ॥
त्वं तदुक्थमिन्द्र बर्हणा कः प्र यच्छता सहस्रा शूरं दर्पि । अवं गिरेदांसं शम्बरं ह-
न्नावो दिवोदासं चित्राभिरूती ॥ ५ ॥ २१ ॥ त्वं श्रद्धाभिर्मन्दमानः सोमैर्दभी-
तये चुमुरिमिन्द्र सिष्वप । त्वं रजिं पिठीनसे दशस्यन्वष्टिं सहस्रा शच्या सचा-
हन् ॥ ६ ॥ अहं च न तत्सूरिभिरानश्यां तव ज्याय इन्द्र सुम्नमोजः । त्वया य-
त्स्तवन्ते सधवीर वीरास्त्रिवरुथेन नहुषा शविष्ठ ॥ ७ ॥ वयं ते अस्यामिन्द्र यु-

अ० ४ । अ० ६ । व० २५] ३०४ [म० ६ । अ० ३ । सू० २८ ।

मनहूतौ सखायः स्याम महिनः प्रेष्ठाः । प्रातर्दनिः क्षत्रश्रीरस्तु श्रेष्ठो घने वृत्राणां
सनये धनानाम् ॥ ८ ॥ २२ ॥

॥ २७ ॥ १-८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ १-७ इन्द्रः । ८ अभ्यावर्तिन-
श्चायमानस्य दानस्तुतिर्देवता ॥ छन्दः-१, २ स्वराद् पङ्क्तिः । ३, ४ निचृत्रिष्टुप् । ५,
७, ८ त्रिष्टुप् । ६ ब्राह्मी उष्णिक् ॥ स्वरः-१-५, ७, ८ धैवतः । ६ ऋषभः ॥

॥ २७ ॥ किमस्य मदे किम्वस्य पीताविन्द्रः किमस्य सख्ये चकार । रणां वा
ये निषदि किं ते अस्य पुरा विविद्रे किमु नूतनासः ॥ १ ॥ सदेस्य मदे सदेस्य पीताविन्द्रः
सदेस्य सख्ये चकार । रणां वा ये निषदि सत्ते अस्य पुरा विविद्रे सदु नूतनासः
॥ २ ॥ नहि नु ते महिमनः समस्य न मघवन्मघवत्त्वस्य विद्म । न राधसो राधसो
नूतनस्येन्द्र न किंर्ददश इन्द्रियं ते ॥ ३ ॥ एतत्त्यक्त इन्द्रियमचेति येनावधीर्वरशि-
खस्य शेषः वज्रस्य यत्ते निहतस्य शुष्मात्स्वनोच्चिदिन्द्र परमो ददार ॥ ४ ॥ वधी-
दिन्द्रो वरशिखस्य शेषोऽभ्यावर्तिनं चायमानाय शिक्तान् । वृचीवतो यद्धरियूपी-
यायां हन्पूर्वे अर्थे भियसापरो दत् ॥ ५ ॥ २३ ॥ त्रिशच्छतं वर्मिणं इन्द्र साकं
यव्यावत्यां पुरुहूत श्रवस्या । वृचीवन्तः शस्त्रे पत्यमानाः पात्रा भिन्दाना न्यथा-
न्यायन् ॥ ६ ॥ यस्य गावावरुषा सूर्यवस्यू अन्तरू षु चरतो रेरिहाणा । स स-
ज्जयाय तुर्वशं परादाद्वृचीवतो दैववाताय शिक्तान् ॥ ७ ॥ द्वयाँ अग्ने रथिनो
विशतिं गा वधूमन्तो मघवा महीं संराद् । अभ्यावर्ती चायमानो ददाति दूणा-
शेयं दक्षिणा पार्थिवानाम् ॥ ८ ॥ २४ ॥

॥ २८ ॥ १-८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ १, ३-८ गावः । २,
८ गाव इन्द्रो वा देवता ॥ छन्दः-१, ७ निचृत्रिष्टुप् । २ स्वराद् त्रिष्टुप् । ५,
६ त्रिष्टुप् । ३, ४ जगती । ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ५-७ धैवतः ।
३, ४ निषादः । ८ गान्धारः ॥

॥ २८ ॥ आ गावो अगमन्तु भद्रमकन्तसीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे । प्रजावतीः
पुरुषो इह स्युषिन्द्राय पूर्वोरुषसो दुहानाः ॥ १ ॥ इन्द्रो यज्वने पृणते च शिक्त्युपेद-
दाति न स्वं मुषायति । भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिन्ये नि दधाति देवयुम्
॥ २ ॥ न ता नशन्ति न दधाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्षति । दे-
वाँश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित्ताभिः सचते गोपतिः सह ॥ ३ ॥ न ता अर्वा

अ० ४ । अ० ७ । व० २] ३०५ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३० ।

रेणुककाटो अश्नुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि । उरुगायमर्थं तस्य ता अनु
गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥ ४ ॥ गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः
सोमस्य प्रथमस्य भक्तः । इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामीदृदा मनसा
चिदिन्द्रम् ॥ ५ ॥ यूयं गावो मेदयथा कृशं चिदश्वीरं चित्कृणुथा सुप्रतीकम् ।
भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद्वो वयं उच्यते सभासु ॥ ६ ॥ प्रजावतीः सूर्यवसं
रिशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः । मा वः स्तेन ईशत माघशंसः परि वो
हेती रुद्रस्य वृज्याः ॥ ७ ॥ उपेदमुपपर्वेनमासु गोपूषं पृच्यताम् । उप ऋषभस्य
रेतस्युपेन्द्र तव वीर्ये ॥ ८ ॥ २५ ॥ ६ ॥

॥ २६ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
३, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् । २ भुरिक्पङ्क्तिः । ६ ब्राह्मी उष्णिक् ॥ स्वरः—१,
३, ४, ५ धैवतः । २ पञ्चमः । ६ ऋषभः ॥

॥ २६ ॥ इन्द्रं वो नरः सख्यायं सेपुर्महो यन्तः सुप्रतये चक्रानाः । महो
हि दाता वज्रहस्तो अस्ति महामु रणवमवसे यजध्वम् ॥ १ ॥ आ यस्मिन्हस्ते
नर्या मिमिक्षुरा रथे हिरण्यये रथेष्ठाः । आ रश्मयो गभस्तयोः स्थूरयोराध्वन्नरवा-
सो वृषणो युजानाः ॥ २ ॥ श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुर्धृष्युर्वज्री शर्वसा
दक्षिणावान् । वसानो अत्कं सुरभिं दृशे कं स्वर्णं नृतविषिरो बभूथ ॥ ३ ॥
स सोम आमिश्रितमः सुतो भूयस्मिन्पुक्तिः पच्यते सन्ति धानाः । इन्द्रं नरः स्तु-
वन्तो ब्रह्मकारा उक्था शंसन्तो देववाततमाः ॥ ४ ॥ न ते अन्तः शर्वसो धाय्यस्य
वि तु बाबधे रोदसी महित्वा । आ ता सूरिः पृणति तूतुजानो यूथेवाप्सु समी-
जमान छती ॥ ५ ॥ एवेदिन्द्रः सुहव ऋष्वो अस्तूती अनूती हिरिशिप्रः सत्वा ।
एवा हि जातो असमात्योजाः पुरु च वृत्रा हनति नि दस्यून् ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ३० ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ पङ्क्तिः । ५ ब्राह्मी उष्णिक् ॥ स्वरः—१—३ धैवतः ।
४ पञ्चमः । ५ ऋषभः ॥

॥ ३० ॥ भूय इवावृधे वीर्यीयं एको अजुर्यो दयते वसूनि । प्ररिचिचे विव
इन्द्रः पृथिव्या अर्धमिदस्य प्रति रोदसी उभे ॥ १ ॥ अघा मन्ये बृहदसूर्यमस्य
यानि दाधार नक्रिरा पिनाति । दिवेदिवे सूर्यो दर्शतो भूद्धि सवान्युर्विया मुक्क-

अ० ४ । अ० ७ । व० ४] ३०६ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३२ ।

तुर्धाति ॥ २ ॥ अथा चिन्न चित्तदपो नदीनां यदाभ्यो अरदो गालुमिन्द्र । निप-
र्वता अद्यसदो न सेंदुस्त्वया दृढहानि सुक्रतो रजांसि ॥ ३ ॥ सत्यमित्तन्न त्वावां
अन्यो अस्तीन्द्र देवो न मर्त्यो ज्यायान् । अहन्नहिं परिशयानमर्णोऽवासजो अपो
अच्छा समुद्रम् ॥ ४ ॥ त्वमपो वि दुरो विषूचीरिन्द्र दृढहमरुजः पर्वतस्य । रा-
जाभवो जगतश्चर्षणीनां साकं सूर्ये जनयन्ध्यामुषासम् ॥ ५ ॥ २ ॥

॥ ३१ ॥ १-५ सुहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्
२ स्वराद् पङ्क्तिः । ३ पङ्क्तिः । ४ निचृदतिशक्वरी । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३
पञ्चमः । ५ धैवतः । ४ निषादः ॥

॥ ३१ ॥ अभूरेको रयिपते रयीणामा हस्तयोरधिथा इन्द्र कृष्टीः । वि तोके
अप्सु तनये च सूर्योऽवोचन्त चर्षणयो विवाचः ॥ १ ॥ त्वद्भियेन्द्र पार्थिवानि
विश्वाच्युता चिच्छयावयन्ते रजांसि । द्यावाक्षामा पर्वतासो वनानि विश्वं दृढहं
भयते अज्मन्ना ते ॥ २ ॥ त्वं कुत्सेनाभि शुष्णमिन्द्राशुषं युध्य कुर्यवं गर्विष्ठौ
। दशं प्रपित्वे अध सूर्यस्य मुषायश्चक्रमविवे रपांसि ॥ ३ ॥ त्वं शतान्यव शम्ब-
रस्य पुरो जघन्थाप्रतीनि दस्योः । अशिक्षो यत्र शच्या शचीवो दिवोदासाय
सुन्वते सुतक्रे भरद्वाजाय गृणते वसूनि ॥ ४ ॥ स सत्यसत्त्वन्महते रणाय रथमा-
र्तिष्ठ तुविनृम्णा भीमम् । याहि प्रपथिन्नवसोपं मद्विक्त्रं च श्रुत श्रावय चर्ष-
णिभ्यः ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ ३२ ॥ १-५ सुहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ भुरिक् पङ्क्तिः ।
२ स्वराद् पङ्क्तिः । ३, ५ त्रिष्टुप् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३,
४, ५ धैवतः ॥

॥ ३२ ॥ अपूर्व्या पुरुतमान्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय । विरिप्शिनं व-
ज्रिणो शन्तमानि वचांस्यासा स्थविराय तत्तम् ॥ १ ॥ स मातरा सूर्येणा कवी-
नामवासयद्भुजदद्विं गृणानः । स्वाधीभिर्ऋकभिर्वावशान उदुस्त्रियाणामसृजन्नि-
दानम् ॥ २ ॥ स वह्निभिर्ऋकभिर्गोषु शश्वन्मितजुभिः पुरुकृत्वा जिगाय । पुरः
पुरोहा सखिभिः सखीयन्दृढहा रुरोज क्रुविभिः क्रुविः सन् ॥ ३ ॥ स नीव्या-
भिर्जस्तितारमच्छा महो वाजेभिर्महद्भिश्च शुष्मैः । पुरुवीराभिवृषभ क्षितीनामा-
र्गिर्वणः सुविताय प्र याहि ॥ ४ ॥ स सर्गेण शर्वसा तक्तो अत्यैरप इन्द्रो दक्षि-
णतस्तुराषाद् । इत्या सृजाना अनपावृदर्थं दिवेदिवे विविधुरप्रमृष्यम् ॥ ५ ॥ ४ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० ७] ३०७ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३५ ।

॥ ३३ ॥ १-५ शुनहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २, ३ निचृ-
त्पङ्क्तिः । ४ भुरिक्पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ३३ ॥ य ओजिष्ठ इन्द्र तं सु नो दा मदो वृषन्स्वभिष्टिर्दास्वान् । सौ-
वश्व्यं यो वनवत्स्वश्वो वृत्रा समत्सु सासहदमित्रान् ॥ १ ॥ त्वां हीन्द्रावसे
विवाचो हवन्ते चर्षणयः शूरसातौ । त्वं विप्रैर्भिर्वि पृणीरंशायस्त्वोत् इत्सर्निता
वाज्रमयी ॥ २ ॥ त्वं तां इन्द्रोभयां अमित्रान्दासां वृत्राण्यार्यां च शूर । वधीर्व-
नेव सुधितेभिरत्कुरा पृत्सु दर्षि नृणां नृतम ॥ ३ ॥ स त्वं मे इन्द्राकवाभिरुती
सखा विश्वायुरविता वृधे भूः । स्वर्षाता यद्धयामसि त्वा युध्यन्तो नेमधिता पृ-
त्सु शूर ॥ ४ ॥ नूनं न इन्द्रापराय च स्या भवा मृळीक उत नो अभिष्टौ । इ-
त्था गृणन्तो महिनस्य शर्मन्दि विष्याम पायै गोषतमाः ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ३४ ॥ १-५ शुनहोत्र ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३४ ॥ सं च त्वे जग्मुर्गिर इन्द्र पूर्वीर्वि च त्वद्यन्ति विश्वो मनीषाः ।
पुरा नूनं च स्तुतय ऋषीणां पस्पृध इन्द्रे अयुक्थार्का ॥ १ ॥ पुरुहूतो यः पुरु-
गूर्त ऋभ्वाँ एकः पुरुषशस्तो अस्ति यज्ञैः । रथो न महे शर्वसे युजानोऽस्माभि-
रिन्द्रो अनुमाद्यो भूत् ॥ २ ॥ न यं हिंसन्ति धीतयो न वाणीरिन्द्रं नजन्तीदभि
वर्धयन्तीः । यदि स्तोतारः शतं यत्सहस्रं गृणन्ति मिर्वणमं शं तदस्मै ॥ ३ ॥
अस्मा एतद्विव्यैर्वेव मासा मिमिक्ष इन्द्रे न्ययामि सोमः । जने न धन्वत्रभि सं
यदापः सत्रा वावृधुर्हवनानि यज्ञैः ॥ ४ ॥ अस्मा एतन्मह्याङ्गपमस्मा इन्द्राय स्तोत्रं
मतिभिरवाचि । असद्यथा महति वृत्रतूर्य इन्द्रो विश्वायुरविता वृधश्च ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ३५ ॥ १-५ नर ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ विराद् त्रिष्टुप् । ३
निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् । २ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ३, ४, ५ धैवतः । २ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ कदा भुवत्रथक्षयाणि ब्रह्म कदा स्तोत्रे सहस्रपोष्वन्दाः । कदा
स्तोमं वासयोऽस्य राया कदा धियः करसि वाजरत्नाः ॥ १ ॥ कर्हि स्विच्छदि-
न्द्र यन्नृभिर्नृन्वीरैर्वीरात्रीक्यासे जयाजीन । त्रिधातु गा अर्धि जयासि गोष्विन्द्र
द्युम्नं स्वर्वदेह्यस्मे ॥ २ ॥ कर्हि स्विच्छदिन्द्र यज्जरित्रे विश्वप्सु ब्रह्म कृणवः श-
विष्ठ । कदा धियो न नियुतो युवासे कदा गोमया हवनानि गच्छाः ॥ ३ ॥ स
गोमया जरित्रे अश्वश्चन्द्रा वाजश्रवसो अर्धि धेहि पृक्षः । पीपिहीषः सुदुघामिन्द्र

अ० ४ । अ० ७ । ष० १०] ३०८ [म० ६ । अ० ३ । सू० ३८ ।

धेनुं भरद्वाजेषु सुरुचौ रुरुच्याः ॥ ४ ॥ तमा नूनं वृजनमन्यथा विच्छुरो यच्छ-
क्रु विदुरो गृणीषे । मा निररं शुक्रदुर्घस्य धेनोराजिवसान्ब्रह्मणा विप्रजिन्व ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ ३६ ॥ १—५ नर ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । २
विरादत्रिष्टुप् । ४, ५ भुरिक् पङ्क्तिः । ३ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २ धैवतः ।
३—५ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ सत्रा मदासस्तव विश्वजन्याः सत्रा रायोऽथ ये पार्थिवासः ।
सत्रा वाजानामभवो विभक्ता यदेवेषु धारयथा असुर्यम् ॥ १ ॥ अनु प्र येजे जन
ओज अस्य सत्रा दधिरे अनु वीर्याय । स्युमगृभे दुधयेऽर्वते च क्रतुं वृञ्जन्यपि
वृत्रहत्ये ॥ २ ॥ तं सध्रीचीरूतयो वृष्यानि पौस्यानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम् । समुद्रं
न सिन्धव उक्थशुष्मा उरुव्यचसं गिर आ विशन्ति ॥ ३ ॥ स रायस्वामुप सजा
गृणानः पुरुश्चन्द्रस्य त्वमिन्द्र वस्वः । पतिर्वभूथासमो जनानामेको विश्वस्य भुवनस्य
राजा ॥ ४ ॥ स तु श्रुधि श्रुत्या यो दुवोयुधौर्न भूमाभि रायो अर्यः । असो यथा
नः शर्वसा चक्रानो युगेयुगे वयसा चेकितानः ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ३७ ॥ १—५ भरद्वाजो वार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
४, ५ विरादत्रिष्टुप् । २, ३ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४, ५ धैवतः । २, ३ पञ्चमः ॥

॥ ३७ ॥ अर्वाग्रथं विश्वचारं त उग्रेन्द्र युक्तासो हरयो वहन्तु । कीरिशिचिदि
त्वा हवते स्वर्वानुधीमहि सध्रमादस्ते अद्य ॥ १ ॥ प्रो द्रोणे हरयः कर्मागमपुना-
नास ऋज्यन्तो अभूवन् । इन्द्रो नो अस्य पूर्व्यः पपीथायुक्तो मदस्य सोम्यस्य राजा
॥ २ ॥ आसन्नाणासः शवसानमच्छेन्दुं सुचक्रे रथ्यासो अश्वाः । अभि श्रु
ऋज्यन्तो बहेयुर्न चिन्नु वायोरमृतं वि दस्येत् ॥ ३ ॥ वरिष्ठो अस्य दक्षिणामि-
यतीन्द्रो मघोर्नो तुविकूर्मितमः । यथा वज्रिवः परियास्यंहो मघा च धृष्णो दयसे
वि सूरिन् ॥ ४ ॥ इन्द्रो वाजस्य स्थविरस्य दातेन्द्रो गीर्भिर्वधतां वृद्धमहाः ।
इन्द्रो वृत्रं हनिष्ठो अस्तु सत्वा ता सूरिः पृणति तूतुजानः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ३८ ॥ १—५ भरद्वाजो वार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ३, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ अपादित उदु नश्चित्रतमो महीं भर्षयुमतीमिन्द्रहूतिम् । पन्यसीं
प्रीतिं दैव्यस्य यामञ्जनस्य रातिं वनते सुदानुः ॥ १ ॥ दूराच्चिदा वसतो अस्य

अ० ४ । अ० ७ । व० १२] ३०६ [म० ६ । अ० ३ । सू० ४० ।

कर्णा घोषादिन्द्रस्य तन्यति ब्रुवाणः । एयमेनं देवहूतिर्वृत्त्यान्मयं गिन्द्रमियमृ-
च्यमाना ॥ २ ॥ तं वो धिया परमया पुराजामजरमिन्द्रमभ्यनूयकैः । ब्रह्मा च
गिरो दधिरे समस्मिन्महांश्च स्तोमो अर्धं वर्धदिन्द्रे ॥ ३ ॥ वर्धाग्रं यज्ञ उत सोम
इन्द्रं वर्धाद्वह्निरि उक्थ च मन्म । वर्धाहेनमुषसो यामन्नक्तोर्वर्धान्मासाः शरदो
द्याव इन्द्रम् ॥ ४ ॥ एवा जज्ञानं सहसे असाभि वावृधानं राधसे च श्रुताय ।
महामुग्रमवसे विप्र नूनमा विवासेम वृत्रतूर्येषु ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ३६ ॥ १-५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
३ विराद् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ४, ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३ धैवतः ।
४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ मन्द्रस्य कवेर्विव्यस्य वदेर्विप्रमन्मनो वचनस्य मध्वः । अपां नस्त-
स्य सचनस्य देवेषो युवस्व गृणते गोअग्राः ॥ १ ॥ अयमुशानः पर्याद्रिमुस्ता ऋ-
तधीतिभिर्ऋतयुग्युजानः । रुजदरुगणं वि वलस्य सानुं पणीर्वचोभिर्भि योधदि-
न्द्रः ॥ २ ॥ अयं द्यौतयदद्युतो न्यः कून्वोषा वस्तोः शरद इन्द्रुरिन्द्रः । इमं के-
तुमदधुर्नू चिदद्वां शुचिजन्मन उपसंश्चकार ॥ ३ ॥ अयं रोचयदरुचो रुचानोऽयं
वासयद्व्यूतेन पूर्वीः । अयमीयत ऋतयुग्भिर्ऋतैः स्वर्विदा नाभिना चर्षणिप्राः
॥ ४ ॥ नू गृणानो गृणते प्रतन राजन्निषः पिन्व वसुदेयाय पूर्वीः । अप ओषधी-
रविषा वनानि गा अर्वतो नृनृचसे रिरिहि ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ४० ॥ १-५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
३ विराद् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ४ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३
धैवतः । ४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ४० ॥ इन्द्र पिब तुभ्यं सुतो मदायाव स्य हरी विमुञ्चा सखाया । उत
प्र गाय गण आ निषद्याथा यज्ञाय गृणते वयो धाः ॥ १ ॥ अस्य पिब यस्य
जज्ञान इन्द्र मदाय कृत्वे अपिबो विरप्तिन् । तमु ते गावो नर आपो अद्रिरिन्द्रं
समहन्पीतये समस्मै ॥ २ ॥ समिद्धे अग्नौ सुत इन्द्र सोम आ त्वा वहन्तु हरयो
वहिष्ठाः । त्वायता मनसा जोह्वीमीन्द्रा याहि सुविताय महे नः ॥ ३ ॥ आ याहि
शश्वदुशता ययाथेन्द्र महा मनसा सोमपेयम् । उय ब्रह्माणि शृणव इमा नोऽथा
ते यज्ञस्तन्वे वयो धात् ॥ ४ ॥ यदिन्द्र दिवि पाये यदृग्यद्वा स्वे सदेने यत्र
वासि । अतो नो यज्ञमवसे नियुत्वान्तसजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः ॥ ५ ॥ १२ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० १५] ३१० [म० ६ । अ० ३ । सू० ४३ ।

॥ ४१ ॥ १—५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
विराद् त्रिष्टुप् । २, ३, ४ त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४ धैवतः ।
५ पञ्चमः ॥

॥ ४१ ॥ अहेळमान उष याहि यज्ञं तुभ्यं पवन्त इन्द्रवः सुतासः । गावो
न वज्रिन्स्वमोको अच्छेन्द्रा गहि प्रथमो यज्ञियानाम् ॥ १ ॥ या तै काकुत्सुकृता
या वरिष्ठा यया शश्वत्पिबसि मध्वं ऊर्मिम् । तया पाहि प्र तै अध्वर्युरस्थात्सं
ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गन्धुः ॥ २ ॥ एष द्रप्सो वृषभो विश्वरूप इन्द्राय वृष्णे स-
मकारि सोमः । एतं पिब हरिवः स्थातरुय यस्येशिषे प्रदिवि यस्ते अन्नम् ॥ ३ ॥
सुतः सोमो अमुतादिन्द्र वस्यानयं श्रेयाञ्चिकितुषे रणाय । एतं तितिर्व उष
याहि यज्ञं तेन विश्वास्तविषीरा पृणस्व ॥ ४ ॥ दूर्यामसि त्वेन्द्र याह्यर्वाङ्गं ते
सोमस्तन्वं भवाति । शतक्रतो मादयस्वा सुतेषु प्रास्माँ अव पृतनासु प्र विन्तु ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ४२ ॥ १-४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
स्वराडुष्णिक् । २ निचृदनुष्टुप् । ३ अतुष्टुप् । ४ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—१
ऋषभः । २-४ गान्धारः ॥

॥ ४२ ॥ प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर । अरङ्गमाय जग्मयेऽप-
श्चादघ्ने नरे ॥ १ ॥ एमेनं प्रत्येतन सोमेभिः सोमपातमम् । अमत्रेभिर्ऋजीषि-
णमिन्द्रं सुतेभिरिन्दुभिः ॥ २ ॥ यदीं सुतेभिरिन्दुभिः सोमेभिः प्रतिभूषथ ।
वेदा विश्वस्य मेधिरो धृषत्तन्तमिदेषते ॥ ३ ॥ अस्माअस्मा इदन्धसोऽध्वर्यो प्र
भरा सुतम् । कुवित्समस्य जैन्यस्य शर्धतोऽभिशस्तेरवस्परत् ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ ४३ ॥ १-४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ उष्णिक्
छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ ४३ ॥ यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रुन्धयः । अयं स सोम इन्द्र
ते सुतः पिब ॥ १ ॥ यस्य तीव्रसुतं मदं मध्यमन्तै च रक्षसे । अयं स सोम इन्द्र
ते सुतः पिब ॥ २ ॥ यस्य गा अन्तरश्मनो मदे हृळा अवास्तजः । अयं स
सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ ३ ॥ यस्य मन्वानो अन्धसो माघोनं दधिषे शवः ।
अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ ४ ॥ १५ ॥ ३ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० १६] ३११ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४४ ।

॥ ४४ ॥ १-२४ शंयुर्बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३,
४ निचृदनुष्टुप् । २, ५ स्वराडुष्णिक् । ६ आसुरी पङ्क्तिः । ७ भुरिक्पङ्क्तिः ।
८ निचृत्पङ्क्तिः । ९, १२, १६ पङ्क्तिः । १०, ११, १३, २२ विरादत्रिष्टु-
प् । १४, १५, १७, १८, २०, २४ निचृत्रिष्टुप् । १९, २१, २३ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः-१, ३, ४ गान्धारः । २, ५ ऋषभः । ६, ७, ८, ९, १२, १६ पञ्चमः ।
१०, ११, १३-१५, १७-२४ धैवतः ॥

॥ ४४ ॥ यो रयिवो रयिन्तमो यो द्युम्नैर्द्युम्नवत्तमः । सोमः सुतः स इन्द्र
तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ १ ॥ यः शग्मस्तुविशग्म ते रायो दामा मतीनाम् ।
सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ २ ॥ येन वृद्धो न शर्वसा तुरो न
स्वाभिरुतिभिः । सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ ३ ॥ त्यमु वो
अप्रहणं गृणीषे शर्वसस्पतिम् । इन्द्र विश्वासाहं नरं मंहिष्ठं विश्वचर्षणिम् ॥ ४ ॥
यं वर्धयन्तीद्गिरः पतिं तुरस्य राधसः । तमिन्नस्य रोदसी देवी शुष्मं सपर्यतः
॥ ५ ॥ १६ ॥ तद्ध उक्थस्य बर्हणेन्द्रायोपस्तृणीषणि । विषो न यस्योतयो वि
यद्रोहन्ति सत्तितः ॥ ६ ॥ अविद्वदक्षं मित्रो नवीयान्पणानो देवेभ्यो वस्यो अचैत् ।
सम्बान्तस्तौलाभिर्धौतरीभिरुरुण्या प्रायुरभवत्सखिभ्यः ॥ ७ ॥ अतस्य पथि वेधा
अपायि श्रिये मनांसि देवासो अक्रन् । दधानो नाम महो वचोभिर्वपुर्दृश्ये वेन्यो
व्यावः ॥ ८ ॥ द्युमत्तं दक्षं धेह्यस्मे सेधा जनानां पूर्वीररातीः । वर्षीयो वयः
कृणुहि शचीभिर्धनस्य सातावस्मां अविद्धि ॥ ९ ॥ इन्द्र तुभ्यमिन्मघवन्नभूम वयं
दात्रे हरियो मा वि वैनः । नकिरापिर्ददृशे मर्त्यत्रा किमङ्ग रध्रचोदनं त्वाहुः ॥ १० ॥
॥ १७ ॥ मा जस्वने वृषभ नो ररीथा मा ते रेवतः सख्ये रिषाम । पूर्वीष्ट इन्द्र निःषिथो
जनेषु जह्यसुष्वीन्प्र वृहापृणतः ॥ ११ ॥ उदभ्राणीव स्तनयन्नि यतीन्द्रो राधां-
स्यश्व्यानि गव्या । त्वमसि प्रदिवः कारुधायामा त्वादामान् आदभन्मघोनः ॥ १२ ॥
अध्वर्यो वीर प्र महे सुतानामिन्द्राय भर स ह्यस्य राजा । यः पूर्याभिरुत नूतना-
भिर्गीभिर्वीवृधे गृणतामृषीणाम् ॥ १३ ॥ अस्य मदे पुरु वर्षीसि विद्वानिन्द्रो वृ-
त्रायप्रती जघान । तमु प्र होषि मधुमन्तमस्मै सोम वीराय शिप्रिणे पिवध्वै ॥ १४ ॥
पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता वृत्रं वज्रेण मन्दसानः । गन्ता यज्ञं पुरावत-
श्चिदच्छा वसुध्रीनामविता कारुधायः ॥ १५ ॥ १८ ॥ इदं त्यत्पात्रमिन्द्रपान-
मिन्द्रस्य प्रियममृतमपायि । मत्सद्यथा सौमन्साय देवं व्यस्मद्वेषो गुयवद्वचंहः
॥ १६ ॥ एना मन्वानो जहि शूर शत्रूञ्जामिमजामि मघवन्नमित्रान् । अभिषेणां

अ० ४ । अ० ७ । ष० २३] ३१२ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४५ ।

अभ्यादेदिशानान्पराच इन्द्र प्रमृणा जही च ॥ १७ ॥ आसुष्मा णो मघवन्निन्द्र पृ-
त्स्वस्मभ्यं महि वरिवः सुगं कः । अपां लोकस्य तनयस्य जेष इन्द्र सूरिन्कृणुहि
स्मा नो अर्थम् ॥ १८ ॥ आ त्वा हरयो वृषणो युजाना वृषरथासो वृषरश्मयोऽत्याः ।
अस्मज्जाञ्चो वृषणो वज्रवाहो वृष्णे मदाय सुयुजो वहन्तु ॥ १९ ॥ आ ते वृषन्वृषणो
द्रोणमस्थुर्धृतप्रघो नोर्मयो मदन्तः । इन्द्र प्र तुभ्यं वृषभिः सुतानां वृष्णे भरन्ति
वृषभाय सोमम् ॥ २० ॥ १९ ॥ वृषांसि दिवो वृषभः पृथिव्या वृषा सिन्धूनां
वृषभः स्तिर्यानाम् । वृष्णे त इन्द्रवृषभ पीपाय स्वादू रसो मधुपेयो वराय ॥ २१ ॥
अयं देवः सहसा जायमान इन्द्रेण युजा पणिमस्तभायत् । अयं स्वस्य पितुरायु-
धानीन्दुरमुष्णादशिवस्य मायाः ॥ २२ ॥ अयमकृणोदुषसः सुपत्नीरियं सूर्यं अदधा-
ज्ज्योतिरन्तः । अयं त्रिधातुं दिवि रोचनेषु त्रितेषु विन्दद्मृतं निगूळहम् ॥ २३ ॥ अ-
यं धावापृथिवी विष्कभायदयं रथमयुनक्षमरश्मिम् । अयं गोषु शच्या एकमन्तः
सोमो दाधार दशयन्त्रमुत्सम् ॥ २४ ॥ २० ॥

॥ ४५ ॥ १—३३ शंयुर्वार्षस्पत्य ऋषिः ॥ १—३० इन्द्रः । ३१—३३
बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ८, १४, २०, २१, २२, २३, २४,
२८, ३०, ३२ गायत्री । ४, ७, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६, १७, १८,
१९, २५, २६, २९ निवृद्गायत्री । ५, ६, २७ विराड्गायत्री । ३१ आर्च्यु
ष्णिक् । ३३ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३०, ३२ षड्जः । ३१ ऋषभः । ३३ गान्धारः ॥

॥ ४६ ॥ य आनयत्परावतः सुनीती तुर्वशं यदुम् । इन्द्रः स नो युवा सखा
॥ १ ॥ अत्रिमे चिद्वयो दधदनाशुना चिदर्वता । इन्द्रो जेता हितं धनम् ॥ २ ॥
महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः । नास्य चीयन्त ऊतयः ॥ ३ ॥ सखायो
ब्रह्मवाहसेऽर्चत प्र च गायत । स हि नः प्रमतिर्मही ॥ ४ ॥ त्वमेकस्य वृत्रहन्त्रि-
ता द्वयोरसि । उत्तेशे यथा ह्यम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ नयसीद्विति द्विषः कृणोष्वु-
क्थशंसिनः । वृभिः सुवीर उच्यसे ॥ ६ ॥ ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखाय-
मृगिषम् । गां न दोहसे हुवे ॥ ७ ॥ यस्य विश्वानि हस्तयोरुचुर्वसूनि नि हिता ।
वीरस्य पृतनापहः ॥ ८ ॥ वि इव्हानि चिदद्विजो जनानां शचीपते । बृह माया
अनामत ॥ ९ ॥ तमु त्वा सत्य सोमया इन्द्र वाजानां पते । अहमहि श्रवस्यवः
॥ १० ॥ २२ ॥ तमु त्वा यः पुरासिथ यो वा नूनं हिते धने । हव्यः स श्रुधी
हवम् ॥ ११ ॥ धीभिरर्वद्विरर्वतो वाजा इन्द्र श्रवाय्यान् । त्वया जेष्य हितं धनम् ॥ १२ ॥

अ० ४ । अ० ७ । व० २७] ३१३ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४६ ।

अभूरु वीर गिर्वणो मुहो इन्द्र धने हिते । भरे वितन्तसाय्यः ॥ १३ ॥ या त ऊति-
रमित्रहन्मज्जवस्तमासति । तया नो हितुही रथम् ॥ १४ ॥ स रथेन रथीतमोऽ-
स्माकेनाभियुग्वनाजेपि जिष्णो हितं धनम् ॥ १५ ॥ २३ ॥ य एक इत्तमु पुहि
कृष्टीनां विचर्षणिः । पतिर्जज्ञे वृषक्रतुः ॥ १६ ॥ यो गृणतामिदासिथापिरुती
शिवः सखा । स त्वं न इन्द्र मृळय ॥ १७ ॥ धिष्व वज्रं गभस्त्यो रत्नोहत्याय
वज्रिवः । सामहीष्ठा अभि स्पृधः ॥ १८ ॥ प्रत्नं रयीणां युजं सखायं कीरिचो-
दनम् । ब्रह्मवाहस्तमं हुवे ॥ १९ ॥ स हि विश्वानि पार्थिवाँ एको वसूनि पत्य-
ते । गिर्वणस्तमो अघ्निगुः ॥ २० ॥ २४ ॥ स नो नियुद्धिरा पृण कामं वाजै-
भिरश्विभिः । गोमद्भिर्गोपते धृपत् ॥ २१ ॥ तद्वो गाय सुते सचा पुरुहताय स-
त्त्वेन । शं यद्गवे न शाकिने ॥ २२ ॥ न घा वसुनि यमते दानं वाजस्य गोमतः ।
यत्सीमुप श्रवद्विरः ॥ २३ ॥ कुवित्सस्य प्र हि वृजं गोमन्तं दस्युहा गमत । श-
चीभिरप नो वरत् ॥ २४ ॥ इमा उ त्वा शतक्रतोऽभि प्र णोनुवुमिरः । इन्द्र
वत्सं न मातरः ॥ २५ ॥ २५ ॥ दूणाशं सख्यं तव गौरसि वीर गव्यते । अश्वो
अध्यायते भव ॥ २६ ॥ स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे
करः ॥ २७ ॥ इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः । वत्सं गावो न धे-
नवः ॥ २८ ॥ पुरुतमं पुरुणां स्तोतृणां विवाचि । वाजैर्भिर्वाजयताम् ॥ २९ ॥
अस्माकमिन्द्र भूत ते स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः । अस्मात्राये महे हिनु ॥ ३० ॥
अधि वृषुः पणीनां वर्षिष्ठे मूर्धन्नस्थात् । उरुः कन्नो न गाढ्यः ॥ ३१ ॥ यस्य
वायोरेव द्रवज्जद्रा रातिः सहस्रिणी । सद्यो दानाय महेते ॥ ३२ ॥ तत्सु नो विश्वे
अर्य आ सदा मृणन्ति कारवः । वृषुं सहस्रदातमं सूरिं सहस्रसातमम् ॥ ३३ ॥ २६ ॥

॥ ४६ ॥ १-१४ शंयुर्बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रः प्रगाथं वा देवता ॥ छन्दः—
१ निचृदनुष्टुप् । ५, ७ स्वराडनुष्टुप् । २ स्वराड्बृहती । ३, ४ भुरिग्वृहती ।
८, ९ विराड्बृहती । ११ निचृद्वृहती । १३ बृहती । ६ ब्राह्मी गायत्री । १०
पङ्क्तिः । १२, १४ विराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ५, ७ गान्धारः । २—४, ८,
९, ११, १३ मध्यमः । ६ षड्जः । १०, १२, १४ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ त्वामिद्धि हवामहे माता वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं
नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥ १ ॥ स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया महे स्तवानो
अद्रिवः । गामश्वं रथ्यमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ २ ॥ यः सत्राहा

अ० ४ । अ० ७ । व० ३०] ३१४ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४७ ।

विचर्षणिरिन्द्रं तं हूमहे वयम् । सहस्रमुष्क तुर्वितृम्ण सत्पते भवा समत्सु नो-
वृधे ॥ ३ ॥ बाधसे जनान्वृषभेवं मन्युना घृषौ मीळ्ह ऋचीषम । अस्माकं बोध्य-
विता महाधने तनूष्वप्सु सूर्ये ॥ ४ ॥ इन्द्र ज्येष्ठं न आ भरं ओजिष्ठं पपुंरि श्रवः ।
येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओभे सुशिप्र प्राः ॥ ५ ॥ २७ ॥ त्वामुग्रमवसे च-
र्षणीसहं राजन्देवेषु हूमहे । विश्वा सु नो विथुरा पिबुना वसोऽमित्रान्तसुषहा-
नृधि ॥ ६ ॥ यदिन्द्र नाहुषीष्वां ओजो नृम्णं च कृष्टिषु । यद्वा पञ्च क्षितीनां
द्युम्नमा भर सत्रा विश्वानि पौस्या ॥ ७ ॥ यद्वा तृक्षो मघवन्दुह्यावा जने यत्पूरो
कच्च वृषण्यम् । अस्मभ्यं तद्विरीहि सं नृषाह्येऽमित्रान्पृत्सु तुर्वणे ॥ ८ ॥ इन्द्र
त्रिधातु शरणं त्रिवरुथं स्वस्तिमत् । हृदिरेच्छ मघवञ्चयश्च मह्यं च यावया दिद्यु-
मेभ्यः ॥ ९ ॥ ये गव्यता मनसा शत्रुमादभुरभिप्रघ्नन्ति धृष्णया । अथ स्मा
नो मघवन्निन्द्र गिर्वणस्तनूपा अन्तमो भव ॥ १० ॥ २८ ॥ अथ स्मा नो वृधे
भवेन्द्र नायमवा युधि । यदन्तरिक्षे पतयन्ति परिणो दिद्यवस्तिग्ममूर्धानः ॥ ११ ॥
यत्र शूरास्तन्वो वितन्वते प्रिया शर्म पितृणाम् । अथ स्मा यच्छ तन्वेऽतने च
हृदिरेचित्तं यावय द्वेषः ॥ १२ ॥ यदिन्द्र सर्गे अर्वतश्चोदयासे महाधने ।
असमने अध्वानि वृजिने पृथि श्येनां इव श्रवस्यतः ॥ १३ ॥ सिन्धूरिव प्रवण
आशुया यतो यदि क्रोशमनु ध्वणि । आ ये वयो न वर्वृत्यामिषि गृभीता
बाह्वोर्गवि ॥ १४ ॥ २९ ॥

॥ ४७ ॥ १—३१ गर्ग ऋषिः ॥ १—५ सोमः । ६—१६, २०, २१—
३१ इन्द्रः । २० लिङ्गोक्ता देवताः । २२—२५ प्रस्तोकस्य सार्जयस्य दानस्तुतिः ।
२६—२८ रथः । २९—३१ दुन्दुभिर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, २१, २२,
२८ निचृत्रिष्टुप् । ४, ८, ११ विराद् त्रिष्टुप् । ६, ७, १०, १५, १६, १८, २०,
२६, ३० त्रिष्टुप् । २७ स्वराद् त्रिष्टुप् । २, ६, १२, १३, २६, ३१ भुरिक् पङ्क्तिः ।
१४, १७ स्वराद् पङ्क्तिः । २३ आसुरी पङ्क्तिः । १६ बृहती । २४, २५ विराद्-
गायत्री ॥ स्वरः—१, ३, ५, २१, २२, २८, ४, ८, ११, ६, ७, १०, १५,
१६, १८, २०, २६, ३०, २७ धैवतः । २, ६, १२, १३, २६, ३१, १४, १७,
२३ पञ्चमः । १६ मध्यमः । २४, २५ षड्जः ॥

॥ ४७ ॥ स्वादुष्किलायं मधुमां उतायं तीव्रः किलायं रसवां उतायम् । उ-
तोन्वस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन सहत आहवेषु ॥ १ ॥ अयं स्वादुरिह मदिष्ठ

अ० ४ । अ० ७ । व० ३४] ३१५ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४७ ।

आस यस्येन्द्रो वृत्रहृत्स्ये ममाद । पुरुणि यश्च्यौत्ना शम्बरस्य वि नवति नव च
 देहो हन् ॥ २ ॥ अयं मे पीत उदियति वाचमयं मेनीषामुशतीमेजीगः । अयं प-
 लुर्वीरिमिमीत धीरो न याभ्यो भुवनं कञ्चनारे ॥ ३ ॥ अयं स यो वरिमाणं पृ-
 थिव्या वर्ष्माणं दिवो अकृणोदयं सः । अयं पीयूषं तिसृषु प्रवत्सु सोमो दाधा-
 शेर्वन्तरिक्षम् ॥ ४ ॥ अयं विदच्चित्रदृशीकर्मणः शुक्रसंज्ञानामुषसामनीके । अयं
 महान्महता स्कम्भेनेनोद्यामस्तभ्नादृषभो मरुत्वान् ॥ ५ ॥ ३० ॥ धृषतिव क-
 लशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् । माध्यन्दिने सर्वन् आ वृषस्व रयिस्थानो
 रयिमस्मासु धेहि ॥ ६ ॥ इन्द्र प्र णः पुरणतेव पश्य प्र नो नय प्रतरं वस्यो अ-
 च्छ । भवा सुणारो अतिपात्यो नो भवा सुनीतिरुत वामनीतिः ॥ ७ ॥ उरुं नो
 लोकमनु नेपि विद्वान्त्स्वर्वज्ज्योतिरभयं स्वस्ति । ऋष्वानेन्द्र स्थविरस्य वाहू उपे
 स्थेयाम शरणा बृहन्ता ॥ ८ ॥ वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे धा वहिष्ठयोः शतावन्ध-
 योरा । इषमा वल्लीषां वर्षिष्ठान् मा नस्तारीन्मघवन्नायो अर्यः ॥ ९ ॥ इन्द्रं मूळ
 महीं जीवातुमिच्छ चोदय धियमयसो न धाराम् । यत्किञ्चाहं त्वायुरिदं वदामि-
 तज्जुषस्व कृधिमा देववन्तम् ॥ १० ॥ ३१ ॥ त्रातारमिन्द्रमघितारमिन्द्रं हवेहवे
 सुहवं सूरमिन्द्रम् । हयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्तिनो मघवा धात्विन्द्रः ॥ ११ ॥
 इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृष्टीको भवतु विश्ववेदाः । वार्धतां देषो अ-
 भयं कृणोत सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ १२ ॥ तस्य वयं सुमतौ युञ्जियस्यापि भद्रे
 सौमनसे स्याम । स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराच्छिद्वेषः सनुतयुयोतु ॥ १३ ॥
 अव त्वे इन्द्र प्रवतो नोमिगिरो ब्रह्माणि नियुतो धवन्ते । उरु न राधः सर्वना
 पुरुण्यपो गा वज्रिन्युवसे समिन्दून् ॥ १४ ॥ क ई स्तवत्कः पृणात्को यजाते य-
 दुग्रमिन्मघवा विश्वहोवेत् । पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यं कृणोति पूर्वमपरं शचीभिः
 ॥ १५ ॥ ३२ ॥ शृणवे वीर उग्रमुग्रं दमायन्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः । एधमानद्वि-
 कुभयस्य राजा चोष्कृत्यते विश इन्द्रो मनुष्यान् ॥ १६ ॥ परापूर्वेषां सख्या वृणक्ति
 वितर्तुराणो अपरेभिरेति । अनानुभूतीरवधून्वानः पूर्विरिन्द्रः शरदस्तर्त्तरीति ॥ १७ ॥
 रूपंरूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रतिचक्षणाय । इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप ईयते
 युक्ता हस्य हरयः शता दश ॥ १८ ॥ युजानो हरिता रथे भूरि त्वष्टेह राजति ।
 को विश्वाहा द्विषतः पक्ष आसत उतासीनेषु सूरिषु ॥ १९ ॥ अगव्युति क्षेत्र-
 मागन्म देवा उर्वी सती भूमिरंहूराभूत् । बृहस्पते प्र चिकित्सा गर्विष्ठावित्था सते
 जग्निव इन्द्र पन्थाम् ॥ २० ॥ ३३ ॥ दिवेदिवे सदृशीरन्यमर्द्धं कृष्णा असेधदप

अ० ४ । अ० ८ । व० १] ३१६ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४८ ।

सर्वतो जाः । अहन्दासा वृषभो वस्तयन्तोदवजे वर्चिनं शम्बरं च ॥ २१ ॥ प्रस्तोक
इष्टु राधसस्त इन्द्र दश कोशयीर्दश वाजिनोऽदात् । दिवोदासादतिथिग्वस्य राधः
शाम्बरं वसु प्रत्यग्रभीष्म ॥ २२ ॥ दशाश्वान्दश कोशान्दश वस्त्रार्धिभोजना ।
दशो हिरण्यपिण्डान्दिवोदासादसानिपम् ॥ २३ ॥ दश रथान्प्रष्टिमतः शतं गा
अथर्वभ्यः । अश्वथः पायवोऽदात् ॥ २४ ॥ महि राधो विश्वजन्यं दधानान्भ्रा-
ह्मजान्त्साज्जयो अभ्ययष्ट ॥ २५ ॥ ३४ ॥ वनस्पते वीड्विज्ञो हि भूया अस्मत्स-
खा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि वीळयस्वास्थाता ते जयतु जेतवानि
॥ २६ ॥ दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः । अपामो-
ज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज ॥ २७ ॥ इन्द्रस्य वज्रो
मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः । सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव
रथं प्रति हव्या गृभाय ॥ २८ ॥ उपरवासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं
जगत् । स दुन्दुभे सज्जूरिन्द्रेण देवैर्दूरादवीयो अप सेध शत्रून् ॥ २९ ॥ आ क्रन्दय
बलमोजो न आ धा निः प्रनिहि दुरिता वार्धमानः । अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना
इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळयस्व ॥ ३० ॥ आमूर्ज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमहुन्दुभिर्वा-
वदीति । समर्थपणाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥ ३१ ॥ ३५ ॥ ७ ॥

॥ ४८ ॥ १—२२ शंयुर्वाहस्पत्य ऋषिः ॥ वृणपाणिकं पृथ्विसूक्तं ॥
१-१० अग्निः । ११, १२, २०, २१ मरुतः । १३-१५ मरुतो लिङ्गोक्ता देवता
वा । १६-१९ पूषा । २२ पृथिव्यावाभूमी वा देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५, १४
बृहती । ३, १६ विराड्बृहती । १०, १२, १७ भुरिग्वृहती । २ आर्ची जगती ।
१५ निचृदतिजगती । ६, २१ त्रिष्टुप् । ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ भुरिक्त्रिष्टुप् । ९
भुरिगनुष्टुप् । २० स्वराडनुष्टुप् । २२ अनुष्टुप् । ११, १६ उष्णिक् । १३, १८
निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५, १०, १२, १४, १७, १९ मध्यमः । २,
१५ निषादः । ६, ७, ८, २१ धैवतः । ९, २०, २२ गान्धारः । ११, १३,
१६, १८ ऋषभः ॥

॥ ४८ ॥ युज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागिरा च दक्षसे । प्रप्र वयममृतं जा-
नवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥ १ ॥ ऊर्जो नपातं स हिनायमस्मद्युर्दाशेम हव्य-
दातये । भुवद्वाजेष्वविता भुवद्बुध उत ज्ञाता तनूनाम् ॥ २ ॥ वृषा हग्ने अजरो
महाहन्विभास्यर्चिषा । अजसेण शोचिषा शोशुचच्छुचे सुदीतिभिः सु दीदिहि

अ० ४ । अ० ८ । व० ५] ३१७ [म० ६ । अ० ४ । सू० ४६ ।

॥ ३ ॥ महो देवान्यजसि यद्यानुपक्तं क्रत्वोत वंसना । अर्वाचः सीं कृणुह्य-
ग्नेऽवसे राख्य वाजोत वंसव ॥ ४ ॥ यमापो अद्रयो वना गर्भमृतस्य पिप्रति ।
सहसा यो मथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानवि ॥ ५ ॥ १ ॥ आ यः प्रमौ भा-
नुना रोदसी उभे धूमेन धावते दिवि । तिरस्तमो ददृश ऊर्म्यास्वा श्यावास्वरूपो वृषा
श्यावा अरुपोवृषा ॥ ६ ॥ बृहद्विरग्ने अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा । भरद्वाजे स-
मिधानो यविष्ठय रेवन्नः शुक्र दीदिहि द्युमत्पावक दीदिहि ॥ ७ ॥ विश्वासां
गृहपतिर्विशामसि त्वमग्ने मानुषीणाम् । शतं पूर्भिर्वविष्ठ पाद्वहंसः समेद्वारं शतं
हिमाः स्तोतृभ्यो ये च ददति ॥ ८ ॥ त्वं नश्चित्र ऊत्या वसो राधांसि चोदय ।
अस्य रायस्त्वमग्ने रथीरसि विदा गाधं तुचे तु नः ॥ ९ ॥ पर्षिं तोकं तनयं पृथि-
ष्टमदब्धैरप्रयुत्वभिः । अग्ने हेळांसि दैव्या युयोधि नोऽदेवानि हरांसि च ॥ १० ॥ २ ॥
आ संखायः सवर्दुषां धेनुर्मजध्वमुष नव्यसा वचः । सृजध्वमनपस्फुराम् ॥ ११ ॥ या
शर्धाय मारुताय स्वभानवे श्रवोऽमृत्यु धुक्षत । या मृळीके मरुतां तुराणां या सुन्नैरेव-
यावरी ॥ १२ ॥ भरद्वाजायाव धुक्षत द्विता । धेनुं च विश्वदोहसमिषं च विश्वभोजसम्
॥ १३ ॥ तं व इन्द्रं न सुक्रतुं वरुणमिव मायिनम् । अर्यमणं न मन्द्रं सृप्रभोजमं
विष्णुं न स्तुष आदिशे ॥ १४ ॥ त्वेषं शर्धो न मारुतं तुविष्वग्यजुर्वाणं पूषणं सं यथा
शता । सं सहस्रा कारिषचर्षणिभ्य आँ आविर्गूळहा वसू करत्सुवेदा नो वसू क-
रत् ॥ १५ ॥ आ मां पूषन्नुप द्रव शंसिषं नु ते अपिकर्ण आघृणे । अघा अर्यो
अरातयः ॥ १६ ॥ ३ ॥ मा काकम्बीरमुद्धो वनस्पतिमशस्तीर्वि हि नीनशः ।
भोत सूर्यो अहं एवा चन ग्रीवा आदधते वेः ॥ १७ ॥ हतेरिव तेऽवृकमस्तु स-
ख्यम् । अर्च्छिद्रस्य दधन्वतः सुपूर्णस्य दधन्वतः ॥ १८ ॥ परो हि मर्त्यैरासि समो
देवैरुत श्रिया । अभि ख्यः पूषन्पृतनासु नस्त्वमवा नूनं यथा पुरा ॥ १९ ॥
वामी वामस्य धूतयः प्रणीतिरस्तु सूनृता । देवस्य वा मरुतो मर्त्यस्य वेजानस्य प्र-
यज्यवः ॥ २० ॥ सद्यश्चिद्यस्य चर्कृतिः परि द्यां देवो नैति सूर्यः । त्वेषं शवो
दधिरे नाम यज्ञियं मरुतो वृत्रहं शवो ज्येष्ठं वृत्रहं शवः ॥ २१ ॥ सकृच्च द्यौर-
जायत सकृद्भूमिरजायत । पृश्न्या दुग्धं सकृत्पयस्तदन्यो नानुं जायते ॥ २२ ॥ ४ ॥

॥ ४६ ॥ १-१५ ऋजिश्वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः-१,
३, ४, १०, ११ त्रिष्टुप् । ५, ६, ९, १३ निचृत्रिष्टुप् । ८, १२ विरादत्रिष्टुप् ।
२, १४ स्वराद् पङ्क्तिः । ७ ब्राह्मयुष्णिक् । १५ अतिजगती ॥ स्वरः-१, ३, ४, ५,
६, ८-१३ धैवतः । २, १४ पञ्चमः । ७ ऋषभः । १५ निषादः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० ८] ३१८ [म० ६ । अ० ५ । सू० ५० ।

॥ ४६ ॥ स्तुपे जनं सुव्रतं नव्यसीभिर्गीर्भिर्मित्रावरुणा सुमन्यन्ता । त आ
गन्मन्तु त इह श्रुवन्तु सुत्तत्रासो वरुणो मित्रो अग्निः ॥ १ ॥ विशोविश ईड्य-
मध्वरेष्वदत्तकृतुमरतिं युवसोः । दिवः शिशुं सहसः सूनुमग्निं यज्ञस्य केतुमरुपं
यजध्वै ॥ २ ॥ अरुषस्य दुहितरा विरूपे स्तृभिरन्या पिपिशे सूरौ अन्या । मिथ-
स्तुरा विचरन्ती पावके मन्म श्रुतं नक्षत ऋच्यमाने ॥ ३ ॥ प्र वायुमच्छा बृहती
मनीषा बृहद्रयि विश्ववारं रथप्राम् । द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविर्मियत्तसि
प्रयज्यो ॥ ४ ॥ स मे वपुश्छदयदश्विनोर्यो रथो विरुक्मानमनसा युजानः । येन
नरा नासत्येष्वध्वै वर्तिर्याथस्तनयाय तमने च ॥ ५ ॥ ५ ॥ पर्जन्यवाता वृषभापृ-
थिव्याः पुरीषाणि जिन्वतुमप्यानि । सत्यश्रुतः कवयो यस्य गीर्भिर्जगतः स्थात-
र्जगदा कृणुध्वम् ॥ ६ ॥ पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं
धात् । ग्नाभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुरार्थं गृणते शर्म यंसत् ॥ ७ ॥ पथस्पथः
परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानलर्कम् । स नो रासच्छुरुधश्चन्द्रागा धियं-
धियं सीषधाति प्र पूषा ॥ ८ ॥ प्रथमभाजं यशसं वयोधां सुपाणिं देवं सुगर्भ-
स्तिमृभ्वम् । होता यज्ञघृतं पस्त्यानामग्निस्त्वष्टारं सुहवं विभावा ॥ ९ ॥ भु-
वनस्य पितरं गीर्भिराभी रुद्रं दिवा वर्धया रुद्रमक्तौ । बृहन्तमृष्वमजरं सुषुम्नमृष-
गुवेम कविनेषितासः ॥ १० ॥ ६ ॥ आ युवानः कवयो यज्ञियासो मरुतो गन्त
गृणतो वरस्याम् । अचित्रं त्रिद्धि जिन्वथा वृधन्त इत्था नक्षन्तो नरो अङ्गि-
रस्वत् ॥ ११ ॥ प्र वीराय प्र तवसे तुरायार्जा यूथेव पशुरत्तिरस्तम् । स पिस्पृश-
ति तन्वि श्रुतस्य स्तृभिर्न नाकं वचनस्य विपः ॥ १२ ॥ यो रजांसि विममे पा-
थिवानि त्रिश्चिद्विष्णुर्मनवे बाधिताय । तस्य ते शर्मन्नुपद्व्यमाने राया मदेम तन्वा-
तना च ॥ १३ ॥ तन्नोऽर्हिर्वृन्ध्यो अङ्गिरकैस्तत्पर्वतस्तत्सविता चनो धात् ।
तदोषधीभिरभि रातिषाचो भगः पुरन्धिर्जिन्वतु प्र राये ॥ १४ ॥ नू नो रथि
रथ्यं चर्षणिप्रां पुरुवीरं मह ऋतस्य गोपाम् । जयं दाताजरं येन जनान्तस्पृधो अ-
दैवीरभि च क्रमाम विश आदैवीरभ्यश्नवाम ॥ १५ ॥ ७ ॥ ४ ॥

॥ ५० ॥ १-१५ ऋजिश्वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१,
७ त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, १०, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ८, १३ विराट्त्रिष्टुप् ।
२ स्वराट् पङ्क्तिः । ९ पङ्क्तिः । १४ भुरिक् पङ्क्तिः । १५ निचृत्पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ३, ४-८, १०—१३ धैवतः । २, ९, १४, १५ पञ्चमः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० ११] ३१६ [म० ६ । अ० ५ । सू० ५१ ।

॥ ५० ॥ हुवे वो देवीमर्दिति नमोभिर्मृळीकाय वरुणं मित्रमग्निम् । अभि-
 ज्जदामर्थमणं सुशेवं त्रातृन्देवान्त्सवितारं भगं च ॥ १ ॥ सुज्योतिषः सूर्यं दक्षपितृन्-
 नागास्त्वेसुमहो वीहि देवान् । द्विजन्मानो य ऋतुसापः सत्याः स्वर्वन्तो यजता अ-
 ग्निजिह्वः ॥ २ ॥ उत आवापृथिवी क्षत्रमुरु बृहद्रोदसी शरणं सुपुम्ने । महस्करथो वरि-
 वो यथा नोऽस्मे क्षयाय धिषणे अनेहः ॥ ३ ॥ आ नो रुद्रस्य सूनवो नमन्तामद्या हूता-
 सो वसवोऽधृष्टाः । यदीमर्भं महति वा हितासो वाधे मरुतो अह्वाम देवान् ॥ ४ ॥ मिम्यत्त-
 येषु रोदसी नु देवी सिपंक्ति पूषा अभ्यर्थयज्वा । श्रुत्वा हवं मरुतो यद्व याथ
 भूमा रेजन्ते अध्वनि प्रविके ॥ ५ ॥ ८ ॥ अभि त्वं वीरं गिर्वेणसमर्चेन्द्रं ब्रह्म-
 णा जरितर्नवेन । श्रवदिद्धवमुप च स्तवानो रासद्वाजो उप महो गृणानः ॥ ६ ॥
 ओमानमापो मानुषीरमृक्तं धातं तोकाय तनयाय शं योः । यूयं हि ष्ठा धिषजो
 मातृतमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः ॥ ७ ॥ आ नो देवः सविता त्रायमाणो
 हिरण्यपाणिर्यजतो जगम्यात् । यो दत्रवाँ उषसो न प्रतीकं व्यूर्णुते दाशुषे वा-
 र्याणि ॥ ८ ॥ उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्नध्वरे ववृत्याः ।
 स्यामहं ते सदमिद्रातौ तव स्यामग्रेऽवसा सुवीरः ॥ ९ ॥ उत त्या मे हवमा ज-
 गम्यातं नासत्या धीभिर्युवमङ्ग विप्रा । अत्रिं न महस्तमसोऽमुमुक्तं तूर्वतं नरा
 दुरितादभीकै ॥ १० ॥ ६ ॥ ते नो रायो द्युमतो वाजवतो दातारो भूत नूवतः
 पुरुक्तोः । दशस्यन्तो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता अप्या मृळता च देवाः
 ॥ ११ ॥ ते नो रुद्रः सरस्वती सजोषा मीळहुष्मन्तो विष्णुर्मृळन्तु वायुः । ऋभुक्ता
 वाजो दैव्यो विधाता पर्जन्यावाता पिप्यतामिषं नः ॥ १२ ॥ उत स्य देवः स-
 विता भगो नोऽपां नपादवतु दानु पप्रिः । त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः सजोषा द्यौर्देवे-
 भिः पृथिवी समुद्रैः ॥ १३ ॥ उत नोऽहिर्वुन्ध्यः शृणोत्वज एकपात्पृथिवी समु-
 द्रः । विश्वे देवा ऋतावृथो हुवानाः स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु ॥ १४ ॥
 एवा नपातो मम तस्य धीभिर्भरद्वाजा अभ्यर्चन्त्यकैः । आहुतासो वसवोऽधृष्टा
 विश्वे स्तुतासो भूता यजत्राः ॥ १५ ॥ १० ॥

॥ ५१ ॥ १-१६ ऋजिश्वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः-१, २, ३,
 ५, ७, १०, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । ४, ६, ९ स्वरादपङ्क्तिः । १३,
 १४, १५ निचृदुष्णिक् । १६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-३, ५, ७, ८, १०-१२
 धैवतः । ४, ६, ९ पञ्चमः । १३-१५ ऋषभः । १६ गान्धारः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० १४] ३२० [म० ६ । अ० ५ । सू० ५२ ।

॥ ५१ ॥ उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एति प्रियं वरुणयोरदब्धम् । अतस्य
शुचिं दर्शतमनीकं रुक्मो न दिव उदिता व्यद्यौत् ॥ १ ॥ वेद यस्त्रीणि विदथा-
न्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः । अजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्नभि चष्टे
सूरो अर्य एवाम् ॥ २ ॥ स्तुष उ वो मह अतस्य गोपानदिति मित्रं वरुणं सु-
जातान् । अर्यमणं भगमदब्धधीतीनच्छा वोचे सधन्यः पावकान् ॥ ३ ॥ रिशादसः
सत्पतीरदब्धान्महो राज्ञः सुवसनस्य दातृन् । यूनः सुन्नान्तयतो दिवो नृना-
दित्यान्याम्यदिति दुवोयु ॥ ४ ॥ द्यौष्पितः पृथिवि मातरधुगग्ने आतर्वसवो
मृकता नः । विश्व आदित्या आदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्त
॥ ५ ॥ ११ ॥ मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अधायते रीरधता यजत्राः । यूयं
हि ष्ठा रथ्यो नस्तनूनां यूयं दक्षस्य वचसो बभूव ॥ ६ ॥ मा व एनो अन्यकृतं
भुजेममा तत्कर्म वसवो यच्चयध्वे । विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्त-
न्व रीरिषीष्ट ॥ ७ ॥ नम इदुग्रं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत धाम् ।
नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कृतं चिदेनो नमसा विवासे ॥ ८ ॥ अतस्य वो
रथ्यः पृतदक्षानृतस्य पस्त्यसदो अदब्धान् । ताँ आ नमोभिरुचक्षसो नृन्वि-
श्वान्व आ नमे महो यजत्राः ॥ ९ ॥ ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त उ नस्तिरो विश्वानि
दुरिता नयन्ति । सुन्नत्रासो वरुणो मित्रो अग्निर्ऋतधीतयो वक्मराजसत्याः
॥ १० ॥ १२ ॥ ते न इन्द्रः पृथिवी क्षामं वर्धन्पूषा भगो अदितिः पञ्च जनाः ।
सुशर्माणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु नः सुन्नत्रासः सुगोपाः ॥ ११ ॥ नूस्त्रानं दि-
व्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता । आसानेभिर्यजमानो मियेधैर्देवानां
जन्म वसूयुर्ववन्द ॥ १२ ॥ अप त्यं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम् । दविष्टम-
स्य सत्पते कृषी सुगम् ॥ १३ ॥ ग्रावाणः सोम नो हि कै सखित्वनायं वावशुः ।
जही न्यत्रिणीं पणिं वृको हिषः ॥ १४ ॥ यूयं हि ष्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभि-
धवः । कर्ता नो अध्वन्ना सुगं गोपा अमा ॥ १५ ॥ अपि पन्थामगन्महि स्वस्ति-
गामनेहसम् । येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु ॥ १६ ॥ १३ ॥

॥ ५२ ॥ १—१७ अजिश्वा ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१,
४, १५, १६ निचृत्रिष्टुप् । २, ३, ६, १३, १७ त्रिष्टुप् । ५ भुरिक्पङ्क्तिः ।
७, ८, ११ गायत्री । ९, १०, १२ निचृद्गायत्री । १४ विराड्जगती ॥ स्वरः—
१-४, ६, १३, १५-१७ धैवतः । ५ पञ्चमः । ७-१२ षड्जः । १४ निषादः ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० १७] ३२१ [म० ६ । अ० ५ । सू० ५३ ।

॥ ५२ ॥ न तद्विवा न पृथिव्यानु मन्थे न यज्ञेन नोत शमीभिर्गभिः । उ-
 वजन्तु तं सुभ्वरः पर्वतासो नि हीयतामतिराजस्य यष्टा ॥ १ ॥ अति वा यो
 मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यः क्रियमाणं निनिर्त्सात् । तपूषि तस्मै वृजिनानि
 सन्तु ब्रह्मद्विषमभि तं शोचतु द्यौः ॥ २ ॥ किमङ्ग त्वा ब्रह्मणः सोम गोपां कि-
 मङ्ग त्वाहुरभिशस्तिपां नः । किमङ्ग नः पश्यसि निष्प्रमानान्ब्रह्मद्विषे तपूषि हे-
 तिमस्य ॥ ३ ॥ अवन्तु मामुपसो जार्यमाना अवन्तु मा सिन्धुवः पिन्वमानाः ।
 अवन्तु मा पर्वतासो ध्रुवासोऽवन्तु मा पितरो देवहूतौ ॥ ४ ॥ विश्वदानीं सुम-
 नसः स्याम पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् । तथा कर्द्वसुपतिर्वसूनां देवा ओहानोऽव-
 सागमिष्ठः ॥ ५ ॥ १४ ॥ इन्द्रो नेदिष्टमवसागमिष्ठः सरस्वती सिन्धुभिः पि-
 न्वमाना । पर्जन्यो न ओषधीभिर्मयोधुरग्निः सुशंसः सुहवः पितेव ॥ ६ ॥ विश्वे
 देवास आ गंत शृणुता मे इमं हवम् । एदं ब्रहिर्नि पीदत ॥ ७ ॥ यो वो देवा
 घृतस्तुना हव्येन प्रतिभूषति । तं विश्व उप गच्छथ ॥ ८ ॥ उप नः सूनवो गिरः
 शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृतीका भवन्तु नः ॥ ९ ॥ विश्वे देवा अतृष्टध्वंश्रुतिभि-
 ह्वन्श्रुतः । जुषन्तां युज्यं पर्यः ॥ १० ॥ १५ ॥ स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गणस्त्वष्टृमा-
 निमित्रो अर्यमा । इमा हव्या जुषन्त नः ॥ ११ ॥ इमं नो अग्ने अध्वरं होतव्यु-
 नशो यज । चिकित्वान्दैव्यं जनम् ॥ १२ ॥ विश्वे देवाः शृणुतेमं हवै मे ये अ-
 न्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ट । ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्ब्रह्मिर्षि
 मादयध्वम् ॥ १३ ॥ विश्वे देवा मम शृण्वन्तु युज्ञिया उभे रोदसी अपां नपाच्च
 मन्म । मा वो वचांसि परिचक्ष्याणि वोचं सुम्नेष्विहो अन्तमा मदेम ॥ १४ ॥
 ये के च ज्मा महिनो अहिमाया दिवो जज्ञिरे अपां सधस्थे । ते अस्मभ्यमिषये
 विश्वमायुः क्षप उसा वरिवस्यन्तु देवाः ॥ १५ ॥ अग्नीपर्जन्याववतं धियं मेऽ-
 स्मिन्हवै सुहवा सुष्टुतिं नः । इलामन्यो जनयद्गर्भमन्यः प्रजावतीरिष आ धत्तम-
 स्मे ॥ १६ ॥ स्तीर्णे ब्रहिर्षि समिधाने अग्नौ सूक्तेन महा नमसा विवासे । अ-
 स्मिन्नो अथ विदथे यजत्रा विश्वे देवा हविर्षि मादयध्वम् ॥ १७ ॥ १६ ॥

॥ ५३ ॥ १-१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः-१,
 ३, ४, ६, ७, १० गायत्री । २, ५, ९ निचृद्गायत्री । ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-
 १-७, ९, १० षड्जः । ८ गान्धारः ॥

॥ ५३ ॥ वयमु त्वा पथस्पते रथं न वाजसातये । धिये पूषन्नयुज्महि ॥ १ ॥

अ० ४ । अ० ८ । व० २१] ३२२ [म० ६ । अ० ५ । सू० ५५ ।

अभि नो नर्यं वसु वीरं प्रयतदक्षिणम् । वामं गृहपतिं नय ॥ २ ॥ अदित्सन्तं
चिदाघृणे पूषन्दानाय चोदय । पणोरिच्छद्भि ब्रदा मनः ॥ ३ ॥ वि पथो वाज-
सातये चिनुहि वि मृधौ जहि । साधन्तामुग्र नो धियः ॥ ४ ॥ परि तन्धि पणी-
नामारया हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय ॥ ५ ॥ १७ ॥ वि पूषन्नारया तुद
पणोरिच्छ हृदि प्रियम् । अथेमस्मभ्यं रन्धय ॥ ६ ॥ आ रिख किकिरा कृणु
पणीनां हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय ॥ ७ ॥ यां पूषन्ब्रह्मचोदनीमासां विभ-
र्ष्याघृणे । तया समस्य हृदयमा रिख किकिरा कृणु ॥ ८ ॥ या ते अघ्ना गो-
ओपशाघृणे पशुसाधनी । तस्यास्ते सुम्नमीमहे ॥ ९ ॥ उत नो गोषणि धियम-
श्वसां वाजसामुत । नृवत्कृणुहि वीतये ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ५४ ॥ १—१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१,
२, ४, ६, ७, ८, ९ गायत्री । ३, १० निचृद्गायत्री । ५ विराड्गायत्री ॥ ष-
ड्जः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ सं पूषन्विदुषां नय यो अञ्जसानुशासति । य एवेदमिति ब्रवतु
॥ १ ॥ समु पूषणा गमेमहि यो गृह्णां अभिशसति । इम एवेति च ब्रवतु ॥ २ ॥
पूषणश्चक्रं न रिष्यति न कोशोऽव पद्यते । नो अस्य व्यथते पविः ॥ ३ ॥ यो
अस्मै हविषाविधुन्न तं पूषापि मृष्यते । प्रथमो विन्दते वसु ॥ ४ ॥ पूषा गा अ-
न्वेतु नः पूषा रज्जत्वर्वतः । पूषा वाजं सनोतु नः ॥ ५ ॥ १९ ॥ पूषन्ननु प्र गा ईहि
यजमानस्य सुन्वतः । अस्माकं स्तुवतामुत ॥ ६ ॥ मार्किर्नेशनमार्कीं रिषन्मार्कीं सं
शारि केवटे । अथारिष्ठाभिरा गहि ॥ ७ ॥ शृण्वन्तं पूषणं वयमिर्यमनष्टवेदसम् ।
ईशानं राय ईमहे ॥ ८ ॥ पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह
स्मसि ॥ ९ ॥ परि पूषा परस्तादस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमाजतु ॥ १० ॥ २० ॥

॥ ५५ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१,
२, ५, ६ गायत्री । ३, ४ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५५ ॥ एहि वां विमुचो नपादाघृणे सं संचावहै । रथीर्ऋतस्य नो भव
॥ १ ॥ रथीर्तमं कपर्दिनमीशानं राधसो मूहः । रायः सखायमीमहे ॥ २ ॥ रायो
धारास्याघृणे वसो राशिरजाश्व । धीवतोधीवतः सखा ॥ ३ ॥ पूषणं न्वजाश्वमुप स्तो-
षाम वाजिनम् । स्वसुर्यो जार उच्यते ॥ ४ ॥ मातुर्दिधिषुमब्रवं स्वसुर्जारः शृणोतु

अ० ४ । अ० ८ । व० २४] ३२३ [म० ६ । अ० ५ । म० ५८ ।

नः । आतेन्द्रस्य सखा मम ॥ ५ ॥ आजासः पूषणं रथे निशृम्भास्ते जनश्रियम् ।
देवं वहन्तु विभ्रतः ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ५६ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१,
४, ५ गायत्री । २, ३ निचृद्गायत्री । ६ स्वराडुष्णिक् ॥ स्वरः—१—५ षड्-
जः । ६ ऋषभः ॥

॥ ५६ ॥ य एनयादिदेशति कर्मभादिति पूषणम् । न तेन देव आदिशे ॥ १ ॥
उत घा स रथीतमः सख्या सत्पतियुजा । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्नते ॥ २ ॥ उतादः
परुषे गवि सूरश्चक्रं हिरण्ययम् । न्यैरयद्रथीतमः ॥ ३ ॥ यदद्य त्वां पुरुषदुत ब्र-
वांम दक्ष मन्तुमः । तत्सु नो मन्म साधय ॥ ४ ॥ इमं च नो गवेषणं सातये सी-
षथो गणम् । आरात्पूषन्नसि श्रुतः ॥ ५ ॥ आ ते स्वस्तिमीमह आरेअग्रामुपावसुम् ।
अद्या च सर्वतातये श्वश्च सर्वतातये ॥ ६ ॥ २२ ॥

॥ ५७ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रापूषणौ देवते ॥ छन्दः—१,
६ विराड्गायत्री । २, ३ निचृद्गायत्री । ४, ५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ इन्द्रा नु पूषणा वयं सख्यायं स्वस्तये । हुवेम वाजसातये ॥ १ ॥
सोममन्य उपासदत्पातवे चम्बोः सुतम् । कर्मभमन्य ईच्छति ॥ २ ॥ अजा अ-
न्यस्य बर्हयो हरी अन्यस्य सम्भृता । ताभ्यां वृत्राणि जिघ्नते ॥ ३ ॥ यदिन्द्रो
अनयद्रितो महीरपो वृषन्तमः । तत्र पूषाभवत्सचा ॥ ४ ॥ तां पूषणः सुमति वयं
वृक्षस्य प्र वयामिव । इन्द्रस्य चा रभामहे ॥ ५ ॥ उत्पूषणं युवामहेऽभीशूरिव
सारथिः । मन्वा इन्द्रं स्वस्तये ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ५८ ॥ १—४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१
त्रिष्टुप् । ३, ४ विराड् त्रिष्टुप् । २ विराड् जगती ॥ स्वरः—१, ३, ४ धैवतः ।
२ निषादः ॥

॥ ५८ ॥ शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यद्विष्टुरूपे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि
माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु ॥ १ ॥ अजाश्वः पशुपा वाजपस्त्यो
धियज्जिन्वो भुवने विश्वे अर्पितः । अष्टौ पूषा शिथिरामुदरीवृजत्सञ्ज्ञाणो भु-
वना देव ईयते ॥ २ ॥ यास्ते पूषन्नावो अन्तः समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति ।

अ० ४ । अ० ८ । व० २७] ३२४ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६० ।

ताभिर्यासि दूयां सूर्यस्य कामेन कृतं श्रवं इच्छमानः ॥ ३ ॥ पूषा सुवन्धुर्विव आ
पृथिव्या इच्छस्पतिर्भववा इस्मवर्चाः । यं देवासो अददुः सूर्यायै कामेन कृतं त्वसं
स्वश्चम् ॥ ४ ॥ २४ ॥

॥ ५६ ॥ १-१० भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-१,
३, ४, ५ निचृद्बृहती । २ विराद्बृहती । ६, ७, ८ भुरिगनुष्टुप् । १० अनु-
ष्टुप् । ८ उष्णिक् ॥ स्वरः-१-५ मध्यमः । ६, ७, ८, १० गान्धारः । ८ ऋषभः ॥

॥ ५६ ॥ प्र नु वोचा सुतेषु वां वीर्यां यानि चक्रथुः । हुतासो वां पितरो
देवशत्रव इन्द्राग्नी जीवथो युवम् ॥ १ ॥ बलित्था महिमा वामिन्द्राग्नी पनिष्ठ आ ।
समानो वां जनिता आतरा युवं यमाविहेहमातरा ॥ २ ॥ ओक्किवांसां सुते सच्चो
अथा सप्ति इवादेने । इन्द्रान्वग्नी अवमेह वज्रिणा वयं देवा हवामहे ॥ ३ ॥
य इन्द्राग्नी सुतेषु वां स्तवत्तेष्वृतावृथा । जोषवाकं वदतः पञ्चहोषिणा न देवा
भसथश्चन ॥ ४ ॥ इन्द्राग्नी को अस्य वां देवो मर्तिश्चिकेतति । विषूचो अथा-
न्युयुजान ईयत एकः समान आ रथे ॥ ५ ॥ २५ ॥ इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वागा-
त्पदतीभ्यः । हित्वी शिरो जिह्वया वारवच्चरत्तिशत्पदा न्यक्रमीत् ॥ ६ ॥ इन्द्राग्नी
आ हि तन्वते नरो धन्वानि बाह्वोः । मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्कं गर्विष्ठु
॥ ७ ॥ इन्द्राग्नी तपन्ति माघा अर्यो अरातयः । अप द्वेषांस्या कृतं युयुतं सूर्यादधि
॥ ८ ॥ इन्द्राग्नी युवोरपि वसुं दिव्यानि पार्थिवा । आ न इह प्र यच्छतं रयिं
विश्वायुपोषसम् ॥ ९ ॥ इन्द्राग्नी उक्थवाहसा स्तोमेभिर्वनश्रुता । विश्वाभिर्गी-
भिरा गंतमस्य सोमस्य पीतये ॥ १० ॥ २६ ॥

॥ ६० ॥ १-१५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-१,
३ निचृत्त्रिष्टुप् । २ विराद्त्रिष्टुप् । ४, ६, ७ विराद्गायत्री । ५, ८, ११ नि-
चृद्गायत्री । ८, १०, १२ गायत्री । १३ स्वराद् पङ्क्तिः । १४ निचृदनुष्टुप् । १५
विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-३ धैवतः । ४-१२ षड्जः । १३ पञ्चमः । १४,
१५ गान्धारः ॥

॥ ६० ॥ श्रथद्वृत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात् । इ-
ज्यन्ता वसव्यस्य भूरः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता ॥ १ ॥ ता योधिष्ठमभि गा
इन्द्र नूनमपः स्वरूपसो अग्न ऊळहाः । दिशः स्वरूपस इन्द्र चित्रा अपो गा अग्ने

अ० ४ । अ० ८ । व० ३१] ३२५ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६१ ।

युवसे नियुत्वान् ॥ २ ॥ आ वृत्रहणा वृत्रहभिः शुष्मैरिन्द्रं यातं नमोभिरग्ने अ-
र्वाक् । युवं राधोभिरकवेभिरिन्द्राग्ने अस्मे भवतमुत्तमेभिः ॥ ३ ॥ ता हुवे ययोरिन्द्रं
प्रेमे विश्वं पुरा कृतम् । इन्द्राग्नी न मर्धतः ॥ ४ ॥ उग्रा विघ्ननिना मृधे इन्द्राग्नी
हवामहे । ता नो मृळत ईदृशे ॥ ५ ॥ २७ ॥ हतो वृत्राण्यार्या हतो दासानि
सत्पती । हतो विश्वा अप द्विषः ॥ ६ ॥ इन्द्राग्नी युवामिमे भि स्तोमा अनूपत ।
पिवतं शम्भुवा सुतम् ॥ ७ ॥ या यां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा ।
इन्द्राग्नी ताभिरा गतम् ॥ ८ ॥ ताभिरा गच्छतं नरोपेदं सर्वनं सुतम् । इन्द्राग्नी
सोमपीतये ॥ ९ ॥ तमीळिष्व यो अर्चिषा वना विश्वा परिष्वजत् । कृष्णा कृ-
णोति जिह्वया ॥ १० ॥ २८ ॥ य इद्ध आविवांसति सुम्नमिन्द्रस्य मर्त्यः । दु-
म्नार्य सुतरा अपः ॥ ११ ॥ ता नो वार्जवतीरिषे आशून्पिपृतमर्वतः । इन्द्रमग्निं
च बोळ्हेवे ॥ १२ ॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्वै ।
उभा दाताराविषां रयीणामुभा वार्जस्य सातये हुवे वाम् ॥ १३ ॥ आ नो ग-
व्यैभिरश्वैर्वसव्यैरुप गच्छतम् । सखायौ देवौ सख्याय शम्भुवेन्द्राग्नी ता हवा-
महे ॥ १४ ॥ इन्द्राग्नी शृणुतं हवं यजमानस्य सुव्रतः । वीतं हव्यान्या गतं पिवतं
सोम्यं मधु ॥ १५ ॥ २९ ॥

॥ ६१ ॥ १-१४ भरद्वाजो वार्हस्पत्य ऋषिः ॥ सरस्वती देवता ॥ छन्दः-१,
१३ निचृज्जगती । २ जगती । ३ विराड्जगती । ४, ६, ११, १२ निचृद्गायत्री ।
५, ६, १० विराड्गायत्री । ७, ८ गायत्री । १४ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३, १३
निषादः । ४-१२ षड्जः । १४ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ इयमददाद्रभसमृणच्युतं दिवोदासं वधश्चायं दाशुषे । या शश्व-
न्तमाचखादावसं पुरिं ता ते दात्राणि तविषा सरस्वति ॥ १ ॥ इयं शुष्मैभि-
र्विसखा इवारुजत्सानु गिरीणां तविषेभिरुर्मिभिः । प्रागवतघ्नीमर्वसे सुवृक्तिभिः
सरस्वतीमा विवासेम धीतिभिः ॥ २ ॥ सरस्वति देवनिद्रो निर्वह्य प्रजां विश्व-
स्य वृसंस्यस्य प्रायिनः । उत क्षितिभ्योऽवनीरविन्दो विषमैभ्यो अस्रवो वाजिनी-
वति ॥ ३ ॥ प्र णो देवी सरस्वती वार्जेभिर्वाजिनीवती । धीनामवित्र्यवतु ॥ ४ ॥
यस्त्वा देवि सरस्वत्युपव्रते धने हिते । इन्द्रं न वृत्रतूर्ये ॥ ५ ॥ ३० ॥ त्वं देवि
सरस्वत्यवा वार्जेषु वाजिनि । रदा पूषेव नः सनिम् ॥ ६ ॥ उत स्या नः सर-
स्वती घोरा हिरण्यवर्तनिः । वृत्रघ्नी वष्टि सुष्टुतिम् ॥ ७ ॥ यस्यां अनन्तो अहु-

तस्त्वेषश्चरिष्णुरणवः । अमश्चरति रोरुवत् ॥ ८ ॥ सा नो विश्वा अति द्विषुः
स्वमृन्त्या ऋतावरी । अतन्नहेव सूर्यः ॥ ९ ॥ उत नः प्रिया प्रियासु सप्तस्वसा
सुजुष्टा । सरस्वती स्तोम्या भूत् ॥ १० ॥ ३१ ॥ आपप्रुषी पार्थिवान्युरु रजो
अन्तरिक्षम् । सरस्वती निदस्तात् ॥ ११ ॥ त्रिषधस्था सप्तधातुः पञ्च जाता
वर्धयन्ती । वाजेवाजे हव्या भूत् ॥ १२ ॥ प्रया महिम्ना महिनासु चेकिते युम्ने-
भिर्न्या अपसामपस्तमा । रथ इव बृहती विश्वनेकृतोपस्तुत्या चिकितुषा सरस्वती
॥ १३ ॥ सरस्वत्यभि नो नेषि वस्यो माप स्फरीः पर्यसा मा न आ धक् । जुष-
स्व नः सख्या वेश्या च मा त्वत्तेत्राणयरणानि गन्म ॥ १४ ॥ ३२ ॥ ८ ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥ ६२ ॥ १-११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१,
२ भुरिक्पङ्क्तिः । ३ विराद् त्रिष्टुप् । ४, ६, ७, ८, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ९, ९, ११
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३-११ धैवतः ॥

॥ ६२ ॥ स्तुषे नरा दिवो अस्य प्रसन्ताश्विना हुवे जरमाणो अकैः । या
सद्य उस्ता व्युषि ज्मो अन्तान्ययूषतः पर्युरु वरांसि ॥ १ ॥ ता यज्ञमा शुचिभि-
श्चक्रमाणा रथस्य भानु रुरु रजोभिः । पुरु वरांस्यमिता मिमानापो धन्वान्यति
याथो अजान् ॥ २ ॥ ता ह त्यद्वर्तिर्यदरध्रमुप्रेत्या धिय ऊहयुः शश्वदध्वैः । मनो-
जवेभिरिषिरैः शयध्वै परि व्यथिर्दाशुषो मर्त्यस्य ॥ ३ ॥ ता नव्यसो जरमाणस्य
मन्मोप भूषतो युयुजानसंसी । शुभं पृक्षमिषमूर्जे वहन्ता होता यक्षत्प्रत्नो अध्वग्यु-
वाना ॥ ४ ॥ ता वल्गू दसा पुरुशार्कतमा प्रत्ना नव्यसा वक्षसा विवासे । या
शंसते स्तुवते शम्भविष्ठा बभूवतुर्गुणते चित्रराती ॥ ५ ॥ १ ॥ ता भुज्यं विभि-
रज्यः समुद्रात्तुग्रस्य सूनूमहथू रजोभिः । अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजन्ता पतत्रिभिर-
णसो निरुपस्थात् ॥ ६ ॥ वि जयुषा रथ्या यातमहि श्रुतं हवै वृषणा वधिम-
त्याः । दशस्यन्ता शयवे पिप्यथुर्गामिति च्यवाना सुमति भुरण्यू ॥ ७ ॥ यद्वो-
दसी प्रदिवो अस्ति भूमा हेळो देवानामुत मर्त्यत्रा । तदादित्या वसवो रुदियासो
रजोयुजे तपुर्ध्वं दधात ॥ ८ ॥ य ई राजानावृतथा विदध्वजसो मित्रो वरुणश्चि-
कैतत् । गम्भीराय रक्षसे हेतिमस्य द्रोघाय चिद्वचस आनवाय ॥ ९ ॥ अन्तरैश्च-
क्रेस्तनयाय बर्तिधुमता यातं नृवता रथेन । सनुत्येन त्यजसा मर्त्यस्य वनुष्यतामपि
शीर्षा ववृक्तम् ॥ १० ॥ आ परमाभिरुत मध्यमाभिर्नियुज्यैतमवमाभिरर्वाक् ।
दृब्धस्य चिद्रोमतो वि व्रजस्य दुरो वर्तं गृणते चित्रराती ॥ ११ ॥ २ ॥

अ० ५ । अ० १ । व० ५] ३२७ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६४ ।

॥ ६३ ॥ १-११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-
१ स्वराद्बृहती । २, ४, ६, ७ पङ्क्तिः । ३, १० भुरिक् पङ्क्तिः । ८ स्वराद् पङ्क्तिः ।
११ आसुरी पङ्क्तिः । ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ मध्यमः । २, ३, ४, ६,
७, ८, १०, ११ पञ्चमः । ५, ६ धैवतः ॥

॥ ६३ ॥ कर्त्या वल्गू पुरुद्वृताद्य दूतो न स्तोमोऽविद्वन्मस्वान् । आ यो
अर्वाङ्मासत्या वर्तते प्रेष्ठा ह्यसंथो अस्य मन्मन् ॥ १ ॥ अरं मे गन्तुं हवनायास्मै
गृणाना यथा पिबाथो अन्धः । परिं ह त्यद्वर्तिर्याथो रिपो न यत्परो नान्तरस्तु-
र्यात् ॥ २ ॥ अकारि वामन्धसो वरीमन्नस्तारि बर्हिः सुप्रायणतमम् । उत्तानहस्तो युव-
युर्ववन्दा वां नक्षन्तो अद्रय आज्जन ॥ ३ ॥ ऊर्ध्वो वामग्निरध्वरेष्वस्थात्प्र रातिरेति
जूर्णिनी घृताची । प्र होता गूर्तमना उराणोऽयुक् यो नासत्या हवीमन् ॥ ४ ॥ अधि श्रिये
दुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ पुरुभुजा शतोतिम् । प्र मायाभिर्मायिना भूतमत्र नरा-
नृतू जनिमन्यज्ञियानाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ युवं श्रीभिर्देशताभिः राभिः शुभे पुष्टिमृहथुः
सूर्यायाः । प्र वां वयो वपुषेऽनु पत्तन्नक्षत्राणी सुष्टुता धिषण्या वाम् ॥ ६ ॥ आ
वां वयोऽश्वासो बर्हिष्ठा अभि प्रयो नासत्या वहन्तु । प्र वां रथो मनोजवा अ-
सर्जिषः पृत्त इषिधो अनु पूर्वीः ॥ ७ ॥ पुरु हि वां पुरुभुजा देष्ट्यां धेनुं न इषं पि-
न्वतमसक्राम् । स्तुतश्च वां माध्वी सुष्टुतिश्च रसाश्च ये वामन्तु रातिमग्मन् ॥ ८ ॥
उत मं ऋजे पुरयस्य रघी सुमीळेहे शतं पेरुके च पृक्का । शांडो दाद्विरग्नितः स्म-
हिष्ठीन्दश वशासो अभिषाच ऋष्वान् ॥ ९ ॥ सं वां शता नासत्या सहस्राश्वानां
पुरुपन्थां गिरे दात् । भरद्वाजाय वीर नू गिरे दाद्विता रत्नांसि पुरुदंससा स्युः
॥ १० ॥ आ वां सुम्ने वरिमन्तसूरिभिः प्याम् ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ६४ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१,
२, ६ विराद्विष्टुप् । ३ विष्टुप् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ६
धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ६४ ॥ उदु श्रिय उषसो रोचमाना अस्थिरपां नोर्मयो रुशन्तः । कृणोति
विश्वा सुपथा सुगान्यभूदु वस्यी दक्षिणा मघोनी ॥ १ ॥ भद्रा दद्वत्त उर्विया वि
भास्युते शोचिर्भानवो द्यामपसन् । आविर्वत्तः कृणुषे शुम्भमानोषो देवि रोचमा-
ना महोभिः ॥ २ ॥ वहन्ति सीमरुणासो रुशन्तो गावः सुभगांमुर्विया प्रथानाम् ।
अपैजते शूरो अस्तेव शत्रुन्वाधते तमो अजिरो न वोल्हा ॥ ३ ॥ सुगोत ते सु-

अ० ५ । अ० १ । व० ७] ३२८ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६६ ।

पथा पर्वतेष्ववाते अपस्तरसि स्वभानो । सा न आ वह पृथुयामन्नृष्वे रयिं दिवो
दुहितरिष्यध्वै ॥ ४ ॥ सा वह योक्षभिरवातोषो वरं वहसि जोषमनु । त्वं दिवो
दुहिर्या ह देवी पूर्वहूतो मंहना दर्शता भूः ॥ ५ ॥ उक्ते वयश्चिद्वसतेरपत्तन्नरश्च
ये पितृभाजो व्युष्टौ । अमा सते वहसि भूरि वाममुषो देवि दाशुषे मर्त्याय ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ६५ ॥ १-६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—
भुरिक्पङ्क्तिः । ५ विराट्पङ्क्तिः । २, ३ विराट्त्रिष्टुप् । ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—
१, ५ पञ्चमः । २, ३, ४, ६ धैवतः ॥

॥ ६५ ॥ एषा स्या नो दुहिता दिवोजाः जितीरुच्छन्ती मानुषीरजीगः ।
या भानुना रुशता राम्यास्वज्ञायि तिरस्तमसश्चिदकून् ॥ १ ॥ वि तद्ययुररुण-
युग्भिरश्वैश्चित्रं भान्त्युषसश्चन्द्ररथाः । अग्रं यज्ञस्य बृहतो नयन्तीर्वि ता बाधन्ते
तम उर्म्यायाः ॥ २ ॥ श्रवो वाजमिषमूर्जे वहन्तीर्नि दाशुष उषसो मर्त्याय । म-
घोनीर्वीरवत्पत्यमाना अवो धात विधृते रत्नमद्य ॥ ३ ॥ इदा हि वो विधृते र-
त्नमस्तीदा वीराय दाशुष उषासः । इदा विप्राय जरते यदुक्था नि ष्म मावते व-
हथा पुरा चित् ॥ ४ ॥ इदा हि त उषो अद्रिसानो गोत्रा गवामङ्गिरसो गृणन्ति ।
व्यर्केण विभिदुर्ब्रह्मणा च सत्या नृणामभवहेवहूतिः ॥ ५ ॥ उच्छा दिवो दुहितः
मन्त्रवज्रो भरद्वाजवादिधृते मघोनि । सुवीरं रयिं गृणते रीरीहुरुगायमधि धेहि श्रवो
नः ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ ६६ ॥ १-११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—
१, ६, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५ विराट्त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत्पङ्क्तिः । ६, ७, १०
भुरिक्पङ्क्तिः । ८ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ५, ६, ११ धैवतः । ३, ४, ६,
७, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ६६ ॥ वपुर्नु तच्चिकितुषे चिदस्तु समानं नाम धेनु पत्यमानम् । मर्तेष्व-
न्यद्बोहसे पीपाय सकृच्छुक्रं दुदुहे पृश्निरुधः ॥ १ ॥ ये अग्नयो न शोशुचन्निधाना
द्विर्यत्तिर्मरुतो वावृधन्त । अरेणवो हिरण्ययास एषां साकं नृमणैः पौंस्यैर्भिरश्च
भूवन् ॥ २ ॥ रुद्रस्य ये मीळुषः सन्ति पुत्रा यांश्चो नु दाधुर्विभरध्वै । विदे हि माता
महो मही पा सेत्पृश्निः सुभ्वे गर्भमाधात् ॥ ३ ॥ न वईषन्ते जनुषोऽया न्वन्तः स-
न्तोऽवधानि पुनानाः । निर्यद्वेष्टुश्चयोऽनु जोषमनु श्रिया तन्वमुत्तमाणाः ॥ ४ ॥ मच्चू

अ० ५ । अ० १ । व० १०] ३२६ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

न येषु दोहसे चिदुया आ नाम धृष्णु मारुतं दधानाः । न ये स्तौना अयासो
महा नू चित्सुदानुरव यासदुग्रान् ॥ ५ ॥ ७ ॥ त इदुग्राः शर्वसा धृष्णुपेणा
उभे युजन्त रोदसी सुमेके । अथस्मैपु रोदसी स्वशोचिरामवत्सु तस्यौ न रोकः
॥ ६ ॥ अनेनो वो मरुतो यामो अस्त्वन्श्वश्चित्रमजत्यरथीः । अनवसो अन-
भीशू रजस्तूवि रोदसी पृथ्या याति सार्धन् ॥ ७ ॥ नास्य वर्ता न तंरुता
न्वस्ति मरुतो यमवथ वाजसातौ । तोके वा गोपु तनये यमप्सु स व्रजं दर्ता पायै
अथ द्योः ॥ ८ ॥ प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम् । ये स-
हांसि सहसा सहन्ते रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः ॥ ९ ॥ त्विपीमन्तो अध्वर-
स्येव दिद्युत्तृषुच्यवसो जुहोनाग्नेः । अर्चत्रयो धुनयो न वीरा भ्राजज्जन्मानो म-
रुतो अधृष्टाः ॥ १० ॥ तं वृधन्तं मारुतं भ्राजदृष्टि रुद्रस्य सृनुं हवसा विवासे ।
दिवः शर्थाय शुचयो मनीषा गिरयो नाप उग्रा अस्पृधन् ॥ ११ ॥ ८ ॥

॥ ६७ ॥ १-११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१,
६ स्वरात्पङ्क्तिः । २, १० भुरिक्पङ्क्तिः । ३, ७, ८, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ।
६ विरात्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६, १० पञ्चमः । ३-८, ११ धैवतः ॥

॥ ६७ ॥ विश्वेषां वः सतां ज्येष्ठतया जीभिर्मित्रावरुणा वावृध्वै । सं
या रश्मेवं यमर्तुर्यमिष्टा ङा जनां अमसा बाहुभिः स्वैः ॥ १ ॥ इयं महां प्र स्त-
णीते मनीषोप प्रिया नमसा बहिरच्छ । युन्तं नो मित्रावरुणावधृष्टं छर्दियद्वा व-
रुध्वै सुदानू ॥ २ ॥ आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्युप प्रिया नमसा हूयमाना ।
सं यावन्तःस्थो अपसेव जनाञ्जुधीयतश्चित्रतथो महित्वा ॥ ३ ॥ अश्वा न य
वाजिनो पूतबन्धू ऋता यद्गर्भमदितिर्भरध्वै । प्र या महि महान्ता जायमाना घोरा
मर्तीय रिपवे नि दीधः ॥ ४ ॥ विश्वे यद्वां मंहता मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अ-
दधुः सजोषाः । परि यद्भूथो रोदसी चिदुर्वी सन्ति स्पशो अदग्वासो अमूराः
॥ ५ ॥ ६ ॥ ता हि क्षत्रं धारयेथे अनु दून्दहेथे सानुमुपमादिव द्योः । दृहो न-
क्षत्र उत विश्वदेवो भूमिमानान्धां धासिनायोः ॥ ६ ॥ ता त्रिग्रं धैवे जगर् पृणध्या
आ यत्सन्न सभृतयः पूणन्ति । न मृष्यन्ते युवतयोऽवाता वि यत्पयो विश्वजि-
न्वा भरन्ते ॥ ७ ॥ ता जिह्वया सदमेदं सुमेधा आ यद्वां सत्यो अरतिर्भूतेभूत् ।
तद्वां महित्वं घृतान्नावस्तु युवं दाशुपे वि चयिष्टमंहः ॥ ८ ॥ प्र यद्वां मित्रावरु-
णा स्पर्धन्प्रिया धाम युवर्धिता मिनन्ति । न ये देवासु ओहमा न मर्ता अयज्ञ-

अ० ५ । अ० १ । व० १३] ३३० [म० ६ । अ० ६ । सू० ६६ ।

साचो अण्यो न पुत्राः ॥ ६ ॥ वि यद्वाचं क्रीस्तासो भरन्ते शंसन्ति के चिन्नि-
विदो मनानाः । आदौ ब्रवाम सत्यान्युक्था न किंदेवेभिर्यतथो महित्वा ॥ १० ॥
अवोस्तिथा वां हृदिषो अभिष्टौ युवोर्मित्रावरुणावस्कृधोयु । अनु यद्वाचः स्फुरा-
नृजित्यं धृष्णं यद्रणे वृषणं युनजन् ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ ६८ ॥ १—११ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥
छन्दः—१, ४, ११ त्रिष्टुप् । ६ निचृत्त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ३, ७, ८ स्व-
रादपङ्क्तिः । ५ पङ्क्तिः । ६, १० त्रिचृज्जगती ॥ स्वरः—१, ४, ६, ११ धैवतः ।
२, ३, ५, ७, ८ पञ्चमः । ६, १० निषादः ॥

॥ ६८ ॥ श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः सजोषां मनुष्वदृक्तवर्हिषो यजन्ध्वै । आ य
इन्द्रावरुणाविषे अथ महे सुम्नाय मह आववर्तत् ॥ १ ॥ ता हि श्रेष्ठा देवताता
तुजा शूराणां शर्विष्ठा ता हि भूतम् । मधोनां महिष्ठा तुविशुष्म ऋतेन वृत्रतुरा
सर्वसेना ॥ २ ॥ ता शृणीहि नमस्येभिः शूषैः सुम्नेभिरिन्द्रावरुणा चक्राना ।
वज्रेणान्यः शर्वसा हन्ति वृत्रं सिषक्तयन्यो वृजनेषु विप्रः ॥ ३ ॥ ग्नाश्च यन्न-
रश्च वावृधन्त विश्वे देवासो नरां स्वर्गताः । प्रैभ्य इन्द्रावरुणा महित्वा द्यौरश्च
पृथिवि भूतमुर्वी ॥ ४ ॥ स इत्सुदानुः स्ववां ऋतोवेन्द्रा यो वां वरुण दाशति
त्मन् । इषा स द्विषस्तेद्वास्यान्वंसद्रयि रयिवतश्च जनान् ॥ ५ ॥ ११ ॥ यं
युवं दारवध्वराय देवा रयिं धृत्यो वसुमन्तं पुरुक्षुम् । अस्मे स इन्द्रावरुणावपि
ष्यात्प्र यो भनक्ति वनुषामशस्तीः ॥ ६ ॥ उत नः सुत्रात्रो देवर्गोपाः सूरिभ्य
इन्द्रावरुणा रयिः ष्यात् । येषां शुस्मः पृतनासु साहान्प्र सद्यो युम्ना तिरते
तर्तुरिः ॥ ७ ॥ नू न इन्द्रावरुणा गृणाना पृङ्गं रयिं सौश्रवसाय देवा । इत्यागृ-
णन्तो महिनस्य शर्थोऽपो न नावा दुरिता तरेम ॥ ८ ॥ प्र सम्राजे बृहते मन्म
नु प्रियमर्चं देवाय वरुणाय सप्रथः । अयं य उर्वी महिना महिव्रतः कत्वा वि-
भात्यजरो न शोचिषां ॥ ९ ॥ इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिवतं मयै
धृतव्रता । युवो रथो अध्वरं देववीतये प्रति स्वसंमुप याति पीतये ॥ १० ॥ इ-
न्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णाः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् । इदं वामन्धः । परिषिक्त-
मस्मे आसद्यास्मिन्वर्हिषि मादयेथाम् ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ ६९ ॥ १—८ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्राविष्णू देवते ॥

अ० ५ । अ० १ । व० १५] ३३? [म० ६ । अ० ६ । सू० ७१ ।

छन्दः—१, ३, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ८ त्रिष्टुप् । ५ ब्राह्म्युष्टिक् ॥
स्वरः—१—४, ६—८ धैवतः । ५ ऋपमः ॥

॥ ६६ ॥ सं वां कर्मणा समिधा हिनोमीन्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य । जु-
षेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता ॥ १ ॥ या विश्वासां ज-
नितारा मतीनामिन्द्राविष्णू कलशं सोमधाना । प्र वां गिरः शस्यमाना अवन्तु
प्रस्तोमांसो गीयमानासो अकैः ॥ २ ॥ इन्द्राविष्णू मदपती मदानामा सोमं यातुं
द्रविणो दधाना । सं वामज्जन्त्वकुभिर्मतीनां सं स्तोमांसः शस्यमानास उक्थैः ॥ ३ ॥
आ वामश्वासो अभिमातिषाह इन्द्राविष्णू सधमादो वहन्तु । जुषेथां विश्वा हवना म-
तीनामुप ब्रह्माणि शृणुतं गिरों मे ॥ ४ ॥ इन्द्राविष्णू तर्पनयायै वां सोमस्य
मदं उरु चक्रमाथे । अकृणुतमन्तरिक्षं वरीयोऽप्रथतं जीवसे नो रजांसि ॥ ५ ॥
इन्द्राविष्णू हविषा वाह्यानाग्रादाना नमसा रातहव्या । घृतासुती द्रविणं धत्त-
मस्मे समुद्रः स्थः कलशः सोमधानः ॥ ६ ॥ इन्द्राविष्णू पिवतं मध्वो अस्य सो-
मस्य दत्ता जठरं पृणेत्याम् । आ वामन्थांसि मदिराण्यग्मन्तुप ब्रह्माणि शृणुतं हवै
मे ॥ ७ ॥ उभा जिग्यथुर्न परां जयेथे न परां जिग्ये कतरश्चनैनों । इन्द्रश्च
विष्णो यदपस्पृथेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ ७० ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥
छन्दः—१, ५ निचृज्जगती । २, ३, ४, ६ जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघै सुपेशसा । द्यावा-
पृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥ १ ॥ असश्चन्ती भूरि-
धारे पर्यस्वती घृतं दुहाते सुकृते शुचिव्रते । राजन्ती अस्य भुवनस्य रोदसी अस्मे
रेतः सिञ्चतं यन्मनुहितम् ॥ २ ॥ यो वामृजवे कर्मणाय रोदसी मतीं ददाश
धिपणे स साधति । प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि युवोः सिक्ता विषुरुपाणि सवता
॥ ३ ॥ घृतेन द्यावापृथिवी अभीष्टे घृतश्रिया घृतपृचा घृतावृधा । उर्वी पृथ्वी होतृव्यूयै
पुरोहिते ते इक्षिप्रौ ईळते सुम्नमिष्टये ॥ ४ ॥ मधुं नो द्यावापृथिवी मिमिक्षतां
मधुश्चुता मधुदुघे मधुव्रते । दधाने यज्ञं द्रविणं च देवता महि श्रवो वाजमस्मे
सुवीर्यम् ॥ ५ ॥ उज्जि नो द्यौश्च पृथिवी च पिन्वतां पिता माता विश्वविदा सुदंससा ।
संरराणे रोदसी विश्वशम्भुवा सनिं वाजं रयिमस्मे समिन्वताम् ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ७१ ॥ १—६ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१ जगती ।

अ० ५ । अ० १ । व० १७] ३३२ [म० ६ । अ० ६ । सू० ७३ ।

२, ३ निचृज्जगती । ४ त्रिष्टुप् । ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । स्वरः—१-३ निषादः ।
४-६ धैवतः ॥

॥ ७१ ॥ उद्दु ष्य देवः संविता हिरण्यया वाहू अयंस्तु सर्वनाय सुकृतुः ।
घृतेन पाणी अभि प्रुणुते मखो युवा सुदत्तो रजसो विधर्मणि ॥ १ ॥ देवस्य
वयं संवितुः सर्वमिति श्रेष्ठं स्याम वसुनश्च दावने । यो विश्वस्य द्विपदो यश्चतुष्प-
दो निवेशने प्रसवे चामि भूमनः ॥ २ ॥ अदब्धेभिः सवितः प्रायुभिष्टु शिवोभि-
रद्य परि पाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा मार्किनो अघश-
स ईशत ॥ ३ ॥ उद्दु ष्य देवः संविता दमूना हिरण्यपाणिः प्रतिदोषमस्थात् ।
अयोहनुयजतो मन्द्रजिह्व आ दाशुषे सुवति भूरि वामम् ॥ ४ ॥ उद्दु अयो उपव-
क्तेव वाहू हिरण्यया संविता सुप्रतीका । दिवो रोहांस्यरुहत्पृथिव्या अररीमत्प-
तयत्कच्छिदभ्वम् ॥ ५ ॥ वाममय संवितवाममु रवो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं सा-
वीः । वामस्य हि जयस्य देव भूरया धिया वामभार्जः स्याम ॥ ६ ॥ १५ ॥

॥ ७२ ॥ १-५ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ इन्द्रासोमौ देवते ॥ छन्दः—१
निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५ विरादत्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ इन्द्रासोमा महि तद्वा महित्वं युवं महानि प्रथमानि चक्रथुः । युवं सूर्यं
विविदयुर्युवं स्वर्विश्वा तमांस्यहतं निदश्च ॥ १ ॥ इन्द्रासोमा वासयथ उषा समुत्सूर्यं
नयथो ज्योतिषा सह । उप द्यां स्कम्भथुः स्कम्भेनेनाप्रथतं पृथिवीं मातरं वि ॥ २ ॥
इन्द्रासोमावहिमपः परिष्ठां हथो वृत्रमनु वां द्यौरमन्यत । प्राणीस्यैरयतं नदीनामा
समुद्राणि पप्रथुः पुरुणि ॥ ३ ॥ इन्द्रासोमा पक्वामास्वन्तर्नि गवामिहधुर्वक्षणा-
सु । जगृभथुरनपिनद्धमासु रुशच्चित्रासु जगतीध्वन्तः ॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा युवमङ्ग
तरुत्रमपत्यसाचं श्रुत्यै रराथे । युवं शुष्मं नयै चर्षणिभ्यः सं विव्यथुः पृतनाषा-
हमुग्रा ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ ७३ ॥ १-३ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—१
२ त्रिष्टुप् । ३ विरादत्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ यो अद्रिभित्प्रथमजा ऋतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् । द्वि-
बर्हज्मा प्राघर्मसापिता न आ रोदसी वृषभो रौरवीति ॥ १ ॥ जनाय चिद्य ईवत
उ लोकं बृहस्पतिर्देवदूतौ चकार । धनवृत्राणि वि पुरो दर्दरीति जयञ्छत्रंगमि-

अ० ५ । अ० १ । व० १६] ३३३ [म० ६ । अ० ६ । सू० ७५ ।

त्रान्पृत्सु साहन् ॥ २ ॥ बृहस्पतिः समजयद्रसूनि महो वजान् गोमतो देव एषः ।
अपः सिपासन्तस्वः रप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमर्कैः ॥ ३ ॥ १७ ॥

॥ ७४ ॥ १-४ भरद्वाजो बार्हस्पत्य ऋषिः ॥ सोमारुद्रौ देवते ॥ छन्दः-१,
२, ४ त्रिष्टुप् । ३ निचृत्तिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७४ ॥ सोमारुद्रा धारयेथामसुर्यः प्रवामिष्टयोऽरमश्नुवन्तु । दमेदमे सप्त
रत्ना दधाना शं नो भूतं द्विपदेशं चतुष्पदे ॥ १ ॥ सोमारुद्रा वि बृहतं विषूची-
मभीवा या नो गर्यमाध्विदेश । आरे वाधेथां निर्ऋतिं पराचैरस्मे भद्रा सौश्रवसानि
सन्तु ॥ २ ॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषुभेषजानि धत्तम् । अवे स्यतं मुञ्च-
तं यन्नो अस्ति तनूषु वद्धे कृतमेनो अस्मत् ॥ ३ ॥ तिग्मायुधौ तिग्महेती सुरेशौ
सोमारुद्राविह सु मृळतं नः । प्र नो मुञ्चतं वरुणस्य पाशाद्गोपायतं नः सुमनस्यमा-
ना ॥ ४ ॥ १८ ॥

॥ ७५ ॥ १-१६ पायुर्भारद्वाज ऋषिः ॥ देवताः-१ वर्म । २ धनुः । ३
ज्या । ४ आर्त्नी । ५ इषुधिः । ६ सारथिः । ६ रश्मयः । ७ अश्वाः । ८ रथः ।
९ रथगोपाः । १० लिङ्गोक्ताः । ११, १२, १५, १६ इषवः । १३ प्रतोदः । १४
हस्तघ्नः । १७-१६ लिङ्गोक्ता सङ्ग्रामाशिषः (१७ युद्धभूमिर्विह्वलणस्पतिर-
दितिश्च । १८ कवचसोमवरुणाः । १९ देवा ब्रह्म च) ॥ छन्दः-१, ३ निचृ-
त्तिष्टुप् । २, ४, ५, ७, ८, ९, ११, १४, १८ त्रिष्टुप् । ६ जगती । १० विराड्
जगती । १२, १६ विराडनुष्टुप् । १५ निचृदनुष्टुप् । १६ अनुष्टुप् । १३ स्व-
राटुष्णिक् । १७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५, ७, ८, ९, ११, १४ १८ धैवतः ।
६, १० निषादः । १२, १५, १६, १६ गान्धारः । १३ ऋषभः । १७ पञ्चमः ॥

॥ ७५ ॥ जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्धर्मी याति समदामुपस्थे । अनावि-
द्धया तन्वा जय त्वं सत्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु ॥ १ ॥ धन्वंना गा धन्वंनाजिं जयेम
धन्वंना तीव्राः समदो जयेम । धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वंना सर्वाः प्रदिशो जयेम
॥ २ ॥ वृद्धयन्तीवेदा गनीगन्ति करीं प्रियं सखायं परिपस्वजाना । योषेव शि-
ङ्के वितताधि धन्वज्या इयं समने पारयन्ती ॥ ३ ॥ ते आचरन्ती समनेव
योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे । अयं शत्रून्विध्यतां संविद्वाने आत्नी इमे विष्फु-
रन्ती अमित्रान् ॥ ४ ॥ बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्वा कृणोति समनावगत्य ।

अ० ५ । अ० १ । व० २२] ३३४ [म० ६ । अ० ६ । सू० ७५ ।

इषुधिः सङ्क्राः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः ॥ ५ ॥ १६ ॥ रथे
तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः । अभीशूनां महिमानं पना-
यत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ॥ ६ ॥ तीवान्धोषान्कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा
रथेभिः सह वाजयन्तः । अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रून्पव्ययन्तः
॥ ७ ॥ रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म । तत्रा रथमुप शगमं
सदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः ॥ ८ ॥ स्वादुषंसदः पितरो वयोधाः कुच्छेथ्रितः
शक्तीवन्तो गभीराः । चित्रसेना इषुबला अमृधाः सतोर्वीरा उरवो वातसाहाः
॥ ९ ॥ ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा । पूषा नः
पातु दुरिताहतावृधो रक्षा मार्किनो अघशंस ईशत ॥ १० ॥ २० ॥ सुपर्ण वस्ते
मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता । यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति
तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन् ॥ ११ ॥ ऋजीते परि वृद्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः ।
सोमो अर्थि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु ॥ १२ ॥ आ जङ्घन्ति सान्वेषां ज-
घना उप जिघ्रते । अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्तसमत्सु चोदय ॥ १३ ॥ अहिरिक्
भोगैः पर्येति बाहुं ज्यायां हेति परिवार्धमानः । हस्तान्नो विश्वा वयुनानि विद्रा-
न्युमान्युमांसं परि पातु विश्वतः ॥ १४ ॥ आलाक्ता या रुहशीष्पर्यथो यस्या अयो
मुखम् । इदं पर्जन्यरेतस इष्वै देव्यै बृहन्नमः ॥ १५ ॥ २१ ॥ अवसृष्टा परा पत
शरव्ये ब्रह्मसंशिते । गच्छामित्रान्प पद्यस्व मामीषां कं चनोच्छिषः ॥ १६ ॥ यत्र
बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव । तत्रा नो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्म य-
च्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु ॥ १७ ॥ मर्माणि ते वर्मणा छदयामि सोमस्त्वा
राजापृतेनानु वस्ताम् । उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु
॥ १८ ॥ यो नः स्वो अरणो यश्च निष्टयो जिघांसति । देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म
वर्म ममान्तरम् ॥ १९ ॥ २२ ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठं मण्डलं समाप्तम् ॥

अ० ५ । अ० १ । व० २५] ३३५ [म० ७ । अ० १ । सू० १ ।

अथ सप्तमं महादलम् ॥

॥ १ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१—१८ ए-
कादशाक्षरपादैस्त्रिपदा विराड्गायत्री । १६—२५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१८
षड्जः । १६—२५ धैवतः ॥

॥ १ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम् । दूरे-
दृशं गृहपतिमथुर्यम् ॥ १ ॥ तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन्तमुप्रतिचक्ष्मवर्मे कुतश्चित् ।
दत्ताय्यो यो दम आस नित्यः ॥ २ ॥ प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽर्जस्रया
सूर्या यविष्ठ । त्वां शर्वन्त उप यन्ति वाजाः ॥ ३ ॥ प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो
वरं निः सुवीरांसः शोशुचन्त द्युमन्तः । यत्रा नरः समासते सुजाताः ॥ ४ ॥
दा नो अग्ने धिया रयिं सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तम् । न यं यात्रा तरति या
नुमावान् ॥ ५ ॥ २३ ॥ उप यमेति युवतिः सुदक्षो दोषा वस्तोर्द्विष्मती घृता-
ची । उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः ॥ ६ ॥ विश्वा अग्नेऽपं दहारातीर्येभिस्तपोभिरदहो
जह्यम् । प्र निस्वरं चातयस्वामीवाम् ॥ ७ ॥ आ यस्ते अग्न इधते अनीकं व-
सिष्ठ शुक्र दीदिवः पावक । उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ॥ ८ ॥ वि ये ते
अग्ने भेजिरे अनीकं मर्ता नरः पित्र्यांसः पुरुत्रा । उतो न एभिः सुमना इह स्याः
॥ ९ ॥ इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अदेवीरभि संन्तु मा याः । ये मे धियं प-
नयन्त प्रशस्ताम् ॥ १० ॥ २४ ॥ मा शूने अग्ने नि षदाम नृणां माशेषसोऽवी-
रता परि त्वा । प्रजावतीषु दुर्यसु दुर्य ॥ ११ ॥ यमश्वी नित्यमुपयाति यज्ञं
प्रजावन्तं स्वपत्यं क्षयं नः । स्वर्जन्मना शेषसा बावृधानम् ॥ १२ ॥ प्राहि नो अग्ने
रक्षसो अजुष्टात्प्राहि धूर्तेररुषो अघ्रायोः । त्वा युजा पृतनायूरभि प्याम् ॥ १३ ॥
सेदग्निमीरत्यस्त्वन्यान्यत्र वाजी तनयो वीळुपाणिः । सहस्रपाथा अक्षरा समेति
॥ १४ ॥ सेदग्नियो वनुष्यतो निपाति समेद्धारमंहस उरुष्यात् । सुजातासः परि

अ० ५ । अ० २ । व० २] ३३६ [म० ७ । अ० १ । सू० २ ।

चरन्ति वीराः ॥ १५ ॥ २५ ॥ अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समि-
दिन्धे हविष्मान् । परि यमेत्यध्वरेषु होता ॥ १६ ॥ त्वे अग्न आहवनाति भूरी-
शानास आ जुहुयाम नित्या । ऊभा कृण्वन्तो वहतू मियेधे ॥ १७ ॥ इमो अग्ने
वीततेमानि हव्याजसो वक्ति देवतातिमच्छ । प्रति न ई सुरभीणि व्यन्तु ॥ १८ ॥
मा नो अग्नेऽवीरते परा दा दुर्वाससेऽमतये मा नो अस्यै । मा नः क्षुधे मा रुक्षसं
ऋतावो मा नो दमे मा वन आ जुहूर्थाः ॥ १९ ॥ नू मे ब्रह्माण्यश्च उच्छशाधि
त्वं देव मघवञ्चयः सुषूदः । रातौ स्यामोभयांस आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः ॥ २० ॥ २६ ॥ त्वमग्ने सुहवो एणवसन्धक्मुदीति सूनो सहसो दिदीहि । मा
त्वे सचा तनये नित्य आ धृक्मा वीरो अस्मन्नयो वि दासीत् ॥ २१ ॥ मा नो
अग्ने दुर्भृतये सचैषु देवेद्वेष्यग्निषु प्र वोचः । या ते अस्मान्दुर्मतयो भृमाक्षिदेवस्य
सूनो सहसो नशन्त ॥ २२ ॥ स मर्तो अग्ने स्वनीक रेवानमर्त्ये य आजुहोति ह-
व्यम् । स देवता वसुवनि दधाति यं सूरिरथी पृच्छमान एति ॥ २३ ॥ महो नो
अग्ने सुवितस्य विद्यात्रयि सूरिभ्य आ वहा बृहन्तम् । येन वयं सहसावन्मदेमा-
विचितास आयुषा सुवीराः ॥ २४ ॥ नू मे ब्रह्माण्यश्च उच्छशाधि त्वं देव मघवञ्चयः
सुषूदः । रातौ स्यामोभयांस आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ २५ ॥ २७ ॥ १ ॥

॥ २ ॥ १-११ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आप्रं देवता ॥ छन्दः—१, ६ विराट्-
त्रिष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् । ३, ६, ७, ८, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ९ पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१-४, ६—११ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ २ ॥ जुषस्व नः समिधमग्ने अद्य शोचा बृहद्यजतं धूममृण्वन् । उप स्पृश
दिव्यं सानु स्तूपैः सं रश्मिभिस्ततनः सूर्यस्य ॥ १ ॥ नराशंसस्य महिमानमेषा-
मुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः । ये सुकृतवः शुचयो धियन्थाः स्वदन्ति देवा उभ-
यानि हव्या ॥ २ ॥ ईकेन्यं वो असुरं सुदक्षमन्तर्दूतं रोदसी सत्यवाचम् । मनु-
ष्वदग्नि मनुजा समिद्धं समध्वराय सदमिन्महेम ॥ ३ ॥ सपर्यवो भरमाणा अभिहु
प्र वृञ्जते नमसा बर्हिर्गनौ । आजुह्वाना घृतपृष्ठं पृषदध्वर्यवो हविषा मर्जयध्वम्
॥ ४ ॥ स्वाध्वोऽवि दुरो देवयन्तोऽग्निश्च यू रथयुर्देवताता । पूर्वीं शिशुं न मातरां
रिहाणे समध्वो न समनेष्वज्जन ॥ ५ ॥ १ ॥ उत योषणे दिव्ये मही न उषा-
सानक्ता सुदुर्वैव धेनुः । बर्हिषदा पुरहूते मघोनी आ यज्ञिये सुविताय श्रयेताम्
॥ ६ ॥ विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु कारु मन्ये वा जातवैदसा यजध्वै । ऊर्ध्वं नो

अ० ५ । अ० २ । व० ५] ३३७ [म० ७ । अ० १ । सू० ४ ।

अध्वरं कृतं हवेषु ता देवेषु वनथो वार्याणि ॥ ७ ॥ आ भारती भारतीभिः
सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः । सरस्वती सारस्वतेभिर्वाक् तिस्रो देवीर्वह्निरेदं
सदन्तु ॥ ८ ॥ तन्नस्तुरीपमथ पोषयितु देवं त्वष्ट्रि रराणः स्यस्व । यतो वीरः क-
र्मण्यः सुदत्तो युक्तग्रावा जायते देवकामः ॥ ९ ॥ वनस्पतेऽव सृजोष देवानग्नि-
हविः शमिता सृदयाति । सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद
॥ १० ॥ आ यावद्यग्ने समिधानो अर्वाङ्निन्द्रेण देवैः सरथं तुरेभिः । वह्निर्न आ-
स्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ३ ॥ १-१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ६, १० वि-
राद्विष्टुप् । ४, ६, ७, ८ निचृत्विष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् । २ स्वराद् पङ्क्तिः । ३
भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४—१० धैवतः । २, ३ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा यजिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम् । यो
मर्त्येषु निधुविर्जतावा तर्पमूर्धा घृतान्नः पावकः ॥ १ ॥ प्रोथदश्वो न यवसेऽवि-
ष्यन्मदा महः संवरणाद्व्यस्थात् । आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते व्र-
जनं कृष्णमस्ति ॥ २ ॥ उद्यस्य ते नवजातस्य वृष्णोऽग्ने चरन्त्यजरा इधानाः ।
अच्छा घामरुषो धूम एति सं दूतो अग्न ईर्यसे हि देवान् ॥ ३ ॥ वि यस्य ते
पृथिव्यां पाजो अश्रेष्ठेषु यदन्ना समष्टकं जम्भैः । सेनेव सृष्टा प्रसितिष्ठ एति यत्
न दस्म जुद्धा विवेक्षि ॥ ४ ॥ तमिदोषा तमुषसि यविष्ठमग्निमत्यं न मर्जयन्त नरः ।
निशिशाना अतिथिमस्य योनौ वीदाय शोचिराहुतस्य वृष्णाः ॥ ५ ॥ ३ ॥ सुसन्दर्के
स्वनीक प्रतीकं वि यदुक्मो न रोचस उपाके । द्विवो न ते तन्यतुरेति शुष्मश्चि-
त्रो न सूरः प्रति चक्षि भानुम् ॥ ६ ॥ यथा वः स्वाहाग्नये दा शेष परीळाभिर्घृ-
तवद्विश्व हव्यैः । तेभिर्नो अग्ने अमितैर्महोभिः शतं पूभिंरायसीभिर्नि पाहि ॥ ७ ॥
या वाते सन्ति वाशुषे अष्टृष्टा गिरो वा याभिर्नृवतीरुष्याः । ताभिर्नः सूनो सहस्रो
नि पाहि स्मत्सूरीज्जरितृज्जातवेदः ॥ ८ ॥ निर्यत्पुतेव स्वर्धितिः शुचिर्गात्स्वया कृपा
तन्वा रोचमानः । आ यो मात्रोरुशेन्यो जनिष्ठ देवयज्याय सुक्रतुः पावकः ॥ ९ ॥
एता नो अग्ने सौभगा दिवीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम । विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते
च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥ १-१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ७ सु-

अ० ५ । अ० २ । व० ७] ३३८ [म० ७ । अ० १ । सू० ५ ।

रिक् पङ्क्तिः । ६ स्वराद् पङ्क्तिः । ८, ६ पङ्क्तिः । २, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । १० विरा-
द्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६-६ पञ्चमः । २, ५, १० धैवतः ॥

॥ ४ ॥ ग वः शुक्राय भानवे भरध्वं हव्यं मतिं चाग्नये सुपूतम् । यो दै-
व्यानि मानुषा जन्तून्त्यन्तर्विश्वानि विब्रजा जिगाति ॥ १ ॥ स गृत्सो अग्निस्त-
रुणश्चिदस्तु यतो यविष्ठो अजनिष्ठ मातुः । सं यो वनां गृवते शुचिदन्भूरि
चिदन्ना समिदंति सद्यः ॥ २ ॥ अस्य देवस्य संसद्यनीक्रे यं मर्तसः श्येतं जगृध्रे ।
नि यो गृधं पौरुषेयीमुवोचं दुरोकमग्निरायवे शुशोच ॥ ३ ॥ अयं कविरकविषु
प्रचेता मर्तेषुग्निर्मृतो नि धायि । स मा नो अब्र जुहुरः सहस्रः सदा त्वे सुम-
नसः स्याम ॥ ४ ॥ आ यो योनिं देवकृतं ससाद क्रत्वा ह्यग्निर्मृतो अतारीत् ।
तमोषधीश्च वनिनश्च गर्धं भूमिश्च विश्वधायसं विभति ॥ ५ ॥ ५ ॥ ईशे ह्य-
ग्निर्मृतस्य भूरीशे रायः सुवीर्यस्य दातोः । मा त्वा वयं सहसावन्नवीरा मा-
प्सवः परि पदाग्र मादुवः ॥ ६ ॥ परिषद्यं ह्यरणस्य रेक्णो नित्यस्य रायः पतयः
स्याम । न शेषो अग्ने अन्यजातमस्त्यचेतानस्य मा पथो वि दुन्नः ॥ ७ ॥ नहि
ग्रभायरणः सुशेवोऽन्योदर्यो मनसा मन्तवा उ । अथा चिदोक्तः पुनरित्स एत्या
नो वाज्यभीपाकैतु नव्यः ॥ ८ ॥ त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमु नः सहसाव-
न्नव्यात् । सं त्वा ध्वस्मन्वदभ्येतु पाथुः सं रायिः स्पृहयाय्यः सहस्री ॥ ९ ॥ एता
नो अग्ने सौमगा दिदीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम । विश्वां स्तोतृभ्यो गृणते च
सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१, ४ विराद् त्रि-
ष्टुप् । २, ३, ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ७ स्वराद् पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१—४, ८, ९ धैवतः । ५-७ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ प्राग्नये तवसे भरध्वं गिरं दिवो अस्तये पृथिव्याः । यो विश्वेषाम-
मृतानामुपस्थे वैश्वानरो वावृधे जामृवद्भिः ॥ १ ॥ पृष्ठो दिवि धायग्निः पृथि-
व्यां नेता सिन्धूनां वृषभः स्तिर्यानाम् । स मानुषीरभि विशो वि भाति वैश्वा-
नरो वावृधानो वरेण ॥ २ ॥ त्वद्भिया विश आयन्नसिंहरिसमना जहती भोज-
नानि । वैश्वानर पूरवे शोशुचानः पुरो यदग्ने वरयन्नदीदेः ॥ ३ ॥ तव त्रिधातु
पृथिवी उत द्यौर्वैश्वानर व्रतमग्ने सचन्त । त्वं भासा रोदसी आ तन्त्वाजसेण
शोचिषा शोशुचानः ॥ ४ ॥ त्वमग्ने हरितो वावशाना गिरः सचन्ते धुनयो

अ० ५ । अ० २ । व० १०] ३३६ [म० ७ । अ० १ । सू० ७ ।

धृताचीः । पतिं कृष्टीनां रथ्यं रयीणां वैश्वानरमुपसां केतुमद्राम् ॥ ५ ॥ ७ ॥
 त्वे असुर्यैवसवो न्यृण्वन्क्रतुं हि ते मित्रमहो जुषन्त । त्वं दस्यूरोकसो अग्न आज
 उरु ज्योतिर्जनयन्नार्याय ॥ ६ ॥ स जायमानः परये व्योमन्वायुर्न पाथः परि
 पासि सद्यः । त्वं भुवना जनयन्नभि क्रन्नपत्याय जातवेदो दशस्यन् ॥ ७ ॥ ता-
 मग्ने अस्मे इषमेरयस्व वैश्वानर जुमतीं जातवेदः । यया राश्रः पिन्वसि विश्व-
 वार पृथु श्रवो दाशुषे मर्त्याय ॥ ८ ॥ तं नो अग्ने मघवज्जघः पुरुचुं रयिं नि वाजं
 श्रुत्यं युवस्व । वैश्वानर महि नः शर्म यच्छ रुदेभिरग्ने वसुभिः सजोषाः ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ६ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५
 निचृत्त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रिष्टुप् । २ निचृत्पङ्क्तिः । ३, ७ भुरिक् पङ्क्तिः ॥
 स्वरः—१, ४—६ धैवतः । २, ३, ७ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ प्र सम्राजो असुरस्य प्रशस्ति पुंसः कृष्टीनामनुमाद्यस्य । इन्द्रस्येव
 प्र त्वसस्कृतानि वन्दे दारं वन्दमानो विवक्त्रिम ॥ १ ॥ कविं केतुं धासि भानु-
 मद्रैर्हिवन्ति शं राज्यं रोदस्योः । पुरन्दरस्य गीर्भिरा विवासेऽग्नेर्वतानि पृथ्या
 महानि ॥ २ ॥ न्यृक्तून्यथिनो मृगवाचः पुँरिश्छ्वाँ अंबुधाँ अयज्ञान् । प्र ता-
 न्दस्यूरग्निर्विवाय पूर्वश्चकारापराँ अयज्यून् ॥ ३ ॥ यो अपाचीने तमसि मदन्तीः
 प्राचीरश्चकार नृतमः शचीभिः । तमीशानं वसवो अग्निं गृणीषेऽनानतं दमयन्तं
 पृतन्यून् ॥ ४ ॥ यो देहो अनेमयदधस्नैर्यो अर्यपत्नीरुपसंश्चकार । स निरुध्या
 नहुषो युहो अग्निर्विशश्चक्रे बलिहतः सहोभिः ॥ ५ ॥ यस्य शर्मनुष विश्वे ज-
 नास एवैस्तस्थुः सुमतिं भिक्षमाणाः । वैश्वानरो वरमा रोदस्योराग्निः संसाद
 पित्रोरुपस्थम् ॥ ६ ॥ आ देवो ददे बुध्या वसूनि वैश्वानर उदिता सूर्यस्य ।
 आ समुद्रादवरादा परस्मादाग्निर्ददे दिव आ पृथिव्याः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ७ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । ४,
 ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ७ स्वराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३—६
 धैवतः । २, ७ पञ्चमः ॥

॥ ७ ॥ प्र वो देवं चित्सहसानमग्निमश्वं न वाजिनं हिषे नमोभिः । भवानो
 नो दूतो अश्वरस्य विद्वान्त्मना देवेषु विविदे मितद्रुः ॥ १ ॥ आ याद्यग्ने पथ्या-
 अनु स्या मन्द्रो देवानां मुख्यं जुषाणः । आ सानु शुष्मेर्नदयन्पृथिव्या जम्भे-

अ० ५ । अ० २ । व० १२] ३४० [म० ७ । अ० १ । सू० ६ ।

भिर्विश्वेषुशध्वनानि ॥ २ ॥ प्राचीनो यज्ञः सुधितं हि वह्निः प्रीणीते अग्निरी-
लितो न होता । आ मातरा विश्ववारे हुवानो यतो यविष्ठ जज्ञिषे सुशेवः ॥ ३ ॥
सद्यो अध्वरे रथिरं जनन्त मानुषासो विचैतसो य एषाम् । विशामधायि विशप-
तिर्दुरोणे भिमन्द्रो मधुवचा ऋतावा ॥ ४ ॥ असादि वृतो वह्निराजगन्वानग्निर्ब्रह्मा
नृषदने विधत्ता । द्यौश्च यं पृथिवी वावृधाते आ यं होता यजति विश्ववारम्
॥ ५ ॥ एते द्युम्नेभिर्विश्वमातिरन्त मन्त्रं ये वारं नर्या अतत्तन् । प्र ये विशस्ति-
रन्त श्रोषमाणा आ ये मे अस्य दीर्घयवृतस्य ॥ ६ ॥ नू त्वामग्न ईमहे वसिष्ठा
ईशानं सूनो सहसो वसूनाम् । इषं स्तोतृभ्यो मधवद्भ्य आनड्युयं पात स्वास्तिभिः
सदा नः ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ७ स्वराट् पङ्क्तिः ।
५ निचृत्विष्टुप् । २, ३, ४, ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ७ पञ्चमः । २-६ धैवतः ॥

॥ ८ ॥ इन्द्रे राजा समर्थो नमोभिर्यस्य प्रतीकमाहुतं घृतेन । नरो हव्येभि-
रीकते सबाध आग्निरग्र उषसामशोचि ॥ १ ॥ अयमु प्य सुमेहाँ अवेदि होता
मन्द्रो मनुषो युद्धो अग्निः । वि भा अकः ससृजानः पृथिव्यां कृष्णपविरोषधी-
भिर्ववत्ते ॥ २ ॥ कया नो अग्रे वि वसः सुवृत्तिं कामु स्वधामृणवः सस्यमानः ।
क्रुदा भवेम पतयः सुदत्र रायो वन्तारो दुष्टरस्य साधोः ॥ ३ ॥ प्रप्रायमग्निर्भ-
रतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः । अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ द्युतानो
देव्यो अतिथिः शुशोच ॥ ४ ॥ असन्नित्त्वे आहवनानि भूरि भुवो विश्वेभिः
सुमना अनीकैः । स्तुतश्चिदग्ने शृण्विषे गृणानः स्वयं वर्धस्व तन्वं सुजात ॥ ५ ॥
इदं वचः शतसाः संसहस्रमुदग्रये जनिपीष्ठ द्विवर्हीः । शं यत्स्तोतृभ्य आपये
भवाति द्युमदमीव चार्तनं रजोहा ॥ ६ ॥ नू त्वामग्न ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहसो
वसूनाम् । इषं स्तोतृभ्यो मधवद्भ्य आनड्युयं पात स्वास्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ११ ॥

॥ ८ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ त्रिष्टुप् । ४, ५ नि-
चृत्विष्टुप् । २, ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ६ स्वराट् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ४, ५ धैवतः ।
२, ३, ६ पञ्चमः ॥

॥ ८ ॥ अवोधि जार उषसामुपस्थाद्धोता मन्द्रः कवितमः पावकः । दधाति
केतुमुभयस्य जन्तोर्द्व्या देवेषु द्रविणं सुकृत्सु ॥ १ ॥ स सुकृतुर्यो वि दुरः प-

अ० ५ । अ० २ । व० १४] ३४? [म० ७ । अ० १ । सू० ११ ।

णीनां पुनानो अर्कं पुरुभोजसं नः । होता मन्द्रो विशां दमूनास्तिरस्तमो ददशे रा-
म्याणाम् ॥ २ ॥ अमूरः कविरदितिर्विवस्वान्तसुसन्मित्रो अतिथिः शिवो नः ।
चित्रभानुरुपसां भात्यग्रेऽपां गर्भः प्रस्व आ विवेश ॥ ३ ॥ ईळेन्यो वो मनुषो
युगेषु समनगा अंशुचज्जातवेदाः । सुसन्दशा भानुना यो विभाति प्रति गावः
समिधानं बुधन्त ॥ ४ ॥ अग्ने याहि दूत्यं मा रिषण्यो देवाँ अच्छा ब्रह्मकृता
गुणेन । सरस्वतीं मरुतो अश्विनापो यक्षि देवान् तन्धेयाय विश्वान् ॥ ५ ॥
त्वामग्ने समिधानो वसिष्ठो जरुथ हन्यक्षि राये पुरन्धिम् । पुरुणीथा जातवेदो
जरस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १२ ॥

॥ १० ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१, २, ३ निचृत्त्रि-
ष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १० ॥ उषो न जारः पृथु पाजो अश्रेदविद्युतदीद्यच्छोशुचानः । वृषा हरिः
शुचिरा भाति भासा धियो हिन्वान उशतीरजीगः ॥ १ ॥ स्वर्ण वस्तोरुपसाम-
रोचि यज्ञं तन्वाना उशिजो न मन्म । अग्निर्जन्मानि देव आ वि विद्वान्द्रवद्भुतो
देवयावा वनिष्ठः ॥ २ ॥ अच्छा गिरो मृतयो देवयन्तीरग्नि यन्ति द्रविणं भि-
क्षमाणाः । सुसन्दशं सुप्रतीकं स्वञ्च हव्यवाहमरति मानुषाणाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रं
नो अग्ने वसुभिः सजोषा रुद्रं रुद्रेभिरा ब्रह्मा बृहन्तम् । आदित्येभिरदिति वि-
श्वजन्त्यां बृहस्पतिमृक्वभिर्विश्वारम् ॥ ४ ॥ मन्द्रं होतारमुशिजो यविष्ठमग्नि विश
ईळते अध्वरेषु । स हि क्षपावाँ अभवद्रयीणामतन्द्रो दूतो यजथाय देवान् ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ११ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ स्वराट् पङ्क्तिः ।
२, ४ भुरिरूपङ्क्तिः । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ४,
पञ्चमः । ३, ५ धैवतः ॥

॥ ११ ॥ महां अस्यध्वरस्य प्रकेतो न ऋते त्वदमृता मादयन्ते । आ विश्वे-
भिः सरथं याहि देवैर्यग्ने होता प्रथमः सदेह ॥ १ ॥ त्वामीळते अजिरं दूत्या-
य हविर्षन्तः सदमिन्मानुपासः । यस्य देवैरासदो बर्हिर्गनेऽहान्यस्मै सुदिना
भवन्ति ॥ २ ॥ त्रिचिदुक्तोः प्र चिकितुर्वसूनि त्वे अन्तर्दाशुषे मर्त्याय । मनु-
ष्वदग्न इह यक्षि देवान् भवा नो दूतो अभिशस्तिपावा ॥ ३ ॥ अग्निरीशे बृह-
तो अध्वरस्याग्निर्विश्वस्य हविषः कृतस्य । क्रतुं ह्यस्य वसवो जुषन्ताथा देवा

अ० ५ । अ० २ । व० १८] ३४२ [म० ७ । अ० १ । सू० १५ ।

दधिरे हव्यवाहम् ॥ ४ ॥ आग्नें वह हविरद्याय देवानिन्द्रज्येष्ठास इह मादयन्ताम् ।
इमं यज्ञं दिवि देवेषु धेहि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १२ ॥ १-३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ३ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २ धैवतः । ३ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ अर्गन्म महा नमसा यविष्ठं यो दीदाय समिद्धः स्वेदुरोणे । चि-
त्रभानुं रोदसी अन्तरुर्वी स्वाहुतं त्रिधृतः प्रत्यञ्चम् ॥ १ ॥ स महा विश्वा दु-
ष्टितानि साह्वानग्निः पृथे दम आ जातवेदाः । स नो रक्षिषदुष्टितादवद्यास्मा-
नृणत उत नो मघोनः ॥ २ ॥ त्वं वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभि-
र्वसिष्ठाः । त्वे वसुं सुषणनानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ १५ ॥

॥ १३ ॥ १-३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वैश्वानरो देवता ॥ छन्दः—१, २ स्वराट्
पङ्क्तिः । ३ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ प्राग्रये विश्वशुचै धियन्धेऽसुरध्ने मन्म धीतिं भरध्वम् । भरै ह-
विर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीनाम् ॥ १ ॥ त्वमग्ने शोचिषा शो-
शुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः । त्वं देवां अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर
जातवेदो महित्वा ॥ २ ॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशून् गोपा इयः परि-
ज्मा । वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ १६ ॥

॥ १४ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ निचृद्बृहती ।
२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ मध्यमः । २, ३ धैवतः ॥

॥ १४ ॥ समिधा जातवेदसे देवाय देवहूतिभिः । हविर्भिः शुक्रशोचिषे न-
मस्विनो वयं दाशेमाग्रये ॥ १ ॥ वयं ते अग्ने समिधा विधेम वयं दाशेम सुष्टु-
ती यजत्र । वयं घृतेनाध्वरस्य होतव्यं देव हविषा भद्रशोचे ॥ २ ॥ आ नो दे-
वेभिरुप देवहूतिमग्ने ग्राहि वषट्कृतिं जुषाणः । तुभ्यं देवाय दाशतः स्याम यूयं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ १७ ॥

॥ १५ ॥ १—१५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, १०, १२,
१४ विराट् गायत्री । २, ४, ५, ६, ८, १३ गायत्री । ८ निचृद्गायत्री । ११,
१५ आर्च्युष्णिक् ॥ स्वरः—१-१०, १२, १३, १४ षड्जः । ११, १५ ऋषभः ॥

अ० ५ । अ० २ । व० २२] ३४३ [म० ७ । अ० १ । सू० १६ ।

॥ १५ ॥ उपसर्वाय मीळहुषं आस्ये जुहुता हविः । यो नो नेदिष्ठ्याप्यम्
॥ १ ॥ यः पञ्च चर्षणीरभि निपुसाद् दमेदमे । कुविर्गृहपतिर्युवा ॥ २ ॥ स
नो वेदो अमात्यमग्नी रक्षतु विश्वतः । उतास्मान्पातवंहसः ॥ ३ ॥ नत्रं नु स्तोम-
मग्नये दिवः श्येनाय जीजनम् । वस्वः कुविद्वनार्ति नः ॥ ४ ॥ स्पार्हा यस्य श्रियो
दृशे रयिर्वीरवतो यथा । अग्रे यज्ञस्य शोचतः ॥ ५ ॥ १८ ॥ सेमां वेतु वर्षदक-
तिमग्निर्जुपत नो गिरः । यजिष्ठो हव्यवाहनः ॥ ६ ॥ नि त्वा नक्ष्य विशपते द्यु-
मन्तं देव धीमहि । सुवीरमग्न आहुत ॥ ७ ॥ क्षपे उस्त्रश्च दीदिहि स्वयस्त्वया
वयम् । सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥ ८ ॥ उपे त्वा सातये नरो विप्रांसो यन्ति धीतिभिः ।
उपाक्षरा सहस्रिणी ॥ ९ ॥ अग्नी रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पा-
वक ईड्यः ॥ १० ॥ १६ ॥ स नो राधास्या भ्रेशानः सहसो यहो । भगश्च
दातु वार्यम् ॥ ११ ॥ त्वमग्ने वीरवद्यशो देवश्च सविता भगः । दितिश्च दाति
वार्यम् ॥ १२ ॥ अग्ने रक्षां णो अंहसः प्रति ष्व देव रीषतः । तपिष्ठैरजरो दह
॥ १३ ॥ अथा मही न आयस्यतां धृष्टो नृपीतये । पूर्ववा शतभुजिः ॥ १४ ॥
त्वं नः प्राहंहसो दोषावस्तरघायतः । दिवा नक्तमदाभ्यः ॥ १५ ॥ २० ॥

॥ १६ ॥ १-१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ स्वराडनु-
ष्टुप् । ५ निचृदनुष्टुप् । ७ अनुष्टुप् । ११ भुरिगनुष्टुप् । २ भुरिग्वृहती । ३ निचृद-
वृहती । ४, ६, १० वृहती । ६, ८, १२ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ५, ७, ११
गान्धारः । २, ३, ४, ६, १० मध्यमः । ६, ८, १२ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ एना वो अग्निं नममोर्जो नपातमा हुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्व-
ध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् ॥ १ ॥ स योजते अरुषा विश्वभोजसा स हुद्रवत्स्वा-
हुतः । सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम् ॥ २ ॥ उदस्य शो-
चिरंस्थादाजुह्वानस्य मीळहुषः । उद्धृमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः
॥ ३ ॥ तं त्वा दूतं कृणुमहे यशस्तमं देवा आ वीतये वह । विश्वा सूनो सहसो
मर्तभोजता रास्व तद्यत्त्वेमहे ॥ ४ ॥ त्वमग्ने गृहपतिस्त्वं होता नो अध्वरे । त्वं
पोता विश्ववार प्रचेता यज्ञि वेपि च वार्यम् ॥ ५ ॥ कृधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो
त्वं हिरत्नधा असि । आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते ॥ ६ ॥
॥ २१ ॥ त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः । युन्तारो ये मधवानो जनाना-
मूर्वान्दयन्त गोनाम् ॥ ७ ॥ येषामिळा घृतहस्ता दुरोण आ अपि प्राता निपीदति ।

अ० ५ । अ० २ । व० २४] ३४४ [म० ७ । अ० २ । सू० १८ ।

तांस्त्रायस्व सहस्य दुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत् ॥८॥ स मन्द्रयां च जि-
ह्वया वह्निगसा विदुष्टरः । अग्ने रयिं मघवद्भ्यो न आ वह हव्यदातिं च सूदय ॥९॥
ये राधांसि ददत्यश्व्या मघा कामेन श्रवसो महः । तां अंहसः पिपृहि पर्वभिष्टुं
शतं पुर्भिर्यत्रिष्टु ॥ १० ॥ देवो वो द्रविणोदाः पूर्णा विवष्ट्यासिचम् । उद्रा
सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमादिहो देव ओहते ॥ ११ ॥ तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं
वह्नि देवा अकृणवत् । दधाति रत्नं विधत्ते सुवीर्यमभिर्जनाय दाशुषे ॥ १२ ॥ २२ ॥

॥ १७ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६,
७ आर्च्युष्णिक् । २ साम्नी त्रिष्टुप् । ५ साम्नी पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६,
७ ऋषभः । २ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥ अग्ने भवं सुषमिथा समिद्ध उत वह्निर्विद्या वि स्तृणीताम् ॥ १ ॥
उत द्वार उशतीर्वि श्रयन्तामुत देवां उशत आ वहहेह ॥ २ ॥ अग्ने वीहि हविषा
यत्ति देवान्स्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ॥ ३ ॥ स्वध्वरा करति जातवेदा यत्तदेवां
अमृतांनिप्रयच्च ॥ ४ ॥ वंसु विश्वा वार्याणि प्रचेतः सत्या भवन्त्वाशिषो नो
अग्र ॥ ५ ॥ त्वापु ते दधिरे हव्यवाहं देवासो अग्र ऊर्ज आ नपातम् ॥ ६ ॥ ते
ते देवाय दार्शतः स्याम महो नो रत्ना वि दध इयानः ॥ ७ ॥ २३ ॥ १ ॥

॥ १८ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—२१ इन्द्रः । २२—२५ सुदासः
पैत्रवनस्य दानस्तुतिर्देवता ॥ छन्दः—१, १७, २१ पङ्क्तिः । २, ४, १२, २२
भुरिक् पङ्क्तिः । ८, १३, १४ स्वराद् पङ्क्तिः । ३, ७ विराद् त्रिष्टुप् । ५, ६, ११,
१६, १६, २० निचृत्त्रिष्टुप् । ६, १०, १५, १८, २३, २४, २५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
२, ४, ८, १२—१४ १७, २१, २२ पञ्चमः । ३, ५—७ ६—११, १५, १६,
१८, १६, २०, २३, २४, २५ धैवतः ॥

॥ १८ ॥ त्वे ह यत्पितरश्चित्र इन्द्र विश्वा वामा जगितारो असन्वन् । त्वे
गावः सुदुष्टास्त्वे ह्यश्वास्त्वं वसुं देवयते वर्निष्ठः ॥ १ ॥ राजेव हि जनिभिः क्षे-
प्येवाव धुभिर्गभि विदुष्कविः सन् । पिशा गिरो मघवन्गोभिरश्वैस्त्वायतः शिंशीहि
राये अस्मान् ॥ २ ॥ इमा उ त्वा पस्पृशानासो अत्र मन्द्रा गिरो देवयन्तीरुप
स्थुः । अर्वाचीं ते पथ्या राय एतु स्याम ते सुमतार्विन्दु शर्मेन ॥ ३ ॥ धेनुं
न त्वां सूयवसे दुर्बुल्लक्ष्ण ब्रह्माणि ससृजे वसिष्ठः । त्वामिन्मे गोपतिं विश्वं

अ० ५ । अ० २ । व० २८] ३४५ [म० ७ । अ० २ । सू० १८ ।

आहा न इन्द्रः सुमतिं गन्तवच्छ ॥ ४ ॥ अर्षीसि चित्प्रयाना सुदास इन्द्रो गा-
धान्यकृणोत्सुपारा । शर्धन्तं शिष्यमुचयस्य नव्यः शापं सिन्धूनामकृणोदशस्तीः
॥ ५ ॥ २४ ॥ पुरोळा इत्तुर्वशो यत्तुरासीद्वाये मत्स्यासो निशिता अपीव । शु-
ष्टिश्चकुर्भृगवो दुह्यवश्च सखा सखायमतरद्विषूचोः ॥ ६ ॥ आपकथासो भलानसो
भनन्ताल्लिनासो विषाणिनः शिवासः । आयोऽनयत्सधमा आर्यस्य गव्या तृत्सु-
भ्यो अजगन्नुधा नृन ॥ ७ ॥ दुराध्योऽदितिं स्वेवयन्तोऽचेतसो वि जंगुष्टे प-
रुष्णीम् । मद्गाविंयक्पृथिवीं पत्यमानः पशुष्कविरशयचार्यमानः ॥ ८ ॥ ईयुर्यं
न न्यर्थं परुष्णीमाशुश्चनेदभिपित्वं जंगाम । सुदास इन्द्रः सुतुकोऽमित्रानरन्ध-
यन्मानुषे वधिवाचः ॥ ९ ॥ ईयुर्गावो न यवमादगोपा यथाकृतमभि मित्रं चिता-
सः । पृश्निगावः पृश्निनिप्रेषितासः श्रुष्टिं चकुर्नियुतो रन्तयश्च ॥ १० ॥ २५ ॥
एकं च यो विशतिं च श्रवस्या वैकर्ण्योर्जनात्राजा न्यस्तः । वस्मो न सप्तन्निशि-
शाति वहिः शूरः सर्गमकृणोदिन्द्र एषाम् ॥ ११ ॥ अथ श्रुतं कुवपं वृद्धमप्स्वन्तु
दुह्यं नि वृण्वज्रबाहुः । वृणाना अत्र सख्यायं सख्यं त्वायन्तोये अमदन्तु त्वा
॥ १२ ॥ वि सद्यो विश्वा दंहितान्येषामिन्द्रः पुरः सहसा सप्त ददः । व्यानवस्य
तृत्सवे गयं भाग्जेषमं पूरुं विदथे मृध्रवाचम् ॥ १३ ॥ नि गव्यवोऽनवो दुह्यवश्च
षष्टिः शता सुपुपुः षट् सहस्रा । पृथिवीरासो अधि षट् दुवोयु विश्वेदिन्द्रस्य वीर्या
कृतानि ॥ १४ ॥ इन्द्रेणैते तृत्सवो वेविषाणा आपो न मृष्टा अधवन्त नीचीः ।
दुर्मित्रासः प्रकलविन्मिमाना जहुर्विश्वानि भोजना सुदासे ॥ १५ ॥ २६ ॥ अथ
वीरस्य श्रुतपापमिन्द्रं परा शर्धन्तं ननुदे अभि क्षाम् । इन्द्रो मन्युं मन्युम्यो मिमाय
धेजे पथो वर्तनि पत्यमानः ॥ १६ ॥ आध्रेण चित्तवेकं चकार सिंघं चित्पेत्वेना
जघान । अवं स्रुक्तीर्वेश्यावृश्चदिन्द्रः प्रायच्छद्विश्वा भोजना सुदासे ॥ १७ ॥
शश्वन्तो हि शत्रवो राशुष्टे भेदस्य चिच्छर्धतो विन्द रन्धिम् । मर्ता एनः स्तुवतो
यः कृणोति तिग्मं तस्मिन्नि जहि वज्रमिन्द्र ॥ १८ ॥ आवदिन्द्रं यमुना तृत्सवश्च
प्रात्र भेदं सर्वताता मुषायत् । अजासश्च शिश्रवो यक्षवश्च वलिं शीर्षाणि जमु-
रश्व्यानि ॥ १९ ॥ न तं इन्द्र सुमतयो न रायः सञ्जले पूर्वी उपसो न नृताः ।
देवकं चिन्मान्यमानं जघन्थाव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् ॥ २० ॥ २७ ॥ प्र ये
गृहादममदुस्त्याया पराशरः शतयातुर्वसिष्ठः । न तं भोजस्यं सख्यं मृषन्ताधा स-
रिभ्यः सुदिता व्युच्छान् ॥ २१ ॥ द्वे नप्तुर्वैवन्तः शते गोर्वा रथा वधूमन्ता सु-
दासः । अर्हन्ने पैजवनस्य दानं होतेव सञ्च पर्येमि रेभन् ॥ २२ ॥ चत्वारो मा

अ० ५ । अ० २ । व० ३०] ३४६ [म० ७ । अ० २ । सू० १६ ।

पैजवनस्य दानाः स्मर्दिष्टयः कृशनिनो निरेके । ऋज्जासो मा पृथिविष्ठाः सुदास-
स्तोकं लोकाय श्रवसे वहन्ति ॥ २३ ॥ यस्य श्रवो रोदसी अन्तरुर्वी शीर्ष्णे शीर्ष्णे
विवभाजा विभक्ता । सप्तेदिन्द्रं न खवतो गृणन्ति नियुध्यामधिर्मशिशद्भीके ॥ २४ ॥
इमं नरो मरुतः सखचतानु दिवोदासं न पितरं सुदासः । अविष्टना पैजवनस्य केतं
दूणाशं जत्रमजरं दुवोषु ॥ २५ ॥ २८ ॥

॥ १६ ॥ १—११ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ त्रि-
ष्टुप् । ३, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ७, ६, १० विराद् त्रिष्टुप् । २ निचृत्पङ्क्तिः । ४
पङ्क्तिः । ८, ११ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ६, ७, ८, १० धैवतः । २,
४, ८, ११ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्टीश्चावयति प्र विश्वाः ।
यः शश्वतो अदाशुषो गयस्य प्रयन्तासि सुषितराय वेदः ॥ १ ॥ त्वं ह त्यदि-
न्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्थे । दासं यच्छुष्णं कुर्यवं न्यस्मा अरन्धय
आर्जुनेयाय शिक्तं ॥ २ ॥ त्वं धृष्णो धृषता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिखतिभिः
सुदासम् । प्र पौरुकुत्सिं त्रसदस्युमावः जेत्रसाता वृत्रहर्त्येषु पूरुम् ॥ ३ ॥ त्वं
वृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि । त्वं नि दस्युं चुमुर्नि धुर्नि चा-
स्वापयो दभीतये सुहन्तु ॥ ४ ॥ तव च्यौत्नानि वज्रहस्त तानि नव यत्पुरो न-
वति च सद्यः । निवेशने शततमाविषीरहन् च वृत्रं नमुचिमुताहन् ॥ ५ ॥ २६ ॥
सना ता ते इन्द्र भोजनानि शतहव्याय दाशुषे सुदासे । वृष्णे ते हरी वृषणा
युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वाजम् ॥ ६ ॥ मा ते अस्यां सहसावन्परिष्ठा-
वधाय भूम हरिवः परादै । त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वरुथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम
॥ ७ ॥ प्रियास इत्ते मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः । नि तुर्वशं नि याद्वं
शिशिब्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ॥ ८ ॥ सद्यश्चिन्तु ते मघवन्नभिष्टौ नरः शं-
सन्त्युक्थशासं उक्था । ये ते हवोभिर्वि पृणैरदाशन्नस्मान्वृणीष्व युज्याय तस्मै
॥ ९ ॥ एते स्तोमा नरा नृतम तुभ्यमस्मद्यञ्चो ददतो मघानि । तेषामिन्द्र वृत्र-
हर्त्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम् ॥ १० ॥ नू इन्द्र शूर स्तवमान
ऊती ब्रह्मजतस्तन्वा वावृधस्व । उप नो वाजान्मिमीह्युप स्तीन्युयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ११ ॥ ३० ॥ २ ॥

अ० ५ । अ० ३ । व० ३] ३४७ [म० ७ । अ० २ । सू० २१ ।

॥ २० ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ स्वराद् पङ्क्तिः । ७ भुरिक् पङ्क्तिः । २, ४, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५ विराद्त्रिष्टुप् । ६, ८, ९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७ पञ्चमः । २—६, ८, ९, १० धैवतः ॥

॥ २० ॥ उग्रो जज्ञे वीर्याय स्वधावाञ्चक्रिरपो नर्यो यत्करिष्यन् । जग्मि-
र्गुवां नृषदन्मघोभिस्त्राता न इन्द्र एनसो महश्चित् ॥ १ ॥ हन्ता वृत्रमिन्द्रः शूशु-
वानः प्रावीक्षु वीरो जगितारमूती । कर्ता सुदामे अह वा उं लोकं दाता वसु मु-
हुरा दाशुषे भूत् ॥ २ ॥ युध्मो अनुर्वा खजकृत्समद्व्या शूरः सत्रापाद् अनुषेमषा-
ब्धः । व्यास इन्द्रः पृतनाः स्वोजा अथा विश्वं शत्रूयन्तं जघान ॥ ३ ॥ उभे
चिदिन्द्र रोदसी महित्वा पंप्राथ तविषीभिस्तुविष्मः । नि वज्रमिन्द्रो हरित्रान्मि-
मिलन्तसमन्धसा मदेषु वा उवोच ॥ ४ ॥ वृषा जजान वृषणं रणाय तमु चिन्ना-
री नर्यं समूव । प्र यः सैनानीरध नृभ्यो अस्तीनः सत्वा गवेषणः स धृष्णुः
॥ ५ ॥ १ ॥ नू चित्स भ्रैषते जनो न रेष्मनो वो अस्य घोरमाविवासात् ।
यज्ञैर्य इन्द्रे दधते दुर्वासि क्षयत्स राय ऋतुपा ऋतेजाः ॥ ६ ॥ यदिन्द्र पूर्वो
अपराय शिलन्नयज्ज्यायान्कनीयसो देष्णम् । अमृत इत्पर्यासीत दूरमा चित्र
चित्र्यं भरा रयि नः ॥ ७ ॥ यस्त इन्द्र प्रियो जनो ददाशदसन्निरेके अद्रिषः
सखा ते । वयं ते अस्यां सुमतौ चनिष्ठाः स्याम वरुथे अधनतो नृपीतौ ॥ ८ ॥
एष स्तोमो अचिक्रद्वृषा त उत स्तामुर्मघवन्नक्रपिष्ट । रायस्कामो जगितारं त
आगन्त्वमङ्ग शंक वसु आ शंको नः ॥ ९ ॥ स न इन्द्र त्वयताया इषे धास्मना
च ये मघवानो जुनन्ति । वस्वी पु ते जरित्रे अस्तु शक्तिर्युयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ १० ॥ २ ॥

॥ २१ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६, ८, ९
विराद् त्रिष्टुप् । २, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ७ भुरिक् पङ्क्तिः । ४, ५ स्वराद् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, २, ६, ८, ९, १० धैवतः । ३, ४, ५, ७ पञ्चमः ॥

॥ २१ ॥ असावि देवं गोऋजीकृमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो अनुषेमुवोच । बोधा-
मसि त्वा हर्यश्च यज्ञैर्वोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु ॥ १ ॥ प्र यन्ति यज्ञं विप-
यन्ति बर्हिः सोममादो विदथे दुधवाचः । न्यु भ्रियन्ते यशसो गृभादा दूरउपवहो
वृषणो नृषाचः ॥ २ ॥ त्वमिन्द्र सवितवा अपस्कः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः ।
त्वद्वावक्रे रथ्यो न धेना रेजन्ते विश्वा कृत्रिमाणि भीषा ॥ ३ ॥ भीमो विषेपा-

युधेभिरेषामपांसि विश्वा नर्याणि विद्वान् । इन्द्रः पुरो जहृषाणो वि दूधोद्धि-
वज्रहस्तो महिना जधान ॥ ४ ॥ न यातव इन्द्र जूजुवुर्नो न वन्देना शविष्ठ वेद्याभिः ।
स शर्धदुर्यो विषुणस्य जन्तोर्मा शिश्रदेवा अपि गुर्धतं नः ॥ ५ ॥ ३ ॥ अभि
क्रत्वेन्द्र भूरध जमन्न ते विव्यङ्महिमानं रजांसि । स्वेना हि वृत्रं शर्वसा जघन्य
न शत्रुरन्तं विविदद्युधा ते ॥ ६ ॥ देवार्शित्ते असुर्याय पूर्वञ्जुं जत्राय ममिरे
सर्हांसि । इन्द्रो मघानि दयते विषह्येन्द्रं वाजस्य जोहुवन्त सातौ ॥ ७ ॥ कीरि-
श्चिद्धि त्वामवसे जुहावेशानमिन्द्र सौभगस्य भूरैः । अवीं वभूथ शतमूते अस्मे
अभिज्जुस्तवावतो वरुता ॥ ८ ॥ सखायस्त इन्द्र विश्वहं स्याम नमोवृधासो
महिना तरुत्र । वृन्वन्तु स्मा तेऽवसा समीक्रेभीतिमर्यो वनुषां शवांसि ॥ ९ ॥ स
न इन्द्र त्वयताया इषे धास्तमना च ये मघवानो जुनन्ति । वस्वी षु ते जरित्रे
अस्तु शक्तिर्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ २२ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ भुरिगुष्णिक् ।
२, ७ निचृदनुष्टुप् । ३ भुरिगनुष्टुप् । ५ अनुष्टुप् । ६, ८ विराडनुष्टुप् । ४ आ-
र्ची पङ्क्तिः । ९ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१ ऋषभः । २, ३, ५-८ गान्धारः ।
४ पञ्चमः । ६ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ पित्रा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुपावं हर्यश्वाद्रिः । सोतुर्वाहु-
भ्यां मुर्यतो नार्वी ॥ १ ॥ यस्ते मदो युज्यश्चारुरस्ति येन वृत्राणि हर्यश्च हंसि ।
स त्वा मिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु ॥ २ ॥ वोधा सु मे मघवन्वाघमेमां यां ते वसिष्ठो
अर्चन्ति प्रशस्तिम् । इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व ॥ ३ ॥ श्रुधी हवं विपिपानस्या-
देवोधा विप्रस्यार्चतो मनीषाम् । कृष्वा दुवांस्यन्तमा सचेमा ॥ ४ ॥ न ते गिरो
अपि मृष्ये तुरस्य न सुष्टुतिमसुर्यस्य विद्वान् । सदा ते नाम स्वयशो विवक्मि
॥ ५ ॥ ५ ॥ भूरि हि ते सर्वना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् । मारे अ-
स्मन्मघवञ्ज्योक्कः ॥ ६ ॥ तुभ्येदिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना
कृणोमि । त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि ॥ ७ ॥ नू चिन्तु ते मन्यमानस्य दस्मोद-
शनुवन्ति महिमानमुग्र । न वीर्यमिन्द्र ते न राधः ॥ ८ ॥ ये च पूर्व ऋषयो ये च
नूत्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्राः । अस्मे ते सन्तु मुख्या शिवानि यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ २३ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ६ भुरिक्-

अ० ५ । अ० ३ । व० ६] ३४६ [म० ७ । अ० २ । सू० २५ ।

पङ्क्तिः । ४ स्वराद् पङ्क्तिः । २, ३ विराद् त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ४, ६ पञ्चमः । २, ३, ५ धैवतः ॥

॥ २३ ॥ उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समर्थे महया वसिष्ठ । आ यो विश्वानि शवसा ततानोपश्रोता म ईर्वतो वचांसि ॥ १ ॥ अयामि घोष इन्द्र देवजामिरि-
रज्यन्त यच्छुरुधो विवाचि । नहि स्वमारुश्चिकिते जनेषु तानीदंहांस्यति पर्ष्य-
स्मान् ॥ २ ॥ गुजे रथं गवेपणं हरिभ्यामुष ब्रह्माणि जुजुषाणमस्युः । वि बाधिष्ट
स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान् ॥ ३ ॥ आपश्चित्पिप्युः स्तर्योऽन
गावो नक्षत्रत जस्तिरस्त इन्द्र । याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभि-
र्दयसे वि वाजान् ॥ ४ ॥ ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुष्टिराधसं जरित्रे
एको देवत्रा दयसे हि मर्तानस्मिञ्छूर सर्वने मादयस्व ॥ ५ ॥ एवेदिन्द्रं वृषणं
वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यकैः । स नः स्तुतो वीरवत्पातु गोमधूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ २४ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३ निचृत्त्रि-
ष्टुप् । २, ५ त्रिष्टुप् । ४ विराद् त्रिष्टुप् । ६ विराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-५ धै-
वतः । ६ पञ्चमः ॥

॥ २४ ॥ योनिष्ठ इन्द्र सदने अकारि तमा नृभिः पुरुहूत प्र याहि । असो
यथा नोऽविता वृधे च ददो वसूनि ममदश्च सोमैः ॥ १ ॥ गृभीतं ते मन इन्द्र
द्विर्वाहाः सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि । विसृष्टधेना भरते सुवृत्तिरियमिन्द्रं जो-
हुवती मनीषा ॥ २ ॥ आ नो दिव आ पृथिव्या ऋजीषिन्निदं बर्हिः सोमपेयाय
याहि । वहन्तु त्वा हरयो मध्वञ्चमाङ्गुषमच्छा तवसं मदाय ॥ ३ ॥ आ नो वि-
श्वामिच्छतिभिः सजोषा ब्रह्म जुषाणो हर्यश्व याहि । वरीवृजन्स्थविरोभिः सुशि-
प्रास्मे दध्वदृषणं शुष्ममिन्द्र ॥ ४ ॥ एष स्तोमो मह उग्राय वाहे धुरीवात्यो न
वाजयन्नधायि । इन्द्र त्वायमर्क ईद्रे वसूनां दिवीव द्यामधि नः श्रोमतं धाः ॥ ५ ॥
एवा न इन्द्र वार्यस्य पूरि प्र ते महीं सुमतिं वैविदाम । इषं पिन्व मध्वञ्चयः
सुवीरा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ८ ॥

॥ २५ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ निचृत्पङ्क्तिः ।
२ विराद् पङ्क्तिः । ४ पङ्क्तिः । ६ स्वराद्पङ्क्तिः । ३ विराद् त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः-१, २, ४, ६ पञ्चमः । ३, ५ धैवतः ॥

अ० ५ । अ० ३ । व० ११] ३५० [म० ७ । अ० २ । सू० २७ ।

॥ २५ ॥ आ ते मह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत्समरन्त सेनाः । पताति दि-
द्युन्नयस्य बाह्वोर्मा ते मनो विष्ण्वर्ग्वि चारीत् ॥ १ ॥ नि दुर्ग इन्द्र शनथिह्यमि-
त्रानभि ये नो मतीसो अमन्ति । आरे तं शंसं कृणुहि नितिसोरा नो भर
सम्भरणं वसूनाम् ॥ २ ॥ शतं ते शिप्रिन्नृतयः सुदासें सहस्रं शंसा उत राति-
रस्तु । जहि बध्वनुषो मर्त्यस्यास्मे ह्युमनमधि रत्नं च धेहि ॥ ३ ॥ त्वावतो हीन्द्र
क्रत्वे अस्मि त्वावतोऽवितुः शूर रातो । विश्वेदहानि तविषीव उग्रं ओकः कृणुष्व
हरिवो न मर्षीः ॥ ४ ॥ कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषमिन्द्रे सहो देवजुतमियाणाः ।
सत्रा कृधि सुहना शूर वृत्रा वयं तरुत्राः सनुयाम वाजम् ॥ ५ ॥ एवा न इन्द्र
वार्यस्य पूरिषि प्र ते महीं सुमतिं वैविदाम । इषं पिन्व मघवद्भ्यः सुवीरां यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ २६ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ४
त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ न सोम इन्द्रमसुतो ममाद् नाब्रह्माणो मघवानं सुतासः । तस्मा
उक्थं जनये यज्जुजोषन्नृवन्नवीयः शृणवद्यथा नः ॥ १ ॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्र
ममाद् नीथेनीथे मघवानं सुतासः । यदीं सबाधः पितरं न पुत्राः समानदत्ता अ-
वसे हवन्ते ॥ २ ॥ चकार ता कृणवन्नूनमन्या यानि ब्रुवन्ति वेधसः सुतेषु । ज-
नीरिव पतिरेकः समानो नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वाः ॥ ३ ॥ एका तमाहुरुत
शृण्व इन्द्र एको विभक्ता तरणिमघानाम् । मिथस्तुर ऊतयो यस्य पूर्विरस्मे भ-
द्राणि सञ्चत प्रियाणि ॥ ४ ॥ एवा वसिष्ठ इन्द्रमूतये नृन्कृष्टीनां वृषभं सुते गृ-
णाति । सहस्रिण उप नो माहि वाजान्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ २७ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ विराट्
त्रिष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः । शूरो नृ-
पाता शर्वसश्चक्रान आ गोमति व्रजे भञ्जा त्वं नः ॥ १ ॥ य इन्द्र शुष्मो मघ-
वन्ते अस्ति शिञ्जा सखिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः । त्वं हि इब्हा मघवन्विचेता अपां
वृधि परिवृतं न राधः ॥ २ ॥ इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि विषुरूपं य-
दस्ति । ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोदद्राघ उपस्तुतश्चिदवाक् ॥ ३ ॥ नू चिन्न

अ० ५ । अ० ३ । व० १४] ३५१ [म० ७ । अ० २ । सू० ३० ।

इन्द्रो मधवा सहृती दानो वाजं नि यमते न ऊती । अनूना यस्य दक्षिणा प्री-
पायं वामं नृभ्यो अभिर्वीता सखिभ्यः ॥ ४ ॥ नू इन्द्र राये वरिवस्कृधी न आ ते
मनो वटुत्याम मधाय । गोमदश्वावद्रथवद्रचन्तो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ २८ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २, ५ नि-
चृत्त्रिष्टुप् । ३ भुरिक्पङ्क्तिः । ४ स्वरादपङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २, ५ धैवतः । ३, ४ पञ्चमः ॥

॥ २८ ॥ ब्रह्मा ए इन्द्रोप याहि विद्वानर्वाञ्चस्ते हरयो सन्तु युक्ताः । विश्वे
चिद्धि त्वां विहवन्त मर्तो अस्माकमिच्छन्तु हि विश्वमिन्व ॥ १ ॥ हवै त इन्द्र म-
हिमा व्यानद्ब्रह्म यत्पासि शवमिच्छन्तीणाम् । आ यद्वज्रं दधिषे हस्त उग्र घोरः
सन्क्रत्वा जनिष्ठा अपाह्वः ॥ २ ॥ तत्र प्रणीतीन्द्र जोहुवानान्तसं यन्नृन् रोदसी
निनेथ । महे जत्राय शर्वमे हि जज्ञेऽतूतुजिं चित्तूतुजिरशिश्रत् ॥ ३ ॥ एभिर्न इ-
न्द्राहभिर्दस्यस्य दुर्मित्रासो हि जितयः पर्वन्ते । प्रति यच्चष्टे अमृतमनेना अब द्दिता
वरुणो मायी नः सात् ॥ ४ ॥ वोचेमेदिन्द्रं मधवानमेनं महो रायो राधसो यद-
दन्नः । यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमर्विष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ २९ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ स्वरादपङ्क्तिः ।
३ पङ्क्तिः । २ विरादत्रिष्टुप् । ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३ पञ्चमः । २,
४, ५ धैवतः ॥

॥ २९ ॥ अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्व आ तु प्रयाहि हरिवस्तदोकाः । पित्रा
त्वस्य सुषुतस्य चारोर्ददौ मघानि मधवन्नियानः ॥ १ ॥ ब्रह्मन्वीर ब्रह्मकृतिं जु-
षाणोऽर्वाचीनो हरिभिर्याहि तूयम् । अस्मिन्नुषु सर्वने मादयस्वोप ब्रह्माणि शृणव
इमा नः ॥ २ ॥ का तै अस्त्यरङ्कृतिः सूक्तैः कदा नूनं तै मधवन्दाशेम । विश्वा म-
तीरा ततने त्वायाधा म इन्द्र शृणवो हवेमा ॥ ३ ॥ उतो घा ते पुरुष्या इदास-
न्येषां पूर्वेषामशृणोर्ऋषीणाम् । अथाहं त्वां मधवज्जोहवीमि त्वं न इन्द्रासि प्र-
मतिः पितेव ॥ ४ ॥ वोचेमेदिन्द्रं मधवानमेनं महो रायो राधसो यददन्नः । यो
अर्चतो ब्रह्मकृतिमर्विष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ३० ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ विराद् त्रि-
ष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ निचृत्पङ्क्तिः । ४, ५ स्वरादपङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, २ धै-
वतः । ३, ४, ५ पञ्चमः ॥

अ० ५ । अ० ३ । व० १७] ३५२ [म० ७ । अ० २ । सू० ३२ ।

॥ ३० ॥ आ नो देव शर्वसा याहि शुष्मिन्भवा वृध इन्द्र रायो अस्य । महे
नृम्णाय नृपते सुवज्र महि चत्राय पौस्याय शूर ॥ १ ॥ हवन्त उ त्वा हव्यं वि-
वाचि तनूषु शूराः सूर्यस्य सातौ । त्वं विश्वेषु सेन्यो जनेषु त्वं वृत्राणि रन्धया
सुहन्तु ॥ २ ॥ अहा यदिन्द्र सुदिना व्युच्छान्दधो यत्केतुमुपमं समत्सु । न्यःप्रिः
सीददसुरो न होता हुवानो अत्र सुभगाय देवान् ॥ ३ ॥ वयं ते त इन्द्र ये च
देव स्तवन्त शूर ददतो मघानि । यच्छा सूरिभ्य उपमं वरुथं स्वाभुवो जरणा-
मश्वन्त ॥ ४ ॥ वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यददन्नः । योऽर्चतो
ब्रह्मकृतिमविष्टो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ३१ ॥ १-१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ विराड्गायत्री ।
२, ८ गायत्री । ६, ७, ९ निचृद्गायत्री । ३, ४, ५ आर्च्युष्णिक् । १०, ११
भुरिगनुष्टुप् । १२ अनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ६-९ षड्जः । ३, ४, ५ ऋषभः ।
१०-१२ गान्धारः ॥

॥ ३१ ॥ प्र व इन्द्राय मारुतं हयैश्वाय गायत । सखायः सोमपात्रे ॥ १ ॥
शंसेदुक्थं सुदानं व उत युक्तं यथा नरः । चकृमा सत्यराधसे ॥ २ ॥ त्वं न इन्द्र
वाजयुस्त्वं गव्युः शतक्रतो । त्वं हिरण्ययुर्वसो ॥ ३ ॥ वयमिन्द्र त्वायवोऽभि प्र
णोनुमो वृषन् । विद्धी त्वस्य नो वसो ॥ ४ ॥ मा नो निदे च वक्तव्यो रन्धी-
ररावणे । त्वे अपि क्रतुर्मम ॥ ५ ॥ त्वं वर्मासि सप्रथः पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया
प्रति ब्रुवे युजा ॥ ६ ॥ १५ ॥ महां उतासि यस्य तेऽनु स्वधावरी सहः । मन्नाते
इन्द्र रोदसी ॥ ७ ॥ तं त्वा मरुत्वती परि भुवद्वाणीं स्यावरी । नक्षमाणा सह
द्युभिः ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वासस्त्वान्विन्दं वो भुवन्दस्ममुष दधि । सं ते नमन्त कृष्टयः
॥ ९ ॥ प्र वो महे महिवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम् । विशः पूर्वीः प्र
चरा चर्षणिप्राः ॥ १० ॥ उरुव्यचसे महिनै सुवृक्तिमिन्द्राय ब्रह्म जनयन्त विप्राः ।
तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः ॥ ११ ॥ इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव सत्रा राजा-
नं दधिरे सहध्वै । हयैश्वाय बर्हया समापीन् ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ ३२ ॥ १-२७, २६, २७ वसिष्ठः । २६ वसिष्ठः शक्तिर्वा ऋषिः ॥
इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ४, २४ विराड् बृहती । ६, ८, १२, १६, १८, २६
निचृद्बृहती । ११, २७ बृहती । १७, २५ भुरिग्वृहती । २१ स्वराड्बृहती ।

अ० ५ । अ० ३ । व० २०] ३५३ [प० ७ । अ० २ । सू० ३२ ।

२, ६ पङ्क्तिः । ५, १३, १५, १६, २३ निचृत्पङ्क्तिः । ३ साम्नीपङ्क्तिः । ७
विराट् पङ्क्तिः । १०, १४ भुरिगनुष्टुप् । २०, २२ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१,
४, ६, ८, ११, १२, १६, १७, १८, २१, २४, २५, २६, २७ मध्यमः । २,
३, ५, ७, ९, १३, १५, १६, २३ पञ्चमः । १०, १४, २०, २२ गान्धारः ॥

॥ ३२ ॥ मो पु त्वा वाघतश्चनारे अस्मन्नि रीरमन् । आरात्ताचित्सधमाह
न आ गद्दीह वा सन्तुप शुधि ॥ १ ॥ इमे हि ते ब्रह्मकृतः सुते सत्ता मथौ न
मत्त आसते । इन्द्रे कामं जरितारो वसूयवो रथे न पादमा दधुः ॥ २ ॥ राय-
स्कासो वज्रहस्तं सुदक्षिणं पुत्रो न पितरं हुवे ॥ ३ ॥ इम इन्द्राय सुन्विरे सोमा-
सो दध्याशिरः । तां आ मदाय वज्रहस्त पीतये हरिभ्यां याह्लोक आ ॥ ४ ॥
अवच्छुत्कर्ण ईयते वसूनां नू चिन्नो मधिषद्विरः । सद्यश्चिद्यः सहस्राणि शदा
ददभक्तिर्दित्सन्तमा भिनत् ॥ ५ ॥ १७ ॥ स वीरो अप्रतिष्कृत इन्द्रेण शूशुवे नृभिः ।
यस्ते गभीरा सर्वनानि वृत्रहन्त्सुनोत्या च धावति ॥ ६ ॥ भवा वरुथं मघवन्म-
घोनां यत्समजासि शर्धतः । वि त्वाहृतस्य वेदनं भजेमहा दूणाशो भरा मयम्
॥ ७ ॥ सुनोता सोमपात्रे सोममिन्द्राय वज्रिणे । पचता पक्तीरवसे कृणुध्वमित्पु-
णभित्पृणते मयः ॥ ८ ॥ मा स्नेधत सोमिनो दक्षता महे कृणुध्वं राय आतुजे ।
तरणिरिज्जयति ज्ञेति पुष्यति न देवासः कव्रवे ॥ ९ ॥ नकिः सुदासो रथे
पर्यास न रीरमत् । इन्द्रो यस्यात्रिता यस्य मरुतो गमत्स गोमति वृजे ॥ १० ॥
॥ १८ ॥ गमत्ताजै वाजयन्निन्द्र मर्त्यो यस्य त्वमत्रिता भुवः । अस्माकं बोध्याविता
रथानामस्माकं शूर नृणाम् ॥ ११ ॥ उदिन्वस्य रिचतेऽंशो धनं न जिग्युषः ।
य इन्द्रो हरिवाच दधन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि ॥ १२ ॥ मन्त्रमस्वर्तु
सुधितं सुपेशमं दधात यज्ञियेषा । पूर्वाञ्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा
भुवत् ॥ १३ ॥ कस्तमिन्द्र त्वावमुमा मर्त्यो दधर्षति श्रद्धा इत्तं मघवन्पार्यं दिवि
वाजी वाजै सिषासति ॥ १४ ॥ मघोनः स्म वृत्रहत्येषु चोदय ये ददति मित्रा
वसु । तव प्रणीती हर्यश्च सूरिभिर्विधा तरेम दुरिता । १५ ॥ १६ ॥ तवेदिन्द्रा-
वमं वसु त्वं पुष्यसि मध्यमम् । सत्ता विश्वस्य परमस्य राजसि नकिष्ठा गोषु
वृण्वते ॥ १६ ॥ त्वं विश्वस्य धनदा असि श्रुतो य ई भवेन्त्याजयः । तवायं
विश्वः पुरुहूत पार्थिवोऽवस्युर्नाम भिज्जते ॥ १७ ॥ यदिन्द्र यावत्स्त्वमेतावद्वह-
मीशीय । स्तोतामिदिधिषेय रदावसो न पाण्त्वाय रासीय ॥ १८ ॥ शिचै-
मिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे । नहि त्वदन्यन्मघवन्त आप्यं वस्यो अर्षि

अ० ५ । अ० ३ । व० २३] ३५४ [म० ७ । अ० २ । सू० ३३ ।

पिता च न ॥ १६ ॥ तरणिरित्सिंषासति वाजं पुरन्ध्या युजा । आ व इन्द्रं पुरुहूतं
न मे गिरा नेमिं तेष्व सुद्धम् ॥ २० ॥ २० ॥ न दुष्टुती मर्त्यो विन्दते वसु न स्नेहन्तं
रयिर्नैशत् । सुशक्तिरिन्मघवन्तुभ्यं मावते देष्णं यत्पायै दिवि ॥ २१ ॥ अभि त्वा
शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जगतः स्वर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः
॥ २२ ॥ न त्वावाँ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न ज्ञातो न जमिष्यते । अश्वायन्तो
मघवन्निन्द्रवाजिमो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥ २३ ॥ अभी षतस्तदा भरेन्दू ज्यायः
कर्नीयसः । पुरुवसुर्हि मघवन्त्सनादसि भरेभरे च हव्यः ॥ २४ ॥ परा एतदस्व
मघवन्मित्रान्तमुवेदा नो वसू कृधि । अस्माकं बोध्यविता महाधने भवा वृधः
सखीनाम् ॥ २५ ॥ इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिञ्जा एणो अ-
स्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ २६ ॥ मा नो अज्ञाता वृजना
दुराध्यो माशिवासो अव क्रमुः । त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपोऽति शूर तरा-
मसि ॥ २७ ॥ २१ ॥

॥ ३३ ॥ १-१४ संस्तवो वसिष्ठस्य सपुत्रस्येन्द्रेण वा संवादः ॥ १-६ वसिष्ठ-
पुत्राः । १०-१४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ त एव देवताः ॥ छन्दः-१, २, ६, १२,
१३ त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ७, ८, १४ निचृत्त्रिष्टुप् । ८, ११ विराड्त्रिष्टुप् ।
१० भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-६, ११, -१४ धैवतः । १० पञ्चमः ॥

॥ ३३ ॥ श्वित्यञ्चो मा दक्षिणतस्कपर्दा धियञ्जिन्वासो अभि हि प्रम-
न्दुः । उत्तिष्ठन्वोचे परि बर्हिषो नृन्न मे दूरादवितवे वसिष्ठाः ॥ १ ॥ दूरादिन्द्र-
मनयन्ना सुतेन तिरो वैशन्तमति पान्तमुग्रम् । पाशद्युम्नस्य वायुतस्य सोमात्सुता-
दिन्द्रो अवृणीता वसिष्ठान् ॥ २ ॥ एवेनु कं सिन्धुमेभिस्ततारेवेनु कं भेदमेभि-
र्जघान । एवेनु कं दाशराज्ञे सुदासं प्रावदिन्द्रो ब्रह्मणा वो वसिष्ठाः ॥ ३ ॥
जुष्टी नरो ब्रह्मणा वः पितृणामक्षमव्ययं न किला रिषाथ । यच्छकरीषु बृहता
रवेणेन्द्रे शुष्ममदधाता वसिष्ठाः ॥ ४ ॥ उद्यामिवे चृष्णजो नाशितासोऽदीधु-
दाशराज्ञे वृतासः । वसिष्ठस्य स्तुवत इन्द्रो अश्रोदुरं तत्सुभ्यो अकृणोदु लोक-
म् ॥ ५ ॥ २२ ॥ दण्डा इवेन्द्रो अजनास आसन्परिच्छिन्ना भरता अर्भकासः । अ-
भवच्च पुरता वसिष्ठ आदिचूत्सूनां विशो अप्रथन्त ॥ ६ ॥ त्रयः कृण्वन्ति
भुवनेषु रेतस्तिषः प्रजा आर्या ज्योतिरग्राः । त्रयो घर्मास उषसं सचन्ते सर्वा
इत्ता अनु विदुर्वसिष्ठाः ॥ ७ ॥ सूर्यस्येव वक्षथो ज्योतिरेषां समुद्रस्येव महिमा

अ० ५ । अ० ३ । व० २६] ३५५ [म० ७ । अ० ३ । सू० ३४ ।

गंभीरः । वार्तस्येव प्रजवो नान्येन स्तोमो वसिष्ठा अन्वेतवे वः ॥ ८ ॥ त इ-
न्निएयं हृदयस्य प्रकेतैः सहस्रवल्शमभि सं चरन्ति । यमेन तत् परिधिं वयन्तोऽ-
प्सरस उप सेदुर्वसिष्ठाः ॥ ९ ॥ विद्युतो ज्योतिः परि सज्जिहानं मित्रावरुणा
यदपश्यतां त्वा । तत्ते जन्मोतैकं वसिष्ठागस्त्यो यत्ता विश आजभारं ॥ १० ॥
॥ २३ ॥ उतासि मैत्रावरुणो वसिष्ठोर्वश्या ब्रह्मन्मनसोऽधि जातः । इप्सं स्कन्वं ब्र-
ह्मणा दैव्येन विश्वे देवाः पुस्करे त्वाददन्त ॥ ११ ॥ स प्रकेत उभयस्य प्रविद्वा-
न्त्सहस्रदान उत वा सदानः । यमेन तत् परिधिं वयिष्यन्नप्सरसः परि जज्ञे व-
सिष्ठः ॥ १२ ॥ सत्रे ह जाताविषिता नमोभिः कुम्भे रेतः सिषिचतुः समानम् ।
ततो ह मान उदियाय मध्यात्ततो जातमृषिमाहुर्वसिष्ठम् ॥ १३ ॥ उक्थभृतं सा-
मभृतं विभर्ति ग्रावाणं विभ्रत्प्र वदात्यग्रे । उपैनमाध्वं सुमनस्यमाना आ वो ग-
च्छाति प्रवदो वसिष्ठः ॥ १४ ॥ २४ ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १—१५, १८—२५ विश्वे देवाः ।
१६ अहिः । १७ अहिर्बुध्न्यो देवता ॥ छन्दः—१, २, ५, १२, १३, १४,
१६, १६, २० भुरिगार्चीगायत्री । ३, ४, १७ आर्ची गायत्री । ६, ७, ८, ९,
१०, ११, १५, १८, २१ निचृत्त्रिपादगायत्री । २२, २४ निचृदार्पी त्रिष्टुप् ।
२३ आर्पी त्रिष्टुप् । २५ विराडार्पी त्रिष्टुप् च ॥ स्वरः—१—२२, २४ षड्जः ।
२३, २५ धैवतः ॥

॥ ३४ ॥ प्र शुक्रैतु देवी मनीषा अस्मत्सुतष्टो रथो न व्राजी ॥ १ ॥
विदुः पृथिव्या दिवो जनित्रं शृण्वन्त्यापो अथ क्षरन्तीः ॥ २ ॥ आपश्चिदस्मै
पिन्वन्त पृथ्वीवृत्रेषु शूरा मंसन्त उग्राः ॥ ३ ॥ आ धूर्षस्मै दधाताश्वानिन्द्रो
न व्राजी हिरण्यवाहुः ॥ ४ ॥ अभि प्र स्थाताहेव यज्ञं यातेव पत्नन्तमनां हिनोत
॥ ५ ॥ तमनां समत्सुं हिनोत यज्ञं दधात केतुं जनाय वीरम् ॥ ६ ॥ उदस्य शु-
ष्माद्भानुर्नार्त विभर्ति भारं पृथिवी न भूम ॥ ७ ॥ हवामि देवा अयातुरग्ने सा-
ध्वन्तेन धियं दधामि ॥ ८ ॥ अभि वो देवीं धियं दधिध्वं प्र वो देवत्रा वाचं
कृणुध्वम् ॥ ९ ॥ आ चष्ट आसां पाथो नदीनां वह्ण उग्रः सहस्रचक्षाः ॥ १० ॥
॥ २५ ॥ राजा राष्ट्रानां पेशो नदीनामनुत्तमस्मै जत्रं विश्वायु ॥ ११ ॥ अविष्टो
अस्मान्विश्वासु विच्वयुं कृणोत शंसं निनित्सोः ॥ १२ ॥ व्येतु दिद्युद्विषामशे-
वा युयोत विष्वग्रपस्तनूनाम् ॥ १३ ॥ अवीन्नो अग्निर्हव्यान्नमोभिः प्रेष्ठो अस्मा

म० ५ । अ० ३ । व० २६] ३५६ [म० ७ । अ० ३ । सू० ३५ ।

अवायि स्तोमः ॥ १४ ॥ सज्ज्वेवेभिर्गपां नपातं सखायं कृध्वं शिवो नो अस्तु
॥ १५ ॥ अञ्जाण्वैरहिं गृणीषे वृधे नदीनां रजःसु पादन् ॥ १६ ॥ मा नोऽ-
हिर्बुध्न्यो रिषे धान्मा यज्ञो अस्य सिधदतायोः ॥ १७ ॥ उत नः एषु नृषु श्रवो
धुः म राये यन्तु शर्मन्तो अर्यः ॥ १८ ॥ तपन्ति शत्रुं स्वर्णं भूमा महासेनासो
अमेभिरेषाम् ॥ १९ ॥ आ यज्ञः पत्नीर्गन्त्यच्छा त्वष्टा सुपाणिर्दधातु वीरान्
॥ २० ॥ २६ ॥ प्रति नः स्तोमं त्वष्टा जुषेत स्यादस्मे अरमतिर्वस्युः ॥ २१ ॥
ता नो रासप्रादिषाचो वमून्या रोदसी वरुणानीशंणोतु । वरुत्रीभिः सुशरणो नो
अस्तु त्वष्टा सुदज्ञो वि दधातु रायः ॥ २२ ॥ तन्नो रायः पर्वतास्तन्न आपस्तदा-
तिषाच ओषधीरुत द्यौः । वनस्पतिभिः पृथिवी सजोषा उभे रोदसी परि पासतो
नः ॥ २३ ॥ अनु तदुर्वी रोदसी जिहातामनु द्युतो वरुण इन्द्रसखा । अनु विश्वे
प्रकृतो ये महासो रायः स्याम धरुणं धियध्वै ॥ २४ ॥ तन्न इन्द्रो वरुणो धियो
अग्निराप ओषधीर्वनिनो जुषन्त । शर्मन्त्स्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ २५ ॥ २७ ॥

॥ ३५ ॥ १-१५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः-१, २,
३, ४, ५, ११, १२ त्रिष्टुप् । ६, ८, १०, १५ निचृत्त्रिष्टुप् । ७, ९ विरादभि-
ष्टुप् । १३, १४ भुक्विपङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-१२, १५ धैवतः । १३, १४ पञ्चमः ॥

॥ ३५ ॥ शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातर्हव्या । श-
मिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्राणूषणा वाजसातौ ॥ १ ॥ शं नो भगः
शमु नः शंसो अस्तु शं नः पुरन्धिः शमु सन्तु रायः । शं नः सखस्य सुयमस्य
शमः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु ॥ २ ॥ शं नो धाता शमु धर्ता नो अस्तु
शं न उरुची भवतु सधाभिः । शं रोदसी बृहती शं नो अद्रिः शं नो देवानां
सुहवानि सन्तु ॥ ३ ॥ शं नो अग्निज्योतिरनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणाव-
ध्विना शं । शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभिवातु वातः ॥ ४ ॥
शं नो आवापृथिवी पूर्वदूतो शान्तरिक्तं दृश्ये नो अस्तु । शं न ओषधीर्वनिनो
भवन्तु शं नो रजस्यस्यतिस्तु जिष्णुः ॥ ५ ॥ २८ ॥ शं न इन्द्रो वसुभिर्वेवो
अस्तु शमादित्योभिर्वरुणः सुशंसः । शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलापः शं नस्त्वष्टा आ-
भिर्हिष्ट शृणोतु ॥ ६ ॥ शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो आवाणः शमु
सन्तु एतान् । शं नः शरुणां धितयो भवन्तु शं नः प्रस्वाः शम्बस्तु वेदि ।

अ० ५ । अ० ४ । व० २] १५७ [प० ७ । अ० १ । मू० ३६ ।

॥ ७ ॥ शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु शं नश्चतस्रः प्रदिशो भवन्तु । शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः शम्भु सन्त्वापः ॥ ८ ॥ शं नो अदिर्तिर्भवतु मतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः । शं नो विष्णुः शम्भु पूषा नो अस्तु शं नो भवित्रं शम्भ्वस्तु वायुः ॥ ९ ॥ शं नो देवः सविता त्रायमाणः शं नो भवन्तूषसो विभातीः । शं नो पर्जन्यो भवतु प्रजाप्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शम्भुः ॥ १० ॥ ॥ २६ ॥ शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु शं सरस्वती सह धीभिरस्तु । शम्भुभिषाचः शम्भु रातिषाचः शं नो दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः ॥ ११ ॥ शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु शं नो अर्वन्तः शम्भु सन्तु गावः । शं नः ऋभवः सुकृतः सुहस्ताः शं नो भवन्तु पितरो हवेषु ॥ १२ ॥ शं नो अज एकपादेवो अस्तु शं नो ऽर्हिर्बुध्न्यः शं सगुद्रः । शं नो अपां नपात्पेरुरस्तु शं नः पृश्निर्भवतु देवगोपाः ॥ १३ ॥ आदित्या रुद्रा वसवो जुषन्तेदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः । शृण्वन्तु नो दिव्याः पार्थिवामो गोजाता उत ये यज्ञियांसः ॥ १४ ॥ ये देवानां यज्ञियां यज्ञियानां मनोर्यजत्रा अमृता अतृणाः । ते नो रासन्तामुरुगायमथ यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १५ ॥ ३० ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः-२ त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, निचृत्त्रिष्टुप् । ८, ९ विरादत्रिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः । १, ७ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः-२, ३, ४, ६, ८, ९ धैवतः । १, ५, ७ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ प्र ब्रह्मैतु सदनादृतस्य वि रश्मिर्भिः ससृजे सूर्यो गाः । वि सा-
नुना पृथिवी सस्र उर्वी पृथु प्रतीकमध्येधे अग्निः ॥ १ ॥ इमां वा मित्रावरुणा
सुवृक्तिमिषं न कृण्वे असुरा नवीयः । इनो वामन्यः पदवीरदग्धो जनं च मित्रो
यतति ब्रुवाणः ॥ २ ॥ आ वातस्य ध्रजतो रन्त इत्या अपीपयन्त धेनवो न सू-
दाः । महो दिवः सदेने जायमानो ऽचिक्रददृष्टभः सस्मिधूधन ॥ ३ ॥ गिरा य
एता युनजद्वरीं त इन्द्र प्रिया सुरथा शूर धायू । म यो मन्युं रिरिजतो मिना-
त्या सुक्रतुर्मर्यमाणं वदृत्याम् ॥ ४ ॥ यजन्ते अस्य सख्यं वयश्च नमस्विनः स्व
ऋतस्य धामन । वि पृत्तो वावधे नृभिः स्तवान इदं नमो रुद्राय प्रेषम् ॥ ५ ॥
॥ १ ॥ आ यत्सारकं यशसो वावशानाः सरस्वती सप्तथी सिन्धुमाता । याः सु-
ष्यन्त सुदुर्गाः सुधारा अभि स्वेन पर्यसा पीप्यानाः ॥ ६ ॥ उत ते नो मरुतो
मन्दसाना धियं तोकं च वाजिनोऽवन्तु । मा नः परि ह्यदक्षं चान्त्पथेऽवन्तु-

अ० ५ । अ० ४ । व० ५] ३५८ [म० ७ । अ० ३ । सू० ३८ ।

ज्यं ते रयिं नः ॥ ७ ॥ प्र वो महीमरमतिं कृणुध्वं प्र पूषणं विदध्यं न वीरम् ।
भगं धियोऽवितारं नो अस्याः सातौ वाजं रातिषाचं पुरान्धिम् ॥ ८ ॥ अच्छायं
वो मरुतः श्लोक एत्वच्छा विष्णुं निषिक्तपामवोभिः । उत प्रजायै गृणते वयो
धुर्यं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ३७ ॥ १-८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् । २,
७ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ८ विराट्त्रिष्टुप् । ४ निचृत्पङ्क्तिः । ६ स्वराट्पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, २, ३, ५, ७, ८ धैवतः । ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ३७ ॥ आ वो वहिष्ठो वहतु स्तवध्यै रथो वाजा ऋभुत्तणो अमृक्तः ।
अभि त्रिपृष्ठैः सर्वनेषु सोमैर्मदै सुशिषा महर्भिः पूणध्वम् ॥ १ ॥ यूयं ह रत्नं
मघवत्सु धत्थ स्वर्दशं ऋभुत्तणो अमृक्तम् । सं यज्ञेषु स्वधावन्तः पिबध्वं वि नो
राधांसि मतिभिर्दयध्वम् ॥ २ ॥ उवोचिथ हि मघवन्देष्टां महो अभैस्य वसुनो
विभ्रगे । उभा ते पूर्णा वसुना गभस्ती न सूनृता नि यमते वसव्या ॥ ३ ॥ त्व-
मिन्द्र स्वयंशा ऋभुत्ता वाजो न साधुरस्तमेष्टृका । वयं नु ते दारवांसः स्याम
ब्रह्म कृणवन्तो हरिवो वसिष्ठाः ॥ ४ ॥ सनितासि प्रवतो दाशुषे चिवाभिर्विवे-
षो हर्यश्व धीभिः । ववन्मा नु ते युज्याभिरूती कदा न इन्द्र राय आ दशस्येः
॥ ५ ॥ ३ ॥ वासयसीव वेधसस्त्वं नः कदा न इन्द्र वचसो बुबोधः । अस्तं ता-
त्या धिया रयिं सुवीरं पृत्तो नो अर्वा न्युहीत वाजी ॥ ६ ॥ अभि यं देवी नि-
र्ऋतिरिचदीशे नक्षन्त इन्द्रं शरदः सुपृत्तः । उप त्रिवन्धुर्जरदष्टिमेत्यस्ववेशं यं
कृणवन्त मतीः ॥ ७ ॥ आ नो राधांसि सवितः स्तवध्या आ रायो यन्तु पर्वत-
स्य रातौ । सदा नो दिव्यः प्रायुः सिषक्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ ४ ॥

॥ ३८ ॥ १-८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-६ सविता । ६ सविता भगो वा ।
७, ८ वाजिनो देवताः ॥ छन्दः—१, ३, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराट्त्रिष्टुप् । २,
४, ६ स्वराट्पङ्क्तिः । ७ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ८ धैवतः । २, ४,
६, ७ पञ्चमः ॥

॥ ३८ ॥ उद्गुप्य देवः सविता ययाम हिरण्ययीममतिं यामशिश्नेत् । नूनं भगो ह
व्यो मानुषेभिर्वि यो रत्ना पुरु वसुर्दधाति ॥ १ ॥ उद्गु तिष्ठ सवितः श्रुध्यस्य हि
रण्यपाणे प्रभृतावृत्तस्य । ऋग्वी पृथ्वीममतिं सृजान आ नृभ्यो मते भोजनं सु-

अ० ५ । अ० ४ । व० ७] ३५६ [म० ७ । अ० ३ । सू० ४० ।

वानः ॥ २ ॥ अपि पुतः सविता देवो अस्तु यमा चिद्विश्वे वसवो गृणन्ति ।
स नः स्तोमान्नमस्यश्चनो धाद्विश्वेभिः पातु प्रायुभिर्नि सृणीन ॥ ३ ॥ अभि यं
देव्यदितिर्गृणान्ति सव देवस्य सवितुर्जुषाणा । अभि सम्राजो वरुणो गृणन्त्यभि
मित्रासो अर्यमा सजोषाः ॥ ४ ॥ अभि ये मिथो वनुषः सपन्ते रातिं दिवो रा-
तिषाचः पृथिव्याः । अहिर्वृध्न्य उत नः शृणोतु वरुण्येकधेनुभिर्नि पातु ॥ ५ ॥
अनु तन्नो जास्पतिर्मसीष्ट रत्नं देवस्य सवितुरियानः । भगमुग्रोऽवशे जोहवीति
भगमनुग्रो अथ याति रत्नम् ॥ ६ ॥ शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मित-
द्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ ७ ॥ वाजैवा-
जेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं
तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ३६ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१, २,
५, ७ निचृत्विष्टुप् । ३ स्वरद्विष्टुप् । ४, ६ विराद्विष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३६ ॥ ऊर्ध्वो अग्निः सुमतिं वसवो अश्रेत्प्रतीची जूर्णिर्देवतातिमेति ।
भेजाते अद्रीं रथ्येव पन्थामृतं होता न इषितो यजाति ॥ १ ॥ प्र वावृजे सुप्रया
वर्हिरेषामा विशपतीव वीरिष्ट इयाते । विशाम्प्रक्तेरुषसः पूर्वहूतो वायुः पूषा स्व-
स्तये नियुत्वान् ॥ २ ॥ जमया अत्र वसवो रन्त देवा उरावन्तरिक्षे मर्जयन्त शु-
भ्राः । अर्वाक्पथ उरुजयः कृणुध्वं श्रोता दूतस्य जग्मुषो नो अस्य ॥ ३ ॥ ते
हि यज्ञेषु यज्ञियांस ऊमाः सुधस्थं विश्वे अभि सन्ति देवाः । तां अध्वर उशतो
यक्ष्यग्ने श्रुष्टी भगं नासत्या पुरन्धिम् ॥ ४ ॥ आग्ने गिरौ दिव आ पृथिव्या
मित्रं वह वरुणमिन्द्रमग्निम् । आर्यमणमदितिं विष्णुमेषां सरस्वती मरुतो मादय-
न्ताम् ॥ ५ ॥ ररे हव्यं मतिर्भिर्यज्ञियानां नक्षत्कामं मर्त्यानामसिन्वन् । धाता
रयिमविदस्यं सदासां सज्जीमहि युज्यैभिर्नु देवैः ॥ ६ ॥ नू रोदसी अभिष्टुते
वासिष्ठैर्ऋतावानो वरुणो मित्रो अग्निः । यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कं यूयं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ४० ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः ।
३ भुरिक्पङ्क्तिः । ६ विराद्विष्टुप् । २, ४ विराद्विष्टुप् । ५, ७ निचृत्विष्टुप् ॥
स्वरः—१, ३, ६ पञ्चमः । २, ४, ५, ७ धैवतः ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० ६] ३६० [म० ७ । अ० १ । सू० ४२ ।

॥ ४० ॥ ओ शुद्धिर्विद्व्याः समेतु प्रति स्तोमं दधीमहि तुराणाम् । यद्-
द्य देवः संविता सुवाति स्यामास्य गतिनो विभागे ॥ १ ॥ मित्रस्तत्रो वरुणो
रोदसी च धुमन्मित्रो अयमा ददातु । दिदेष्टु देव्यदिति रेकणो वायुश्च यक्षि-
गुवैते भगश्च ॥ २ ॥ सेदुग्रो अस्तु मरुतः स शुभी यं मर्त्यं पृषदश्वा अवा-
य । उतेप्रग्निः सरस्वती जुनन्ति न तस्य रायः पर्येतास्ति ॥ ३ ॥ अयं हि नेता
वरुण अतस्य मित्रो राजानो अयमापो धुः । सुहवां देव्यदितिरनवा ते नो अ-
हो अति पर्षन्नरिष्ठान् ॥ ४ ॥ अस्य देवस्य ग्रीळदुषो वया विष्णोरिषस्य प्रभुये
हविभिः । विदे हि रुद्रो रुद्रियं महित्वं यामिष्टं वृतिरंश्विनाविरावत् ॥ ५ ॥ मात्रं
पूषन्नामृण इरस्यो वरुणी यद्रातिषाचश्च रासन् । मयोभुवो नो अर्वन्तो नि पान्तु
वृष्टिं परिज्मा वातो ददातु ॥ ६ ॥ नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठैर्ऋतावानो वरुणो
वित्रो अग्निः । यच्छन्तु चन्द्रा उग्रं नो अर्कं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ४१ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ लिङ्गोक्ताः । २-६ भगः । ७ उषा
देवता ॥ छन्दः—१ निचृज्जगती । २, ३, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ४
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ निषादः । २, ३, ५, ६, ७ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ४१ ॥ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना । प्रात-
र्धमं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोमं पुत रुद्रं हुवेम ॥ १ ॥ प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम
वयं पुत्रमदितेयो विधृता । आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षी-
स्याह ॥ २ ॥ भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमा धियमुदवा ददन्तः । भग प्र णो जनय
गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३ ॥ उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रणित्व उत
मध्ये अह्नाम् । उतोदिता मघवन्तसूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम ॥ ४ ॥ भग एव
भगवां अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्माम । तं त्वा भग सर्वं इज्जोहवीति स नो
भग पुरता भवेह ॥ ५ ॥ समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्षावेव शुचये पदार्थ । अर्वा-
चीनं वसुविदं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु ॥ ६ ॥ अश्वावतीमोमतीर्न
उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः । घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ ४२ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१, ३
निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ विराद त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ६ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५
धैवतः । ६ पञ्चमः ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० ११] ३६१ [म० ७ । अ० ३ । सू० ४४ ।

॥ ४२ ॥ प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो नक्षन्त प्र क्रन्दन्नुर्नभन्यस्य वेतु । प्र धेनवं
उदप्रुतो नवन्त युज्यातामर्द्रा अध्वरस्य पेशः ॥ १ ॥ सुगस्ते अग्ने सनवित्तो अध्वा
युञ्च्वा सुते हरितो रोहितश्च । ये वा सङ्गन्नरुपा वीरवाहो हुवे देवानां जनिमानि
सत्तः ॥ २ ॥ समु वो यज्ञं महयन्नमोभिः प्र होता मन्द्रो रिरिच उपाके । यजस्य
सुपुर्वणीक देवाना यज्ञियामरमतिं ववृत्याः ॥ ३ ॥ यदा वीरस्य रेवतो दुरोणे
स्योनशीरतिथिराचिकेतत् । सुप्रीतो अग्निः सुधितो दम आ स विशे दाति वा-
र्यमियस्यै ॥ ४ ॥ इमं नो अग्ने अध्वरं जुषस्व मरुत्स्विन्द्रे यशसं कृधी नः । आ
नक्ता वह्निः संदतामुषामोशन्ता मित्रावरुणा यजेह ॥ ५ ॥ एवाग्निं सहस्यं वसिष्ठो
रायस्कांमो विश्वप्स्यस्य स्तौत् । इषं रयिं पप्रथद्वाजमस्मे यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ ४३ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् । २, ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३,
४ धैवतः । २, ५ पञ्चमः ॥

॥ ४३ ॥ प्र वो यज्ञेषु देवयन्तो अर्चन्धावा नमोभिः पृथिवी इषधै । येषां
ब्रह्माण्यसमानि विप्रा विष्वग्भियन्ति वनिनो न शाखाः ॥ १ ॥ प्र यज्ञ एतु हेत्वो
न सप्तिरुद्यच्छध्वं समनसो घृताचीः । स्तृणीत वह्निर्ध्वराय साधूर्वा शोर्चापि
देवयून्यस्थुः ॥ २ ॥ आ पुत्रासो न मातरं विभृत्राः सानो देवासो वह्निषः सदन्तु ।
आ विश्वाची विदध्यामनक्षुग्ने मा नो देवताता मृधस्कः ॥ ३ ॥ ते सीपपन्त जो-
षमा यजत्रा ऋतस्य धाराः सुदुघा दुहानाः । ज्येष्ठं वो अद्य मह आ वसूनामा
गन्तन समनसो यतिष्ठ ॥ ४ ॥ एवा नो अग्ने विच्वा दशस्य त्वया वयं सहसा-
वन्नास्काः । राया युजा संधमादो अरिंष्टा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ४४ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ लिङ्गोक्ता देवताः ॥ छन्दः—१ निचृज्जग-
ती । २, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ निपादः । २, ३ धैवतः ।
४, ५ पञ्चमः ॥

॥ ४४ ॥ दधिकां वः प्रथममश्विनोषसमग्निं समिद्धं भगमूतये हुवे । इन्द्रं
विष्णुं पूषणं ब्रह्माणस्पतिमादित्यान्यावापृथिवी अपः स्वः ॥ १ ॥ दधिकामु न-
मसा बोधयन्त उदीराणा यज्ञमुपप्रयन्तः । इळो देवीं वह्निषि सादयन्तोऽश्विना

अ० ५ । अ० ४ । व० १४] ३६२ [म० ७ । अ० ३ । सू० ४७ ।

विषां सुहवां हुवेम ॥ २ ॥ दधिकावाणं बुबुधानो अग्निमुप जुव उपसं सूर्यगाम् ।
ब्रध्नं मांश्चतोर्वरुणस्य बभ्रुं ते विश्वास्मद्गुरिता यावयन्तु ॥ ३ ॥ दधिकावा प्र-
थमो वाज्यर्वाग्ने रथानां भवति प्रजानन् । संविदान उपसा सूर्येणादित्येभिर्वसु-
भिरङ्गिरोभिः ॥ ४ ॥ आ नो दधिकाः पथ्यामनक्तवृतस्य पन्थामन्वतेवा उ ।
शृणोतु नो दैव्यं शर्धो अग्निः शृण्वन्तु विश्वे महिषा अमूराः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ४५ ॥ १-४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः-१ विरादत्रिष्टुप् ।
२ त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४५ ॥ आ देवो यातु सविता सुरत्नोऽन्तरिक्षप्रा वहमानो अश्वैः । ह-
स्ते दधानो नर्यां पुरुणि निवेश्यश्च प्रसुवञ्च भूमं ॥ १ ॥ उदस्य बाहू शिथिरा
बृहन्ता हिरण्यया दिवो अन्ता अनष्टाम् । नूनं सो अस्य महिमा पानिष्ट सूर-
श्चिदस्मा अनुदादपस्याम् ॥ २ ॥ स घा नो देवः सविता सहावा साविषदसु-
पतिर्वसूनि । विश्रयमाणो अमर्तिमुखीं मर्तभोजनमथ रासते नः ॥ ३ ॥ इमा
गिरः सवितारं मुजिह्वं पूर्णगंभस्तिमीळते सुपाणिम् । चित्रं वयो बृहदस्मे दधा-
तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ १२ ॥

॥ ४६ ॥ १-४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ रुद्रो देवता ॥ छन्दः-२ निचृत्त्रिष्टुप् । १ वि-
रादजगती । ३ निचृज्जगती । ४ स्वरादपङ्क्तिः ॥ स्वरः-२ धैवतः । १, ३
निषादः । ४ पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरः क्षिप्रेषवे देवाय स्वधावै । अषा-
ब्धाय सहमानाय वेधसे तिग्मायुधाय भरता शृणोतु नः ॥ १ ॥ स हि क्षयेण
क्षम्यस्य जन्मनः साम्राज्येन दिव्यस्य चेतति । अवन्नवन्तीरुप नो दुरश्चरानमी-
वो रुद्र जासु नो भव ॥ २ ॥ या ते दिद्युदर्वसृष्टा दिवस्पतिं क्षमया चरन्ति परि
सा वृणक्तु नः । सहस्रं ते स्वपिवात भेषजा मा नस्तोकेषु तनयेषु रीरिषः ॥ ३ ॥
मा नो वधी रुद्र मा परा वा मा ते भूम प्रसितौ हीक्षितस्य । आ नो भज बर्हि-
षि जीवशंसे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ १३ ॥

॥ ४७ ॥ १-४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आपो देवता ॥ छन्दः-१, ३ त्रिष्टुप् ।
२ विरादत्रिष्टुप् । ४ स्वरादपङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-३ धैवतः । ४ पञ्चमः ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० १६] ३६३ [म० ७ । अ० ३ । सू० ४६ ।

॥ ४७ ॥ आपो यं वः प्रथमं देवयन्तं इन्द्रपानमृमिमकृण्वतेळः । तं वो वृ-
यं शुचिमस्मिप्रमद्य घृतमुषं मधुमन्तं वनेम ॥ १ ॥ तमृमिमापो मधुमत्तमं वोऽपां
नपादवत्वाशुहेमा । यस्मिन्निन्द्रो वसुभिर्मादयाति तमश्याम देवयन्तो वो अद्य
॥ २ ॥ शतपवित्राः स्वधया मदन्तीर्देवीर्देवानामपि यन्ति पाथः । ता इन्द्रस्य न मि-
नन्ति वतानि सिन्धुभ्यो हव्यं घृतवज्जुहोत ॥ ३ ॥ याः सूर्यो रश्मिभिरातुतान
याभ्य इन्द्रो अरदद्वातुमृमिम् । ते सिन्धवो वरिवो धातना नो यूयं पात स्वस्ति-
भिः सदा नः ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ ४८ ॥ १-४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-३ ऋभवः । ४ ऋभवो विश्वे देवा
वा देवताः ॥ छन्दः-१ भुरिक्पङ्क्तिः । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४ विराट्त्रि-
ष्टुप् ॥ स्वरः-१ पञ्चमः । २-४ धैवतः ॥

॥ ४८ ॥ ऋभुक्षणो वाजा मादयध्वमस्मे नरो मघवानः सुतस्य । आ वो-
ऽर्वाचः कर्तव्यो न यातां विभ्वो रथं नर्यं वर्तयन्तु ॥ १ ॥ ऋभुर्ऋभुभिर्ऋभि वः
स्याम विभ्वो विभुभिः शर्वसा शर्वासि । वाजो अस्माँ अवतु वाजसाताविन्द्रेण
युजा तरुषेम वृत्रम् ॥ २ ॥ ते चिद्धि पूर्वीरभि सन्ति शासा विश्वा अर्य उपर-
ताति वन्वन् । इन्द्रो विभ्वो ऋभुक्षा वाजो अर्यः शत्रोर्मिथत्या कृणवन्वि नृ-
म्णम् ॥ ३ ॥ नू देवासो वरिवः कर्तना नो भूत नो विश्वेऽवसे सजोषाः । स-
मस्मे इषं वसवो ददीरन्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ १५ ॥

॥ ४९ ॥ १-४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आपो देवताः ॥ छन्दः-१ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२, ३ त्रिष्टुप् । ४ विराट्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४९ ॥ समुद्रज्यैष्ठाः सलिलस्य मध्यात्पुताना यन्त्यनिविशमानाः ।
इन्द्रो या वज्री वृषभो रराद ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ १ ॥ या आपो
दिव्या उत वा स्रवन्ति खनित्रिमा उत वा याः स्वयञ्जाः । समुद्रार्था याः शुचयः
पावकास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ २ ॥ यासां राजा वरुणो याति मध्ये
सत्यानृते अवपश्यञ्जनाताम् । मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता आपो देवीरिह
मामवन्तु ॥ ३ ॥ यासु राजा वरुणो यासु सोमो विश्वे देवा या सूर्जे मदन्ति ।
वैश्वानरो यास्वग्निः प्रविष्टस्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ ४ ॥ १६ ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० १६] ३६४ [म० ७ । अ० ३ । सू० ५२ ।

॥ ५० ॥ १-४ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ मित्रावरुणौ । २ अग्निः । ३ विश्वे देवाः । ४ नद्यो देवताः ॥ छन्दः-१, ३ स्वराद् त्रिष्टुप् । २ निचृज्जगती । ४ भुरिगतिजगती ॥ स्वरः-१, ३ धैवतः । २, ४ निषादः ॥

॥ ५० ॥ आ मां मित्रावरुणेह रक्षतं कुलाययद्विष्वयन्मा न आ गन् । अजक्रावं दुर्दृशीकं तिरो दधे मा मां पथेन रपसा विदत्सर्हः ॥ १ ॥ यद्विजाम् न्परुषि वन्दनं भुवदष्टीवन्तौ परि कुल्फौ च देहत् । अग्निष्टच्छोचन्नप वाधतामितो मा मां पथेन रपसा विदत्सर्हः ॥ २ ॥ यच्छल्लमलौ भवति यन्नदीषु यदोषधीभ्यः परि जायते विषम् । विश्वे देवा निरितस्तत्सुवन्तु मा मां पथेन रपसा विदत्सर्हः ॥ ३ ॥ याः प्रवतो निवत उद्धत उदन्वतीरनुदकाश्च याः । ता अस्मभ्यं पर्यसा पिन्वमानाः शिवा देवीरशिषदा भवन्तु सर्वा नद्यो अशिषिदा भवन्तु ॥ ४ ॥ १७ ॥

॥ ५१ ॥ १-३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आदित्यादेवताः ॥ छन्दः-१, २ त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५१ ॥ आदित्यानामवसा नूतनेन सत्नीमहि शर्मणा शन्तमेन । अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः ॥ १ ॥ आदित्यासो अदि-तिर्मादयन्तां मित्रो अर्यमा वरुणो रजिष्ठाः । अस्माकं सन्तु भुवनस्य गोपाः पि-वन्तु सोममवसे नो अद्य ॥ २ ॥ आदित्या विश्वे मरुतश्च विश्वे देवाश्च विश्वं ऋभवश्च विश्वे । इन्द्रो अग्निरश्विनां तुष्टुवाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ १८ ॥

॥ ५२ ॥ १-३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ आदित्या देवताः ॥ छन्दः-१, ३ स्वरादपङ्क्तिः । २ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३ पञ्चमः । २ धैवतः ॥

॥ ५२ ॥ आदित्यासो अदितयः स्याम पूर्ववृत्रा वसवो मर्त्यवृत्रा । सनेम मित्रावरुणा सनेन्तो भवेम द्यावापृथिवी भवन्तः ॥ १ ॥ मित्रस्तन्नो वरुणो मा-महन्तु शर्म तोकाय तनयाय गोपाः । मावो भुजेमान्यजातमेनो मा तत्कर्म वसवो यच्चर्यध्वे ॥ २ ॥ तुरग्यवोऽङ्गिरसो नक्षन्त रत्नं देवस्य सवितुरिन्द्रियाणाः । पिता च तन्नो महान्यजन्नो विश्वे देवाः सर्मनसो जुषन्त ॥ ३ ॥ १९ ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० २२] ३६५ [म० ७ । अ० ३ । सू० ५५ ।

॥ ५३ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ द्यावापृथिव्यौ देवते ॥ छन्दः—१
त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५३ ॥ प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः सवाध ईळे बृहती यजत्रे । ते
चिद्धि पूर्व कवयो गृणन्तः पुरो मही दधिरे देवपुत्रे ॥ १ ॥ प्र पूर्वजे पितरा न-
व्यसीभिर्गीभिः कृणुध्वं सदाने ऋतस्य । आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन
यातं महि वां वरुथम् ॥ २ ॥ उतो हि वां रत्नधेयानि सन्ति पुरुणि द्यावापृ-
थिवी सुदासे । अस्मे धत्तं यदसदस्कृधोयु यूयं पात स्वस्तिभिः सदानः ॥ ३ ॥ २० ॥

॥ ५४ ॥ १—३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वास्तोष्पतिर्देवता ॥ छन्दः—१, ३
निचृत्त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्स्वावेशो अनमीवो भवा नः । य-
त्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥ वास्तोष्पते प्रतरणो
न एधि गयस्फानो गोभिरश्वेभिरिन्दो । अजरासस्ते मुख्ये स्याम पितेव पुत्रान्प्रति
नो जुषस्व ॥ २ ॥ वास्तोष्पते शग्मया संसदा ते सत्नीमहि रणवया गातुमत्या ।
पाहि क्षेम उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदानः ॥ ३ ॥ २१ ॥

॥ ५५ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ वास्तोष्पतिः । २—८ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१ निचृद्वायत्री । २, ३, ४ बृहती । ५, ७ अनुष्टुप् । ६, ८ निचृदनुष्टुप् ॥
स्वरः—१ षड्जः । २, ३, ४ मध्यमः । ५—८ गान्धारः ॥

॥ ५५ ॥ अमीवहा वास्तोष्पते विश्वा रूपाण्याविशन् । सखा सुशेव एधि
नः ॥ १ ॥ यदर्जुन सारमेय दतः पिशङ्ग यच्छसे । वीव भ्राजन्त ऋष्टय उप स-
कुं वृषसतो नि पु स्वप ॥ २ ॥ स्तेनं राय सारमेय तस्करं वा पुनः सर । स्तो-
तृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान्दुच्छुनायसे नि पु स्वप ॥ ३ ॥ त्वं सूकरस्य दर्दहि
तव दर्दतु सूकरः । स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान्दुच्छुनायसे नि पु स्वप ॥ ४ ॥
सस्तु माता सस्तु पिता सस्तु श्वा सस्तु विशपतिः । ससन्तु सर्वे ज्ञातयः सस्त्वय-
मभितो जमः ॥ ५ ॥ य आस्ते यश्च चरति यश्च पश्यति नो जनः । तेषां सं
हन्मो अक्षाणि यथेदं हर्म्य तथा ॥ ६ ॥ सहस्रशृङ्गो वृषभो यः संमुद्रादुदाचरत् ।
तेना सहस्र्येना वयं नि जनान्स्वापयामसि ॥ ७ ॥ प्रोष्टेशया बह्वेशया नारीर्या-
स्तल्पशीवरीः । स्त्रियो याः पुण्यगन्धास्ताः सर्वाः स्वापयामसि ॥ ८ ॥ २२ ॥ ३ ॥

अ० ५ । अ० ४ । व० २५] ३६६ [म० ७ । अ० ४ । सू० ५६ ।

॥ ५६ ॥ १—२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१ आर्ची
गायत्री । २, ६, ७, ९ भुरिगार्ची गायत्री । ३, ४, ५ प्रजापत्या बृहती । ८, १०
आर्च्युष्णिक् । ११ निचृद्गार्च्युष्णिक् । १२, १३, १५, १८, १९, २१ निचृ-
त्विष्णुप् । १७, २० त्रिष्णुप् । २२, २३, २५ विराद् त्रिष्णुप् । २४ पङ्क्तिः । १४, १६ स्त-
रादपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ६, ७, ९ षड्जः । ३, ४, ५ मध्यमः । ८, १०, ११
ऋषभः । १२, १३, १५, १७—२२, २३, २५ धैवतः । १४, १६, २४ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ क ई व्यक्ता नरः सनीळा रुद्रस्य मर्या अथा स्वर्वाः ॥ १ ॥ न-
किंहेषां जनूषि वेद ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम् ॥ २ ॥ अभि स्वपूर्भिर्मिथो व-
पन्त वार्तस्वनसः श्येना असृध्न ॥ ३ ॥ एतानि धीरो निरया चिकेत पृश्नि-
र्यवूथो मही जुभार ॥ ४ ॥ सा विद् सुवीरा मरुद्भिरस्तु सनात्सहन्ती पुष्यन्ती
नृम्णम् ॥ ५ ॥ यापं येषां शुभा शोभिष्ठाः श्रिया सम्मिश्रता ओजोभिरुग्राः
॥ ६ ॥ उग्रं व ओजः स्थिरा शत्रांस्यथा मरुद्भिर्गणस्तुविष्मान् ॥ ७ ॥ शुभ्रो वः
शुष्मः कुध्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्थस्य धृष्णोः ॥ ८ ॥ सनेम्यस्मद्युयोत दिद्युं
मा वो दुर्मतिरिह प्रणङ्कः ॥ ९ ॥ प्रिया वो नाम हुवे तुराणामा यत्तृपन्मरुतो वा-
वशानाः ॥ १० ॥ २३ ॥ स्वायुधास इष्मिणः सुनिष्का उत स्वयं तन्वः शु-
म्भमानाः ॥ ११ ॥ शुची वो हव्या मरुतः शुचीनां शुचिं हिनोम्यध्वरं शुचि-
भ्यः । ऋतेन सत्यमृतसापं आयञ्छुचिजन्मानः शुचयः पावकाः ॥ १२ ॥ अ-
सेष्वा मरुतः खादयो वो वक्तः सु रुक्मा उपशिश्निरियाणाः । वि विद्युतो न वृष्टिभी
रुवाना अतु स्वधामायुर्धैर्यच्छमानाः ॥ १३ ॥ प्र बुध्र्या व ईरते महांसि प्र ना-
मानि प्रयज्यवस्तिरध्वम् । सहस्रियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम्
॥ १४ ॥ यदि स्तुतस्य मरुतो अग्नीथेत्या विप्रस्य वाजिनो हवींषन् । मत्तू रायः
सुवीर्यस्य दातु नू चिद्यमन्य आदभदरावा ॥ १५ ॥ २४ ॥ अत्यासो न ये मरुतः
स्वञ्चो यत्तदृशो न शुभयन्त मर्याः । ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न
मक्नीळिनः पयोधाः ॥ १६ ॥ दशस्यन्तो नो मरुतो मृळन्तु वरिवस्यन्तो रोदसी सुमेके ।
आरे गोहा नृहा वधो वो अस्तु सुम्नेभिरस्मे वसवो नमध्वम् ॥ १७ ॥ आ वो होता जोह-
वीति सत्तः सत्राचीं रातिं मरुतो गृणानः । य ईवतो वृषणो अस्ति गोपाः सो
अद्वयावी हवते व उक्थैः ॥ १८ ॥ इमे तुरं मरुतो रामयन्तीमे सहः सहस्र आन-
मन्ति । इमे शंसं वरुण्यतो नि पान्ति गुरु द्वेषो अररुषे दधन्ति ॥ १९ ॥ इमेरध्रं
चिन्मरुतो जुनन्ति भूमिं चिद्यथा वसवो जुषन्त । अप वाधध्वं वृषणस्तमांसिधत्त

अ० ५ । अ० ४ । व० २८] ३६७ [म० ७ । अ० ४ । सू० ५८ ।

विश्वं तनयं लोकमुस्मे ॥ २० ॥ २५ ॥ मा वो वात्रान्मरुतो निरराम मा पश्चाद्ध्यमरथ्यो
विभागे । आ नः स्पर्हि भजतना वसव्ये यदी मुजातं वृषणो वो अस्ति ॥ २१ ॥ सं
यद्धनन्त मन्युभिर्जनासः शूरा यद्दीध्वोषधीषु विन्तु । अथ स्मा नो मरुतो रुद्रि-
यासस्त्रातारो भूत पृतनास्वर्यः ॥ २२ ॥ भूरि चक्र मरुतः पित्र्याण्युक्थानि या
वः शस्यन्ते पुरा चित् । मरुद्भिरुग्रः पृतनासु साब्धो मरुद्भिरित्सर्निता वाजमवी
॥ २३ ॥ अस्मे वीरो मरुतः शुष्म्यस्तु जनानां यो असुरो विधर्ता । अपो येन
सुजितये तरेमाध स्वमोको अभि वः स्याम ॥ २४ ॥ तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो
अग्निराप ओषधीर्वनिनो जुषन्त । शर्मन्त्स्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ २५ ॥ २६ ॥

॥ ५७ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-२, ४ त्रिष्टुप् ।
१ विराद् त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ मध्वो वो नाम मारुतं यजत्राः प्र यज्ञेषु शर्वसा मदन्ति । ये रे-
जयन्ति रोदसी चिदुर्वी पिन्वन्त्युत्सं यदयांसुग्राः ॥ १ ॥ निचेतारो हि मरुतो
गृणन्ते प्रणेतारो यजमानस्य मनम् । अस्माकमद्य त्रिदयेषु बहिरा वीतये सदत
पिप्रियाणाः ॥ २ ॥ नैतावदन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैस्तनूभिः । आ
रोदसी विश्वपिशः पिशानाः समानमज्ज्यज्जते शुभे कम् ॥ ३ ॥ ऋधक्सा वो
मरुतो दिद्युदस्तु यद्वा आगः पुरुषता करांम । मा वस्तस्यामपि भूमा यजत्रा अस्मे
वो अस्तु सुमतिश्चनिष्ठा ॥ ४ ॥ कृते चिदत्र मरुतो रणन्तानवद्यासः शुचयः
पावकाः । प्र णोऽवत सुमतिभिर्यजत्राः प्र वाजैभिस्तिरत पुष्यसे नः ॥ ५ ॥
उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामभिर्नरो हवींषि । ददात नो अमृतस्य प्र-
जायै जिगृत रायः सूनृता मघानि ॥ ६ ॥ आ स्तुतासो मरुतो विश्वं ऊती अ-
च्छा सूरिन्तमर्वताता जिगात । ये नस्मना शतिनो वर्धयन्ति यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ७ ॥ २७ ॥

॥ ५८ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः-३, ४ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् । १ विराद् त्रिष्टुप् । २, ६ भुरिकपङ्क्तिः ॥ स्वरः-१, ३
४, ५ धैवतः । २, ६ पञ्चमः ॥

॥ ५८ ॥ प्र साक्रमुक्ते अर्चता गुणाय यो दैव्यस्य धाम्नस्तुर्विष्मान् । उत

अ० ५ । अ० ४ । व० ३०] ३६८ [म० ७ । अ० ४ । सू० ५६ ।

जोदन्ति रोदसी महित्वा नक्षन्ते नाकं निर्ऋतेरवंशात् ॥ १ ॥ जनूश्चिद्वो मरु-
तस्त्वेष्ट्येण भीमास्तुर्विमन्यवोऽयासः । प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति विश्वो वो
यामन्भयते स्पर्द्धक ॥ २ ॥ बृहद्वयो मघवद्भ्यो दधात जुजोषन्निमरुतः सुष्टुतिं नः ।
गतो नाध्वा वि तिराति जन्तुं प्र णः स्पर्हार्भाभिरुतिभिस्तिरेत ॥ ३ ॥ युष्मोतो विप्रो
मरुतः शतस्वी युष्मोतो अर्वा सहुरिः सहसी । युष्मोतः सम्राकुत हन्ति वृत्रं प्र तद्वो
अस्तु धूतयो देष्णम् ॥ ४ ॥ तां आ रुद्रस्य मीळहुषो विवासे कुविन्नंसन्ते मरुतः
पुनर्नः । यत्सुस्वर्ता जिहीळिरे यदाविरव तदेन ईमहे तुराणाम् ॥ ५ ॥ प्र सा
वाचि सुष्टुतिर्मघोनामिदं सूक्तं मरुतो जुषन्त । आराचिद्वेषो वृषणो युयोत यूयं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ ५६ ॥ १-१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-११ मरुतः । १२ रुद्रो देवता ॥ छन्दः-
१, निचृद्बृहती । ३ बृहती । ६ स्वराद्बृहती । २ पङ्क्तिः । ४ निचृत्पङ्क्तिः । ५,
१२ अनुष्टुप् । ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । ९, १० गायत्री । ११ निचृद्गायत्री ॥
स्वरः—१, ३, ६ मध्यमः । २, ४ पञ्चमः । ५, १२ गान्धारः । ७, ८ धैवतः ।
९, १०, ११ षड्जः ॥

॥ ५६ ॥ यं त्रायध्व इदमिदं देवासो यं च नयथ । तस्मा अग्ने वरुण मि-
त्रार्यमन्मरुतः शर्म यच्छत ॥ १ ॥ युष्माकं देवा अवसाहनि प्रिय ईजानस्तरति द्विषः ।
प्र स क्षयं तिरते वि महीरिषो यो वो वराय दाशति ॥ २ ॥ नहि वंश्वरमं च न व-
सिष्ठः परिमंसते । अस्माकमद्य मरुतः सुते सच्चा विश्वे पिवत कामिनः ॥ ३ ॥
नहि वं ऊतिः पृतनासु मर्धति यस्मा अराध्वं नरः । अभि व आवर्त्सुमतिर्नवी-
यसी तूयं यात पिपीषवः ॥ ४ ॥ ओ पु घृष्ट्विराधसो यातनान्धोसि पीतये । इमा वो ह-
व्या मरुतो रुरे हि कं मोष्वन्यत्र गन्तन ॥ ५ ॥ आ च नो बर्हिः सदताविता च नः
स्पर्हार्हाणि दातवे वसु । अस्मैधन्तो मरुतः सोम्ये मधौ स्वाहेह मादयाध्वै ॥ ६ ॥
॥ २६ ॥ सस्वश्चिद्धि तन्वः । शुम्भमाना आ हंसासो नीलपृष्ठा अपप्तन । विश्वं
शर्धो अभितो मा नि षेद नरो न ररावाः सर्वन्ते मदन्तः ॥ ७ ॥ यो नो मरुतो अभि
दुर्हणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति । दुहः पाशान्प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन
हर्मना हन्तना तम् ॥ ८ ॥ सान्तपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टुष्टन । युष्माकोती रि-
शादसः ॥ ९ ॥ गृहमेधास आ गत मरुतो माप भूतन । युष्माकोती सुदानवः ॥ १० ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० ३] ३६६ [म० ७ । अ० ४ । सू० ६१ ।

इहेह वः स्वतवसः कवय सूर्यत्वचः । यज्ञं मरुत आ वृणे ॥ ११ ॥ अयस्वकं
यजामहे सुगन्धि पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्
॥ १२ ॥ ३० ॥ ४ ॥

॥ ६० ॥ १-१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ सूर्यः । २-१२ मित्रावरुणौ देवते ॥
छन्दः—१ पङ्क्तिः । ६ विराद् पङ्क्तिः । १० स्वरान् पङ्क्तिः । २, ३, ४,
६, ७, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ८, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६, १० पञ्चमः ।
२-८, ११, १२ धैवतः ॥

॥ ६० ॥ यदद्य सूर्यं ब्रह्मोऽनागा उद्यन्मित्राय वरुणाय सत्यम् । वयं देवत्रा-
दिते स्याम तव प्रियासौ अर्यमन्मृणन्तः ॥ १ ॥ एष स्य मित्रावरुणा नृचक्षा उभे
उदेति सूर्यो अभि जमन् । विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च गोपा ऋजु मर्तेषु वृजिना च
पश्यन् ॥ २ ॥ अयुक्तं सप्त हरितः सधस्थाद्या ई वहन्ति सूर्यं घृताचीः । धामानि
मित्रावरुणा युवाकुः सं यो यूथेव जनिमानि चष्टे ॥ ३ ॥ उद्यौ पृक्षासो मधुमन्तो
अस्थुरा सूर्यो अरुहच्छुक्रमर्णः । यस्मां आदित्या अध्वनो रदन्ति मित्रो अर्यमा
वरुणः सजोषाः ॥ ४ ॥ इमे चेतारो अमृतस्य धूरैर्मित्रो अर्यमा वरुणो हि सन्ति ।
इम ऋतस्य वावृधुर्दुरोणे शग्मासः पुत्रा अदितेरदब्धाः ॥ ५ ॥ इमे मित्रो वरुणो
दूळभांसोऽचेतसं चिचितयन्ति दक्षैः । अपि क्रतुं सुचेतसं वतन्तस्तिरश्चिदंहः सु-
पथा नयन्ति ॥ ६ ॥ १ ॥ इमे दिवो अनिमिषा पृथिव्याश्चिकित्वांसो अचेतसं
नयन्ति । प्रवाजे चिन्नद्यौ गाधमस्ति पारं नो अस्य विष्पितस्य पर्षन् ॥ ७ ॥
यद्गोपावददितिः शर्म भद्रं मित्रो यच्छन्ति वरुणः सुदासे । तस्मिन्ना लोकं तनयं दधाना
मा कर्म देवहेळनं तुरासः ॥ ८ ॥ अत्र वेदिं होत्राभिर्यजेत रिपुः काश्चिद्वरुणाभृतः सः ।
परि द्वेषोभिर्यमा वृणकूरुं सुदासे वृषणा उ लोकम् ॥ ९ ॥ सुस्वश्चिद्धिं समृ-
तिस्त्वेष्येषामपीच्येत् सहसा सहन्ते । युष्मज्जिया वृषणो रेजमाना दक्षस्य चिन्म-
हिना मृळता नः ॥ १० ॥ यो ब्रह्मणे सुमतिमायजाते वाजस्य सातौ परमस्य रायः ।
सीक्षन्त मन्युं मघवानो अर्य उरु क्षयाय चक्रिरे सुधातु ॥ ११ ॥ इयं देव पुरो-
हितिर्युवभ्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि । विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १२ ॥ २ ॥

॥ ६१ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१ धुरिकपङ्क्तिः ।
२, ४ त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ पञ्चमः । २-७ धैवतः ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० ५] ३७० [म० ७ । अ० ४ । सू० ६३ ।

॥ ६१ ॥ उद्वां चतुर्वरुण सुप्रतीकं देवयोरेति सूर्यस्ततन्वान् । अभि यो
विश्वा भुवनानि चष्टे स मन्युं मर्त्येषा चिकेत ॥ १ ॥ प्र वां स मित्रावरुणावृ-
तावा विशो मन्मानि दीर्घश्रुदियति । यस्य ब्रह्माणि सुक्रतू अवाथ आ यत्क्रत्वा
न शरदः पृथैथे ॥ २ ॥ प्रोरोमित्रावरुणा पृथिव्याः प्र दिव ऋषाद्वृहतः सुदान् ।
स्पर्शो दधाथे ओषधीषु विद्धृग्यतो अनिमिषं रक्षमाणा ॥ ३ ॥ शंसा मित्र-
स्य वरुणस्य धाम शुष्मो रोदसी वद्धथे महित्वा । अयन्मासा अयज्वनामवीराः
प्र यज्ञमन्मा वृजनं तिराते ॥ ४ ॥ अमूरा विश्वा वृषणाविमा वां न यासु चित्रं
ददृशे न यत्तम् । दुहः सचन्ते अर्चता जनानां न वां निणयान्यचिते अभूवन्
॥ ५ ॥ समु वां यज्ञं मह्यं नमोभिर्द्वे वां मित्रावरुणा सबाधः । प्र वां मन्मा-
न्युचसे नवानि कृतानि ब्रह्म जुजुषन्निमानि ॥ ६ ॥ इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां
यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि । विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ७ ॥ ३ ॥

॥ ६२ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-३ सूर्यः । ४-६ मित्रावरुणौ देवते ॥
छन्दः-१, २, ६ विरादत्रिष्टुप् । ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ उत्सूर्यो बृहदूर्चीष्यश्रेत्पुरु विश्वा जनिम मानुषाणाम् । समो दि-
वा ददृशे रोचमानः क्रत्वा कृतः सुकृतः कर्तृभिर्भूत् ॥ १ ॥ स सूर्यं प्रति पुरो न
उद्गा णभिः स्तोमोभिरेतशेभिरेवैः । प्र नो मित्राय वरुणाय वोचोऽनागसो
अर्यम्णे अर्यये च ॥ २ ॥ वि नः सहस्रं शुरुधो रदन्वृतावानो वरुणो मित्रो अ-
ग्निः । यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कमा नः कामं पूपुरन्तु स्तवानाः ॥ ३ ॥ द्या-
वाभूमी अदिते त्रासीथां नो ये वां जुजुः सुजनिमान ऋषे । मा हेळे भूम वरुण-
स्य वायोर्मा मित्रस्य प्रियतमस्य नृणाम् ॥ ४ ॥ प्र ब्राह्वा सिस्वतं जीवसे न आ
नो गव्यूतिमुत्ततं घृतेन । आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवे-
मा ॥ ५ ॥ नू मित्रो वरुणो अर्यमा नस्त्वने तोकाय वरिवो दधन्तु । सुगा नो
विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ६३ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-५ सूर्यः । ५, ६ मित्रावरुणौ देवते ॥
छन्दः-१, ६ विरादत्रिष्टुप् । २, ३, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ उद्वेति सुभगो विश्वचक्षाः साधारणः सूर्यो मानुषाणाम् । चतु-
र्मित्रस्य वरुणस्य देवश्चर्मैव यः समर्विव्यक्तमांसि ॥ १ ॥ उद्वेति प्रसवीता ज-

अ० ५ । अ० ५ । व० ७] ३७? [म० ७ । अ० ४ । सू० ६५ ।

नानां महान्केतुरर्णवः सूर्यस्य । समानं चक्रं पर्याविष्टसन्त्यदेतशो वहति धूर्षयु-
क्तः ॥ २ ॥ विभ्राजमान उषसासुपस्थाद्वैभैरुदेत्यनुमद्यमानः । एष मे देवः स-
विता चच्छन्द यः समानं न प्रमिनाति धाम ॥ ३ ॥ दिवो रुक्म उरुचक्षा उ-
देति दूरेअर्थस्तरणिभ्राजमानः । नूनं जनाः सूर्येण प्रसूता अयन्नर्थानि कृणव-
न्नपांसि ॥ ४ ॥ यत्रा चक्रमृता गातुमस्मै श्येनो न दीयन्नन्वेति पार्थः । प्रति
वां सूर उदिते विधेम नमोभिर्मित्रावरुणोत हव्यैः ॥ ५ ॥ नू मित्रो वरुणो अर्य-
मानस्त्वमेतं तोकाय वरिवो दधन्तु । सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१, २, ३,
४ त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ द्विवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां प्र वां घृतस्य निर्णिजो ददीरन् ।
हव्यं नो मित्रो अर्थमा सुजातो राजा सुक्षत्रो वरुणो जुपन्त ॥ १ ॥ आ राजाना
मह ऋतस्य गोषा सिन्धुपती क्षत्रिया यातमर्वाक् । इळां नो मित्रावरुणोत वृष्टि-
मव दिव इन्वतं जीरदानू ॥ २ ॥ मित्रस्तत्रो वरुणो देवो अर्यः प्र सार्धिष्ठेभिः
पृथिभिर्नयन्तु । ब्रध्नथा न आदरिः सुदास इषा मदेम सह देवगोषाः ॥ ३ ॥
यो वां गते मनसा तक्षदेतमूर्ध्वा धीतिं कृणवद्भारयच्च । उक्षेथा मित्रावरुणा घृतेन
ता राजाना सुक्षितीस्तेर्षयेथाम् ॥ ४ ॥ एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो
न वायवेऽयामि । अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ६५ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ मित्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१, ५ वि-
राद् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ प्रति वां सूर उदिते सूक्तैर्मित्रं हुवे वरुणं पूतदक्षम् । ययोरसुर्य-
मक्षितं ज्येष्ठं विश्वस्य यामन्नाचिता जिगत्तु ॥ १ ॥ ता हि देवानामसुरा तावुर्या-
ता नः क्षितीः करतमूर्जयन्तीः । अश्याम मित्रावरुणा वयं वां द्यावा च यत्र पीप-
यन्नहा च ॥ २ ॥ ता भूरिपाशावनृतस्य सेतू दुरत्येतू रिपवे मर्त्याय । ऋतस्य
मित्रावरुणा पथा वामपो न नावा दुःखिता तरेम ॥ ३ ॥ आ नो मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं
घृतैर्गव्यूतिमुक्षतमिळाभिः । प्रतिवामत्र वरमा जनाय पृणीतमुद्रो दिव्यस्य चारोः
॥ ४ ॥ एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि । अविष्टं
धियो जिगृतं पुरन्धीर्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ७ ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० १२] ३७२ [म० ७ । अ० ४ । मू० ६७ ।

॥ ६६ ॥ १—१६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-३, १७-१९ मित्रावरुणौ ।
४—१३ आदित्याः । १४—१६ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६ नि-
चृदायत्री । ३ विराड् गायत्री । ५, ६, ७, १८ १९ आर्षी गायत्री । १७ पाद
निचृद्गायत्री । ८ स्वराड् गायत्री । १० निचृद् बृहती । ११ स्वराड् बृहती ।
१२ आर्षी स्वराड् बृहती । १३, १५ आर्षी भुरिग् बृहती । १४ आर्षी-
विराड्बृहती । १६ पुर उष्णिक् ॥ स्वरः—१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १७,
१८, १९ षड्जः । १०-१५ सध्यमः । १६ ऋषभः ॥

॥ ६६ ॥ प्र मित्रयोर्वरुणयोः स्तोमो न एतु शूष्यः । नमस्वान्तुविजातयोः
॥ १ ॥ या धारयन्त देवाः सुदत्ता दक्षपितरा । असुर्याय प्रमहसा ॥ २ ॥ ता
नः स्तिषा तनुषा वरुण जरितृणाम् । मित्र साधयन्त धियः ॥ ३ ॥ यदद्य सूर
उदितेऽनागा मित्रो अर्यमा । सुवार्ति सविता भगः ॥ ४ ॥ सुप्रावीरस्तु स क्षयः
प्र नु यामन्तसुदानवः । ये नो अहोऽतिप्रमति ॥ ५ ॥ ८ ॥ उत स्वराजो अदि-
तिरद्वेधस्य व्रतस्य ये । महो राजान ईशते ॥ ६ ॥ प्रति वं सूर उदिते मित्रं
गृणीषे वरुणम् । अर्यमणं रिशादसम् ॥ ७ ॥ राया हिरण्यया मतिरियमवृकाय
शर्वसे । इयं विषा मेधसातये ॥ ८ ॥ ते स्याम देव वरुण ते मित्र सूरिभिः सह ।
इषं स्वैश्च धीमहि ॥ ९ ॥ बहवः सूरचक्षसोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः । त्रीणि ये ये-
मुर्विदधानि धीतिभिर्विभ्वानि परिभूतिभिः ॥ १० ॥ ९ ॥ वि ये दधुः शरदं मास-
मादहर्गजमक्तुं चाहचम् । अनप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आशत ॥ ११ ॥
तद्वो अद्य मनामहे सूक्तैः सूर उदिते । यदोहते वरुणो मित्रो अर्यमा यूयमृतस्य
रथ्यः ॥ १२ ॥ ऋतावान् ऋतजाता ऋतावृधो घोरासो अनृतद्विषः । तेषां वः
सुम्ने सुच्छर्दिष्टमे नरः स्याम ये च सूरयः ॥ १३ ॥ उदु त्यदशन्तं वपुर्विव एति
प्रतिहरे । यदीमाशुर्वहति देव एतेशो विश्वस्मै चक्षमे अरम् ॥ १४ ॥ शीर्ष्णाः
शीर्ष्णो जगतस्तस्थुषस्पतिं समया विश्वमा रजः । सप्त स्वसारः सुविताय सूर्य
वहन्ति हरितो रथे ॥ १५ ॥ १० ॥ तच्चक्षुर्वेवहितं शुक्रमुच्चरत् । पश्येम शरदः
शतं जीवैम शरदः शतम् ॥ १६ ॥ कान्यैभिरवाभ्या यातं वरुण द्युमत् । मित्रश्च
सोमपीतये ॥ १७ ॥ दिवो धामभिर्वरुण मित्रश्चा यातमद्बुधं । पिवन्तं सोममातुजी
॥ १८ ॥ आ यातं मित्रावरुणा जुष्टाणावाहुतिं नरा । पातं सोममृतावृधा ॥ १९ ॥ ११ ॥

॥ ६७ ॥ १-१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ६,
७, ८, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५, ९ विराट्त्रिष्टुप् । ४ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० १५] ३७३ [अ० ७ । अ० ४ । सू० ६८ ।

॥ ६७ ॥ प्रति वां रथं नृपती जरथ्यै हविर्मता मनसा युज्येन । यो वां दूतो
न विष्ण्यावजीगरच्छां सूनूर्न पितरां विवक्षि ॥ १ ॥ अशौच्यग्निः समिधानो
अस्मे उपो अदधन्तमसश्चिदन्ताः । अचेति केतुरुपसः पुरस्ताच्छ्रिये दिवो दुहि-
तुर्जायमानः ॥ २ ॥ अभि वां नूनमश्विना सुहोता स्तोमैः सिपक्ति नासत्या वि-
वकान् । पूर्वाभिर्यातं पथ्याभिर्यावस्त्रविदा वसुमता रथेन ॥ ३ ॥ अवोर्वा नून-
मश्विना युवाकुर्हुवे यद्वां सुते माध्वी वसूयुः । आ वां वहन्तु स्थविरासो अश्वाः
पिवाथो अस्मे सुपुता मधूनि ॥ ४ ॥ प्राचीषु देवाश्विना धियं मेऽमृधां सातये
कृतं वसूयुम् । विश्वा अविष्टं वाज आ पुरन्धीस्ता नः शक्तं शचीपती शचीभिः
॥ ५ ॥ १२ ॥ अविष्टं धीष्वश्विना न आसु प्रजावद्रेतो अह्यं नो अस्तु । आ
वां तोके तनये तूतुजानाः सुरदासो देववीतिं गमेम ॥ ६ ॥ एष स्य वां पृ-
र्वगत्वेव सख्ये निधिहितो माध्वी रातो अस्मे । अहेळता यत्सता यातमर्वागन्ता
हव्यं मानुषीषु विचु ॥ ७ ॥ एकस्मिन्योगे भुरणा समाने परि वां सप्त स्वतो
रथो गात् । न वायन्ति सुभ्यो देवयुक्ता ये वां धूर्पु तरणयो वहन्ति ॥ ८ ॥ अ-
सश्चतां मघवद्भ्यो हि भूतं ये राया मेघदेयं जुनन्ति । प्र ये वन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते
गव्यां पृञ्चन्तो अश्व्यां मघानि ॥ ९ ॥ नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्टं वृति-
रश्विनाविरावत् । धत्तं रत्नानि जरतं च सूरिन्ययं पात स्वस्तिभिः सदानः ॥ १० ॥ १३ ॥

॥ ६८ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ६, ८,
साम्नी त्रिष्टुप् । २, ३, ५, साम्नी निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ७, साम्नी भुरिगासुरी
विराद् त्रिष्टुप् । ६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ आ शुभा यातमश्विना स्वश्वा गिरो दस्ता जुजुषाणा युवाकौः ।
हव्यानि च प्रतिभृता वीतं नः ॥ १ ॥ प्र वामन्धांसि मद्यान्यस्थुरैर्गन्तं हविषो
वीतये मे । तिरो अर्यो हव्नानि श्रुतं नः ॥ २ ॥ प्र वां रथो मनोजवा इयति तिरो
रजांस्यश्विना शतोतिः । अस्मभ्यं सूर्यावसू इयानः ॥ ३ ॥ अयं ह यद्वां देव्या
उ अद्रिर्ध्वो विवक्ति सोमसुधुवभ्यां । आ वल्गू विषो ववृतीत हव्यैः ॥ ४ ॥
चित्रं ह यद्वां भोजनं न्वस्ति न्यत्रये महिषन्तं युयोतम् । यो वामोमानं दधते प्रियः
सन् ॥ ५ ॥ १४ ॥ उत त्वद्वां जुरते अश्विना भूच्यवानाय प्रतीत्यं हविर्दे । अधि
यद्वर्ष इत ऊति धत्थः ॥ ६ ॥ उत त्वं भुज्युमश्विना सखायो मध्ये जहदुरेवासः
समुद्रे । निरीं पर्षदरावा यो युवाकुः ॥ ७ ॥ वृकाय चिज्जसमानाय शक्तमुत श्रुतं

अ० ५ । अ० ५ । व० १७] ३७४ [म० ७ । अ० ४ । सू० ७० ।

शयवै हूयमाना । यावद्व्यामपिन्वतमपो न स्तर्यं चिच्छक्तयशिवना शचीभिः ॥ ८ ॥
एष स्य कारुर्जरते सूक्तैरग्रे बुधान उपसां सुमन्मा । इषा तं वर्धद्व्या पयोभि-
र्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ९ ॥ १५ ॥

॥ ६६ ॥ १-८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ४, ६,
८ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ७, त्रिष्टुप् । ३ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । ५ विराद्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ आ वां रथो रोदसी बद्धधानो हिरण्ययो वृषाभिर्यात्वश्वैः । घृ-
तवर्तनिः पविर्भी रुचान इषां वोढ्वा नृपतिर्वाजिनीवान् ॥ १ ॥ स पप्रथानो अ-
भि पञ्च भूमां त्रिवन्धुरो मनसा यातु युक्तः । विशो येन गच्छथो देवयन्तीः
कुत्रा चिद्याममश्विना दधाना ॥ २ ॥ स्वश्वा यशसा यातमर्वाग्दत्ता निधिं मधु-
मन्तं पिबाथः । वि वां रथो बद्धायादमानोऽन्तान्दिवो बाधते वर्तनिभ्याम्
॥ ३ ॥ युवोः श्रियं परि योषावृणीत सूरौ दुहिता परितक्म्यायाम् । यदेवयन्त-
मवथः शचीभिः परि घंसमोमना वां वयौ गात् ॥ ४ ॥ यो ह स्य वां रथिरा
वस्त उस्मा रथो युजानः परियाति वर्तिः । तेन नः शं योरुषसो व्युष्टौ न्यश्विना
वहतं यज्ञे अस्मिन् ॥ ५ ॥ नरा गौरैव विद्युतं तृषाणास्माकमद्य सवनोप यातम् ।
पुरुत्रा हि वां मतिभिर्हवन्ते मा वामन्ये नि यमन्देवयन्तः ॥ ६ ॥ युवं भुज्युमव-
विद्धं समुद्र उदहथुरणसो अस्मिधानैः । पतत्रिभिरश्रमैरव्यथिभिर्दसनाभिरश्विना
पारयन्ता ॥ ७ ॥ नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्टं वर्तिरश्विनाविशवत् ।
धत्तं रत्नानि जरतं च सूरान्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ १६ ॥

॥ ७० ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ नि-
चृत् त्रिष्टुप् । २, ५, ७ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ आ विशवाराशिवना गतं नः प्र तत्स्थानमवाचि वां पृथिव्याम् ।
अश्वो न वाजी शुनपृष्ठो अस्थादा यत्सेदथुर्ध्रुवसे न योनिम् ॥ १ ॥ सिषक्लि-
सा वां सुप्रतिश्चनिष्ठातापि घर्मो मनुषो दुरोणे । यो वां समुद्रान्तसरितः पिप्ल्ये-
तग्वा चिन्न सुयुजा युजानः ॥ २ ॥ यानि स्थानान्यश्विना दधाथे दिवो यद्दी-
प्रोपधीषु विक्षु । नि पर्वतस्य मूर्धनि सवन्तेषां जनाय दाशुषे वहन्ता ॥ ३ ॥ च-
निष्टं देवा ओषधीष्वप्सु यद्योग्या अश्वैश्चे ऋषीणाम् । पुरुणि रत्ना दधतो न्य-

स्मे अनु पूर्वाणि चख्यथुर्युगानि ॥ ४ ॥ शुश्रुवांसां चिदश्विना पुरुषयुभि ब्रह्मा-
 नि चक्षाथे ऋषीणाम् । प्रति प्र यातं वरमा जनायास्मे वांस्तु सुमतिश्चनिष्ठा
 ॥ ५ ॥ यो वां युजो नासत्या हविष्मान्कृतब्रह्मा समर्थो भवति । उप प्र यातं
 वरमा वसिष्ठमिमा ब्रह्माण्युच्यन्ते युवभ्याम् ॥ ६ ॥ इयं मनीषा इयमश्विना गी-
 रिमां सुवृक्तिं वृषणा जुपेथाम् । इमा ब्रह्माणि युवयून्यगमन्ययं पात स्वस्तिभिः
 सदा नः ॥ ७ ॥ १७ ॥ ४ ॥

॥ ७१ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५ त्रिष्टुप् ।
 २, ३, ४, ६ विराद् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

॥ ७१ ॥ अप स्वसुरूपसो नर्जिहीते रिणक्ति कृष्णीरूपाय पन्थाम् ।
 अश्वामघा गोमघा वां हुवेम दिवा नक्तं शरुमस्मद्युयोतम् ॥ १ ॥ उपायातं दाशु-
 पे मर्त्याय रथेन वाममश्विना वहन्ता । युयुतमस्मदनिराममीवां दिवा नक्तं माध्वी
 त्रासीथां नः ॥ २ ॥ आ वां रथमवमस्यां व्युष्टौ सुमनायवो वृषणो वर्तयन्तु ।
 स्यूमगभस्तिमृतयुग्मिभश्चैराश्विना वसुमन्तं वहेथाम् ॥ ३ ॥ यो वां रथो नृपती
 अस्ति वोळ्हा त्रिवन्धुरो वसुमां उच्यथामा । आ न एना नासत्योप यातमभि
 यद्वां विश्वप्स्यो जिगाति ॥ ४ ॥ युवं च्यवानं जरसोऽमुमुक्तं नि पेदव ऊहथु-
 दाशुमश्वम् । निरंहसस्तमसः स्पर्तमत्रिं नि जाहुषं शिथिरे धातमन्तः ॥ ५ ॥ इयं
 मनीषा इयमश्विना गीरिमां सुवृक्तिं वृषणा जुपेथाम् । इमा ब्रह्माणि युवयून्य-
 गमन्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ ७२ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, २,
 ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ आ गोमता नासत्या रथेनाश्वावता पुरुश्चन्द्रेण यातम् । अभि वां
 विश्वा नियुतः सचन्ते स्पर्हाया श्रिया तन्वा शुभाना ॥ १ ॥ आ नो देवेभिरुप
 यातमर्वाक्सजोषसा नासत्या रथेन । युवोहि नः मुख्या पित्र्याणि समानो व-
 न्धुरुत तस्य वित्तम् ॥ २ ॥ उदु स्तोमासो अश्विनोरबुधञ्जामि ब्रह्माण्युषसश्च
 देवीः । आविवासन्नोदसी धिष्येये अच्छा विप्रो नासत्या विवक्ति ॥ ३ ॥ वि चे-
 दुच्छन्त्यश्विना उषासः प्र वां ब्रह्माणि कारवो भरन्ते । ऊर्ध्व भानुं सविता देवो
 अश्रेहृद्गन्तयः समिधा जरन्ते ॥ ४ ॥ आ पश्चातान्नासत्या पुरस्तादाश्विना
 यातमधरादुदक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूयं पात स्वस्तिभिः
 सदा नः ॥ ५ ॥ १९ ॥

॥ ७३ ॥ १—५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५
विराद् त्रिष्टुप् । २, ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ अतारिष्म तमसस्पायस्य प्रति स्तोमं देवयन्तो दधानाः । पुरुदं-
सां पुरुतमां पुराजामर्त्या हवते अश्विना गीः ॥ १ ॥ न्युप्रियो मनुषः साहि
होता नासत्या यो यजते वन्दते च । अश्विनीतं मध्वो अश्विना उपाक आ वां वोचे
विदथेषु प्रयस्वान् ॥ २ ॥ अहम यज्ञं पथामुराणा इमां सुवृत्तिं वृषणा जुषेथाम् ।
श्रुष्टीवेव प्रेषितो वामवोधि प्रति स्तोमैर्जरमाणो वसिष्ठः ॥ ३ ॥ उप त्या वद्वी
गमतो विशं नो रज्जोहणा सम्भृता वीकुपाणी । समन्थांस्यगमत मत्सराणि मा नो
मधिष्ठुमा गतं शिवेन ॥ ४ ॥ आ पश्चातां नासत्या पुरस्तादाश्विना यातम-
धरादुदक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः ॥ ५ ॥ २० ॥

॥ ७४ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ३
निचृत् बृहती । २, ४, ६ आर्षी भुरिग् बृहती । ५ आर्षी बृहती ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ७४ ॥ इमा उ वां दिविष्टय उस्ता हवन्ते अश्विना । अयं वामद्वेऽवसे
शचीवसू विशं विशं हि गच्छथः ॥ १ ॥ युवं चित्रं ददधुर्भोजनं नरा चोदथां-
सूनुतावते । अर्वाग्रथं समनसा निर्वच्छतं पिवतं सोम्यं मधु ॥ २ ॥ आ यातमुप
भूषतं मध्वः पिवतमश्विना । दुग्धं पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मधिष्ठुमा गतम्
॥ ३ ॥ अश्वासो ये वामुप दाशुषो गृहं युवां दीयन्ति विव्रतः । मन्त्रयुभिर्नरा ह-
र्यः । ता यंसतो मयवद्रथो ध्रुवं यशश्छर्दिस्मभ्यं नासत्या ॥ ४ ॥ अथा ह यन्तो अश्विना पृच्छः सचन्त सू-
रवृकासो रथा इव नृपातारो जनानाम् । उत स्वेन शर्वसा शशुवुर्नर उत क्षिय-
न्ति सुक्षितिम् ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ७५ ॥ १—८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ८ नि-
चृत् त्रिष्टुप् । २, ४, ५ विराद् त्रिष्टुप् । ३ आर्षी स्वराद् त्रिष्टुप् । ६, ७ आर्षी
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ व्युषा आवो दिविजा ऋतेनाविष्कृण्वाना महिमानुमागात् । अप
हृहस्तम आवरजुष्टमर्द्धिस्तमा पथ्या अजीगः ॥ १ ॥ महे नो अद्य सुविताय

अ० ५ । अ० ५ । व० २४] ३७७ [म० ७ । अ० ५ । सू० ७७ ।

बोध्युषो महे सौभगाय प्र यन्धि । चित्रं रयिं यशसं धेह्यस्मे देवि मर्तेषु मानुषि
श्रवस्युम् ॥ २ ॥ एते त्वे भानवो दर्शतायाश्चित्रा उषसो अमृतास आगुः । ज-
नयन्तो दैव्यानि व्रतान्यापृणन्तो अन्तरिक्षा व्यस्थुः ॥ ३ ॥ एषा स्या युजाना
पराकात्पञ्च क्षितीः परि सद्यो जिगाति । अभिपश्यन्ती वयुना जनानां दिवो
हुहिता भुवनस्य पत्नी ॥ ४ ॥ वाजिनीवती सूर्यस्य योषा चित्रामघा राघ ईशे
वसूनाम् । ऋषिष्ठुता जरयन्ती मयोन्युषा उच्छति वद्विभिर्गृणाना ॥ ५ ॥ प्रति
द्युतानामरूपासो अश्वाश्चित्रा अदृशन्नपसं वहन्तः । याति शुभा विश्वपिशा रथे-
न दधाति रत्नं विधत्ते जनाय ॥ ६ ॥ सत्या सत्येभिर्महती महाजिदेवी देवेभिर्य-
जता यजत्रैः । रुजदृढहानि दददुस्त्रियाणां प्रति गावं उषसं वावशन्त ॥ ७ ॥ नू-
नो गोमह्वीरवद्देहि रत्नमुषो अश्वावत्पुरुभोजो अस्मे । मा नो ब्रहिः पुरुषतां निदे-
कर्युं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ २२ ॥

॥ ७६ ॥ १—७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २
विराद् त्रिष्टुप् । ३, ४, ५, ६, ७ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ उदु ज्योतिरमृतं विश्वजन्यं विश्वानरः सविता देवो अश्रेत् । क-
त्वा देवानामजनिष्ट चक्षुराविरकृर्भुवनं विश्वमुषाः ॥ १ ॥ प्र मे पन्थां देवयानां
अदृशन्नमर्धन्तो वसुभिरिष्कृतासः । अभूदु केतुरुषसः पुरस्तात्पतीच्यागादधि
हर्म्येभ्यः ॥ २ ॥ तानीदहानि बहुलान्यासन्त्या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य । यतः परि
जार ईवाचरन्त्युषो ददृक्षे न पुनर्यतीव ॥ ३ ॥ त इहेवानां सधमाद आसन्नृता-
वानः कवयः पूर्यासः । गूढं ज्योतिः पितरो अन्वविन्दन्त्यमन्त्रा अजनयन्नु-
पासम् ॥ ४ ॥ समान ऊर्वे अधि सङ्गतासः सं जानते न यतन्ते मिथस्ते । ते दे-
वानां न मिनन्ति व्रतान्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमानाः ॥ ५ ॥ प्रति त्वा स्तोमैरीळते
वसिष्ठा उषर्बुधः सुभगे तुष्टुवांसः । गवां नेत्री वाजपत्नी न उच्छोषः सुजाते प्रथमा
जरस्व ॥ ६ ॥ एषा नेत्री राधसः सनृतानामुषा उच्छन्ती रिभ्यते वसिष्ठैः ।
दीर्घश्रुतं रयिमस्मे दधाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ २३ ॥

॥ ७७ ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२, ३, ४, ५ निचृत् त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ५ । व० २६] ३७८ [म० ७ । अ० ५ । सू० ७६ ।

॥ ७७ ॥ उपो रुरुचे युवतिर्न योषा विश्वं जीवं प्रसुवन्तीं चरायै । अभूदु-
ग्निः समिधे मानुषाणामकृज्योतिर्वाधमाना तमांसि ॥ १ ॥ विश्वं प्रतीची सप्रथा
उदस्थादुशदासो विभ्रती शुक्रमधैत् । हिरण्यवर्णा सुदृशीकसन्दृग्गवां माता
नेत्र्यद्वामरोचि ॥ २ ॥ देवानां चक्षुः सुभगा वहन्ती श्वेतं नयन्ती सुदृशीकमश्वम् ।
उषा अदर्शि रश्मिभिर्व्यक्ता चित्रामग्रा विश्वमनु प्रभूता ॥ ३ ॥ अन्तियामा दूरे
अमित्रमुच्छोर्वी गव्यूतिमभयं कृधी नः । यावय द्वेष आ भरा वसूनि चोदय राधौ
गृणते मघोनि ॥ ४ ॥ अस्मे श्रेष्ठेभिर्मानुभिर्विभाह्युपो देवि प्रतिरन्ती न आयुः ।
इषं च नो दधती विश्ववारे गोमदश्वावुद्रथवच्च राधः ॥ ५ ॥ यां त्वा दिवो दुहि-
तर्वधयन्त्युषः सुजाते मतिभिर्वसिष्ठाः । सास्मासु धा रयिमृषं बृहन्तं यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ २४ ॥

॥ ७८ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः-१, २ त्रिष्टुप् ।
३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७८ ॥ प्रति कृतवः प्रथमा अदृश्रन्नुर्वा अस्या अज्ज्यो वि श्रयन्ते । उ-
षो अर्वाचा बृहता रथेन ज्योतिष्मता वाममस्मभ्यं वक्षि ॥ १ ॥ प्रति पीमग्निर्ज-
रते समिद्धः प्रति विप्रसो मतिभिर्गृणन्तः । उषा याति ज्योतिषा वाधमाना वि-
श्वा तमांसि दुरिताप देवी ॥ २ ॥ एता उत्थाः प्रत्यदृश्रन्पुरस्ताज्ज्योतिर्यच्छ-
न्तीरुषसो विभातीः । अजीजनन्तसूर्यं यज्ञमग्निमपाचीनं तमो अगादजुष्टम् ॥ ३ ॥
अचेति दिवो दुहिता मघोनी विश्वे पश्यन्त्युषसं विभातीम् । आस्थादथ स्वध-
या युज्यमानमायमश्वासः सुयुजो वहन्ति ॥ ४ ॥ प्रति त्वाद्य सुमनसो बुधन्ता-
स्माकासो मघवानो वयं च । तिल्विलायध्वमुषसो विभातीर्यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ ७९ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः-१, ४ निचृत् त्रिष्टुप् ।
२, ३ विराद् त्रिष्टुप् । ५ आचीं स्वराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७९ ॥ व्युषा आवः पृथ्याजनानां पञ्च क्षितीर्मानुषीर्वोधयन्ती । सुसन्दर्भि-
रुक्ताभिर्मानुमश्रेष्ठि सूर्यो रोदसी चक्षसावः ॥ १ ॥ व्यञ्जते दिवो अन्तेष्वक्नुवि-
शो न युक्ता उषसो यतन्ते । सं ते गावस्तम आ वर्तयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति स-
वितेव बाहू ॥ २ ॥ अभूदुषा इन्द्रतमा मघोन्यजीजनत्सुविताय श्रवांसि । वि दि-

अ० ५ ॥ अ० ६ । व० २] ३७६ [म० ७ । अ० ५ । सू० ८२ ।

वो देवी दुहिता दध्यात्यङ्गिरस्तमा सुकृणे वसूनि ॥ ३ ॥ तावदुषो राधो अस्मभ्यं
रास्व यावत्स्तोतृभ्यो अर्दो गृणाना । यां त्वा जजुर्वेषभस्या रवेण वि दृढहस्य
दुगो अद्रेरौर्णोः ॥ ४ ॥ देवदेवं राधसे चोदयन्स्वस्मद्भक्तसूनुता ईरयन्ती । व्युच्छ-
न्ती नः सनये धियो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ८० ॥ १-३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २
विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ प्रति स्तोमेष्विष्टुसं वसिष्ठा गीर्धिविर्मासः प्रथमा अबुधन् । वि-
वर्तयन्ती रजस्वी सप्तान्ते आविष्कृतवती भुवनानि विश्वा ॥ १ ॥ एषा स्या नव्य-
मायुर्दधाना गूढी तमो ज्योतिषोपा अवोधि । अग्र एति युवतिरद्वयाणा प्राचिकि-
तत्सूर्यं यज्ञमग्निम् ॥ २ ॥ अश्वोवतीर्गोमतीर्न उपासो वीरवतीः सदैमुच्छन्तु भद्राः ।
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ २७ ॥ ५ ॥

॥ ८१ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ उपा देवता ॥ छन्दः—१ विराट् बृहती ।
२ भुरिग् बृहती । ३ आर्षी बृहती । ४, ६ आर्षी भुरिग् बृहती । ५ निचृट् बृहती ॥
मध्यमः स्वरः ॥

॥ ८१ ॥ प्रत्यु अदर्यायत्युच्छन्ती दुहिता विवः । अपो महि व्ययति च-
क्ष्मे तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी ॥ १ ॥ उदुस्त्रियाः सृजते सूर्यः सचां उद्यन्न-
क्षत्रमर्चिवत् । तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च सं भक्तेन गमेमहि ॥ २ ॥ प्रति त्वा दु-
हितर्दिष उषो जीरा अभुत्स्महि । यावहसि पुरु स्पार्ह वनन्वतिरत्नं न दाशुषेमयः
॥ ३ ॥ उच्छन्ती या कृणोषि मंहना महि प्ररुयै देवि स्वर्दृशे । तस्यास्वे रत्नभाजं
ईमहे वयं स्याम मातुर्न सूनवः ॥ ४ ॥ तच्चित्रं राध आ भरोषो यदीर्विश्रुतमम् ।
यत्ते दिवो दुहितर्मर्तभोजनं तद्रास्व भुनजामहे ॥ ५ ॥ श्रवः सूरिभ्यो अमृतं व-
सुत्वनं वाजां अस्मभ्यं गोपतः । चोदयित्री मघोनः सूनुतावत्युषा उच्छदप
स्त्रिभः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ८२ ॥ १—१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २,
६, ७, ९ निचृज्जगती । ३ आर्षी भुरिग् जगती । ४, ५, १० आर्षी विराट्
जगती । ८ विराट् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० ४] ३८० [म० ७ । अ० ५ । सू० ८३ ।

॥ ८२ ॥ इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् । दीर्घ-
प्रयज्युमति यो वनुष्यति वयं जयेम पृतनासु दूढयः ॥ १ ॥ सम्राठन्य स्वराठन्य
चंच्यते वा महान्ताविन्द्रावरुणा महावसू । विश्वे देवासः परमे व्योमनि सं वामोजो वृष-
णा सं वलं दधुः ॥ २ ॥ अन्वपां खान्यतन्तमोजसा सूर्यमैरयतं दिवि प्रभुम् । इन्द्रा-
वरुणा मदौ अस्य मायिनोऽपिन्वतमपितः पिन्वतं धियः ॥ ३ ॥ युवामिद्युत्सु पृ-
वनासु वद्भयो युवां क्षेमस्य प्रसवे मितज्ञवः । ईशाना वस्व उभयस्य कारव इन्द्रा-
वरुणा सुहवा हवामहे ॥ ४ ॥ इन्द्रावरुणा यदिमानि चक्रथुर्विश्वां जातानि भु-
वनस्य मज्जना । क्षेमेण मित्रो वरुणं दुवस्यति मरुद्भिरुग्रः शुभमन्य ईयते ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ महे शुल्काय वरुणस्य नु त्विष ओजो मिमाते ध्रुवमस्य यत्स्वम् । अजा-
मिमन्यः शन्थयन्तमातिरहभ्रेभिरन्यः प्र वृणोति भूयसः ॥ ६ ॥ न तमंहो न दु-
रितानि मर्त्यमिन्द्रावरुणा न तपः कुतश्च न । यस्य देवा गच्छथो वीथो अध्वरं न
तं मर्तस्य नशते परिहृतिः ॥ ७ ॥ अर्वाङ्ग्रा दैव्येनावसा गतं शृणुतं हवं यदि
मे जुजोषथः । युवोर्हि सख्यमुत वा यदाप्यमार्द्धीकमिन्द्रावरुणा नि यच्छतम् ॥ ८ ॥
अस्माकमिन्द्रा वरुणा भरैभरे पुरोयोधा भवंतं कृष्टयोजसा । यद्वां हवन्त उभये
अथ स्पृधि नरस्तोकस्य तनयस्य सातिषु ॥ ९ ॥ अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अ-
र्यमा युम्नं यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः । अवधं ज्योतिरादितेऋतावृधो देवस्य श्लोकं
सवितुर्मनामहे ॥ १० ॥ ३ ॥

॥ ८३ ॥ १-१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः-१, ३, ६
विराड् जगती । २, ४, ६ निचृज्जगती । ५ आर्चीजगती । ७, ८, १० आर्षी
जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ८३ ॥ युवां नरा पश्यमानास आप्यं प्राचा गव्यन्तः पृथुपर्शवो ययुः ।
दासा च वृत्रा हतमार्यीणि च सुदासमिन्द्रावरुणावसावतम् ॥ १ ॥ यत्रा नरः
समयन्ते कृतध्वजो यस्मिन्नाजा भवति किं च न प्रियम् । यत्रा भयन्ते भुवना स्व-
र्दशस्तत्रा न इन्द्रावरुणार्धिं वोचतम् ॥ २ ॥ सं भूस्या अन्तो ध्वसिरा अहन्त-
तेन्द्रावरुणा दिवि घोष आरुहत् । अस्थुर्जनानामुप मामरातयोऽर्वागवसां हवन-
श्रुता गतम् ॥ ३ ॥ इन्द्रावरुणा वधनाभिरप्रति भेदं वन्वन्ता प्र सुदासमावतम् ।
ब्रह्माण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तृत्सूनामभवत्पुरोहितिः ॥ ४ ॥ इन्द्रावरुणा-
वभ्या तपन्ति माघान्यर्यो वनुषामरातयः । युवं हि वस्व उभयस्य राजथोऽध्वस्मा

अ० ५ । अ० ६ । व० ७] ३८१ [म० ७ । अ० ५ । सू० ८५ ।

नोऽवतं पार्थे दिवि ॥ ५ ॥ ४ ॥ युवां हवन्त उभयांस आजिषिन्द्रं च वस्यो व-
रुणं च सातये । यत्र राजभिर्दशभिर्निवाधितं प्र सुदासमावतं तत्सुभिः सह ॥ ६ ॥
दश राजानः समिता अयज्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युयुधुः । सत्या नृणाम-
असदामुपस्तुतिर्देवा एषामभवन्देवदूतिषु ॥ ७ ॥ दाशराज्ञे परियत्ताय विश्वतः सु-
दासं इन्द्रावरुणावशिक्षतम् । श्वित्यञ्चो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीवन्तो
असपन्त तत्सवः ॥ ८ ॥ वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्रन्ते व्रतान्यन्यो अभि रक्षते
सदा । हवामहे वां वृषणा सुवृत्तिभिरस्मे इन्द्रावरुणा शर्म यच्छतम् ॥ ९ ॥ अ-
स्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युमन् यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः । अवधं ज्योति-
रदितेऽर्चतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे ॥ १० ॥ ५ ॥

॥ ८४ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, २, ४,
५ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८४ ॥ आ वां राजानावध्वरे वृत्त्यां हव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः । प्र
वां घृताचीं बाहोर्दधाता परि त्मना विषुरुपा जिगाति ॥ १ ॥ युवो राष्ट्रं बृह-
दिन्वति द्यौर्यौ सेतृभिरञ्जुभिः सिनीथः । परि नो हेळो वरुणस्य वृज्या उरुं
न इन्द्रः कृणवदु लोकम् ॥ २ ॥ कृतं नो यज्ञं विदथेषु चारुं कृतं ब्रह्माणि सूरिषु
प्रशस्ता । उपो रयिर्देवज्ञतो न एतु प्र णः स्पर्हाभिरुतिभिस्तिरेतम् ॥ ३ ॥ अ-
स्मे इन्द्रावरुणा विश्ववारं रयिं धत्तं वसुमन्तं पुरुक्षुम् । प्र य आदित्यो अर्चता
मिनात्यमिता शूरो दयते वसूनि ॥ ४ ॥ इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत्लोकत-
नये तूतुजाना । सुरत्नासो देववीति गमेय यूयं पातस्यस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ८५ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः—१, ४
आर्षी त्रिष्टुप् । २, ३, ५ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८५ ॥ पुनीषे वामरक्षसं मनीषां सोममिन्द्राय वरुणाय जुह्वत् । घृतप्रती-
कामुषसं न देवीं ता नो यामन्तुरुष्यतामभीकै ॥ १ ॥ स्पर्धन्ते वा उ देवहूये अत्र
येषु ध्वजेषु दिद्यवः पतन्ति । युवंतां इन्द्रावरुणावमित्रान्हतं पराचः शर्वा विषूचः
॥ २ ॥ आपश्चिद्धि स्वयंशसः सदैः सु देवीरिन्द्रं वरुणं देवता धुः । कृष्टीरन्यो
धारयन्ति प्रविक्ता वृत्राण्यन्यो अप्रतीनि हन्ति ॥ ३ ॥ स सुक्रतुर्ऋतचिदस्तु होता

अ० ५ । अ० ६ । व० ६] ३८२ [म० ७ । अ० ५ । सू० ८७ ।

य आदित्य शर्वसा वां नमस्वान् । आवर्तदर्वसे वां हविष्मानसदित्स सुविताय
प्रयस्वान् ॥ ४ ॥ इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावलोके तनये तूतुजाना । सुरत्नासो
देववीतिं गमेम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ ८६ ॥ १-८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४, ५,
८ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ७ विराट् त्रिष्टुप् । ६ आर्षी त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ धीरा त्वस्य महिना जनूषि वि यस्तस्तम्भ रोदसी चिदुर्वी । प्र
नाकंमृष्वं नुनुदे बृहन्तं द्विता नक्षत्रं प्रथमं भूमं ॥ १ ॥ उत स्वयां तन्वांसं वदे
तत्कदा न्वन्तर्वरुणे भुवानि । किं मे हव्यमहृणानो जुषेत कदा मृच्छीकं सुमना
अभि ख्यम् ॥ २ ॥ पृच्छे तदेनो वरुण दिदृक्षुषो एमि चिकितुषो विपृच्छम् ।
समानमिन्मे कवयश्चिदाहुरयं ह तुभ्यं वरुणो हृणीते ॥ ३ ॥ किमार्ग आस वरुण
ज्येष्ठं यत्स्तोतारं जिघांससि सखायम् । प्र तन्मे वोचो दूकभ स्वधावोऽव त्वा-
नेना नमसा तुर इयाम् ॥ ४ ॥ अवं दुग्धानि पित्र्या सृजा नोऽव या वयं चकृमा
तनूभिः । अवं राजन्यशुतुषं न तागुं सृजा वत्सं न दाम्नो वसिष्ठम् ॥ ५ ॥ न स
स्वो दत्तो वरुण धुतिः सा सुरां मन्युर्विभीदको अचिन्तिः । अस्ति ज्यायान्कनी-
यस उपारे स्वमश्नेदन्तस्य प्रयोता ॥ ६ ॥ अरं दासो न मीळुषे करण्यहं दे-
वाय भूर्णयेऽनागाः । अचेतयचितो देवो अर्यो गृत्सं राये कवितरो जुनाति
॥ ७ ॥ अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावो हृदि स्तोम उपश्रितश्चिदस्तु । शं नः क्षेमे
शम् योर्गे नो अस्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ ८ ॥

॥ ८७ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः-१ विराट् त्रि-
ष्टुप् । २, ३, ५ आर्षी त्रिष्टुप् । ४, ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८७ ॥ रदत्पथो वरुणः सूर्याय प्राणीसि समुद्रिया नदीनाम् । सर्गो न
सृष्टो अर्वतीर्चतायञ्चकारं महीरवनीरहभ्यः ॥ १ ॥ आत्मा ते वातो रज आ न-
वीनोत्पशुर्न भूर्णिर्यवसे ससवान् । अन्तर्मही बृहती रोदसीमे विश्वा ते धाम व-
रुण प्रियाणि ॥ २ ॥ परि स्पशो वरुणस्य स्मदिष्टा उभे पश्यन्ति रोदसी सु-
मेके । ऋतावानः कवयो यज्ञधीराः प्रचेतसो य इष्यन्त मनम ॥ ३ ॥ उवाच मे
वरुणो मेधिराय त्रिः सप्त नामाध्वन्या विभर्ति । विद्वान्पदस्य गुह्या न वोचद्युगाय
विप्र उपराय शिञ्जन् ॥ ४ ॥ तिस्रो द्यावो निर्दिता अन्तरस्मिन्तिस्रो भूमिरुपराः

अ० ५ । अ० ६ । व० १२] ३८३ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६० ।

पट्टिधानाः । मृत्सो राजा वरुणश्चक्र एतं दिवि प्रेङ्खं हिरण्ययं शुभे कम् ॥ ५ ॥
अत्र सिन्धुं वरुणो द्यौरिव स्थादृप्तो न श्वेतो मृगस्तुविष्मान् । गम्भीरशंसो रजसो
विमानः सुप्रारक्षत्रः सतो अस्य राजा ॥ ६ ॥ यो मृळयाति चक्रुषे चिदागो वयं स्याम
वरुणे अनागाः । अनु वतान्यदितेर्धन्तो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ८८ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१, २, ३, ६
निचृत् त्रिष्टुप् । ४, ५, ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८८ ॥ प्र शुन्ध्युवं वरुणाय प्रेष्टां मतिं वसिष्ठ मीळुषे भरस्व । य ईमर्वा-
ञ्चं करते यजत्रं सहस्रामघं वृषणं बृहन्तम् ॥ १ ॥ अधा न्वस्य सन्दर्शं जगन्वा-
नश्रेरनीकं वरुणस्य मंसि । स्वर्ग्यदर्शमन्त्राधिपा उ अन्योऽभि मा वपुर्दशये निनी-
यात् ॥ २ ॥ आ यद्रुहाव वरुणश्च नावं प्र यत्समुद्रमीर्याव मध्यम् । अधि यद्रपां
स्तुभिश्चराव प्र प्रेङ्ख ईङ्ख्यावहै शुभे कम् ॥ ३ ॥ वसिष्ठे ह वरुणो नाव्याधादपि
चकार स्वपा महोभिः । स्तोतारं विप्रः सुदिनत्वे अद्वां यानुद्यावस्ततन्यादुपासः
॥ ४ ॥ क रत्यानि नौ मरुत्या बभूवुः सचावहे यदेवकं पुराचित् । बृहन्तं मानं
वरुण स्वधावः सहस्रद्वारं जगमा गृहं ते ॥ ५ ॥ य आपिर्नित्यो वरुण प्रियः
सन्त्वामागांसि कृणवत्सखा ते । मा त एनस्वन्तो यत्तिन्भुजम युन्धि प्या विप्रः
स्तुवते वरुथम् ॥ ६ ॥ भुवासु त्वासु जितिषु जियन्तो व्यस्मत्पाशं वरुणो मुमो-
चत् । अवी वन्वाना अदितेरुपस्थाधूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ ८९ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः—१-४ आर्षी
गायत्री । ५ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—१-४ षड्जः । ५ निषादः ।

॥ ८९ ॥ सो पु वरुण मृन्मयं गृहं राजन्नहं गमम् । मृळा सुत्तत्र मृळय ॥ १ ॥ यदे-
मि प्रस्फुरन्निव दतिर्न धमातो अद्रिवः । मृळा सुत्तत्र मृळय ॥ २ ॥ कृत्वः समह
वीनतां प्रतीपं जगमा शुचे । मृळा सुत्तत्र मृळय ॥ ३ ॥ अपां मध्ये तस्थिवांसं
तृष्णाविदज्जस्तारम् । मृळा सुत्तत्र मृळय ॥ ४ ॥ यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जने-
ऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरोमसि । अचिन्ती यत्तव धर्मा युयोषिम मा नस्तस्मादेनसो
देव रीरिषः ॥ ५ ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ ९० ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-४ वायुः । ५-७ इन्द्रवायू देवते ॥
छन्दः—१, २, ७ विराट् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४, ५, ६ निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० १४] ३८४ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६२ ।

॥ ६० ॥ प्र वीर्या शुचंयो दद्विरे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः । वह वायो
नियुतो याह्यच्छा पिवा सुतस्यान्धसो मदाय ॥ १ ॥ ईशानाय प्रहुतिं यस्त आ-
नद् शुचिं सोमं शुचिपास्तुभ्यं वायो । कृणोषि तं मर्त्येषु प्रशस्तं जातोजातो
जायते वाज्यस्य ॥ २ ॥ राये नु यं जज्ञत् रोदसीमे राये देवी धिषणाधाति
देवम् । अथ वायुं नियुतः सश्वत् स्वा उत श्वेतं वसुधितिं निरेके ॥ ३ ॥ उच्छ-
न्नषसः सुदिना अरिप्रा उरु ज्योतिर्विविदुर्दीध्यानाः । गव्यं चिदूर्वमुशिजो वि व-
बुस्तेषामनु प्रदिवः ससुरापः ॥ ४ ॥ ते सत्येन मनसा दीध्यानाः स्वेन युक्ता-
सः दीध्यानाः स्वेन युक्तासः क्रतुना वहन्ति । इन्द्रवायू वीरवाहं रथं वामीशान-
योरभि पृक्तः सचन्ते ॥ ५ ॥ ईशानासो ये दधते स्वर्णो गोभिरश्वैर्भिवसुभिर्हि-
रण्यैः । इन्द्रवायू सूरयो विश्वमायुरर्विर्द्विर्वीरैः पृतनासु सद्युः ॥ ६ ॥ अर्वन्तो
न श्रवसो भिक्तमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः । वाजयन्तः स्ववसे हुवेम यूयं
पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ १२ ॥

॥ ६१ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १, ३ वायुः । २, ४-७ इन्द्रवायू दे-
वते । छन्दः-१, ४, ७ विराद् त्रिष्टुप् । २, ५, ६ आर्षी त्रिष्टुप् ॥ ३ निचृत् त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ६१ ॥ कुविदङ्ग नमसा ये वृधासः पुरा देवा अनवद्यास आसन् । ते
वायवे मनवे बाधितायावासयन्नुषसं सूर्येण ॥ १ ॥ उशन्तां दूता न दभाय गोपा
मासश्च पाथः शरदश्च पूर्वीः । इन्द्रवायू सुष्टुतिर्वामियाना माड्डीकर्मिष्टे सुष्ठितं च
मव्यम् ॥ २ ॥ पवित्रैश्चन्नत्रयिष्टयः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामभिः । ते
वायवे समनसो वि तस्थुर्विश्वेन्नरः स्वपसानि चक्रुः ॥ ३ ॥ यावत्तरस्तन्वो याव-
दोजो यावन्नरश्चक्षसा दीध्यानाः । शुचिं सोमं शुचिपा पातमस्मे इन्द्रवायू सदतं
बहिरेदं ॥ ४ ॥ नियुवाना नियुतः स्पर्हवीरा इन्द्रवायू सरथं यातमर्वाक् । इदं
हि वां प्रभृतं मध्वो अग्रमधं प्रीणाना वि मुमुक्तमस्मे ॥ ५ ॥ या वां शतं नियु-
तो याः सहस्रमिन्द्रवायू विश्ववाराः सचन्ते । आभिर्यातं सुविदत्राभिरर्वाक्पातं
नरा प्रतिभृतस्य मध्वः ॥ ६ ॥ अर्वन्तो न श्रवसो भिक्तमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिभि-
र्वसिष्ठाः । वाजयन्तः स्ववसे हुवेम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ ६२ ॥ १-५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १, ३-५ वायुः । २ इन्द्रवायू देवते ।
छन्दः-१ निचृत् त्रिष्टुप् । २, ३, ४ विराद् त्रिष्टुप् । ५ आर्षी त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० १७] ३८५ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६४ ।

॥ ६२ ॥ आ वांयो भूष शुचिणा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार । उ-
पो ते अन्धो मन्त्रमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम् ॥ १ ॥ प्र सोता जीरो अ-
ध्वरेषुस्थात्सोममिन्द्राय वायवे पिवन्त्यै । प्र यद्वा मध्वो अग्रियं भरन्त्यध्वर्यवो
देवयन्तः शचीभिः ॥ २ ॥ प्र याभिर्यासि दाशवांसमच्छा नियुद्धिर्वायविष्टये दु-
रोणे । नि नो रयि सुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्वयं च राधः ॥ ३ ॥ ये
वायवं इन्द्रमादनासु आदेवासो नितोशनासो अर्यः । घनन्तो वृत्राणि शूरिभिः
प्याम सासद्वांसो युधा नृभिरुमित्रान् ॥ ४ ॥ आ नो नियुद्धिः शतिनीभिरश्वंरं
सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम् । वायो अस्मिन्सर्वने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ६३ ॥ १-८ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-१, ८ निचृत् त्रि-
ष्टुप् । २, ५ आर्षी त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, ७ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ शुचिं नु स्तोमं नवजातमग्नेन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम् । उभा हि वां
सुहवा जोहवीमि ता वाजं सद्य उशते धेष्ठा ॥ १ ॥ तासानसी शवसाना हि भूतं
साकुं वृथा शवसा शूशुवांसा । क्षयन्तौ रायो यवसस्य भूरैः पूङ्गं वाजस्य स्थविरस्य
घृष्वैः ॥ २ ॥ उपो ह यद्धिदथे वाजिनो गुर्ध्नीभिर्विश्राः प्रमतिमिच्छमानाः । अर्व-
न्तो न काष्ठां नक्षमाणा इन्द्राग्नी जोहुवतो नरस्ते ॥ ३ ॥ गीर्ध्निर्विश्राः प्रमतिमिच्छ-
मान ईक्षे रयिं यशसं पूर्वभाजम् । इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा प्र नो नव्येभिस्ति-
रतं देष्णैः ॥ ४ ॥ सं यन्मही मिथती स्पर्धमाने तनुरुचा शूरसाता यतैते । अ-
देवयुं विदथे देवयुभिः सत्रा हतं सोमसुता जनैन ॥ ५ ॥ १५ ॥ इमामु पु सो-
मसुतिमुप न एन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् । नू चिद्धि परिमन्नाथे अस्माना वां श-
श्वेद्धिर्वृतीय वाजैः ॥ ६ ॥ सो अग्र एना नर्मसा समिद्धोऽच्छा मित्रं वरुणमिन्द्रं
वोचेः । यत्सीमागश्चक्रुमा वत्सु मूलं तदर्यमादितिः शिश्रथन्तु ॥ ७ ॥ एता अग्र
आशुषाणास इष्टीर्युवोः सचाभ्यश्याम वाजान् । मेन्द्रो नो विष्णुर्मस्तुः परि रथ-
न्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ १६ ॥

॥ ६४ ॥ १-१२ वसिष्ठ ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-१, ३, ८,
१० आर्षी निचृद् गायत्री । २, ४, ५, ६, ७, ९, ११, आर्षी गायत्री । १२
आर्षी निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-११ षड्जः । १२ गान्धारः ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० २०] ३८६ [म० ७ । अ० ६ । सू० ६६ ।

॥ ६४ ॥ इमं वांसस्य मन्मतेन्द्राग्नी पूर्व्यस्तुतिः । अम्नादृष्टिरिवाजनि ॥ १ ॥
 शृणुतं जस्तिरुह्वमिन्द्राग्नी वनतं गिरः । ईशाना पिप्यतं धियः ॥ २ ॥ मा पोप-
 त्वाय नो नरेन्द्राग्नी माभिर्शस्तये । मा नो रीरधतं निदे ॥ ३ ॥ इन्द्रे अग्ना नमो
 बृहत्सुवृक्तिमेरयामहे । धिया धेना अवस्यवः ॥ ४ ॥ ता हि शश्वन्त ईळत इत्या
 विमांस ऊतये । सुबाधो वाजसातये ॥ ५ ॥ ता वां गीर्भिर्विपन्यवः प्रयस्व-
 न्तो हवामहे । मेधसाता सनिष्यवः ॥ ६ ॥ १७ ॥ इन्द्राग्नी अवसा गतमस्मभ्यं
 चर्षणीसहा । मा नो दुःशंस ईशत ॥ ७ ॥ मा कस्य नो अररूपो धृतिः प्र ए-
 इमर्त्यस्य । इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥ गोमद्विरण्यवद्वसु यद्वामश्वान्दीमहे ।
 इन्द्राग्नी तद्वनेमहि ॥ ९ ॥ यत्सोम आ सुते नर इन्द्राग्नी अजोहवुः । सप्तीवन्ता
 सपर्यवः ॥ १० ॥ उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा या मन्वाना चिदा गिरा । आङ्गुषैरावि-
 वासतः ॥ ११ ॥ ताविदुः शंसं मर्त्यं दुर्विद्वांसं रजस्विनम् । अभोगं हन्मना हत-
 मुदधिं हन्मना हतम् ॥ १२ ॥ १८ ॥

॥ ६५ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः । १, २, ४-६ सरस्वती । ३ सरस्वान्
 देवता ॥ छन्दः-१ पादनिचृत् त्रिष्टुप् । २, ५, ६, आर्षी त्रिष्टुप् । ३, ४, वि-
 राट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ प्र क्षोदसा धायसा सप्त एषा सरस्वती धरुणमायसी पूः । प्र-
 वावधाना रथ्येव याति विश्वा अपो महिना सिन्धुरन्याः ॥ १ ॥ एकाचेतत्सर-
 स्वती नदीनां शुचिर्यती गिरिभ्य आ समुद्रात् । रायश्चेतन्ती भुवनस्य भूरर्धृतं
 पयो दुदुहे नाहुषाय ॥ २ ॥ स वावृथ्रे नर्यो योषणासु वृषा शिशुर्वृषभो यज्ञिया-
 सु । स वाजिनं मघवद्भ्यो दधाति वि सातये तन्वै मामृजीत ॥ ३ ॥ उत स्या
 नः सरस्वती जुषाणोप श्रवत्सुभगा यज्ञे अस्मिन् । मितज्ञुभिर्नमस्यैरियाना राया
 युजा चिदुत्तरा सखिभ्यः ॥ ४ ॥ इमा जुह्वाना युष्मदा नमोभिः प्रति स्तोमं स-
 रस्वति जुषस्व । तव शर्मन्प्रियतमे दधाना उप स्थेयाम शरणं न वृक्षम् ॥ ५ ॥
 अयमु ते सरस्वति वसिष्ठो द्वारावृतस्य सुभगे व्यावः । वर्षं शुभ्रे स्तुवते रासि
 वाजान्यूनं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १९ ॥

॥ ६६ ॥ १-६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-३ सरस्वती । ४-६ सरस्वान् दे-
 वता ॥ छन्दः-१ आर्ची भुरिग्वृहती । २ आर्षी भुरिग्वृहती । ३ निचृत्

अ० ५ । अ० ६ । व० २२] ३८७ [म० ७ । अ० ६ । मू० ६७ ।

पङ्क्तिः । ४, ५, निचृद्वायत्री । ६ आर्षी गायत्री ॥ स्वरः—१, २, मध्यमः ।
३ पञ्चमः । ४, ५, ६ षड्जः ॥

॥ ६६ ॥ बृहदु गायिषे वचोऽसुर्यो नदीनाम् । सरस्वतीमिन्महया सुवृत्ति-
भिः स्तोमैर्वसिष्ठ रोदसी ॥ १ ॥ उभे यत्ते महिना शुभ्रे अन्धसी अभिज्ञियन्ति
पूर्वः । सा नो बोध्यवित्री मरुत्सखा चोद राधो मघोनाम् ॥ २ ॥ भद्रमिन्द्रा
कृणवत्सरस्वत्यकवारी चेतति वाजिनीवती । गृणाना जमदग्निवत्स्तुवाना च
वसिष्ठवत् ॥ ३ ॥ जनीयन्तो न्वग्रवः पुत्रीयन्तः सुदानवः । सरस्वन्तं हवामहे
॥ ४ ॥ ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः । तेभिर्नोऽविता भव ॥ ५ ॥
पीपिवांसं सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः । भञ्जीमहि प्रजामिषम् ॥ ६ ॥ २० ॥

॥ ६७ ॥ १-० १वसिष्ठ ऋषिः ॥ १ इन्द्रः । २, ४-८ बृहस्पतिः । ३, ६
इन्द्रा-ब्रह्मणस्पती । १० इन्द्रा बृहस्पती देवते ॥ छन्दः—१ आर्षी त्रिष्टुप् । २,
४, ७ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ५, ६, ८, ९, १० निचृत् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ यज्ञे दिवो नृपदने पृथिव्या नरो यत्र देवयत्रो मदन्ति । इन्द्राय
यत्र सर्वनानि सुन्वे गमन्मदाय प्रथमं वयश्च ॥ १ ॥ आ दैव्या वृणीमहेऽवांसि
बृहस्पतिर्नो मह आ सखायः । यथा भवेम मीळुषे अनांगा यो नो दाता पुरा-
वतः पितृव ॥ २ ॥ तमु ज्येष्ठं नमसा हविर्भिः सुशेवं ब्रह्मणस्पतिं गृणीषे । इन्द्रं
श्लोको महि दैव्यः सिषक्तु यो ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ॥ ३ ॥ स आ नो
योनिं सदतु प्रेष्ठो बृहस्पतिर्विश्ववारो यो अस्ति । कामो गायः सुवीर्यस्य तं दा-
त्पर्षन्नो अतिं सश्चतो अरिष्ठान् ॥ ४ ॥ तमा नो अर्कममृताय जुष्टमिमे धासुर-
मृतासः पुराजाः । शुचिक्रन्दं यजतं पस्त्यानां बृहस्पतिमनुर्वाणं हुवेम ॥ ५ ॥ २१ ॥
तं शग्मासो अरुषासो अश्वा बृहस्पतिं सहवाहो वहन्ति । सहश्चित्रस्य नीळव-
त्सधस्थं नभो न रूपमरुषं वसानाः ॥ ६ ॥ स हि शुचिः शतपत्रः स शुन्ध्यु-
र्हिरण्यवाशीरिषिरः स्वर्षाः । बृहस्पतिः स स्वावेश ऋष्वः पुरु सखिभ्य आसुति
करिष्ठः ॥ ७ ॥ देवी देवस्य रोदसी जनित्री बृहस्पतिं वावृधतुर्महित्वा । दत्ताय्याय
दत्तता सखायः करद्वह्मणे सुतरां सुगाथा ॥ ८ ॥ इयं वां ब्रह्मणस्पते सुवृत्ति-
ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे अकारि । अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्जजस्तमर्यो वनुषामरातीः
॥ ९ ॥ बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य । धत्तं रयिं स्तु-
वते कीरये चिद्ययं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥ २२ ॥

अ० ५ । अ० ६ । व० २४] ३८८ [५० ७ । अ० ६ । सू० ६६ ।

॥ ६८ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-६ इन्द्रः । ७ इन्द्रा बृहस्पती देवते ॥
छन्दः—१, २, ६, ७ निचृत् त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ अर्ध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशुं जुहोतन वृषभार्यं क्षितीनाम् । गौराङ्गे-
दीयां अवपानमिन्द्रो विश्वाहेद्याति सुतसोममिच्छन् ॥ १ ॥ यदधिषे प्रदिवि चा-
र्वन्नं दिवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि । उत हृदोत मनसा जुषाण उशनिन्द्र प्रस्थि-
तान्पाहि सोमान् ॥ २ ॥ जज्ञानः सोमं सहसे पपाथ प्र ते माता महिमानमुवाच ।
एन्द्र पपाथोर्वन्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकथ ॥ ३ ॥ यद्योधया महतो मन्य-
मानान्त्साक्षाम् तान्बाहुभिः शार्शदानान् । यद्वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुध्यास्तं त्वया-
जि सौश्रवसं जयेम ॥ ४ ॥ मेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नूतना मघवा या-
चकार । यदेददेवीरसहिष्ट प्राया अथाभवत्केवलः सोमो अस्य ॥ ५ ॥ तवेदं
विश्वमभितः पशव्यं यत्पश्यसि चक्षसा सूर्यस्य । गवामसि गोपतिरेकं इन्द्र भ-
क्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः ॥ ६ ॥ बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत
पार्थिवस्य । धत्तं रयिं स्तुवते कीर्ये चिद्युं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ २३ ॥

॥ ६६ ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ १-३, ७ विष्णुः । ४-६ इन्द्रा विष्णु
देवते ॥ छन्दः—१, ६ विराद् त्रिष्टुप् । २, ३ त्रिष्टुप् । ४, ५, ७ निचृत्
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ पुरो मात्रया तन्वा वृधान न ते महित्वमन्वं श्रुवन्ति । उभे ते विष्णु रजसी
पृथिव्या विष्णो देव त्वं परमस्य वित्से ॥ १ ॥ न ते विष्णो जायमानो न जातो
देव महिस्नः परमन्तमाप । उदस्तभ्ना नाकमृष्वं बृहन्तं दाधथ प्राचीं क्रुधुभं पृथि-
व्याः ॥ २ ॥ इरावती धेनुमती हि भूतं सूर्यवसिनी मनुषे दशस्या । व्यस्तभ्ना
रोदसी विष्णवेते दाधथ पृथिवीमभितो मयूखैः ॥ ३ ॥ उरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकं
जनयन्ता सूर्यमुषासमग्निम् । दासस्य चिद्वषशिप्रस्य प्राया जग्रथुर्नरा पृतनाज्येषु
॥ ४ ॥ इन्द्राविष्णु दंष्टिताः शम्बरस्य नव पुरो नवति च श्रथिष्ठम् । शतं वर्चिनः
सहस्रं च साकं ह्यथो अमृत्यसुरस्य वीरान् ॥ ५ ॥ इयं मनीषा बृहती बृहन्तोरुक्रमा त-
वसा वर्धयन्ती । ररे वां स्तोमं विदथेषु विष्णो पिन्वतमिषो वृजनेष्विन्द्र ॥ ६ ॥
वर्षते विष्णवासा आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् । वर्धन्तु त्वा सु-
दुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ २४ ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० १] ३८६ [म० ७ । अ० ६ । म० १०१ ।

॥ १०० ॥ १-७ वसिष्ठ ऋषिः ॥ विष्णुर्देवता ॥ छन्दः-१, २, ५, ६, ७
निचृत् त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् । ४ आर्षी त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०० ॥ नू मर्तो दयते सनिष्यन्त्यो विष्णव उरुगायाय दाशत् । प्र यः
सत्राचा मनसा यजात एतावन्तं नर्यमाविवासात् ॥ १ ॥ त्वं विष्णो सुमतिं त्रि-
श्वर्जन्यामप्रयुतामेवयावो मतिं दाः । पक्षो यथा नः सुत्रितस्य भूरेरश्वावतः पुरु-
श्चन्द्रस्य रायः ॥ २ ॥ त्रिदेवः पृथिवीमेष एतां वि चक्रमे शतर्वसं महित्वा । प्र
विष्णुरस्तु त्वमस्तवीयान्त्वेषं ह्यस्य स्थविरस्य नाम ॥ ३ ॥ वि चक्रमे पृथिवी-
मेष एतां क्षेत्राय विष्णुर्मनुषे दशस्यन् । ध्रुवासो अस्य क्रूरयो जनास उरुक्षितिं
सुजनिमा चकार ॥ ४ ॥ प्र तत्तै अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शंसामि वयुनानि त्रि-
द्वान् । तं त्वा गृणामि त्वममर्तव्यान्क्षर्यन्तमस्य रजसः पराके ॥ ५ ॥ किमिच्छे
विष्णो परिचक्ष्य भूत्प यद्वक्षे शिपिविष्टो अस्मि । मा वपो अस्मदप गूह एत-
द्यदन्यरूपः समिधे बभूव ॥ ६ ॥ वर्षद्देते विष्णवांस आ कृणोमि तन्मे जुषस्व
शिपिविष्ट हव्यम् । वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः
॥ ७ ॥ २५ ॥ ६ ॥

॥ १०१ ॥ १-६ वसिष्ठः कुमारो वाग्नेय ऋषिः ॥ पर्जन्यो देवता ॥
छन्दः-१, ६ त्रिष्टुप् । २, ४, ५ विराद् त्रिष्टुप् । ३ निचृत् त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ १०१ ॥ तिस्रो वाचः प्र वद ज्योतिरश्वा या एतद्बुद्धे मधुदोघमूधः । स
वृत्सं कृण्वन्गर्भमोषधीनां सद्यो जातो वृष्टभो रोरवीति ॥ १ ॥ यो वर्धेन ओष-
धीनां यो अपां यो विश्वस्य जगतो देव ईशे । स त्रिधातुं शरणं शर्मे यंसत्ति-
वर्तु ज्योतिः स्वभिष्यस्मे ॥ २ ॥ स्तरीरुं त्वद्भवति सूत उ त्वद्यथावशं तन्वै
चक्र एषः । पितुः पयः प्रति गृभ्णाति माता तेन पिता वर्धते तेन पुत्रः ॥ ३ ॥
यस्मिन्निश्वानि भुवनानि तस्युस्तिस्रो द्यावस्त्रेधा मस्युरापः । त्रयः कोशास उ-
पसेचनासो मध्वः श्वोतन्त्यभितो विरप्शम् ॥ ४ ॥ इदं वचः पर्जन्याय स्वराजं
हृदो अस्त्वंन्तरं तज्जुजोषत् । मयोभुवो वृष्टयः सन्त्वस्मे सुपिप्पला ओषधीर्देव-
गोपाः ॥ ५ ॥ स रेतोधा वृष्टभः शश्वतीनां तस्मिन्नात्मा जगतस्तस्थुषश्च । तन्म
श्रुतं पातु शतशारदाय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ १ ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० ५] ३६० [म० ७ । अ० ६ । मू० १०४ ।

॥ १०२ ॥ १-३ वसिष्ठ ऋषिः ॥ कुमारो वाग्नेय ऋषिः ॥ पर्जन्यो देवता ॥
छन्दः-१ याजुषी विराट् त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

॥ १०२ ॥ पर्जन्याय प्र गायत दिवस्पुत्राय मीळहुषे । स नो यवसमिच्छ-
तु ॥ १ ॥ यो गर्भमोषधीनां गवां कृणोत्यर्वताम् । पर्जन्यः पुरुषीणाम् ॥ २ ॥
तस्मा इन्द्रस्यै हविर्जुहोता मधुमत्तम् । इळां नः संयतं करत् ॥ ३ ॥ २ ॥

॥ १०३ ॥ १-१० वसिष्ठ ऋषिः ॥ मण्डूका देवताः ॥ छन्दः-१ आर्षी
अनुष्टुप् । २, ६, ७, ८, १०, आर्षी त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत् त्रिष्टुप् । ५, ९,
विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१ गान्धारः । २-१० धैवतः ॥

॥ १०३ ॥ संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः । वाचं पर्जन्यजिन्वि-
तां प्र मण्डूकां अवादिषुः ॥ १ ॥ दिव्या आपो अभि यदेतमायन्दति न शुष्कं
सरसी शयानम् । गशमह न मायुर्वत्सिनीनां मण्डूकानां वयुरत्रा समेति ॥ २ ॥
यदीमेनां उशतो अभ्यवर्षीचृष्यावतः प्रावृष्यागतायाम् । अखलीकृत्या पितरं
न पुत्रो अन्यो अन्यमुप वदन्तमेति ॥ ३ ॥ अन्यो अन्यमनु गृभ्णात्येनोरपां
प्रसर्गे यदमन्दिषाताम् । मण्डूको यदभिवृष्टः कनिष्कपृश्निः सम्पृङ्गे हरितेन
वाचम् ॥ ४ ॥ यदेषामन्यो अन्यस्य वाचं शाक्तस्यैव वदन्ति शिक्तमाणः । सर्वे
तदेषां समृधेव पर्व यत्सुवाचो वदथनाध्यप्सु ॥ ५ ॥ ३ ॥ गोमायुरेको अजमा-
युरेकः पृश्निरेको हरिते एक एषाम् । समानं नाम विभ्रतो विरूपाः पुरुत्रा वाचं
पिपिशुर्वदन्तः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणासो अतिरात्रे न सोमे सरो न पूर्णमभितो वदन्तः ।
संवत्सरस्य तदहः परि ष्ठ यन्मण्डूकाः प्रावृषीणं वभूव ॥ ७ ॥ ब्राह्मणासः सो-
मिनो वाचमक्रत ब्रह्म कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् । अथर्ववो घर्मिणः सिष्विद्वाना
आविर्भवन्ति गुह्या न के चित् ॥ ८ ॥ देवर्हितं जुगुपर्वाद्दशस्य ऋतुं नरो न
प्र मिनन्त्येते । संवत्सरे प्रावृष्यागतायां तप्ता घर्मा अश्नुवते विसर्गम् ॥ ९ ॥
गोमायुरदाजमायुरदात्पृश्निरेवाद्धरितो नो वसूनि । गवां मण्डूका ददतः शता-
नि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ १०४ ॥ १-२५ वसिष्ठ ऋषिः ॥ देवताः-१-७, १५, २५ इन्द्रा-
सोमो रत्नोहणौ । ८, १६, १६-२२, २४ इन्द्रः । ९, १२, १३ सोमः । १०,
१४ अग्निः । ११ देवाः । १७ प्रावाणः । १८ मरुतः । २३ वसिष्ठः । २३

अ० ५ । अ० ७ । व० ७] ३६१ [म० ७ । अ० ६ । सू० १०४ ।

पृथिव्यन्तरिक्षे ॥ छन्दः—१, ४, ६, ७ विराड्जगती । २ आर्षीजगती । ३, ५, १८, २१ निचृज्जगती । ८, १०, ११, १३, १४, १५, १७ निचृत् त्रिष्टुप् । ९ आर्षी त्रिष्टुप् । १२, १६ विराट् त्रिष्टुप् । १६, २०, २२, त्रिष्टुप् । २३, आर्षी भुरिज्जगती । २४ याजुषी विराट् त्रिष्टुप् । २५ पादनिचृदनुष्टुप् ॥
स्वरः—१, ४, ६, ७, २, ३, ५, १८, २१, २३, निषादः । ८, १०, ११, १३, १४, १५, १७, ९, १२, १६, १६, २०, २२, २४ धैवतः । २५ गान्धारः ॥

॥ १०४ ॥ इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उज्जतं न्यर्पयत वृषणा तमोवृधः । परा
शृणीतमचितो न्योषतं हतं नुदेयां नि शिशीतमत्रिणः ॥ १ ॥ इन्द्रासोमा समघ-
शंसमभ्यधं तपुर्वयस्तु चरुरश्रिवा इव । ब्रह्मद्विषे क्वयादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्त-
मनवायं किमीदिने ॥ २ ॥ इन्द्रासोमा दुष्कृतो वृत्रे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र-
विध्यतम् । यथा नातः पुनरेकश्चनोदयत्तद्वामस्तु सहसे मन्युमच्छवः ॥ ३ ॥ इन्द्रा-
सोमा वर्तयतं दिवो वृधं सं पृथिव्या अयशसाय तर्हणम् । उत्तक्षतं सूर्योऽपर्वते-
भ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वधः ॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्याश्रितसेभि-
र्युवमश्महन्मभिः । तपुर्वधेभिरजरैभिरत्रिणो नि पर्शानि विध्यतं यन्तु निस्वरम्
॥ ५ ॥ ५ ॥ इन्द्रासोमा परि वां भूतु विश्वत इयं मतिः कक्ष्याश्वेव वाजिना ।
यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपतीव जिन्वतम् ॥ ६ ॥ प्रति स्म-
रेथां तुजयद्विरेवैर्हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः । इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूयो
नः कदा चिदभिदासति द्रुहा ॥ ७ ॥ यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अ-
नृतेभिर्वचोभिः । आप इव काशिना सङ्गभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वक्ता
॥ ८ ॥ ये पाकसंसं विहरन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः । अहये
वा तान्प्रददातु सोम आ वां दधातु निर्ऋतेरुपस्थे ॥ ९ ॥ यो नो रसं दिप्सति
पित्वो अग्ने यो अश्वाणां यो गवां यस्तनूनाम् । रिपुः स्तेनः स्तेयकृद्भ्रमेतु नि
प हीयतां तन्वा तनां च ॥ १० ॥ ६ ॥ परः सो अस्तु तन्वा तनां च तिस्रः
पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः । प्रति शुष्यतु यशो अस्य देवा यो नो दिवा दिप्सति
यश्च नक्तम् ॥ ११ ॥ सुविज्ञानं चिक्वितुषे जनाय सच्चासच्च वचसी पस्पृधाते ।
तयोर्यत्सत्यं यतुरहजीयस्तदित्सोमोऽवति हन्त्यासत् ॥ १२ ॥ न वा उ सोमो
वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् । हन्ति रक्षो हन्त्यासद्वदन्तमुभा-
विन्द्रस्य प्रसितौ शयाते ॥ १३ ॥ यदि ब्रह्मनृतदेव आस मोघं वा देवां अप्यूहे
अग्ने । किमस्मभ्यं जातवेदो हणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋथं संचन्ताम् ॥ १४ ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० ६] ३६२ [म० ७ । अ० ६ । सू० १०४ ।

अथा मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यदि वायुस्ततप पूरुषस्य । अथा स वीरैर्दे-
शभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह ॥ १५ ॥ ७ ॥ यो मायातुं यातुधाने-
त्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह । इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तो-
रधमस्पदीष्ट ॥ १६ ॥ प्र या जिगाति स्वर्गलेव नक्तमप दुहा तन्वं गूहमाना ।
वृषा अन्तानां अव सा पदीष्ट प्रावाणो घ्नन्तु रक्षस उपब्दैः ॥ १७ ॥ वि तिष्ठध्वं
मरुतो विच्चिच्छतं गृभायत रक्षसः सं पिनष्टन । वयो ये भूत्वी पतयन्ति त-
क्तभिर्ये वा रिपो दधिरे देवे अध्वरे ॥ १८ ॥ प्र वर्तय दिवो अश्मानमिन्द्र सोम-
शितं मघवन्त्सं शिशाधि । प्राक्कादपाक्तादधरादुदक्तादभि जहि रक्षसः पर्वतेन
॥ १९ ॥ एत उ ते पतयन्ति श्वयातव इन्द्रं दिप्सन्ति दिप्सवोऽदाभ्यम् । शि-
शीते शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदृशनिं यातुमद्भ्यः ॥ २० ॥ ८ ॥ इन्द्रो
यातुनामभवत्पराशरो हविर्मधीनामभ्या विवासताम् । अभीदु शक्रः परशुर्यथा
वनं पात्रेव भिन्दन्त्सत एति रक्षसः ॥ २१ ॥ उल्लूकयातुं शुशुलूकयातुं जहि श्व-
यातुमुत कोकयातुम् । सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं वृषदेव प्र मृण रक्ष इन्द्र ॥ २२ ॥
मा नो रक्षो अथि नड्यातुमावतामपोच्छतु मिथुना या किमीदिना । पृथिवी
नः पार्थिवात्पात्वंहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान् ॥ २३ ॥ इन्द्र जहि पुमांसं
यातुधानमुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् । विग्रीवासो मूरदेवा ऋदन्तु मा ते
दृशन्त्सूर्यमुच्चरन्तम् ॥ २४ ॥ प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्रश्च सोम जायतम् । रक्षोभ्यो
वधमस्यतमृशनिं यातुमद्भ्यः ॥ २५ ॥ ६ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ इति सप्तमं मण्डलं समाप्तम् ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० ११] ३६३ [म० ८ । अ० १ । सू० १ ।

अथाष्टम मण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १, २ प्रगाथो घौरः काण्वो वा । ३-२६ मेधातिथि मेध्यातिथी
काण्वौ । ३०-३३ आसङ्गः प्लायोगिः । ३४ शश्वत्याङ्गिरस्यासङ्गस्य पत्नी
ऋषिः ॥ देवताः—१-२६ इन्द्रः । ३०-३३ आसङ्गस्यदानस्तुतिः । ३४
आसङ्ग ॥ छन्दः—१ उपरिष्ठाद्बृहती । २ आर्षी भुरिग् बृहती । ३, ७, १०,
१४, १८, २१ विराड् बृहती । ४ आर्षी स्वराड् बृहती । ५, ८, १५, १७,
१६, २२, २५, ३१ निचृद्बृहती । ६, ९, ११, १२, २०, २४, २६, २७
आर्षी बृहती । १३ शङ्कुमती बृहती । १६, २३, ३०, ३२ आर्षी भुरिग्बृहती ।
२८ आसुरी स्वराड् निचृद्बृहती । २९ बृहती । ३३ त्रिष्टुप् । ३४ विराद्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१-३२ मध्यमः । ३३, ३४ धैवतः ॥

॥ १ ॥ मा चिद्वन्यद्वि शंसतु सखायो मा रिषलयत । इन्द्रमिस्तोता वृषणं
सचा सुते मुहुर्ब्रुक्था च शंसत ॥ १ ॥ अवक्रक्षिणं वृषभं यथाजुरं गां न चर्ष-
णीसहम् । विद्वेषणं संवननोभयङ्करं मंहिष्ठमुभयविनम् ॥ २ ॥ यच्चिद्धि त्वा
जना इमे नाना हवन्त ऊतये । अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेऽहा विश्वा च वर्धनम्
॥ ३ ॥ वि तर्तूर्यन्ते मयवन्विषश्चितोऽर्यो विप्रो जनानाम् । उप क्रमस्व पुरुषमा
भर वाजं नेदिष्ठमूतये ॥ ४ ॥ ग्रहे च न त्वामद्रिषः परा सुल्काय देयाम् । न स-
हस्राय नायुताय वज्रिवो न शताय शतामघ ॥ ५ ॥ १० ॥ वस्यो इन्द्रासि मे पितुरुत
आतुरभुञ्जतः । माता च मे हृदयथः समा वसो वसुत्वनाव राधसे ॥ ६ ॥ के-
यथ केदसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः । अलर्षि युध्म खजकृत्पुरन्दर प्र गायत्रा अ-
गासिपुः ॥ ७ ॥ प्रास्मै गायत्रमर्चत वावातुर्यः पुरन्दरः । यार्भिः काण्वस्योप बहि-
रासदं यासद्वज्री भिनत्पुरः ॥ ८ ॥ ये ते सन्ति दशग्विनः शन्तिनो ये सहस्रिणः ।
अश्वामो ये ते वृषणो रघुवृष्टेभिर्नस्तूयमा गहि ॥ ९ ॥ आ त्वद्य संवर्दुया
हुवे गायत्रवेपसम् । इन्द्रं धेनुं सुदुयामन्यामिषमुरुधारामरङ्कृतम् ॥ १० ॥ ११ ॥

अ० ५ । अ० ७ । व० १६] ३६४ [म० ८ । अ० १ । सू० १ ।

यत्तुदत्सूर एतंशं ब्रह्म वातस्य परिणता । बहत्कुत्संमार्जुनेयं शतक्रतुस्त्सर्वद्वन्द्व-
मस्तुतम् ॥ ११ ॥ य ऋते चिदभिधिषः पुरा जनुभ्य आतदः । सन्धाता सन्धि-
मघवा पुरुवसुरिष्कर्ता विहुतं पुनः ॥ १२ ॥ मा भूम निष्ठया इवेन्द्र त्वदरणा
इव । वनानि न प्रजहितान्यद्रिवो दुरोषासो अमन्महि ॥ १३ ॥ अमन्महीदन्ताश-
वोऽनुग्रासश्च वृत्रहन् । सकृत्सु ते महता शूर राधसानु स्तोमं मुदीमहि ॥ १४ ॥
यदि स्तोमं मम श्रवदस्माकमिन्द्रमिदं वः । तिरः प्रवित्रं समृवांसं आशवो मन्दन्तु तु-
ग्यावृधः ॥ १५ ॥ १२ ॥ आ त्वद्य सधस्तुतिं वावातुः सख्युरा गहि । उप-
स्तुतिर्मघोनां प्र त्वावत्वधां ते वरिम सुष्टुतिम् ॥ १६ ॥ सोता हि सोममद्रिभिरेमै-
नमप्सु धावत । गव्या वस्त्रेव वासयन्त इन्नरो निर्धुत्तन्वत्तणाभ्यः ॥ १७ ॥ अध-
ज्मो अध वा दिवो बृहतो रौचनमदधि । अया वर्धस्व तन्वा गिरा ममा जाता
सुक्रतो पृण ॥ १८ ॥ इन्द्राय सु धदिन्तमं सोमं सोता वरेण्यम् । शक्र एणं पी-
पयद्विश्वया धिया हिन्वानं न वाजयुम् ॥ १९ ॥ मा त्वा सोमस्य गवदया सदा
यावन्नहं गिरा । भूर्णि ममं न सर्वनेषु चुक्रुधं क ईशानं न याचिषत् ॥ २० ॥ १३ ॥
मदेनेषितं मदमुग्रमुग्रेण शर्वसा । विश्वेषां तरुतारं मवच्युतं मदे हि ष्मा ददाति
नः ॥ २१ ॥ शेवारे वार्था पुरु देवो मर्ताय दाशुषे । स सुन्वते च स्तुवते च रा-
सते विश्वगूर्तो अरिष्टुतः ॥ २२ ॥ एन्द्र याहि मत्स्व चित्रेण देव राधसा । सरो
न मास्युदरं सपीतिभिरा सोमैभिरुरु स्फिरम् ॥ २३ ॥ आ त्वा सहस्रमा शतं
युक्ता रथे हिरण्यये । ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहन्तु सोमपीतये ॥ २४ ॥
आ त्वा रथे हिरण्यये हरीं मयूरशेण्या । शितिपृष्ठा वहतां मध्वो अन्धसो वि-
वक्षणस्य पीतये ॥ २५ ॥ १४ ॥ पित्रा त्वस्य गिर्वणः सुतस्य पूर्वपा इव । प-
रिष्कृतस्य रसिनं इयमासुतिश्चारुमदाय पत्यते ॥ २६ ॥ य एको अस्ति दंसनां
महौ उग्रो अभि व्रतैः । गमत्स शिप्री न स योषदा गमद्वं न परि वर्जति ॥ २७ ॥
त्वं पुरं चरिष्यसे वधैः शुष्णस्य सं पिणक् । त्वं भा अनुचरो अध द्विता यदि-
न्द्र हव्यो भुवः ॥ २८ ॥ मम त्वा सूर उदिते मम मध्यन्दिने दिवः । मम प्रपि-
त्वे अपिशर्वे वसवा स्तोमासो अवृत्सत ॥ २९ ॥ स्तुहि स्तुहीदेते धा ते मंहिष्ठा-
सो मघोनाम् । निन्दिताश्वः प्रपथी परमज्या मघस्य मेध्यातिथे ॥ ३० ॥ १५ ॥
आ यदश्वान्वनन्वतः श्रद्धयाहं रथे रुहम् । उत वामस्य वसुनश्चिकेतति यो अस्ति
याहिः पशुः ॥ ३१ ॥ य ऋजा मद्यं मामहे सह त्वचा हिरण्यया । एष विश्वा-
न्वभ्यस्तु यौधगासङ्गस्य स्वनदधः ॥ ३२ ॥ अध प्रायोगिरतिं दासदन्यानां सङ्गो

अ० ५ । अ० ७ । व० २०] ३६५ [म० ८ । अ० १ । सू० । २ ।

अग्ने इशभिः सहस्रैः । अधोक्षणो दश मल्लं रुशन्तो नृका इव सरसो निरतिष्ठन् ॥ ३३ ॥ अन्वस्य स्थूरं ददृशे पुरस्तादनस्थ ऊरुरवरम्बमाणः । शश्वती नार्य-
भिचक्ष्याह सुमद्रमर्ष्य भोजनं विभर्षि ॥ ३४ ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ १—४० मेधातिथिः काण्वः प्रियमेधश्चाङ्गिरसः । ४१, ४२ मेधा-
तिथिर्ऋषिः ॥ देवताः—१—४० इन्द्रः । ४१, ४२ विभिन्दोर्दानस्तुतिः ॥
छन्दः—१—३, ५, ६, ६, ११, १२, १४, १६—१८, २२, २७, २६,
३१, ३३, ३५, ३७, ३८, ३६ आर्षी गायत्री । ४, १३, १५, १६—२१,
२३, २४, २५, २६, ३०, ३२, ३६, ४२ आर्षी निचृद्गायत्री । ७, ८, १०,
३४, ४० आर्षी विराड् गायत्री । ४१ पाद निचृद्गायत्री । २८ आर्षी स्वराड्-
नुष्टुप् ॥ स्वरः—१—२७, २६—४२ षड्जः । २८ गान्धारः ॥

॥ २ ॥ इदं वसो सुतमन्धः पित्रा सुपूर्णमुदरम् । अर्नाभयित्रिमा तै ॥ १ ॥
तृभिर्धृतः सुतो अरनैरव्यो वारैः परिपूतः । अथो न निक्तो नदीषु ॥ २ ॥ तं
ते यवं यथा गोभिः स्वादुर्मकर्म श्रीणन्तः । इन्द्रं त्वा स्मिन्सधमादे ॥ ३ ॥
इन्द्र इत्सोमपा एक इन्द्रः सुतपा विश्वायुः । अन्तर्देवान्मर्त्याश्च ॥ ४ ॥ न यं शु-
क्रो न दुराशीर्न तृपा उरुव्यचसम् । अपस्पृण्वते सुहार्दम् ॥ ५ ॥ १७ ॥ गोभि-
र्यदीमन्ये अस्मन्मृगं न त्रा मृगयन्ते । अभित्सरन्ति धेनुभिः ॥ ६ ॥ त्रय इन्द्रस्य
सोमाः सुतासः सन्तु देवस्य । स्ये ज्ञये सुतपावः ॥ ७ ॥ त्रयः कोशासः श्रोतन्ति
तिस्रश्चम्बः सुपूर्णाः । समाने अधि भार्मन् ॥ ८ ॥ शुचिरसि पुरुनिष्ठाः क्षीरै-
र्मध्यत आशीर्तः । दध्ना मन्दिष्ठः शूरस्य ॥ ९ ॥ इमे तं इन्द्र सोमास्तीव्रा
अस्मे सुतासः । शुक्रा आशिरं याचन्ते ॥ १० ॥ १८ ॥ तं आशिरं पुरोळाशमि-
न्धेम सोमं श्रीणिहि । रेवन्तं हि त्वा शृणोमि ॥ ११ ॥ हृत्सु पीतासो युध्यन्ते
दुर्मदासो न सुरायाम् । ऊयनं नृणां जरन्ते ॥ १२ ॥ रेवां इद्रेवतः स्तोता स्या-
त्तावतो मघोनः । प्रेदु हरिवः श्रुतस्य ॥ १३ ॥ उक्थं च न शस्यमानमगौरिरा
चिकेत । न गायत्रं गीयमानं ॥ १४ ॥ मानं इन्द्र पीयन्तरे मा शर्धते परा दाः ।
शिक्षा शचीवः शचीभिः ॥ १५ ॥ १६ ॥ वयमुं त्वा तदिदंथा इन्द्र त्वायन्तः स-
खायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते ॥ १६ ॥ न धेमन्यदा पपन वज्रिन्नपसो नविष्टौ ।
तवेदु स्तोमं चिकेत ॥ १७ ॥ इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्राय स्तुहयन्ति ।
यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ १८ ॥ ओ षु प्र याहि वाजैभिर्मा हृणीथा अभ्यास्मान्

अ० ५ । अ० ७ । व० २५] ३६६ [म० ८ । अ० १ । सू० ३ ।
 म० हाँ इव युवजानिः ॥ १६ ॥ मो प्व१द्य दुर्हणावान्त्सायं करदारे अस्मत् । अश्रीर
 इव जामाता ॥ २० ॥ २० ॥ विद्वा हस्य वीरस्य भूरिदावरीं सुमतिम् । त्रिषु
 जातस्य मनींसि ॥ २१ ॥ आ तू पिञ्च कण्वमन्तं न घा विन्न शवमानात् ।
 यशस्तरं शतमूतेः ॥ २२ ॥ ज्येष्ठेन सोतरिन्द्राय सोमं वीराय शक्राय । भरा
 पिबन्नयीय ॥ २३ ॥ यो वेदिष्ठो अव्यथिष्वश्वान्तं जरितुभ्यः । वाजं स्तोतुभ्यो
 गोमन्तम् ॥ २४ ॥ पन्यपन्यमित्सोतार आ धावत मघाय । सोमं वीराय शूराय
 ॥ २५ ॥ २१ ॥ पाता वृत्रहा सुतमा घा गमन्नारे अस्मत् । नियमते शतमूतिः ॥ २६ ॥
 एह हरीं ब्रह्मयुजा शग्मा वृत्ततः सखायम् । गीर्भिः श्रुतं गिर्वणसम् ॥ २७ ॥ स्वा-
 दवः सोमा आ याहि श्रीताः सोमा आ याहि । शिप्रिन्नृषीबः शचीवो नायमच्छां
 सधमादम् ॥ २८ ॥ स्तुतश्च यास्त्वा वर्धन्ति महे राधसे नृम्णाय । इन्द्रं कारिणं
 वृधन्तः ॥ २९ ॥ गिरश्च यास्ते गिर्वाह उक्था चतुभ्यं तानि । सत्रा दधिरे शवा-
 सि ॥ ३० ॥ २२ ॥ एवेदेष तुविकूर्मिर्वाजा एको वज्रहस्तः । सनादमृक्तो दयते
 ॥ ३१ ॥ हन्ता वृत्रं दक्षिणेनेन्द्रः पुरु पुरुहूतः । महान्महीभिः शचीभिः ॥ ३२ ॥
 यस्मिन्निश्वाश्चर्षणयं उत च्यौतना जयसि च । अनु घेन्मन्दी मघोनः ॥ ३३ ॥
 एष एतानि चक्रारेन्द्रो विश्वा योऽति शृणवे । वाजदावां मघोनाम् ॥ ३४ ॥ प्रभर्ता
 रथं गव्यन्तमपाकाच्चिद्यमवति । इनो वसु स हि वोळ्हा ॥ ३५ ॥ २३ ॥ सनि-
 वा विप्रो अर्विर्हिहन्ता वृत्रं नृभिः शूरः । सत्योऽविता विधन्तम् ॥ ३६ ॥ यजध्वे-
 नं प्रियमेधा इन्द्रं सत्राचा मनसा । यो भूत्सोमैः सत्यमद्वा ॥ ३७ ॥ गायश्रवसं
 सत्पतिं श्रवस्कामं पुरुत्मानम् । कण्वांसो गात वाजिनम् ॥ ३८ ॥ य ऋते चि-
 द्वास्पदेभ्यो दात्सखा नृभ्यः शचीवान् । ये अस्मिन्काममश्रियन् ॥ ३९ ॥ इत्या-
 धीवन्तमद्रिवः काणवं मेध्यातिथिम् । मेपो भूतोभि यजयः ॥ ४० ॥ शिन्ता वि-
 भिन्दो अस्मै चत्वार्ययुता ददत् । अष्टा परः सहस्रा ॥ ४१ ॥ उत सु त्ये प-
 योवृधा माकी रणस्य नप्या । जनित्र्वनायं मामहे ॥ ४२ ॥ २४ ॥

॥ ३ ॥ १-२४ मेध्यतिथि काराव ऋषिः ॥ देवताः-१—२० इन्द्रः ।

२१-२४ पाकस्थाप्नः कौरयाणस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः-१ कुकुम्पती बृहती ।

३, ५, ७, ९, १६ निचृद् बृहती । ८ स्वराद् बृहती । १५, २४ बृहती । १७

पथ्या बृहती । २, १०, १४ सतः पङ्क्तिः । ४, १२, १६, १८ निचृत् पङ्क्तिः ।

१६ भुरिक् पङ्क्तिः । २० विराद् पङ्क्तिः । १३ अनुष्टुप् । ११, २१ भुरिगनुष्टुप् ।

अ० ५ । अ० ७ । व० २८] ३६७ [म० ८ । अ० १ । सू० ३ ।

२२ विराड् गायत्री । २३ निचृद् गायत्री ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७—६, १५,
१७, १६, २४ मध्यमः । २, ४, ६, १०, १२, १४, १६, १८, २० पञ्चमः ।
११, १३, २१ गान्धारः । २२, २३ षड्जः ॥

॥ ३ ॥ विवां सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमंतः । आपिनीं वोधि स-
ध्माद्यो वृधेऽस्माँ अवनतु ते धियः ॥ १ ॥ भूयाम ते सुमतौ वाजिनो वयं मा नः
स्तरभिमातये । अस्माञ्चित्राभिरवताहभिष्टिभिरा नः सुम्नेषु यामय ॥ २ ॥ इमा
उं त्वा पुरुवयो गिरौ वर्धन्तु या मम । पावकवर्णाः शुचयो विप्रश्चितोऽभिस्तो-
मैरनूपत ॥ ३ ॥ अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे । सत्यः सो अस्य
महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ ४ ॥ इन्द्रमिद्वेवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।
इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनेस्य सातये ॥ ५ ॥ २५ ॥ इन्द्रो मद्वा रोदसी
पप्रथच्छव इन्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रं ह विश्वा भुवनानि येमिर इन्द्रं सुवानास
इन्द्रवः ॥ ६ ॥ अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमैभिरायवः । समीचीनास अभवः
समस्वरघुद्रा गृणन्त पूर्व्यम् ॥ ७ ॥ अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्णयं शवो मदे सु-
तस्य विष्णावि । अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु पुवन्ति पूर्वथा ॥ ८ ॥ तत्त्वा
यामि सुवीर्यं तद्गह्वं पूर्वचित्तये । येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमा-
विथ ॥ ९ ॥ येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः । सद्यः सो अस्य
महिमा न सन्नशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ॥ १० ॥ २६ ॥ शग्धी न इन्द्र यत्त्वा रयिं
यामि सुवीर्यम् । शग्धि वाजाय प्रथमं सिषासते शग्धि स्तोमाय पूर्व्य ॥ ११ ॥
शग्धी नो अस्य यद्ध पौरमाविथ धियं इन्द्र सिषासतः । शग्धि यथा रुशमं श्या-
वकं कृपमिन्द्र प्रावः स्वर्णरम् ॥ १२ ॥ कन्नव्यो अतसीनां तुरो गृणीतु मर्यः । नही न्व-
स्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गृणन्त आनशुः ॥ १३ ॥ कर्दुं स्तुवन्त ऋतयन्त देवत
ऋषिः को विप्र ओहते । कदा हवै मघवन्निन्द्र सुन्वतः कर्दुं स्तुवतः आ गमः ॥ १४ ॥
उदु से मधुमत्तमा गिरः स्तोमास ईरते । सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो
रथा इव ॥ १५ ॥ २७ ॥ कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद्धीतमानशुः । इन्द्रं स्तो-
मैभिर्मह्यन्त आयवः प्रियमैधासो अस्वरन् ॥ १६ ॥ युद्धा हि वृत्रहन्तम् हरीं
इन्द्र परावतः । अर्वाचीनो मघवन्त्सोमपीतय उग्र ऋष्वेभिरा गहि ॥ १७ ॥ इमे
हि ते कारवो वावशुर्धिया विप्रासो मेधसातये । स त्वं नो मघवन्निन्द्र गिर्वणो वेनो
न भृगुधी हवम् ॥ १८ ॥ निरीन्द्र बृहतीभ्यो वृत्रं धनुभ्यो अस्फुरः । निरबुदस्य
मृगस्य मायिनो निः पर्वतस्य गा आजः ॥ १९ ॥ निरग्रयो रुरुचिर्निरु सूर्यो निः

अ० ५ । अ० ७ । व० ३२] ३६८ [म० ८ । अ० १ । सू० ४ ।

सोमं इन्द्रियो रसः । निरन्तरिंक्षादधमो महामहिं कृपे तदिन्द्र पौंस्यम् ॥ २० ॥
॥ २८ ॥ यं मे दुरिन्द्रो मरुतः पाकस्थामा कौरियाणः । विश्वेषां त्मना शोभिषु-
मुपैव द्विवि धावमानम् ॥ २१ ॥ रोहितं मे पाकस्थामा सुधुरं कक्ष्यप्राम् । अदा-
द्रायो विबोधनम् ॥ २२ ॥ यस्मा अन्ये दश प्रति धुरं वहन्ति वद्वयः । अस्तं
वयो न तुग्रयम् ॥ २३ ॥ आत्मा पितुस्तनूर्वास ओजोदा अभ्यञ्जनम् । तुरीय-
मिद्रोहितस्य पाकस्थामानं भोजं द्वातारमव्रवम् ॥ २४ ॥ २६ ॥

॥ ४ ॥ १—२१ देवातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवताः—१—१४ इन्द्रः ॥
१५—१८ इन्द्रः पूषा वा । १९—२१ कुरुङ्गस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, १३
भुरिगनुष्टुप् । ७ अनुष्टुप् । २, ४, ६, ८, १२, १४, १८ निचृत् पङ्क्तिः । १०
सतः पङ्क्तिः । १६, २० विराद् पङ्क्तिः । ३, ११, १५ निचृद् बृहती । ५, ९
बृहती पथ्या । १७, १९ विराद् बृहती । २१ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ७,
१३ गान्धारः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २० पञ्चमः । ३,
५, ९, ११, १५, १७, १९ मध्यमः । २१ ऋषभः ॥

॥ ४ ॥ यदिन्द्र प्रागप्रागुदङ् न्यग्वा हूयमे नृभिः । सिमां पुरु नृषूतो अ-
स्यानुवेजसि प्रशयं तुर्वशं ॥ १ ॥ यद्वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्र मादयसे
सचा । कएवांसस्त्वा ब्रह्मभिः स्तोमवाहस इन्द्रा यच्छन्त्या गहि ॥ २ ॥ यथा
गौरो अपा कृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् । आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमा गहि कएवेषु सु
सचा पिवं ॥ ३ ॥ मन्दन्तु त्वा मघवन्निन्द्रेन्दवो राधोदेयाय सुन्वते । आमुष्या
सोममपिवश्चमु सुतं ज्येष्ठं तदधिषे सहः ॥ ४ ॥ प्र चक्रे सहसा सहो बभञ्ज
मन्युमोजसा । विश्वे त इन्द्र पृतनायवो यदो नि वृत्ता इव येमिरे ॥ ५ ॥ ३० ॥
सहस्रेणैव सचते यवीयुधा यस्त आनलुपस्तुतिम् । पुत्रं प्रावर्गं कृणुते सुवीर्यं द्वा-
श्रोति नमउक्तिभिः ॥ ६ ॥ मा भैम मा श्रमिष्मोग्रस्यं सख्ये तव । महत्ते वृष्णो
अभिचक्ष्यं कृतं पश्येम तुर्वशं यदुम् ॥ ७ ॥ सव्यामनु स्फिग्यं वावसे वृषा न
वानो अस्य रोषति । मध्वा सम्पृक्ताः सारधेण धेनवस्तूयमेहि द्रवा पिवं ॥ ८ ॥
अश्वी रथी सुरूप इदोमां इदिन्द्र ते सखा । श्वात्रभाजा वयसा सचते सदा चन्द्रो
याति सभामुप ॥ ९ ॥ ऋश्यो न तृष्यन्नुपानमा गहि पित्रा सोमं वशां अनु ।
निमेघमानो मघवन्दिवेदिव ओजिष्ठं दधिषे सहः ॥ १० ॥ ३१ ॥ अध्वर्यो द्वाव-
या त्वं सोममिन्द्रः पिपासति । उप नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा

अ० ५ । अ० ८ । व० २] ३६६ [म० ८ । अ० १ । सू० ५ ।

॥ ११ ॥ स्वयं चित्तमन्यते दाशुर्जितो यत्रा सोमस्य तुम्पसि । इदं ते अन्नं
युज्यं समुक्षितं तस्येहि प्र द्रवा पिब ॥ १२ ॥ रथेष्ठायाध्वयवः सोममिन्द्राय सो-
तन । अधि ब्रध्नस्याद्रयो वि चक्षते सुन्वन्तो वाश्वध्वरम् ॥ १३ ॥ उप ब्रध्न वा-
वाता वृषणा हरी इन्द्रमपसु वक्षतः । अर्वाचं त्वा सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सव-
नेदुष ॥ १४ ॥ प्र पूषणं वृणीमहे युज्याय पुरुवसुम् । स शक्र शिञ्ज पुरुहूत नो
धिया तुजं राये विमोचन ॥ १५ ॥ ३२ ॥ सं नः शिशीहि भुरिजोरिव क्षुरं
रास्व रायो विमोचन । त्वे तन्नः सुवेदमुस्रिय वसु यं त्वं हिनोषि मर्त्यम् ॥ १६ ॥
वेमि त्वा पूषन्नृज्जसे वेमि स्तोतव आघृणे । न तस्य वेभ्यरणं हि तद्वसो स्तुपे
पञ्चाय साम्ने ॥ १७ ॥ परा गात्रो यवसं कच्चिदाघृणे नित्यं रेक्णो अमर्त्य ।
अस्माकं पूषन्नविता शिवो भव मंहिष्ठो वाजसातये ॥ १८ ॥ स्थूरं राधः शताश्वं
कुरुङ्गस्य दिविष्टिषु । राजस्त्वेषस्य सुभगस्य रातिषु तुर्वशेष्वमन्महि ॥ १९ ॥
धीभिः सातानि काणवस्य वाजिनः प्रियमैधैरभिद्युभिः । षष्टिं सहस्रानु निर्मजा-
मजे निर्यूथानि गत्रामृषिः ॥ २० ॥ वृक्षाश्चिन्मे अभिषिखे अरारणुः । गां भजन्त
मेहनाश्व भजन्त मेहना ॥ २१ ॥ ३३ ॥ ७ ॥

॥ ५ ॥ १—३६ ब्रह्मातिथिः काणव अपिः ॥ देवताः—१—३७ अ-
श्विनौ । ३७—३६ चैत्रस्य कशोर्दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ५, ११, १२, १४,
१८, २१, २२, २६, ३२, ३३ निचृद् गायत्री । २—४, ६—१०, १५—१७,
१९, २०, २४, २५, २७, २८, ३०, ३४, ३६ गायत्री । १३, २३, ३१, ३५
विराद् गायत्री । २६ आर्ची स्वराद् गायत्री । ३७, ३८ निचृद् बृहती । ३६
आर्ची निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३६ षड्जः । ३७, ३८ मध्यमः । ३६ गान्धारः ॥

॥ ५ ॥ दूरादिहेव यत्सत्यरुणप्सुरशिशिवत् । वि भानुं विश्वधातनत् ॥ १ ॥
नृवद्वेक्षा मनोयुजा रथेन पृथुपाजसा । सचेथे अश्विनोपसम् ॥ २ ॥ युवाभ्यां
वाजिनीवसू प्रति स्तोमा अहत्त । वाचं दूतो यथोहिषे ॥ ३ ॥ पुरुप्रिया ए
ऊतये पुरुमन्द्रा पुरुवसू । स्तुपे कणासो अश्विना ॥ ४ ॥ मंहिष्ठा वाजसात-
मेषयन्ता शुभस्पती । गन्तारा दाशुषो गृहम् ॥ ५ ॥ १ ॥ ता सुदेवाय दाशुषे
सुमेधामवितारिणीम् । घृतैर्गव्यैतिमुक्षतम् ॥ ६ ॥ आ नः स्तोममुष द्रवक्ष्यं रथे-
नेभिराशुभिः । यातमश्वैभिरश्विना ॥ ७ ॥ येभिस्तिष्ठः परावतो दिवो विश्वानि
रोचना । त्रीरून्परिदीयथः ॥ ८ ॥ उत नो गोमतीरिष उत मातीरहविदा ।

अ० ५ । अ० ८ । व० ८] ४०० [म० ८ । अ० १ । सू० ५ ।

वि पथः स्नातये सितम् ॥ ६ ॥ आ नो गोमन्तमश्विना सुवीरं सुरथं ययिम् ।
 वोळहमश्वतीरिषः ॥ १० ॥ २ ॥ वावृधाना शुभस्पती दद्या हिरण्यवर्तनी ।
 पिबते सोम्यं मधु ॥ ११ ॥ अस्मभ्यं वाजिनीवसू मधवद्भ्यश्च सप्रथः । छदि-
 र्यन्तमदाभ्यम् ॥ १२ ॥ नि पु ब्रह्म जनानां याविष्टं तूयमा गतम् । मो ष्वान्या
 उपारतम् ॥ १३ ॥ अस्य पिबतमश्विना युवं मदस्य चारुणः । मध्वो रातस्य धि-
 ष्या ॥ १४ ॥ अस्मे आ बहतं रयिं शतवन्तं सहस्रिणाम् । पुरुचं विरवधाय-
 सम् ॥ १५ ॥ ३ ॥ पुरुत्रा चिद्धि वा नरा विह्वयन्ते मनीषिणः । वाघद्विरश्विना
 गतम् ॥ १६ ॥ जनसो वृक्तवर्हिषो हविष्मन्तो अरङ्कृतः । युवां हवन्ते अ-
 श्विना ॥ १७ ॥ अस्माकमद्य वामयं स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः । युवाभ्यां भूत्व-
 श्विना ॥ १८ ॥ यो ह वां मधुनो दतिराहितो रथचर्षणे । ततः पिबतमश्विना
 ॥ १९ ॥ तेन नो वाजिनीवसू पथे तोकाय शं गवे । बहतं पीवरीरिषः ॥ २० ॥ ४ ॥
 उत नो दिव्या इष उत सिन्धूरहविदा । अप द्वारेव वर्षथः ॥ २१ ॥ कदा
 वां तौग्न्यो विधत्समुद्रे जहितो नरा । यद्वां रथो विभिष्यतात् ॥ २२ ॥ युवं
 कणाय नासत्यापिरिप्ताय हर्म्ये । शश्वद्वृतीर्दशस्यथः ॥ २३ ॥ ताभिरा यात-
 मृतिभिर्नव्यसीभिः सुशस्तिभिः । यद्वां वृषणवसू हुवे ॥ २४ ॥ यथा चित्कण्व-
 मावते प्रियमैधमुपस्तुतम् । अत्रिम् शिञ्जारमश्विना ॥ २५ ॥ ५ ॥ यथोत कृत्व्ये
 धनेऽंशुं गोष्वगस्त्यम् । यथा वाजेषु सोभरिम् ॥ २६ ॥ एतावद्वां वृषणवसू अतो
 वा भूयो अश्विना । गृणन्तः सुम्नमीमहे ॥ २७ ॥ रथं हिरण्यवन्धुरं हिरण्या-
 भीशुमश्विना । आ हि स्थाथो दिविस्पृशम् ॥ २८ ॥ हिरण्ययीं वां रभिरीपा
 अन्नो हिरण्ययः । उभा चक्रा हिरण्यया ॥ २९ ॥ तेन नो वाजिनीवसू परा-
 वर्तश्चिदा गतम् । उपेमां सुष्ठुति मम ॥ ३० ॥ ६ ॥ आ बहेथे पराकात्यूर्वीर-
 श्रन्तावश्विना । इषो दासीरमर्त्या ॥ ३१ ॥ आ नो युम्नैरा श्रवोभिरा राया
 यातमश्विना । पुरुश्चन्द्रा नासत्या ॥ ३२ ॥ एह वां पुषितप्सवो वयो बहन्तु
 पणिनः । अच्छा स्वध्वरं जनम् ॥ ३३ ॥ रथं वामनुगायसं य इषा वर्तते सह ।
 न चक्रमभि वाधते ॥ ३४ ॥ हिरण्ययेन रथेन द्रवत्पाणिभिररवैः । धीजवता
 नासत्या ॥ ३५ ॥ ७ ॥ युवं मृगं जामृवांसं स्वदथो वा वृषणवसू । ता नः पृ-
 ळ्मिषा ययिम् ॥ ३६ ॥ ता मे अश्विना सनीनां विद्यातं नवानाम् । यथा वि-
 चैयः कशुः शतमुष्टानां ददत्सहस्रा दश गोनाम् ॥ ३७ ॥ यो मे हिरण्यसन्दृशो
 दश राज्ञो अयैहत । अधस्पदा इच्चैयस्य कृष्टयश्चर्मना अभितो जनाः ॥ ३८ ॥

अ० ५ । अ० ८ । व० १३] ४०? [म० ८ । अ० २ । सू० ६ ।

मार्किरेना पथा गाद्येनेमे यन्ति चेदयः । अन्यो नेत्सूरिरोहेते भूदिदावत्तरो जनः
॥ ३६ ॥ ८ ॥ १ ॥

॥ ६ ॥ १-४८ वत्सः काणव ऋषिः ॥ १-४५ इन्द्रः । ४६-४८ तिरि-
न्दिरस्य पारशव्यस्य दानस्तुतिर्देवताः ॥ छन्दः-१-१३, १५-१७, १६,
२५-२७, २६, ३०, ३२, ३५, ३८, ४२ गायत्री । १४, १८, २३, ३३, ३४,
३६, ३७, ३६-४१, ४३, ४५, ४८ निचृद् गायत्री । २० आर्ची स्वराद्
गायत्री । २४, ४७ पादनिचृद्गायत्री । २१, २२, २८, ३१, ४४, ४६ आर्षी
विराद् गायत्री ॥ पद्मजः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ मह्यं इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिर्मा इव । स्तोमैर्वत्सस्य वा-
वृधे ॥ १ ॥ प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद्धरन्त वृद्धयः । विप्रो ऋतस्य बाहसा ॥ २ ॥ कण्वा
इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् । जामि ब्रुवत आयुधम् ॥ ३ ॥ सम-
स्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृप्यः । समुद्रायैव सिन्धवः ॥ ४ ॥ ओजस्त-
दस्य तित्विष उभे यत्समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मैव रोदसी ॥ ५ ॥ ६ ॥ वि चिद्वृत्रस्य
दोधतो वज्रेण शतपर्वणा । शिरो विभेद वृष्णिना ॥ ६ ॥ इमा अभि प्र णो-
नुमो विपामग्रेषु धीतयः । अग्नेः शोचिर्न दिद्युतः ॥ ७ ॥ गुहा सतीरुप त्मना प्र यच्छो-
चन्त धीतयः । कर्वा ऋतस्य धारया ॥ ८ ॥ प्र तमिन्द्र नशीमहि राय गोमन्त मधि-
नम् । प्र ब्रह्म पूर्वचितये ॥ ९ ॥ अहमिद्धि पितृष्परि मेधामृतस्य जग्रथ । अहं सूर्य
इवाजनि ॥ १० ॥ १० ॥ अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुम्भामि कणवत् । येनेन्द्रः
शुष्ममिद्धे ॥ ११ ॥ ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवृष्टयो ये च तुष्टुवृः । ममेद्वर्धस्वसुष्टुतः
॥ १२ ॥ यदस्य मन्युरध्वनीद्धि वृत्रं पर्वशो रुजन् । अपः समुद्रमैरयत् ॥ १३ ॥
नि शुष्णा इन्द्र धर्णसि वज्रं जघन्थ दस्यवि । वृषा ह्यग्र शृण्विषे ॥ १४ ॥
न द्याव इन्द्रमोजसा नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । न विव्यचन्त भूमयः ॥ १५ ॥ ११ ॥
यस्त इन्द्र महीरुपः स्तंभूयमान आशयत् । नि तं पद्यासु शिरनथः ॥ १६ ॥
य इमे रोदसी मही समीची समजग्रभीत् । तमोभिरिन्द्र तं गुहः ॥ १७ ॥
य इन्द्र यतयस्त्वा भृगवो ये च तुष्टुवृः । ममेदुग्र श्रुथी हवम् ॥ १८ ॥ इमास्त
इन्द्र पृथनयो घृतं दुहत आशिरम् । एनामृतस्य पिप्पुषीः ॥ १९ ॥ या इन्द्र
प्रस्वस्त्वासा गर्भमचक्रिरन् । परि धर्मैव सूर्यम् ॥ २० ॥ १२ ॥ त्वामिच्छवस-
स्पते कण्वा उक्थेन वावृधुः । त्वां सुतास इन्दवः ॥ २१ ॥ तवेदिन्द्र प्राणी-
तिष्ठत प्रशस्तिरद्विवः । यज्ञो वितन्तसार्यः ॥ २२ ॥ आ न इन्द्र महीमिषं पुरं

अ० ५ । अ० ८ । व० १८] ४०२ [म० ८ । अ० २ । सू० ७ ।

दर्षि गोमतीम् । उत प्रजां सुवीर्यम् ॥ २३ ॥ उत त्यदाश्वशयं यदिन्द्र नाहुषी-
ष्वा । अग्रे विन्तु प्रदीदयत् ॥ २४ ॥ अभि व्रजं न तन्निषे सूरं उपाकचक्षसम् ।
यदिन्द्र मृळयांसि नः ॥ २५ ॥ १३ ॥ यदङ्ग तविषीयस इन्द्र प्रराजसि जित्तीः ।
महाँ अपार ओजसा ॥ २६ ॥ तं त्वा हविष्मतीर्विश उपे ध्रुवत उतये । उरुजय
समिन्दुभिः ॥ २७ ॥ उपहरे गिरीणां सङ्गथे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत
॥ २८ ॥ अतः समुद्रमुद्धर्तश्चक्रित्वा अव पश्यति । यतो विषान एजति ॥ २९ ॥
आदिप्रवस्य रेतसो ज्योतिष्पश्यन्ति वासरम् । परो यदिध्यते दिवा ॥ ३० ॥ १४ ॥
कण्वांस इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शविष्ठ वृष्ण्यम् ॥ ३१ ॥
इमां मे इन्द्र सुष्ठुतिं जुषस्व प्र सु मामेव । उत प्र वर्धया मतिम् ॥ ३२ ॥ उत
ब्रह्मण्या वयं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिवः । विप्रो अतश्चम जीवसे ॥ ३३ ॥ अभि कण्वा
अनूष्तापो न प्रवता यतीः । इन्द्रं वनन्वती मतिः ॥ ३४ ॥ इन्द्रमुक्थानि वावृधुः
समुद्रमिव सिन्धवः । अनुत्तमन्युमजरम् ॥ ३५ ॥ १५ ॥ आ नो याहि परा-
वतो हरिभ्यां हर्यताभ्याम् । इमामिन्द्र सुतं पिब ॥ ३६ ॥ त्वामिद्वृत्रहन्तमजना-
सो वृक्तबर्हिषः । हवन्ते वाजसातये ॥ ३७ ॥ अनु त्वा रोदसी उभे चक्रं न वल्ये-
तशम् । अनु सुवानास इन्द्रवः ॥ ३८ ॥ मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्यणावति ।
मत्स्वा विवस्वतो मती ॥ ३९ ॥ वावृधान उपे द्रवि वृषा वज्रचरोरवीत् । वृत्रहा
सोमपातमः ॥ ४० ॥ १६ ॥ ऋषिर्हि पूर्वजा अस्यैक ईशान ओजसा । इन्द्र
चोष्क्यसे वसु ॥ ४१ ॥ अस्माकं त्वा सुता उपे वीतपृष्ठा अभि प्रयः । शतं वहन्तु
हरयः ॥ ४२ ॥ इमां सु पूर्या धियं मधोर्धृतस्य पिप्युषीम् । कण्वा उक्थेन वा-
वृधुः ॥ ४३ ॥ इन्द्रमिद्धिर्महीनां मेधे वृणीत मर्त्यः । इन्द्रं सनिप्युरूतये ॥ ४४ ॥
अर्वाचं त्वा पुरुष्ठुत प्रियमैधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ॥ ४५ ॥ शतमहं
तिरिन्दिरे सहस्रं पर्शावा ददे । राधांसि याद्वानाम् ॥ ४६ ॥ त्रीणि शतान्यर्वतां
सहस्रा दश गोनाम् । ददुष्पञ्चाय साम्ने ॥ ४७ ॥ उदानद्वकुहो दिवमुष्ठाश्चतुर्युजो
ददत् । श्रवसा याद्वं जनम् ॥ ४८ ॥ १७ ॥

॥ ७ ॥ १ — ३६ पुनर्वत्सः काण्व ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः—१,
३-५, ७-१३, १७-१९, २१, २८, ३०-३२, ३४ गायत्री । २, ६, १४,
१६, २०, २२-२७, ३५, ३६ निचृद्गायत्री । १५ पादनिचृद्गायत्री ।
२९, ३३ आर्षीविराड्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ प्र यद्वस्त्रिष्टुभमिषं मरुतो विप्रो अक्षरत् । वि पर्वतेषु राजथ ॥ १ ॥

अ० ५ । अ० ८ । व० २४] ४०३ [म० ८ । अ० २ । सू० ७ ।

यदङ्ग तत्रिपीयवो यामै शुभ्रा अचिध्वम् । नि पर्वता अहासत ॥ २ ॥ उदीरयन्त
वायुभिर्वाश्रासः पृश्निमातरः । धुक्तन्तं पिप्युषीमिषम् ॥ ३ ॥ वपन्ति मरुतो दि-
हं प्र वेपयन्ति पर्वतान । यद्यामं यान्ति वायुभिः ॥ ४ ॥ नि यद्यामाय वो गि-
रिर्नि सिन्धवो विधर्मणे । महे शुष्माय येमिरे ॥ ५ ॥ १८ ॥ युष्माँ उ नक्तमृतये
युष्मान्दिवा हवामहे । युष्मान्प्रयत्यध्वरे ॥ ६ ॥ उदु त्ये अरुणप्सवश्चित्रा यामै-
भिरीरते । वाश्रा अधि ष्णुनां दिवः ॥ ७ ॥ सृजन्ति रश्मिमोर्जसा पन्थां सूर्याय
यातवे । ते भानुभिर्वि तस्थिरे ॥ ८ ॥ इमां मे मरुतो गिरिमिमं स्तोममृभुक्षणः ।
इमं मे वनता हवम् ॥ ९ ॥ त्रीणि सरांसि पृश्नयो दुदुहे वज्रिणे मधु । उत्सं
कवन्धमुद्रिणम् ॥ १० ॥ १९ ॥ मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे । आ
तू न उप गन्तन ॥ ११ ॥ यूयं हि ष्ठा सुदानवो रुद्रा ऋभुक्षणे दमे । उत प्र-
चेतसो मदे ॥ १२ ॥ आ नो रयि मदच्युतं पुरुक्षु विश्वधायसम् । इयता मरुतो
दिवः ॥ १३ ॥ अधीव यद्विरीणां यामै शुभ्रा अचिध्वम् । सुवानैर्मन्दध्व इन्दुभिः
॥ १४ ॥ एतावतश्चिदेषां सुम्नं भिक्षेत मर्त्यः । अदाभ्यस्य मन्मभिः ॥ १५ ॥
॥ २० ॥ ये द्रप्सा इव रोदसी धमन्त्यनु वृष्टिभिः । उत्सं दुहन्तो अक्षितम्
॥ १६ ॥ उदु स्वानेभिरीरत उद्रथैरुदु वायुभिः । उत्स्तोमैः पृश्निमातरः ॥ १७ ॥
येनाव तुर्वशं यदु येन कण्वं धनस्पृतम् । राये सु तस्य धीमहि ॥ १८ ॥ इमा
उ वः सुदानवो घृतं न पिप्युषीरिषः । वर्धनाकाएवस्य मन्मभिः ॥ १९ ॥ क
नूनं सुदानवो मदथा वृक्तवर्हिषः । ब्रह्मा को वः सपर्यति ॥ २० ॥ २१ ॥ न-
हि ष्म यद्ध वः पुरा स्तोमैर्भिवृक्तवर्हिषः । शर्धो ऋयस्य जिन्वथ ॥ २१ ॥ समु
त्ये मंहतीरुपः सं जोणी समु सूर्यम् । सं वज्रं पर्वशो दधुः ॥ २२ ॥ वि वृत्रं प-
र्वशो ययुर्वि पर्वतां अराजिनः । चक्राणा वृष्टिण पौंस्यम् ॥ २३ ॥ अनु त्रित-
स्य युध्यतः शुष्ममावब्रुत क्रतुम् । अन्विन्द्रं वृत्रतूर्यं ॥ २४ ॥ विद्युदस्ता अभि-
द्यवः शिप्राः शीर्षनिहरण्ययीः । शुभ्रा व्यञ्जत श्रिये ॥ २५ ॥ २२ ॥ उशना
यत्परावत उक्ष्णो रन्ध्रमयातन । द्यौर्न चक्रदक्षिया ॥ २६ ॥ आ नो मखस्य
दावनेऽश्वैर्हरण्यपाणिभिः । देवां उप गन्तन ॥ २७ ॥ यदेषां पृषती रथे प्र-
ष्टिर्वहति रोहितः । यान्ति शुभ्रा रिणन्नपः ॥ २८ ॥ सुषोमं शर्यणावत्यार्जीके
पस्त्यावति । ययुर्निचक्रया नरः ॥ २९ ॥ कदा गच्छाथ मरुत इत्था विप्रं हव-
मानम् । माङ्गीकेभिर्नाधमानम् ॥ ३० ॥ २३ ॥ कद्ध नूनं कधप्रियो यदिन्द्रमज-
हातन । को वः सखित्व औहते ॥ ३१ ॥ सहो वु णो वज्रहस्तैः कण्वांसो

अ० ५ । अ० ८ । व० २८] ४०४ [म० ८ । अ० २ । सू० ८ ।

अग्निं मरुद्भिः । स्तुषे हिरण्यवाशीभिः ॥ ३२ ॥ ओ पु वृष्णः प्रयज्युना नव्यसे
सुधिताय । ववृत्यां चित्रवाजान् ॥ ३३ ॥ गिर्यश्विन्नि जिहते पर्शानासो मन्य-
मानाः । पर्वताश्विन्नि यैमिरे ॥ ३४ ॥ आक्षणायावानो वहन्त्यन्तरिक्षेण पततः ।
धातारः स्तुवते वयः ॥ ३५ ॥ अग्निर्हि जानि पूर्व्यश्छन्दो न सूर्यो अर्चिषा । ते
भानुभिर्वि तस्थिरे ॥ ३६ ॥ २४ ॥

॥ ८ ॥ १—२३ सध्वंसः काण्व ऋषिः । अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१,
२, ३, ५, ६, १२, १४, १५, १८—२०, २२ निचृदनुष्टुप् । ४, ७, ८,
१०, ११, १३, १७, २१, २३ आर्षा विराडनुष्टुप् । ६, १६ अनुष्टुप् ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ आ नो विश्वाभिरुतिभिरश्विना गच्छतं युवम् । दद्या हिरण्यवर्त-
नी पिवतं सोम्यं मधु ॥ १ ॥ आ नूनं यातमश्विना रथेन सूर्यत्वचा । भुञ्जी हि-
रण्यपेशसा कवी गम्भीरचेतसा ॥ २ ॥ आ यातं नहुषस्पर्यान्तरिक्षात्सुवृत्तिभिः ।
पिवाथो अश्विना मधु कण्वानां सवने सुतम् ॥ ३ ॥ आ नो यातं दिवस्पर्यान्त-
रिक्षादधप्रिया । पुत्रः कण्वस्य वामिह सुषाव सोम्यं मधु ॥ ४ ॥ आ नो यात-
मुपश्रुत्यश्विना सोमपीतये । स्वाहा स्तोमस्य वर्धना प्र कवी धीतिभिर्नरा ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ यच्चिद्धि वां पुर ऋषयो जुहूरेऽवसे नरा । आ यातमश्विना गंतुमेमां
सुष्ठुतिं मम ॥ ६ ॥ दिवश्चिद्रोचनादध्या नो गन्तं स्वविदा । धीभिर्वित्सप्रचेतसा
स्तोमैर्भिर्हवनश्रुता ॥ ७ ॥ किमन्ये पर्यासतेऽस्मत्स्तोमैभिरश्विना । पुत्रः कण्वस्य
वामृषिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ॥ ८ ॥ आ वां विप्र इहावसेऽह्वत्स्तोमैभिरश्विना ।
अरिप्रा वृत्रहन्तमा ता नो भूतं मयोभुवा ॥ ९ ॥ आ यद्वां योषणा रथमतिष्ठद्वा-
जिनीवसू । विश्वान्यश्विना युवं प्र धीतान्यगच्छतम् ॥ १० ॥ २६ ॥ अतः
सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना । वत्सो वां मधुमद्वचोऽशंसीत्काव्यः कविः
॥ ११ ॥ पुरुमन्द्रा पुरुवसू मनोतरा रयीणाम् । स्तोमं मे अश्विनाविममभि वद्मी
अनूपाताम् ॥ १२ ॥ आ नो विश्वान्यश्विना धत्तं राधांस्यद्रया । कृतं न श्रु-
त्वियावतो मा नो रीरधतं निदे ॥ १३ ॥ यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अथ्य-
म्बरे । अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना ॥ १४ ॥ यो वां नासत्यावृषि-
र्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् । तस्मै सहस्रनिर्णिजमिषं धत्तं घृतश्चुतम् ॥ १५ ॥ २७ ॥
प्रास्मा ऊर्जं घृतश्चुतमश्विना यच्छतं युवम् । यो वां सुस्नाय तुष्टवदसूयादानुन-

अ० ५ । अ० ८ । व० ३१] ४०५ [म० ८ । अ० २ । सू० ६ ।

स्पती ॥ १६ ॥ आ नो गन्तं रिशादसेमं स्तोमं पुरुधुजा । कृतं नः सुश्रियो न-
रेमा दातमभिष्टये ॥ १७ ॥ आ वां विश्वाभिरुतिभिः प्रियमैवा अहूषत । राज-
न्तावध्वराणामश्विना यामहूतिषु ॥ १८ ॥ आ नो गन्तं मयोभुवाश्विना शम्भुवां
युवम् । यो वां विपन्यू धीतिभिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ॥ १९ ॥ याभिः कएवं
मेधातिथिं याभिर्वेशं दर्शवजम् । याभिर्गोशर्यमावतं ताभिर्नोऽवतं नरा ॥ २० ॥
॥ २८ ॥ याभिर्नरा त्रसदस्युमावतं कृत्व्ये धने । ताभिः पूरस्मां अश्विना प्रावतं
वाजसातये ॥ २१ ॥ प्र वां स्तोमाः सुवृक्तयो गिरो वधन्त्वश्विना । पुरुत्रा वृत्र-
हन्तमा ता नो भूतं पुरुस्पृहा ॥ २२ ॥ त्रीणि पदान्यश्विनोराविः सान्ति गुहां
परः । कवी ऋतस्य पत्न्यभिरर्वाग्जीवेभ्यस्परि ॥ २३ ॥ २६ ॥

॥ ६ ॥ १—२१ शशकर्णः काएव ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१,
४, ६ बृहती । १४, १५ निचृद् बृहती । २, २० गायत्री । ३, २१ निचृद्
गायत्री । ११ त्रिपाद विराडगायत्री । ५ उष्णिक् ककुप् । ७, ८, १७, १९
अनुष्टुप् । ९ पाद निचृदनुष्टुप् । १३ निचृदनुष्टुप् । १६ आर्ची अनुष्टुप् । १८
विराडनुष्टुप् । १० आर्षी निचृत् पङ्क्तिः । १२ जगती ॥ स्वरः—१, ४, ६,
१४, १५ मध्यमः । २, ३, ११, २०, २१ पङ्कजः । ५ ऋषभः । ७-९, १३,
१६—१९ गान्धारः । १० पञ्चमः । १२ निषादः ॥

॥ ६ ॥ आ नूनमश्विना युवं वत्सस्य गन्तमवसे । प्रास्मै यच्छतमवृकं पृथु छ-
दिर्युतं या अरातयः ॥ १ ॥ यदन्तरिक्षे यद्विवि यत्पञ्च मानुषां अनु । नृमणं
तद्धत्तमश्विना ॥ २ ॥ ये वां दंसांस्यश्विना विप्रांसः परिमामृशुः । एवेत्काएव-
स्य बोधतम् ॥ ३ ॥ अयं वां घर्मो अश्विना स्तोमैर्न परि विच्यते । अयं सोमो
मधुमान्वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः ॥ ४ ॥ यदप्सु यद्वनस्पतौ यदोषधीषु पु-
रुदंससा कृतम् । तेन माविष्टमश्विना ॥ ५ ॥ ३० ॥ यन्नासत्या भुरण्यथो यद्वां
देव भिषज्यथः । अयं वां वत्सो मतिभिर्न विन्धते हविर्मन्तं हि गच्छथः ॥ ६ ॥
आ नूनमश्विनोऽर्चिः स्तोमं चिकेत वामया । आ सोमं मधुमत्तमं घर्मं सिञ्चा-
दथर्वाणि ॥ ७ ॥ आ नूनं रघुवर्तनि रथं तिष्ठथो अश्विना । आ वां स्तोमा इमे
मम नभो न चुच्यवीरत ॥ ८ ॥ यद्य वां नासत्योक्थैराचुच्यवीमहि । यद्वा वा-
णीभिरश्विनेवेत्काएवस्य बोधतम् ॥ ९ ॥ यद्वां कृत्वा वा उत यद्यश्च ऋषिर्यद्वा

अ० ५ । अ० ८ । व० ३५] ४०६ [म० ८ । अ० २ । सू० ११ ।

दीर्घतमा जुहाव । पृथी यद्वा वैन्यः सादनेष्वेवेदतो अश्विना चेतयेथाम् ॥ १० ॥
 ॥ ३१ ॥ यातं छर्दिष्पा उत नः परस्पा भूतं जगत्पा उत नस्तनूपा । वर्तिस्तोका-
 य तनयाय यातम् ॥ ११ ॥ यदिन्द्रेण सरथं याथो अश्विना यद्वा वायुना भव-
 थः समौकसा । यदादित्येभिर्ऋभुभिः सजोषसा यद्वा विष्णोर्विक्रमणेषु तिष्ठथः
 ॥ १२ ॥ यद्वाश्विनावहं हुवेय वाजसातये । यत्पृत्सु तुर्वणे सहस्तच्छेष्टमश्वि-
 नोरवः ॥ १३ ॥ आ नूनं यातमश्विनेमा हव्यानि वा हिता । इमे सोमासो अ-
 धि तुर्वशे यदाविमे कएवेषु वामथ ॥ १४ ॥ यन्नासत्या पराके अर्वाके अस्ति
 भेषजम् । तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छर्दिर्वत्साय यच्छतम् ॥ १५ ॥ ३२ ॥ अभु-
 त्स्यु प्र देव्या साकं वाचहमश्विनोः । व्यावर्देव्या मतिं वि रातिं मर्त्येभ्यः ॥ १६ ॥
 प्र बोधयोषो अश्विना प्र देवि सूनृते महि । प्र यज्ञहोतरानुपक्वम मदाय श्रवो
 बृहत् ॥ १७ ॥ यदुषो यासि भानुना सं सूर्येण रोचसे । आ हायमश्विनो रथो
 वर्तिर्याति नृपाय्यम् ॥ १८ ॥ यदापीतासो अश्वो गावो न दुह ऊर्धभिः । यद्वा
 वाणीरनूषत प्र देवयन्तो अश्विना ॥ १९ ॥ प्र बुम्नाय प्र शर्वसे प्र नृपाह्वाय
 शर्मणे । प्र दत्ताय प्रचेतसा ॥ २० ॥ यन्नूनं धीभिरश्विना पितुर्योना निषीदथः ।
 यद्वा सुम्नेभिरुक्थ्या ॥ २१ ॥ ३३ ॥

॥ १० ॥ १-६ प्रगाथः काएव ऋषिः । अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५
 आर्चीस्वराद् बृहती । २ त्रिष्टुप् । ३ आर्चीभुरिगनुष्टुप् । ४ आर्चीभुरिक् पङ्क्तिः ।
 ६ आर्षीस्वराद् बृहती ॥ स्वरः—१, ५, ६ मध्यमः । २ धैवतः । ३ गान्धारः ।
 ४ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ यत्स्थो दीर्घप्रसन्नानि यद्वादो रोचने दिवः । यद्वा समुद्रे अध्या-
 कृते गृहेऽत आ यातमश्विना ॥ १ ॥ यद्वा यज्ञं मनवे संमिमिक्षथुरेवेत्काएवस्य
 बोधतम् । बृहस्पतिं विश्वान्देवाँ अहं हुव इन्द्राविष्णूँ अश्विनावाशुहेषसा ॥ २ ॥
 त्या न्वरश्विना हुवे सुदंससा गृभे कृता । ययोरस्ति प्र णः सरथं देवेष्वध्याप्यम्
 ॥ ३ ॥ ययोरधि प्र गृज्ञा असूरे सन्ति सूरयः । ता यज्ञस्याध्वरस्य प्रचेतसा स्वधाभिर्या
 पिर्वतः सोम्यं मधु ॥ ४ ॥ यद्वाश्विनावपाग्यत्प्राक्स्थो वाजिनीवसू । यद्वा-
 व्यनवि तुर्वशे यदौ हुवे वामथ मा गतम् ॥ ५ ॥ यदन्तरिज्ञे पतथः पुरुभुजा य-
 द्द्वेमे रोदसी अनु । यद्वा स्वधाभिरधितिष्ठथो रथमत आ यातमश्विना ॥ ६ ॥ ३४ ॥

॥ ११ ॥ १—१० वत्सः काएव ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१

अ० ६ । अ० १ । व० ३] ४०७ [म० ८ । अ० २ । सू० १२ ।

आर्चीभुरिगायत्री । २ वर्धमाना गायत्री । ३, ५—७, ६ निचृद्गायत्री । ४
विराड् गायत्री । ८ गायत्री । १० आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ पङ्क्तः ।
१० धैवतः ॥

॥ ११ ॥ त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व । त्वं यज्ञेष्वीड्यः ॥ १ ॥
त्वमसि प्रशस्यो विदधेपु सहन्त्य । अग्ने रथीरध्वराणाम् ॥ २ ॥ स त्वमस्मदप
द्विषो युयोधि जातवेदः । अदेवीरग्ने अरातीः ॥ ३ ॥ अन्ति चित्सन्तमहं यज्ञं
मर्तस्य रिपोः । नोप वेपि जातवेदः ॥ ४ ॥ मर्ता अमर्त्यस्य ते भूरि नाम मना-
महे । विप्रांसो जातवेदसः ॥ ५ ॥ ३५ ॥ विपूं विप्रांसोऽवसे देवं मर्तास ऊतये ।
अग्निं गीर्भिर्हवामहे ॥ ६ ॥ आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सधस्थात् । अग्ने
त्वाङ्गामया गिरा ॥ ७ ॥ पुरुत्रा हि सदङ्कुसि विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु
त्वा हवामहे ॥ ८ ॥ समत्स्वग्निमवसे वाजयन्तो हवामहे । वाजेषु चित्रराधसम्
॥ ९ ॥ पूनो हि कृमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि । स्वां चाग्ने
तन्वं पिप्रयस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥ १० ॥ ३६ ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ १२ ॥ १—३३ पर्वतः काएव ऋषिः ॥ इन्द्रोदेवता ॥ छन्दः—१, २,
८, ९, १५, १६, २०, २१, २५, ३१, ३२ निचृदुष्णिक् । ३—६, १०—१२,
१४, १७, १८, २२—२४, २६—३० उष्णिक् । ७, १३, १६ आर्पीविराडु-
ष्णिक् । ३३ आर्ची स्वराडुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येना हंसि न्यत्रिणं
तमीमहे ॥ १ ॥ येना दशग्वमाद्रिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् । येना समुद्रमाविथा त-
मीमहे ॥ २ ॥ येना सिन्धुं महीरपो रथो इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे
तमीमहे ॥ ३ ॥ इमं स्तोममभिष्टये घृतं न पूतमद्रिवः । येना नु सद्य ओजसा
ववक्षिथ ॥ ४ ॥ इमं जुषस्व गिर्वणः समुद्र इव पिन्वते । इन्द्र विश्वाभिरुति-
भिर्ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥ यो नो देवः परावतः सखित्वनाय मामहे । दिवो न
वृष्टिं प्रथयन्ववक्षिथ ॥ ६ ॥ ववज्जुरस्य केतवं उत वज्रो गभस्तयोः । यत्सूर्यो न
रोदसी अवर्धयत् ॥ ७ ॥ यदि प्रवृद्ध सत्पते सहस्रं महिषां अघः । आदित्त इ-
न्द्रियं महि प्र वावृधे ॥ ८ ॥ इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिर्न्यर्शमानमोषति । अग्नि-
र्वनेव सासहिः प्र वावृधे ॥ ९ ॥ इयं तं ऋत्वियावती धीतिरेति नवीयसी ।
सपर्यन्ती पुरुप्रिया मिमीत इत् ॥ १० ॥ २ ॥ गभो यज्ञस्य देवयुः क्रतुं पुनीत

अ० ६ । अ० १ । व० ७] ४०८ [म० ८ । अ० ३ । सू० १३ ।

आनुषक् । स्तोमैरिन्द्रस्य वावृधे मिमीत इत् ॥ ११ ॥ सनिर्मित्रस्य पप्रथ इन्द्रः
सोमस्य पीतये । प्राची वाशीव सुन्वते मिमीत इत् ॥ १२ ॥ यं विप्रं उक्थवा-
हसोऽभिप्रमन्दुरायवः । घृतं न पिप्य आसन्वृतस्य यत् ॥ १३ ॥ उत स्वाराजे
अदितिः स्तोममिन्द्राय जीजनत् । पुरुप्रशस्तमृत्यं ऋतस्य यत् ॥ १४ ॥ अभि
वह्नय उतयेऽनूपत प्रशस्तये । न देव विव्रता हरीं ऋतस्य यत् ॥ १५ ॥ ३ ॥
यत्सोममिन्द्र विष्णावि यद्वा घ त्रित आप्तये । यद्वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः
॥ १६ ॥ यद्वा शक्र परावर्ति समुद्रे अधि मन्दसे । अस्माकमित्सुते रणा समि-
न्दुभिः ॥ १७ ॥ यद्वासि सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्पते । उक्थे वा यस्य र-
णयसि समिन्दुभिः ॥ १८ ॥ देवदेवं वोऽवसु इन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि । अधा यज्ञाय
तुर्वणे व्यानशुः ॥ १९ ॥ यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं सोमेभिः सोमपातमम् । होत्राभिरिन्द्रं
वावृधुर्व्यानशुः ॥ २० ॥ ४ ॥ महीरस्य प्रणीतयः पूर्वोक्त प्रशस्तयः । विश्वा
वसूनि दाशुषे व्यानशुः ॥ २१ ॥ इन्द्रं वृत्राय हन्तवे देवासो दधिरे पुरः । इन्द्रं
वाणीरनूपता समोजसे ॥ २२ ॥ महान्तं महिना वयं स्तोमोभिर्हवनश्रुतम् । अकै-
रभि प्र णोतुमः समोजसे ॥ २३ ॥ न यं विव्रिक्तो रोदसी नान्तरिक्षाणि ब्रजि-
णम् । अमादिदस्य तित्विषे समोजसः ॥ २४ ॥ यदिन्द्र पृतनाज्ये देवास्त्वा
दधिरे पुरः । आदिक्षे हर्यता हरीं ववत्तुः ॥ २५ ॥ ५ ॥ यदा वृत्रं नदीवृतं शवसा
वज्रिन्नवधीः । आदिक्षे हर्यता हरीं ववत्तुः ॥ २६ ॥ यदा ते विष्णुरोजसा त्री-
णि पदा विचक्रमे । आदिक्षे हर्यता हरीं ववत्तुः ॥ २७ ॥ यदा ते हर्यता हरीं
वावृधाते दिवेदिवे । आदिक्षे विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ २८ ॥ यदा ते मारुती-
र्विशस्तुभ्यमिन्द्र नियेमिरे । आदिक्षे विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ २९ ॥ यदा सूर्य
ममुं दिवि शुक्रं ज्योतिरधारयः । आदिक्षे विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ ३० ॥ इमां
त इन्द्र सुष्टुतिं विप्रं इयति धीतिभिः । जामि पदेव पिप्रतीं प्राध्वरे ॥ ३१ ॥ य-
दस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् । नाभां यज्ञस्य दोहना प्राध्वरे ॥ ३२ ॥
सुवीर्यं स्वरव्यं सुगव्यमिन्द्र दद्धिनः । होतैव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ॥ ३३ ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ १३ ॥ १—३३ नारदः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
५, ८, ११, १४, १६, २१, २२, २६, २७, ३१ निचृदुष्णिक् । २—४, ६, ७,
९, १०, १२, १३, १५—१८, २०, २३—२५, २८, २९, ३२, ३३ उष्णिक् ।
३० आर्षीविराडुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० १ । व० १२] ४०६ [म० ८ । अ० ३ । सू० १३ ।

॥ १३ ॥ इन्द्रः सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीत उक्थ्यम् । विदे वृधस्य दक्षसो म-
हान्हि षः ॥ १ ॥ स प्रथमे व्योमनि देवानां सदाने वृधः । सुपारः सुश्रवस्तमः सध-
प्सुजित् ॥ २ ॥ तमहे वाजसातय इन्द्रं भराय शुष्मिणम् । भवा नः सुघ्ने अन्तमः
सखा वृधे ॥ ३ ॥ इयं त इन्द्र गिर्वणो रातिः क्षरति सुन्वतः । मन्दानो अस्य
बर्हिषो वि राजसि ॥ ४ ॥ नूनं तदिन्द्र दद्धि नो यत्त्वा सुन्वन्त ईमहे । रयिं नश्चि-
त्रमा भरा स्वविदम् ॥ ५ ॥ ७ ॥ स्तोता यत्ते विचर्षणिरतिप्रशर्धयद्विरः । वया
हवानु रोहते जुपन्त यत् ॥ ६ ॥ प्रहवज्जनया गिरः शृणुधी जस्तिरुहवम् । मदेमदे
ववक्षिथा सुकृत्वने ॥ ७ ॥ क्रीळन्त्यस्य सृनुता आपो न प्रवता यतीः । अया धियाय
उच्यते पतिर्विवः ॥ ८ ॥ उतो पतिर्य उच्यते कृषीनामेक इदृशी । नमोवृधैरव-
स्युभिः सुते रण ॥ ९ ॥ स्तुहि श्रुतं विपश्चितं हरी यस्य प्रसक्षिणा । गन्तारा द्राशुषो
गृहं नमस्विनः ॥ १० ॥ ८ ॥ तूतुजानो मेहेयतेऽध्वेभिः प्रुषितप्सुभिः । आ याहि यज्ञमा-
शुभिः शमिद्धि ते ॥ ११ ॥ इन्द्र शविष्ठ सत्पते रयिं गृणत्सु धारय । श्रवः स-
रिभ्यो अमृतं वसुत्वन्म ॥ १२ ॥ हवे त्या सूर उदिते हवे मध्यन्दिने दिवः ।
जुषाण इन्द्र सप्तिभिर्न आ गहि ॥ १३ ॥ आ तू गहि प्र तु द्रव मत्स्वा सुतस्य
गोमंतः । तन्तुं तनुष्व पूर्वं यथा विदे ॥ १४ ॥ यच्छक्रासि परावति यदवायति
वृत्रहन् । यदा समुद्रे अन्धसोऽवितेदसि ॥ १५ ॥ ९ ॥ इन्द्रं वर्धन्तु नो गिर इन्द्रं
सुतास इन्दवः । इन्द्रं हविष्मतीर्विशो अरारणिषुः ॥ १६ ॥ तमिद्विषा अवस्यवः
प्रवत्वतीभिरुतिभिः । इन्द्रं क्षोणीरवर्धयन्वया इव ॥ १७ ॥ त्रिकद्वकेषु चेतनं दे-
वासो यज्ञमन्नत । तमिद्वर्धन्तु नो गिरः सदावृधम् ॥ १८ ॥ स्तोता यत्ते अनुव्रत
उक्थान्यृतुथा दधे । शुचिः पावक उच्यते सो अद्भुतः ॥ १९ ॥ तदिदुद्रस्य चेतति
यद्वं प्रत्रेषु धामसु । मनो यत्रा वि तदधुविचेतसः ॥ २० ॥ १० ॥ यदि मे सख्य-
मावर इमस्य पाह्यन्धसः । येन विश्वा अति द्विषो अतारिम ॥ २१ ॥ कदा तं
इन्द्र गिर्वणः स्तोता भवाति शन्तमः । कदा नो गव्ये अश्व्ये वसौ दधः ॥ २२ ॥
उत ते सुष्टुता हरी वृषणा वहतो रथम् । अजुर्यस्य मदिन्तमं यमीमहे ॥ २३ ॥
तमीमहे पुरुष्टुतं यद्वं प्रनाभिरुतिभिः । नि बर्हिषि प्रिये सददध द्विता ॥ २४ ॥
वर्धस्वा सु पुरुष्टुत ऋषिष्टुताभिरुतिभिः । धुक्षस्व पिप्युषीमिषमवा च नः ॥ २५ ॥
॥ ११ ॥ इन्द्र त्वमवितेदसीत्या स्तुवतो अद्विवः । अतादियमि ते धियं मनोयुजम्
॥ २६ ॥ इह त्या संधमाद्या युजानः सोमपीतये । हरी इन्द्र प्रतद्वसू अभि स्वर
॥ २७ ॥ अभि स्वरन्तु ये तव रुद्रासः सक्षत श्रियम् । उतो मरुत्वतीर्विशो अभि

अ० ६ । अ० १ । व० १७] ४१० [म० ८ । अ० ३ । सू० १५ ।

प्रयः ॥ २८ ॥ इमा अस्य प्रतृतयः पदं जुषन्त यद्विवि । नाभा यज्ञस्य सं दधु-
र्यथा विदे ॥ २९ ॥ अयं दीर्घाय चक्षसे प्राचि प्रयत्यध्वरे । मिमीते यज्ञमानुष-
विचक्ष्य ॥ ३० ॥ १२ ॥ वृषायमिन्द्र ते रथ उतो ते वृषणा हरी । वृषा त्वं श-
तक्रतो वृषा हवः ॥ ३१ ॥ वृषा ग्रावा वृषा मदो वृषा सोमो अयं सुतः । वृषा यज्ञो
यमिन्वसि वृषा हवः ॥ ३२ ॥ वृषा त्वा वृषणं हुवे वज्रिञ्चित्राभिः ॥ ३३ ॥ १३ ॥
वावन्थ हि प्रतिष्ठुतिं वृषा हवः ॥ ३३ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १-१५ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ ऋषयः ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः-१, ११ विराड् गायत्री । २, ४, ५, ७, १५ निचृद्गायत्री । ३, ६, ८-१०,
१२-१४ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १४ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत् । स्तोता मे गोषखा
स्यात् ॥ १ ॥ शित्तैयमस्मै दित्तैयं शचीपते मनीषिण्ये । यदहं गोपतिः स्याम्
॥ २ ॥ धेनुष्टं इन्द्र सनृता यज्ञमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषीं दुहे ॥ ३ ॥ न
तै वर्तास्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यदित्ससि स्तुतो मधम् ॥ ४ ॥ यज्ञ
इन्द्रमवर्धयद्यद्भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओषशं दिवि ॥ ५ ॥ १४ ॥ वावृधानस्य
ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे ॥ ६ ॥ व्यन्तरिक्षमतिर-
न्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद्वलम् ॥ ७ ॥ उद्गा आजदङ्गिरोभ्य आ-
विष्कृण्वन्गुहां सतीः । अर्वाश्च ननुदे वलम् ॥ ८ ॥ इन्द्रेण रोचना दिवो दृब्धानि
दंष्टितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ९ ॥ अपामूर्मिमदन्निव स्तोमं इन्द्राजिरायते ।
वि ते मदा अराजिषुः ॥ १० ॥ १५ ॥ त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः ।
स्तोतृणामुत भद्रकृत् ॥ ११ ॥ इन्द्रमित्केशिना हरीं सोमपेयाय वक्षतः । उर्प
यज्ञं सुरार्धसम् ॥ १२ ॥ अपां फेनेन नमुचेः शिरं इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा
यदजयः स्पृधः ॥ १३ ॥ मायाभिः कृत्सि सृप्सत इन्द्र घामारुहत्ततः । अवदस्यूरधूनुथाः
॥ १४ ॥ असुन्वामिन्द्र संसदं विषूर्ची व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन् ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ १५ ॥ १-१३ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ ऋषी ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-
१-३, ५-७, ११, १३ निचृदुष्णिक् । ४ उष्णिक् । ८, १२ विराडुष्णिक् ।
६, १० पादनिचृदुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ तन्वभि प्र गायत पुरुहुतम् पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत ॥ १ ॥
यस्य द्विर्हसो बृहत्सहो दाधार रोदसी । गिरिरञ्जो अपः स्वर्धषत्त्वना ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० १ । व० २२] ४११ [म० ८ । अ० ३ । सू० १७ ।

स राजसि पुरुष्टुतं एको वृत्राणि जिघ्नसे । इन्द्र जैत्रा श्रवस्या च यन्तवे ॥ ३ ॥
तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सांसहिम् । उ लोककृत्तुमद्विवो हरिश्चिर्यम्
॥ ४ ॥ येन ज्योतीष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य वर्हिषो वि राज-
सि ॥ ५ ॥ १७ ॥ तदद्या चित्त उक्थिनोऽनु प्लुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरूपो
जया दिवेदिवे ॥ ६ ॥ तव त्यदिन्द्रियं बृहत्तव शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति
धिषणा वरेण्यम् ॥ ७ ॥ तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः प-
र्वतासश्च हिन्विरे ॥ ८ ॥ त्वां विष्णुर्वृहन्क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां
शर्धो मदत्यनु मारुतम् ॥ ९ ॥ त्वं वृषा जनानां मंहिष्ठ इन्द्र जज्ञिषे । सत्रा वि-
श्वा स्वपत्यानि दधिषे ॥ १० ॥ १८ ॥ सत्रा त्वं पुरुष्टुतं एको वृत्राणि तोशसे ।
नान्य इन्द्रात्करुणं भूय इन्वति ॥ ११ ॥ यदिन्द्र गन्मशस्त्वा नाना हन्वत
ऊतये । अस्माकैभिर्नृभिरत्रा स्वर्जय ॥ १२ ॥ अरं क्षयाय नो महे विश्वा रूपाण्या-
विशन् । इन्द्रं जैत्राय हर्षया शचीपतिम् ॥ १३ ॥ १९ ॥

॥ १६ ॥ १-१२ इरिम्बिठिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१,
६-१२ गायत्री । २-७ निचृद्गायत्री । ८ विराद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १६ ॥ प्र सम्राजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं गीर्भिः । नरं नृषाहं मं-
हिष्ठम् ॥ १ ॥ यस्मिन्नुक्थानि रणयन्ति विश्वानि च श्रवस्या । अपामवो न स-
मुद्रे ॥ २ ॥ तं सुष्टुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कृत्तुम् । महो वाजिनं सुनिभ्यः
॥ ३ ॥ यस्यानूना गभीरा मदा उरवस्तर्हत्राः । हृषुमन्तः शूरसातौ ॥ ४ ॥ त-
मिद्धनेषु हितेष्वधिवाकाय हवन्ते । येषामिन्द्रस्ते जयन्ति ॥ ५ ॥ तमिच्छ्यात्नैरार्य-
न्ति तं कृतेभिश्चर्षणयः । एष इन्द्रो वरिवस्कृत् ॥ ६ ॥ २० ॥ इन्द्रो ब्रह्मेन्द्र ऋ-
षिरिन्द्रः पुरु पुरुहूतः । महान्महीभिः शचीभिः ॥ ७ ॥ स स्तोम्य स हव्यः
सत्यः सत्वा तुविकूर्मिः । एकश्चित्सन्नभिभूतिः ॥ ८ ॥ तमर्केभिस्तं सामभिस्तं
गायत्रैश्चर्षणयः । इन्द्रं वर्धन्ति क्षितयः ॥ ९ ॥ प्रणेतारं वस्यो अच्छा कर्तारं
ज्योतिः समत्सु । ससद्वासं युष्मामित्रान् ॥ १० ॥ स नः पभिः पारयाति स्वस्ति-
नावा पुरुहूतः । इन्द्रो विश्वा अति द्विषः ॥ ११ ॥ स त्वं न इन्द्र वाजैर्भिर्दशस्या-
च गातुया च । अच्छा च नः सुमनं नैषि ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ १७ ॥ १-१५ इरिम्बिठिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१-३

अ० ६ । अ० १ । व० २६] ४१२ [म० ८ । अ० ३ । सू० १८ ।

७, ८ गायत्री । ४-६, ६-१२ निचृद्गायत्री । १३ विराड्गायत्री । १४ आसुरी
बृहती । १५ आर्षी भुरिग्वृहती ॥ स्वरः-१-१३ षड्जः । १४, १५ मध्यमः ॥

॥ १७ ॥ आ याहि सुपुमा हि त इन्द्र सोमं पिवा इमम् । एदं बर्हिः सवो
मम ॥ १ ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः
शृणु ॥ २ ॥ ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे
॥ ३ ॥ आ नो याहि सुतावतोऽस्माकं सुष्टुतीरुप । पिवा सु शिप्रिन्नन्धसः ॥ ४ ॥
आ ते सिञ्चामि कुक्षोरनु गात्रा वि धावतु । गृभाय जिह्वया मधु ॥ ५ ॥ २२ ॥
स्वादुष्टे अस्तु संसुदे मधुमान्त्वन्वेतव । सोमः शर्मस्तु ते हृदे ॥ ६ ॥ अयमु त्वा
विचर्षणे जनीरिवाभि संवृतः । प्र सोम इन्द्र सर्पतु ॥ ७ ॥ तुविग्नीवो वपोदरः
सुबाहुरन्धसो मदै । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्नते ॥ ८ ॥ इन्द्र मेहि पुरस्त्वं विश्वस्ये-
शान ओजसा । वृत्राणि वृत्रहज्जहि ॥ ९ ॥ दीर्घस्ते अस्त्वङ्कुशो येना वसु
प्रयच्छसि । यजमानाय सुन्वते ॥ १० ॥ २३ ॥ अयं त इन्द्र सोमो निपूतो
अधि बर्हिषि । एहीमस्य द्रवा पिव ॥ ११ ॥ शार्चिगो शार्चिपूजनायं रणाय ते
सुतः । आखण्डल प्र हूयसे ॥ १२ ॥ यस्ते शृङ्गवृषो नपात्प्रखपात्कुण्डपाय्यः ।
न्यस्मिन्दध्र आ मनः ॥ १३ ॥ वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणांसत्रं सोम्यानाम् । द्रप्सो
भेत्ता पुरां शश्वतीनामिन्द्रो मुनीनां सखा ॥ १४ ॥ पृदाकुसानुर्ध्वजतो गवेषण
एकः सन्नभि भूयसः । भूणिमध्वं नयतुजा पुरो गृभेन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ १५ ॥ २४ ॥

॥ १८ ॥ १-२२ इरिम्बिठिः काणव ऋषिः ॥ देवताः-१-७, १०-२२
आदित्याः । ८ अश्विनौ । ९ अग्निसूर्यानिताः ॥ छन्दः-१, १३, १५, १६
पादनिचृदुष्णिक् । २ आर्ची स्वरादुष्णिक् । ३, ८, १०, ११, १७, १८, २२
उष्णिक् । ४, ६, २१ विरादुष्णिक् । ५-७ १२, १४, १६, २० निचृदुष्णिक् ॥
ऋषभः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ इदं ह नूनमेपां सुम्नं भिजेत मर्यः । आदित्यानामपूर्व्यं सर्वांमनि
॥ १ ॥ अनुवाणो ह्येषां पन्था आदित्यानाम् । अदब्धाः सन्ति प्रायवः सुमेवधः
॥ २ ॥ तत्सु नः सयिता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रथो य-
दीमहे ॥ ३ ॥ देवोर्भिर्देव्यदितेऽरिष्टभर्मन्ना गहि । स्मत्सुरिभिः पुरुप्रिये सुशर्मभिः
॥ ४ ॥ ते हि पुत्रासो अदितेर्विदुर्देषांसि योतवे । अंहोश्चिदुरुचक्रयोऽनेहसः ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ अदितिर्नो दिवा पशुमदितिर्नक्रमद्वयाः । अदितिः पात्वंहसः सदावृधा

अ० ६ । अ० १ । व० २६] ४१३ [म० ८ । अ० ३ । सू० १६ ।

॥ ६ ॥ उत स्या नो दिवा मतिरदितिरुत्था गमत् । सा शन्ताति मयस्करदप
स्त्रिधः ॥ ७ ॥ उत त्या दैव्या भिपजा शं नः करतो अश्विना । युयुयातामि तो
रपो अप स्त्रिधः ॥ ८ ॥ शमग्निरग्निभिः कर्च्छं नस्तपतु सूर्यः । शं वातो वा-
त्वरपा अप स्त्रिधः ॥ ९ ॥ अपामीत्रामप स्त्रिधमप सेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो
युयोतना नो अंहसः ॥ १० ॥ २६ ॥ युयोता शरुमस्मदाँ आदित्यास उताम-
तिम् । ऋधुग्धेषः कृणुत विश्ववेदसः ॥ ११ ॥ तत्सु नः शर्म यच्छतादित्या य-
न्मुमोचति । एनस्वन्तं चिदेनसः सुदानवः ॥ १२ ॥ यो नः कश्चिद्विरिञ्चति र-
क्षस्त्वेन मर्त्यः । स्वैः प एवै रिरिपीष्टु युर्जनः ॥ १३ ॥ समित्तमघर्मश्नवहुः शंसं
मर्त्यं रिपुम् । यो अस्मत्त्रा दुर्हणावाँ उप द्रुयुः ॥ १४ ॥ प्राकृत्रा स्थन देवा हृत्सु
जानीथ मर्त्यम् । उप द्रुयुं चाद्र्युं च वसवः ॥ १५ ॥ २७ ॥ आ शर्म पर्वताना-
मोतापां वृणीमहे । द्यावाक्षामारे अस्मद्रपस्कृतम् ॥ १६ ॥ ते नो भद्रेण शर्मणा
युष्माकं नावा वसवः । अति विश्वानि दुग्िता पिपर्तन ॥ १७ ॥ तुचे तनाय त-
त्सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे । आदित्यासः सुमहसः कृणोतन ॥ १८ ॥ युज्ञो ह्रीळो
वो अन्तर आदित्या अस्ति मृळत । युष्मे इद्धो अपि षसि सजाल्यै ॥ १९ ॥ वृ-
हद्वरुथं मरुतां देवं त्रातारमश्विना । मित्रमीमहे वरुणं स्वस्तये ॥ २० ॥ अनेहो
मित्रार्यमश्ववद्वरुण शंस्यम् । त्रिवरुथं मरुतो यन्त नश्छदिः ॥ २१ ॥ ये चिद्धि मृत्यु-
वन्धव आदित्या मनवः स्मसि । प्र सू न आयुर्जीवसे तिरेतन ॥ २२ ॥ २८ ॥

॥ १६ ॥ १-३७ सोभरिः काणव ऋषिः ॥ देवताः-१-३३ अग्निः । ३४,
३५ आदित्याः । ३६, ३७ त्रसदस्योर्दानस्तुतिः ॥ छन्दः-१, ३, १५, २१
२३, २८, ३२ निचृदुष्णिक् । २७ भुरिगार्ची विराडुष्णिक् । ५, १६, ३०
उष्णिक् ककुप् । १३ पुर उष्णिक् । ७, ९, ३४ पाद निचृदुष्णिक् । ११, १७,
३६ विराडुष्णिक् । २५ आर्चीस्वराडुष्णिक् । २, २२, २६, ३७ विराट्पङ्क्तिः ।
४, ६, १२, १६, २०, ३१ निचृत् पङ्क्तिः । ८ आर्चीभुरिक् पङ्क्तिः । १० सतः
पङ्क्तिः । १४ पङ्क्तिः । १८, ३३ पादनिचृत् पङ्क्तिः । २४, २६ आर्चीस्वराट् पङ्क्तिः ।
३५ स्वराड्बृहती ॥ स्वरः-१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७, १९, २१,
२३, २५, २७, २८, ३०, ३२, ३४, ३६ ऋषभः । २, ४, ६, ८, १०, १२,
१४, १६, १८, २०, २२, २४, २६, २८, ३१, ३३, ३७ पञ्चमः । ३५ मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ तं गूर्ध्या स्वर्णरं देवासो देवमर्ति दधन्विरे । देवत्रा हव्यमोहिरे

अ० ६ । अ० १ । व० ३३] ४१४ [म० ८ । अ० ३ । सू० १६ ।

॥ १ ॥ विभूतरातिं विप्र चित्रशोचिषमग्निमीळिष्व यन्तुरम् । अस्य मेधस्य सो-
म्यस्य सोभरे प्रेमध्वराय पूर्व्यम् ॥ २ ॥ यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतास्म-
मर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ ३ ॥ ऊर्जो नपांत सुभगं सुदीदितिमग्निं श्रेष्ठ-
शोचिषम् । स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपामा सुम्नं यत्ते दिवि ॥ ४ ॥
यः समिधा य आहुती यो वेदेन ददाश मर्तो अग्नये । यो नमसा स्वध्वरः ॥ ५ ॥
॥ २६ ॥ तस्येदन्वतो रंहयन्त आशवस्तस्य द्युम्नितमं यशः । न तमहो देवकृतं कु-
तश्च न न मर्त्यकृतं नशत् ॥ ६ ॥ स्वग्नयो वो अग्निभिः स्याम सूनो सहस ऊ-
र्जा पते । सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥ ७ ॥ प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियोऽग्नी रथो न
वेद्यः । त्वे जेमांसो अपि सन्ति साधवस्त्वं राजा रयीणाम् ॥ ८ ॥ सो अद्वा
वाध्वरोऽग्ने मर्तः सुभग स प्रशंस्यः । स धीभिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥ यस्य त्व-
मूर्ध्वो अध्वराय तिष्ठसि जयद्वीरः स साधते । सो अर्वाङ्घ्रिः सनिता स विपन्यु-
भिः स शूरैः सनिता कृतं ॥ १० ॥ ३० ॥ यस्याग्निर्वर्षुर्गृहे स्तोमं चनो दधीत
विश्ववार्यः । हव्या वा वेर्विषद्विषः ॥ ११ ॥ विप्रस्य वा स्तुवतः सहसो यहो
मचूतमस्य रातिषु । अवोदेवमुपरिमर्त्यं कृधि वसो विविदुषो वचः ॥ १२ ॥ यो
अग्निं हव्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदक्षमा विवासति । गिरा वाजिरशोचिषम् ॥ १३ ॥
समिधा यो निशिती दाशददिति धामभिरस्य मर्त्यः । विश्वेत्स धीभिः सुभगो
जना अति द्युम्नैरुद् इव तारिषत् ॥ १४ ॥ तदग्ने द्युम्नमा भर यत्सासहत्सद-
ने कं चिदत्रिणम् । मनुं जनष्य दृढयः ॥ १५ ॥ ३१ ॥ येन चष्टे वरुणो मि-
त्रो अर्यमा येन नासत्या भगः । वयं तत्ते शर्वसा गातुवित्तमा इन्द्रत्वोता विधेमहि
॥ १६ ॥ ते घेदग्ने स्वाध्योऽये त्वा विप्र निदधिर नृचक्षसम् । विप्रसो देव सु-
क्रतुम् ॥ १७ ॥ त इद्वेदिं सुभग त आहुतिं ते सोतुं चक्रिरे दिवि । त इद्राजैभि-
र्जिग्युर्महद्वनं ये त्वे कामं न्येरिरे ॥ १८ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा राति सु-
भग भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ १९ ॥ भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना
समत्सु सासहः । अव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां वनेमा ते अभिष्टिभिः ॥ २० ॥
॥ ३२ ॥ ईळं गिरा मनुहितं यं देवा दूतमरति न्येरिरे । यजिष्ठं हव्यवाहनम् ॥ २१ ॥
तिग्मजम्भाय तरुणाय राजते प्रयो गायस्यग्नये । यः पिशते सूनृताभिः सुवीर्यम-
ग्निघृतेभिराहुतः ॥ २२ ॥ यदीं घृतेभिराहुतो वाशीमग्निर्भरत उच्चाव च । असुर
इव निणिजम् ॥ २३ ॥ यो हव्यान्यैरयता मनुहितो देव आसा सुगन्धिना ।
विवासते वार्याणि स्वध्वरो होता देवो अमर्त्यः ॥ २४ ॥ यदग्ने मर्त्यस्त्वं स्यामहं

अ० ६ । अ० १ । व० ३६] ४१५ [म० ८ । अ० ३ । सू० २० ।

मित्रमहो अमर्त्यः । सहस्रः सूनवाहुत ॥२५॥ ३३ ॥ न त्वां रासीयाभिर्शस्तये व-
सो न पापत्वाय सन्त्य । न मे स्तोतामतीवा न दुर्हितः स्यादग्ने न पापया ॥२६॥
पितुर्न पुत्रः सुभृतो दुरोण आ देवाँ एतु प्र णोँ हविः ॥ २७ ॥ तवाहमग्ने ऊ-
तिभिर्नेदिष्ठाभिः सचेय जोषमा वसो । सदा देवस्य मर्त्यैः ॥ २८ ॥ तव क्रत्वा
सनेयं तवं रातिभिर्ग्ने तव प्रशस्तिभिः । त्वामिदाहुः प्रमतिं वसो ममाग्ने ह-
र्षस्व दातवे ॥ २९ ॥ प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तिरते वाजभर्मभिः ।
यस्य त्वं सख्यमावरः ॥ ३० ॥ ३४ ॥ तवं द्रप्सो नीलवान्याश ऋत्विग्य इ-
न्धानः सिष्णवा ददे । त्वं महीनामुपसामसि प्रियः जपो वस्तुषु राजसि ॥३१॥
तमागन्म सोभरयः सहस्रमुष्कं स्वाभिष्टिमवसे । सम्राजं त्रासदस्यवम् ॥ ३२ ॥
यस्य ते अग्ने अन्ये अग्नय उपक्षितो व्या इव । विपो न युम्ना नि युवे ज-
नानां तवं जत्राणि वर्धयन् ॥ ३३ ॥ यमादित्यासो अद्रुहः पारं नयथ मर्त्यम् ।
मघोनां विश्वेषां सुदानवः ॥ ३४ ॥ यूयं राजानः कं चिर्चर्षणीसहः क्षयन्तं
मानुषाँ अनु । वयं ते वो वरुण मित्रार्यमन्त्स्यामेहतस्य रथ्यः ॥ ३५ ॥ अदा-
न्मे पौरुकुत्स्यः पञ्चाशतं त्रसदस्युर्वधूनाम् । माहिषो अर्यः सत्पतिः ॥ ३६ ॥
उत मे प्रिययोर्विययोः सुवास्त्वा अधि तुर्वनि । तिमृणां सप्ततीनां श्यावः प्र-
णोता भुवद्वसुर्दियाना पतिः ॥ ३७ ॥ ३५ ॥

॥ २० ॥ १-२६ सोभरिः काण्व ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१,
५, ७, १६, २३ उष्णिक् ककुप् । ६, १३, २१, २५ निचृदुष्णिक् । ३, १५,
१७ विराडुष्णिक् । ११ पादनिचृदुष्णिक् । २, १०, १६, २२ सतः पङ्क्तिः ।
८, २०, २४, २६ निचृत् पङ्क्तिः । ४, १८ विराट् पङ्क्तिः । ६, १२ पादनिचृत्
पङ्क्तिः । १४ आर्ची भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५,
१७, १९, २१, २३, २५ ऋषभः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८,
२०, २२, २४, २६ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ आ गन्ता मा रिषण्यत प्रस्थावानो मापं स्थाता समन्यवः ।
स्थिरा चित्रमयिष्णवः ॥ १ ॥ वीळुपविभिर्मरुत ऋभुक्षणा आ रुद्रासः सुदीति-
भिः । इषा नो अद्या गता पुरुस्पृहो यज्ञमा सोभरीयवः ॥ २ ॥ विद्वा हि रुद्रि-
याणां शुष्ममुग्रं मरुतां शिमीवताम् । विष्णोरेषस्य मीळुषाम् ॥३॥ वि द्वीपाति
पापतन्तिष्ठदुच्छुतोभे युजन्त रोदसी । प्र धन्वान्यैरत शुभ्रखादयो यदेजथ स्वभा-
नवः ॥ ४ ॥ अच्युता चिद्वो अज्मन्ना नानदति पर्वतासो वनस्पतिः । भूमिर्यामेषु

अ० ६ । अ० २ । व० १] ४१६ [म० ८ । अ० ४ । सू० २१ ।

रेजते ॥ ५ ॥ ३६ ॥ अमाय वो मरुतो यातवे द्यौर्जिहीत उत्तरा बृहत् । यत्रा
नरो देदिशते तनूष्वा त्वन्नांसि ब्राह्मोजसः ॥ ६ ॥ स्वधामनु श्रियं नरो महि त्वे-
षा अमेवन्तो वृषप्सवः । वहन्ते अहुतप्सवः ॥ ७ ॥ गोभिर्वाणो अज्यते सोमरी
णां रथे कोशे हिरण्यये । गोबन्धवः सुजातास इषे भुजे महान्तो नः स्पर्से तु
॥ ८ ॥ प्रति वो वृषदञ्जयो वृष्णे शर्धाय मारुताय भरध्वम् । हव्या वृषप्रयाव्यो
॥ ९ ॥ वृषणश्वेन मरुतो वृषप्सुना रथेन वृषनाभिना । आ श्येनासो न पत्तिणो
वृथा नरो हव्या नो वीतये गत ॥ १० ॥ ३७ ॥ समानमज्येषां वि भ्राजन्ते
रुक्मासो अर्थि वाहुषु । दवियुततृष्टयः ॥ ११ ॥ त उग्रासो वृषण उग्रबाहवो नर्कि-
पुनूषु येतिरे । स्थिरा धन्वान्यायुधा रथेषु वोऽनीकेष्वधि श्रियः ॥ १२ ॥ येषामर्णो न
सप्रथो नाम त्वेषं शश्वतामेकमिद्धुजे । वयो न पितृयं सहः ॥ १३ ॥ तान्वन्दस्व मरुतस्तां
उप स्तुहि तेषां हि धुनीनाम् । अराणां न चरमस्तदेषां दाना मद्वातदेण्याम् ॥ १४ ॥
सुभगः स व ऊतिष्वास पूर्वासु मरुतो व्युष्टिषु । यो वा नूनमुतासति ॥ १५ ॥ ३८ ॥
यस्य वा यूयं प्रति वाजिनो नर आ हव्या वीतये गथ । अभि ष द्युञ्जैरुत वाजसा-
तिभिः सुम्ना वो धूतयो नशत् ॥ १६ ॥ यथा रुद्रस्य सूनवो दिवो वशन्त्यसुरस्य वे-
धसः । युवानस्तथेदसत् ॥ १७ ॥ ये चाहन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीळुषश्च-
रन्ति ये । अर्तश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृध्वम् ॥ १८ ॥ यूयं
ऊ पु नविष्ट्या वृष्णः पांवकां अभि सौभरे गिरा । गाय गा इव चर्कपत् ॥ १९ ॥
साहा ये सन्ति मुष्टिहेत्र हव्यो विशवासु पृत्सु होतृषु । वृष्णश्चन्द्राच्च सुश्रवस्त-
मान् गिरा वन्दस्व मरुतो अह ॥ २० ॥ ३९ ॥ गावश्चिद्धा समन्यवः सजा-
त्येन मरुतः सर्वन्धवः । रिहते कुरुभो मिथः ॥ २१ ॥ मर्तश्चिद्धो नृतवो रुक्म-
वत्स उप भ्रातृत्वमायति । अर्थि नो गात मरुतः सदा हि व आपित्वमस्ति नि-
धुवि ॥ २२ ॥ मरुतो मारुतस्य न आ भेषजस्य वहता सुदानवः यूयं संखायः स-
तयः ॥ २३ ॥ याभिः सिन्धुमवथ याभिस्तूर्वथ याभिर्दशस्यथा क्रिर्विम् । मर्यो
नो भूतोतिभिर्मयोभुवः शिवाभिरसचद्विषः ॥ २४ ॥ यत्सिन्धौ यदसिक्क्यां यत्स-
मुद्रेषु मरुतः सुवर्हिषः । यत्पर्वतेषु भेषजम् ॥ २५ ॥ विश्वं पश्यन्तो विभृथा त-
नूपा तेना नो अर्थि वोचत । जमा रपो मरुत आतुरस्य न इष्कर्ता विहुतं पुनः
॥ २६ ॥ ४० ॥ १ ॥ ३ ॥

॥ २१ ॥ १-१८ सोभरिः काण्व ऋषिः ॥ १-१६ इन्द्रः । १७, १८
चित्रस्यदानस्तुतिर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, १५ विराडुष्णिक् । १३, १७ निचृ-

अ० ६ । अ० २ । व० ५] ४१७ [म० ८ । अ० ४ । सू० २२ ।

दुष्णिक् । ५, ७, ९, ११ उष्णिक् ककुप् । २, १२, १४ पादनितृत् पङ्क्तिः ।
१० विराट् पङ्क्तिः । ६, ८, १६, १८ नितृत् पङ्क्तिः । ४ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७ ऋषभः । २, ४, ६, ८, १०, १२,
१४, १६, १८ पञ्चमः ॥

॥ २१ ॥ वयमु त्वामपूव्यं स्थूरं न कञ्चिद्भरन्तोऽवस्यन्तः । वाजं चित्रं हवा-
महे ॥ १ ॥ उप त्वा कर्मवृत्तये स नो युवोग्रथ्वक्राम यो धृषत् । त्वामिद्वयवितारं
ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥ आ याहीम इन्वोऽश्वपते गोपत उर्वरा-
पते । सोमं सोमपते पिव ॥ ३ ॥ वयं हि त्वा वंशुमन्तमवन्धतो विप्रास इन्द्र
येमिम । या ते धामानि वृषभ तेभिरा गंहि विश्वेभिः सोमपीतये ॥ ४ ॥ सीद-
न्तस्ते वयो यथा गोश्रीते सधौ मद्विरे विवक्षणे । अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ॥ ५ ॥
॥ १ ॥ अच्छा च त्वेना नमसा वदामसि किं मुहुरिच्छि दीधयः । सन्ति कामासो
हरिवो वदिष्टं स्मो वयं सन्ति नो धियः ॥ ६ ॥ नूत्ना इदिन्द्र ते वयमूती अभूम
नहि नू ते अद्रिवः । विद्या पुरा परीणसः ॥ ७ ॥ विद्या संखित्वमुत शूर भो-
ज्यमा ते ता वज्रिन्नीमहे । उतो संमस्मिन्ना शिशीहि नो वसो वाजं सुशिष
गोमति ॥ ८ ॥ यो न इदिन्द्रं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु वः स्तुपे । सखाय
इन्द्रमृतये ॥ ९ ॥ हर्यश्च सत्पति चर्षणीसहं स हि ष्मा यो अमन्दत । आ तु
नः स वयति गव्यमश्वयं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् ॥ १० ॥ २ ॥ त्वया ह स्वि-
द्युजा वयं प्रति श्वसन्तं वृषभ वृषीमहि । संस्थे जनस्य गोमतः ॥ ११ ॥ जयम
कारे पुरुदूत कारिणोऽभि तिष्ठेम दूह्यः । नृभिर्वृत्रं हन्याम शूशुयाम चावेरिन्द्र
प्र णो धियः ॥ १२ ॥ अन्नातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि । यु-
धेदापित्वमिच्छसे ॥ १३ ॥ नकी रेवन्तं सखाय विन्दसे पीर्यन्ति ते सुराश्वः ।
यदा कृणोषि नदन्तु समूहस्यादित्पितेव हूयसे ॥ १४ ॥ मा ते अग्राजुरो यथा
मुरास इन्द्र सख्ये त्वावतः । नि पदाम सचा सुते ॥ १५ ॥ ३ ॥ मा ते गोदत्र
निरराम राधस इन्द्र मा ते गृहामहि । दृक्हा चिद्वयः प्र मृशाभ्या भर न ते दा-
मानं आदभे ॥ १६ ॥ इन्द्रो वा धेदियन्मघं सरस्वती वा सुभगा वदिर्वसु । त्वं
वा चित्र दाशुषे ॥ १७ ॥ चित्र इद्राजा राजका इदन्यके युके सरस्वतीमनु । प्र-
र्जन्य इव ततनद्धि वृष्ट्या सहस्रमयुता ददत् ॥ १८ ॥ ४ ॥

॥ २२ ॥ १—१८ सोमरिः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—
१ विराट् बृहती । ३, ५ नितृद्बृहती । ७ बृहती पथ्या । २ विराट् पङ्क्तिः ।

अ० ६ । अ० २ । व० ६] ४१८ [म० ८ । अ० ४ । सू० २३ ।

६, १६, १८ निचृत् पङ्क्तिः । ४, १० सतः पङ्क्तिः । १४ भुरिक् पङ्क्तिः । ८ अ-
नुष्टुप् । ६, ११, १७ उष्णिक् । १३ निचृदुष्णिक् । १५ पादनिचृदुष्णिक् । १२
निचृत्त्रिष्टुप् । स्वरः-१, ३, ५, ७ मध्यमः । २, ४, ६, १०, १४, १६, १८
पञ्चमः । ८ गान्धारः । ६, ११, १३, १५, १७ ऋषभः । १२ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ ओ त्यमह आ रथमद्या दंसिष्ठमूतये । यमशिवना सुहवा रुद्रव-
र्तनी आ सूर्यायै तस्थयुः ॥ १ ॥ पूर्वायुषं सुहवं पुरुस्पृहं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम् ।
सुचनावन्तं सुप्रतिभिः सोभरे विद्वेषसमनेहसम् ॥ २ ॥ इह त्या पुरुभूतमा देवा
नमोभिरशिवना । अर्वाचीना स्ववसे करामहे गन्तारा दाशुषो गृहम् ॥ ३ ॥
युवो रथस्य परि चक्रमीयत इर्मन्यद्वाभिषयति । अस्माँ अच्छा सुप्रतिवी शुभ-
स्पती आ धेनुर्वि धायतु ॥ ४ ॥ रथो यो वा त्रिवन्धुरो हिरण्यभीशुरशिवना ।
परिद्यावापृथिवी भूषति श्रुतस्तेन नासत्या गतम् ॥ ५ ॥ ५ ॥ दशस्यन्ता मनवे पूर्व्यं दिवि
यवं वृकेण कर्षथः । ता वामद्य सुप्रतिभिः शुभस्पती अशिवना प्रस्तुवीमहि ॥ ६ ॥ उप
नो वाजिनीवसू यातमृतस्य पृथिभिः । येभिस्तृक्षि वृषणा त्रासदस्यवं महे जत्राय
जिन्वथः ॥ ७ ॥ अयं वामद्विभिः सुतः सोमो नरा वृषणवसू । आ यातं सोमपीतये पिबंतं
दाशुषो गृहे ॥ ८ ॥ आ हि रुहतमशिवना रथे कोशे हिरण्यये वृषणवसू । युज्जाथां पी-
बरीरिषः ॥ ९ ॥ याभिः पक्थमवथो याभिरधिगुं याभिर्वधुं विजोषसम् । ता-
भिर्नो मज्जू तूयमशिवना गतं भिषज्यतं यदातुरम् ॥ १० ॥ ६ ॥ यदधिगावो अ-
धिगू इदा चिदहो अशिवना हवामहे । वयं गीभिर्विपन्यवः ॥ ११ ॥ ताभिरा
यातं वृषणोप मे हवं विश्वप्सुं विश्ववार्यम् । इषा महिष्ठा पुरुभूतमा नरा याभिः
क्रिविं वावृधुस्ताभिरा गतम् ॥ १२ ॥ ताविदा चिदहानां तावशिवना वन्दमान
उप ब्रुवे । ता ऊ नमोभिरीमहे ॥ १३ ॥ ताविहोषा ता उषसि शुभस्पती ता
यामनुद्रवर्तनी । मा नो मर्तीय रिपवे वाजिनीवसू परो रुद्रावर्ति ख्यतम्
॥ १४ ॥ आ सुगम्याय सुगम्यं प्राता रथेनाशिवना वा सुज्जणी । ब्रुवे पितेव सो-
भरी ॥ १५ ॥ ७ ॥ मनोजयसा वृषणा मदच्युता मज्जुङ्गमाभिर्रुतिभिः । आ-
रात्ताचिद्रूतमस्मे अवसे पूर्वीभिः पुरुभोजसा ॥ १६ ॥ आ नो अश्वावदशिवना
वर्तिर्यासिष्ठं मधुपातमा नरा । गोमहस्त्रा हिरण्यवत् ॥ १७ ॥ सुप्रावर्गं सुवीर्यं
सुष्ठु वार्यमनाधृष्टं रज्जुस्विना । अस्मिन्ना वामायाते वाजिनीवसू विश्वा वामानि
धीमहि ॥ १८ ॥ ८ ॥

॥ २३ ॥ १—३० विश्वमना वैयश्व ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१,

अ० ६ । अ० २ । व० १३] ४१६ [म० ८ । अ० ४ । सू० २३ ।

३, १०, १४—१६, १६—२२, २६, २७ निचृदुष्णिक् । २, ४, ५, ७,
११, १७, २५, २६, ३० विराडुष्णिक् । ६, ८, ९, १३, १८ उष्णिक् ।
१२, २३, २८ पादनिचृदुष्णिक् । २४ आर्चीस्वराडुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ २३ ॥ ईळिष्वा हि प्रतीव्यं यजस्व जातवेदसम् । चरिष्णुधूममृभीत-
शोचिषम् ॥ १ ॥ कामानं विश्वचर्षणेऽग्निं विश्वमनो गिरा । उत स्तुषे वि-
र्षधसो रथानाम् ॥ २ ॥ येषामावाध ऋग्मियं ह्यः पृत्तश्च निग्रभे । उपविदा
वद्विर्विन्दते वसु ॥ ३ ॥ उदस्य शोचिरस्थादीदियुषो व्यर्जरम् । तर्पुर्जम्भस्य सु-
द्युतो गणश्रियः ॥ ४ ॥ उदु तिष्ठ स्वध्वर स्तवानो देव्या कृपा अभिरुष्या भासा
बृहता शुशुक्निः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अग्ने याहिमुशस्तिभिर्हव्या जुहान आनुषक् ।
यथा दूतो बभूथ हव्यवाहनः ॥ ६ ॥ अग्निं वः पूर्व्यं हुवे होतारं चर्षणीनाम् ।
तमया वाचा गृणे तमु वः स्तुपे ॥ ७ ॥ यज्ञेभिरद्भुतक्रतुं यं कृपा सृदयन्त इत् ।
मित्रं न जने सुधितमृतावनि ॥ ८ ॥ ऋतावानमृतायवो यज्ञस्य सार्धनं गिरा ।
उपो एनं जुजुषुर्नमसस्पदे ॥ ९ ॥ अच्छा नो अङ्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संय-
तः । होता यो अस्ति विच्चा यशस्तमः ॥ १० ॥ १० ॥ अग्ने तव त्वे अज-
रेन्धानासो बृहद्गाः । अश्वा इव वृषणस्तविषीयवः ॥ ११ ॥ स त्वं न ऊर्जा
पते रयिं रास्व सुवीर्यम् । प्राव नस्तोके तनये समत्स्वा ॥ १२ ॥ यद्वा उ वि-
श्वपतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि । विश्वेदग्निः प्रति रजांसि सेधति ॥ १३ ॥
श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मेस्तोमस्य वीर विशपते । नि प्रायितस्तपुषा रजसो दह ॥ १४ ॥
न तस्य मायया चन रिपुरीशीत मर्त्यः । यो अग्नये वृदाश हव्यदातिभिः
॥ १५ ॥ ११ ॥ व्यश्वस्त्वा वसुविदमुत्तयुरप्रीणादृषिः । महो राये तमु त्वा स-
मिधीमहि ॥ १६ ॥ उशनां काव्यस्त्वा नि होतारमसादयत् । आयजि त्वा मनवे
जातवेदसम् ॥ १७ ॥ विश्वे हि त्वां सजोषसो देवासो दूतमक्रत । श्रुष्टी देव प्र-
थमो यज्ञियो भुवः ॥ १८ ॥ इमं वा वीरो अमृतिं दूतं कृण्वीत मर्त्यः । प्रावकं
कृष्णवर्तनि विहायसम् ॥ १९ ॥ तं हुत्रेय यत्सुचः सुभासं शुक्रशोचिषम् । वि-
शमिग्निमर्जरं प्रत्नमीड्यम् ॥ २० ॥ १२ ॥ यो अस्मै हव्यदातिभिराहुतिं म-
तोर्विधत् । भूरि पोषं स धत्ते वीरवृशः ॥ २१ ॥ प्रथमं जातवेदसमग्निं यज्ञे
पुं पूर्व्यम् । प्रति सुगेति नमासाहविष्मती ॥ २२ ॥ आभिर्विधेमाग्नये ज्येष्ठाभि-
र्व्यश्ववत् । मंहिष्ठाभिर्मतिभिः शुक्रशोचिषे ॥ २३ ॥ नूनमर्चं विहायसे स्तोमैभिः
स्थूरयूपवत् । ऋषे वैयश्व दम्याग्नाग्नये ॥ २४ ॥ अतिथिं मानुषाणां सूनुं वन्-

अ० ६ । अ० २ । व० १८] ४२० [म० ८ । अ० ४ । सू० २४ ।

स्पतीनाम् । विप्रो अग्निमवसे प्रत्नमीळते ॥ २५ ॥ १३ ॥ महो विश्वाँ अभि-
षतोऽभि हव्यानि मानुषा । अग्ने नि पत्सि नमसाधि वहिर्हिपि ॥ २६ ॥ वंस्वा
नो वार्या पुरु वंस्व रायः पुरुस्पृहः । सुवीर्यस्य प्रजावतो यशस्वतः ॥ २७ ॥ त्वं
वरो सुषाम्णोऽग्ने जनाय चोदय । सदा वसो राति यविष्ठ शश्वते ॥ २८ ॥ त्वं
हि सुप्रतूरमि त्वं नो गोमतीरिषः । महो रायः सातिमग्ने अपा वृधि ॥ २९ ॥
अग्ने त्वं यशा अस्या मित्रावरुणा वह । ऋतावाना सम्राजा पूतदक्षसा ॥ ३० ॥ १४ ॥

॥ २४ ॥ १-३० विश्वमना वैयश्व ऋषिः ॥ १-२७ इन्द्रः । २८-३० वरोः
सौषाम्णस्य दानस्तुतिर्देवता ॥ छन्दः—१, ६, ११, १३, २०, २३, २४ नि-
चृदुष्णिक् । २—५, ७, ८, १०, १६, २५—२७ उष्णिक् । ९, १२, १८,
२२, २८, २९ त्रिरादुष्णिक् । १४, १५, १७, २१ पादनिचृदुष्णिक् । १६
आर्ची स्वरादुष्णिक् । ३० निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—२९ ऋषभः । ३०
गान्धारः ॥

॥ २४ ॥ सखाय आ शिषामहि ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे । स्तुष ऊ पु वो नृत-
माय धृष्णवे ॥ १ ॥ शर्वसा ह्यसि श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा । मधैर्मघोनो अति
शूर दाशसि ॥ २ ॥ स नः स्तवान् आ भर रयि चित्रश्रवस्तमम् । निरेके चिद्यो
हरिवो वसुर्वदिः ॥ ३ ॥ आ निरेकमुत प्रियमिन्द्र दधि जनानाम् । धृषता धृष्णो
स्तवमान् आ भर ॥ ४ ॥ न ते सव्यं न दक्षिणं हस्तं वरन्त आभुरः । न परि-
बाधो हरिवो गविष्टिषु ॥ ५ ॥ १५ ॥ आ त्वा गोभिरिव व्रजं गीर्भिर्ऋणोम्यद्विवः ।
आ स्मा कामं जरितुरा मनः पृण ॥ ६ ॥ विश्वानि विश्वमनसो धिया नो वृत्र-
हन्तम् । उग्रं प्रयोतरधि पू वसो गहि ॥ ७ ॥ वयं ते अस्य वृत्रहन्विद्याम शूर
नव्यसः । वसोः स्पर्हस्य पुरुहूत राधसः ॥ ८ ॥ इन्द्र यथा हस्ति तेऽपरीतं नृतो
शवः । अमृक्ता रातिः पुरुहूत दाशुषे ॥ ९ ॥ आ वृषस्व महामह महे नृतम् राधसे ।
इन्द्रश्चिद्दृष्ट मघवन्मघत्तये ॥ १० ॥ १६ ॥ नू अन्यत्रा चिदद्विस्त्वन्नो जग्मुरा-
शसः । मघवञ्छगिष तव तन्न ऊतिभिः ॥ ११ ॥ नहंग नृतो त्वदन्यं विन्दामि
राधसे । राये बुम्नाय शर्वसे च गिर्वणः ॥ १२ ॥ एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिवाति
सोम्यं मधु । प्र राधसा चोदयाते महित्वना ॥ १३ ॥ उपो हरीणां पतिं दक्षं
पृश्नन्तमब्रवम् । नूनं श्रुधि स्तुवतो अश्व्यस्य ॥ १४ ॥ नहंग पुरा च न जज्ञे
वीरतरस्त्वत् । नकी राया नैवथा न भन्दना ॥ १५ ॥ १७ ॥ एदु मध्वो मदि-
न्तरं सिञ्च वाध्वयो अन्धसः । एवा हि वीरः स्तवते सदावृधः ॥ १६ ॥ इन्द्र

अ० ६ । अ० २ । व० २२] ४२१ [म० ८ । अ० ४ । सू० २५ ।

स्थातर्हरीणां न किंष्टे पृथ्व्यस्तुतिम् । उदानंश्च शर्वसा न भन्दना ॥ १७ ॥ तं वो
वाजानां पतिमहमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृष्येन्यम् ॥ १८ ॥ एतो-
न्विन्द्रं स्तवाम सखायः स्तोम्यं नरम् । कृष्टीर्यो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ १९ ॥
अगौरुधाय गविषं युक्ताय दस्स्यं वचः । घृतात्स्वादीयो मधुनश्च वोचत ॥ २० ॥
॥ १८ ॥ यस्यामितानि वीर्यानि राधः पर्यतवे । ज्योतिर्न विश्वमभ्यस्ति दक्षिणा
॥ २१ ॥ स्तुहीन्द्रं व्यश्वदन्मि वाजिनं यमम् । अर्यो गयं महमानं वि दाशुषे
॥ २२ ॥ एवा नूनमुप स्तुहि वैयश्व दशमं नवम् । सुविद्रांसं चकृत्यं चरणीनाम्
॥ २३ ॥ वेत्था हि निर्ऋतीनां वज्रहस्त परिवृजम् । अहरहः शुन्युः परि-
पदामिव ॥ २४ ॥ तदिन्द्राव आ भर येना दंसिष्ठ कृत्वने । द्विता कुत्साय
शिशनथो नि चोदय ॥ २५ ॥ १९ ॥ तमु त्वा नूनमीमहे नव्यं दंसिष्ठ सन्यसे ।
स त्व नो विश्वा अभिमातीः सज्जणिः ॥ २६ ॥ य ऋत्नादंहसो मुच्यो वार्या-
त्सम सिन्धुषु । वर्धदासस्य तुविनृष्ण नीनमः ॥ २७ ॥ यथा वरो सुषाम्णे स-
निभ्य आवहो गयिम् । व्यश्वेभ्यः सुभगे वाजिनीवति ॥ २८ ॥ आ नार्यस्य द-
क्षिणा व्यश्वा एतु सोमिनः स्थूरं च राधः शतवत्सहस्रवत् ॥ २९ ॥ यत्त्वा पृ-
च्छादीजानः कुह्या कुह्याकृते । एषो अपश्रितो ब्रह्मो गौमतीमवतिष्ठति ॥ ३० ॥ २० ॥

॥ २५ ॥ १—२४ विश्वमना वैयश्व ऋषिः ॥ १—६, १३—२४ मि-
त्रावरुणौ । १०—१२ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, २, ५—६, १९
निचृदुष्णिक् । ३, १०, १३—१६, २०—२२ विराडुष्णिक् । ४, ११, १२,
२४ उष्णिक् । २३ आर्ची उष्णिक् । १७, १८ पादनिचृदुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ ता वां विश्वस्य गोपा देवा देवेषु यज्ञिया । ऋतावाना यजसे पृ-
तदक्षसा ॥ १ ॥ मित्रा तना न रथ्यावरुणो यश्च सुक्रतुः । मनात्सुजाता त-
नया धृतव्रता ॥ २ ॥ ता माता विश्ववेदसामुर्याय प्रमहसा । मही जज्ञानादि-
तिर्ऋतावरी ॥ ३ ॥ महान्ता मित्रावरुणा सम्राजा देवावरुणा । ऋता वानावृ-
तमा घोषतो बृहत् ॥ ४ ॥ नपाता शर्वसो महः सूनू दक्षस्य सुक्रतू । सृपदानू
इषो वास्त्वयि क्षितः ॥ ५ ॥ २१ ॥ सं या दानूनि येमथुर्दिव्याः पार्थिवीरिषः ।
नभस्वतीरा वां चरन्तु वृष्टयः ॥ ६ ॥ अग्नि या बृहतो दिवोभि यूथेव पश्यतः ।
ऋतावाना सम्राजा ममसे द्विता ॥ ७ ॥ ऋतावाना नि पैदतुः साम्राज्याय
सुक्रतु । धृतव्रता क्षत्रिया क्षत्रमाशतुः ॥ ८ ॥ अक्ष्णश्चिदातुवित्तानु-
वृणोत चक्षसा । नि चिन्मिषन्ता निचिरा नि चिक्वतुः ॥ ९ ॥ उत नो

अ० ६ । अ० २ । व० २७] ४२२ [म० ८ । अ० ४ । सू० २६ ।

देव्यदितिरुष्यतां नासत्या । उरुष्यन्तु मरुतो वृद्धशंसः ॥ १० ॥ २२ ॥
 ते नो नावमुष्यत दिवा नक्तं सुदानवः । अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि
 ॥ ११ ॥ अघ्नते विष्णवे वयमरिष्यन्तः सुदानवे । श्रुधि स्वयावन्तिसन्धो पूर्वचि-
 त्तये ॥ १२ ॥ तद्वार्यं वृणीमहे वरिष्ठं गोपयत्यम् । मित्रो यत्पान्ति वरुणो यद-
 र्यमा ॥ १३ ॥ उत नः सिन्धुरपां तन्मरुतस्तदश्विना । इन्द्रो विष्णुर्मिद्वंसः स-
 जोषसः ॥ १४ ॥ ते हि ष्मा वनुषो नरोऽभिर्मातिं कयस्य चित् । तिग्मं न क्षोदः
 प्रतिघ्नन्ति भूर्णीयः ॥ १५ ॥ २३ ॥ अयमेक इत्था पुरुष चष्टे वि विशपतिः ।
 तस्य व्रतान्यनु वशचरामसि ॥ १६ ॥ अनु पूर्वाण्योक्या साम्राज्यस्य सश्चिम ।
 मित्रस्य व्रता वरुणस्य दीर्घश्रुत् ॥ १७ ॥ परि यो रश्मिना विवोऽन्तान्ममे पृथि-
 व्याः । उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा ॥ १८ ॥ उदु ष्य शरणे दिवो ज्योति-
 रयस्तु सूर्यः । अग्निं शुक्रः समिधान आहुतः ॥ १९ ॥ वचो दीर्घप्रसन्ननीशे वा-
 जस्य गोमतः । ईशे हि पित्वोऽविषस्य दावने ॥ २० ॥ २४ ॥ तत्सूर्यं रोदसी
 उभे दोषा वस्तोरुपं ब्रुवे । भोजेज्वस्मां अभ्युच्चरा सदा ॥ २१ ॥ अजमुत्तया-
 यने रजतं हरयाणे । रथं युक्तमसनाम सुषामणि ॥ २२ ॥ ता मे अश्व्यानां ह-
 रीणां नितोशना । उतो नु कृत्व्यानां नृवाहसा ॥ २३ ॥ स्मदभीशू कशावन्ता
 विप्रा नविष्ठाया मती । महो वाजिनावर्षन्ता सचासनम् ॥ २४ ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ १—२५ विश्वमना वैयश्वोवाङ्गिरस ऋषिः ॥ १—१९ अ-
 श्विनौ । २०—२५ वायुर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ७ उष्णिक् । २,
 ८, २३ विराडुष्णिक् । ५, ९—१५, २२ निचृदुष्णिक् । २४ पादनिचृदुष्णिक् ।
 १६, १९ विराड् गायत्री । १७, १८, २१ निचृदगायत्री । २५ गायत्री । २०
 विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१५, २२—२४ ऋषभः । १६—१९, २१, २५
 षड्जः । २० गान्धारः ॥

॥ २६ ॥ युवोरुषू रथं हुवे सधस्तुत्याय सूरिषु । अतूर्तदत्ता वृषणा वृष-
 एवसू ॥ १ ॥ युवं वरो सुषाम्णे महे तनै नासत्या । अवोभिर्याथो वृषणा वृष-
 एवसू ॥ २ ॥ ता वामघ हवामहे हव्येभिर्वाजिनीवसू । पूर्वीरिष इषयन्तावति
 जपः ॥ ३ ॥ आ वां वार्हिष्ठो अश्विना रथो यातु श्रुतो नरा । उप स्तोमान्तु-
 रस्य दर्शयः श्रिये ॥ ४ ॥ जुहुराणा चिदश्विना मन्येथां वृषएवसू । युवं हि रुद्रा
 पर्षथो अति द्विषः ॥ ५ ॥ २६ ॥ दत्ता हि विश्वमानुषङ्मन्त्रभिः परिदीयथः ।
 धियज्जिन्वा मधुवर्णा शुभस्पती ॥ ६ ॥ उप नो यातमश्विना राया विश्वपुषा

अ० ६ । अ० २ । व० ३१] ४२३ [म० ८ । अ० ४ । सू० २७ ।

सह । मघवाना सुवीरावनपच्युता ॥ ७ ॥ आ मे अस्य प्रतीव्यमिन्द्रनासत्या
गतम् । देवा देवेभिरद्य सचनस्तमा ॥ ८ ॥ वयं हि वां हवामह उज्जयन्तो व्य-
श्ववत् । सुमतिभिरुप विप्राविहा गतम् ॥ ९ ॥ अश्विना स्वपे स्तुहि कुवित्ते
श्रवतो हवम् । नेदीयसः कूळयातः पुणिरुत ॥ १० ॥ २७ ॥ वैयश्वस्य श्रुतं
नरोतो मे अस्य वेदथः । सजोषसा बरुणो मित्रो अर्यमा ॥ ११ ॥ युवादत्तस्य
धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः । अहरहर्वषणा मह्यं शिञ्जतम् ॥ १२ ॥ यो वां
यज्ञेभिरावृतोऽश्विन्वा वधूरिव । सपर्यन्ता शुभे चक्राते अश्विना ॥ १३ ॥ यो
वां मुख्यचस्तमं चिक्रेतति नृपाय्यम् । वृत्तिरश्विना परि यातमस्मयू ॥ १४ ॥ अ-
स्मभ्यं सु वृषण्वसू यातं वृत्तिर्नृपाय्यम् । विषुद्रुहेव यज्ञमूहयुगिरा ॥ १५ ॥ २८ ॥
वाहिष्ठो वां हवानां स्तोमो दूतो हुवन्नरा । युवाभ्यां भूत्वश्विना ॥ १६ ॥ य-
ददो दिवो अणव इषो वा मदथो गृहे । श्रुतमिन्मे अमर्त्या ॥ १७ ॥ उत स्या
श्वेतयावरी वाहिष्ठा वां नदीनाम् । सिन्धुर्हिरण्यवर्तनिः ॥ १८ ॥ स्मदेतया सु-
कीर्त्याश्विना श्वेतया धिया । वहथे शुभ्रयावाना ॥ १९ ॥ युच्वा हि त्वं रथा-
सहा युवस्व पोष्या वसो । आन्नो वायो मधु पित्रास्माकं सवना गहि ॥ २० ॥
॥ २६ ॥ तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत । अवांस्या वृणीमहे ॥ २१ ॥ त्वष्टु-
र्जामातरं वयमीशानं राय ईमहे । सुतावन्तो वायुं बुम्ना जनांसः ॥ २२ ॥ वायो
याहि शिवा दिवो वहस्वा सु स्वश्व्यम् । वहस्व महः पृथुपक्षसा रथे ॥ २३ ॥
त्वां हि सुप्सरस्तमं नृषदनेषु दूमहे । ग्रावाणं नाश्वपृष्ठं मंहना ॥ २४ ॥ स त्वं
नो देव मनसा वायो मन्दानो अग्रियः । कृधि वाजा अपो धियः ॥ २५ ॥ ३० ॥

॥ २७ ॥ १—२२ मनुर्वैवस्वत ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,
७, ९ निचृद्बृहती । ३ शङ्कुमती बृहती । ५, ११, १३ विराद्बृहती । १५
आर्ची बृहती । १८, १९, २१ बृहती । २, ८, १४, २० पङ्क्तिः । ४, ६, १६,
२२ निचृत् पङ्क्तिः । १० पादनिचृत् पङ्क्तिः । १२ आर्चीस्वराद् पङ्क्तिः । १७ विराद्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १८, १९, २१ मध्यमः ।
२, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १७, २०, २२ पञ्चमः ॥

॥ २७ ॥ अग्निरुक्थे पुरोहितो ग्रावाणो बर्हिरध्वरे । ऋचा यामि मरुतो
ब्रह्मणस्पतिं देवां अत्रो वरेण्यम् ॥ १ ॥ आ पशुं गांसि पृथिवीं वनस्पतीनुषासा
नक्तमोषधीः । विश्वे च नो वसवो विश्वेदसो धीनां भूत प्रावितारः ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० २ । व० ३५] ४२४ [म० ८ । अ० ४ । सू० २८ ।

प्र सू न एत्वध्वरोऽग्ना देवेषु पूर्यः । आदित्येषु प्र वरुणे धृतव्रते मरुतसु विश्व-
भानुषु ॥ ३ ॥ विश्वे हि ष्मा मनवे विश्ववेदसो भुवन्वृधे रिशादसः । अरिष्टेभिः
प्रायुभिर्विश्ववेदसो यन्ता नोऽवृकं हृदिः ॥ ४ ॥ आ नो अद्य समनसो गन्ता
विश्वे सजोषसः । अचा गिरा मरुतो देव्यदिते सदेने पस्ये महि ॥ ५ ॥ ३१ ॥
अभि प्रिया मरुतो या वो अश्व्या हव्या मित्र प्रयाथन । आ बर्हिर्निन्द्रो वरु-
णस्तुरा नर आदित्यासः सदन्तु नः ॥ ६ ॥ वयं वो वृक्तवर्हिषो हितप्रयस आ-
नुषक । सुतसोमासो वरुण हवामहे मनुष्वदिद्धाग्नयः ॥ ७ ॥ आ प्र यातु मरुतो
विष्णो अश्विना पूषन्माकीनया धिया । इन्द्र आ यातु प्रथमः सन्निष्युभिर्वृषा
यो वृत्रहा गृणे ॥ ८ ॥ वि नो देवासो अद्रुहोऽच्छिद्रं शर्म यच्छत । न यदुराद्रसवो
नू चिदन्तितो वरुणमादधर्षति ॥ ९ ॥ अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो देवासो
अस्त्याप्यम् । प्र णः पूर्वस्मै सुविताय वोचत मन्त्र सुम्नाय नव्यसे ॥ १० ॥ ३२ ॥
इदा हि व उपस्तुतिमिदा वामस्य भक्त्यै । उप वो विश्ववेदसो नमस्युराँ असृ-
क्ष्यन्यामिव ॥ ११ ॥ उदु प्य वः सविता सुप्रणीतयोऽस्थादूर्ध्वो वरेण्यः । नि
द्विपादशतृष्पादो अर्थिनोऽविश्रन्तयिष्णवः ॥ १२ ॥ देवन्देवं वोऽवसे देवन्देव-
म भिष्टये । देवन्देवं हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया ॥ १३ ॥ देवासो
हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकं सरातयः । ते नो अद्य ते अपरं तुचे तु नो
भवन्तु वरिवोविदः ॥ १४ ॥ प्र वः शंसाम्यद्रुहः संस्थ उपस्तुतीनाम् । न तं
धूर्तिर्वरुण मित्र मर्त्य यो वो धामभ्योऽविधत् ॥ १५ ॥ प्र स क्षयं तिरते वि
महीरिषो यो वो वराय दाशति । प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्पर्यरिष्टः सर्व एधते
॥ १६ ॥ ३३ ॥ ऋते स विन्दते युधः सुगेभिर्यात्यन्ध्रनः । अर्यमा मित्रो वरुणः सरा-
तयो यं त्रायन्ते सजोषसः ॥ १७ ॥ अत्रे चिदस्मै ऋणुथा न्यन्ध्रनं दुर्गेचिदा सुसरणम् ।
एषा चिदस्मादशनिः परो नु सासैधन्ती वि नश्यतु ॥ १८ ॥ यदद्य सूर्य उद्यति
प्रियक्षत्रा ऋतं दध । यन्निघ्नुर्चिं प्रवृधिं विश्ववेदसो यद्वा मध्यन्दिने दिवः ॥ १९ ॥
यद्वाभिपित्वे असुरा ऋतं यते हृदियेम वि दाशुषे । वयं तद्वो वसवो विश्ववेदस
उप स्येयाम मध्य आ ॥ २० ॥ यदद्य सूर उदिते यन्मध्यन्दिन आतुचि । वामं
धृत्य मनवे विश्ववेदसो जुह्वानाय प्रचेतसे ॥ २१ ॥ वयं तद्वः सम्राज आ वृ-
णीमहे पुत्रो न बहुपाय्यम् । अश्याम तदादित्या जुह्वतो हविर्येन वस्योऽन-
शामहे ॥ २२ ॥ ३४ ॥

॥ २८ ॥ १—५ मनुर्वैवस्वत ऋषिः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,

अ० ६ । अ० २ । व० ३८] ४२५ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३१ ।

२ गायत्री । ३, ५ विराड्गायत्री । ४ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—१—३, ५
षड्जः । ४ ऋषभः ॥

॥ २८ ॥ ये त्रिंशति त्रयस्पुरो देवासो बहिरासदन् । विदन्नहं द्वितासनन्
॥ १ ॥ वरुणो मित्रो अर्यमा स्पदातिषाचो अग्रयः । पत्नीवन्तो वर्षदकृताः
॥ २ ॥ ते नो गोपा अणाच्यास्त उदक्त इत्था न्यक् । पुरस्तात्सर्वया विशा
॥ ३ ॥ यथा वशन्ति देवास्तथेदं सत्तदैषां नकिरा मिनत् । अरावा चन मर्त्यः
॥ ४ ॥ सप्तानां सप्त ऋष्टयः सप्त द्युम्नान्येषाम् । सप्तो अधि श्रियो धिरे ॥ ५ ॥ ३५ ॥

॥ २९ ॥ १—१० मनुर्वैवस्वतः कश्यपो वा मारीच ऋषिः ॥ विश्वे देवा
देवताः ॥ छन्दः—१, २ आर्चीगायत्री । ३, ४, १० आर्चीस्वराड्गायत्री । ५
विराड्गायत्री । ६—९ आर्चीभुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २९ ॥ बभुरेको विष्णुः सूनरो युवाङ्ज्यङ्गे हिरण्यम् ॥ १ ॥
योनिमेक आ संसाद् द्योतनोऽन्तर्देवेषु मेधिरः ॥ २ ॥ वाशीमेको विभर्ति
हस्त आयसीमन्तर्देवेषु निधुविः ॥ ३ ॥ वज्रमेको विभर्ति हस्त आर्हितं
तेन वृत्राणि जिघ्नते ॥ ४ ॥ तिग्ममेको विभर्ति हस्त आयुधं शुचिरुग्रो
जलाशयेषजः ॥ ५ ॥ पृथ एकः पीपाय तस्करो यथा ण्ष वेद निधीनाम् ॥ ६ ॥
त्रीण्येक उरुगायो वि चक्रमे यत्र देवासो मदन्ति ॥ ७ ॥ विभिर्वा चरत एकया
सह प्र प्रवासे च वसतः ॥ ८ ॥ सवो द्वा चक्राते उपमा दिवि सम्राजा मर्षिरा-
मुती ॥ ९ ॥ अर्चन्त एके महि सामं मन्वत तेन सूर्यमरोचयन् ॥ १० ॥ ३६ ॥

॥ ३० ॥ १—४ मनुर्वैवस्वत ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१
निचृद्गायत्री । २ पुर उष्णिक् । ३ विराड्बृहती । ४ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१
षड्जः । २ ऋषभः । ३ मध्यमः । ४ गान्धारः ॥

॥ ३० ॥ नहि वो अस्त्यर्भको देवासो न कुमारकः । विश्वे सतोर्महान्त इत्
॥ १ ॥ इति स्तुतासो असथा रिशादसो ये स्थ त्रयश्च त्रिंशच्च । मनोर्देवा यज्ञियासः
॥ २ ॥ ते नस्त्राध्वं तैऽवत त उ नो अधि वोचत । मा नः पृथः पित्र्यान्मानवा-
दधि दूरं नैष्ट परावतः ॥ ३ ॥ ये देवास इह स्थन् विश्वे वैश्वानरा उत । अस्मभ्यं
शर्म सप्रथो गवेऽश्वाय यच्छत ॥ ४ ॥ ३७ ॥ ४ ॥

॥ ३१ ॥ १—१८ मनुर्वैवस्वत ऋषिः ॥ १—४ ईज्यास्तवो यजमान-
प्रशंसा च । ५—९ दम्पती । १०—१८ दम्पत्योराशिषो देवताः ॥ छन्दः—१,

अ० ६ । अ० ३ । व० १] ४२६ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३२ ।

३, ५, ७, १२ गायत्री । २, ४, ६, ८ निचृद्गायत्री । ११, १३ विराड्-
गायत्री । १० पादनिचृद्गायत्री । ९ अनुष्टुप् । १४ विराडनुष्टुप् । १५—१७
विराट् पङ्क्तिः । १८ आर्ची भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-८, १०-१३ षड्जः ।
९, १४ गान्धारः । १५-१८ पञ्चमः ॥

॥ ३१ ॥ यो यजाति यजात इत्सुनवच्च पचाति च । ब्रह्मेदिन्द्रस्य चाकनत्
॥ १ ॥ पुरोळाशं यो अस्मै सोमं ररत आशिरम् । पादितं शक्रो अंहसः ॥ २ ॥
तस्य द्युमां असद्रथो देवज्जुतः स शशुवत् । विश्वा यन्वन्नमित्रिया ॥ ३ ॥ अस्य
प्रजावती गृहेऽसंरचन्ती विवेदिवे । इळा धेनुमती दुहे ॥ ४ ॥ या दम्पती सम-
नसा मुनुत आ च धावतः । देवासो नित्ययाशिरा ॥ ५ ॥ ३८ ॥ प्रति प्राशव्या
इतः सम्यश्वा बृहिराशाते । न ता वाजेषु वायतः ॥ ६ ॥ न देवानामपि हनुतः
सुमति न जुगुत्ततः । श्रवो बृहद्विवासतः ॥ ७ ॥ पुत्रिणा ता कुमारिणा विश्व-
मायुर्व्यश्रुतः । उभा हिरण्यपेशसा ॥ ८ ॥ वीतिहोत्रा कृतद्वेसू दशस्यन्तामृताय
कम् । समूधो रोमेशं हतो देवेषु कृणुतो दुवः ॥ ९ ॥ आ शर्मपर्वतानां वृणीमहे
नदीनाम् । आ विष्णोः सचाभुवः ॥ १० ॥ ३९ ॥ ऐतु पूषा रयिर्भगः स्वस्ति
सर्वधातमः । उरुध्वा स्वस्तये ॥ ११ ॥ अरमतिरनर्वणो विश्वो देवस्य मनसा ।
आदित्यानामनेह इत् ॥ १२ ॥ यथा नो मित्रो अर्यमा वरुणः सन्ति गोपाः । सुगा
अतस्य पन्थाः ॥ १३ ॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीले वसूनाम् । सपर्यन्तः पु-
रुप्रियं मित्रं न जैत्रसाधसम् ॥ १४ ॥ मन्त्र देववतो रथः शूरो वा पृत्सु कासु चित् ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयत्तत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥ १५ ॥ न यजमान रि-
ष्यसि न सुन्वान न देवयो । देवानां य इन्मनो यजमान इयत्तत्यभीदयज्वनो भु-
वत् ॥ १६ ॥ नक्रिष्टं कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति । देवानां य इन्मनो यज-
मान इयत्तत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥ १७ ॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्व्यम् ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयत्तत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥ १८ ॥ ४० ॥ २ ॥

॥ ३२ ॥ १-३० मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
७, १३, १५, २७, २८ निचृद्गायत्री । २, ४, ६, ८—१२, १४, १६, १७
२१, २२, २४-२६ गायत्री । ३, ५, १९, २०, २३, २६ विराड्गायत्री ।
१८, ३० भुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ प्र कृतान्यृजीषिणः कण्व इन्द्रस्य गार्थया । मदे सोमस्य वो-

अ० ६ । अ० ३ । व० ७] ४२७ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३३ ।

चत ॥ १ ॥ यः सृविन्दमनर्शति पित्रुं वासमहीशुवम् । वधीदुग्रो रिणलपः ॥ २ ॥
 न्यवुदस्य विष्टपं वृष्माणं बृहतास्तिर । कृषे तदिन्द्र पौंस्यम् ॥ ३ ॥ प्रति श्रुताय
 वो धृषत्तूणांशं न गिरेरधि । हुवे सुशिप्रमृतये ॥ ४ ॥ स गोरश्वस्य वि व्रजंम-
 न्दानः सोम्येभ्यः । पुरं न शूर दर्षसि ॥ ५ ॥ १ ॥ यदि मे शरणः सुत उक्थे
 वा दधसे चनः । आरादुपं स्वधा गहि ॥ ६ ॥ वयं घां ते अपि ध्मसि स्तोतारं
 इन्द्र गिर्वणः । त्वं नो जिन्व सोमपाः ॥ ७ ॥ उत नः पितुमा भर संरराणो अ-
 विक्षितम् । मघयन्भूरि ते वसु ॥ ८ ॥ उत नो गोमत्स्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः ।
 इळाभिः सं रभेमहि ॥ ९ ॥ बृवदुक्थं हवामहे सुप्रकरस्ममृतये । साधु कृण्वन्त-
 मवसे ॥ १० ॥ २ ॥ यः संस्थे चिच्छतक्रतुरादी कृणोति वृत्रहा । जस्तिभ्यः
 पुरुवसुः ॥ ११ ॥ स नः शक्रश्चिदा शक्रदानवा अन्तराभरः । इन्द्रो विश्वा-
 भिरुतिभिः ॥ १२ ॥ यो रायो वनिर्महान्सुणारः सुन्वतः सखा । तमिन्द्रमभि
 गायत ॥ १३ ॥ आयन्तारं महि स्थिरं पृतनासु श्रवोजितम् । भूरीशानमोजसा
 ॥ १४ ॥ नकिरस्य शचीनां नियन्ता सृन्तानाम् । नकिर्यक्ता न वादिति ॥ १५ ॥ ३ ॥
 न नूनं ब्रह्मणामृणं प्राशूनामस्ति सुन्वताम् । न सोमो अप्रता पेपे ॥ १६ ॥ पन्य
 इदुपं गायत पन्य उक्थानि शंसत । ब्रह्मा कृणोत पन्य इत् ॥ १७ ॥ पन्य आ
 ददिरच्छता सहस्रा वाज्यवृतः । इन्द्रो यो यज्वनो वृधः ॥ १८ ॥ वि पू चर
 स्वधा अनु कृषीनामन्वाहुवः । इन्द्र पिब सुतानाम् ॥ १९ ॥ पिब स्वधैनवाना-
 मुत यस्तुप्रये सचा । उतायमिन्द्र यस्तव ॥ २० ॥ ४ ॥ अतीहि मन्युषाविणो
 सुषुवांसमुपारणे । इमं रातं सुतं पिब ॥ २१ ॥ इहि तिस्रः पंरावत इहि पञ्च
 जना अति । धेना इन्द्रावचाकशत् ॥ २२ ॥ सूर्यो रश्मि यथा सृजा त्वा यच्छ-
 न्तु मे गिरः । निम्नमापो न सुध्यक् ॥ २३ ॥ अध्वर्यवा तु हि पिञ्च सोमं वीराय
 शिप्रिणो । भरा सुतस्य पीतये ॥ २४ ॥ य उद्रः फलिगं भिनन्न्यक्सिन्धूर-
 वासृजत् । यो गोषु पक्कं धारयत् ॥ २५ ॥ ५ ॥ अहन्वृषमृचीषम और्णवाभमही
 शुवम् । हिमेनाविध्यदवुदम् ॥ २६ ॥ प्र व उग्राय निपुरेऽपाब्हाय प्रसृत्तिणे ।
 देवत्तं ब्रह्म गायत ॥ २७ ॥ यो विश्वान्यभि व्रता सोमस्य मदे अन्धसः । इन्द्रो
 देवेषु चेतति ॥ २८ ॥ इह त्या संधमाद्या हरी हिरण्यकेशया । वोल्हामभि प्रयो हितम्
 ॥ २९ ॥ अर्वाञ्च त्वा पुरुषुत प्रियमैधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ॥ ३० ॥ ६ ॥

॥ ३३ ॥ १—१६ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—
 १—३, ५ बृहती । ४, ७, ८, १०, १२ विराड् बृहती । ६, ९, ११, १४, १५

अ० ६ । अ० ३ । व० ११] ४२८ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३४ ।

निचृद्बृहती । १३ आर्ची भुरिबृहती । १६, १८, गायत्री । १७ निचृद्गायत्री ।
१६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-१५ मध्यमः । १६-१८ षड्जः । १६ गान्धारः ॥

॥ ३३ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तवर्हिषः । एवित्रस्य प्रसवणेपु
वृत्रहन्परि स्तोतार आसते ॥ १ ॥ स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।
कदा सुतं तृषाण ओक् आ गम इन्द्र स्वव्दीव वंसगः ॥ २ ॥ कएवेभिर्धृष्णावा
धृषद्वाजं दर्षि सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्षणे मन्त्र गोमन्तमीमहे ॥ ३ ॥
पाहि गायान्धसो मव इन्द्राय मेध्यातिथे । यः संमिश्रतो हयोर्यः सुते सचा वज्री
रथो हिरण्ययः ॥ ४ ॥ यः सुषव्यः सुदक्षिण इनो यः सक्रतुर्गृणे । य आक्रुः
सहस्रा य शतामष्ट इन्द्रो यः पूभिदारितः ॥ ५ ॥ ७ ॥ यो धृषितो योऽवृत्तो यो
अस्ति श्मश्रुषु श्रितः । विभूतद्युम्नश्च्यवनः पुरुष्टुतः क्रत्वा गौरिव शाकिनः
॥ ६ ॥ क ई वेद सुते सचा पिबन्तं कव्यो दधे । अयं यः पुरो विभिनत्त्यो-
जसा मन्दानः शिष्यन्धसः ॥ ७ ॥ दाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चरथं दधे ।
नकिंष्टा नि यमुदा सुते गमो महांश्चरस्योजसा ॥ ८ ॥ य उग्रः सन्ननिष्टुतः स्थिरो
रणांय संस्कृतः । यदि स्तोतुर्मघवा शृणवद्भवं नेन्द्रो योषत्या गमत् ॥ ९ ॥ स-
त्यपित्या वृषेदसि वृषजूतिर्नोऽवृतः । वृषा ह्युग्र शृणिवृषे परावति वृषो अर्वावति श्रुतः
॥ १० ॥ ८ ॥ वृषणस्ते अभीशवो वृषा कशा हिरण्ययी । वृषा रथो मघवन्वृ-
षणा हरी वृषा त्वं शतक्रतो ॥ ११ ॥ वृषा सोता सुनोतु ते वृषद्वज्रीपिन्ना भर । वृषा
दधन्वे वृषणं नदीषा तुभ्यं स्थातर्हरीणाम् ॥ १२ ॥ एन्द्र याहि पीतये मधु श-
विष्ठ सोम्यम् । नायमच्छा मघवा शृणवद्भिरो ब्रह्मोक्था च सुक्रतुः ॥ १३ ॥ व-
हन्तु त्वा रथेष्ठामा हरयो रथयुजः । तिरश्चिदर्यं सर्वनानि वृत्रहन्न्येषां या श-
तक्रतो ॥ १४ ॥ अस्माकमद्यान्तमं स्तोमं धिष्व महामह । अस्माकं ते सर्वना सन्तु
शन्तमा मदाय युक्त सोमपाः ॥ १५ ॥ ९ ॥ नहि षस्तव नो मम शास्त्रे अन्यस्य
रण्येति । यो अस्मान्वीर आनयत् ॥ १६ ॥ इन्द्रश्चिदद्या तदब्रवीत्स्त्रिया अशांस्यं
मनः । उतो अह क्रतुं रघुम् ॥ १७ ॥ सप्ती चिद्वा मदच्युता मिथुना वहतो र-
थम् । एवेदूर्वृष्णा उत्तरा ॥ १८ ॥ अधः पश्यस्व मोपरि सन्तरां पादिकौ हर ।
या ते कशप्तकौ दृशन् स्त्री हि ब्रह्मा बभूविथ ॥ १९ ॥ १० ॥

॥ ३४ ॥ १-१५ नीपातिथिः काएव । १६-१८ सहस्रं वसुरोचिषोऽ-
ङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ८, १०, १२, १३, १५ निचृद्-

अ० ६ । अ० ३ । व० १४] ४२६ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३५ ।

दनुष्टुप् । २, ४, ६, ७, ९ अनुष्टुप् । ५, ११, १४ विराडनुष्टुप् । १६, १८
निचृद्गायत्री । १७ विराड् गायत्री ॥ स्वरः—१—१५ गान्धारः । १६—१८ पद्मः ॥

॥ ३४ ॥ एन्द्र याहि हरिभिरुप कण्वस्य सुष्टुतिम् । दिवो अमुष्य शासतो दिवं
यय दिवावसो ॥ १ ॥ आ त्वा आवा वदन्निह सोमी घोषेण यच्छतु । दिवो अमुष्य
शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ २ ॥ अत्रा विनेमिरेषामुरां न धूनुते वृकः । दिवो अ-
मुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ३ ॥ आ त्वा कणा इहावसे हवन्ते वार्ज-
सातये । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ४ ॥ दधामि ते सुतानां वृष्णे न
पूर्वपाय्यम् । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ५ ॥ ११ ॥ स्मत्पु-
रन्धिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवाव-
सो ॥ ६ ॥ आ नो याहि महेमते सहस्रोत्रे शतामघ । दिवो अमुष्य शासतो दिवं
यय दिवावसो ॥ ७ ॥ आ त्वा होता मनुर्हितो देवत्रा वज्रदीडयः । दिवो अ-
मुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ८ ॥ आ त्वा मदच्युता हरीं श्येनं पक्षेव
वक्षतः । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ९ ॥ आ याह्यर्य आ परि
स्वाहा सोमस्य पीतये । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १० ॥ १२ ॥
आ नो ग्राह्यपश्रुत्युक्थेषु रणया इह । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवाव-
सो ॥ ११ ॥ सरूपैरा सु नो गहि संधृतैः सम्भृताश्वः । दिवो अमुष्य शासतो
दिवं यय दिवावसो ॥ १२ ॥ आ याहि पर्वतेभ्यः समुद्रस्याधि विष्टपः । दिवो
अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १३ ॥ आ नो गव्यान् यश्व्या सहस्रां
शूर ददहि । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १४ ॥ आ नः सह-
स्रशो भेरायुतानि शतानि च । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १५ ॥
आ यदिन्द्रश्च दद्रहे सहस्रं वसुरोचिषः । ओजिष्ठमश्व्यं पशुम् ॥ १६ ॥ य ऋचा
वातरंहसोऽरुपासो रघुष्यदः । भ्राजन्ते सूर्यो इव ॥ १७ ॥ पारावतस्य रातिषु ब्र-
वक्षेक्रेवाशुषु । तिष्ठं वनस्य मध्य आ ॥ १८ ॥ १३ ॥

॥ ३५ ॥ १—२४ श्यावाश्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१—५,
१६, १८, विराड् त्रिष्टुप् । ७—९, १३ निचृत्त्रिष्टुप् । ६, १०—१२, १४, १५,
१७ भुरिक् पङ्क्तिः । २०, २१, २४ पङ्क्तिः । १६, २२ निचृत् पङ्क्तिः । २३
पुरस्ताज्योतिर्नामजगती ॥ स्वरः—१—५, ७—९, १३, १६, १८ धैवतः । ६,
१०—१२, १४, १५, १७, १९—२२, २४ पञ्चमः । २३ निषादः ॥

अ० ६ । अ० ३ । व० १७] ४३० [म० ८ । अ० ५ । सू० ३५ ।

॥ ३५ ॥ अग्निनेन्द्रेण वरुणेन विष्णुनादित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा । स-
जोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिवतमश्विना ॥ १ ॥ विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेन
वाजिना दिवा पृथिव्याद्रिभिः सचाभुवा । सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पि-
वतमश्विना ॥ २ ॥ विश्वैर्देवैस्त्रिभिरेकादशैरिहाद्रिर्मरुद्भिर्भृगुभिः सचाभुवा । स-
जोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिवतमश्विना ॥ ३ ॥ जुषेथां यज्ञं बोधतं हवस्य
मे विश्वे देवौ सवनावं गच्छतम् । सजोषसा उषसा सूर्येण चेपं नो वोळ्हम-
श्विना ॥ ४ ॥ स्तोमं जुषेथां युवशेवं कन्यनां विश्वेह देवौ सवनावं गच्छतम् ।
सजोषसा उषसा सूर्येण चेपं नो वोळ्हमश्विना ॥ ५ ॥ गिरौ जुषेथाग्ध्वरं जु-
षेथां विश्वेह देवौ सवनावं गच्छतम् । सजोषसा उषसा सूर्येण चेपं नो वोळ्ह-
मश्विना ॥ ६ ॥ १४ ॥ हारिद्वेवं पतथो वनेदुष सोमं सुतं महिषेवावं गच्छथः ।
सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्यातमश्विना ॥ ७ ॥ हंसारिव पतथो अश्व-
गाविव सोमं सुतं महिषेवावं गच्छथः । सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्या-
तमश्विना ॥ ८ ॥ श्येनारिव पतथो हव्यदातये सोमं सुतं महिषेवावं गच्छथः ।
सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिवर्तिर्यातमश्विना ॥ ९ ॥ पिबतं च तृप्णुतं च च
गच्छतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् । सजोषसा उषसा सूर्येण चोर्जं नो ध-
त्तमश्विना ॥ १० ॥ जयतं च प्र स्तुतं च प्र चावतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च ध-
त्तम् । सजोषसा उषसा सूर्येण चोर्जं नो धत्तमश्विना ॥ ११ ॥ हतं च शत्रून्य-
ततं च मित्रिणः प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम् । सजोषसा उषसा सूर्येण चोर्जं
नो धत्तमश्विना ॥ १२ ॥ १५ ॥ मित्रावरुणवन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता ज-
रितुर्गच्छथो हवम् । सजोषसा उषसा सूर्येण चादित्यैर्यातमश्विना ॥ १३ ॥
अङ्गिरस्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् । सजोषसा उषसा
सूर्येण चादित्यैर्यातमश्विना ॥ १४ ॥ ऋभुमन्ता वृषणा वाजवन्ता मरुत्वन्ता
जरितुर्गच्छथो हवम् । सजोषसा उषसा सूर्येण चादित्यैर्यातमश्विना ॥ १५ ॥ ब्रह्मं
जिन्वतमुत जिन्वतं धियोहतं रक्षांसि सेधतममीवाः । सजोषसा उषसा सूर्येण च
सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १६ ॥ जुत्रं जिन्वतमुत जिन्वतं नृन्हतं रक्षांसि सेधतम-
मीवाः । सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १७ ॥ धेनूर्जिन्वतमुत
जिन्वतं विशो हतं रक्षांसि सेधतममीवाः । सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो
अश्विना ॥ १८ ॥ १६ ॥ अत्रैरिव शृणुतं पूर्व्यस्तुतिं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मंद-
च्युता । सजोषसा उषसा सूर्येण चाश्विना तिरोअद्भ्यम् ॥ १९ ॥ सर्गां इव सृजतं

अ० ६ । अ० ३ । व० १६] ४३१ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३७ ।

सुष्टुतीरुप श्यावाश्वस्य सुन्वतो मंदच्युता । सजोषसा उपसा सूर्येण चार्ध्विना
तिरोअहनचम् ॥ २० ॥ रश्मीरिव यच्छतमध्वरा उप श्यावाश्वस्य सुन्वतो मंदच्युता ।
सजोषसा उपसा सूर्येण चार्ध्विना तिरोअहनचम् ॥ २१ ॥ अर्वाग्रं नियच्छतं
पिबंतं सोम्यं मधु । आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे
॥ २२ ॥ नमोवाके प्रस्थिते अध्वरे नरा विवर्त्तणस्य पीतये । आ यातमश्विना
गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ २३ ॥ स्वाहाकृतस्य तृप्तं सुतस्य
देवावन्धसः । आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ २४ ॥ १७ ॥

॥ ३६ ॥ १—७ श्यावाश्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ६
शक्वरी । २, ४ निचृच्छक्वरी । ३ विराट् शक्वरी । ७ विराट् जगती ॥ स्वरः—
१-६ धैवतः । ७ निषादः ॥

॥ ३६ ॥ अवितासि सुन्वतो वृक्तवर्हिषः पिवा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।
यं ते भागमधारयन्विश्वः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्पते
॥ १ ॥ प्राव स्तोतारं मधवन्न त्वां पिवा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भाग-
मधारयन्विश्वः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्पते ॥ २ ॥ ऊर्जा
देवा अवस्योजसा त्वां पिवा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्वि-
श्वः सेहानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्पते ॥ ३ ॥ जनिता द्विवो
जनिता पृथिव्याः पिवा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्विश्वः से-
हानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्पते ॥ ४ ॥ जनिताश्वानां ज-
निता गवामसि पिवा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्विश्वः से-
हानः पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्पते ॥ ५ ॥ अत्रीणां स्तोमम-
द्विवो महस्कृधि पिवा सोमं मदाय कं शतक्रतो । यं ते भागमधारयन्विश्वः सेहानः
पृतना उरु जयः समप्सुजिन्मरुत्वा इन्द्र सत्पते ॥ ६ ॥ श्यावाश्वस्य सुन्वतस्तथा
शृणु यथाशृणोरत्रेः कर्माणि कृण्वतः । प्र त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इवृषाह्य इन्द्र
ब्रह्माणि वर्धयन् ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ ३७ ॥ १—७ श्यावाश्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विरा-
ट् जगती । २—६ निचृज्जगती । ७ विराट् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ३७ ॥ प्रेदं ब्रह्म वृत्रतूर्येषाविथ प्र सुन्वतः शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।

अ० ६ । अ० ३ । व० २२] ४३२ [म० ८ । अ० ५ । सू० ३६ ।

माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ १ ॥ सेहान उग्र
पृतना अभि द्रुहः शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्-
नेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ २ ॥ एकराळस्य भुवनस्य राजसि शचीपतु इन्द्र
विश्वाभिरुतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्ननेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः
॥ ३ ॥ सस्थावाना यवयसि त्वमेक इच्छचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः । मा-
ध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्ननेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ ४ ॥ जेमस्य च
प्रयुजश्च त्वमीशिपे शचीपतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य
वृत्रहन्ननेद्य पित्रा सोमस्य वज्रिवः ॥ ५ ॥ जत्राय त्वमवसि न त्वमाविथ शची-
पतु इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः । माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्ननेद्य पित्रा सोमस्य
वज्रिवः ॥ ६ ॥ श्यावाश्वस्य रेभंतस्तथा शृणु यथाशृणोरत्रेः कर्माणि कृण्वतः ।
म त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इन्नृपाद्य इन्द्र जत्राणि वर्धयन् ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ ३८ ॥ १—१० श्यावाश्व ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः—१,
२, ४, ६, ८ गायत्री । ३, ५, ७, १० निचृद्गायत्री । ८ विराट् गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्नी वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य
बोधतम् ॥ १ ॥ तोशासा रथ्यावाना वृत्रहणापरराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बो-
धतम् ॥ २ ॥ इदं वा मद्भिरं मध्वधुजन्नद्रिभिर्नरः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ ३ ॥
जुषेथां यज्ञमिष्ट्यं सुतं सोमं सधस्तुती । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ४ ॥ इमा जुषेथां
सर्वना येभिर्हव्यान्यूहयुः । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ५ ॥ इमां गायत्रवर्तनि जु-
षेथां सुष्टुतिं मम । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ६ ॥ २० ॥ प्रातर्यावभिरा गतं
देवोभिर्जेन्यावसू । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ७ ॥ श्यावाश्वस्य सुन्वतोऽग्नीणां शृ-
णुतं हवम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ८ ॥ एवा वामह ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः ।
इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ९ ॥ आहं सरस्वतीवतोरिन्द्राग्न्योरवो वृणे । याभ्यां
गायत्रमृच्यते ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ ३९ ॥ १—१० नाभाकः काण्व ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३, ५ भुरिक् त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६—८ स्वराट् त्रिष्टुप् । १०
त्रिष्टुप् । ९ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१—८, १० धैवतः । ९ निषादः ॥

अ० ६ । अ० ३ । व० २४] ४३३ [म० ८ । अ० ५ । सू० ४० ।

॥ ३६ ॥ अग्निमस्तोष्यृग्मियमग्निमीळा यजध्वै । अग्निर्वैवाँ अनक्तु न उभे
 हि विदथे कविरन्तश्चरति दूत्यै नभन्तामन्यके संमे ॥ १ ॥ न्यग्ने नव्यसा च-
 चस्तनूषु शंसमेपाम् । न्यराती रराव्यां विश्वाअर्यो अरातीरितो युच्छन्वामुगे
 नभन्तामन्यके संमे ॥ २ ॥ अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसार्त्तं । स देवेषु
 प्रचिकिद्धि त्वं ह्यसि पूर्यः शिवो दूतो विवस्वतो नभन्तामन्यके संमे ॥ ३ ॥
 तत्तदग्निर्वयो दधे यथायथा कृण्वति । ऊर्जाहुतिर्वसूनां शंच योश्च मयो दधे
 विश्वस्यै देवदूत्यै नभन्तामन्यके संमे ॥ ४ ॥ स चिकेत सहीयसाग्निश्चित्रेण
 कर्मणा । स होता शश्वतीनां दक्षिणाभिरभीवृत इनोति च प्रतीव्यं नभन्ताम-
 न्यके संमे ॥ ५ ॥ २२ ॥ अग्निर्जाता देवानामग्निर्वेद मतीनामपीच्यम् । अग्निः
 स द्रविणोदा अग्निर्द्वारा व्यूर्णुते स्वाहुतो नवीयसा नभन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥
 अग्निर्देवेषु संवसुः स विजु यज्ञियास्वा । स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमेव पु-
 ष्यति देवो देवेषु यज्ञियो नभन्तामन्यके संमे ॥ ७ ॥ यो अग्निः सप्तमानुषः
 श्रितो विश्वेषु सिन्धुषु । तमागन्म त्रिपस्यं मन्धातुर्दस्युहन्तमग्निं यज्ञेषु पूर्यं न-
 भन्तामन्यके संमे ॥ ८ ॥ अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षाति विदथा कविः । स त्री-
 रेकादशा इह यज्ञं च पिप्रयं च नो विप्रो दूतः परिष्कृतो नभन्तामन्यके संमे ॥ ९ ॥
 त्वं नो अग्न आयुषु त्वं देवेषु पूर्य वस्व एक इरज्यसि । त्वामापः परिक्षुतः परि-
 यन्ति स्वसेतवो नभन्तामन्यके संमे ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ४० ॥ १-१२ नाभाकः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्राग्नी देवते ॥ छन्दः-१,
 ११ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ४ स्वराद् त्रिष्टुप् । १२ निचृत्त्रिष्टुप् । २ स्वराद् शकरी ।
 ५, ७, ९ जगती । ६ भुरिजगती । ८, १० निचृजगती ॥ स्वरः-१-४, ११,
 १२ धैवतः । ५-१० निषादः ॥

॥ ४० ॥ इन्द्राग्नी युवं सु नः सहन्ता दासथो रयिम् । येन ह्वहा समत्स्वा
 वीळु चित्साहिषीमह्यग्निर्वनेव वात इन्नभन्तामन्यके संमे ॥ १ ॥ नहि वा वज्र-
 याग्नेऽथेन्द्रमिद्यजामहे शर्विष्ठं नृणां नरम् । स नः कृदा चिद्वेता गमदा वाज-
 सातये गमदा मेधसातये नभन्तामन्यके संमे ॥ २ ॥ ता हि मध्यं भराणामिन्द्रा-
 ग्नी अधिज्ञितः । ता उ कवित्वना कवी पृच्छयमाना सखीयते सं धीतमश्नुतं
 नरा नभन्तामन्यके संमे ॥ ३ ॥ अभ्यर्च्य नभाकवदिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।
 ययोर्विश्वामिदं जगदियं द्यौः पृथिवी मध्यपस्थे विभूतो वसु नभन्तामन्यके संमे

अ० ६ । अ० ३ । व० २७] ४३४ [म० ८ । अ० ५ । सू० ४१ ।

॥ ४ ॥ प्र ब्रह्माणि नभाक्वदिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत । या सप्तबुधनमर्णवं जिह्वा-
बारमपोरुत इन्द्र ईशान ओजसा नभन्तामन्यके संमे ॥ ५ ॥ अपि वृश्च पुरा-
णवद्रूततैरिव गुष्पितमोजो दासस्य दम्भय । वयं तदस्य सम्भृतं वस्विन्द्रेण वि-
भजेमहि नभन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥ २४ ॥ यदिन्द्राग्नी जना इमे विह्वयन्ते तना
गिरा । अस्माकैभिर्नृभिर्वयं सामह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतो नभन्तामन्यके
संमे ॥ ७ ॥ या नु श्वेतावो दिव उचरात उप द्युभिः । इन्द्राग्न्योरनु व्रतमु-
हाना यन्ति सिन्धवो यान्त्सी बन्धादमुञ्चतां नभन्तामन्यके संमे ॥ ८ ॥ पूर्वीष्टे
इन्द्रोपमातयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः सूनो द्विन्वस्य हरिवः । वस्वो वीरस्यापृचो या
नु साधन्त नो धियो नभन्तामन्यके संमे ॥ ९ ॥ तं शिशीता सुवृक्तिभिस्त्वेषं
सत्त्वानमृगियम् । उतो नु चिद्य ओजसा शुष्णस्याण्डानि भेदति जेषत्स्वर्वती-
रपो नभन्तामन्यके संमे ॥ १० ॥ तं शिशीता स्वध्वरं सत्यं सत्त्वानमृत्वियम् ।
उतो नु चिद्य ओहत आण्डा शुष्णस्य भेदत्यजैः स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे
॥ ११ ॥ एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नब्रवीयो मन्धातृवदङ्गिरस्वदवाचि । त्रिधातुना
शर्मणा पातमस्मान्वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ १२ ॥ २५ ॥

॥ ४१ ॥ १-१० नाभाकः काश्व ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ छन्दः-१,
५ त्रिष्टुप् । ४, ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८ स्वराद् त्रिष्टुप् । २, ३, ६, १० निचृ-
जगती । ९ जगती ॥ स्वरः-१, ४, ५, ७, ८ धैवतः । २, ३, ६, ९, १० निषादः ॥

॥ ४१ ॥ अस्मा ऊ पु प्रभूतये वरुणाय मरुद्भ्योऽर्ची विदुष्टरेभ्यः । यो
धीता मानुषाणां पशवो गा इव रक्षति नभन्तामन्यके संमे ॥ १ ॥ तमू पु समना
गिरा पितृणां च मन्मभिः । नाभाकस्य प्रशस्तिभिर्यः सिन्धूनामुपौदये सप्त-
स्वसा स ग्रध्ययो नभन्तामन्यके संमे ॥ २ ॥ स क्षपः परि पस्वजे न्युस्रो मा-
यया दधे स विश्वं परि दर्शतः । तस्य वेनीरनु व्रतमुषस्तिस्त्रो अवर्धयन्नभन्ता-
मन्यके संमे ॥ ३ ॥ यः क्रुधुभो निधारयः पृथिव्यामधि दर्शतः । स माता पृथ्व्यं
पदं तद्वरुणस्य सप्त्यं स हि गोपा इवेर्यो नभन्तामन्यके संमे ॥ ४ ॥ यो धर्ता
भुवनानां य उस्त्राणामपीच्यावेद नामानि गुह्या । स कुविः काव्या पुरुरूपं
द्यौरिव पुष्यति नभन्तामन्यके संमे ॥ ५ ॥ २६ ॥ यस्मिन्निश्वानि काव्या चक्रे
नार्भिरिव श्रिता । त्रितं जूती सपर्यत व्रजे गावो न संयुजै युजे अश्वौ अयुक्तत
नभन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥ य आस्वत्क आशये विश्वा जातान्येषाम् । परि

अ० ६ । अ० ३ । व० २६] ४३५ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४३ ।

धामानि मर्मशङ्करणस्य पुरो गये विश्वे देवा अनु व्रतं नभन्तामन्यके संमे ॥ ७ ॥
स समुद्रो अपीच्यस्तुरो घामिव रोहति नि यदासु यजुर्वधे । स माया अर्चिना
पदास्तृणात्राक्रुमारुहन्नभन्तामन्यके संमे ॥ ८ ॥ यस्य श्वेता विचक्षणा तिस्रो
भूमीरधिष्ठितः । त्रिरुत्तराणि पप्रतुर्वरुणस्य ध्रुवं सदः स सप्तानामिरज्यति नभ-
न्तामन्यके संमे ॥ ९ ॥ यः श्वेता अधिनिर्णिजश्चक्रे कृष्णा अनु व्रता । स धाम
पूर्व्य मधे यः स्कम्भेन वि रोदसी अजो न घामधारयन्नभन्तामन्यके संमे ॥ १० ॥ २७ ॥

॥ ४२ ॥ १—६ नाभाकः काएव अर्चनाना वा । अथवा १—३ नाभाकः
काएव । ४—६ नाभाकः काएव अर्चनाना वा ऋषयः ॥ १—३ वरुणः । ४—६
अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१—३ त्रिष्टुप् । ४—६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३
धैवतः । ४—६ गान्धारः ॥

॥ ४२ ॥ अश्वत्थनाघामसुरो विश्ववेदा अमिमीत वरिमाणं पृथिव्याः ।
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥ १ ॥ एवा बन्द-
स्व वरुणं बृहन्तं नमस्या धीरममृतस्य गोपाम् । सनः शर्मत्रिवरुथं वि यंसत्यातं
नो द्यावापृथिवी उपस्थे ॥ २ ॥ इमां धियं शिञ्जमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुणं सं
शिश्राधि । ययाति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावं रुहेम ॥ ३ ॥ आ वां
ग्रावाणो अश्विना धीभिर्विप्रा अचुच्यवुः । नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके
संमे ॥ ४ ॥ यथा घामत्रिरश्विना गीभिर्विप्रो अजोहवीत् । नासत्या सोमपीतये न-
भन्तामन्यके संमे ॥ ५ ॥ एवा वामह उतये यथाहुवन्त मेधिराः । नासत्या सो-
मपीतये नभन्तामन्यके संमे ॥ ६ ॥ २८ ॥ ५ ॥

॥ ४३ ॥ १—३३ विरूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१,
६—१२, २२, २६, २८, २९, ३३ निचृद् गायत्री । २—८, १३, १५—२१,
२३—२५, २७, ३१, ३२ गायत्री । १४ ककुम्भती गायत्री । ३० पादनिचृद्
गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४३ ॥ इमे विप्रस्य वेधसोऽग्नेरस्तृतयज्वनः । गिरः स्तोमांस ईरते ॥ १ ॥
अस्मै ते प्रतिहर्ष्यते जातवेदो विचर्षणे । अग्ने जनामि सुष्टुतिम् ॥ २ ॥ आरोका
इव घेदह त्रिगमा अग्ने तवत्विषः । दद्भिर्वनानि वप्सति ॥ ३ ॥ हरयो धूमकेत-
वो वातजूता उप द्यवि । यतन्ते वृथगग्नयः ॥ ४ ॥ एतेत्ये वृथगग्नय इद्धासः

अ० ६ । अ० ३ । व० ३६] ४३६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४४ ।

सदृक्षत । उषसांमिव कृतवः ॥ ५ ॥ २६ ॥ कृष्णा रजांसि पत्सुतः प्रयाणं जा-
तवैदसः । अग्निर्यद्रोधति क्षमि ॥ ६ ॥ धासि कृण्वान ओषधीर्वप्सदग्निर्न वा-
यति । पुनर्यन्तरुणीरपि ॥ ७ ॥ जिह्वाभिरह नन्नमदक्षिषा जञ्जणाभवन । अ-
ग्निर्वनेषु रोचते ॥ ८ ॥ अप्सवग्ने सधिष्ठ सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे
पुनः ॥ ९ ॥ उदग्ने तवतद्गृतादूर्ची रोचत आहुतम् । निसानं जुहोः मुखे ॥ १० ॥ ३० ॥
उक्षान्नाय वक्षान्नाय सोमपृष्ठायेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्रये ॥ ११ ॥ उत त्वा नमसा वयं
होतवरेण्यक्रतो । अग्ने समिद्धिरीमहे ॥ १२ ॥ उत त्वा भृगुवच्छुचे मनुष्वदंश
आहुतः । अङ्गिरस्वद्वामहे ॥ १३ ॥ त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्तसता
सखा सख्या समिध्यसे ॥ १४ ॥ स त्वं विप्राय दाशुषे रयिं देहि सदृसिणम् ।
अग्ने वीरवतीमिषम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥ अग्ने भ्रातुः सहस्कृत रोहिदश्च शुचिव्रत ।
इमं स्तोमं जुषस्व मे ॥ १६ ॥ उत त्वाग्ने मम स्तुतो वाश्राय प्रतिहर्षते । गोष्ठं
गावं इवाशत ॥ १७ ॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने
कामाय येमिरे ॥ १८ ॥ अग्निं धीभिर्मनीषिणो मेधिरासो विप्रश्चितः । अन्न-
सद्याय हिन्विरे ॥ १९ ॥ तं त्वामज्मेषु वाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरम् । वह्निं
होतारमीळते ॥ २० ॥ ३२ ॥ पुरुत्रा हि सदङ्कसि विशो विश्वा अनु प्रभुः ।
समत्सु त्वा हवामहे ॥ २१ ॥ तमीळिष्व य आहुतोऽग्निर्विभ्राजते घृतैः । इमं
नः शृण्वद्वाम् ॥ २२ ॥ तं त्वा वयं हवामहे शृण्वन्तं जातवैदसम् । अग्ने घ्न-
न्तमप द्विषः ॥ २३ ॥ विशां राजानमद्भुतमध्यक्षं धर्मणामिमम् । अग्निमीळे स उ
श्रवत् ॥ २४ ॥ अग्निं विश्वायुवेपसं मर्यं न वाजिनं हितम् । सप्ति न वाजया-
मसि ॥ २५ ॥ ३३ ॥ घ्नन्मृधायप द्विषो दहन्नक्षोसि विश्वहा । अग्ने त्रिमेन
दीदिहि ॥ २६ ॥ यं त्वा जनास इन्धते मनुष्वदङ्गिरस्तम । अग्ने स बोधि मे
वचः ॥ २७ ॥ यदग्ने दिविजा अस्यप्सुजा वा सहस्कृत । तं त्वा गीर्भिर्हवामहे
॥ २८ ॥ तुभ्यं घेत्ते जना इमे विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । धासि हिन्वन्त्यत्तवे ॥ २९ ॥
ते घेदग्ने स्वाभ्योऽहो विश्वा नृचक्षसः । तरन्तः स्याम दुर्गहा ॥ ३० ॥ ३४ ॥
अग्निं मन्द्रं पुरुष्रियं शीरं पावकशोचिषम् । हृद्भिर्मन्द्रेभिरीमहे ॥ ३१ ॥ स त्व-
मग्ने विभावसुः सृजन्तसूर्यो न रश्मिभिः । शर्धन्तमांसि जिघ्रसे ॥ ३२ ॥ तत्ते
सहस्व ईमहे दात्रं यन्नोपदस्याति । त्वदग्ने वार्यं वसु ॥ ३३ ॥ ३५ ॥

॥ ४४ ॥ १—३० विरूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३, ४, ६, १०, २०—२२, २५, २६ गायत्री । २, ५, ७, ८, ११, १४—१७,

अ० ६ । अ० ३ । व० ४१] ४३७ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४४ ।

२४ निचृद्गायत्री । ६, १२, १३, १८, २८, ३० विराद् गायत्री । २७ यवमध्यागायत्री । २६ ककुम्मती गायत्री । १६, २३ पादनिचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४४ ॥ समिधामिं दुवस्यत घृतैर्वोधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन
॥ १ ॥ अग्ने स्तोमं जुपस्व मे वर्धस्वानेन मनमना । प्रति सूक्तानि हर्य नः ॥ २ ॥
अग्निं दूतं पुरो देवे हव्यवाहमुपं ब्रुवे । देवाँ आ सादयादिह ॥ ३ ॥ उत्तं बृहन्तो
अर्चयः समिधानस्य दीदिवः । अग्ने शुक्रासं ईरते ॥ ४ ॥ उप त्वा जुह्वोमम
घृताचीर्यन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुपस्व नः ॥ ५ ॥ ३६ ॥ मन्द्रं होतारमृत्विजं
चित्रभानुं विभावसुम् । अग्निमीळे स उं श्रवत् ॥ ६ ॥ प्रत्नं होतारमीडयं जुष्टमग्निं
कविक्रतुम् । अध्वराणामभिश्चियम् ॥ ७ ॥ जुषाणो अङ्गिरस्तमेमा हव्यान्यानुषक् ।
अग्ने यज्ञं नय ऋतुथा ॥ ८ ॥ समिधान उं सन्त्य शुक्रशोच इहा वह । चिकित्वा-
न्दैव्यं जनम् ॥ ९ ॥ विप्रं होतारमद्रुहं धूमकेतुं विभावसुम् । यज्ञानां केतुमीमहे
॥ १० ॥ ३७ ॥ अग्ने नि पाहि नस्त्वं प्रति ष्व देव रीषतः । भिन्धि द्वेषः स-
हस्कृत ॥ ११ ॥ अग्निः प्रत्नेन मनमना शुम्भानस्तन्वंस्त्राम् । कविर्विप्रेण वा-
वृधे ॥ १२ ॥ ऊर्जो नपातमा हुवेऽग्निं पावकशोचिपम् । अस्मिन्यज्ञे स्वध्वरे
॥ १३ ॥ स नो मित्रमहस्त्वमग्नें शुक्रेण शोचिषा । देवैरा संत्सि बर्हिषि ॥ १४ ॥
यो अग्निं तन्वोऽदमे देवं मर्तः सपर्यति । तस्मा इदीदयद्रसु ॥ १५ ॥ ३८ ॥
अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतोसि जिन्वति ॥ १६ ॥
उदग्ने शुच्यस्तव शुक्रा आजन्त ईरते । तव ज्योतीष्यर्चयः ॥ १७ ॥ ईशिषे
वार्यस्य हि दात्रस्याग्ने स्वर्पतिः । स्तोता स्यां तव शमीणि ॥ १८ ॥ त्वामग्ने
मनीषिणस्त्वां हिन्वन्ति चित्तिभिः । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ १९ ॥ अदब्धस्य
स्वधावतो दूतस्य रेभतः सदा । अग्नेः सख्यं वृणीमहे ॥ २० ॥ ३९ ॥ अग्निः
शुचिर्वततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुची रोचत आहुतः ॥ २१ ॥ उत त्वा
धीतयो मम गिरो वर्धन्तु विश्वहा । अग्ने सख्यस्य बोधि नः ॥ २२ ॥ यदग्ने
स्यामहं त्वं त्वं वा या स्या अहम् । स्युष्टे सत्या इहाशिषः ॥ २३ ॥ वसुर्वसुप-
तिर्हि कमस्यग्ने विभावसुः । स्याम ते सुमतावपि ॥ २४ ॥ अग्ने धृतव्रताय ते
समुद्रायेव सिन्धवः । गिरो वाश्रासं ईरते ॥ २५ ॥ ४० ॥ युवानं विरपतिं कविं
विश्वादे पुरुवेषसम् । अग्निं शुम्भामि मनमभिः ॥ २६ ॥ यज्ञानां गृथ्ये वयं ति-
ग्मजम्भाय वीळ्वे । स्तोमैरिषेमाग्नये ॥ २७ ॥ अयमग्ने त्वे अपि जरिता भूत

अ० ६ । अ० ३ । व० ४६] ४३८ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४५ ।

सन्त्य । तस्मै पावक मृलय ॥ २८ ॥ धीरो ह्यस्यैव सद्धिप्रो न जायतिः सदा ।
अग्ने दीदयसि द्यवि ॥ २९ ॥ पुराग्ने दुरितेभ्यः पुरा मृधेभ्यः कवे । प्र ण
आयुर्वसो तिर ॥ ३० ॥ ४१ ॥

॥ ४५ ॥ १—४२ त्रिशोकः काएव ऋषिः ॥ १ इन्द्राग्नी । २—४२
इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३—६, ८, ९, १२, १३, १५—२१, २३—२५,
३१, ३६, ३७, ३९—४२ गायत्री । २, १०, ११, १४, २२, २८—३०,
३३—३५ निचृद् गायत्री । २६, २७, ३२, ३८ विराड् गायत्री । ७ पादनि-
चृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४५ ॥ आ द्या ये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिर्गानुषक् । येषामिन्द्रो युवा
सखा ॥ १ ॥ बृहन्निदिधम एषां भूरि शस्तं पृथुः स्वरुः । येषामिन्द्रो युवा सखा
॥ २ ॥ अयुद्ध इयुधा वृत्तं शूर आर्जति सत्त्वभिः । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ ३ ॥
आ बुन्दं वृत्रहा देदे जातः पृच्छद्भि मातरम् । क उग्राः के ह शृणिवरे ॥ ४ ॥
प्रति त्वा शवसी वेददिगरावप्सो न योधिपत् । यस्तैश्शत्रुत्वमाचके ॥ ५ ॥ ४२ ॥
उत त्वं मघवञ्छृणु यस्ते वष्टि ववन्ति तत् । यद्वीळ्यासि वीळु तत् ॥ ६ ॥ य-
दाजि यात्याजिकृदिन्द्रः स्वश्वयुरूप । रथीतमो रथीनाम् ॥ ७ ॥ विषु विश्वा
अभियुजौ वज्रिन्विष्वग्यथा बृह । भवा नः सुश्रवस्तमः ॥ ८ ॥ अस्माकं सु रथं
पुर इन्द्रः कृणोतु सातये । न यं धूर्वन्ति धूर्तयः ॥ ९ ॥ वृज्याम ते परि द्विषोऽरं
ते शक्र दावने । गमेदिन्द्र गोमतः ॥ १० ॥ ४३ ॥ शनैश्चिद्यन्तो अद्रिवोऽ-
श्वावन्तः शतग्विनः । विवक्षणा अनेहसः ॥ ११ ॥ ऊर्ध्वा हि ते दिवेदिवे स-
हस्रां सूनृतां शता । जरितृभ्यो विमन्हते ॥ १२ ॥ विद्या हि त्वा धनञ्जयमिन्द्र
दृळ्हा चिदारुजम् । आदारिणं यथा गर्यम् ॥ १३ ॥ ककुहं चित्त्वा कवे मन्दन्तु
धृष्णविन्दवः । आ त्वा पणिं यदीमहे ॥ १४ ॥ यस्तै रेवां अदाशुरिः प्रममर्ष
मघत्तये । तस्य नो वेद आ भर ॥ १५ ॥ ४४ ॥ इम उ त्वा वि चक्षते सखाय
इन्द्र सोमिनः । पुष्टावन्तो यथा पशुम् ॥ १६ ॥ उत त्वा बधिरं वयं श्रुत्कर्णं सं-
तमूतये । दूरादिह हवामहे ॥ १७ ॥ यच्छुश्रूया इमं हवं दुर्मर्षं चक्रिया उत ।
भवेरापिनो अन्तमः ॥ १८ ॥ यच्चिद्धि ते अपि व्यर्थिर्जगन्वांसो अमन्महि ।
गोदा इदिन्द्र वोधि नः ॥ १९ ॥ आ त्वा रम्भं न जिवयो ररम्भा शवसस्पते ।
उश्मासि त्वा सधस्थ आ ॥ २० ॥ ४५ ॥ स्तोत्रमिन्द्राय गायत पुरुनृम्णाय स-
त्त्वेने । नक्रियं वृण्वते युधि ॥ २१ ॥ अभि त्वा वृषभा सुते सुतंसृजामिणीतये ।

अ० ६ । अ० ४ । व० १] ४३६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४६ ।

तृष्णा व्यश्नुही मदम् ॥ २२ ॥ मा त्वा मूरा अविष्यवो मोपहस्वान् आ दभन ।
 मार्की ब्रह्मद्विषो वनः ॥ २३ ॥ इह त्वा गोपरीणसा महे मन्दन्तु राधसे । सरो
 गौरो यथा पिव ॥ २४ ॥ या वृत्रहा परावति सना नवा च चुच्युवे । ता सं-
 सत्सु प्र वोचत ॥ २५ ॥ ४६ ॥ अपि वत्कुदुर्वः सुतमिन्द्रः सहस्रवाहे । अत्रादे-
 दिष्ट पौंस्यम् ॥ २६ ॥ सत्यं तत्तुर्वशे यदौ विदानो अद्वाय्यम् । व्यानद् तुर्वणे
 शर्मि ॥ २७ ॥ तरणियो जनानां त्रदं वाजस्य गोमतः । समानसु प्रशंसिपम् ॥ २८ ॥
 ऋभुक्षणं न वर्तव उक्थेषु तुग्यावृधम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २९ ॥ यः कृ-
 न्तादिद्वि योन्यं त्रिशोकाय गिरिं पृथुम् । गोभ्यो गातुं निरेतवे ॥ ३० ॥ ४७ ॥ य-
 दधिषे मनस्यसि मन्दानः प्रेदियक्षसि । मा तत्करिन्द्र मृळ्य ॥ ३१ ॥ दध्रं चिद्वि-
 त्वावतः कृतं शृण्वे अधि क्षमि । जिगात्विन्द्र ते मनः ॥ ३२ ॥ तवेदु ताः सु-
 कीर्तयोऽसन्नुत प्रशस्तयः । यदिन्द्र मृळ्यासि नः ॥ ३३ ॥ मा न एकस्मिन्ना-
 गसि मा द्वयोस्त त्रिषु । वधीर्मा शूर भूरिषु ॥ ३४ ॥ विभया हि त्वावत उग्रा-
 दभिप्रभङ्गिणः । दस्मादहमृतीषहः ॥ ३५ ॥ ४८ ॥ मा सख्युः शूनमा विदे मा
 पुत्रस्य प्रभूवसो । आष्टत्वंदुत ते मनः ॥ ३६ ॥ को नु मर्या अर्मिथितः सखा
 सखायमववीत् । जहा को, अस्मदीषते ॥ ३७ ॥ एवारं वृषभा सुतेऽसिन्वन्भू-
 र्यावयः । श्वघ्रीवं निवता चरन् ॥ ३८ ॥ आ त एता वचोयुजा हरी गृभ्ये सु-
 मदथा । यदीं ब्रह्मभ्य इददः ॥ ३९ ॥ भिन्धि विश्वा अप द्विषः परिबाधो जही
 मृधः । वसुस्पर्ह तदा भर ॥ ४० ॥ यङ्गीळाविन्द्र यत्स्थिरे यत्पर्शानि पराभृतम् ।
 वसु स्पर्ह तदा भर ॥ ४१ ॥ यस्य ते विश्वमानुषो भूरैर्दत्तस्य वेदति । वसु
 स्पर्ह तदा भर ॥ ४२ ॥ ४६ ॥ ३ ॥

॥ ४६ ॥ १—३३ वशोऽन्य ऋषिः ॥ देवताः—१—२०, २६—३१, ३३
 इन्द्रः । २१—२४ पृथुश्रवसः कानीतस्य दानस्तुतिः । २५—२८, ३२ वायुः ॥
 छन्दः—१ पादनिचृद्गायत्री । २, १०, १५, २६ विराड्गायत्री । ३, २३
 गायत्री । ४ प्रतिष्ठा गायत्री । ६, १३, ३३ निचृद्गायत्री । ३० आर्चीस्वराद्
 गायत्री । ३१ स्वराद् गायत्री । ५ निचृदुष्णिक् । १६ भुरिगुष्णिक् । ७, २०,
 २७, २८ निचृद् बृहती । ६, २६ स्वराद् बृहती । ११, १४ विराद् बृहती ।
 २१, २५, ३२ बृहती । ८ विराडनुष्टुप् । १८ अनुष्टुप् । १६ भुरिगनुष्टुप् । १२,
 २२, २४ निचृत् पङ्क्तिः । १७ जगती ॥ स्वरः—१—४, ६, १०, १३, १५,
 २३, २६—३१, ३३ षड्जः । ५, १६, ऋषभः । ७, ६, ११, १४, २०,

अ० ६ । अ० ४ । व० ५] ४४० [म० ८ । अ० ६ । सू० ४६ ।

२१, २५—२८, ३२ मध्यमः । ८, १८, १६ गान्धारः । १२, २२, २४ पञ्चमः । १७ निषादः ॥

॥ ४६ ॥ त्वावतः पुरुवसो वयमिन्द्र प्रणेतः । स्मसिं स्थातहरीणाम् ॥ १ ॥
 त्वां हि सत्यमद्रिवो विद्म दातारमिषाम् । विद्म दातारं रयीणाम् ॥ २ ॥ आ
 यस्य ते महिमानं शतमूते शतक्रतो । गीर्भिर्गृणन्ति कारवः ॥ ३ ॥ सुनीथो घा
 स मर्त्यो यं मरुतो यमर्यमा । मित्रः पान्त्यद्रुहः ॥ ४ ॥ दधानो गोमदश्ववत्सु-
 वीर्यमादित्यजुत एधते । सदा राया पुरुस्पृहा ॥ ५ ॥ १ ॥ तमिन्द्रं दानमीमहे
 शवसानमभीर्वम् । ईशानं राय ईमहे ॥ ६ ॥ तस्मिन्निह सन्त्युतयो विश्वा अभी-
 रवः सचा । तमा वहन्तु सप्तयः पुरुवसुं मदाय हरयः सुतम् ॥ ७ ॥ यस्ते मद्रो
 वरेण्यो य इन्द्र वृत्रहन्तमः । य आदिदिः स्वर्नृभिर्भ्यः पृतनासु दुष्टरः ॥ ८ ॥ यो
 दुष्टरो विश्ववार श्रवाय्यो वाजेष्वस्ति तनुता । स नः शविष्ठ सवना वसो गहि
 गमेम गोमति वजे ॥ ९ ॥ गव्यो षु णो यथा पुराश्वयोत रथया । वरिवस्य म-
 हामह ॥ १० ॥ २ ॥ नहि ते शूर राधसोऽन्तं विन्दामि सुत्रा । दशस्या नो म-
 घवन्नू चिदद्रिवो धियो वाजैभिराविथ ॥ ११ ॥ य ऋष्वः श्रावयत्सखा विश्वेत्स
 वेदं जनिमा पुरुषुतः । तं विश्वे मानुषा युगेन्द्रं हवन्ते तविषं यतस्तुचः ॥ १२ ॥
 स नो वाजेष्वविता पुरुवसुः पुरः स्थाता । मघवा वृत्रहा भुवत् ॥ १३ ॥ अभि
 वो वीरमन्धसो मदेषु गाय गिरा महा विचेतसम् । इन्द्रं नाम श्रुत्यं शाकिनं वज्रो
 यथा ॥ १४ ॥ इदी रेकणस्तुन्वे ददिर्वसु ददिर्वाजेषु पुरुहूत वाजिनम् । नून-
 मथ ॥ १५ ॥ ३ ॥ विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां सासह्यांसं चिदस्य वर्षसः । कृप-
 यतो नूनमत्यथ ॥ १६ ॥ महः सु वो अरामिषे स्तवामहे मीळुषे अरङ्गमाय ज-
 ग्मये । यज्ञेभिर्गीर्भिर्विश्वमनुषां मरुतामियक्षसि गायं त्वा नमसा गिरा ॥ १७ ॥
 ये प्रातर्यन्ते अज्मभिर्गिरिणीनां स्तुभिरेषाम् । यज्ञं महिष्वणीनां सुम्नं तुविष्वणीनां
 प्राध्वरे ॥ १८ ॥ प्रभङ्गं दुर्मतीनामिन्द्र शविष्ठा भर रयिमस्मभ्यं युज्यं चोदयन्मते ज्येष्ठं
 चोदयन्मते ॥ १९ ॥ सनितः सुसनितरुय चित्र चेतिष्ठ मूर्तत । प्रासहा सत्राद्
 सद्गिरिं सहन्तं भुज्यं वाजेषु पूर्वम् ॥ २० ॥ ४ ॥ आ स एतु य ईवदाँ अदेवः
 पूर्तमाददे । यथा चिद्वशो अश्व्यः पृथुश्रवसि कानीतेस्या व्युष्याददे ॥ २१ ॥
 षष्टिं सहस्राश्व्यस्यायुतासनमुष्ट्राणां विंशतिं शता । दश श्यावीनां शता दश ज्य-
 रूषीणां दश गवां सहस्रा ॥ २२ ॥ दश श्यावा ऋधद्रयो वीतवारास आशवः ।
 मथ्रा नेमि नि वावृतुः ॥ २३ ॥ दानांसः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुरार्धसः । रथं
 हिरण्ययं ददन्मर्हिष्ठः सूरिरभूद्वर्षिष्ठमकृत श्रवः ॥ २४ ॥ आ नो वायो महे तनै

अ० ६ । अ० ४ । व० ८] ४४१ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४७ ।

ग्राहि मखाय पाजसे । वयं हि ते चक्रमा भूरि दावनें मद्यश्चिन्महि दावनें ॥ २५ ॥
 ॥ ५ ॥ यो अश्वेभिर्वहेते वस्तं उस्त्रास्त्रिः सप्त संसतीनाम् । एभिः सोमैभिः सो-
 मसुज्जिः सोमपा दानाय शुक्रपूतपाः ॥ २६ ॥ यो म इमं चिदु त्मनामन्दश्चित्रं
 दावनें । अरद्वे अत्ते नहुपे सुकृत्वेनि सुकृत्तराय सुकृतुः ॥ २७ ॥ उच्यते व-
 पुषि यः स्वराकृत वायो घृतस्नाः । अश्वेषितं रजेषितं शुनेषितं प्राज्य तदिदं नु
 तत् ॥ २८ ॥ अथ प्रियमिषिराय षष्टिं सहस्रासनम् । अश्वानामिन्न वृष्णाम् ॥ २९ ॥
 गावो न यूथमुप यन्ति वध्रय उप मा यन्ति वध्रयः ॥ ३० ॥ अध यच्चारथे गणे शत-
 मुष्टौ अचिक्रदत् । अध श्वित्नेषु विंशतिं शता ॥ ३१ ॥ शतं दासे वल्बूथे वि-
 प्रस्तरुत्त आ देदे । ते ते वायविमे जना मदन्तीन्द्रगोपा मदन्ति देवगोपाः ॥ ३२ ॥
 अध स्या योषणा मही प्रतीची वशमश्वयम् । । अथिरुक्मा वि नीयते ॥ ३३ ॥ ६ ॥

॥ ४७ ॥ १—१८ त्रित आप्त्य ऋषिः ॥ १—१३ आदित्याः । १४—१८
 आदित्या उषाश्च देवते ॥ छन्दः—१ जगती । ४, ६—८, १२ निचृज्जगती । २,
 ३, ५, ६, १३, १५, १६, १८ भुरिक् त्रिष्टुप् । १०, ११, १७ स्वराद् त्रिष्टुप् ।
 १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६—८, १२ निषादः । २, ३, ५, ६—११,
 १३—१८ धैवतः ॥

॥ ४७ ॥ महि वो महतामवो वरुण मित्रं दाशुषे । यमादित्या अभि ब्रुहो
 रक्षथा नेमघं नशदनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १ ॥ विदा देवा अघा-
 नामादित्यासो अपाकृत्तिम् । पक्षा वयो यथोपरिव्यस्मे शर्म यच्छतानेहसो व ऊ-
 तयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ २ ॥ व्यस्मे अधि शर्म तत्पक्षा वयो न यन्तन । विश्वानि
 विश्ववेदसो वरुण्या मनामहेऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ३ ॥ यस्मा
 अरांसत क्षयं जीवातुं च प्रचेतसः । मनोर्विस्वस्य धेक्मि आदित्या राय ईशतेऽने-
 हसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ४ ॥ परिणो वृणजन्नघा दुर्गाणि
 रथ्यो यथा । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मण्यादित्यानामृतावस्य नेहसो व ऊतयः सुऊतयो
 व ऊतयः ॥ ५ ॥ ७ ॥ परिह्वृतेदना जनों युष्मादत्तस्य वायति । देवा अद-
 अमाश वो यमादित्या अहेतनानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ६ ॥ न
 तं त्रिगं च न त्यजो न द्रासदभि तं गुरु । यस्मा उ शर्म सप्रथ आदित्यासो अ-
 राध्वमनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ७ ॥ युष्मे देवा अपि ष्मसि यु-
 ध्वन्त इव वर्मसु । यूयं महो न एनसो यूयमभीरुरुष्यतानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व

अ० ६ । अ० ४ । व० ११] ४४२ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४८ ।

ऊतयः ॥८॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु । माता मित्रस्य रेवतोऽर्यम्णो
वरुणस्य चानेहसो व ऊतयः सु ऊतयो व ऊतयः ॥९॥ यदेवाः शर्म शरणं यद्भद्रं यद-
नातुरम् । त्रिधातु यद्वरुण्यं तदस्मासु वि यन्तनानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊ-
तयः ॥१०॥८॥ आदित्या अब हि ख्यताधि कूलादिव स्पर्शः । सुतीर्थमर्वतो यथानु-
नो नेषथा सुगमनेहसो व ऊतयः सु ऊतयो व ऊतयः ॥११॥ नेह भद्रं रजस्विने ना-
वयै नोपया उत । गवे च भद्रं धेनवे वीराय च श्रवस्य तेऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व
ऊतयः ॥१२॥ यदाविर्यदपीच्यं देवासो अस्ति दुष्कृतम् । त्रिते तद्विश्वमाप्त्य आरे
अस्मद्धातनानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥१३॥ यच्च गोपुदुःष्वप्यं यच्चास्मे
दुहितर्दिवः । त्रिताय तद्विभावर्ग्याप्त्याय परा वहानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः
॥१४॥ निष्कं वा घा कृण्वते स्रजं वा दुहितर्दिवः । त्रिते दुःष्वप्यं सर्वमाप्त्ये परि
दक्षस्यनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥१५॥ ६ ॥ तदन्नाय तदपसे तं भा-
गमुपसेदुषे । त्रिताय च द्विताय चोषो दुःष्वप्यं वहानेहसो व ऊतयः सुऊतयो व
ऊतयः ॥१६॥ यथा कृतां यथा शफं यथ ऋणं सन्नमयामसि । एवा दुःष्वप्यं सर्वमा-
प्त्ये सं नेयामस्यनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥१७॥ अजैष्माद्यासनाप
चाभूमानांगसो वयम् । उषो व यस्मादुःष्वप्यादभैष्माप तदुच्छत्वनेहसो व ऊतयः
सुऊतयो व ऊतयः ॥ ८ ॥ १० ॥

॥ ४८ ॥ १—१५ प्रगाथः काण्व ऋषिः ॥ सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ११ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । १२, १५ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । ३, ७—६ विराद्
त्रिष्टुप् । ४, ६, १०, ११, १४ त्रिष्टुप् । ५ विराद् जगती ॥ स्वरः—१—४,
६—१५ धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ ४८ ॥ स्वादोरभन्ति वयसः सुमेधा स्वाध्यायौ वरिवोवित्तरस्य । विश्वे
यं देवा उत मर्त्यासो मधु ब्रुवन्तो अभि सञ्चरन्ति ॥ १ ॥ अन्तश्च प्रागा अदि-
तिर्भवास्यवगाता हरसो दैव्यस्य । इन्द्रविन्द्रस्य सख्यं जुषाणः श्रौष्टीव धुरमनु-
राय ऋध्याः ॥ २ ॥ अपाम सोमममृता अभूमागन्म ज्योतिरविदाम देवान् ।
किं नूनमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य ॥ ३ ॥ शं नो भव हृद आ-
पीत इन्दो पितेव सोम सूनवे सुशेवः । सखेव सख्यं उरुशंस धीरः प्र ए आयु-
र्जीवसे सोम तारीः ॥ ४ ॥ इमे मा पीता यशसं उरुष्यवो रथं न गावः समनाह-
र्वसु । ते मा रक्षन्तु विससंश्चरित्रादुत मा सामाद्यवयन्तिवन्दवः ॥ ५ ॥ ११ ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० १४] ४४३ [म० ८ । अ० ६ । सू० ४६ ।

अग्निं न मां मथितं सं दिदीपः प्र चक्षय कृणुहि वस्यसो नः । अथा हि ते मव
आ सोम मन्ये रेवां इव प्र चरा पुष्टिमच्छ ॥ ६ ॥ इषिरेण ते मनसा सुतस्य
भर्तामहि पित्र्यस्येव रायः । सोमं राजन्प्र ण आयूषि तारीरहानीव सूर्यो वास-
राणि ॥ ७ ॥ सोमं राजन्मृक्या नः स्वस्ति तव स्मसि वत्यास्तस्य विद्धि ।
अलर्तिं दत्तं उत मन्युरिन्द्रो मा नो अर्यो अनुक्रामं परा दाः ॥ ८ ॥ त्वं हि
नस्तन्वः सोम गोपा गात्रेगात्रे निषसत्था नृचक्षाः । यत्ते वयं प्रमिनाम व्रतानि
स नो मृळ सुपत्वा देव वस्यः ॥ ९ ॥ अद्भुदरेण सख्या सचेद्यो मा न रिष्ये-
द्धयश्च पीतः अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यायुः ॥ १० ॥ १२ ॥
अप त्या अस्युरनिरा अभीवा निरत्रसन्तमिषीचरिभैषुः । आ सोमो अस्मां अरुह-
द्विहाया अगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥ ११ ॥ यो न इन्दुः पितरो हृत्सु पीतोऽ-
मर्त्यो मर्त्या आविवेश । तस्मै सोमाय हविषा विधेम मृळीके अस्य सुमतौ स्याम
॥ १२ ॥ त्वं सोम पितृभिः संविद्वानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ । तस्मै
त इन्द्रो हविषा विधेम वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ १३ ॥ आतांरो देवा अर्धि
वोचता नो मा नो निद्रा ईशत मोत जल्पिः । वयं सोमस्य विश्वहं प्रियासः सु-
वीरांसो विदधमा वदेम ॥ १४ ॥ त्वं नः सोम विश्वतो वयोधास्त्वं स्वर्विदा
विशा नृचक्षाः । त्वं न इन्द्र ऊतिभिः सजोपाः प्राहि पश्चातादुत वा पुरस्तात्
॥ १५ ॥ १६ ॥ ६ ॥

॥ अथ वालखिल्यम् ॥

॥ ४६ ॥ १—१० प्रस्कणवः काणव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
बृहती । ३ विराड्बृहती । ५ भुरिग्वृहती । ७, ९ निचृद्वृहती । २ पङ्क्तिः । ४,
६, ८, १० निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः । २, ४, ६,
८, १० पञ्चमः ॥

॥ ४६ ॥ अभि प्र वः सुरार्धसमिन्द्रमर्च यथा विदे । यो जरितृभ्यो मघवा
पुरुवसुः सहस्रेणैव शिञ्जति ॥ १ ॥ शतानीकेव प्र जिगाति धृष्णुया हन्ति वृ-
त्राणि दाशुषे । गिरेरिव प्ररसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः ॥ २ ॥ आ
त्वा सुतास इन्द्रो मवा य इन्द्र गिर्वणः । आपो नु वज्रिन्नन्वो क्यं सरः पृण-
न्ति शूर राधसे ॥ ३ ॥ अनेहसं प्रतरणं विवक्ष्णं मध्वः स्वादिष्ठमीं पिव ।
आ यथा मन्दसानः किरासि नः प्र जुद्रेव त्मना धुषत् ॥ ४ ॥ आ नः स्तोममुप

अ० ६ । अ० ४ । व० १८] ४४४ [म० ८ । अ० ६ । सू० ५१ ।

ब्रवद्धियानो अश्वो न सोतृभिः । यं ते स्वधावन्त्स्वदयन्ति धेनव इन्द्र कण्वेषु
रातयः ॥ ५ ॥ १४ ॥ उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम विभूतिमन्तितावसुम् । उद्रीव
वज्रिन्नवतो न सिञ्चते क्षरन्तीन्द्र धीतयः यद्ध नूनं यद्वा युज्ञे यद्वा पृथिव्या-
मधि । अतो नो यज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उग्रेभिरा गहि ॥ ७ ॥ अजिरासो हरयो
ये ते अश्वो वाता इव प्रसन्तिणः । येभिरपत्यं मनुषः परीयसे येभिर्विश्वं स्व-
र्दृशे ॥ ८ ॥ एतावतस्त ईमह इन्द्र सुन्नस्य गोमतः । यथा प्रावो मघवन्मेध्यातिथिं यथा
नीपा तिथिं धने ॥ ९ ॥ यथा कण्वे मघवन्त्रसदस्यत्रि यथा पक्थे दशत्रजे । यथा
गोशर्ये असनोऽर्जुजिश्वनीन्द्र गोमदिरण्यवत् ॥ १० ॥ १५ ॥

॥ ५० ॥ १—१० पुष्टिगुः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
३, ५, ७ निचृद्बृहती । ६ विराड्बृहती । २, ४, ६, १० पङ्क्तिः । ८ निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ५० ॥ प्र सु श्रुतं सुरार्धसमर्चा शक्रमभिष्टये । यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसुं
सहस्रेणैव मंहते ॥ १ ॥ शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिषो महीः । गिरिर्न भु-
ष्मा मघवत्सु पिन्वते यदी सुता अमन्दिषुः ॥ २ ॥ यदी सुतास इन्द्रोऽभि प्रियमम-
न्दिषुः । आपो न धायि सवनं म आ वसो दुधा इवोप वाशुषे ॥ ३ ॥ अनेहसं वो
हवमानमृतये मध्वः क्षरन्ति धीतयः । आ त्वा वसो हवमानास इन्द्रव उप स्तो-
त्रेषु दधिरे ॥ ४ ॥ आ नः सोमे स्वध्वर इया नो अत्यो न तोशते । यं ते स्व-
धावन्त्स्वदन्ति गूरयः पुरे छन्दयसे हवम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ प्र वीरमुग्रं विविचि
धनस्पृतं विभूतिं राधसो महः । उद्रीव वज्रिन्नवतो वसुत्वमा सदा पीपेथ वाशुषे
॥ ६ ॥ यद्ध नूनं परावति यद्वा पृथिव्यां द्विवि । युजान इन्द्र हरिभिर्महेमत
ऋष्व ऋष्वेभिरा गहि ॥ ७ ॥ रथिरासो हरयो ये ते असिध ओजो वातस्य
पिप्रति । येभिर्नि दस्युं मनुषो निघोषयो येभिः स्वः परीयसे ॥ ८ ॥ एतावत-
स्ते वसो विद्याम शूर नव्यसः । यथा प्राव एतशं कृत्व्ये धने यथा वशं दशत्रजे
॥ ९ ॥ यथा कण्वे मघवन्मेधे अध्वरे दीर्घनीथे दमूनसि । यथा गोशर्ये अ-
सिषासो अद्रिवो मयि गोत्रं हरिश्चियम् ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ ५१ ॥ १—१० पुष्टिगुः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३,
६ निचृद्बृहती । ५ विराड्बृहती । ७ बृहती । २ विराद् पङ्क्तिः । ४, ६, ८,
१० निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० २१] ४४५ [म० ८ । अ० ६ । सू० ५२ ।

॥ ५१ ॥ यथा मनौ सांवरणौ सोममिन्द्रापिवः सुतम् । नीपातिथौ मघव-
न्मेध्यातिथौ पुष्टिगौ श्रुष्टिगौ सचा ॥ १ ॥ पार्षद्वाणः प्रस्कण्डं समसादयच्छ-
यानं जिघ्रिमुद्धितम् । सहस्राण्यसिषासद्रवामृषिस्त्वोतो दस्यवे वृकः ॥ २ ॥ य
उक्थेभिर्न विन्धते चिकिध ऋषिचोदनः । इन्द्रं तमच्छा वद नव्यस्या मृत्यवि-
ष्यन्तं न भोजसे ॥ ३ ॥ यस्मा अर्कं सप्तशीर्षाणमानृचुस्त्रिधातुमुत्तमे पदे । स
त्विमा विश्वा भुवनानि चिक्रददादिज्जनिष्टपौस्यम् ॥ ४ ॥ यो नो दाता वसू-
नामिन्द्रं तं हूमेहे वयम् । विद्वा हंस्य सुमतिं नवीयसीं गमेम गोमति व्रजे ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ यस्मै त्वं वसो दानाय शिक्तसि स रायस्पोषमश्रुते । तं त्वा वयं मघव-
न्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे ॥ ६ ॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दा-
शुषे । उपोपेक्षु मघवन्भूय इक्षु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥ ७ ॥ प्र यो ननक्षे
अभ्योर्जसा क्रिवि वधैः शुष्णं निघोषयन् । यदेदस्तम्भीत्प्रथयन्नमं दिवमादिज्ज-
निष्ट पार्थिवः ॥ ८ ॥ यस्यायं विश्व आयो दासः शेवधिपा अरिः । तिरश्चि-
द्वर्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो अज्यते रयिः ॥ ९ ॥ तुरण्यवो मधुमन्तं घृतश्रुतं
विप्रासो अर्कमानृचुः । अस्मे रयिः पप्रथे वृष्णयं शवोऽस्मे सुवानास इन्द्रवः
॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ५२ ॥ १-१० आयुः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७
निघृद्बृहती । ३, ५ बृहती । ६ विराड् बृहती । २ पादनिघृत् पङ्क्तिः । ४, ६,
८, १० निघृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ५२ ॥ यथा मनौ विवस्वति सोमं शक्रापिवः सुतम् । यथा त्रिते छन्द इन्द्र
जुजोषस्यायौ मादयसे सचा ॥ १ ॥ पृषध्रे मेध्ये मातरिश्वनीन्द्र सुवाने अमन्दथाः ।
यथा सोमं दशशिप्रे दशोण्ये स्यूमरश्मावृजूनसि ॥ २ ॥ य उक्था केवला दधे
यः सोमं धृषितापिवत् । यस्मै विष्णुस्त्रीणि पदा विचक्रम उप मित्रस्य धर्मभिः
॥ ३ ॥ यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिञ्छतक्रतो । तं त्वा वयं
सुदुधामिव गोदुहो जुहुमसि श्रवस्यवः ॥ ४ ॥ यो नो दाता स नः पिता मह्यं
उग्र ईशानकृत् । अयामन्तुग्रे मघवा पुरुवसुगोरश्वस्य प्र दातु नः ॥ ५ ॥ २० ॥
यस्मै त्वं वसो दानाय मंहसे स रायस्पोषमिन्वति । वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं
स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ॥ ६ ॥ कदा चन प्र युच्छस्युधे नि पांसि जन्मनी । तुरी-
यादित्य हवनं त इन्द्रियमा तस्थावृमृतं दिवि ॥ ७ ॥ यस्मै त्वं मघवन्निन्द्र गिर्वणः

अ० ६ । अ० ४ । व० २४] ४४६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ५४ ।

शिञ्जो शिञ्जसि दाशुषे । अस्माकं गिर उत सुष्टुतिं वसो कएवच्छृणुधी ह-
वम् ॥ ८ ॥ अस्तावि मन्यं पूर्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत । पूर्वोऽर्च्यतस्य बृहतीरनुषत
स्तोतुर्मेषा असृजत ॥ ९ ॥ समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सं ज्ञोणी समु सूर्यम् ।
सं शुक्रासः शुचयः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रमगन्दिषुः ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ ५३ ॥ १-८ मेध्यः काएव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५,
७ विराड्बृहती । ३ आर्ची स्वराड्बृहती । २, ४, ६ निचृत् पङ्क्तिः । ८ विराड्
पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७ मध्यमः । २, ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ५३ ॥ उपमं त्वा मघोलाज्येष्ठञ्च वृषभाणाम् । पूभित्तमं मघवन्निन्द्रगो-
विदमीशानं राय ईमहे ॥ १ ॥ य आयुं कुत्समतिथिग्वमर्दयो वावृथानो दिवेदि-
वे । तं त्वा वयं हर्यश्वं शतक्रतुं वाजयन्तो हवामहे ॥ २ ॥ आ नो विश्वेषां रसं
मध्वः सिञ्चन्त्वद्रयः । ये परावर्ति सुन्विरे जनेष्वा ये अर्वावतीन्दवः ॥ ३ ॥
विश्वा द्वेषांसि जहि चाव चा कृधि विश्वे सन्वन्त्वा वसु । शीष्टेषु चित्ते मदि-
रासो अंशवो यत्रा सोमस्य तृप्ससि ॥ ४ ॥ २२ ॥ इन्द्र नेदीय एदिहि मित-
मेषाभिरूतिभिः । आ शन्तम् शन्तमाभिरभिष्टिभिरा स्वापे स्वापिभिः ॥ ५ ॥
आजितुरं सत्पतिं विश्वर्चषणिं कृधि प्रजास्वार्भगम् । प्र सू तिरा शचीभिर्ये तं
उन्विथनः क्रतुं पुनत आनुषक् ॥ ६ ॥ यस्ते साधिष्ठोऽवसे ते स्याम भरेषुते ।
वयं होत्राभिरुत देवहूतिभिः ससवांसो मनामहे ॥ ७ ॥ अहं हि ते हरिवो ब्रह्म
वाजयुराजिं यामि सदोतिभिः । त्वामिदेव तममे समश्वयुर्गव्युरग्रे मथीनाम् ॥ ८ ॥ २३ ॥

॥ ५४ ॥ १-८ मातरिश्वा काएव ऋषिः ॥ १, २, ५—८ इन्द्रः । ३,
४ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१, ५ निचृद्बृहती । ३ बृहती । ७ विराड्
बृहती । २, ४, ६, ८ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७ मध्यमः । २, ४,
६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ५४ ॥ एतत्त इन्द्र वीर्यं गीर्भिर्गृणन्ति कारवः । ते स्तोभन्त ऊर्जमावन्धृतश्चुतं
पौरासो नक्षन्धीतिभिः ॥ १ ॥ नक्षन्त इन्द्रमवसे सुकृत्यया येषां सुतेषु मन्दसे ।
यथा संवर्ते अमहो यथा कृश एवास्मे इन्द्र मत्स्व ॥ २ ॥ आ नो विश्वे
सजोषसो देवासो गन्तनोप नः । वसवो रुद्रा अवसे न आ गमञ्छृण्वन्तु मरु-
तो हवम् ॥ ३ ॥ पूषा विष्णुर्हवन्त मे सरस्वत्यवन्तु सप्त सिन्धवः । आपो वातः

अ० ६ । अ० ४ । व० २८] ४४७ [म० ८ । अ० ६ । सू० ५७ ।

पर्वतासो वनस्पतिः शृणोतु पृथिवी हवम् ॥ ४ ॥ २४ ॥ यदिन्द्र राधो अस्ति
ते माघो न मघवत्तम । तेन नो बोधि सधुमाद्यो वृधे भगो दानाय वृत्रहन् ॥ ५ ॥
आर्जिपते नृपते त्वमिद्धि नो वाज आ वन्ति सुक्रतो । वीती होत्राभिरुत देववी-
तिभिः सस्रवांसो वि शृण्वरे ॥ ६ ॥ सन्तिह्यर्य आशिष इन्द्र आयुर्जनानाम् ।
अस्मान्नक्षस्व मघवृक्षुपावसे धुक्षस्व पिप्युषीमिषम् ॥ ७ ॥ वयं त इन्द्र स्तोमैभि-
र्विधेम त्वमस्माकं शतक्रतो । महि स्थूरं शशयं राधो अह्यं प्रस्कण्वाय नि
तोशय ॥ ८ ॥ २५ ॥

॥ ५५ ॥ १-५ कृशः काण्व ऋषिः ॥ प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिर्देवता ॥ छन्दः-१
पादनिचृद्गायत्री । २, ४ गायत्री । ३, ५ अनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ४ षड्जः ।
३, ५ गान्धारः ॥

॥ ५५ ॥ भूरीदिन्द्रस्य वीर्यं व्यख्यमभ्यायति । राधस्ते दस्यवे वृक ॥ १ ॥
शतं श्वेतासं वृजणो दिवि तारो न रोचन्ते । मद्वा दिवं न तस्तभुः ॥ २ ॥ शतं
वेणूञ्छतं शुनः शतं चर्माणि म्लातानि शतं मे बल्वजस्तुका अरुषीणां चतुःशतम्
॥ ३ ॥ सुदेवाः स्थ काण्वायना वयोवयो विचरन्तः । अश्वांसो न चङ्क्रमत
आदित्साप्तस्य चर्किरन्नानूतस्य महि श्रवः । श्यावीरतिध्वसन्पथश्चक्षुषा च न
सन्नशे ॥ ५ ॥ ३६ ॥

॥ ५६ ॥ १-५ पृषधः काण्व ऋषिः ॥ १-४ प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिः ।
५ अग्नि सूर्यो देवते ॥ छन्दः-१, ३, ४ विराड् गायत्री । २ गायत्री । ५
निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-४ षड्जः । ५ पञ्चमः ॥

॥ ५६ ॥ प्रति ते दस्य वे वृकुराधो अदृश्यद्वयम् । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥ १ ॥
दश मह्यं पौतक्रतः सहस्रा दस्य वे वृकः । निखाद्रायो अमंहत ॥ २ ॥ शतं मे
गर्दभानां शतमूर्णावतीनाम् । शतं दासां अति स्रजः ॥ ३ ॥ तत्रो अपि प्राणी-
यत पूतक्रतायै व्यक्ता । अश्वानामिन्न यूथ्याम् ॥ ४ ॥ अचैत्यग्निश्चिक्नुर्हव्य-
वाट्स सुमद्रथः । अग्निः शुक्रेण शोचिषा बृहत्सूरो अरोचत दिवि सूर्यो अरो-
चत ॥ ५ ॥ २७ ॥

॥ ५७ ॥ १-४ मेध्यः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१ विराड्
त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० ३१] ४४८ [म० ८ । अ० ६ । सू० ५६ ।

॥ ५७ ॥ युवं देवा क्रतुना पूर्येण युक्ता रथेन तविषं यजत्रा । आगच्छतं
नासत्या शचीभिरिदं तृतीयं सर्वं पितृयः ॥ १ ॥ युवां देवास्त्रय एकादशासः
सत्याः सत्यस्य ददशे पुरस्तात् । अस्माकं यज्ञं सर्वं जुषाणा प्रातं सोममश्विना
दीधन्वी ॥ २ ॥ पनाय्यं तदश्विना कृतं वा वृषभो दिवो रजसः पृथिव्याः । स-
हस्रं शंसा उत ये गर्विष्ठौ सर्वौ इत्ता उप यातु पितृभ्यै ॥ ३ ॥ अयं वा भागो
निहितो यजत्रेमा गिरो नासत्योप यातम् । पितॄन् सोमं मधुमन्तमस्मे प्र दाशवा-
समवतं शचीभिः ॥ ४ ॥ २८ ॥

॥ ५८ ॥ १-३ मेध्यः काण्व ऋषिः ॥ १ विश्वेदेवा ऋत्विजो वा । २,
३ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१ भुरिक् त्रिष्टुप् । २ निचृत् त्रिष्टुप् । ३
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ यमृत्विजो बहुधा कल्पयन्तः सचेतसो यज्ञमिमं वहन्ति । यो अ-
नूचानो ब्राह्मणो युक्त आसीत्का स्वित्तत्र यजमानस्य संवित् ॥ १ ॥ एक एवा-
ग्निर्वहुधा समिद्ध एकः सूर्यो विश्वमनु प्रभूतः । एकैवोषाः सर्वमिदं वि भात्येकं
वा इदं वि बभूव सर्वम् ॥ २ ॥ ज्योतिष्मन्तं केतुमन्तं त्रिचक्रं सुखं रथं सुषदं
भूरिवारम् । चित्रामघा यस्य योगेऽधिजज्ञे तं वा हुवे अतिं रिक्तं पितृभ्यै ॥ ३ ॥ २६ ॥

॥ ५९ ॥ १—७ सुपर्णः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रा वरुणौ देवते ॥ छन्दः—
१ जगती । २, ३ निचृज्जगती । ४, ५, ७ विराज्जगती । ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—
१-५, ७ निषादः । ६ धैवतः ॥

॥ ५९ ॥ इमानि वा भागधेयानि सिस्रतु इन्द्रावरुणा प्र महे सुतेषु वाम् ।
यज्ञेयज्ञे ह सर्वना भुरण्यथो यत्सुन्वते यजमानाय शिक्तयः ॥ १ ॥ निः पिध्वरी-
रोषधीरार्प आस्तामिन्द्रावरुणा महिमानमाशत । या सिस्रतु रजसः पारे अध्वनो
ययोः शत्रुनकिरादेव ओहते ॥ २ ॥ सत्यं तदिन्द्रावरुणा कृशस्य वा मध्व ऊ-
र्मि दुहते सप्त वाणीः । तामिर्दाशवासमवतं शुभस्पती यो वामदन्वो अभि पाति
चित्तिभिः ॥ ३ ॥ घृतप्रुषः सौम्या जीरादानवः सप्त स्वसारः सदन ऋतस्य
या ह वामिन्द्रावरुणा घृतश्चुतस्तामिर्धंसं यजमानाय शिक्ततम् ॥ ४ ॥ ३० ॥
अवोचाम महते सौभगाय सत्यं त्वेषाभ्यां महिमानमिन्द्रियम् । अस्मान्तिस्वन्द्रा-
वरुणा घृतश्चुतस्त्रिभिः साप्तेभिरवतं शुभस्पती ॥ ५ ॥ इन्द्रावरुणा यद्विभ्यो

अ० ६ । अ० ४ । व० ३४] ४४६ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६० ।
मनीषां वाचो मतिं श्रुतमदत्तमग्रे । यानि स्थानान्यसृजन्तु धीरा यज्ञं तन्यानास्त-
पसाभ्यपश्यम् ॥६॥ इन्द्रावरुणा सौमनसमदृप्तं रायस्पोषं यजमानेषु धत्तम् । प्रजा-
स्पृष्टिम्भूतिमस्मासु धत्तं दीर्घायुत्वाय प्र तिरतं न आयुः ॥ ७ ॥ ३१ ॥

इति वालखिल्यं समाप्तम् ॥

॥ ६० ॥ १—२० भर्गः प्रागाथ ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
६, १३, १७ विराड् बृहती । ३, ५ पादनिचृद् बृहती । ११, १५ निचृद् बृहती ।
७, १६ बृहती । २ आर्चीस्वराद् पङ्क्तिः । १०, १६ पादनिचृत् पङ्क्तिः । ४, ६,
८, १४, १८, २० निचृत् पङ्क्तिः । १२ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९,
११, १३, १५, १७, १९ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६,
१८, २० पञ्चमः ॥

॥ ६० ॥ अग्न आ याह्यग्निभिर्हीतारं त्वा वृणीमहे । आ त्वामनकु प्रयता
हविष्मती यजिष्ठं बर्हिषासदे ॥ १ ॥ अच्छा हि त्वा सहसः सूनो अङ्गिरः
सुचश्चरन्त्यध्वरे । ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पून्यम् ॥ २ ॥ अग्ने कविर्वेधा
असि होता पाषक यक्ष्यः । मन्द्रो यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यो विप्रैभिः शुक्र मन्माभिः
॥ ३ ॥ अद्रोघमा बहोशतो यविष्य देवाँ अजस्र वीतये । अभि प्रयांसि सुधिता वसो
गहि मन्दस्व धीतिभिर्हितः ॥ ४ ॥ त्वमित्सुप्रथा अस्यग्ने त्रातर्ह्यतस्कविः । त्वां
विप्रांसः समिधान दीदिव आ विवासन्ति वेधसः ॥ ५ ॥ ३२ ॥ शोचा शोचिष्ठ दीदिवि
विशे मयो रास्व स्तोत्रे महां असि । देवानां शर्मन्मम सन्तु सूरयः शत्रूपाहः स्व-
ग्नयः ॥ ६ ॥ यथा चिद्वृद्धमतसमग्ने सञ्जूर्वासि क्षमि । एवा देह मित्रमहो यो
अस्मधुगुर्मन्मा कश्च वेनति ॥ ७ ॥ मानो मर्त्तय रिपवै रत्नस्विने माघशसाय रीरधः ।
अस्त्रेधद्विस्तरणिभिर्यविष्ठय शिवेभिः पाहि पायुभिः ॥ ८ ॥ पाहि नो अग्न एकया
पाह्युत द्वितीयया पाहि गीभिस्तिष्ठभिर्रुजांस्पते पाहि चतसृभिर्वसो ॥ ९ ॥ पाहि
विश्वस्माद्रक्षसो अराव्णाः प्र स्म वाजेषु नोऽव । त्वामिद्धि नेदिष्ठं देवतातय
आपि नक्षामहे वृधे ॥ १० ॥ ३३ ॥ आ नो अग्ने वयोवृधै रयि पावक शंस्यै रास्वा
च न उपमाते पुरुस्पृहं सुनीती स्वयंशस्तरम् ॥ ११ ॥ येन वंसां पृतनासु शर्ष-
तस्तरन्तो अर्य आदिशः । स त्वं नो वर्ध प्रयसा शचीवसो जिन्वा धियो वसु-
विदः ॥ १२ ॥ शिशानो वृषभो यथाग्निः शृङ्गे दर्विध्वत् । तिग्मा अस्य ह-
नवो न प्रतिधूषे सुजम्भः सहसो युहुः ॥ १३ ॥ नहि ते अग्ने वृषभ प्रतिधूषे

अ० ६ । अ० ४ । व० ३८] ४५० [म० ८ । अ० ७ । सू० ६१ ।

जम्भासो यद्वितिष्ठसे । स त्वं नो होतुः सुहुतं हविष्कृधि वंस्वा नो वार्या पुरु
॥ १४ ॥ शेषे वनेषु मात्रोः सं त्वा मर्तास इन्धते । अतन्द्रो हव्या वहसि हवि-
ष्कृत आदिदेवेषु राजसि ॥ १५ ॥ ३४ ॥ सप्त होतास्तमिदीकृते त्वाग्ने सुत्य-
जमह्यम् । भिनत्स्यद्वि तपसा वि शोचिषा प्राग्ने तिष्ठ जना अति ॥ १६ ॥
अग्निमग्निं वो आग्निं हुवेम वृक्तवर्हिषः । अग्निं हितप्रयसः शश्वतीष्वा होतां
चर्षणीनाम् ॥ १७ ॥ केतैन शर्मन्त्सचते सुषामण्यग्ने तुभ्यं चिकित्वना । इषण्यया
नः पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमृतये ॥ १८ ॥ अग्ने जरितर्विशपतिस्तेपानो देव
रत्नसः । अप्रोषिवान्गृहपतिर्महा असि दिवस्पायुर्दुरोण्युः ॥ १९ ॥ मा नो रत्न
आ वेशीदावृणी वसो मा यातुर्यातुमावताम् । परोगव्यृत्यनिरामप जुधमग्ने सेध
रत्नस्विनः ॥ २० ॥ ३५ ॥

॥ ६१ ॥ १—१८ भर्गः प्रागाथ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
५, ११, १५, निचृद्बृहती । ३, ६ विराद्बृहती । ७, १७ पादनिचृद्बृहती ।
१३ बृहती । २, ४, १० पङ्क्तिः । ६, १४, १६ विराद् पङ्क्तिः । ८, १२, १८
निचृद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७ मध्यमः । २,
४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८ पञ्चमः ॥

॥ ६१ ॥ उभयं शृण्वच्च न इन्द्रो अर्वाग्निं वचः । सत्राच्या मघवा सो-
मपीतये धिया शविष्ठ आ गमत् ॥ १ ॥ तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे धिषणे
निष्ठतत्तुः । उतोपमानां प्रथमो नि पीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ २ ॥ आ
वृषस्व पुरुवसो सुतस्येन्द्रान्यसः । विद्वा हि त्वा हरिवः पृत्सु सांसहिमधृष्टं चिद-
धृष्वणिम् ॥ ३ ॥ अप्रामिसत्य मघवन्तथेदसदिन्द्र क्रत्वा यथा वशः । सनेम
वाजं तव शिप्रिन्नवसा मन्त्रु चिद्यन्तो अद्रिवः ॥ ४ ॥ शग्ध्युषु शचीपत इन्द्र
विश्वाभिरुतिभिः । भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ ५ ॥ ३६ ॥
गौरो अश्वस्य पुरुकृद्वाप्तस्युत्सो देव हिरण्ययः । नक्रिहि दानं परिमर्धिषत्त्वे
यद्यद्यामि तदा भर ॥ ६ ॥ त्वं ह्येहि चरवे विदा भगं वसुत्तये । उद्वावृषस्व
मघवन्गविष्ठ्य उदिन्द्राश्वमिष्ठये ॥ ७ ॥ त्वं पुरु सहस्राणि शतानि च यूथा
दानाय मंहसे । आ पुरन्दरं चकृषु विप्रवचस इन्द्रं गायन्तोऽवसे ॥ ८ ॥ अ-
विप्रो वा यदविध्विप्रो वेन्द्र ते वचः । स प्र ममन्दत्ताया शतक्रतो प्राचामन्यो
अहंसन ॥ ९ ॥ उग्रवाहुर्भ्रजकृत्वा पुरन्दरो यदि मे शृण्वद्धवम् । वसूयवो व-
सुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ॥ १० ॥ ३७ ॥ न प्रापासो ममामहे नारा-

अ० ६ । अ० ४ । व० ४१] ४५१ [म० ८ । अ० ७ । मू० ६२ ।

यासो न जब्धवः । यदिन्निवन्दं वृषणं सचा सुते सखायं कृणवामहे ॥ ११ ॥
 उग्रं युयुज्म पृतनासु सासहिमृणकातिमदाभ्यम् । वेदा भूमं चित्सनितास्थीतमो
 वाजिनं यमिदू नशत् ॥ १२ ॥ यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि । मघ-
 वञ्छगिध तव तन्न ऊतिभिर्वि द्विषो वि शृधो जहि ॥ १३ ॥ त्वं हि राधस्पते
 राधसो महः क्षयस्यासि विधतः । तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो ह-
 वामहे ॥ १४ ॥ इन्द्रः स्पृकृत वृत्रहा पंगसा नो वरेण्यः । स नो रक्षिषच्चरुमं
 स मध्यमं स पश्चात्पातु नः पुरः ॥ १५ ॥ ३८ ॥ त्वं नः पश्चादधरादुत्तरा-
 त्पुर इन्द्र नि पाहि विश्वतः । आरे अस्मत्कृणुहि दैव्यं भयमारे हेतीरदैवीः
 ॥ १६ ॥ अद्याद्या श्वः श्व इन्द्र त्रास्व परे च नः । विश्वा च नो जखिबृन्त्स-
 त्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः ॥ १७ ॥ प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः सस्मि-
 श्लो वीर्याय कम् । उभा तं बाहू वृषणा शतक्रतो नि या वज्रं मिमिक्षतुः ॥ १८ ॥ ३९ ॥

॥ ६२ ॥ १—१२ प्रगाथः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
 ३, ६, १०, ११ निचृत् पङ्क्तिः । २, ५ विराट् पङ्क्तिः । ४, १२ पङ्क्तिः । ७
 निचृद्वृहती । ८, ९ बृहती ॥ स्वरः—१—६, १०—१२ पञ्चयः । ७—९ मध्यमः ॥

॥ ६२ ॥ प्रो अस्मा उपस्तुतिं भरता यजुजोपति । उक्थैरिन्द्रस्य माहितं वयो वर्ध-
 न्ति सोमिनो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १ ॥ अयुजो असमो नृभिरेकः । कृष्टीर-
 यास्यः । पूर्वीरिति प्र वावृधे विश्वा जतान्योजसा भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ २ ॥
 अहितेन चिद्वैता जीरदानुः सिषासति । प्रवाच्यमिन्द्र तत्तव वीर्याणि करिष्य-
 तो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ३ ॥ आ याहि कृणवाम त इन्द्र ब्रह्माणि वर्धना ।
 येभिः शविष्ठ चाकनो भद्रमिह श्रवस्यते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ४ ॥ धृषत-
 श्चिद्धृषन्मनः कृणोषीन्द्र यत्नम् । तीवैः सोमैः सपर्यतो नमोभिः प्रतिभूषतो
 भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ४ ॥ अब चष्ट ऋचीषमोऽवतां इव मानुषः । जुष्टी दत्त-
 स्य सोमिनः सखायं कृणुते युजं भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ६ ॥ ४० ॥ विश्वे त
 इन्द्र वीर्यं देवा अनु क्रतुं ददुः । भुवो विश्वस्य गोपतिः पुरुषुत भद्रा इन्द्रस्य रा-
 तयः ॥ ७ ॥ गृणो तदिन्द्र ते शर्व उपमं देवतातये । यदसि वृत्रमोजसा शचीपते
 भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ८ ॥ समनेव वपुष्यतः कृणवन्मानुषा युगा । विदे
 तदिन्द्रश्चेतनमघं श्रुतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ९ ॥ उज्जातमिन्द्र ते शव उच्चा-
 युत्तव क्रतुम् । भूरिगो भूरि वावृधुर्मघवन्तव शर्माणि भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १० ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० ४४] ४५२ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६४ ।

अहं च त्वं च वृत्रहन्तसंयुज्याव सनिभ्य आ । अरातीवा चिदद्विवोऽनु नौ
शूर मंसते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ११ ॥ सत्यमिद्रा उ तं वयमिन्द्रं स्तवाम नावृतम् ।
महाँ असुन्वतो वधो भूरि ज्योतीषि सुन्वतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १२ ॥ ४१ ॥

॥ ६३ ॥ १—१२ प्रगाथः काएव ऋषिः ॥ १—११ इन्द्रः । १२ देवा
देवताः ॥ छन्दः—१, ४, ७ विराडनुष्टुप् । ५ निचृदनुष्टुप् । २, ३, ६ विराड्
गायत्री । ८, ९, ११ निचृद्गायत्री । १० गायत्री । १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
४, ५, ७ गान्धारः । २, ३, ६, ८—११ षड्जः । १२ धैवतः ॥

॥ ६३ ॥ स पूर्वो महानां वेनः क्रतुभिरानजे । यस्य द्वारा मनुष्पिता दे-
वेषु धियं आनजे ॥ १ ॥ दिवो मानं नोत्सदन्त्सोमपृष्ठामो अद्रयः । उक्था ब्रह्म
च शंस्या ॥ २ ॥ स विद्वां अङ्गिरोभ्य इन्द्रो गा अष्टणोदप । स्तुषे तदस्य पौ-
स्यम् ॥ ३ ॥ स प्रत्नथा कविवृध इन्द्रो वाक्स्य वक्षणिः । शिवो अर्कस्य होम-
न्यस्मत्ता गन्त्ववसे ॥ ४ ॥ आदू नु ते अनु क्रतुं स्वाहा वरस्य यज्यवः । श्वा-
त्रमर्का अनूपतेन्द्र गोत्रस्य दावने ॥ ५ ॥ इन्द्रे विश्वानि वीर्या कृतानि कर्त्तव्यानि
च । यमर्का अध्वरं विदुः ॥ ६ ॥ ४२ ॥ यत्पाञ्चजन्यया विशेन्द्रे घोषा अस्त-
त्त । अस्तृणाद्बर्हणा विपोर्यो मानस्य स क्षयः ॥ ७ ॥ इयमुं ते अनुष्टुतिश्च-
कृषे तानि पौंस्या । प्रावश्चक्रस्य वर्तनिम् ॥ ८ ॥ अस्य वृष्णो व्योदन उरु
क्रमिष्ठ जीवसे । यवं न पश्व आ ददे ॥ ९ ॥ तदधाना अवस्यवो युष्माभिर्द-
क्षपितरः । स्याम मरुत्वतो वृधे ॥ १० ॥ वकृत्वियाय धाम्न ऋक्भिः शूर नो-
नुमः । जेषामिन्द्र त्वया गुजा ॥ ११ ॥ अस्मे रुद्रा मेहता पर्वतासो वृत्रहत्ये
भरद्भूतौ सजोषाः । यः शंसते स्तुवते धारि पञ्च इन्द्रज्येष्ठा अस्मां अवन्तु देवाः
॥ १२ ॥ ४३ ॥

॥ ६४ ॥ १—१२ प्रगाथः काएव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
५, ७, ९ निचृद्गायत्री । ३ आर्चीस्वराद्गायत्री । ४ विराद्गायत्री । २, ६,
८, १०—१२ गायत्री ॥ षड्जः स्वर ॥

॥ ६४ ॥ उत्तवा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्विवः । अवं ब्रह्मद्विषो
जहि ॥ १ ॥ पदा पृणीरराधमो नि बाधस्व महाँ असि । नहि त्वा कश्चन
प्रति ॥ २ ॥ त्वमीशिषे सुतानामिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥
एहि मेहि क्षयो दिव्या घोषञ्चर्षणीनाम् । ओभे पृणासि रोदसी ॥ ४ ॥ त्वं

अ० ६ । अ० ४ । व० ४८] ४५३ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६६ ।

चित्पर्वतं गिरिं शतवन्तं सहस्रिणम् । वि स्तोतृभ्यो रुरोजिथ ॥ ५ ॥ वयमु त्वा
दिवा सुते वयं नक्तं हवामहे । अस्माकं काममा पूण ॥ ६ ॥ ४४ ॥ कस्य वृ-
षभो युवां तुविग्रीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं संपर्यति ॥ ७ ॥ कस्य स्वित्सर्वन्तं
वृषा जुजुष्वँ अव गच्छति । इन्द्रं क उं स्विदा चके ॥ ८ ॥ कं ते दाना अस-
त्त वृत्रहन्कं सुवीर्या । उक्थे क उं स्विदन्तमः ॥ ९ ॥ अयं ते मानुषे जने सोमः
पूरुषु सूयते । तस्येहि प्र द्रवा पिव ॥ १० ॥ अयं ते शर्यणावति सुपोमायामधि
प्रियः । आर्जिकीये मदिन्तमः ॥ ११ ॥ तमद्य राधसे महे चारुं मदाय वृष्वये ।
एहीमिन्द्र द्रवा पिव ॥ १२ ॥ ४५ ॥

॥ ६५ ॥ १-१२ प्रागाथः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, २,
५, ६, ९, ११, १२ निचृद्गायत्री । ३, ४ गायत्री । ७, ८, १० विराड् गा-
यत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ यदिन्द्र प्रागप्रागुदङ्कचगवा हूयसे नृभिः । आ याहि तूयमाशुभिः
॥ १ ॥ यद्वा प्रस्रवणे दिवो मादयामि स्वर्णरे । यद्वा समुद्रे अन्धसः ॥ २ ॥
आ त्वा गीर्भिर्महामुरुं हुवे गामिव भोजसे । इन्द्र सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ आ
त इन्द्र महिमानं हरयो देव ते महः । रथे वहन्तु विभ्रतः ॥ ४ ॥ इन्द्रं गृणीष
उं स्तुषे महाँ उग्र ईशानकृत् । एहि नः सुतं पिव ॥ ५ ॥ सुतावन्तस्त्वा वयं
प्रयस्वन्तो हवामहे । इदं नो बर्हिःसदे ॥ ६ ॥ ४६ ॥ यच्चिद्धि शश्वतामसीन्द्र
साधारणस्त्वम् । तं त्वा वयं हवामहे ॥ ७ ॥ इदं ते सोम्यं मध्वधुन्नद्विभि-
र्नरः । जुषाण इन्द्र तत्पिव ॥ ८ ॥ विश्वा अर्यो विपश्चितोऽति ख्यस्तूयमा
गहि । अस्मे धेहि श्रवो बृहत् ॥ ९ ॥ दाता मे पृषतीनां राजा हिरण्यवीनाम् ।
मा देवा मघवा रिषत् ॥ १० ॥ सहस्रे पृषतीनामधि श्चन्द्रं बृहत्पृथु । शुक्रं हि-
रण्यमा ददे ॥ ११ ॥ नपातो दुर्गहस्य मे सहस्रेण सुरार्धसः । श्रवो देवेष्वक्रत
॥ १२ ॥ ४७ ॥

॥ ६६ ॥ १-१५ कलिः प्रागाथ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ बृहती ।
३, ५, ११, १३ विराड् बृहती । ७ पादनिचृद्बृहती । २, ८, १२ निचृत्
पङ्क्तिः । ४, ६ विराड् पङ्क्तिः । १४ पादनिचृत् पङ्क्तिः । १० पङ्क्तिः । ९, १५
अनुष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३, ५, ७, ११, १३ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १०, १२,
१४ पञ्चमः । ९, १५ गान्धारः ॥

अ० ६ । अ० ४ । व० ५१] ४५४ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६७ ।

॥ ६६ ॥ तरोभिर्वो विद्वंसुमिन्द्रं सबाधं ऊतये । बृहदायन्तः सुतसोमे
अध्वरे हुवे भरं न कारिणम् ॥ १ ॥ न यं दुधा वरन्ते न स्थिरा मुरो मदे सु-
शिप्रमन्धसः । य आहत्या शशमानाय सुन्वते दाता जरित्र उक्थ्यम् ॥ २ ॥
यः शक्रो मृक्षो अश्व्यो यो वा कीजो हिरण्ययः । स ऊर्वस्य रेजयत्यपावृत्ति-
मिन्द्रो गव्यस्य वृत्रहा ॥ ३ ॥ निखातं चिद्यः पुरुसम्भृतं वसूदिद्वपति दाशुषे ।
वज्री सुशिप्रो हर्षश्च इत्करदिन्द्रः क्रत्वा यथा वशात् ॥ ४ ॥ यद्वावन्थ पुरुषुत
पुरा चिच्छूर नृणाम् । वयं तत्त इन्द्र सं भरामसि यज्ञमुक्थं तुरं वचः ॥ ५ ॥
॥ ४८ ॥ सचा सोमेषु पुरुहूत वज्रिवो मदाय युक्त सोमपाः । त्वमिद्वि ब्रह्मकृते
काम्यं वसु देष्टुः सुन्वते भुवः ॥ ६ ॥ वयमेनमिदा ह्योऽपीपेमेह वज्रिणम् । त-
स्मा उ अद्य संमना सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते ॥ ७ ॥ वृकश्चिदस्य वारुण उ-
रामथिरा वयुनेषु भूषति । सेमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गृहीन्द्र प्र चित्रया धिया
॥ ८ ॥ कदू न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् । केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे
जुनुषः परि वृत्रहा ॥ ९ ॥ कदू महीरधृष्टा अस्यु तविषीः कदू वृत्रघ्नो अस्तृतम् ।
इन्द्रो विश्वान्वेकनाटो अहर्दृश उत क्रत्वा पणिरभि ॥ १० ॥ ४९ ॥ वयं वा
ते अपूर्व्येन्द्र ब्रह्माणि वृत्रहन् । पुरुतमासः पुरुहूत वज्रिवो भृतिं न प्र भरामसि
॥ ११ ॥ पूर्वीश्चिद्वि त्वे तुविकूर्मिन्नाशसो हवन्त इन्द्रोतयः । तिरश्चिदयः स-
वना वसो गहि शविष्ठ श्रुधि मे हवम् ॥ १२ ॥ वयं वा ते त्वे इद्विन्द्र विष्णो
अपि ष्मसि । नहि त्वदन्यः पुरुहूत कश्चन मघवन्नस्ति मर्हिता ॥ १३ ॥ त्वं
नो अस्या अमतेरुत जुधोऽभिर्शस्तेरव सृधि । त्वं न ऊती तव चित्रया धिया
शिक्ता शचिष्ठ गातुवित् ॥ १४ ॥ सोम इद्वः सुतो अस्तु कलयो मा बिभीतन ।
अपेदेष ध्वस्मारयति स्वयं धैपो अपायति ॥ १५ ॥ ५० ॥

॥ ६७ ॥ १-२१ मत्स्यः सामदो मान्यो वा मैत्रावरुणिर्बहवो वा मत्स्या
जालतदा ऋषयः ॥ आदित्या देवताः ॥ छन्दः-१-३, ५, ७, ९, १३-१५,
२१ निचृद्गायत्री । ४, १० विराड् गायत्री । ६, ८, ११, १२, १६-२०
गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ त्याजु जुत्रियाँ अव आदित्यान्याचिषामहे । सुमृळीकाँ अभिष्टये
॥ १ ॥ मित्रो नो अत्यंहति वरुणः पर्षदर्यमा । आदित्यासो यथा विदुः ॥ २ ॥
तेषां हि चित्रमुक्थ्यं वरुथमस्ति दाशुषे । आदित्यानामरुद्रकृते ॥ ३ ॥ मर्हि वो

अ० ६ । अ० ५ । व० २] ४५५ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६८ ।

महतामवो वरुण मित्रार्यमन् । अत्रांस्या वृणीमहे ॥ ४ ॥ जीवानो अभि धेत-
नादित्यासः पुरा हथात् । कद्ध स्थ हवनश्रुतः ॥ ५ ॥ ५१ ॥ यद्वः आन्ताय
सुन्वते वरुथमस्ति यच्छर्दिः । तेना नो अधि वोचत ॥ ६ ॥ अस्ति देवा अंहो-
रुवस्ति रत्नमनागसः । आदित्या अद्भुतैनसः ॥ ७ ॥ मा नः सेतुः सिषेदयं महे
वृणक्तु नस्परि । इन्द्र इद्धि श्रुतो वशी ॥ ८ ॥ मा नो मृचा रिपूणां वृजिना-
नामविष्यवः । देवा अभि प्र मृक्षत ॥ ९ ॥ उत त्वामदिते मद्यहं देव्युप ब्रुवे ।
सुमृळीकामभिष्टये ॥ १० ॥ ५२ ॥ पर्षि दीने गभीर आ उग्रपुत्रे जिघांसतः ।
माकिंस्तोकस्य नो रिषत् ॥ ११ ॥ अनेहो न उरुवज्र उरुचि वि प्रसर्तवे । कृधि
तोकाय जीवसे ॥ १२ ॥ ये मूर्धानः क्षितीनामदब्धासः स्वयंशसः । वृता रक्षन्ते
अद्भुहः ॥ १३ ॥ ते न आस्यो वृकाणामादित्यासो मुमोचत । स्तेनं बद्धमिवा-
दिते ॥ १४ ॥ अपो पु ण इयं शरुरादित्या अप दुर्मतिः । अस्मदेत्वजघ्नुषी
॥ १५ ॥ ५३ ॥ शश्वद्धि वः सुदानव आदित्या ऊतिभिर्वयम् । पुरा नूनं बुभु-
ज्महे ॥ १६ ॥ शश्वन्तं हि प्रचेतसः प्रतियन्तं चिदेनसः । देवाः कृणुथ जीवसे
॥ १७ ॥ तत्सु नो नव्यं सन्यस आदित्या यन्मुमोचति । बन्धाद्बद्धमिवादिते
॥ १८ ॥ नास्माकमस्ति तत्तर आदित्यासो अतिष्कदे । यूयमस्मभ्यं मृळत
॥ १९ ॥ मा नो हेतिर्विवस्वत आदित्याः कृत्रिमा शरुः । पुरा नु जरसो बधीत्
॥ २० ॥ वि षु द्वेषो व्यंहतिमादित्यासो वि संहितम् । विष्वग्वि बृहता रपः
॥ २१ ॥ ५४ ॥ ४ ॥

॥ ६८ ॥ १-१६ प्रियमेध ऋषिः ॥ १-१३ इन्द्रः । १४-१६ ऋक्षा-
श्वमेधयोर्दानस्तुतिर्देवता ॥ छन्दः-१ अनुष्टुप् । ४, ७ विराडनुष्टुप् । १० निचृ-
दनुष्टुप् । २, ३, १५ गायत्री । ५, ६, ८, १२, १३, १७, १९ निचृद्गायत्री ।
११ विराद्गायत्री ६, १४, १८ पादनिचृद्गायत्री । १६ आर्चीस्वराद् गायत्री ॥
स्वरः-१, ४, ७, १० गान्धारः । २, ३, ५, ६, ८, ९, ११-१६ षड्जः ॥

॥ ६८ ॥ आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्तयामसि । तुविकूर्मिमृतीषहमिन्द्र
शर्विष्ठ सत्पते ॥ १ ॥ तुर्विशुष्म तुर्विक्रतो शचीवो विश्वया मते । आ पप्राथ
मद्वित्वना ॥ २ ॥ यस्य ते महिना ग्रहः परि ज्मायन्तमीयतुः । हस्ता वज्रं हिर-
ण्ययम् ॥ ३ ॥ विश्वानरस्य वस्पतिमनानतस्य शवसः । एवैश्च चर्षणीनामृती
ब्रुवे रथानाम् ॥ ४ ॥ अभिष्टये सदावृधं स्वर्मीब्धेषु यं नरः । नाना हवन्त ऊतये
॥ ५ ॥ १ ॥ परोमात्रमृचीषममिन्द्रमुग्रं सुरार्धसम् । ईशानं चिद्वसूनाम् ॥ ६ ॥

अ० ६ । अ० ५ । व० ६] ४५६ [म० ८ । अ० ७ । सू० ६६ ।

तन्तुमिद्राधसे मह इन्द्रं चोदामि प्रीतये । यः पूर्यामनुष्टुतिमीशे कृष्टीनां नृतुः ॥ ७ ॥ न यस्य ते शवसान सख्यमानंश मर्त्यः । नक्तिः शवांसि ते नशत् ॥ ८ ॥ त्वोतासस्त्वा युजाप्सु सूर्ये महद्धनम् । जयेम पृत्सु वज्रिवः ॥ ९ ॥ तं त्वा युजे-
भिरीमहे तं गीर्भिर्गिर्वणस्तम । इन्द्र यथा चिदाविथ वाजेषु पुरुमाय्यम् ॥ १० ॥ २ ॥
यस्य ते स्वादु सख्यं स्वाद्वी प्रणीतिरद्विवः । यज्ञो वितन्तसाय्यः ॥ ११ ॥ उरु
णस्तन्वे तं उरु क्षयाय नस्कृधि । उरु णो यन्धि जीवसे ॥ १२ ॥ उरुं नृभ्य
उरुं गवं उरुं रथाय पन्थाम् । देववीति मनामहे ॥ १३ ॥ उप मा षड् द्वाद्वा नरः
सोमस्य हव्यी । तिष्ठन्ति स्वादुरातयः ॥ १४ ॥ ऋज्राविन्द्रोत आ देवे हरी
ऋक्षस्य सूनवि । आश्वमेधस्य रोहिता ॥ १५ ॥ ३ ॥ सुरथा आतिथिग्वे स्-
भीशूरार्त्ते । आश्वमेधे सुपेशसः ॥ १६ ॥ षळरवा आतिथिग्व इन्द्रोते वधूमतः ।
सचा पूतक्रतौ सनम् ॥ १७ ॥ ऐषु चेतद्वृषणवत्यन्तर्द्धजेष्वरुषी । स्वभीशुः क-
शावती ॥ १८ ॥ न युष्मे वाजबन्धवो निनित्सुश्चन मर्त्यः । अवद्यमधि
दीधरत् ॥ १९ ॥ ४ ॥

॥ ६६ ॥ १-१८ प्रियमेध ऋषिः ॥ देवताः-१-१०, १३-१८ इन्द्रः ।
११ विश्वे देवाः । ११, १२ वरुणः ॥ छन्दः-१, ३, १० विराडनुष्टुप् । ७
९, १२, १३, १५ निचृदनुष्टुप् । ८ पादनिचृदनुष्टुप् । १४ अनुष्टुप् । २ निचृ-
दुष्णिक् । ४, ५ निचृद्गायत्री । ६ गायत्री । ११ पङ्क्तिः । १६ निचृत् पङ्क्तिः ।
१७ बृहती । १८ विराड् बृहती ॥ स्वरः-१, ३, ७-१०, १२-१५ गान्धारः ।
२ ऋषभः । ४-६ षड्जः । ११, १६ पञ्चमः । १७, १८ मध्यमः ॥

॥ ६६ ॥ प्र प्र वस्त्रिष्टुभमिषं मन्दकीरायेन्दवे । धिया वो मेधसातये पुरन्ध्या
विवासति ॥ १ ॥ नदं व ओदतीनां नदं योयुवतीनाम् । पतिं वो अघ्न्यानां धे-
नूनामिषुध्यसि ॥ २ ॥ ता अस्य सूददोहसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्दे-
वानां विशास्त्रिष्वा रौचने दिवः ॥ ३ ॥ अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे ।
सुनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥ आ हरयः सस्रजिरेऽरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभि
सन्नवामहे ॥ ५ ॥ ५ ॥ इन्द्राय गावं आशिरं दुदुहे वज्रिणे मधु । यत्सीमुपहरे
विदत् ॥ ६ ॥ उद्यद्भस्य विष्टपं गृहमिन्द्रश्च गन्वाहि । मध्वः पीत्वा संचेवहि त्रिः
सप्त सख्युः पदे ॥ ७ ॥ अर्चन्तु प्रार्चन्तु प्रियमेधासो अर्चन्तु । अर्चन्तु पुत्रका उत
पुरं न धृष्यवर्चत ॥ ८ ॥ अवं स्वराति गर्गरो गोधा परि सनिष्वणत् । पिङ्गा

अ० ६ । अ० ५ । व० ६] ४५७ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७० ।

परि चनिष्कददिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम् ॥ ६ ॥ आ यत्पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः ।
अपस्फुरं मृधायत सोममिन्द्राय पातये ॥ १० ॥ ६ ॥ अपादिन्द्रो अपादिग्नि-
विश्वे देवा अमत्सत । वरुण इदिह जयत्तमापो अभ्यनूपत वत्सं मुंशिश्चरीरिव
॥ ११ ॥ सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुत्तरन्ति काकुदं सूर्यं सुषिरा-
मिव ॥ १२ ॥ यो व्यतीरफाणयत्सुयुक्तां उप दाशुषे । तको नेता तदिद्वपुरुषमा
यो अमुच्यत ॥ १३ ॥ अतीदु शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विषः । भिनत्क-
नीन ओदुनं पच्यमानं परो गिरा ॥ १४ ॥ अर्धको न कुमारकोऽधि तिष्ठन्नवं
रथ । स पक्षन्महिषं मृगं पित्रे मात्रे विभुक्रतुम् ॥ १५ ॥ आ तू मुंशिप्रदम्पते रथं तिष्ठा
हिरण्ययम् । अथ द्युत्तं सचेवहि सहस्रपादमरुपं स्वस्तिगामनेहसम् ॥ १६ ॥ तं
धेमिस्था नमस्विन उप स्वराजमासते । अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति
दावने ॥ १७ ॥ अनु प्रव्रस्यार्कसः प्रियमैश्वर्य एषाम् । पूर्वामनु प्रयति वृक्त-
बर्हिषो हितप्रयस आशत ॥ १८ ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ७० ॥ १-१५ पुरुहन्मा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पादनि-
चृदबृहती । ५, ७ विराड् बृहती । ३ निचृद् बृहती । ८, १० आर्ची स्वराड्
बृहती । १२ आर्ची बृहती । ६, ११ बृहती । २, ६ निचृत् पङ्क्तिः । ४ पङ्क्तिः ।
१३ उष्णिक् । १५ निचृदुष्णिक् । १४ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७-१२
मध्यमः । २, ४, ६ पञ्चमः । १३, १५ ऋषभः । १४ गान्धारः ॥

॥ ७० ॥ यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरधिगुः । विश्वासां तरुता पृत-
नानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ॥ १ ॥ इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्त्रवसे यस्य द्विता वि-
धर्तरि । हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यः ॥ २ ॥ नक्षिष्ठं कर्मणा
नशद्यश्चकार सदावृधम् । इन्द्रं न युजैर्विश्वगूर्तमृभ्वंसमधृष्टं धृष्णवोजसम् ॥ ३ ॥
अपाब्धमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन्महीरुञ्जयः । सं धेनवो जायमाने अनो-
नवुर्द्यावः क्षामो अनोनवुः ॥ ४ ॥ यद्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः ।
न त्वा वज्रिन्तसहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ ५ ॥ ८ ॥ आ पंप्राथ म-
हिना वृष्ण्या वृषन्विश्वा शविष्ठ शर्वसा । अस्मां अव मघवन्गोमति व्रजे वज्रि-
जिचत्राभिर्रुतिभिः ॥ ६ ॥ न सीमदैव आपदिपं दीर्घायो मर्त्यः । एतन्वा चित्र
एतंशा युयोजते हरी इन्द्रो युयोजते ॥ ७ ॥ तं वो महो महाय्यमिन्द्रं दानाय स-
क्षणिम् । यो गाधेषु य आरणेषु हव्यो वाजेष्वस्ति हव्यः ॥ ८ ॥ उद् पु र्णो
वसो महे मृशस्व शूर राधसे । उद् पु महे मघवन्मघत्तय उदिन्द्र श्रवसे महे ॥ ६ ॥

अ० ६ । अ० ५ । व० १३] ४५८ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७१ ।

त्वं न इन्द्र ऋतयुस्त्वानिदो नि तृम्पसि । मध्ये वसिष्व तुविनृम्णोर्वोर्नि दासं शि-
शनथो हथैः ॥ १० ॥ ६ ॥ अन्यवृत्तममानुषमयज्वानमदैवयुम् । अत्र स्वः सखा
बुधुवीत पर्वतः सुधनाय दस्युं पर्वतः ॥ ११ ॥ त्वं न इन्द्रासां हस्तै शविष्ठ वा-
वने । धानानां न सं गृभायास्मयुर्दिः सं गृभायास्मयुः ॥ १२ ॥ सखायः क्रतु-
मिच्छत कथा राधाम शरस्य । उपस्तुतिं भोजः सूरियो अह्नयः ॥ १३ ॥ भूरि-
भिः समह ऋषिभिर्वाहिष्मद्भिः स्तविष्यसे । यद्वित्थमेकमेकमिच्छरं वत्सान्परा-
ददः ॥ १४ ॥ कर्णगृह्णा मघवा शौरदेव्यो वत्सं नस्त्रिभ्य आनयत् । अजां
सूरिर्न धातवे ॥ १५ ॥ १० ॥

॥ ७१ ॥ १-१५ सुदीति पुरुमीळ्हौ तयोर्वान्यतर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥
छन्दः—१, ४, ७ विराड् गायत्री । २, ६, ८, ९ निचृद् गायत्री । ३, ५
गायत्री । १०, १३ निचृद् बृहती । १४ विराड् बृहती । १२ पादनिचृद् बृहती ।
११, १५ बृहती ॥ स्वरः—१-६ षड्जः । १०-१५ मध्यमः ॥

॥ ७१ ॥ त्वं नो अग्ने महोभिः प्राहि विश्वस्या अरातेः । उत द्विषो मर्त्य-
स्य ॥ १ ॥ नहि मन्युः पौरुषेय ईशे हि वः प्रियजात । त्वमिदं सि क्षपावान् ॥ २ ॥
स नो विश्वेभिर्देवेभिरूर्जो नपाद्रद्रशोचे । रुयि देहि विश्ववारम् ॥ ३ ॥ न त-
मग्ने अरातयो मर्ति युवन्त रायः । यं त्रायसे दाश्वासम् ॥ ४ ॥ यं त्वं विप्र मेध-
सातावनै हिनोषि धनाय । स तवोती गोषु गन्ता ॥ ५ ॥ ११ ॥ त्वं रुयि
पुरुवीरमग्ने दाशुषे मर्ताय । प्र णो नय वस्यो अच्छ ॥ ६ ॥ उरुष्या णो मा
परा दा अघायते जातवेदः । दुराध्ये मर्ताय ॥ ७ ॥ अग्ने माकिष्टे देवस्य राति-
मदैवो युयोत । त्वमीशिषे वसूनाम् ॥ ८ ॥ स नो वस्व उप मास्यूजो नपान्मा-
हिनस्य । सखे वसो जरितृभ्यः ॥ ९ ॥ अच्छा नः शीरशोचिषं गिरो यन्तु
दर्शतम् । अच्छा यज्ञासो नमसा पुरुवसुं पुरुप्रशस्तमृतये ॥ १० ॥ १२ ॥ अग्निं
सूतुं सहसो जातवेदसं दानाय वार्याणाम् । द्वितायो भूदमृतो मर्त्येष्व होता मन्द्र-
तमो विशि ॥ ११ ॥ अग्निं वो देवयज्ययाग्निं प्रयत्यध्वरे । अग्निं धीषु प्रथम-
मग्निमर्वत्यग्निं तैत्राय सार्धसे ॥ १२ ॥ अग्निरिषां सख्ये ददातु न ईशे यो
वार्याणाम् । अग्निं तोके तनये शश्वदीमहे वसुं सन्तं तनूपाम् ॥ १३ ॥ अग्नि-
मीळिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषम् । अग्निं राये पुरुमीळ्ह श्रुतं नरोऽग्निं सु-
दीतये छर्दिः ॥ १४ ॥ अग्निं द्वेषो योतवै नो मृणीमस्यग्निं शं योश्च दातवे ।
विशवासु विच्ववितेव हव्यो भव्रवस्तुर्ऋषूणाम् ॥ १५ ॥ १३ ॥

अ० ६ । अ० ५ । व० १६] ४५६ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७३ ।

॥ ७२ ॥ १—१८ हर्यतः प्रागाथ ऋषिः ॥ अग्निर्हवींषि वा देवता ॥
छन्दः—१, ३, ८—१०, १२, १६ गायत्री । २ पादनिचृद् गायत्री । ४—६
११, १३—१५, १७ निचृद् गायत्री । ७, १८ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ हविष्कृणुध्वमा गमदध्वर्युर्वनते पुनः । विद्वाँ अस्य प्रशासनम् ॥ १ ॥
नि तिग्ममभ्यंशुं सीदद्धोता मनावधि । जुषाणो अस्य सख्यम् ॥ २ ॥ अ-
न्तरिच्छन्ति तं जने रुद्रं परो मनीषया । गृह्णन्ति जिह्वया ससम् ॥ ३ ॥ जा-
म्यतीतपे धनुर्वयोधा अरुहद्वनम् । हृषदं जिह्वयावधीत् ॥ ४ ॥ चरन्वत्सो रुश-
न्निह निदातारं न विन्दते । वेति स्तोतव अम्यम् ॥ ५ ॥ १४ ॥ उतो न्वस्य
यन्महदशवाव्योजनं बृहत् । दामा रथस्य ददृशे ॥ ६ ॥ बृहन्ति सप्तैकामुप द्वा
पञ्च सृजतः । तीर्थे सिन्धोरधि स्वरे ॥ ७ ॥ आदशभिर्विवस्वत इन्द्रः कोशम-
सुच्यवीत् । खेदया त्रिवृता दिवः ॥ ८ ॥ परि त्रिधातुरध्वरं जूषिरेति नवीय-
सी । मध्वा होतारो अञ्जते ॥ ९ ॥ सिञ्चन्ति नमसावतमुच्चाचक्रं परिज्मानम् ।
नीचीनवारमक्षितम् ॥ १० ॥ १५ ॥ अभ्यारमिदद्रयो निषिक्तं पुष्करे मधु । अ-
वतस्य विसर्जने ॥ ११ ॥ गात्र उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा
हिरण्यया ॥ १२ ॥ आ सुते सिञ्चत श्रियं रोदस्योरभिश्चियम् । रसा दधीत
वृषभम् ॥ १३ ॥ ते जानत स्वमोक्षयंसं वत्सासो न मातृभिः । मिथो नसन्त
जामिभिः ॥ १४ ॥ उप स्रक्केषु वप्सतः कृण्वते धरुणं दिवि । इन्द्रे अग्रा नमः
स्वः ॥ १५ ॥ १६ ॥ अधुनात्पिप्युषीमिषमूर्जं सप्तपदीमरिः । सूर्यस्य सप्त र-
श्मिभिः ॥ १६ ॥ सोमस्य मित्रावरुणोदिता सूर आ ददे । तदातुरस्य भेषजम्
॥ १७ ॥ उतो न्वस्य यत्पदं हर्यतस्य निधान्यम् । परि द्यां जिह्वयातनत् ॥ १८ ॥ १७ ॥

॥ ७३ ॥ १—१८ गोपवन आत्रेयः सप्तवाधिरा ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥
छन्दः—१, २, ४, ५, ७, ९—११, १६—१८ गायत्री । ३, ८, १२—१५,
निचृद् गायत्री । ६ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ उदीराथामृतायते युञ्जाथामश्विना रथम् । अन्ति षड्रूतु वामवः
॥ १ ॥ निमिषंश्चिज्जवीयसा रथेना यातमश्विना । अन्ति षड्रूतु वामवः ॥ २ ॥
उप स्तृणीतमत्रये हिमेन घर्ममश्विना । अन्ति षड्रूतु वामवः ॥ ३ ॥ कुहं स्थः
कुहं जग्मथुः कुहं श्येनेव पेतथुः । अन्ति षड्रूतु वामवः ॥ ४ ॥ यदद्य कर्हि कर्हि
चिच्छुश्रूयातमिमं हवम् । अन्ति षड्रूतु वामवः ॥ ५ ॥ १८ ॥ अश्विना याम-

अ० ६ । अ० ५ । व० २३] ४६० [म० ८ । अ० ८ । सू० ७४ ।

हूतमा नेदिष्ठं याम्याप्यम् । अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ ६ ॥ अर्बन्तमत्रये गृहं कृणुतं
युवमश्विना । अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ ७ ॥ वरंथे अग्निमातपो वदते वल्गवत्रये ।
अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ ८ ॥ प्र सप्तवधिराशसा धारामग्नेरशायत । अन्ति
पद्भूतु वामवः ॥ ९ ॥ इहा गतं वृषणवसू शृणुतं म इमं हवम् । अन्ति पद्भूतु
वामवः ॥ १० ॥ १६ ॥ किमिदं वा पुराणवज्जरतोरिव शस्यते । अन्ति पद्भूतु
वामवः ॥ ११ ॥ समानं वा सजात्यं सामानो बन्धुरश्विना । अन्ति पद्भूतु
वामवः ॥ १२ ॥ यो वां रजांस्यश्विना रथो वियाति रोदसी । अन्ति पद्भूतु
वामवः ॥ १३ ॥ आ नो गव्येभिरश्व्यैः सहस्रैरुप गच्छतम् । अन्ति पद्भूतु
वामवः ॥ १४ ॥ मा नो गव्येभिरश्व्यैः सहस्रेभिरति ख्यतम् । अन्ति पद्भूतु
वामवः ॥ १५ ॥ अरुणप्सरुषा अभूदकृज्योतिर्ऋतावरी । अन्ति पद्भूतु वामवः
॥ १६ ॥ अश्विना सु विचारकशदृत्तं परशुमां इव अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ १७ ॥ पुरं
न धृष्ट्वा रुज कृष्ण्या बाधितो विशा । अन्ति पद्भूतु वामवः ॥ १८ ॥ २० ॥

॥ ७४ ॥ १—१५ गोपवन आत्रेय ऋषिः ॥ देवताः—१—१२ अग्निः ।
१३—१५ श्रुतवर्ण आर्च्यस्य दानस्तुतिः । छन्दः—१, १० निचृदनुष्टुप् । ४, १३—१५
विराडनुष्टुप् । ७ पादनिचृदनुष्टुप् । २, ११ गायत्री । ५, ६, ८, ९, १२ नि-
निचृद् गायत्री । ३ विराड् गायत्री ॥ स्वरः—१, ४, ७, १०, १३—१५ गा-
न्धारः । २, ३, ५, ६, ८, ९, ११, १२ षड्जः ॥

॥ ७४ ॥ विशोविशो वो अतिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् । अग्निं वो दुर्यं
वचः स्तुषे शूषस्य मन्मभिः ॥ १ ॥ यं जनांसो हविष्मन्तो मित्रं न सर्पिरासु-
तिम् । प्रशंसन्ति प्रशस्तिभिः ॥ २ ॥ पन्यांसं जातवेदसं यो देवतात्युद्यता । ह-
व्यान्यैरयादिवि ॥ ३ ॥ आगन्म वृत्रहन्तं ज्येष्ठमग्निमानवम् । यस्य श्रुतवीं वृ-
हन्नाक्षो अनीक एधते ॥ ४ ॥ अमृतं जातवेदसं तिरस्तमांसि दर्शतम् । घृताह-
वनमीड्यम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ सबाधो यज्जना इमेऽग्निं हव्येभिरिळिते । जुहानासो
यतस्तुचः ॥ ६ ॥ इयं ते नव्यसी मतिरग्ने अधाय्यस्मदा । मन्द्रं सुजातं सुकृतोऽ-
मूर् दस्मातिथे ॥ ७ ॥ सा ते अग्ने शन्तमा चनिष्ठा भवतु प्रिया । तया वर्धस्व
सुष्टुतः ॥ ८ ॥ सा बुम्नेर्गुमिनी बृहदुपोऽश्वसि श्रवः । दधीत वृत्रतूर्य ॥ ९ ॥
अश्वमिद्रां रथप्रां त्वेषमिन्द्रं न सत्पतिम् । यस्य श्रवांसि तूर्वथ पन्यम्पन्यञ्च
कृष्टयः ॥ १० ॥ २२ ॥ यं त्वा गोपवनो गिरा चनिष्ठदग्ने अङ्गिरः । स पावक

अ० ६ । अ० ५ । व० २७] ४६१ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७६ ।

श्रुधी हवम् ॥ ११ ॥ यं त्वा जनास ईळते सवाधो वाजमातये । स वोधि वृत्र-
तूर्ये ॥ १२ ॥ अहं हुवान आर्क्षे श्रुतवीणि मदच्युति । शधीसीव स्तुकाविनां
मृत्ता शीर्षा चतुर्णाम् ॥ १३ ॥ मां चत्वार आशवः शर्विष्ठस्य द्रवित्रवः ।
सुरथांसो अभि प्रयो वल्लन्वयो न तुग्यम् ॥ १४ ॥ सत्यमिच्छा महेनदि परु-
षयव देदिशम् । नेमापो अश्वदातरः शर्विष्ठादस्ति मर्त्यः ॥ १५ ॥ २३ ॥

॥ ७५ ॥ १-१६ विरूप ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ४, ५,
७, ६, ११ निचृद् गायत्री । २, ३, १५ विराद् गायत्री । ८ आर्ची स्वराद्
गायत्री । ६, १०, १२—१४, १६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ युद्धा हि देवदूतमाँ अश्वान् अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्यः सन्दः
॥ १ ॥ उत नो देव देवाँ अर्च्छा वोचो विदुष्टरः । श्रद्धिश्वा वार्या कृधि ॥ २ ॥
त्वं ह यद्यविष्ठ्य सहसः सूनवाहुत । ऋतावा यज्ञियो भुवः ॥ ३ ॥ अयमग्निः
सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी रयीणाम् ॥ ४ ॥ तं नेमिमृभवो
यथा नमस्व सहस्रिभिः । नेदीयो यज्ञमङ्गिरः ॥ ५ ॥ २४ ॥ तस्मै नूनमभिद्यवे
वाचा विरूप नित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम् ॥ ६ ॥ कमुं ष्विदस्य सेनया-
ग्रेरपाकचक्षसः । पृणि गोषु स्तरामहे ॥ ७ ॥ मानो देवानां विशः प्रस्तातीरि-
वोत्ताः । कृशं न हासुरघ्न्याः ॥ ८ ॥ मा नः समस्य दृढ्यः परिद्वेषसो अ-
हतिः । ऊर्मिर्न नावमा वधीत् ॥ ९ ॥ नमस्ते अश ओजसे गुणन्ति देव कृष्टयः ।
अमैरमित्रमर्दय ॥ १० ॥ २५ ॥ कुवित्सु नो गर्विष्ठयेऽग्नौ संवेषिषो रयिम् ।
उरुकुदुरुणस्कृधि ॥ ११ ॥ मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्भारभृद्यथा । संवर्गे
सं रयिं जय ॥ १२ ॥ अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषक्तु दुच्छुना । वर्धा नो अ-
मवच्छवः ॥ १३ ॥ यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमर्दुर्मखस्य वा । तं घेदग्निर्वृधाव-
ति ॥ १४ ॥ परस्या अधि संवतोऽवराँ अभ्या तर । यत्राहमस्मि ताँ अव ॥ १५ ॥
विद्या हि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावसः । अधा ते सुम्नमीमहे ॥ १६ ॥ २६ ॥

॥ ७६ ॥ १—१२ कुरुसुतिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ५, ६, ८—१२ गायत्री । ३, ४, ७ निचृद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ इमं तु प्रायिनं हुव इन्द्रमीशानमोजसा । मरुत्वंन्तं न वृज्जसे ॥ १ ॥
अयमिन्द्रो मरुत्सेखा वि वृत्रस्याभिनच्छिरः । वज्रेण शतपर्वणा ॥ २ ॥ वावृ-

अ० ६ । अ० ५ । व० ३१] ४६२ [म० ८ । अ० ८ । सू० ७८ ।

धानो मरुत्सखेन्द्रो वि वृत्रमैरयत् । सृजन्त्समुद्रिया अपः ॥ ३ ॥ अयं ह येन
वा इदं सर्वमरुत्वता जितम् । इन्द्रेण सोमपीतये ॥ ४ ॥ मरुत्वंतमृजीषिणमोजस्व-
न्तं विरप्तिनम् । इन्द्रं गीर्भिर्हवामहे ॥ ५ ॥ इन्द्रं प्रत्नेन मन्मना मरुत्वंतं हवा-
महे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ६ ॥ २७ ॥ मरुत्वा इन्द्र मीढुः पिवासोमं शतक्र-
तो । अस्मिन्यज्ञे पुरुषुत ॥ ७ ॥ तुभ्येदिन्द्र मरुत्वंते सुताः सोमासो अद्रिवः ।
हृदा हूयन्त उक्थिनः ॥ ८ ॥ पिवेदिन्द्र मरुत्सखा सुतं सोमं दिविष्टिषु । वज्रं
शिशान ओजसा ॥ ९ ॥ उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिषे अवेपयः । सोममिन्द्र-
चमूमुतम् ॥ १० ॥ अनु त्वा रोदसी उभे क्रक्षमाणमकृपेताम् । इन्द्र यदस्युहाभवः
॥ ११ ॥ वाचमष्टापदीमहं नवसक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात्परि तन्वं ममे ॥ १२ ॥ २८ ॥

॥ ७७ ॥ १-११ कुरुमुतिः काणव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३,
४, ७, ८ गायत्री । २, ५, ६, ९ निचृद् गायत्री । १० निचृद् बृहती । ११
निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-६ षड्जः । १० मध्यमः । ११ पञ्चमः ॥

॥ ७७ ॥ जज्ञानो नु शतक्रतुर्वि पृच्छदिति मातरम् । क उग्राः के हंशृणिव-
रे ॥ १ ॥ आदीं शवस्यब्रवीदौर्णवाभमहीशुवम् । ते पुत्र सन्तु निष्ठुरः ॥ २ ॥
समित्तान्वृत्रहासिदत्त्वे अरां इव खेदया । प्रवृद्धो दस्युहाभवत् ॥ ३ ॥ एकया
प्रतिधार्पिवत्साकं सरांसि त्रिशतम् । इन्द्रः सोमस्य काणुका ॥ ४ ॥ अभि ग-
न्धर्वमृणदबुधेषु रजः स्वा । इन्द्रो ब्रह्मभ्य इदृधे ॥ ५ ॥ २६ ॥ निराविध्यद्वि-
रिभ्य आ धारयत्पक्रमोदनम् । इन्द्रो बुन्दं स्वाततम् ॥ ६ ॥ शतब्रध्न इषुस्तव स-
हस्रपर्ण एक इत् यमिन्द्र चकृषे युजम् ॥ ७ ॥ तेन स्तोतृभ्य आ भर नृभ्यो
नारिभ्यो अत्तवे । सद्यो जात ऋभुष्ठिर ॥ ८ ॥ एता च्यौत्नानि ते कृता वर्षि-
ष्ठानि परीणसा । हृदा वीड्वधारयः ॥ ९ ॥ विश्वेत्ता विष्णुराभरदुरुक्रमस्त्वेषि-
तः । शतं महिषान्तीरणाकमोदनं वराहमिन्द्र एमुषम् ॥ १० ॥ तुविचं ते सुकृतं
सूमयं धनुः साधुर्वुन्दो हिरण्ययः । उभा तै बाहू रणया सुसंस्कृत ऋदूषे चिद्व-
दृधा ॥ ११ ॥ ३० ॥

॥ ७८ ॥ १-१० कुरुमुतिः कराव ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ३
निचृद्गायत्री । २, ६-९ विराड् गायत्री । ४, ५ गायत्री । १० बृहती ॥
स्वरः-१-६ षड्जः । १० मध्यमः ॥

अ० ६ । अ० ५ । व० ३५] ४६३ [म० ८ । अ० ८ । सू० ८० ।

॥ ७८ ॥ पुरोडाशं नो अन्धस इन्द्रं सहस्रमाभर । शता च शूरगोनाम् ॥ १ ॥
 आ नो भर व्यञ्जनं गामश्वमभ्यञ्जनम् । सर्वा मना हिरण्यया ॥ २ ॥ उत
 नः कर्णशोभना पुरुषाणि धृष्णवा भर । त्वं हि शृण्विषे वसो ॥ ३ ॥ नकीं वृ-
 धीक इन्द्र ते न सुषा न सुदा उत । नान्यस्त्वच्छूर वाघतः ॥ ४ ॥ नकीमिन्द्रो
 निकर्तवे न शक्रः परिशक्तवे । विश्वं शृणोति पश्यति ॥ ५ ॥ ३१ ॥ स मन्युं
 मर्त्यानामदब्धो नि चिकीपते । पुरा निदर्शिकीपते ॥ ६ ॥ ऋत्वं इत्पूर्णमुदरं
 तुरस्यास्ति विधतः । वृत्रघ्नः सोमपाव्नः ॥ ७ ॥ त्वे वसूनि सङ्गता विश्वा च
 सोम सौभगा । सुदात्वपरिहृता ॥ ८ ॥ त्वामिद्यं वयुर्मम कामो गव्युर्हिरण्ययुः ।
 त्वामंश्वयुरेषते ॥ ९ ॥ तवेद्रिन्द्राहमाशसा हस्ते दात्रं चना ददे । दिनस्य वा
 मघवन्तसम्भृतस्य वा पूरिं यवस्य काशिना ॥ १० ॥ ३२ ॥

॥ ७९ ॥ १-६ कृतुर्भागव ऋषिः ॥ सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ६
 निचृद्गायत्री । ३ विराड् गायत्री । ४, ५, ७, ८ गायत्री । ६ निचृदनुष्टुप् ॥
 स्वरः १-८ षड्जः । ६ गान्धारः ॥

॥ ७९ ॥ अयं कृतुरगृभीतो विश्वजिदुद्रिदित्सोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येन
 ॥ १ ॥ अभ्युणोति यन्नग्नं भिषक्तिं विश्वं यचुरम् । प्रेमन्धः ख्यन्निः श्रोणो
 भूत् ॥ २ ॥ त्वं सोम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यः । उरु यन्तासि वरुथम् ॥ ३ ॥
 त्वं चित्ती तव दक्षैर्दिव आ पृथिव्या ऋजीपिन् । यावीरघस्य चिद्वेषः ॥ ४ ॥
 अर्थिनो यन्ति चेदर्थं गच्छानिहदुषो रातिम् । वृज्युस्तृप्यतः कामम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥
 विदद्यत्पूर्व्यं नष्टमुदीमृतायुमीरयत् । प्रेमायुस्तारीदतीर्णम् ॥ ६ ॥ सुशेवो नो
 मृडयाकुरद्वत्क्रतुरवातः । भवां नः सोम शं हृदे ॥ ७ ॥ मा नः सोम सं वीवि-
 जो मा वि वीभिषथा राजन् । मा नो हार्दिं त्विषा वधीः ॥ ८ ॥ अत्र यत्स्वे
 सधस्थे देवानां दुर्मतीरीक्षे । राजन्नप द्विषः सेध मीढो अप स्त्रिधः सेध ॥ ९ ॥ ३४ ॥

॥ ८० ॥ १-१० एकधूनौधस ऋषिः ॥ १-६ इन्द्रः । १० देवा देवता ॥
 छन्दः—१ विराड् गायत्री । २, ३, ५, ८ निचृद् गायत्री । ४, ६, ७, ९, १०
 गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ नद्यन्यं बळाकरं मर्दितारं शतक्रतो । त्वं न इन्द्र मृडय ॥ १ ॥
 यो नः शश्वत्पुराविथामृधो वाजसातये । स त्वं न इन्द्र मृडय ॥ २ ॥ किमङ्ग

अ० ६ । अ० ६ । व० २] ४६४ [म० ८ । अ० ६ । सू० ८२ ।

रधचोदनः सुन्वानस्यावितेदसि । कुवित्स्विन्द्रणः शकः ॥ ३ ॥ इन्द्र प्र णो
रथमव पश्चाच्चित्सन्तमद्रिवः । पुरस्तादेन मे कृधि ॥ ४ ॥ हन्तो नु किमाससे
प्रथमं नो रथं कृधि । उपमं वाज्यु श्रवः ॥ ५ ॥ ३५ ॥ अवा नो वाज्युं रथं
मुकरं ते किमित्परि । अस्मान्त्सु जिग्युषस्कृधि ॥ ६ ॥ इन्द्र दृष्ट्यस्व पूरसि भद्रा
त एति निष्कृतम् । इयं धीर्ऋत्वियावती ॥ ७ ॥ मा सीमवद्य आ भागुर्वी काष्ठा
हितं धनम् । अपावृत्ता अरत्नयः ॥ ८ ॥ तुरीयं नाम यज्ञियं यदा करस्तदुश्म-
सि । आदित्पतिर्न ओहसे ॥ ९ ॥ अवीर्यध्वो अमृता अमन्दीदेक्यूदेवा उत
याश्च देवीः । तस्मा उ राधः कृणुत प्रशस्तं प्रातर्मन्त्रु धियावसुर्जगम्यात् ॥
॥ १० ॥ ३६ ॥ ८ ॥

॥ ८१ ॥ १-६ कुसीदी काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५,
८ गायत्री । २, ३, ६, ७ निचृद् गायत्री । ४, ६ विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८१ ॥ आ तू न इन्द्र तुमन्तं चित्रं ग्रामं सङ्गृभाय । महाहस्ती दक्षि-
णेन ॥ १ ॥ विद्वा हि त्वा तुविकूर्मिं तुविदेष्णं तुवीमघम् । तुविमात्रमवोभिः ॥ २ ॥
नहि त्वा शूर देवा न मर्तासो दित्सन्तम् । भीमं न गां वारयन्ते ॥ ३ ॥ एतो
न्विन्द्रं स्तवामेशानं वस्वः स्वराजम् । न राधसा मधिपन्नः ॥ ४ ॥ प्र स्तोषदुप
गासिषच्छ्रवत्सामं गीयमानम् । अभि राधसा जुगुरत् ॥ ५ ॥ ३७ ॥ आ नो
भर दक्षिणेनाभि सव्येन प्र मृश । इन्द्र मा नो वसोर्निभीक् ॥ ६ ॥ उप क्रम-
स्वा भर धृषता धृष्णो जनानाम् । अदाशूष्टस्य वेदः ॥ ७ ॥ इन्द्र य उ नुते
अस्ति वाजो विप्रैभिः सनित्वः । अस्माभिः सु तं संनुहि ॥ ८ ॥ सद्योजुवस्ते
वाजा अस्मभ्यै विश्वश्चन्द्राः । वशैश्च मन्त्रु जरन्ते ॥ ९ ॥ ३८ ॥ ५ ॥

॥ ८२ ॥ १-६ कुसीदी काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ७,
६ निचृद् गायत्री । २, ५, ६, ८ गायत्री । ३, ४ विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८२ ॥ आ प्र द्रव परावतोऽर्वावतश्च वृत्रहन् । मध्वः प्रति प्रभर्मणि ॥ १ ॥
तीव्राः सोमास आ गहि सुतासो मादयिष्णवः । पिवावधृग्यथोचिषे ॥ २ ॥ इषा
मन्वस्वादुतेऽरं वराय मन्यवै । भुवत्त इन्द्र शं हृदे ॥ ३ ॥ आ त्वंशत्रवा गहि न्युः-
कथानि च ह्यसे । उपमे रौचने दिवः ॥ ४ ॥ तुभ्यायमद्रिभिः सुतो गोभिः श्री-
तो मदाय कम् । प्रसोम इन्द्र ह्यते ॥ ५ ॥ १ ॥ इन्द्र श्रुधिसु मे हवमस्मे सुतस्य

अ० ६ । अ० ६ । व० ६] ४६५ [म० ८ । अ० ६ । मू० ८४ ।

गोमंतः । विप्रतिं तृप्तिमश्नुहि ॥ ६ ॥ य इन्द्र चमसेषा सोमश्चमूषु ते सुतः । पि-
वेदस्य त्वमीशिषे ॥ ७ ॥ यो अप्सु चन्द्रमा इव सोमश्चमूषु ददृशे । पिवेदस्य
त्वमीशिषे ॥ ८ ॥ यं ते श्येनः पदार्भरत्तिरो रजांस्यस्पृतम् । पिवेदस्य त्वमी-
शिषे ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ८३ ॥ १-६ कुसीदी काण्व ऋषिः ॥ विश्वे देवताः ॥ छन्दः-१, २,
५, ६, ६ गायत्री । ३ निचृद्गायत्री । ४ पादनिचृद्गायत्री । ७ आर्ची स्वराड्
गायत्री । ८ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८३ ॥ देवानामिदवो मूहत्तदा वृणीमहे वयम् । वृष्णामस्मभ्यमृतये ॥ १ ॥
ते नः सन्तु युजः सदा वरुणो मित्रो अर्यमा । वृधासश्च प्रचेतसः ॥ २ ॥ अति
नो विष्णिता पुरु नौभिरपो न पर्पथ । यूयमृतस्य रथ्यः ॥ ३ ॥ वामं नो अ-
स्त्वर्यमन्वामं वरुण शंस्यम् । वामं ह्यवृणीमहे ॥ ४ ॥ वामस्य हि प्रचेतस ईशा-
नासो रिशादसः । नेमादित्या अघस्य यत् ॥ ५ ॥ ३ ॥ वयमिद्वः सुदानवः
क्षियन्तो यान्तो अध्वना । देवा वृधाय हूमहे ॥ ६ ॥ अधि न इन्द्रैषां विष्णो
सजात्यानाम् । इता मरुतो अश्विना ॥ ७ ॥ प्र भ्रातृत्वं सुदानवोऽर्धं द्विता सं-
मान्या । मातुर्गर्भे भरामहे ॥ ८ ॥ यूयं हि ष्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभिद्यवः ।
अथा चिद्व उत ब्रुवे ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ १-६ उशना काव्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ पाद-
निचृद्गायत्री । २ विराड् गायत्री । ३, ६ निचृद्गायत्री, ४, ५, ७-६ गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ८४ ॥ प्रेष्ठो वो अतिथिं स्तुपे मित्रमिव प्रियम् । अग्निं रथं न वेद्यम् ॥
१ ॥ कृविमिव प्रचेतसं यं देवासो अर्धं द्विता । नि मर्त्येष्वामधुः ॥ २ ॥ त्वं
यविष्ठ दाशुषो नूः पाहि शृणुधी गिरः । रक्षां लोकमुत त्मना ॥ ३ ॥ कया ते
अग्ने अङ्गिर ऊर्जो नपादुपस्तुतिम् । वराय देव मन्यवे ॥ ४ ॥ दाशेम कस्य
मनसा यज्ञस्य सहसो यहो । कर्दु वोच इदं नमः ॥ ५ ॥ ५ ॥ अथा त्वं हि नस्क-
रो विश्वा अस्मभ्यं सुक्ष्मिती । वाजद्रविणसो गिरः ॥ ६ ॥ कस्य नूनं परीणसो
धियो जिन्वसि दम्पते । गोषांता यस्य ते गिरः ॥ ७ ॥ तं मर्जयन्त सुक्रतुं पुरो-
यावानमाजिषु । स्वेषु क्षयेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥ क्षेति क्षेमोभिः साधुभिर्नक्रियं न्नान्ति
हन्ति यः । अग्ने सुवीर एधते ॥ ९ ॥ ६ ॥

अ० ६ । अ० ६ । व० १०] ४६६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ८६ ।

॥ ८५ ॥ १-६ कृष्ण ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ६ विराड् गायत्री । २, ५, ७ निचृद् गायत्री । ३, ४, ६, ८ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८५ ॥ आ मे हवँ नासत्याश्विना गच्छतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ १ ॥ इमं मे स्तोममश्विनेमं मे शृणुतं हवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ २ ॥ अयं वां कृष्णो अश्विना हवते वाजिनीवसू । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ शृणुतं जस्तिर्हवँ कृष्णस्य स्तुवतो नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ४ ॥ छर्दिर्यन्तमदाभ्यं विप्राय स्तुवते नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥ गच्छतं दाशुषो गृह-
मिथास्तुवतो अश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ६ ॥ युञ्जाथां रासभं रथे
वीडुङ्गे वृषणवसू । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ७ ॥ त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेना या-
तमश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ८ ॥ नू मे गिरो नासत्याश्विना प्रावतं यु-
वम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ८६ ॥ १-५ कृष्णो विश्वको वा कार्ष्णिर्ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥
छन्दः—१, ३ विराड् जगती । २, ४, ५ निचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ उभा हि दसा भिषजा मयोभुवोभा दक्षस्य वचसो बभूवुः ।
ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ १ ॥ कथा
नूनं वां विमना उप स्तवयुवं धियं ददथुर्वस्येष्टये । ता वां विश्वको हवते तनू-
कृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ २ ॥ युवं हि ष्मा पुरुभुजेममैधुतुं वि-
ष्णावे ददथुर्वस्येष्टये । ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या
मुमोचतम् ॥ ३ ॥ उत त्यं वीरं धनसामृजीषिणं दूरे चित्सन्तमवसे हवामहे । य-
स्य स्वादिष्टा सुमतिः पितुर्यथा मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ ४ ॥ ऋतेन
देवः संविता संमायत ऋतस्य शृङ्गमुर्विया वि पप्रथे । ऋतं सासाह महि चि-
त्पृतन्यतो मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ८७ ॥ १-६ कृष्णो बुम्नीको वा वासिष्ठः प्रियमेधो वा ऋषिः ॥ अश्विनौ
देवते ॥ छन्दः—१, ३ बृहती । ५ निचृद् बृहती । २, ४, ६ निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ३, ५ मध्यमः । २, ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ८७ ॥ बुम्नी वां स्तोमो अश्विना क्रिचिर्न सेक आ गतम् । मध्वः सु-
तस्य स दिवि प्रियो नरा पातं गौराविवेरिणे ॥ १ ॥ पिबतं घर्म मधुमन्तमश्विना

अ० ६ । अ० ६ । व० १२] ४६७ [म० ८ । अ० ६ । सू० ८६ ।

वर्हिः सीदतं नरा । ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ नि पातं वेदसा वयः ॥२॥
 आ वां विश्वाभिरुतिभिः प्रियमैधा अहूषत । ता वृत्तिर्यातमुप वृक्तवर्हिषो जुष्टं
 यज्ञं दिविष्टिषु ॥ ३ ॥ पिवतं सोमं मधुमन्तमश्विना वर्हिः सीदतं सुमत् । ता वा-
 वृथाना उप सुष्टुतिं दिवो गन्तं गौराविदेरिणम् ॥ ४ ॥ आ नूनं यातमश्विना-
 श्वेभिः प्रुषितप्सुभिः । दक्षा हिरण्यवर्तनी शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥ ५ ॥
 वयं हि वां हवामहे विपन्यत्रो विप्रसो वाजसातये । ता वल्गू दक्षा पुरुदंससा
 धियाश्विना श्रुष्ट्या गतम् ॥ ६ ॥ १० ॥

॥ ८८ ॥ १—६ नोधा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ बृहती ।
 ५ निचृद्बृहती । २, ४ पङ्क्तिः । ६ विराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५ मध्यमः ।
 २, ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ८८ ॥ तं वो दस्ममृतीपदं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वृत्सं न स्वसरेषु
 धेनव इन्द्रं ग्रीर्भिर्नैवामहे ॥ १ ॥ युक्तं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभो-
 जसम् । जुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मज्जू गोमन्तमीमहे ॥ २ ॥ न त्वा बृहन्तो
 अद्रयो वरन्त इन्द्र वीळवः । यद्वित्संसि स्तुवते मावते वसु नक्रिष्टदा मिनाति
 ते ॥ ३ ॥ योद्धासि क्रत्वा शवसोत वंसना विश्वा जाताभि मज्जना । आत्वा-
 यमर्क ऊतये ववर्तति यं गोतमा अजीजनन् ॥ ४ ॥ प्र हि रिरिक्त ओजसा दिवो
 अन्तेभ्यस्परि । न त्वा विव्याच रज इन्द्र पार्थिवमनु स्वधां ववक्षिथ ॥ ५ ॥
 नक्रिः परिष्टिर्मघवन्मघस्य ते यदाशुषे दशस्यसि । अस्माकं वोध्युचथस्य चोदिता
 मंहिष्टो वाजसातये ॥ ६ ॥ ११ ॥

॥ ८९ ॥ १—७ नृमेध पुरुमेधावृषी ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७
 बृहती । ३ निचृद्बृहती । २ पाद निचृत्पङ्क्तिः । ४ विराद् पङ्क्तिः । ५ विराडनुष्टुप् । ६
 निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ७ मध्यमः । २, ४ पञ्चमः । ५, ६ गान्धारः ॥

॥ ८९ ॥ बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् । येन ज्योतिरजैनयचृता-
 वृधो देवं देवाय जागृवि ॥ १ ॥ अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रो घुम्याभ-
 वत् । देवास्त इन्द्र सखाय येमिरे बृहन्नानो मरुद्गण ॥ २ ॥ प्र व इन्द्राय बृहते
 मरुतो ब्रह्मार्चित । वृत्रं हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ३ ॥ अभि प्र
 भेर धृषता धृषन्मनः श्रवश्चित्ते असहृहत् । अर्पन्त्वापो जवसा वि मातरो हनो
 वृत्रं जया स्वः ॥ ४ ॥ यज्जायथा अपूर्य मघवन्वृत्रहत्याय तत्पृथिवीमप्रथय-

अ० ६ । अ० ६ । व० १४] ४६८ [म० ८ । अ० ६ । सू० ६१ ।

स्तदस्तम्ना उत ग्राम् ॥ ५ ॥ तत्तै यज्ञो अजायत तदकं उत हस्कृतिः । तद्धि-
श्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वम् ॥ ६ ॥ आमासु पक्रमैरय आ सूर्य रोहयो
द्विवि । घर्म न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्विणसे बृहत् ॥ ७ ॥ १२ ॥

॥ ६० ॥ १—६ नृमेध पुरुमेधावृषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ नि-
चृद्बृहती । ३ विराड् बृहती । ५ पादनिचृद्बृहती । २, ४ पादनिचृत् पङ्क्तिः ।
६ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५ मध्यमः । २, ४, ६ गान्धारः ॥

॥ ६० ॥ आ नो विश्वासु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु । उप ब्रह्माणि सव-
नानि वृत्रहा परमज्या अर्चीषमः ॥ १ ॥ त्वं दाता प्रथमो शर्धसामस्यसि सत्य
ईशानकृत् । तुविद्युम्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शर्वसो महः ॥ २ ॥ ब्रह्मा त
इन्द्र गिर्विणः क्रियन्ते अनतिष्ठता । इमा जुषस्व हर्यश्च योजनेन्द्र या ते अम-
न्महि ॥ ३ ॥ त्वं हि सत्यो मघवन्नानतो वृत्रा भूरि न्यूज्जसे । स त्वं शविष्ठ
वज्रहस्त दाशुषेऽर्वाञ्चै रयिमा कृधि ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्र यशा अस्यृजीषी शवस-
स्पते । त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतीन्येक इदनुत्ता चर्षणीधृता ॥ ५ ॥ तमु त्वा नूनम-
सुर प्रचेतसं राधो भागमिवेमहे । महीवृ कृत्तिः शरणा त इन्द्र प्र ते सुम्ना नो
अश्ववन् ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ६१ ॥ १—७ अपालात्रेयी आषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ आर्ची
स्वराद् पङ्क्तिः । २ पङ्क्तिः । ३ निचृदनुष्टुप् । ४ अनुष्टुप् । ५, ६ विराडनुष्टुप् ।
७ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३—७ गान्धारः ॥

॥ ६१ ॥ कन्या वारवायती सोममपि सुताविदत् । अस्तं भरन्त्यब्रवीदि-
न्द्राय सुनवै त्वा शक्राय सुनवै त्वा ॥ १ ॥ असौ य एषि वीरको गृहङ्गृहं वि-
चाकेशत् । इमं जम्भसुतं पिब धानावन्तं कराम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् ॥ २ ॥
आ चन त्वा चिकित्स्वामोऽधि चन त्वा नेमसि । शनैरिव शनकैरिवेन्द्रायेन्द्रो
परि स्रव ॥ ३ ॥ कुविच्छकृत्कुवित्करत्कुवित्रो वस्यसस्करत् । कुवित्पतिद्विषो
यतीरिन्द्रेण सङ्गमापहे ॥ ४ ॥ इमानि त्रीणि विष्टया तानीन्द्र वि रोहय । शिर-
स्ततस्योर्वरामाद्विदं म उपोदरे ॥ ५ ॥ असौ च या न उर्वरादिमां तन्वंमम ।
अथो ततस्य यच्छिरः सर्वा ता रोमशा कृधि ॥ ६ ॥ खे रथस्य खेऽनसः खे
युगस्य शतक्रतो । अपालामिन्द्र त्रिष्वृत्त्यकृणोः सूर्यत्वचम् ॥ ७ ॥ १४ ॥

अ० ६ । अ० ६ । व० १६] ४६६ [म० ८ । अ० ६ । सू० ६२ ।

॥ ६२ ॥ १—३३ श्रुतकृत्तः सुकृत्तो वा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—
१ विराडनुष्टुप् । २, ४, ८—१२, २२, २५—२७, ३० निचृद्गायत्री । ३,
७, ३१, ३३ पादनिचृद् गायत्री । ५ आर्ची स्वराङ्गायत्री । ६, १३—१५,
२८ विराद् गायत्री । १६—२१, २३, २४, २६, ३२ गायत्री ॥ स्वरः—
गान्धारः । २—३३ षड्जः ॥

॥ ६२ ॥ पान्तमा वो अन्धस इन्द्रमभि प्र गायत । विश्वासाहं शतक्रतुं
मंहिष्ठं चर्षणीनाम् ॥ १ ॥ पुरुद्वतं पुरुषुतं गाथान्यसन्श्रुतम् । इन्द्र इति ब्रवी-
तन ॥ २ ॥ इन्द्र इन्नो महानां दाता वाजानां नृतुः । मह्यं अभिज्ञ्वा यमत् ॥ ३ ॥
अपादु शिष्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोषिणः । इन्दोरिन्द्रो यवाशिरः ॥ ४ ॥ तम्ब-
भि प्रार्चतेन्द्रं सोमस्य पीतये । तदिद्धयस्य वर्धनम् ॥ ५ ॥ १५ ॥ अस्य पीत्वा
मदानां देवो देवस्यौजसा । विश्वाभि भुवना भुवत् ॥ ६ ॥ त्यमु वः सत्रासाहं
विश्वासु गीर्षायतम् । आ च्यावयस्युतये ॥ ७ ॥ युध्मं सन्तमन्वर्षाणं सोमपाम-
नपच्युतम् । नरमवार्यक्रतुम् ॥ ८ ॥ शिक्ता ए इन्द्र राय आ पुरु विद्रां ऋचीप-
म । अवा नः पोर्ये धने ॥ ९ ॥ अतश्चिदिन्द्र ए उपा याहि शतवाजया । इषा
सहस्रवाजया ॥ १० ॥ १६ ॥ अयाम धीवतो धियोऽर्विद्भिः शक्र गोदरे । जयेम
पृत्सु वज्रिवः ॥ ११ ॥ वयमु त्वा शतक्रतो गावो न यवसेषा । उक्थेषु रणया-
मसि ॥ १२ ॥ विश्वा हि मर्त्यत्वनानुक्रामा शतक्रतो । अगेन्म वज्रिन्नाशसः ॥ १३ ॥
त्वे सु पुत्र शवसोऽवृत्रन्कामकातयः । न त्वामिन्द्राति रिच्यते ॥ १४ ॥ स नो
वृषन्तसनिष्ठया सं घोरया द्रवित्वा । धियाविद्धि पुरन्ध्या ॥ १५ ॥ १७ ॥ यस्तै
नूनं शतक्रतुविन्द्रं धुम्नितमो मदः । तेन नूनं मदं मदः ॥ १६ ॥ यस्तै चित्रश्रे-
वस्तमो य इन्द्र वृत्रहन्तमः । य ओजोदातमो मदः ॥ १७ ॥ विद्वा हि यस्तै
अद्रिवस्त्वादक्षः सत्य सोमपाः । विश्वासु दस्म कृष्टिषु ॥ १८ ॥ इन्द्राय मर्दने
सुतं परि ष्टोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ १९ ॥ यस्मिन्विश्वा अधि-
श्रियो रणान्ति सप्त संसदः । इन्द्रं सुते हवामहे ॥ २० ॥ १८ ॥ त्रिकद्रुकेषु चेतनं
देवासो यज्ञमन्तत । तमिद्धधन्तु नो गिरः ॥ २१ ॥ आ त्वा विशान्तिवन्दवः स-
मुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्राति रिच्यते ॥ २२ ॥ विव्यकथं महिना वृषन्भक्तं
सोमस्य जागृवे । य इन्द्र जठरेषु ते ॥ २३ ॥ अरं त इन्द्र कुक्षये सोमो भवतु
वृत्रहन् । अरं धामभ्य इन्दवः ॥ २४ ॥ अरमशाय गायति श्रुतकृत्तो अरं गवे ।
अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ २५ ॥ अरं हि ष्मा सुतेषु एः सोमैव्विन्द्र भूपसि । अरं

अ० ६ । अ० ६ । व० २४] ४७० [म० ८ । अ० ६ । सू० ६३ ।

ते शक्र दावने ॥ २६ ॥ १६ ॥ पराकात्ताच्चिदद्विवस्त्वां न चान्त नो गिरः ।
अरं गमाम ते वयम् ॥ २७ ॥ एवा ह्यसि वीर्युरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते
राध्यं मनः २८ ॥ एवा रातिस्तुवीमघ विश्वेभिर्धायि धातृभिः । अथा चिदिन्द्र
मे सचा ॥ २९ ॥ मो पु ब्रह्मे व तन्द्रयुर्भुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गो-
मतः ॥ ३० ॥ मा न इन्द्राभ्यादिशः सूर्यो अरुण्वा यमन् । त्वा युजा वनेषु
तत् ॥ ३१ ॥ त्वयेदिन्द्र युजा वयं प्रति ब्रवीमहि स्पृधः । त्वमस्माकं तव स्मसि
॥ ३२ ॥ त्वामिद्धि त्वायवोऽनुनोनुवतश्चरान् । सखाय इन्द्र कारवः ॥ ३३ ॥ २० ॥

॥ ६३ ॥ १—३४ सुकक्त ऋषिः ॥ १—३३ इन्द्रः । ३४ इन्द्र ऋभवश्च
देवताः ॥ छन्दः—१, २४, ३३ विराड् गायत्री । २—४, १०, ११, १३,
१५, १६, १८, २१, २३, २७—३१ निचृद्गायत्री । ५—६, १२, १४,
१७, २०, २२, २५, २६, ३२, ३४ गायत्री । १६ पादनिचृद् गायत्री ॥
पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ उद्देदभि श्रुतामघं वृषभं नर्यापसम् । अस्तारमेपि सूर्य ॥ १ ॥
नव यो नवति पुरो विभेद वाह्वोजसा । अहिं च वृत्रहावधीत् ॥ २ ॥ स न इन्द्रः
शिवः सखाश्वावद्गोमघवमत् । उरुधारेव दोहते ॥ ३ ॥ यद्य कच्च वृत्रहनुदगा
अभि सूर्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥ ४ ॥ यद्वा प्रवृद्ध सत्पते न मरा इति मन्यसे ।
उतो तत्सत्यमित्तव ॥ ५ ॥ २१ ॥ ये सोमांसः परावति ये अर्वावति सुन्विरे ।
सर्वास्तां इन्द्र गच्छसि ॥ ६ ॥ तमिन्द्र वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा
वृषभो भुवत् ॥ ७ ॥ इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । युम्नी श्लो-
की स सोम्यः ॥ ८ ॥ गिरा वज्रो न सम्भृतः सर्वलो अनेपच्युतः ववक्त ऋषो
अस्तृतः ॥ ९ ॥ दुर्गे चित्रः सुगं कृधि गृणान इन्द्र गिर्वणः । त्वञ्च मघवन्वशः
॥ १० ॥ २२ ॥ यस्य ते नू चिदादिशं न मिनन्ति स्वराज्यम् । न देवो नाधि-
गुर्जनः ॥ ११ ॥ अथा ते अप्रतिष्कृतं देवी शुष्मं सपर्यतः । उभे सुशिप्र रोदसी
॥ १२ ॥ त्वमेतदधारयः कृष्णासु रोहिणीषु च । परुष्णीषु रुशत्पयः ॥ १३ ॥
वि यदहेरधं त्विषो विश्वे देवासो अक्रमुः । विदन्मृगस्य तां अमः ॥ १४ ॥ आ-
दु मे निवरो भुवद्वृत्रहादिष्ट पौंस्यम् । अजातशत्रुरस्तृतः ॥ १५ ॥ २३ ॥ श्रुतं
वो वृत्रहन्तमम्प शर्धं चर्षणीनाम् । आ शुवे राधसे महे ॥ १६ ॥ अया धिया
च गव्यया पुरुषाम्पुरुषुत । यत्सोमसोम आभवः ॥ १७ ॥ बोधिन्मता इदंस्तु
नो वृत्रहा भूर्यासुतिः । शृणोतुं शक्र आशिषम् ॥ १८ ॥ कया त्वन्नं ऊत्याभि

अ० ६ । अ० ६ । व० २६] ४७? [म० ८ । अ० १० । सू० ६४ ।

प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य आ भेर ॥ १६ ॥ कस्य वृषा सुते सचा नियु-
त्वान्वृषभो रणत् । वृत्रहा सोमपीतये ॥ २० ॥ २४ ॥ अभी पु णस्त्वं रयिं म-
न्दसानः सहस्रिणम् । प्रयन्ता बोधि दाशुषे ॥ २१ ॥ पत्नीविन्तः सुता इम उश-
न्तो यन्ति वीतये । अपां जग्मिर्निचुम्पुणः ॥ २२ ॥ इष्टा होत्रा असृजतेन्द्रं
वृधासो अध्वरे । अच्छावभृथमोजसा ॥ २३ ॥ इह त्या संधमाद्या हरी हिरण्य-
केशया । वोळहामभि प्रयोहितम् ॥ २४ ॥ तुभ्यं सोमाः सुता इमे स्तीर्णं बर्हिर्वि-
भावसो । स्तोतृभ्य इन्द्रमा वह ॥ २५ ॥ २५ ॥ आ ते दक्षं वि रौचना दधद्र-
त्ना वि दाशुषे । स्तोतृभ्य इन्द्रमर्चत ॥ २६ ॥ आ ते दधामीन्द्रियमुक्था विश्वा
शतक्रतो । स्तोतृभ्य इन्द्र मृळय ॥ २७ ॥ भद्रम्भद्रं न आ भरेषमूर्जं शतक्रतो ।
यदिन्द्र मृळयासि नः ॥ ३८ ॥ स नो विश्वान्या भेर सुवितानि शतक्रतो । य-
दिन्द्र मृळयासि नः ॥ २६ ॥ त्वामिद्वृत्रहन्तम सुतावन्तो हवामहे । यदिन्द्र
मृळयासि नः ॥ ३० ॥ २६ ॥ उप नो हरिभिः सुते ग्राहि मदानाम्पते । उप नो-
हरिभिः सुतम् ॥ ३१ ॥ द्विता यो वृत्रहन्तमो विद इन्द्रः शतक्रतुः । उप नो ह-
रिभिः सुतम् ॥ ३२ ॥ त्वं हि वृत्रहन्त्रेषां पाता सोमानामसि । उप नो हरिभिः
सुतम् ॥ ३३ ॥ इन्द्र इषे ददातु न ऋभुक्षणांमृधुं रयिम् । वाजी ददातु वा-
जिनम् ॥ ३४ ॥ २७ ॥ ६ ॥

॥ ६४ ॥ १—१२ विन्दुः पूतदक्षो वा ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—
१, २, ८ विराड् गायत्री । ३, ५, ७, ९ गायत्री । ४, ६, १०—१२ निचृद्
गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ गौर्ययति मरुतां श्रवस्युर्माता मघोनाम् । युक्ता वद्वी रथानाम्
॥ १ ॥ यस्यां देवा उपस्थे वृता विश्वे धारयन्ते । सूर्यामासां दृशे कम् ॥ २ ॥
तत्सु नो विश्वे अर्य आ सदां गृणन्ति कारवः । मरुतः सोमपीतये ॥ ३ ॥ अ-
स्ति सोमो अयं सुतः पिबन्त्यस्य मरुतः । उत स्वराजो अश्विना ॥ ४ ॥ पिब-
न्ति मित्रो अर्यमा तनां पूतस्य वरुणः । त्रिषधस्थस्य जावतः ॥ ५ ॥ उतो न्व-
स्य जोषमां इन्द्रः सुतस्य गोमतः । प्राप्तर्होतेव मत्सति ॥ ६ ॥ २८ ॥ कदत्वि-
षन्त सूरयस्तिर आपं इव सिधः । अर्पन्ति पूतदक्षसः ॥ ७ ॥ कद्रो अद्य महा-
नां देवानामवां वृणे । त्मनां च दस्मर्वचसाम् ॥ ८ ॥ आ ये विश्वा पार्थिवानि
पृथव्रोचना दिवः । मरुतः सोमपीतये ॥ ९ ॥ त्यानु पूतदक्षसो दिवो वो म-

अ० ६ । अ० ६ । व० ३२] ४७२ [म० ८ । अ० १० । सू० ६६ ।

रुतो हुवे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ १० ॥ खानु ये वि रोदसी तस्तुभुर्मरुतो हु-
वे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ११ ॥ खं नु मारुतं गुणं गिरिष्ठां वृषणं हुवे ।
अस्य सोमस्य पीतये ॥ १२ ॥ २६ ॥

॥ ६५ ॥ १—६ तिरश्ची ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—४, ६,
७ विराडनुष्टुप् । ५, ६ अनुष्टुप् । ८ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ आ त्वा गिरौ रथीरिवास्थुः सुतेषुं गिर्वणः । अभि त्वा समनूष-
तेन्द्र वत्सं न मातरः ॥ १ ॥ आ त्वा शुका अचुच्यवुः सुतासं इन्द्र गिर्वणः ।
पित्रा त्वस्यान्धस इन्द्र विश्वासु ते हितम् ॥ २ ॥ पित्रा सोमं मदाय कमिन्द्र
श्येनाभृतं सुतम् । त्वं हि शश्वतीनां पती राजा विशामसि ॥ ३ ॥ श्रुधी हवँ ति-
रश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपर्यति । सुवीर्यस्य गोमतो रायस्पृधिं मह्यं असि ॥ ४ ॥
इन्द्र यस्ते नवीयसीं गिरं मन्द्रामजीजनत् । चिकित्विन्मनसं धियं प्रत्नामृतस्य पि-
प्युषीम् ॥ ५ ॥ ३० ॥ तमुं ष्टवाम यं गिर इन्द्रमुक्थानि वावृधुः । पुरुषस्य पौ-
स्या सिषासन्तो वनामहे ॥ ६ ॥ एतो न्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना । शु-
द्धैरुक्थैर्वीवृध्वासं शुद्ध आशीर्वान्ममत्तु ॥ ७ ॥ इन्द्र शुद्धो न आ गहि शुद्धः शु-
द्धाभिस्तृतिभिः । शुद्धो रयिं नि धारय शुद्धो ममदि सोम्यः ॥ ८ ॥ इन्द्र शुद्धो
हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि दाशुषे । शुद्धो वृत्राणि जिघ्रसे शुद्धो वाजं सिषा-
ससि ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ ६६ ॥ १—२१ तिरश्चीर्धुतानो वा मरुत ऋषिः ॥ देवताः—१—१४,
१६—२१ इन्द्रः । १४ मरुतः । १५ इन्द्राबृहस्पती ॥ छन्दः—१, २, ५,
१३, १४ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ६, ७, १०, ११, १६ विराद् त्रिष्टुप् । ८, ९,
१२ त्रिष्टुप् । १५, १८, १९ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ४, १७ पङ्क्तिः । २० निचृत्
पङ्क्तिः । २१ विराद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३, ५—१६, १८, १९ धैवतः ।
४, १७, २०, २१ पञ्चमः ॥

॥ ६६ ॥ अस्मा उपास आतिरन्त याममिन्द्राय नक्तमूर्म्याः सुवाचः । अस्मा
आपो मातरः सप्त तस्थुर्नृभ्यस्तराय सिन्धवः सुपाराः ॥ १ ॥ अतिविद्धा विथु-
रेणां चिदस्त्रा त्रिः सप्त सानु संहिता गिरीणाम् । न तद्देवो न मर्यस्तुतुर्याद्यानि
प्रवृद्धो वृषभश्चकार ॥ २ ॥ इन्द्रस्य वज्रं आयसो निमिष इन्द्रस्य बाह्वोर्भूयिष्ठः

अ० ६ । अ० ६ । व० ३५] ४७३ [म० ८ । अ० १० । सू० ६६ ।

मोजः । शीर्षन्निन्द्रस्य क्रतवो निरेक आसन्नेषन्तु श्रुत्या उपाके ॥ ३ ॥ मन्ये त्वा
यज्ञियं यज्ञियांनां गन्ये त्वा च्यवन्मच्युतानाम् । मन्ये त्वा सत्त्वंनामिन्द्र क्रतुं म-
न्ये त्वा वृषभं चर्षणीनाम् ॥ ४ ॥ आ यद्वज्रं बाह्वोरिन्द्र धत्से मदच्युतमहये ह-
न्तवा उ । प्र पर्वता अनवन्त प्र गावः प्र ब्रह्माणो अभिनक्षन्त इन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥
तमुं पृवाप्तु य इमा जुजान विश्वा जातान्यवराण्यस्मात् । इन्द्रेण मित्रं दिधिषेम
गीर्भिरूपो नमोभिवृषभं विशेष ॥ ६ ॥ वृत्रस्य त्वा श्वसथादीषमाणा विश्वे देवा
अजहुर्ये सखायः । मरुद्भिरिन्द्र सख्यं ते अस्त्वथेमा विश्वाः पृतना जयासि ॥ ७ ॥
त्रिः षष्टिस्त्वा मरुतो वावृधाना उस्ता इव राशयो यज्ञियासः । उप त्वेमः कृधि
नो भागधेयं शुभं त एना हविषा विधेम ॥ ८ ॥ तिग्ममायुधं मरुतामनीकं कस्त
इन्द्र प्रति वज्रं दधर्ष । अनायुधासो असुरा अदेवाश्चक्रेण तां अप वप ऋजी-
षिन् ॥ ९ ॥ मह उग्राय तवसे सुवृत्तिं प्रेरय शिवतमाय पश्वः । गिर्वाहसे गिर
इन्द्राय पूर्वीर्धेहि तन्वे कुविदङ्ग वेदत् ॥ १० ॥ ३३ ॥ उक्थवाहसे विश्वे मनीषां द्रुणा न
पारमीरय नदीनाम् । नि स्पृश धिया तन्वि श्रुतस्य जुष्टतरस्य कुविदङ्ग वेदत् ॥ ११ ॥
तद्विविद्वहि यत्त इन्द्रो जुजोषत्स्तुहि सुष्टुतिं नमसा विवास । उप भूष जरितर्मा
रुवणयः श्रावया वाचं कुविदङ्ग वेदत् ॥ १२ ॥ अवं द्रुप्सो अंशुमतीमतिष्ठदियानः
कृष्णो वशभिः सहस्रैः । आवत्तमिन्द्रः शच्या धमेन्तमप स्नेहितीर्नमणा अधत्त
॥ १३ ॥ द्रुप्समपश्यं विष्णुणे चरन्तमुपह्वरे नद्यो अंशुमताः । नभो न कृष्णम-
वतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ ॥ १४ ॥ अध द्रुप्सो अंशुमत्या उ-
पस्थेऽधारयत्तन्वं तित्विषाणः । विशो अदेवीरभ्याः चरन्तीर्बृहस्पतिना युजेन्द्रः
ससाहे ॥ १५ ॥ ३४ ॥ त्वं ह त्यत्सप्तभ्यो जायमानोऽशत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र ।
गूळहे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्यो भुवनेभ्यो रणं धाः ॥ १६ ॥ त्वं ह
त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन्धृषितो जघन्थ । त्वं शुष्णस्यावातिरो वधत्रैस्त्वं
गा इन्द्र शच्येदविन्द्रः ॥ १७ ॥ त्वं ह त्यद्वृषभ चर्षणीनाङ्घ्रिनो वृत्राणां तविषो
बभूथ । त्वं सिन्धूरसृजस्तस्तभानान् त्वमपो अजयो दासपत्नीः ॥ १८ ॥ स सु-
क्रतू रणिता यः सुतेष्वनुत्तमन्युर्यो अहेव रेवान् । य एक इन्नर्यपांसि कर्ता स वृ-
त्रहा प्रतीद्वन्यमाहुः ॥ १९ ॥ स वृत्रहेन्द्रश्चर्षणीधृत्तं सुष्टुत्या हव्यं हुवेम । स प्रा-
विता मघवा नोऽधिवक्ता स वाजस्य श्रवस्यस्य दाता ॥ २० ॥ स वृत्रहेन्द्र ऋभुक्ता
सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूव । कृण्वन्नपांसि नर्यापुरुणि सोमो न पीतो हव्यः स-
खिभ्यः ॥ २१ ॥ ३५ ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० १] ४७४ [म० ८ । अ० १० । सू० ६८ ।

॥ ६७ ॥ १-१५ रेभः काश्यप ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ११
विराद् बृहती । २, ६, ६, १२ निचृद्बृहती । ४, ५, ८ बृहती । ३ भुरि-
गनुष्टुप् । ७ अनुष्टुप् । १० भुरिगजगती । १३ अतिजगती । १५ ककुम्मीती ज-
गती । १४ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, २, ४-६, ८, ६, ११, १२ मध्यमः ।
३, ७ गान्धारः । १०, १३, १५ निषादः । १४ धैवतः ॥

॥ ६७ ॥ या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वा असुरेभ्यः । स्तोताः मिन्मघवन्नस्य
वर्धय ये च त्वे वृक्तवर्हिषः ॥ १ ॥ यमिन्द्र दधिषे त्वमश्वं गां भागमव्ययम् ।
यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा प्रणौ ॥ २ ॥ य इन्द्र सस्त्य-
ष्टतोऽनुष्वापमदैवयुः । स्वैः ष एवैर्मुमुक्षुत्पोष्यं रयिं संनुतर्धेहि तं ततः ॥ ३ ॥
पच्छक्रासि परावति यदवति वृत्रहन् । अतस्त्वा गीर्भिर्द्युगदिन्द्र केशिभिः सु-
तावाँ आ विवासति ॥ ४ ॥ यद्वासि रोचने दिवः समुद्रस्याधि विष्टपि । यत्पा-
थिंवे सदेने वृत्रहन्तम् यदन्तरिक्ष आ गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥ स नः सोमेषु सोमपाः
सुतेषु शवसस्पते । मादयस्व राधसा सृतावतेन्द्र राया परीणसा ॥ ६ ॥ मा न
इन्द्र परा वृणग्भवा नः सधमाद्यः । त्वं न ऊती त्वमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परा
वृणक् ॥ ७ ॥ अस्मे इन्द्र सचा सुते नि पदा पीतये मधु । कृधी जस्त्रि मघवन्न-
वो महदस्मे इन्द्र सचा सुते ॥ ८ ॥ न त्वा देवास आशत न मर्त्यासो अद्रिवः ।
विश्वा जातानि शवसाभिभूरसि न त्वा देवास आशत ॥ ९ ॥ विश्वाः पृतना
अभिभूतं नरं सजुस्ततन्नुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे । क्रत्वा वरिष्ठं वरं आमुर्मुतोग्र-
मोजिष्ठं त्वसं तरस्विनम् ॥ १० ॥ ३७ ॥ समी रेभासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।
स्वर्पति यदी वृधे धृतव्रतो ह्योजसा समुतिभिः ॥ ११ ॥ नेमि नमन्ति चक्षसा
मेपं विप्रा अभिस्वरा । सुवीतयो वो अद्रुहोऽपि कर्णे तरस्विनः समृक्भिः ॥ १२ ॥
तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्रं सत्रा दधातुमप्रतिष्कृतं शवांसि । महिष्ठो गीर्भिरा
च यज्ञियो ववर्तद्वाये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वृज्जी ॥ १३ ॥ त्वं पुर इन्द्र वि-
किदेना व्योजसा शविष्ठ शक्र नाशयध्वै । त्वद्विश्वा नि भुवनानि वज्रिन्ध्यावा रे-
जेते पृथिवी च भीषा ॥ १४ ॥ तन्म अतमिन्द्र शूर चित्र पात्वपो न वज्रिन्दु-
रितार्ति पर्षिभूरि । कदा न इन्द्र राय आ दशस्येर्विश्वन्यस्य स्पृहयाव्यस्य
राजन् ॥ १५ ॥ ३८ ॥ ६ ॥

॥ ६८ ॥ १-१२ नृमेघ ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५ उष्णिक् ।
२, ६ ककुम्मीती उष्णिक् । ३, ७, ८, १०-१२ विराडुष्णिक् । ४ पाद नि-
चृदुष्णिक् । ६ निचृदुष्णिक् ॥ ऋषभ स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ३] ४७५ [म० ८ । अ० १० । सू० ६६ ।

॥ ६८ ॥ इन्द्राय सामं गायतु विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विणश्चिते पन-
स्यवे ॥ १ ॥ त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो मह्यं असि
॥ २ ॥ विश्राज्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः । देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे
॥ ३ ॥ एन्द्र नो गधि प्रियः सत्राजिदगोह्यः । गिरिर्न विश्वतस्पृथुः पतिर्दिवः
॥ ४ ॥ अभि हि सत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो बृधः प-
तिर्दिवः ॥ ५ ॥ त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र वर्ता पुरामसि । हन्ता दस्योर्मनोर्वृधः
पतिर्दिवः ॥ ६ ॥ १ ॥ अथा हीन्द्र गिर्वेण उप त्वा कामान्महः संसृज्महे । उदेव यन्त
उदभिः ॥ ७ ॥ वारुणं त्वा यव्याभिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावृध्वासं चिदद्रिवो
दिवेदिवे ॥ ८ ॥ युञ्जन्ति हरी इषिरस्य गार्थयोरौ रथं उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचो-
युजा ॥ ९ ॥ त्वं न इन्द्रा भर्तु ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृत
नाषहम् ॥ १० ॥ त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अथा ते
सुम्नमीमहे ॥ ११ ॥ त्वां शुष्मिन्पुरुहूत वाजयन्तमुप ध्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व
सुवीर्यम् ॥ १२ ॥ २ ॥

॥ ६६ ॥ १-८ नृमेध ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१ आर्ची स्वराद् बृहती ॥
२ बृहती । ३, ७ निचृद् बृहती । ५ पाद निचृद् बृहती । ४, ६, ८ पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१-३, ५, ७ गान्धारः । ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ६६ ॥ त्वामिदा ह्यो नरोऽपीप्यन्वज्जिन्भूर्ययः । स इन्द्र स्तोमवाहसा-
मिह श्रुध्युप स्वसंरमा गहि ॥ १ ॥ मत्स्वा सुशिष हरिवस्तदीमहे त्वे आ भू-
षन्ति वेधसः । तव श्रवांस्युपमान्युक्थ्या सुतेष्विन्द्र गिर्वेणः ॥ २ ॥ श्रायन्त इव
सूर्य विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम
॥ ३ ॥ अनर्शरातिं वसुदामुप स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातर्यः । सो अस्य कामं वि-
धतो न रोषति मनो दानाय चोदयन् ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा अमिस
स्पृधः । अशस्तिहा जज्ञिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुण्यतः ॥ ५ ॥ अनु ते शुष्मं
तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुञ्ज मातरा । विश्वास्ते स्पृधः श्रथयन्त मन्यवे वृषं य-
द्रिन्द्र तूर्वसि ॥ ६ ॥ इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् । आशुञ्जेतारं हेतारं
शथीतममर्तूतं तुग्न्यावृधम् ॥ ७ ॥ इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतं शतमूर्तिं शतक्रतुम् ।
समानमिन्द्रमर्कसे इवामहे वसवानं वसुजुवम् ॥ ८ ॥ ३ ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ६] ४७६ [म० ८ । अ० १० । सू० १०१ ।

॥ १०० ॥ १-३, ६-१२ नेमो भार्गवः । ४, ५ इन्द्र ऋषिः ॥ देवताः-१-६, १२ इन्द्रः । १०, ११ वाक् ॥ छन्दः-१, ४ पाद निचृत्त्रिष्टुप् । २, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५, १२ त्रिष्टुप् । १० विराद् त्रिष्टुप् । ६ निचृज्जगती । ७, ८ अनुष्टुप् । ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-५, १०-१२ धैवतः । ६ निपादः । ७-६ गान्धारः ॥

॥ १०० ॥ अयं त एमि तन्वा पुरस्ताद्विश्वे देवा अभि मां यन्ति पृथ्वात् । यदा मह्यं दीधरो भागमिन्द्रादिन्मया कृण्वो वीर्याणि ॥ १ ॥ दधामि ते मधुनो भक्षमग्रे हितस्ते भागः सुतो अस्तु सोमः । असञ्च त्वं दक्षिणतः सखा मेऽथा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि ॥ २ ॥ प्र सु स्तोमं भरत वाजयन्त इन्द्राय सत्यं यदि सत्यमस्ति । नेन्द्रो अस्तीति नेम उ त्व आह क ई ददर्श कमभिष्टवाम ॥ ३ ॥ अयमस्मि जरितः पश्य मेह विश्वा जातान्यभ्यास्मि मृदा । ऋतस्य मा प्रदिशो वर्धयन्त्यादर्विरो भुवना ददर्शामि ॥ ४ ॥ आ यन्मा वेना अरुहन्तस्य एकमासीनं हर्यतस्य पृष्ठे । मनश्चिन्मे हृद् आ प्रत्यबोचदचिक्रदञ्छिमन्तः सखायः ॥ ५ ॥ विश्वेत्ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या या चकथं मधवन्निन्द्र सुन्वते । पारावतं यत्पुरुसम्भृतं वस्वपावृणोः शरभाय ऋषिवन्धवे ॥ ६ ॥ ४ ॥ प्र नूनं धावता पृथङ्गेह यो वो अवावरीत् । नि पो वृत्रस्य मर्मणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत् ॥ ७ ॥ मनोज्ञा अयमान आयसीमिदं तत्पुरम् । दिवं सुपर्णो गत्वाय सोमं वज्रिण आभरत् ॥ ८ ॥ समुद्रे अन्तः शयत उद्वा वज्रो अभीवृतः । भरन्त्यस्मै संयतः पुरः प्रसवणा वलिम् ॥ ९ ॥ यद्वागवदन्त्यविचेतनानि राष्ट्री देवानां निषसाद मन्द्रा । अतस् ऊर्जं दुदुहे पयांसि कं स्विदस्याः परमज्जगाम ॥ १० ॥ देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति । सा नो मन्त्रेषमूर्जं दुहाना धेनुर्वागस्मानुष सुष्टुतैतु ॥ ११ ॥ सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व द्यौर्देहि लोकं वज्राय विष्कभे । हनाव वृत्रं रिणचाव सिन्धुनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ १०१ ॥ १-१६ जमदग्निभार्गव ऋषिः ॥ देवताः-१-५ मित्रावरुणौ । ५, ६ आदित्याः । ७, ८ अश्विनौ । ९, १० वायुः । ११, १२ सूर्यः । १३ उषाः सूर्यप्रभावा । १४ पवमानः । १५, १६ गौः ॥ छन्दः-१ निचृद् बृहती । ६, ७, ९, ११ विराद् बृहती । १२ भुरिग् बृहती । १० स्वराद् बृहती । ५ आचीं स्वराद् बृहती । १३ आचीं बृहती । २, ४, ८ पङ्क्तिः । ३ गान्धारी । १४ पाद निचृत्त्रिष्टुप् । १५ त्रिष्टुप् । १६ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१,

अ० ६ । अ० ७ । व० ६] ४७७ [म० ८ । अ० १० । सू० १०२ ।

५, ६, ७, ८—११, १२, १३ मध्यमः । २, ४, ८ पञ्चमः । ३ षड्जः ।
१४—१६ धैवतः ॥

॥ १०१ ॥ ऋधगित्था स मर्त्यैः शशमे देवतातये । यो नूनं मित्रा वरुणा
वभिष्टय आचक्रे हव्यदातये ॥ १ ॥ वर्षिष्ठक्षत्रा उरुचक्षसा नरा राजाना दी-
र्घश्रुत्तमा । ता बाहुता न दंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ २ ॥ प्र यो
वा मित्रा वरुणा जिरो द्रुतो अद्रवत् । अर्यः शीर्षा मदैरयुः ॥ ३ ॥ न यः संपृ-
च्छे न पुनर्हवीतवे न संवादाय रमते । तस्मान्नो अद्य समृतेरुष्यतं बाहुभ्यां न
उरुष्यतम् ॥ ४ ॥ प्र मित्राय प्रार्यम्णे संचथ्यमृतावसो । वरुथ्यं वरुणे छन्द्यं
वचः स्तोत्रं राजसु गायत ॥ ५ ॥ ६ ॥ ते हिंन्विरे अरुणं जेन्यं वस्वेकं पुत्रं
तिसृणाम् । ते धामान्यमृता मर्त्यानामदब्धा अभि चक्षते ॥ ६ ॥ आ मे वचां-
स्युद्यता द्युमत्तमानि कर्त्वा । उभा यातं नासत्या सजोपसा प्रति हव्यानि वी-
तये ॥ ७ ॥ रातिं यद्वामरक्षसं हवामहे युवाभ्यां वाजिनीवसू । प्राचीं होत्रां प्र-
तिरन्तावितं नरा गृणाना जमदग्निना ॥ ८ ॥ आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायों
याहि सुमन्मभिः । अन्तः पवित्रं उपरि श्रीणानोयं शुक्रो अयामि ते ॥ ९ ॥
वेत्यध्वर्युः पृथिभी रजिष्ठैः प्रति हव्यानि वीतये । अधा नियुत्व उभयस्य नः
पिव शुचिं सोमं गवाशिरम् ॥ १० ॥ ७ ॥ वणमहाँ असि सूर्यं बळादित्य महाँ
असि । महस्ते सतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महाँ असि ॥ ११ ॥ वद् सूर्यं श्र-
वसा महाँ असि सत्रा देव महाँ असि । मद्वा देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्यो-
तिरदाभ्यम् ॥ १२ ॥ इयं या नीच्यकिणी रूपा रोहिण्या कृता । चित्रेव प्र-
त्यदर्श्यायत्यन्तदेशसु बाहुषु ॥ १३ ॥ प्रजा ह तिस्रो अत्यायमीयुर्न्या अ-
र्कमभितो विविश्रे । बृहद्धं तस्थौ भुवनेष्वन्तः पर्वमानो हरित आ विवेश ॥ १४ ॥
माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादित्यानाममृतस्य नाभिः । प्र नु वोचं चि-
क्रितुषे जनाय मा गामनागामदितिं वधिष्ठ ॥ १५ ॥ वचोविदं वाचमुदीरयन्ती-
विश्वाभिर्धोभिर्रुणतिष्ठमानाम् । देवीदेवेभ्यः पर्येयुषीं गामा मावृक्त मर्त्यां दभ्र-
चैताः ॥ १६ ॥ ८ ॥

॥ १०२ ॥ १-२२ प्रयोगो भार्गव अग्निर्वा पावको बार्हस्पत्यः । अथवाग्नी
गृहपतियविष्टौ सहसः सुतौ तयोर्वान्यतर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३-५, ८, ९, १४, १५, २०-२२ निचृद्गायत्री । २, ६, १२, १३, १६ गायत्री । ७,
११, १७, १८ विराड् गायत्री । १०, १८, पाद निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० १३] ४७८ [म० ८ । अ० १० । सू० १०३ ।

॥१०२॥ त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे । कृविर्गृहपतिर्युवा ॥१॥ सन्
 ईळानया सह देवाँ अग्ने दुवस्युवा । चिकिद्विभानवा वह ॥२॥ त्वया ह स्विद्यु-
 जा वयं चोदिष्टेन यविष्ठय । अभिष्मो वाजसातये ॥ ३ ॥ और्वभृगुवच्छुचिम-
 प्रवानवदा हुवे । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ४ ॥ हुवे वातस्वनं कृविं पर्जन्यक्रन्धं
 सहः । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ५ ॥ ६ ॥ आ स्रवं सवितुर्यथा भगस्येव भुजि
 हुवे । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ६ ॥ अग्निं वो वृधन्तमध्वराणां पुरुतमम् । अच्छा
 नप्ते सहस्वते ॥ ७ ॥ अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तद्या । अस्य क्रत्वा
 यशस्वतः ॥ ८ ॥ अयं विश्वा अभि श्रियोऽग्निदेवेषु पत्यते । आ वाजैरुप नो
 गमत् ॥ ९ ॥ विश्वेषामिह स्तुहि होतृणां यशस्तमम् । अग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ॥१०॥
 ॥ १० ॥ ^{यथापि} शीरं पावकशोचिषं ज्येष्ठो यो दमेष्वा । दीदाय दीर्घश्रुतमः ॥ ११ ॥
 तमर्वन्तन्न सानसिं गृणीहि विप्रशुष्मिणम् । मित्रं न यातयज्जनम् ॥ १२ ॥ उप
 त्वा जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः । वायोरनीके अस्थिरन् ॥ १३ ॥ यस्य
 त्रिधात्ववृतं बर्हिस्तथावसन्दिनम् । आपश्चिन्नि दधा पदम् ॥ १४ ॥ पदं देव-
 स्य मीळुषोऽनाधृष्टाभिरुतिभिः । भद्रा सूर्य इवोपहृक् ॥ १५ ॥ ११ ॥ अग्ने
 घृतस्य धीतिभिस्तेपानो देव शोचिषा । आ देवान्वाञ्जि यक्षिच ॥ १६ ॥ तं त्वा-
 जनन्त मातरः कृविं देवासो अङ्गिरः । हव्यवाहममर्त्यम् ॥ १७ ॥ प्रचेतसं त्वा
 कृवेऽग्ने दूतं वरेण्यम् । हव्यवाहं निषेदिरे ॥ १८ ॥ नहि मे अस्त्यध्न्या न
 स्वधितिर्वनन्वति । अथैतादृग्भरामि ते ॥ १९ ॥ यदत्ते कानि कानि चिदा ते
 दासुणि दध्मसि । ता जुषस्व यविष्ठय ॥ २० ॥ यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अति-
 सपति । सर्वं तदस्तु ते घृतम् ॥२१॥ अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेत मर्त्यः ।
 अग्निमीधे विषस्वाभिः ॥ २२ ॥ १२ ॥

॥ १०३ ॥ १-१४ सोभरिः काणव ऋषिः ॥ १-१३ अग्निः । १४, अ-
 ग्निर्मरुतश्च देवता ॥ छन्दः-१, ३, १३, विराड्बृहती । २ निचृद् बृहती । ४ बृहती ।
 ६ आर्चीस्वराड् बृहती ७, ९ स्वराड् बृहती । ५ पङ्क्तिः । ११ निचृत् पङ्क्तिः । १०
 आर्चीभुरिगायत्री । ८ निचृदुष्णिक् । १२ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः-१-४, ६, ७,
 ९, १३ मध्यमः । ५, ११ पञ्चमः । ८, १२ ऋषभः । १० षड्जः । १४ गान्धारः ॥

॥ १०३ ॥ अर्दशि गातुवित्तमो यस्मिन्वतान्यादधुः । उपोषु जातमर्यस्य
 वर्धनमग्निं नत्तन्त नो गिरः ॥ १ ॥ प्र दैवोदासो अग्निदेवाँ अच्छा न मज्मना ।
 अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नाकस्य सानवि ॥ २ ॥ यस्माद्रेजन्त कृष्ट-

अ० ६ । अ० ७ । व० १५] ४७६ [म० ८ । अ० १० । सू० १०३ ।

यश्च कृत्यानि कृण्वतः । सहस्रसां मेधसां ताविव तमनाग्निं धीभिः संपर्यत ॥ ३ ॥
 प्र यं राये निर्नीषसि मर्तो यस्तै वसो दाशत् । स वीरं धत्ते अग्न उक्थशंसिनं
 तमना सहस्रपोषिणम् ॥ ४ ॥ स हृब्हे चिदभि तृणत्ति वाजमर्वता स धत्ते अ-
 क्षिति श्रवः । त्वे देवत्रा सदा पुरुवसो विश्वा वामानि धीमहि ॥ ५ ॥ १३ ॥
 यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानाम् । मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्रस्तोमा-
 यन्त्यग्नये ॥ ६ ॥ अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुदानवो मर्मृज्यन्ते देवयवः । उभे तोके
 तनये दस्म विशपते पर्षि राधो मघोनाम् ॥ ७ ॥ प्र मंहिष्ठाय गायत ऋतावने
 बृहते शुक्रशोचिषे । उपस्तुतासो अग्नये ॥ ८ ॥ आ वसते मघवा वीरव्यशः स-
 मिद्धो द्युमन्याहुतः । कुविन्नो अस्य सुमतिर्नवीयस्यच्छा वाजैभिरागमत् ॥ ९ ॥
 प्रेष्ठमुप्रियाणां स्तुह्यासावार्तिथिम् । अग्निं रथानां यमम् ॥ १० ॥ १४ ॥ उदिता
 यो निर्दिता वेदिता वस्वा यज्ञियो वर्तति । दुष्टरा यस्य प्रवणे नोर्मयो धिया
 वाजं सिषासतः ॥ ११ ॥ मा नो हृणीतामर्तिथिर्वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः ।
 यः सुहोता स्वध्वरः ॥ १२ ॥ मोते रिपन्ये अच्छोक्तिभिर्वसोऽग्ने केभिशिचदेवैः ।
 कीरिशिचद्धि त्वामीद्वि दूत्याय रातहव्यः स्वध्वरः ॥ १३ ॥ आग्ने याहि
 मरुत्सखा रुद्रेभिः सोमपीतये । सोमर्या उप सुष्टुतिं मादयस्व स्वर्णरे
 ॥ १४ ॥ १५ ॥ १० ॥ ८ ॥

॥ इत्यष्टमम्मण्डलं समाप्तम् ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० १६] ४८० [म० ६ । अ० १ । सू० २ ।

अथ नवमस्मरण्डलम् ॥

॥१॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, २, ६ गायत्री । ३, ७-१० निचृद् गायत्री । ४, ५ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ १ ॥ रुन्नोहा विश्वचर्षणिरभि योनिमयो हतम् । द्रुणा सधस्थमासदत् ॥ २ ॥ वरिवोधातमो भव मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः । पर्षि राधो मघोनाम् ॥ ३ ॥ अभ्यर्ष महानां देवानां वीतिमन्धसा । अभि वाजमुत श्रवः ॥ ४ ॥ त्वामच्छा चरामसि तदिदर्थे दिवेदिवे । इन्द्रो त्वे न आशसः ॥ ५ ॥ १६ ॥ पुनार्ति ते परिस्तुतं सोमं सूर्यस्य दुहिता । वारैण शश्वता तना ॥ ६ ॥ तमिमरवीः समर्य आ गृभ्णन्ति योषणो दश । स्वसारः पार्ये दिवि ॥ ७ ॥ तमीं हिन्वन्त्य शुवो धमन्ति वाकुरं दृतिम् । त्रिधातुं वारणं मधु ॥ ८ ॥ अभीममघ्न्या उत श्रीणन्ति धेनवः शिशुम् सोममिन्द्राय पातवे ॥ ९ ॥ अस्येदिन्द्रो मदेष्वा विश्वा वृत्राणि जिघ्नते । शूरो मघा च मंहते ॥ १० ॥ १७ ॥

॥२॥ १-१० मेधातिथिर्ऋषिः॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ४, ६ निचृद् गायत्री । २, ३, ५, ७-९ गायत्री । १० विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ पवस्व देववीरतिं पवित्रं सोम रंघ्या । इन्द्रमिन्द्रो वृषाविश ॥ १ ॥ आ वच्यस्व महि प्सरो वृषेन्दो द्युमनवत्तमः । आ योनिं धर्णसिः सदः ॥ २ ॥ अधुक्तत प्रियं मधु धारा सुतस्य वेधसः । अपो वसिष्ठ सुक्रतुः ॥ ३ ॥ महान्तं त्वा महीरन्वापो अर्षन्ति सिन्धवः । यदोभिर्वासयिष्यसे ॥ ४ ॥ समुद्रो अप्सु मा-मृजे विष्टम्भो धरुणो दिवः । सोमः पवित्रं अस्मयुः ॥ ५ ॥ १८ ॥ अचिक्रद्वृ-षा हरिमहान्मित्रो न दर्शतः । सं सूर्येण रोचते ॥ ६ ॥ गिरस्त इन्द्र ओजसा

अ० ६ । अ० ७ । व० २३] ४८१ [म० ६ । अ० १ । सू० ४ ।

मर्मज्यन्ते अपस्युवः । याभिर्मदाय शुम्भसे ॥ ७ ॥ तं त्वा मदाय वृष्वय उलो-
ककृत्नुमीमहे । तव प्रशस्तयो महीः ॥ ८ ॥ अस्मभ्यमिन्दविन्द्रयुर्मध्वः पवस्व धा-
रया । पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव ॥ ९ ॥ गोषा इन्दो नृषा अस्यश्वसा वाजसा उत ।
आत्मा यज्ञस्य पूर्यः ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ३ ॥ १-१० शुनःशेष ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
२ विराड् गायत्री । ३, ५, ७, १० गायत्री । ४, ६, ८, ९ निचृद् गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ एष देवो अमर्त्यः पर्णवीरिव दीयति । अभिद्रोणान्यासदम् ॥ १ ॥
एष देवो विषा कृतोऽति हरांसि धावति । पवमानो अदाभ्यः ॥ २ ॥ एष देवो
विपन्युभिः पवमान ऋतायुभिः । हरिर्वाजाय मृज्यते ॥ ३ ॥ एष विश्वानि वार्या
शूरो यन्निवसत्त्वभिः । पवमानः सिषासति ॥ ४ ॥ एष देवो रथर्यति पवमानो
दशस्यति । आविष्करोति वग्वनुम् ॥ ५ ॥ २० ॥ एष विप्रैरभिष्टुतोऽपो देव
वि गाहते । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ ६ ॥ एष दिवं वि धावति तिरो रजांसि धा-
रया । पवमानः कनिक्रदत् ॥ ७ ॥ एष दिवं व्यासरत्तिरो रजांस्यस्पृतः । पव-
मानः स्वध्वरः ॥ ८ ॥ एष प्रत्नेन जन्मना देवो देवेभ्यः सुतः । हरिः पवित्रे
अर्षति ॥ ९ ॥ एष उ स्य पुरुवतो जज्ञानो जनयन्निषः । धारया पवते सुतः
॥ १० ॥ २१ ॥

॥ ४ ॥ १-१० हिरण्यस्तूप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
३, ४, १० गायत्री । २, ५, ८, ९ निचृद् गायत्री । ६, ७ विराड् गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ सना च सोम जेषि च पवमान महि श्रवः । अथा नो वस्यसस्कृधि
॥ १ ॥ सना ज्योतिः सना स्वर्विश्वा च सोम सौभगा । अथा नो वस्यसस्कृ-
धि ॥ २ ॥ सना दत्तमुत क्रतुमप सोममृधो जहि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ३ ॥
पवीतारः पुनीतन सोममिन्द्राय पातवे । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ४ ॥ त्वं सूर्ये
न आ भज तव क्रत्वा तवोतिभिः । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ५ ॥ २२ ॥ तव
क्रत्वा तवोतिभिर्ज्योक्पश्येम सूर्यम् । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ६ ॥ अभ्यर्ष
स्वायुध सोम द्विवर्हसं रयिम् । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ७ ॥ अभ्यर्षानप-

अ० ६ । अ० ७ । व० २७] ४८२ [म० ६ । अ० १ । सू० ६ ।

च्युतो रयिं समत्सु सामहिः । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ८ ॥ त्वां यज्ञैरवीवृध-
न्पवमान विधर्मणि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ९ ॥ रयिं नश्चित्रमश्विनमिन्दो
विश्वायुमा भर । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ १० ॥ २३ ॥

॥५॥१-११ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ आप्रियो देवता ॥ छन्दः-
१, २, ४-६ गायत्री । ३, ७ निचृद् गायत्री । ८ निचृदनुष्टुप् । ९, १० अनु-
ष्टुप् । ११ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-७ षड्जः । ८-११ गान्धारः ॥

॥ ५ ॥ समिद्धो विश्वतस्पतिः पवमानो वि राजति । प्रीणन्वृषा कर्निक-
दत् ॥ १ ॥ तनूनपात्पवमानः शृङ्गे शिशानो अर्पति । अन्तरिक्षेण रारजत् ॥ २ ॥
ईळेन्यः पवमानो रयिर्वि राजति द्युमान् । मध्वोर्धाराभिरोजसा ॥ ३ ॥ बर्हिः प्रा-
चीनमोजसा पवमानः स्तृणन्हरिः । देवेषु देव ईयते ॥ ४ ॥ उदातैर्जिह्वे वृ-
हदारौ देवीर्हिरण्ययीः । पवमानेन सुष्टुताः ॥ ५ ॥ २४ ॥ सुशिल्पे बृहती मही ।
पवमानो वृषण्यति । नक्तोषासा न दर्शते ॥ ६ ॥ उभा देवा नृचक्षसा होतासा
दैव्या हुवे । पवमान इन्द्रो वृषा ॥ ७ ॥ भारती पवमानस्य सरस्वतीळा मही ।
इमं नो यज्ञमा गमन्तिस्त्रो देवीः सुपेशसः ॥ ८ ॥ त्वष्टारमग्रजां गोपां पुरोयावा-
नमा हुवे । इन्दुरिन्द्रो वृषा हरिः पवमानः प्रजापतिः ॥ ९ ॥ वनस्पतिं पवमान-
मध्वा समेङ्गिध्रि धारया । सहस्रवल्शं हरितं आजमानं हिरण्ययम् ॥ १० ॥ विश्वे देवाः
स्वाहाकृतिं पवमानस्या गत । वायुर्वृहस्पतिः सूर्योऽग्निरिन्द्रः सजोषसः ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ ६ ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो दे-
वता ॥ छन्दः-१, २, ७ निचृद् गायत्री । ३-६, ९ गायत्री । ८ विराड्
गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ मन्द्रया सोम धारया वृषा पवस्व देवयुः । अव्यो वारिषस्मयुः ॥ १ ॥
अभि त्यं मयं मदमिन्द्राविन्द्र इति क्षर । अभि वाजिनो अर्वतः ॥ २ ॥ अभि
त्यं पूर्व्यं मदं सुवानो अर्ष पवित्र आ । अभि वाजसुत श्रवः ॥ ३ ॥ अनु द्रप्सासु
इन्द्रव आपो न प्रवतासरन् । पुनाना इन्द्रमाशत ॥ ४ ॥ यमत्यमिव वाजिनं मृ-
जन्ति योषणो दश । वने क्रीळन्तमत्यविम् ॥ ५ ॥ २६ ॥ तं गोभिर्वृषणं रसं
मदाय देववीतये । सुतं भराय सं सृज ॥ ६ ॥ देवो देवाय धारयेन्द्राय पवते सुतः ।
पयो यदस्य पीपयत् ॥ ७ ॥ आत्मा यज्ञस्य रक्षां सुष्वाणः पवते सुतः । प्रत्वं नि
पाति काव्यम् ॥ ८ ॥ एवा पुनान इन्द्रयुर्मदं मदिष्ठ वीतये । गुहा चिदधिषे
गिरः ॥ ९ ॥ २७ ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ३२] ४८३ [म० ६ । अ० १ । सू० ६ ।

॥ ७ ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ५-६ गायत्री । २ निचृद् गायत्री । ४ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ असृग्रमिन्द्रवः पथा धर्मचतस्य सुश्रियः । विद्वाना अस्य योजनम् ॥ १ ॥ प्र धारा मध्वो अग्रियो महीरुपो वि गांहेते । हविर्हविष्पु वन्द्यः ॥ २ ॥ प्र युजो वाचो अग्रियो वृषाव चक्रद्वजे । सन्नाभि सत्यो अश्वरः ॥ ३ ॥ परि यत्काव्या कृविर्नृम्णा वसानो अर्पति । स्वर्वाजी सिपासति ॥ ४ ॥ पवमानो अभि स्पृधो विशो राजेव सीदति । यदीमृगवन्ति वेधसः ॥ ५ ॥ २८ ॥ अव्यो वारे परि प्रियो हर्षिर्वनेषु सीदति । रेभो वनुष्यते मती ॥ ६ ॥ स वायुमिन्द्रमश्विना साकं मदेन गच्छति । रणा यो अस्य धर्मभिः ॥ ७ ॥ आ मित्रावरुणा भगं गध्वः पवन्त ऊर्मयः । विद्वाना अस्य शर्मभिः ॥ ८ ॥ अस्मभ्य रोदसी रयि मध्वो वाजस्य सातये । श्रवो वसूनि सज्जितम् ॥ ९ ॥ २९ ॥

॥ ८ ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, २, ५, ८ निचृद् गायत्री । ३, ४, ७ गायत्री । ६ पाद निचृद् गायत्री । ९ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ एते सोमा अभि प्रियमिन्द्रस्य काममक्षरन् । वर्धन्तो अस्य वीर्यम् ॥ १ ॥ पुनानासंश्चमूपदो गच्छन्तो वायुमश्विना । ते नो धान्तु सुवीर्यम् ॥ २ ॥ इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो हार्दि चोदय । ऋतस्य योनिमासदम् ॥ ३ ॥ मृजन्ति त्वा दश क्षिपो हिन्वन्ति सप्त धीतयः । अनु विषा अमादिपुः ॥ ४ ॥ देवेभ्यस्त्वा मदाय कं सज्जानमति मेधयः । सङ्गोभिर्वासयामसि ॥ ५ ॥ ३० ॥ पुनानः कलशेषा वस्त्राण्यरुषो हरिः । परि गव्यान्वव्यत ॥ ६ ॥ मघोन आ पवस्व नो जहि विश्वा अपद्विषः । इन्द्रो सखायमा विश ॥ ७ ॥ वृष्टि दिवः परि स्रव शुम्नं पृथिव्या अधि । सहो नः सोम पृत्सु धाः ॥ ८ ॥ नृचक्षंस त्वा वयमिन्द्रपीतं स्वर्विदम् । भक्षीमहि प्रजामिषम् ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ ९ ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ३-५, ८ गायत्री । २, ६, ७, ९ निचृद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ७ । व० ३६] ४८४ [म० ६ । अ० १ । सू० ११ ।

॥ ६ ॥ परि प्रिया दिवः कृविर्वयांसि नृप्योर्हितः । सुवानो याति कृविकृतुः ॥ १ ॥ प्र प्र क्षयाय पन्यसे जनाय जुष्टो अद्रुहे । वीसर्ष चनिष्ठया ॥ २ ॥ स सुनर्मातरा शुचिर्जातो जाते अरोचयत् । महान्मही ऋतावृथा ॥ ३ ॥ स सप्त धीतिभिर्हितो नद्यो अजिन्वदद्रुहः । या एकमक्षि वावृधुः ॥ ४ ॥ ता अभि सन्त-
मस्त्वृतं महे युवानमा दधुः । इन्दुमिन्द्र तव वृते ॥ ५ ॥ ३२ ॥ अभि वहिन्न-
मर्त्यः सप्त पश्यति वावहिः । क्रिविर्देवीरतर्पयत् ॥ ६ ॥ अत्रा कल्पेषु नः पुष्-
स्तमांसि सोम योध्या । तानि पुनान जङ्घनः ॥ ७ ॥ नू नन्यसे नवीयसे सूक्ताय
साधया पृथः । प्रन्वद्रौचया रुचः ॥ ८ ॥ पवमान महि श्रवो गामश्वं रासि
वीरवत् । सना मेधां सना स्वः ॥ ९ ॥ ३३ ॥

॥ १० ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः—१, २, ६, ८ निचृद् गायत्री । ३, ५, ७, ९ गायत्री । ४
भुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १० ॥ प्रस्थानासो रथा इवार्वन्तो न श्रवस्यवः । सोमासो राये अक्रमुः
॥ १ ॥ हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गभस्त्योः । भरांसः कारिणामिव ॥ २ ॥
राजानो न प्रशस्तिभि सोमासो गोभिर्जज्जते । यज्ञो न सप्त धातुभिः ॥ ३ ॥
परि सुवानास इन्द्रो मदाय बर्हणा गिरा । सुता अर्षन्ति धारया ॥ ४ ॥ आपानासो
विवस्वतो जनन्त उपसो भगम् । सूर्यो अण्वं वि तन्वते ॥ ५ ॥ ३४ ॥ अप द्वारा
मतीनां प्रवा ऋण्वन्ति कारवः । वृष्णो हरस आयवः ॥ ६ ॥ समीचीनास आ-
सते होतारः सप्तजामयः । पदमेकस्य पिप्रतः ॥ ७ ॥ नाभा नाभि न आ ददे
चक्षुश्चित्सूर्ये सचा । कुवेरपत्यमा दुहे ॥ ८ ॥ अभि प्रिया दिवस्पदमध्वर्युभिर्गुहा
हितम् । सूरः पश्यति चक्षसा ॥ ९ ॥ ३५ ॥

॥ ११ ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः—१-४, ६ निचृद् गायत्री । ५-८ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ११ ॥ उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्द्रवे । अभि देवा इयन्ते ॥ १ ॥
अभि ते मधुना पयोऽथर्वाणो अशिश्नयुः । देवं देवाय देवयु ॥ २ ॥ स नः प-
वस्व शं गत्रे शं जनाय शमवते । शं राजन्नोषधीभ्यः ॥ ३ ॥ बभ्रवे नु स्वतव-
सेऽरुणाय दिविस्पृशे । सोमाय ग्राथमर्चत ॥ ४ ॥ हस्तच्युतेभिरदिभिः सुतंसोमं

अ० ६ । अ० ८ । व० २] ४८५ [म० ६ । अ० १ । मू० १३ ।

पुनीतन । मधावा धावता मधु ॥ ५ ॥ ३६ ॥ नमसेदुष सीदत दध्रेदभि श्रीणी-
तन । इन्दुमिन्द्रे दधातन ॥ ६ ॥ अमित्रहा विचर्षणिः पर्वस्व सोम शं गवे । दे-
वेभ्यो अनुकामकृत् ॥ ७ ॥ इन्द्राय सोम पार्तवे मदाय परि विच्यसे । मनश्चि-
न्मनसुस्पतिः ॥ ८ ॥ पर्वमान सुवीर्यं रयिं सोम रिरिहि नः । इन्द्रविन्द्रेण नो
युजा ॥ ९ ॥ ३७ ॥

॥ १२ ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पर्वमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः-१, २, ६-८ गायत्री । ३-५, ९ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ सोमो असृष्टमिन्दवः सुता ऋतस्य सादने । इन्द्राय मधुमत्तमाः
॥ १ ॥ अभि विप्रो अनूषत् गावो वत्सं न मातरः । इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ २ ॥
मदच्युत्क्षेति सादने सिन्धोरूपो विप्रश्चित् । सोमो गौरी अधि श्रितः ॥ ३ ॥
दिवो नाभा विचक्ष्णोऽव्यो वारं महीयते । सोमो यः सुकृतुः कविः ॥ ४ ॥ यः
सोमः कलशेषां अन्तः पवित्र आहितः । तमिन्दुः परि पस्वजे ॥ ५ ॥ ३८ ॥
प्र वाचमिन्दुरिष्यति समुद्रस्यार्धिं विष्टपि । जिन्वन्कोशं मधुश्चुतम् ॥ ६ ॥ नि-
त्यस्तोत्रो वनस्पतिर्धिनामन्तः सर्वदुर्घः । हिन्वानो मानुषो युगा ॥ ७ ॥ अभि प्रिया
दिवस्पदा सोमो हिन्वानो अर्षति । विप्रस्य धारया कविः ॥ ८ ॥ आ पर्वमान
धारय रयिं सहस्रवर्चसम् । अस्मे इन्दो स्वाभुवम् ॥ ९ ॥ ३९ ॥ ७ ॥

॥ १३ ॥ १-६ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पर्वमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः-१-३, ५, ८ गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ६ भुरिगायत्री ।
७ पाद निचृद्गायत्री । ९ यवमध्या गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १३ ॥ सोमः पुनानो अर्षति सहस्रधारो अश्विः । वायोरिन्द्रस्य निष्कृतम्
॥ १ ॥ पर्वमानमवस्यत्रो विप्रमभि प्र गायत । सुष्वाणन्देववीतये ॥ २ ॥ पर्वन्ते
वाजसातये सोमाः सहस्रपाजसः । गृणाना देववीतये ॥ ३ ॥ उत नो वाजसातये
पर्वस्व बृहतीरिषः । युमदिन्दो सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ ते नः सहस्रिणं रयिं पर्वन्तामा
सुवीर्यम् । सुवाना देवास इन्दवः ॥ ५ ॥ १ ॥ अस्मा हि याना न हेतुभिरसृष्टं
वाजसातये । वि वारमव्यमाशवः ॥ ६ ॥ वाश्रा अर्पन्तीन्दवोऽभि वत्सं न धेन-
वः । दधन्विरे गर्भस्त्योः ॥ ७ ॥ जुष्ट इन्द्राय मत्सरः पर्वमान कर्निकदत् । विश्वा
अप द्विषो जहि ॥ ८ ॥ अपघ्नन्तो अरावणः पर्वमानाः स्वर्दशः । योनावृतस्य
सीदत ॥ ९ ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० ६] ४८६ [म० ६ । अ० १ । सू० १६ ।

॥ १४ ॥ १-८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१-३, ५, ७ गायत्री । ४, ८ निचृद्गायत्री । ६ ककुम्पती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १४ ॥ परि प्रासिष्यदत्कविः सिन्धोरूर्मावधिं श्रितः । क्वारं विभ्रत्पुरु स्पृहम् ॥ १ ॥ गिरा यदी सवन्धवः पञ्च व्राता अपस्यवः । परिष्कृण्वन्ति धर्णसिम् ॥ २ ॥ आदस्य शुष्मिणो रमे विश्वे देवा अमत्सत । यदी गोभिर्वसायते ॥ ३ ॥ निरिणानो विधावति जहच्छर्याणि तान्वा । अत्रा सज्जिघ्नते युजा ॥ ४ ॥ नप्तीभिर्यो विवस्वतः शुभ्रो न मामृजे युवा । गाः कृण्वानो न निणिजम् ॥ ५ ॥ ३ ॥ अति श्रिती तिरश्चता गव्या जिगात्यण्व्या । वग्नुमियति यं विदे ॥ ६ ॥ अभि क्षिपः समम्मत मर्जयन्तीरिषस्पतिम् । पृष्ठा गृभ्णत वाजिनः ॥ ७ ॥ परि दिव्यानि मर्मृशद्विश्वा नि सोम पार्थिवा । वसूनि याह्यस्मयुः ॥ ८ ॥ ४॥

॥ १५ ॥ १-८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३-५, ८ निचृद्गायत्री । २, ६ गायत्री । ७ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५ ॥ एष धिया यात्यण्व्या शूरो रथेभिराशुभिः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ १ ॥ एष पुरु धियायते बृहते देवतातये । यत्रामृतास आसते ॥ २ ॥ एष हितो वि नीयतेऽन्तः शुभ्रावता पथा । यदी तुज्जन्ति भूर्णयः ॥ ३ ॥ एष शृङ्गाणि दोधुवच्छिशीते यूथ्योऽवृषा । नृम्णा दधान ओजसा ॥ ४ ॥ एष रुक्मिभिरीयते वाजी शुभ्रेभिरशुभिः । पतिः सिन्धूनां भवन् ॥ ५ ॥ एष वसूनि पिबन्ना परुषा ययिवा अति । अत्र शादैषु गच्छति ॥ ६ ॥ एतं मृजन्ति मर्ज्यमुप द्रोणेष्वायवः । प्रचक्राणं महीरिषः ॥ ७ ॥ एतमुत्तं दश क्षिपो मृजन्ति सप्त धीतयः । स्वायुधं मदिन्तमम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ १६ ॥ १-८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ विराड् गायत्री । २, ८ निचृद्गायत्री । ३-७ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १६ ॥ प्र ते सोतार ओण्योऽरसं मदाय पृष्ये । सर्गे न त्वत्येतशः ॥ १ ॥ कृत्वा दक्षस्य रुध्यमपो वसानमन्धसा । गोषामण्वेषु सश्विम ॥ २ ॥ अर्नसमप्सु दुष्टं सोमं पवित्र आ सृज । पुनीहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥ प्र पुनानस्य चेतसा सोमः पवित्रे अर्पति । कृत्वा सधस्यमासदत् ॥ ४ ॥ प्र त्वा नमोभिरि-

अ० ६ । अ० ८ । व० ६] ४८७ [म० ६ । अ० १ । सू० १६ ।

न्दव इन्द्र सोमा असृक्षत । महे भराय कारिणः ॥ ५ ॥ पुनानो रूपे अव्यये
विश्वे अर्षेभ्यः श्रियः । शूरो न गोपु तिष्ठति ॥ ६ ॥ दिवो न सानु पिप्पुषी
धारा सुतस्य वेधसः । वृथा पवित्रे अर्पति ॥ ७ ॥ त्वं सोम विप्रश्चितं तना पु-
नान आयुषु । अव्यो वारं वि धावसि ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ १७ ॥ १-८ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः-१, ३-८ गायत्री । २ भुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७ ॥ प्र निम्नेनैव सिन्ध्वो घ्नन्तो वृत्राणि भूर्ययः । सोमा असृग्रमा-
श्वः ॥ १ ॥ अभि सुवानास इन्द्रो वृष्टयः पृथिवीमिव । इन्द्रं सोमासो अ-
क्षरन् ॥ २ ॥ अत्यूर्ध्वमत्सरो मदः सोमः पवित्रे अर्पति । विघ्नत्रक्षांसि देव्युः
॥ ३ ॥ आ कलशेषु धावति पवित्रे परि पिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते ॥ ४ ॥
अति त्री सोम रोचना रोहन्न आजसे दिवम् । इष्णन्तमूर्ध्वं न चोदयः ॥ ५ ॥
अभि विप्रो अनूपत मूर्धन्यज्ञस्य कारवः । दधानाश्चक्षसि प्रियम् ॥ ६ ॥ तमु त्वा
वाजिनं नरो धीभिर्विप्रो अवस्यवः । मृजन्ति देवतातये ॥ ७ ॥ मधोर्ध्वामनु क्षर
तीवः सधस्थमासदः चारुर्ऋताय प्रीतये ॥ ८ ॥ ७ ॥

॥ १८ ॥ १-७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः-१, ४ निचृद्गायत्री । २ ककुम्भती गायत्री । ३, ५, ६ गायत्री । ७ विराड्
गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८ ॥ परि सुवानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षाः । मर्देषु सर्वथा असि
॥ १ ॥ त्वं विप्रस्त्वं कुर्विर्मधु प्रजातमन्धसः । मर्देषु सर्वथा असि ॥ २ ॥ तत्र
विश्वे सजोषसो देवासः प्रीतिमाशत । मर्देषु सर्वथा असि ॥ ३ ॥ आ यो वि-
श्वानि वार्या वसूनि हस्तयोर्दधे । मर्देषु सर्वथा असि ॥ ४ ॥ य इमे रोदसी मही
सं मातरैव दोहते । मर्देषु सर्वथा असि ॥ ५ ॥ परि यो रोदसी उभे सद्यो वा-
जेभिरर्षति । मर्देषु सर्वथा असि ॥ ६ ॥ स शुष्मी कलशेषा पुनानो अचिक्रदत् ।
मर्देषु सर्वथा असि ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ १९ ॥ १-७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः-१ विराड् गायत्री । २, ५, ७ निचृद् गायत्री । ३, ४ गायत्री । ६
भुरिगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० ११] ४८८ [म० ६ । अ० १ । सू० २१ ।

॥ १६ ॥ यत्सोमं चित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसु । तन्नः पुनान आ भर
॥ १ ॥ युवं हि स्थः स्वर्पती इन्द्रश्च सोम गोपती । ईशाना पिप्यतं धियः ॥ २ ॥
वृषा पुनान आयुषु स्तनयन्नधि वर्हिषि । हरिः सन्योनिमासदत् ॥ ३ ॥ अवाव-
शन्त धीतयो वृषभस्याधि रेतसि । सूनोर्वत्सस्य मातरः ॥ ४ ॥ कुविद्वृषण्यन्ती-
भ्यः पुनानो गर्भमादधत् । याः शुक्रं दुहते पर्यः ॥ ५ ॥ उप शिञ्जापतस्युषो
भियसमा धेहि शत्रुषु । पवमान विदा रयिम् ॥ ६ ॥ नि शत्रोः सोम वृष्णं नि
शुष्मं नि वर्यस्तिर । दूरे वा सतो अन्ति वा ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ २० ॥ १-७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः-१, ४-७ निचृद्गायत्री । २, ३ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २० ॥ प्र कुविदेववीतयेऽव्यो वारंभिरर्षति । साव्हान्विशवा अभि स्पृधः
॥ १ ॥ स हि ष्मा जरितृभ्य आ वाजं गोमन्तमिन्वति । पवमानः सहस्रिणम्
॥ २ ॥ परि विश्वानि चेतसा मृशसे पवसे मती । स नः सोम श्रवो विदः
॥ ३ ॥ अभ्यर्ष बृहद्यशो मघवद्भ्यो ध्रुवं रयिम् । इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ४ ॥ त्वं
राजैव सुव्रतो गिरः सोमा विवेशिथ । पुनानो वद्वे अद्भुत ॥ ५ ॥ स वह्निरप्सु
दुष्टरो मृज्यमानो गर्भस्त्योः । सोमश्चमूषु सीदति ॥ ६ ॥ क्रीडुर्मखो न मैहयुः
पवित्रं सोम गच्छसि । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ २१ ॥ १-७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः-१, ३ विराद् गायत्री २, ७ गायत्री । ४-६ निचृद्गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ २१ ॥ एते धावन्तीन्दवः सोमा इन्द्राय घृष्वयः । मत्सरासः स्वविदः
॥ १ ॥ प्रवृण्वन्तो अभियुजः सुष्वये वरिवोविदः । स्वयं स्तोत्रे वयस्कृतः ॥ २ ॥
वृथा क्रीळन्त इन्दवः सधस्थमभ्येकमिह । सिन्धोरुर्मा व्यञ्जरन् ॥ ३ ॥ एते वि-
श्वानि वार्या पवमानास आशत । हिता न सप्तयो रथे ॥ ४ ॥ आस्मिन्पिशङ्ग-
मिन्दवो दधाता वेनमादिशे । यो अस्मभ्यमरावा ॥ ५ ॥ ऋभुर्न रथ्यं नवन्दधाता
केतमादिशे । शुक्राः पवध्वमणैसा ॥ ६ ॥ एत उ त्ये अवीवशन्काष्ठौ वाजिनौ
अक्रत । मतः प्रासाविषुर्मतिम् ॥ ७ ॥ ११ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० १४] ४८६ [म० ६ । अ० १ । सू० २४ ।

॥ २२ ॥ १-७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः-१, २ गायत्री । ३ विराड् गायत्री । ४-७ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २२ ॥ एते सोमांस आश्वो रथा इव प्रवाजिनः । सर्गाः सृष्टा अहेषत ॥ १ ॥
एते वाता इवोरवः पर्जन्यस्येव वृष्टयः । अग्नेरिव भ्रमा वृथा ॥ २ ॥ एते पूता
विपश्चितः सोमांसो दध्याशिरः । विपा व्यानशुर्धियः ॥ ३ ॥ एते मृष्टा अमर्त्याः
समृवांसो न शश्रमुः । इयंक्षन्तः पथो रजः ॥ ४ ॥ एते पृष्ठानि रोदसोर्विप्रयन्तो
व्यानशुः । उतेदमुत्तमं रजः ॥ ५ ॥ तन्तुं तन्वानमुत्तममनु प्रवर्त आशत । उते-
दमुत्तमाय्यम् ॥ ६ ॥ त्वं सोम पणिभ्य आ वसु गव्यानि धारयः । ततं तन्तुम-
चिक्रदः ॥ ७ ॥ १२ ॥

॥ २३ ॥ १-७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः-१-४, ६ निचृद्गायत्री । ५ गायत्री । ७ विराद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २३ ॥ सोमा असृग्रमाश्वो मधोर्मदस्य धारया । अभि विश्वानि काव्या
॥ १ ॥ अनु प्रत्नास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः । रुचे जनन्त सूर्यम् ॥ २ ॥
आ पवमान नो भरायो अदाशुषो गयम् । कृधि प्रजावतीरिषः ॥ ३ ॥ अभि
सोमांस आयवः पवन्ते मद्यं मदम् । अभि कोशं मधुश्रुतम् ॥ ४ ॥ सोमो अर्पति
धर्णसिर्धान इन्द्रियं रसम् । सुवीरो अभिशस्तिपाः ॥ ५ ॥ इन्द्राय सोम प-
वसे देवेभ्यः सधुमाद्यः । इन्द्रो वाजं सिषाससि ॥ ६ ॥ अस्य पीत्वा मदानामि-
न्द्रो वृत्राण्यप्रति । जघान जघनञ्च नु ॥ ७ ॥ १३ ॥

॥ २४ ॥ १-७ असितः काश्यपो देवलो वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः-१, २ गायत्री । ३, ५, ७ निचृद्गायत्री । ४, ६ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २४ ॥ प्र सोमांसो अधन्विषुः पवमानास इन्दवः । श्रीणाना अप्सु मृ-
ज्जत ॥ १ ॥ अभि गावो अधन्विषुरापो न प्रवर्ता यतीः । पुनाना इन्द्रमाशत
॥ २ ॥ प्र पवमान धन्वसि सोमेन्द्राय पार्तवे । नृभिर्यतो वि नीयसे ॥ ३ ॥ त्वं
सोम नृमादनः पवस्व चर्षणीसहे । सस्त्रियो अनुमाद्यः ॥ ४ ॥ इन्द्रो यद्विभिः
सुतः पवित्रं परिधावसि । अरुमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ५ ॥ पवस्व वृत्रहन्तमोक्थेभिर-
नृमाद्यः । शुचिः पावको अर्हुतः ॥ ६ ॥ शुचिः पावक उच्यते सोमः सुतस्य
मध्वः । देवावीरघशंसहा ॥ ७ ॥ १४ ॥ १ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० १८] ४६० [म० ६ । अ० २ । सू० २८ ।

॥ २५ ॥ १—६ दृब्धच्युतः आगस्त्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३, ५, ६ गायत्री । २, ४ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ पवस्व दत्तसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे । मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥
॥ १ ॥ पवमान धिया हितोऽभि योनिं कनिक्रदत् । धर्मेणा वायुमा विश ॥ २ ॥
सं देवैः शोभते वृषा कविर्योनावधि प्रियः । वृत्रहा देववीतमः ॥ ३ ॥ विश्वा
रूपाण्याविशन्पुनानो याति हर्यतः । यत्रामृतास आसते ॥ ४ ॥ अरुषो जनय-
निरः सोमः पवत आयुषक् । इन्द्रं गच्छन्कविक्रतुः ॥ ५ ॥ आ पवस्व मदि-
न्तम पवित्रं धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ ६ ॥ १५ ॥

॥ २६ ॥ १—६ इध्मबाहो दार्ढच्युत ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३—५ निचृद्गायत्री । २, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ तममृत्तन्त वाजिनमुपस्थे अदितेरधि । विप्रसो अण्व्या धिया
॥ १ ॥ तं गावो अभ्यनूषत सहस्रधारमक्षितम् । इन्दुं धर्तारमा दिवः ॥ २ ॥ तं
वेधां मेधया ह्यन्पवमानमधि दधि । धर्णसि भूरिधायसम् ॥ ३ ॥ तमहन्भुरिजो-
धिया संवसानं विवस्वतः । पतिं वाचो अदाभ्यम् ॥ ४ ॥ तं सानावधि जामयो
हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । हर्यतं भूरिचक्षसम् ॥ ५ ॥ तं त्वा हिन्वन्ति वेधसः पव-
मान गिरावृधम् । इन्द्रविन्द्राय मत्सरम् ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ २७ ॥ १—६ नृमेध ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
६ निचृद्गायत्री । ३—५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ एष कविरभिष्टुतः पवित्रे अधि तोशते । पुनानो घनन्नप सिधः
॥ १ ॥ एष इन्द्राय वायवे स्वर्जित्परि पिच्यते । पवित्रे दत्तसाधनः ॥ २ ॥ एष
नृभिर्वि नीयते दिवो मूर्धा वृषा सुतः । सोमो वनेषु विश्ववित् ॥ ३ ॥ एष गव्यु-
रचिक्रदत्पवमानो हिरण्ययुः । इन्दुः सत्राजिदस्तुतः ॥ ४ ॥ एष सूर्येण हासते
पवमानो अधि दधि । पवित्रे मत्सरो मदः ॥ ५ ॥ एष शुष्म्यसिष्यददन्तरिक्षे
वृषा हरिः । पुनान इन्दुरिन्द्रमा ॥ ६ ॥ १७ ॥

॥ २८ ॥ १—६ प्रियमेध ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ५
गायत्री । २, ३, ६ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० २१] ४६१ [प० ६ । अ० २ । सू० ३१ ।

॥ २८ ॥ एष वाजी हितो नृभिर्विश्वविन्मनसस्पतिः । अव्यो वारं विधा-
वति ॥ १ ॥ एष पवित्रे अक्षरत्सोमो देवेभ्यः सुतः । विश्वा धामान्याविशन्
॥ २ ॥ एष देवः शुभायतेऽधि योनावमर्त्यः । वृत्रहा देववीर्यतमः ॥ ३ ॥ एष
वृषा कनिक्रददृशभिर्जामिभिर्यतः । अभि द्रोणानि धावति ॥ ४ ॥ एष सूर्यमरो-
चयत्पर्वमानो विर्वर्षणिः विश्वा धामानि विश्ववित् ॥ ५ ॥ एष शुष्म्यदाभ्यः
सोमः पुनानो अर्षति । देवावीर्यशंसहा ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ २९ ॥ १—६ नृमेध ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१
विराड् गायत्री । २-४, ६ निचृद्गायत्री । ५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २९ ॥ प्रास्य धारा अक्षरन्वृष्णः सुतस्यौजसा । देवाँ अनु प्रभूषतः
॥ १ ॥ सप्ति मृजन्ति वेधसो गृणन्तः कारवो गिरा । ज्योतिर्जज्ञानमुक्थ्यम् ॥ २ ॥
सुषहा सोम तानि ते पुनानाय प्रभूवसो । वर्धा समुद्रमुक्थ्यम् ॥ ३ ॥ विश्वा व-
सूनि सज्जयन्पर्वस्व सोम धारया । इनु देवाँसि सध्र्यक् ॥ ४ ॥ रक्षा सु नो
अररुषः स्वनात्समस्य कस्य चित् । निदो यत्र मुमुचमहे ॥ ५ ॥ एनो पार्थिवं
रयि दिव्यं पवस्व धारया । छुमन्तं शुष्ममा भर ॥ ६ ॥ १९ ॥

॥ ३० ॥ १—६ विन्दुर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २,
६ गायत्री । ३-५ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३० ॥ प्र धारा अस्य शुष्मिणो वृथा पवित्रे अक्षरन् । पुनानो वाचमि-
ष्यति ॥ १ ॥ इन्दुर्हिंयानः सोतुभिर्मृज्यमानः कनिक्रदत् । इयति वसुमिन्द्रियम्
॥ २ ॥ आ नः शुष्मं नृषाह्यं वीरवन्तं पुरुस्पृहम् । पर्वस्व सोम धारया ॥ ३ ॥ प्र
सोमो अति धारया पर्वमानो असिष्यदत् । अभि द्रोणान्यासदम् ॥ ४ ॥ अप्सु त्वा
मधुमत्तमं हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्वविन्द्राय पीतये ॥ ५ ॥ मुनोता मधुमत्तमं सोम-
मिन्द्राय वज्रिणे । चारुं शर्धाय मत्सरम् ॥ ६ ॥ २० ॥

॥ ३१ ॥ १—६ गोतम ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ क-
कुम्भती गायत्री । २ यवमध्या गायत्री । ३, ५ गायत्री । ४, ६ निचृद्गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० २४] ४६२ [म० ६ । अ० २ । सू० ३४ ।

॥ ३१ ॥ प्र सोमासः स्वाध्यः । पवमानासो अक्रमुः । रयिं कृण्वन्ति चे-
तनम् ॥ १ ॥ दिवस्पृथिव्या अधि भवेन्दो द्युम्नवर्धनः । भवा वाजानां पतिः
॥ २ ॥ तुभ्यं वार्ता अभिप्रियस्तुभ्यमर्पन्ति सिन्धवः । सोम वर्धन्ति ते महः
॥ ३ ॥ आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णयम् । भवा वाजस्य सङ्गधे
॥ ४ ॥ तुभ्यं गावो घृतं पयो बभ्रौ दुदुहे अक्षितम् । वर्षिष्ठे अधि सानवि ॥ ५ ॥
स्वायुधस्य ते सतो भुवनस्य पते वयम् । इन्दो सखित्वमुश्मसि ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ ३२ ॥ १-६ श्यावाश्वः ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
२ निचृद्गायत्री । ३-६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३२ ॥ प्र सोमासो मदच्युतः श्रवसे नो मघोनः सुता विदधे अक्रमुः
॥ १ ॥ आदीं त्रितस्य योषणो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ २ ॥
आदीं हंसो यथा गणं विश्वस्यावीवशन्मतिम् । अत्यो न गोभिरज्यते ॥ ३ ॥
उभे सोमावचारकशन्मृगो न तक्तो अर्पसि । सीदन्नृतस्य योनिमा ॥ ४ ॥ अधि
गावो अनूषत योषा जारमिव प्रियम् । अगन्नाजि यथा हितम् ॥ ५ ॥ अस्मे धेहि
द्युमघशो मघवर्ज्यश्च मह्यं च । मनि मेधामुत श्रवः ॥ ६ ॥ २२ ॥

॥ ३३ ॥ १-६ त्रित ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१ क-
कुम्पती गायत्री । २, ४, ५ गायत्री । ३, ६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३३ ॥ प्र सोमासो विपरिचिन्तोऽपां न यन्त्यूर्मयः । वनानि महिषा इव
॥ १ ॥ अभि द्रोणानि बभ्रवः शुक्रा ऋतस्य धारया । वाजं गोमन्तमक्षरन् ॥ २ ॥
सुता इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमा अर्पन्ति विष्णवे ॥ ३ ॥ तिस्रो
वाच उदीरते गावो मिमन्ति धेनवः । हरिरेति कनिक्रदत् ॥ ४ ॥ अभि ब्रह्मीर-
मूषत यद्ही ऋतस्य मातरः । मर्मुज्यन्ते दिवः शिशुम् ॥ ५ ॥ रायः समुद्राश्चतुरोऽ-
स्मभ्यं सोम विश्वतः । आ पवस्व सङ्गस्त्रिणाः ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ३४ ॥ १-६ त्रित ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, २,
४ निचृद्गायत्री ३, ५, ६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३४ ॥ प्र सुवानो धारया तनेन्दुर्हिन्वानो अर्पति । रुजदृक्का व्योजसा
॥ १ ॥ सुत इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमो अर्पति विष्णवे ॥ २ ॥

अ० ६ । अ० ८ । व० २७] ४६३ [म० ६ । अ० २ । सू० ३७ ।

वृषाणां वृषभिर्यतं सुन्वन्ति सोममद्रिभिः । दुहन्ति शक्मना पयः ॥ ३ ॥ भुवश्चित्तस्य मज्ज्यो भुवदिन्द्राय मत्सरः । संप्रैरज्यते हरिः ॥ ४ ॥ अभीमृतस्य विष्टपं दुहते पृश्निमातरः । चारु प्रियतमं हविः ॥ ५ ॥ समेनहुता इमा गिरौ अर्षन्ति सस्रुतः । धेनूर्वाश्रो अवीवशत् ॥ ६ ॥ २४ ॥

॥ ३५ ॥ १-६ प्रभूवसुऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४—६ गायत्री । ३ विराड्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३५ ॥ आ नः पवस्व धारया पवमान रयिं पृथुम् । यया ज्योतिर्विदासि नः ॥ १ ॥ इन्द्रो समुद्रमीदृस्वयं पवस्व विश्वमेजय । रायो धर्ता न ओजसा ॥ २ ॥ त्वया वीरेण वीरवोऽभि ध्याम पृतन्यतः । क्षरा एणो अभि वार्यम् ॥ ३ ॥ प्र वाजमिन्दुरिष्यति सिषासन्वाजसा ऋषिः । व्रता विद्वान आयुधा ॥ ४ ॥ तं जीभिर्वाचमीदृस्वयं पुनानं वासयामसि । सोमं जनस्य गोपतिम् ॥ ५ ॥ विश्वो यस्य व्रते जनो दाधार धर्मणस्पतेः । पुनानस्य प्रभूवसोः ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ ३६ ॥ १-६ प्रभूवसुऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ पाद निचृद्गायत्री । २, ६ गायत्री । ३—५ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३६ ॥ असेजि रथ्यो यथा पवित्रे चम्वोः सुतः । कार्ष्मन्वाजी न्यक्रमीत् ॥ १ ॥ स वह्निः सोम जागृविः पवस्व देववीरति । अभि कोशं मधुश्चुतम् ॥ २ ॥ स नो ज्योतीषि पूर्य पवमान वि रौचय । क्रत्वे दक्षाय नो हिनु ॥ ३ ॥ शुम्भमान ऋतायुभिर्मृज्यमानो गर्भस्त्योः । पवते वारं अव्ययं ॥ ४ ॥ स विश्वा वाशुपे वसु सोमो दिव्यानि पार्थिवा । पवतामान्तरिच्या ॥ ५ ॥ आ दिवस्पृष्टमश्वयुर्गव्ययुः सोम रोहसि । वीरयुः शंससपते ॥ ६ ॥ २६ ॥

॥ ३७ ॥ १-६ रङ्गण ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१-३ गायत्री । ४—६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३७ ॥ स सुतः प्रीतये वृषा सोमः पवित्रे अर्पति । विघ्नव्रतांसि देवयुः ॥ १ ॥ स पवित्रे विचक्षणो हरिरर्पति धर्णसि । अभि योनिं कर्निक्रदत् ॥ २ ॥ स वाजी रौचना दिवः पवमानो वि धावति । रज्जोहा वारमव्ययम् ॥ ३ ॥ स त्रितस्याधि

अ० ६ । अ० ८ । व० ३०] ४६४ [म० ६ । अ० २ । सू० ४० ।

सान्वि पवमानो अरोचयत् । जामिभिः सूर्ये सह ॥ ४ ॥ स वृत्रहा वृषा सुतो
वरिवो विददाभ्यः । सोमो वाजमिवासरत् ॥ ५ ॥ स देवः कविनेषितो भिद्रो-
णानि धावति । इन्दुरिन्द्राय मंहना ॥ ६ ॥ २७ ॥

॥ ३८ ॥ १-६ रङ्गण ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ४, ६ निचृद्गायत्री । ३ गायत्री । ५ ककुम्भती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ एष उ स्य वृषा रथोऽव्यो वारैर्भिरर्षति । गच्छन्वाजं सहस्रिणम्
॥ १ ॥ एतं त्रितस्य योषणो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ २ ॥
एतं त्वं हरितो दशं मर्मज्यन्ते अपस्युवः । याभिर्मदाय शुम्भते ॥ ३ ॥ एष स्य
मानुषीषा रथेनो न विचु सीदति गच्छञ्जारो न योषितम् ॥ ४ ॥ एष स्य मद्यो
रसोऽव चष्टे दिवः शिशुः । य इन्दुर्वारमाविशत् ॥ ५ ॥ एष स्य पीतये सुतो ह-
रिर्षति धर्णसिः । क्रन्दन्योनिमभि प्रियम् ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ ३९ ॥ १—६ बृहन्मतिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
४, ६ निचृद् गायत्री । २, ३, ५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३९ ॥ आशुरर्ष बृहन्मते परि प्रियेण धाम्ना । यत्र देवा इति ब्रवन् ॥
॥ १ ॥ परिष्कृएवन्ननिष्कृतं जनाय यातयन्निषः । वृष्टिं दिवः परि स्रव ॥ २ ॥
सुत एति पवित्र आ त्विषिं दधान ओजसा । विचक्षाणो विरोचयन् ॥ ३ ॥ अयं
स यो दिवस्परि रघुयामा पवित्र आ । सिन्धोरुर्मा व्यक्षरत् ॥ ४ ॥ आविवा-
न्परावतो अथो अर्वावतः सुतः । इन्द्राय सिच्यते मधु ॥ ५ ॥ समीचीना अनूषत
हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । योनावृतस्य सीदत ॥ ६ ॥ २९ ॥

॥ ४० ॥ १—६ बृहन्मतिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २
गायत्री । ३—६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४० ॥ पुनानो अक्रमीदभि विश्वा मृधो विचर्षणिः । शुम्भन्ति विषं धी-
तिभिः ॥ १ ॥ आ योनिमरुणो रुद्रमदिन्द्रं वृषा सुतः । ध्रुवे सदसि सीदति
॥ २ ॥ नू नो रयिं महामिन्द्रोऽस्मभ्यं सोम विश्वतः । आ पवस्व सहस्रिणम्
॥ ३ ॥ विश्वा सोम पवमान युम्नानीन्दवा भर । विदाः सहस्रिणीरिषः ॥ ४ ॥
स नः पुनान आ भर रयिं स्तोत्रे सुवीर्यम् । जरितुर्वैधया गिरः ॥ ५ ॥ पुनान
इन्द्रवा भर सोमं द्विवर्हसं रयिम् । वृषन्निन्दो न लुक्थ्यम् ॥ ६ ॥ ३० ॥

अ० ७ । अ० १ । व० १] ४६५ [म० ६ । अ० २ । सू० ४४ ।

॥ ४१ ॥ १-६ मेध्यातिथिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५ गायत्री । २ ककुम्मती गायत्री । ६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४१ ॥ प्र ये गावो न भूर्णीयस्त्वेषा अयासो अक्रमुः । धनन्तः कृष्णामप त्वचम् ॥ १ ॥ सुवितस्य मनामहेऽति सेतुं दुराव्यम् । साहासो दस्युमवतम् ॥ २ ॥ शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः पवमानस्य शुष्मिणः । चरन्ति विद्युतो दिवि ॥ ३ ॥ आ पवस्व महीमिषं गोमदिन्द्रो हिरण्यवत् । अश्ववद्वाजवत्सुतः ॥ ४ ॥ स पवस्व विचर्षण आ मही रोदसी पृण । उषाः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ ५ ॥ परि णः शर्मयन्त्या धारया सोम विश्वतः । सरा रसेव विष्टपम् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

॥ ४२ ॥ १-६ मेध्यातिथिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृद्गायत्री । ३, ४, ६ गायत्री । ५ ककुम्मती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ जनयन्नोचना दिवो जनयन्नप्सु सूर्यम् । वसानो गा अपो हरिः ॥ १ ॥ एष प्रत्नेन मन्मना देवो देवेभ्यस्परि । धारया पवते सुतः ॥ २ ॥ वावृधानाय तूर्वेये पवन्ते वाजसातये । सोमाः सहस्रपाजसः ॥ ३ ॥ दुहानः प्रत्नमित्पर्यः पवित्रे परि पिच्यते । कन्दन्देवाँ अजीजनत् ॥ ४ ॥ अभि विश्वानि वार्याभि देवाँ ऋतावृधः । सोमः पुनानो अर्षति ॥ ५ ॥ गोमन्नः सोम वीरवदश्ववद्वाजवत्सुतः । पवस्व बृहतीरिषः ॥ ६ ॥ ३२ ॥

॥ ४३ ॥ १—६ मेध्यातिथिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ५ गायत्री । ३, ६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४३ ॥ यो अत्यं इव मृज्यते गोभिर्मदाय हर्यतः । तं गीर्भिर्वासयामसि ॥ १ ॥ तं नो विश्वा अवस्युवो गिरः शुम्भन्ति पूर्वथा । इन्दुभिन्द्राय पीतये ॥ २ ॥ पुनानो याति हर्यतः सोमो गीर्भिः परिष्कृतः । विप्रस्य मेध्यातिथेः ॥ ३ ॥ पवमान विदा रयिमस्मभ्यं सोम सुश्रियम् । इन्दोँ सहस्रवर्चसम् ॥ ४ ॥ इन्दुरत्यो न वाजस्रत्कनिक्रन्ति पवित्र आ । यदन्नारति देवयुः ॥ ५ ॥ पवस्व वाजसातये विप्रस्य गृणतो वृधे । सोम रास्व सुवीर्यम् ॥ ६ ॥ ३३ ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ४४ ॥ १-६ अयास्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, निचृद्गायत्री । २—६ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० १ । व० ४] ४६६ [म० ६ । अ० २ । सू० ४७ ।

॥ ४४ ॥ प्र णं इन्द्रो महे तन ऊर्मिं न विभ्रदर्षसि । अभि देवाँ अयास्यः
॥ १ ॥ मती जुष्टो धिया हितः सोमो हिन्वे पशवति । विप्रस्य धारया कविः
॥ २ ॥ अयं देवेषु जायतिः सुत एति पवित्र आ । सोमो याति विचर्षणिः ॥
॥ ३ ॥ स नः पवस्व वाजयुश्चक्राणश्चारुमध्वरम् । बर्हिष्माँ आ विवासति ॥४॥
स नो भगाय वायवे विप्रवीरः सदावृधः । सोमो देवेष्वाययत् ॥ ५ ॥ स नो
अद्य वसुत्तये क्रतुविदातुवित्तमः । वाजं जेषि श्रवो बृहत् ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ४५ ॥ १—६ अयास्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
३-५ गायत्री । २ विराड्गायत्री । ६ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४५ ॥ स पवस्व मदाय कं नृचक्षा देववीतये । इन्द्रविन्द्राय पीतये ॥ १ ॥
स नो अर्षाभि दृत्यं । त्वमिन्द्राय तोशसे । देवान्त्सखिभ्य आ वरम् ॥ २ ॥ उत
त्वामरुणं वयं गोभिरञ्ज्मो मदाय कम् । वि नो राये दुरो वृधि ॥ ३ ॥ अत्यु
पवित्रमक्रमीद्वाजी धुरं न यामनि । इन्दुर्देवेषु पत्यते ॥ ४ ॥ समी सखायो अ-
स्वरन्वते क्रीळन्तमखविम् । इन्दुं नावा अनूषत ॥ ५ ॥ तया पवस्व धारया यया
पीतो विचक्षसे । इन्द्रो स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ४६ ॥ १-६ अयास्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता । छन्दः—१ क-
कुम्मती गायत्री । २, ४, ६ निचृद्गायत्री । ३, ५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ असृग्रन्देववीतयेऽत्यासः कृतव्या इव । क्षरन्तः पर्वतावृधः ॥ १ ॥ प-
रिष्कृतास इन्द्रो योषेव पित्र्यावती । वायुं सोमा असृक्षत ॥ २ ॥ एते सोमास
इन्द्रवः प्रयस्वन्तश्चमू सुताः । इन्द्रं वर्धन्ति कर्मभिः ॥ ३ ॥ आ धावता सुहस्त्यः
शुक्रा गृभ्णीत मन्थिना । गोभिः श्रीणीत मत्सरम् ॥ ४ ॥ स पवस्व धनञ्जय
प्रयन्ता राधसो महः । अस्मभ्यं सोम गातुवित् ॥ ५ ॥ एतं मृजन्ति मर्ज्यं पव-
मानं दश क्षिपः । इन्द्राय मत्सरं मदम् ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ १—५ कविर्भागव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
३, ४ गायत्री । २ निचृद्गायत्री । ५ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४७ ॥ अया सोमः सकृत्या महर्षिचदभ्यवर्धत । मन्दान उर्ध्वपायते ॥ १ ॥
कृतानीदस्य कर्त्वा चेतन्ते दस्युतर्हणा । ऋणा च धृष्णुश्चयते ॥ २ ॥ आत्सोमं

अ० ७ । अ० १ । व० ८] ४६७ [म० ६ । अ० २ । सू० ५१ ।

इन्द्रियो रसो वज्रः सहस्रसा भुवत् । उक्थं यदस्य जायते ॥ ३ ॥ स्वयं कवि-
र्विधर्तरि विप्राय रत्नमिच्छति । यदी मर्मज्यते धियः ॥ ४ ॥ सिद्धासतू रयीणां
वाजेष्वर्वातामिव । भरेपु जिग्युषामसि ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ ४८ ॥ १—५ कविर्भार्गव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ५ गायत्री । २—४ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४८ ॥ तं त्वा नृम्णानि विश्रतं सधस्थेषु महो दिवः । चारुं सुकृत्यै-
महे ॥ १ ॥ संवृक्तधृष्णमुक्थ्यं महामहित्रतं मदम् । शतं पुरो रुरुक्षणिम् ॥ २ ॥
अतस्त्वा रयिमभि राजानं सुकृतो दिवः । सुपर्णो अव्यधिर्भरत् ॥ ३ ॥ विश्व-
स्मा इत्स्वर्दशे साधारणं रजस्तुरम् । गोपामृतस्य विर्भरत् ॥ ४ ॥ अथा हिन्वान
इन्द्रियं ज्यायो महित्वमानशे । अभिष्टिकृद्विचर्षणिः ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ४९ ॥ १—५ कविर्भार्गव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ४, ५ निचृद्गायत्री । २, ३ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ४९ ॥ पवस्व वृष्टिमा सु नोऽपामूर्मिं दिवस्परि । अयच्छमा बृहतीरिषः
॥ १ ॥ तया पवस्व धारया यया गावं इहागमन् । जन्यास उप नो गृहम् ॥ २ ॥
घृतं पवस्व धारया यज्ञेषु देववीतमः । अस्मभ्यं वृष्टिमा पव ॥ ३ ॥ स न ऊर्जे
व्य व्ययं पवित्रं धाव धारया । देवासः शृण्वन्हि कम् ॥ ४ ॥ पवमानो असि-
ष्यद्वृक्षस्यपजङ्घनत् । प्रववद्रोचयघुचः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ५० ॥ १—५ उचथ्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, २, ४, ५ गायत्री । ३ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५० ॥ उक्ते शुष्मास ईरते सिन्धोरुर्मेरिव स्वनः । वाणस्य चोदया पविम्
॥ १ ॥ प्रसवे त उदीरते तिस्रो वाचो मखस्युवः । यदव्य एषि सानवि ॥ २ ॥
अव्यो वारे परि प्रियं हरिं हिन्वन्त्याद्रिभिः । पवमानं मधुश्चुतम् ॥ ३ ॥ आ प-
वस्व मदिन्तम पवित्रं धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ ४ ॥ स पवस्व म-
दिन्तम गोभिर्ज्जानो अकुभिः । इन्द्रविन्द्राय पीतये ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ ५१ ॥ १—५ उचथ्यः ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, २ गायत्री । ३—५ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० १ । व० १२] ४६८ [म० ६ । अ० २ । सू० ५५ ।

॥ ५१ ॥ अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं सोमं पवित्र आ सृज । पुनीहीन्द्राय पातवे
॥ १ ॥ दिवः प्रीयूषमुत्तमं सोममिन्द्राय वृज्जिणो सुनोता मधुमत्तमम् ॥ २ ॥ तव
स इन्द्रो अन्धसो देवा मधोर्व्यश्रते । पवमानस्य मस्तः ॥ ३ ॥ त्वं हि सोम वर्ध-
यन्त्सुतो मदाय भूर्णीये । वृषन्त्स्तोतारं मृतये ॥ ४ ॥ अभ्यर्ष विचक्षण पवित्रं धा-
रया सुतः । अभि वाजमुत श्रवः ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ५२ ॥ १—५ उचथ्यः ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१ भुरिगायत्री । २ गायत्री । ३, ५ निचृद्गायत्री । ४ विराड् गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ५२ ॥ परिं द्युक्तः सनद्रयिर्भरद्वाजं नो अन्धसा । सुवानो अर्ष पवित्र आ
॥ १ ॥ तव प्रत्नेभिरध्वभिरव्यो वारे परिं प्रियः । सहस्रधारो यात्तना ॥ २ ॥
चरुर्न यस्तमीह्येन्द्रो न दानमीह्य । वर्धैर्वधस्नवीह्य ॥ ३ ॥ नि शुष्ममिन्दवेषां
पुरुहूत जनानाम् । यो अस्माँ आदिदेशति ॥ ४ ॥ शतं न इन्द्र ऊतिभिः सहस्रं
वा शुचीनाम् । पवस्व मंहयद्रयिः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ५३ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ३ निचृद्गायत्री । २, ४ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५३ ॥ उक्ते शुष्मासो अस्थू रक्षो भिन्दन्तो अद्रिवः । नुदस्व याः पति-
स्पृधः ॥ १ ॥ अया निजघ्निरोजसा रथसङ्गे धनं हिते । स्तवा अविभ्युषा हृदा
॥ २ ॥ अस्य व्रतानि नाधृषे पवमानस्य दूत्या । रुज यस्त्वा पृतन्यति ॥ ३ ॥ तं
हिन्वन्ति मदच्युतं हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्दुमिन्द्राय मत्सरम् ॥ ४ ॥ १० ॥

॥ ५४ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, २, ४ गायत्री । ३ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहूयः । पयः सहस्रसामृषिम्
॥ १ ॥ अयं सूर्य इवोपहृग्यं सरांसि धावति । सप्त प्रवत आ दिवम् ॥ २ ॥
अयं विश्वानि तिष्ठति पुनानो भुवन्नोपरि । सोमो देवो न सूर्यः ॥ ३ ॥ परिं णो
देववीतये वाजो अर्षसि गोमतः । पुनान इन्दविन्द्रयुः ॥ ४ ॥ ११ ॥

॥ ५५ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, २ गायत्री । ३, ४ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० १ । व० १६] ४६६ [म० ६ । अ० २ । सू० ५६ ।

॥ ५५ ॥ यद्वैयवं नो अन्धसा पुष्टस्पुष्टं परि स्त्रव । सोम विश्वा च सौ-
भगा ॥ १ ॥ इन्द्रो यथा तव स्तवो यथा ते जातमन्धसः । नि बर्हिषि प्रिये सः
॥ २ ॥ उत नो गोविदश्ववित्पवस्व सोमाम्धसा । प्रचूतमेभिरहभिः ॥ ३ ॥ यो
जिनाति न जीयते हन्ति शत्रुमभीत्य । स पवस्व सहस्रजित् ॥ ४ ॥ १२ ॥

॥ ५६ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१—३ गायत्री । ४ यवमध्या गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५६ ॥ परि सोमं ऋतं बृहदाशुः पवित्रे अर्पति । विघ्नव्रत्तांसि देवयुः
॥ १ ॥ यत्सोमो वाजमर्पति शतं धारा अपस्युधः । इन्द्रस्य सख्यमाविशन् ॥ २ ॥
अभि त्वा योषणो दशं जारं न कन्यानूषत । मृज्यसे सोम सातये ॥ ३ ॥ त्व-
मिन्द्राय विष्णवे स्वादुरिन्द्रो परि स्त्रव । नृन्तस्तोतृन्पाद्यंहसः ॥ ४ ॥ १३ ॥

॥ ५७ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ३ गायत्री । २ निचृद्गायत्री । ४ ककुम्पती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ प्र ते धारा असश्चतो दिवो न यन्ति वृष्टयः । अच्छा वाजं स-
हस्रिणाम् ॥ १ ॥ अभि प्रियाणि काव्या विश्वा चत्ताणो अर्पति । हरिस्तुज्जान
आयुधा ॥ २ ॥ स मर्मजान आयुभिरिभो राजैव सुव्रतः । श्येनो न वंसु पीदति
॥ ३ ॥ स नो विश्वा दिवो वसूतो पृथिव्या अग्निं । पुनान इन्द्रा भर ॥ ४ ॥ १४ ॥

॥ ५८ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ३ निचृद्गायत्री । २ विराड्गायत्री । ४ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ तरत्स मन्दी धावति धारा सुतस्यान्धसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ १ ॥
उस्त्रा वेद वसूनां मर्तस्य देव्यवसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ २ ॥ ध्वस्योः पुरु-
षन्त्योरा सहस्राणि दग्धहे । तरत्स मन्दी धावति ॥ ३ ॥ आ ययोस्त्रिशतं तनां
सहस्राणि च दग्धहे । तरत्स मन्दी धावति ॥ ४ ॥ १५ ॥

॥ ५९ ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१ गायत्री । २ आर्चीस्वराड्गायत्री । ३, ४ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५९ ॥ पवस्व गोविदश्वजिद्विश्वजित्सोम रणयजित् । प्रजावद्रत्नमा भर
॥ १ ॥ पवस्वाद्भ्यो अदाभ्यः पवस्वोषधीभ्यः । पवस्य धिषणाभ्यः ॥ २ ॥
त्वं सोम पवमानो विश्वानि दुरिता तर । कृविः सीद नि बर्हिषि ॥ ३ ॥ पव-
मान स्वर्विदो जायमानोऽभवो महान् । इन्द्रो विश्वा अभीदसि ॥ ४ ॥ १६ ॥

अ० ७ । अ० १ । व० २२] ५०० [म० ६ । अ० ३ । सू० ६१ ।

॥ ६० ॥ १—४ अवत्सार ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, २, ४ गायत्री । ३ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, २, ४ षड्जः । ३ ऋषभः ॥

॥ ६० ॥ प्र गायत्रेण गायतु पवमानं विचर्षणिम् । इन्दुं सहस्रचक्षसम् ॥ १ ॥
तं त्वां सहस्रचक्षसमर्थो सहस्रभरणसम् । अति वारंमपाविषुः ॥ २ ॥ अति वा-
रान्पवमानो असिष्यदत्कलशं अभि धावति । इन्द्रस्य हार्द्याविशन् ॥ ३ ॥ इ-
न्द्रस्य सोम राधसे शं पवस्व विचर्षणे । प्रजावद्रेत आ भेर ॥ ४ ॥ १७ ॥ २ ॥

॥ ६१ ॥ १—३० अमहीयुर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ४, ५, ८, १०, १२, १५, १८, २२—२४, २६, ३० निचृद्गायत्री । २,
३, ६, ७, ९, १३, १४, १६, १७, २०, २१, २६—२८ गायत्री । ११, १६
विराड्गायत्री । २५ ककुम्भती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६१ ॥ अया वीती परिं स्रव यस्त इन्द्रो मदेष्वा । अवाहन्नवतीर्नव ॥ १ ॥
पुरं स्रव इत्याधिये दिवोदासाय शम्बरम् । अध त्वं तुर्वशं यदुम् ॥ २ ॥ परिं
णो अश्वमश्वविद्रोमदिन्द्रो हिरण्यवत् । क्षरां सहस्रिणीरिषः ॥ ३ ॥ पवमानस्य ते वयं
पवित्रमभ्युन्दतः । सखित्वमा वृणीमहे ॥ ४ ॥ ये ते पवित्रमूर्धयोऽभिर्क्षरन्ति धा-
रया । तेभिर्नः सोम मृळय ॥ ५ ॥ १८ ॥ स नः पुनान आ भेर रुयिं वीरव-
तीमिषम् । ईशानः सोम विश्वतः ॥ ६ ॥ एतमु त्वं दश क्षिपो मृजन्ति सिन्धुमा-
तरम् । समादित्येभिररुष्यत ॥ ७ ॥ समिन्द्रेणोत वायुनां सुत एति पवित्र आ ।
सं सूर्यस्य रुशिमभिः ॥ ८ ॥ स नो भगाय वायवे पूष्णे पवस्व मधुमान् । चारुं
मित्रे वरुणे च ॥ ९ ॥ उच्चा ते जातमन्धसो दिवि षड्रम्या ददे । उग्रं शर्म महि
श्रवं ॥ १० ॥ १६ ॥ एना विश्वान्यर्य आ धुम्नानि मानुषाणाम् । सिषास-
न्तो वनामहे ॥ ११ ॥ स न इन्द्राय यज्यत्रे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवोवित्परिं स्रव
॥ १२ ॥ उषो षु जातमृत्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः ॥ १३ ॥
तमिर्द्धन्तु नो गिरौ वत्सं संशिश्वरीरिव । य इन्द्रस्य हृदंसनिः ॥ १४ ॥ अर्षी
णः सोम शं गवे धुक्तस्व पिप्युषीमिषम् । वर्धो समुद्रमुक्थ्यम् ॥ १५ ॥ २० ॥ प-
वमानो अजीजनदिवश्चित्रं न तन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् ॥ १६ ॥ पवमानस्य
ते रसो मदो राजवदुच्छ्रुनः । वि वारमव्यमर्षति ॥ १७ ॥ पवमान रसस्तव दत्तो
वि राजति धुमान् । ज्योतिर्विश्वं स्वर्दशे ॥ १८ ॥ यस्ते मदो वरेण्यस्तेनां पव-
स्वान्धसा । देवावीर्यशंसहा ॥ १९ ॥ जर्धिनर्वृत्रमपित्रियं सस्तिर्वाजं दिवेदिवे । गोषा
उ अश्वसा असि ॥ २० ॥ २१ ॥ समिमरलो अरुषो भव सूपस्थाभिर्न धेनुभिः ।

अ० ७ । अ० १ । व० २७] ५०१ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६२ ।

सीदञ्छयेनो न योनिमा ॥ २१ ॥ स पवस्व य आत्रियेन्द्र वृत्राय हन्तवे । वृत्रि-
वांसं महीरपः ॥ २२ ॥ सुवीरांसो वयं धना जयेम सोम मीढ्वः । पुनानो वयं नो
गिरः ॥ २३ ॥ त्वोतासस्तवावसा स्याम वन्वन्त आमुः । सोम व्रतेषु जाग्रहि
॥ २४ ॥ अपवन्पवते मृधोऽप सोमो अरावणः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ २५ ॥
॥ २२ ॥ महो नो राय आ भर पवमान जुही मृधः । रास्वेन्दो वीरव्य शः ॥ २६ ॥
न त्वा शतं च न हुतो राधो दित्सन्तमा भिनन् । यत्पुनानो मखस्यसे ॥ २७ ॥
पवस्वेन्दो वृषा सुतः कृधी नो यशसो जने । विश्वा अप द्विषो जहि ॥ २८ ॥
अस्य ते मुखे वयं तवेन्दो शुम्न उक्तये । सासह्याम पृतन्यतः ॥ २९ ॥ या ते
भीमान्यायुधा तिग्मानि सन्ति धूर्वणे । रक्षा समस्य नो निदः ॥ ३० ॥ २३ ॥

॥ ६२ ॥ १ — ३० जमदग्निर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ६, ७, ८, १०, २३, २५, २८, २९ निचृद्गायत्री । २, ५, ११—१६,
२१—२४, २७, ३० गायत्री । ३ ककुम्भती गायत्री । ४ पिपीलिकामध्या
गायत्री । ८, २०, २६ विराड्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ एते असृग्रमिन्द्रवस्तिरः पवित्रमाश्वः । विश्वान्यभि सौभगा
॥ १ ॥ विघ्नन्तो दुरिता पुरु सुगा तोकायं वाजिनः । तना कृण्वन्तो अर्वते
॥ २ ॥ कृण्वन्तो वरिषो गवेऽभ्यर्षन्ति सुष्टुतिम् । इळांस्मभ्यं संयतम् ॥ ३ ॥
असाव्यंशुर्मदायाप्सु दक्षो गिरिष्ठाः । श्येनो न योनिमासदत् ॥ ४ ॥ शुभ्रम-
न्धो देववातप्सु धृतो नृभिः सुतः । स्वदन्ति गावः पयोभिः ॥ ५ ॥ २४ ॥
आदीमश्वं न हेतारोऽशूशुभन्नमृताय । मध्वो रसं सधमादे ॥ ६ ॥ यास्ते धारा
मधुश्चुतोऽसृग्रमिन्द्र ऊतये । ताभिः पवित्रमासदः ॥ ७ ॥ सो अर्षेन्द्राय प्रीतये
तिरो रोमाण्यव्यया । सीदन्योना वनेष्वा ॥ ८ ॥ त्वमिन्द्रो परि स्रव स्वादिष्ठो
अङ्गिरोभ्यः । वरिवोविद्वृतं पयः ॥ ९ ॥ अयं विचर्षणिर्हितः पवमानः स चै-
तति । हिन्वान आप्यं बृहत् ॥ १० ॥ २५ ॥ एष वृषा वृषव्रतः पवमानो अश-
स्तिहा । कर्द्वसूनि दाशुषे ॥ ११ ॥ आ पवस्व सहस्रिणं रयिं गोमन्तमश्वि-
नम् । पुरुश्चन्द्रं पुरुस्पृहम् ॥ १२ ॥ एष स्य परि पिच्यते मर्षज्यमान आयुभिः ।
उरुगायः कुविक्रतुः ॥ १३ ॥ सहस्रोतिः शतामघो विमानो रजसः कुविः । इ-
न्द्राय पवते मर्दः ॥ १४ ॥ गिरा जात इह स्तुत इन्दुरिन्द्राय धीयते । वियोना
वसताविव ॥ १५ ॥ २६ ॥ पवमानः सुतो नृभिः सोमो वार्जमिवासरत् । च-
मूषु शक्मनासदम् ॥ १६ ॥ तं त्रिपृष्ठे त्रिवन्धुरे रथे युञ्जन्ति यातवे । ऋषीणां

अ० ७ । अ० १ । व० ३२] ५०२ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६३ ।

सप्त धीतिभिः ॥ १७ ॥ तं सौतारो धनुस्पृतमाशुं वाजाय यातवे । हरिं हिनोत
वाजिनम् ॥ १८ ॥ अविशङ्कलशं सुतो विश्वा अर्पयिष्यति श्रियः । शूरो न गोषु
तिष्ठति ॥ १९ ॥ आ त इन्द्रो मदाय कं पयो दुहन्त्यायवः । देवा देवेभ्यो मधु
॥ २० ॥ २७ ॥ आ नः सोमं पवित्र आ सृजता मधुमत्तमम् । देवेभ्यो देवश्रु-
त्तमम् ॥ २१ ॥ एते सोमा असृजत गृणानाः श्रवसे महे । मदिन्तमस्य धारया
॥ २२ ॥ अभि गव्यानि वीतये नृम्णा पुत्रानो अर्पसि । सनद्धाजः परि स्व
॥ २३ ॥ उत नो गोमतीरिषो विश्वा अर्प परिष्ठुभः । गृणानो जमदग्निना ॥ २४ ॥
पवस्व वाचो अश्रियः सोम चित्राभिरूतिभिः । अभि विश्वानि काव्या ॥ २५ ॥
॥ २८ ॥ त्वं समुद्रिया अपोऽश्रियो वाच ईरयन् । पवस्व विश्वमेजय ॥ २६ ॥
तुभ्येमा भुवना कवे महिम्ने सोम तस्थिरे । तुभ्यमर्षन्ति सिन्धवः ॥ २७ ॥ प्र
तै दिवो न वृष्टयो धारा यन्त्यमश्चतः । अभि शुक्रामुपस्तिरम् ॥ २८ ॥ इन्द्रा-
येन्दु पुनीतनोऽग्रं दत्ताय सार्धनम् । ईशानं वीतिराधसम् ॥ २९ ॥ पवमान ऋतः
कृविः सोमः पवित्रमासदत् । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ ३० ॥ २६ ॥

॥ ६३ ॥ १—३० निधुविः काश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २, ४, १२, १७, २०, २२, २३, २५, २७, २८, ३० निचृद्-
गायत्री । ३, ७—११, १६, १८, १९, २१, २४, २६ गायत्री । ५, १३, १५
विराड्गायत्री । ६, १४, २९ ककुम्भती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ आ पवस्व सहस्रिणं रुयिं सोम सुवीर्यम् । अस्मे श्रवांसि धारय
॥ १ ॥ इषमूर्जं च पिन्वस इन्द्राय मत्सरिन्तमः । चमूष्वा नि पीदसि ॥ २ ॥
सुत इन्द्राय विष्णवे सोमः कलशं अक्षरत् । मधुमा अस्तु वायवे ॥ ३ ॥ एते
असृग्रमाशवोऽति ह्वरांसि बभ्रवः । सोमा ऋतस्य धारया ॥ ४ ॥ इन्द्रं वर्धन्तो
अप्तरः कृण्वन्तो विश्वमार्यम् । अपघ्नन्तो अरावणः ॥ ५ ॥ ३० ॥ सुता अनु
स्वमा रजोऽभ्यर्षन्ति बभ्रवः । इन्द्रं गच्छन्तु इन्दवः ॥ ६ ॥ अया पवस्व धार-
या यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुषीरुपः ॥ ७ ॥ अयुक्त सूर एतं पव-
मानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ॥ ८ ॥ उत त्या हरितो दश सूरौ अयुक्त
यातवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ॥ ९ ॥ परीतो वायवे सुतं गिर इन्द्राय मत्सरम् ।
अव्यो वारेषु सिञ्चत ॥ १० ॥ ३१ ॥ पवमान विदा रुयिमस्मभ्यं सोम दुष्ट-
रम् । यो दूणाशो वनुष्यता ॥ ११ ॥ अभ्यर्ष सहस्रिणं रुयिं गोमन्तमश्विनम् ।
अभि वाजमुत श्रवः ॥ १२ ॥ सोमो देवो न सूर्योऽद्रिभिः पवते सुतः । दधानः

अ० ७ । अ० १ । व० ३७] ५०३ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६४ ।

कलशे रसम् ॥ १३ ॥ एते धामान्यार्या शुक्रा ऋतस्य धारया । वाजं गोमन्त-
मत्तरन् ॥ १४ ॥ सुता इन्द्राय वज्रिणे सोमासो दध्याशिरः । पवित्रमत्यन्तरन्
॥ १५ ॥ ३२ ॥ प्र सोम मधुमत्तमो राये अर्ष पवित्र आ । मद्रो यो देववीतमः
॥ १६ ॥ तमीं मृजन्त्यायवो हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्द्रमिन्द्राय मत्सरम् ॥ १७ ॥
आ पवस्य हिरण्यवदश्वावत्सोम वीरवत् । वाजं गोमन्तमा भर ॥ १८ ॥ परि-
वाजे न वाज्युमव्यो वारेषु सिञ्चत । इन्द्राय मधुमत्तमम् ॥ १९ ॥ ऋविं मृज-
न्ति मर्ज्य धीभिर्विप्रा अवस्यवः । वृषा कनिक्रदपति ॥ २० ॥ ३३ ॥ वृषणं
धीभिरप्तुं सोममृतस्य धारया । मती विप्राः समस्वरन् ॥ २१ ॥ पवस्व देवा-
युषगिन्द्रं गच्छतु ते मदः । वायुमा रोह धर्मणा ॥ २२ ॥ पवमान नि तौशसे
रयिं सोम अवाय्यम् । प्रियः समुद्रमा विश ॥ २३ ॥ अपघ्नन्पवसे मधुः क्रतु-
वित्सोम मत्सरः । नुदस्वादेवयुं जर्नम् ॥ २४ ॥ पवमाना असृत्तत सोमाः शु-
क्रास इन्दवः । अभि विश्वानि काव्या ॥ २५ ॥ ३४ ॥ पवमानास आशवः
शुभ्रा असृग्रमिन्दवः । घ्नन्तो विश्वा अप द्विषः ॥ २६ ॥ पवमाना दिवस्प-
न्तरिक्षादसृत्तत । पृथिव्या अथि सानवि ॥ २७ ॥ पुनानः सोम धारयेन्द्रो
विश्वा अप सिधः । जहि रक्षांसि सुक्रतो ॥ २८ ॥ अपघ्नन्त्सोम रत्नसोऽभ्यर्ष
कनिक्रदत् । घुमन्तं शुष्ममुत्तमम् ॥ २९ ॥ अस्मे वसूनि धारय सोम दिव्यानि
पार्थिवा । इन्द्रो विश्वानि वार्या ॥ ३० ॥ ३५ ॥

॥ ६४ ॥ १—३० काश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, ३, ४, ७, १२, १३, १५, १७, १९, २२, २४, २६ गायत्री । २, ५,
६, ८—११ १४, १६, २०, २३, २५, २६ निचृद्गायत्री । १८, २१, २७,
२८ विराड्गायत्री । ३० यवमव्यागायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ वृषा सोम घुमां अंसि वृषा देव वृषव्रतः । वृषाधर्माणि दधिषे
॥ १ ॥ वृषणस्ते वृषण्यं शवो वृषा वत्तं वृषा मदः । सत्यं वृषन्वृषेदसि ॥ २ ॥
अश्वो न चक्रदो वृषा सं गा इन्द्रो समर्वतः । वि नो राये दुरो वृधि ॥ ३ ॥
असृत्तत प्र वाजिनो गव्या सोमासो अश्वया । शुक्रासो वीरयाशवः ॥ ४ ॥
शुम्भमाना ऋतायुर्भिर्मृज्यमाना गर्भस्त्योः । पवन्ते वारं अव्यये ॥ ५ ॥ ३६ ॥
ते विश्वा दाशुषे वसु सोमा दिव्यानि पार्थिवा । पवन्तामान्तरिक्ष्या ॥ ६ ॥ प-
वमानस्य विश्ववित्प ते सर्गा असृत्तत । सूर्यस्येव न रश्मयः ॥ ७ ॥ केतुं कृ-

अ० ७ । अ० २ । व० १] ५०४ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६५ ।

एवन्दिवास्पतिं विश्वा रूपाभ्यर्षसि । समुद्रः सोमं पिब्वसे ॥ ८ ॥ हिन्वानो वा-
क्षमिष्यसि पवमान विधर्मणि । अक्रान्देवो न सूर्यः ॥ ९ ॥ इन्दुः पविष्ट चेतनः
प्रियः कवीनां मती । मृजदश्वं रथीरिव ॥ १० ॥ ३७ ॥ ऊर्मिर्यस्तं पवित्र आ-
देवावीः पर्यसरत् । सीदन्वृतस्य योनिमा ॥ ११ ॥ स नो अर्ष पवित्र आ मवो
यो देववीतमः । इन्द्रविन्द्राय पीतये ॥ १२ ॥ इषे पवस्व धारया मृज्यमानो
मनीषिभिः । इन्द्रो रुचाभिः गा ईहि ॥ १३ ॥ पुनानो वरिष्कृध्यूर्जं जनाय
गिर्वणः । हरे सृजान आशिरम् ॥ १४ ॥ पुनानो देववीतय इन्द्रस्य याहि नि-
ष्कृतम् । द्युतानो वाजिभिर्यतः ॥ १५ ॥ ३८ ॥ प्र हिन्वानास इन्द्रवोऽच्छा समुद्र-
माश्वः । धिया जूता असृत्तत ॥ १६ ॥ मर्मृजानास आयवो वृथा समुद्रमिन्दवः ।
अग्मन्वृतस्य योनिमा ॥ १७ ॥ परि णो याह्यस्मयुर्विश्वा वसून्योजसा । पाहि नः
शर्म वीरवत् ॥ १८ ॥ मिमाति वहिरेतशः पदं युजान ऋक्भिः । प्र यत्समुद्र आ-
हितः ॥ १९ ॥ आ यद्योनिं हिरण्ययमाशुर्ऋतस्य सीदाति । जहात्यप्रचेतसः
॥ २० ॥ ३९ ॥ अभि वेना अनूषतेयन्तन्ति प्रचेतसः । मज्जन्त्यविचेतसः ॥ २१ ॥
इन्द्रायेन्दो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तमः । ऋतस्य योनिमासदम् ॥ २२ ॥ तं त्वा-
विषा वचोविदुः परिष्कृण्वन्ति वेधसः । सं त्वा मृजन्त्यायवः ॥ २३ ॥ रसं ते
मित्रो अर्यमा पिबन्ति वरुणः कवे । पवमानस्य मरुतः ॥ २४ ॥ त्वं सोम विपु-
रिचतं पुनानो वाक्षमिष्यसि । इन्द्रो सहस्रभर्णसम् ॥ २५ ॥ ४० ॥ उतो सह-
स्रभर्णसं वाचं सोम मखस्युवम् । पुनान इन्द्रवा भर ॥ २६ ॥ पुनान इन्द्रवेषां
पुरुहूत जनानाम् । प्रियः समुद्रमा विश ॥ २७ ॥ दर्विद्युतत्या रुचा परिष्ठोभन्त्या
कृपा । सोमाः शुक्रा गवाशिरः ॥ २८ ॥ हिन्वानो हेतुभिर्यत आ वाजं वाज्य-
क्रमीत् । सीदन्तो वतुषो यथा ॥ २९ ॥ ऋधक्सोम स्वस्तये सज्जगमानो दिवः
कविः । पवस्व सूर्यो दृशे ॥ ३० ॥ ४१ ॥ १ ॥

॥ ६५ ॥ १-३० भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः-१, ६, १०, १२, १३, १६, १८, २१, २२, २४-२६ गायत्री । २, ११,
१४, १५, २६, ३० विराड्गायत्री । ३, ६-८, १६, २०, २७, २८ निचृद्गायत्री ।
४, ५ पादनिचृद्गायत्री । १७, २३ ककुम्भती गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ हिन्वन्ति सूरमुस्यः स्वसारो जामयस्पतिम् । महामिन्दुं महीयुवः
॥ १ ॥ पवमान रुचारुचा देवो देवेभ्यस्परि । विश्वा वसून्या विश ॥ २ ॥ आ

अ० ७ । अ० २ । व० ७] ५०५ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६६ ।

पवमान सुष्टुतिं वृष्टिं देवेभ्यो दुर्वः । इषे पवस्व संयतम् ॥ ३ ॥ वृषा हसिं भा-
नुनां द्युमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वाध्यः ॥ ४ ॥ आ पवस्व सुवीर्यं मन्दमानः
स्वायुध । इहो विन्दवा गहि ॥ ५ ॥ १ ॥ यदद्भिः परिषिच्यसे मृज्यमानो गर्भ-
स्त्योः । दुणां सधस्थमश्रुषे ॥ ६ ॥ प्र सोमाय व्यश्वत्पवमानाय गायत । महे
सहस्रचक्षसे ॥ ७ ॥ यस्य वरीं मधुश्रुतं हरिं हिन्वन्त्यद्भिभिः । इन्दुमिन्द्राय पी-
तये ॥ ८ ॥ तस्य ते वाजिनो वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । सखित्वमा वृणी-
महे ॥ ९ ॥ वृषा पवस्व धारया मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा दधान ओजसा
॥ १० ॥ २ ॥ तं त्वा धर्तारिमोष्योः पवमान स्वर्दशम् । हिन्वे वाजेषु वाजिनम्
॥ ११ ॥ अया चित्तो विपानया हरिः पवस्व धारया । युजं वाजेषु चोदय ॥ १२ ॥
आ न इन्दो महीमिषं पवस्व विश्वदर्शतः । अस्मभ्यं सोम गातुवित् ॥ १३ ॥ आ
कुलशां अनूपतेन्दो धाराभिरोजसा । एन्द्रस्य पीतये विश ॥ १४ ॥ यस्य ते मद्यं
रसं तीव्रं दुहन्त्यद्भिभिः । स पवस्वाभिमातिहा ॥ १५ ॥ ३ ॥ राजा मेधाभिरी-
यते पवमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ॥ १६ ॥ आ न इन्दो शतग्विनं
गवां पोषं स्वश्व्यम् । बहा भगतिमृतये ॥ १७ ॥ आ नः सोम सहो जुवो रूपं
न वर्चसे भर । सुष्वाणो देववीतये ॥ १८ ॥ अर्षी सोम द्युमत्तमोऽभि द्रोणा-
नि रुरुवत् । सीदञ्छयेनो न योनिमा ॥ १९ ॥ अप्सा इन्द्राय वायवे वरुणाय
मरुद्भ्यः । सोमो अर्षति विष्णवे ॥ २० ॥ ४ ॥ इषं तोकार्यं नो दधदस्मभ्यं
सोम विश्वतः । आ पवस्व सहस्रिणम् ॥ २१ ॥ ये सोमांसः परावति ये अर्वा
वति सुन्विरे । ये वादः शर्यणावति ॥ २२ ॥ य आर्जीकेषु कृत्वंसु ये मध्ये प-
स्त्यानाम् । ये वा जनेषु पञ्चसु ॥ २३ ॥ ते नो वृष्टिं दिवस्पति पवन्तामा सु-
वीर्यम् । सुवाना देवास इन्दवः ॥ २४ ॥ पवते हर्यतो हरिर्गृणानो जमदग्निना ।
हिन्वानो गोरधिं त्वचि ॥ २५ ॥ ५ ॥ प्र शुक्रासो वयोजुवो हिन्वानासो न स-
स्यः । श्रीणाना अप्सु मृज्जत ॥ २६ ॥ तं त्वा सुतेष्वाभुवो हिन्विरे देवता-
तये । स पवस्वानया रुचा ॥ २७ ॥ आ ते दक्षं मयोभुवं वहिष्मद्या वृणीमहे ।
पान्तमा पुरुस्पृहम् ॥ २८ ॥ आ मन्द्रमा वरेण्यमा विप्रमा मनीषिणम् । पान्तमा पु-
रुस्पृहम् ॥ २९ ॥ आ रयिमा सुचेतुनमा सुक्रतो तनूष्वा । पान्तमा पुरुस्पृहम् ॥ ३० ॥ ६ ॥

॥ ६६ ॥ १—३० शतं वैखानसा ऋषिः ॥ १—१८, २२—३० पव-
मानः सोमः । १९—२१ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पादनिचृद्गायत्री । २,
३, ५—८, १०, ११, १३, १५—१७, १९, २०, २३, २४, २५, २६, ३०

अ० ७ । अ० २ । व० १२] ५०६ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६६ ।

गायत्री । ४, १४, २२, २७ विराड्गायत्री । ६, १२, २१, २८, २६ निचृद्-
गायत्री । १८ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-१७, १६-३० षड्जः । १८ गान्धारः ॥

॥ ६६ ॥ पर्वस्व विश्वचर्षणेऽभि विश्वानि काव्या । सखा सखिभ्य ईड्यः
॥ १ ॥ ताभ्यां विश्वस्य राजसि ये पवमान धामनी । प्रतीची सोम तस्थतुः
॥ २ ॥ परि धामानि यानि ते त्वं सोमासि विश्वतः । पवमान ऋतुभिः कवे
॥ ३ ॥ पर्वस्व जनयन्निषोऽभि विश्वानि वार्या । सखा सखिभ्य ऊतये ॥ ४ ॥
तव शुक्रासौ अर्चयो दिवस्पृष्टे वि तन्वते । पवित्रं सोम धामभिः ॥ ५ ॥ ७ ॥
तवेमे सप्त सिन्धवः प्रशिषं सोम सिस्रते । तुभ्यं धावन्ति धेनवः ॥ ६ ॥ प्र सोम
याहि धारया सुत इन्द्राय मत्सरः । दधानो अक्षिति श्रवः ॥ ७ ॥ समु त्वा
धीभिरस्वरन्दिन्वतीः सप्त जामयः । विप्रमाजा विवस्वतः ॥ ८ ॥ मृजन्ति त्वा
समग्रवोऽव्यं जीरावधि ष्वणि । रेभो यदज्यसे वने ॥ ९ ॥ पवमानस्य ते कवे
वाजिन्सर्गा असृक्षत । अर्वन्तो न श्रवस्यवः ॥ १० ॥ ८ ॥ अच्छा कोशं मधु
श्चुतमसृग्रं वारं अव्यये । अवावशन्त धीतयः ॥ ११ ॥ अच्छा समुद्रमिन्द्रवोऽस्तं
गावो न धेनवः । अगमन्वृतस्य योनिमा ॥ १२ ॥ प्र ए इन्द्रो महे रण आपो अर्षन्ति
सिन्धवः । यदोभिर्वाशयिष्यसे ॥ १३ ॥ अस्य ते सख्ये वयमियं क्षन्तस्त्वोतयः । इन्द्रो
सखित्वमुश्मसि ॥ १४ ॥ आ पवस्व गविष्ठये महे सोम नृचक्षसे । एन्द्रस्य जठरे विश
॥ १५ ॥ ६ ॥ महौ असि सोम ज्येष्ठ उग्राणामिन्द्र ओजिष्ठः । युध्वा सञ्छश्वाजिगेथ
॥ १६ ॥ य उग्रेभ्यश्चिदोजीयाञ्छूरैभ्यश्चिच्छूरतरः । भूरिदाभ्यश्चिन्महीयान
॥ १७ ॥ त्वं सोम सूर एषस्तोकस्य साता तनूनाम् । वृणीमहे सख्याय वृणीमहे
युज्याय ॥ १८ ॥ अग्न आरूपा पवस आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व
दुच्छुनाम् ॥ १९ ॥ अग्निर्ऋषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे म-
हागयम् ॥ २० ॥ १० ॥ अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम् । दधद्रयिं मयि
पोषम् ॥ २१ ॥ पवमानो अति स्त्रियोऽभ्यर्षति सुष्टुतिम् । सूर्यो न विश्वदर्शतः
॥ २२ ॥ स मर्मज्ञान आयुभिः प्रयस्वान्प्रयसे हितः । इन्दुरत्यो विचक्ष्णः ॥ २३ ॥
पवमान ऋतं बृहच्छुक्रं ज्योतिरजीजनत् कृष्णा तमांसि जड्यनत् ॥ २४ ॥ पव-
मानस्य जड्यन्तो हरेश्चन्द्रा असृक्षत । जीरा अजिरशौचिषः ॥ २५ ॥ ११ ॥ पव-
मानो रथीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः । हरिश्चन्द्रो मरुद्गणः ॥ २६ ॥ पवमानो व्य-
श्वद्रश्मिर्भिर्वाजसातमः । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ २७ ॥ प्र सुवान इन्दुरक्षाः प-
वित्रमत्यव्ययम् । पुनान इन्दुरिन्द्रमा ॥ २८ ॥ एष सोमो अर्धि त्वचि गवां क्री-

अ० ७ । अ० २ । व० १६] ५०७ [म० ६ । अ० ३ । सू० ६७ ।

ऊत्यद्रिभिः । इन्द्रं मदाय जोहुवत् ॥ २६ ॥ यस्य ते द्युम्नवत्पयः पर्वमानाभृतं
दिवः । तेन नो मृळ जीवसे ॥ ३० ॥ १२ ॥

॥ ६७ ॥ ऋषिः—१—३ भरद्वाजः । ४—६ कश्यपः । ७—९ गोतमः । १०—१२
अत्रिः । १३—१५ विश्वामित्रः । १६—१८ जमदग्निः । १९—२१ वसिष्ठः । २२—३२
पवित्रो वसिष्ठो वोभौ वा ॥ देवताः—१—६, १३—२२, २८—३० पर्वमानः सोमः ।
१०—१२ पर्वमानः सोमः पूषा वा । २३, २४ अग्निः । २५ अग्निः सविता वा । २६
अग्निरग्निर्वा सविता च । २७ अग्निर्विश्वेदेवा वा । ३१, ३२ पर्वमान्यध्येतुस्तुतिः ॥
छन्दः—१, २, ४, ५, ११—१३, १५, १६, २३, २५ निचृद्गायत्री । ३,
८ विराद्गायत्री । १० यवमध्यागायत्री । १६—१८ भुरिगार्ची विराद्गायत्री ।
६, ७, ९, १४, २०—२२, २४, २६, २८, २९ गायत्री । २७ अनुष्टुप् ।
३१, ३२ निचृदनुष्टुप् । ३० पुरउष्णिक् ॥ स्वरः—१—२६, २८, २९ षड्जः ।
२७, ३१, ३२ गान्धारः । ३० ऋषभः ॥

॥ ६७ ॥ त्वं सोमासि धार्युर्मन्द्र ओजिष्ठो अध्ये । पर्वस्व मंहयद्रयिः ॥ १ ॥
नवं सुतो नृमादनो दधन्वान्मत्सरिन्तमः । इन्द्राय सूरिस्सन्धसा ॥ २ ॥ त्वं सुष्वा-
णो अद्रिभिरभ्यर्ष कर्निक्रदत् । द्युमन्तं शुष्ममुत्तमम् ॥ ३ ॥ इन्दुर्हिन्वानो अर्षतितिरो
वाराण्यव्यया । हरिर्वाजमचिक्रदत् ॥ ४ ॥ इन्दो व्यव्यमर्षसि वि श्रवांसि वि
सौभगा । वि वाजान्तसोम गोमतः ॥ ५ ॥ १३ ॥ आ न इन्दो शतग्विनं रयिं
गोमन्तमश्विनम् । भरां सोम सहस्रिणम् ॥ ६ ॥ पर्वमानास इन्दवस्तिरः पवित्र-
माश्वः । इन्द्रं यामेभिराशत ॥ ७ ॥ क्रुहुः सोम्यो रस इन्दुरिद्राय पूर्यः ।
आयुः पवत आयवे ॥ ८ ॥ हिन्वन्ति सूरमुस्यः पर्वमानं मधुश्रुतम् । अभि गिरा
समस्वरन् ॥ ९ ॥ अविता नो अजाश्वः पूषा यामनियामनि । आ भक्तकन्यासु
नः ॥ १० ॥ १४ ॥ अयं सोमः कपर्दिने घृतं न पवते मधु । आ भक्तकन्यासु
नः ॥ ११ ॥ अयं ते आघृणे सुतो घृतं न पवते शुचि । आ भक्तकन्यासु नः
॥ १२ ॥ वाचो जन्तुः कवीनां पर्वस्व सोम धारया । देवेषु रत्नधा असि ॥ १३ ॥
आ कलशेषु धावति श्येनो वर्म वि गाहते । अभि द्रोणा कर्निक्रदत् ॥ १४ ॥
परि प्र सोम ते रसोऽसर्जि कलशे सुतः । श्येनो न तक्तो अर्षति ॥ १५ ॥ १५ ॥
पर्वस्व सोम मन्दयन्निन्द्राय मधुमत्तमः ॥ १६ ॥ असृग्रन्देववीतये वाजयन्तो रथा
हव ॥ १७ ॥ ते सुतासो मदिन्तमाः शुक्रा वायुमसृजत ॥ १८ ॥ ग्रावणा तुभो
अभिष्टुतः पवित्रं सोम गच्छसि । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ १९ ॥ एष तुभो अ-

अ० ७ । अ० २ । व० २०] ५०८ [म० ६ । अ० ४ । सू० ६८ ।

भिष्टुतः पवित्रमतिं गाहते । रजोहा वारमव्ययम् ॥ २० ॥ १६ ॥ यदन्ति यच्च
दूरके भयं विन्दति मामिह । पवमान वितज्जहि ॥ २१ ॥ पवमानः सो अद्य नः
पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु नः ॥ २२ ॥ यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने
विततमन्तरा । ब्रह्म तेन पुनीहि नः ॥ २३ ॥ यत्ते पवित्रमर्चिष्यदग्ने तेन पुनीहि
नः । ब्रह्मसवैः पुनीहि नः ॥ २४ ॥ उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च ।
मां पुनीहि विश्वतः ॥ २५ ॥ १७ ॥ त्रिभिष्टु देव सवितुर्वर्षिष्ठैः सोम धामभिः ।
अग्ने दत्तैः पुनीहि नः ॥ २६ ॥ पुनन्तु मां देवजनाः पुनन्तु वसवो धिया ।
विश्वे देवाः पुनीत मा जातवेदः पुनीहि मां ॥ २७ ॥ प्र प्यायस्व प्र स्यन्दस्व
सोम विश्वेभिरंशुभिः । देवेभ्य उत्तमं हविः ॥ २८ ॥ उप प्रियं पनिभृतं युवान-
माहुतीवृधम् । अगन्म विभ्रतो नमः ॥ २९ ॥ अलाय्यस्य परशुर्ननाश तमा प-
वस्व देव सोम । आखुं चिदेव देव सोम ॥ ३० ॥ यः पावमानीरुध्येत्यृषिभिः
सम्भृतं रसम् । सर्वं स पूतमश्नाति स्वदितं मातुरिष्वना ॥ ३१ ॥ पावमानीर्यो
अध्येत्यृषिभिः सम्भृतं रसम् । तस्मै सरस्वती दुहे क्षीरं सर्पिमधूदकम् ॥ ३२ ॥ १८ ॥ ३॥

॥ ६८ ॥ १—१० वत्सप्रिभालन्दन ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३, ६, ७ निचृज्जगती । २, ४, ५, ६ जगती । ८ विराड्जगती ।
१० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । १० धैवतः ॥

॥ ६८ ॥ प्र देवमच्छा मधुमन्त इन्द्रवोऽसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः ।
वृद्धिषदो वचनावन्त ऊर्धभिः परिश्रुतमुस्रिया निणिजं धिरे ॥ १ ॥ स रोरुवद-
भि पूर्वा अचिक्रददुपारुहः श्रथयन्तस्वादते हरिः । तिरः पवित्रं परियन्तुरु अयो
नि शर्याणि दधते देव आ वरम् ॥ २ ॥ वि यो ममे यम्या संयती मदः साकं-
वृथा पर्यसा पिन्वदक्षिता । मही अपारे रजसी विवेविददभिब्रजन्नक्षितं पाज आ
देदे ॥ ३ ॥ स मातरा विचरन्वाजयन्नपः प्र मेधिरः स्वधया पिन्वते पदम् ।
अंशुर्यवेन पिपिशे यतो नृभिः सं जामिभिर्नसते रक्षते शिरः ॥ ४ ॥ सं दक्षेण
मनेसा जायते क्विर्भृतस्य गर्भो निहितो यमा परः । यूना ह सन्ता प्रथमं वि
जज्ञतुर्गुहा हितं जनिम नेममुद्यतम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ मन्द्रस्य रूपं विविदुर्मनीषिणः
श्यनो यदन्थो अभरत्परावतः । तं मर्जयन्त सुवृध नदीषां उशन्तमंशुं परियन्त-
मृग्मिर्यम् ॥ ६ ॥ त्वां मृज्जन्ति दश योषणः सुतं सोम ऋषिभिर्मतिभिर्धीतिभिर्हितम् ।
अव्यो वारंभिरुत देवहूतिभिर्नृभिर्नृतो वाजमा दर्षि सातये ॥ ७ ॥ परिप्रयन्तं
वयं सुषंसवं सोमं मनीषा अभ्यनूषतु स्तुभः । यो धारया मधुमां ऊर्मिणां दिव

अ० ७ । अ० २ । व० २३] ५०६ [म० ६ । अ० ४ । सू० ७० ।

इयति वाचं रयिषाळमर्त्यः ॥ ८ ॥ अयं दिव इयति विश्वमा रजः सोमः पुनानः कलशेषु सीदति । अद्भिर्गोभिर्मृज्यते अद्भिभिः सुतः पुनान इन्दुर्वरिवो विदत्प्रियम् ॥ ९ ॥ एवा नः सोम परिषिच्यमानो वयो दधच्चित्रतमं पवस्व । अद्रेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् ॥ १० ॥ २० ॥

॥ ६६ ॥ १-१० हिरण्यस्तूप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ५ पादनिचृज्जगती । २-४, ६ जगती । ७, ८ निचृज्जगती । ९ निचृत्त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-८ निषादः । ९, १० गान्धारः ॥

॥ ६६ ॥ इषुर्न धन्वन्प्रति धीयते मतिर्वत्सो न मातुरुप सज्यूर्धनि । उरुधा-
रेव दुहे अग्र आयत्यस्य वृतेष्वपि सोम इष्यते ॥ १ ॥ उपो मतिः पृच्यते सि-
च्यते मधु मन्द्रार्जनी चोदते अन्तरासनि । पवमानः सन्तनिः प्रधन्तामिव मधु-
मान्द्रप्सः परि वारमर्षति ॥ २ ॥ अव्ये वधूयुः पवते परि त्वचि श्रथनीते नृप्ती-
रदितेऽतं यते । हरिरक्रान्यजतः संयतो मदो नृम्णा शिशानो महिषो न शोभते
॥ ३ ॥ उक्ता मिमाति प्रति यन्ति धेनवो देवस्य देवीरूपं यन्ति निष्कृतम् ।
अत्यक्रमीदजुनं वारमव्ययमत्कं न निक्तं परि सोमो अव्यत ॥ ४ ॥ अमृक्तेन
रुशता वाससा हरिमर्त्यो निर्णिजानः परि व्यत । दिवस्पृष्ठं वर्हणा निर्णिजे
कृतोपस्तरणं चम्वोर्नभस्मयम् ॥ ५ ॥ २१ ॥ सूर्यस्येव रश्मयो द्रावयित्त्वो म-
त्सरासः प्रमुपः साकमीरते । तन्तुं ततं परि सर्गास आशवो नेन्द्रादृते पवते धाम
किं चन ॥ ६ ॥ सिन्धोरिव प्रवणे निम्न आशवो वृषच्युता मदोसो गातुमाशत ।
शं नो निवेशे द्विपदे चतुष्पदेऽस्मे वाजाः सोम तिष्ठन्तु कृष्यः ॥ ७ ॥ आ नः
पवस्व वसुमद्विरण्यवदश्वावद्वोमद्यवमत्सुवीर्यम् । यूयं हि सोम पितरो मम स्थनं
दिवो मूर्धानः प्रस्थिता वयस्कृतः ॥ ८ ॥ एते सोमाः पवमानास इन्द्रं रथा इव
प्र ययुः सातिमच्छ । सुताः पवित्रमतिं यन्त्यव्यं हित्वी वृत्रि हरितो वृष्टिमच्छ
॥ ९ ॥ इन्द्रविन्द्राय बृहते पवस्व सुमृळीकोऽनवद्यो रिशादाः । भरा चन्द्राणि
गृणते वसूनि देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ १० ॥ २२ ॥

॥ ७० ॥ १-१० रेणुवैश्वामित्र ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
३ त्रिष्टुप् । २, ६, ९, १० निचृज्जगती । ४, ५, ७ जगती । ८ विराज्जगती ॥
स्वरः-१, ३ धैवतः । २, ४-१० ॥ निषादः

अ० ७ । अ० २ । व० २५] ५१० [म० ६ । अ० ४ । सू० ७१ ।

॥ ७० ॥ त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुद्वे सत्यामाशिरं पूर्व्ये व्योमनि । चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारुणि चक्रे यद्वैरवर्धत ॥ १ ॥ स भिक्तमाणो अमृतस्य चारुण उभे खात्रा काव्येना वि शश्रथे । तेजिष्ठा अपो मंहना परि व्यत यदी देवस्य श्रवसा सदो विदुः ॥ २ ॥ ते अस्य सन्तु केतवोऽमृत्यवोऽदाभ्यासो जनुषी उभे अनु । येभिर्नृमणा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना अगृभ्णत ॥ ३ ॥ स मृज्यमानो दशभिः सुकर्मभिः प्र मध्यमासु मातृषु प्रमे सचा । व्रतानि पानो अमृतस्य चारुण उभे नृचक्षा अनु पश्यते विशौ ॥ ४ ॥ स मर्मज्ञान इन्द्रियाय धायम् ओभे अन्ता रोदसी हर्षते हितः । वृषा शुष्मेण बाधते वि दुर्मतीरादेदिशानः शर्यहेव शुरुधः ॥ ५ ॥ २३ ॥ स मात्रा न ददृशान उस्त्रियो नानददेति मरुतामिव स्वनः । जानन्नृतं प्रथमं यत्स्वर्णरं प्रशस्तये कर्मवृणीत सुक्रतुः ॥ ६ ॥ रुवति भीमो वृषभस्तविष्यया शृङ्गे शिशानो हरिणी विचक्षणः । आयोनि सोमः सुक्रतं नि षीदति गव्ययी त्वग्भवति निर्णिगव्ययी ॥ ७ ॥ शुचिः पुनानस्तन्वमरेपसमव्ये हरिन्यधाविष्ट सानवि । जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे त्रिधातु मधु क्रियते सुकर्मभिः ॥ ८ ॥ पवस्व सोम देववीतये वृषेन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विश । पुरा नो बाधादुरिताति पारय क्षेत्रविद्धि दिश आहा विपृच्छते ॥ ९ ॥ हितो न सप्तिरभि वाजमर्षेन्द्रस्येन्दो जठरमा पवस्व । नावा न सिन्धुमति पर्षि विद्वाञ्छूरो न युध्यन्नव नो निदः स्पः ॥ १० ॥ २४ ॥

॥ ७१ ॥ १—६ ऋषभो वैश्वामित्र ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ७ विराड्जगती । २ जगती । ३, ५, ८ निचृज्जगती । ६ पादः निचृज्जगती । ९ विराद्विष्टुप् ॥ स्वरः—१—८ निषादः । ९ धैवतः ॥

॥ ७१ ॥ आ दक्षिणा सृज्यते शुष्म्या । सदं वेति द्रुहो रक्षसः पाति जाशुविः । हरिरोपशं कृणुते नभस्पय उपस्तिरे चम्बो । ब्रह्म निर्णिजे ॥ १ ॥ प्र कृष्टिहेवः शूष एति रोर्वदसुर्य । वर्णं नि रिणीति अस्य तम् । जहाति वृषि पितुरेति निष्कृतमुपप्रुतं कृणुते निर्णिजं तना ॥ २ ॥ आद्रिभिः सुतः पवते गर्भस्त्योर्विषायते नभसा वेपते मृती । स मोदते न संते साधते गिरा नेनित्के अप्सु यजते परीमणि ॥ ३ ॥ परि युक्षं सहसः पर्वतावृधं मध्वः सिञ्चन्ति हर्म्यस्य सक्षणिम् । आ यस्मिन्गावः सुहुताः ऊर्ध्वनि मूधञ्छीणन्त्यग्रियं वरीमभिः ॥ ४ ॥ समी रथं न भुरिजोरदेषत दश स्वसारो अदितेरुपस्थ आ । जिगादुप जयति गोरपीच्यं पदं

अ० ७ । अ० २ । व० २६] ५११ [म० ६ । अ० ४ । सू० ७३ ।

यदस्य मृतुथा अजीजनन् ॥ ५ ॥ २५ ॥ श्येनो न योनिं सदनं धिया कृतं हि-
रण्ययमासदं देव एषति । ए रिरणन्ति ब्रह्मिणि प्रियं गिराश्वो न देवा अप्येति य-
ज्ञियः ॥ ६ ॥ परा व्यक्तो अरूपो दिवः कृविर्वृषा त्रिपृष्ठो अनविष्ट गा अभि ।
सहस्रणीतिर्यतिः परायती रेभो न पूर्वोरूपमो वि राजति ॥ ७ ॥ त्वेपं रूपं कृ-
णुते वर्णो अस्य स यत्राशयत्समृता सेधति स्त्रिधः । अप्सा याति स्वधया दैव्यं
जन्तं सं सुष्टुती नसते सं गो अग्रया ॥ ८ ॥ उक्तेव यूथा परियन्नरावीदधि त्विषीर-
धित सूर्यस्य । दिव्यः सुपर्णोऽव चक्षत क्षां सोमः परिकृतुना पश्यते जाः ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ ७२ ॥ १-६ हरिमन्त ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१-३,
६, ७ निचृज्जगती । ४, ८ जगती । ५ विराड्जगती । ६ पादनिचृज्जगती ॥
निषादः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ हरिं मृजन्त्यरूपो न युज्यते सं धेनुभिः कलशे सोमो अज्यते ।
उद्धाचमीरयति हिन्वते मती पुरुष्टुतस्य कति चित्परिप्रियः ॥ १ ॥ साकं वदन्ति
ब्रह्मो मनीषिण इन्द्रस्य सोमं जठरे यदाहुहुः । यदा मृजन्ति सुगभस्तयो नरः
सनीळाभिर्दशभिः काम्यं मधु ॥ २ ॥ अरममाणो अत्येति गा अभि सूर्यस्य प्रियं दु-
हितुस्तिरो रवम् । अन्वस्मै जोषमभरद्दिनङ्गसः सं द्रयीभिः स्वसृभिः क्षेति जामिभिः
॥ ३ ॥ नृधूतो अद्रिपुतो ब्रह्मिणि प्रियः पतिर्गवां प्रदिव इन्दुर्ऋत्वियः । पुरान्धिवान्मनुषो
यज्ञ साधनः शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते ॥ ४ ॥ नृवाहुभ्यां चोदितो धारया
मुतोऽनुष्वधं पवते सोम इन्द्र ते । आप्राः क्रतून्त्स मजैरध्वरे मतीर्वेन द्रुषच्चम्बो-
रासदद्धरिः ॥ ५ ॥ २७ ॥ अंशुं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितं कृवि क्वयोऽपसो म-
नीषिणः । समी गावो मृतयो यन्ति संयतं ऋतस्य योना सदनं पुनर्भुवः ॥ ६ ॥
नाभां पृथिव्या धरुणो महो दिवोऽपामूर्मो सिन्धुष्वन्तरुक्षितः । इन्द्रस्य वज्रो वृषभो
विभूर्वसुः सोमो हृदे पवते चारुं मत्सरः ॥ ७ ॥ स तू पवस्व परि पार्थिवं रजः स्तोत्रे
शिक्तन्नाधून्वते च सुक्रतो । मा नो निर्भाग्वसुनः सादनस्पृशो रयिं पिशङ्गं बहुलं व-
सीमहि ॥ ८ ॥ आ तू न इन्दो शतदात्वश्व्यं सहस्रदातु पशुमद्धिरण्यवत् । उप-
मास्व बृहती रेवतीरिषोऽधि स्तोत्रस्य पवमान नो गहि ॥ ९ ॥ २८ ॥

॥ ७३ ॥ १-६ पवित्र ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१ जगती ।
२-७ निचृज्जगती । ८, ९ विराड्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० २ । व० ३२] ५१२ [म० ६ । अ० ४ । मू० ७४ ।

॥ ७३ ॥ स्रक्ते द्रस्पस्य धर्मतः समस्वरन्तस्य योना समरन्त नाभयः । त्रीन्स
मुध्रो असुरश्चक्र आरभे सत्यस्य नावः सुकृतमपीपरन् ॥ १ ॥ सम्यक् सम्यञ्चो
महिषा अहेषत सिन्धोरुर्मावधि वेना अवीविपन । मधोर्धाराभिर्जनयन्तो अर्कमि-
त्प्रियाभिन्द्रस्य तन्वमवीवृधन् ॥ २ ॥ पवित्रवन्तः परि वाचमासते पितृषां प्रत्नो
अभि रक्षति व्रतम् । महः समुद्रं वरुणस्तिरो दधे धीरा इच्छेकुर्धरुणेष्वारभम् ॥ ३ ॥
सहस्रधारेऽव ते समस्वरन्दिवो नाके मधुजिह्वा असश्चतः । अस्य स्पशो न नि-
मिषन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवः ॥ ४ ॥ पितुर्मातुरध्या ये समस्व-
रन्तुवा शोचन्तः सन्दहेन्तो अव्रतान् । इन्द्रद्विष्टामप धमन्ति मायया त्वचमसिक्तीं
भूमनो दिवस्परि ॥ ५ ॥ २६ ॥ प्रतान्मानादध्या ये समस्वरञ्छोक्यन्त्रासो र-
भसस्य मन्तवः । अपान्तासो बधिरा अहासत ऋतस्य पन्थां न तरन्ति दुष्कृतः
॥ ६ ॥ सहस्रधारे वितते पवित्र आ वाचं पुनन्ति कवयो मनीषिणः । रुद्रास ए-
षामिषिरासो अद्रुहः स्पशः स्वञ्चः सुदृशो नृचक्षसः ॥ ७ ॥ ऋतस्य गोपा न
दभाय सुकृतुस्त्री ष पवित्रा हृद्यन्तरा दधे । विद्वान्स विश्वा भुवनाभि पश्यत्य-
वाजुष्टान्विध्यति कर्ते अव्रतान् ॥ ८ ॥ ऋतस्य तन्तुर्विततः पवित्र आ जिह्वाया अग्रे व-
रुणस्य मायया । धीराश्चित्तस्मिन्तन्त आशतात्रा कर्तमव पदात्यप्रभुः ॥ ९ ॥ ३० ॥

॥ ७४ ॥ १-६ कक्षीवानृषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३
पादनिचृज्जगती । २, ६ विराड्जगती । ४, ७ जगती । ५, ६ निचृज्जगती ।
८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-७, ६ निषादः । ८ धैवतः ॥

॥ ७४ ॥ शिशुर्न जातोऽव चक्रद्वने स्वर्ग्यद्वाज्यरुषः सिषासति । दिवो
रेतसा सचते पयोवृधा तमीमहे सुमती शर्म सप्रथः ॥ १ ॥ दिवो यः स्कम्भो ध-
रुणः स्वातत आपूर्णो अंशुः पर्येति विश्वतः । सेमे मही रोदसी यज्ञवावृता समी-
चीने दाधार समिषः कविः ॥ २ ॥ महि प्सरः सुकृतं सोम्यं मधूर्वी गव्यूतिरदि-
तेऽर्तं गते । ईशो यो वृष्टेरित उस्त्रियो वृषापां नेता य इतर्जतिर्ऋग्मियः ॥ ३ ॥
आत्मन्वन्नभो दुह्यते घृतं पर्य ऋतस्य नाभिरमृतं वि जायते । समीचीनाः सुदा-
नवः प्रीणन्ति तं नरो हितमव मेहन्ति परवः ॥ ४ ॥ अरावीदंशुः सचमान ऊ-
र्मिणा देवाव्यमनुषे पिन्वति त्वचम् । दधाति गर्भमदितेरुपस्थ आ येन लोकं
च तनयं च धामहे ॥ ५ ॥ ३१ ॥ सहस्रधारेऽव ता असश्चतस्तृतीयं सन्तु र-
जसि प्रजावतीः । चतस्रो नाभो निहिता अवो दिवो हविर्भरन्त्यमृतं घृतश्चुतः

अ० ७ । अ० ३ । व० १] ५१३ [म० ६ । अ० ४ । सू० ७६ ।

॥ ६ ॥ श्वेतं रूपं कृणुते यत्सिषासति सोमो मीढां असुरो वेद भूमनः । धिया शमी
सचते सप्तभिः प्रवद्विस्कर्धमवर्षदुद्रिणम् ॥ ७ ॥ अथ श्वेतं कलशं गोभिरुक्तं
कार्ष्मन्ना वाज्यं कमीत्ससवान् । आ हिन्विरे मनसा देवयन्तः कृत्वा वते शतहिमाय
गोनाम् ॥ ८ ॥ अद्भिः सोमं पपृचानस्य ते रसोऽव्यो वारं वि पवमान धावति ।
स मृज्यमानः कविभिर्मदिन्तम स्वदस्वेन्द्राय पवमान पीतये ॥ ९ ॥ ३२ ॥

॥ ७५ ॥ १-५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४
निचृज्जगती । २ पादनिचृज्जगती । ५ विराड्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ अभि प्रियाणि पवते चनोहितो नामानि यद्वा अधि येषु वर्धते ।
आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नधि रथं विष्वञ्चमरुहद्विचक्षणः ॥ १ ॥ ऋतस्य जिह्वा
पवते मधु प्रियं वक्ता पतिर्धियो अस्या अदाभ्यः । दधाति पुत्रः पित्रोरपीच्यं-
नामर्तृतीयमधि रोचने दिवः ॥ २ ॥ अथ द्युतानः कलशां अचिक्रदन्वृभिर्ये-
मानः कोश आ हिरण्यये । अभीमृतस्य दोहनां अनूषताधि त्रिपृष्ठ उपसो वि
राजति ॥ ३ ॥ अद्भिभिः सुतो मतिभिश्चनोहितः प्ररोचयन्नोदसी मातरा शुचिः
रोमाण्यव्या समया वि धावति मधोर्धारा पिन्वमाना दिवेर्दिवे ॥ ४ ॥ परि सोम
प्रधन्वा स्वस्तये नृभिः पुनानो अभि वासयाशिरम् । ये ते मदा आह्नसो विहाय-
सस्तेभिरिन्द्रं चोदय दातवे मघम् ॥ ५ ॥ ३३ ॥ २ ॥

॥ ७६ ॥ १-५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१ त्रिष्टुप् ।
२ विराड्जगती । ३, ५ निचृज्जगती । ४ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः-१ धैवतः ।
२-५ निषादः ॥

॥ ७६ ॥ धर्ता दिवः पवते कृत्व्यो रसो दत्तो देवानामनुमाद्यो नृभिः । हरिः
सृजानो अत्यो न सत्त्वभिर्वृथा पाजोसि कृणुते नदीष्व ॥ १ ॥ शूरो न धत्त
आयुधा गभस्त्योः स्वः सिषासत्रधिरो गर्विष्ठिषु । इन्द्रस्य शुष्ममीरयन्नपस्युभिरि-
न्दुहिन्वानो अज्यते मनीषिभिः ॥ २ ॥ इन्द्रस्य सोम पवमान ऊर्मिणां तविष्य-
माणो जठरेष्वा विश । प्र णः पिन्व विद्युदभ्रेव रोदसी धिया न वाजां उप मासि
शश्वतः ॥ ३ ॥ विश्वस्य राजा पवते स्वर्दश ऋतस्य धीतिर्मृषिषाळवीवशत् ।
यः सूर्यस्यासिरेण मृज्यते पिता मतीनामसमष्टकाव्यः ॥ ४ ॥ वृषेव यूथा परि को-
शमर्षस्यपामुपस्थे वृषभः कर्निकदत् । स इन्द्राय पवसे मत्सरिन्तमो यथा जेषाम
समिधे त्वोतयः ॥ ५ ॥ १ ॥

अ० ७ । अ० ३ । व० ४] ५१४ [म० ६ । अ० ४ । सू० ७६ ।

॥ ७७ ॥ १-५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१ जगती ।
२, ४, ५ निचृज्जगती । ३ पादानिचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७७ ॥ एष प्र कोशे मधुमाँ अचिक्रददिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टरः । अ-
भीमृतस्य सुदुघा घृतश्रुतो वाश्रा अर्पन्ति पर्यसेव धेनवः ॥ १ ॥ स पूर्यः पवते
यं दिवस्परि श्येनो मथायदिषितस्तिरो रजः । स मध्व आ युवते वेविजान इ-
त्कृशानोरस्तुर्मनसाह विभ्युषा ॥ २ ॥ ते नः पूर्वास उपरास इन्द्रवो महे वाजाय
धन्वन्तु गोमते । इजेण्यासो अह्योऽन चारवो ब्रह्मब्रह्म ये जुजुषुर्द्विर्विहविः ॥ ३ ॥
अयं नो विद्वान्वनवद्वनुष्यत इन्दुः सत्राचा मनसा पुरुष्टुतः । इनस्य यः सद्ने
गर्भमादधे गवामुरुञ्जमभ्यर्षति व्रजम् ॥ ४ ॥ चक्रिर्दिवः पवते कृत्व्यो रसो महाँ
अद्व्यो वरुणो हुरुग्यते । असावि मित्रो वृजनेषु यज्ञियोऽत्यो न यूथे वृष्युः
कर्निक्रदत् ॥ ५ ॥ २ ॥

॥ ७८ ॥ १-५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ५ नि-
चृज्जगती । २-४ जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७८ ॥ प्र राजा वाचं जनयन्नसिष्यददृषो वसानो अभि गा इयत्ताति ।
गृभ्णाति रिप्रमर्विरस्य तान्वा शुद्धो देवानामुपयाति निष्कृतम् ॥ १ ॥ इन्द्राय
सोम परि पिच्यसे नृभिर्नृचक्षा ऊर्मिः कविरज्यसे वने । पूर्वीर्हि ते सुतयः स-
न्ति यातवे सहस्रमश्वा हरयश्चमूषदः ॥ २ ॥ समुद्रिया अप्सरसो मनीषिणमा-
सीना अन्तराभि सोममक्षरन् । ता ई हिन्वन्ति हर्म्यस्य सक्षणि याचन्ते सुम्नं
पवमानमक्षितम् ॥ ३ ॥ गोजिन्नः सोमो रथजिद्धिरण्यजित्स्रजिदब्जित्पवते स-
हस्रजित् । यं देवासश्चक्रिरे पीतये मदं स्वादिष्टं द्रुप्तमरुणं मयोभुवम् ॥ ४ ॥
एतानि सोम पवमानो अस्मयुः सत्यानि कृण्वन्निर्विणान्यर्षसि । जहि शत्रुमन्तिके
दूरके च य उर्वी गव्यूतिमभयञ्च नस्कृधि ॥ ५ ॥ ३ ॥

॥ ७९ ॥ १-५ कविर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ३
पादानिचृज्जगती । २, ४, ५ निचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७९ ॥ अचोदसो नो धन्वन्तिवन्दवः प्र सुवानासो बृहद्विवेषु हरयः । वि
च नशन्न दृषो अरातयोऽर्यो नशन्त सनिषन्त नो धियः ॥ १ ॥ प्र णो धन्व-
न्तिवन्दवो मदच्युतो धना वा येभिरर्वतो जुनीमसि । तिरो मर्तस्य कस्य चित्प-
रिहृति वयं धनानि विश्वधा भरेमहि ॥ २ ॥ उत स्वस्या अरात्या अरिर्हि ष

अ० ७ । अ० ३ । व० ६] ५१५ [म० ६ । अ० ४ । सू० ८१ ।

उतान्यस्या अरात्या वृको हि प । धन्वञ्च तृष्णा समरीतु तां अभि सोमं जहि
पवमान दुराध्यः ॥ ३ ॥ दिवि ते नाभा परमो य आददे पृथिव्यास्तं रुरुहुः
सानवि क्षिपः । अर्द्रयस्त्वा वप्सति गोरधि त्वच्यप्सु त्वा हस्तैर्दुर्दुर्मनीषिणः
॥ ४ ॥ एवा त इन्द्रो सुभवं सुपेशसं रसं तुज्जन्ति प्रथमा अभिश्रियः । निद-
न्निदं पवमान नि तारिष आविस्ते शुष्मो भवतु प्रियो मदः ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ ८० ॥ १-५ वसुभारद्वाज ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
४ जगती । २, ५ विराज्जगती । ३ निचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ सोमस्य धारा पवते नृचक्षस ऋतेन देवान्हवते दिवस्परि । बृ-
हस्पते स्वथेना वि दिद्युते समुद्रासो न सर्वनानि विव्यचुः ॥ १ ॥ यं त्वा वा-
जिन्नय्या अभ्यनूपायाहृतं योनिमा रोहसि द्युमान् । मघोनामायुः प्रतिरन्महि
श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः ॥ २ ॥ एन्द्रस्य कुक्षा पवते मदिन्तम् ऊर्जं
वसानः श्रवसे सुमङ्गलः । प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीळन्हरित्यः स्य-
न्दते वृषा ॥ ३ ॥ तं त्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं नरः सहस्रधारं दुहते दश क्षिपः ।
नृभिः सोम प्रच्युतो ग्रावभिः सुतोविश्वान्देवां आ पवस्वा सहस्रजित् ॥ ४ ॥
तं त्वा हस्तिनो मधुमन्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः । इन्द्रं सोम मादय-
न्दैव्यं जनं सिन्धोरिबोर्मिः पवमानो अर्षसि ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ८१ ॥ १-५ वसुभारद्वाज ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-
१-३ निचृज्जगती । ४ जगती । ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः १-४ निषादः । ५ धैवतः ॥

॥ ८१ ॥ प्र सोमस्य पवमानस्योर्म्य इन्द्रस्य यन्ति जठरं सुपेशसः । दध्ना
यन्दीमुचीता यशसा गवां दानाय शूरमुदमन्दिषुः सुताः ॥ १ ॥ अच्छा हि सोमः
कुलशा असिष्यददत्यो न वोळ्हा रघुवर्तनिर्वृषा । अथा देवानामुभयस्य जन्मनो
विद्वां अश्रोत्यमुत इतश्च यत् ॥ २ ॥ आ नः सोम पवमानः किरा वस्विन्दो भव
मघवा राधसो मूहः । शिक्ता वयोधो वसवे सु चेतुना मा नो गयमारे अस्मत्परा
सिचः ॥ ३ ॥ आ नः पृषा पवमानः सुरातयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः ।
बृहस्पतिर्मरुतो वायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती ॥ ४ ॥ उभे द्यावा-
पृथिवी विश्वमिन्वे अर्यमा देवो अदितिर्विधाता । भगो नृशंस उर्वन्तरिक्षं विश्वे
देवाः पवमानञ्जुषन्त ॥ ५ ॥ ६ ॥

अ० ७ । अ० ३ । व० ६] ५१६ [म० ६ । अ० ४ । सू० ८४ ।

॥ ८२ ॥ १-५ वसुभारिद्वाज ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ४ विरा-
ड्जगती । २ निचृज्जगती । ३ जगती । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४ निषादः । ५ धैवतः ॥

॥ ८२ ॥ असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो अभि गा अचिक्र-
दत् । पुनानो वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदम् ॥ १ ॥ कविर्वै
धस्या पर्येषि माहिन्मत्यो न मृष्टो अभि वाजमर्षसि । अपसेधन्दुरिता सोम मृ-
ल्लय घृतं वसानः परि यासि निर्णिजम् ॥ २ ॥ पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो
नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे । स्वसार आपो अभि गा उतासरन्त्स ग्रावभि-
नसते वीते अध्वरे ॥ ३ ॥ जायेव पत्यावाधि शेव महसे पज्जाया गर्भं शृणुहि ब्रवीमि
ते । अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसेऽन्निद्यो वृजनं सोम जागृहि ॥ ४ ॥ यथा पू-
र्वेभ्यः शतसा अमृध्रः सहस्रसाः पर्यया वाजमिन्दो । एवा पवस्व सुविताय नव्यसे
तव व्रतमन्वापः सचन्ते ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ ८३ ॥ १-५ पवित्र ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ४
निचृज्जगती । २, ५ विराड्जगती । ३ जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ८३ ॥ पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः । अ-
तप्ततनूनं तदामो अश्नुते शृतास इद्वहन्तस्तत्समाशत ॥ १ ॥ तपोष्पवित्रं विततं
दिवस्पदे शोचन्तो अस्य तन्तवो व्यस्थिरन् । अवेत्यस्य पवीतारमाशवो दिवस्पृ-
ष्ठमधि तिष्ठन्ति चेतसा ॥ २ ॥ अरुरुचदुषसः पृश्निरश्रिय उक्षा विभर्ति भुवनानि
वाजयुः । मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो गर्भमा दधुः ॥ ३ ॥
गन्धर्व इत्या पदमस्य रक्षति पार्ति देवानां जनिमान्यद्भुतः गृभ्णाति रिपुं निधया नि-
धार्पतिः सुकृत्तमा मधुनो भक्षमाशत ॥ ४ ॥ हविर्वैविष्मो माहि सन्न दैव्यं नभो वसानः
परि यास्यध्वरम् । राजा पवित्ररथो वाजमारुहः सहस्रभृष्टिर्जयसि श्रवो बृहत् ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ८४ ॥ १-५ प्रजापतिर्वाच्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-
१, ३ विराड्जगती । ४ जगती । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१, ३, ४
निषादः । २, ५ धैवतः ॥

॥ ८४ ॥ पवस्व देवमादनो विचर्षणिरप्सा इन्द्राय वरुणाय वायवे । कृधी
नो अद्य वरिवः स्वस्तिमदुरुक्षितौ गृणीहि दैव्यं जनम् ॥ १ ॥ आ यस्तस्थौ भु-
वनान्यमर्त्यो विश्वानि सोमः पति तान्यर्षति । कृण्वन्त्सञ्चृतं विचृतमभिष्ट्य इन्दुः

अ० ७ । अ० ३ । व० ११] ५१७ [म० ६ । अ० ४ । सू० ८५ ।

सिक्तयुषसं न सूर्यः ॥ २ ॥ आ यो गोभिः सृज्यत ओषधीष्व देवानां सुम्न
इषयन्नुपावसुः । आ विद्युतां पवते धारया सुत इन्द्रं सोमो मादयन्देव्यं जनम्
॥ ३ ॥ एष स्य सोमः पवते सहस्रजिह्विन्वानो वाचमिषिरामुपवृधम् । इन्द्रः स-
मुद्रमुदियति वायुभिरेन्द्रस्य हार्दिं कुलशेषु सीदति ॥ ४ ॥ अभि त्वं गावः प-
यसा पयोवृधं सोमं श्रीणन्ति मतिभिः स्वविदम् । धनञ्जयः पवते कृत्वो रसो
विप्रः कविः काव्येना स्वर्चनाः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ८५ ॥ १-१२ वेनो भार्गव ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
५, ६, १० विराड्जगती । २, ७ निचृज्जगती । ३ जगती । ४, ६ पादनिचृ-
ज्जगती । ८ आर्चीस्वराड्जगती । ११ भुरिक् त्रिष्टुप् । १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-
१-१० निषादः । ११, १२ धैवतः ॥

॥ ८५ ॥ इन्द्राय सोम सुषुतः परिं स्वापामीवा भवतु रक्षसा सह । मा
ते रसस्य मत्सत द्याविनो द्रविणस्वन्त इह सन्तिवन्दवः ॥ १ ॥ अस्मान्समर्प्ये
पवमान चोदय दत्तो देवानामसि हि प्रियो मदः । जहि शत्रूरभ्या भन्दनायतः
पिवेन्द्र सोममवे नो मृधो जहि ॥ २ ॥ अदब्ध इन्द्रो पवसेमदिन्तम आत्मेन्द्रस्य
भवसि धासिरुत्तमः । अभि स्वरन्ति बहवो मनीषिणो राजानमस्य भुवनस्य नि-
सते ॥ ३ ॥ सहस्रणीथः शतधारो अद्भुत इन्द्रायेन्द्रः पवते काम्यं मधु । जयन्ते-
त्रमभ्यर्षा जयन्नप उरुं नो गातुं कृणु सोम मीढः ॥ ४ ॥ कर्निकदत्कुलशे गोभि-
रज्यसे व्यव्ययं समया वारमर्षसि । मर्मज्यमानो अत्यो न सान्सिरिन्द्रस्य सोम
जठरे समन्तरः ॥ ५ ॥ स्वादुः पवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुना-
म्ने । स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुमां अदाभ्यः ॥ ६ ॥ १० ॥ अत्यं मृ-
जन्ति कुलशे दश क्षिपः प्र विप्राणां मतयो वाच ईरते । पवमाना अभ्यर्षन्ति
सुष्ठुतिमेन्द्रं विशन्ति मदिरास इन्द्रवः ॥ ७ ॥ पवमानो अभ्यर्षा सुवीर्यमुर्वी
गव्यूति महि शर्म सप्रथः । मार्किनो अस्य परिषूतिरीशतेन्द्रो जयैमत्वया धनन्धनम्
॥ ८ ॥ अधि ग्रामस्थादृषभो विचक्ष्णोऽरुरुचद्वि दिवो रौचिना कविः । राजा
पवित्रमत्येति रोरुवद्विः पीयूषं दुहते नृचक्षसः ॥ ९ ॥ दिवो नाके मधुजिह्वा अ-
सश्चतो वेना दुहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम् । अप्सु द्रप्सं वावृधानं समुद्र आ सिन्धोरूर्मा
मधुमन्तं पवित्र आ ॥ १० ॥ नाकै सुपर्णमुपपत्तिवासं गिरो वेनानामकृपन्त पूर्वीः ।
शिशुं रिहन्ति मतयः पतिप्रतं हिरण्ययं शकुनं क्षामणि स्थाम् ॥ ११ ॥ ऊर्ध्वो

अ० ७ । अ० ३ । व० १४] ५१८ [म० ६ । अ० ५ । सू० ८६ ।

गन्धर्वो अग्निं नाकं अस्थाद्विश्वं रूपां प्रतिचक्ष्णाणो अस्य । भानुः शुक्रेण शो-
चिषा व्यद्यौत्पारूरुचद्वोदसी मातरा शुचिः ॥ १२ ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ८६ ॥ ऋषिः—१-१० आकृष्टामाषाः । ११-२० सिकता निवावरी ।
२१-३० पृथ्व्योऽजाः । ३१-४० त्रयं ऋषिगणाः । ४१-४५ अत्रिः ।
४६-४८ गृत्समदः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ६, २१, २६, ३३, ४०
जगती । २, ७, ८, ११, १२, १७, २०, २३, ३०, ३१, ३४, ३५, ३६,
३८, ३९, ४२, ४४, ४७ विराड्जगती । ३-५, ६, १०, १३, १६, १८,
१९, २२, २५, २७, ३२, ३७, ४१, ४६ निचृज्जगती । १४, १५, २८,
२९, ४३, ४८ पादनिचृज्जगती । २४ आर्चीजगती । ४५ आर्चीस्वराड्जगती ॥
निषादः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ प्र ते आशवः पवमान धीजुवो मदा अर्पन्ति रघुजा इव त्मना ।
दिव्याः सुपर्णा मधुमन्त इन्द्रवो मदिन्तमासः परि कोशमासते ॥ १ ॥ प्र ते म-
दासो मदिरास आशवोऽसृजत रथ्यासो यथा पृथक् । धेनुर्न वत्सं पर्यसाभि व-
ज्रिणमिन्द्रमिन्द्रवो मधुमन्त ऊर्मयः ॥ २ ॥ अत्यो न हिंयानो अभि वाजमर्ष स्वर्वि-
त्कोशं दिवो अद्रिमातरम् । वृषा पवित्रे अग्निं सानो अव्यये सोमः पुनान इन्द्रि-
याय धायसे ॥ ३ ॥ प्र त आश्विनीः पवमान धीजुवो दिव्या असृग्रनपर्यसा ध-
रीमणि । प्रान्तर्ध्रपयः स्थाविरीरसृजत ये त्वा मृजन्त्यृषिपाण वेधसः ॥ ४ ॥
विश्वा धामानि विश्वचक्षु ऋभ्वसः प्रभोस्ते सतः परि यन्ति केतवः । व्यानशिः
पवसे सोमधर्मभिः पतिर्विश्वस्य भुवनस्य राजसि ॥ ५ ॥ १२ ॥ उभयतः पव-
मानस्य रश्मयो ध्रुवस्य सतः परि यन्ति केतवः । यदी पवित्रे अग्निं मृज्यते हरिः
सत्ता नि योनां कुलशेषु सीदति ॥ ६ ॥ यज्ञस्य केतुः पवते स्वध्वरः सोमो दे-
वानामुप याति निष्कृतम् । सहस्रधारः परि कोशमर्षति वृषा पवित्रमत्येति रोरु-
वत् ॥ ७ ॥ राजा समुद्रं नद्यो वि ग्राहतेऽपामूर्मिं संचते सिन्धुषु श्रितः । अर्ध्य-
सानुं स्तनयन्नचिक्रदद्यौश्च यस्य पृथिवी च धर्मभिः । इन्द्रस्य सख्यं पवते
विवेविदत्सोमः पुनानः कुलशेषु सीदति ॥ ८ ॥ ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधु प्रियं
पिता देवानां जनिता विभूवसुः । दधाति रक्षं स्वधयोरपीच्यं मदिन्तमो मत्सर
इन्द्रियो रसः ॥ १० ॥ १३ ॥ अभिक्रन्दन्कुलशं वाज्यर्षति पतिर्दिवः शतधारो

अ० ७ । अ० ३ । व० १७] ५१६ [म० ६ । अ० ५ । सू० ८६ ।

विचक्षणः । हरिर्मित्रस्य सदर्नेषु सीदति मर्ज्जानोऽविभिः सिन्धुभिर्वृषा ॥ ११ ॥
 अग्रे सिन्धूनां पर्वमानो अर्षत्यग्रे वाचो अश्रियो गोषु गच्छति । अग्रे वाजस्य
 भजते महाधनं स्वायुधः सोतृभिः पूयते वृषा ॥ १२ ॥ अयं मतवाज्यकुनो यथा
 हितोऽव्ये ससार पर्वमान ऊर्मिणा । तव क्रत्वा रोदसी अन्तरा कवे शुचिधिया
 पवते सोम इन्द्र ते ॥ १३ ॥ द्रापिं वसानो यजतो दिविस्पृशमन्तरिक्षा भुव-
 नेष्वर्पितः । स्वर्जज्ञानो नभसाभ्यक्रमीत्प्रवमस्य पितरमा विवासति ॥ १४ ॥ सो
 अस्य विशे महि शर्म यच्छति यो अस्य धाम प्रथमं व्यानशे । पदं यदस्य परमे
 व्योमन्यतो विश्वा अभि सं याति संयतः ॥ १५ ॥ १४ ॥ प्रो अयासीदिन्दुरि-
 न्द्रस्य निष्कृतं सखा सख्युर्न प्र मिनाति सङ्गिरम् । मर्य इव युवतिभिः समर्पति
 सोमः कलशे शतयाम्ना पथा ॥ १६ ॥ प्रवो धियो मन्द्रयुवो विपन्युवः पनस्युवः
 संवसेनेष्वक्रमुः । सोमं मनीषा अभ्यनूषत स्तुभोऽभिधेनवः पयसेमशिश्रयुः ॥ १७ ॥
 आ नः सोम संयन्तं पिप्युषीमिषमिन्द्रो पवस्व पर्वमानो अस्त्रियम् । या नो दो-
 हते त्रिरहन्नसश्चुषी क्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥ १८ ॥ वृषा मतीनां पवते वि-
 चक्षणः सोमो अद्भः प्रतरीतोपसो दिवः । काणा सिन्धूनां कलशां अवीवशदि-
 न्द्रस्य हार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ १९ ॥ मनीषिभिः पवते पूर्यः कविर्नृभिर्यतः परि
 कोशां अचिक्रदत् । त्रितस्य नाम जनयन्मधु क्षरदिन्द्रस्य वायोः सख्याय क-
 र्त्तवे ॥ २० ॥ १५ ॥ अयं पुनान उपसो विरोचयदयं सिन्धुभ्यो अभवदु लो-
 ककृत् । अयं त्रिः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः ॥ २१ ॥
 पवस्व सोम दिव्येषु धामसु सृजान इन्द्रो कलशे पवित्र आ । सीदन्निन्द्रस्य ज-
 ठरे कर्निक्रदन्नृभिर्यतः सूर्यमारोहयो दिवि ॥ २२ ॥ अद्रिभिः सुतः पवसे पवित्र
 आ इन्द्रविन्द्रस्य जठरेष्वविशन् । त्वं नृचक्षां अभवो विचक्षण सोम गोत्रमङ्गि-
 रोभ्योऽवृणोरप ॥ २३ ॥ त्वां सौम पर्वमानं स्वाध्योऽनु विप्रासो अमदन्नवस्य-
 वः । त्वां सुपर्ण आभरद्विस्परीन्द्रो विश्वाभिर्मतिभिः परिष्कृतम् ॥ २४ ॥ अ-
 व्ये पुनानं परि वारं ऊर्मिणा हरिं नवन्ते अभि सप्त धेनवः । अपासुपस्ये अ-
 ध्यायवः कविमृतस्य योना महिषा अहेपत ॥ २५ ॥ १६ ॥ इन्द्रः पुनानो अति
 गाहते मृधो विश्वानि कृण्वन्सुपथानि यज्यवे । गाः कृण्वानो निर्णिजै हर्षतः
 कविरत्यो न क्रीळन्परि वारमर्षति ॥ २६ ॥ असश्चतः शतधारा अभिश्रियो हरिं
 नवन्तेऽव ता उदन्युवः । क्षिपो मृजन्ति परि गोभिरावृतं तृतीयै पृष्ठे अधि रो-
 चने दिवः ॥ २७ ॥ तवेमाः प्रजा दिव्यस्य रेतस्त्वं विश्वस्य भुवनस्य राजसि ।

अ० ७ । अ० ३ । व० २०] ५२० [म० ६ । अ० ५ । सू० ८६ ।

अथेदं विश्वं पवमान ते वशे त्वमिन्दो प्रथमो धामधा असि ॥ २८ ॥ त्वं समुद्रो
 असि विश्ववित्कवे तवेमाः पञ्च प्रदिशो विधर्मणि । त्वं द्यां च पृथिवीं चाति
 जम्भिषे तव ज्योतीषि पवमान सूर्यः ॥ २९ ॥ त्वं पवित्रे रजमो विधर्मणि देवे-
 भ्यः सोम पवमान पूयसे । त्वामुशिजः प्रथमा अगृभ्णत तुभ्येमा विश्वा भुव-
 नानि येमिरे ॥ ३० ॥ १७ ॥ प्र रेभ एत्यति वारमव्ययं वृषा वनेष्वव चक्र-
 द्रिः । सं धीतयो वावशाना अनूषत शिशुं रिहन्ति मतयः पर्निप्तम्
 ॥ ३१ ॥ स सूर्यस्य रश्मिभिः परि व्यत तन्तुं तन्वानस्त्रिवृतं यथा विदे । नय-
 नृतस्य प्रशिषो नवीयसीः पतिर्जनीनामुप याति निष्कृतम् ॥ ३२ ॥ राजा सि-
 न्धूनां पवते पतिर्दिव ऋतस्य याति पथिभिः कर्निकदत् । सहस्रधारः परि पि-
 च्यते हरिः पुनानो वाचं जनयन्नुपावसुः ॥ ३३ ॥ पवमान मद्यर्णो वि धावसि
 सूर्यो न चित्रो अव्ययानि पव्यया । गर्भस्तिपूतो नृभिरद्रिभिः सुतो महे वाजाय
 धन्याय धन्वसि ॥ ३४ ॥ इषमूर्जं पवमानाभ्यर्षसि श्येनो न वंसु कलशेषु सी-
 दसि । इन्द्राय मद्रा मद्यो मदः सुतो दिवो विष्टम्भ उपमो विचक्षणः ॥ ३५ ॥ १८ ॥
 सप्त स्वसारो अभि मातरः शिशुं नवं जज्ञानं जेन्यं विपश्चितम् । अपाङ्गन्धर्वं दिव्यं
 नृचक्षंसं सोमं विश्वस्य भुवनस्य राजसे ॥ ३६ ॥ ईशान इमा भुवनानि वीर्यसे युजान
 इन्दो हरितः सुपर्णः । तास्तै चरन्तु मधुमदघृतं पयस्तव दते सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ॥ ३७ ॥
 त्वं नृचक्षा असि सोम विश्वतः पवमान वृषभ ता वि धावसि । स नः पवस्व
 वसुमद्विरण्यवद्वयं स्याम भुवनेषु जीवसे ॥ ३८ ॥ गोवित्पवस्व वसुविद्विरण्यविद्वेतो धा
 इन्दो भुवनेष्वर्पितः । त्वं सुवीरो असि सोम विश्ववित् त्वा विप्रा उप गिरिम आसते
 ॥ ३९ ॥ उन्मध्वं ऊर्मिर्वनना अतिष्ठिपदपो वसानो महिषो वि गाहते । राजा पवित्ररथो
 वाजमारुहत्सहस्रभृष्टिर्जयति श्रवो बृहत् ॥ ४० ॥ १९ ॥ स भृन्दना उदियति प्र-
 जावती विश्वायुर्विश्वाः सुभरा अहर्दिवि । ब्रह्म प्रजावद्वयिमश्वपस्त्यं पीत इन्द्रविन्द्र-
 मस्मभ्यं याचतात् ॥ ४१ ॥ सो अग्रे अद्वां हरिर्हर्यतो मदः प्र चेतसा चेतयते
 अनु द्युभिः । द्वा जना यातयन्तरीयते नरा च शंसं दैव्यं च धूर्तरि ॥ ४२ ॥
 अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुं रिहन्ति मधुनाभ्यञ्जते । सिन्धोरुच्छ्वासे पत-
 यन्तमुत्तणं हिरण्यपावाः पशुमासु गृभ्णते ॥ ४३ ॥ विपश्चिते पवमानाय गा-
 यत मही न धारात्यन्धो अर्षति । अहिर्न जूर्णामति सर्पति त्वचमत्यो न क्रीळ-
 नसरदृष्टा हरिः ॥ ४४ ॥ अग्रेगो राजाप्यस्तविष्यते विमानो अद्वां भुवनेष्वर्पितः ।
 हरिर्धृतस्नुः सुदृशीको अर्णवो ज्योतीरथः पवते राय ओक्थः ॥ ४५ ॥ २० ॥

अ० ७ । अ० ३ । व० २४] ५२१ [म० ६ । अ० ५ । सू० ८८ ।

असर्जि स्क्रम्भो दिव उद्यतो मदः परि त्रिधातुर्भुवनान्यर्शति । अंशुं रिहन्ति मतयः
पनिमतं गिरा यदि निर्गिजमृगिणो ययुः ॥ ४६ ॥ प्र ते धारा अत्यस्रानि
मेघ्यः पुनानस्य संयतो यन्ति रंहयः । यद्गोभिरिन्दो चम्बोः समज्यस आ सु-
वानः सोम कलशेषु सीदसि ॥ ४७ ॥ पवस्व सोम क्रतुवित्र उक्थ्योऽव्यो वारो
परि धाव मधु प्रियम् । जहि विश्वात्रक्षस इन्दो अत्रिणो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः
॥ ४८ ॥ २१ ॥

॥८७॥ १-६ उशना ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, २ नि-
चृत्तिष्टुप् । ३ पादनिचृत्तिष्टुप् । ४, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ५-७, ६ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८७ ॥ प्र तु द्रव परि कोशं नि पीद नृभिः पुनानो अभि वाजमर्ष ।
अश्वं न त्वा वाजिनं मर्जयन्तोऽच्छा बर्ही रशनाभिर्नयन्ति ॥ १ ॥ स्वायुधः
पवते देव इन्दुरशस्तिहा वृजलं रक्षमाणः । पिता देवानां जनिता मुदत्तो विष्टम्भो
दिवो धरुणः पृथिव्याः ॥ २ ॥ ऋषिर्विप्रः पुरप्ता जनानामृध्वारि उशना का-
व्येन । स चिद्विवेद निहितं यदासामपीच्यं गुह्यं नाम गोनाम् ॥ ३ ॥ एष स्य ते
मधुमां इन्द्र सोमो वृषा वृष्णे परि पवित्रे अक्षाः । सहस्रसाः शतसा भूरिदावा
शश्वत्तमं बर्हिरा वाजस्थात् ॥ ४ ॥ एते सोमा अभि गव्या सहस्रा महे नाजा-
यामृताय श्रवांसि । पवित्रेभिः पवमाना असृग्रञ्ज्वस्यवो न पृतनाजो अत्याः ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ परि हि ष्मा पुरुहूतो जनानां विश्वासं रज्जो जना पूयमानः । अथाभर श्येन
भृत प्रयांसि रयिं तुज्जानो अभि वाजमर्ष ॥ ६ ॥ एष सुवानः परि सोमः पवित्रे
सर्गो न मृथो अदधावदवी । तिग्मे शिशानो महिषो न शृङ्गे गा गव्यत्रभि शूरो
न सत्वा ॥ ७ ॥ एषा ययौ परमादन्तरद्वेः कूर्चित्सतीरुर्वे गा विवेद । दिवो न
विश्रुत्स्तनयन्त्यभ्रैः सोमस्य ते पवत इन्द्र धारा ॥ ८ ॥ उत स्म राशिं परि यासि
गोनामिन्द्रेण सोम सरथं पुनानः । पूर्वोरिपो बृहतीर्जीरदानो शिक्ता शचीवस्तव
ता उपष्टुत् ॥ ६ ॥ २३ ॥

॥ ८८ ॥ १-८ उशना ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१
सतः पङ्क्तिः । २, ४, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ६, ७ निचृत्तिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१ पञ्चमः २-८ धैवतः ॥

॥ ८८ ॥ अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्वे तुभ्यं पवते त्वमस्य पाहि त्वं ह यं चकृषे त्वं
ववृष इन्द्रं मदाय युज्याय सोमम् ॥ १ ॥ स ई रथो न भुरिषाळयोजि महः पुरुषि सातये

अ० ७ । अ० ३ । व० २६] ५२२ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६० ।

वसूनि । आर्दीं विश्वा नहुष्याणि जाता स्वर्षाता वन ऊर्ध्वा नवन्त ॥ २ ॥ वायुर्न
यो नियुत्वा इष्ट्यामा नाससेव हव आ शम्भविष्ठः । विश्ववारो द्रविणोदा इव त्मन्पू-
षेव धीजवनोऽसि सोम ॥ ३ ॥ इन्द्रो न यो महा कर्माणि चक्रिर्हन्ता वृत्राणामसि सोम
पूषित् । पैद्वो न हि त्वमहिनाम्नां हन्ता विश्वस्यासि सोम दस्योः ॥ ४ ॥ अग्निर्न
यो वन आ सृज्यमानो वृथा पाजोसि कृणुते नदीषु । जनो न युध्वा महत उ
पब्दिरियति सोमः पवमान ऊर्मिम् ॥ ५ ॥ एते सोमा अति वाराण्यव्या दिव्या
न कोशासो अभ्रवर्षाः । वृथा समुद्रं सिन्धवो न नीचीः सुतासो अभि कुलशा
असृग्रन् ॥ ६ ॥ शुष्मी शर्धो न मारुतं पवस्वानभिश्वास्ता दिव्या यथा विद् ।
आपो न मच्चू सुमतिर्भवा नः सहस्राप्साः पृतनाषाणन यज्ञः ॥ ७ ॥ राज्ञो नु ते
वरुणस्य वतानि बृहद्रभीरं तव सोम धाम । शुचिष्मसि प्रियो न मित्रो वृत्तायो
अर्यमेवासि सोम ॥ ८ ॥ २४ ॥

॥ ८६ ॥ १—७ उशना ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१-
पादनिचृत्त्रिष्टुप् । २, ५, ६ त्रिष्टुप् । ३, ७ विराट् त्रिष्टुप् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ प्रो स्य वह्निः पृथ्याभिरस्यान्द्रियो न वृष्टिः पवमानो अक्षाः ।
सहस्रधारो असदन्न्यस्मे मातुरुपस्थे वन आ च सोमः ॥ १ ॥ राजा सिन्धूनाम-
वसिष्ठ वास ऋतस्य नावमारुद्रजिष्ठाम् । अप्सु द्रप्सो वावृधे श्येनजूतो दुह ई
पिता दुह ई पितुर्जाम् ॥ २ ॥ सिंहं न सन्त मध्वो अयासं हरिमरुषं दिवो अस्य पतिम् ।
शूरो युत्सु प्रथमः पृच्छते गा अस्य चक्षसा परि पात्युक्षा ॥ ३ ॥ मधुपृष्ठं घो-
रमयासमश्वं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र ऋष्वम् । स्वसार ई जामयो मर्जयन्ति सनाभयो
वाजिनमूर्जयन्ति ॥ ४ ॥ चतस्र ई घृतदुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निषत्ताः ।
ता ईमर्षन्ति नमसा पुनानास्ता ई विश्वतः परि षन्ति पूर्वीः ॥ ५ ॥ विष्टम्भो दिवो ध-
रुणः पृथिव्या विश्वा उत चितयो हस्ते अस्य । असत्त उत्सो गृणते नियुत्वा-
न्मध्वो अशुः पवत इन्द्रियाय ॥ ६ ॥ वन्वन्नवातो अभि देववीति मिन्द्राय सोम
वृत्रहा पवस्व । शग्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ ६० ॥ १—६ वसिष्ठ ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
३, ४ त्रिष्टुप् । २, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६० ॥ प्रहिन्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सन्निष्यन्नयासीत् । इन्द्रं गच्छ-
न्वायुधामंशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः ॥ १ ॥ अभि त्रिपृष्ठं वृषणं वयोधामा-

अ० ७ । अ० ४ । व० २] ५२३ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६२ ।

हृगुपाणामवावशन्तु वाणीः । वना वसन्तो वरुणो न सिन्धुन्वि रत्नधा देयते
वार्थीणि ॥ २ ॥ शूरग्रामः सर्ववीरः सहाव्राज्जेता पवस्व सन्निता धनानि । ति-
ग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समत्स्वपाब्धः साव्हान्वृतनारु शत्रून् ॥ ३ ॥ उरुगव्यतिर-
भयानि कृण्वन्तस्मीचीने आ पवस्वा पुरन्धी । अपः सिपासन्नुषसः स्वर्गाः सं-
चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान् ॥ ४ ॥ मत्सि सोम वरुणं मत्सि मित्रं मत्सीन्द्र-
मिन्दो पवमानं विष्णुम् । मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान्मत्सि महामिन्द्रमिन्दो
मदाय ॥ ५ ॥ एवा राजेव क्रतुमाँ अभ्येन विश्वा घनिघ्नदुरिता पवस्व । इन्दो
सूक्ताय वचसे वयो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ २६ ॥ ३ ॥

॥ ६१ ॥ १—६ कश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् । ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६१ ॥ असर्जि वक्त्रा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी । दश
स्वसारो अग्निं सानो अव्येजन्ति बद्धिं सदलान्यच्छ ॥ १ ॥ वीती यस्य दिव्य-
स्य कव्यैरग्निं सुवानो नहुष्येभिरिन्दुः । प्र यो वृभिरमृतो मर्त्यैर्भिर्मृजानोऽर्विभि-
र्गोभिर्जिः ॥ २ ॥ वृषा वृष्णे रोरुवदंशुरस्मै पवमानो रुशदीर्ते पयोगोः । सहस्र-
मृका पृथिभिर्वचोविदध्वस्मभिः सूर्यो अण्वं वि याति ॥ ३ ॥ रुजा दृढा चित्र-
क्षसः सदांसि पुनान इन्द्र ऊर्णुहि वि वाजान् । वृश्चोपरिष्ठात्तुजता वधेन ये
अन्ति दूरादुपनायमेषाम् ॥ ४ ॥ स प्रतन्नवन्नव्यसे विश्ववार सूक्ताय पथः कृणु-
हि प्राचः । ये दुःपहांसो वृनुषा बृहन्तस्तांस्ते अश्याम पुरुकृत्पुरुक्तो ॥ ५ ॥ एवा
पुनानो अपः स्वर्गा अस्मभ्यं तोका तनयानि भूरि । शं नः क्षेत्रमुख ज्योतीषि
सोम ज्योद्भुः सूर्यं दृश्यै रिरिहि ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ १—६ कश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१
भुरिक् त्रिष्टुप् । २, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ विराट्त्रिष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ परि सुवानो हरिंशुः पवित्रे रथो न सर्जि सनये हियानः । आ-
पच्छ्लोकमिन्द्रियं पूयमानः प्रति देवाँ अजुपत प्रयोभिः ॥ १ ॥ अच्छा नृचक्षा
असरत्पवित्रे नाम दधानः कविरस्य योनौ । सीदन्हेतैव सदेने चमूषूपैमग्मृषयः
सप्तविप्राः ॥ २ ॥ प्र सुमेधा गातुविद्विष्वदेवः सोमः पुनानः सदा एति नित्यम् ।
भुवद्विष्वेषु कान्येषु रन्तानु जनान्यतते पञ्च धीरः ॥ ३ ॥ तव त्ये सोम पवमान

अ० ७ । अ० ४ । व० ५] ५२४ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६५ ।

निये विश्वे देवास्त्रय एकादशासः । दश स्वधाभिराधि सानो अय्ये मृजन्ति त्वा
नद्यः सप्त यद्हीः ॥ ४ ॥ तच्च सत्यं पवमानस्यास्तु यत्र विश्वे कारवः सन्नसन्त ।
ज्योतिर्यदद्वे अकृणोदु लोकं प्रावन्मनुं दस्यवे करभीकम् ॥ ५ ॥ परि सन्नैव प-
शुमान्ति होता राजा न सत्यः समितीरियानः । सोमः पुनानः कलशा अयासी-
त्सीदन्मृगो न महिषो वनेषु ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ६३ ॥ १—५ नोधा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३,
४ विराट्त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६३ ॥ साकमुक्तौ मर्जयन्त स्वसारो दश धीरस्य धीतयो धनुत्रीः । हरिः
पर्यद्वज्जाः सूर्यस्य द्रोणं ननजे अत्यो न वाजी ॥ १ ॥ सं मातृभिर्न शिशुर्वाव-
शानो वृषा दधन्वे पुरुवारो अद्भिः । मर्यो न योषामभि निष्कृतं यन्तसं गच्छते
कलश उस्त्रियाभिः ॥ २ ॥ उत प्र पिप्य ऊधरघ्न्याया इन्दुधाराभिः सचते सु-
मेधाः । मूर्धानं गावः पर्यसा चमूष्वभि श्रीणन्ति वसुभिर्न नित्तैः ॥ ३ ॥ स नो
देवेभिः पवमान रुदेन्दो रयिमश्विनं वावशानः । रथिरायतामुशती पुरन्धिरस्म-
द्यगा दावते वसूनाम् ॥ ४ ॥ न नो रयिमुप मास्व नृवन्तं पुनानो वाताप्यं
विश्वश्चन्द्रम् । प्र वन्दितुरिन्दो तार्यायुः प्रातर्मजू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥ ३॥

॥ ६४ ॥ १—५ कण्व ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१ नि-
चृत्त्रिष्टुप् । २, ३, ५ विराट्त्रिष्टुप् । ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६४ ॥ अधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभ्रः स्पर्धन्ते धियुः सूर्ये न विशः ।
अपो वृणानः पवते कवीयन्वजं न पशुवर्धनाय मन्म ॥ १ ॥ द्विता व्यूर्वर्धमृ-
तस्य धाम स्वर्विदे भुवनानि प्रथन्त । धियः पिन्वानाः स्वसरे न गाव ऋताय-
न्तीरभि वावश्च इन्दुम् ॥ २ ॥ परि यत्कविः काव्या भरते शूरो न रथो भुव-
नानि विश्वा । देवेषु यशो मर्तीय भूषन्दत्ताय रायः पुरुभूषु नव्यः ॥ ३ ॥ श्रिये
जातः श्रिय आ निरियाय श्रियं वयो जरितृभ्यो दधाति । श्रियं वसाना अमृतत्व-
मायन्भवन्ति सत्या समिथा मितद्रौ ॥ ४ ॥ इषमूर्जमभ्यर्षाश्वं गामुरुज्योतिः कृणुहि
मत्सि देवान् । विश्वानि हि सुषहा तानि तुभ्यं पवमान वाधसे सोम शत्रून् ॥ ५ ॥ ४॥

॥ ६५ ॥ १—५ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१
त्रिष्टुप् । २ संस्तार पङ्क्तिः । ३ विराट्त्रिष्टुप् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ।
स्वरः—१, ३—५ धैवतः । २ पञ्चमः ॥

अ० ७ । अ० ४ । व० ८] ५२५ [म० ६ । अ० ५ । सू० ६६ ।

॥ ६५ ॥ कर्णिक्रान्ति हरिरा सृज्यमानः सीदन्वनस्य जठरे पुनानः । नृभि-
र्यतः कृणुते निणिजं गा अतो मतीर्जनयत स्वधाभिः ॥ १ ॥ हरिः सृजानः प-
थ्यामृतस्येयति वाचमरितेव नावम् । देवो देवानां गुह्यानि नामाविष्कृतोति व-
हिर्षि प्रवाचे ॥ २ ॥ अपामिवेदमयस्ततुराणाः प्र मनीषा ईरते सोममच्छ । न-
मस्यन्तीरुप च यन्ति सं चा च विशन्त्युशतीरुशन्तम् ॥ ३ ॥ तं मर्मजानं महिषं
न सानावशुं दुहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम् । तं वावशानं मतयः सघन्ते त्रितो विभर्ति
वरुणं समुद्रे ॥ ४ ॥ इष्यन्वाचमुपवृक्तेव होतुः पुनान इन्द्रो वि ष्या मनीषाम् ।
इन्द्रश्च यत्तययः सौभगाय सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ ६६ ॥ १—२४ प्रतर्दनो देवोदासिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, ३, ११, १२, १४, १६, २३ त्रिष्टुप् । २, १७ विराट् त्रिष्टुप् ।
४—१०, १३, १५, १८, २१, २४ निचृत्त्रिष्टुप् । १६ आर्ची भुरिक्त्रिष्टुप् । २०,
२२ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ प्र सैनानीः शूरो अग्रे रथानां गव्यन्नेति हर्षते अस्य सेना ।
भद्रान्कृण्वन्निन्द्रहवान्तसर्विभ्य आ सोमो वस्त्रा रभसानि दत्ते ॥ १ ॥ समस्य
हरिं हरयो मृजन्त्यश्वहृयैरनिशितं नमोभिः । आ तिष्ठति रथमिन्द्रस्य सखा विद्धां
एना समति यासच्छ ॥ २ ॥ स नो देव देवताते पवस्व मेह सोम प्सरस इन्द्र-
पानः । कृण्वन्नपो वर्षयन्धामुतेमामुरोरा नो वरिवस्या पुनानः ॥ ३ ॥ अजीतयेऽहतये
पवस्व स्वस्तये सर्वतातये बृहते । तदुशन्ति विश्व इमे सखायस्तदहं वरिम पवमान सोम
॥ ४ ॥ सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनिता
सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितोति विष्णोः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ब्रह्मा देवानां पदवीः कवी-
नामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम् । श्येनो गृध्राणां स्वर्धितिर्वनानां सोमः पवि-
त्रमत्येति रेभन् ॥ ६ ॥ प्रावीविपद्वाच ऊर्मि न सिन्धुगिरिः सोमः पवमानो म-
नीषाः । अन्तः पश्यन्वृजतेमावराण्या तिष्ठति वृषभो गोषु जानन् ॥ ७ ॥ स
मत्सरः पृत्सु वन्वन्नवातः सहस्र रेता अभि वाजमर्ष । इन्द्रायेन्द्रो पवमानो म-
नीष्यः । शूर्कमिमीरय गा इषयन् ॥ ८ ॥ परि प्रियः कलशं देववात इन्द्राय
सोमो रण्यो मदाय । सहस्रधारः शतवाज इन्दुर्वाजी न सप्तिः समना जिगाति
॥ ९ ॥ स पुर्वो वसुविज्जार्जमानो मृजानो अप्सु दुदुहानो अद्रौ । अभिशस्तिपा
भुवनस्य राजा विदद्रातुं ब्रह्मणे पूयमानः ॥ १० ॥ ७ ॥ त्वया हि नः पितरः

अ० ७ । अ० ४ । व० ११] ५२६ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः । वृन्वन्नवातः परिधोरपौर्णुवीरेभिरश्वै-
र्मघवा भवा नः ॥ ११ ॥ यथापवथा मनवे वयोधा अमित्रहा वरिवोविद्धविष्मान् ।
एवा पवस्व द्रविणं दधान इन्द्रे सं तिष्ठ जनयारुधानि ॥ १२ ॥ पवस्व
सोम मधुमाँ ऋतावापो वसानो अधि सानो अव्ये । अवद्रोणानि घृतवान्ति सीद
मदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः ॥ १३ ॥ वृष्टिं दिवः शतधारः पवस्व सहस्रसा वा-
ज्युर्देववीतौ । सं सिन्धुभिः कलशे वावशानः समुस्त्रियाभिः प्रतिरन्न आयुः
॥ १४ ॥ एष स्य सोमो मतिभिः पुनानोऽत्यो न वाजी तस्ती दरातीः । पयो न
दुग्धमर्दितेरिषिरमुर्विव गातुः सुयमो न वोळ्हा ॥ १५ ॥ ८ ॥ स्वायुधः सोतुभिः
पूयमानोऽभ्यर्ष गुह्यं चारु नामः । अधि वाजं सप्तिरिव श्रवस्याभि वायुमभि गा
देव सोम ॥ १६ ॥ शिशुं जज्ञानं हर्यतं मृजन्ति शुम्भन्ति वद्विं मरुतो गृध्रेन ।
कविर्गीर्भिः काव्येना कविः सन्तसोमः पवित्रमत्यौते रेभन् ॥ १७ ॥ ऋषिमना य
ऋषिकृत्स्वर्षाः सहस्रणीथः पदवीः कवीनाम् । तृतीयं धाम महिषः सिपांसन्तसोमो
विराजमानु राजति पुर ॥ १८ ॥ चमूषच्छयेन शकुनो विभृत्वा गोविन्दुर्द्रप्स
आयुधानि विभ्रत् । अपामूर्मि सचमानः समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति ॥ १९ ॥
मर्यो न शुभ्रस्तन्वं मृजानोऽत्यो न सृत्वा सनये धनानाम् । वृषेव यूथा परि को-
शमर्षन्कनिर्कदच्चम्बोऽरा विवेश ॥ २० ॥ ६ ॥ पवस्वेन्द्रो पवमानो महोभिः
कनिर्कदत्परि वाराण्यर्ष । क्रीळञ्चम्बोऽरा विश पूयमान इन्द्रैते रसो मदिरो म-
मत्तु ॥ २१ ॥ प्रास्य धारा बृहतीरसग्रन्नक्तो गोभिः कलशाँ आ विवेश । सामं
कृण्वन्त्सामन्यो विपरिचत्क्रन्दन्नेत्यभि सख्युर्न जामिम् ॥ २२ ॥ अपध्नन्नोपि प-
वमान शत्रून्प्रियां न जारो अभिगीत इन्दुः । सीदन्वनेषु शकुनो न पत्वा सोमः
पुनानः कलशेषु सत्ता ॥ २३ ॥ आ ते रुचः पवमानस्य सोम योषेव यन्ति सुदु-
घाः सुधाराः । हरिरानीतः पुरुवारो अप्सवचिक्रदत्कलशे देवयूनाम् ॥ २४ ॥ १० ॥ ५ ॥

॥ ६७ ॥ ऋषिः—१-३ वसिष्ठः । ४-६ इन्द्रप्रमतिर्वासिष्ठः । ७-९ वृष-
गणो वासिष्ठः । १०-१२ मन्युर्वासिष्ठः । १३-१५ उपमन्युर्वासिष्ठः । १६-१८
व्याघ्रपाद्वासिष्ठः । १९-२१ शक्तिर्वासिष्ठः । २२-२४ कर्णश्रुद्वासिष्ठः । २५-२७
मृलीको वासिष्ठः । २८-३० वसुक्रोवासिष्ठः । ३१-४४ पराशरः । ४५-५८
कुत्सः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ६, १०, १२, १४, १५, १६,
२१, २५, २६, ३२, ३६, ३८, ३९, ४५, ४६, ५२, ५४, ५६ निचृत्विष्टुप् ।

अ० ७ । अ० ४ । व० १४] ५२७ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

२-४, ७, ८, ११, १६, १७, २०, २३, २४, ३३, ४८, ५३ विराद्विष्टुप् ।
५, ६, १३, २२, २७-३०, ३४, ३५, ३७, ४२-४४, ४७, ५७, ५८ त्रिष्टुप् ।
१८, ४१, ५०, ५१, ५५ आर्ची स्वराद्विष्टुप् । ३१, ४६ पादनिचृत्विष्टुप् ।
४० भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ अस्य प्रेषा हेमनां पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्तरसम् । सुतः
पवित्रं पर्यैतिरेभन्मि तेव सन्न पशुमान्ति होता ॥ १ ॥ भद्रा वखा समन्या वसानो
महान्कविर्निवचनानि शंसन् । आ वच्यस्व चम्बोः पूयमानो विचक्षणो जागृवि-
देववीतौ ॥ २ ॥ समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये यशस्तरौ यशसां क्षैतौ अस्मे ।
अभि स्वर धन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ३ ॥ प्रगायताभ्यर्चाम
देवान्त्सोमं हिनोत महते धनाय । स्वादुः पवाते अति वास्मव्यमा सीदाति कलशं
देवयुर्नः ॥ ४ ॥ इन्दुर्देवानामुप सख्यमायन्त्सहस्रधारः पवते मदाय । नृभिः स्त-
वानो अनु धाम पूर्वमगन्निद्रं महते सौभगाय ॥ ५ ॥ ११ ॥ स्तोत्रे राये हरिरर्षा
पुनान इन्द्रम्मदो गच्छतु ते भराय । देवैर्याहि सरथं राधो अच्छा यूयं पात स्व-
स्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ प्र काव्यमुशनेव वृषाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति ।
महिषतः शुचिवन्धुः पावकः पदा वराहो अभ्येति रेभन् ॥ ७ ॥ प्र हंसासस्तृपलं
मन्युमच्छामादस्तं वृषगणा अयासुः । आङ्गूष्ण्यां पवमानं सखायो दुर्मर्षं साकं प्र
वदन्ति व्रणम् ॥ ८ ॥ स रहत उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीळन्तं मिमते न गावः ।
परीणसं कृणुते तिग्मशृङ्गो दिवा हरिर्ददृशे नक्तमृजः ॥ ९ ॥ इन्दुर्वाजी पवते
गोन्यौघा इन्द्रे सोमः सह इन्वन्मदाय । हन्ति रज्जो वार्धते पर्यरातीर्वरिवः कृणव-
न्वृजनस्य राजा ॥ १० ॥ १२ ॥ अध धारया मध्वा पृचानस्तिरो रोमं पवते अ-
द्रिदुग्धः । इन्दुरिन्द्रस्य सख्यं जुषाणो देवो देवस्य मत्सरो मदाय ॥ ११ ॥ अभि
प्रियाणि पवते पुनानो देवो देवान्त्स्वेन रसेन पृञ्चन् । इन्दुर्धर्मीयृतुथा वसानो
दश क्षिपो अव्यत सानो अव्ये ॥ १२ ॥ वृषा शोणो अभिकर्निक्रदद्वा नदयन्नेति
पृथिवीमुत ग्राम् । इन्द्रस्येव वशुरा शृण्व आजौ प्रचेतयन्नर्षति वाचमेमाम् ॥ १३ ॥
रसाय्यः पर्यसा पिबमान ईरयन्नेषि मधुमन्तमंशुम् । पवमानः सन्तनिमेषि कृणव-
न्निन्द्राय सोम परिषिच्यमानः ॥ १४ ॥ एवा पवस्व मद्विरो मदायोदग्राभस्य न-
मयन्वध्नसैः । परि वर्णं भरमाणो रुशन्तं गव्युर्नो अर्षं परि सोम सिक्तः ॥ १५ ॥ १३ ॥
जुष्टी न इन्दो सुपथा सुगान्युरो पवस्व वरिवांसि कृण्वन् । घनेन विष्वग्दुरितानि
विघ्नन्नधि प्णाना धन्व सानो अव्ये ॥ १६ ॥ वृष्टिं नो अर्ष दिव्यां जिगन्तुमि-

अ० ७ । अ० ४ । व० १७] ५२८ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

ळावर्ती शङ्कर्यां जरीरदानुम् । स्तुकेव वीता धन्वा विचिन्वन्बन्धुरिमां अवरां इन्दो वायून् ॥ १७ ॥ ग्रन्थि न विष्य ग्रथितं पुनान ऋजुं च गातुं वृजिनं च सोम । अत्यो न क्रदो हरिरा सृजानो मर्यो देव प्रस्थावान् ॥ १८ ॥ जुष्टो मदाय देवतात इन्दो परि ष्णुना धन्व सानो अव्यै । सहस्रधारः सुरभिरदब्धः परि स्रव वाजसातौ नृषहे ॥ १९ ॥ अरश्मानो येऽस्था अयुक्ता असांसो न संसृजानासं आजौ । एते शुक्रासो धन्वन्ति सोमा देवासस्तां उप याता पिबध्यै ॥ २० ॥ १४ ॥ एवा न इन्दो अभि देववीतिं परि स्रव नभो अर्णश्चमूषु । सोमो अस्मभ्यं काम्यं बृहन्तं रयिं ददातु वीरवन्तमुग्रम् ॥ २१ ॥ तत्तद्यदी मनसो वेनतो वाज्येष्ठस्य वा धर्मणि चोरनीके । आदीमायन्वरमा वावशाना जुष्टं पतिं कलशे गाव इन्दुम् ॥ २२ ॥ प्र दानुदो दिव्यो दानुपिन्व ऋतमृताय पवते सुमेधाः । धर्मा भुवदृजन्त्यस्य राजा प्ररश्मिभिर्दशभिर्भारि भूम ॥ २३ ॥ पवित्रेभिः पवमानो नृचक्षा राजा देवानामुत मर्त्यानाम् । द्विता भुवद्रयिपती रयीणामृतं भरत्सुभृतं चार्विन्दुः ॥ २४ ॥ अर्वा इव श्रवसे सातिमच्छेन्द्रस्य वायोरभि वीतिमर्ष । स नः सहस्रा बृहतीरिषो दा भवा सोम द्रविणोवित्पुनानः ॥ २५ ॥ १५ ॥ देवाव्यो नः परिषिच्यमानाः क्षयं सुवीरं धन्वन्तु सोमाः । आयज्यवः सुमतिं विश्ववारा होतारो न दिवियजो मन्द्रतमाः ॥ २६ ॥ एवा देव देवताते पवस्व महे सोम प्सरसे देवपानः । महश्चिद्धिष्मसि हिताः समये कृधि सुष्ठाने रोदसी पुनानः ॥ २७ ॥ अश्वो न क्रदो वृषभिर्युजानः सिंहो न भीमो मनसो जवीयान् । अर्वाचीनैः पथिभिर्ये रजिष्ठा आपवस्व सौमनसं न इन्दो ॥ २८ ॥ शतं धारा देवजाता असृग्रन्तसहस्रमेनाः कवयो मृजन्ति । इन्दो सनित्रं दिव आ पवस्व पुरण्तासि महतो धनस्य ॥ २९ ॥ दिवो न सर्गा अससृग्रमन्त्रां राजा न मित्रं प्र मिनाति धीरः । पितुर्न पुत्रः क्रतुभियतान आ पवस्व विशे अस्या अजीतिम् ॥ ३० ॥ १६ ॥ प्र ते धारा मधुमतीरसृग्रवारान्यत्पूतो अत्येष्यव्यान् । पवमान पवसे धाम गोनां जज्ञानः सूर्यमपिन्वो अकैः ॥ ३१ ॥ कर्तिक्रददनु पन्थामृतस्य शुक्रो वि भास्यमृतस्य धाम । स इन्द्राय पवसे मत्सरवान्हिन्वानो वाचं मतिभिः कवीनाम् ॥ ३२ ॥ दिव्यः सुपर्णोऽव चक्षि सोम पिन्वन्धाराः कर्मणा देववीतौ । एन्दो विश कलशं सोम धानं क्रन्दन्निहि सूर्यस्योप रश्मिम् ॥ ३३ ॥ तिस्रो वाच ईरयति प्र वन्हिर्ऋतस्य धीतिं ब्रह्मणो मनीषाम् । गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमं यन्ति मृतयो वावशानाः ॥ ३४ ॥ सोमं गावो धेनवो वावशानाः सोमं विषा मतिभिः पृच्छ

अ० ७ । अ० ४ । व० २१] ५२६ [म० ६ । अ० ६ । सू० ६७ ।

मानाः । सोमः सुतः पूयते अज्यमानः सोमे अर्कास्त्रिष्टुभः सं न वन्ते ॥ ३४ ॥ १७ ॥
 एवा नः सोम परिपिच्यमान आ पवस्व पूयमानः स्वस्ति । इन्द्रमा विश बृहता
 रवेण वर्धया वाचं जनया पुरन्धिम् ॥ ३६ ॥ आ जागृविर्विप्र ऋता मतीनां
 सोमः पुनानो असदच्चमूषु । सर्पन्ति यं मिथुनासो निकामा अध्वर्यवो रथिरासः
 सुहस्ताः ॥ ३७ ॥ स पुनान उप सूरं न धातोभे अप्रा रोदसी वि ष आवः ।
 प्रिया चिद्यस्य प्रियसास ऊती स तू धनं कारिणे न प्र यंसत् ॥ ३८ ॥ स व-
 र्धिता वर्धनः पूयमानः सोमो मीढ्वा अभि नो ज्योतिषावीत् । येना नः पूर्वं पितरः
 पदज्ञाः स्वर्विदो अभि गा अद्रिमुष्णन् ॥ ३९ ॥ अक्रान्तसमुद्रः प्रथमे विधर्मज्ज-
 नयन्प्रजा भुवनस्य राजा । वृषा पवित्रे अधि सानो अग्नये बृहत्सोमो वावृधे सु-
 वान् इन्दुः ॥ ४० ॥ १८ ॥ महत्तत्सोमो महिषश्चकारापां यद्गर्भोऽवृणीत देवान् ।
 अदधादिन्द्रे पवमान ओजोऽर्जनयत्सूर्ये ज्योतिरिन्दुः ॥ ४१ ॥ मत्सि वायुमिष्टये
 राधसे च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः । मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान्मत्सि
 द्यावापृथिवी देव सोम ॥ ४२ ॥ ऋजुः पवस्व वृजिनस्य हन्तापामीवां वाधमानो
 मृधश्च । अभि श्रीणन्पयः पर्यसाभि गोतामिन्द्रस्य त्वं तव वयं सखायः ॥ ४३ ॥
 मध्वः सूदं पवस्व वस्व उत्सं वीरं च न आ पवस्वा भगं च । स्वदस्वेन्द्राय
 पवमान इन्दो रयिं च न आ पवस्वा समुद्रात् ॥ ४४ ॥ सोमः सुतो धारयात्यो
 न हित्वा सिन्धुर्न निम्नमभि वाज्यंक्षाः । आ योनिं वन्यमसदपुनानः समिन्दु-
 गोभिरसरत्समद्भिः ॥ ४५ ॥ १९ ॥ एष स्य तं पवत इन्द्र सोमश्चमूषु धीर उ-
 शते तवस्वान् । स्वर्चक्षा रथिरः सत्यशुष्मः कामो न यो देवयतामसर्जि ॥ ४६ ॥
 एषप्रत्नेन वयसा पुनानस्तिरो वर्षीसि दुहितुर्दधानः । वसानः शर्म त्रिवरूथमप्सु हो-
 तैव याति समनेषु रेभन् ॥ ४७ ॥ नू नस्त्वं रथिरो देव सोम परि स्रव चम्बोः
 पूयमानः । अप्सु स्वादिष्ठो मधुमां ऋतावा देवो न यः संविता सत्यमन्मा ॥ ४८ ॥
 अभि वायुं वीत्यर्षा गृणानोऽभि मित्रावरुणा पूयमानः । अभि नरं धीजवनं रथे-
 ष्टामभीन्द्रं वृषणं वज्रवाहुम् ॥ ४९ ॥ अभि वस्त्रा सुवसनान्यर्षाभि धेनूः सुदुघाः
 पूयमानः । अभि चन्द्रा भर्तवे नो हिरण्याभ्यश्वात्रयिनो देवसोम ॥ ५० ॥ २० ॥
 अभी नो अर्ष दिव्या वसून्पयसि विश्वा पार्थिवा पूयमानः । अभि येन द्रविण-
 मश्नवामाभ्यार्षेयं जमदग्निवन्नः ॥ ५१ ॥ अया एवा पवस्वैना वसूनि मांश्चत्वं
 इन्दो सरसि प्र धन्व । ब्रध्नश्चिदत्र वातो न जूतः पुरुमेधश्चित्तकवे नरं दातु
 ॥ ५२ ॥ उत न एना पवया पवस्वाधि श्रुते श्रवायस्य तीर्थे । षष्टिं सहस्रा

अ० ७ । अ० ४ । व० २४] ५३० [म० ६ । अ० ६ । सू० ६८ ।

नैगुतो वसूनि वृत्तं न पक्कं धूनवद्रणाय ॥ ५३ ॥ महीमे अस्य वृषनामं शुषे मां-
श्चत्वे वा पृशने वा वधत्रे । अस्वापयन्निगुतः स्नेहयच्चापामित्राँ अपाचितो अचेतः
॥ ५४ ॥ सं त्री पवित्रा विततान्येष्यन्वेकं धावसि पूयमानः । असि भगो असि
दात्रस्य दातासि मघवा मघवद्भ्य इन्दो ॥ ५५ ॥ २१ ॥ एष विश्ववित्पवते मनीषी
सोमो विश्वस्य भुवनस्य राजा । द्रप्साँ ईरयन्विदथेष्विन्दुर्वि वारमव्यं समयाति
याति ॥ ५६ ॥ इन्दुरिहन्ति महिषा अदब्धाः पदे रेभन्ति कवयो न गृध्राः ।
हिन्वन्ति धीरा दशभिः क्षिपाभिः समञ्जते रूपमपां रसेन ॥ ५७ ॥ त्वया वयं
पवमानेन सोम भरे कृतं वि चिनुयाम शश्वत् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदि-
तिः सिन्धुः पृथिवी उत्तमौः ॥ ५८ ॥ २२ ॥

॥ ६८ ॥ १—१२ अम्बरीष ऋजिष्वा च ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २, ४, ७, १० अनुष्टुप् । ३, ५, ६ निचृदनुष्टुप् । ६, १२ विराड-
नुष्टुप् । ८ आर्ची स्वराडनुष्टुप् । ११ निचृदबृहती ॥ स्वरः—१—१०, १२
गान्धारः । ११ मध्यमः ॥

॥ ६८ ॥ अभि नो वाजसातमं रयिमर्ष पुरुस्पृहम् । इन्दो सहस्रभर्णसं
तुविद्युन्नं विभ्वासहम् ॥ १ ॥ परि ष्य सुवानो अव्ययं रथे न वर्माव्यत । इन्दु-
रभि द्रुणा हितो हियानो धाराभिरक्षाः ॥ २ ॥ परि ष्य सुवानो अक्षा इन्दुर-
व्ये मदच्युतः । धारा य ऊर्ध्वो अध्वरे भ्राजा नैति गव्ययुः ॥ ३ ॥ स हि त्वं देव
शश्वते वसु मतीय दाशुषे । इन्दो सहस्रिणं रयिं शतात्मानं विवाससि ॥ ४ ॥
वयं ते अस्य वृत्रहन्वसो वस्वः पुरुस्पृहः । नि नेदिष्ठतमा इषः स्याम सुम्नस्या-
ग्निगो ॥ ५ ॥ द्विर्यं पञ्च स्वयंशंसं स्वसारो अद्रिसंहतम् । प्रियमिन्द्रस्य काम्यं
प्रस्तापयन्त्यूर्मिणम् ॥ ६ ॥ २३ ॥ हरि त्वं हर्यतं हरिं वभुं पुनन्ति वारेण । यो
देवान्विश्वाँ इत्परि मदेन सह गच्छति ॥ ७ ॥ अस्य वो हवसा पान्तो दत्तसा-
धनम् । यः सूरिषु श्रवो बृहदधे स्वर्णं हर्यतः ॥ ८ ॥ स वाँ युज्ञेषु मानवी इन्दु-
र्जनिष्ठ रोदसी । देवो देवी गिरिष्ठा असैधन्तं तुविष्वणि ॥ ९ ॥ इन्द्राय सोम
पातवे वृत्रञ्जे परि पिच्यसे । नरे च दक्षिणावते देवाय सदनासदे ॥ १० ॥ ते
प्रत्नासो व्युष्टिषु सोमाः पवित्रे अक्षरन् । अपप्रोथन्तः सनुतहुरश्चितः प्रातस्ताँ अ-
प्रचेतसः ॥ ११ ॥ तं संवायः पुरोरुचं यूयं वयं च सूरयः । अश्याम वाजगन्धं
सनेम वाजपस्त्यम् ॥ १२ ॥ २४ ॥

अ० ७ । अ० ५ । व० १] ५३१ [म० ६ । अ० ६ । सू० १०१ ।

॥ ६६ ॥ १—८ रेभसूनु काश्यपौ ऋषी ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१ विराड्बृहती । २, ३, ५, ६ अनुष्टुप् । ४, ७, ८ निचृदनुष्टुप् ॥
स्वरः—१ मध्यमः । २—८ गान्धारः ॥

॥ ६६ ॥ आ हर्यताय धृष्णवे धनुस्तन्वन्ति पौंस्यम् । शुक्रां वयन्त्यसुराय
निर्णिजं विपामग्रं महीयुवः ॥ १ ॥ अध ज्ञपा परिष्कृतो वाजो अभि प्र गाहते ।
यदीं विवस्वतो धियो हरिं हिन्वन्ति यातवे ॥ २ ॥ तमस्य मर्जयामसि मदो य
इन्द्रपातमः । यं गावं आसभिर्दधुः पुरा नूनं च सूरयः ॥ ३ ॥ तं गार्थया पु-
राण्या पुनानमभ्यनूषत । उतो कृपन्त धीतयो देवानां नाम विभ्रतीः ॥ ४ ॥ त-
मुत्तमाणमव्यये वारं पुनन्ति धर्णसिम् । द्रुतं न पूर्वचित्तय आ शासते मनीषिणः
॥ ५ ॥ २५ ॥ स पुनानो मदिन्तमः सोमश्चमूषु सीदति । पशौ न रेत आदध-
त्पतिर्वचस्यते धियः ॥ ६ ॥ स मृज्यते सुकर्मभिर्देवो देवेभ्यः सुतः । विदे यदासु
सन्ददिर्महीरपो वि गाहते ॥ ७ ॥ सुत इन्द्रो पवित्र आ नृभिर्यतो वि नीयसे । इ-
न्द्राय मत्सरिन्तमश्चमूष्वा नि पीदसि ॥ ८ ॥ २६ ॥

॥ १०० ॥ १—६ रेभसूनु काश्यपौ ऋषी ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २, ४, ७, ६ निचृदनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । ५, ६, ८ अनुष्टुप् ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ १०० ॥ अभी नवन्ते अद्रुहः प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । वत्सं न पूर्वं आ-
युनि जातं रिहन्ति मातरः ॥ १ ॥ पुनान इन्द्रवा भरसोमं द्विषर्हसं रयिम् । त्वं
वसूनि पुष्पसि विश्वानि दाशुषो गृहे ॥ २ ॥ त्वं धियं मनोयुजं सृजा वृष्टिं न
तन्यतुः । त्वं वसूनि पार्थिवा दिव्या च सोम पुष्यसि ॥ ३ ॥ परि ते जिग्युषो
यथा धारा सुतस्य धावति । रहमाणा व्यरव्ययं वारं वाजीव सानसिः ॥ ४ ॥
ऋत्वे दक्षाय नः क्वे पर्वस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतो मित्राय वरुणाय
च ॥ ५ ॥ २७ ॥ पर्वस्व वाजसातमः पवित्रे धारया सुतः । इन्द्राय सोम वि-
ष्णवे देवेभ्यो मधुमत्तमः ॥ ६ ॥ त्वां रिहन्ति मातरो हरिं पवित्रे अद्रुहः । वत्सं
जातं न धेनवः पवमान विधर्मणि ॥ ७ ॥ पवमानमहि श्रवचित्रेभिर्यासिरशिमभिः ।
शर्यन्तमांसि जिघ्नसे विश्वानि दाशुषो गृहे ॥ ८ ॥ त्वं द्यां च महिषत पृथिवीं
चाति जभिषे । प्रति द्रापिममुञ्चथाः पवमान महित्वना ॥ ९ ॥ २८ ॥ ४ ॥

॥ १०१ ॥ ऋषिः—१—३ अन्वीगुः श्यावाश्विः । ४—६ ययातिर्नाहुषः ।

अ० ७ । अ० ५ । व० ४] पृ३२ [म० ६ । अ० ६ । सू० १०२ ।

७-६ नहुषो मानवः । १०-१२ मनुः सांवरणः । १३-१६ प्रजापतिः ॥ पव-
मानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ६, ७, ८, ११-१४, निचृदनुष्टुप् । ४,
५, ८, १५, १६ अनुष्टुप् । १० पादनिचृदनुष्टुप् । २ निचृदगायत्री । ३ विराट्
गायत्री ॥ स्वरः—१, ४-१६ गान्धारः । २, ३ षड्जः ॥

॥ १०१ ॥ पुरोजिती वो अन्धसः सुताय मादयित्वे । अपश्वानं श्रथिष्ठ
सखायो दीर्घजिह्वयम् ॥ १ ॥ यो धारया पावकया परिप्रस्यन्दते सुतः । इन्दु-
रश्वो न कृत्व्यः ॥ २ ॥ तं दुरोषमभी नरः सोमं विश्वाच्या धिया । यज्ञं हिन्व-
न्त्यद्रिभिः ॥ ३ ॥ सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अ-
क्षरन्वेवान्गच्छन्तु वो मदाः ॥ ४ ॥ इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन् ।
वाचस्पतिर्मखस्यते विश्वस्येशान ओजसा ॥ ५ ॥ १ ॥ सहस्रधारः पवते समुद्रो
वाचमीड्खयः । सोमः पतीं रयीणां सखेन्द्रस्य दिवेदिवे ॥ ६ ॥ अयं पूषा रयि-
र्भगः सोमः पुनानो अर्पति । पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे ॥ ७ ॥ समुप्रिया
अनूषत गावो मदाय घृष्वयः । सोमांसः कृण्वते पथः पवमानास इन्दवः ॥ ८ ॥
य ओजिष्ठस्तमा भर पवमान अवाय्यम् । यः पञ्च चर्षणीरभि रयिं येन वनामहे
॥ ९ ॥ सोमाः पवन्त इन्दवोऽस्मभ्यं गातुवित्तमाः । मित्राः सुत्राना अरेपसः स्वा-
ध्यः स्वविदः ॥ १० ॥ २ ॥ सुष्वाणामो व्यद्रिभिश्चिताना गोरथित्वचि । इ-
षमस्मभ्यमभितः समस्वरन्वसुविदः ॥ ११ ॥ एते पूता विपश्चितः सोमासो द-
ध्याशिरः । सूर्यासो न दर्शतासो जिगत्तवो ध्रुवा घृते ॥ १२ ॥ प्र सुन्वानस्या-
न्धसो मतो न वृत तद्वचः । अपश्वानमराधसं हता मुखं न भृगवः ॥ १३ ॥ आ-
जामिरत्के अव्यत भुजे न पुत्र ओण्योः । सरज्जारो न योषणां वरो न योनि-
मासदम् ॥ १४ ॥ स वीरो दक्षसाधनो वि यस्तस्तम्भ रोदसी । हरिः पवित्रे अ-
व्यत वेधा न योनिमासदम् ॥ १५ ॥ अव्यो वारेभिः पवते सोमो गव्ये अर्धि त्वचि ।
कर्निकद्वृषा हरिरिन्द्रस्याभ्येति निष्कृतम् ॥ १६ ॥ ३ ॥

॥ १०२ ॥ १-८ त्रित ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१-४,
८ निचृदुष्णिक् । ५-७ उष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १०२ ॥ क्राणा शिशुर्महीनां हिन्वन्तस्य दीर्घितिम् । विश्वा परि प्रिया
भुवदधं द्विता ॥ १ ॥ उप त्रितस्य पाण्योऽरभक् यदुहा पदम् । यज्ञस्य सप्त धा-
मभिरधं प्रियम् ॥ २ ॥ त्रीणि त्रितस्य धारया पृष्ठेर्वरेया रयिम् । मिमीते अस्य

अ० ७ । अ० ५ । व० ८] ५३३ [म० ६ । अ० ७ । सू० १०५ ।

योजना वि सुक्रतुः ॥ ३ ॥ जज्ञानं सप्त मातरों वेधामशासत श्रिये । अयं ध्रुवो
रंयीणां चिकेत यत् ॥ ४ ॥ अस्य व्रते सजोषसो विश्वे देवासो अद्रुहः । स्पर्हा
भवन्ति रन्तयो जुषन्त यत् ॥ ५ ॥ ४ ॥ यमी गर्भमृतावृधौ दृशे चारुमजीजनन् ।
कुर्वि मंहिष्ठमध्वरे पुरुस्पृहम् ॥ ६ ॥ समीचीने अभि त्मना युद्धी ऋतस्य मातरा ।
तन्वाना यज्ञमानुषग्यदञ्जते ॥ ७ ॥ ऋत्वा शुक्रेभिरक्षभिर्ऋणोरप ब्रजं दिवः ।
ह्रिन्वन्तस्य दीर्घिति प्राध्वरे ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ १०३ ॥ १-६ द्वित आप्त्य ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
३ उष्णिक् । २, ५ निचृदुष्णिक् । ४ पादनिचृदुष्णिक् । ६ विराडुष्णिक् ॥
ऋषभः स्वरः ॥

॥ १०३ ॥ प्र पुनानाय वेधसे सोमाय वच उद्यतम् । भृतिं न भरा मति-
भिर्जुजोषते ॥ १ ॥ परि वाराण्यव्यया गोभिरञ्जानो अर्षति । त्री पृथस्था पुनानः
कृणुते हरिः ॥ २ ॥ परि कोशं मधुश्चुतमव्यये वारं अर्षति । अभि वाणीर्ऋ-
षीणां सप्त नूषत ॥ ३ ॥ परि णेता मतीनां विश्वदेवो अदाभ्यः । सोमः पुना-
नश्चम्वोर्विशदरिः ॥ ४ ॥ परि दैवीरनु स्वधा इन्द्रेण याहि सरथम् । पुनानो
वाघद्वाघद्विरमर्त्यः ॥ ५ ॥ परि सतिर्न वाजयुदेवो देवेभ्यः सुतः । व्यानशिः
पवमानो वि धावति ॥ ६ ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ १०४ ॥ १-६ पर्वतनारदौ द्वे शिखण्डिन्यौ वा काश्यप्यावप्सरसौ
ऋषी ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१, ३, ४ उष्णिक् । २, ५, ६ नि-
चृदुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १०४ ॥ सखाय आ नि पीदत पुनानाय प्र गांयत । शिशुं न युजैः परि भूषत
श्रिये ॥ १ ॥ समी वत्सं न मातृभिः सृजता गयसार्धनम् । देवाव्यं मदमभि दिश-
वसम् ॥ २ ॥ पुनाता दत्तसार्धनं यथा शर्धाय वीतये । यथा मित्राय वरुणाय शन्तमः
॥ ३ ॥ अस्मभ्यं त्वा वसुविदमभि वाणीरनूषत । गोभिष्टे वर्णमभि वासयामसि ॥ ४ ॥
स नो मदानां पतु इन्द्रो देवप्सरा असि । सखेव सख्ये गातुवित्तमो भव ॥ ५ ॥
सनेमि कृध्यस्मदा रक्षसं कं चिदत्रिणम् । अपादेवं ह्युमहौ युयोधि नः ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥

॥ १०५ ॥ १-६ पर्वतनारदौ ऋषी ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः-१,
२ उष्णिक् । ३, ४, ६ निचृदुष्णिक् । ५ विराडुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० ६ । व० १२] ५३४ [म० ६ । अ० ७ । सू० १०७ ।

॥ १०५ ॥ तं नः सखायो मदाय पुनानमभि गायत । शिशुं न यज्ञैः स्वद-
यन्त गृतिभिः ॥ १ ॥ सं वत्स इव मातृभिरिन्दुर्हिन्वानो अज्यते । देवावीर्मदो
मृतिभिः परिष्कृतः ॥ २ ॥ अयं दत्ताय साधनोऽयं शर्धाय वीतये । अयं देवेभ्यो
मधुमत्तमः सुतः ॥ ३ ॥ गोमत्र इन्द्रो अश्ववत्सुतः सुदक्ष धन्व । शुचिं ते वर्ण-
मधि गोषु दीधरम् ॥ ४ ॥ स नो हरीणां पतु इन्द्रो देवप्सरस्तमः । सखेव सख्ये
नयो रुचे भव ॥ ५ ॥ सनेमि त्वमस्मदाँ अदेवं कं चिदत्रिणम् । मान्हाँ इन्द्रो
परि बाधो अप द्वयम् ॥ ६ ॥ ८ ॥

॥ १०६ ॥ ऋषिः—१—३ अग्निश्चानुषः । ४—६ चक्षुर्मानवः । ७—९ मनु-
राप्सवः । १०—१४ अग्निः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ८,
१०, १४ निचृदुष्णिक् । २, ५—७, ११, १२ उष्णिक् । ६, १३ विराडुष्णिक् ॥
ऋषभः स्वरः ॥

॥ १०६ ॥ इन्द्रमच्छ सुता इमे वृषणं यन्तु हरयः । श्रुष्टी जातास इन्द्रवः
स्वर्विदः ॥ १ ॥ अयं भराय सानसिरिन्द्राय पवते सुतः । सोमो जैत्रस्य चेतति
यथा विदे ॥ २ ॥ अस्येदिन्द्रो मदेष्वा ग्राभं गृभणीत सानसिम् । वज्रं च वृ-
षणं भरत्समप्सुजित् ॥ ३ ॥ प्र धन्वा सोम जागृविरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव । द्युमन्तं
शुष्ममा भरा स्वर्विदम् ॥ ४ ॥ इन्द्राय वृषणं मदे पवस्व विश्वदर्शतः । सहस्र-
यामा पथिकृद्विचक्षणः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अस्मभ्यं गातुवित्तमो देवेभ्यो मधुमत्तमः ।
सहस्रं याहि पथिभिः कनिकदत् ॥ ६ ॥ पवस्व देववीतय इन्द्रो धाराभिरोजसा ।
आ कलशं मधुमान्तसोम नः सदः ॥ ७ ॥ तव द्रप्सा उदप्रुत इन्द्रं मदाय वावृ-
धुः । त्वां देवासो अमृताय कं पपुः ॥ ८ ॥ आ नः सुतास इन्द्रवः पुनाना धा-
वता रयिम् । वृष्टिद्यावोरीत्यापः स्वर्विदः ॥ ९ ॥ सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यो वां
वि धावति । अग्रं गावः पवमानः कनिकदत् ॥ १० ॥ १० ॥ धीभिर्हिन्वन्ति
वाजिनं वने क्रीळन्तमर्त्यविम् । अभि त्रिपृष्ठं सुतयः समस्वरन् ॥ ११ ॥ असर्जि
कलशाँ अभि मीळहे सप्तिर्न वाजयुः । पुनानो वाचं जनयन्नसिष्यदत् ॥ १२ ॥
पवते हर्यतो हरिरिति हरांसि रंघा । अभ्यर्षन्तस्तोतृभ्यो वीरवद्यशः ॥ १३ ॥
अया पवस्व देवयुर्मधोर्धारा अमृत्तत । रेभन्पवित्रं पर्येषि विश्वतः ॥ १४ ॥ ११ ॥

॥ १०७ ॥ १—२६ समर्षय ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
४, ६, ८, १४, १७, २१ विराड्बृहती । २, ५ भुरिबृहती । ८, १०, १२,

अ० ७ । अ० ५ । व० १५] ५३५ [म० ६ । अ० ७ । सू० १०७ ।

१३, १६, २५ बृहती । २३ पादनिचृद्बृहती । ३, १६ पिपीलिकामध्या गा-
यत्री । ७, ११, १८, २०, २४, २६ निचृत् पङ्क्तिः । १५, २२ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१,
२, ४—६, ८—१०, १२—१४, १७, १६, २१, २३, २५ मध्यमः । ३, १६
पङ्क्तिः । ७, ११, १५, १८, २०, २२, २४, २६ पञ्चमः ॥

॥ १०७ ॥ परीतो पिञ्चता सुतं सोमो य उ॑त्तमं हविः । दधन्वाँ यो नर्यो
अप्स्व॑न्तरा सुपाव॑ सोममद्रिभिः ॥ १ ॥ नूनं पु॒नानोऽवि॑भिः परि॑ स्रवा॑द॒व्यः सु-
र॒भिन्तरः । सुते चित्वाप्सु म॑दामो अन्ध॑सा श्रीणन्तो गोभि॑रुत्तरम् ॥ २ ॥ परि॑
सुवानश्चक्ष॑से देव॒माद॑नः क्रतुरि॑न्दुर्विच॒क्षणः ॥ ३ ॥ पु॒नानः सोम॑ धार॒यापो व-
सानो अ॑र्षसि । आ र॑त्न॒था योनि॑मृतस्य सीद॒स्युत्सो॑ देव हिर॒ण्ययः ॥ ४ ॥ दु-
हान ऊ॒र्ध्वदिव्यं मधु॑ प्रियं प्र॒त्नं स॒धस्थ॑मास॑दत् । आपृ॑च्छ॒यं ध॒रुणं वाज्य॑र्षति नृ-
भिर्धृ॑तो विच॒क्षणः ॥ ५ ॥ १२ ॥ पु॒नानः सोम॑ जागृ॑विर॒व्यो वागे॑ परि॑ प्रियः ।
त्वं विप्रो॑ अभ॒वोऽङ्गिर॑स्तमो म॒ध्वा यज्ञं मि॑मिक्ष नः ॥ ६ ॥ सोमो॑ मी॒हान्प॑वते गा-
तुवि॑त्तम ऋषि॑र्विप्रो विच॒क्षणः । त्वं क॒विर॑भवो देव॒वीत॑म आ सूर्य॑ रोहयो दि॒वि
॥ ७ ॥ सोम॑ उ पु॒त्राणः सोत॑भिरधि ष्णु॒भिरवी॑नाम् । अश्व॑येव ह॒रिता॑ याति
धार॒या म॒न्द्रया॑ याति धार॒या ॥ ८ ॥ अनूपे॑ गो॒मान्गोभि॑र॒क्षाः सोमो॑ दुग्धाभि-
र॒क्षाः । समु॑द्रं न संवर॑णान्यग्मन्मन्दी मदा॒य तो॑शते ॥ ९ ॥ आ सोम॑ सु॒वानो
अद्रि॑भिस्तिरो वारा॒ण्यव्य॑या । जनो न पुरि च॒म्बोर्विश॑द्धरिः स॒दो वने॑षु दधिषे
॥ १० ॥ १३ ॥ स मा॑मृजे तिरो अ॒एवा॑नि मे॒ष्यो मी॒ळहे स॑न्तिर्न वा॒जयुः । अ-
नु॒माद्यः प॑वमानो मनी॒षिभिः॑ सोमो विप्रै॑भिर्ऋ॒क्भिः ॥ ११ ॥ प्र सोम॑ देव॒वीत॑ये
सिन्धु॑र्न पि॒प्ये अ॒र्णसा॑ । अ॒शोः प॒यसा॑ मदिरो न जागृ॑विर॒च्छा कोशं॑ मधुश्चुतम्
॥ १२ ॥ आ ह॑र्यतो अ॒र्जुने॑ अ॒त्के अव्य॑त प्रियः सूनु॑र्मज॒र्यः । तमी॑ हिन्वन्त्य॒पसो॑ यथा
रथं न॒दीष्वा ग॑भस्त्योः ॥ १३ ॥ अ॒भि सोमा॑स आ॒यवः प॑वन्ते म॒द्यं म॑दम् । समु॑द्रस्याधि
वि॒ष्टपि॑ मनी॒षिणो॑ मत्स॒रासः स्व॑र्विदः ॥ १४ ॥ त॑रत्समु॒द्रं प॑वमान ऊ॒र्मिणा॑ राजा दे॒व
ऋ॒तं बृ॑हत् । अ॒र्षन्मि॑त्रस्य वरु॒णस्य॑ ध॒र्मणा॑ प्र हि॒न्वान ऋ॒तं बृ॑हत् ॥ १५ ॥ १४ ॥ नृभि॑र्ये॒मा-
नो ह॑र्यतो विच॒क्षणो॑ राजा दे॒वः समु॑द्रियः ॥ १६ ॥ इन्द्रा॑य पवते म॒दः सोमो॑ मरु॒त्वते
सुतः । स॒हस्र॑धारो अत्य॒व्यम॑र्षति तमी॑ मृजन्त्या॒यवः ॥ १७ ॥ पु॒नानश्च॑मू ज॒नय॑न्मतिं
क॒विः सोमो॑ दे॒वेषु॑ रणयति । अ॒पो व॑सानः परि॑ गोभि॑रुत्तरः सीद॒न्वने॑ष्वव्यत ॥ १८ ॥
तवा॑हं सोम॑ रारण स॒ख्य इ॒न्दो दि॒वेदि॒वे । पुरु॑णि व॒भ्रो नि च॑रन्ति माम॒व परि॑धीरति
तां इ॒हि ॥ १९ ॥ उ॒ताहं न॑क्तमु॒त सोम॑ ते दि॒वा स॒ख्याय॑ व॒भ्र ऊ॒र्धनि॑ । घृ॒णा

अ० ७ । अ० ५ । व० १८] ५३६ [म० ६ । अ० ७ । सू० १०८ ।

तपन्तमति सूर्य परः शकुना इव पक्षिम् ॥२०॥ १५॥ मृज्यमानः सुहस्त्य समुद्रे वाच-
मिन्वसि । रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहं पवमानाभ्यर्षसि ॥२१॥ मृजानो वारे पवमानो
अव्यये वृषाव चक्रदो वने । देवानां सोम पवमान निष्कृतं गोभिर्जज्ञानो अर्षसि
॥२२॥ पवस्व वाजसातयेऽभि विश्वानि काव्या । त्वं समुद्रं प्रथमो वि धारयो दे-
वेभ्यः सोममत्सरः ॥२३॥ स तू पवस्व परि पार्थिवं रजो दिव्या च सोम धर्मभिः । त्वां
विप्रासो मतिभिर्विचक्षण शुभ्रं हिन्वन्ति धीतिभिः ॥ २४ ॥ पवमाना असत्तत
पवित्रमति धारया । मरुत्वन्तो मत्सरा इन्द्रियाहया मेधामभि प्रयांसि च ॥२५॥
अपो वसानः परि कोशमर्षतीन्दुर्हियानः सोतृभिः । जनयञ्ज्योतिर्मन्दना अवी-
वशद्राः कृण्वानो न निर्णिजम् ॥ २६ ॥ १६ ॥

॥ १०८ ॥ ऋषिः—१, २ गौरिवीतिः । ३, १४—१६ शक्तिः । ४, ५ उरुः ।
६, ७ ऋजिष्वाः । ८, ९ ऊर्द्धसद्भा । १०, ११ कुतयशाः । १२, १३ ऋण-
ञ्चयः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ६, ११ उष्णिक् ककुप् । ३
पादनिचृदुष्णिक् । ५, ७, १५ निचृदुष्णिक् । २ निचृद्वृहती । ४, ६, १०, १२
स्वराद्वृहती । ८, १६ पङ्क्तिः । १४ निचृत्पङ्क्तिः । १३ गायत्री ॥ स्वरः—१, ३,
५, ७, ९, ११, १५ ऋषभः । २, ४, ६, १०, १२ मध्यमः । ८, १४, १६
पञ्चमः । १३ षड्जः ॥

॥ १०८ ॥ पवस्व मधुमत्तम् इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महिं द्युत्त-
तमो मदः ॥ १ ॥ यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायतेऽस्य पीता स्वर्विदः । स सुप्र-
केतो अभ्यक्रभीदिषोऽच्छा वाजं नैतशः ॥२॥ त्वं हं ग दैव्या पवमान जनिमानि-
द्युमत्तमः । अमृतत्वाय घोषयः ॥३॥ येना नर्वग्वो दध्यङ्ङपोर्युते येन विप्रास आ-
पिरे । देवानां सुम्ने अमृतस्य चारुणो येन श्रवांस्यानशुः ॥ ४ ॥ एष स्य धारया
सुतोऽव्यो वारेभिः पवते मदिन्तमः । क्रीळ्भूमिरपामिव ॥ ५ ॥ १७ ॥ य उस्त्रिया
अप्या अन्तरश्मनो निर्गा अकृन्तदोजसा । अभि व्रजं तन्निषे गव्यमश्व्यं वर्माव
धृष्णवा रुज ॥६॥ आ सौता परि पिञ्चताश्वं न स्तोममसुरं रजस्तुरम् । वनऋत्तमु-
दप्रुतम् ॥ ७ ॥ सहस्रधारं वृषभं पयोवृधं प्रियं देवाय जन्मने । ऋतेन य ऋतर्जातो
विवावृधे राजा देव ऋतं बृहत् ॥ ८ ॥ अभिः द्युम्नं बृहद्यश इषस्पते दिदीहि देव
देवयुः । वि कोशं मध्यमं युव ॥९॥ आ वच्यस्व सुदत्त चम्बोः सुतो विशां बह्विर्न
विशपतिः । वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमपां जित्वा गर्विष्ठये धियः ॥ १० ॥ १८ ॥

अ० ७ । अ० ५ । व० २१] ५३७ [म० ६ । अ० ७ । सू० १०६ ।

एतमु त्वं मदच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवो दुहुः । विश्वा वसूनि विश्रतम् ॥ ११ ॥
 वृषा वि जेजे जनयन्नमर्त्यः प्रतपञ्ज्योतिषा तमः । स सुष्टुतः कविभिर्निर्णिर्णिजै दधे
 त्रिधात्वस्य दंससा ॥ १२ ॥ स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इळानाम् ।
 सोमो यः सुचितीनाम् ॥ १३ ॥ यस्य न इन्द्रः पित्राद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भगः ।
 आयेने मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे ॥ १४ ॥ इन्द्राय सोम पातवे नृभिर्यतः
 स्वायुधो मुदिन्तमः । पवस्व मधुमत्तमः ॥ १५ ॥ इन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विश
 समुद्रमिव सिन्धवः । जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे दिवो विष्टम्भ उत्तमः ॥ १६ ॥ १६ ॥

॥ १०६ ॥ १—२२ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो
 देवता ॥ छन्दः—१, ७, ८, १०, १३, १४, १५, १७, १८ आर्ची भुरिगा-
 यत्री । २—६, ६, ११, १२, १६, २२ आर्ची स्वराडगायत्री । २०, २१ आर्ची
 गायत्री । १६ पादनिचृदगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १०६ ॥ परि प्र धन्वेन्द्राय सोम स्वादुमित्राय पूष्णे भगाय ॥ १ ॥ इ-
 न्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दत्ताय विश्वे च देवाः ॥ २ ॥ एवामृताय महे
 क्षाय स शुक्रो अर्ष दिव्यः प्रीयूषः ॥ ३ ॥ पवस्व सोम महान्तसमुद्रः पिता दे-
 वानां विश्वाभि धाम ॥ ४ ॥ शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्र-
 जायै ॥ ५ ॥ दिवो धर्तासि शुक्रः प्रीयूषः सत्ये विधर्मन्वाजी पवस्व ॥ ६ ॥ पवस्व सोम
 द्युम्नी सुधारो महामवीनामनु पूर्यः ॥ ७ ॥ नृभिर्येमानो जज्ञानः पूतः क्षरद्विष्वानि
 मन्द्रः स्वर्वित् ॥ ८ ॥ इन्दुः पुनानः प्रजामुराणः क्षरद्विष्वानि द्रविणानि नः ॥ ९ ॥
 पवस्व सोम क्रत्वे दत्तायाश्चो न निक्तो वाजी धनाय ॥ १० ॥ २० ॥ तंते सोतारो
 रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युम्नाय ॥ ११ ॥ शिशुं जज्ञानं हरिं मृजन्ति पवित्रे
 सोमं देवेभ्य इन्दुम् ॥ १२ ॥ इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायापामुपस्थे कविर्धगाय
 ॥ १३ ॥ विभक्तिं चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जघान ॥ १४ ॥ पिव-
 न्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः श्रितस्य नृभिः सुतस्य ॥ १५ ॥ प्र सुवानो अक्षाः
 सहस्रधारस्तिरः पवित्रं वि वारुमव्यम् ॥ १६ ॥ स वाज्यक्षाः सहस्रेता अद्भि-
 र्मृजानो गोभिः श्रीणानः ॥ १७ ॥ प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्येमानो
 अद्भिः सुतः ॥ १८ ॥ असर्जि वाजी तिरः पवित्रमिन्द्राय सोमः सहस्रधारः
 ॥ १९ ॥ अञ्जन्येनं मध्वो रसेनेन्द्राय वृष्ण इन्दुं मदाय ॥ २० ॥ देवेभ्यस्त्वा
 वृथा पार्जसेऽपो वसानं हरिं मृजन्ति ॥ २१ ॥ इन्दुरिन्द्राय तोशते नि तोशते
 श्रीणन्नुग्रो रिणन्नपः ॥ २२ ॥ २१ ॥

अ० ७ । अ० ५ । व० २४] ५३८ [म० ६ । अ० ७ । सू० १११ ।

॥ ११० ॥ १—१२ ऋणत्रसदस्यू ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१, २, १२ निचृदनुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । १०, ११ अनुष्टुप् । ४, ७,
८ विराडबृहती । ५, ६ पादनिचृदबृहती । ६ बृहती ॥ स्वरः—१—३, १०—१२
गान्धारः । ४—६ मध्यमः ॥

॥ ११० ॥ पर्युषु प्र धन्व वाजसातये परिवृत्राणि सृक्षणिः । द्विषस्तरध्या
ऋणया न ईयसे ॥ १ ॥ अनु हि त्वा सुतं सोमं मदीमसि महे समर्थराज्ये । वा-
जो अभि पवमान प्र गाहसे ॥ २ ॥ अजीजनो हि पवमान सूर्य विधारे शक्म-
ना पर्यः । गोजीरया रंहमाणः पुरन्ध्या ॥ ३ ॥ अजीजनो अमृत मर्त्येष्वं ऋतस्य
धर्मज्ञमृतस्य चारुणः । सदासरो वाजमच्छा सनिष्यदत् ॥ ४ ॥ अभ्यभि हि श्र-
वसा ततर्द्धिथोत्सं न कं चिज्जनपानमक्षितम् । शर्याभिर्न भरमाणो गर्भस्त्योः
॥ ५ ॥ आदीं के चित्पश्यमानास आप्य वसुरुचो दिव्या अभ्यनूषत । वारं न
देवः सञ्चिता व्यूणुते ॥ ६ ॥ २२ ॥ त्वे सोम प्रथमा वृक्तबर्हिषो महे वाजाय श्र-
वसे धियं दधुः । स त्वं नो वीर वीर्याय चोदय ॥ ७ ॥ दिवः प्रीयूषं पूर्य य-
दुक्थ्यं महो गाहादिव आ निरंधुक्षत । इन्द्रमभि जायमानं समस्वरन् ॥ ८ ॥ अध-
यदिमे पवमान रोदसी इमा च विश्वा भुवनाभि मज्जमा । यूधे न निःष्ठा वृषभो
वि तिष्ठसे ॥ ९ ॥ सोमः पुनानो अव्यये वारे शिशुर्न क्रीळन्पवमानो अक्षाः ।
सहस्रधारः शतवाज इन्दुः ॥ १० ॥ एष पुनानो मधुमां ऋतावेन्द्रायेन्दुः पव-
ते स्वादुरुर्मिः । वाजसनिर्वरिवोविद्वयोधाः ॥ ११ ॥ स पवस्व सहमानः पृ-
न्यन्त्सेधव्रक्षास्यप दुर्गहाणि । स्वायुधः सामहान्तसोम शत्रून् ॥ १२ ॥ २३ ॥

॥ १११ ॥ १—३ अनानतः पारुच्छेपिर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥
छन्दः—१ निचृदष्टिः । २ भुरिगष्टिः । ३ अष्टिः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ १११ ॥ अया रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषांसि तरतिस्त्रयुग्वभिः सूरौ
न स्त्रयुग्वभिः । धारा सुतस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः । विश्वा यद्रूपा परि-
यात्यृकभिः सप्तस्यैभिर्ऋकभिः ॥ १ ॥ त्वं त्यत्पणीनां विदो वसु सं मातृभिर्मर्जयसि
स्व आ दमं ऋतस्य धीतिभिर्दमे । परावतो न साम तच्चरा रणान्ति धीतयः । त्रिधातु-
भिररुषीभिर्वयो दधे रोचमानो वयो दधे ॥ २ ॥ पूर्वामनु प्रदिशं याति चेकित-
त्सं रश्मिभिर्यतते दर्शतो रथो दैव्यो दर्शतो रथः । अग्मन्नुक्तानि पौंस्येन्द्रं जै-
त्राय हर्षयन् । वज्रश्च यज्रवथो अनपच्युता समत्स्वनपच्युता ॥ ३ ॥ २४ ॥

अ० ७ । अ० ५ । व० २७] ५३६ [म० ६ । अ० ७ । सू० ११३ ।

॥ ११२ ॥ १—४ शिशुर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१—३
विराद् पङ्क्तिः । ४ निचृत् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ११२ ॥ नानानं वा उ नो धियो वि व्रतानि जनानाम् । तत्ता रिष्टं रुतेभि-
षग्व्रह्मा सुन्वन्तमिच्छतीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ १ ॥ जरतीधिरोधधीभिः पुण्यैभिः
शकुनानाम् । कामारो अशमभिर्धुभिर्हिरण्यवन्तमिच्छतीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव
॥ २ ॥ कारुरहं ततो भिषगुपलप्रक्षिणीं नना । नानाधियो वसूयवोऽनु गा इव
तस्थिमेन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ३ ॥ अश्वो वोळ्हा सुखं रथं हसनामुपमन्त्रिणः ।
शेषो रोमएवन्तौ भेदौ वारिन्मण्डूकं इच्छतीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ४ ॥ २५ ॥

॥ ११३ ॥ १—११ कश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ७ विराद् पङ्क्तिः । ३ भुरिक् पङ्क्तिः । ४ पङ्क्तिः । ५, ६, ८—११ निचृत्
पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ११३ ॥ शर्यणावति सोममिन्द्रः पिबतु वृत्रहा । बलं दधान आत्मनि
करिष्यन्वीर्यं महदिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ १ ॥ आ पवस्व दिशां पत आर्जीका-
त्सोम मीढुः । ऋतवाकेन सत्येन श्रद्धया तपसा सुत इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ २ ॥
पर्जन्यवृद्धं महिषं तं सूर्यस्य दुहिताभरत् । तं गन्धर्वाः प्रत्यगृभ्णन्तं सोमे रसमा-
दधुरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ३ ॥ ऋतं वदन्नृत्तुम्न सत्यं वदन्तसत्यकर्मन् । श्रद्धां
वदन्तसोम राजन्धात्रा सौम परिष्कृत इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ४ ॥ सत्यमुग्रस्य
बृहतः सं स्रवन्ति संस्रवाः । सं यन्ति रसिनो रसाः पुनानो ब्रह्मणा हर इन्द्रा-
येन्द्रो परि स्रव ॥ ५ ॥ २६ ॥ यत्र ब्रह्मा पवमान छन्दस्यां वाचं वदन् । ग्राव्णा-
सोमं महीयते सोमै नानन्दं जनयन्निन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ६ ॥ यत्र ज्योतिरजस्रं
यस्मिन्लोके स्वाहितम् । तस्मिन्मां धेहि पवमानामृतं लोके अक्षित इन्द्रायेन्द्रो परि
स्रव ॥ ७ ॥ यत्र राजा वैवस्वतो यत्रावरोधनं दिवः । यत्रामूर्यहतीरापस्तत्र मा-
ममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ८ ॥ यत्रानुक्रामं चरणं त्रिनाके त्रिदिवे दिवः ।
लोका यत्र ज्योतिष्मन्तस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ९ ॥ यत्र कामा
निकामाश्च यत्र ब्रध्नस्य विष्टपम् । स्वधा च यत्र तृप्तिश्च तत्र माममृतं कृधीन्द्रा-
येन्द्रो परि स्रव ॥ १० ॥ यत्रानन्दाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद आसते । कामस्य
यत्रासाः कामास्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ११ ॥ २७ ॥

अ० ७ । अ० ५ । व० २८] ५४० [म० ६ । अ० ७ । सू० ११४ ।

॥ ११४ ॥ १—४ कश्यप ऋषि ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१,
२ विराट् पङ्क्तिः । ३, ४ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ११४ ॥ य इन्द्रोः पवमानस्यानु धामान्यक्रमीत् । तमाहुः सुप्रजा इति
यस्ते सोमाविधन्मन इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ १ ॥ ऋषे मन्त्रकृता स्तोमैः कश्य-
पोवर्धयन्गिरः । सोमं नमस्य राजानं यो जज्ञे वीरुधां पतिरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव
॥ २ ॥ सप्त दिशो नानासूर्याः सप्त होतार ऋत्विजः । देवा आदित्या ये सप्त
तेभिः सोमाभि रक्ष न इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ३ ॥ यत्ते राजञ्छृतं हविस्तेन सो-
माभि रक्ष नः । अरातीवा मा नस्तारीन्मो च नः किं चनाममदिन्द्रायेन्द्रो परि
स्रव ॥ ४ ॥ २८ ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ इति नवमम्मण्डलं समाप्तम् ॥

अ० ७ । अ० ५ । व० ३०] ५४? [म० १० । अ० १ । म० २ ।

अथ दशममण्डलम् ॥

॥ १ ॥ १—७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ६ पादनिचृ-
त्त्रिष्टुप् । २, ३ विराद् त्रिष्टुप् । ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ७ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ १ ॥ अग्रे बृहन्नुपसामूर्ध्वो अस्थान्निर्गन्वान्तमसो ज्योतिषागीत् । अ-
ग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सन्नान्यथाः ॥ १ ॥ स जातो गर्भो
असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमांस्यकून्म मातृ-
भ्यो अधि कर्निक्रदद्वाः ॥ २ ॥ विष्णुरित्था परममस्य विद्वाञ्जातो बृहन्नुभि
पाति तृतीयम् । आसा यदस्य पयो अक्रतु स्वं सचेतसो अभ्यर्चन्त्यत्र ॥ ३ ॥
अत उ त्वा पितुभृतो जनित्रीरन्नावृधं प्रति चरन्त्यत्रैः । ता ईं प्रत्येपि पुनरन्य-
रूपा असि त्वं विन्तु मानुषीषु होता ॥ ४ ॥ होतारं चित्ररथमध्वरस्य यज्ञस्यय
ज्ञस्य केतुं रुशन्तम् । प्रत्यधि देवस्यदेवस्य मद्वा श्रिया त्वग्निमर्तिथिं जनानाम्
॥ ५ ॥ स तु वस्त्राण्यध पेशनानि वसानो अग्निर्नाभां पृथिव्याः । अरुषो जातः
पद इळायाः पुरोहितो राजन्यजीह देवान् ॥ ६ ॥ आ हि द्यावापृथिवी अग्न
उभे सदा पुत्रो न मातरा ततन्त्य । प्र याह्यच्छोशतो यंविष्ठाथा वह सहस्येह
देवान् ॥ ७ ॥ २६ ॥

॥ २ ॥ १—७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ पादनिचृत्त्रि-
ष्टुप् । २, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४, ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २ ॥ पिप्रीहि देवा उशतो यंविष्ठ विद्वाँ ऋतूँर्ऋतुपते यजेह । ये दैव्या
ऋत्विजस्तेभिरग्ने त्वं होतृणामस्यायंजिष्ठः ॥ १ ॥ वेषि होत्रमुत पोत्रं जनानां
मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा । स्वाहा वयं कृणवामा हवींषि देवो देवान्यज-

अ० ७ । अ० ५ । व० ३२] ५४२ [म० १० । अ० १ । सू० ४ ।

त्वग्निरर्हन् ॥ २ ॥ आ देवानामपि पन्थामगन् यच्छ्रुत्वा तदनु प्रवोढुम् ।
अग्निर्विद्वान्त्स यजात्सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति ॥ ३ ॥ यद्वै
वयं प्रमिताम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः । अग्निष्टद्विश्रुमा पृणाति
विद्वान्येभिर्देवाँ ऋतुभिः कल्पयाति ॥ ४ ॥ यत्पाकत्रा मनसा दीनदत्तान यज्ञस्य
मन्वते मर्त्यासः । अग्निष्टद्वोता ऋतुविद्विजानन्यजिष्ठो देवाँ ऋतुशो यजाति
॥ ५ ॥ विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान । स आ य-
जस्व नृवतीरनु ज्ञाः स्पार्हा इषः क्षुमतीर्विश्वजन्त्याः ॥ ६ ॥ यं त्वा द्यावापृथिवी
यं त्वापस्त्वष्टां यं त्वा सुजनिमा जजान । पन्थामनु प्रविद्वान्पितृयाणं द्युमदग्ने
समिधानो वि भाहि ॥ ७ ॥ ३० ॥

॥ ३ ॥ १-७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ पादनचृत्त्रिष्टुप् ।
२, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ विरादत्रिष्टुप् । ५-७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ इतो राजन्नरतिः समिद्धो रौद्रो दत्ताय सुषुमाँ अदर्शि । चिकिद्भि
भाति भासा बृहतासिक्रीमेति रुशतीमपाजन् ॥ १ ॥ कृष्णां यदेनीमभि वर्षसा
भूज्जनयन्योषां बृहतः पितुर्जाम् । ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायन्दिवो वसुभिर-
रतिर्वि भाति ॥ २ ॥ भद्रो भद्रया सचमान आगात्स्वसारं जारो अभ्येति पश्चात् ।
सुप्रकेतैर्द्युभिरग्निर्वितिष्ठद्भुशद्भिर्वैरभि राममस्थात् ॥ ३ ॥ अस्य यामासो बृ-
हतो न वग्नूनिन्याना अग्नेः सख्युः शिवस्य । ईड्यस्य वृष्णो बृहतः स्वासो
भामासो यामन्नक्तवश्चिकित्रे ॥ ४ ॥ स्वना न यस्य भामासः पवन्ते रोचमान-
स्य बृहतः सुदिवः । ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैः क्रीळुमद्भिर्विष्टेभिर्भानुभिर्नक्षति द्याम्
॥ ५ ॥ अस्य शुष्मासो ददृशानपत्रेजेहमानस्य स्वनयन्त्रियुद्धिः । प्रत्नेभिर्यो रुश-
द्भिर्देवतमो वि रभश्चिररतिर्भाति विभ्वा ॥ ६ ॥ स आ वञ्चि महि न आ च
सत्सि दिवस्पृथिव्योरगतिर्युवत्योः । अग्निः सुतुकः सुतुकैभिरश्वै रभस्वञ्चरी रभ-
स्वाँ एह गम्याः ॥ ७ ॥ ३१ ॥

॥ ४ ॥ १-७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१-४ निचृत्त्रिष्टुप् ।
५, ६ त्रिष्टुप् । ७ विरादत्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ प्र तै यन्ति प्र त इयमि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु । धन्वन्निव
प्रपा असि त्वमग्न इयत्तवै पूरवै प्रव राजन् ॥ १ ॥ यन्त्वा जनासो अभि स-
ञ्चरन्ति गाव वृष्णमिव व्रजं यविष्ठ । दूतो देवानामसि मर्त्यानामन्तर्मुह्यश्चर-

अ० ७ । अ० ६ । व० १] ५४३ [म० १० । अ० १ । सू० ६ ।

सिरोचनेन ॥ २ ॥ शिशुं न त्वा जेन्यं वर्धयन्ती माता विभर्ति सचनस्यमाना ।
धनोरधि प्रवता यासि हर्यज्जिगीषसे पशुनिवावसृष्टः ॥ ३ ॥ मूरा अमूर न वयं
चिकित्वा महित्वमग्ने त्वमङ्ग विंसे । शयैवत्रिश्चरति जिह्यादत्रोरिह्यते युवति
विशपतिः सन् ॥ ४ ॥ कूचिजायते सनयासुनव्यो वने तस्थौ पलितो धूमकेतुः ।
अस्तातापो वृषभो न प्र वेति सचेतसो यं प्रणयन्त मतीः ॥ ५ ॥ तनूत्यजेव त-
स्करा वनगू रशनाभिर्दशभिर्भ्यधी ताम् । इयन्ते अग्ने नव्यसी मनीषा युच्वा रथं
न शुचयद्विरङ्गैः ॥ ६ ॥ ब्रह्म च ते जातवेदो नमश्चेयं च गीः सदभिद्वर्धनी भूत ।
रक्षा णो अग्ने तनयानि लोका रज्जोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन् ॥ ७ ॥ ३२ ॥

॥ ५ ॥ १—७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् ।
२—५ त्रिष्टुप् । ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ एकः समुद्रो धरुणो रयीणामस्मद्भूदो भूरिजन्मा वि चष्टे । सिप-
क्तयूधनिर्णयोरुपस्थ उत्सस्य मध्ये निहितं पदं वेः ॥ १ ॥ समानं नीलं वृषणो
वसानाः सज्जग्मिरे महिषा अर्वतीभिः । ऋतस्य पदं कवयो नि पान्ति गुहा ना-
मानि दधिरे पराणि ॥ २ ॥ ऋतायिनी मायिनी सं दधाते मित्वा शिशुं ज-
ज्ञतुर्वर्धयन्ती । विश्वस्य नाभिं चरतो ध्रुवस्य कवेशिचतन्तुं मनसा वियन्तः ॥ ३ ॥
ऋतस्य हि वर्तनयः सुजातमिषो वाजाय प्रदिवः सचन्ते । अधीवासं रोदसी वा-
वसाने घृतैरनैर्वावृधाते मधूनाम् ॥ ४ ॥ सप्त स्वसृष्टरुषीर्वावशानो विद्वान्मध्व उ-
ज्जभारा दृशे कम । अन्तर्यमे अन्तरिक्षे पुराजा इच्छन्वत्रिमविदत्पूषणस्य ॥ ५ ॥
सप्त मयादाः कवयस्ततज्जुस्तासामेकामिदभ्यैदुरो गात् । आयोर्है स्कम्भ उपमस्य
नीले पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ॥ ६ ॥ असंख्यं सच्च परमे व्योमन्दक्षस्य ज-
न्मन्नदितेरुपस्थे । अग्निर्है नः प्रथमजा ऋतस्य पूर्वं आयुनि वृषभश्च धेनुः ॥ ७ ॥
॥ ३३ ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ १—७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१ आर्ची स्वराट्
त्रिष्टुप् । २ विराट् पङ्क्तिः । ४, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृत् पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः ।
७ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ५, ७ धैवतः । २, ३, ६ पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ अयं स यस्य शर्मन्नवोभिरग्नेरेधते जरिताभिष्टौ । ज्येष्ठेभिर्यो भ्रा-
नुभिर्ऋषूणां प्रयेति परिवीतो विभावा ॥ १ ॥ यो भानुभिर्बिभावा विभात्यग्नि-

अ० ७ । अ० ६ । व० ३] ५४४ [म० १० । अ० १ सू० ८ ।

देवोभिर्ऋतावाजस्रः । आ यो विवायं सखाया सखिभ्योऽपरिहृतो अत्यो न स-
तिः ॥ २ ॥ ईशे यो विश्वस्या देववीतेरीशे विश्वायुरुषसो व्युष्टौ । आ यस्मि-
न्मना हवीष्यग्नावरिष्ठरथः स्कुभ्रार्ति शूषैः ॥ ३ ॥ शूषेभिर्वृधो जुषारो अकै-
देवाँ अच्छा रघुपत्वा जिगाति । मन्द्रो होता स जुह्वा यजिष्ठः सम्मिश्रलो अ-
ग्निरा जिघर्ति देवान् ॥ ४ ॥ तमुस्सामिन्द्रं न रेजमानमग्निं गीर्भिर्नमोभिरा कृणु-
ध्वम् । आ यं विप्रसो मतिभिर्गृणन्ति जातवेदसं जुह्वं सहानाम् ॥ ५ ॥ सं यस्मिन्विश्व-
वसूनि जग्मुर्वाजे नाश्वाः सप्तीवन्त एवैः । अस्मे ऊतीरिन्द्रवाततमा अर्वाचीना
अग्न आ कृणुष्व ॥ ६ ॥ अथा ह्यग्ने मद्रा निषद्या सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूथ ।
तं ते देवासो अनु केतमायन्नवावर्धन्त प्रथमास ऊमाः ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ ७ ॥ १—७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ६
निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् । ७ विरादत्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ स्रस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव । स-
चेमहि तव दस्म प्रकेतैरुह्यया ए उरुभिर्देव शंसैः ॥ १ ॥ इमा अग्ने मतयस्तुभ्यं
जाता गोभिरश्वैरभि गृणन्ति राधः । यदा ते मतो अनु भोगमानइसो दधानो
मतिभिः सुजात ॥ २ ॥ अग्निं मन्ये पितरमग्निमापिमग्निं भ्रातरं सदमित्सखा-
यम् । अग्नेरनीकं बृहतः सपर्यं दिवि शुक्रं यजतं सूर्यस्य ॥ ३ ॥ सिधा अग्ने
धियो अस्मे सनुत्रीर्य त्रायसे दम् आ नित्यहोता । ऋतावा स रोहिदश्वः पुरु-
द्युभिरस्मा अहभिर्वा ममस्तु ॥ ४ ॥ द्युभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रवृत्तिजमध्वरस्य
जारम् । बाहुभ्यामग्निमायवोऽजनन्त विन्तु होतारं न्यसादयन्त ॥ ५ ॥ स्वयं य-
जस्व दिवि देव देवान्किं ते पार्कः कृणवदप्रचेताः । यथायज ऋतुभिर्देव देवा-
नेवा यजस्व तन्वं सुजात ॥ ६ ॥ भवा नो अग्नेऽवितो गोपा भवा वयस्कृदुत
नो वयोधाः । रास्वा च नः सुमहो हव्यदातिं त्रास्वोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन् ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ ८ ॥ १—६ त्रिशिरास्त्वाष्ट्र ऋषिः ॥ १—६ अग्निः । ७—६ इन्द्रो
देवता ॥ छन्दः—१, ५—७, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । २ विरादत्रिष्टुप् । ३, ४, ८
पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ प्र केतुना बृहता यात्यग्निरा रोदसी वृषभो रौरवीति । दिवश्चि-
दन्ता उपमाँ उदानल्लपामुपस्थे महिषो ववर्ध ॥ १ ॥ मुमोक्ष गर्भो वृषभः क्रुक्मान-

अ० ११ अ० ६ । व० ६] ५४५ [म० १० । अ० १ । सू० १० ।

वत्सः शिमीवाँ अरावीत् । स देवतात्युद्यतानि कृण्वन्त्स्वेषु क्षयेषु प्रथमो जि-
 शः ॥ २ ॥ आ यो मूर्धानं पित्रोररब्धन्यध्वरे दधिरे सूर्यो अर्णः । अस्य पत्न्यरु-
 षीरश्वबुधा ऋतस्य योनौ तन्वो जुषन्त ॥ ३ ॥ उपउपो हि वसो अग्रमेषि त्वं यमयो-
 रभवो विभावा । ऋताय सप्त दधिषे पदानि जनयन्मित्रं तन्वेऽस्वायै ॥ ४ ॥
 भुवश्चक्षुर्मह ऋतस्य गोपा भुवो वरुणो यदताय वेषि । भुवो अपां नपाज्जा-
 तवेदो भुवो दूतो यस्य हव्यं जुजोषः ॥ ५ ॥ ३ ॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता
 यत्रा नियुज्जिः सचसे शिवाभिः । दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे
 हव्यवाहम् ॥ ६ ॥ अस्य त्रितः क्रतुना वज्रे अन्तरिच्छन्धीति पितुरेवैः परस्य ।
 सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे जामि ब्रुवाण आयुधानि वेति ॥ ७ ॥ स पित्र्याण्य-
 युधानि विद्वानिन्द्रोषित आप्त्यो अभ्ययुध्यत् । त्रिशीर्षाणं सप्तशिशं जघ्नवान्त्वा-
 ष्टस्य चिन्निः संसृजे त्रितो गाः ॥ ८ ॥ भूरीदिन्द्र उदिनक्षन्तमोजोऽवाभित-
 त्सर्पतिर्मन्यमानम् । त्वाष्टस्य चिद्विश्वरूपस्य गोनामाचक्राणस्त्रीणि शीर्षा परां
 वर्क ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ९ ॥ १—९ त्रिशिरास्त्वाष्टः सिन्धुद्वीपो वाम्बरीश ऋषिः ॥ आपो
 देवताः ॥ छन्दः—१—४, ६ गायत्री । ५ वर्धमाना गायत्री । ७ प्रतिष्ठा गायत्री ।
 ८, ९ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—७ षड्जः । ८, ९ गान्धारः ॥

॥ ९ ॥ आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे
 ॥ १ ॥ यो वः शिवर्तमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशंतीरिव मातरः ॥ २ ॥
 तस्माअरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा चनः ॥ ३ ॥ शन्नो
 देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः ॥ ४ ॥ ईशानावा-
 र्याणां क्षयन्तीश्चर्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम् ॥ ५ ॥ अप्सु मे सोमो अ-
 ब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशम्भुवम् ॥ ६ ॥ आर्पः पृणीत भेषजं
 वरुथं तन्वेऽमम । ज्योक्च सूर्ये दृशे ॥ ७ ॥ इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं
 मयि । यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेष उतानृतम् ॥ ८ ॥ आपो अद्यान्वचारिषं रसेन
 समगस्महि । पर्यस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा ॥ ९ ॥ ५ ॥

॥ १० ॥ १, ३, ५—७, ११, १३ यमी वैवस्वती । २, ४, ८—१०, १२,
 १४ यमो वैवस्वत ऋषिः ॥ १, ३, ५—७, ११, १३ यमो वैवस्वतः । २, ४,

अ० ७ । अ० ६ । व० ६] ५४६ [म० १० । अ० १ । सू० ११ ।

८-१०, १२, १४ यमी वैवस्वती देवते ॥ छन्दः-१, २, ४, ६, ८ विराद्
त्रिष्टुप् । ३, ११ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६, १०, १२ त्रिष्टुप् । ७, १३ आर्ची
स्वराद् त्रिष्टुप् । १४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १० ॥ ओ चित्सखायं सखा वृत्त्यां तिरः पुरु चिदर्णवं जगन्वान् ।
पितुर्नपातमा दधीत वेधा अधि क्षमि प्रतरं दीध्यानः ॥ १ ॥ न ते सखा सख्यं
वष्ट्येतत्सर्लक्ष्मा यद्विपुरुषा भवति । महस्पुत्रासो असुरस्य बीरा दिवो धर्तारि
उर्विया परि ख्यन् ॥ २ ॥ उशन्ति घा ते अमृतास एतदेकस्य चित्यजसं मर्त्य-
स्य । नि ते मनो मनसि धाय्यस्मे जन्युः पतिस्तन्वमा विविश्याः ॥ ३ ॥ न
यत्पुरा चकृमा कद्ध नूनमृता वदन्तो अनृतं रपेम । गन्धर्वो अप्सवप्या च योषा
सा नो नाभिः परमं जामि तन्नौ ॥ ४ ॥ गर्भे नु नौ जनिता दम्पती कर्देवस्त्वष्टा
सविता विश्वरूपः । नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेदं नावस्य पृथिवी उत द्यौः
॥ ५ ॥ ६ ॥ को अस्य वेद प्रथमस्यान्हः क ई ददर्श क इह प्र वोचत् । बृहन्मि-
त्रस्य वरुणस्य धाम कर्दु ब्रव आहनो वीच्या नृन् ॥ ६ ॥ यमस्य मा यम्य-
काम आगन्तसमाने योनौ सहशेय्याय । जायेव पत्ये तन्वं रिरिच्यां वि चिद्वहेव
स्थेयैव चक्रा ॥ ७ ॥ न तिष्ठन्ति न निर्मिषन्त्येते देवानां स्पश इह ये चरन्ति ।
अन्येन मदाहनो याहि तूयं तेन वि वृह स्थेयैव चक्रा ॥ ८ ॥ रात्रीभिरस्मा अह-
भिर्दशस्येत्सूर्यस्य चक्षुर्मुहुर्निमी यात् । दिवा पृथिव्या मिथुना सबन्धुयमीर्यमस्य
विभृयादजामि ॥ ९ ॥ आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृण-
वन्नजामि । उप बर्बहि वृषभाय बाहुमन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् ॥ १० ॥ ७ ॥
किं भ्रातामद्यदनाथं भवति किमु स्वसा यन्निर्ऋतिर्निगच्छात् । काममृता बह्वे-
तद्रपामि तन्वां मे तन्वंसं पिपृधि ॥ ११ ॥ न वा उ ते तन्वा तन्वंसं पपृ-
च्यां प्रापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छात् । अन्येन मत्प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता
सुभगे वष्ट्येतत् ॥ १२ ॥ वतो वतासि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम । अन्या
किल त्वां कृष्येव युक्तं परि ष्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ॥ १३ ॥ अन्यमू षु त्वं य-
म्यन्य उ त्वां परि ष्वजाते लिबुजेव वृक्षम् । तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवा-
धा कृणुष्व संविदं सुभद्राम् ॥ १४ ॥ ८ ॥

॥ ११ ॥ १-६ हविर्धान आङ्गिर्ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, २,
६ निचृज्जगती । ३-५ विराद् जगती । ७-९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-६ निषादः ।
७-९ धैवतः ॥

अ० ७ । अ० ६ । व० १२] ५४७ [म० १० । अ० १ । सू० १२ ।

॥ ११ ॥ वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा दिवः पर्यासि यद्वो अदितेरदाभ्यः ।
विश्वं स वेदं वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियां ऋतून् ॥ १ ॥ र्षद्व-
न्धर्वीरण्यां च योषणा नदस्य नादे परि पातु मे मनः । इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु
नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति ॥ २ ॥ सो चिन्तु भद्रा क्षुमती यशस्व-
त्युषा उवास मनवे स्वर्वती । यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारं विदथाय जी-
जनन् ॥ ३ ॥ अथ त्यं द्रप्सं विभ्वं विचक्षणं विराभरदिपितः श्येनो अध्वरे ।
यदी विशो वृणते दस्ममर्यां अग्निं होतारमध धीरजायत ॥ ४ ॥ सदासि एवो
यवसेव पुष्यते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः । विप्रस्य वा यच्छशमान उक्थ्यं वा-
जं ससवां उपयासि भूरिभिः ॥ ५ ॥ ६ ॥ उदीरय पितरां जार आ भगभियंक्षति
हर्षतो हृत्त इष्यति । विवक्तिं बद्धिं स्वपस्यते मखस्तविष्यते असुरो वेपते मती
॥ ६ ॥ यस्ते अग्ने सुमतिं मर्तो अक्षत्सहसः सूनो अति स प्र शृण्वे । इषं दधा-
नो वहमानो अश्वैरा स द्युमां अमवान्भूषति द्यून् ॥ ७ ॥ यदश्न एषा समितिर्भ-
वाति देवी देवेषु यजता यजत्र । रत्नां च यद्विभजांसि स्वधावो भागं नो अत्र व-
सुमन्तं वीतात् ॥ ८ ॥ शुधी नो अग्ने सदेने सधस्थे युत्वा रथममृतस्य द्रवितुम् ।
आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भरिह स्याः ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ १२ ॥ १-६ हविर्धान आङ्गिर्ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१, ३ विराद्
त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ।
९ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ द्यावां ह क्षामां प्रथमे ऋतेनाभिश्चावे भवतः सत्यवार्चा । देवो
यन्मर्तान्यजथाय कृण्वन्त्सीदद्धोता प्रत्यङ् स्वमसुं यन् ॥ १ ॥ देवो देवान्परि-
भूऋतेन वहा नो हव्यं प्रथमश्चिकित्वान् । धूमकेतुः समिधा भाऋजीको मन्द्रो होता
नित्यो वाचां यजीयान् ॥ २ ॥ स्वावृग्देवस्यामृतं यदी गोरतो जातासो धारयन्त
उर्वी । विश्वे देवा अनु तत्ते यजुर्गुदुहे यदेनीं दिव्यं घृतं वाः ॥ ३ ॥ अर्चीमि
वां वर्ध्यापापो घृतस्नू द्यावाभूमी शृणुतं रोदसी मे । अहा यद्यावोऽसुनीतिमय-
न्मध्वा नो अत्र पितरां शिशीताम् ॥ ४ ॥ किं सिन्धो राजा जगृहे कदस्याति वृतं
चक्रमा को वि वेद । मित्रश्चिद्धिष्मा जुहुराणो देवाञ्छोको न यातामपि वाजो
अस्ति ॥ ५ ॥ ११ ॥ दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद्विपुरुषा भवाति । य-
मस्य यो मनर्वते सुमन्त्वग्ने तमृष्व पाह्यप्रयुच्छन् ॥ ६ ॥ यस्मिन्देवा विदथे माद-
यन्ते विवस्वतः सदेने धारयन्ते । सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्यः कूपरि द्योतनिं चरतो

अ० ७ । अ० ६ । व० १४] ५४८ [म० १० । अ० १ । सू० १४ ।

अजसा ॥ ७ ॥ यस्मिन्देवा मन्मनि सञ्चरन्त्यपीच्येन वयमस्य विद्म । मित्रो
नो अत्रादितिरनागान्तसविता देवो वरुणाय वोचत् ॥ ८ ॥ शुधी नो अग्ने स-
दने सधस्थे युच्वा रथममृतस्य द्रवित्तुम् । आ नो वह रोदसी देवपुत्रे मार्किदेवा-
नामप भूरिह स्याः ॥ ९ ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥ १—५ विवस्वानादित्य ऋषिः ॥ हविर्धाने देवता ॥ छन्दः—१
पादनिचृत्त्रिष्टुप् । २, ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ विराट्त्रिष्टुप् । ५ निचृज्जगती ॥ स्वरः—
१—४ धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ १३ ॥ युजे वां ब्रह्म पूर्वं नमोभिर्वि श्लोक एतु पथ्येव सूरः । शृण्वन्तु
विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥ १ ॥ यमे इव यतमाने य-
दैतं प्र वां भरन्मानुषा देवयन्तः । आ सीदतं स्वप्नं लोकं विदाने स्वासस्थे भव-
तमिन्देवे नः ॥ २ ॥ पञ्च पदानि रूपो अन्वरोहं चतुष्पदीमन्वेमि व्रतेन । अक्ष-
रेण प्रति मिम एतामृतस्य नाभावाधि सम्पुनामि ॥ ३ ॥ देवेभ्यः कमहृणीत मृत्युं
प्रजायै कमृतं नाहृणीत । बृहस्पतिं यज्ञमकृण्वत ऋषिं प्रियां यमस्तन्वं प्रारिरे-
चीत् ॥ ४ ॥ सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवतन्नृतम् । उभे
इदस्योभयस्य राजत उभे यतेते उभयस्य पुण्यतः ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १—१६ यम ऋषिः ॥ देवताः—१—५, १३—१६ यमः । ६ लिङ्गोक्ताः ।
७—६ लिङ्गोक्ताः पितरो वा । १०—१२ श्वानौ ॥ छन्दः—१, १२ भुरिक् त्रिष्टुप् । २,
३, ७, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ८
आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । १३, १४ निचृदनुष्टुप् । १६ अनुष्टुप् । १५
विराट् बृहती ॥ स्वरः—१—१२ धैवतः । १३, १४, १६ गान्धारः । १५ मध्यमः ॥

॥ १४ ॥ परेयिवांसं प्रवर्तो महीरनु बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् । वैवस्वतं
सङ्गमनं जनानां यमं राजानं हविषा दुवस्य ॥ १ ॥ यमो नो गातुं प्रथमो विवेद
नैषा गव्यतिरपभर्तवा उ । यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुरेना जज्ञानाः पथ्या अनु-
स्वाः ॥ २ ॥ मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः । यांश्च देवा
वावृधुर्ये च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति ॥ ३ ॥ इमं यम प्रस्तरमा हि सी-
दाङ्गिरोभिः पितृभिः संविद्वानः । आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता बहन्त्वेना राजन् हविषा
मादयस्व ॥ ४ ॥ अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञिये भिर्यमं वैरूपै रिह मादयस्व । विवस्वन्तं हुवे यः

अ० ७ । अ० ६ । व० १८] ५४६ [म० १० । अ० १ । सू० १५ ।

पिता तेऽस्मिन् यज्ञे वर्हिष्या निषद्य ॥ ५ ॥ १४ ॥ अङ्गिरसो नः पितरो नवम्या अर्थवाणो
भृगवः सोम्यासः । तेषां वयं सुमतौ यज्ञिया नामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ६ ॥ प्रेहि
प्रेहि पथिभिः पूर्वोभिर्यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुः । उभा राजाना स्वधया मदन्ता यमं
पश्यामि वरुणं च देवम् ॥ ७ ॥ सं गच्छस्व पितुभिः सं यमेनेष्टा यूतेन परमे व्योमन ।
दित्वायावद्यं पतरस्तमेहि सं गच्छस्व तन्वा सुवर्चाः ॥ ८ ॥ अपेतं वीत वि च सर्पतातो-
ऽस्मा एतं पितरौ लोकमक्रन् । अहोभिरङ्गिरकुभिर्यक्तं यमो ददात्यवसा-
नमस्मै ॥ ९ ॥ अतिं द्रव सारधेयौ श्वानौ चतुरक्षौ श्वलौ साधुना पथा ।
अथा पितृन्सुविदत्रा उपेहि यमेन ये सधमादं मदन्ति ॥ १० ॥ १५ ॥ यौ ते
श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिरक्षौ नृचक्षसौ । ताभ्यामेनं परि देहि राज-
न्तस्वस्ति चास्मा अनमीवञ्च धेहि ॥ ११ ॥ उरूणसावसुतपा उदुम्वलौ यमस्य
दूतौ चरतो जनां अनु । तावस्मभ्यं दृश्ये सूर्याय पुनर्दातामसुमधेह भद्रम् ॥ १२ ॥
यमाय सोमं सुनुत यमाय जुहुता हविः । यमं ह यज्ञो गच्छत्यग्निदूतो अरिङ्कृतः
॥ १३ ॥ यमाय घृतवज्रविजुहोत प्र च तिष्ठत । स नो देवेष्व यमदीर्घमायुः प्र जी-
वसे ॥ १४ ॥ यमाय मधुमत्तमं राज्ञे हव्यं जुहोतन । इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः
पूर्वेभ्यः पथिकुञ्चयः ॥ १५ ॥ त्रिकटुकेभिः पतति पलुर्वीरेकमिदृहत् । त्रिष्टुब्गा-
यत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आहिता ॥ १६ ॥ १६ ॥

॥ १५ ॥ १—१४ शंखोयामायन ऋषिः ॥ पितरो देवताः ॥ छन्दः—१,
२, ७, १२—१४ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ६, १० त्रिष्टुप् । ४, ८ पादनिचृत्तिष्टुप् ।
६ निचृत्तिष्टुप् । ९ आर्ची भुरिक् त्रिष्टुप् । ११ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१—१०,
१२—१४ धैवतः । ११ निषादः ॥

उत्तरः, परासः, मरुताश्च पितरः ।

॥ १५ ॥ उदीस्तामवन् उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः । असुं य
ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥ १ ॥ इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य
ये पूर्वामो य उपरास ईयुः । ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनां
सु विन्तु ॥ २ ॥ आहं पितृन्सुविदत्रां अविस्मि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।
वर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः ॥ ३ ॥ वर्हिषदः पितर
ऊखर्वागिमा वो हव्या चक्रमा जुषध्वम् । त आ गतावसा शन्तमेनाथा नः शं
योररूपो दधात ॥ ४ ॥ उपहृताः पितरः सोम्यासौ वर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु ।
त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि व्रुवन्तु तैऽवन्त्वस्मान् ॥ ५ ॥ १७ ॥ आच्या

अ० ७ । अ० ६ । व० २१] ५५० [म० १० । अ० १ । सू० १६ ।

जातु दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभि गृणीत विश्वे । मा हिंसिष्ट पितरः केन चित्तो
यद् आगः पुरुषता करोम ॥ ६ ॥ आसीनासो अहणीनामुपस्थे रयिं धत्त दा-
शुषे मयीय । पुत्रभ्यः पितरस्तस्य वस्त्रः प्र यच्छत त इहोर्जं दधात ॥ ७ ॥
ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनूहिरे सोमयीथं वसिष्ठाः । तेभिर्धर्मः संरक्षणो ह-
वींष्युशनुशङ्गिः प्रतिक्राममत्तु ॥ ८ ॥ ये तातृषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदः स्तो-
मत्प्रासो अकैः । आग्ने याहि सुविदत्रैर्भिरवाङ् सस्यैः कव्यैः पितृभिर्धर्मसङ्गिः
॥ ९ ॥ ये सत्यासो हविरदो हविष्पा इन्द्रेण देवैः सरथं दधानाः । आग्ने या-
हि सहस्रं देववन्दैः परैः पूर्वैः पितृभिर्धर्मसङ्गिः ॥ १० ॥ १८ ॥ अग्निष्वात्ताः
पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः । अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिष्य-
था रयिं सर्ववीरं दधातन ॥ ११ ॥ त्वमग्न ईळितो जातवेदोऽवाहुव्यानिं सु-
भीणि कृत्वी । प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अन्नन्नद्वि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥ १२ ॥
ये चेह पितरो ये च नेह यांश्च विद्म याँ उ च न प्रविद्म । त्वं वेत्थ यति ते जा-
तवेदः स्वधाभिर्धर्मं सुकृतं जुषस्व ॥ १३ ॥ ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा
मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते । तेभिः स्वराळमुनीतिमेतां यथावशं तन्वं कल्प-
यस्व ॥ १४ ॥ १६ ॥

॥ १६ ॥ १—१४ दमनोयामायन ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१,
४, ७, ८ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ भुक् त्रिष्टुप् । ६, ९ त्रि-
ष्टुप् । १० स्वराट् त्रिष्टुप् । ११ अनुष्टुप् । १२ निचृदनुष्टुप् । १३, १४ विराट्-
नुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१० धैवतः । ११—१४ गान्धारः ॥

१. ॥ १६ ॥ मैनमग्ने वि देहो माभि शोचो मास्य त्यचं चित्तिप्रोमा शरीरम् ।
यदा शृतं कृण्वो जातवेदोऽथैमेनं प्र हिणुतात्पितृभ्यः ॥ १ ॥ शृतं यदा करोसि
जातवेदोऽथैमेनं परि दत्तात्पितृभ्यः । यदा गच्छात्यमुनीतिमेतामथा देवानां व-
शनीर्भवाति ॥ २ ॥ सूर्यं चनुर्गच्छतु वार्तमात्मा यां च गच्छ पृथिवीं च धर्मेणा ।
अपो वा गच्छ यद्वि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥ ३ ॥ अजो भा-
गस्तपसा तं तपस्व तं ते शोचिस्तपतु तं ते अर्चिः । यास्ते शिवास्तन्वो जातवे-
दस्ताभिर्वहेनं सुकृतां लोकां ॥ ४ ॥ अवसृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति
स्वधाभिः । आयुर्वसान् उप वेतु शेषः सं गच्छतां तन्वा जातवेदः ॥ ५ ॥ २० ॥
यत्तै कृष्णः शकुन आतुतोद पिपीलः सर्प उत वा श्वापदः । अग्निष्टद्विश्वदे-

अ० ७ । अ० ६ । व० २४] ५५१ [म० १० । अ० २ । सू० १७ ।

गृहकृणोतु सोमश्च यो ब्रह्मणो आश्रितः ॥ ६ ॥ अग्नेर्वर्म परि गोभिर्व्ययस्व
सं प्रोर्णुष्व पीवसा मेदसा च । नेत्त्वा धृष्णुर्हरसा जर्हपाणो दधृग्विधृच्यन्पर्यङ्क-
यते ॥ ७ ॥ इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामृत सोम्यानाम् । एष
यश्चमसो देवपानस्तस्मिन्देवा अमृता मादयन्ते ॥ ८ ॥ कव्यादमग्निं प्र हिणोमि
दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिपवाहः । इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्र-
जानन् ॥ ९ ॥ यो अग्निः कव्यात्प्रविवेश वो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।
तं हरामि पितृयज्ञाय देवं स धर्ममिन्वात्परमे सधस्थे ॥ १० ॥ २१ ॥ यो अग्निः
कव्यवाहनः पितृन्यक्षदत्तावृधः । प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ
॥ ११ ॥ उशन्तस्त्वा नि धीमद्युशन्तः समिधीमहि । उशन्तुशत आ वह पितृन्ह-
विषे अत्तेव ॥ १२ ॥ यं त्वमग्ने समदहस्तमु निर्वापया पुनः । क्रियास्ववत्र रोहतु
पाकदूर्वा व्यल्कशा ॥ १३ ॥ शीर्तिके शीर्तिकावति ह्लादिके ह्लादिकावति । मण्डू-
क्यासु सङ्गम इमं स्वग्निं हर्षय ॥ १४ ॥ २२ ॥ १ ॥

॥ १७ ॥ १—१४ देवश्रवा यामायन ऋषिः ॥ देवताः—१, २ सरण्यूः ।
३-६ पूषा । ७-९ सरस्वती । १०, १४ आपः । ११-१३ आपः सोमो वा ॥
छन्दः—१, ५, ८ विराट् त्रिष्टुप् । २, ६, १२ त्रिष्टुप् । ३, ४, ७, ९-११ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । १३ ककुम्भती बृहती । १४ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१२ धैवतः । १३
मध्यमः । १४ गान्धारः ॥

॥ १७ ॥ त्वष्टा दुहिते वहतुं कृणोतीतीदं विश्वं भुवनं समेति । यमस्य माता
पर्युद्यमाना महो जाया विवस्वतो ननाश ॥ १ ॥ अपागूहन्नमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वी
सर्वर्णामददुर्विवस्वते । उताश्विनावभरद्यत्तदासीदजहादु द्वा मिथुना सरण्यूः ॥ २ ॥
पूषा त्वेतश्च्यावयतु प्र विद्वाननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः । स त्वैतेभ्यः परि ददत्पि-
तृभ्योऽग्निर्देवेभ्यः सुविद्वत्रियेभ्यः ॥ ३ ॥ आयुर्विश्वायुः परि पासति त्वा पूषा त्वा
पातु प्रपथे पुरस्तात् । यत्रासते सुकृतो यत्र ते युयुस्तत्र त्वा देवः संविता दधातु
॥ ४ ॥ पूषेमा आशा अनु वेद सर्वाः सो अस्मां अभयतमेन नेषत् । स्वस्तिदा-
आधृणिः सर्ववीरोऽप्रयुच्छन्पुर एतु प्रजानन् ॥ ५ ॥ २३ ॥ प्रपथे पथामजनिष्ट
पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः । उभे अभिं प्रियतमे सधस्थे आ च परा च
चरति प्रजानन् ॥ ६ ॥ सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने । स-
रस्वतीं सुकृतो अहयन्त सरस्वती दाशुषे वार्यं दातु ॥ ७ ॥ सरस्वति या स-

अ० ७ । अ० ६ । व० २७] ५५२ [म० १० । अ० २ । सू० १८ ।

रथं ययार्थं स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती । आसद्यास्मिन्वर्हिषि मादयस्वानमीवा
इष आ धेह्यस्मे ॥ ८ ॥ सरस्वतीं यां पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।
सहस्रार्घमिलो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानेषु धेहि ॥ ९ ॥ आपो अस्मान्मातरः
शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु । विश्वं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवी रुदिदाभ्यः
शुचिरा पूत एमि ॥ १० ॥ २४ ॥ द्रप्सश्चस्कन्द प्रथमां अनु योनिं च योनि-
मनु यश्च पूर्वः । समानं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥ ११ ॥
यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अंशुर्बाहुच्युतो धिपणाया उपस्थात् । अध्वर्योर्वा परि
वा यः पवित्रात्तं ते जुहोमि मनसा वर्षदकृतम् ॥ १२ ॥ यस्ते द्रप्सः स्कन्धो यस्ते
अंशुर्वश्च यः परः स्रुचा । अयं देवो बृहस्पतिः सं तं सिञ्चन्तु राधसे ॥ १३ ॥
पर्यस्वतीरोषधयः पर्यस्वन्मामकं वचः । अपां पर्यस्वदित्पयस्तेन मा सह शुन्धत
॥ १४ ॥ २५ ॥

॥ १८ ॥ १—१४ सङ्कुसुको यामायन ऋषिः ॥ देवताः—१—४ मृत्युः ।
५ धाता । ६ त्वष्टा । ७—१३ पितृमेधः । १४ पितृमेधः प्रजापतिर्वा ॥ छन्दः—
१, ५, ७—६ निचृत्त्रिष्टुप् । २—४, ६, १२, १३ त्रिष्टुप् । १० भुरिक्-
त्रिष्टुप् । ११ निचृत् पङ्क्तिः । १४ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१०, १२, १३ धैवतः ।
११ पञ्चमः । १४ गान्धारः ॥

॥ १८ ॥ परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्ते स्व इतरो देवयानात् । चतु-
ष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजां रीरिषो मोत वीरान् ॥ १ ॥ मृत्योः पुं
योपयन्तो यदैत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः । आप्यायमानाः प्रजया धनेन शुद्धाः
पूता भवत यज्ञियासः ॥ २ ॥ इमे जीवा वि मृतैरावृत्रक्षभूद्भद्रा देवहृतिर्नो अद्य ।
प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ३ ॥ इमं जीवेभ्यः
परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् । शतं जीवन्तु शरदः पुरुचीरन्तमृत्युं
दधतां पर्वतेन ॥ ४ ॥ यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथ ऋतवं ऋतुभिर्यन्ति साधु ।
यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा धातरायूषि कल्पयैषाम् ॥ ५ ॥ २६ ॥ आ रौहता-
युर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यतिष्ठ । इह त्वष्टा सुजनिमा सजोषा दी-
र्घमायुः करति जीवसे वः ॥ ६ ॥ इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा
सं विशन्तु । अनश्रवोऽनमीवाः सुरत्ना आ रौहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥ ७ ॥ उ-
दीर्घ नार्यभि जीवलोकं गतासुमेतमुप शेष एहि । हस्तग्राभस्य दिधिषोस्तवेदं

अ० ७ । अ० ७ । व० २] ५५३ [म० १० । अ० २ । सू० २० ।

मत्युर्जनित्वमभि सं बभूथ ॥ ८ ॥ धनुर्हस्ताद्वाददानो मृतस्यास्मे क्षत्राय वर्चसे व-
लाय । अत्रैव त्वग्निह वयं सुवीरा विश्वाः स्पृधो अभिमातीर्जयेम ॥ ९ ॥ उप सर्प
मातरं भूमिमेतामुर्व्यचसं पृथिवीं सुशेवाम् । ऊर्णम्रदा युवतिर्दक्षिणावत एषा त्वा
पातु निर्वृतेरुपस्थात् ॥ १० ॥ २७ ॥ उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि मा निवाधथाः सू-
पायनास्मै भव सूपवञ्चना । माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनं भूम ऊर्णहि ॥ ११ ॥
उच्छ्वञ्चमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मितु उप हि श्रयन्ताम् । ते गृहासो मृत-
श्चुतो भवन्तु विश्वाहस्मै शरणाः सन्त्वत्र ॥ १२ ॥ उत्तं स्तभामि पृथिवीं त्व-
त्परीमं लोमं निदधन्मो अहं रिषम् । एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु तेऽत्रा यमः
सादना ते मिनोतु ॥ १३ ॥ प्रतीचीने मामहनीष्वाः पूर्णमिवा दधुः । प्रतीचीं ज-
ग्रभा वाचमश्वं रशनया यथा ॥ १४ ॥ २८ ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ ऋषिः—१—८ मथितो यामायनोभृगुर्वा वारुणिश्च्यवनो वा
भार्गवः ॥ देवताः १, २—८ आपो गावो वा । १ अग्नीषोमौ ॥ छन्दः—१, ३—५
निचृदनुष्टुप् । २ विराडनुष्टुप् । ७, ८ अनुष्टुप् । ६ गायत्री ॥ स्वरः—१—५, ७, ८
गान्धारः । ६ षड्जः ॥

॥ १६ ॥ निर्वर्तध्वं मानु गातास्मान्तिसपक्त रेवतीः । अग्नीषोमौ पुन-
र्वसू अस्मे धारयतं रयिम् ॥ १ ॥ पुनरेता निर्वर्तय पुनरेता न्या कुरु । इन्द्र एणा
नियच्छत्वग्निरेता उपाजतु ॥ २ ॥ पुन रेता निर्वर्तन्तामस्मिन्पुष्यन्तु गोपतौ ।
इहैवाग्ने निधारयेह तिष्ठतु या रयिः ॥ ३ ॥ यन्नियानं न्ययनं संज्ञानं यत्परा-
यणम् । आवर्तनं निर्वर्तनं यो गोपा अपि तं हुवे ॥ ४ ॥ य उदानुद्व्ययनं य-
उदानुद्व्ययणम् । आवर्तनं निर्वर्तनमपि गोपा निर्वर्तताम् ॥ ५ ॥ आ निर्वर्त
निर्वर्तय पुनर्न इन्द्र गा देहि । जीवाभिर्भुनजामहै ॥ ६ ॥ परि वो विश्वतो दध
ऊर्जा धृतेन पर्यसा ये देवाः के च यज्ञियास्ते रय्या सं सृजन्तु नः ॥ ७ ॥ आ
निर्वर्तन वर्तय नि निर्वर्तन वर्तय । भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभ्य एता निर्वर्तय ॥ ८ ॥ १॥

॥ २० ॥ ऋषिः—१—१० विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुकः ॥ अग्नि-
देवता ॥ छन्दः—१ आसुरी त्रिष्टुप् । २, ६ अनुष्टुप् । ३ पादनिचृदायत्री । ४,
५, ७ निचृदायत्री । ६ गायत्री । ८ विराड्गायत्री । १० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
१० धैवतः । २, ६ गान्धारः । ३—८ षड्जः ॥

अ० ७ । अ० ७ । व० ६] ५५४ [म० १० । अ० २ । सू० २२ ।

॥ २० ॥ भद्रं नो अपि वातय मनः ॥ १ ॥ अग्निमीळे भुजां यविष्ठं शा-
सा मित्रं दुर्धरीतुम् । यस्य धर्मन्स्वरेनीः सपर्यन्ति मातुरुथः ॥ २ ॥ यमासा कृ-
पनीलं भासाकैतुं वर्धयन्ति । आजते श्रोणिदन् ॥ ३ ॥ अर्यो विशां गातुरेति
प्र यदानं दिवो अन्तान् । कविरभ्रं दीघानः ॥ ४ ॥ जुषद्धव्या मातृषस्योर्ध्वस्त-
स्थावृभ्वा यज्ञे । मिन्वन्त्सन्नं पुर एति ॥ ५ ॥ स हि क्षेमो हविर्यज्ञः श्रुष्टीदस्य
गातुरेति । अग्निं देवा वाशीमन्तम् ॥ ६ ॥ २ ॥ यज्ञासाहं दुव इषेऽग्निं पूर्वस्य
शेवस्य । अद्वैः सूनमायुमाहुः ॥ ७ ॥ नरो ये के चास्मदा विश्वेत्ते वाम आस्युः ।
अग्निं हविषा वर्धन्तः ॥ ८ ॥ कृष्णः श्वेतोऽरुषो यामो अस्य ब्रध ऋज उत
शोणो यशस्वान् । हिरण्यरूपं जनिता जजान ॥ ९ ॥ एवा तं अग्ने विमदो म-
नीषामूर्जो नपाद्मृतेभिः सजोषाः । गिर आबक्षत्सुमती रियान इषमूर्जं सुक्षितिं
विश्वमाभाः ॥ १० ॥ ३ ॥

॥ २१ ॥ ऋषिः—१—८ विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुकः ॥
अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ४, ८ निचृत् पङ्क्तिः । २ पादनिचृत् पङ्क्तिः । ३, ५, ७
विराट् पङ्क्तिः । ६ आर्ची पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ २१ ॥ अग्निं न स्वहृत्किभिर्होतारं त्वा वृणीमहे । यज्ञाय स्तीर्णवर्हिषे वि-
वो मदे शीरं पावकशोचिषं विवक्षसे ॥ १ ॥ त्वामु ते स्वाभुवः शुम्भन्त्यश्वरा-
धसः । वेति त्वामुपसेचनी वि वो मद ऋजीतिरग्न आहुतिर्विवक्षसे ॥ २ ॥ त्वे
धर्माणं आ सते जुह्वभिः सिञ्चतीरिव । कृष्णा रूपाण्यर्जुना वि वो मदे विश्वा
अधि श्रियो धिषे विवक्षसे ॥ ३ ॥ यमग्ने मन्यसे रुयिं सहसावन्नमर्त्य । तमा
नो वाजस्तातये वि वो मदे यज्ञेषु चित्रमा भगविवक्षसे ॥ ४ ॥ अग्निर्जातो अ-
थर्वणा विदद्विश्वानि काव्या । भुवद्भूतो दिवस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य का-
म्यो विवक्षसे ॥ ५ ॥ ४ ॥ त्वां यज्ञेष्वीळतेऽग्ने प्रयत्यध्वरे । त्वं वसूनि काम्या
विवो मदे विश्वा दधासि दाशुषे विवक्षसे ॥ ६ ॥ त्वां यज्ञेष्वृत्विजं चारुमग्ने
निषेदिरे । घृतप्रतीकं मनुषो वि वो मदे शुक्रं चेतिष्ठमक्षभिर्विवक्षसे ॥ ७ ॥ अग्ने
शुक्रेण शोचिषोरु प्रथयसे बृहत् । अभिक्रन्दन्वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधासि जा-
मिषु विवक्षसे ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ २२ ॥ ऋषिः—१—१५ विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुकः ॥
इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ८, १०, १४ पादनिचृद् बृहती । ३, ११

अ० ७ । अ० ७ । ष० ६] ५५५ [म० १० । अ० २ । सू० २३ ।

विराड् बृहती । २, ६, १२, १३ निचृदनुष्टुप् । ५ पादनिचृदनुष्टुप् । ७ आर्च्य-
नुष्टुप् । ६ अनुष्टुप् । १५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ८, १०, ११, १४
मध्यमः । २, ५-७, ९, १२, १३ गान्धारः । १५ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ कुहं श्रुत इन्द्रः कस्मिन्नद्य जने मित्रो न श्रूयते । ऋषीणां वा यः
क्षये गुहां वा चर्कपे गिरा ॥ १ ॥ इह श्रुत इन्द्रो अस्मे अद्य स्तवे वज्रयुचीषमः ।
मित्रो न यो जनेष्वा यशश्चक्रे असाम्या ॥ २ ॥ महो यस्पतिः शर्वसो असाम्या महो
नृमणस्य तूतुजिः । भर्ता वज्रस्य धृष्णोः पिता पुत्रमिव प्रियम् ॥ ३ ॥ युजानो
अश्वा वातस्य धुनीं देवो देवस्य वज्रिवः । स्यन्तां पथा विरुक्मता सृजानः स्तो-
ष्यध्वं नः ॥ ४ ॥ त्वं त्या चिद्रातस्याश्वागां ऋज्रा त्मना वहध्वै । ययोर्देवो न
मर्त्यो यन्ता नर्किर्विदाय्यः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अद्य ग्मन्तोशनां पृच्छते वां कदर्थं न
आ गृहम् । आ जग्मथुः पराकादिवश्च ग्मश्च मर्त्यम् ॥ ६ ॥ आ न इन्द्र पृक्ष-
सेऽस्माकं ब्रह्मोद्यतम् । तत्त्वा याचामहेऽव शुष्णं यद्वज्रमानुषम् ॥ ७ ॥ अरुमा-
दस्युरभि नो अमन्तुरन्यत्रतो अमानुषः । त्वं तस्या मित्रहन्वर्धसस्य दम्भय ॥ ८ ॥
त्वं न इन्द्र शूर शूरैरुत त्वोतासो बर्हणा । पुरुत्रा ते वि पूतयो नवन्त क्षोणयो
यथाः ॥ ९ ॥ त्वं तान्वृत्रहत्ये चोदयो नृन्कार्षणे शूर वज्रिवः । गुहा यदी क-
वीनां विशां नक्षत्रशवसाम् ॥ १० ॥ ७ ॥ मत्तू ता त इन्द्र दानामस आक्षणे
शूर वज्रिवः । यद्व शुष्णस्य दम्भयो जातं विश्वं सयावभिः ॥ ११ ॥ माकु-
ध्वगिन्द्र शूर वस्वीरस्मे भूवन्नभिष्टयः । वयंवयं त आसां सुम्ने स्याम वज्रिवः
॥ १२ ॥ अस्मे ता त इन्द्र सन्तु सत्याहिंसन्तीरुपस्पृशः । विद्याम यासां भुजो
धेनूनां न वज्रिवः ॥ १३ ॥ अहस्ता यदपदी वर्धत क्षाः शचीभिर्वेद्यानाम् ।
शुष्णं परि प्रदक्षिणिद्विश्वायवे नि शिरनथः ॥ १४ ॥ पिवापिबेदिन्द्र शूर सोमं
मा रिपययो वसवान वसुः सन् । उत त्रायस्व गृणतो मघोनो महश्च रायो रे-
वतस्कृधी नः ॥ १५ ॥ ८ ॥

॥ २३ ॥ ऋषिः—१—७ विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्रा वासुकः ॥
इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराड् त्रिष्टुप् । २, ४ आर्चीभुरिग जगती । ६ आ-
र्चीस्वराड् जगती । ३ निचृज्जगती । ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५,
७ धैवतः । २—४, ६ निषादः ॥

॥ २३ ॥ यजामह इन्द्रं वज्रदक्षिणं हरीणां गृध्र्यं विव्रतानाम् । प्र शमश्च

अ० ७ । अ० ७ । व० ११] ५५६ [म० १० । अ० २ । सू० २५ ।

दोधुवदध्वथा भूद्वि सेनाभिर्दयमानो वि राधसा ॥ १ ॥ हरी न्वस्य या वने विदे
वस्विन्द्रो मधैर्मघवा वृत्रहा भुवत् । ऋभुर्वाजं ऋभुक्षाः पत्यते शवोऽव क्षणौमि
दासस्य नाम चित् ॥ २ ॥ यदा वज्रं हिरण्य मिदथा रथं हरी यमस्य वहतो वि-
सूरिभिः । आ तिष्ठति मघवा सनश्चत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवंसस्पतिः ॥ ३ ॥
सो चिन्नु वृष्टिर्यथ्या स्वा सचा इन्द्रः शमश्रूणि हरिताभि प्रुष्णुते । अवं वेति
सुत्तयं सुते मधूदिङ्मनोति वातो यथा वनम् ॥ ४ ॥ यो वाचा विवाचो मृधवाचः पुरु
सहस्राशिवा जघान । तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसि पितेव यस्तविषीं वावृधे शवः
॥ ५ ॥ स्तोमं त इन्द्र विमदा अभीजनन्नपूर्व्यं पुरुतमं सुदानवे । विद्या ह्यस्य भो-
जनमिनस्य यदा पशुं न गोपाः करामहे ॥ ६ ॥ मार्किर्न एना सख्या वि यौपुस्तवं
चेन्द्र विमदस्य च ऋषेः । विद्या हि ते प्रमतिं देव जामिवदस्मे ते सन्तु सख्या
शिवानि ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ २४ ॥ ऋषिः १-६ विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वावसुकृद्वा वासुकः ॥ देवताः-
१-३ इन्द्रः । ४-६ अश्विनौ ॥ छन्दः-१ आस्तार पङ्क्तिः । २ आर्चीस्वराद्
पङ्क्तिः । ३ शङ्कुमती पङ्क्तिः । ४, ६ अनुष्टुप् । ५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-३
पञ्चमः । ४-६ गान्धारः ॥

॥ २४ ॥ इन्द्र सोममिमं पितृ मधुमन्तं चमू सुतम् । अस्मे रयिं नि धारय
वि वो मदे सहस्रिणं पुरुवसो विवक्षसे ॥ १ ॥ त्वां यज्ञेभिरुक्थैरुप हव्येभि-
रीमहे । शचीपते शचीनां वि वो मदे श्रेष्ठं नो धेहि वार्यं विवक्षसे ॥ २ ॥ य-
स्पतिर्वार्याणामसि रधस्य चोदिता । इन्द्र स्तोतृणामविता वि वो मदे द्विषो नः
प्राह्वंसो विवक्षसे ॥ ३ ॥ युवं शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् । विमदेन
यदीक्षिता नासत्या निरमन्थतम् ॥ ४ ॥ विश्वे देवा अकृपन्त समीच्योर्निष्पत-
न्त्योः । नासत्यावमुवन्देष्टाः पुनरा वहतादिति ॥ ५ ॥ मधुमन्मे परायणं मधुम-
त्पुनरायनम् । ता नो देवा देवतया युवं मधुमतस्कृतम् ॥ ६ ॥ १० ॥

॥ २५ ॥ ऋषिः-१-११ विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वावसुकृद्वा वासुकः ॥
सोमो देवता ॥ छन्दः-१, २, ६, १०, ११ आस्तार पङ्क्तिः । ३-५ आर्षी-
निचृत् पङ्क्तिः । ७-८ आर्षी विराद् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ भद्रं नो अपि वातय मनो दक्षमुत क्रतुम् । अथा ते सख्ये अ-

अ० ७ । अ० ७ । व० १४] ५५७ [म० १० । अ० २ । सू० २६ ।

न्धसो वि वो मदे रण्णावो न यवसे विवक्षसे ॥ १ ॥ हृदिस्पृशस्त आसते वि-
 श्वेषु सोम धामसु । अधा कामा इमे मम विवो मदे तितृन्ते वसूयवो विवक्षसे ॥ २ ॥
 उत व्रतानि सोम ते प्राहं मिनामि पाक्था । अधा पितेव सूनवे विवोम दे मृळानो
 अभि चिद्धादिवक्षसे ॥ ३ ॥ समु प्र यन्ति धीतयः सर्गासोऽवता ईव । क्रतुं नः
 सोम जीवसे वि वो मदे धारया चमसा ईव विवक्षसे ॥ ४ ॥ तव त्ये सोम श-
 क्तिभिर्निकामासो व्यृणिवरे । गृत्सस्य धीरास्तवसो वि वो मदे व्रजं गोमन्तम-
 श्विनं विवक्षसे ॥ ५ ॥ ११ ॥ पशुं नः सोम रक्षसि पुरुत्रा विष्टितं जगत् । स-
 माकृणोषि जीवसे वि वो मदे विश्वा सम्पश्यन्धुवना विवक्षसे ॥ ६ ॥ त्वं नः सोम
 विश्वतो गोपा अदाभ्यो भव । सेधं राजन्नप सिधो वि वो मदे मा नो दुःशंस ई-
 शता विवक्षसे ॥ ७ ॥ त्वं नः सोम सुक्रतुर्वयोधेयाय जागृहि । क्षेत्रवित्तरो मनुषो
 वि वो मदे द्रुहो नः पाहंहसो विवक्षसे ॥ ८ ॥ त्वं नो वृत्रहन्तमेन्द्रस्येन्दो शिवः
 सखा । यत्सीं हवन्ते समिधे वि वो मदे युध्यमानास्तोकसातो विवक्षसे ॥ ९ ॥
 अयं घ स तुरो मद इन्द्रस्य वर्धत प्रियः । अयं कृत्तीवतो महो वि वो मदे मतिं
 विप्रस्य वर्धयद्विवक्षसे ॥ १० ॥ अयं विप्राय दाशुषे वाजा इयति गोमतः । अयं
 सप्तभ्य आ वरं वि वो मदे प्रान्धं श्रोणं च तारिषद्विवक्षसे ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ २६ ॥ ऋषिः—१—६ विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुकः ॥
 पूषा देवता ॥ छन्दः—१ उष्णिक् । ४ आर्षी निचृदुष्णिक् । ३ ककुम्मत्यनु-
 षुप् । ५—८ पादनिचृदनुषुप् । ६ आर्षी विराडनुषुप् । २ आर्ची स्वराडनुषुप् ॥
 स्वरः—१, ४ ऋषभः । २, ३, ५—६ गान्धारः ।

॥ २६ ॥ प्र ह्यच्छा मनीषाः स्पार्हा यन्ति नियुतः । प्र दत्ता नियुद्रथः पूषा
 अविष्टु माहिनः ॥ १ ॥ यस्य त्यन्महित्वं वाताप्यमयं जनः । विप्र आवंसद्धीति-
 भिश्विकैत सुष्टुतीनाम् ॥ २ ॥ स वेद सुष्टुतीनामिन्दुर्न पूषा वृषा । अभि प्सुरः
 पुषायति व्रजं न आ पुषायति ॥ ३ ॥ मंसीमहि त्वा वयमस्माकं देव पूषन् । म-
 तीनां च साधनं विप्राणां चाध्वम् ॥ ४ ॥ प्रत्यर्थिर्यज्ञानामश्वहयो रथानाम् ।
 ऋषिः स यो मनुर्हितो विप्रस्य यावयत्सखः ॥ ५ ॥ १३ ॥ आधीषमाणायाः पतिः
 शुचा याश्च शुचस्य च । वासोवायोऽवीनामा वासांसि मर्जित् ॥ ६ ॥ इनो वाजानां
 पतिरिनः पुंतीनां सखा । प्र शमश्रुं हर्यतो दूधोद्वि वृथा यो अदाभ्यः ॥ ७ ॥
 आ ते रथस्य पूषन्नजा धुरं ववृत्युः । विश्वस्यार्थिनः सखा सन्नोजा अनपच्युतः

अ० ७ । अ० ७ । व० १७] ५५८ [म० १० । अ० २ । सू० २७ ।

॥ ८ ॥ अस्माकमूर्जा रथं पूषा अविष्टु माहिनिः । भुव्व्राजानां वृध इमं नः
शृणवद्धवम् ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ २७ ॥ ऋषिः-१-२४ वसुक्र ऐन्द्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५,
८, १०, १४, २२ त्रिष्टुप् । २, ६, १६, १८ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ११, १२,
१५, १६-२१, २३ निचृत्त्रिष्टुप् । ६, ७, १३, १७ पादानिचृत्त्रिष्टुप् । २४ भु-
रिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ असत्सु मे जरितः साभिवेगो यत्सुन्वते यजमानाय शिक्तम् ।
अनाशीर्दामहमस्मि प्रहन्ता संत्यध्वतं वृजिनायन्तमाभुम् ॥ १ ॥ यदीदहं युधये
सन्नयान्यदेवयून्तन्वाशूशुजानान् । अमा ते तुअं वृषभं पंचानि तीव्रं सुतं पञ्च-
दशं निषिञ्चम् ॥ २ ॥ नाहं तं वेदु य इति ब्रवीत्यदेवयून्तस्मरणे जघन्वान् ।
यदावाख्यत्समरणमृषावदादिह मे वृषभा प्र भुवन्ति ॥ ३ ॥ यदज्ञातेषु वृजने-
ष्वासं विश्वे सतो मघवानो म आसन् । जिनामिवेत्तेम आ सन्तमाभुं प्र तं क्षिणां
पर्वते पादगृहं ॥ ४ ॥ न वा उ मां वृजने वारयन्ते न पर्वतासो यदहं मनस्ये ।
मम स्वनात्कुधुक्कणो भयात् एवेदनु व्यन्किरणः समेजात् ॥ ५ ॥ १५ ॥ दर्शन्वत्र
श्रुतपां अनिन्द्रान्बाहुक्षदः शरवे पत्यमानान् । घृषु वा ये निनिदुः सखायमध्य-
न्वेषु पवयो ववृत्युः ॥ ६ ॥ अभूर्वाजीव्युः आयुरानुवृषु पूर्वो अपरो नु दर्पत् ।
द्वे पवस्ते परि तं न भूतो यो अस्य पारे रजसो विवेष ॥ ७ ॥ गात्रो यवं प्रयुता
अर्यो अजन्ता अपश्यं सहगोपाश्चरन्तीः । हवा इदर्यो अभितः समायन्कियदासु
स्वपतिश्छन्दयाते ॥ ८ ॥ सं यद्वयं यवसादो जनानामहं यवादं उर्वज्रे अन्तः ।
अत्रा युक्तोऽवसातारमिच्छादथो अयुक्तं युनजद्वन्वान् ॥ ९ ॥ अत्रेदु मे मंससे
सत्ययुक्तं द्विपाञ्च यच्चतुष्पात्संसृजानि । स्त्रीभिर्यो अत्र वृषणं पृतन्यादयुद्धो अस्य
वि भजानि वेदः ॥ १० ॥ १६ ॥ यस्यान्तत्ता दुहिता जात्वास कस्तां विद्वान् अभि-
मन्याते अन्धाम् । कतरो मेनिं प्रति तं मुचाते य ई वहाते य ई वावरेयात् ॥ ११ ॥
कियती योषा मर्यतो वधूयोः परिप्रीता पन्यसा वार्येण । भद्रा वधूर्भवति यत्सु-
पेशाः स्वयं सा मित्रं वनुते जनै चित् ॥ १२ ॥ पत्तो जंगार प्रत्यञ्चमत्ति शीष्णां
शिरः प्रति दधौ वरुथम् । आसीन ऊर्ध्वामुपसि क्षिणाति न्यङ्कुत्तानामन्वेति भू-
मिमम् ॥ १३ ॥ बृहन्नच्छायो अपलाशो अवी तस्थौ माता विषितो अस्ति गर्भः ।
अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा निदधे धेनुरुधः ॥ १४ ॥ सप्त वी-

अ० ७ । अ० ७ । व० २०] ५५६ [म० १० । अ० २ । सू० २८ ।

रासौ अधरादुदायन्नष्टोत्तरात्तात्समजग्मिरन्ते । नच पश्चातात्स्थित्रिन्त आय-
न्दश प्राक्सानु वि तिरन्त्यश्रः ॥ १५ ॥ १७ ॥ दशानामेकं कपिलं समानं तं हि
न्वन्ति क्रतवे पार्याय । गर्भे माता सुधितं वृत्तणास्ववेनन्तं तृषयन्ती विभर्ति ॥ १६ ॥
पीवानं मेपमपचन्त वीरा न्युता अक्षा अनुदीव आसन् । द्वा धनुं बृहतीमप्स्यन्तः
प्रवित्रवन्ता चरतः पुनन्ता ॥ १७ ॥ वि क्रोशनासो विष्वञ्च आयन्पचाति नेमो
नहि पक्षदधः । अयं मे देवः सञ्चिता तदाह द्वन्न इद्वनवत्सर्पिरन्नः ॥ १८ ॥ अ-
पश्यं ग्रामं वहमानमारादचक्रया स्वधया वर्तमानम् । सिपेक्ष्यर्यः प्र युगा जनानां
सद्यः शिश्ना प्रमिनानो नवीयान् ॥ १९ ॥ एतौ मे गावौ प्रमरस्य युक्तौ मो पु
प्रसेधीर्मुहुरिन्ममन्वि । आपश्चिदस्य विनशन्त्यर्थं सूरश्च मर्क उपरो बभूवान्
॥ २० ॥ १८ ॥ अयं यो वज्रः पुरुषा विष्टतोऽवः सूर्यस्य बृहतः पुरीषात् । श्रव-
इदेना परो अन्यदस्ति तदव्यथी जग्मिणस्तरन्ति ॥ २१ ॥ वृत्तेवृत्ते नियता मी-
मयद्वौस्ततो वयः प्र पतान्पूरुषादः । अथेदं विश्वं भुवनं भयात् इन्द्राय सुन्वदप्ये
च शिञ्जत् ॥ २२ ॥ देवानां मानं प्रथमा अतिष्ठन्कृतत्रादिषामुपरा उदायन् । त्र-
यस्तपन्ति पृथिवीमनूपा द्वा बृहत्कं वहतः पुरीषम् ॥ २३ ॥ सा ते जीवातुरुत तस्य
विद्धि मा स्मैतादृगप गूहः समर्थे । आविः स्वः कृणुते गूहते वुसं स प्रादुरस्य नि-
र्णिजो न मुच्यते ॥ २४ ॥ १९ ॥

॥ २८ ॥ ऋषिः—१—१२ इन्द्र वसुक्रयोः संवाद ऐन्द्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१, २, ७, ८, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ६ त्रिष्टुप् । ४, ५, १० विराद् त्रिष्टुप् ।
६, ११ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २८ ॥ विश्वो ह्यन्यो अरिराजगाम ममेदह श्वशुरो ना जगाम । जज्ञी-
याद्भाना उत सोमं पपीयात्स्वाशितुः पुनरस्तं जगायात् ॥ १ ॥ स रोहवद्वृषभ-
स्तिग्मशृङ्गो वर्ष्मन्तस्थौ वरिष्ठन्ना पृथिव्याः । विश्वेष्वेनं वृजनेषु पाप्मि यो मे कु-
क्षी सुतसोमः पृणार्ति ॥ २ ॥ अद्रिणा ते मन्दिनं इन्द्र तूयान्तसुन्वन्ति सोमान्पि-
वसि त्वमेषाम् । पचन्ति ते वृषभाँ अस्मि तेषाम् पृत्तेण यन्मघवन्हूयमानः ॥ ३ ॥
इदं सु मे जरितरा चिकिद्धि प्रतीपं शापं नद्यो वहन्ति । लोपाशः सिंहं प्रत्यञ्च-
मत्साः क्रोष्टा वराहं निरतक् कक्षात् ॥ ४ ॥ कथा तं एतदहमा चिकेतुं गृत्सस्य
पाकस्तवसो मनीषाम् । त्वं नो विद्धाँ ऋतुथा वि वोचो यमर्धं ते मघवन्तेम्याधूः
॥ ५ ॥ एवा हि मां तवसें वर्धयन्ति दिवश्चिन्मे बृहत उत्तरा धूः । पुरु सहस्रा

अ० ७ । अ० ७ । व० २४] ५६० [म० १० । अ० ३ । सू० ३० ।

निर्दिशामि साकर्मशत्रुं हि मा जनिता जजान ॥ ६ ॥ २० ॥ एवा हि मां तु-
वसं जजुरुग्रं कर्मन्कर्मन्वृषणमिन्द्र देवाः । वधीं वृत्रं वज्रेण मन्दसानोऽपवृजं म-
हिना दाशुषे वम् ॥ ७ ॥ देवासं आयन्परशूरं विभ्रन्वना वृश्चन्तो अभि विद्भिर्ना-
यन् । नि सुद्रुन्दधतो वृक्षणासु यत्रा कृपीटमनु तदहन्ति ॥ ८ ॥ शशः क्षुरं प्रसञ्चं
जगाराद्रिं लोकेन व्यभेदमारात् । बृहन्तं चिदहते रन्धयानि वयद्वत्सो वृषभं शू-
शवानः ॥ ९ ॥ सुपर्ण इत्था नखमा सिंषायावर्द्धः परिपदं न सिंहः । निरुद्ध-
श्चिन्महिषस्तर्ष्यावाङ्गोधा तस्मा अयथं कर्षदेतत् ॥ १० ॥ तेभ्यो गोधा अयथं
कर्षदेतये ब्रह्मणः प्रतिपीयन्त्यन्नैः । सिम उच्छणोऽवसृष्टा अदन्ति स्वयं बलानि
तन्वः शृणानाः ॥ ११ ॥ एते शमीभिः सुशमी अभूवन् ये हिन्विरे तन्वः सोम
उक्थैः । नृवद्वद्वपु नो माहि वाजान्दिवि श्रवो दधिषे नाम वीरः ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ २६ ॥ ऋषिः—१ वसुक्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ७ विराद्
त्रिष्टुप् । २, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ वने न वा यो न्यधायि चाकञ्छुचिर्वा स्तोमो भुरणावजीगः । य-
स्येदिन्द्रः पुरुदिनेषु होता नृणां नर्यो नृतमः क्षपावान् ॥ १ ॥ प्र ते अस्या उ-
षसः प्रापरस्या नृतौ स्याम नृतमस्य नृणाम् । अनु त्रिशोकः शतमावहन्वृन्कुत्सेन
रथो यो असत्सवान् ॥ २ ॥ कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो भूदुरो गिरा अभ्युग्रो वि-
धाव । कदाहो अर्वागुप मा मनीषा आ त्वा शक्यामुपमं राधो अन्नैः ॥ ३ ॥
कदु बुभ्रमिन्द्र त्वावतो नृन्कया धिया कर्से कन्न आगन् । मित्रो न सत्य उरुगाय
भृत्या अन्नै समस्य यदसन्मनीषाः ॥ ४ ॥ प्रेरय सूरौ अर्थे न पारं ये अस्य कामं
जनिधा इव ग्मन् । गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वीर्नर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यन्नैः ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ मात्रे तु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्मना पृथिवी काव्येन । वराय ते घृ-
तवन्तः सुतासः स्वाङ्गन्भवन्तु पीतये मधूनि ॥ ६ ॥ आ मध्वो अस्मा असिच-
क्षमत्रमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यराधाः । स वावृधे वरिमन्त्रा पृथिव्या अभि कृत्वा
नर्यः पौंस्यैश्च ॥ ७ ॥ व्यानलिन्द्रः पृतनाः स्वोजा आस्मै यतन्ते सख्याय पूर्वीः ।
आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे ॥ ८ ॥ २३ ॥ २ ॥

॥ ३० ॥ ऋषिः—१—१५ कवष पेलूषः ॥ देवताः— आप अपान्नपाद्वा ॥
छन्दः—१, ३, ६, ११, १२, १५ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ६, ८, १४ विराद् त्रिष्टुप् ।
५, ७, १०, १३ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० ७ । व० २७] ५६१ [म० १० । अ० ३ । सू० ३१ ।

॥ ३० ॥ प्र देवत्रा ब्रह्मणे गातुरेत्वपो अच्छा मनसो न प्रयुक्ति । महीं मित्रस्य
 वरुणस्य धासिं पृथुज्वयसे रीरधा सुवृक्तिम् ॥ १ ॥ अध्वर्यवो हविष्मन्तो हि भूता-
 च्छाप इतोऽशतीरुशन्तः । अत्र याश्चष्टे अरुणः सुपर्णस्तमास्यध्वमूर्मिमद्या सुहस्ताः
 ॥ २ ॥ अध्वर्यवोऽप इता समुद्रमपां नपातं हविषा यजध्वम् । स वो ददध्वमिमद्या
 सुपूतं तस्मै सोमम्भुमन्तं सुनोत ॥ ३ ॥ यो अनिधमो दीदयदध्वन्तयं विप्रांसु
 ईळते अध्वरेषु । अपां नपान्भुमतीरपो वा याभिरिन्द्रो वावृधे वीर्याय ॥ ४ ॥
 याभिः सोमो मोदते हर्षते च कल्याणीभिर्गुवतिभिर्न मर्यः । ता अध्वर्यो अपो अच्छा
 परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात् ॥ ५ ॥ २४ ॥ एवेवूनं युवतयो नमन्त
 यदीमुशुशुतीरत्यच्छ । सं जानते मनसा सञ्चिकित्रेऽध्वर्यवो धिपणापश्च देवीः
 ॥ ६ ॥ यो वो वृताभ्यो अरुणोदु लोकं यो वो मद्या अभि शस्तेरमुञ्चत् । त-
 स्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादनं प्र हिणोतवापः ॥ ७ ॥ प्रास्मै हिनोत मधु-
 मन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उतसः । घृतपृष्ठमीड्यमध्वरेष्वापो रेवतीः
 शृणुता हवं मे ॥ ८ ॥ तं सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपानमूर्मिं प्र हेतु य उभे इयति ।
 मृच्युतमौशानं नभोजां परि त्रितन्तु विचरन्तमुत्सम् ॥ ९ ॥ आवर्ततीरध नु द्वि-
 धारा गोषुयुधो न नियवं चरन्तीः । ऋषे जनित्रीर्भुवनस्य पत्नीरपो वन्दस्व सवृधः
 सयौनीः ॥ १० ॥ २५ ॥ हिनोता नो अध्वरं देवयज्या हिनोत ब्रह्म सनये ध-
 नानाम् । ऋतस्य योगे वि ष्यध्वमूधः श्रुष्टीवरीर्भूतनास्मभ्यमापः ॥ ११ ॥ आ-
 पो रेवतीः क्षयथा हि वस्वः क्रतुं च भद्रं विभृथामृतं च । रायश्च स्थ स्वपत्य-
 स्य पत्नीः सरस्वती तद्रूपाते वयो धात् ॥ १२ ॥ प्रति यदापो अदृश्रमायतीर्धृतं
 पर्यासि विभ्रतीर्मधूनि । अध्वर्युभिर्मनसा संविदाना इन्द्राय सोमं सुपूतं भरन्तीः
 ॥ १३ ॥ एमा अग्मत्रेवतीर्जिविधन्या अध्वर्यवः सादयता सखायः । नि बर्हिषि
 धत्त न सोम्यासोऽपां नप्ता संविदानास एनाः ॥ १४ ॥ अग्मन्नाप उशतीर्विहिरेदं
 न्यध्वरे असदन्देवयन्तीः । अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोममभूदु वः सुशका देव-
 यज्या ॥ १५ ॥ २६ ॥

॥ ३१ ॥ ऋषिः—१—११ कवष ऐतूपः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,
 ८ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ७, ११ त्रिष्टुप् । ३, १० विराट् त्रिष्टुप् । ६ पाद-
 निचृत्त्रिष्टुप् । ९ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३१ ॥ आ नो देवानामुपे वेतु शंसो विश्वेभितुरैरवसे यजत्रः । तेभिर्वयं

अ० ७ । अ० ७ । व० २६] ५६२ [म० १० । अ० ३ । मू० ३२ ।

सुखायौ भवेत्तरन्तो विश्वा दुरिता स्याम ॥ १ ॥ परिं चिन्मर्तो द्रविणं मम-
न्यादृतस्य पथा नमसा विवासेत् । उत स्वेन क्रतुना सं वदेत् श्रेयांसं दत्तं मनसा
जगृभ्यात् ॥ २ ॥ अथायि धीतिरसं सृष्टमं शास्तीर्थे न दस्ममुप यन्त्यूमाः । अभ्यान-
श्म सुवितस्य शूषं नवेदसो अमृतानामभूम ॥ ३ ॥ नित्यंश्चाकन्यात्स्वपतिर्दमू-
ना यस्मा उ देवः संविता जजान । भर्गो वा गोभिर्यमेमनज्यात्सो अस्मै चारुश्छ-
दयदुत स्यात् ॥ ४ ॥ इयं सा भूया उपसामिष चा यद्धं जुमन्तः शर्वसा समा-
यन् । अस्य स्तुतिं जस्तिर्भिन्नमाणा आ नः शग्मास उप यन्तु वाजाः ॥ ५ ॥ २७ ॥
अस्येदेषा सुमतिः पप्रथानाभवत्पूर्व्या भूमना गौः । अस्य सनीला असुरस्य योनौ
समान आ भरणे विश्रमाणाः ॥ ६ ॥ किं स्विद्वत् क उ स वृक्ष आस यतो द्या-
वापृथिवी निष्ठुतुः । सन्तस्थाने अजरे इत ऊती अहानि पूर्वीरुपसो जरन्त ॥ ७ ॥
नैतावदेना पुरो अन्यदस्त्युक्तास द्यावापृथिवी विभर्ति । त्वचं पवित्रं कृणुत स्वधा-
वान्यदीं सूर्यं न हरितो वहन्ति ॥ ८ ॥ स्तेगो न क्षामत्येति पृथीं मिहं न वातो वि ह वा-
ति भूमं । मित्रो यत्र वरुणो अज्यमानोऽग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम् ॥ ९ ॥ स्तरीर्यत्सूत
सद्यो अज्यमाना व्यथिरव्यथीः कृणुत स्वगोपा । पुत्रो यत्पूर्वः पित्रोर्जनिष्ठ शम्यां
गौर्जगार यद्धं पृच्छान् ॥ १० ॥ उत कएवं नृषदः पुत्र माहुरुत श्यावो धनमादत्त
वाजी । प्र कृष्णाय रुशदपिन्वतोर्धर्चतमत्र नकिरस्मा अपीपेत् ॥ ११ ॥ २८ ॥

॥ ३२ ॥ ऋषिः—१-६ कवष ऐलूपः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१,
२, विराद् जगती । ३ निचृज्जगती । ४ पादनिचृज्जगती । ५ आर्चीभुरिग् ज-
गती । ६ त्रिष्टुप् । ७ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-५
निषादः ६-९ धैवतः ॥

॥ ३२ ॥ प्र सु गमन्ता धियमानस्य सत्ताणि वरोर्भिर्वराँ अभि षु प्रसीदतः ।
अस्माकमिन्द्र उभयं जुजोषति यत्सोम्यस्यान्धसो बुबोधति ॥ १ ॥ वीन्द्र यासि
दिव्यानि रोचना वि पार्थिवानि रजसा पुरुषुत । ये त्वा वहन्ति मुहुरध्वराँ उप
ते सु बन्वन्तु वग्वनाँ अराधसः ॥ २ ॥ तदिन्मे छन्तसद्रुषो वपुष्टरं पुत्रो यज्जा-
नं पित्रोरधीयति । जाया पतिं वहति वग्वनाँ सुमत्पुंस इन्द्रो वहतुः परिष्कृतः
॥ ३ ॥ तदित्सधस्थमभि चारु दीधय गावो यच्छासन्वहतुं न धेनवः । माता य-
न्मन्तुर्युथस्य पूर्व्याभि वाणस्य सप्तधातुरिज्जनः ॥ ४ ॥ प्र वोऽच्छा रिरिचे देवयु-
ष्पदमेको रुद्रेभिर्याति तुर्वणिः । जरा वा येष्वमृतैषु दावने परि व ऊमेभ्यः सि-

अ० ७ । अ० ८ । व० ३] ५६३ [म० १० । अ० ३ । सू० ३४ ।

ञ्चता मधु ॥ ५ ॥ २६ ॥ निधीयमानमपगूळहमप्सु प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
इन्द्रो विद्धो अनु हि त्वा चचक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ ६ ॥ अक्षेत्रवि-
त्क्षेत्रविदं ह्यप्राद् स प्रैति क्षेत्रविदानुशिष्टः । एतद्वै भद्रमनुशासनस्योत स्तुतिं वि-
न्दत्यञ्जसीनाम् ॥ ७ ॥ अथेदु प्राणीदममन्निमाहापीवृतो अधयन्मातुरुधः । ए-
मेनमाप जरिमा युवानमहेलन्वसुः सुमना बभूव ॥ ८ ॥ एतानि भद्रा कलश क्रि-
याम कुरुश्रवण ददतो मयानि । दान इद्वो मयवानः सो अस्त्वयं च सोमो हृदि
यं विभर्मि ॥ ९ ॥ ३० ॥ ७ ॥

॥ ३३ ॥ ऋषिः-१-६ कवष ऐलूपः ॥ देवताः-१ विश्वेदेवाः । २, ३
इन्द्रः । ४, ५ कुरुश्रवणस्य त्रासदस्यवस्य दानस्तुतिः । ६-६ उपमश्रवा मित्रा-
तिथिपुत्रः ॥ छन्दः-१ त्रिष्टुप् । २ निचृद् बृहती । ३ भुरिग् बृहती । ४-७, ६
गायत्री । ८ पादनिचृद् गायत्री ॥ स्वरः-१ धैवतः । २, ३ मध्यमः । ४-६ पङ्कजः ॥

॥ ३३ ॥ प्र मा युगुजे प्रयुजो जनानां वहामि स्म पूषणमन्तरेण । विश्वे-
देवासो अथ मामरक्षन्दुःशासुराणादिति घोष आसीत् ॥ १ ॥ सं मा तपन्त्यभितः
सपत्नीरिव पर्शवः । नि बाधते अमतिर्नग्नता जसुर्वेन वेवीयते मतिः ॥ २ ॥ मूषो
न शिश्राव्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो । सकृत्सु नो मघवन्निन्द्र मृळयाधां
पितेवं नो भव ॥ ३ ॥ कुरुश्रवणमावृणि राजानं त्रासदस्यवम् । मंहिष्ठं वाघता-
मृषिः ॥ ४ ॥ यस्य मा हरितो रथे तिस्रो बहन्ति साधुया । स्तवै सहस्रदक्षिणे
॥ ५ ॥ १ ॥ यस्य प्रस्वादसो गिरं उपमश्रवसः पितुः । क्षेत्रं न रणवमूचुषे ॥ ६ ॥
अथि पुत्रोपमश्रवो नपान्मित्रातिथेरिहि । पितुष्टे अस्मि वन्दिता ॥ ७ ॥ यदी-
शीयामृतानामुत वा मर्त्यानाम् । जीवेदिन्मघवा मम ॥ ८ ॥ न देवानामति व्रतं
शतात्मा च न जीवति । तथा युजा वि बाधते ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ ऋषिः-१-१४ कवष ऐलूपः अक्षो वा मौजवान् ॥ देवताः-१,
७, ९, १२, १३ अक्षकृषिप्रशंसा । २-६, ८, १०, ११, १४ अक्षकितवनिन्दा ॥
छन्दः-१, २, ८, १२, १३ त्रिष्टुप् । ३, ६, ११, १४ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५, ९,
१० विराद् त्रिष्टुप् । ७ जगती ॥ स्वरः-१-६, ८-१४ धैवतः । ७ निषादः ॥

॥ ३४ ॥ प्रात्रेपा मा बृहतो मादयन्ति प्रवातेजा इरिणे वर्धतानाः । सोम-
स्येव मौजवतस्य भूक्तो विभीदको जागृविर्महामच्छान् ॥ १ ॥ न मा मियेथ न

अ० ७ । अ० ८ । व० ६] ५६४ [म० १० । अ० ३ । सू० ३५ ।

जिहीळ एषा शिवा सखिभ्य उत महामासीत् । अक्षस्याहमेकपरस्य हेतोरनुवृत्ता-
मप जायामरोधम् ॥ २ ॥ द्वेष्टि श्वश्रुरप जाया रुणद्धि न नाथितो विन्दते म-
हितारम् । अश्वस्येव जरतो वस्यस्य नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम् ॥ ३ ॥
अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य यस्यागृध्वेदने वाज्यक्षः । पिता माता भ्रातर एन-
माहुर्न जानीमो नयता बद्धमेतम् ॥ ४ ॥ यदादीध्ये न दविषाण्येभिः पराय-
ज्योऽव हीये सखिभ्यः । न्युत्तारच बभूवो वाचमक्रतुं एमीदेषां निष्कृतं जारिणीव
॥ ५ ॥ ३ ॥ सभामेति कितवः पृच्छमानो जेष्यामीति तन्वाशूशुजानः । अक्षासो
अस्य वि तिरन्ति कामं प्रतिदीवने दधत आ कृतानि ॥ ६ ॥ अक्षाम इदं कुशिनो
नितोदिनो निकृत्वा नस्तपनास्तापयिष्णवः । कुमारदेष्णा जयतः पुनर्हणो मध्वा स-
म्पृक्ताः कितवस्य बर्हणाः ॥ ७ ॥ त्रिपञ्चाशः क्रीळति व्रात एषां देव इव स-
विता सत्यधर्मा । उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते राजा चिदेभ्यो नम इत्कृणोति
॥ ८ ॥ लीचा वर्तन्त उपरि स्फुरन्त्यहस्तामो हस्तवन्तं सहन्ते । दिव्या अङ्गारा
इरिणे न्युत्ताः शीताः सन्तो हृदयं निर्देहन्ति ॥ ९ ॥ जाया तप्यते कितवस्य हीना
माता पुत्रस्य चरतः क्व स्थित् । अण्णावा बिभ्यद्धनमिच्छमानोऽन्येषामस्तमुप न-
क्तमेति ॥ १० ॥ ४ ॥ स्त्रियं दृष्ट्वाय कितवं तताणन्येषां जायां सुकृतं च योनिम् ।
पूर्वाहे अश्वान्युयुजे हि बभूवसो अग्नेरन्ते वृषलः पपाद ॥ ११ ॥ यो वः से-
नानीर्महतो गणस्य राजा व्रातस्य प्रथमो बभूव । तस्मै कृणोमि न धना रुण-
ध्मि दशाहं प्राचीस्तद्वत् वेदामि ॥ १२ ॥ अक्षर्मा दीव्यः कृषिमित्कृपस्व वित्ते
रमस्व बहु मन्यमानः । तत्र गावः कितव तत्र जाया तन्मे वि चष्टे सवितायमर्यः
॥ १३ ॥ मित्रं कृणुध्वं खलु मृळतां नो मा नो घोरेण चरताभि धृष्णु । नि वो
नु मन्युर्विशतामरातिरन्योर्वभूणां प्रसितौ न्वस्तु ॥ १४ ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ ऋषिः—१—१४ लुशो धानाकः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१,
६, ८, ११ विराद् जगती । २ भुरिग् जगती । ३, ७, १०, १२ पादनितृज्ज-
गती । ४, ८ आर्चीस्वराद् जगती । ५ आर्ची भुरिग् जगती । १३ नितृत्त्रिष्टुप् ।
१४ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१२ निषादः । १३, १४ धैवतः ॥

॥ ३५ ॥ अब्रुमसु त्य इन्द्रवन्तो अग्नयो ज्योतिर्भरन्त उषसो व्युष्टिषु ।
मही द्यावापृथिवी चैततामपोऽद्या देवानामव आ वृणीमहे ॥ १ ॥ दिवस्पृथि-
व्योरव आ वृणीमहे मातृन्तिसन्धून्पर्वताञ्छर्यणावतः । अनागास्त्वं सूर्यमुषासमी-

अ० ७ । अ० ८ । व० ६] ५६५ [म० १० । अ० ३ । मू० ३६ ।

महे भद्रं सोमः सुवानो अथा कृणोतु नः ॥ २ ॥ द्यावा नो अथ पृथिवी अ-
नागसो मही त्रायेतां सुविताय मातरा । उषा उच्छन्त्यप वाधतामयं स्वस्त्यग्निं
समिधानमीमहे ॥ ३ ॥ इयं न उक्षा प्रथमा सुदेव्यैरेवत्समिभ्यो रेवती व्युच्छतु ।
आरे मन्युं दुर्विद्वस्य धीमहि स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ४ ॥ प्र याः सि-
स्ते सूर्यस्य रश्मिभिर्ज्योतिर्भरन्तीरुपसो व्युष्टिषु । भद्रा नो अथ श्रवसे व्युच्छत
स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ५ ॥ ६ ॥ अनमीवा उपम आ चरन्तु न उद-
ग्नयो जिहतां ज्योतिषा बृहत् । आयुजातामश्विना तूतजि रथं स्वस्त्यग्निं स-
मिधानमीमहे ॥ ६ ॥ श्रेष्ठं नो अथ सवितर्वरेण्यं भागमा सुव सहि रत्नधा
असि । रायो जनित्रीं क्षिपणामुपं ब्रुवे स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ७ ॥ पि-
पेतु मा तद्वतस्य प्रवाचनं देवानां यन्मनुष्या अमन्महि । विश्वा इदुक्षाः स्पलु-
दैति सूर्यः स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ८ ॥ अत्रेपोअथ बर्हिषः स्तरीमणि
ग्रावणां योगे मन्मनः सार्धमहे । आदित्यानां शर्मणि स्था भुरग्यासि स्वस्त्य-
ग्निं समिधानमीमहे ॥ ९ ॥ आ नो बर्हिः संधमादे बृहद्विवि देवा ईळे सादया
मस्य होतुन् । इन्द्रं मित्रं वरुणं सातये भगं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ १० ॥ ७ ॥
त आदित्या आ गता सर्वतातये वृधे नो यज्ञमवता सजोपसः । बृहस्पतिं पृष-
णमश्विना भगं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ११ ॥ तन्नो देवा यच्छत सुप्रवा-
चनं हृदिंरादित्याः सुभरं नृपाय्यम् । पशवे तोकाय तनयाय जीवसे स्वस्त्यग्निं
समिधानमीमहे ॥ १२ ॥ विश्वे अथ मरुतो विश्वं ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः स-
मिद्धाः । विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे ॥ १३ ॥ यं
देवासोऽवथ वाजसातौ यं त्रायध्वे यं पिपृथात्यंहः । यो वो गोप्रीथेन भयस्य वेद
ते स्याम देवजीतये तुरासः ॥ १४ ॥ ८ ॥

॥ ३६ ॥ ऋषिः-१-१४ लुशो धानाकः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः-१
२, ४, ६-८, ११ निचृज्जगती । ३ विराड् जगती । ५, ९, १० जगती । १२
पादनिचृज्जगती । १३ त्रिष्टुप् । १४ स्वराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-१२ निपादः ।
१३, १४ धैवतः ॥

॥ ३६ ॥ उषासानक्ता बृहती सुपेशमा द्यावाक्षाया वरुणो मित्रो अर्यमा ।
इन्द्रं हुवे मरुतः पर्वता अप आदित्यान् द्यावापृथिवी अपः स्वः ॥ १ ॥ द्यौश्च नः
पृथिवी च प्रचेतस ऋतावरी रक्षतामहंसो णिषः । मा दुर्विद्वत्रा निर्ऋतिर्न ईशत

अ० ७ । अ० ८ । व० १२] ५६६ [म० १० । अ० ३ । सू० ३७ ।

तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ २ ॥ विश्वस्मान्नो अदितिः पात्वंहसो माता मि-
त्रस्य वरुणस्य रेवतः । स्वर्गज्ज्योतिरवृकं नशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणी-
महे ॥ ३ ॥ ग्रावा वदन्नप रक्षांसि सेधतु दुःष्वप्यं निर्ऋतिं विश्वमत्रिणम् । आ-
दित्यं शर्म मरुतामशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ४ ॥ एन्द्रो वह्निः सीदतु
पिन्वतामित्रा बृहस्पतिः सामभिर्ऋको अर्चतु । सुप्रकेतं जीवसे मन्म धीमहि तद्देवा-
नामवो अद्या वृणीमहे ॥ ५ ॥ ६ ॥ दिविस्पृशं यज्ञमस्माकमश्विना जीराध्वरं कृणुतं
सुम्नमिष्ट्ये । प्राचीनरश्मिमाहुतं घृतेन तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ६ ॥ उप-
ह्वये सुहवं मारुतं गुणं पावकमृष्वं सख्याय शंभुवम् । रायस्पोषं सौश्रवसाय धी-
महि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ७ ॥ अपां पेहं जीवधन्यं भरामहे देवान्यं
सुहवमध्वरश्रियम् । सुरश्मिं सोममिन्द्रियं यमीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ८ ॥
सनेम तत्सुमनिता सनित्वभिर्वयं जीवा जीवपुत्रा अनागसः । ब्रह्माद्विषो विष्वगे-
नो भरेरत तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ९ ॥ ये स्था मनोर्यज्ञियास्ते शृणो-
तन् यद्वो देवा ईमहे तद्देवातन । जैत्रं क्रतुं रयिमङ्गीरवद्यशस्तद्देवानामवो अद्या
वृणीमहे ॥ १० ॥ १० ॥ महद्वय महतामा वृणीमहेऽवो देवानां बृहतामनवर्णा-
म् । यथा वसु वीरजातं नशामहे तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ११ ॥ महो अ-
ग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये । श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीं
मनि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ १२ ॥ ये सवितुः सत्यसंवस्य विश्वे मित्रस्य
वृते वरुणस्य देवाः । ते सौभगं वीरवद्रोमदमो दधातन् द्रदिण चित्रमस्मे ॥ १३ ॥
सविता पश्चात्तात्सविता पुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात् । सविता नः सु-
वतु सर्वताति सविता नो रासतां दीर्घमायुः ॥ १४ ॥ ११ ॥

॥ ३७ ॥ ऋषिः—१—१२ अभितपाः सौर्यः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१—५
निचृज्जगती । ६—६ विराड् जगती । ११, १२ जगती । १० निचृत्विष्टुप् ॥
स्वरः—१—६, ११, १२ निषादः । १० धैवतः ॥

॥ ३७ ॥ नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तद्वतं संपर्यत । द्रु-
हशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत ॥ १ ॥ सा मां सत्योक्तिः परि-
पातु विश्वतो द्यावां च यत्र ततन्ब्रह्मनि च । विश्वमन्यन्निर्विशते यदेजति विश्वा-
हापो विश्वाहोदेति सूर्यः ॥ २ ॥ न ते अदेवः प्रदिवो निवासते यदेतशेभिः
पतरै रथर्यसि । प्राचीनमन्यदनु वर्तते रज उदन्येन ज्योतिषा यासि सूर्य ॥ ३ ॥

अ० ७ । अ० ८ । व० १५] ५६७ [म० १० । अ० ३ । सू० ३६ ।

येन सूर्य ज्योतिषा बाधसे तमो जगच्च विश्वमुदिर्यापि भानुना । तेनास्मद्विश्वामनिरा-
मनाहुतिमपामीवामप दुःष्वप्यं सुव ॥ ४ ॥ विश्वस्य हि प्रेषितो रत्नसि व्रतमहेत्यनुच-
रसि स्वधा अनु । यद्यत्वा सूर्योपव्रवामहे तं नो देवा अनु मंसीरत क्रतुम् ॥ ५ ॥ तं नो
द्यावा पृथिवी तन्न आप इन्द्रः शृण्वन्तु मरुतो हव्यं वचः । मा शूनं भूम सूर्यस्य सन्दर्शि
भद्रं जीवन्तो जरणमशीमहि ॥ ६ ॥ १२ ॥ विश्वाहा त्वा सुमनसः सुचक्षसः
प्रजावन्तो अनमीवा अनागसः । उद्यन्तं त्वा मित्रमहो दिवेदिवे ज्योग्जीवाः प्र-
ति परयेम सूर्य ॥ ७ ॥ महि ज्योतिर्विभ्रतं त्वा विचक्षण भास्वन्तं चक्षुषे च-
क्षुषे मयः । आरोहन्तं बृहतः पार्जसपरि वयं जीवाः प्रति परयेम सूर्य ॥ ८ ॥
यस्य ते विश्वा भुवनानि केतुना प्र चरन्ते नि च विशन्ते अक्षुभिः । अनागास्त्वे-
न हरिकेश सूर्याद्वाद्वा नो वस्यसावस्यसोदिहि ॥ ९ ॥ शं नो भव चक्षसा शं नो अद्वा
शं भानुना शं हिमा शं घृणेन । यथा शमध्वञ्छमसदुरोणे तत्सूर्य द्रविणन्वेहि चित्रम्
॥ १० ॥ अस्माकं देवा उभयाय जन्मने शर्म यच्छत द्विपदे चतुष्पदे । अदत्पिबदूजयमा-
नमाशितं तदस्मे शं योररपो दधातन ॥ ११ ॥ यद्वो देवाश्चकृम जिह्वायां गुरु मनसो-
वा प्रयुती देवहेळनम् । अरावा यो नो अभि दुच्छुनायते तस्मिन्तेदो वसवो नि
धेतन ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ ३८ ॥ ऋषिः-१-५ इन्द्रो मुष्कवान् ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ५
निचृज्जगती । २ पादनिचृज्जगती । ३, ४ विराड् जगती ॥ निपादः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ अस्मिन्न इन्द्र पृत्सुतौ यशस्वति शिमीवति क्रन्दसि प्राव सातये ।
यत्र गोषाता धृषितेषु खादिषु विष्वक्पतन्ति दिद्यवो नृषाह्ये ॥ १ ॥ स नः क्षु
मन्तं सदेने व्यूर्णुहि गोअर्णसं रयिमिन्द्र अवाय्यम् । स्याम ते जयतः शक्र मे-
दिनो यथा वयमुश्मसि तद्वसो कृधि ॥ २ ॥ यो नो दास आर्यो वा पुरुषुता-
देव इन्द्र युध्ये चिकेतति । अस्माभिष्टे सुषहाः सन्तु शत्रवस्त्वया वयं तान्वनु-
याम सङ्गमे ॥ ३ ॥ यो दभ्रेभिर्हव्यो यश्च भूरिभिर्यो अभीकै वरिवोविन्नृषाह्ये ।
तं विखादे समिमद्य श्रुतं नरं मर्वाञ्चमिन्द्रमवसे करामहे ॥ ४ ॥ स्ववृजं हि त्वा-
महमिन्द्र शुश्रवानानुदं वृषभ रधचोदनम् । प्र मुञ्चस्व परि कुत्सादिहा गहि किमु
त्वावान्मुष्कयोर्विद्ध आसते ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ३९ ॥ ऋषिः-१-१४ घोषा काक्षीवती ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१,
६, ७, ११, १३ निचृज्जगती । २, ८, ९, १२ जगती । ३ विराड् जगती ।

अ० ७ । अ० ८ । व० १८] ५६८ [म० १० । अ० ३ । सू० ४० ।

४, ५ पादनिचृज्जगती । १० आर्चीस्वराद् जगती । १४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-
१-१३ निषादः । १४ धैवतः ॥

॥ ३६ ॥ यो वां परिज्मा सुवृद्धशिवना रथो घोषामुषासो हव्यो हविष्मता ।
शश्वत्तमासस्तमु वामिदं वयं पितुर्न नाम सुहवं हवामहे ॥ १ ॥ चोदयतं सूनृताः
पिन्वतं धिय उत्पुर्न्धीरीरयतं तदुश्मसि । यशसं भागं कृणुतं नो अशिवना सोमं
न चारुं मघवत्सु नस्कृतम् ॥ २ ॥ अमाजुरशिक्षद्भवथो युवं भगोऽनाशोश्चिदावि-
तारापमस्यं चित् । अन्धस्यं चिन्नासत्या कृशस्यं चिद्युवामिदाहुभिषजा रुतस्यं
चित् ॥ ३ ॥ युवं च्यवानं सनयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथाय तक्षथुः । निष्टौ-
ग्रयमूहथुरद्भ्यस्परि विश्वेत्ता वां सर्वनेषु प्रवाच्या ॥ ४ ॥ पुराणा वां वीर्या प्र-
ब्रवा जनेऽथो हासथुभिषजा मयोभुवा । ता वां नु नव्याववसे करामहेऽयं ना-
सत्या श्रदरिष्यथा दधत् ॥ ५ ॥ १५ ॥ इयं वामहे शृणुतं मे अशिवना पुत्रायैव
पितरा मघं शिक्ततम् । अनापिरज्ञा असजात्यामतिः पुरा तस्या अभिशस्तेरव स्पृ-
तम् ॥ ६ ॥ युवं रथेन विमदाय शुन्ध्युवं न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषणाम् । युवं हवं
वधिमत्या अगच्छतं युवं सुपुतिं चक्रथुः पुरन्धये ॥ ७ ॥ युवं विप्रस्य जरणामु-
पेयुषः पुनः कलेरकृणुतं युवद्वयः । युवं वन्दनमृश्यादुदूपथुर्गुवं सद्यो विशपला-
मेतवे कथः ॥ ८ ॥ युवं ह रेभं वृषणा गुहा हितमुदैरयतं ममृवांसमशिवना । यु-
वमृवांसमुत तप्तमत्रय ओमन्वन्तं चक्रथुः सप्तवधये ॥ ९ ॥ युवं श्वेतं पेदवेऽशिव-
नाशवं नवभिर्वाजैर्नवती च वाजिनम् । चर्कृत्यं ददथुर्द्राव्यत्सखं भगं न नृभ्यो
हव्यं मयोभुवम् ॥ १० ॥ १६ ॥ न तं राजानावदिते कुतश्चन नाहो अश्रोति
दुरितं नर्किर्भयम् । यमशिवना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोरथं कृणुथः पत्न्या सह ॥ ११ ॥
आ तेन यातं मनसो जवीयसा रथं यं वामृभवश्चक्रुराशिवना । यस्य योमे दुहिता
जार्यते दिव उभे अहनी सुदिने विवस्वतः ॥ १२ ॥ ता वर्तिर्यातं जयुषा विप-
र्वतमपिन्वतं शयवे धेनुमशिवना । वृकस्य चिद्रत्तिकामन्तरास्याद्युवं शचीभिर्गमि-
ताममुञ्चतम् ॥ १३ ॥ एतं वां स्तोममशिवनावकर्मार्तक्षाम भृगवो न रथम् । न्यमृ-
क्षाम योषणां न मये नित्यं न सूनुं तनयं दधानाः ॥ १४ ॥ १७ ॥

॥ ४० ॥ ऋषिः-१-१४ घोषा काक्षीवती ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१,
५, १२, १४ विराद् जगती । २, ३, ७, १०, १३ जगती । ४, ६, ११ निचृज्ज-
गती । ६, ८ पादनिचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० ८ । व० २१] ५६६ [म० १० । अ० ३ । सू० ४१ ।

॥ ४० ॥ रथं यान्तं कुह को ह वां नरा प्रति युमन्तं सुविताय भूपति । प्रा-
तर्थावाणं विभ्वं विशेविशे वस्तोर्वस्तोर्वहमानं धिया शर्मि ॥ १ ॥ कुह स्विदोषा कुह
वस्तोर्वश्विना कुहा भिषित्वं करतः कुहोपतुः । को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मयं नयोषां
कृणुते सुधस्थ आ ॥ २ ॥ प्रातर्जरेथे जरणेव कापया वस्तोर्वस्तोर्यजता गच्छथो-
गृहम् । कस्य ध्वस्त्रा भवथः कस्य वा नरा राजपुत्रेव सवनावं गच्छथः ॥ ३ ॥
युवां मृगेव वारणा मृगयवो दोषा वस्तोर्विषा नि ह्वयामहे । युवं होत्रामृतथा
जुह्वते नरेपं जनाय वहथः शुभस्पती ॥ ४ ॥ युवां ह घोषा पर्यश्विना यतीराज्ञ
ऊचे दुहिता पृच्छे वां नरा । भूतं मे अद्र उत भूतमृक्त्वेऽश्वावते रथिने शक्तम-
र्वते ॥ ५ ॥ १८ ॥ युवं कवी छः पर्यश्विना रथं विशो न कुत्सो जरितुर्नशा-
यथः । युवोर्ह मत्ता पर्यश्विना मध्वासा भरत निष्कृतं न योषणा ॥ ६ ॥ युवं
ह भुज्यं युवमश्विना वशं युवं शिञ्जारमुशनामुपारथुः । युवो ररात्रा परि सख्य-
मासते युवोरहमवसा सुम्नमा चके ॥ ७ ॥ युवं ह कृशं युवमश्विना शयुं युवं
विधन्तं विधवामुख्यथः । युवं सनिभ्यः स्तनयन्तमश्विनाप व्रजमूर्णुथः सप्ता-
स्यम् ॥ ८ ॥ जनिष्टु योषां पतयत्कनीनको वि चारुहन्वीरुथो वंसता अतु ।
आस्मै रीयन्ते निवनेव सिन्धवोऽस्मा अद्रै भवति तत्पतित्वनम् ॥ ९ ॥ जीवं
रुदन्ति वि मयन्ते अध्वरे दीर्घामनु प्रसिति दीधियुर्नरः । वामं पितृभ्यो य इदं
समेरिरे मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे ॥ १० ॥ १९ ॥ न तस्य विद्व तदु पु
अ वोचत युवां ह यद्युवत्याः जेति योनिषु । प्रियोस्त्रियस्य वृषभस्य रेतिनो गृहं
गमेमाश्विना तदुश्मसि ॥ ११ ॥ आ वामगन्तुमतिर्वाजिनीवसू न्यश्विना हृत्सु
कामा अयंसत । अभूतं गोषा भियुना शुभस्पती प्रिया अयम्णो दुर्या अशीमहि
॥ १२ ॥ ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्तं रयिं सहवीरं वचस्यैव । कृतं तीर्थं
सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणं पथेष्ठा मपं दुर्मतिं हतम् ॥ १३ ॥ क स्विदद्य कतमा-
श्विना विजु दस्ता मादयेते शुभस्पती । क ई नियेमे कतमस्य जग्मतुर्विप्रस्य
वा यजमानस्य वा गृहम् ॥ १४ ॥ २० ॥

॥ ४१ ॥ ऋषिः—१—३ सुहस्त्यो घौषेयः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—
१ पादनिचृज्जगती । २ निचृज्जगती । ३ विराड् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ४१ ॥ समानमु त्वं पुरुहूतमुख्यं रथं त्रिचक्रं सर्वता गनिगमतम् । परि-
ज्मानं विद्वथ्यं सुवृक्तिभिर्वयं व्युष्टा उपसो हवामहे ॥ १ ॥ प्रातर्युजं नास्त्याधि

अ० ७ । अ० ८ । व० २४] ५७० [म० १० । अ० ४ । सू० ४३ ।

तिष्ठथः प्रातर्यावाणं मधुवाहनं रथम् । विशो येन गच्छथो यज्वरीर्नरा कीरेश्चि-
द्यज्ञं होतृमन्तमश्विना ॥ २ ॥ अथर्व्यु वा मधुपाणि सुहस्त्यग्निधं वा धृतदंष्ट्रं द-
मूनसम् । विप्रस्य वा यत्सर्वनानि गच्छथोऽत आ यातं मधुपेयमश्विना ॥ ३ ॥ २१ ॥

॥ ४२ ॥ ऋषिः—१—११ कृष्णः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३,
७—६, ११ त्रिष्टुप् । २, ५ निचृत्तिष्टुप् । ४ पादनिचृत्तिष्टुप् । ६, १० विराट्
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ अस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन्भूषन्निव प्र भरा स्तोममस्मै । वाचा
विप्रास्तरत वाचमर्यो निरामय जरितः सोम इन्द्रम् ॥ १ ॥ दोहेन गामुप शिञ्जा
सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् । कोशं न पूर्णं वसुना न्यृष्टमा च्यावय मघ-
देयाय शूरम् ॥ २ ॥ किमङ्ग त्वा मघवन्भोजमाहुः शिश्रीहि मां शिशयं त्वां शृ-
णोमि । अम्रस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदं भगमिन्द्रा भरा नः ॥ ३ ॥ त्वां
जना ममसत्येष्विन्द्र सन्तस्थाना वि ह्वयन्ते समीके । अत्रा युजं कृणुते यो हवि-
ष्मान्नासुन्वता सख्यं वष्टि शूरः ॥ ४ ॥ धनं न स्यन्दं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्तसोमो
आसुनोति प्रयस्वान् । तस्मै शत्रून्सुतुकान्प्रातरहो नि स्वष्ट्रान्युवाति हन्ति वृत्रम्
॥ ५ ॥ २२ ॥ यस्मिन्वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्राय मघवा काममस्मे । आ-
राधित्सन्भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै द्युम्ना जन्या नमन्ताम् ॥ ६ ॥ आराच्छत्रुमप
बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्बः पुरुहूत तेन । अस्मे धेहि यवमद्रोमदिन्द्र कृधी धियं
जरित्रे वाजरत्नाम् ॥ ७ ॥ प्र यमन्तवृषसवासो अगमन्तीत्राः सोमा बहुलान्ताम
इन्द्रम् । नाहं वामानं मघवा नि यंसन्नि सुन्वते वहति भूरि वामम् ॥ ८ ॥ उत
ग्रहामतिदीव्या जयाति कृतं यच्छ्वघ्नी विचिनोति काले । यो देवकामो न धना
रुणद्धि समित्तं राया सृजति स्वधावान् ॥ ९ ॥ गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन चुधं
पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्मकैर्न वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघ्रायोः । इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो
नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥ २३ ॥ ३ ॥

॥ ४३ ॥ ऋषिः—१—११ कृष्णः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६ नि-
चृज्जगती । २ आर्चीस्वराट् जगती । ३, ६ जगती । ४, ५, ७, ८ विराट् जगती ।
१० विराट् त्रिष्टुप् । ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । १०, ११ धैवतः ॥

अ० ७ । अ० ८ । व० २६] ५७१ [म० १० । अ० ४ । सू० ४४ ।

॥ ४३ ॥ अचक्षा म इन्द्रं मतयः स्वर्विदः सग्रीचीर्विशवा उशतीरनूषत । परि-
 ष्वजन्ते जनयो यथा पतिं मर्यं न शुन्ध्यं मघवानमृतये ॥ १ ॥ न घा त्वद्रिगप-
 वेति मे मनस्त्वे इत्कामं पुरुहूत शिश्रय । राजेव दस्य निषदोऽधि बर्हिष्यस्मिन्सु
 सोमोऽवृपानमस्तु ते ॥ २ ॥ विषुवदिन्द्रो अमतेरुत जुधः स इद्रायो मघवा वस्व
 ईशते । तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥
 वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्तसोमास इन्द्रं मन्दिनश्चमूषदः । प्रेषामनीकं शर्वसा
 दविधुतद्विदत्स्वर्धनवे ज्योतिरार्यम् ॥ ४ ॥ कृतं न श्वघ्री वि चिनोति देवने
 संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् । न तत्तं अन्यो अनु वीर्यं शक्रन्न पुराणो मघवन्नोत नू-
 तनः ॥ ५ ॥ २४ ॥ विशाविशं मघवा पर्यशायत जनानां धेना अवचाकशदृषा ।
 यस्याहं शक्रः सर्वनेषु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः ॥ ६ ॥ आपो न
 सिन्धुमभि यत्समक्षरन्तसोमास इन्द्रं कुल्या इव हृदम् । वर्धन्ति विप्रा महो अस्य
 सादने यवं न वृष्टिर्विव्येन दानुना ॥ ७ ॥ वृषा न क्रुद्धः पतयद्रजः स्वा यो अ-
 र्यपत्नीरकुणोदिमा अपः । स सुन्वते मघवा जीरदानवेऽविन्दज्ज्योतिर्मनवे हवि-
 ष्यते ॥ ८ ॥ उज्जायतां परशुज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुधा पुराणवत् ।
 वि रौचतामरूपो भानुना शुचिः स्वर्णं शुक्रं शशुचीत सत्पतिः ॥ ९ ॥ गोभि-
 ष्टेमामतिं दुरेवां यवेन जुधं पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन
 वृजनैना जयेम ॥ १० ॥ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ ४४ ॥ ऋषिः—१-११ कृष्णः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पादनिचृ-
 त्रिष्टुप् । २, १० विराद् त्रिष्टुप् । ३, ११ त्रिष्टुप् । ४ विराद् जगती । ५-७, ९ पाद
 निचृज्जगती । ८ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१-३, १०, ११ धैवतः । ४-९ निषादः ॥

॥ ४४ ॥ आ यात्विन्द्रः स्वर्पतिर्मदाय यो धर्मणा तूतज्ञानस्तुर्विष्मान् । प्रत्व-
 ज्जाणो अति विश्वा सहास्यपारेण महता वृष्णयेन ॥ १ ॥ सुष्ठामा रथः सुयमा हरी
 तेमिम्यक्ष वज्रो नृपते गर्भस्तौ । शीर्षं राजन्तसुपथा याह्यवाङ् वर्धामते एषुषो वृ-
 ष्यानि ॥ २ ॥ एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रं बाहुमुग्रमुग्रासस्तविषास एनम् । प्रत्वक्षसं
 वृषभं सत्यशुष्ममेस्मन्ना संधमादो वहन्तु ॥ ३ ॥ एवा पतिं द्रोणसाक्षं सचेतस-
 मूर्जः स्कम्भं धरुण आ वृषायसे । ओजः कृष्णं संङ्गभाय त्वे अप्यसो यथा के-
 निपानामिनो वृधे ॥ ४ ॥ गर्मत्रस्मे वसूण्या हि शंसिषं स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः ।
 त्वमीशिषे सास्मिन्ना संत्ति बर्हिष्यनाधृष्या तव पात्राणि धर्मणा ॥ ५ ॥ २६ ॥

अ० ७ । अ० ८ । व० २६] ५७२ [म० १० । अ० ४ । सू० ४५ ।

पृथक् प्रायन्प्रथमा देवहूतयोऽकृण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा । न ये शेकुर्यज्ञिणं ना
वंप्राहृमीमैव ते न्यविशन्त केपयः ॥ ६ ॥ एवैवापागपरे सन्तु दूष्योऽश्वा येषां
दुर्युजं आयुयुञ्जे । इत्था ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरुणि यत्र वयुनानि भोजना
॥ ७ ॥ गिरिरात्रेजमानां अथारय्यौः क्रन्ददन्तरिज्ञाणि को पयत् । समी-
चीने धिषणे विष्कभायति वृष्णः प्रीत्वा मदं उक्थानि शंसति ॥ ८ ॥ इमं वि-
भर्मिं सुकृतं ते अङ्कुरुशं येनां रुजासि मघवञ्छक्रारुजः । अस्मिन्तसु ते सवने
अस्त्योक्तयं सुत इष्टौ मघवन्त्रोध्याभगः ॥ ९ ॥ गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन जु-
धं पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकैर्न वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादधायोः । इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो
नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥ २७ ॥

॥ ४५ ॥ ऋषिः—१—१२ वत्सपिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१—५,
७ निचृत्विष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ८ पाद निचृत्विष्टुप् । ९—१२ विराद् त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ दिवस्पतिं प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयं परि जातवैदाः । तृतीय-
मसु नृमणा अजलमिन्धान एनं जरते स्वाधीः ॥ १ ॥ विष्वा ते अग्ने त्रेधा त्र-
याणि विष्वा ते धातु विभृता पुरुषा । विष्वा ते नाम परमं गुहा यद्विष्वा तमुत्सं
यत आजगन्ध ॥ २ ॥ समुदे त्वा नृमणा अस्वं तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न उध-
न् । तृतीयं त्वा रजसि तस्थिवांसमपापुपस्थे महिषा अवर्धन् ॥ ३ ॥ अक्रन्दद-
ग्निः सानवन्निश्रु यौः क्षामा रेरिहृद्दिरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो
अहयदा रोदसी भानुना भातपुन्तः ॥ ४ ॥ श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनी-
षाणां प्रार्थणः सोमगोपाः । वसुः सूनुः सहस्रो अश्वो राजा विभात्यग्र उपसा-
मिधानः ॥ ५ ॥ विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणाज्जायमानः । वी-
लं चिदद्रिषभिनत्परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥ ६ ॥ २८ ॥ उशिकपावको अ-
रतिः सुमेधा मर्तव्यग्निरमृतो नि धायि । इयति धूममरुधं भारिभ्रदुच्छुक्रेण शो-
चिषा धामिर्वत्तन् ॥ ७ ॥ दृशानो रुम उर्विषा व्ययौर्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः ।
अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेतं यौर्जनयत्पुरेताः ॥ ८ ॥ यस्ते अथ कृणवद्भद्रशो-
चेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने । प्र तं नय प्रतरं वस्यो अच्छाभि सुम्न देवभक्तं यवि-
ष्ट ॥ ९ ॥ आ तं भज सौश्रवसेष्वग्र उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने । प्रियः सु-

अ० ८ । अ० १ । व० ३] ५७३ [म० १० । अ० ४ । सू० ४७ ।

यै प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्जनित्वैः ॥ १० ॥ त्वामग्ने यजमाना अनु
नु धृन्विश्वो वसुं दधिरे वार्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छमाना वृजं गोवन्त-
मुशिजो वि ववुः ॥ १२ ॥ अस्ता व्यग्निररां सुशेवोवैश्वानर ऋषिभिः सोमगो-
पाः । अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् ॥ १२ ॥ २६ ॥ ८ ॥ ७ ॥

॥ ४६ ॥ ऋषिः—१-१० वत्सप्रिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २ पाद
निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । ४, ८, १० त्रिष्टुप् । ६ आर्चीभुरिक्
त्रिष्टुप् । ७ विराद् त्रिष्टुप् । ९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ प्र होता जातो महान्नभोविचृपद्वा सीददुपासुपस्थे । दधिर्यो धायि
स ते वयांसि यन्ता वसूनि विधत्ते तनूपाः ॥ १ ॥ इमं विधन्तो अपां सधस्थे पशुं
न नष्टं पदैरनु ग्मन् । गुहा चतन्तमुशिजो नमोभिरिच्छन्तो धीरा भृगवोऽविन्दन्
॥ २ ॥ इमं त्रितो भूर्यविन्दद्विच्छन्वैभूवसो मूर्धन्यघ्न्यायाः । स शेषो जात आ
हृम्येषु नाभिर्युवा भवति रोचनस्य ॥ ३ ॥ मन्द्रं होतारमुशिजो नमोभिः प्राञ्चै
यज्ञं नेतारमध्वराणाम् । विशामकृण्वन्नरतिं पावकं हव्यवाहं दधतो मानुषेषु ॥ ४ ॥
प्र भूर्जयन्तं महां विपोधां मूरा अमूरं पुरां दुर्माणम् । नयन्तो गर्भं वनां धियं धु-
हिरिश्मश्रुं नार्याणं धनर्चम् ॥ ५ ॥ १ ॥ नि प्रस्त्यासु त्रितः स्तभूयन्परिवीतो
योनौ सीददुन्तः । अतः सङ्गृभ्यां विशां दमूना विधर्मणायन्त्रैरीयते नृन् ॥ ६ ॥
अस्याजरांसो दमामरित्रा अर्चदूमासो अग्नयः पावकाः । शिवतीचयः स्वात्रासो
भुरग्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ॥ ७ ॥ प्र जिह्वया भरते वेपो अग्निः प्र व-
युनानि चेतसा पृथिव्याः । तमायवः शुचयन्तं पावकं मन्द्रं होतारं दधिरे य-
जिष्ठम् ॥ ८ ॥ द्यावा यमग्निं पृथिवी जनिष्ठामापस्त्वष्टा भृगवो यं सहोभिः ।
ईळेन्यं प्रथमं मातरिश्वा देवास्ततर्क्षुर्मनवे यजत्रम् ॥ ९ ॥ यं त्वा देवा दधिरे ह-
व्यवाहं पुरुस्पृहो मानुपासो यजत्रम् । स यामन्नग्ने स्तुवते वयो धाः प्रदेवयन्यशसः
सं हि पूर्वीः ॥ १० ॥ २ ॥

॥ ४७ ॥ ऋषिः—१-८ सप्तगुः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ छन्दः—१,
४, ७ त्रिष्टुप् । २ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ५, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ४७ ॥ जगृम्भाते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते वसूनाम् । विवाहि

अ० ८ । अ० १ । व० ६] ५७४ [म० १० । अ० ४ । सू० ४८ ।

त्वा गोपतिं शूरं गौनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ १ ॥ स्वायुधं स्ववसं सु-
नीथं चतुः समुद्रं धरुणं रयीणाम् । चर्कृत्यं शंस्यं भूरिवारमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयि-
न्दाः ॥ २ ॥ सुब्रह्माणं देववन्तं बृहन्तमुखं गभीरं पृथुबुधमिन्द्र । श्रुतच्छपिमुग्रमभि-
मातिषाहमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ३ ॥ सनद्राजं विप्रवीरं तरुत्रं धनुस्पते-
शूशुवासं सुदक्षम् । दस्युहनं पृथिवीमिन्द्र सत्यमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ४ ॥
अशवावन्तं रयिनं वीरवन्तं सहस्रिणं शतिनं वाजमिन्द्र । भद्रवातं विप्रवीरं स्व-
र्षामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ५ ॥ ३ ॥ प्र सप्तगुमृतधीतिं सुमेधां बृहस्पतिं
प्रतिरच्छा जिगाति । य आङ्गिरसो नमसोपसद्योऽस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः
॥ ६ ॥ वनीवानो मम दूतास इन्द्रं स्तोमाश्चरन्ति सुमतीरियानाः । हृदिस्पृशो
मनसा वच्यमाना अस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ७ ॥ यत्वा यामि दद्धि तन्न
इन्द्र बृहन्तं जयमसं जनानाम् । अभि तद्द्यावापृथिवी गृणीतामस्मभ्यं चित्रं वृषणं
रयिन्दाः ॥ ८ ॥ ४ ॥

॥ ४८ ॥ ऋषिः—१—११ इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥
छन्दः—१, ३ पादनिचृज्जगती । २, ८ जगती । ४ निचृज्जगती । ५ विराट्
जगती । ६, ६ आर्चीस्वराट् जगती । ७ विराट् त्रिष्टुप् । १०, ११ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१—६, ८, ६ निषादः । ७, १०, ११ धैवतः ॥

॥ ४८ ॥ अहं भुवं वसुनः पूर्यस्पतिरहं धनानि सं जयामि शश्वतः । मां
हवन्ते पितरं न जन्तवोऽहं दाशुषे वि भजामि भोजनम् ॥ १ ॥ अहमिन्द्रो रोधो
वज्रो अथर्वणस्त्रिताय गा अजनयमहेरधि । अहं दस्युभ्यः परि नृम्णमाददे गो-
त्रा शिक्षन् दधीचे मातरिरवने ॥ २ ॥ मह्यं त्वष्टा वज्रमतक्षदायुसं मयि देवासोऽवृ-
ज्जणि क्रतुम् । ममानीकं सूर्यस्येव दुष्टं मामार्यन्ति कृतेन कर्त्वेन च ॥ ३ ॥ अहमेतं
गव्ययमश्वयं पशुं पुरीषिणं सायकेना हिरण्ययम् । पुरु सहस्रा निशिशामि दा-
शुषे यन्मा सोमास उक्थितो अमन्दिषुः ॥ ४ ॥ अहमिन्द्रो न परां जिग्य इद्धन्तं न
मृत्यवेऽव तस्थे कदा चन । सोममिन्मा सुन्वन्तो याचता वसु न मे पूरवः सख्ये
रिषाथन ॥ ५ ॥ ५ ॥ अहमेताञ्छाश्वसतो द्वावेन्द्रं ये वज्रं युधयेऽकृणवत । आ-
हयमानौ अव हन्मनाहनं दृब्हा वदन्ननमस्युर्नमस्विनः ॥ ६ ॥ अभीदमेकमेको
अस्मि निष्पाळभी द्वा किमु त्रयः करन्ति । खले न पर्षान् प्रति हन्मि भूरि किं
मा निन्दन्ति शत्रवोऽनिन्द्राः ॥ ७ ॥ अहं गुडगुभ्यो अतिथिग्वमिष्करमिषं न

अ० ८ । अ० १ । व० ८] ५७५ [म० १० । अ० ४ । सू० ४६ ।

वृत्रतुरै विजु धारयम् । यत्पर्णयुग्न उत वा करञ्जहे प्राहं महे वृत्रहत्य अशुश्रवि
॥ ८ ॥ प्र मे नमी साप्य इषे भुजे भूद्वामेपे सरुया कृणुत द्विता । दिद्युं यदस्य
समिधेषु मंहयमादिदेनं शंस्यमुक्थयं करम् ॥ ९ ॥ प्र नेमस्मिन्ददृशे सोमो अन्तर्गोपा
नेममाविरस्था कृणोति । स तिग्मशृङ्गं वृषभं युयुत्सन् द्रुहस्तस्थौ बहुले वद्धो अन्तः
॥ १० ॥ आदित्यानां वसूनां रुद्रियाणां देवो देवानां न मिनामि धाम । ते मा
भद्राय शर्वसे ततत्तुरपरजितमस्तुतमपाळहम् ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ ४६ ॥ ऋषिः—१—११ इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ।
छन्दः—१ आर्चीभुरिग् जगती । ३, ६ विराड् जगती । ४ जगती । ५, ६, ८
निचृज्जगती । ७ आर्ची स्वराड् जगती । १० पादनिचृज्जगती । २ विराड् त्रिष्टुप् ।
११ आर्चीस्वराड् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३—१० निषादः । २, ११ धैवतः ॥

॥ ४६ ॥ अहं दां गृणते पूर्यं वस्वहं ब्रह्म कृणवं मह्यं वर्धनम् । अहं भुवं
यजमानस्य चोदितायज्वनः सान्नि विश्वस्मिन्भरे ॥ १ ॥ मां धुरिन्द्रं नाम दे-
वता दिवश्च गमश्चापां च जन्तवः । अहं हरी वृषणा विव्रता रघू अहं वज्रं शर्वसे
धृष्णवा देदे ॥ २ ॥ अहमत्कं कृवये शिशनयं हयैरहं कुत्समावमाभिरूतिभिः ।
अहं शुष्णास्य श्रथिता वर्धयमं न यो रर आर्यं नाम दस्यवे ॥ ३ ॥ अहं पितेव
वेतसूरभिष्टये तुग्रं कुत्साय स्मदिभं च रन्धयम् । अहं भुवं यजमानस्य राजन्ति प्र
यज्जरे तुजये न प्रियाधृषे ॥ ४ ॥ अहं रन्धयं मृगयं श्रुतर्वणे यन्माजिहीत वयुनां
चनानुषक् । अहं वेशं तन्मन्त्रायवेऽकरमहं सव्याय पदगृभिमरन्धयम् ॥ ५ ॥ ७ ॥
अहं स यो नववास्त्वं बृहद्रथं सं वृत्रेव दासं वृत्रहारुजम् । यद्वर्धयन्तं प्रथयन्तमानु-
षगदूरे पारे रजसो रोचनाकरम् ॥ ६ ॥ अहं सूर्यस्य परि यास्याशुभिः प्रैतशेभि-
र्वहमान ओजसा । यन्मा सावो मनुष आह निर्णिज्ज ऋधकृषे दासं कृत्व्यं हयैः
॥ ७ ॥ अहं संस्रहा नहुषो नहुषरः प्राश्नावयं शर्वसा तुर्वशं यदुम् । अहं न्यन्यं
सहसा सहस्करं नव वार्धतो नवतिं च वक्षयम् ॥ ८ ॥ अहं सप्र स्रवतो धारयं वृषां
द्रवित्वं पृथिव्यां सीरा अधि । अहमणीमि वि तिरामि मुक्रतुर्युधा विदं मनवे गा-
तुमिष्टये ॥ ९ ॥ अहं तदासु धारयं यदासु न देवश्च न त्वष्टाधारयद्रुशत् । स्पार्ह
गवामूधः सु वक्षणास्वा मधोर्मधु श्वायं सोममाशिरम् ॥ १० ॥ एवा देवा इन्द्रो
विद्ये नृन् प्र च्यौत्रेनं मघवा सत्यराधाः । विश्वेत्ता ते हरिवः शचीवोऽभितुरासः
स्वयशो गृणन्ति ॥ ११ ॥ ८ ॥

अ० ८ । अ० १ । व० ११] ५७६ [म० १० । अ० ४ सू० ५१ ।

॥ ५० ॥ ऋषिः—१-७ इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः । छन्दः—१ निचृजगती । २, आर्चीस्वराद् जगती । ६, ७ पादनिचृजगती । ३ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ४ विराद् त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६, ७ निषादः । ३—५ धैवतः ॥

॥ ५० ॥ प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्ची विश्वानराय विश्वाभुवे । इन्द्रस्य यस्य सुमखं सहो महि श्रवो नृम्णं च रोदसी सपर्यतः ॥ १ ॥ सो चिन्नु सख्या नयं इनः स्तुतश्चकृत्य इन्द्रो मार्वते नरे । विश्वासु धूर्षु वाजकृत्येषु सत्पते वृत्रे वाप्स्वभि शूर मन्दसे ॥ २ ॥ के ते नर इन्द्र ये त इषे ये ते सुम्नं सधन्यमिष्यन्तान् । के ते वाजायासुर्याय हिन्विरे के अप्सु स्वामूर्वरासु पौंस्ये ॥ ३ ॥ भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सर्वनेषु यज्ञियः । भुवो नृश्च्यौतो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचर्षणे ॥ ४ ॥ अवा नु कं ज्यायान् यज्ञवनसो महीं त ओमात्रां कृष्टयो विदुः । असो नु कमजरो वर्धाश्च विश्वेदेता सर्वना तूतुमा कृषे ॥ ५ ॥ एता विश्वा सर्वना तूतुमा कृषे स्यं सूनो सहसो यानि दधिषे । वराय ते पात्रं धर्मेणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोद्यतं वचः ॥ ६ ॥ ये ते विप्र ब्रह्मकृतः सुते सचा वसूनां च वसुनश्च दावने । प्र ते सुम्नस्य मनसा पथा भुवन्मदे सुतस्य सोम्यस्यान्धसः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ५१ ॥ ऋषिः—१, ३, ५, ७, ९ देवाः । २, ४, ६, ८ अग्निः सौचीकः ॥ देवता—१, ३, ५, ७, ९ अग्निः सौचीकः । २, ४, ६, ८ देवाः ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५, ६ विराद् त्रिष्टुप् । ४, ७ त्रिष्टुप् । ८, ९ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५१ ॥ महत्तदुल्लं स्थविरं तदासीद्येनाविष्टितः प्रविवेशिथापः । विश्वा अपश्यद्बहुधा ते अग्ने जातवेदस्तन्वो देव एकः ॥ १ ॥ को मा ददर्श कतमः स देवो यो मे तन्वो बहुधा पर्यपश्यत् । काहे मित्रावरुणा क्षियन्त्यग्नेर्विश्वाः समिधौ देवयानीः ॥ २ ॥ ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदः प्रविष्टमग्ने अप्सवोषधीषु । तं त्वा यमो अचिकेच्चित्रभानो दशान्तरूप्यादतिरोचमानम् ॥ ३ ॥ होत्रादहं वरुण विभ्यदायं नेदेव मा गुनजन्नत्र देवाः । तस्य मे तन्वो बहुधा निविष्टा एतमर्थं न चिकेताहमग्निः ॥ ४ ॥ एहि मनुदेवयुर्यज्ञकामोऽरिङ्कृत्या तमसि क्षेप्यग्ने । सुगान्पथः कृणुहि देवयानान्वहं हव्यानि सुमनस्यमानः ॥ ५ ॥ १० ॥ अग्नेः

अ० ८ । अ० १ । व० १३] ५७७ [म० १० । अ० ४ । सू० ५३ ।

पूर्वे आतरो अर्थमेतं रथीवाधानमन्वावरीवुः । तस्माञ्जिया वरुण दूरमायं गौरो-
न जेन्नोरविजे ज्यायाः ॥ ६ ॥ कुर्मस्तु आयुरजरं यदग्ने यथा युक्तो जातवेदो
न रिष्याः । अथा वहसि सुमनस्यमानो भागं देवेभ्यो हविषः सुजात ॥ ७ ॥
प्रयाजान्मे अनुयाजांश्च केवलानूर्जस्वन्तं हविषो दत्त भागम् । घृतं चापां पु-
रुषं चौषधीनामग्नेश्च दीर्घमायुरस्तु देवाः ॥ ८ ॥ तव प्रयाजा अनुयाजाश्च
केवल ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु भागाः । तवाग्ने यज्ञोऽयमस्तु सर्वस्तुभ्यं नमन्तां
प्रदिशश्चतस्रः ॥ ९ ॥ ११ ॥

॥ ५२ ॥ ऋषिः—१—६ अग्निः सौचीकः ॥ देवा देवताः ॥ छन्दः—१ त्रि-
ष्टुप् । २—४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५२ ॥ विश्वे देवाः शास्तन मा यथेह होता वृतो मनवै यन्निषद्य । प्र
मे ब्रूत भागधेयं यथा वो येन पथा हव्यमा वो वहानि ॥ १ ॥ अहं होता न्यसी-
दं यजीयान् विश्वे देवा मरुतो मा जुनन्ति । अहरहरशिवनाध्वर्यवं वां ब्रह्मा स-
मिद्रवति साहुतिवाम् ॥ २ ॥ अयं यो होता किरु स यमस्य कमप्यूहे यत्समञ्ज-
न्ति देवाः । अहरहर्जायते मासिमास्यथा देवा दधिरे हव्यवाहम् ॥ ३ ॥ मां देवा
दधिरे हव्यवाहमपस्तुक्तं बहु कृच्छ्रा चरन्तम् । अग्निर्विद्वान्यज्ञं नः कल्पया-
तिपञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् ॥ ४ ॥ आ वो यद्यमृतत्वं सुवीरं यथा वो देवा
वरिवः कराणि । आ वाव्होर्वज्रमिन्द्रस्य धेयामधेमा विश्वाः पृतना जयाति ॥ ५ ॥
त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिशच्च देवा नवं चासपर्यन् । औत्तन्वृतैरस्तृण-
न्वाहिरस्मा आदिद्धोतां न्यसादयन्त ॥ ६ ॥ १२ ॥

॥ ५३ ॥ ऋषिः—१—३, ६ ११ देवाः । ४, ५ अग्निः सौचीकः ॥ दे-
वता—१—३, ६—११ अग्निः सौचीकः । ४, ५ देवाः ॥ छन्दः—१, ३, ८
त्रिष्टुप् । २, ४ विराद् त्रिष्टुप् । ५ आर्ची स्वराद् त्रिष्टुप् । ६, ७, ८ निचृज्ज-
गती । १० विराद् जगती ११ पाद निचृज्जगती ॥ स्वरः—१—५, ८ धैवतः
६, ७, ८—११ निषादः ॥

॥ ५३ ॥ यमैच्छाम मनसा सोऽयमागाद्यज्ञस्य विद्वान्परुषश्चिक्त्वान् । स
नो यज्ञदेवताता यजीयान्नि हि षत्सदन्तरः पूर्वो अस्मत् ॥ १ ॥ अराधि होतां
निषदा यजीयान्भि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यत् । यजामहै यज्ञियान्हन्तं देवा ई-
ळामहा ईड्याँ आज्येन ॥ २ ॥ साध्वीमर्कदेवगीतिं नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामवि-

अ० ८ । अ० १ । व० १६] ५७८ [म० १० । अ० ४ । सू० ५५ ।

दाम गुह्याम् । स आयुरागात्सुरभिर्वसानो भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य ॥ ३ ॥ त-
दद्य वाचः प्रथमं मसीय येनासुरा अभि देवा असीम । ऊर्जाद उत यज्ञियासः
पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम् ॥ ४ ॥ पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत
ये यज्ञियासः । पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वंहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान् ॥ ५ ॥
॥ १३ ॥ तन्तुं तन्वन्नजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान् ।
अनुल्बणं वषत जोगुवामणो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम् ॥ ६ ॥ अज्ञानहो नह-
तनोत सौम्या इष्कुण्ठध्वं रशना ओत पिशत । अष्टावन्धुरं वहताभितो रथं येन दे-
वासो अनयन्नभि प्रियम् ॥ ७ ॥ अश्मन्वती रीयते सं रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता स-
खायः । अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान्ध्रयमुत्तरे माभि वाजान् ॥ ८ ॥ त्वष्टा
माया वैदपसामपस्तमो विभ्रत्पात्रा देवपानानि शन्तमा । शिशीते नूनं परशुं स्वा-
यसं येन वृश्चादेतशो ब्रह्मणस्पतिः ॥ ९ ॥ सतो नूनं कवयः सं शिशीत वाशी-
धिर्याभिरमृताय तक्षथ । विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तन येन देवासो अमृतत्वमानशुः
॥ १० ॥ गर्भे योषामदधुर्वत्समासन्यपीच्येन मनसोत जिह्वया । स विश्वाहा सु-
मना योग्या अभि सिंघासनिर्वनते कार इज्जितिम् ॥ ११ ॥ १४ ॥

॥ ५४ ॥ ऋषिः-१-६ बृहदुक्थो वामदेव्यः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१,
६ त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैषतः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ तां सु तैक्नीतिं मघवन्महित्वा यत्त्वा भीते रोदसी अह्वयेताम् । प्रावो
देवा आतिरो दासमोजः प्रजायै त्वस्यै यदर्शित इन्द्र ॥ १ ॥ यदचरस्तन्वा वावृ-
धानो बलानीन्द्र प्रब्रुवाणो जनैषु । मायेत्सा ते यानि युद्धान्याहुर्नाद्य शत्रुं ननु पुरा
विवित्से ॥ २ ॥ क उनु तै महिजनः समस्यास्मत्पूर्वं ऋषयोऽन्तमापुः । यन्मातरं
च पितरं च साकमर्जनयथास्तन्वः स्वायाः ॥ ३ ॥ चत्वारिंते असुर्याणि नामा-
दाभ्यानि महिषस्य सन्ति । त्वमङ्ग तानि विश्वानि वित्से येभिः कर्माणि मघवञ्च-
कथं ॥ ४ ॥ त्वं विश्वा दधिषे केवलानि यान्याविर्या च गुहा वसूनि । काम-
मिन्मे मघवन्मा वि तारीस्त्वमाज्ञाता त्वमिन्द्रासि दाता ॥ ५ ॥ यो अदधाज्ज्यो-
तिषि ज्योतिरन्तर्यो अस्मज्जन्मधुना सं मधूनि । अध प्रियं शूषमिन्द्राय मन्यं ब्रह्म-
कृतो बृहदुक्थादवाचि ॥ ६ ॥ १५ ॥

॥ ५५ ॥ ऋषिः-१-८ बृहदुक्थो वामदेव्यः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१,

अ० ८ । अ० १ । व० १८] ५७६ [म० १० । अ० ४ । मू० ५६ ।

८ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४, ६ त्रिष्टुप् । ७ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५५ ॥ दूरे तन्नाम गुह्यं पराचैर्यत्त्वा भीते अह्वयेतां वयोधै । उदस्तभ्नाः पृथिवीं ग्रामभीके भ्रातुः पुत्रान्मघवन्ति त्विषाणः ॥ १ ॥ महत्तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृ-
ग्येन भूतं जनयो येन भव्यम् । प्रत्नं जातं ज्योतिर्यदस्य प्रियं प्रियाः समविशन्त
पञ्च ॥ २ ॥ आ रोदसी अपृणादोत मध्यं पञ्च देवाँ ऋतुशः सतसत । चतु-
स्त्रिंशता पुरुधा वि चष्टे सरूपेण ज्योतिषा विव्रतेत ॥ ३ ॥ यदुष औच्छः प्रथ-
मा विभानामजनयो येन पुष्टस्य पुष्टम् । यत्ते जामित्वमवरं परस्या महन्महत्या
असुरत्वमेकम् ॥ ४ ॥ त्रिंशु दद्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जंगार ।
देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान ॥ ५ ॥ १६ ॥ शाक्यना
शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीलः । यच्चिकेत सत्यमित्तन्न मोघं
वसुं स्पार्हमुत जेतोत दाता ॥ ६ ॥ ऐभिर्ददे वृणया पौस्यानि येभिरौक्षद्वृत्रहत्याय
वज्री । ये कर्मणः क्रियमाणस्य मद् ऋतेकर्ममुदजायन्त देवाः ॥ ७ ॥ गुजा कर्माणि
जनयन्विश्वौजा अशस्तिहा विश्वमनास्तुरापाद् । प्रीत्वी सोमस्य दिव आ वृथानः
शूरो निर्युधार्धमहस्यून ॥ ८ ॥ १७ ॥

॥ ५६ ॥ ऋषिः-१-७ बृहदुक्थो वामदेव्यः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥
छन्दः-१, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ७ आर्ची स्वराद् त्रिष्टुप् । ४
पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराद् जगती । ६ आर्चीभुरिग् जगती ॥ स्वरः-१-३,
७ धैवतः । ४-६ निषादः ॥

॥ ५६ ॥ इदं तु एकं पर ऊं तु एकं तृतीयैः ज्योतिषा सं विशस्व । संवे-
शने तन्वश्चाहरेधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ॥ १ ॥ तनूष्टे वाजिन्तन्व नयन्ती
वाममस्मभ्यं धातु शर्म तुभ्यम् । अहृतो महो धरुणाय देवान्विवीव ज्योतिः स्वमा
मिमीयाः ॥ २ ॥ वाज्यसि वाजिनेना सुवेनीः सुवितः स्तोमं सुवितो दिवं गाः ।
सुवितो धर्मं प्रथमानु सत्या सुवितो देवान्सुवितोऽनु पत्नम् ॥ ३ ॥ महिम्न एषां
पितरश्चनेशिरे देवा देवेष्वदधुरपि क्रतुम् । समविव्यचुरुत यान्यत्विषुरैषां तनूषु
नि विविशुः पुनः ॥ ४ ॥ सहोभिर्विश्वं परि चक्रमू रजः पूर्वा धामान्यमिता मि-
मानाः । तनूषु विश्वा भुवना नि येमिरे प्रासारयन्त पुरुष प्रजा अनु ॥ ५ ॥
द्विधा सूनवोऽसुरं स्वविदमास्थापयन्त तृतीयैः कर्मणा । स्वां प्रजां पितरः पित्र्यं

अ० ८ । अ० १ । व० २२] ५८० [म० १० । अ० ४ । सू० ५६ ।

सह आवरेष्वदधुस्तन्तुमाततम् ॥ ६ ॥ नावा न क्षोदः प्रदिशः पृथिव्याः स्वस्ति-
भिरति दुर्गाणि विश्वा । स्वां प्रजां बृहदुक्थो महित्वावरेष्वदधादा परेषु ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ ५७ ॥ ऋषिः-१-६ बन्धुः सुबन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुश्च गौपायनाः ॥
विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः-१ गायत्री । २-६ निचृद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ मा प्र गामपथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्तः स्थुर्नो अरा-
तयः ॥ १ ॥ यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुदेवेष्वततः । तमाहुतं नशीमहि ॥ २ ॥
मनो न्वा हुवामहे नाराशंसेन सोमेन । पितॄणां च मनमभिः ॥ ३ ॥ आ त एतु
मनः पुनः क्रत्वे दत्ताय जीवसे । ज्योक् च सूर्यं हृशे ॥ ४ ॥ पुनर्नः पितरो मनो-
ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातं सचेमहि ॥ ५ ॥ वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु
विभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ ५८ ॥ ऋषिः-१-१२ बन्धादयो गौपायनाः ॥ देवता-मनआवर्तनम् ॥
निचृदनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ यत्ते यमं वैवस्वतं मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह
क्षयाय जीवसे ॥ १ ॥ यत्ते दिवं यत्पृथिवीं मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तया-
मसीह क्षयाय जीवसे ॥ २ ॥ यत्ते भूमिं चतुर्भृष्टिं मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ
वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ३ ॥ यत्ते चतस्रः प्रदिशो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ४ ॥ यत्ते समुद्रमणवं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ५ ॥ यत्ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम
दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ६ ॥ २० ॥ यत्ते अपो यदोषधीर्मनो
जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ७ ॥ यत्ते सूर्यं यदुषसं मनो जगाम
दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ८ ॥ यत्ते पर्वतान्बृहतो मनो ज-
गाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ९ ॥ यत्ते विश्वमिदं ज-
जगन्मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ १० ॥ यत्ते
पराः परावतो मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ११ ॥
यत्ते भूतं च भव्यं च मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जी-
वसे ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ ५९ ॥ ऋषिः-१-१० बन्धादयो गौपायनाः ॥ देवता-१-३ निर्ऋतिः ।

अ० ८ । अ० १ । व० २४] ५८१ [म० १० । अ० ४ । सू० ६० ।

४ निर्ऋतिः सोमश्च । ५, ६ असुनीतिः । ७ लिङ्गोक्ताः । ८, ९, १० द्यावापृथिव्यौ ।
१० द्यावापृथिव्याविन्द्रश्च ॥ छन्दः-१ विराद् त्रिष्टुप् । २, ४-६ निचृत्त्रि-
ष्टुप् । ३, ७ आर्ची स्वराद् त्रिष्टुप् । ८ भुरिक् पङ्क्तिः । ९ जगती । १० विराद्
जगती ॥ स्वरः-१-७ धैवतः । ८ पञ्चमः । ९, १० निपादः ॥

॥ ५९ ॥ प्र तार्यायुः प्रतरं नवीयः स्थातरेव क्रतुमता रथस्य । अध च्यवा-
न उत्तवीत्यर्थं परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ॥ १ ॥ सामन्तु राये निधिमन्वञ्चं
करामहे सु पुरुष श्रवांसि । ता नो विश्वानि जरिता ममन्तु परातरं सु निर्ऋति-
र्जिहीताम् ॥ २ ॥ अभी पुर्यः पौंस्यैर्भवेम द्यौर्न भूमिं गिरयो नाजान् । ता नो
विश्वानि जरिता चिकेत परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ॥ ३ ॥ मोषुणः सोम
मृत्यवे परा दाः पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् । द्युभिर्हितो जरिमा स नो अस्तु
परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ॥ ४ ॥ असुनीते मनो अस्मासु धारय जीवातवे
सु प्र तिरान् आयुः । गारन्धि नः सूर्यस्य सन्दशि घृतेन त्वं तन्वै वर्धयस्व ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम् । ज्योक्
पश्येम सूर्यमुच्चरन्तमनुमते मृत्या नः स्वस्ति ॥ ६ ॥ पुनर्नो असुं पृथिवी ददातु
धुनद्यौर्देवी पुनरन्तरिक्षम् । पुनर्नः सोमस्तन्वै ददातु पुनः पूषा पृथ्याया स्वस्तिः
॥ ७ ॥ शं रोदसी सुबन्धवे यवही ऋतस्य मातरा । भरतामप यद्रपो द्यौः पृथि-
वि जमा रपो मो षु ते किं चनाममत् ॥ ८ ॥ अवं द्वेके अवं त्रिका दिवश्चरन्ति
भेषजा । जमा चरिष्णवैकुकं भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि जमा रपो मो षु ते किं
चनाममत् ॥ ९ ॥ समिन्द्रेय गामेनद्वाहं य आवहदुशीनराण्या अनः । भरतामप
यद्रपो द्यौः पृथिवि जमा रपो मो षु ते किं चनाममत् ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ६० ॥ ऋषिः-१-५, ७-१२ बन्धवादयो गौपायनाः । ६ अगस्त्यस्य
स्वसैषां माता ॥ देवता-१-४, ६ असमाती राजा । ५ इन्द्रः । ७-११ सु-
बन्धोर्जीविताह्वानम् । १२ हस्तः ॥ छन्दः-१-३ गायत्री । ४, ५ निचृद् गायत्री । ६
पादनिचृदनुष्टुप् । ७, १०, १२ निचृदनुष्टुप् । ११ आर्च्यनुष्टुप् । ८, ९ निचृत् पङ्क्तिः ॥
स्वरः-१-५ षड्जः । ६, ७, १०-१२ गान्धारः । ८, ९ पञ्चमः ॥

॥ ६० ॥ आ जनं त्वेषसन्दृशं माहीनानामुपस्तुतम् । अगन्म विभ्रतो नमः ॥ १ ॥
असमातिं नितोशनं त्वेषं निययिनं रथम् । भजेरथस्य सत्पतिम् ॥ २ ॥ यो ज-
नान्माहिषां इवातितस्यौ पवीरवान् । उतापवीरवान्युधा ॥ ३ ॥ यस्येत्वाकुरुषं

अ० ८ । अ० १ । व० २७] ५८२ [म० १० । अ० ५ । सू० ६१ ।

वृते रेवान्मरायधेते दिवीव पञ्च कृष्टयः ॥ ४ ॥ इन्द्रं जत्रासमातिपुरथप्रोष्टेषु
धारय । दिवीव सूर्यं दृशे ॥ ५ ॥ अगस्त्यस्य नदभ्यः सप्ती युनक्ति रोहिता ।
पणीन्यक्रवीरभि विश्वात्राजन्नराधसः ॥ ६ ॥ २४ ॥ अयं मातायं पितायं जी-
वातुरागमत् । इदं तव प्रसर्पणं सुवन्धवेहि निरिहि ॥ ७ ॥ यथा युगं वस्त्रया
नयन्ति धरुणाय कम् । एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टता-
तये ॥ ८ ॥ यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान्वनस्पतीन् । एवा दाधार ते मनो जी-
वातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ ९ ॥ यमादहं वैवस्वतात्सुवन्धोर्मन आभस्म ।
जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ १० ॥ न्यग्वातोऽववाति न्यक्तपति
सूर्यः । नीचीनमध्या दुहेन्यग्भवतु ते रपः ॥ ११ ॥ अयं मे हस्तो भगवानयं मे
भगवत्तरः । अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिमर्शनः ॥ १२ ॥ २५ ॥ ४ ॥

॥६१॥ ऋषिः—१—२७ नाभानेदिष्टो मानवः॥ विश्वेदेवा देवताः॥ छन्दः—१,
८—१०, १५, १६, १८, १९, २१ निचृत्त्रिष्टुप् २, ७, ११, १२, २० विराद्
त्रिष्टुप् । ३, २६ आर्ची स्वराद् त्रिष्टुप् । ४, १४, १७, २२, २३, २५ पा-
दनिचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६, १३ त्रिष्टुप् । २४, २७ आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः॥

॥ ६१ ॥ इदमिथा रौद्रं गूर्तवचा ब्रह्म क्रत्वा शच्यामन्तराजौ । क्राणा य-
दस्य पितरा महेनेष्टाः पर्षत्पथे अहन्ना सप्त होतृन् ॥ १ ॥ स इहानाय दभ्याय
वन्वञ्च्यवानः सदैरमिमीत वेदिम् । तूर्वयाणो गूर्तवचस्तमः क्षोदो न रेत इ-
त ऊति सिञ्चत् ॥ २ ॥ मनो न येषु हवनेषु तिग्मे विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता ।
आ यः शर्याभिस्तुविनुम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ ॥ ३ ॥ कृष्णा य-
द्रोषुरुणीषु सीदद्विवो नपाताश्विना हुवे वाम् । वीतं मे यज्ञमार्गतं मे अन्नं व-
वन्वासा नेषमस्मृतधू ॥ ४ ॥ प्रथिष्ट यस्य वीरकर्मिष्णदनुष्ठितं नु नर्यो
अपौहत् । पुनस्तदा वृहति यत्कनाया दुहितुरा अनुभृतमनुर्वा ॥ ५ ॥ २६ ॥
मध्या यत्कत्वमभवदभीके कामं कृण्वाने पितरि युवत्याम् । मनानग्रेतो जहतुर्वि-
यन्ता सानौ निषिक्तं सुकृतस्य योनौ ॥ ६ ॥ पिता यत्स्वां दुहितरमधिष्कन्द-
या रेतः सज्जगमानो निषिञ्चत् । स्वाध्योऽजनयन्ब्रह्म देवा वास्तोष्पतिं व्रतपां
निरतन् ॥ ७ ॥ स ईं वृषा न फेनमस्यदाजौ स्मदा परैदप दभ्रचेताः । सर-
त्पदा न दक्षिणा परावृद्धं न ता नु मे पृशन्यो जगृभ्रे ॥ ८ ॥ मज्जू न वद्विः
प्रजाया उपविरिधि न नय उप सीददूधः । सनितेध्मं सनितोत वाजं स धर्ता
जज्ञे सहसा यवीयुत् ॥ ९ ॥ मज्जू कनायाः सूर्यं नवग्वा ऋतं वदन्त ऋतयु-

अ० ८ । अ० २ । व० १] ५८३ [म० १० । अ० ५ । सू० ६२ ।

क्तिमग्नम् । द्विवर्हसो य उप गोपमागुरदक्षिणासो अच्युता दुदुक्षन् ॥ १० ॥
 ॥ २७ ॥ मन्त्र कनायाः सख्यं नवीयो राधो न रेत ऋतमित्तरण्यन् । शुचि यत्ते
 रेकण आयजन्त सबर्दुघायाः पर्य उस्त्रियायाः ॥ ११ ॥ पश्चा यत्पश्चा विगुता
 बुधन्तेति ब्रवीति वक्तरी रराणः । वसोर्वसुत्वा कारवोऽनेहा विश्वं विवेष्टि द्रवि-
 णमुप जु ॥ १२ ॥ तदिन्वस्य परिपद्धानो अग्न्युरु सदर्दन्तो नार्षदं विभित्सन् ।
 वि शुष्णस्य सङ्ग्रथितमन्वा विदत्पुरुप्रजातस्य गुहा यत् ॥ १३ ॥ भर्गो ह ना-
 मोत यस्य देवाः स्वर्णये त्रिपथस्थे निपेदुः । अग्निर्ह नामोत जातवेदाः शुधी
 नो होतऋतस्य होताधुक् ॥ १४ ॥ उत त्या मे रौद्रावक्षि मन्ता नासत्याविन्द्र
 गूर्तये यजध्वै । मनुष्यदृक्तवर्हिषे रराणा मन्दू हितप्रयसा विचु यज्यु ॥ १५ ॥
 ॥ २८ ॥ अयं स्तुतो राजा वन्दि वेधा अपश्च विप्रस्तरति स्वसेतुः । स कृत्ती-
 वन्तं रेजयत्सो अग्निर्नेमिं न चक्रमवतो रघुद्रु ॥ १६ ॥ स द्विवन्धुर्वैतरणो यष्टा
 सबर्धु धेनुमस्वं दुहध्वै । स यन्मित्रावरुणा वृज्ज उक्थैज्येष्टैभिर्यमणं वरुथैः
 ॥ १७ ॥ तद्वन्धुः सूरिर्दिवि ते धियन्धा नाभानेदिष्टो रपति प्र वेनन् । सा
 नो नाभिः परमास्य वा घाहं तत्पश्चा कतिथश्चिदास ॥ १८ ॥ इयं मे
 नाभिर्हि मे सधस्थमिमे मे देवा अयमस्मि सर्वः । द्विजा अहं प्रथमजा-
 ऋतस्येदं धेनुरदुहज्जायमाना ॥ १९ ॥ अधासु मन्द्रो अरतिर्विभावाव स्यति
 द्विवर्तनिर्वनेषाद् । ऊर्ध्वा यच्छ्रेणिर्न शिशुर्दन्मन्त्र स्थिरं शैवृधं सूत माता ॥ २० ॥
 ॥ २६ ॥ अधा गाव उपमाति कनाया अनु श्वान्तस्य कस्य चित्पर्युः । शुधि
 त्वं सुद्रविणो नस्त्वं याळाश्वघ्नस्य वावृधे सूनृताभिः ॥ २१ ॥ अथ त्वमिन्द्र वि-
 द्धयस्मान्महो राये नृपते वज्रबाहुः । रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरिननेहसस्ते
 हरिवो अभिष्टौ ॥ २२ ॥ अथ यद्राजाना गविष्टौ सरत्सरण्युः कारवे जरण्युः ।
 विप्रः प्रेष्टुः स ह्येषां बभूव परा च वक्षदुत पर्षदेनान् ॥ २३ ॥ अधा न्वस्य जे-
 न्यस्य पुष्टौ वृथा रेभन्त ईमहे तदू नु । सरण्युरस्य सूनुरश्वो विप्रश्चासि श्रव-
 सश्च सातौ ॥ २४ ॥ युवोर्यदि सख्यायास्मे शर्धाय स्तोमं जुजुषे नमस्वान् ।
 विश्वत्र यस्मिन्ना गिरः समीचीः पूर्वीव गातुर्दाशत्सूनृतायै ॥ २५ ॥ स गृणानो
 अद्भिर्देववानिति सुवन्धुर्नमसा सूक्तैः । वर्षदुक्थैर्वचोभिरा हि नूनं व्यध्वैति पर्य-
 स उस्त्रियायाः ॥ २६ ॥ त ऊषुणो महो यजत्रा भूत देवास ऊतये सजोषाः ।
 ये वाजा अनयता वियन्तो ये स्था निचेतारो अमूराः ॥ २७ ॥ ३० ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ ऋषिः-१-११ नाभानेदिष्टो मानवः ॥ देवता-१-६ विश्वेदेवा-

अ० ८ । अ० २ । व० ३] ५८४ [म० १० । अ० ५ । सू० ६३

अङ्गिरसो वा । ७ विश्वेदेवाः । ८-११ सावर्णेर्दानस्तुतिः ॥ छन्दः-१, २ वि-
राड् जगती । ३ पादनिचृज्जगती । ४ निचृज्जगती । ५ अनुष्टुप् । ८, ९ निचृदनुष्टुप्
६ बृहती । ७ विराट् पङ्क्तिः । १० गायत्री । ११ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-४
निषादः । ५, ८, ९ गान्धारः । ६ मध्यमः । ७ पञ्चमः । १० षड्जः । ११ धैवतः ॥

॥ ६२ ॥ ये यज्ञेन दक्षिणया समक्ता इन्द्रस्य सख्यममृतत्वमानश । तेभ्यो
भद्रमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ १ ॥ य उदाजन्पितरो
गोमयं वस्वृतेनाभिन्दन्परिवत्सरे बलम् । दीर्घायुत्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृ-
भ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ २ ॥ य ऋतेन सूर्यमारोहयन् दिव्यप्रथयन्पृथिवीं मा-
तरं वि । सुप्रजास्त्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ ३ ॥ अयं
नाभां वदति बल्लु वो गृहे देवपुत्रा ऋषयस्तच्छृणोतन । सुब्रह्मण्यमङ्गिरसो वो
अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ ४ ॥ विरूपास इदृषयस्त इदंभूरिवेपसः ।
ते अङ्गिरसः सूनवस्ते अग्नेः परि जज्ञिरे ॥ ५ ॥ १ ॥ ये अग्नेः परि जज्ञिरे वि-
रूपासो दिवस्परि । नवग्वो नु दशग्वो अङ्गिरस्तमः सचा देवेषु मंहते ॥ ६ ॥ इन्द्रेण युजा
निः सृजन्त वाघतो वृजं गोमन्तमश्विनम् । सहस्रं मे ददतो अष्टकुर्यः । श्रवो
देवेषुक्रत ॥ ७ ॥ प्र नूनं जायतामयं मनुस्तोभ्येव रोहतु । यः सहस्रं शताश्वं सद्यो-
दानाय मंहते ॥ ८ ॥ न तमश्नोति कश्चन दिव इव सान्वारभम् । सावर्ण्यस्य
दक्षिणा वि सिन्धुरिव पप्रथे ॥ ९ ॥ उत दासा परिविषे स्मर्दिष्टी गोपरीणसा ।
यदुस्तुर्वर्चं मामहे ॥ १० ॥ सहस्रदा ग्रामणीर्मा रिषन्मनुः सूर्येणास्य यतमानैतु
दक्षिणा । सावर्णेर्देवाः प्र तिन्त्वायुर्यस्मिन्मन्त्रान्ता असनाम वाजम् ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ ६३ ॥ ऋषिः-१-१७ गयः प्लुतः ॥ देवता-१-१४, १७ विश्वेदे-
वाः । १५, १६ पथ्यास्वस्तिः ॥ छन्दः-१, ६, ८, ११-१३ विराड् जगती ।
२, ३, १०, १४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५, ७ निचृज्जगती । ९ आर्चीस्वराड्
जगती । १५ जगती त्रिष्टुप् । १६ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । १७ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः-१-१४ निषादः । १५ निषादो धैवतो वा । १६, १७ धैवतः ॥

॥ ६३ ॥ परावतो ये दिधिषन्त आप्यं मनुप्रीतासो जनिमा विवस्वतः । य-
यातेर्ये नहुष्यस्य बर्हिषि देवा आसतेते अधि ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥ विश्वा हि वो न
मस्यानि वन्द्या नामानि देवा उत यज्ञियानि वः । ये स्थ जाता अर्दितेऽञ्जयस्पति
ये पृथिव्यास्ते म इह श्रुता हवम् ॥ २ ॥ येभ्यो माता मधुमत्पिन्वते पर्यः प्रीयूषं

अ० ८ । अ० २ । व० ६] ५८५ [म० १० । अ० ५ । सू० ६४ ।

द्यौरदितिरद्विवर्हाः । उक्थशुष्मान्वृषभरान्तस्वर्मसरताँ आदित्याँ अनु मदा स्वस्तये
॥ ३ ॥ नृचक्षसो अनिमिषन्तो अर्हणा बृहदेवासो अमृतत्वमानशुः । उयोती-
रथा अहिमाया अनागसो दिवो वृष्णीणं वसते स्वस्तये ॥ ४ ॥ सम्राजो ये सु-
वृधो यज्ञमाययुरपरिहृता दधिरे द्विवि क्षयम् । ताँ आ विवास नमसा सुवृक्तिभि-
र्महो आदित्याँ अदितिं स्वस्तये ॥ ५ ॥ ३ ॥ को वः स्तोमं राधति यं जुजोषथ
विश्वे देवासो मनुषो यति णुन । को वोऽध्वरं तुविजाता अरं कथ्यो नः पर्षद-
त्यंहः स्वस्तये ॥ ६ ॥ गेभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः समिद्धाग्निर्मनसा सप्त
होतृभिः । त आदित्या अभयं शर्म यच्छत सुगा नः कर्त सुपथा स्वस्तये ॥ ७ ॥
य ईशिरे भुवनस्य प्रचेतसो विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च मन्तवः । ते नः कृतादकृतादे-
नमस्पर्षद्या देवासः पिपृता स्वस्तये ॥ ८ ॥ भरेषिन्द्रं सुहवं हवामहेऽहोमुचं सु-
कृतं दैव्यं जनम् । अग्निं मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये ॥ ९ ॥
सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् । दैवीं नावं स्वर्त्राम-
नागसुमस्रवन्तीषा रुहेमा स्वस्तये ॥ १० ॥ ४ ॥ विश्वे यजत्रा अधि वोचतोतये त्रायध्वं
नो दुरेवाया अभिहुतः । सखया वो देवहूसा हुवेम शृण्वतो देवा अवसे स्व-
स्तये ॥ ११ ॥ अपामीवामप विश्वामनाहुतिमपारातिं दुर्बिदत्रामघायतः । आरे
देवा द्वेषो अस्मद्युयोतनोरु णाः शर्म यच्छता स्वस्तये ॥ १२ ॥ अरिष्टः समर्तो विश्वं
एधते प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि । यमादित्यासो नयथा सुनीतिभिरति विश्वानि
दुरिता स्वस्तये ॥ १३ ॥ यं देवासोऽवथ वाजसातौ यं शूरसाता मरुतो द्विते धने ।
प्रातर्यावाणं रथमिन्द्र सानसिमरिष्यन्तमा रुहेमा स्वस्तये ॥ १४ ॥ स्वस्ति नः
पृथ्यासु धन्वसु स्वस्त्यप्सु वृजने स्वेवति । स्वस्ति नः पुत्रकृथेषु योनिषु स्वस्ति
राये मरुतो दधातन ॥ १५ ॥ स्वस्तिरिद्धि प्रपथे श्रेष्ठा रेकणस्वत्यभि या वाम-
मेति । सा नो अमा सो अरणो नि पातु स्वावेशा भवतु देवगोपा ॥ १६ ॥ एवा
पुतेः सूनुरवीवृधद्वो विश्वं आदित्या अदिते मनीषी । ईशानासो नरो अमर्त्ये-
नास्तात्रि जनो दिव्यो गयेन ॥ १७ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ ऋषिः—१-१७ गयः प्लातः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,
४, ५, ६, १०, १३, १५ निचृज्जमती । २, ३, ७, ८, ११ विराड् जगती ।
६, १४ जगती । १२ त्रिष्टुप् । १६ निचृत्त्रिष्टुप् । १७ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१—११, १३—१५ निषादः । १२, १६, १७ धैवतः ॥

अ० ८ । अ० २ । व० ६] ५८६ [म० १० । अ० ५ । सू० ६६ ।

॥ ६४ ॥ कथा वेवानां कतमस्य यामनि सुमन्तु नार्ध शृण्वतां मनामहे ।
को मुञ्जाति कतमो नो मयस्करत्कतम ऊती अभ्या वर्तति ॥ १ ॥ क्रतूयन्ति
क्रतवो हृत्सु धीतयो वेनन्ति वेनाः पतयन्त्या दिशः । न मर्दिता विद्यते अन्य
एभ्यो देवेषु मे अधि कामा अयंसस ॥ २ ॥ नरा वा शंसं पूषणमगोहमग्निदे-
वेद्धमभ्यर्चसे गिरा । सूर्यामासा चन्द्रमसा यमं दिवि त्रितं वातमुपसंक्रुमश्विना
॥ ३ ॥ कथा कविस्तुवीरजान्कया गिरा बृहस्पतिर्वाह्यते सुवृक्तिभिः । अज ए-
कपात्सुहवोभिर्ऋकभिरहिः शृणोतु बुध्यो हवीमनि ॥ ४ ॥ दक्षस्य वादिते ज-
न्मनि व्रते राजाना मित्रावरुणा विवाससि । अतूतपन्थाः पुरुथो अर्यमा सप्त-
होता विष्णुरूपेषु जन्मसु ॥ ५ ॥ ६ ॥ ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृ-
ण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः । सहस्रता मेघसाताविव तमना महो ये धनं समिधेषु
जग्निरे ॥ ६ ॥ प्र वो वायुं रथयुजं पुरन्धि स्तोमैः कृणुध्वं सख्याय पूषणम् । ते
हि देवस्य सवितुः सवीमनि क्रतुं सचन्ते सचितः सचेतसः ॥ ७ ॥ त्रिः सप्त
सप्ता नद्यो महीरपो वनस्पतीन्पर्वतां अग्निमृतये । कृशानुमस्तृन्तिप्यं सधस्थ-
आ रुद्रं रुद्रेषु रुद्रियं हवामहे ॥ ८ ॥ सरस्वती सरयुः सिन्धुर्लुमिभिर्महो मही-
रवसा यन्तु वक्षणीः । देवीरापो मातरः सूदयित्वा घृतवत्पयो मधुमन्नो अर्चत
॥ ९ ॥ उते माता बृहद्दिवा शृणोतु नस्त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः पिता वचः । ऋ-
भुक्ता वाजो रथस्पतिर्भगो रएवः शंसः शशमानस्य पातु नः ॥ १० ॥ ७ ॥ र-
एवः सन्दष्टौ पितुर्मा इव क्षयो भद्रा रुद्राणां मरुतामुपस्तुतिः । गोभिः व्याम य-
शसो जनेष्वा सदा देवास इळ्या सचेमहि ॥ ११ ॥ यां मे धियं मरुत इन्द्र देवा
अर्ददात वरुण मित्र यूयम् । तां पीपयत पर्यसेव धेनु कुविद्विरो अधि रथे वहाथ
॥ १२ ॥ कुविद्वज प्रति यथा चिदस्य नः सजात्यस्य मरुतो बुबोधथ । नाभा
यत्र प्रथमं सप्तसामहे तत्र जामित्वमर्दितिर्दधातु नः ॥ १३ ॥ ते हि द्यावापृथिवी
मातरा मही देवी देवाञ्जन्मना यज्ञिये इतः । उभे विभूत उभयं भरीमभिः पुरु-
रेतांसि पितृभिश्च सिञ्चतः ॥ १४ ॥ वि षा होत्रा विश्वमश्नोति वार्यं बृहस्प-
तिररमतिः पनीयसी । ग्रावा यत्र मधुषुदुच्यते बृहदवीवशन्त मतिभिर्मनीषिणः ॥ १५ ॥
एवा कविस्तुवीरवां ऋतज्ञा द्रविणस्सुद्रविणसश्चक्रानः । उवथेभिरत्र मतिभिश्च
विप्रोऽपीपयद्रयो दिव्यानि जन्म ॥ १६ ॥ एवा प्लतेः सूनुरवीवृधद्वो विश्व आदित्या
अदिते मनीषी । ईशानासो नरो अर्मत्येनास्तां वि जनो दिव्यो गयेन ॥ १७ ॥ ८ ॥

॥ ६५ ॥ ऋषिः-१-१५ वसुकर्णो वासुकः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः-१,

अ० ८ । अ० २ । व० ११] ५८७ [म० १० । अ० ५ । म० ६५ ।

४, ६, १०, १२, १३ निचृज्जगती । २ पादनिचृज्जगती । ३, ७, ६ विराट् जगती । ५, ८, ११ जगती । १४ त्रिष्टुप् । १५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-१३ निषादः । १४, १५ धैवतः ॥

॥ ६५ ॥ अग्निरिन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा दायुः पूषा सरस्वती सजो-
षसः । आदित्या विष्णुर्ब्रह्मः स्वर्गहत्सोमो रुद्रो अदितिर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ १ ॥
इन्द्राग्नी वृत्रहर्त्येषु सत्पती मिथो हिंन्वाना तन्वांसमोकसा । अन्तरिक्षं मद्या
पमुरोजसा सोमो घृतश्रीर्महिमानधीरयन् ॥ २ ॥ तेषां हि मद्वा महतामनर्वणां
स्तोमा इयमृतज्ञा ऋतावृथां । ये अप्सवमर्णवं चित्रराथमस्ते नो रासन्तां म-
हये सुमित्र्याः ॥ ३ ॥ स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना द्यावाभूमी पृथिवी स्कम्भुरो-
जसा । पूक्षा इव महयन्तः सुरातयो देवाः स्तवन्ते मनुषाय सूरयः ॥ ४ ॥ मित्राय
शिक्ष वरुणाय दाशुषे या सम्राज्ञा मनसा न प्रयुच्छतः । ययोर्याम धर्मणा रोचते
बृहद्योरुभे रोदसी नाधसी वृता ॥ ५ ॥ ६ ॥ या गौर्यर्तनि पर्येति निष्कृतं पयो
बुहाना वतनीरवारतः । सा प्रब्रुवाणा वरुणाय दाशुषे देवेभ्यो दाशद्विषा वि-
वस्वते ॥ ६ ॥ दिवक्षसो अग्निजिह्वा ऋतावृधं ऋतस्य योनिं विमृशन्त आसते ।
द्यां स्कभित्व्यप आ चकुरोजसा यज्ञं जन्ति त्वीतन्वी । नि मामृजुः ॥ ७ ॥
परिक्षिता पितरा पूर्वजावरी ऋतस्य योना क्षयतः समोकसा । द्यावापृथिवी व-
रुणाय सवते घृतवत्पयो महिषाय पिन्वतः ॥ ८ ॥ पर्जन्यावाता वृषभा पुरीषि-
रौन्द्रवायू वरुणो मित्रो अर्यमा । देवा आदित्या अदिति हवामहे ये पार्थिवासो दि-
व्यासो अप्सु ये ॥ ९ ॥ त्वष्टारं वायुमृभवो य ओहते दैव्या होतारा उषसे स्व-
स्तये । बृहस्पतिं वृत्रखादं सुमेधसमिन्द्रियं सोमं धनसा उ ईमहे ॥ १० ॥ १० ॥
ब्रह्म गामश्वं जनयन्त ओषधीर्वज्रस्पतीन्पृथिवीं पर्वता अपः । सूर्यं दिवि रोहयन्तः
सुदानं च आर्या व्रता विसृजन्तो अग्निं क्षमि ॥ ११ ॥ भुज्युमहे सः पिपृथो निर-
श्विना श्यावं पुत्रं वधिमस्या अजिन्वतम् । कमयुवं विमदायो हयुयुवं विष्णाप्यं ।
विश्वकायावं सृजथः ॥ १२ ॥ पावीरवी तन्यतुरेकपादजो दिवो धर्ता सिन्धुरापः
समुद्रियः । विश्वे देवासः शृणवन्वचांसि मे सरस्वती सह धीभिः पुरन्ध्या ॥ १३ ॥
विश्वे देवाः सह धीभिः पुरन्ध्या मनोर्यजत्रा अमृतां ऋतज्ञाः । रातिषाचो अभिषाचः
स्वर्विदः स्वर्गिरो ब्रह्म सूक्तं जुपेस्त ॥ १४ ॥ देवान्वसिष्ठो अमृतां वधन् दे ये विश्वा
भुवंताभि प्रतस्थुः । ते नो रासन्तामुष्णाय मय यूयं पात स्वस्तिभिः सदानः ॥ १५ ॥ ११ ॥

अ० ८ । अ० २ । व० १४] ५८८ [म० १० । अ० ५ । सू० ६६ ।

॥ ६६ ॥ ऋषिः—१—१५ वसुकरणो वासुक्रः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥
छन्दः—१, ३, ५—७ जगती । २, १०, १२, १३ निचृज्जगती । ४, ८, ११
विराड् जगती । ६ पादनिचृज्जगती । १४ आर्चीस्वराड् जगती । १५ विराड्
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१४ निषादः । १५ धैवतः ॥

॥ ६६ ॥ देवान्हुवे बृहच्छ्रवसः स्वस्तये ज्योतिष्कृतो अध्वरस्य प्रचेतसः ।
ये वावृधुः प्रतरं विश्ववेदस इन्द्रज्येष्ठासो अमृता ऋतावृधः ॥ १ ॥ इन्द्रप्रसूता
वरुणप्रशिष्टा ये सूर्यस्य ज्योतिषो भागमानशुः । मरुद्गणे वृजने मन्म धीमहिमा-
घोने यज्ञं जनयन्त सूर्यः ॥ २ ॥ इन्द्रो वसुभिः परि पातु नो गयमावित्यैर्नो
अदितिः शर्म यच्छतु । रुद्रो रुद्रेभिर्देवो मृळयाति नस्त्वष्टा नो आभिः सुविताय
जिन्वतु ॥ ३ ॥ अदितिर्द्यावापृथिवी ऋतं महदिन्द्राविष्णुं मरुतः स्वर्बृहत् । देवाँ
आदिसाँ अवसे हवामहे वसुष्पुद्रान्तसवितारं सुदंससम् ॥ ४ ॥ सरस्वान्धीभिर्व-
रुणो धृतव्रतः पूषा विष्णुर्महिमा वायुरश्विनो ब्रह्मकृतो अमृता विश्ववेदसः शर्म
नो यंसन् त्रिवरुथंमहेसः ॥ ५ ॥ १२ ॥ वृषा यज्ञो वृषणः सन्तु यज्ञिया वृषणो
देवा वृषणो हविष्कृतः । वृषणा द्यावापृथिवी ऋतावरी वृषा पर्जन्यो वृषणो वृ-
षस्तुभः ॥ ६ ॥ अग्नीषोमा वृषणा वाजसातये पुरुप्रशस्ता वृषणा उप ब्रुवे ।
यावीजिरे वृषणो देवयज्यया ता नः शर्म त्रिवरुथं वि यंसतः ॥ ७ ॥ धृतव्रताः
क्षत्रिया यज्ञनिष्कृतो बृहद्दिवा अध्वराणामभिश्चर्यः । अग्निहोतार ऋतसापो
अबुहोऽपो असृजन्तु वृत्रतूर्मे ॥ ८ ॥ द्यावापृथिवी जनयन्नभि वृताप ओषधीर्वि-
नानि यज्ञिया । अन्तरिक्षं स्वरा पप्रुतये वशे देवासस्तन्वीडनि मामृजुः ॥ ९ ॥
धृतीरो दिव ऋभवः सुहस्ता वातापर्जन्या महिषस्य तन्यतोः । आप ओषधीः
प्र तिरन्तु नो गिरा भगो रातिर्वाजिनो यन्तु मे हवम् ॥ १० ॥ १३ ॥ समुद्रः
सिन्धूरजो अन्तरिक्षमज एकपात्तनयितुरर्णवः । अहिर्बुध्न्यः शृणवद्वचांसि मे
विश्वे देवास उत सूर्यो मम ॥ ११ ॥ स्याम वो मनवो देववीतये प्राञ्च नो यज्ञं
प्रणयत साधुया । आदित्या रुद्रा वसवः सुदानव इमा ब्रह्म शस्यमानानि जिन्वत
॥ १२ ॥ दैव्या होतारा प्रथमा पुरोहित ऋतस्य पन्थामन्वैमि साधुया । क्षेत्रस्य
पतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान्देवाँ अमृताँ अप्रयुच्छतः ॥ १३ ॥ वसिष्ठासः पितृव-
द्वाचप्रकृत देवाँ ईर्जाना अपिबस्वस्तये । प्रीता इव ज्ञातयः काममेत्यास्मे देवा-
सोऽव धूनुता वसु ॥ १४ ॥ देवान्वसिष्ठो अमृतान्वबन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रे-
तस्युः । ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १५ ॥ १४ ॥

अ० ८ । अ० २ । व० १७] ५८६ [म० १० । अ० ५ । सू० ६८ ।

॥ ६७ ॥ ऋषिः—१—१२ अयास्यः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—?
विराट् त्रिष्टुप् । २-७, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ८-१०, १२ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न ऋतमजातां बृहतीमविन्दत् । तु-
रीयं स्विजनयद्विश्वजन्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन् ॥ १ ॥ ऋतं शंसन्त
ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः । विषं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञ-
स्य धाम प्रथमं मनन्त ॥ २ ॥ हंसैरिव सखिभिर्यावदङ्गिरश्मन्मयानि नहन्ता
व्यस्यन् । बृहस्पतिरभिकनिऋदद्वा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वां अगायत् ॥ ३ ॥ अत्रो
द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ । बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरि-
च्छन्नदुस्सा आकृवि हि तिस्र आवः ॥ ४ ॥ विभिद्या पुरं शयथेमपांर्चीं निस्त्री-
णि साकमुदधेरकृन्तत् । बृहस्पतिरुपसं सूर्यं गामर्कं विवेद स्तनयन्निव द्यौः ॥ ५ ॥
इन्द्रो वलं रजितारं दुधानां कुरेणोव वि चकता रवेण । स्वेदाज्जिभिराशिरमि-
च्छमानोऽरोदयत्पणिमा गा अमुष्णात् ॥ ६ ॥ १५ ॥ स ईं सत्येभिः सखिभिः
शुचिर्गोधापसं वि धनसैरददः । ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैर्धर्मस्वेदेभिर्द्रविणं व्या-
नत् ॥ ७ ॥ ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानास इषणयन्त धीभिः । बृहस्प-
तिर्मिथोअवचपेभिरुदुक्षिया असृजत स्वयुग्भिः ॥ ८ ॥ तं वर्धयन्तो मतिभिः
शिवाभिः सिंहमिव नानदतं सधस्थे । बृहस्पतिं वृषणं शूरसातौ भरेभरे अतुं
मदेम जिष्णुम् ॥ ९ ॥ यदा वाजमसंनद्विश्वरूपमा द्यामरुक्षदुत्तराणि सत्रं ।
बृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो नाना सन्तो विभ्रतो ज्योतिरासा ॥ १० ॥ सत्यामा-
शिषं कृणुता वयोधै कीरिं चिद्धचवथ स्वेभिरेवैः । पश्चा मृधो अप भवन्तु वि-
श्वास्तद्रोदसी श्रुणुतं विश्वमिन्वे ॥ ११ ॥ इन्द्रो मद्वा महतो अर्णवस्य वि मूर्धा-
नमभिनदवुदस्य । अहन्नाहिमरिणात्सप्त सिन्धून्देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ ६८ ॥ ऋषिः—१—१२ अयास्यः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—?,
१२ विराट् त्रिष्टुप् । २, ८—११ त्रिष्टुप् । ३-७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ उदुप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः । गि-
रिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन् ॥ १ ॥ सं गोभिराङ्गि-
रसो नक्षमाणो भग इवेर्धर्मणं निनाय । जने मित्रो न दम्पती अनक्ति बृहस्पते
वाजयाशूरिवाजौ ॥ २ ॥ साध्वर्या अतिथिनीरिषिराः स्पर्हाः सुवर्णा अनवच-
रूपाः । बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितूर्या निर्गा रूपे यवमिव स्थिविभ्यः ॥ ३ ॥ आ-

अ० ८ । अ० २ । व० २०] ५६० [म० १० । अ० ६ । सू० ६६ ।

पुषायन्मधुन ऋतस्य योनिमवाक्षिपन्नर्क उल्कामिव द्योः । बृहस्पतिरुद्धरश्मलो
गा भूम्पा उद्वेय वि त्वचं विभेद ॥ ४ ॥ अय ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षाद्बुधः
शीपोलमिव वात आजत् । बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ
गाः ॥ ५ ॥ यदा वलस्य पीयतो जसुं भेद्वहस्पतिरग्नितपोभिरुक्तेः । दक्षिर्न
जिह्वा परिविष्टमाददाविर्निधीरुक्णोदुक्षियाणाम् ॥ ६ ॥ १७ ॥ बृहस्पतिर-
मेत हि त्यदासां नाम स्वरीणां सदेने गुहा यत् । आण्डेव भिक्षा शकुनस्य ग-
र्भमुदुक्षियाः पर्वतस्य तमनाजत् ॥ ७ ॥ अश्नापिनद्धं मधु पर्यपश्यन्मत्स्यं न वीन
उदनिं क्षिपन्तम् । निवृज्जभार चमसं न वृक्षाद्बृहस्पतिर्विश्वेणा विकृत्य ॥ ८ ॥
सोषामविन्दुत्सः स्वः सो अग्निं सो अर्केण वि वबाधे तमांसि । बृहस्पतिर्गोवपुषो
वलस्य निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ॥ ९ ॥ हिमेवं पूर्णा मुषिता वनानि बृहस्पति-
नाकृपयद्वलो गाः । अतानुकृत्यमपुनश्चकार यात्सूर्यामासां मिथ उचरातः ॥ १० ॥
अभि श्यावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो द्यामपिंशन् । रात्र्यां तमो अ-
दधुर्ज्योतिरहन्बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदवाः ॥ ११ ॥ इदमकर्म नमो अभियाय यः
पूर्वरिन्वानोनवीति । बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो धयो-
धात् ॥ १२ ॥ १८ ॥ ५ ॥

॥ ६६ ॥ ऋषिः—१—१२ सुमित्रो वाध्रचश्वः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१
निवृज्जगती । २ विराड् जगती । ३, ७ त्रिष्टुप् । ४, ५, १२ निवृत्तिष्टुप् । ६
आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । ८, १० पादनिवृत्तिष्टुप् । ९, ११ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ भद्रा अग्नेर्वध्यश्वस्य सन्धशो ग्रामी प्रणीतिः सुरणा उपेतयः
यदी सुमित्रा विशो अग्र इन्धते घृतेनाहुतो जरते दर्विद्युतत् ॥ १ ॥ घृतमग्नेर्व-
ध्यश्वस्य वर्धनं घृतमन्नं घृतम्बस्य मेदनम् । घृतेनाहुत उर्विया वि पप्रथे सूर्य इ-
व सेचते सर्पिरासुतिः ॥ २ ॥ यत्ते मनुयदनीकं सुमित्रः समीधे अग्ने तदिदं न-
वीयः । स रेवच्छौच स गिरो जुषस्व स वाजं दर्षि स इह श्रवो धाः ॥ ३ ॥
यं त्वा पूर्वमीलितो वध्यश्वः समीधे अग्ने स इदं जुषस्व । स नः स्तिपा उत
भया तनूपा दात्रं रक्षस्व यदिदं ते अस्मे ॥ ४ ॥ भवां द्युम्नी वाध्यश्वोत गो-
पा मा त्वां तारीदभिमातिर्जगानाम् । शूर इव धृष्णुश्च्यवनः सुमित्रः प्र नु वो-
चं वाध्यश्वस्य नाम ॥ ५ ॥ समज्यां पर्वत्या वसूनिदासा वृत्राण्यार्या जिगेथ ।
शूर इव धृष्णुश्च्यवनो जनानां त्वमग्ने पृतनायूरभि ध्याः ॥ ६ ॥ १६ ॥ दीर्घ-

अ० ८ । अ० २ । व० २२] ५६१ [म० १० । अ० ६ । सू० ७० ।

तन्नुर्बुद्बुद्वायगग्निः सहस्रस्तरीः शतनीथ ऋभ्वा । युमान् युमत्सु नृभिर्मृज्यमानः
सुमित्रेषु दीदयो देवयत्सु ॥ ७ ॥ त्वे धेनुः सुदुर्घा जातवेदोऽसश्चतैव सपना
संबर्धुक् । त्वं नृभिर्दक्षिणावद्विरग्ने सुमित्रेभिरिध्यसे देवयद्विः ॥ ८ ॥ देवार्थिच-
क्षे अमृता जातवेदो महिमानं वाध्यश्व प्र वोचन् । यत्सम्पृच्छं मानुषीर्विश आ-
यन्त्वं नृभिरजयस्त्वावृधेभिः ॥ ९ ॥ पितैव पुत्रमविभरुपस्थे त्वामग्ने वध्यश्वः
संपर्यन् । जुषाणो अस्य समिधं यविष्ठोत पूर्वा अवनोर्वाधतश्चित् ॥ १० ॥ शश्व-
दग्निर्वध्यश्वस्य शत्रुनृभिर्जिगाय सुतसोमवद्विः । समनं चिददहश्चित्रभानोऽव
व्राधन्तमभिनदृधश्चित् ॥ ११ ॥ अयमग्निर्वध्यश्वस्य वृत्रहा सनकात्प्रेष्ठो नमसो-
पवाक्यः । स नो अजामीनूत वा विजामीनभि तिष्ठ शर्वतो वाध्यश्व ॥ १२ ॥ २० ॥

॥ ७० ॥ ऋषिः—१—११ सुमित्रो वाधयश्वः ॥ आप्रं देवता ॥ छन्दः—१,
२, ४, १० निचृत्तिष्टुप् । ३ पादनिचृत्तिष्टुप् । ५—७, ९, ११ त्रिष्टुप् । ८ विराट्
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ इमां मे अग्ने समिधं जुषस्वेळस्पदे प्रति हर्या घृताचीम् । वध्म-
न्पृथिव्याः सुदिनत्वे अहनामूर्ध्वो भव सुक्रतो देवयज्या ॥ १ ॥ आ देवानाम-
प्रयावेह यातु नराशंसो विश्वरूपेभिरश्वैः । ऋतस्य पथा नमसा म्रियेधो देवेभ्यो
देवतमः सुषूदत् ॥ २ ॥ शश्वत्तममीळते दूत्याय हविष्मन्तो मनुष्यासो अग्निम् ।
वहिष्ठैरश्वैः सुवृता रथेना देवान्वलि नि षेदेह होता ॥ ३ ॥ वि प्रथतां देवजुष्टं
तिरश्वा दीर्घ द्राघ्मा सुरभि भूत्वस्मे । अहेळता मनसा देव वहिरिन्द्रज्येष्ठो उ-
शतो यज्जि देवान् ॥ ४ ॥ दिवो वा सानु स्पृशता वरीयः पृथिव्या वा मात्रया
वि श्रयध्वम् । उशतीर्द्धारो महिना महर्द्धिदेवं रथं रथयुधोरयध्वम् ॥ ५ ॥ २१ ॥
देवी दिवो दुहितरा सुशिल्पे उषासानक्ता सदतां नि योनौ । आ वां देवास उ-
शती उशन्त उरौ सीदन्तु सुभगे उपस्थे ॥ ६ ॥ ऊर्ध्वो ग्रावा बृहदग्निः समिद्धः
प्रिया धामान्यदितेरुपस्थे । पुरोहितावृत्विजा यजे अस्मिन् विदुष्टरा द्रविणमा य-
जेथाम् ॥ ७ ॥ तिस्रो देवीर्बहिर्दिदं वरीय आ सीदत चक्रमा वः स्योनम् । म-
नुष्ययज्ञं सुधिता हवीषीळा देवी घृतपदी जुषन्त ॥ ८ ॥ देव त्वष्टर्यदं चारुत्वमानज्यद-
क्षिरसामभवः सचाभूः । स देवानां पाथ उप प्र विद्वानुशन्यन्ति द्रविणोदः सुरत्नः
॥ ९ ॥ वनस्पते रशनया नियूयां देवानां पाथ उप वज्जि विद्वान् । स्वदाति देवः
कृणवर्द्धवीष्यवतां द्यावापृथिवी हव मे ॥ १० ॥ आग्ने वह वरुणमिष्टये न इन्द्रै

अ० ८ । अ० ३ । व० १] ५६२ [म० १० । अ० ६ । सू० ७२ ।

दिवो मरुतो अन्तरिक्षात् । सीदन्तु बर्हिर्विश्व आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृतं
मादयन्ताम् ॥ ११ ॥ २२ ॥

॥ ७१ ॥ ऋषिः-१-११ बृहस्पतिः ॥ देवता-ज्ञानम् ॥ छन्दः-१ त्रिष्टुप् ।
२ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६, ८, १०, ११
विराट् त्रिष्टुप् । ९ विराट् जगती ॥ स्वरः-१-८, १०, ११ धैवतः । ९ निषादः ॥

॥ ७१ ॥ बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत्प्रैरत नामधेयं दधानाः । यदेषां श्रेष्ठं
यदरिप्रमासीत्प्रेणा तदेषां निहितं गुहाविः ॥ १ ॥ सक्तुमिव तितउना पुनन्तो यत्र
धीरा मनसा वाचमक्रत । अत्रा सखायः सख्यानि जानते भद्रैषां लक्ष्मीर्निहि-
ताधि वाचि ॥ २ ॥ यज्ञेन वाचः पदवीयमायन्तामन्वविन्द्वृषिषु प्रविष्टाम् । ता-
माभृत्या व्यदधुः पुरुत्रा तां सप्त रेभा अभि सं नवन्ते ॥ ३ ॥ उत त्वः पश्यन्न द-
दर्श वाचमुत त्वः शृण्वन्न शृणोत्येनान् । उतो त्वस्मै तन्वं वि संखे जायेव पत्यं
उशती सुवासाः ॥ ४ ॥ उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुर्नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु ।
अधैन्वा चरति माययैष वाचं शुश्रुवां अफुलामपुष्पाम् ॥ ५ ॥ २३ ॥ यस्ति-
त्याज सच्चिविदं सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति । यदीं शृणोत्यलकं शृ-
णोति नहि प्रवेदं सुकृतस्य पन्थाम् ॥ ६ ॥ अक्षगवन्तः कर्णवन्तः सखायो म-
नोजवेषुसमा बभूवुः । आदग्रासं उपकृत्तासं उ त्वे हृदा इव स्नात्वा उ त्वे ददध्रे
॥ ७ ॥ हृदा तप्रेषु मनसो जवेषु यद्वाङ्मणा संयजन्ते सखायः । अत्राह त्वं
वि जहुर्वेद्याभिरौहब्रह्माणो वि चरन्त्यु त्वे ॥ ८ ॥ इमे ये नार्वाङ्ग परश्चरन्ति न
ब्राह्मणासो न सुतेकरासः । त एते वाचमभिपद्य पापयां सिरीस्तन्त्रं तन्वते अ-
प्रजज्ञयः ॥ ९ ॥ सर्वे नन्दन्ति यशसागतेन सभासाहेन सख्या सखायः । कि-
न्विषस्पृत्पितुषणिर्बोषामरं हितो भवति वाजिनाय ॥ १० ॥ ऋचां त्वः पोषमास्ते
पुपुष्वान्गायत्रं त्वो गायति शकुरीषु । ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां
वि मितीत उ त्वः ॥ ११ ॥ २४ ॥ २ ॥

॥ ७२ ॥ ऋषिः-१-६ बृहस्पतिर्बृहस्पतिर्वा लौक्य आदितिर्वा दाक्षायणी ॥
देवा देवताः ॥ छन्दः-१, ४, ६ अनुष्टुप् । २ पादनिचृदनुष्टुप् । ३, ५, ७ निचृदनु-
ष्टुप् । ८, ९ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ देवानां तु वयं जाना प्र वोचाम विपन्यया । उक्थेषु शस्यमा-
नेषु यः पश्यादुत्तरे युगे ॥ १ ॥ ब्रह्मणस्पतिरेता सं कुमारं इवाधमत । देवानां

अ० ८ । अ० ३ । व० ४] ५६३ [म० १० । अ० ६ । सू० ७३ ।

पृथ्व्ये युगेऽसतः सदजायत ॥ २ ॥ देवानां युगे प्रथमेऽसतः सदजायत । तदाशा
अन्वजायन्त तदुत्तानपदस्परि ॥ ३ ॥ भूर्जज्ञ उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त ।
अदितेर्दक्षो अजायत दक्षाददितिः परि ॥ ४ ॥ अदितिर्दक्षजनिष्ठ दक्ष या दुहितृता
तव । तां देवा अन्वजायन्त भद्रा अमृतबन्धवः ॥ ५ ॥ १ ॥ यदेवा अदः सलिले
सुसंख्या अतिष्ठत । अत्रा वो नृत्यतामिव तीव्रो रेणुरपायत ॥ ६ ॥ यदेवा य-
तयो यथा भुवनान्यपिन्वत । अत्रा समुद्र आ गुळ्ममा सूर्यमजभर्तन ॥ ७ ॥
अष्टौ पुत्रासो अदितेर्ये जातास्तन्वस्परि । देवा उप प्रैत्सप्तभिः परा मार्ताण्ड-
मास्यत् ॥ ८ ॥ सप्तभिः पुत्रैरदितिरुप प्रैत्पृथ्व्ये युगम् । प्रजायै मृत्यवे त्वत्पुन-
र्मार्ताण्डमाभरत् ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ७३ ॥ ऋषिः—१—११ गौरिवीतिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ५
त्रिष्टुप् । ३, ४, ८, १० पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ६ विराट् त्रिष्टुप् । ७ आर्चीस्वराट्
त्रिष्टुप् । ९ आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् । ११ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः । अर्वा-
र्धन्निन्द्रं मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरं दधनुर्दनिष्ठा ॥ १ ॥ दुहो निषत्ता पृशनी
चिदेवैः पुरु शंसेन वावृष्टु इन्द्रम् । अभीष्टेव ता महापदेन ध्वान्तात्प्रपित्वा दु-
र्दरन्त गर्भीः ॥ २ ॥ ऋष्या ते पादा प्र यज्जिगास्यवर्धन्वाजा उत ये चिदत्र ।
त्वमिन्द्र सालावृकान्त्सहस्रमासन्दधिषे अश्विना ववृत्त्याः ॥ ३ ॥ समना तूणि-
रुप यासि यज्ञमा नासत्या मुख्याय वक्षि । वसाव्यामिन्द्र धारयः सहस्राश्विनां
शूर ददतुर्मघानि ॥ ४ ॥ मन्दमान ऋतादधि प्रजायै सखिभिरिन्द्र इषिरेभिरर्थम् ।
आधिर्हि माया उप दस्युमागान्मिहः प्र तन्ना अर्वापुत्तमांसि ॥ ५ ॥ ३ ॥ सना-
माना चिद्धसयो न्यस्मा अवाहन्निन्द्र उपसो यथानः । ऋष्वैरगच्छः सखिभि-
र्निकामैः साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्थ ॥ ६ ॥ त्वं जघन्थ नमुचिं मखस्युं दासे
कुण्वान ऋषये विमायम् । त्वं चकर्थ मनवे स्योनान्पथो देवत्राज्जसेव यानान्
॥ ७ ॥ त्वमेतानि पप्रिषे वि नामेशान इन्द्र दधिषे गर्भस्तौ । अनु त्वा देवाः श-
वसा मदन्त्युपरिबुधान्वनिनश्चकर्थ ॥ ८ ॥ चक्रं यदस्याप्स्वा निषत्तमुतो तदस्मै
मध्विचच्छद्यात् । पृथिव्यामतिषितं यदूधः पयो गोष्वदशा ओषधीषु ॥ ९ ॥ अ-
श्वदियायेति यद्वदन्त्योर्जसो जातमुत मन्य एनम् । मन्योरियाय हर्म्येषु तस्यौ
यतः प्रज्ज इन्द्रो अस्य वेद ॥ १० ॥ वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्र प्रियमैशा ऋ-
षयो नाधमानाः । अप ध्वान्तमूर्णहि पृथि चतुर्मुग्ध्यस्मान्निधयेव बुद्धान् ॥ ११ ॥ ४ ॥

अ० ८ । अ० ३ । व० ७] ५६४ [म० १० । अ० ६ । सू० ७५ ।

॥ ७४ ॥ ऋषिः-१-६ गौरिवीतिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१, ४ पाद-
निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् । ६ विराद् त्रि-
ष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७४ ॥ वसूनां वा चर्कष इयच्छन्धिया वा यज्ञैर्वा रोदस्योः । अर्वन्तो वा ये
रयिमन्तः सातौ वनुं वा ये सुश्रुणं सुश्रुतो धुः ॥ १ ॥ हव एषामसुरो नक्षत चां
श्रवस्यता मनसा निसत जाम् । चक्षाणा यत्र सुविताय देवा द्यौर्न वारोभिः कृ-
णवन्त स्वैः ॥ २ ॥ इयमेषाममृतानां गीः सर्वताता ये कृणन्त रत्नम् । धियं च
यज्ञं च साधन्तस्ते नो धान्तु वसव्यमसामि ॥ ३ ॥ आ तत्त इन्द्रायवः पनन्ताभि
य ऊर्व गोमन्तं तितृत्सान् । सकृत्स्वये पुरुषत्रां महीं सहस्रधारां बृहतीं दुदुत्तान्
॥ ४ ॥ शचीव इन्द्रमवसे कृणुध्वमनानतं दमयन्तं पृतन्यून । ऋभुक्षणां मघवानं
सुवृक्तिं भर्ता यो वज्रं नयि पुरुतुः ॥ ५ ॥ यद्वावानं पुरुतमं पुराषाळाष्टत्रहेन्द्रो ना-
मान्यप्राः । अचेति प्रासहस्पतिस्तुविष्मान्यदीमुशमसि कर्तवे करत्त ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ७५ ॥ ऋषिः-१-६ सिन्धुक्षित्प्रैयमेधः ॥ नद्यो देवताः ॥ छन्दः-१
निचृज्जगती । २, ३ विराज्जगती । ४ जगती । ५, ७ आर्चीस्वराद् जगती । ६
आर्चीभुरिग् जगती । ८, ६ पादनिचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ प्र सु व आपो महिमानमुत्तमं कारुर्वीचाति सदाने विवस्वतः । प्र
सप्तसप्त त्रेधा हि चक्रमुः प्र सत्वरिणामति सिन्धुरोजसा ॥ १ ॥ प्र तेऽरद्वरुणो
यातवे पथः सिन्धो यद्वाजा अभ्यद्रवस्त्वम् । भूम्या अधि प्रवतां यासि सानुना
यदेषामग्रं जगतामिज्यसि ॥ २ ॥ दिवि स्वनो यतते भूम्योर्पर्यन्तं शुष्ममुदि-
यति भानुना । अभ्रादिव प्र स्तनयन्ति वृष्टयः सिन्धुर्धदेति वृषभो न रोक्वत
॥ ३ ॥ अभि त्वा सिन्धो शिशुमिन्न मातरौ वाश्वा अर्षन्ति पयसेव धेनवः । रा-
जैव युध्वा नयसि त्वमित्सिचौ यदासामग्रं प्रवतामिनक्षसि ॥ ४ ॥ इमं
मे गङ्गे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं सचता परुषाया । असिक्न्या मरुद्वधे
वितस्तुयार्जीकीये शृणुह्य सुषोमया ॥ ५ ॥ ६ ॥ तृष्टामया प्रथमं यातवे सजुः
सुसत्वा रसया श्वेत्या त्या । त्वं सिन्धो कुभया गोमतीं कुपुं मेहत्वा सरथं या-
भिरियसे ॥ ६ ॥ ऋजीत्येनी रुशती महित्वा परि जयांसि भरते रजांसि । अद-
ब्धा सिन्धुरपसामपस्तमाश्वा न चित्रा वपुषीव दर्शता ॥ ७ ॥ स्वश्वा सिन्धुः सुरया
सुवासा हिरण्ययी सुकृता वाजिनीवती । ऊर्णावती युवतिः सीलमावत्युताभि

अ० ८ । अ० ३ । व० १०] ५६५ [म० १० । अ० ६ । म० ७७ ।

वस्ते सुभगा मधुवधम् ॥ ८ ॥ सुखं रथं युयुजे सिन्धुरश्विनं तेन वाजं सनिपद-
स्मिन्वाजौ । महान्धस्य महिमा पनस्यतेऽदब्धस्य स्वयंशसो विरुष्णिनः ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ७६ ॥ ऋषिः—१—८ जरत्कर्ण ऐरावतः सर्पः ॥ ग्रावाणो देवताः ॥
छन्दः—१, ६, ८ पादनिचृज्जगती । २, ३ आर्चीस्वराद् जगती । ४, ७
निचृज्जगती । ५, आसुरीस्वराडार्चीनिचृज्जगती ॥ निपादः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ आ वं ऋज्जस ऊर्जा व्युष्टिष्विन्द्रं मरुतो रोदसी अनक्तन ।
ब्रुमे यथा नो अहनी सचाभुवा सदः सदो वरिवस्यात उज्जिदा ॥ १ ॥ तदु
श्रेष्ठं सर्वनं सुनोतनात्यो न हस्तयतो अद्रिः सोतरि । विदद्धचर्यो अभिभूति पौ-
स्यं महो राये चित्तरुते यदर्वतः ॥ २ ॥ तदिद्धचस्य सर्वनं विवेरुपो यथा पुरा
मनवे गातुमश्रेत् । गोअर्णसि त्वाप्रे अश्वनिर्णिजि प्रेमध्वरेष्वध्वरां अशिश्रयुः
॥ ३ ॥ अप हत रत्तसो भङ्गुरावतः स्कभायत निर्घृति सेधतामतिम् । आ नो
रयिं सर्ववीरं सुनोतन देवाव्यं भरत श्लोकमद्रयः ॥ ४ ॥ दिवश्चिदा वोऽम्व-
त्तरेभ्यो विभ्वना चिदाश्वपस्तरेभ्यः । वायोश्चिदा सोमरभस्तरेभ्योऽमेश्चिदर्व-
पितुकुत्तरेभ्यः ॥ ५ ॥ ८ ॥ भुरन्तु नो यशसः सोत्वन्धसो ग्रावाणो वाचा दि-
विता दिवित्मता । नरो यत्र दुहते काम्यं मध्वाघोषयन्तो अभितो मिथस्तुरः ॥ ६ ॥
सुन्वन्ति सोमं रथिरासो अद्रयो निरस्य रसं गविषो दुहन्ति ते । दुहन्त्यध्वरूपसे-
चनाय कं नरो हव्या न मर्जयन्त आसभिः ॥ ७ ॥ एते नरः स्वर्पसो अभूतन
य इन्द्राय सुनुथ सोममद्रयः । वामं वामं वो दिव्याय धाम्ने वसुवसु वः पार्थिवाय
सुन्वते ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ७७ ॥ ऋषिः—१—८ स्युमरश्मिर्भार्गवः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ३ नि-
चृत्त्रिष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् । ६—८ विराद् त्रिष्टुप् । ५ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—१—४,
६—८ धैवतः । ५ निपादः ॥

॥ ७७ ॥ अभ्रमुषो न वाचा प्रुषा वसुं हविष्मन्तो न गुज्ञा विज्ञानुषः । सु-
मारुतं न ब्रह्माणमर्हसे गुणमस्तोष्येषां न शोभसे ॥ १ ॥ श्रिये मर्यासो अज्जी-
रकृणवत सुमारुतं न पूर्वीरति क्षपः । दिवस्पुत्रास एता न येतिर आदित्यास्ते
अक्रा न वावृधुः ॥ २ ॥ प्र ये दिवः पृथिव्या न बर्हणा तमना रिरिचे अम्रात्र

अ० ८ । अ० ३ । व० १४] ५६६ [म० १० । अ० ६ । सू० ७६ ।

सूर्यः । पाजस्वन्तो न वीराः पनस्यवो रिशादसो न मर्या अभिद्यवः ॥ ३ ॥
 युष्माकं बुध्ने अपां न यामनि विथुर्यति न मही श्रथर्यति । विश्वसुर्यज्ञो अर्वा-
 ग्यं सु वः प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गत ॥ ४ ॥ यूयं धूर्षु प्रयुजो न रश्मिभि-
 ज्योतिष्मन्तो न भासा व्युष्टिषु । श्येनासो न स्वयंशसो रिशादसः प्रवासो न
 प्रसितासः परिप्रुषः ॥ ५ ॥ १० ॥ प्र यद्वहध्वे मरुतः पराकाद्ययं महः संवरणस्य
 वस्वः । विदानासो वसवो राध्यस्याराचिद्वेषः सनुतयुयोत ॥ ६ ॥ य उदचि यज्ञे
 अध्वरेष्ठा मरुद्भ्यो न मानुषो ददाशत् । रेवत्स वयो दधते सुवीरं स देवानाम-
 पि गोपीथे अस्तु ॥ ७ ॥ ते हि यज्ञेषु यज्ञियांस ऊमा आदित्येन नाम्ना शम्भ-
 विष्ठाः । ते नोऽवन्तु रथतूर्मनीषां महश्च यामन्नध्वरे चक्रानाः ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ ७८ ॥ ऋषिः-१-८ स्यूमरश्मिर्भागवः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः-१
 आर्चीत्रिष्टुप् । ३, ४ विराट्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । २, ५, ६ विराट् जगती । ७ पा-
 दनिचृज्जगती ॥ स्वरः-१, ३, ४, ८ धैवतः । २, ५-७ निषादः ॥

॥ ७८ ॥ विप्रसो न मन्मभिः स्वाध्यो देवाव्यो न यज्ञैः स्वप्नसः । राजा-
 नो न चित्राः सुसन्दर्शः क्षितीनां न मर्या अरेपसः ॥ १ ॥ अग्निर्न ये भ्राजसा रु-
 क्मवत्तसो वातासो न स्वयुजः सद्य ऊतयः । प्रजातारो न ज्येष्ठाः सुनीतयः सु-
 शर्माणो न सोमा अतं यते ॥ २ ॥ वातासो न ये धुनयो जिगत्नवोऽग्नीनां न
 जिह्वा विरोकिणः । वर्मेण्वन्तो न योधाः शिमीवन्तः पितृणां न शंसाः सुरातयः
 ॥ ३ ॥ स्थानां न येराः सनाभयो जिगीवांसो न शूरा अभिद्यवः । वरेयवो
 न मर्या घृतप्रुषोऽभिस्वर्तारो अर्कं न सुष्टुभः ॥ ४ ॥ अश्वसो न ये ज्येष्ठासः आ-
 शवो दिधिषवो न रथ्यः सुदानवः । आपो न निम्नैरुदभिर्जिगत्नवो विश्वरूपा
 अङ्गिरसो न सामभिः ॥ ५ ॥ १२ ॥ प्रावाणो न सूरयः सिन्धुमातर आदि-
 रासो अद्रयो न विश्वहा । शिशूला न क्रीळयः सुमातरौ महाग्रामो न यामन्तुत
 त्विषा ॥ ६ ॥ उषसां न केतवोऽध्वरः श्रियः शुभं यवो नाज्जिभिर्व्यशिवतन ।
 सिन्धवो न ययियो भ्राजदृष्टयः परावतो न योजनानि ममिरे ॥ ७ ॥ सुभागात्रो
 देवाः कृणुता सुरत्नानुस्मान्तस्तोतृन्मरुतो वावृधानाः । अथि स्तोत्रस्य सख्यस्य
 गात सनाद्धि वो रत्नधेयानि सन्ति ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ ७९ ॥ ऋषिः-१-७ अग्निः सौचीको वैश्वानरो वा सप्तिर्वा वाजम्भरः ॥

अ० ८ । अ० ३ । व० १६] ५६७ [म० १० । अ० ६ । सू० ८१ ।

अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । ५ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ अपश्यमस्य महतो महित्वममर्त्यस्य मर्त्यासु विक्षु । नाना हनू वि-
भृते सं भरेते असिन्वती वप्सती भूर्यत्तः ॥ १ ॥ गुहा शिरो निहितमृधगक्षी अ-
सिन्वन्नत्ति जिह्वया वनानि । अत्राण्यस्मै पृद्भिः सम् भरन्त्युत्पुत्तानहस्ता
नमसाधि विक्षु ॥ २ ॥ प्र मातुः प्रतरं गुह्यमिच्छन्कुमारो न वीरुधः सर्पदुर्वीः ।
ससं न पृक्कमविदच्छुचन्तं रिहिर्वासं रिप उपस्थे अन्तः ॥ ३ ॥ तद्वाप्तं रोद-
सी प्र ब्रवीमि जायमानो मातरा गर्भो अत्ति । नाहं देवस्य मर्त्यश्चिकेताग्निरङ्ग
विचेताः स प्रचेताः ॥ ४ ॥ यो अस्मा अन्नं तृषा दधात्याज्यैर्धृतैर्जुहोति पुष्यति । तस्मै
सहस्रमक्षभिर्वि चक्षेऽग्ने विश्वतः प्रत्यङ्मसि त्वम् ॥ ५ ॥ किं देवेषु सज एनश्च-
कर्थाग्ने पृच्छामि नु त्वामविद्वान् । अक्रीळन् क्रीळन्हरिरत्तवेऽदन्वि पर्वशश्चकर्त
गामिवांसिः ॥ ६ ॥ विषूचो अश्वान्युयुजे वनेजा ऋजीतिभी रशनाभिर्गृभीतान् ।
चक्षदे मित्रो वसुभिः सुजातः समानृधे पर्वभिर्वावृथानः ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ ८० ॥ ऋषिः-१-७ अग्निः सौचीको वैश्वानरो वा ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-
१, ५, ६ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ अग्निः सप्तै वाजम्भरं देदात्यग्निर्वीरं श्रुत्यं कर्मनिष्ठाम् । अग्नी
रोदसी वि चरत्समञ्जन्नग्निर्नारी वीरकुलि पुरन्धिम् ॥ १ ॥ अग्नेरमसः समि-
दस्तु भद्राग्निर्मही रोदसी आ विवेश । अग्निरेकं चोदयत्समस्त्वग्निर्वृत्राणि द-
यते पुरुणि ॥ २ ॥ अग्निर्ह त्वं जरतः कर्णमावाग्निरङ्ग्यो निरदहज्जखम् ।
अग्निरत्रिं घर्म उरुष्यदन्तरग्निर्नृमेधं प्रजयासृजत्सम् ॥ ३ ॥ अग्निर्दाद्विणं वी-
रपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रां सनोति । अग्निर्दिवि हव्यमा ततानाग्नेर्धामानि वि-
भृता पुरुत्रा ॥ ४ ॥ अग्निमुक्त्यैर्ऋषयो वि ह्वयन्तेऽग्निं नरो यामनि बाधितासः
अग्निं वयो अन्तरिक्षे पतन्तोऽग्निः सहस्रा परि याति गोनाम् ॥ ५ ॥ अग्निं विश
ईळते मानुषीर्या अग्निं मनुषो नहुषो वि जाताः । अग्निर्गान्धर्वी पथ्यामृतस्याग्नेर्ग-
व्यूतिर्धृत आ निषत्ता ॥ ६ ॥ अग्नये ब्रह्म ऋभवस्ततत्तुरग्निं महामवोचामा सुवृ-
क्तिम् । अग्ने प्राव जरितारं यविष्ठाग्ने महि द्रविणमा यजस्व ॥ ७ ॥ १५ ॥

॥ ८१ ॥ ऋषिः-१-७ विश्वकर्मा भौवनः ॥ विश्वकर्मा देवता ॥ छन्दः-
१, ५, ६ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ३ । व० १८] ५६८ [म० १० । अ० ६ । सू० ८३ ।

॥ ८१ ॥ य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वयिर्होता न्यसीदत्पितानः । स आ-
शिषा द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवराँ आ विवेश ॥ १ ॥ किं स्विदासीदधि-
ष्ठानमारम्भेणं कतमत्स्विच्छुधासीत् । यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा विद्यामौर्णो-
न्माहिना विश्वचक्षाः ॥ २ ॥ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत वि-
श्वतस्पात् । सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देव एकः ॥ ३ ॥ किं
स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी निष्ठतक्षुः । मनीषिणो मनसा
पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥ ४ ॥ या ते धामानि परमाणि याव-
मा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा । शिञ्जा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व
तन्वं वृधानः ॥ ५ ॥ विश्वकर्मन्हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् ।
मुह्यन्त्वन्ये अभितो जनांस इहास्माकं मघवां सूरिरस्तु ॥ ६ ॥ वाचस्पतिं विश्वक-
र्माणमूतये मनोजुवं वाजे अग्रा हुवेम । स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भू-
रवसे साधुकर्मा ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ ८२ ॥ ऋषिः-१-७ विश्वकर्मा भौवनः ॥ विश्वकर्मा देवता ॥ छन्दः-
१, ५, ६ त्रिष्टुप् । २, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ८२ ॥ चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनन्नमर्नमाने । यदेद-
न्ता अददहन्त पूर्वं आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥ १ ॥ विश्वकर्मा विमना आ-
दिहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् । तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्रा सप्त-
ऋषीन्पर एकमाहुः ॥ २ ॥ यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुव-
नानि विश्वा । यो देवानां नामधा एक एव तं सम्प्रश्रं भुवना यन्त्यन्या ॥ ३ ॥
त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वं जरितारो न भूना । असूर्ते सूर्ते रजसि
निष्ठे ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ॥ ४ ॥ पुरो दिवा पर एता पृथिव्या पुरो
देवेभिरसुरैर्यदस्ति । कं स्विद्वर्धे प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समपश्यन्त विश्वे
॥ ५ ॥ तमिद्वर्धे प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य नाभावध्ये-
कमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ॥ ६ ॥ न तं विदाथ य इमा जजाना-
न्यद्युष्माकमन्तरं बभूव । नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशासश्च-
रन्ति ॥ ७ ॥ १७ ॥

॥ ८३ ॥ ऋषिः-१-७ मन्युस्तापसः ॥ मन्युर्देवता ॥ छन्दः-१ विराड्

अ० ८ । अ० ३ । व० १६] ५६६ [म० १० । अ० ७ । सू० ८४ ।

जगती । २ त्रिष्टुप् । ३, ६ विराद् त्रिष्टुप् । ४ पादनचृत्त्रिष्टुप् । ५, ७ नि-
चृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ निषादः । २—७ धैवतः ॥

॥ ८३ ॥ यस्तै मन्योऽविधद्वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक ।
साह्याम दासमार्यं त्वया युजा सहस्कृतेन सहसा सहस्वता ॥ १ ॥ मन्युरिन्द्रो
मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः । मन्युं विश ईळते मानुषीर्याः प्राहि नो
मन्यो तपसा सजोषाः ॥ २ ॥ अभीहि मन्यो तवसस्तवीयान्तपसा युजा वि जहि
शत्रून् । अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वमून्या भरा त्वं नः ॥ ३ ॥ त्वं हि मन्यो
अभिभूत्योजाः स्वयम्भूर्भामो अभिमातिप्राहः । विश्वर्षणिः सहुरिः सहावानस्मा-
स्वोजः पृतनासु धेहि ॥ ४ ॥ अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव क्रत्वा तविषस्य प्रचेतः ।
तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीळाहं स्वा तनूर्बलदेयाय मेहि ॥ ५ ॥ अयं ते अस्म्युप
मेद्यर्वाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वधायः । मन्यो वज्रिन्नाभि मामा ववृत्स्व हनाव द-
स्यूरुत बोध्यापेः ॥ ६ ॥ अभि मेहि दक्षिणतो भव मेऽधा वृत्राणि जङ्घनाव
भूरि । जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुभा उपांशु प्रथमा पिवाव ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ ८४ ॥ ऋषिः—१—७ मन्युस्तापसः ॥ मन्युर्देवता ॥ छन्दः—१, ३ त्रि-
ष्टुप् । २ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४, ५ पादनचृत्त्रिष्टुप् । ६ आर्चीस्वराद् जगती ।
७ विराद् जगती ॥ स्वरः—१—३ धैवतः । ४—७ निषादः ॥

॥ ८४ ॥ त्वया मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणासो धृषिता मरुतवः । ति-
ग्मेष्व आयुधा संशिशाना अभि प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः ॥ १ ॥ अग्निरिव मन्यो
त्वषितः सहस्व सेनानीर्नः सहुरे हूत एधि । हत्वाय शत्रून्विभजस्व वेद ओजो
मिमानो वि मृधो नुदस्व ॥ २ ॥ सहस्व मन्यो अभिमातिप्रस्मे रुजन्मृणन्प्रमृणन्प्रेहि श-
त्रून् । उग्रं ते पाजो नन्वा रुरुध्रे वशी वशी नयस एकज त्वम् ॥ ३ ॥ एको व-
ह्नार्मसि मन्यवीळितो विशंविशं युधये सं शिशधि । अकृत्तुरुक्या युजा वयं
युमन्तं घोषं विजयाय कृण्वहे ॥ ४ ॥ विजेषकृदिन्द्र इवानवव्रत्रोऽस्माकं मन्यो अ-
धिपा भवेह । प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विद्वा तमुत्सं यत आबभूथ ॥ ५ ॥
आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो विभर्ष्याभिभूत उत्तरम् । क्रत्वा नो मन्यो सह
मेघेधि महाधनस्य पुरुहूत संसृजि ॥ ६ ॥ संसृष्टं धनमुभयं समाकृतमस्मभ्यं दत्तां
वरुणश्च मन्युः । भियं दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि लयन्ताम्
॥ ७ ॥ १६ ॥ ६ ॥

अ० ८ । अ० ३ । व० २२] ६०० [म० १० । अ० ७ । सू० ८५ ।

॥ ८५ ॥ ऋषिः-१-४७ सूर्यासावित्री ॥ देवता-१-५ सोमः । ६-१६ सूर्याविवाहः । १७ देवाः । १८ सोमाकौ । १९ चन्द्रमाः । २०-२८ नृणां विवाहमन्त्रा आशीः प्रायाः । २९, ३० वधूवासः संस्पर्शनिन्दा । ३१ यक्ष्मनाशिनीदम्पत्योः । ३२-४७ सूर्या ॥ छन्दः-१, ३, ८, ११, २५, २८ ३२, ३३, ३८, ४१, ४५ निचृदनुष्टुप् । २, ४, ५, ६, ३०, ३१, ३५, ३६, ४६, ४७ अनुष्टुप् । ६, १०, १३, १६, १७, २६, ४२ विराडनुष्टुप् । ७, १२, १५, २२ पादनिचृदनुष्टुप् । ४० भुरिगनुष्टुप् । १४, २०, २४, २६, ३७ निचृत्त्रिष्टुप् । १९ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । २१, ४४ विराट् त्रिष्टुप् । २३, २७, ३६ त्रिष्टुप् । १८ पादनिचृज्जगती । ४३ निचृज्जगती ३४ उरो बृहती ॥ स्वरः-१-१३, १५-१७, २२, २५ २८-३३, ३५, ३८-४२, ४५-४७ गान्धारः । १४, १९-२१, २३, २४, २६, ३६, ३७, ४४ धैवतः । १८, २७, ४३ निषादः । ३४ मध्यमः ॥

॥ ८५ ॥ सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः । ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अग्निं श्रितः ॥ १ ॥ सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही । अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आर्हितः ॥ २ ॥ सोमं मन्यते पपिवान्यत्संमिषन्त्योषधिम् । सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याशनाति कश्चन ॥ ३ ॥ आच्छद्विधानैर्गुपितो बर्हितैः सोम रक्षितः । ग्राव्यामिच्छृण्वन्ति प्रसि न ते अशनाति पार्थिवः ॥ ४ ॥ यत्त्वा देव प्रपिबन्ति तत् आप्यायसे पुनः । वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ॥ ५ ॥ २० ॥ रैभ्यासीदनुदेयीं नाराशंसी न्योचनी । सूर्याया भद्रमिद्वारो गार्थयैति परिष्कृतम् ॥ ६ ॥ चित्तिरा उपबर्हीणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्यौर्भूमिः कोशं आसीद्यदयात्सूर्या पतिम् ॥ ७ ॥ स्तोमा आसन्प्रतिधयः कुरीरं छन्दं ओपशः । सूर्याया अश्विना वराग्रिरासीत्पुरोगवः ॥ ८ ॥ सोमो वधूयुरभवदश्विनास्तामुभा वरा । सूर्या यत्पत्ये शंसन्तीं मनसा सविता ददात् ॥ ९ ॥ मनो अस्या अनं आसीद्यौरासीदुत छदिः । शुक्रावनुद्वाहावास्तां यदयात्सूर्या गृहम् ॥ १० ॥ २१ ॥ अक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावितः । श्रोत्रं ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥ ११ ॥ शुचीं ते चक्रे यात्या व्यानो अन्न आर्हतः । अनो मनस्मर्यं सूर्यारोहत्प्रयती पतिम् ॥ १२ ॥ सूर्याया वहतुः प्रागात्सविता यमवासंजत् । अघासु हन्यन्ते गावोऽर्जुन्योः पर्युह्यते ॥ १३ ॥ यदाश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः । विश्वे देवा अनु तद्वामजानन्पुत्रः पितराववृणीत पूषा ॥ १४ ॥ यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुप । कैकं

अ० ८ । अ० ३ । व० २७] ६०१ [म० १० । अ० ७ । मू० ८५ ।

चक्रं वांमासीत्कं देष्टाय तस्थयुः ॥ १५ ॥ २२ ॥ द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माणं अ-
 तुथा विदुः । अथैकं चक्रं यद्गुहा तदद्वातय इद्विदुः ॥ १६ ॥ सूर्यायै देवेभ्यो मि-
 त्राय वरुणाय च । ये भूतस्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकरं नमः ॥ १७ ॥ पूर्वापरं च-
 रतो माययैतौ शिशु क्रीळन्तौ परि यातो अध्वरम् । विश्वान्यन्यो भुवनाभिवष्टं अ-
 तूरन्यो विदधंजायते पुनः ॥ १८ ॥ नवोनवो भवति जायमानोऽह्वां केतुरपसा-
 मेत्यग्रम् । भागं देवेभ्यो विदधात्यायन्प्र चन्द्रमास्तिरते दीर्घमायुः ॥ १९ ॥ सुकिंशुकं
 शल्मलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृतं सुचक्रम् । आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्येनं
 पर्ये वहतुं कृणुष्व ॥ २० ॥ २३ ॥ उदीर्ष्वीतुः पतिवती ह्येषा विश्वावसुं नमसा गीभि-
 रीळे । अन्यामिच्छ पितृषदं व्यक्तां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि ॥ २१ ॥ उ-
 दीर्ष्वीतो विश्वावसो नमसेळामहे त्वा । अन्यामिच्छ प्रफुर्व्यसञ्जायां पत्यासृज
 ॥ २२ ॥ अनुत्तरा ऋजवः सन्तु पन्था येभिः सखायो यन्ति नो वरेयम् । स-
 र्यमा सम्भगो नो निनीयात्सं जास्पत्यं सुयमस्तु देवाः ॥ २३ ॥ प्र त्वा मु-
 ष्मि वरुणस्य पाशाद्येन त्वावध्नात्सविता सुशेवः । ऋतस्य योनीं सकृतस्य
 लोकेऽरिष्ठां त्वा सह पत्या दधामि ॥ २४ ॥ मेतो मुष्मि नामृतः सुगृहाममुत-
 स्करम् । यथेयमिन्द्र मीद्वः सुपुत्रा सुभगासति ॥ २५ ॥ २४ ॥ पूषा त्वेतो नयतु
 हस्तगृह्याशिवना त्वा प्र वहतां रथेन । गृहान्गच्छ गृहपती यथासौ वशिनी त्वं
 विदथमा वदासि ॥ २६ ॥ इह प्रियं प्रजया ते समृध्यतामस्मिन्गृहे गार्हपत्याय
 जागृहि । एना पत्या तन्वंसं सृजस्वाधाजित्री विदथमा वदाथः ॥ २७ ॥ नीललोहितं
 भवति कृत्यामुक्तिर्व्यज्यते । एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते ॥ २८ ॥
 परा देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भञ्जा वसु । कृत्येषा पृथ्वी भूत्या जाया विशते
 पतिम् ॥ २९ ॥ अश्रीरा तनूर्भवति रुशती पापयासुया । पतिर्यद्वध्वो वाससा
 स्वमङ्गमभिधित्सते ॥ ३० ॥ २५ ॥ ये बध्वश्चन्द्रं वहतुं यत्मा यन्ति जना-
 दनु । पुनस्तान्यज्ञिया देवा नयन्तु यत् आगताः ॥ ३१ ॥ मा विदन्परिणन्धिनो
 य आसीदन्ति दम्पती । सुगेभिर्दुर्गमतीतामप द्रान्त्वरातयः ॥ ३२ ॥ सुमद्ग-
 लीरियं बधूरिमां समेत पश्यत । सौभाग्यमस्यै दत्वायाथास्तं वि परेतन ॥ ३३ ॥
 तृष्टमेतत्कटुकमेतदपाष्टवद्विषवन्नैतदत्तवे । सूर्या यो ब्रह्मा विद्यात्स इवाधूय-
 र्हीति ॥ ३४ ॥ आशसेनं विशसेनमथो अधिविकर्तनम् । सूर्यायाः पश्य रूपाणि
 तानि ब्रह्मा तु शुन्धति ॥ ३५ ॥ २६ ॥ गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या
 जस्वदधिर्वथासः । भगो अर्यमा सविता पुरन्धिर्मह्यं त्वादुर्गाहपत्याय देवाः ॥ ३६ ॥

अ० ८ । अ० ४ । व० २] ६०२ [म० १० । अ० ७ । सू० ८६ ।

तां पूषञ्छिवत्प्रमेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्यावपन्ति । या न ऊरू उंशती वि-
श्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहराम् शेपम् ॥ ३७ ॥ तुभ्यमग्रे पर्यवहन्तसूर्या वहतुना सह ।
पुनः पतिभ्यो जायां दा अग्ने प्रजया सह ॥ ३८ ॥ पुनः पत्नीमग्निर्दादायुषा
सह वर्चसा । दीर्घायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः शनम् ॥ ३९ ॥ सोमः प्रथमो
विविदे गन्धर्वो विविद उत्तरः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥ ४० ॥
॥ २७ ॥ सोमो ददद्गन्धर्वाय गन्धर्वो ददद्गनये । रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथो
हमाम् ॥ ४१ ॥ इहैव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यंशुतम् । क्रीळन्तौ पुत्रैर्नमृभि-
र्मोदिमानौ स्वे गृहे ॥ ४२ ॥ आ नः प्रजां जनयतु प्रजापतिराजरसाय समनक-
र्यमा । अर्दुर्मङ्गलीः पतिलोकमा विश श नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ४३ ॥ अघो-
रचक्षुरपतिघ्न्येधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः । वीरसूदेवकामा स्योना शं
नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ४४ ॥ इमां त्वमिन्द्र मीढुः सुपुत्रां सुभगां कृणु ।
दशास्यां पुत्राना धेहि पतिमेकादशं कृधि ॥ ४५ ॥ सम्राज्ञी श्वशुरे भव सम्राज्ञी
श्वश्र्वां भव । ननान्दरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी अधि देवेषु ॥ ४६ ॥ समञ्जन्तु
विश्वे देवाः समापो हृदयानि नौ । सं मातरिश्वा सं धाता समु देष्टीं दधातु नौ
॥ ४७ ॥ २८ ॥ ३ ॥

॥ ८६ ॥ ऋषिः—१-२३ वृषाकपिरैन्द्र इन्द्राणीन्द्रश्च ॥ वरुणो देवता ॥
छन्दः—१, ७, ११, १३, १४, १८, २३ पङ्क्तिः । २, ५ पादनिचृत्पङ्क्तिः । ३,
६, ९, १०, १२, १५, २०-२२ निचृत्पङ्क्तिः । ४, ८, १६, १७, १९ विराट्
पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ वि हि सौतोरसृजत नेन्द्रं देवममंसत । यत्रामदवृषाकपिर्यः पु-
ष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १ ॥ परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्य-
थिः । नो अहः प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २ ॥ कि-
मयं त्वां वृषाकपिश्चकार हरितो मृगः । यस्मा इरस्यसीदु न्वर्यो वा पुष्टिमद्रसु
विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ३ ॥ यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि । श्वा
न्वस्य जम्भिषदपि कर्णे वराहयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ४ ॥ प्रिया तष्टानि मे
कृपिर्व्यक्ता व्यदूषत् । शिरो न्वस्य राविषं न सुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र
उत्तरः ॥ ५ ॥ १ ॥ न मत्स्त्री सुभसत्तरा न सुयाशंतरा भुवत् । न मत्प्रतिच्य-
वीयसी न सक्थ्युद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ६ ॥ उवे अम्व सुलाभिक्ने

अ० ८ । अ० ४ । व० ५] ६०३ [य० १० । अ० ७ । सू० ८७ ।

यथेवाङ्ग भविष्यति । भूतान्मे अभ्यु सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति विश्वस्मा-
दिन्द्र उत्तरः ॥७॥ किं सुबाहो स्वङ्गुरे पृथुष्टो पृथुजायने । किं शूरपति नृस्त्वमर्थ-
मीपि वृषाकपि विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ८ ॥ अवीरामिह साधये शराङ्गभि ध-
न्यते । उताहमस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ९ ॥ सं-
होत्रं स्मं पुरा नारी समन्तं वाव गच्छति । वेधा ऋतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी मही-
यते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १० ॥ २ ॥ इन्द्राणीमातु नारिषु सुभगा-
महमश्रवम् । नृहस्या अपरं च न जरसा मरते पतिविश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥११॥
नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर्ऋते । यस्येदमर्थं हविः प्रियं देवेषु गच्छति
विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१२॥ वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदुसुस्तुषे । यस्येदमर्थं उ-
त्तणः प्रियं काचित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १३ ॥ उत्तणो हि मे प-
ञ्चदश साकं पनन्ति विंशतिम् । उताहमग्नि पीब इदुभा कुसी पृणन्ति मे वि-
श्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १४ ॥ वृषभो न तिग्मशृङ्गोऽन्तर्यूथेषु रोहवत् । मन्थस्त इन्द्र
शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १५ ॥ ३ ॥ न सेशे यस्य
रम्बतेऽन्तरा सख्ययाऽकपृत् । सेदीशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते विश्वस्मा-
दिन्द्र उत्तरः ॥ १६ ॥ न सेशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते । सेदीशे यस्य
रम्बतेऽन्तरा सख्ययाऽकपृद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १७ ॥ अयमिन्द्र वृषाकपिः प-
रस्वन्तं हतं विदत् । असिं सूनां न वं चरुमादेयस्यान आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः
॥ १८ ॥ अयमेमि विचाकशद्विचिन्वन्दासमार्यम् । पिबामि पाकमुत्वनोऽभि धी-
रमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १९ ॥ धन्वं च यत्कृन्तत्रं च कति स्विता
वि योजना । नेदीयसो वृषाकपेऽस्तमेहि गृह्णो उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२०॥
पुनरेहि वृषाकपे सुविता कल्पयावहै । य पृषः स्वप्ननंशोऽस्तमेवि पृथा पुनर्वि-
श्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २१ ॥ यदुदञ्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन । कस्य पु-
न्वयो मृगः कमगज्जनयोपनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २२ ॥ पर्शुर्हि नाम मान-
वी साकं संसूव विंशतिम् । भद्रं भलं त्यस्या अभूयस्या उदरमामयद्विश्वस्मा-
दिन्द्र उत्तरः ॥ २३ ॥ ४ ॥

॥ ८७ ॥ ऋषिः-१-२५ पायुः ॥ देवता-अग्नी रत्नोहा ॥ छन्दः-१, ८,
१२, १७ त्रिष्टुप् । २, ३, २० विराद् त्रिष्टुप् । ४-७, ९-११, १८, १९ नि-
चृत्तिष्टुप् । १३-१६ भुरिक् त्रिष्टुप् । २१ पादनिचृत्तिष्टुप् २२, २३ अनुष्टुप् ।
२४, २५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-२१ धैवतः । २२-२५ गान्धारः ॥

अ० ८ । अ० ४ । व० ८] ६०४ [म० १० । अ० ७ । सू० ८७ ।

॥ ८७ ॥ रजोहणं वाजिनमा जिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म । शिशो-
 नो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥ १ ॥ अयोदंष्ट्रो अ-
 चिषा यातुधानानुप स्पृश जातवेदः समिद्धः । आ जिहया मूर्देवात्रभस्व क्रव्यादो
 वृक्ष्यपि धत्स्वासन् ॥ २ ॥ उभोभयाविह्वलं धेहि दंष्ट्रा हिंस्रः शिशानोऽवरं परं च ।
 उतान्तरिक्षे परि याहि राजञ्जम्भैः सन्धेय्यभि यातुधानान् ॥ ३ ॥ यज्ञैरिषूः
 सन्नममानो अग्ने वाचा शन्याँ अशनिभिर्दिहानः । तार्भिविध्य हृदये यातुधाना-
 न्प्रतीचो बाहून्प्रति भङ्ध्येषाम् ॥ ४ ॥ अग्ने त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंसाशनिर्हर-
 सा हन्त्वेनम् । प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि क्रव्यात्क्रविष्णुर्वि चिनोतु वृक्षम्
 ॥ ५ ॥ ५ ॥ यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमग्न उत वा चरन्तम् । यद्वान्त-
 रिक्षे पृथिभिः पतन्तं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः ॥ ६ ॥ उतालब्धं स्पृणुहि
 जातवेद आलेभानादृष्टिभिर्यातुधानात् । अग्ने पूर्वं नि जाहि शोशुचान आ-
 मादः चिबङ्कास्तमदन्त्वेनीः ॥ ७ ॥ इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने यो यातुधानो
 य इदं कृणोति । तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्ध्रयैतम् ॥ ८ ॥
 तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुभ्यः प्रणय प्रचेतः । हिंस्रं रक्षांस्यभि
 शोशुचानं मा त्वा दभन्यातुधानां नृचक्षः ॥ ९ ॥ नृचक्षा रक्षः परि पश्य
 विक्षु तस्व त्रीणि प्रति शृणीह्यग्रा । तस्याग्ने पृष्ठीर्हरसा शृणीहि त्रेधा
 पूर्वं यातुधानस्य वृश्च ॥ १० ॥ ६ ॥ त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त एत्वृतं यो अग्ने
 अमृतेन हन्ति । तमचिषा स्फूर्जयञ्जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि वृद्धि ॥ ११ ॥
 तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजं येन पश्यसि यातुधानम् । अथर्ववज्ज्योतिषा
 दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योष ॥ १२ ॥ यदग्ने अद्य मियुना शपातो यद्वाच-
 स्तृष्टं जनयन्त रेखाः । मन्योर्मनसः शरव्या जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान्
 ॥ १३ ॥ परा शृणीहि तपसा यातुधानान्पराग्ने रजो हरसा शृणीहि । पराचिषा
 मूर्देवाञ्छृणीहि परासुतपो अभि शोशुचानः ॥ १४ ॥ पराद्य देवा वृजिनं शृ-
 णन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु तृष्टाः । वाचास्तेनं शरव अरुच्यन्तु मर्मन्विश्वस्यैतु
 प्रसितिं यातुधानः ॥ १५ ॥ ७ ॥ यः पौरुषेयेण क्रविषा समङ्गे यो अश्व्येन प-
 शुना यातुधानः । यो अघ्न्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च ॥ १६ ॥
 संवत्सरीणं पय उस्त्रियास्तस्य माशीद्यातुधानो नृचक्षः । पीयूषमग्ने यतमस्ति-
 तृप्सात्तं प्रत्यञ्चमचिषा विध्य मर्मन् ॥ १७ ॥ विषं गवां यातुधानां पिबन्त्वा वृश्च्य-
 न्तामर्दितये दुरेवाः । परैनाम्बेवः सविता ददातु परा भ्रागमोषधीनां जयन्ताम् ॥ १८ ॥

अ० ८ । अ० ४ । व० ११] ६०५ [म० १० । अ० ७ । सू० ८८ ।

सनादग्ने मृणसि यातुधानान्न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः । अतु दह महमूरा-
 न्कव्यादो मा ते हेत्या मुक्तु दैव्यायाः ॥ १६ ॥ त्वं नो अग्ने अथरादुदक्ताचं पुरचा-
 द्रुत रक्षा पुरस्तात् । प्रति ते ते अजरास्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु ॥ २० ॥
 ॥ ८ ॥ पश्चात्पुरस्तादधुरादुदक्तात्कविः काव्येन परि पाहि राजन् । सखे सखाय-
 मजरो जरिम्णेऽग्ने मर्ता अमर्त्यस्त्वं नः ॥ २१ ॥ परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं स-
 हस्य धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥ २२ ॥ विपेणं भङ्गुरावतः
 प्रति ष्व रक्षसो दह । अग्ने त्रिमेन शोचिषा तपुरग्राभिर्ऋष्टिभिः ॥ २३ ॥ प्रसग्ने
 मिथुना दह यातुधानां किमीदिना । सं त्वा शिशामि जागृह्यदेवं विप्र मन्मभिः
 ॥ २४ ॥ प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणीहि विश्वतः प्रति । यातुधानस्य रक्षसो बलं
 वि रूज वीर्यम् ॥ २५ ॥ ६ ॥

॥ ८८ ॥ ऋषिः—१-१६ मूर्धन्वानाङ्गिरसो वामदेव्यो वा ॥ देवता-सूर्य-
 वैश्वानरौ ॥ छन्दः—१-४, ७, १५, १६ विराद् त्रिष्टुप् । ५, ८ त्रिष्टुप् । ६,
 ९-१४, १६, १७ निवृत्तित्रिष्टुप् । १८ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८८ ॥ हविष्पान्तमजरं स्वर्दिदि दिविस्पृश्याहुतं जुष्टमग्नौ । तस्य भर्मणे
 भुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथन्त ॥ १ ॥ गीर्णं भुवन्तं तमसापगूळहमाविः
 स्वरभवज्जाते अग्नौ । तस्य देवाः पृथिवी द्यौरुतापोऽरण्यनोषधीः सख्ये अस्य
 ॥ २ ॥ देवेभिर्निविष्टो यज्ञियेभिरग्निं स्तोषाण्यजरं बृहन्तम् । यो भानुना पृथिवीं
 द्यामुतेमामाततान् रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ ३ ॥ यो होतासीत्प्रथमो देवजुष्टो यं
 समाज्जन्नाज्येना वृणानाः । स पतन्नीत्वरं स्था जगद्यच्छात्रमग्निरकृणोज्जातवैदाः
 ॥ ४ ॥ यज्जातवेदो भुवनस्य मूर्धन्नतिष्ठो अग्ने मह रोचनेन । तं त्वाहेम मतिभि-
 र्गीर्भिरुक्थैः स यज्ञियो अभवो रोदसिप्राः ॥ ५ ॥ १० ॥ मूर्धा भुवो भवति न-
 क्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् । मायामृतु यज्ञियानामेतामणो यच्छूणिश्चरति
 प्रजानन् ॥ ६ ॥ दृशेन्यो यो महिना समिद्धोऽरोचत दिवियोनिर्विभावा । तस्मिन्नग्नौ
 सूक्तवाकेन देवा हविर्विश्व आहुहनुस्तनूपाः ॥ ७ ॥ सूक्तवाकं प्रथममादितुग्निमादिह-
 विरंजनयन्त देवाः । स एषां यज्ञो अभवत्तनूपास्तं द्यौर्वेदं तं पृथिवी तमापः ॥ ८ ॥ यं दे-
 वासोऽज्जनयन्ताग्निं यस्मिन्नाहुहनुर्भुवनानि विश्वा । सो अर्चिषा पृथिवीं द्यामु-
 तेमामृजुयमानो अतपन्मादित्वा ॥ ९ ॥ स्तोमेन हि दिवि देवासो अग्नि-
 मज्जिन्तच्छक्तिर्भी रोदसिप्राम् । तमू अकृण्वन् त्रेधा भुवे कं स ओषधीः पचति

अ० ८ । अ० ४ । व० १५] ६०६ [म० १० । अ० ७ । सू० ८६ ।

विश्वरूपाः ॥ १० ॥ ११ ॥ यदेदेनमदधुर्यज्ञियासो दिवि देवाः सूर्यमादितेयम् ।
यदा चरिष्णु मिथुनावभूतामादित्पापश्यन्भुवनानि विश्वा ॥ ११ ॥ विश्वस्मा
अग्निं भुवनाय देवा वैश्वानरं केतुमहामकृण्वन् । आ यस्ततानोपसो विभातीरपो
ऊर्णोति तमो अर्चिषा यन् ॥ १२ ॥ वैश्वानरं कवयो यज्ञियासोऽग्निं देवा अ-
जनयन्नजुर्यम् । नक्षत्रं प्रत्नममिनच्चरिष्णु यज्ञस्याध्यक्षं तद्विषं बृहन्तम् ॥ १३ ॥
वैश्वानरं विश्वहा दीदिवांसं मन्त्रैरग्निं कविमच्छा वदामः । यो महिम्ना परि-
ब्रूवोर्वी उतावस्तावुत देवः परस्तात् ॥ १४ ॥ द्वे स्तुती अंशृणवं पितृणामहं दे-
वानामुत मर्त्यानाम् । ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदन्तरा पितरं मातरं च ॥ १५ ॥
॥ १२ ॥ द्वे समीची विभृतश्चरन्तं शीर्षतो जातं मनसा विमृष्टम् । स प्रत्यङ्घि-
श्वा भुवनानि तस्यावप्रयुच्छन्तरणिभ्राजमानः ॥ १६ ॥ यत्रा वदेते अवरः प-
रश्च यज्ञन्योः कतरो नौ वि वेद । आ शेकुरित्सधमादं सखायो नक्षन्त यज्ञं
क इदं वि वोचत् ॥ १७ ॥ कत्यग्रयः कति सूर्यासः कत्युषासः कत्यु स्विदापः ।
नोपस्मिजं वः पितरो वदामि पृच्छामि वः कवयो विद्वाने कम् ॥ १८ ॥ यावन्मात्र-
मुषसो न प्रतीकं सुपण्यो वसते मातरिभ्यः । तावद्धात्युप यज्ञमायन्ब्राह्मणो होतु-
स्वरो निषीदन् ॥ १९ ॥ १३ ॥

॥ ८६ ॥ ऋषिः—१—१८ रेणुः ॥ देवता—१—४, ६—१८ इन्द्रः । ५
इन्द्रासोमौ ॥ छन्दः—१, ४, ६, ७, ११, १२, १५, १८ त्रिष्टुप् । २ आर्चीत्रि-
ष्टुप् । ३, ५, ६, १०, १४, १६, १७ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । १३
आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ इन्द्रं स्तवा नृतमं यस्य मद्वा विववाधे रौचना विज्मो अन्तान् ।
आ यः प्रपौ चर्षणीधृद्रोभिः प्र सिन्धुभ्यो रिरिचानो महित्वा ॥ १ ॥ स सूर्यः
पर्युरु वरांसेन्द्रो ववृत्यादथैव चक्रा । अतिष्ठन्तमपस्यरं सर्गं कृष्णा तमो-
सि त्विष्या जघान ॥ २ ॥ समानमस्मा अनपावृदर्व क्षमया दिवो असमं ब्रह्म
नव्यम् । वि यः पृष्ठेव जनिमान्यर्य इन्द्रश्चिकाय न सखायमीषे ॥ ३ ॥ इन्द्राव-
गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रेरयं सगरस्य बुधनात् । यो अनेणेव चक्रिया शची-
भिर्विष्वक्स्तम्भं पृथिवीमुत ग्राम् ॥ ४ ॥ आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमी-
वाञ्छरुमां ऋजीषी । सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि
देभुः ॥ ५ ॥ १४ ॥ न यस्य द्यावापृथिवी न धन्व नान्तरिक्षं नाद्रयः

अ० ८ । अ० ४ । व० १७] ६०७ [म० १० । अ० ७ । म० ६० ।

सोमो अक्षाः । यदस्य मन्थुराधिनीयमानः श्रृणाति वीळु रुजति स्थिराणि
॥ ६ ॥ जघान वृत्रं स्वधितिर्वनेव रुरोज पुरो अरदन्न सिन्धून् । विभेदं गिरिं
नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकृणुत स्वयुग्भिः ॥ ७ ॥ त्वं ह त्यदृणया इन्द्र
धीरोऽसिर्न पर्वं वृजिना शृणासि । प्र ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युजं न जना
मिनन्ति मित्रम् ॥ ८ ॥ प्र ये मित्रं प्रार्यमाणं दुरेखाः प्र सद्भिः प्र वरुणं मिनन्ति ।
न्यमित्रेषु वधमिन्द्र तुभं वृषन्धृषाणमरुषं शिंशीहि ॥ ९ ॥ इन्द्रो दिव इन्द्र ईशे
पृथिव्या इन्द्रो अयामिन्द्र इत्पर्वतानाम् । इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मेधिराणामिन्द्रः क्षे-
मे योगे हव्य इन्द्रः ॥ १० ॥ १५ ॥ प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र वृधो अहभ्यः प्रान्तरिक्षा-
त्प्र संपुद्रस्य धासेः । प्र वातस्य प्रथसः प्रज्मो अन्तात्प्र सिन्धुभ्यो रिरिचे प्र
क्षितिभ्यः ॥ ११ ॥ प्र शोणुचत्या उषमो न केतुरसिन्वा तं वर्ततामिन्द्र हेतिः । अश्वे-
व विध्य दिव आ सृजानस्तपिष्ठेन हेषसा द्रोघमित्रान् ॥ १२ ॥ अन्वह मासा
अन्विद्वान्यन्वेषधीरनु पर्वतासः । अन्विन्द्रं रोदसी वावशाने अन्वापो अजि-
हत जायमानम् ॥ १३ ॥ कर्हि स्वित्सा तं इन्द्र चेत्यासदधस्य यद्विनदो रक्ष
एषत् । मित्रकुवो यच्छसने न गावः पृथिव्या आपृगमुया शयन्ते ॥ १४ ॥ श-
त्रूयन्तो अभि ये न स्ततसे महि वार्धन्त ओगणास इन्द्र । अन्धेनामित्रास्तमसा
सचन्तां सुज्योतिषो अकवस्तां अभि प्युः ॥ १५ ॥ पुरुणि हि त्वा सर्वना
जनानां ब्रह्माणि मन्दन्गृणतामृषीणाम् । इमामाघोषचवसा सहति तिरो वि-
श्वो अर्चतो याह्यवाङ् ॥ १६ ॥ एवा तै वयमिन्द्र भुञ्जतीनां विद्याम सुमतीनां
नवानाम् । विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विश्वामित्रा उत तं इन्द्र नूनम् ॥ १७ ॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्धरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु धनन्तं
वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥ १८ ॥ १६ ॥

॥ ६० ॥ ऋषिः—१-१६ नारायणः ॥ पुरुषो देवता ॥ छन्दः—१-३,
७ १०, १२, १३ निचृदनुष्टुप् । ४-६, ९, १४, १५ अनुष्टुप् । ८, ११ विराड-
नुष्टुप् । १६ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१५ गान्धारः । १६ धैवतः ॥

॥ ६० ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स भूमिं विश्वतो वृत्वा-
त्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद्धूतं यच्च भव्यम् । उतामृतत्वस्येशा-
नो यदन्नैनातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य महिमातो ज्यायांश्च पुरुषः । पादोऽ-
स्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उवैत्युरुषः पादोऽ-

अ० ८ । अ० ४ । व० २०] ६०८ [म० १० । अ० ८ । सू० ६१ ।

स्येहाभवंतुः । ततो विष्वङ्मयक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥ तस्माद्विराज्जा-
यत विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चान्मिमथो पुरः ॥ ५ ॥
॥ १७ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमर्तन्वत । वसन्तो अस्यासीदाज्यं श्रीष्म
इध्मः शरद्धविः ॥ ६ ॥ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौञ्चन्पुरुषं जातमप्रतः । तेन देवा अय-
जन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥ ७ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृषदाज्यम् । पु-
शून्ताँश्चक्रे वायव्यानां राण्यान्ग्राम्याश्च ये ॥ ८ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सा-
मानि जज्ञिरे । छन्दाँसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ९ ॥ तस्मादश्वा अ-
जायन्त ये के चोभयादतः । गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ १० ॥
॥ १८ ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू
पादा उच्येते ॥ ११ ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः । ऊरू तद-
स्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ १२ ॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः सूर्यो
अजायत । मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्यायुरजायत ॥ १३ ॥ नाभ्या आसी-
दन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अक-
ल्पयन् ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन्पग्निधयस्त्रिः सप्त सन्निधः कृताः । देवा यद्यज्ञं तन्वा-
ना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ यज्ञेन यज्ञमयन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ १६ ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ ऋषिः—१—१५ अरुणो वैतहव्यः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३, ६ निचृज्जगती । २, ४, ५, ७, ९, १०, १३ विराड् जगती । ८, ११ पाद
निचृज्जगती । १२, १४ जगती । १५ पादनिचृत्तिष्ठुप् ॥ स्वरः—१—१४, नि-
पादः । १५ धैवतः ॥

॥ ९१ ॥ सं जागृवद्भिर्जरमाण इध्यते दमे दमूना इषयन्निलस्पदे । विश्व-
स्य होता हविषो वरेण्यो विभुर्विभावा सुपर्वा सखीयते ॥ १ ॥ स दर्श-
तुश्रीरार्तिधिर्गृहेष्टे वनेवने शिश्रिये तक्वीरिव । जनञ्जनं जन्यो नार्ति मन्य-
ते विश आ क्षेति विशयो विशां विशम् ॥ २ ॥ सुदक्षो दक्षैः क्रतुनासि
सुक्रतुरग्रे कविः काव्येनासि विश्ववित् । वसुर्वसूनां क्षयसि त्वमेक इद्यावा
च यानि पृथिवी च पुष्यतः ॥ ३ ॥ प्रजानन्नग्ने तव योनिमृत्विद्यमिळायास्पदे घृ-
तवन्तमासदः । आ ते चिकित्र उपसामिवेतयोऽरेपसः सूर्यस्येव रश्मयः ॥ ४ ॥
तव श्रियो वर्धस्येव विद्युतश्चित्राश्चिकित्र उपसां न केतवः । यदोषधिरभिमृष्टो

अ० ८ । अ० ४ । व० २४] ६०६ [म० १० । अ० ८ । म० ६२ ।

वनानि च परि स्वयं चिनुषे अन्नमास्ये ॥ ५ ॥ २० ॥ तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्विद्यं
तमापो अग्निं जनयन्त मातरः । तमित्समानं वनिनश्च वीरुथोऽन्तर्वीतीश्च सुवते च
विश्वहा ॥ ६ ॥ वातोपधूत इषितो वशां अनु तृषु यदन्ना वेर्विषद्वितिष्ठसे । आ ते
यतन्ते रथ्यो यथा पृथक्शधीस्यग्रे अजराणि धत्ततः ॥ ७ ॥ मेधाकारं विदथस्य
प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं प्रतिम् । तमिदमे हविष्या समानमित्तमिन्महे दृणते
नान्यं त्वत् ॥ ८ ॥ त्वामिदत्र दृणते त्वायत्रो होतारमग्ने विदथेषु वेधसः । यदे-
ष्यन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनवो वृक्तवर्हिषः ॥ ९ ॥ तवाग्ने होत्रं तव
पोत्रमृत्विद्यं तव नेष्ट्रं त्वमग्निदत्तायतः । तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि
गृहपतिश्च नो दमे ॥ १० ॥ ॥ २१ ॥ यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्त्यः समिधा दार्श-
दुत वा हविष्कृति । तस्य होता भवसि यासि दूत्यमुप ब्रूषे यजस्यध्वरीयसि
॥ ११ ॥ इमा अस्मै मृतयो वाचो अस्मदां ऋचो गिरः सुष्ठुतयः समग्मत । वसू-
यत्रो वसवे जातवेदसे वृद्धासु चिद्वर्धनो यासु चाकनत् ॥ १२ ॥ इमां मृत्नाय
सुष्ठुतिं नवीयसी वोचेयमस्मा उशते शृणोतु नः । भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे
जायेव पत्य उशती सुवासाः ॥ १३ ॥ यस्मिन्नश्वास ऋषभास उज्जणो वशा मेषा
अवसृष्टास आहुताः । कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनये चारुमग्नये
॥ १४ ॥ अहाव्यग्ने हविरास्ये ते सुचीव घृतं चम्बीव सोमः । वाजसनि रयि-
मस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम् ॥ १५ ॥ २२ ॥

॥ ६२ ॥ ऋषिः-१-१५ शार्यातो मानवः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः-
१, ६, १२ १४ निचृज्जगती । २, ५, ८, १०, ११, १५ जगती । ३, ४, ६,
१३ विराड् जगती । ७ पादनिचृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ६२ ॥ यज्ञस्य वो रथ्यं विशपतिं विशां होतारमृत्कोरतिथिं विभावसुम् ।
शोचञ्जुष्कासु हरिणीषु जभूरुद्रुषां केतुर्यजतो धामशायत ॥ १ ॥ इमयञ्जस्पासु-
भये अकृण्वत धर्माणमग्निं विदथस्य साधनम् । अकुं न यद्गमुषसः पुरोहितं तनून-
पातमरुषस्य निसते ॥ २ ॥ बळस्य नीथा वि पणेश्व मन्महे वया अस्य प्रहुता
आसुरत्तवे । यदा घोरासो अमृतत्वमाशतादिजनस्य दैव्यस्य चकिरन् ॥ ३ ॥
ऋतस्य हि प्रसितिद्यौरुरु व्यचो नमो म्हा रमतिः पनीयसी । इन्द्रो मित्रो वरुणः
सं चिकित्रिरेऽथो भगः सविता पूतदत्तसः ॥ ४ ॥ प्ररुद्रेण ययिना यन्ति सि-
न्धवस्तिरो महीमरमतिं दधन्विरे । येभिः परिज्मा परियन्तुरु जयो वि रोहवज्ज-
ठे विश्वमुत्तते ॥ ५ ॥ २३ ॥ क्राणा रुद्रा मरुतो विश्वकृष्टयो दिवः श्येनासो

अ० ८ । अ० ४ । व० २६] ६१० [म० १० । अ० ८ । सू० ६३ ।

असुरस्य नीळयः । तेभिश्चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमेन्द्रो देवेभिरवशोभिरवशः ॥ ६ ॥
इन्द्रे भुजं शशमानास आशत सूर्यो दृशीके वृषणश्च पौंस्यै । प्र ये न्वस्याहणा
ततक्षिरे युजं वज्रं नृषदनेषु कारवः ॥ ७ ॥ सूरश्चिदा हरितो अस्य रीरम्-
दिन्द्रादा कश्चिद्व्रयते तवीयसः । भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो दिवे-
दिवे सहुरिः स्तनवाधितः ॥ ८ ॥ स्तोमं वो अद्य रुद्राय शिक्रेसे जयदीराय
नमसा दिदिष्टन । येभिः शिवः स्ववा एवयावभिर्दिवः सिपक्ति स्वयंशा निका-
मभिः ॥ ९ ॥ ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवो बृहस्पतिवृषभः सोमनामयः ।
यज्ञैरथर्वा प्रथमो वि धारयद्देवा दत्तैर्भृगवः सं चिकिन्त्रिरे ॥ १० ॥ २४ ॥ ते हि
द्यावापृथिवी भूरिरेतसा नराशंसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः । देवस्त्वष्टा द्रविणोदा
ऋभुक्षणाः प्र रोदसी मरुतो विष्णुरहिरे ॥ ११ ॥ उत स्य न उशिजामुर्विया
कुविरहिः शृणोतु बुधयो हवीमानि । सूर्यामासा विचरन्ता दिविक्षिता धिया श-
मीनहुषी अस्य बोधतम् ॥ १२ ॥ प्र नः पूषा चरथं विश्वदेव्योऽपां नपादवतु
वायुरिष्ट्यै । आत्मानं वस्यो अभि वातमर्चत तदश्विना सुहवा यामनि श्रुतम्
॥ १३ ॥ विशामासामभयानामधिक्षितं गीर्भिरु स्वयंशसं गृणीमसि । आभिर्विशवा-
भिरदितिमनर्वणमक्तोर्युवानं नृमणा अथा पतिम् ॥ १४ ॥ रेभदत्र जनुषा पूर्वा
अङ्गिरा ग्रावाण ऊर्ध्वा अभि चक्षुरध्वरम् । येभिर्विहाया अभवद्विचक्षणः पार्थः
सुमेकं स्वधित्विनन्वाति ॥ १५ ॥ २५ ॥

॥ ६३ ॥ ऋषिः-१-१५ तान्वः पार्थ्यः । विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः-१
विराद् पङ्क्तिः । ४ पादनिचृत्पङ्क्तिः । ५ आर्चीभुरिक् पङ्क्तिः । ६, ७, १०, १४
निचृत्पङ्क्तिः । ८ आस्तार पङ्क्तिः । ९ अक्षरैः पङ्क्तिः । १२ आर्ची पङ्क्तिः । २, १३
आर्चीभुरिगनुष्टुप् । ३ पाद निचृदनुष्टुप् । ११ न्यङ्कुसारिणी बृहती । १५ पाद
निचृदबृहती ॥ स्वरः-१, ४-१०, १२, १४ पञ्चमः । २, ३ १३ गान्धारः ।
११, १५ मध्यमः ॥

॥ ६३ ॥ महि द्यावापृथिवी भूतमुर्वी नारी यद्वा न रोदसी सदै नः । ते-
भिर्नः पातं सद्यस एभिर्नः पातं शूषणि ॥ १ ॥ यज्ञेयज्ञे स मर्त्यो देवान्त्सपर्यति ।
यः सुमैर्दीर्घश्रुत्तम आविवासात्येनान् ॥ २ ॥ विश्वेषामिरज्यवो देवानां वार्महः ।
विश्वेहि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यज्ञियाः ॥ ३ ॥ ते वा राजानो अमृतस्य मन्द्रा
अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा । कद्रुद्रो नृणां स्तुतो मरुतः पूषणो भगः ॥ ४ ॥

अ० ८ । अ० ४ । व० ३०] ६११ [म० १० । अ० ८ । सू० ६४ ।

उत नो नक्तमपां वृषणवसू सूर्यामासा सदेनाय सधन्या । सचा यत्साद्येषामहि-
र्बुध्रेषु बुध्न्यः ॥ ५ ॥ २६ ॥ उत नो देवावश्विना शुभस्पती धामभिर्मित्रावरु-
णा उरुष्यताम् । महः स राय एषतेऽति धन्वेव दुरिता ॥ ६ ॥ उत नो रुद्रा
चिन्मृतामश्विना विश्वे देवासो रथस्पतिर्भगः । ऋभुर्वाजं ऋभुक्षणः परिज्मा
विश्ववेदसः ॥ ७ ॥ ऋभुर्ऋभुक्ष ऋभुर्विधतो मद आ ते हरी जूजुवानस्य वा-
जिना । दुष्टं यस्य सामं चिद्वर्धयज्ञो न मानुषः ॥ ८ ॥ कृधी नो अह्नयो देव सवितुः
स च स्तुपे मघोनाम् । सहो न इन्द्रो वद्विभिर्न्येषां चर्षणीनां चक्रं रश्मि न योयुवे
॥ ९ ॥ ऐषुद्यावापृथिवी धातं महदस्मे डीरेषु विश्वचर्षणि श्रवः । पृच्छं वाजस्य सातये
पृच्छं रायोत त्वर्षणे ॥ १० ॥ २७ ॥ एतं शंसमिन्द्रास्मयुष्टं कूचित्सन्तं सहसावन्नभि-
ष्टये सदा पाह्यभिष्टये । मेदतां वेदतां वसो ॥ ११ ॥ एतं मे स्तोमं तना न सूर्ये
द्युतद्यामानं वावृधन्त नृणाम् । संवननं नाश्व्यं तष्टेवानपच्युतम् ॥ १२ ॥ वावर्त्त
येषां राया युक्तैषां हिरण्ययी । नेमधिता न पौस्या वृथैव विष्टान्ता ॥ १३ ॥ प्र
तदुःशीमे पृथ्वाने वेने प्र रामे वोचमसुरे मघवत्सु । ये युक्ताय पञ्च शतास्मयु
पथा विश्राव्येषाम् ॥ १४ ॥ अधीन्वत्र ससति च सप्त च । सद्यो दिदिष्ट तान्वः
सद्यो दिदिष्ट पार्थ्यः सद्यो दिदिष्ट मायवः ॥ १५ ॥ २८ ॥

॥ ६४ ॥ ऋषिः—१-१४ अर्बुदः काद्रवेयः सर्पः ॥ ग्रावाणो देवता ॥
छन्दः—१, ३, ४, १०, ११, १३ विराड् जगती । २, ६, १२ जगती । ८, ९
आर्चीस्वराड् जगती । ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ६,
८-१३ निपादः । ५, ७, १४ धैवतः ॥

॥ ६४ ॥ प्रैते वदन्तु प्र वयं वदाम् ग्रावभ्यो वाचं वदता वदद्भ्यः । य-
दद्भ्यः पर्वताः साकमाशवः श्लोकं घोषं भरथेन्द्राय सोमिनः ॥ १ ॥ एते वदन्ति
शतवत्सहस्रवदभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिः । विष्टी ग्रावाणः सुकृतः सुकृत्यया
होतुश्चित्पूर्वं हविरद्यमाशत ॥ २ ॥ एते वदन्त्यविदन्नना मधु न्यूह्यन्ते आधि
पृक् आमिषि । वृक्षस्य शाखामरुणस्य वपसतस्ते सूभर्वा वृषभाः प्रेमराविषुः ॥ ३ ॥
बृहद्वदन्ति मदरेण मन्दिनेन्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्नना मधु । संरभ्या धीराः स्वस्रभि-
रनर्तिषुरावोषयन्तः पृथिवीमुपबिदिभिः ॥ ४ ॥ सुपर्णा वाचमक्रतोप चन्याखरे
कृष्णा इषिरा अनर्तिषुः । न्यङ्घ्रि यन्त्युपरस्य निष्कृतं पुरु रेतो दधिरे सूर्यशिवतः
॥ ५ ॥ २६ ॥ उग्रा इव प्रवहन्तः समायमुः साकं युक्ता वृषणो बिभ्रतो धुरः ।

अ० ८ । अ० ५ । व० २] ६१२ [म० १० । अ० ८ । सू० ६५ ।

यच्छुसन्तो जग्रसाना अराविषुः शृण्व एषां प्रोथथो अर्चतामिव ॥ ६ ॥ दशा-
वनिभ्यो दशकक्ष्येभ्यो दशयोक्तेभ्यो दशयोजनेभ्यः । दशाभीशुभ्यो अर्चताज-
रेभ्यो दश धुरो दश युक्ता वहदभ्यः ॥ ७ ॥ ते अद्रयो दशयन्त्रास
आश्वस्तेषामाधानं पर्येति ह्येतम् । त ऊ सुतस्य सोम्यस्यान्धसोऽंशोः पीयूषं
प्रथमस्य भेजिरे ॥ ८ ॥ ते सोमादो हरी इन्द्रस्य निसतेऽंशुं दुहन्तो अध्यासते गवि ।
तेभिर्दुग्धं पपिवान्तसोम्यं मध्विन्द्रो वर्धते प्रथते वृषायते ॥ ९ ॥ वृषा वो अंशुर्न
किला रिषाथनेलावन्तः सदमित्स्थनाशिताः । रैवत्येव महसा चारवः स्थनयस्य
ग्रावाणो अजुषध्वमध्वरम् ॥ १० ॥ ३० ॥ तृदिला अर्तदिलासो अद्रयोऽश्र-
मणा अश्रुथिता अमृत्यवः । अनातुरा अजराः स्थामविष्णवः सुपीवसो अर्तपिता
अर्तपणजः ॥ ११ ॥ ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे क्षेमकामासः सदसो न युञ्जते ।
अजुर्यासो हरिषाचो हरिद्रव आ द्यां रवेण पृथिवीमशुश्रुवुः ॥ १२ ॥ तदिदं द-
न्त्यद्रयो विमोचने यामन्नञ्जन्त्वा इव घेदुपब्दिभिः । वपन्तो बीजमिव धान्याकृतः
पृञ्चन्ति सोमं न मिनन्ति वपसतः ॥ १३ ॥ सुते अध्वरे अग्नि वाचमक्रता की-
ल्यो न मातरं तुदन्तः । वि पू मुञ्चा सुषुवुषो मनीषां वि वर्तन्तामद्रयश्चायमा-
नाः ॥ १४ ॥ ३१ ॥ ४ ॥

॥ ६५ ॥ ऋषिः—१, ३, ६, ८—१०, १२, १४, १७ पुरूरवा ऐलः ।
२, ४, ५, ७, ११, १३ १५, १६, १८ उर्वशी ॥ देवता—१, ३, ६, ८—१०
१२, १४, १७ उर्वशी । २, ४, ५, ७, ११, १३, १५, १६, १८ पुरूरवाऐलः ॥
छन्दः—१, २, १२ त्रिष्टुप् ३, ४, १३, १६ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ५, १० आर्ची
भुरिक् त्रिष्टुप् । ६—८, १५ विराट् त्रिष्टुप् । ९, ११, १४, १७, १८ निचृत्त्रि-
ष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ ह्ये जाये मनसा तिष्ठ घोरे वचांसि मिश्रा कृणवावहै नु । न नौ
मन्त्रा अनुदितास एते मयस्करन्परतरे चनाहन् ॥ १ ॥ किमेता वाचा कृणवा
तवाहं प्राक्रमिषुषसामश्रियेव । पुरूरवः पुनरस्तं परेहि दुरापना वात इवाहर्म-
स्य ॥ २ ॥ इषुर्न श्रिय इषुधेरसना गोषाः शतसा नरंहिः । अवीरे क्रतौ विद-
वियुतन्नोरा न मायुं चितयन्त धुनयः ॥ ३ ॥ सा वसु दधती श्वशुराय वय उषो
यदि वष्टयन्तिगृहात् । अस्तं ननत्ते यस्मिञ्चा कन्दिवा नक्तं शनथिता वैतसेन ॥ ४ ॥
त्रिः स्म माह्वः शनथयो वैतसेनोत स्म मेऽव्यत्यै पृणासि । पुरूरवोऽनु ते केत-
मायं राजा मे वीर तन्वस्तदासीः ॥ ५ ॥ १ ॥ या सुजुहिः श्रेणिः सुम्नआपि-

अ० ८ । अ० ५ । व० ५] ६१३ [म० १० । अ० ८ । सू० ६६ ।

हृदेचक्षुर्न ग्रन्थिनीं चरणयुः । ता अञ्जयौऽरुणयो न संस्तुः श्रिये गावो न धेन-
वोऽनवन्तः ॥ ६ ॥ समस्मिञ्जायमान आसत् ग्ना उतेमवर्धन्नद्यः स्वर्गताः । महे
यत्त्वा पुरुरवो रणायावर्धयन्दस्युहत्याय देवाः ॥ ७ ॥ सद्य यदासु जहतीष्व-
त्क्रममानुषीषु मानुषो निषेधे । अप स्म मत्तरसन्ती न भुज्युस्ता अत्रसत्रथस्पृशो
नाश्वाः ॥ ८ ॥ यदासु मतीं अमृतासु निस्पृक्सं ज्ञोणीभिः क्रतुभिर्न पृङ्गे । ता आ-
तयो न तन्वः शुभ्रमत स्वा अश्वासो न क्रीळ्यो दन्दशानाः ॥ ९ ॥ विद्युन्न या पतन्ती
दविद्योद्धरन्ती मे अप्या काम्यानि । जनिष्ठो अपो नर्यः सुजातः प्रोर्वशीं तिरत
दीर्घमायुः ॥ १० ॥ २ ॥ जज्ञिष इत्था गोपीध्याय हि दधाथ तत्पुंरवो म ओ-
जः । अशासं त्वा विदुषी सस्मिन्नहन्नम आश्रुणोः किमभुग्वदासि ॥ ११ ॥ क-
दा सूनुः पितरं जात इच्छाच्चक्रन्नाश्रुं वर्तयद्विजानन् । को दम्पती समनसा वि-
यूयोदथ यदग्निः श्वशुरेषु दीदयत् ॥ १२ ॥ प्रति व्रवाणि वर्तयते अश्रुं चक्रन्
क्रन्ददाध्ये शिवायै । प्र ततै हिनवा यत्तै अस्मे परेहस्तै नहि मूर मापः ॥ १३ ॥
सुदेवो अद्य प्रपतेदनावृत्परावतं परमां गन्तवा उ । अधा शयीत निर्वृतेरुपस्थेऽ-
धेनं वृका रभसासौ अद्युः ॥ १४ ॥ पुरुरवो मा मृथा मा प्र पतौ मा त्वा वृका-
सो अशिवास उ ज्ञन् । न वै स्त्रैणानि मरुयानि सन्ति सालावृकाणां हृदया-
न्येता ॥ १५ ॥ ३ ॥ यद्विरूपाचरं मर्त्येषुवसं रात्रीः शरदश्चतस्रः । घृतस्य स्तो-
कं सकृदहं आश्रां तादेवेदं तावृपाणा चरामि ॥ १६ ॥ अन्तरिक्षप्रां रजसो वि-
मानीमुप शिन्नाभ्युर्वशीं वसिष्ठः । उप त्वा गतिः सुकृतस्य तिष्ठानि वर्तस्य ह-
दयं तप्यते मे ॥ १७ ॥ इति त्वा देवा इम आहुरैळ् यथेमेतद्भवसि मृत्युर्वन्धुः ।
प्रजा तै देवान्हविषा यजाति स्वर्ग उ त्वमपि मादयासे ॥ १८ ॥ ४ ॥

॥ ६६ ॥ ऋषिः—१—१३ वरुः सर्वहरिवेन्द्रः ॥ देवता—हरिस्तुतिः ॥ छन्दः—१
७, ८ जगती । २—४, ६, १० जगती । ५ आर्चीस्वराद् जगती । ६ विराड्-
जगती । ११ आर्चीभुरिग् जगती । १२, १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—११ निषादः ।
१२, १३ धैवतः ॥

॥ ६६ ॥ प्र तै महे विदथे शंसिषं हरी प्र तै वन्वे वनुषो हयंत मदम् । घृ-
तं न यो हरिभिरचारु सेचत् आ त्वा विशन्तु हरिर्वपसं गिरः ॥ १ ॥ हरिं हि
योनिमभि ये समस्वरन्निवन्तो हरी दिव्यं यथा सदः । आ यं पूणन्ति हरिभि-
र्न धेनव इन्द्राय शूषं हरिवन्तमर्चत ॥ २ ॥ सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो

अ० ८ । अ० ५ । व० ६] ६१४ [म० १० । अ० ८ । सू० ६७ ।

हरिर्निकामो हरिरा गर्भस्त्योः । द्युम्नी सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे निरूपा हरिता
मिमिक्षिरे ॥ ३ ॥ दिवि नकेतुरधि धायि हर्यतो विव्य चद्रजो हरितो नरं ह्य । तुददहि
हरिशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अभवद्धरिम्भरः ॥ ४ ॥ त्वन्त्वमहर्यथा उपस्तुतः पू-
र्वेभिरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः । त्वं हर्यसि तव विश्वमुक्थ्य मसामि राधो हरि-
जात हर्यतम् ॥ ५ ॥ ५ ॥ ता वज्रिणीं मन्दिनं स्तोम्यं मद इन्द्रं रथे वहतो ह-
र्यतां हरीं । पुरुषस्यै सर्वनाति हर्यत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे ॥ ६ ॥ अरुं
कामाय हरयो दधन्विरे स्थिराय हिन्वन्हरयो हरीं तुरा । अर्वाज्रियो हरिभिर्जोषमी-
यते सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे ॥ ७ ॥ हरिश्मशारुहरिकेश आयसस्तुरस्पेये
यो हरिपा अवर्धत । अर्वाज्रियो हरिभिर्वाजिनीवसुरति विश्वा दुरिता पारिषदरी
॥ ८ ॥ सुर्वेव यस्य हरिणी विपेततुः शिप्रे वाजाय हरिणी दर्विध्वतः । प्र य-
त्कृते चमसे मर्मजदरी पीत्वा मदस्य हर्यतस्यान्धसः ॥ ९ ॥ उत स्म सन्न ह-
र्यतस्य प्रस्त्योऽस्त्यो न वाजं हरिवां अचिक्रदत् । मही चिद्धि धिषणा हर्यदो जसा
बृहदयो दधिषे हर्यतश्चिदा ॥ १० ॥ ६ ॥ आ रोदसी हर्यमाणो महित्वा नव्यं-
नव्यं हर्यसि मन्म नु प्रियम् । प्र प्रस्त्यमसुर हर्यतं गोराविष्कृधि हरये सूर्याय
॥ ११ ॥ आ त्वा हर्यन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिशिप्रमिन्द्र । पित्रा यथा
प्रतिभृतस्य मध्वो हर्यन्यजं संधमादे दशोणिम् ॥ १२ ॥ अपाः पूर्वेषां हरिवः
सुतानामथो इदं सर्वनं केवलं ते । ममदि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषज्जठर आ
वृषस्व ॥ १३ ॥ ७ ॥

॥ ६७ ॥ ऋषिः—१-२३ भिषगाथर्वणः ॥ देवता—ओषधी स्तुतिः ।
छन्दः—१, २, ४-७, ११, १७ अनुष्टुप् । ३, ६, १२, २२, २३ निचृदनुष्टुप् ।
८, १०, १३-१६, १८-२१ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मनै नु बभूवामहं
शतं धामानि सप्त च ॥ १ ॥ शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः । अर्धा शत-
क्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत ॥ २ ॥ ओषधीः प्रति मोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः ।
अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः ॥ ३ ॥ ओषधीरिति मातरस्तद्वो दे-
वीरुपं ब्रुवे । सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरुष ॥ ४ ॥ अश्वत्ये वो निष-
दनं पूर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाज इत्किलासथ यत्सुनवथ पूरुषम् ॥ ५ ॥ ८ ॥
यत्रौषधीः समर्गत राजानः समिताविव । विप्रः स उच्यते भिषग्रजोहामीवचा-

अ० ८ । अ० ५ । व० १२] ६१५ [म० १० । अ० ८ । सू० ६८ ।

तनः ॥ ६ ॥ अश्वावतीं सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् । आवित्सि सर्वा ओषधी-
रस्मा अरिष्टताये ॥ ७ ॥ उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवरेते । धनं सनि-
ष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष ॥ ८ ॥ इष्कृतिर्नाम वो माताथो यूयं स्थ निष्कृतीः ।
सीराः पतत्रिणीः स्थन यदामयति निष्कृथ ॥ ९ ॥ अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन
इव व्रजमक्रमुः । ओषधीः प्राचुच्यवुर्यतिकं च तन्वोऽरुषः ॥ १० ॥ ६ ॥ यदिमा
वाजयन्नहमोषधीर्हस्त आदधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा
॥ ११ ॥ यस्योषधीः प्रसर्पथाङ्गमङ्गं परुषपरुः । ततो यक्ष्मं वि बाधध्व उग्रो म-
ध्यमशीरिव ॥ १२ ॥ साकं यक्ष्मं प्र पत चाषेण किकिदीविना । साकं वारस्य
धाज्या साकं नश्य निहाकया ॥ १३ ॥ अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपा-
षत । ताः सर्वाः संविदाना इदं मे प्रावता वचः ॥ १४ ॥ याः फलिनीर्या अ-
फला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः । बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १५ ॥ १० ॥
मुञ्चतु मा शपथ्यादथो वरुणयादुत । अथो यमस्य पद्वीशात्सर्वस्मादेवाकिल्बि-
षात् ॥ १६ ॥ अवपतन्तीरवदन्दिष ओषधयस्परि । यं जीवमश्नवापहै न स
रिष्याति पूरुषः ॥ १७ ॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्वहीः शतविचक्षणाः । तासां
त्वमस्युत्तमारं कामाय शं हृदे ॥ १८ ॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्विष्टिताः पृथिवी-
मनु । बृहस्पतिप्रसूता अस्यै सं दत्त वीर्यम् ॥ १९ ॥ मा वो रिषत्खनिता यस्मै
चाहं खनामि वः । द्विपचतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् ॥ २० ॥ याश्चेदमु-
पशूणवन्ति याश्च दूरं परागताः । सर्वाः सङ्गत्य वीरुथोऽस्यै सं दत्त वीर्यम्
॥ २१ ॥ ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राजा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं रा-
जन्पारयामसि ॥ २२ ॥ त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु
सोऽस्माकं यो अस्मां अभिदासति ॥ २३ ॥ ११ ॥

॥ ६८ ॥ ऋषिः-१-१२ देवापिरार्षिषेणः ॥ देवा देवताः ॥ छन्दः-१,
७ भुरिक् त्रिष्टुप् । २, ६, ८, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ५ त्रिष्टुप् । ६ पाद-
निचृत्त्रिष्टुप् । ४, १० विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ बृहस्पते प्रति मे देवतामिहि मित्रो वा यद्रुणो वासि पूषा ।
आदित्यैर्वा यद्रमुर्भिर्मरुत्वान्तसर्जन्यं शन्तनवे वृषाय ॥ १ ॥ आ देवो दूतो अजिर-
श्चिकित्वान्त्वदैवापे अभि मामगच्छत् । प्रतीचीनः प्रति मामा वदस्व दधामि ते
द्युमतीं वाचमासन् ॥ २ ॥ अस्मे धेहि द्युमतीं वाचमासन् बृहस्पते अनमीवामिषिराम् ।

अ० ८ । अ० ५ । व० १५] ६१६ [म० १० । अ० ८ । सू० ६६ ।

यया वृष्टिः शन्तनवे वनाव दिवो द्रप्सो मधुमाँ आ विवेश ॥ ३ ॥ आ नो द्रप्सा मधुमन्तो
विशन्तिवन्द्रे देहाधिरथं सहस्रम् । नि षीद होत्रमृतुथा यजस्व देवान् देवापे हविषां स-
पर्य ॥ ४ ॥ आर्ष्टिषेणो होत्रमृषिर्निषीदन् देवार्पिर्देवसुमतिं चिक्त्वान् । स उत्त-
रस्मादधरं समुद्रमपो दिव्या असृजदृष्ट्या अभि ॥ ५ ॥ अस्मिन्तसमुद्रे अध्येत्तर-
स्मिन्नापो देवेभिर्निवृता अतिष्ठन् । ता अद्रवन्नार्ष्टिषेणेन सृष्टा देवार्पिना प्रेषिता
मृत्तिर्णीषु ॥ ६ ॥ १२ ॥ यदेवापिः शन्तनवे पुरोहितो होत्राय वृतः कृपयन्नदी-
धेत् । देवश्रुतं वृष्टिवन्ति रराणो बृहस्पतिर्वाचमस्मा अयच्छत् ॥ ७ ॥ यं त्वां दे-
वार्पिः शुशुचानो अग्न आर्ष्टिषेणो मनुष्यः समीधे । विश्वेभिर्देवैरनुमद्यमानः प्र
पर्जन्यमीरया वृष्टिमन्तम् ॥ ८ ॥ त्वां पूर्व ऋषयो गीर्भिरायन्त्वामध्वरेषु पुरुहूत
विश्वे । सहस्राण्यधिरथान्यस्मे आ नो यज्ञरोहिदश्वोप याहि ॥ ९ ॥ एतान्यग्ने
नवतिर्नव त्वे आहुतान्यधिरथा सहस्रा । तेभिर्वधस्व तन्वः शूर पूर्वोर्दिवो नो वृ-
ष्टिर्मिषितो रिरिहि ॥ १० ॥ एतान्यग्ने नवति सहस्रा सं प्र यच्छ वृष्ण इन्द्राय
भागम् । विद्वान्पथ ऋतुशो देवयानानप्यौलानं द्विवि देवेषु धेहि ॥ ११ ॥ अग्ने-
वाधस्व वि मृथो वि दुर्गहापामीत्रामप रक्षांसि सेध । अस्मात्समुद्राद्बृहतो दिवो नोऽपां
भूमानमुप नः सृजेह ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ ६६ ॥ ऋषिः—१-१२ वज्रो वैखानसः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ७,
११ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५, ६, १२ त्रिष्टुप् । ३, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ४ आसुरीस्व-
राडाचीनिचृत्त्रिष्टुप् । ८ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । १० पाद निचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ कं नश्चित्रमिषण्यसि चिक्त्वान्पृथुग्मानं वाश्रं वावृधयै । कत्त-
स्य दातु शर्वसो व्युष्टौ तज्जद्रजं वृत्रतुरमपिन्वत् ॥ १ ॥ स हि युता विद्युता वेति
सामं पृथुं योर्निमसुत्वा संसाद । स सनीलेभिः प्रसहानो अस्य भ्रातुर्न ऋते
सप्तथस्य मायाः ॥ २ ॥ स वाजं यातापदुष्पदा यन्स्वर्षाता परि पदत्सनिष्यन् ।
अनर्वा यच्छतदुरस्य वेदो घृज्जिह्वदेवाँ अभि वर्षसा भूत् ॥ ३ ॥ स युद्धयोऽव-
नीर्गोष्वा जुहोति प्रथन्यासु ससिः । अपादो यत्र युज्यासोऽरथा द्रोण्यश्वास
ईरते घृतं वाः ॥ ४ ॥ स रुद्रेभिरशस्तवार ऋभ्वा हित्वी गर्यमारेऽवद्य आगा-
त् । वज्रस्य मन्ये मिथुना विव्वी अन्नमभीत्यारोदयन्मुषायन् ॥ ५ ॥ स इहासं
तुवीरवं पतिर्दन्षल्लक्षं त्रिशीर्षाणं दमन्यत् । अस्य त्रितो न्वोजसा वृधानो विपा
बराहमयोऽग्रया हन् ॥ ६ ॥ १४ ॥ स बृहणे मनुष ऊर्ध्वमान आ साविषदर्श-

अ० ८ । अ० ५ । व० १७] ६१७ [म० १० । अ० ६ । सू० १०० ।

सानाय शब्दम् । स नृतमो नहुषोऽस्मत्सुजातः पुरोऽभिनदहन्दिहस्युहस्ये ॥ ७ ॥
सो अभियो न यवस उद्वन्यन्तयाय गातुं विदन्नो अस्मे । उप यत्सीदुदिन्दुं श-
रीरैः श्येनोऽयोपाष्टिहन्ति दस्यून् ॥ ८ ॥ स ब्राधतः शवसानेभिरस्य कुत्साय
शुष्णं कृपणं परादात् । अयं कविमनयच्छस्यमानमत्कं यो अस्य सन्नितो नृणाम्
॥ ९ ॥ अयं देशस्यन्नयेभिरस्य दस्मो देवेभिर्वरुणो न प्रायी । अयं कनीन
ऋतुपा अबेद्यमिमीतारुं यश्चतुष्पात् ॥ १० ॥ अस्य स्तोमेभिरौशिज ऋजिश्वा
ध्वजं देरयद्वृषभेण पिप्रोः । सुत्वा यद्यजतो दीदयद्रीः पुर इयानो अभि वर्षसा
भूत ॥ ११ ॥ एवा महो असुर वृक्षथाय वज्रकः पद्भिरुप सर्पदिन्द्रम् । स इयानः
करति स्वस्तिमस्मा इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः ॥ १२ ॥ १५ ॥ ८ ॥

॥ १०० ॥ ऋषिः-१-१२ दुवस्युर्वान्दनः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः-१-३
जगती । ४, ५, ७, ११ निचृज्जगती । ६, ८, १० विराद् जगती । ९ पाद
निचृज्जगती । १२ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-११ निषादः । १२ धैवतः ॥

॥ १०० ॥ इन्द्र इह मयवन्त्वाव दिङ्मज इह स्तुतः सुतपा बोधि नो वृधे ।
देवेभिर्नः सविता प्रावतु श्रुतमा सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ १ ॥ भराय सु भरत
भागमृत्विगं प्र वायवे शुचिपे क्रन्ददिष्टये । गौरस्य यः पर्यसः प्रीतिमानश आ
सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ २ ॥ आ नो देवः सविता साविष्वदयं ऋजूयते
यजमानाय सुन्वते । यथा देवान्प्रतिभूषेम पाकृषदा सर्वतातिमदितिं वृणीमहे
॥ ३ ॥ इन्द्रो अस्मे सुमना अस्तु विश्वहा राजा सोमः सुवितस्याध्वेतु नः । यथा-
यथा मित्रार्थितानि सन्धुरा सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ ४ ॥ इन्द्र उक्थेन शर्व-
सा परुर्दधे बृहस्पतेप्रतरीतास्यायुषः । यज्ञो मनुः प्रमतिर्नः पिता हि कृमा सर्वता-
तिमदितिं वृणीमहे ॥ ५ ॥ इन्द्रस्य नु सुकृतं दैव्यं सहोऽग्निर्गृहे । जरिता मेधिरः
कविः । यज्ञश्च भूद्विदधे चारुरन्तम आ सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ ६ ॥ १६ ॥
म वो गुहा चक्रम भूरि दुष्कृतं नाविष्टयं वसवो देवहेळनम् । मार्किनो देवा अतृ-
तस्य वर्षस आ सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ ७ ॥ अपामीवां सविता साविष्वन्त्य-
ग्वरीय इदप सेधन्त्वद्रयः । ग्रावा यत्र मधुषुदुच्यते बृहदा सर्वतातिमदितिं वृ-
णीमहे ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वो ग्रावा वसवोऽस्तु सोतरि विश्वा द्वेषांसि सनुतयुयोत ।
स नो देवः सविता प्रायुरीडय आ सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ ९ ॥ ऊर्जं गावो
यवसे पीवो अत्तन ऋतस्य याः सदनं कोशे अङ्ध्वे । तनूरेव तन्वो अस्तु भेष-
जमा सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ १० ॥ क्रतुप्रावा जरिता शर्वतामव इन्द्र इह-

अ० ८ । अ० ५ । व० २०] ६१८ [म० १० । अ० ६ । सू० १०२ ।

द्रा प्रपतिः सुतावताम् । पूर्णमूर्धदिव्यं यस्य सिक्तय आ सर्वतातिमदिति वृणी-
महे ॥ ११ ॥ चित्रस्तै भानुः क्रतुमा अभिष्टिः सन्ति स्पृधो जरणि प्रा अर्धृष्टाः ।
राजिष्ठ्या रज्या पश्व आ गोस्तूर्पति पर्यग्रं दुवस्युः ॥ १२ ॥ १७ ॥

॥ १०१ ॥ ऋषिः-१-१२ बुधः सौम्यः ॥ देवता-विश्वेदेवा ऋत्विजो वा ॥
छन्दः-१, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ८ त्रिष्टुप् । ३, १० विराद् त्रिष्टुप् । ७ पाद
निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ६ गायत्री । ५ बृहती । ६ विराद् जगती । १२ निचृज्जगती ॥
स्वरः-१-३, ७, ८, १०, ११ धैवतः । ४, ६ षड्जः । ५ मध्यमः । ६, १२ निषादः ॥

॥ १०१ ॥ उद्धृध्यध्वं समनसः सखायः समग्निमिन्ध्वं ब्रह्मवः सनीळाः । व-
धिक्रामग्निमुपसं च देवीमिन्द्रावतोऽवसे नि ह्वये वः ॥ १ ॥ मन्द्रा कृणुध्वं धिय
आ तनुध्वं नावमरित्रपरणी कृणुध्वम् । इष्कृणुध्वमायुधारं कृणुध्वं प्राञ्चै यज्ञं प्र
णयता सखायः ॥ २ ॥ युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीज-
म् । गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृणयः प्रकमेयात् ॥ ३ ॥ सीरा
युज्जन्ति क्वयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा वेवेषु सुमन्या ॥ ४ ॥ निरा-
हावान्कृणोतन सं वस्त्रा दधातन । मिञ्चामहा अवतमुद्रिणं वयं सुषेकमनुपक्षितम्
॥ ५ ॥ इष्कृताहावमवतं सुवस्त्रं सुषेचनम् । उद्रिणं सिञ्चे अक्षितम् ॥ ६ ॥ १८ ॥
प्रीणीताश्वान्हितं जयाथ स्वस्तिवाहं रथ मित्कृणुध्वम् । द्रोणाहावमवतमश्मचक्र-
मसंत्रकोशं सिञ्चता नृपाणम् ॥ ७ ॥ व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्ध सी-
व्यध्वं बहुला पृथूनि । पुरः कृणुध्वमायसीरधृष्टा मा वः सुस्रोचमसो दंहता तम्
॥ ८ ॥ आ वो धियं यज्ञियां वर्त ऊतये देवा देवी यजतां यज्ञियामिह । सा नो
दुहीयध्वसेव गत्वी महसंधारा पर्यसा मही गौः ॥ ९ ॥ आ तू पिञ्च हरिमीं
द्रोरुपस्थे वाशीभिस्तत्ताशमन्मयीभिः । परिं व्रजध्वं दर्श कृत्वाभिरुभे भुरौ प्र-
ति वद्वि युनक्त ॥ १० ॥ उभेधुरौ वद्विरापिदमानोऽन्तर्योनेव चरति द्विजानिः ।
वनस्पतिं वन आस्थापयध्वं नि पू दधिध्वमस्वनन्त उत्सम् ॥ ११ ॥ कपृञ्जरः
कपृथमुदधातन चोदयत खुदत वाजसातये । निष्टिग्न्यः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं
स्वार्ध इह सोमपीतये ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ १०२ ॥ ऋषिः-१-१२ मुद्गलो भार्ग्यश्वः ॥ देवता-द्रुघन इन्द्रो वा ॥
छन्दः-१ पादनिचृद्बृहती । ३, १२ निचृद्बृहती । २, ४, ५, ६ निचृत्त्रि-

॥ १०२ ॥ प्र ते रथं मिथुकृतमिन्द्रोऽवतु धृष्णुया । अस्मिन्नाजौ पुरुषत
 श्रवायै धनभक्षेणु नोऽव ॥ १ ॥ उत्सम वातो वहति वासो अस्या अर्धिरथं
 यदजयत्सहस्रम् । रथीरभून्मुदलानी गविष्ठा भरे कृतं व्यचेदिन्द्रसेना ॥ २ ॥ अ-
 न्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्राभिदासतः । दासस्य वा मघवन्नार्यस्य वा सनुतर्य-
 वया वधम् ॥ ३ ॥ उद्नो हृदमपिवज्रहृषाणः कूटं स्म तुंहदभिमातिमेति । प्रमु-
 ष्कभारः श्रव इच्छमानोऽजिरं बाहू अभरत्सिपासन ॥ ४ ॥ न्यक्रन्दयन्नुपयन्त
 एनममेहयन्वृषभं मध्य आजे । तेन सूर्भवं शतवत्सहस्रं गवां मुदलः प्रधने जिगाया
 ॥ ५ ॥ कर्कदेवे वृषभो युक्त आसीदवावचीत्सारथिरस्य केशी । दुर्धैर्युक्तस्य द्रवतः
 सहानस ऋच्छन्ति प्मा निष्पदौ मुदलानीम् ॥ ६ ॥ २० ॥ उत प्रथिमुदेहस्य
 विद्वानुपायुनग्वंसंगमत्र शिखन् । इन्द्र उदावत्पतिमध्यानामरंहत पद्याभिः ककु-
 आन् ॥ ७ ॥ शुनमष्टाव्यं चरत्कपर्दी वरत्रायां दार्वा नद्यमानः । नृम्णानि कृण्व-
 न्वहवे जनाय गाः पस्पशानस्तविषीस्थत् ॥ ८ ॥ इमं तं पश्य वृषभस्य युञ्जं का-
 ष्ठाया मध्ये दुघणं शयानम् । येन जिगायं शतवत्सहस्रं गवां मुदलः पृतनाज्येषु
 ॥ ९ ॥ अरे अथा को न्वित्था ददर्श यं युञ्जन्ति तम्वा स्थापयन्ति । नास्मै
 तृणं नोदकमा भरन्त्युत्तरो धुरो वहति प्रदेदिशत् ॥ १० ॥ पस्विक्तेवं पतिवि-
 दमानद् पीप्याना कूचक्रेणेव सिञ्चन् । एष्यो चिद्वध्या जयेम सुमद्वलं सिन-
 वदस्तु सातम् ॥ ११ ॥ त्वं विश्वस्य जगतश्चतुरिन्द्रासि चतुषः । वृषा यदाजि-
 वृषणा सिष्ठांससि चोदयन्वधिणा युजा ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ १०३ ॥ ऋषिः-१-१३ अप्रतिरथ ऐन्द्रः ॥ देवता-१-३, ५-११
इन्द्रः ॥ ४ बृहस्पतिः ॥ १२ अप्वा ॥ १३ इन्द्रो मरुतो वा । छन्दः-१, ३-५, ६
त्रिष्टुप् । २ स्वरान् त्रिष्टुप् । ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ८, १०,
१२ विरान् त्रिष्टुप् । १३ विरान्नुष्टुप् ॥ स्वरः-१-१२ धैवतः । १३ गान्धारः ॥

॥ १०३ ॥ आशुः शिर्शानौ वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणी-
नाम् । सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेना अजयत्सामिन्द्रः ॥ १ ॥ सङ्-
क्रन्दनेनानिमिषेण जिघ्याना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्टाना । तदिन्द्रेण जयत
तत्सहध्वं युधौ नर इषुहस्तेन वृष्ट्या ॥ २ ॥ स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सं-

अ० ८ । अ० ५ । व० २४] ६२० [म० १० । अ० ६ । सू० १०४ ।

संष्ट्रा स युध इन्द्रो गुणेन । संसृष्टजित्सोमपा वाहुशर्ध्वं ग्रथन्वा प्रतिहिताभिर-
स्ता ॥३॥ बृहस्पते परि दीया रथेन रत्तोहामित्रा अपवार्यमानः । प्रभञ्जन्त्सेनाः
प्रमृणो युधा जयन्त्स्माकमेध्यविता रथानाम् ॥ ४ ॥ बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः
सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः । अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमातिष्ठ
गोवित् ॥ ५ ॥ गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा । इमं सं-
जाता अनु वीरयध्वमिन्द्र सखायो अनु सं रभध्वम् ॥ ६ ॥ २२ ॥ अभि गोत्राणि
सहसा गाहमानोऽद्यो वीरः शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाळयुध्योऽस्माकं
सेना अवशु प्र युत्सु ॥ ७ ॥ इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु
सोमः । देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ ८ ॥ इन्द्रस्य वृष्णो
वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्धे उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषो
देवानां जयतामुदस्थात् ॥ ९ ॥ उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वेनां मामकानां म-
नांसि । उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्धथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥ १० ॥ अ-
स्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु । अस्माकं वीरा उत्तरे भ-
वन्त्वस्मां उ देवा अवता हवेषु ॥ ११ ॥ अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणा-
ज्ञान्यध्वे परेहि । अभि प्रेहि निर्देह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ १२ ॥
प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु । उग्रा वः सन्तु ब्राह्मणोऽनाधृष्या यथासंथ
॥ १३ ॥ २३ ॥

॥ १०४ ॥ ऋषिः—१-११ अष्टको वैश्वामित्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ७, ८, ११ त्रिष्टुप् । ३, ४ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ६, १० निचृत्त्रिष्टुप् । ९ पा-
दनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०४ ॥ असावि सोमः पुरुहूत तुभ्यं हरिभ्यां यज्ञमुप याहि तूयम् ।
तुभ्यं गिरो विप्रवीरा इयाना दधन्विर इन्द्र पिबा सुतस्य ॥ १ ॥ अप्सु धूतस्य
हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व । मिमिक्षुर्यमद्रव इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वधस्व
मदमुक्थवाहः ॥ २ ॥ प्रोग्रां पीति वृष्ण इयमि सत्यां प्रयै सुतस्य हर्यश्च तुभ्यम् ।
इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः ॥ ३ ॥ ऊती शची-
वस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिजं ऋतज्ञाः । प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोगे तस्थु-
र्गुणन्तः सधमाद्यासः ॥ ४ ॥ प्रणीतिभिषे हर्यश्च सुष्टोः सुषुम्नस्य पुरुहूतो ज-
नासः । माहिष्ठाभूतिं वितिरे दधानाः स्तोतार इन्द्र तव सूनृताभिः ॥ ५ ॥ २४ ॥

अ० ८ । अ० ६ । व० १] ६२१ [म० १० । अ० ६ । मू० १०६ ।

उप ब्रह्माणि हरिवो हरिभ्यां सोमस्य याहि पीतये सुतस्य । इन्द्रं त्वा यज्ञः
क्षममाणमानद् दाशवाँ अस्यध्वरस्य प्रकेतः ॥ ६ ॥ सहस्रवाजमभिमातिपाहं
सुतेरणां मघवानं सुवृक्तिम् । उप भूषन्ति गिरो अप्रतीतमिन्द्रं नमस्या जेरितुः
पनन्त ॥ ७ ॥ सप्तापो देवीः सुरणा अमृता याभिः सिन्धुमतर इन्द्र पूभित् ।
नवतिं स्रोता नव च स्रवन्तीर्देवेभ्यो गातुं मनुषे च विन्दः ॥ ८ ॥ अपो महीर-
भिशास्तेरमुञ्चोऽजागरास्वाध देव एकः । इन्द्र यास्त्वं वृत्रतूर्यं चकथ ताभिर्विश्वा-
युस्तन्वं पुपुष्याः ॥ ९ ॥ वीरेण्यः क्रतुरिन्द्रः सुशस्तिरुतापि धेनां पुरुदूतमीदृ ।
आर्दयद्वृत्रमकृणोदु लोकं संसाहे शक्रः पृतना अभिष्टिः ॥ १० ॥ शु हुवेम
मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वार्जसातौ । शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि
सज्जितं धनानाम् ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ १०५ ॥ ऋषिः—१—११ कौत्सः सुमित्रो दुर्मित्रो वा ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१ पिपीलिकामध्याउष्णिक । ३ भुरिगुष्णिक । ४, १० निचृदुष्णिक ।
५, ६, ८, ९, विराडुष्णिक । २ आर्ची स्वराडनुष्टुप् । ७ विराडनुष्टुप् । ११
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३—६, ८—१० ऋषभः । २ ७ गान्धारः । ११ धैवतः ॥

॥ १०५ ॥ कदा वसो स्तोत्रं हर्षित आवं शमशा रुध्वाः । दीर्घं सुतं वा-
ताप्याय ॥ १ ॥ हरी यस्य सुयुजा विव्रता वेरवन्तानु शेपो । उभा रजी न के-
शिना पतिर्दन् ॥ २ ॥ अप योरिन्द्रः पापंज आ मर्तो न शश्रमाणो विभीवान् ।
शुभे यद्युयुजे तविषीवान् ॥ ३ ॥ सचायोरिन्द्रश्चक्रेष आँ उपानसः सपर्यन् ।
नदयोर्विव्रतयोः शूर इन्द्रः ॥ ४ ॥ अधि यस्तस्थौ केशवन्ता व्यचस्वन्ता न पु-
ष्ट्यै । बनोति शिप्राभ्यां शिप्रिणीवान् ॥ ५ ॥ २६ ॥ प्रास्तौदृष्वौजा ऋष्वे
भिस्तत्तज्ज शूरः शवसा । ऋभुर्न क्रतुभिर्मतरिश्वा ॥ ६ ॥ वज्रं यश्चक्रे सुहनाय
दस्यवे हिरीमशो हिरीमान् । अरुतहनुर्द्धुतं न रजः ॥ ७ ॥ अवं नो वृजिना
शिशिहृवा वनेमामृचः । नाब्रह्मा यज्ञ ऋध्रजोषति त्वे ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वा यत्तं त्रे-
तिनी भूयज्ञस्य धूर्षु सन्नन् । सजूर्नावं स्वयंशंसं सचायोः ॥ ९ ॥ श्रिये ते पृश्निरु-
पसेचनी भूञ्छ्रिये दर्विररेपाः । यया स्वे पात्रे सिञ्चस उत ॥ १० ॥ शतं वा
यदसुर्य प्रति त्वा सुमित्र इत्थास्तौदुर्मित्र इत्थास्तौत् । आवो यदस्युहत्ये कुत्स-
पुत्रं प्रावो यदस्युहत्ये कुत्सवत्सम् ॥ ११ ॥ २७ ॥ ५ ॥

॥ १०६ ॥ ऋषिः—१—११ भूतांशः काश्यपः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—
१, ३, ७ त्रिष्टुप् । २, ४, ८—११ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६ विराट् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ६ । व० ३] ६२२ [म० १० । अ० ६ । सू० १०७ ।

॥१०६॥ उभा उ नूनं तदिदर्थयेथे वि तन्वाथे धियो वस्त्रापसेव । सद्भीचीना
यातवे प्रेमजीगः सुदिनेव पृत्न आ तसयेथे ॥१॥ उष्टारेव फर्वरेषु श्रयेथे प्रायोगेव
श्वान्या शासुरेथः । दूतेव हि ष्ठो यशसा जनेषु मापं स्थातं महिषेवावपानात् ॥२॥
साकंयुजां शकुनस्यैव पक्षा पश्वेव चित्रा यजुरा गमिष्टम् । अग्निरिव देवयोदी-
विवांसा परिज्मानेव यजथः पुरुत्रा ॥ ३ ॥ आपी वो अस्मे पितरेव पुत्रोग्रेव
रुचा नृपतीव तुयै । इयैव पुष्ट्यै किरणेव भुज्यै श्रुष्टीवानेव हवमा गमिष्टम् ॥४॥
वंसगेव पूष्या शिम्बार्ता मित्रेव ऋता शतरा शातपन्ता । वाजेवोच्चा वयसा घ-
र्म्येष्टा मेघेवोषा सपर्यापुरीषा ॥ ५ ॥ १ ॥ सृण्येव जर्भरीं तुर्फरीं नैतोशेव तु-
र्फरीं पर्फरीका । उदन्यजेव जेमना मदेरू ता मे जराय्वजरं मरायु ॥ ६ ॥ पञ्चेव
चर्वरं जारं मरायु क्षमेवार्थेषु तर्तरीथ उग्रा । ऋभू नापत्स्वरमज्जा खरज्जुर्वायुर्न
पर्फरत्तयद्रयीणाम् ॥ ७ ॥ ध्रमेव मधु जठरं सनेरू भगेविता तुर्फरी फारिवारम् ।
पतरेव चचरा चन्द्रनिर्णिङ्मनश्चङ्गा मनन्या न जग्मी ॥ ८ ॥ बृहन्तेव गम्भरेषु
प्रतिष्ठां पादेव गाधं तर्ते विदाथः । कर्णेव शासुरनु हि स्मरार्थोऽशेव नो भजतं
चित्रमग्रः ॥ ९ ॥ आरङ्गरेव मध्वरेयेथे सारधेव गर्वि नीचीनबारे । कीनारेव
स्वेदमासिष्विद्वाना क्षामेवोर्जा स्ययवसात्संचेथे ॥ १० ॥ ऋध्याम् स्तोमं सनुयाम्
वाजमा नो मन्त्रं सरयेहोप यातम् । यशो न पक्वं मधु गोष्वन्तरा भूतांशो अश्वि-
नोः काममग्राः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ १०७ ॥ ऋषिः-१-११ दिव्यो दक्षिणावा प्राजापत्या ॥ देवता-दक्षि-
णा तदातारोवा ॥ छन्दः-१, ५, ७ त्रिष्टुप् । २, ३, ६, ९, ११ निचृत्ति-
ष्टुप् । ८, १० पादनिचृत्तिष्टुप् । ४ निचृज्जगती ॥ स्वरः-१-३, ५-११
धैवतः । ४ निषदः ॥

॥ १०७ ॥ आविरभून्महि माघोनमेषां विश्वं जीवं तमसो निरमोचि । महि
ज्योतिः पितृभिर्दत्तमार्गादुरुः पन्था दक्षिणाया अदर्शि ॥ १ ॥ उच्चा दिवि द-
क्षिणावन्तो अस्थुर्ये अश्वदाः सह ते सूर्येण । हिरण्यदा अमृतत्वं भजन्ते वासोदाः
सोमं प्र तिरन्त आयुः ॥ २ ॥ देवीं पूर्तिर्दक्षिणा देवयज्या न कवारिभ्यो नहि ते
पृणन्ति । अथा नरः प्रयतदक्षिणासोऽवद्यभिया बृहवः पृणन्ति ॥ ३ ॥ शत-
धारं वायुमर्कं स्वर्दिदं नृचक्षस्ते अभि चक्षते हविः । ये पृणन्ति प्र च यच्छ-
न्ति सङ्गमे ते दक्षिणां दुहते सप्तमातरम् ॥ ४ ॥ दक्षिणावान्प्रथमो हूत एति

अ० ८ । अ० ६ । व० ६] ६२३ [म० १० । अ० ६ । सू० १०८ ।

दक्षिणावान्ग्रामणीरग्रमेति । तमेव मन्ये नृपतिं जनानां यः प्रथमो दक्षिणामाविवायं
॥ ५ ॥ ३ ॥ तमेव ऋषिं तमु ब्रह्माणमाहुर्ब्रह्मन् साप्रगाप्तुश्चासम् । स शुक्रस्य
तन्वो वेद तिस्रो यः प्रथमो दक्षिणया रराध ॥ ६ ॥ दक्षिणाश्वं दक्षिणा गां ददाति
दक्षिणा चन्द्रमुत यद्विरण्यम् । दक्षिणान्नं वनुते यो न आत्मा दक्षिणां वर्षे
कृणुते विज्ञानम् ॥ ७ ॥ न भोजा मधुर्न न्यर्थमीयुर्न रिष्यन्ति न व्यथन्ते ह भो-
जाः । इदं यद्विश्वं भुवनं स्वश्चैतत्सर्वं दक्षिणैभ्यो ददाति ॥ ८ ॥ भोजा जिग्युः
सुरभिं योनिमग्रे भोजा जिग्युर्वध्वं या सुवासाः । भोजा जिग्युरन्तः पेयं सुराया
भोजा जिग्युर्ये अहताः प्रयन्ति ॥ ९ ॥ भोजायाश्वं सं मृजन्त्याशुं भोजायास्ते
कन्याः शुभमाना । भोजस्येदं पुष्करिणीं व वेश्म परिष्कृतं देवमानेव चित्रम्
॥ १० ॥ भोजमश्वाः सुष्ठुवाहो वहन्ति सुष्ठुवथो वर्तते दक्षिणायाः । भोजं देवा-
सोऽवता भरेषु भोजः शत्रून्तसमनीकेषु जेता ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ १०८ ॥ ऋषिः—१, ३, ५, ७, ९ पणयोऽसुराः । २, ४, ६, ८, १०,
११ सरमा देवशुनी ॥ देवता—१, ३, ५, ७, ९ सरमा । २, ४, ६, ८, १०, ११
पणयः ॥ छन्दः—१ विराद् त्रिष्टुप् । २, १० त्रिष्टुप् । ३-५, ७-९, ११ नि-
चृत्त्रिष्टुप् । ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०८ ॥ किमिच्छन्तीं सरमा प्रेदमानद् दूरे हृत्वा जगुरिः पराचैः । का-
स्मेहितिः का परितक्म्यासीत्कथं रसाया अतरः पर्यासि ॥ १ ॥ इन्द्रस्य दूती-
रिषिता चरामि मह इच्छन्तीं पणयो निधीन्वः । अतिष्कदो भियसा तन्न आव-
त्तथा रसाया अतरं पर्यासि ॥ २ ॥ कीदृङ्ङिन्द्रः सरमे का दंशीका यस्येदं दू-
तीरसरः पराकात् । आ च गच्छान्मित्रमेना दधामाथा गवां गोपतिर्नो भवाति
॥ ३ ॥ नाहं तं वेद दभ्यं दभत्स यस्येदं दूतीरसरं पराकात् । न तं गूहन्ति स-
वतो गभीरा हता इन्द्रेण पणयः शयध्वे ॥ ४ ॥ इमा गावः सरमे या ऐच्छः
परि दिवो अन्तान्सुभगे पतन्ती । कस्त एना अवं सृजादयुध्वयुतास्माकमायुधा स-
न्ति तिग्मा ॥ ५ ॥ ५ ॥ असन्या वः पणयो वचांस्यनिषव्यास्तन्वः सन्तु प्रापीः ।
अधृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभया न मृळात् ॥ ६ ॥ अयं निधिः
सरमे अद्रिबुध्नो गोभिरश्वैर्भिर्यसुभिर्नृष्यः । रक्षन्ति तं पणयो ये सुगोपा रेकु प-
दमलकृमा जगन्थ ॥ ७ ॥ एह गमन्तृषयः सोमशिता अयास्यो अङ्गिरसो नवग्वाः ।
त एतमूर्वं वि भजन्त गोनामथैतद्वचः पणयो वमन्ति ॥ ८ ॥ एवा च त्वं सरम

अ० ८ । अ० ६ । व० ८] ६२४ [म० १० । अ० ६ । सू० ११० ।

आजगन्ध प्रबाधिता सहसा दैव्येन । स्वसारं त्वा कृण्वे मा पुनर्गा अप ते गवां
सुभगे भजाम ॥ ६ ॥ नाहं वेद भ्रातृत्वं नो स्वसृत्वमिन्द्रो विदुरङ्गिरसश्च घोराः ।
गोकांमा मे अच्छदयन्त्यदायमपात इत पणयो वरीयः ॥ १० ॥ दूरमित पणयो
वरीय उद्रावो यन्तु मिनतीर्त्ततेन । बृहस्पतिर्या अविन्दन्निगूळ्हाः सोमो ग्रावाण
ऋषयश्च विप्राः ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ १०६ ॥ ऋषिः-१-७ जुहूर्ब्रह्मजायोर्ध्वनाभा वा ब्राह्मः ॥ विश्वेदेवा
देवताः ॥ छन्दः-१ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५ त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् । ६, ७
अनुष्टुप् ॥ स्वरः-१-५ धैवतः । ६, ७ गान्धारः ॥

॥ १०६ ॥ तैऽवदन्प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेऽकूपारः सलिलो मातरिश्वा । वीळुहंरास्तप
उग्रोर्मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतेन ॥ १ ॥ सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः
प्रायच्छदहणीयमानः । अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदग्निर्होता हस्तमृत्वा निनाय
॥ २ ॥ हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेयमिति चेदवोचन् । न दूताय प्रह्वे तस्थ एषा
तथा राष्ट्रं गुणितं जत्रियस्य ॥ ३ ॥ देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसे
ये निषेदुः । भीमा जाया ब्राह्मणस्योपनीता दुर्धा दधाति परमे व्योमन् ॥ ४ ॥
ब्रह्मचारी चरति वैर्विषद्विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम् । तेन जायामन्वविन्द बृहस्पतिः
सोमेन नीतां जुह्वन् देवाः ॥ ५ ॥ पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मेनुष्या उत । राजा-
नः सत्यं कृण्वाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥ ६ ॥ पुनर्दायं ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्नि-
किल्बिषम् । ऊर्जं पृथिव्या भक्तायोरुगायमुपासते ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ११० ॥ ऋषिः-१-११ जमदग्नीरामोवा ॥ देवता आप्रियः ॥ छन्दः-१,
२, ५, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ आर्चीत्रिष्टुप् । ४, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
६, ७, ९ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११० ॥ समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः । आ
च वह मित्रमहश्चिकित्वान्तवं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥ १ ॥ तनूनपात्पथ ऋ-
तस्य यानान्मध्वा समञ्जन्तस्वदया सुजिह्व । मन्मानि धीभिर्भुत यज्ञमृन्धन्दैवत्रा
च कृणुष्वध्वरं नः ॥ २ ॥ आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्चा याह्यमे वसुभिः सुजोषाः ।
त्वं देवानामसि यह होता स एनान्यचीषितो यजीयान् ॥ ३ ॥ प्राचीनं बर्हिः
प्रदिशा पृथिव्या वस्तोऽस्या वृज्यते अग्ने अह्नाम् । व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो-

अ० ८ । अ० ६ । व० ११] ६२५ [म० १० । अ० ६ । सू० १११ ।

अदितये स्योनम् ॥ ४ ॥ व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः
शुभमानाः । देवीर्द्धारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥ ५ ॥ ८ ॥
आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उपासानक्ता सदतां नि योनौ । दिव्ये योषणे बृ-
हती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ॥ ६ ॥ दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा
मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्वै । प्रचोदयन्ता विदधेपु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा
दिशन्ता ॥ ७ ॥ आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विळा मनुष्वदिह चेतयन्ती । तिस्रो
देवीर्वहिरैदं स्योनं सरस्वती स्वपंसः सदन्तु ॥ ८ ॥ य इमे द्यावापृथिवी जनित्री
रूपैरपिशङ्कुवनानि विश्वा । तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि शि-
हान् ॥ ९ ॥ उपावसृज तमन्यां समञ्जन्देवानां पार्थ ऋतुधा हवींषि । वनस्पतिः
शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥ १० ॥ सद्यो जातो व्यमिमीत
यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः । अस्य होतुः प्रदिश्यतस्य वाचि स्वाहाकृतं हवि-
रदन्तु देवाः ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ १११ ॥ ऋषिः-१-१० अष्टादंष्ट्रो वैरूपः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१,
२, ४ त्रिष्टुप् । ३, ६, १० विराद् त्रिष्टुप् । ५, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ पाद
निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १११ ॥ मनीषिणः प्र भरध्वं मनीषां यथायथा मतयः सन्ति नृणाम् ।
इन्द्रं सत्यैरेरयामा कृतेभिः स हि वीरो गिर्विणस्युर्विदानः ॥ १ ॥ ऋतस्य हि स-
दसो धीतिरद्यौत्सं गार्ध्वयो वृषभो गोभिरानद् । उदतिष्ठत्तविषेणा रवेण महान्ति
चित्संविद्याचा रजांसि ॥ २ ॥ इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य वेद स हि जिष्णुः
पथिकृत्सूर्याय । आन्मेनो कृणवन्नच्युतो भुवद्भोः पतिर्विवः सनजा अप्रतीतः ॥ ३ ॥
इन्द्रो मद्वा महतो अर्णवस्य वतामिनादङ्गिरोभिर्गृणानः । पुरुषि चिन्नि तंताना
रजांसि दाधार यो धरुणं सत्यताता ॥ ४ ॥ इन्द्रो दिवः प्रतिमानं पृथिव्या विश्वा
वेद सवना हन्ति शुष्णम् । महीं चिद्यामार्तनोत्सूर्येण चास्कर्म चित्कर्मनेन
स्कभीयान् ॥ ५ ॥ १० ॥ वज्रेण हि वृत्रहा वृत्रमस्तरदैवस्य शशुवानस्य घ्रायाः ।
वि धृष्णो अत्र धृषता जघन्थाथाभवो मघवन्वाह्वीजाः ॥ ६ ॥ सचन्त यदुषसः
सूर्येण चित्रामस्य केतवो रामाविन्दन् । आ यन्नक्तं ददशे दिवो न पुनर्यतो न-
किरदा नु वेद ॥ ७ ॥ वूरं किल प्रथमा जग्मुरासामिन्द्रस्य याः प्रसवे ससुरापः ।
कं स्वदग्रं कं बुध आसामापो मध्यं कं वो नूनमन्तः ॥ ८ ॥ सृजः सिन्धूरहिना
जग्रसानां आदिदेताः प्र विविजे जवेन । मुमुक्षमाणा उत या मुमुक्षेऽधेदेता नर-

अ० ८ । अ० ६ । व० १४] ६२६ [म० १० । अ० १० । सू० ११३ ।

मन्ते नितित्ताः ॥ ६ ॥ सध्रीचीः सिन्धुमुशतीरिवायन्तसनाज्जार आरितः पृथि-
दासाम् । अस्तुमा ते पार्थिवा वसून्त्यस्मे जग्मुः सूनृता इन्द्र पूर्वीः ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ ११२ ॥ ऋषिः—१—१० नभः प्रभेदनो वैरूपः ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१, ३, ७, ८ विराद् त्रिष्टुप् । २, ४—६, ९, १० निचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ११२ ॥ इन्द्र पिब प्रतिक्रामं सुतस्य प्रातः सावस्तव हि पूर्वपीतिः । ह-
र्षस्व हन्तवे शूर शत्रूनुक्थेभिषे वीर्याप्र ब्रवाम ॥ १ ॥ यस्ते रथो मनसो जवी-
यानेन्द्र तेन सोमपेयाय याहि । तूयमा ते हरयः प्र द्रवन्तु येभिर्यासि वृषभिर्मन्द-
मानः ॥ २ ॥ हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य श्रेष्ठै रूपैस्तन्वं स्पर्शयस्व । अस्माभिरिन्द्र
सखिभिर्हृवानः सध्रीचीनो मादयस्वा निषद्य ॥ ३ ॥ यस्य त्यक्ते महिमानं मदेष्ट्विमे
मही रोदसी ना विविक्ताम् । तदोक् आ हरिभिरिन्द्र युक्तैः प्रियेभिर्याहि प्रियमन्न-
मच्छ ॥ ४ ॥ यस्य शश्वत्पणिवा इन्द्र शत्रूननानुकृत्या रणया चकर्थ । स ते पुरन्धि
तविषीमियति स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः ॥ ५ ॥ १२ ॥ इदं ते पात्रं सनवि-
त्तमिन्द्र पिवा सोममेना शतक्रतो । पूर्ण आहावो मंदिरस्य मध्वो यं विश्व इदं
भिर्हयन्ति देवाः ॥ ६ ॥ वि हि त्वामिन्द्र पुरुषा जनांसो हितप्रयसो वृषभ ह्वयन्ते
अस्माकं ते मधुमत्तमानीमा भुवन्तसवना तेषु हर्य ॥ ७ ॥ प्र त इन्द्र पूर्व्याणि प्र
नूनं वीर्या वोचं प्रथमा कृतानि । सतीनमन्युरश्रथायो अद्रिं सुवेदनार्मकृणोर्ब्रह्मणे
गाम् ॥ ८ ॥ नि षु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनाम् । न ऋते त्व-
त्क्रियते किञ्चनारे महामर्कं मघवज्जिन्नमर्च ॥ ९ ॥ अभिरुया नो मघवन्नाध-
मानान्तसखे वोधि वसुपते सखीनाम् । रणं कृधि रणकृत्सत्यशुष्माभक्ते चिदा
भेजा राये अस्मान् ॥ १० ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ ११३ ॥ ऋषिः—१—१० शत प्रभेदनो वैरूपः ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१, ५ जगती । ३, ६, ९ विराद् जगती । ३ निचृज्जगती । ४ पाद नि-
चृज्जगती । ७, ८ आर्चीस्वराद् जगती । १० पाद निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६
निषादः । १० धैवतः ॥

॥ ११३ ॥ तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्देवैरनु शुष्ममावताम् । य-
दैत्कृणवानो महिमानमिन्द्रियं पीत्वी सोमस्य क्रतुमाँ अवर्धत ॥ १ ॥ तमस्य वि-

अ० ८ । अ० ६ । व० १७] ६२७ [म० १० । अ० १० । सू० ११४ ।

एणुर्महिमानमोजसांशुं दधन्वान्मधुनो वि रप्शते । देवेभिरिन्द्रो मघवां सयावभि-
वृत्रं जघन्वा अभवद्वरेण्यः ॥ २ ॥ वृत्रेण यदहिना विभ्रदायुधा समस्थिता यु-
धेयं शंसमाविदे । विश्वे ते अत्र मरुतः सह त्मनावर्धनुग्र महिमानमिन्द्रियम् ॥
३ ॥ जज्ञान एव व्यवाधत स्पृधः प्रापश्यद्वीरो अभि पौंस्यं रणम् । अतृश्चद-
द्रिमव सस्यदः सृजदस्तम्नात्नाकं स्वपस्यया पृथुम् ॥ ४ ॥ आदिन्द्रः सत्रा त-
विपीरपत्यत वरीयो द्यावापृथिवी अवाधत । अवाभरद्वृषितो वज्रमायसं शेवं मि-
त्राय वरुणाय दाशुषे ॥ ५ ॥ १४ ॥ इन्द्रस्यात्र तविपीभ्यो विरिणिन ऋघा-
यतो अरंहयन्त मन्यवे । वृत्रं यदुग्रो व्यतृश्चदोजसापो विभ्रतं तमसा परीवृतम्
॥ ६ ॥ या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेभिर्यतमानौ समीयतुः । ध्वान्तं त-
मोऽव दध्वसे हत इन्द्रो मद्वा पूर्वदूताव पत्यत ॥ ७ ॥ विश्वे देवासो अथ वृ-
ष्यानि तेऽवर्धयन्तसोमवत्या वचस्यया । रुद्धं वृत्रमहिमिन्द्रस्य हन्मन्नाग्निर्न ज-
म्भैस्तृस्वन्नमावयत् ॥ ८ ॥ भूरि दत्तेभिर्वचनेभिर्ऋक्वभिः सख्येभिः सख्यानि
प्र वोचत । इन्द्रो धुनिं च चुमुरिं च दम्भयञ्छ्वामनस्या शृणुते दधीतये ॥ ९ ॥
त्वं पुरूषा भरा स्वश्रव्या येभिर्मसैर्निवचनानि शंसन् । सुमेभिर्विश्वा दुस्ता
तरेम विदो षु ए उर्विया गाधमद्य ॥ १० ॥ १५ ॥

॥ ११४ ॥ ऋषिः—१—१० सध्रिवैरूपो घर्मावा तापसः ॥ विश्वेदेवा
देवताः ॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप् । २, ३, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८, ९ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । १० पाद निचृत्त्रिष्टुप् । ४ जगती ॥ स्वरः—१—३, ५—१० धै-
वतः । ४ निषादः ॥

॥ ११४ ॥ घर्मा समन्ता त्रिवृतं व्यापतुस्तयोर्जुष्टिं मातरिश्वा जगाम । दि-
वस्पयो दिधिषाणा अवेषन्विदुर्देवाः सहसामानमर्कम् ॥ १ ॥ तिस्रो देष्ट्राय नि-
ऋतीरुपासते दीर्घं श्रुतो वि हि ज्ञानन्ति वद्वयः । तासां नि चिक्युः क्रवयो नि-
दानं परेषु या गुह्येषु व्रतेषु ॥ २ ॥ चतुष्कपदा युवतिः सुपेशा घृतप्रतीका वयु-
नानि वस्ते । तस्यां सुपर्णा वृषणा नि पैदतुर्यत्र देवा दधिरे भागधेयम् ॥ ३ ॥
एकः सुपर्णः स समुद्रमा विवेश स इदं विश्वं भुवनं वि चष्टे । तं पाकेन मनसा-
पश्यमन्तितस्तं माता रेळिह स उ रेळिह मातरम् ॥ ४ ॥ सुपर्णा विप्राः क्रवयो
वचोभिरेकं सन्तं बहुधा कल्पयन्ति । छन्दोसि च दधतो अध्वरेषु ग्रहान्तसोम-
स्य मिमते द्वादश ॥ ५ ॥ १६ ॥ पद्त्रिंशंश्च चतुरः कल्पयन्तश्छन्दोसि च

अ० ८ । अ० ६ । व० १६] ६२८ [म० १० । अ० १० । सू० ११५ ।

दधत आवाद्दशम् । यज्ञं विमायं कवयो मनीष ऋक्सामाभ्यां प्र रथं वर्तयन्ति ॥ ६ ॥ चतुर्दशान्ये महिमानो अस्य तं धीरा वाचा प्रणयन्ति सप्त । आमानं तीर्थं क इह प्र वोचयेनं पथा प्रपिबन्ते सुतस्य ॥ ७ ॥ सहस्रधा पञ्चदशान्यु-
क्था यावद्वावापृथिवी तावदित्तत् । सहस्रधा महिमानः सहस्रं यावद्ब्रह्म विष्टितं तावती वाक् ॥ ८ ॥ कश्छन्दसां योगमा वेद धीरः को धिषण्यां प्रति वाचं प-
पाद । कमृत्विजामष्टमं शूरमाहुर्हरी इन्द्रस्य नि चिकाय कः स्वित् ॥ ९ ॥ भू-
म्या अन्तं पर्येकं चरन्ति रथस्य धूर्षु युक्तासौ अस्थुः । श्रमस्य दायं वि भज-
न्त्येभ्यो यदा यमो भवति हर्म्ये हितः ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ ११५ ॥ ऋषिः—१—६ उपस्तुतो वार्ष्णिहव्यः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
२, ४, ७ विराड् जगती । ३ जगती । ५ आर्चीभुरिग् जगती । ६ निचृज्ज-
गती । ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ९ पादनिचृच्छकरी ॥ स्वरः—१—७ निपादः ।
८, ९ धैवतः ॥

॥ ११५ ॥ चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वृक्षयो न यो मातरावप्येति धातवे ।
अनूधा यदि जीजनदधा च नु ववक्ष सद्यो महिं दूत्यं चरन् ॥ १ ॥ अग्निर्ह नाम
धायि दन्तपस्तमः सं यो वनो युवते भस्मना दता । अभिप्रमुरा जुह्वा स्वध्वर इनो
न प्रोथमानो यवसे वृषा ॥ २ ॥ तं वो विं न द्रुषदै देवमन्धसः इन्द्रं प्रोथन्तं प्र-
वर्पन्तमर्णवम् । आसा वह्निं न शोचिषा विरप्शिनं महिब्रतं न सरजन्तमध्वनः
॥ ३ ॥ वि यस्य ते अयसानस्याजर धत्तोर्न वाताः परि सन्त्यच्युताः । आ
रुवासो युयुधयो न संत्वनं त्रितं नशन्त प्र शिषन्त इष्ट्ये ॥ ४ ॥ स इदग्निः
कण्वतमः कण्वसखायः परस्यान्तरस्य तरुषः । अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरी
नग्निर्देदातु तेषामवो नः ॥ ५ ॥ १८ ॥ वाजिन्तमाय सद्यसे सुपित्र्य तृषु च्यवानो
अनु जातवेदसे । अनुद्रे चिद्यो धृषता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविष्यते ॥ ६ ॥
एवाग्निर्मतैः सह सूरिभिर्वसुः ध्रुवे सहसः सूनरो नृभिः । मित्रासो न ये सुर्विता
ऋतायवो द्यावो न द्युम्नैरभि सन्ति मानुषान् ॥ ७ ॥ ऊर्जो नपात्सहसावभिति
त्वोपस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक् । त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः
प्रतरं दर्शनाः ॥ ८ ॥ इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य पुत्रा उपस्तुतास ऋषयोऽवो-
चन् । तांश्च पाहि गृणतश्च सूरिन्वषट्पत्नित्यूर्ध्वासौ अनन्तन्नमो नम इत्यूर्ध्वासौ
अनन्तन् ॥ ९ ॥ १९ ॥

अ० ८ । अ० ६ । व० २२] ६२६ [म० १० । अ० १० । सू० ११७ ।

॥ ११६ ॥ ऋषिः—१—६ अग्नियुतः स्थौरोऽग्नियूपो वा स्थौरः ॥
इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ८, ६ त्रिष्टुप् । २ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ नि-
चृत्त्रिष्टुप् । ५, ७ विराद् त्रिष्टुप् । ६ आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११६ ॥ पित्रा सोमं महत इन्द्रियाय पित्रा वृत्राय हन्तवे शविष्ठ । पित्राये
शर्वसे हूयमानः पित्रा मध्वस्तृपदिन्द्रावृषस्व ॥ १ ॥ अस्य पित्रा सुमतः प्रस्थितस्येन्द्र
सोमस्य वरमा सुतस्य । स्वस्तिदा मनसा मादयस्वार्वाचीनो रेवते सौभगाय ॥ २ ॥
ममत्तु त्वा दिव्यः सोम इन्द्र ममत्तु यः सृयते पार्थिवेषु । ममत्तुयेन वरिवश्चकथं
ममत्तु येन निरिणामि शत्रून् ॥ ३ ॥ आ द्विर्हो अमिनो यात्विन्द्रो वृषा हरि-
भ्यां परिषिक्तमन्धः । गव्या सुतस्य प्रभृतस्य मध्वः सत्रा खेदायस्वहा वृषस्व
॥ ४ ॥ नि तिग्मानि भ्राशयन्भ्राश्यान्यव स्थिरा तनुहि यातुजूनान् । उग्राय
ते सहो बलं ददामि प्रतीत्या शत्रून्विगदेषु वृश्च ॥ ५ ॥ २० ॥ व्यर्थ इन्द्र त-
नुहि श्रवांस्योजः स्थिरेव धन्वन्तोऽभिमातीः । अस्मदचगवावृधानः सहोभिरनि-
भृष्टस्तन्वं वावृषस्व ॥ ६ ॥ इदं हविर्मघवन्तुभ्यं रातं प्रति सम्राजहणानो गृभाय ।
तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यं पक्वोऽदीन्द्र पित्रा च प्रस्थितस्य ॥ ७ ॥ अदीन्द्रं प्र-
स्थितेमा हवींषि चनो दधिष्व पचतोत सोमम् । प्रयस्वन्तः प्रति हर्यामसि त्वा
सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥ ८ ॥ प्रेन्द्राग्निभ्यां सुवचस्यामियमि
सिन्धाविव प्रेरयं नावमकैः । अयो इव परि चरन्ति देवा ये अस्मभ्यं धनदा उ-
ज्जिदश्च ॥ ९ ॥ २१ ॥

॥ ११७ ॥ ऋषिः—१—६ भिक्षुः ॥ इन्द्रो देवता—धनान्न दान प्र-
शंसा ॥ छन्दः—१ निचृज्जगती । २ पादनिचृज्जगती । ३, ७, ६ निचृत्त्रि-
ष्टुप् । ४, ६ त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् । ८ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११७ ॥ न वा उ देवाः क्षुधमिद्धं ददुरुताशितमुप गच्छन्ति मृत्युवः ।
उतोऽयिः पृणतो नोप दस्यत्युतापृणन्मर्दितारं न विन्दते ॥ १ ॥ य आधाय चक-
मानाय पित्वोऽन्नवान्सत्रं फितायोपजग्मुषे । स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरोतो
चित्स मर्दितारं न विन्दते ॥ २ ॥ स इन्द्रो जो यो गृह्वे ददात्तन्नकामाय चरेते
कृशाय । अरमस्मै भवति यामहूत उतापरीषु कृणुते सखायम् ॥ ३ ॥ न स
सखा यो न ददाति सख्ये सचाभुवे सचमानाय पित्वः । अपास्मात्प्रेयाज त-
दोको अस्ति पृणन्तमन्यमरणं चिदिन्धेत् ॥ ४ ॥ पृणयादिनायमानाय त-

अ० ८ । अ० ६ । व० २६] ६३० [म० १० । अ० १० । सू० ११६ ।

व्यान्द्राघीयांसमनु पश्येत पन्थाम् । ओ हि वर्तन्ते रथ्येव चक्रान्यमन्यमुप ति-
ष्ठन्त रायः ॥ ५ ॥ २२ ॥ मोघमन्नं विन्दते अप्रचेताः सत्यं ब्रवीमि वध इत्स
तस्य । नार्यमणं पुष्यति नो सखायं केवलाघो भवति केवलादी ॥ ६ ॥ कृष्णि-
त्फाल आशितं कृणोति यच्चध्वान्तमप वृद्धे चरित्रैः । वदन्ब्रह्मावदतो वनीयान्पृ-
णन्नापिरपृणन्तमभि ष्यात् ॥ ७ ॥ एकपाद्भूयो द्विपदो वि चक्रमे द्विपात्तिपा-
दमभ्येति पश्चात् । चतुष्पादेति द्विपदमभिस्वरे सम्पश्यन्पङ्कीरुपतिष्ठमानः ॥ ८ ॥
समौ चिदस्तौ न समं विविष्टः सम्मातरा चिन्न समं दुहाते । यमयोश्चिन्न समा
वीर्याणि ज्ञाती चित्सन्तौ न समं पृणीतः ॥ ९ ॥ २३ ॥

॥ ११८ ॥ ऋषिः—१—६ उरुक्षय आमहीयवः ॥ देवता—अग्नी र-
क्षोहा ॥ छन्दः—१ पिपीलिकामध्यागायत्री । २, ५ निचृद्गायत्री । ३, ८ वि-
राड् गायत्री । ६, ७ पाद निचृद्गायत्री । ४, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ११८ ॥ अग्ने हंसि न्यत्रिणं दीद्यन्मर्त्येषा । स्वे क्षये शुचिर्व्रत ॥ १ ॥
उत्तिष्ठस्विहातो घृतानि प्रति मोदसे । यत्त्वा सुचः समस्थिरन् ॥ २ ॥ स आहुतो
वि रोचतेऽग्निरीळेन्यो गिरा । सुचा प्रतीकमज्यते ॥ ३ ॥ घृतेनाग्निः समज्यते
मधुप्रतीक आहुतः । रोचमानो विभावंसुः ॥ ४ ॥ जरमाणः समिध्यसे देवेभ्यो
हव्यवाहन । तं त्वा हवन्त मर्त्याः ॥ ५ ॥ २४ ॥ तं मर्ता अमर्त्यं घृतेनाग्निं संपर्य
त । अदाभ्यं गृहपतिम् ॥ ६ ॥ अदाभ्येन शोचिषाग्ने रजस्तवं देह । गोपा ऋ-
तस्य दीदिहि ॥ ७ ॥ स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रसोष यातुधान्यः । उरुक्षयेषु दीद्यत्
॥ ८ ॥ तं त्वा गीर्भिरुरुक्षया हव्यवाहं समीधिरे । यजिष्ठं मानुषे जने ॥ ९ ॥ २५ ॥

॥ ११९ ॥ ऋषिः—१—१३ लव ऐन्द्रः ॥ देवता—आत्मस्तुतिः ॥
छन्दः—१—५, ७—१० गायत्री । ६, १२, १३ निचृद्गायत्री । ११ वि-
राड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ११९ ॥ इति वा इति मे मनो गामश्वं सनुयामिति कुवित्सोमस्याणा
मिति ॥ १ ॥ प्र वाता इव दोषत उन्मा पीता अयं सतः । कुवित्सोमस्याणामिति
॥ २ ॥ उन्मा पीता अयंसत रथमश्वा इवाश्वः । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ३ ॥ उपमा
मतिरस्थित वाश्वा पुत्रमिव प्रियम् । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ४ ॥ अहं तथैव
बन्धुरं पर्यचामि हृदा मतिम् । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ५ ॥ नहि मे अन्निपच-

अ० ८ । अ० ७ । व० ३] ६३? [म० १० । अ० १० । सू० १२? ।

नाच्छान्तसुः पञ्च कुष्ठयः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ६ ॥ २६ ॥ नहि मे रोदसी
उभे अन्यं पक्षं च न प्रति । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ७ ॥ अभि द्यां महिना भुवम-
भीमां पृथिवीमहीम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ८ ॥ हन्ताहं पृथिवीमिम
नि दयानीह वेह वा । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ९ ॥ ओषमित्पृथिवीमहं जह्नु-
नानीह वेह वा । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ १० ॥ विधि मे अन्यः पक्षोऽथो अ-
न्यमचीकृषम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ११ ॥ अहमस्मि महामहोऽभिनभ्यमुदी-
षितः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ १२ ॥ गृहो याम्यरङ्कृतो देवेभ्यो हव्यवाहनः ।
कुवित्सोमस्यापामिति ॥ १३ ॥ २७ ॥ ६ ॥

॥ १२० ॥ ऋषिः—१-६ बृहदिव आथर्वणः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
आर्चीस्वराद् त्रिष्टुप् । २, ३, ६ पादनिचृत्तिष्टुप् । ४, ५, ६ निचृत्तिष्टुप् ।
७, ८ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२० ॥ तदिदासं भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषन्मणः । सद्यो ज-
ज्ञानो निरिणाति शत्रूननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥ १ ॥ वावृधानः शर्वसा भूर्योऽः श-
वृदासायभियसं दधाति । अव्यनच्च व्यनच्च सस्ति सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ २ ॥ त्वे
क्रतुमपि वृज्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादीयः स्वादुनां सृजा
समदः सु मधु मधुनाभि योधीः ॥ ३ ॥ इति चिद्धि त्वा धना जयन्तं मदमदे अ-
नुमदन्ति विप्राः । ओजीयो धृष्णो स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन्यातुधानां दु-
रेवाः ॥ ४ ॥ त्वया वयं शाश्वहे रणेपु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि । चोदयामि
त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि ॥ ५ ॥ १ ॥ स्तुषेय्यं पुरुर्वपसमृभ्व-
मिनतममाप्त्यमाप्त्यानाम् । आ दर्षते शर्वसा सप्तदानून् स क्षते प्रतिमानानि भूरि
॥ ६ ॥ नि तदधिषेऽवरं परं च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे । आ मातरां स्थापयसे जि-
गत्वा अत इनोषि कर्वेरा पुरुणि ॥ ७ ॥ इमा ब्रह्म बृहदिवो विवक्तीन्द्राय शूषम-
त्रियः स्वर्षाः । महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजो दुरंश्च विश्वा अष्टणोदप स्वाः
॥ ८ ॥ एवा महान्बृहदिवो अथर्वावोचत्स्वां तन्वमिन्द्रमेव । स्वसारो मातरिभ्व-
रीररिप्रा हिन्वन्ति च शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ १२१ ॥ ऋषिः—१-१० हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः ॥ को देवता ॥ छन्दः—१,
३, ६, ८, ९ त्रिष्टुप् । २, ५ निचृत्तिष्टुप् । ४, १० विराद् त्रिष्टुप् । ७ स्व-
राद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० ६] ६३२ [म० १० । अ० १० । सू० १२२ ।

॥ १२१ ॥ हि॒रण्य॒गर्भः सम॑वर्तताग्रै॒ भूत॑स्य॒ जा॒तः पति॑रेक॒ आसीत् । स
दा॒धार पृथि॑वीं द्यामु॒तेमां कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ १ ॥ य आ॒त्म॒दा व॒ल्गु॒दा
यस्य॑ वि॒श्वं उपा॑सते प्र॒शिबं॑ यस्य॑ दे॒वाः । यस्य॑ च्छा॒यामृतं॑ यस्य॑ मृ॒त्युः कस्मै॑ दे॒
वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ २ ॥ यः प्रा॒णतो॑ निमिष॒तो म॑हि॒त्वैक॒ इद्रा॒जा जग॑तो व॒
भूव॑ । य ई॒शे अस्य॑ द्वि॒पद॑श्चतु॒ष्पदः॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ ३ ॥ यस्ये॒मे
हिम॑वन्तो म॒हि॒त्वा यस्य॑ समु॒द्रं र॒सया॑ स॒हाहुः । यस्ये॒माः प्र॒दिशो॑ यस्य॑ बा॒हू कस्मै॑
दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ ४ ॥ येन॑ द्यौरु॒ग्रा पृथि॑वी च॒ दृळ॒हा येन॑ स्वः॒ स्तभितं॑
येन॑ नाकः । यो अ॒न्तरि॑जे रज॒सो वि॒मानः॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ ५ ॥ ३ ॥
यङ्क॒न्दसी॑ अ॒वसा॑ तस्त॒भाने॑ अ॒भ्यैक्षे॑तां मन॒सा रेज॑माने । यत्रा॒धि सू॒र उ॒दितो॑ वि॒भा॒
ति॒कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ ६ ॥ आपो॑ ह॒ यद्वृ॒हतीर्वि॒श्वमा॒यन्गर्भं॑ दधा॒ना ज॒न॒
यन्ती॒रग्निम् । ततो॑ दे॒वानां॑ सम॑वर्ततासुरे॒कः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ ७ ॥
यश्चि॒दापो॑ म॒हि॒ना पर्य॑पश्य॒दक्षं॑ दधा॒ना ज॒न॒यन्ती॒र्यज्ञम् । यो दे॒वेष्व॒धि दे॒व एक॑
आ॒सीत्कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ ८ ॥ मा नो॑ हिंसीज्जानि॒ता यः पृथि॑व्या यो
वा दि॒वै स॒त्यध॑र्मा ज॒जान॑ । यश्चा॒पश्च॒न्द्रा बृ॒हतीर्ज॑जान॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒
धेम ॥ ९ ॥ प्र॒जाप॑ते न त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॑ परि॒ ता व॑भूव । यत्का॒
मास्ते॑ जुहुमस्तन्नो॒ अस्तु॑ व॒यं स्या॑म॒ पत॑यो र॒यीणाम् ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ १२२ ॥ ऋषिः-१-८ चित्रमहा वासिष्ठः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः-१
त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् । २ जगती । ३, ८ पादनिचृज्जगती । ४, ६ निचृज्जगती ।
७ आर्चीस्वराद् जगती ॥ स्वरः-१, ५ धैवतः । २-४, ६-८ निषादः ॥

॥ १२२ ॥ वसुं न चि॒त्रम॑हसं गृणीषे वामं शे॒वम॑र्ति॒थिम॑द्विषे॒ष्यम् । स रा॑
सते शु॒रुधो॑वि॒श्वधा॑यसोऽग्नि॒र्होता॑ गृह॒र्पतिः॑ सु॒वीर्य॑म् ॥ १ ॥ जुषा॑णो अ॒ग्ने प्र॑ति॒ ह॒र्य मे॑
व॒चो वि॒श्वानि॑ वि॒द्वान्व॒युनानि॑ सु॒क्रतो॑ । घृ॒तनि॑णि॒ग्निग्ब॑र्हणे गा॒तुमे॑र॒य तव॑ दे॒वा अ॒
ज॒न॒यन्ननु॑ व्रतम् ॥ २ ॥ स॒प्त धा॑मानि प॒रिय॑न्नम॒र्त्यो दा॑श॒दाशु॑षे सु॒क्रते॑ माम॒हस्व॑ ।
सु॒वीरे॑ण र॒यिणा॑ग्नि॒ स्वाभु॑वा यस्तु आ॒नन्द॑ स॒मिधा॑ तं जुष॒स्व ॥ ३ ॥ य॒ज्ञस्य॑ के॒तुं
प्र॒थमं॑ पु॒रोहि॑तं ह॒विष्म॑न्त ई॒ळते॑ स॒प्त वा॒जिन॑म् । शृ॒ण्वन्त॑म॒ग्निं घृ॒तपृ॑ष्ठमु॒त्त॑रां पृ॒णन्त॑
दे॒वं पृ॑णते सु॒वीर्य॑म् ॥ ४ ॥ त्वं दू॒तः प्र॒थमो॑ वरे॒ण्यः स हू॒यमा॑नो अ॒मृता॑य म॒त्स्व ।
त्वां म॑र्जयन्म॒रुतो॑ दा॒शुषो॑ गृहे॒त्वा स्तो॑मै॒भिर्भृ॑ग॒वो वि॑ रुरु॒चुः ॥ ५ ॥ ५ ॥ इषै॑
दु॒हन्त॑मु॒दुधां॑ वि॒श्वधा॑यसं य॒ज्ञमि॑ये य॒जमा॑नाय सु॒क्रतो॑ । अ॒ग्ने घृ॒तस्नु॑स्त्रि॒र्हता॑नि

अ० ८ । अ० ७ । व० ६] ६३३ [म० १० । अ० १० । सू० १२४ ।

दीद्यद्वर्तियेज्ञं पयिन्तमुक्रतूयसे ॥ ६ ॥ त्वामिदस्या उपसो व्यष्टिषु दूतं कृण्वाना
अयजन्त मानुषाः । त्वां देवा महयास्याय वावधुराज्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे ॥ ७ ॥
नि त्वा वसिष्ठा अहन्त वाजिनं गृणन्तो अग्ने विदधेषु वेधसः । रायस्पोषं यज-
मानेषु धारय यूयं पात स्वास्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ १२३ ॥ ऋषिः-१-८ वेनः ॥ वेनो देवता ॥ छन्दः-१, ५, ७ निचृ-
त्त्रिष्टुप् । २-४, ६, ८ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२३ ॥ अयं वेनश्चोदयत्पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने । इ-
ममपां सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभीं रिहन्ति ॥ १ ॥ समुद्रादूर्ध्वमुदीर्यति
वेनो नभोजाः पृष्ठं हर्षतस्य दर्शि । ऋतस्य सानावधिं विष्टपि भ्राद् समानं यो-
निमभ्यनूषत ब्राः ॥ २ ॥ समानं पूर्वीरभि वावशानास्तिष्ठन्त्वत्सस्य मातरः स-
नीलाः । ऋतस्य सानावधिं चक्रमाणा रिहन्ति मध्वो अमृतस्य वाणीः ॥ ३ ॥
ज्ञानन्तो रूपमकृपन्त विप्रा मृगस्य घोषं महिषस्य हि गमन् । ऋतेन यन्तो अधि
सिन्धुमस्थुर्विद्वन्धर्वो अमृतानि नाम ॥ ४ ॥ अप्सरा जारमुपसिष्मियाणा योषां
विभर्ति परमे व्योमन् । चरत्प्रियस्य योनिषु प्रियः सन्त्सीदत्पक्षे हिरण्यये स वेनः
॥ ५ ॥ ७ ॥ नाकं सुपर्णमुप यत्पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा । हिरण्य-
पलं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरग्युम् ॥ ६ ॥ ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाकं
अस्थात्प्रत्यङ्गचित्रा बिभ्रदस्यायुधानि । वसानो अर्त्कं सुरभिर्दृशे कं स्वर्णं नाम
जनत प्रियाणि ॥ ७ ॥ द्रप्सः समुद्रमभि यज्जिगाति पश्यन्मृध्रस्य चक्षसा विध-
मन् । भानुः शुक्रेण शोचिषां चक्रानस्तृतीयं चक्रे रजसि प्रियाणि ॥ ८ ॥ ८ ॥

॥ १२४ ॥ ऋषिः-१, ५-६ अग्निवरुणसोमानां निहवः । २-४ अग्निः ॥
देवता-१-४ अग्निः । ५-८ यथानिपातम् । ६ इन्द्रः ॥ छन्दः-१, ३, ८ त्रि-
ष्टुप् । २, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराद् त्रिष्टुप् । ६ पादानिचृत्त्रिष्टुप् । ७ जग-
ती ॥ स्वरः-१-६, ८, ६ धैवतः । ७ निषादः ॥

॥ १२४ ॥ इमं नो अग्न उप यज्ञमेहि पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् । असौ
हव्यवाळुत नः पुरोगा ज्योगेव दीर्घं तम् आशयिष्ठाः ॥ १ ॥ अदेवादेवः प्रचता
गुहा यन्प्रपश्यमानो अमृतत्वमेमि । शिवं यत्सन्तमर्शिवो जहामि स्वात्सख्यादरणीं
नाभिमेमि ॥ २ ॥ पश्यन्न्यस्या अतिथिं वयाया ऋतस्य धाम वि मिमि पुरुणि ।
शंसामि पित्रे असुराय शेवमयज्ञियाद्यज्ञियं भागमेमि ॥ ३ ॥ बह्वीः समा अकर-

अ० ८ । अ० ७ । व० १३] ६३४ [म० १० । अ० १० । सू० १२६ ।

मन्तरस्मिन्निन्द्रं वृणानः पितरं जहामि । अग्निः सोमो वरुणस्ते च्यवन्ते पर्याव-
र्त्तयन् तदवाम्यायन् ॥ ४ ॥ निर्माया उ त्वे असुरा अभूवन्त्वं च मा वरुण का-
मयासे । अतेन राजन्नृत्तं विविञ्चन्मम राष्ट्रस्याधिपत्यमेहि ॥ ५ ॥ ६ ॥ इदं स्व-
दिदिमास वाममयं प्रकाश उर्वन्तरिक्षम् । हनाव वृत्रं निरोहि सोम हविषा सन्तं
हविषा यजाम ॥ ६ ॥ कविः कवित्वा दिवि रूपमासजदप्रभूती वरुणो निरपः
सृजत् । तेमं कृणवाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वर्णं शुचयो भरिभृति ॥ ७ ॥
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं संचन्ते ता ईमा क्षेति स्वधया मदन्तीः । ता ई विशो न
राजानं वृणाना वीभत्सुवो अप वृत्रादतिष्ठन् ॥ ८ ॥ वीभत्सूनां सयुजं हंसमा-
हुरां दिव्यानां सख्ये चरन्तम् । अनुष्टुभमनु चर्चूर्यमाणमिन्द्रं नि चिक्वुः कवयो
मनीषा ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ १२५ ॥ ऋषिः—१-८ वागाम्भृणी ॥ देवता—वागाम्भृणी ॥ छन्दः—१,
३, ७, ८ विराट् त्रिष्टुप् ४, ५ त्रिष्टुप् । ६ निचृत्त्रिष्टुप् । २ पादनिचृज्जगती ॥
स्वरः—१, ३-८ धैवतः । २ निषादः ॥

॥ १२५ ॥ अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वेदेवैः । अहं मित्रा-
वरुणोभा विभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोभा ॥ १ ॥ अहं सोममाहनसं विभ-
र्म्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भगम् । अहं दधामि द्रविणं हविष्मते सुप्रोव्येयजमानाय
सुन्वते ॥ २ ॥ अहं राष्ट्रीं सङ्गमनी वसूनां चिकितुषीं प्रथमा यज्ञियानाम् । तां
मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यविशयन्तीम् ॥ ३ ॥ मया सो अन्नमक्षि
यो विपश्यति यः प्राणिति य ई शृणोत्युक्तम् । अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति
श्रुधि श्रुत श्रद्धिवं ते वदामि ॥ ४ ॥ अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवोर्भिरुत
मानुषेभिः । यं कामये तंतमुग्र कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥ ५ ॥ ११ ॥
अहं रुद्राय धनुरातनोमि ब्रह्मद्विषे शरत्रे हन्तवा उ । अहं जनाय समदं कृणो-
म्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ॥ ६ ॥ अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरप्स्वन्तः
समुद्रे । ततो वि तिष्ठे भुवनानु विश्वोतामू द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि ॥ ७ ॥ अह-
मेव वात इव प्र वाम्यारभमाणा भुवनानि विश्वा । परो दिवा पर एना पृथिव्यै-
तावती महिना सम्बभूव ॥ ८ ॥ १२ ॥

॥ १२६ ॥ ऋषिः—१-८ कुल्मलवर्हिषः शैलूषिरंहोमुग्वा वामदेव्यः ॥ वि-
श्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ५, ६ निचृद् बृहती । २-४ विराट् बृहती । ७
बृहती । ८ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-७ मध्यमः । ८ धैवतः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० १५] ६३५ [म० १० । अ० १० । सू० १२८ ।

॥ १२६ ॥ न तमंहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् । सजोषसो यम्यमा
मित्रो नयन्ति वरुणो अति द्विषः ॥ १ ॥ तद्धि वयं वृणीमहे वरुण मित्रार्य-
मन् । येना निरंहसो यूयं पाथ नेथा च मर्त्यमति द्विषः ॥ २ ॥ ते नूनं नोऽयम-
तये वरुणो मित्रो अर्यमा । नयिष्या उ नो नेषणि पयिष्या उ नः पर्षयति द्विषः
॥ ३ ॥ यूयं विश्वं परि पाथ वरुणो मित्रो अर्यमा । युष्माकं शर्मणि प्रिये स्या
म सुप्रणीतयोऽति द्विषः ॥ ४ ॥ आदित्यासो अति सिधो वरुणो मित्रो अर्यमा । उग्रं
मरुद्भी रुद्रं हुवेमेन्द्रमग्निं स्वस्तयेऽति द्विषः ॥ ५ ॥ नेतार ऊ पु णस्तिरो वरुणो
मित्रो अर्यमा । अति विश्वानि दुरिता राजानश्चर्षणीनामति द्विषः ॥ ६ ॥ शुनम-
स्मभ्यमृतये वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रथ आदित्यासो यदीमहे अ-
ति द्विषः ॥ ७ ॥ यथा ह त्यदसवो गौर्यं चित्पदि पिताममुञ्चता यजत्राः । एवो
षुः स्मन्मुञ्चता व्यहः प्र तार्यग्ने प्रतरं न आयुः ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ १२७ ॥ ऋषिः—१—८ कुशिकः सौभरो रात्रिर्वा भारद्वाजी ॥ देवता—रा-
त्रिस्तवः ॥ छन्दः—१, ३, ६ विराड् गायत्री । २ पादनिचृद् गायत्री । ४, ५, ८
गायत्री । ७ निचृद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १२७ ॥ रात्री व्यख्यदायती पुरुत्रा देव्युक्षार्भिः । विश्वा अधि श्रियोऽ-
धित ॥ १ ॥ ओर्विप्रा अमर्त्या निवतो देव्युद्धतः । ज्योतिषा बाधते तमः ॥ २ ॥
निरु स्वसारमस्कृतोपसं देव्यायती । अपेदु हासते तमः ॥ ३ ॥ सा नो अद्य
यस्या वयं नि ते यामन्नाविहमहि । वृक्षे न वसति वयः ॥ ४ ॥ नि आमासो अ-
विक्षत नि पद्वन्तो नि पक्षिणः । नि श्येनासश्चिदर्थिनः ॥ ५ ॥ यावया वृक्ष्यं वृ-
कं गृवयं स्तेनमूर्स्ये । अथा नः सुतरां भव ॥ ६ ॥ उप मा पेपिशत्तमः कृष्णं
व्यक्तमस्थित । उप ऋणोव यातय ॥ ७ ॥ उप ते गा इवाकरं वृणीषु दुहितर्षि-
वः । रात्रि स्तोमं न जिग्युषे ॥ ८ ॥ १४ ॥

॥ १२८ ॥ ऋषिः—१—६ विहव्यः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,
३ विराड् त्रिष्टुप् । २, ५, ८ त्रिष्टुप् । ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ८
पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—१—८ धैवतः । ६ निषादः ॥

॥ १२८ ॥ ममाग्ने वचो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुषेम । मह्यं न-
मन्तां प्रदिशश्चतस्त्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम ॥ १ ॥ मम देवा विहवे सन्तु
सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुरग्निः । ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वार्तः पवतां कामे

अ० ८ । अ० ७ । व० १८] ६३६ [म० १० । अ० ११ । सू० १३० ।

अस्मिन् ॥ २ ॥ मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः । दैव्या हो-
तारो वनुषन्तु पूर्वेऽरिष्ठाः स्याम तन्वा सुवीराः ॥ ३ ॥ मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकृतिः
सत्या मनसो मे अस्तु । एनो मा नि गाँ कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अयि वोचता नः
॥ ४ ॥ देवीः षलुर्वीरुनः कृणोत विश्वेदेवास इह वीरयध्वम् । मा हास्महि
प्रजया मा तनुभिर्मा रधाम द्विषते सोम राजन् ॥ ५ ॥ १५ ॥ अग्ने मनुं प्रति-
नुदन्परेषामर्दव्यो गोपाः परि पाहि नस्त्वम् । प्रत्यश्वो यन्तु तिगुतः पुनस्तेमैषां
चित्तं प्रबुधां वि नैशत् ॥ ६ ॥ धाता धातृणां भुवनस्य यस्पतिर्देवं आतारमभि-
मातिषाहम् । इमं यज्ञमश्विनोभा बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यथात् ॥ ७ ॥
उरुव्यचा नो महिषः शर्म यंसदस्मिन्हर्वे पुरुहूतः पुरुक्षुः । स नः प्रजायै हर्यश्व
मृलयेन्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः ॥ ८ ॥ ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्वि-
न्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् । वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं शोभं चेतार-
मधिराजमक्रन् ॥ ९ ॥ १६ ॥ १० ॥

॥ १२६ ॥ ऋषिः—१-७ प्रजापतिः परमेष्ठी ॥ देवता—भाववृत्तम् ॥ छन्दः—
१—३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४-६ त्रिष्टुप् । ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२६ ॥ नासदासीन्नो सदासीत्तदानीं नासीद्रजो नो व्योमा परो यत् ।
किमावरीवः कुह कस्य शर्मन्नम्भः किमासीद्रहंनं गभीरम् ॥ १ ॥ न मृत्युरासी-
दमृतं न तर्हि न रात्र्या अहं आसीत्प्रकेतः । आनीदवातं स्वधया तदेकं तस्मा-
द्भान्यन्न परः किं चनास ॥ २ ॥ तम आसीत्तमसा गूळहमग्रेऽप्रकेतं सलिलं स-
र्वमा इदम् । तुच्छयेनाभ्वर्पितं यदासीत्तपसस्तन्महिना जायतैकम् ॥ ३ ॥ का-
मस्तदग्रे समवर्तताधि मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् । सतो बन्धुमसति निरविन्द-
न्हुदि प्रतीष्या क्वयो मनीषा ॥ ४ ॥ तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषामधः स्वि-
दासीदुपरि स्विदासीत् । रेतोधा आसन्महिमानं आसन्त्स्वधा अवस्तात्प्रयतिः
परस्तात् ॥ ५ ॥ को अद्वा वेद क इह प्र वोचत्कुत आजाता कुत इयं विसृष्टिः ।
अर्वाग्देवा अस्य विसर्जनेनाथा को वेद यत आब्रुव ॥ ६ ॥ इयं विसृष्टिर्यत
आब्रुव यदि वा दधे यदि वा न । यो अस्याध्यक्षः परमे व्योमन्तसो अङ्ग वेद
यदि वा न वेद ॥ ७ ॥ १७ ॥

॥ १३० ॥ ऋषिः—१-७ यज्ञः प्राजापत्यः ॥ देवता—भाववृत्तम् ॥ छन्दः—
१ विराड् जगती । २ भुरिक त्रिष्टुप् । ३, ६, ७ त्रिष्टुप् । ४ विराड् त्रिष्टुप् ।
५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ निषादः । २-७ धैवतः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० २०] ६३७ [म० १० । अ० ११ । मू० १३२ ।

॥ १३० ॥ यो यज्ञो विश्वतस्तनुंभिस्तुत एकशतं देवकर्मभिरायतः । इमे
वयन्ति पितरो य आयुगुः प्र वयाप वयेत्यासते तते ॥ १ ॥ पुमां एनं तनुत उ-
त्कृणक्षि पुमान्वि तत्ने अधि नाके अस्मिन् । इमे मयूखा उप सेदुरू सदः सा-
मानि चकुस्तसराण्योतवे ॥ २ ॥ कासीत्प्रमा प्रतिमा किं निदानमाज्यं किमा-
सीत्परिधिः क आसीत् । छन्दः किमासीत्प्रउगं किमुक्थं यदेवा देवमयजन्त विश्वे
॥ ३ ॥ अग्ने गीयव्यभवत्सयुग्वोष्णिहया सविता सम्बभूव । अनुष्टुभा सोम उक्थैर्मह-
स्वान्बृहस्पतेर्बृहती वाचमावत् ॥ ४ ॥ विरागिमित्रावरुणयोराभिश्चरिन्द्रस्य त्रिष्टुबिह
भागो अद्भः । विश्वान्देवाञ्जगत्या विवेश तेन चाकृष्ट ऋषयो मनुष्याः ॥ ५ ॥
चाकृष्टे तेन ऋषयो मनुष्या यज्ञे जाते पितरो नः पुराणे । पश्यन्मन्ये मनसा
चक्षसा तान्य इमं यज्ञमयजन्त पूर्वे ॥ ६ ॥ सहस्तोमाः सहछन्दस आवृतः स-
हप्रमा ऋषयः सप्त दैव्याः । पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा अन्वालोभिरे रथ्यो न
रश्मीन् ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ १३१ ॥ ऋषिः—१-७ सुकीर्तिः काक्षीवतः ॥ देवता—१-३, ६, ७ इन्द्रः ।
४, ५ अश्विनौ ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ६,
७ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ५-७ धैवतः । ४ गान्धारः ॥

॥ १३१ ॥ अ० प्राच इन्द्र विश्वा अमित्रानपापाचो अभिभूते नुदस्व ।
अपोदीचो अपं शूराधराचं उरौ यथा तव शर्मन्मदेम ॥ १ ॥ कुविदङ्ग यवम-
न्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो न-
मोष्टुक्लि न जग्मुः ॥ २ ॥ नहि स्थूर्युतथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे सङ्गमेषु ।
गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ॥ ३ ॥ युवं सुराम-
मश्विना नमुचावासुरे सचा । विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ४ ॥ पुत्र-
मिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दसनाभिः । यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः स-
रस्वती त्वा मघवन्नभिष्णाक ॥ ५ ॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृळीको भ-
वतु विश्ववेदाः । वाधतां द्वेषो अभयं कृणोत सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ६ ॥ तस्य
वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम । स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे
आराद्धिद्वेषः सनुतयुयोतु ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ १३२ ॥ ऋषिः—१-७ शकपूतो नामेधः ॥ देवता—१ लिङ्गोक्ताः । २-७
मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१ बृहती । २, ४ पादनिचृत्पङ्क्तिः । ३ पङ्क्तिः । ५, ६
विराट् पङ्क्तिः । ७ महासतो बृहती ॥ स्वरः—१, ७ मध्यमः । २-६ पञ्चमः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० २२] ६३८ [म० १० । अ० ११ । सू० १३४ ।

॥ १३२ ॥ ईजानमिद्यौर्गृतावसुरीजानं भूमिरभि प्रभूषणि । ईजानं देवाव-
शिवनावभि सुम्नैरवर्धताम् ॥ १ ॥ ता वा मित्रावरुणा धारयन्तिती सुपुम्नेषि-
तत्त्वता यजामसि । युवोः क्राणाय सख्यैरभि ध्याम रुक्षसः ॥ २ ॥ अथा चिन्तु
यद्विधिषामहे वामभि प्रियं रेकणः पत्यमानाः । दद्रौ वा यत्पुष्यति रेकणः स-
म्वारन्नकिरस्य मघानि ॥ ३ ॥ असावन्यो असुर सूयत द्यौस्त्वं विश्वेषां वरुणा-
सि राजा । मूर्धा रथस्य चाकृन्नैतावतैनसान्तकधृक् ॥ ४ ॥ अस्मिन्त्स्वेतच्छ-
कपूत एनो हिते मित्रे निर्गतान्हन्ति वीरान् । अवोर्वा यद्वात्तनूष्वः प्रियासु य-
ज्ञियास्वर्वा ॥ ५ ॥ युवोर्हि मातादितिर्विचेतसा द्यौर्न भूमिः पर्यसा पुपूतनि ।
अव प्रिया दिदिष्टुन सूरौ निनिक्त रश्मिभिः ॥ ६ ॥ युवं ह्यमराजावसीदतं ति-
ष्ठदथ न धूर्षदं वनर्षदम् । ता नः कणूकयन्तीर्नृमेधस्तत्रे अंहसः सुमेधस्तत्रे अं-
हसः ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ १३३ ॥ ऋषिः-१-७ सुदाः पैजवनः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१-३ शकरी ।
४-६ महापङ्क्तिः । ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१-३, ७ धैवतः । ४-६ पञ्चमः ॥

॥ १३३ ॥ प्रोषस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत । अभीके चिदु लोककृत्स-
ह्ये समत्सु वृत्रहास्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु
॥ १ ॥ त्वं सिन्धूरवासृजोऽधराचो अहन्नहिम् । अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्यसि
वार्यं तं त्वा परि षुजामहे नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ २ ॥ वि षु
विश्वा अरातयोऽर्यो नशन्त नो धियः । अस्तासि शत्रवे बधं यो न इन्द्र जिघी-
सति या ते रातिर्दिर्वसु नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ३ ॥ यो न
इन्द्राभितो जनो वृकायुरादिदेशति । अधस्पदं तमीं कृधि विवाधो असि सास-
हिर्नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ४ ॥ यो न इन्द्राभिदासति सनाभि-
र्यश्च निष्टयः । अव तस्य बलं तिर महीव द्यौरथ त्मना नभन्तामन्यकेषां ज्याका
अधि धन्वसु ॥ ५ ॥ वयमिन्द्र त्वायवः सखित्वमारभामहे । ऋतस्य नः पथा न्याति
विश्वानि दुरिता नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ६ ॥ अस्मभ्यं सु त्व-
मिन्द्र तां शिञ्ज या दोहते प्रति वरं जरित्रे । अर्चिच्छद्रोघी पीपयद्यथा नः सहस-
धारा पर्यसा मही गौः ॥ ७ ॥ २१ ॥

॥ १३४ ॥ ऋषिः-१-६ मान्धाता यौवनाश्वः । ६, ७ गोधा ॥ इन्द्रो
देवता ॥ छन्दः-१-६ महापङ्क्तिः । ७ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० २४] ६३६ . [म० १० । अ० ११ । सू० १३६ ।

॥ १३४ ॥ उभे यदिन्द्र रोदसी आपप्रायोषा इव । महान्तं त्वा महीनां
सम्राजं चर्षणीनां देवी जनित्र्यजीजनद्द्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ १ ॥ अत्र स्म दुर्हणा-
यतो मर्तस्य तनुहि स्थिरम् । अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मां आदिदेशति देवी जनि-
त्र्यजीजनद्द्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ २ ॥ अत्र त्या बृहतीरिषो विश्वश्चन्द्रा अमित्रहन् ।
शचीभिः शक्र धनुहीन्द्र विश्वाभिरुतिभिर्देवी जनित्र्यजीजनद्द्रा जनित्र्यजीजनत्
॥ ३ ॥ अत्र यच्च शतक्रतुविन्द्र विश्वानि धनुषे । रयिं न मुन्वते सचा सहासि-
णीभिरुतिभिर्देवी जनित्र्यजीजनद्द्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ४ ॥ अत्र स्वेदा इवा-
भितो विष्वक्पतन्तु दिद्यवः । दूर्वाया इव तन्तवो व्यस्मदेतु दुर्मतिर्देवी जनित्र्य-
जीजनद्द्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ५ ॥ दीर्घं हृङ्कुशं यथा शक्तिं विभर्षि मन्तुमः ।
पूर्वेण मघवन्पदाजो वयां यथा यमो देवी जनित्र्यजीजनद्द्रा जनित्र्यजीजनत्
॥ ६ ॥ नर्किर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रश्रुत्यं चरामसि । पक्षेभिर-
पिकक्षेभिरत्राभि संरभामहे ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ १३५ ॥ ऋषिः—१—७ कुमारो यामायनः ॥ देवता—यमः ॥ छन्दः—१—३
५, ६ अनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् । ७ भुरिगनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १३५ ॥ यस्मिन्वृत्ते सुपलाशे देवैः सम्पिबते यमः । अत्रा नो विशपतिः
पिता पुराणां अनु वेनति ॥ १ ॥ पुराणां अनुवेनन्तं चरन्तं प्रापयामुया । असूयन्नभ्य-
चाकशं तस्मा अस्पृहयं पुनः ॥ २ ॥ यं कुमार नवं रथमचक्रं मनसाकृणोः ।
एकेषं विश्वतः प्राञ्चमपश्यन्नधि तिष्ठसि ॥ ३ ॥ यं कुमार प्रार्वर्तयो रथं विप्रैभ्य-
स्परि । तं सामानु प्रार्वर्ततु समितो नाव्याहितम् ॥ ४ ॥ कः कुमारमजनयद्रथं को
निरवर्तयत् । कः स्वित्तद्वद्य नो ब्रूयादनु देयीयथाभवत् ॥ ५ ॥ यथाभवदनुदेयी
ततो अग्रमजायत । पुरस्ताद्बुध्न आततः प्रचात्रिरयणं कृतम् ॥ ६ ॥ इदं यमस्य सा-
दनं देवमानं यदुच्यते । इयमस्य धम्यते नाळीरयं गीर्भिः परिष्कृतः ॥ ७ ॥ २३ ॥

॥ १३६ ॥ ऋषिः—१—७ मुनयो वातरशनाः । देवता—१ जूतिः ।
२ वातजूतिः । ३ विप्रजूतिः । ४ वृषाणकः । ५ करिक्रतः । ६ एतशः । ७
ऋष्यशृङ्गः ॥ केशिनः ॥ छन्दः—१, विराडनुष्टुप् । २—४, ७ अनुष्टुप् ।
५, ६ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १३६ ॥ केशयग्निं केशी विषं केशी विभर्ति रोदसी । केशी विश्वं स्वर्दशे के-
शीदं ज्योतिरुच्यते ॥ १ ॥ मुनयो वातरशनाः पिशङ्गा वसते मत्ता । वातस्या-

अ० ८ । अ० ७ । व० २६] ६४० [म० १० । अ० ११ । सू० १३८ ।

नु धार्जिं यन्ति यदेवासो अविंक्षत ॥ २ ॥ उन्मदिता मौनेयेन बाताँ आ तस्थि-
मा वयम् । शरीरेदस्माकं यूयं मर्तासो अभि पश्यथ ॥ ३ ॥ अन्तरिक्षेण पतति
विश्वां रूपावचाकशत् । मुनिर्देवस्य देवस्य सौकृत्याय सखा हितः ॥ ४ ॥ वातस्याश्वो
वायोः सखाथ देवेषितो मुनिः । उभौ समुद्रावा क्षेति यश्च पूर्वं उतापरः ॥ ५ ॥
अप्सरसां गन्धर्वाणां मृगाणां चरणे चरन् । केशी केतस्य विद्वान्तसखा स्वादुर्मदि-
न्तपः ॥ ६ ॥ वायुरस्मा उपांमन्थत्पिनष्टि स्मा कुनन्म । केशी विषस्य पात्रेण
यदुद्रेणापिबत्सह ॥ ७ ॥ २४ ॥

॥ १३७ ॥ ऋषिः—१—७ सप्त ऋषय एकर्चाः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥
छन्दः—१, ४, ६ अनुष्टुप् । २, ३, ५, ७ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १३७ ॥ उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः । उतागश्चकुषं देवा देवां
जीवयथा पुनः ॥ १ ॥ द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः । दक्षं ते अन्य
आ वातु परान्यो वातु यद्रपः ॥ २ ॥ आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि य-
द्रपः । त्वं हि विश्वभेषजो देवानां दूत ईयसे ॥ ३ ॥ आ त्वागमं शन्तातिभिरथो
अरिष्टतातिभिः । दक्षं ते भद्रमाभार्षि परा यक्ष्मं सुवामि ते ॥ ४ ॥ त्रायन्तामिह
देवास्त्रायतां मरुतां गणः । त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असन् ॥ ५ ॥
आप इद्वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः । आपः सर्वस्य भेषजीस्तास्तै कृण्वन्तु
भेषजम् ॥ ६ ॥ हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी । अनामयिह-
भ्यां त्वा ताभ्यां त्वोप स्पृशामसि ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ १३८ ॥ ऋषिः—१—६ अङ्ग औरवः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
४, ६ पादनिचृज्जगती । २ निचृज्जगती ३, ५ विराड् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ १३८ ॥ तव त्य इन्द्र सख्येषु वद्वय ऋतं मन्वाना व्यददिरुर्वलम् । यत्रां
दशस्यन्नुषसो रिणन्नपः कुत्साय मन्मन्त्रश्च दंसयः ॥ १ ॥ अवांसृजः प्रस्वः श्व-
न्चयौ गिरीनुदाज उस्त्रा अपिबो मधु प्रियम् । अवर्धयो वनिनो अस्य दंससा
शुशोच सूर्य ऋतजातया गिरा ॥ २ ॥ वि सूर्यो मध्ये अमुचद्रथं बिबो विदहा-
साय प्रतिमानमार्यः । इब्हानि पित्रोरसुरस्य मायिन इन्द्रो व्यास्यचकृवां
ऋजिर्वना ॥ ३ ॥ अनाधृष्टानि धृषितो व्यास्यन्निधीरदेवां अमृणदयास्यः ।
मासेव सूर्यो वसु पुर्यमा ददे मृणानः शर्वूरशृणाद्विरुक्मता ॥ ४ ॥ अयुद्धसेनो
विश्वा विभिन्दता दाशद्वृहा तुज्याति तेजते । इन्द्रस्य वज्रादविभेदभिरनथः

अ० ६ । अ० ७ । व० २८] ६४१ [म० १० । अ० ११ । म० १४० ।

प्राक्रामच्छुन्ध्यूरजहादुषा अनः ॥ ५ ॥ एता त्या ते श्रुत्यानि केबला यदेक ए-
कमकृणोरयन्नम् । मासां विधानमदधा अधि अत्रि त्वया विभिन्नं भरति प्रधि
पिता ॥ ६ ॥ २६ ॥

॥ १३६ ॥ ऋषिः—१—६ विश्वावसुर्देव गन्धर्वः ॥ देवता—१—३
सविता । ४—६ विश्वावसुः ॥ छन्दः—१, २, ४—६ त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ १३६ ॥ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयां अजस्रम् । तस्य
पुषा प्रसवे याति विद्वान्सम्पश्यन्निश्वा भुवन्नानि गोपाः ॥ १ ॥ नृचक्षा एष
द्विषो मध्य आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम् । स विश्वाचीरभि चष्टे घृता-
चीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥ २ ॥ रायो बुधः सङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाभि
चष्टे शचीभिः । देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम् ॥ ३ ॥
विश्वावसुं सोम गन्धर्वमापौ ददृशुषीस्तद्वतेना व्यायन् । तदन्धघैदिन्द्रो रारहाण
आसां परि सूर्यस्य परिधीरपश्यत् ॥ ४ ॥ विश्वावसुगभि तन्नो गृणानु दिव्यो
गन्धर्वो रजसो विमानः । यद्वा घा सत्यमुत यन्न विन्न धियो हिन्वानो धिय इन्नो
अन्याः ॥ ५ ॥ सस्मिन्मविन्दुचरणे नदीनामपावृणोहुरो अशमन्नजानाम् । प्रासौ
गन्धर्वो अमृतानि वोचदिन्द्रो दक्षं परि जानादहीनाम् ॥ ६ ॥ २७ ॥

॥ १४० ॥ ऋषिः—१—६ अग्निः पावकः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३,
४ निचृत्पङ्क्तिः । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ संस्तार पङ्क्तिः ॥ ६ विराद् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—५
पञ्चमः । ६ धैवतः ॥

॥ १४० ॥ अग्ने तव श्रवो वयो महिं भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो । बृहन्नानो
शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे ॥ १ ॥ पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा
उदियर्षि भानुना । पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पूणक्षि रोदसी उभे ॥ २ ॥ ऊर्जो
नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः । त्वे इषः सन्दधुर्भूरिवर्षसश्चित्रो-
तयो वामजाताः ॥ ३ ॥ इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिर्ऋस्मे रायो अमर्त्य । स द-
र्शतस्य वपुषो वि राजसि पूणक्षि सानसि क्रतुम् ॥ ४ ॥ इष्कतारिमध्वरस्य प्र-
चेतसं क्षयन्तं राधसो महः । रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसि रु-
यिम् ॥ ५ ॥ ऋतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः । शु-
त्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा ॥ ६ ॥ २८ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० १] ६४२ [म० १० । अ० ११ । सू० १४३ ।

॥ १४१ ॥ ऋषिः—१—६ अग्निस्तापसः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,
२ निचृदनुष्टुप् । ३, ६ विराडनुष्टुप् । ४, ५ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १४१ ॥ अग्ने अच्छा वहेह नः प्रत्यङ्गः सुमना भव । प्र नो यच्छ
विशस्पते धनदा असि नस्त्वम् ॥ १ ॥ प्र नो यच्छत्वयमा प्र भगः प्र बृहस्प-
तिः । प्र देवाः प्रोत सूनृता रायो देवी ददातु नः ॥ २ ॥ सोमं राजानमवसेऽग्निं
गीर्भिर्हवामहे । आदित्यान्विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ॥ ३ ॥ इन्द्राय बृ-
हस्पतिं सुहवेह हवामहे । यथा नः सर्व इज्जनः सङ्गत्यां सुमना असत् ॥ ४ ॥
अयमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय । वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वा-
जिनम् ॥ ५ ॥ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय । त्वं नो देवतातये रायो
दानाय चोदय ॥ ६ ॥ २६ ॥

॥ १४२ ॥ ऋषिः—१—८ शार्ङ्गाः । १, २ जरिता । ३, ४ द्रोणः । ५,
६ सारिसृक् । ७, ८ स्तम्बमित्रः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २ निचृज्जगती ।
३, ४, ६ त्रिष्टुप् । ५ आर्चीस्वरादत्रिष्टुप् । ७ निचृदनुष्टुप् । ८ अनुष्टुप् ॥
स्वरः—१, २ निषादः । ३-६ धैवतः । ७, ८ गान्धारः ॥

॥ १४२ ॥ अयमग्ने जरिता त्वे अभूदपि सहस्रः सूनो नह्यन्यदस्त्याप्यम् ।
भद्रं हि शर्म त्रिवल्यमस्ति त आरे हिसानामप दिद्युमा कृधि ॥ १ ॥ प्रवत्ते अग्ने
जनिमां पितृयुतः साचीव विश्वा भुवना न्यृज्जसे । प्रसप्तयः प्रसनिषन्त नो धियः
पुरश्चरन्ति पशुपा इव त्मना ॥ २ ॥ उत वा उ परि वृणन्ति वप्सद्वहोरग्न उ-
त्तपस्य स्वधावः । उत खिल्या उर्वराणां भवन्ति मा ते हेति तविषीं चुक्रुधाम
॥ ३ ॥ यदुद्धतो निवतो यासि वप्सत्पृथगेषि प्रगर्धिनीव सेना । यदा ते वातो
अनुवार्ति शोचिर्वसेव शमश्रु वपसि प्र भूम ॥ ४ ॥ प्रस्यस्य श्रेणयो ददृश्र एकं नि-
यानं बहवो रथांसः । बाहू यदग्ने अनुमर्मजानो न्यङ्कुत्तानामन्वेषि भूमिम् ॥ ५ ॥
उत्ते शुष्मा जिहतामुत्ते अर्चिरुत्ते अग्ने शशमानस्य वाजाः । उच्छ्वस्व नि नम
वर्धमान आ त्वाद्य विश्वे वसवः सदन्तु ॥ ६ ॥ अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवे-
शनम् । अन्यं कृणुष्वेतः पन्थां तेनयाहि वशां अन्तु ॥ ७ ॥ आयने ते परायणे दूर्वा
रोहन्तु पुष्पिणीः । हृदारच पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृहा इमे ॥ ८ ॥ ३० ॥ ७ ॥

॥ १४३ ॥ ऋषिः—१—६ अत्रिः साङ्ख्यः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१-५
अनुष्टुप् । ६ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ३] ६४३ [म० १० । अ० ११ । सू० १४५ ।

॥ १४३ ॥ त्वं चिदात्रिमृतजुरमर्थमश्वं न यातवे । कृत्वा वन्तं यदी पुनारथं
न कृणुथो नवम् ॥ १ ॥ त्वं चिदश्वं न वाजिनमरेणवो यमन्तत । हृद्ग्रहं ग्रन्थि
न विष्यतमत्रिं यविष्टमा रजः ॥ २ ॥ नरा दंसिष्टावत्रये शुभ्रा सिपासतं धियः ।
अथा हि वां दिवो नरापुनः स्तोमो न विशसे ॥ ३ ॥ चिते तद्वा सुराधसा रातिः
सुमतिरश्विना । आ यन्नः सदर्ने पृथौ समने पर्पथो नरा ॥ ४ ॥ युवं भुज्युं स-
मुद्र आ रजसः पार ईङ्ग्वितम् । यातमच्छा पतत्रिभिर्नासत्या सातये कृतम् ॥ ५ ॥
आ वां सुम्नेः शंयू इव मंहिष्टा निश्ववेदसा । समस्मे भूपतं नरोत्सं न पिप्यु-
षीरिषः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १४४ ॥ ऋषिः—१—६ सुपर्णस्ताचर्यपुत्र ऊर्ध्व कृशनो वा यामा-
यनः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृदायत्री । ४ भुरिगायत्री । २ आ-
र्चीस्वराड् बृहती । सतोबृहती । ६ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४ षड्जः । २,
५ मध्यमः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४४ ॥ अयं हि ते अमर्त्य इन्दुरत्यो न पत्यते । दत्तो विश्वायुर्वेधसे
॥ १ ॥ अयमस्मासु काव्यं ऋभुर्वज्रो दास्वते । अयं विभर्त्यूर्ध्वकृशनं मदमृभुर्न कृ-
त्स्वं मदम् ॥ २ ॥ घृषुः श्येनाय कृत्स्वं आसु स्वासु वंसंगः । अवं दीधेद्वीशुर्वः
॥ ३ ॥ यं सुपर्णः परावतः श्येनस्य पुत्र आभरत् । शतचक्रं यो ह्यो वर्तानि ॥ ४ ॥
यं ते श्येनश्चारुमवृकं पदाभरदरुणं मानमन्धसः । एना वयो वि तार्यायुर्जिर्वस एना
जागार बन्धुता ॥ ५ ॥ एवा तदिन्द्र इन्दुना देवेषु चिद्धारयाते महित्यजः । कृत्वा
वयो वि तार्यायुः सुक्रतो कृत्वायमस्मदा सुतः ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ १४५ ॥ ऋषिः—१—६ इन्द्राणी ॥ देवता—उपनिषत्सपत्नी वाधनम् ।
छन्दः—१, ५ निचृदनुष्टुप् । २, ४ अनुष्टुप् । ३ आर्चीस्वराड् अनुष्टुप् । ६ नि-
चृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५ गान्धारः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४५ ॥ इमां खनाम्योषधिं वीरुधं बलवत्तमाम् । यया सपत्नीं बाधते
यया संविन्दते पतिम् ॥ १ ॥ उत्तानपर्णे सुभगे देवजुते सहस्वति । सपत्नीं मे
परो धम पतिं मे केवलं कुरु ॥ २ ॥ उत्तग्राहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः । अथा स-
पत्नी या ममाधरा सार्धराभ्यः ॥ ३ ॥ नृत्वास्या नाम गृह्णामि नो अस्मिन्न-
मते जने । परामेव परावतं सपत्नीं गमयामसि ॥ ४ ॥ अहमस्मि सहमानाय त्व-

अ० ८ । अ० ८ । व० ६] ६४४ [म० १० । अ० ११ । सू० १४८ ।

मंसि सासहिः । उभे सहस्वती भूत्वी सपत्नी मे सहावहै ॥ ५ ॥ उप तेऽथां स-
हमानामभि त्वां सहीयसा । मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वा-
रिव धावतु ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ १४६ ॥ ऋषिः—१—६ देवमुनिरैरम्मदः ॥ देवता—अरण्यानी ॥
छन्दः—१ विराडनुष्टुप् । २ भुरिगनुष्टुप् । ३, ५ निचृदनुष्टुप् । ४, ६ अनुष्टुप् ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ १४६ ॥ अरण्यान्यरण्यान्यसौ या प्रेव नश्यसि । कथा ग्रामं न पृच्छसि
न त्वा भीरिव विन्दती ॥ १ ॥ वृषारवाय वदते यदुपावति चिच्छिकः । आघा-
तिभिरिव धावयन्नरण्यानिर्महीयते ॥ २ ॥ उत गाव इवादन्त्युत वेशमेव दृश्यते
उतो अरण्यानिः सायं शकटीरिव सर्जति ॥ ३ ॥ गामङ्गैव आ ह्वयति दार्वङ्गैषो
अपावधीत् । वसन्नरण्यान्यां सायमकुञ्जदिति मन्यते ॥ ४ ॥ न वा अरण्यानिर्ह-
न्त्यन्यश्चेन्नाभिगच्छति । स्वादोः फलस्य जग्ध्वाय यथाकामं नि पद्यते ॥ ५ ॥
आञ्जनगन्धिं सुरभिं बहुन्नामकृषीवलाम् । प्राहं मृगाणां मातरमरण्यानिमंश-
सिषम् ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ १४७ ॥ ऋषिः—१—५ सुवेदाः शैरीशिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
विराड् जगती । २ आर्चीभुरिगजगती । ३ जगती । ४ पादनिचृज्जगती । ५
विरादत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४ निषादः । ५ धैवतः ॥

॥ १४७ ॥ श्रुते दधामि प्रथमाय मन्यवेऽहन्यद्वृत्रं नर्यविवेरपः । उभे यत्त्वा
भवतो रोदसी अनु रेजते शुष्मात्पृथिवी चिदद्विवः ॥ १ ॥ त्वं मायाभिरनवद्य
मायिनं श्रवस्यता मनसा वृत्रमर्दयः । त्वामिन्नरो वृणते गर्विष्ठिषु त्वां विश्वासु
हृद्यास्विष्ठिषु ॥ २ ॥ ऐषु चाकन्धि पुरुहूत सूरिषु वृधासो ये मघवन्नानशुर्मघम् ।
अर्चन्ति तोके तमेये परिष्ठिषु मेघसाता वाजिनमहये धने ॥ ३ ॥ स इन्द्र रायः
सुभृतस्य चाकनन्मदं यो अस्य रंध्यं चिकेतति । त्वावृधो मघवन्दाश्वध्वरो मन्त्र
स वाजं भरते धना नृभिः ॥ ४ ॥ त्वं शर्धाय महिना गृणान उरु कृधि मघव-
ञ्छग्धि रायः । त्वं नो मित्रो वरुणो न मायी पितृवो न दस्म दयसे विभक्ता ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ १४८ ॥ ऋषिः—१—५ पृथुर्वैन्यः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ वि-
राड् त्रिष्टुप् । २ आर्ची भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ४ आर्चीस्वराड्
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ८] ६४५ [म० १० । अ० ११ । सू० १५० ।

॥ १४८ ॥ सुष्वाणासं इन्द्र स्तुमसि त्वा समवांसश्च तुविनुम्णा वाजम् ।
आ नो भर सुवितं यस्य चाकन्त्यना तना सनुयाम त्वोताः ॥ १ ॥ ऋष्वस्त्व-
मिन्द्र शूर जातो दासीर्विशः सूर्येण सद्याः । गुहा हितं गुह्यं गूळहमप्सु विभृमसि
प्रस्रवणे न सोमम् ॥ २ ॥ अर्यो वा गिरो अभ्यर्च विद्वानृषीणां विप्रः सुमतिं
चक्रानः । ते स्याम ये रणयन्त सोमै रेनोत तुभ्यं रथोळह भक्षैः ॥ ३ ॥ इमा
ब्रह्मेन्द्र तुभ्यं शंसि दा नृभ्यो नृणां शूर शवः । तेभिर्भव सक्रतुर्येषु चाकब्रुत त्रा-
यस्व गृणत उत स्तीन ॥ ४ ॥ श्रुधी हवमिन्द्र शूर पृथ्या उत स्तवसे वेन्यस्याकैः ।
आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वारुर्मिर्ननिम्रैर्द्रवयन्त वकाः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ १४९ ॥ ऋषिः—१—५ अर्चन्हैरण्यस्तूपः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१,
४ भुरिक् त्रिष्टुप् । २, ५ विराद् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्विष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १४९ ॥ सविता यन्त्रैः पृथिवीमरम्णादस्कम्भने सविताद्यामदंहत् ।
अश्वमिवाधुक्षुर्निमन्तरिक्तमतूर्तं ब्रह्मं सविता समुद्रम् ॥ १ ॥ यत्रा समुद्रः
स्काभितो व्यौनदपां नपात्सविता तस्य वेद । अतो भूरत आ उत्थितं रजोऽतो-
द्यावापृथिवी अपथेताम् २ ॥ पश्चेदमन्यदभवद्यजत्रममर्त्यस्य भुवनस्य भूना ।
सुपर्णोअङ्ग सवितुर्गरुत्मान्पूर्वो जातः स उ अस्यानु धर्म ॥ ३ ॥ गाव इव ग्रा-
मं यूयुधिरिवाश्वान्वाश्वेव वृत्सं सुमन्ता दुहाना । पतिरिवजाया मभिन्नोन्येतु ध-
र्मा दिवः सविता विश्ववारः ॥ ४ ॥ हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा त्वाङ्गिरसो जुहे वा-
जे अस्मिन् । एवा त्वार्चन्नवसे वन्दमानः सोमस्येवांशुं प्रति जाग्राहम् ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ १५० ॥ ऋषिः—१—५ मृडीको वासिष्ठः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, २
बृहती । ३ निचृद्बृहती । ४ उपरिष्ठाज्ज्योतिर्नामजगतीवा । ५ उपरिष्ठाज्ज्योतिः ॥
स्वरः—१—३ मध्यमः । ४, ५ निषादः ॥

॥ १५० ॥ समिद्धाश्चित्समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन । आदित्यै रुद्रैवसुभिर्न
आ गंहि मृलीकार्यं न आ गंहि ॥ १ ॥ इमं यज्ञमिदं वचो जुनुषाण उपागंहि ।
मर्तासस्त्वा समिधान हवामहे मृलीकार्यं हवामहे ॥ २ ॥ त्वामु जातवेदसं वि-
श्ववारं गृणे धिया । अग्ने देवा आ वह नः प्रियव्रतान्मृलीकार्यं प्रियव्रतान् ॥ ३ ॥
अग्निर्वेदे देवानामभवत्पुरोहितोऽग्निं मनुष्याः ऋषयः समीधिरे । अग्निं महो

अ० ८ । अ० ८ । व० ११] ६४६ [म० १० । अ० १२ । सू० १५३ ।

धनसातावहं हुवे मृलीकं धनसातये ॥ ४ ॥ अग्निरत्रिं भरद्वाजं गर्विष्ठिरं प्रावन्तः
कएव त्रसदस्युमाहवे । अग्निं वसिष्ठो हवते पुरोहितो मृलीकायं पुरोहितः ॥५॥८॥

॥ १५१ ॥ ऋषिः—१-५ अद्वा कामायनी ॥ देवता—अद्वा ॥ छन्दः—१,
४, ५ अनुष्टुप् । २ विराडनुष्टुप् । ३ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५१ ॥ अद्वाग्निः समिध्यते अद्वा हूयते हविः । अद्वां भगस्य मूर्धानि
वचसा वेदयामसि ॥ १ ॥ प्रियं श्रद्धे ददतः प्रियं श्रद्धे दिदासतः । प्रियं भो-
जेषु यज्वस्विदं मं उदितं कृधि ॥ २ ॥ यथा देवा असुरेषु अद्वामुप्रेषु चक्रिरे ।
एवं भोजेषु यज्वस्वस्माकमुदितं कृधि ॥ ३ ॥ अद्वां देवा यजमाना वायुगोपा
उपासते । अद्वां हृदय्ययाकूत्या अद्वा विन्दते वसु ॥ ४ ॥ अद्वां प्रातर्हवामहे
अद्वां मध्यन्दिनं परि । अद्वां सूर्यस्य त्रिष्टुचि श्रद्धे श्रद्धापयेह नः ॥५॥६॥११॥

॥ १५२ ॥ ऋषिः—१—५ शासो भारद्वाजः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
२, ४ निचृदनुष्टुप् । ३ अनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५२ ॥ शास इत्था महां अस्यमित्रखादो अद्भुतः । न यस्य हन्यते सखा
न जीयते कदा चन ॥ १ ॥ स्वस्तिदा विशस्पतिर्वृत्रहा विमृधो वृशी । वृषेन्द्रः
पुर एतु नः सोमपा अभयङ्करः ॥ २ ॥ वि रत्नो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू
रुज । वि मन्युर्मिन्द्र वृत्रहन्मित्रस्याभिदासतः ॥३॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः । यो अस्मां अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥४॥ अपेन्द्र द्विषतो
मनोऽप जिज्यासतो वधम् । वि मन्योः शर्म यच्छ वरीयो यवया वधम् ॥५॥१०॥

॥ १५३ ॥ ऋषिः—१-५ इन्द्र मातरो देवजामयः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१
निचृद् गायत्री । २-५ विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५३ ॥ इन्द्रखयन्तीरपस्युव इन्द्रं जातमुपासते । भेजानासः सुवीर्यम् ॥ १ ॥
त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजसः । त्वं वृषन्वृषेदासि ॥ २ ॥ त्वमिन्द्रासि
वृत्रहा व्यन्तरिक्षमतिरः । उद्यामस्तभ्ना ओजसा ॥ ३ ॥ त्वमिन्द्र सजोषसमर्कं
विभर्षि बाह्वोः । वज्रं शिशान ओजसा ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्राभिभूरासि विश्वां जगता-
न्योजसा । स विश्वा भुव आर्भवः ॥ ५ ॥ ११ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० १५] ६४७ [म० १० । अ० १२ । सू० १५७ ।

॥ १५४ ॥ ऋषिः—१-५ यमी ॥ देवता—भाववृत्तम् ॥ छन्दः—१, ३, ४ अनुष्टुप् । २, ५ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५४ ॥ सोम एकेभ्यः पवते घृतमेक उपासते । येभ्यो मधु प्रधावति तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १ ॥ तपसा ये अनाधृष्या स्तपसा ये स्वर्ग्ययुः । तपो ये चक्रिरे महस्तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ २ ॥ ये युध्यन्ते प्रधने षु शूरासो ये तनूयजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ ३ ॥ ये चित्पूर्व ऋतुसाप ऋतावान ऋतावृधः । पितृन्तपस्वतो यम तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ ४ ॥ सहस्रणीथाः क्वयो ये गोपायन्ति सूर्यम् । ऋषीन्तपस्वतो यम तपोजा अपि गच्छतात् ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ १५५ ॥ ऋषिः—१-५ शिरिम्बिठो भारद्वाजः ॥ देवता—१, ४ अलक्ष्मीघ्नम् २, ३ ब्रह्मणस्पतिः । ५ विश्वेदेवाः ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप् । ३ अनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५५ ॥ अरायि काणे विकटे गिरिं गच्छ सदान्वे । शिरिम्बिठस्य सत्वभिस्तेभिष्टा चातयामसि ॥ १ ॥ चत्तो इतरचत्तामुतः सर्वा भूणान्यारुषी । अराय्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशृङ्गोदृषन्निहि ॥ २ ॥ अदो यदारु पुवते सिन्धोः पारे अपरुषम् । तदा रभस्व दुर्हणो तेन गच्छ परस्तरम् ॥ ३ ॥ यद्वा प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकीः । हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्धुदयाशवः ॥ ४ ॥ परीमे गामनेषत् पर्यग्निमहृषत् । देवेष्वक्रतु श्रवः क इमां आ दधर्षति ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ १५६ ॥ ऋषिः—१-५ केतुराग्नेयः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ५ गायत्री । २, ४ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५६ ॥ अग्निं हिन्वन्तु नो धियः सतिमाशुर्मिवाजिषु । तेन जेष्य धनन्धनम् ॥ १ ॥ यया गा आकरामहे सेनयाग्रे तवोल्या । तां नो हिन्व मघतये ॥ २ ॥ आग्ने स्थूरं रयिं भर पृथुं गोमन्तमश्विनम् । अङ्गिध्रि खं वर्तया पणिम् ॥ ३ ॥ अग्ने नक्षत्रमजरमा सूर्यं रोहयो दिवि । दधज्ज्योतिर्जनैभ्यः ॥ ४ ॥ अग्ने केतुर्विशामसि प्रेणः श्रेष्ठ उपस्थसत् । बोधां स्तोत्रे वयो दधत् ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १५७ ॥ ऋषिः—१-५ भुवन आप्त्यः साधनो वा भौवनः विश्वेदेवा देवताः ॥ द्विपदात्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० १८] ६४८ [म० १० । अ० १२ । सू० १६० ।

॥ १५७ ॥ इमा नु कुं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ॥ १ ॥ युञ्जं
च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीन्कृपाति ॥ २ ॥ आदित्यैरिन्द्रः सर्ग
णो मरुद्भिरस्माकं भूत्वाविता तनूनाम् ॥ ३ ॥ हत्वाय देवा असुरान्यदायन्देवा
देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ ४ ॥ प्रत्यञ्चमर्कमनयञ्चचीभिरादित्स्रधामिषिरां प-
र्यपश्यन् ॥ ५ ॥ १५ ॥

॥ १५८ ॥ ऋषिः—१-५ चक्षुः सौर्यः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१ आ-
चीस्वराद् गायत्री । २ स्वराद् गायत्री । ३ गायत्री । ४ निचृद् गायत्री । ५
विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १५९ ॥ सूर्यो नो दिवस्पातु वातो अन्तरिक्षात् । अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः
॥ १ ॥ जोषां सवितर्यस्य ते हरः शतं सवाँ अर्हति । प्राहि नो दिद्युतः पतन्त्याः
॥ २ ॥ चक्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्न उतपर्वतः । चक्षुर्धाता दधातु नः ॥ ३ ॥ चक्षुर्नो धेहि
चक्षुषे चक्षुर्विष्यै तनूभ्यः । सं चेदं वि च पश्येम ॥ ४ ॥ सुसन्दृशं त्वा वयं प्रति प-
श्येम सूर्य । वि पश्येम नृचक्षसः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १५९ ॥ ऋषिः—१—६ शची पौलोमी ॥ देवता—शचीपौलोमी ॥
छन्दः—१-३, ५ निचृदनुष्टुप् । ४ पादनिचृदनुष्टुप् । ६ अनुष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १५९ ॥ उदसौ सूर्यो अगादुदयं मामको भगः । अहं तद्विद्वला पतिमु-
भ्यसाक्षि विषासहिः ॥ १ ॥ अहं केतुरहं मूर्धाहमुग्रा विवाचनी । ममेदनु क्रतुं
पतिः सेहानाया उपाचरेत् ॥ २ ॥ मम पुत्राः शत्रुहणोऽथो मे दुहिता विराट् ।
उताहमस्मि सज्जया पत्यौ मे श्लोक उत्तमः ॥ ३ ॥ येनेन्द्रो हविषा कृत्यभवं
द्युम्युत्तमः । इदं तदक्रि देवा असपत्ना किला भुवम् ॥ ४ ॥ असपत्ना सपत्नी
जयन्त्यभिभूवरी । आवृत्तमन्यासां वर्चो राधो अस्थेयसामिव ॥ ५ ॥ समजैषमिमा
अहं सपत्नीरभिभूवरी । यथाहमस्य वीरस्य विराजानि जनस्य च ॥ ६ ॥ १७ ॥

॥ १६० ॥ ऋषिः—१-५ पूरणो वैश्वामित्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
३ त्रिष्टुप् । २ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६० ॥ तीव्रस्याभिवयसौ अस्य प्राहि सर्वथा वि हरी इह मुञ्च । इन्द्र
मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन्तुभ्यामिमे सुतासः ॥ १ ॥ तुभ्यं सुतास्तुभ्यम्

अ० ८ । अ० ८ । व० २०] ६४६ [म० १० । अ० १२ । सू० १६२ ।

सोत्वांसस्त्वां गिरः श्वाय्या आ ह्वयन्ति । इन्द्रेदमद्य सर्वं जुषाणो विश्वस्य वि-
द्राँ इह पाहि सोमम् ॥ २ ॥ य उशता मनसा सोममस्मै सर्वहृदा देवक्रामः सु-
नोति । न गा इन्द्रस्तस्य परा ददाति प्रशस्तमिच्छारुमस्मै कृणाति ॥ ३ ॥ अनु-
स्पष्टो भवत्येषो अस्य यो अस्मै रेवान्न सुनोति सोमम् । निरस्तनौ मघवा तं द-
धाति ब्रह्मद्विषो हन्त्यनानुदिष्टः ॥ ४ ॥ अश्वायन्तो गव्यन्तो वाजयन्तो हवामहे
त्वोपगन्तवा उ । आभूपन्तस्ते सुमतौ नवायां वयमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १६१ ॥ ऋषिः—१—५ यक्ष्मनाशनः प्राजापत्यः ॥ देवता—राजयक्ष्मन् ॥
छन्दः—१, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ निचृत्तिष्टुप् । ५ निचृदनुष्टुप् ॥
स्वरः—१—४ धैवतः । ५ गान्धारः ॥

॥ १६१ ॥ मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात् ।
ग्राहिर्जग्राह यदि वैतर्देनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम् ॥ १ ॥ यदि क्षितायु-
र्यदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव । तमा हरामि निश्चैतेरुपस्थादस्पा-
र्षमेनं शतशारदाय ॥ २ ॥ सहस्राक्षेण शतशारदेन शतायुषा हविषाहर्षमेनम् ।
शतं यथेमं शरदो नयातीन्द्रो विश्वस्य दुस्तिर्य पारम् ॥ ३ ॥ शतं जीव शरदो
वर्धमानः शतं हेमन्ताञ्छतमु वसन्तान् । शतमिन्द्राग्नी संविता बृहस्पतिः शता-
युषा हविषेम पुनर्दुः ॥ ४ ॥ आहर्षि त्वाविदं त्वा पुनरागाः पुनर्नव । सर्वाङ्ग-
सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम् ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १६२ ॥ ऋषिः—१—६ रत्नोहा ब्राह्मः ॥ देवता—गर्भसंसावे प्रायश्चि-
त्तम् ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप् । ३, ५, ६ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १६२ ॥ ब्रह्मणाग्निः संविदानो रत्नोहा बाधताम्रितः । अमीवा यस्ते गर्भं
दुर्णामा योनिमाशये ॥ १ ॥ यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये । अग्निष्टं ब्रह्मणा
सह निष्कव्यादमनीनशत् ॥ २ ॥ यस्ते हन्ति पतयन्तं निष्त्तुं यः संरीसृपम् ।
जातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ ३ ॥ यस्त ऊरु विहरत्यन्तरा दम्प-
ती शयै । योनिं यो अन्तरारोह्णि तमितो नाशयामसि ॥ ४ ॥ यस्त्वा भ्राता प-
तिर्भूत्वा जारो भूत्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ ५ ॥
यस्त्वा स्वमेनं तमसा मोहयित्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाश-
यामसि ॥ ६ ॥ २० ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० २३] ६५० [अ० १० । अ० १२ । सू० १६५ ।

॥ १६३ ॥ ऋषिः—१—६ विवृहा काश्यपः ॥ देवता—यक्ष्मघ्नम् ॥ छन्दः—
१, ६ अनुष्टुप् । २—५ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १६३ ॥ अक्षीभ्यां ते नार्सिकाभ्यां कर्णाभ्यां लुबुकादधि । यक्ष्मं शी-
र्षयं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥ १ ॥ ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः की-
कसाभ्यो अनूक्यात् । यक्ष्मं दोषण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां विवृहामि ते ॥ २ ॥ आ-
न्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोर्हृदयादधि । यक्ष्मं मतस्नाभ्यां यक्षः प्लाशिभ्यो वि
वृहामि ते ॥ ३ ॥ ऊरुभ्यां ते अष्ठीवद्भ्यां पाणिभ्यां प्रपदाभ्याम् । यक्ष्मं श्रोणिभ्यां
भासद्वाङ्मंसो वि वृहामि ते ॥ ४ ॥ मेहनाद्वनकरणाल्लोमभ्यस्ते नखेभ्यः । य-
क्ष्मं सर्वस्मादात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ॥ ५ ॥ अङ्गादङ्गाल्लोम्नो लोम्नो ज्ञातं
पर्वणि पर्वणि । यक्ष्मं सर्वस्मादात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ १६४ ॥ ऋषिः—१—५ प्रचेताः ॥ देवता—दुःस्वप्नघ्नम् ॥ छन्दः—१ निचृद-
नुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् । ३ आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१, २, ४ गान्धारः । ३ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १६४ ॥ अपेहि मनसस्पतेऽपं क्राम परश्चर । परो निर्ऋत्या आ चक्ष्व
बहुधा जीवतो मनः ॥ १ ॥ भद्रं वै वरं वृणते भद्रं युञ्जन्ति दक्षिणम् । भद्रं वैवस्व-
ते चक्षुर्वहुत्रा जीवतो मनः ॥ २ ॥ यदाशसा निःशसाभिःशसोपारिम जाग्रतो य-
त्स्वपन्तः । अग्निर्विश्वान्यपं दुष्कृतान्यजुष्टान्यारे अस्मद्धातु ॥ ३ ॥ यदिन्द्र ब्र-
ह्मणस्पतेऽभिद्रोहं चरामसि । प्रचेता न आङ्गिरसो द्विषतां पात्वंहसः ॥ ४ ॥
अजैष्माद्यासनाम चाभूमानांसो वयम् । जाग्रत्स्वप्नः सङ्कल्पः प्रापो यं द्विष्मस्तं स
ऋच्छतु यो नो द्वेष्टि तमृच्छतु ॥ ५ ॥ २२ ॥

॥ १६५ ॥ ऋषिः—१—५ कपोतो नैऋतः ॥ देवता—कपातोपहतौ
प्रायश्चित्तं वैश्वदेवम् ॥ छन्दः—१ स्वराद् त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ भुरिक्-
त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६५ ॥ देवाः कपोत इषितो यदिच्छन्दूतो निर्ऋत्या इदमाजुगाम । त-
स्मा अर्चाम कृण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥ शिवः
कपोत इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहेषु । अग्निर्हि विप्रो जुषतां हविर्नः
परि हेतिः पक्षिणीनो वृणक्तु ॥ २ ॥ हेतिः पक्षिणी न दधात्यस्मानाश्रयां पदं कृणुते

अ० ८ । अ० ८ । व० २६] ६५१ [य० १० । अ० १२ । सू० १६८ ।

अग्निधाने । शं नो गोभ्यश्च पुरुषेभ्यश्चास्तु मा नो हिंसीद्विह देवाः कपोतः ॥ ३ ॥
यदुलूको वदति मोघ मेतद्यत्कपोतः पदमग्नौ कृणोति । यस्थ दूतः प्रहित एष ए-
तत्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ४ ॥ ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदमिषं मदन्तः
परि गां नयध्वम् । संयोपयन्तो दुरितानि विश्वा हित्वा न ऊर्जे प्र पतात्पतिष्ठः
॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ १६६ ॥ ऋषिः—१—५ ऋषभो वैराजः शाकरोवा ॥ देवता—
सपत्नघ्नम् ॥ छन्दः—१, २ अनुष्टुप् । ३, ४ निचृदनुष्टुप् । ५ महा पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४ गान्धारः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १६६ ॥ ऋषभं मां समानानां सपत्नानां विषासहिम् । हन्तारं शत्रूणां कृ-
धि विराजं गोपतिं गवाम् ॥ १ ॥ अहमस्मि सपत्नेहेन्द्र इवारिष्ठो अक्षतः । अ-
धः सपत्ना मे पदोरिमे सर्वे अभिष्टिताः ॥ २ ॥ अत्रैव वोऽपि नद्याम्युभे आ-
त्नीं इव ज्यया । वाचस्पते निषेधेमान्यथा मदधरं वदान् ॥ ३ ॥ अभिभूरहमा-
गमं विश्वकर्मेण धाम्ना । आ वरिचत्तमा वो व्रतमा वोऽहं समितिं ददे ॥ ४ ॥
योगक्षेमं व आदायाहं भूयासमुत्तम आ वो मूर्धानमक्रमीम् । अधस्पदान् च-
इदत मण्डूका इवोदकान्मण्डूका उदकादिव ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ १६७ ॥ ऋषिः—१-४ विश्वामित्रजमदग्नी ॥ देवता—१, २, ४ इन्द्रः ।
३ लिङ्गोक्ताः ॥ छन्दः—१ आर्चिस्विराड् जगती । २, ४ विराड् जगती । ३
जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ १६७ ॥ तुभ्येदमिन्द्र परि पिच्यते मधु त्वं सुतस्य कुलशंस्य राजसि ।
त्वं रयिं पुरुवीरामु नस्कृधि त्वं तपः वरितप्याजयः स्वः ॥ १ ॥ स्वर्जितं महिं
मन्दानमन्धसो हवामहे परि शक्रं मुतां उप । इमं नो यज्ञमिह बोध्या गहि स्पृ-
धो जयन्त मघवानमीमहे ॥ २ ॥ सोमस्य राज्ञो वरुणस्य धर्मेणि बृहस्पतेरनुम-
त्या उ शर्मेणि । तवाहमद्य मघवन्नपस्तुतौ धातुर्विधातः कुलशो अभक्षयम् ॥ ३ ॥
प्रसूतो भक्षमकरं चरावपि स्तोमं चेमं प्रथमः सूरिरुन्मृजे । सुते सातेन यद्यागमं
षां प्रति विश्वामित्रजमदग्नी दये ॥ ४ ॥ २५ ॥

॥ १६८ ॥ ऋषिः—१—४ अनिलो वातायनः ॥ वायुर्देवता ॥ छन्दः—१,
३ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० २८] ६५२ [म० १० । अ० १२ । सू० १७० ।

॥ १६८ ॥ वातस्य नु महिमानं रथस्य रुजन्नेति स्तनयन्नस्य घोषः । दि-
विस्पृग्यात्यरुणानि कृण्वन्नुतो एति पृथिव्या रेणुमस्यन् ॥ १ ॥ सम्प्रेरते अनु-
वातस्य विष्टा ऐनं गच्छन्ति समनं न योषाः । तार्भिः सयुक्सरथं देव ईयतेऽस्य
विश्वस्य भुवनस्य राजा ॥ २ ॥ अन्तरिक्षे पृथिविरीयमानो न नि विशते कतमच्चनाहः ।
अपां सर्वा प्रथमजा ऋतावा कं स्विज्जातः कुत आ बभूव ॥ ३ ॥ आत्मा देवानां भु-
वनस्य गर्भो यथावशं चरति देव एषः । घोषा इदस्य शृण्वरे न रूपं तस्मै वा-
ताय हविषा विधेम ॥ ४ ॥ २६ ॥

॥ १६९ ॥ ऋषिः—१—४ शवरः काक्षीवतः ॥ गावो देवताः ॥ छन्दः—१
विराद् त्रिष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६९ ॥ मयो भूर्वातो अभि वातूसा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम् । पी-
वस्वतीर्जीवधन्याः पिवन्त्ववसायं पृथ्वे रूद्र मृळ ॥ १ ॥ याः सरूपा विरूपा ए-
करूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि वेदं । या अङ्गिरसस्तपमेह चकुस्ताभ्यः पर्जन्य
महि शर्म यच्छ ॥ २ ॥ या देवेषु तन्वमैरयन्त यासां सोमो विश्वा रूपाणि
वेदं । ता अस्मभ्यं पर्यसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिन्द्र गोष्ठे रिरीहि ॥ ३ ॥ प्र-
जापतिर्महामेता रराणो विश्वेदेवैः पितृभिः संविदानः । शिवाः सतीरुपं नो गो-
ष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सं सदेम ॥ ४ ॥ २७ ॥

॥ १७० ॥ ऋषिः—१—४ विश्राद् सूर्यः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१,
३ विराद् जगती । २ जगती । ४ आस्तार पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३ निषादः ।
४ पञ्चमः ॥

॥ १७० ॥ विश्राद्बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविहृतम् । वा-
तजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा वि राजति ॥ १ ॥ विश्रा-
द्बृहत्सुभृतं वाजसातमं धर्मन्दिवो धरुणो सत्यमर्पितम् । अमित्रहा वृत्रहा दस्युह-
न्तमं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा संपन्नहा ॥ २ ॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं वि-
श्वजिदन्नजिदुच्यते बृहत् । विश्वभ्राद्भ्राजो महि सूर्यो दृश उरुपप्रथे सह ओजो
अच्युतम् ॥ ३ ॥ विश्राज्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः । येनेमा विश्वा
भुवनान्याभृता विश्वकर्मणा विश्वदेव्यावता ॥ ४ ॥ २८ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ३२] ६५३ [म० १० । अ० १२ । सू० १७४ ।

॥ १७१ ॥ ऋषिः—१-४ इत्ये भार्गवः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ नि-
चृद् गायत्री । २, ४ विराड् गायत्री । ३ पादनिचृद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७१ ॥ त्वं त्यमिन्द्रतो रथमिन्द्र प्रावः सुतावतः । अशृणोः सोमिनो
हवम् ॥ १ ॥ त्वं मखस्य दोधतः शिरोऽव त्वचो भरः । अगच्छः सोमिनो गृहम्
॥ २ ॥ त्वं त्यमिन्द्र मर्त्यमास्त्रबुधाय वेन्यम् । मुहुः अथ्ना मनस्यवे ॥ ३ ॥ त्वं
त्यमिन्द्र सूर्यपश्चा सन्तं पुरस्कृधि । देवानां चित्तिरो वशम् ॥ ४ ॥ २६ ॥

॥ १७२ ॥ ऋषिः—१—४ संवर्तः ॥ उषा देवताः ॥ छन्दः—पिपीलि
कामध्यागायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७२ ॥ आ याहि वनसां सह गावः सचन्त वर्तनि यदूर्धभिः ॥ १ ॥
आ याहि वस्व्या धिया मंहिष्ठो जात्यन्मखः सुदानुभिः ॥ २ ॥ पितुभृतो न
तन्तुमित्सुदानवः प्रति दध्मो यजामसि ॥ ३ ॥ उषा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति
वर्तनि सुजातता ॥ ४ ॥ ३० ॥

॥ १७३ ॥ ऋषिः—१-६ ध्रुवः ॥ देवता—राज्ञःस्तुतिः ॥ छन्दः—१,
३—५ अनुष्टुप् । २. भुरिगनुष्टुप् । ६ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १७३ ॥ आ त्वाहर्षमन्तरोधि ध्रुवस्तिष्ठार्विचाचलिः । विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत् ॥ १ ॥ इहैवैधि मापं च्योष्टाः पर्वत इवार्विचा-
चलिः । इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय ॥ २ ॥ इममिन्द्रो अदीधरक्षुवं
ध्रुवेण हविषा । तस्मै सोमो अधि ब्रवत्तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥ ध्रुवा द्यौ-
ध्रुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वता इमे । ध्रुवं विश्वमिदं जगद्ध्रुवो राजा विशामयम् ॥ ४ ॥ ध्रुवं
ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः । ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धा-
रयतां ध्रुवम् ॥ ५ ॥ ध्रुवं ध्रुवेण हविषाभि सोमं मृशामसि । अथो त इन्द्रः
केवलीविशो बलिहृतस्करत् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

॥ १७४ ॥ ऋषिः—१- ५ अभीवर्तः ॥ देवता—राज्ञः स्तुतिः ॥ छन्दः—१, ५
निचृदनुष्टुप् । २, ३ विराडनुष्टुप् । ४ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १७४ ॥ अभीवर्तेन हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते । तेनास्मान्ब्रह्मणस्पते-
ऽभि राष्ट्राय वर्तय ॥ १ ॥ अभिवृत्स सपत्नानभि या नो अरातयः । अभि पृत-

अ० ८ । अ० ८ । व० ३५] ६५४ [म० १० । अ० १२ । सू० १७७]

न्यन्तं तिष्ठाभि यो न इरस्यति ॥ २ ॥ अभि त्वा देवः सविताभि सोमो अ-
वीवृतत् । अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथाससि ॥ ३ ॥ येनेन्द्रो हविषा
कृत्यभेवद्युम्न्युत्तमः । इदं तदक्रि देवा असपत्नः किलाभुवम् ॥ ४ ॥ अस-
पत्नः संपन्नहाभिराष्ट्रो विषासहिः । यथाहमेषां भूतानां विराजानि जनस्य
च ॥ ५ ॥ ३२ ॥

॥ १७५ ॥ ऋषिः—१—४ ऊर्ध्वग्रावार्बुदिः ॥ ग्रावाणो देवताः ॥ छन्दः—
१, २, ४ गायत्री । ३ विराद् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७५ ॥ प्र वो ग्रावाणः सविता देवः सुवतु धर्मणा । धूर्षु युज्यध्वं
सुनुत ॥ १ ॥ ग्रावाणो अप दुच्छुनामप सेधत दुर्मतिम् । उसाः कर्तन भेषजम्
॥ २ ॥ ग्रावाण उपरेषा महीयन्तं सजोषसः । वृष्णे दधतो वृष्यम् ॥ ३ ॥ ग्रा-
वाणः सविता नु वो देवः सुवतु धर्मणा । यजमानाय सुन्वते ॥ ४ ॥ ३३ ॥

॥ १७६ ॥ ऋषिः—१—४ सूनुरार्भवः ॥ देवता—१ ऋभवः । २—४
अग्निः ॥ छन्दः—१, ४ विराडनुष्टुप् । ३ अनुष्टुप् । २ निचृद्रायत्री ॥ स्वरः—१,
३, ४ गान्धारः । २ षड्जः ॥

॥ १७६ ॥ प्र सूनवं ऋभूणां बृहन्नवन्त वृजना । जामा ये विश्वधायसोऽ-
शनन्धेनुं न मातरम् ॥ १ ॥ प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् । हव्या नो
वज्रदानुषक् ॥ २ ॥ अयमुष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय नीयते । रथो न योरभीवृ-
तो घृणीवाञ्चेतति त्मना ॥ ३ ॥ अयमग्निरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः । सहसश्चि-
त्सदीयान्देवो जीवातवे कृतः ॥ ४ ॥ ३४ ॥

॥ १७७ ॥ ऋषिः—१—३ पतङ्गः प्राजापसः ॥ देवता—मायाभेदः ॥
छन्दः—१ जगती । २ विराद् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ निषादः ।
२, ३ धैवतः ॥

॥ १७७ ॥ पतङ्गमक्तमसुरस्य मायया हृदा पश्यन्ति मनसा विपश्चितः । स-
मुद्रे अन्तः कवयो वि चञ्जते मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः ॥ १ ॥ पतङ्गो वा-
चं मनसा विभर्ति तां गन्धर्वोऽवदद्भै अन्तः । तां द्योतमानां स्वर्ग्य मनीषामृतस्य
पदे कवयो नि पान्ति ॥ २ ॥ अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पृथिभिश्च-
रन्तम् । स मघीचीः स विषूचीर्वसान् आ वरीवति भुवनेषुन्तः ॥ ३ ॥ ३५ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ३६] ६५५ [म० १० । अ० १२ । सू० १८१ ।

॥ १७८ ॥ ऋषिः—१—३ अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यः ॥ देवता—तार्क्ष्यः ॥
छन्दः—१ विराद् त्रिष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १७८ ॥ समुषु वाजिनं देवजुतं महावानं तरुतारं रथानाम् । अरिष्टनेमिं
पृतनार्जमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम ॥ १ ॥ इन्द्रस्येव रातिमार्जोहुवानाः स्वस्तये
नार्जमिवा रुहेम । उर्वी न पृथ्वी बहुले गभीरे मा वामेतौ मा परेतौ रिषाम ॥ २ ॥ सद्य-
श्चिद्यः शर्वसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिष्पपस्ततान् । सहस्रसाः शतसा अ-
स्य रंहिर्न स्मा वरन्ते युवतिं न शयीम् ॥ ३ ॥ ३६ ॥

॥ १७९ ॥ ऋषिः—१ शिविरौशीनरः । २ प्रतर्दनः काशिराजः । ३ वसुम-
नारौहिदश्वः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ गान्धारः । २, ३ धैवतः ॥

॥ १७९ ॥ उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृत्विष्यम् । यदि श्रातो जुहोतन
यद्यश्रातो ममत्तन ॥ १ ॥ श्रातं हविरो पिन्द्र प्र याहि जगाम सूर्यो अध्वनो वि-
मध्यम् । परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न वाजपतिं चरन्तम् ॥ २ ॥ श्रा-
तं मन्य ऊधनि श्रातमग्नौ सुश्रातं मन्ये तदृतं नवीयः । मार्ध्यन्दिनस्य सर्वनस्य
दध्नः पिबेन्द्र वज्रिन्पुरुकुञ्जुषाणः ॥ ३ ॥ ३७ ॥

॥ १८० ॥ ऋषिः—१—३ जयः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २
त्रिष्टुप् । ३ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८० ॥ प्र संसाहिषे पुरुहूत शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु । इन्द्रा भर्
दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् ॥ १ ॥ मृगो न भीमः कुचरो मि-
रिष्ठाः परावत आ जगन्था परस्याः । सृकं संशायं पविर्मिन्द्र तिग्मं वि शत्रून्ता
ब्धि वि मृधो नुदस्व ॥ २ ॥ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।
अपानुदो जनममित्रयन्तं मुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् ॥ ३ ॥ ३८ ॥

॥ १८१ ॥ ऋषिः—१ प्रथो वासिष्ठः । २ सप्रथो भारद्वाजः ॥ ३ धर्मः सौर्यः ॥
विश्वदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ४२] ६५६ [म० १० । अ० १२ । सू० १८४]

॥ १८१ ॥ प्रथश्च यस्य सप्रथश्च नामानुष्ठुभस्य हविषो हविर्यत् । धातु-
र्द्युतानात्सवितुश्च विष्णो रथन्तरमा जभारा वसिष्ठः ॥ १ ॥ अविन्दन्ते अति-
हितं यदासीद्यज्ञस्य धाम परमं गुहा यत् । धातुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णोर्भरद्वाजो
बृहदा चक्रे अग्नेः ॥ २ ॥ तैऽविन्दन्मनसा दीध्याना यजुः ष्कन्नं प्रथमं देवयानम् ।
धातुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णोरा सूर्यादभरन्धर्ममेते ॥ ३ ॥ ३६ ॥

॥ १८२ ॥ ऋषिः—१—३ तपुर्मूर्धावार्हस्पत्यः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—१
भुरिक् त्रिष्टुप् । २ विराद् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८२ ॥ बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा तिरः पुनर्नेषदघशंसाय मनम् । क्षिपदश-
स्तिमपं दुर्मतिं हन्नथां करद्यजमानाय शं योः ॥ १ ॥ नराशंसो नोऽवतु प्रयाजे शं
नो अस्त्वनुयाजो हवेषु । क्षिपदशस्तिमपं दुर्मतिं हन्नथां करद्यजमानाय शं योः
॥ २ ॥ तपुर्मूर्धा तपतु रत्तसो ये ब्रह्मद्विषः शरवे हन्तवा उ । क्षिपदशस्तिमपं दु-
र्मतिं हन्नथां करद्यजमानाय शं योः ॥ ३ ॥ ४० ॥

॥ १८३ ॥ ऋषिः—१—३ प्रजावान्प्राजापत्यः ॥ अन्वृचं यजमानपत्नी-
होत्राशिषो देवताः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ३ विराद् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८३ ॥ अपश्यं त्वा मनसा चेकितानं तपसो जातं तपसो विभूतम् । इह
प्रजामिह रयिं रराणः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकाम ॥ १ ॥ अपश्यं त्वा मनसा
दीध्यानां स्वायां तनू ऋत्व्ये नाधमानाम् । उप मामुच्चा युवतिर्वभूयाः प्रजायस्व प्र-
जया पुत्रकामे ॥ २ ॥ अहं गर्भमदधामोषधीष्वहं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः । अहं प्रजा
अजनयं पृथिव्यामहं जनिभ्यो अपरीषु पुत्रान् ॥ ३ ॥ ४१ ॥

॥ १८४ ॥ ऋषिः—१—३ त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापत्यः ॥
देवता—लिङ्गोक्ताः । गर्भार्थाशीः ॥ छन्दः—१, २ अनुष्टुप् । ३ निचृदनुष्टुप् ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ १८४ ॥ विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिशतु । आ सिञ्चतु प्र-
जापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥ १ ॥ गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।
गर्भं ते अश्विनौ देवावार्धत्तां पुष्करस्रजा ॥ २ ॥ हिरण्ययी अरणी यं निर्मथतो
अश्विना । तं ते गर्भं हवामहे दशमे मासि सूर्तवे ॥ ३ ॥ ४२ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ४७] ६५७ [म० १० । अ० १२ । सू० १८६ ।

॥ १८५ ॥ ऋषिः-१-३ सत्यधृतिर्वारुणिः ॥ देवता-अदितिः । स्वस्त्ययनम् ॥
छन्दः-१, ३ विराट् गायत्री । २ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८५ ॥ महिं त्रीणामवोऽस्तु द्युतं मित्रस्यार्यम्णाः । दुराधर्षं वरुणस्य
॥ १ ॥ नहि तेषामप्रा च न नाध्वंसु वारुणेषु । ईशं रिपुघर्षसः ॥ २ ॥ यस्मै पु-
त्रासो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥ ३ ॥ ४३ ॥

॥ १८६ ॥ ऋषिः-१-३ उलो वातायनः ॥ वायुर्देवता ॥ छन्दः-१, २ गायत्री ।
३ निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८६ वात आ वातु भेषजं शुम्भु मय्योभुनो हृदे । प्र ण आर्यूषि तारिषत्
॥ १ ॥ उत वात पितासि न उत भ्रातोत नः सखा । स नो जीवातवे कृधि ॥ २ ॥
यददो वात ते गृहे मृतस्य निधिहितः । ततो नो देहि जीवसे ॥ ३ ॥ ४४ ॥

॥ १८७ ॥ ऋषिः-१-५ वत्स आग्नेयः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः-१ निचृद्-
गायत्री । २-५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८७ ॥ प्राग्नये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः
॥ १ ॥ यः परस्याः परावतस्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विषः ॥ २ ॥
यो स्त्रीसि निजूर्वति वृषां श्रुकेण शोचिषा । स नः पर्षदति द्विषः ॥ ३ ॥ यो
विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विषः ॥ ४ ॥ यो
अस्य णरे रजसः श्रुको अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विषः ॥ ५ ॥ ४५ ॥

॥ १८८ ॥ ऋषिः-१-३ श्येन आग्नेयः ॥ देवता-अग्निर्जातवेदाः ॥ गायत्री
छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८८ ॥ प्र नूनं जातवेदसमश्वं हिनोत वाजिनम् । इदं नो बहिरासदे
॥ १ ॥ अस्य प्र जातवेदसो विप्रवीरस्य मीळदुषः । महीमिपमि सुष्टुतिम् ॥ २ ॥
या रुचो जातवेदसो देवत्रा हव्यवाहनीः । तामिर्नो यज्ञमिन्वतु ॥ ३ ॥ ४६ ॥

॥ १८९ ॥ ऋषिः-१-३ सर्पराज्ञी ॥ देवता-सर्पराज्ञी सूर्यो वा ॥ छन्दः-१
निचृद्गायत्री । २ विराट् गायत्री । ३ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ४६] ६५८ [म० १० । अ० १२ । म० १६१ ।

॥ १८६ ॥ आयं गौः पृश्निरक्रपीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च यन्तस्वः
॥ १ ॥ अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥ २ ॥
त्रिशदाम वि राजति वाक्पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः ॥ ३ ॥ ४७ ॥

॥ १६० ॥ ऋषिः-१-३ अघमर्षणो माधुच्छन्दसः ॥ देवता-भाववृत्तम् ॥
छन्दः-१ विराडनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ३ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १६० ॥ अतं च सत्यं चाभीद्धात्तपसोऽध्यजायत । ततो रात्र्यजायत ततः
समुद्रो अर्णवः ॥ १ ॥ समुद्रादर्णवादपि संवत्सरो अजायत । अहोरात्राणि
चिदध्विष्वस्य मेषतो वशी ॥ २ ॥ सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् । दिवं
च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥ ३ ॥ ४८ ॥

॥ १६१ ॥ ऋषिः-१-४ संवननः ॥ देवता-१ अग्निः । २-४ संज्ञानम् ॥
छन्दः-१ विराडनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः-१,
२, ४ गान्धारः । ३ धैवतः ॥

॥ १६१ ॥ संसमिद्युवसे वृषजने विश्वान्यर्य आ । इळस्पदे समिध्यसे स
नो वसून्वा भर ॥ १ ॥ सङ्गच्छध्वं सं वदध्वं सं वो मनांसि जानताम् । देवा भागं
यथा पूर्वं सज्जानाना उपासते ॥ २ ॥ समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं
मनः सह चित्तमेषाम् । समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि
॥ ३ ॥ समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः । समानमस्तु वो मनो यथा वः
सुसहासति ॥ ४ ॥ ४६ ॥ ८ ॥ ८ ॥ १२ ॥ १० ॥

॥ इति दशममण्डलं समाप्तम् ॥

॥ ऋग्वेदसंहिता समाप्ता ॥

लृती म वर्ष

म. ४ - ३ - १६

३१ - १२

४२ - १०

५४ - ६

५ - २ - १२

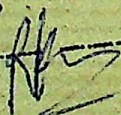
२१ - ५

६ - ८ - ७

१०१

SAMPLE STOCK VERIFICATION
1988

VERIFIED BY

ARCH

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar

